Instrumenti umjetničke glazbe u hrvatskim muzejima

Vrbanić, Vilena

Doctoral thesis / Disertacija

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:843507

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Repository / Repozitorij:

ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Vilena Vrbanić

INSTRUMENTI UMJETNIČKE GLAZBE U HRVATSKIM MUZEJIMA

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2020.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Vilena Vrbanić

INSTRUMENTI UMJETNIČKE GLAZBE U HRVATSKIM MUZEJIMA

DOKTORSKI RAD

Mentor:
dr. sc. Vjera Katalinić, nasl. red. prof.

Zagreb, 2020.

University of Zagreb

Faculty of Humanities and Social Science

Vilena Vrbanić

INSTRUMENTS OF ART MUSIC IN CROATIAN MUSEUMS

DOCTORAL THESIS

Supervisor:
PhD Vjera Katalinić, full professor

Zagreb, 2020

Podaci o mentorici

Vjera Katalinić studirala je i magistrirala muzikologiju naMuzičkoj akademiji Sveučilišta u Zagrebu, a doktorat znanosti stekla je 1999. na Odsjeku za muzikologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Beču. Od 1983. radi u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, od 2010. kao znanstvena savjetnica. Od 1992. upraviteljica je Odsjeka. Od 2014. je članica suradnica Razreda za glazbenu umjetnost i muzikologiju HAZU. Glavna područja njezina istraživanja su glazbena kultura 18. i 19. stoljeća, glazbene migracije te glazbeni arhivi i zbirke u Hrvatskoj. Od 1992. do 1995. bila je glavni istraživač na projektu „W. A. Mozart i hrvatska glazbena kultura 1750. – 1820.“; od 2013. do 2016. voditeljica međunarodnog HERA projekta „Music Migrations in the Early Modern Age: the Meeting of the European East, West and South“ (MusMig); od 2017. voditeljica je projekta HRZZ-a „Umrežavanje glazbom: promjene paradigmi u 'dugom 19. stoljeću' – od Luke Sorkočevića do Franje Ks. Kuhača“. Bila je suradnica na projektima „Sređivanje, katalogizacija i obradba muzikalija u Hrvatskoj“ (1992. – 2013.) te „Oper im Wandel der Gesellschaft“ (2005. – 2008.). Izlagala je na više od 100 simpozija u Hrvatskoj, Austriji, Njemačkoj, Italiji, Slovačkoj, Sloveniji, Mađarskoj, Francuskoj, Velikoj Britaniji, Danskoj, Turskoj, Bosni i Hercegovini, Poljskoj, Ukrajini, Litvi, Rusiji, Španjolskoj, SAD-u i Kanadi. Autorica je četiriju knjiga te više od 200 znanstvenih i stručnih radova objavljenih u domaćim i inozemnim časopisima i zbornicima. Od 1998. do 2005. te od 2016. do 2019. bila je glavna urednica muzikološkog časopisa *Arti musices*, od 2005. do 2015. zamjenica glavne urednice. Uredila je deset zbornika radova i osam notnih izdanja. Naslovna je redovita profesorica na Odsjeku za muzikologiju Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu, na dodiplomskom, diplomskom i poslijediplomskom studiju, a održava predavanja i na doktorskom studiju na Filozofskom fakultetu i Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Održala je pozvana predavanja na sveučilištima i institutima u Hrvatskoj, SAD-u, Irskoj, Italiji, Austriji i Poljskoj. Organizirala je sedam međunarodnih simpozija, tri hrvatska, a od 1999. redovite godišnje susrete Hrvatskog muzikološkog društva. Predsjednica je Hrvatskog muzikološkog društva (2007. – 2013.; od 2019.). Dobitnica je nagrade „Franjo Ksaver Kuhač“ Hrvatskoga glazbenog zavoda (1978.), nagrade HAZU za 2006., nagrade „Dragan Plamenac“ Hrvatskog muzikološkog društva za 2006. (2007.), nagrade „Josip Andreis“ Hrvatskog društva skladatelja (2016.) te nagrade HAZU za 2016. Svojim znanstvenim radom te svestranim pedagoškim i organizacijskim angažmanom trajno unaprjeđuje hrvatsku muzikologiju.[1]

[1] Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti: Meni osobnih stranica: Članovi suradnici, http://info.hazu.hr/hr/clanovi_akademije/osobne_stranice/vjera_katalinic/vjera_katalinic_biografija/; http://info.hazu.hr/hr/clanovi_akademije/osobne_stranice/vjera_katalinic/vjera_katalinic_izbor_recentnije_literature/. Pristup: studeni 2019.

Sažetak

U ovoj se doktorskoj disertaciji iznose rezultati višegodišnjih (terenskih) istraživanja instrumenata umjetničke glazbe u hrvatskim muzejima. Obrađeno je 50 hrvatskih muzeja u kojima se čuvaju. Rad je podijeljen u četiri glavna dijela, koji prate četiri geografske cjeline: središnju i sjeverozapadnu Hrvatsku; Slavoniju, Baranju i Srijem; Dalmaciju; Liku, Kvarner i Istru. Osnovna je teza rada da se instrumente, sa stajališta muzikologije, može smatrati jednima od ključnih primarnih izvora u proučavanju glazbene kulture određenog područja. Na temelju polaznih indikacija iz muzeja poduzeta su daljnja istraživanja povijesti i konteksta uporabe instrumenata te su postojeći podaci dopunjeni novim spoznajama. Potom je uslijedilo smještanje instrumenata u njihov glazbeno-kulturni, povijesni i društveni kontekst. Osobita pažnja posvećena je historijatu, odnosno životu instrumenata prije pohrane u muzej. Istraženo je otkuda su nabavljani, tko je na njima muzicirao, kakav se repertoar mogao izvoditi, veze s drugim primarnim izvorima (muzikalijama), iz kojih su smjerova dolazili glazbeni i kulturni utjecaji koji su oblikovali određenu sredinu te na koji su se način prožimali. Sintezom prikupljenih podataka donesen je pregled po vrstama, a nastojala se odrediti i njihova pozicija u lokalnim, nacionalnim i međunarodnim okvirima. Glazbeni instrumenti o kojima je ovdje riječ s jedne su strane svjedoci bogate i razvijene hrvatske glazbene kulture. S druge strane, čvrsta su spona između Hrvatske i Europe, minulih vremena i sadašnjosti. Dokazuju i potvrđuju njezin kontinuitet, kao i uključenost hrvatskih izvora u srednjoeuropske, zapadnoeuropske i mediteranske glazbeno-kulturne krugove. U tome se ogleda i aktualnost ovdje predstavljenoga istraživanja, u kojem su instrumenti umjetničke glazbe po prvi puta sustavno analizirani na znanstveni način, u muzikološkom i kulturološkom kontekstu.

Ključne riječi: glazbeni instrumenti; umjetnička glazba; hrvatski muzeji; primarni izvori; hrvatska kultura; hrvatska glazbena kultura; 18. – 20. stoljeće

Summary

This doctoral dissertation presents the results of several years of research (field work from September 2016 to February 2019) of art music instruments in Croatian museums. Since this topic is relatively unknown, this is the first work that treats it in a systematic way. In order to throw light on the set problem matter, through four main parts of the dissertation, that attend to four geographical parts, 50 Croatian museums and 80 collections were processed. The first part – Central and Northwest Croatia – included 17 museums: the Museum of Arts and Crafts, the Croatian Music Institute, the Franjo Schneider Museum, the Zagreb City Museum, the Croatian History Museum, the Samobor Museum, the Varaždin City Museum, the Trakošćan Castle Museum, the Veliki Tabor Castle, the Peasants' Revolt Museum, the Međimurje Regional Museum in Čakovec, the Jastrebarsko Town Museum and Gallery, the Karlovac City Museum, the Ozalj Regional Museum, the Sisak City Museum, the Križevci Municipal Museum, and the Koprivnica Municipal Museum. The second part – Slavonia, Baranya, and Syrmia – includes 11 museums: the Virovitica Municipal Museum, the Slatina Local History Museum, the Požega Town Museum, the Nova Gradiška Town Museum, the Brodsko Posavlje Museum, the Našice Local History Museum, the Museum of Đakovo Region, the Museum of Valpovo Region, the Museum of Slavonia, the Vinkovci Town Museum, and the Ilok Town Museum. The third part – Dalmatia – covers 11 museums: the Zadar City Museum of the National Museum Zadar, the Biograd na Moru Local History Museum, the Šibenik City Museum, the Drniš Town Museum, the Trogir Town Museum, the Museum of the Town of Kaštela, the Split City Museum, the Island of Brač Museum, the Stari Grad Museum, the Korčula Town Museum, and the Cultural History Museum of Dubrovnik Museums. The fourth part – Lika, Kvarner, and Istria – covers 11 museums: the Lika Museum in Gospić, the Senj Town Museum, the Lič Cultural and Historical Collection, the Maritime and History Museum of the Croatian Littoral Rijeka, the Rijeka City Museum, the Memorial Home of Ivan Matetić Ronjgov, the Cres Museum, the Lošinj Museum, the Pazin City Museum, the Buzet Local History Museum, and the Historical and Maritime Museum of Istria. In general terms, the first two parts (continental Croatia) were more abundant in materials that were the subject of research with longer tradition of their collection. However, all four parts testify to widely developed network of bigger or smaller Croatian urban centres in which art music was cultivated, and musical instruments preserved.

This research recorded large quantity of 565 art music instruments. For the most parts, the collections that contain instruments are in art, city, and regional museums. Musical instruments collection at the Arts and Crafts Museum in Zagreb is the largest and most relevant such collection in Croatia. The Croatian Music Institute (musical instruments collection belonging to the Croatian Music Institute is at the Arts and Crafts Museum storage and, hence, a part of its collection; when it comes to art music instruments, the Croatian Music Institute is connected with the Arts and Crafts Museum) and the Museum of Slavonia in Osijek also have bigger collections of art music instruments. Out of total of 565 instruments, 188 of them are at the three mentioned institutions (93 + 51 + 44), which makes one third of the total number. Single musical collections (or collections of sheet music or objects from musical life) exist in the following 11 museums (in the alphabetical order): the Biograd na Moru Local History Museum, the Buzet Local History Museum, the Korčula Town Museum, the Maritime and History Museum of the Croatian Littoral Rijeka, the Nova Gradiška Town Museum, the Pazin City Museum, the Požega Town Museum, the Rijeka City Museum, the Šibenik City Museum, the Varaždin City Museum, and the Zagreb City Museum (collection in the process of foundation). There are 158 items in these museums. All the other cases are single items, smaller or bigger groups of musical instruments (total of 219), that are a part of cultural, art, historical, memorial, biographical, sacral, ethnographic,

and technical collections. Although instruments are, just like any other aspects of cultural and musical life, subject to change and devastation, it has to be acknowledged that in Croatian museums – viewed as a whole – they are preserved in considerable numbers. They arrived to museums thanks to purchases and donations and their use value often surpasses their artistic one. This dissertation strongly strives to increase awareness of the importance of musical instruments in museums for Croatian culture for the purpose of further and more varied collection gathering.

Based on the synthesis of collected data, we can conclude that the following groups of musical instruments are preserved in Croatian museums: keyboard instruments, accordions, wind instruments, string instruments, plucked instruments, percussion instruments, and idiophones. Their number is a result of records, arising from field work, that was carried out from September 2016 to February 2019, hence, it is possible that the number has been changed in the meantime, due to new acquisitions. Likewise, we need to be aware of the fact that some of the instruments in museums might have not been registered at all, hence in spite of all the efforts, were not a subject of this dissertation's research. The mentioned number of instruments, as well as of the museums, are not and cannot be final.

The records show 145 keyboard instruments. Most of them are different types of pianos: modern wing-shaped pianos (53), early pianos (25), upright pianos (24), and square pianos (14). The sound of these instruments is produced by hammers striking the strings. Early pianos or fortepianos have wooden construction and Viennese action, while the modern ones have metal construction and Viennese or English action. Clavichord, portable travel piano, and pyramid piano (as one of predecessors of upright piano) are unique items (all of them are the Museum of Arts and Crafts). Two physharmonicas (the Museum of Arts and Crafts and the Museum of Slavonia) are also very rare, while two harpsichords (the Croatian Music Institute and the Zagreb City Museum) are not because they represent modern factory production. It is quite understandable that organs are not contained in the museum holdings because of their size. The only item described herein is at the Croatian Music Institute. Nevertheless, there are records of five positive organs – smaller church organs with one manual and no pedals (the Croatian Music Institute, the Museum of Slavonia, the Virovitica Municipal Museum, two of them at the Varaždin City Museum). Harmoniums are most represented keyboard instruments that generate sound as air flows (16).

All the mentioned keyboard instruments were made by 103 various instrument makers, workshops or factories. All of them are products of fine quality that can be positioned in local and national frameworks. Taking into consideration that they come from the workshops of highly respected makers, their age and a small number of similar preserved instruments, square pianos of Franz Xaver Christoph, Thomas Tomkison and Sebestyén Antal Vogel, and fortepianos of Michael Rosenberger, Conrad Graf, Nannette Streicher and Anton Walter, are important in the international framework, as well. As many as 78 instruments are of Austrian origin, 73 of them from Vienna. That not only confirms Viennese influence as a cultural, art and musical centre, but highly developed manufacture of keyboard instruments in that city. Five instruments of national origin are particularly important: a fortepiano made by Giuseppe Baraga, and two pianos made by Franjo Gulić, two piano makes from Rijeka; as well as an upright piano and a piano from the Heferer Workshop in Zagreb. The oldest instruments are two positive organs at the Varaždin City Museum, made in the period between 1600 and 1650, and 1668 respectively. There are six more instruments dating back to the period before 1800, which provides them with special value: positive organ at the Museum of Arts and Crafts (1764 or 1765), positive organ at the Virovitica Municipal Museum (1780), Joseph Silberbauer's clavichord (1787), Franz Xaver Christoph's square piano (around 1790, both of them at the Museum of Arts and Crafts), Anton Walter's fortepiano (around 1790) at the Cultural History Museum of Dubrovnik Museums, and Johann Jakesch's square piano

(between 1790 and 1810) at the Varaždin City Museum. Most instruments from this group (125) were made during the 19th and on the first half of the 20th centuries. Hence, 38 instruments were made from around 1800 to around 1850; 48 instruments were made from around 1850 to around 1900; and 39 of them were made from around 1900 to 1950. Keyboard instruments are kept at 41 out of total number of 50 museums. The biggest number is at the Museum of Arts and Crafts, specifically 18 items. The next one is the Museum of Slavonia with 15 instruments. There are 12 keyboard instruments at the Varaždin City Museum and the Šibenik City Museum, respectively.

There are 14 recorded accordions. The represented accordions are: button accordions (7), piano accordions (4), diatonic accordion (1), bandoneon (1), and children's accordion (1). Eight items are of German origin, five of them from the *Hohner* factory in Trossingen. Three accordions are of national origin. *Trieština* (small diatonic accordion) was made in Rijeka, by an unknown maker. One accordion was made by Josip and Leopold Rohrbacher in Osijek, and one at the *Harmonija* factory in Zagreb. Accordions date from the late 19th century to 1962. The highest number, specifically four accordions, is kept at the Museum of Slavonia.

Wind instruments can be divided into woodwind and brass ones. There are 81 recorded woodwind instruments. Differently pitched clarinets are the most represented ones (32): *in A*, *in B*, *in C*, *in D*, *in Es*, and *in F*. There is one basset horn – alt clarinet pitched *in F* or *in Es*. There are also two alto saxophones, and one baritone saxophone. They are single-reed woodwind instruments. Double-reed woodwind instruments are represented by oboes (7) and bassoons (5). Embouchure (mouth-hole) instruments are represented by: transverse flutes (14), piccolos (4), recorders (4), flageolets (2), and ocarinas (9). All the mentioned instruments were made by 28 various instrument makers, workshops or factories. As many as 22 instruments are of Austrian origin, 20 of them from Vienna. Just as is the case with keyboard instruments, it confirms Viennese musical influence and developed manufacture of musical instruments in that city. The second most represented country is nowadays Czech Republic with 17 instruments. The oldest woodwind instrument is Theodor Lotz's and Anton Kerner's basset horn, made in the late 18th century. It is kept at the Museum of Arts and Crafts, and it is part of the holdings of the Croatian Music Institute. Majority of other instruments – total of 74 – were made during the 19th and in the first half of the 20th centuries. Hence, 22 instruments were made from around 1800 to around 1850; 31 instruments were made from around 1850 to around 1900; and 21 of them were made from around 1900 to 1950. Woodwind instruments are kept at 16 out of total number of 50 museums. The majority of them are kept at the Museum of Arts and Crafts, specifically 37 (27 are part of the holdings of the Croatian Music Institute). The next one is the Cultural History Museum of Dubrovnik Museums with nine instruments, and the Senj Town Museum with six instruments.

There are 126 recorded brass instruments. Together with 81 woodwind instruments, the total number of wind instruments is 207, which makes it the most numerous group. The most represented brass instruments are natural trumpets without valves (29). They are followed by valve trumpets (23). The instruments that are closely related to trumpet are flugelhorns (11), tenor horns (7), baritone horns (7), and cornets (2). When it comes to horns, again, there are natural ones (8) and French horns (6). All trombones (13) and tubas (7) either have or had valves. The instruments that are closely related to tuba are helicones (11) and they are the biggest brass instruments in Croatian museums. The smallest ones are mouth organs (2). All the mentioned instruments were made by 31 various instrument makers, workshops or factories. They were mostly connected with brass bands or military music. The total of 48 instruments comes from nowadays Czech Republic, leading European country in manufacture of brass instruments. About half of them (23) were produced at the *Lignatone* factory in Schönbach (Luby since 1946) in the western part of the Czech Republic. Four instruments

were made at Franjo Schneider's factory in Zagreb. The oldest brass instrument is Adam Buchschwinder's natural horn, made in 1734. It is kept at the Museum of Arts and Crafts, and it is part of the holdings of the Croatian Music Institute. Majority of instruments – total of 88 – were made in the first half of the 20th century. Brass instruments are kept at 28 out of total number of 50 museums. The majority of them are kept at the Museum of Arts and Crafts, specifically 18 (12 are part of the holdings of the Croatian Music Institute). The same number of instruments is kept at the Vinkovci Town Museum. The Pazin City Museum is next with 15 instruments, then follows the Senj Town Museum with 13 instruments.

There are records of 92 string instruments. All four standard string instruments used in classical music are present. Majority of them are violins, even 75. Violas and violoncellos are represented in considerably smaller quantity (seven and five respectively), with only one double bass. There are three string instruments at the Croatian Music Institute, which could be – up to some point – related to early music: two violas d'amore from the first half of the 18th century, and one violetta (string instrument of viola da braccio type) from the last third of the 19th century. All the mentioned instruments were made by 27 various instrument makers, workshops or factories. Among the more valuable items, there are violins made by Giambattista Bodio, Johann Georg Leeb, Mathias Thir and Franjo Schneider; viola made by Johann Georg Thir; both violas d'amore, and violoncello made by unknown maker, from the Rudolf and Margita Matz Collection at the Zagreb City Museum. In the context of national string instruments making, it is very important to mention 11 violins, made by Franjo Kresnik in Rijeka, between 1903 and 1940. The oldest string instrument is a *pochette* violin at the Museum of Arts and Crafts, probably dating from the 17th century (data from catalogue). Four instruments were made in the first half of the 18th century: viola d'amore, made by unknown maker, probably in the early 18th century; Giovanni Guidante's violin from 1730; Franz Ignaz Grand's viola d'amore made in 1737, and Johann Georg Thir's viola from 1749. Two instruments are from the second half of the 18th century: Johann Georg Leeb's violin (1768 or 1798, it was changed in the 19th century), and Mathias Thir's violin (1787). As many as 48 string instruments were made during the first half of the 20th century: most of them are copies of the Cremona masters (mostly Antonio Stradivari and Nicolò Amati), and school-used instruments manufactured in nowadays Czech Republic and Germany. String instruments are kept at 16 Croatian museums. The biggest number (total of 39) is kept at the Croatian Music Institute. Then follows the Kresnik Collection at the Maritime and History Museum of the Croatian Littoral Rijeka with violins made by Franjo Kresnik.

Plucked instruments can be divided into harps; lutes, guitars, lute guitars, mandolins; and zithers. There are three harps at the holdings of Croatian museums. The oldest one is pedal harp, made by Jean Henri Naderman, in Paris, probably in 1784. Hook harp was made by Antonio Bertolini, in Dubrovnik, in 1790. Italian by origin or perhaps a naturalized Dubrovnik citizen, he is the first, and so far, the only known harp maker that worked on the territory of nowadays Croatia. Pedal harp was made by Franz Brunner in Vienna, in the first third of the 19th century. Pedal harps are kept at the Museum of Arts and Crafts, and the hook harp at the Cultural History Museum of Dubrovnik Museums.

With regard to succeeding plucked instruments, there is the highest number of guitars (14) that have six strings, but there are also items with 10 and 16. The next most represented instrument is mandolin (13), with four courses of double strings. After them, the guitar lutes follow (4). The only lute in the holdings of Croatian museums is at the Museum of Arts and Crafts. It is an oud – Arabic short-neck pear-shaped lute without frets. All these instruments were made by 13 various instrument makers, workshops or factories. Taking into consideration that they come from the workshops of renowned masters and their age, two guitars are of particular value – one was made by Johann Georg Stauffer (between 1810 and 1820), and the other by Friedrich Schenk (1841); while on the national level, we need to note

works of Antonio Bino and Franjo Fink. Namely, seven instruments from this group were made on the territory of nowadays Croatia. Antonio Bino's guitar was made in Dubrovnik (1828), which is probably the oldest guitar made on the territory of nowadays Croatia by naturalized instrument maker. Two guitars were made by Franjo Fink in Zagreb (before 1850 and in 1867), just as mandolin, by Ernest Köröskényi (1947), and three other mandolins at the *Muzička naklada* factory (the second half of the 20th century). Lute, guitars, guitar lutes, and mandolins are kept at 15 out of 50 museums. Just as is the case with keyboard, woodwind and brass instruments, the biggest number of instruments is at Museum of Arts and Crafts, specifically seven of them. The next one is the Museum of Slavonia with six instruments.

There are 52 zithers in Croatian museums. Two types of zithers are represented: fretted zithers (25) and fretless zithers (27). The first type has a fingerboard with frets, over which the strings are sprung. This zither is of the so called "Salzburg form", which means that it is rounded on the side away from the player. The second type does not have fingerboard with frets, it might have single strings, just like guitar (accord zither), double strings like mandolin (mandolin zither), or single and double strings (guitar-mandolin zither). All the mentioned instruments were made by 21 various makers, workshops or factories. As many as 22 instruments are of Austrian origin, 12 of them from Vienna. The second most represented country is Germany with 13 instruments. Fretted zithers were mostly made in Austria, and fretless ones were most common in Germany. The time of their origin follows trends in their manufacture and use. There are 12 items from the second half of the 19th century, since from that time on zither was played more intensively in Croatia. The oldest two zithers were made by Anton Kiendl around 1860, one is at the Varaždin City Museum, and the second one is at the Maritime and History Museum of the Croatian Littoral Rijeka. In late 19th and early 20th century, at the time when zither was among the most popular house music instruments, more than half of all museum zithers were made (27). Upon breakdown of the Austro-Hungarian Empire in 1918, quite a large number of zither amateur-players, mostly naturalized Austrians and Germans, returned to their homeland, after which amateur musical circles in Croatia showed more interest in tamburitza. Zithers were still made between the two world wars, after which they slowly faded away. When it comes to their representation in museums, zithers are recorded in practically half of all the museums – 24 out of 50. The highest number is kept at the Varaždin City Museum and the Šibenik City Museum (six in each).

There are 13 percussion instruments at the Croatian museums' holdings, which makes it the least represented group. Instruments, marked just as "drums", are drums that were most often used by city or military watch guards in the 19th century (Zagreb City watch guards' drum at the Croatian History Museum; Osijek City or military watch guards' drum at the Museum of Slavonia; French military drum at the Ozalj Regional Museum). Some of the percussion instruments used to belong to brass bands and city music bands (triangle, snare and bass drums at the Pazin City Museum; cymbals at the Nova Gradiška Town Museum). Two drum kits – at the Croatian Music Institute and the Šibenik City Museum – contains bass drum, snare drum, and cymbals. The main division of the percussion instruments is into those with definite and indefinite pitch. All mentioned instruments – drums, triangle, and cymbals – are percussion instruments of indefinite pitch. There are only two instruments from the definite pitch group recorded: a couple of kettledrums at the Croatian Music Institute, and a metallophone at the Museum of Slavonia. According to the material they are made of, percussion instruments are divided into membranophone, metallophone, and wooden ones. The mentioned drums and kettledrums belong to the first group; cymbals, triangle and metallophone belong to the second group, while there are no representatives of the third group (such as castanets, xylophone or marimba) at Croatian museums. Percussion instruments are kept at eight museums. The Pazin City Museum and the Croatian Music Institute take the lead with three instruments, and then follows the Museum of Slavonia with two of them.

Finally, two Jew's harps are kept at holdings of the Veliki Tabor Castle in Desinić. They are idiophone instruments made of wrought iron. It can be assumed that they were made by an unknown master blacksmith from Veliki Tabor surroundings. They are very simple and not complete. However, taking into consideration that they date from late 16th or early 17 centuries, they are the oldest recorded instruments at Croatian museums' holdings.

This research established that instruments at Croatian museums are mostly in depots, and not permanently or temporary exhibited. In such a way this ample collected and preserved material is quite invisible and unavailable to the public. Primarily, this is the case with museums that have instrument holdings, but a small number of exhibited ones: the Arts and Crafts Museum (there is only one harp at the Museum's permanent exhibition); the Croatian Music Institute (its treasure that can be seen and heard are three pianos that define it as a concert hall); the Varaždin City Museum (fortepiano and positive organ are exhibited); the Museum of Slavonia (only one piano at current permanent exhibition); the Šibenik City Museum (also only one piano at permanent exhibition). Following museums can be highlighted as positive examples when it comes to exhibition of instruments: the Samobor Museum, the Trakošćan Castle Museum, the Virovitica Municipal Museum, the Slatina Local History Museum, the Našice Local History Museum, the Stari Grad Museum, and the Korčula Town Museum. Although small in number, practically all instruments in these museums have their place as a part of permanent exhibition and are a part of elaborate concepts. Ten instruments are presented at the Pazin City Museum at the exhibition *All Our Collections: Towards Permanent Exhibition.* If asked whether musical instruments at Croatian museums are visible or invisible parts of culture, we can generally reply that only quite a small and insufficient number of them is visible. However, there are efforts, and in some museums very concrete actions, to improve the situation. This dissertation is contribution to throwing light to that hidden and unavailable treasure with some proposals for its presentation and use.

Although well-preserved instruments generally can be exhibited, precondition for their real presentation is restoration. The museums that did well in this area are: the Varaždin City Museum (restored fortepiano, positive organ, guitar lute, and zither, while another fortepiano is currently undergoing restoration); the Trakošćan Castle Museum (restored fortepiano); the Križevci Municipal Museum (restored square piano and piano); the Našice Local History Museum (restored piano); the Island of Brač Museum (restored square piano); the Korčula Town Museum (restored fortepiano); the Cultural History Museum of Dubrovnik Museums (restored fortepiano and harp, conservation of guitar). It can be observed that such procedure is more of an exception than a rule, and in relation to total number of instruments it is very rare and reserved for extremely valuable instruments. However, there are many other instruments in need of professional intervention. Although these are demanding, long and expensive processes, we hope that in future there will be less incomplete and damaged instruments in Croatian museums, and more of those restored or undergoing restoration. The restoration has very much sense, which is confirmed by the fact that the restored keyboard instruments at museums are quite often played on. Museums that are leaders in presentation and use of restored instruments are the Varaždin City Museum, the Našice Local History Museum, and the Cultural History Museum of Dubrovnik Museums, as they represent important components in the concert life in these cities. The Kresnik Collection at the Maritime and History Museum of the Croatian Littoral Rijeka is an exemplary case of treatment of string instruments. Kresnik's violins are regularly presented at concerts, educational events and exhibitions.

Digitization of musical instruments is a comprehensive work, but the one providing additional possibilities for their presentation and research. Although it is, just like restoration, complex and financially demanding, later on it pays off in many ways because it provides us with valuable data sources, expands availability of collection, points out its historical and

cultural value and keeps it alive. Digitization of musical instruments is also something that Croatian museums should (start to) engage more seriously in. Not a single instrument from any of Croatian museums was included in the MIMO – Musical Instrument Museums Online (world's largest database on musical instruments held in public collections). Digitization of instruments rests on few worthy, but still quite sporadic examples. The pioneer project is digitization of the Ivan Gerersdorfer Collection of Mechanical Music Automata, at the Zagreb City Museum in 2007. The Musical Instruments Collection of the Arts and Crafts Museum has been included in digital repository since 2014. A very good example comes from the Međimurje Regional Museum in Čakovec, where in 2017, virtual exhibition was created on the basis of digitized material from the Slavenski Memorial Collection. Digitization of the Kresnik Collection from the Maritime and History Museum of the Croatian Littoral Rijeka has been conducted continuously. There are no other recorded examples of digitization of art music instruments in Croatian museums. That is exactly the area in which the scientific contribution of this dissertation can find its multiple purposes: as encouragement in evaluation, conservation, restoration, digitization, and exhibition of instruments.

All set research aims were fulfilled in this dissertation: the types of instruments, makers (except for those that are not signed), building and shaping characteristics, and the existing state were determined. The research provided details about financial circumstances of previous owners, efforts and tastes of particular environments, individuals, and/or groups. The collected materials were structured in an articulate way. Two extensive tables – List of Instruments per Museums and List of Instruments per Type – have double function. On one side, they are a result of extensive field work dedicated to recording of instruments, which for the first time resulted in a concrete known number, knowledge of which instruments are in which museums, and overview by types. On the other hand, they served as a starting point for the first part of the dissertation, i. e. chapters in which they are analysed and positioned in musical, cultural, historical and social context.

The basic presumption of dissertation is that from the point of view of musicology, instruments can be considered as one of key primary sources in studying of musical culture of a particular area. On the basis of examination of instruments, initial indications from museums, contacts with museum employees, some further research was conducted as to their history and context of use. The existing data were expanded with new facts and knowledge, as well as with possibilities for new interpretations. Incorrect museum data were corrected, and other data were reviewed and complemented in detail with consultation of professional literature. Model of museum processing and description of instruments was consistently applied, and extended and adapted, if necessary, to concrete case and their problem matter. Related materials recorded in various Croatian museums were compared. Wherever that was possible, local instruments were compared to those from foreign museums and collections. Although in Croatia there is no (still) musical instruments museum, some items from national museums – primarily those restored – go step in step with those in the most respectable foreign institutions.

Special attention was dedicated to history or life of instruments before they came to museums. Research showed place of purchase, musicians who had played them, what kind of musical education they had had, what kind of repertoire they could have performed, just like relations with other primary sources (manuscript and printed sheet music). Some instruments were owned by noble families, that could have afforded high quality items as they were very well-situated. For example, two keyboard instruments, that once belonged to noble family Drašković, were preserved at the Trakošćan Castle. Conrad Graf's fortepiano was a very expensive instrument since he was one of the best and most respectable Viennese piano makers of his time. Painter and musician Julijana (Julija) Erdödy Drašković maybe played on Leopold Rott's piano. Her brother was Count Stjepan IV Erdödy, owner of a castle in

Jastrebarsko. At the Arts and Crafts Museum there are two recorders, flageolet, and three signal trumpets from the legacy of this noble family, and a zither at the Jastrebarsko Town Museum and Gallery. Furthermore, some instruments belonged to prominent figures from Croatian cultural, art and social life (musicians, painters, sculptors, actors, writers, doctors, lawyers, politicians), thus confirming that music played an important part in their lives. Although they were not professional musicians, all of them were intellectuals characterized by a wide array of knowledge and education and affinity for art and culture. They had refined taste and their instruments are of the same quality as those purchased by noblemen. Finally, some instruments belonged to "unknown" individuals, that were not a part of public life, but were also lovers of art and culture. Just as is the case with previous group, all these instruments show the importance of amateur musicians and house music making because in that very context these instruments were used before they came to museums. Through conversations with their previous owners, their cousins and ancestors, many such histories were reconstructed and written down so they will not be forgotten.

In some cases – not only with regard to location and condition, but in relation to non-existence of documentation and data – caught situation and items were in a state of chaos that required putting in order. Concrete result of the work that was carried out is definitely arranged and systematized condition of art musical instruments in Croatian museums. Objects, that in museums are often "accidental" and unjustly neglected materials, turned out to be very layered and interesting for research work. Namely, they are much more than just objects. First of all, they are travelers who started their journey in domestic and foreign workshops to reach their players and museums later on. They are sources, moreover, one of key primary sources for studying musical culture of a particular area. Research of instruments in Croatian museums is a contribution to research of primary musical sources and Croatian musical culture and each particular location expands knowledge about how much music was present in everyday life and in special circumstances. Musical instruments can be successfully separated from the history of musical life of a particular city, though they are its integral part, and considered individually. When the content of music that was played in some locations and in concrete situations is added to these instruments, such as data on musicians, repertoire and reception, the comprehensive picture of musical culture is obtained. Finally, musical instruments are witnesses to rich and developed Croatian musical history, whose various layers arise from many centuries of cultivated and widely imbued traditional, church, and art music-making. They are strong connection between Croatia and Europe, past and present times. They prove and confirm its continuity, as well as inclusion of Croatian sources into Central European, Western European, and Mediterranean musical and cultural circles. The national musical culture was formed under the influence of these circles and their mutual interweaving. That is why here presented research work, in which art music instruments in Croatian museums were systematically analysed for the first time in musicological and cultural context, has current relevance.

Keywords: musical instruments; art music; Croatian museums; primary sources; Croatian culture; Croatian musical culture; 18th–20th centuries

SADRŽAJ

0. PROSLOV

1. UVOD 1

I. DIO: GLAZBENI INSTRUMENTI IZ FUNDUSA MUZEJA SREDIŠNJE I SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

2. Muzej za umjetnost i obrt 15
3. Hrvatski glazbeni zavod 67
4. Muzej Franje Schneidera 110
5. Muzej grada Zagreba 111
6. Hrvatski povijesni muzej 121
7. Samoborski muzej 135
8. Gradski muzej Varaždin 142
9. Dvor Trakošćan 177
10. Dvor Veliki Tabor 184
11. Muzej Međimurja Čakovec 195
12. Gradski muzej i galerija Jastrebarsko 203
13. Gradski muzej Karlovac 206
14. Zavičajni muzej Ozalj 208
15. Gradski muzej Sisak 211
16. Gradski muzej Križevci 214
17. Muzej grada Koprivnice 221

II. DIO: GLAZBENI INSTRUMENTI IZ FUNDUSA MUZEJA U SLAVONIJI, BARANJI I SRIJEMU

18. Gradski muzej Virovitica 233
19. Zavičajni muzej Slatina 244
20. Gradski muzej Požega 254
21. Gradski muzej Nova Gradiška 264
22. Muzej Brodskog Posavlja 272
23. Zavičajnu muzej Našice 280
24. Muzej Đakovštine 287
25. Muzej Valpovštine 291
26. Muzej Slavonije u Osijeku 300
27. Gradski muzej Vinkovci 345
28. Muzej grada Iloka 358

III. DIO: GLAZBENI INSTRUMENTI IZ FUNDUSA MUZEJA U DALMACIJI

29. Muzej grada Zadra Narodnog muzeja Zadar 362
30. Zavičajni muzej Biograd na Moru 369

31. Muzej grada Šibenika 379
32. Gradski muzej Drniš 414
33. Muzej grada Trogira 422
34. Muzej grada Kaštela 428
35. Muzej grada Splita 440
36. Muzej otoka Brača u Škripu 454
37. Muzej Staroga Grada 465
38. Gradski muzej Korčula 471
39. Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja 480

IV. DIO: GLAZBENI INSTRUMENTI IZ FUNDUSA MUZEJA U LICI, KVARNERU I ISTRI

40. Muzej Like Gospić 512
41. Gradski muzej Senj 514
42. Kulturno-povijesna zbirka Lič 524
43. Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka 531
44. Muzej grada Rijeke 559
45. Spomen-dom Ivan Matetić Ronjgov u Ronjgima 567
46. Creski muzej 572
47. Lošinjski muzej 581
48. Muzej grada Pazina 583
49. Zavičajni muzej Buzet 594
50. Pomorski i povijesni muzej Istre 598

V. DIO: SINTEZE

51. Pregled instrumenata umjetničke glazbe u hrvatskim muzejima po vrstama 602
52. Zaključak 641
53. Odabrane fotografije instrumenata 650

VI. DIO: PRILOZI

54. Tablice s popisima instrumenata po vrstama ..... na CD-u
55. Tablice s popisima instrumenata po muzejima ..... na CD-u

LITERATURA I IZVORI 660

ZAHVALE 692

ŽIVOTOPIS AUTORICE 698

0. PROSLOV

Ovo je priča o dobroti i zahvalnosti. Dobroti ranije nepoznatih ljudi i njihovoj spremnosti da mi je pomognu ispričati. Mojoj zahvalnosti ravnateljima muzeja, kustosima, restauratorima, tehničarima i ostalim muzejskim djelatnicima koji su mi otvorili vrata svojih zbirki – točnije depoe, tavane, podrume, stalne postave i ostale prostore gdje se čuva građa koju sam proučavala. Zahvalnosti što su najprije na terenu strpljivo odgovarali na moja pitanja, a kasnije to nastavili telefonom ili elektroničkom poštom. Uvjerila sam se da su poput krijesnica, koje čak i u otežanim uvjetima rada svesrdno ustraju u brizi za građu koja je pod njihovim okriljem. U nekim je muzejima ta briga povjerena tek jednom zaposlenom, entuzijastičnom pojedincu, koji usprkos tome (ili upravo zato) uspjeva ostvariti nevjerojatne rezultate. Uvjetno rečeno „manja mjesta“ u ovome su osobito odgovorna i uspješna.

Nakon pregledavanja građe, polaznih indikacija iz muzeja te kontakata s nadležnim zaposlenicima, poduzeta su daljnja istraživanja. Ovdje zahvalnost upućujem kolegama instrumentalistima koji su mi – nakon što je stručna literatura bila iscrpljena – pomogli u rješavanju raznih nedoumica. Hvala i svim prijašnjim vlasnicima, njihovim rođacima ili potomcima koji su sa mnom spremno podijelili detalje iz djetinjstva, mladosti, obiteljskog života ili čak obiteljske prošlosti. Niz takvih „malih“ povijesti sam rekonstruirala, zapisala i tako sačuvala od zaborava. Napokon, hvala svim slučajnim namjernicima koje sam susrela tijekom istraživanja i njihovim osmjesima, koji su barem malo olakšali trenutke kad je bilo rano, hladno, daleko od doma i teško.

Valja reći da je ovo priča i o pokušajima snalaženja u bespućima „uređenog“ sustava u kojem su mladi i obrazovanje navodno bitni, a koji je pred mene stavljao prepreke i probleme za koje nisam mogla ni pretpostaviti da će se pojaviti. To ni u kojem slučaju nije normalno.

A glazbeni instrumenti – glavni protagonisti ove priče? Oni su, kao i svi spomenuti ljudi, samo i jedino – dobri. Predmeti, koji su u muzejima često „slučajna“ i s nepravom zapostavljena građa, pokazali su se itekako slojevitim i zanimljivim likovima, koje sam uživala upoznavajući. Čak i kada su naizgled isti, oni to nisu. Svaki ima neku svoju posebnost, detalj koji pripada samo njemu. U pojedinim su slučajevima – ne samo što se tiče smještaja i stanja, nego i nepostojanja dokumentacije i podataka – zatečeni u stanju kaosa u koji je trebalo uvesti red. Upravo su rezultati potonjega, na što sam zapravo jedino mogla utjecati, znali daleko nadmašiti moja očekivanja.

Predmeti koji su ranije „živjeli“ u rukama svirača, sada su – gdje god je bilo moguće – prošli kroz moje ruke ili se našli pod mojim prstima. Njih nekoliko stotina. Bili su tihi, ali susretljivi. Naime, oni su mnogo više od predmeta. U prvome redu, oni su putnici koji su iz domaćih i stranih radionica dospjeli do svojih svirača, a kasnije i muzeja. Oni su izvori, štoviše jedni od ključnih primarnih izvora u proučavanju glazbene kulture određenog područja. Oni su spone između različitih mjesta i regija, pojedinaca i skupina, prošlosti i sadašnjosti. Oni su konkretni svjedoci bogate i razvijene hrvatske glazbene kulture, čija slojevitost proizlazi iz višestoljetno njegovanog i širokim utjecajima prožetog tradicijskog, crkvenog i umjetničkog muziciranja.

Tako su se instrumenti umjetničke glazbe u hrvatskim muzejima od marginalnih likova doista pretvorili u junake, a ovoj priči – uz upornost, hrabrost, ali i ludost njezine autorice – osigurali sretan kraj.

Za B., svijet kakav bi trebao biti

1. UVOD

Glazbeni instrumenti u hrvatskim muzejima: vidljivi ili nevidljivi dijelovi kulture?

Glazbeni instrument (sinonimi muzički instrument ili glazbalo) je predmet koji je izrađen ili se rabi za proizvodnju zvuka u glazbene svrhe.[2] Arheološki nalazi potvrđuju da predmeti tipa glazbenih instrumenata pripadaju među najstarija sredstva za nastajanje zvuka, koja je čovjek izrađivao još u pretpovijesno doba. Kroz dugo razdoblje od četrdesetak tisuća godina, a osobito u posljednjih tri tisuće godina, stvoren je velik broj glazbenih instrumenata različita oblika, veličine, opsega i boje zvuka. U europskom kulturnom krugu počeli su se klasificirati u antici od Aristida Kvintilijana (III. – IV. stoljeće) te u novom vijeku od Henrija Arnauta de Zwollea (oko 1440.) i osobito njemačkoga glazbenog teoretičara Michaela Praetoriusa (1571. – 1621.). Njegov trosveščani teorijski spis *Glazbeni traktat* (*Syntagma musicum*, 1614. – 1620.) svojevrsna je prva glazbena enciklopedija. U njezinu drugome svesku *O organografiji* (*De organographia*, 1619.) autor donosi pregled ranobaroknog instrumentarija.[3] Danas se rabi modificirana sistematizacija koju su 1914. izradili Erich Moritz von Hornbostel i Curt Sachs. Ona se sastoji u podjeli instrumenata na idiofone (samozvučne), membranofone (opnozvučne), kordofone (žičane) i aerofone (puhačke),[4] kojima se pridodaju elektrofoni (elektronički) instrumenti te glazbeni automati, a temelji se na razvrstavanju prema građi i načinu proizvodnje zvuka. Klasifikacija glazbenih instrumenata prema njihovim vrstama služi se podjelom na instrumente s tipkama, gudačke instrumente, trzalačke instrumente, puhačke instrumente i udaraljke.

Posebnu važnost u njihovu proučavanju i klasificiranju ima glazbena ikonografija, muzikološka disciplina koja se bavi analizom i interpretacijom djela likovnih umjetnosti kojima je tema glazba – najčešće prikazi instrumenata i scene muziciranja. Tek vrlo mali dio sačuvanih europskih instrumenata potječe iz razdoblja antike i srednjeg vijeka, a daleko najveći dio iz razdoblja nakon 1600. i kasnije, pa su likovni prikazi često jedini trag njihova povijesnog postojanja. Istaknute ustanove u kojima se čuvaju glazbeni instrumenti kao predmeti, odnosno artefakti, materijalni dokazi ljudskog djelovanja u vremenu i prostoru, jesu muzeji. Prema definiciji ICOM-a (eng. *International Council of Museums*, tj. Međunarodnog savjeta za muzeje) iz kolovoza 2007., „muzej je neprofitna, stalna ustanova u službi društva i

---

[2] Laurence LIBIN: Musical instrument, u: *Grove Music Online*. *Oxford Music Online*, Oxford University Press, 2018, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/omo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-3000000097. Pristup: svibanj 2018.

[3] Michael PRAETORIUS: *Syntagmatis musici tomus secundus: De organographia*, Elias Holwein, Wolfenbüttel 1619. Online: http://hz.imslp.info/files/imglnks/usimg/8/8e/IMSLP68476-PMLP138176-PraetoriusSyntagma MusicumB2.pdf. Pristup: svibanj 2018.

[4] Erich Moritz von HORBOSTEL – Curt SACHS: Systematik der Musikinstrumente: ein Versuch, *Zeitschrift für Ethnologie*, 46 (1914) 4/5, 553-590.

njegova razvoja, otvorena javnosti, koja sabire, čuva, istražuje, komunicira i izlaže materijalnu i nematerijalnu baštinu čovječanstva i njegove okoline radi obrazovanja, proučavanja i uživanja".[5] Muzejski predmet dokument je određene realnosti, temelj identiteta, svjedok zbivanja te rezultat vještine čovjeka ili djelovanja prirode, dokaz mnogih tvrdnji i znanstvenih teza u nizu znanstvenih disciplina.[6] Predmet se, nakon ulaza u muzej, u većini slučajeva nalazi izvan konteksta. Da bi postao muzejski, mora proći kroz određeni porces, kroz muzealizaciju.[7] Treba ga interpretirati za što je potrebno znanje i umijeće. Instrumenti su i mnogo više od artefakata jer su svojevremeno „živjeli" u rukama svirača. Zahvaljujući vještini glazbenika bili su posrednici između njega i okoline, pojedinca i publike koja ga je slušala. Takva su muziciranja često bila temama likovnih djela, ali se po samoj svojoj prirodi u ranijim razdobljima nisu mogla zabilježiti na nekom zvučnom mediju. Međutim, instrumenti (ponekad modificirani) kao svjedoci glazbene tradicije preživjeli su sve do danas.

U diplomskom radu *Instrumenti s tipkama u zagrebačkim muzejima* obradila sam instrumenate s tipkama koji se čuvaju u tri zagrebačka muzeja: Muzeju za umjetnost i obrt, Muzeju grada Zagreba i Hrvatskom povijesnom muzeju.[8] U doktorskoj disertaciji posvetit ću se svim tipovima instrumenata umjetničke glazbe koji su pohranjeni u muzejima na području cijele Hrvatske. Budući da se ova tema dosada vrlo malo istraživala, rad će se baviti problemima koji nisu bili sustavno obrađivani. Malo je starih instrumenata, osobito u Hrvatskoj, sačuvano do danas. Stjecajem povijesnih okolnosti, dvaju svjetskih ratova i Domovinskoga rata, stanovite nebrige i neznanja, u nas je velik dio takve kulturne baštine uništen i nepovratno izgubljen. Stare se instrumente znalo smatrati „kočnicom" glazbenog razvoja, koje ne samo da nije bilo isplativo održavati i popravljati nego je bilo nužno nadomjestiti onim modernijima, „savršenijima" i jeftinijima. Vrjedniji primjerci često su – kao dio obiteljskog nasljeđa – ostajali u privatnom vlasništvu. Oni koji su u muzejima, tamo su nerijetko dospjeli „slučajno", a ne kao rezultat sustavnog prikupljanja. Muzeji su za ovo istraživanje odabrani kao javna mjesta njihova čuvanja. Na taj je način ograničeno područje istraživanja te je (najvećim dijelom) osigurana njihova dostupnost i javnost.

---

[5] ICOM – International Council of Museums: https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/. U izvorniku: „A museum is a non-profit, permanent institution in the service of society and its development, open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates and exhibits the tangible and intangible heritage of humanity and its environment for the purposes of education, study and enjoyment." Pristup: svibanj 2018.

[6] Ivo MAROEVIĆ: *Uvod u muzeologiju*, Zavod za informacijske studije, Zagreb 1993, 11.

[7] *Ibid.*, 137.

[8] Vilena VRBANIĆ: Instrumenti s tipkama iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu, *Arti musices*, 42 (2011) 2, 135-174; Vilena VRBANIĆ: Instrumenti s tipkama u zagrebačkim muzejima: pregled i prijedlozi za njihovo predstavljanje, *Muzeologija*, 51 (2014), 247-258.

Umjetnička glazba je – uz tradicijsku glazbu i popularnu glazbu – jedna od tri kategorije u suvremenoj glazbenoj taksonomiji. Održivost bilo koje od ovih triju kategorija ovisi o njezinoj različitosti u odnosu na druge dvije. Ipak, inzistiranjem na njihovu suviše rigoroznom odjeljivanju može se doći do toga da se ignoriraju njihova sjecišta, preklapanja i previde brojne sličnosti. Premda je primjena ovakve taksonomije na zapadnoeuropsku glazbu do kraja 18. stoljeća u velikoj mjeri bila neprikladna, od sredine 19. stoljeća kategorije su postale jasno uspostavljene te su služile, među ostalim, i tome da se „dobra" glazba odvoji od ostale. Termini su se nastavili koristiti i u 21. stoljeću, premda sa sve manjim jasnoćama što se tiče njihovih razlikâ, značenja, svrhe ili korisnosti.[9] Umjetničku glazbu u najširem smislu definiramo kao autorsku, zabilježenu notnim zapisom, koja generalno podrazumijeva načela zapadno-europske glazbene teorije, estetike te skladateljske i izvedbene prakse. Tako će i instrumenti umjetničke glazbe u ovome radu biti shvaćeni u širem smislu kako bi se obuhvatilo što više građe, a pojedini lokalitet prikazao što je cjelovitije moguće.

Kako bi se rasvijetlila zadana problematika, u ovome će radu biti obrađeno 50 hrvatskih muzeja u kojima se čuvaju instrumenti umjetničke glazbe. Regionalna podjela temelji se na podjeli prema kojoj je koncipiran *Vodič kroz hrvatske muzeje i zbirke*: Istra, Kvarner, Gorski kotar i Lika; Dalmacija; središnja Hrvatska; Grad Zagreb; sjeverozapadna Hrvatska; Slavonija, Baranja i Srijem. Dalje ta koncepcija prati podjelu po županijama.[10] Odmak od ove koncepcije načinjen je u dva segmenta: redoslijed regija je promijenjen, tj. prilagođen, a središnja Hrvatska, Grad Zagreb te sjeverozapadna Hrvatska promatrani su unutar jedne cjeline – središnja i sjeverozapadna Hrvatska. U ovome su radu stoga četiri artikulirane geografske cjeline: 1) središnja i sjeverozapadna Hrvatska; 2) Slavonija, Baranja i Srijem; 3) Dalmacija; 4) Lika, Kvarner i Istra.

Prva cjelina – središnja i sjeverozapadna Hrvatska – obuhvaća 17 muzeja: Muzej za umjetnost i obrt; Hrvatski glazbeni zavod; Muzej Franje Schneidera; Muzej grada Zagreba; Hrvatski povijesni muzej; Samoborski muzej; Gradski muzej Varaždin; Dvor Trakošćan; Dvor Veliki Tabor; Muzej seljačkih buna; Muzej Međimurja Čakovec; Gradski muzej i galerija Jastrebarsko; Gradski muzej Karlovac; Zavičajni muzej Ozalj; Gradski muzej Sisak; Gradski muzej Križevci; Muzej grada Koprivnice. Druga cjelina – Slavonija, Baranja i Srijem – uključuje 11 muzeja: Gradski muzej Virovitica; Zavičajni muzej Slatina; Gradski muzej Požega; Gradski muzej Nova Gradiška; Muzej Brodskog Posavlja; Zavičajni muzej Našice;

[9] Denise VON GLAHN – Michael BROYLES, Art Music, u: *Grove Music Online*. *Oxford Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-1002227279. Pristup: svibanj 2018.
[10] Višnja ZGAGA (ur.): *Vodič kroz hrvatske muzeje i zbirke*, Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb 2011.

Muzej Đakovštine; Muzej Valpovštine; Muzej Slavonije; Gradski muzej Vinkovci; Muzej grada Iloka. Treća cjelina – Dalmacija – obrađuje 11 muzeja: Muzej grada Zadra Narodnog muzeja Zadar; Zavičajni muzej Biograd na Moru; Muzej grada Šibenika; Gradski muzej Drniš; Muzej grada Trogira; Muzej grada Kaštela; Muzej grada Splita; Muzej otoka Brača; Muzej Staroga Grada; Gradski muzej Korčula; Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja. Četvrta cjelina – Lika, Kvarner i Istra – bavi se s 11 muzeja: Muzej Like Gospić; Gradski muzej Senj; Kulturno-povijesna zbirka Lič; Povijesni i pomorski muzej Hrvatskog primorja Rijeka; Muzej grada Rijeke; Spomen-dom Ivan Matetić Ronjgov; Creski muzej; Lošinjski muzej; Muzej grada Pazina; Zavičajni muzej Buzet; Pomorski i povijesni muzej Istre. Terensko istraživanje provođeno je u razdoblju od rujna 2016. do veljače 2019. Tijekom tog razdoblja istraživala sam u 45 muzeja. Nisu posjećena četiri muzeja: Muzej seljačkih buna (posjeduje samo jedan klavir koji nije moguće pogledati), Lošinjski muzej, Pomorski i povijesni muzej Istre te Zavičajni muzej Buzet (potonja tri posjeduju skromniju građu koja je obrađena na temelju ustupljenih podataka i fotografija). U Muzej za umjetnost i obrt nisam imala pristup o čemu će više riječi biti u poglavlju posvećenom tome muzeju.

Po zahtjevnom terenskom radu koje se moralo poduzeti da bi se prikupila potrebna građa za planiranu analizu i moguće sinteze, ovo se istraživanje – do neke mjere – može usporediti s istraživanjem orgulja u Hrvatskoj, koje se između 1972. i 1975. provodilo na inicijativu Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture. Voditelj istraživanja bio je pijanist i muzikolog Ladislav Šaban, a suradnici su organolozi Emin Armano i Božidar Grga, konzervatori Anđela Horvat i Ferdinand Meder te fotodokumentarist Nino Vranić. Tijekom trogodišnjeg terenskog rada, kojem je cilj bio evidentiranje, sistematiziranje, valoriziranje te zaštita orgulja na području cijele Hrvatske, evidentirano ih je nešto manje od osam stotina, uglavnom spomeničkog značaja. Nino Vranić posvetio se fotodokumentiranju evidentirane građe, načinivši više od 5300 snimaka. Referirajući se na evidencijom prikupljenu dokumentaciju, Jagoda Meder i Nino Vranić objavili su knjigu *Orgulje u Hrvatskoj*,[11] prvenstveno s aspekta povijesti umjetnosti, a Emin Armano knjigu *Orgulje hrvatskih graditelja: tragom Ladislava Šabana*, s muzikološko-organološkog aspekta.[12]

Ovo je prvi sustavni projekt posvećen glazbenim instrumentima u hrvatskim muzejima. Do sada su bili obrađeni tek iznimno. Neke od njih upravo je pohrana u muzej spasila od propadanja i nestajanja, a nekima je omogućila i restauraciju kojom im je vraćen izgled, funkcionalnost te mogućnost da se na njima ponovno muzicira. Međutim, za neke se

[11] Jagoda MEDER – Nino VRANIĆ: *Orgulje u Hrvatskoj*, Globus, Zagreb 1992.
[12] Emin ARMANO: *Orgulje hrvatskih graditelja: tragom Ladislava Šabana*, Jakša Zlatar, Zagreb 2006.

situacija od istraživanja prije više od četiriju desetljeća pa do danas znatno promijenila i to na gore: defragmentirani su, teško oštećeni i gotovo neprepoznatljivi.

Ciljevi istraživanja bit će ustvrditi vrste glazbenih instrumenata, njihove graditelje, gradbeno-oblikovne karakteristike te postojeće stanje. U vrijeme kada su se rabili, instrumenti koji se danas čuvaju u muzejima bili su među glavnim preduvjetima muziciranja. Osnovna je teza rada da se instrumente, sa stajališta muzikologije, može smatrati jednima od ključnih primarnih izvora u proučavanju glazbeno-povijesne građe. Istraživanjem se otkrivaju detalji vezani uz njihov razvojni put, zakoni gradnje, kao i materijalne prilike, nastojanja i ukusi određene sredine, pojedinca (vlasnika) i/ili skupine. U njima su sadržane različite značajke: kulturne, povijesne, društvene, estetske, tehničke, akustičke i dr. Na temelju polaznih indikacija iz muzeja te kontakata s nadležnim zaposlenicima poduzet će se daljnja istraživanja povijesti i konteksta uporabe instrumenata te će se postojeći podaci dopuniti novim spoznajama. Istražit će se i jesu li glazbeni instrumenti pravilo ili iznimka pojedinog kulturnog kruga. Polazište neće biti organološko nego upravo kulturološko.

Za svaki instrument istražit će se sljedeći podaci: signatura, ime graditelja ili radionice, mjesto nastanka, vrijeme nastanka, tehničke i estetske karakteristike, smještaj. Ta će se saznanja temeljiti na pregledavanju instrumenata, podataka iz muzeja i kataloga te konzultacijama sa stručnom literaturom. U slučaju instrumenata muzejska dokumentacija nerijetko je manjkava, s nizom krivih podataka, ili čak nepostojeća pa nerijetko u muzeju o njima nema nikakva traga. Netočni će se podaci korigirati, a ostali preispitati i dopuniti. Model opisa instrumenata uspostavit će se na temelju relevantnih inozemnih muzikoloških izvora i analize slične građe. Taj će se model dosljedno primjenjivati, ali će se po potrebi proširivati i prilagođavati konkretnom slučaju, njegovoj problematici i specifičnostima. Osim teksta i popratnih priloga, rad će donijeti pripadajuću fotodokumentaciju koja će na stručan i detaljan način dokumentirati instrumente umjetničke glazbe u hrvatskim muzejima.

Potom će uslijediti smještanje instrumenata u njihov glazbeno-kulturni, povijesni i društveni kontekst. Osobita pažnja posvetit će se njihovu historijatu, odnosno životu prije pohrane u muzej. Istražit će se otkuda su nabavljani, tko je na njima muzicirao, kakvu je glazbenu naobrazbu imao, kakav se repertoar mogao izvoditi, veze s drugim primarnim izvorima (muzikalijama), iz kojih su smjerova dolazili glazbeni i kulturni utjecaji koji su oblikovali određenu sredinu te na koji su se način prožimali. Ovaj dio istraživanja također će se odvijati uz konzultacije sa stručnom literaturom i inventarnim knjigama, kao i odabranom građom izvan tog područja, pogotovo kada su u pitanju prijašnji vlasnici koji nisu bili profesionalni glazbenici. Znatan dio instrumenata ranije je bio u vlasništu istaknutih ličnosti

hrvatskog kulturnog, umjetničkog i društvenog života: glazbenika, slikara, kipara, glumaca, književnika, liječnika, pravnika, političara ili članova plemićkih obitelji. Čak i kad su bili u vlasništvu „nepoznatih“ pojedinaca, ti su instrumenti bili dijelom njihove „male“ povijesti – doma, naslijeđa, djetinjstva, odrastanja i druženja uz koje su vezane dragocjene uspomene.

Napokon, valja obratiti pozornost na postojeće stanje i i uređenost instrumenata. Istražit će se koliko ih je restaurirano, muzicira li se na njima, na kojim su izložbama predstavljeni, kako se čuvaju te koje su mogućnosti za njihovu upotrebu. Nužno je osvijestiti podvojenu situaciju: hrvatski muzeji u svojim fundusima čuvaju značajan broj raznovrsnih, vrijednih i kulturološki zanimljivih instrumenata, ali su oni velikim dijelom smješteni u depoima,[13] a ne u stalnim postavima ili na izložbama. Zbog nepostojanja specijaliziranog kadra, stavljanja težišta na druge opsežnije zbirke ili manjeg interesa, kustosi se u pravilu njima detaljnije ne bave. Ako se bave, onda tek ako je u pitanju iznimno vrijedan instrument. Na taj je način njihova vidljivost, ali i iskoristivost, znatno umanjena, ako ne i onemogućena. Nalaze se na granici između vidljivog i nevidljivog, ali nekoć aktivnog svijeta glazbe. Tako postaju vidljivim, ali i nevidljivim dijelovima hrvatske kulture.

Nakon što se obrade instrumenti iz pojedinačnih fundusa, naglasak će se usmjeriti na uspoređivanje i povezivanje prikupljene građe. Razmotrit će se sličnosti, različitosti, aspekti koji su zajednički ili pak sasvim jedinstveni. Sintezom prikupljenih podataka nastojat će se odrediti njihova pozicija u lokalnim, nacionalnim i međunarodnim okvirima. Gdje god je moguće, glazbala na domaćem terenu usporedit će se s onima iz fundusa inozemnih muzeja i zbirki. Važan segment istraživanja bit će posvećen i domaćim graditeljima instrumenata (bilo da su ovdje rođeni ili su naturalizirani), koji su – uz iznimku orguljara – za sada obrađeni tek u maloj mjeri. Iako se radi o istraživanju glazbenih instrumenata koji se čuvaju u muzejima, ovaj rad ne pretendira ulaziti u muzeološku struku. Instrumenti će se istraživati u muzikološkom i kulturološkom kontekstu. U tom smislu ovo istraživanje pripada području humanističkih znanosti. Postojeći kataloški opisi (tamo gdje postoje) rabit će se kao pomoćno sredstvo istraživanja. Muzeologiji će biti ponuđene muzikološke i kulturološke analize i spoznaje, a stručnjaci s područja muzikologije i muzeologije moći će ih koristiti kao ishodišta za daljnja istraživanja i postupanja

Ovim će se radom po prvi puta na znanstveni način – muzikološki i kulturološki – istražiti instrumenti umjetničke glazbe u hrvatskim muzejima. Uspostavit će se muzikološki model njihove obrade te će se kulturološki istražiti njihova povijest i kontekst. Valorizirat će

[13] Nazivi *depo, čuvaonica* ili *spremište* koristit će se u tekstu ovisno o tome kako se koriste u pojedinom muzeju.

se prema lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj važnosti s obzirom na njihovo podrijetlo, vrijednost i mogućnost upotrebe. Znanstveni doprinos imat će i sasvim konkretnu primjenu: bit će poticaj i pomoć u vrednovanju, konzerviranju, restauraciji, digitalizaciji i izlaganju glazbenih instrumenata. Uz popunjavanje praznina u dosadašnjim istraživanjima i predstavljanje novih spoznaja, ovaj će rad biti važan prilog istraživanju glazbene i opće kulture u Hrvatskoj. Bit će koristan i za budući muzej glazbe, instituciju koja u Hrvatskoj još uvijek ne postoji, ali se možemo nadati da će se – nakon poduljih najava – konačno i osnovati. Bilo bi idealno kada bi se odabrani instrumenti iz različitih zbirki sakupili u muzeju glazbe gdje bi bili stručno obrađeni i interdisciplinarno predstavljeni. Tamo bi mogli biti izloženi u stalnom postavu čime bi se glazbena, ali i šira kulturna javnost bolje upoznala s njihovim posebnostima i vrijednostima. Pored navedenog, potrebno je razviti veću svijest o značenju starih instrumenata za hrvatsku kulturu, sačuvati ih u što većem broju, spasiti od zapuštanja i stručno obraditi. Ne radi se o predmetima koji pripadaju samo prošlosti, nego svojim postojanjem povezuju minula vremena sa sadašnjim. U tome će se ogledati i aktualnost ovdje predstavljenih istraživanja. Čuvati nasljeđe naša je obveza u sadašnjosti, ali i zalog za budućnost. Vjerujem da će ovaj rad biti važan korak prema tom cilju.

1.1 Zbirke glazbenih instrumenata kroz povijest

Prvi sustavni pokušaji prikupljanja glazbenih instrumenata zabilježeni su u renesansnom razdoblju, premda ih se više smatralo inventarom instrumentalnih ansambala aristokratskih krugova, a ne objektima muzejskog značaja. Razlog tome je što instrumentima osnovnu vrijednost ipak određuje stupanj njihove konstrukcijsko-tehničke usavršenosti. Kad instrument više ne bi dorastao novim tehničkim zahtjevima ili novom glazbenom stilu, gubio je svoju vrijednost. Koliko je do sada poznato, autor prvog tiskanog traktata o instrumentima pod nazivom *Ponijemčena glazba* (*Musica getutscht*, 1511.) njemački je skladatelj i organolog Sebastian Virdung. U njemu je opisao instrumente s tipkama (klavikord, virginal, klavicimbal, klaviciterij), žičane instrumente (lutnja, mandora [njem. *Qiuntern*], viola [njem. *Groß Geigen*], harfa, psalterij, dulcimer, rebek [njem. *Clein Geigen*], tromba marina), puhačke instrumente (šalmaj, tenor šalmaj [njem. *Bombardt*], jednoručna flauta [njem. *Zwerchpfeiff*], blokflauta, kornet, krumhorn, gajde, trombon, truba, orgulje, regal, pozitiv, portativ) te udaraljke (timpane, bubanj, zvončići).[14] Ukrašen drvorezima koji ilustriraju instrumente, taj je priručnik, uz dodatno zanimanje za instrumentalnu glazbu koja se sve više

[14] Sebastian VIRDUNG: *Musica getutscht*, Sebastian Virdung, Basel 1511. Online: http://hz.imslp.info/files/imglnks/usimg/9/9e/IMSLP313726-PMLP176555-musicagetutschtv00vird_1511.pdf. Pristup: kolovoz 2016.

osamostaljivala od vokalne, ukazao i na vrijednost samih instrumenata. S vremenom se sve veća pozornost pridavala njihovu ukrašavanju, što je potaknulo i povećalo zanimanje za njihovo prikupljanje. U 17. stoljeću ukrašavanje je na osobit način doživjelo vrhunac u opremanju čembala i njemu srodnih instrumenata. Tako su slikari poput Petera Paula Rubensa slikali figuralne i pejzažne kompozicije na unutarnjim stranama poklopaca instrumenata. Ponekad je instrumente od propasti spasilo upravo to što su bili likovno ukrašeni.

Prvi kolekcionari instrumenata potekli su iz redova plemstva i aristokracije. Instrumente, naročito one koji su bili izrađeni od skupocjenih materijala i privlačno oblikovani, ubrajalo se među pokućstvo, vrijedan dio inventara palača i bogataških domova. Tijekom vremena zbirke su mijenjale vlasnike, a time najčešće i sastav. Ratna razaranja desetkovala su broj instrumenata. U 19. stoljeću, u doba liberalizacije društva i uspona građanske klase, sve se više pažnje počelo pridavati očuvanju spomeničke baštine. Umjetnine, među njima i glazbene instrumente, trebalo je zaštititi od različitih oblika propadanja. Prvu javnu zbirku glazbenih instrumenata osnovalo je 1824. Društvo prijatelja glazbe (njem. *Gesellschaft der Musikfreunde*) u Beču, a fundus se temeljio na jednoj privatnoj zbirci. Ako im se inventar ne bi raspršio prodajom na dražbi, upravo će privatne zbirke predstavljati važan dio već postojećih javnih zbirki ili muzeja instrumenata. Zbirke glazbala uglavnom su dijelovi fundusa nacionalnih, povijesnih, etnografskih te muzeja za primijenjenu umjetnost. Postoje i muzeji instrumenata te zbirke koje se čuvaju na glazbenim konzervatorijima i sveučilištima.

Od europskih muzeja i sveučiliša koji čuvaju glazbene instrumente ovdje neka budu spomenuti najistaknutiji: Muzej povijesti umjetnosti (njem. *Kunsthistorisches Museum*) – Zbirka povijesnih glazbenih instrumenata, Beč; Muzej Salzburg (njem. *Salzburg Museum*) – Zbirka glazbenih instrumenata; Češki muzej glazbe (češ. *České muzeum hudby*), Prag; Pruska zaklada za kulturnu baštinu (njem. *Stiftung Preußischer Kulturbesitz*) – Muzej glazbenih instrumenata, Berlin; Njemački nacionalni muzej (njem. *Germanisches Nationalmuseum*) – Zbirka glazbenih instrumenata, Nürnberg; Muzej glazbenih instrumenata Sveučilišta u Leipzigu (njem. *Grassi Museum für Musikinstrumente der Universität Leipzig*); Muzej glazbenih instrumenata (*Musical Instruments Museum MIM*), Bruxelles; Pariška filharmonija – Muzej glazbe (franc. *Philharmonie de Paris – Musée de la Musique*), Pariz; Povijesni muzej – Muzej glazbe (njem. *Historisches Museum – Museum für Musik*), Basel; Muzej glazbenih instrumenata (tal. *Museo degli Strumenti Musicali*), Milano; Muzej violine (tal. *Museo del Violino*), Cremona; Galerija Akademije – Muzej glazbenih instrumenata (tal. *Galleria dell'Accademia – Museo degli strumenti musicali*), Firenca; Accademia Nazionale di Santa Cecilia – Muzej glazbenih instrumenata (tal. *Museo degli strumenti musicali*), Rim; Muzej

glazbe (španj. *Museu de la Música*), Barcelona; Muzej glazbe (dan. *Musikmuseet*), Kopenhagen; Zbirka glazbenih instrumenata Švedskog muzeja izvedbenih umjetnosti (šved. *Scenkonstmuseet*), Stockholm; Zbirka Nydahl (šved. *Stiftelsen Musikkulturens Främjande*), Stockholm; Norveški muzej kulturne povijesti (nor. *Norsk Folkemuseum*), Oslo; Glazbeni muzej Ringve (nor. *Ringve Musikkmuseum*), Trondheim; Muzej Kraljevskog koledža za glazbu (eng. *Royal College of Music Museum*), London; Muzej Kraljevske akademije glazbe (eng. *Royal Academy of Music Museum*), London; Zbirka glazbenih instrumenata Muzeja Victorije i Alberta (eng. *The V&A's Musical Instrument Collection*), London; Zbirka povijesnih glazbenih instrumenata Sveučilišta u Edinburghu (eng. *Edinburgh University Collection of Historic Musical Instruments*) i dr.[15]

Krovna organizacija koja okuplja muzeje glazbenih instrumenata je CIMCIM (franc. *Comité international pour les musées et collections d'instruments et de musique*; eng. *International Committee for Museums and Collections of Instruments and Music*), jedan od 31 međunarodnog odbora ICOM-a. Kao što samo ime sugerira, u njezinu su fokusu glazbeni instrumenti, a cilj odbora je promicanje visokih standarada u korištenju i očuvanju tih instrumenata u muzejima i zbirkama.[16] Kada govorimo o prikupljanju glazbenih instrumenata, važno je spomenuti i projekt MIMO (eng. *Musical Instrument Museums Online*, odnosno Online muzej glazbenih instrumenata), koji je započeo u rujnu 2009. Nastao je prikupljanjem građe iz Muzeja glazbenih instrumenata (MIM) u Bruxellesu, Muzeja glazbe u Parizu, Sveučilišta u Edinburghu, Njemačkog nacionalnog muzeja u Nürnbergu te Galerije Akademije u Firenci. Kasnije se u MIMO uključio i niz drugih europskih muzeja koji čuvaju glazbene instrumente. Danas je MIMO najveća svjetska baza podataka o glazbenim instrumentima u javnim zbirkama.[17] Instrumenata iz hrvatskih zbirki u toj bazi nema.

[15] Za cjelovit popis zbirki glazbenih instrumenata abecedno raspoređen po državama Europe, Afrike, Azije te Sjeverne i Južne Amerike usp. Manfred Hermann SCHMIDT– Sabine Katharina KLAUS – Barbara LAMBERT – Alfred BERNER: Instrumentensammlungen, u: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart: Allgemeine Enzyklopädie der Musik*, 2. izdanje, Bärenreiter – Metzler: Kassel et al. 2001, Sachteil 4: Hamm – Kar, kolone 970-1011.

[16] CIMCIM – ICOM International Committee for Museums and Collections of Instruments and Music, http:// network.icom.museum/cimcim/. Pristup: kolovoz 2016.

[17] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com. Pristup: od kolovoza 2016.

1.2 Prikupljanje glazbenih instrumenata u Hrvatskoj

U Hrvatskoj je također, sukladno mogućnostima sredine, postojalo zanimanje za prikupljanje glazbenih instrumenata. Kulturni život hrvatskih mjesta i gradova dugo se odvijao izolirano pa tekovine iz jedne sredine često nisu imale neposrednijeg utjecaja na javljanje sličnih pojava u drugim sredinama. Razlog za to valja tražiti u činjenici što je Hrvatska bila podijeljena na administrativno-upravna područja kojima se upravljalo iz različitih središta, a ta je podjela uzrokovala uočljive razlike u društvenom i kulturnom životu. Važnu ulogu promicatelja glazbene kulture imali su crkveni redovi. Klarise su u svom samostanu u Opatičkoj 18 na zagrebačkom Gornjem gradu otvorile prvu žensku školu u kojoj se podučavala i glazba. U doba ukinuća 1782., u inventaru je zabilježena i značajna zbirka glazbenih instrumenata: šest klavikorda, tri violine, viola, violončelo, četiri trombe marine i nekoliko timpana. Međutim, carska komora ih je, najvjerojatnije s ostalim vrijednim inventarom, poslala u Požun (današnju Bratislavu). Osim toga, klarise su samo godinu dana prije ukinuća reda nabavile nove orgulje, čija je sudbina ostala nepoznata.[18] Glazbu su u 17. i 18. stoljeću u svojim samostanima u Zagrebu, Varaždinu i Požegi snažno promicali isusovci. Osim muzikalija, može se pretpostaviti da su franjevci u pojedinim samostanima posjedovali i instrumenate. Ta se pretpostavka odnosi i na varaždinske uršulinke, poznate po svojoj brizi za glazbu. Instrumente je vjerojatno posjedovao Adam Patačić od Zajezde, zagrebački kanonik i kaločki biskup. U svom dvorcu u Velikom Varadinu (njem. Grosswardein, mađ. Nagyvárad, rum. Oradea) imao je od 1760. vlastiti ansambl s čak 34 glazbenika koji je vodio Michael Haydn, a od 1765. Carl Ditters von Dittersdorf.[19] Vrlo je vjerojatno da su zbirke instrumenata također posjedovali zagrebački biskupi Juraj Branjug i Maksimilijan Vrhovac. Biskup Branjug prvi je među zagrebačkim biskupima imao vlastitu kapelu s nekoliko glazbenika, a biskup Vrhovac je 1827. oporučno ostavio, tada netom osnovanom Glazbenom društvu (kasnije Hrvatskom glazbenom zavodu), zbirku muzikalija i glazbene instrumente.[20]

Osim u crkvama i samostanima, u 18. stoljeću muziciralo se u salonima i dvoranama velikaša. Bogati ljubitelji glazbe držali su svoje kapele, dok su glazbenici nerijetko služili i kao lakaji, obavljajući lakše dvorske službe. Ovakvi kućni glazbeni sastavi brojčano nisu bili veliki, iako je bilo velikaša koji su uzdržavali prave komorne orkestre, što je omogućavalo izvedbe simfonijske i kazališne glazbe. Glazba koja se u to doba njegovala u palačama „u stilskom pogledu, ali i u svojoj socijalnoj funkciji (...), u potpunosti je išla u korak s

---

[18] Josip ANDREIS: *Povijest glazbe*, Liber Mladost, Zagreb 1974, knj. 4, 118.
[19] Vjera KATALINIĆ: Glazba u palači i oko nje, *Kaj*, 38 (2005) 4/5, 106.
[20] Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, Hrvatski glazbeni zavod, Zagreb 1982, 52.

muziciranjem u većim glazbenim središtima srednje Europe, no s njihovim se reprezentativnim bogatstvom i raznolikošću ponude nije mogla mjeriti prvenstveno zbog nepostojanja domaćeg izvodilačkog aparata, što će se donekle nadoknaditi u 19. stoljeću".[21] Među pripadnicima glazbeno obrazovanih grofovskih obitelji istaknuto mjesto pripada obiteljima Erdödy i Drašković. Grofovi Erdödy ostali su zabilježeni kao promicatelji glazbe i mecene glazbenih umjetnika. Na svojim su imanjima u Ugarskoj i Hrvatskoj držali kapele koje su vodili Johann Pleyel[22] i Jan Křtitel Vaňhal. Istaknuta članica ove obitelji bila je Sidonija Erdödy Rubido, koja je podupirala Ilirski pokret i sama nastupala kao pjevačica.[23] Kao tajnik i komorni glazbenik grofa Josipa IV., u službi Erdödyjevih bio je Georg (Juraj) Karl Wisner von Morgenstern. Budući da je Josip IV. Erdödy upravljao zajedničkom upravom obiteljskih posjeda u Hrvatskoj, vjerojatno je često boravio u Zagrebu. S njegovog je imanja u Novom Marofu oko 1818. u Zagreb došao i Wisner von Morgenstern, gdje se ubrzo istaknuo kao vodeća ličnost glazbenog života. Bio je jedan od osnivača Hrvatskoga glazbenog zavoda 1827., dirigent njegova orkestra i ravnatelj glazbene škole osnovane 1829. godine.[24]

Obitelj Drašković je na svojim imanjima u Klenovniku, Trakošćanu, Varaždinu, Opeki i Velikom Bukovcu također njegovala glazbeni život. Od sredine 18. do prve četvrtine 19. stoljeća muziciralo se u tamošnjim glazbenim salonima i dvoranama. Na tapiseriji u dvorcu Trakošćan prikazana su četiri oboista, dva hornista i dva fagotista u službi grofa Josipa Kazimira Draškovića (o čemu će više riječi biti u poglavlju o Drvoru Trakošćan). U vrijeme rata ti su glazbenici bili zaduženi za vojnu glazbu, a u mirnodopskom razdoblju (kada su im se pridružili svirači gudačkih instrumenata) svirali su na glazbenim i plesnim priredbama.[25]

Osim što su imali vlastitu kapelu, može se pretpostaviti da su se i sami članovi obitelji Drašković bavili glazbom. U njihovu su dvorskom inventaru zabilježeni različiti instrumenti: pozitiv, klavikord, klavir, harfa, najmanje tri oblika violina, gitara, truba i basetni rog.[26] Na temelju toga može se pretpostaviti da se redovito sviralo i učilo glazbu. O tome svjedoči i tvrdouvezana notna rukopisna knjiga, napisana 1779. za groficu Julijanu Erdödy-Drašković.[27]

---

[21] Cit. Vjera KATALINIĆ: Glazba u palači i oko nje, 95.
[22] Najstariji brat Ignaza Pleyela, austrijskog skladatelja i graditelja klavira.
[23] Zdravko BLAŽEKOVIĆ: Glazba u vrijeme *Hrvatskog* narodnog preporoda, u: Nikša STANČIĆ (ur.): *Hrvatski narodni preporod 1790-1848: Hrvatska u vrijeme Ilirskog pokreta: katalog izložbe*, Povijesni muzej Hrvatske – Muzej za umjetnost i obrt – Muzej grada Zagreba – Globus, Zagreb 1985, 116-118.
[24] Nada BEZIĆ: Prilozi za biografiju Georga (Jurja) Karla Wisnera von Morgensterna, uoči 150. obljetnice smrti, *Arti musices*, 35 (2004) 1, 47-61.
[25] Ladislav ŠABAN: Glazba u dvorovima Draškovića u 18. stoljeću, *Arti musices*, 36 (2005) 1, 3-13.
[26] Ljerka PERČI: Glazbeni instrumenti u posjedu plemićke obitelji Drašković na početku 19. stoljeća, *Arti musices*, 34 (2003) 1/2, 169-186.
[27] Julijana Drašković (oko 1747. – oko 1748.) bila je kćer Josipa Kazimira Draškovića (1716. – 1776.) i Suzane rođ. Malatinszky (1720. – 1789.). Početkom 1766. udala se za Leopolda I. Erdödyja (1740. – 1770.). Najkasnije

Knjižica sadrži 20 klavirskih skladbi, čiji su autori uglavnom Joseph Haydn, Jan Křtitel Vaňhal i Ignaz Pleyel, te pet popijevaka za glas i klavir. Taj oveći udžbenik (164 stranice) za sviranje i pjevanje bio je namijenjen glazbenoj razonodi dame iz visokog društva, koja je bila i vješta pijanistica. Veći broj violina, među kojima i jedna dječja, daju naslutiti da je među Draškovićima bilo prisutno i sviranje violine. Budući da su posjedovali puhačke i trzalačke instrumente, može se pretpostaviti da je u obitelji bilo i svirača basetnog roga, trube, harfe i gitare. Svaki je instrument mogao biti solistički, no obitelj se mogla udruživati i u raznovrsne komorne sastave i svirati složenije skladbe.[28]

Glazba je imala važnu ulogu i u životu obitelji Hilleprand von Prandau. U njihovu dvorcu u Valpovu glazbene svečanosti održavale su se u vrijeme poklada te povodom rođendana i imendana baruna Josipa Ignaca i grofice Marije Ane (rođ. Pejačević). U dvorskom inventaru zabilježeni su različiti instrumenti: klaviri, gitare, flauta, klarinet i fagot. Oko 1800. među dvorskim računima povećava se broj onih kojima se pokrivaju troškovi održavanja glazbenih instrumenata, ugađanje i ugradnja rezervnih žica te nabavljanja glazbene literature. Karlo Prandau, sin Marije Ane i Josipa Ignaca Prandaua, bavio se skladanjem te je svirao klavir, violinu i više puhačkih instrumenata koji su bili nabavljani iz stranih radionica (Beč, Bratislava, Pešta, Pečuh). U obiteljskim dvorcima u Valpovu i Donjem Miholjcu te u Pečuhu i Beču okupljao je glazbenike i priređivao koncerte. Materijalno i savjetima podupirao je u tom gradu izum fisharmonike Antona Haeckla. Karlova sestra Marie (Mimi) u Valpovu je učila klavir, a tijekom školovanja u Beču i gitaru. Tamo je kupila dvije gitare. Glazbenu poduku primila su i ostala djeca Marije Ane i Josipa Ignaca Prandaua: Amalija, Flora, Antun Gustav i Adelaide.[29] Antun Gustav Prandau je u bečkim glazbenim krugovima bio je poznat kao orguljaški virtuoz amater. Izabran je u komisiju za nabavu koncertnih orgulja za koncertnu dvoranu Društva prijatelja glazbe u Beču. Za kapelu dvorca Hilleprand von Prandau u Valpovu naručio je 1876. orgulje Józsefa Angstera.

Kućno muziciranje hrvatskog plemstva, baš kao i ono koje će kasnije njegovati građanstvo, zabilježeno je i u likovnoj umjetnosti, najčešće uz klavir ili pijanino. Među najistakutijima su ostvarenja Julijane Erdödy Drašković (*Autoportret za klavirom*, 1875. – 1880), Vlaha Bukovca (*Grupni portret obitelji Katalinić*, 1885.; *Mladi guslač (Armando Meneghello Dinčić)*, 1885.), Otona Ivekovića (*Interijer umjetnikova stana s pijaninom*, 1902.;

1774. udala se za njegova mlađeg brata Ladislava III. Erdödyja (1746. – 1786). Usp. Ladislav ŠABAN: Notna rukopisna knjiga Julijane Erdödy-Drašković iz 1779. godine, *Arti musices*, 13 (1982) 2, 106-107; Vjera KATALINIĆ: Glazba u palači i oko nje, 102-103.

[28] Ladislav ŠABAN: Notna rukopisna knjiga Julijane Erdödy-Drašković iz 1779. godine, 101-147.

[29] Ljerka PERČI: Prilog poznavanju glazbenog života u Valpovu od 1790. do 1825. godine u svjetlu arhivskog fonda obitelji Prandau i Normann, *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*, 22 (2006), 115-139.

Uz pijanino, nakon 1919.), Carla Fröschla (*Ruža Kršnjavi uz glasovir*, oko 1910.) te Maksimilijana Vanke (*Portret Dore Pejačević*, 1917.).[30]

Glazba se i u Dalmaciji njegovala u nizu plemićkih i/ili imućnijih obitelji. Grofovska obitelj Lantana muzicirala je krajem 18. i početkom 19. stoljeća na stolnom klaviru u svojem ljetnikovcu u Sutomišćici na otoku Ugljanu (o čemu će više riječi biti u poglavlju o Muzeju grada Zadra Narodnog muzeja Zadar). U inventaru trogirske obitelji Garagnin iz 1798. na petom katu njihove palače zabilježen je spinet.[31] To je ujedno jedini spomen glazbenog instrumenta na kojem se u obitelji Garagnin sviralo na salonskim koncertima.[32] Plemićka obitelj Cippico u svojoj kući u Kaštel Štafiliću imala je klavir (o čemu će biti više riječi u poglavlju o Muzeju grada Kaštela). O prisutnosti glazbe u Splitu svjedoče sačuvani podaci koji se odnose i na glazbene instrumente. U 16. stoljeću u splitskim domovima zabilježene su lutnje i gitare. U 17. i 18. stoljeću najčešće su se koristile gitare i violine. Obitelj Tartaglia je 1784. posjedovala spinet. U inventaru splitskog kanonika Ivana Petra Pisentija spominju se 1757. različiti instrumenti: oboa, violončelo, citra, pet običnih i jedna mala gitara (dvije gitare bile su ukrašene intarzijama).[33] U ostavštini korčulanske obitelji Gabrielis još se u 16. stoljeću spominje čembalo (vjerojatno se radilo o virginalu ili spinetu). Korčulanin Angelo Boschi kupio je 1839. klavir iz bečke radionice Nannette Streicher za svog sina Ivana Boschija, koji je na njemu u salonu svoje palače izvodio raznovrstan repertoar (o čemu će više riječi biti u poglavlju o Gradskome muzeju Korčula). Sačuvane su i note za klavir na kojima su potpisi obitelji Trojanis i Alberti što upućuje da se – iako ne tako intenzivno kao kod Boschijevih – glazba njegovala i u drugim korčulanskim obiteljima [34]

Krajem 18., a posebno početkom 19. stoljeća, nakon francuske revolucije (1789. – 1795.) i napoleonskih ratova (1797. – 1815.), pripadnici aristokracije pretrpjeli su teške gubitke i osjetno osiromašili. Dvorske se glazbe raspuštaju; pojedini glazbenici ostaju još samo kao učitelji glazbe velikaške djece, no s vremenom i to prestaje. S druge strane, građanska klasa doživljava uspon te se javlja težnja za stvaranjem građanske kulture koja će

---

[30] Koraljaka KOS: Privatno i javno u hrvatskom glazbenom životu 19. i ranog 20. stoljeća u svjetlu ikonografskih izvora: istraživanje u tijeku, *Arti musices*, 34 (2003) 1/2, 3-19. Slikarica i glazbenica Julijana Erdödy Drašković (1847. – 1901.) živjela je stotinu godina nakon vlasnice notne knjige Julijane Drašković. Bila je kćer grofa Karla VI. (Dragutina) Erdödyja (1816. – 1864.) te supruga političara Ivana IX. Draškovića (1844. – 1910.). Više riječi o njoj bit će u dijelu o klaviru Leopolda Rotta iz funudsa Dvora Trakošćan (DT 1105).
[31] Fani CELIO CEGA: *Svakidašnji život grada Trogira od sredine 18. do sredine 19. stoljeća*, Književni krug, Split 2005, 60-61.
[32] *Ibid.*, 171.
[33] Danica BOŽIĆ-BUŽANČIĆ: *Privatni i društveni život Splita u 18. stoljeću*, Školska knjiga, Zagreb 1982, 141-145.
[34] Marija KRALJEVIĆ: Glazbena zbirka Boschi – iz glazbenog života Korčule u 19. stoljeću, *Godišnjak grada Korčule*, 2 (1997), 72.

biti okrenuta javnom djelovanju. Mlada i imućna, građanska klasa istupa kao pokretač i nosilac novih kulturnih djelatnosti, nalazeći pristup zajedničkoj zabavi. Sve su brojniji amateri koji su zbog vlastita zadovoljstva učili svirati neki instrument. Iz tog se razloga u nekim hrvatskim gradovima već od druge polovice 18. stoljeća javlja potreba organiziranja glazbenih škola. Tako je u Zagrebu, kao rezultat terezijanske refrome, u sastavu primarne škole (normalke) u svibnju 1788. otvoren glazbeni odjel. Imao je svoj nastavni plan i program, a svrha mu je bila obrazovati učiteljski kadar. Međutim, više je koristio građanstvu jer je u to doba učitelja bilo vrlo malo, a pohađanje glazbene škole nije bilo obvezno. Osim Zagreba, gdje je Glazbeno društvo 1829. pokrenulo glazbenu poduku, glazbene škole su u prvoj polovici 19. stoljeća osnovane u Karlovcu, Varaždinu, Rijeci, Osijeku i dr.

Osim osnivanja glazbenih škola, amateri iz redova građanstva, ali i profesionalni glazbenici, počeli su se sastajati kako bi formirali glazbena tijela i orkestre, organizirali javne glazbene priredbe i utemeljili glazbena društva. Daljnji razvoj građanske kulture rezultirao je time da se redovito muziciralo i u mnogim privatnim gradskim kućama. Sve je to snažno pridonijelo razvoju glazbenog života u Hrvatskoj, kojeg su glazbeni instrumenti – uz glazbenike i muzikalije – bili jedan od najvažnijih sastavnica.

I. DIO: GLAZBENI INSTRUMENTI IZ FUNDUSA MUZEJA SREDIŠNJE I SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

2. Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt

2.1 O Muzeju za umjetnost i obrt

Muzej za umjetnost i obrt (MUO) osnovan je 1880. na inicijativu Društva umjetnosti i njegova predsjednika Izidora Kršnjavoga s namjerom da se stvori „zbirka uzoraka za majstore obrtnike i umjetnike koji treba da ponovo unaprijede proizvodnju predmeta svakodnevne upotrebe“.[35] Nalazi se u reprezentativnoj historicističkoj palači izgrađenoj 1888. prema projektu arhitekta Hermana Bolléa (Trgu Republike Hrvatske 10). Raspolažući najvećim i najbogatijim fundusom u Hrvatskoj, muzej čuva više od 100 000 predmeta lijepih i primijenjenih umjetnosti nastalih u razdoblju od 14. do 21. stoljeća.

2.2 O Zbirci glazbenih instrumenata

Zbirka glazbenih instrumenata iz fundusa MUO-a utemeljena je tridesetih godina 20. stoljeća na inicijativu Vladimira Tkalčića, ravnatelja MUO-a od 1933. do 1952. On je sâm pripadao glazbeničkoj sredini (njegova su braća bili violončelistički virtuoz i skladatelj Juro te pijanist Ivo) pa je bio svjestan vrijednosti instrumenata i njihove važnosti pri istraživanju hrvatske glazbene prošlosti, kao dijela hrvatske kulture. Početni fond prikupljao se otkupima i darovima pojedinaca, većinom istaknutih osoba zagrebačkog i hrvatskog kulturnog života. Zbirka je tijekom vremena stalno nadopunjavana, pa iako posjeduje nešto skromniji broj instrumenata u odnosu na neke europske zbirke, riječ je o najvećoj i najznačajnijoj takvoj zbirci u Hrvatskoj.[36] Javnosti je prvi puta prikazana tek 1962. u tada novom, a danas antologijskom stalnom postavu, koji je skinut sredinom osamdesetih godina.[37] Međutim, zbog nedostatka prostora, u novom postavu iz 1995. instrumenti više nisu bili izloženi. Glazba je, premda važan dio opće kulture i obrta, jednostavno – zanemarena.

Usporedno s utemeljenjem ove zbirke, na trajnu pohranu u fundus 1933. ulazi i Zbirka instrumenata Hrvatskoga glazbenog zavoda (HGZ), koja je od samog početka prihvaćena kao njezin sastavni dio. Instrumente je prikupio klarinetist Dragutin (Karlo) Klobučarić (1794. –

[35] Muzej za umjetnost i obrt: O muzeju, www.muo.hr. Pristup: kolovoz 2016.
[36] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, Muzej za umjetnost i obrt – Gradski muzej Varaždin – Varaždinske barokne večeri, Zagreb – Varaždin 2007, 9.
[37] Nela TARBUK: Zbirka glazbenih instrumenata iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt s osvrtom na njihovu ulogu u drugim oblicima muzejskog djelovanja, *Muzeologija*, 51 (2014), 218.

1886.), predsjednik HGZ-a od 1862. do 1886. godine.[38] Dio je najvjerojatnije pripadao prvom zavodskom orkestru, a neki možda potječu iz glazbene škole osnovane pri HGZ-u. Instrumenti HGZ-a pohranjeni u MUO-u većim dijelom pripadaju puhačkom korpusu. Iz njega se može izdvojiti prirodni rog njemačkog majstora Adama Buchschwindera iz 1734., basetni rog Johanna Theodora Lotza izrađen u Beču krajem 18. stoljeća, kao i flaute, oboe, klarineti, fagoti, rogovi, trube i tromboni proizašli iz bečkih, slovačkih i čeških manufaktura. Zbirka HGZ-a posjeduje i deseterostrunu gitaru s dva vrata Ivana Padovca, koju je 1841. izgradio bečki majstor Friedrich Schenk.

Prvu stručnu obradu muzejskih instrumenata pri samom utemeljenju zbirke obavio je muzikolog Božidar Širola. Šezdesetih godina 20. stoljeća zbirku je vodila viša znanstvena suradnica Anka Bulat-Simić, koja je uz pijanista i muzikologa Ladislava Šabana nastavila njezinu obradu. Zbirku je potom preuzeo muzejski savjetnik Stanko Staničić.[39] Potkraj 1970-ih njezino vođenje povjereno je muzejskoj savjetnici Neli Tarbuk, potom ju je nakratko vodila muzikologinja Aleksandra Wagner, da bi je od 1991. ponovno preuzela Nela Tarbuk. U rujnu 2007., u suradnji s Varaždinskim baroknim večerima, u palači Sermage Gradskog muzeja Varaždin glazbeni instrumenti iz fundusa MUO-a po prvi su puta predstavljeni na specijaliziranoj izložbi. To je bila prva velika izložba instrumenata u Hrvatskoj.[40]

Od 2014. Zbirka glazbenih instrumenata uključena je u digitalni repozitorij MUO-a preko mreže *Athena Plus*.[41] Od 2016. voditeljica zbirke je kustosica Antonija Dejanović. Iste je godine zbirka upisana u Registar kulturnih dobara Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Skupinu instrumenata s tipkama, koju sam obradila u sklopu diplomskog rada *Instrumenti s tipkama u zagrebačkim muzejima*, bila sam u mogućnosti pogledati u depou glazbenih instrumenata tijekom siječnja i veljače 2010. godine.[42] Ovdje je donosim dopunjenu i još detaljnije obrađenu. Međutim, za potrebe istraživanja i izrade doktorske disertacije nije mi bio omogućen pristup ovom depou. Tehnički opisi puhačkih, gudačkih i trzalačkih instrumenata stoga su načinjeni na temelju kataloga Nele Tarbuk i fotografija iz digitalnog repozitorija MUO-a (*Athena Plus*). Zbirka glazbenih instrumenata HGZ-a, premda sastavni dio Zbirke glazbenih instrumenata MUO-a, nije uključena u digitalni repozitorij čime je njihova obrada bila još teža. Iz istog razloga nije bilo moguće ustvrditi (današnje) stanje očuvanosti instrumenata, kao ni konačan broj. U razgovoru s kustosicom Antonijom Dejanović u

[38] Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 209.
[39] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 11.
[40] *Ibid.*, 11-14.
[41] MUO AthenaPlus, http://athena.muo.hr/?object=linked&c2o=11. Pristup: kolovoz 2016.
[42] Vilena VRBANIĆ: Instrumenti s tipkama iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu, *Arti musices*, 42 (2011) 2, 135-174.

prosincu 2016. saznala sam tek da su instrumenti s tipkama prekriveni beskiselinskom zaštitnom folijom, a ostali su smješteni na police u beskiselinske kutije. U depou je regulirana optimalna temperatura i vlaga.[43]

2.3 Skupina instrumenata s tipkama

Skupina instrumenata s tipkama pohranjena u MUO-u broji ukupno 18 instrumenata. U ovoj skupini nalaze se instrumenti srodnih konstrukcijsko-tehničkih karakteristika koji pripadaju raznovrsnim prethodnicima modernog klavira. Prema podacima iz MUO-a, među njima najveće značenje ima stolni klavir (njem. *Tafelklavier*) koji je oko 1790. izradio istaknuti bečki graditelj Franz Xaver Christoph.[44] Vremenski mu je blizak klavikord Josepha Silberbauera iz Znojma, izrađen 1787. Na njih se kvalitetom nadovezuju ostali instrumenti, izgrađeni početkom i u prvoj polovici 19. stoljeća. Fortepijano nastao oko 1810. rad je domaćeg majstora Giuseppea Barage iz Rijeke. U zbirci se čuva i *Schrankklavier* (jedan od tipova uspravnog klavira) marke *Berger*, nastao u Beču oko 1820. Stolni klavir bečkog majstora Johanna Antona Knama izrađen je oko 1835., a stolni klavir Johanna Schantza, još jednog bečkoga graditelja, oko 1840. Prenosivi putni klavir izrađen polovicom 19. stoljeća nepoznate je marke, a prema mehanici se može pretpostaviti da je bečkog podrijetla. Pijanino *August Ozelis* izrađen je u Beču oko 1889. Još jedan pijanino nastao je na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, a potječe iz zagrebačke radionice *Heferer*.

Uz različite vrsta klavira, zbirka posjeduje pozitiv nepoznatoga graditelja, koji je bio nabavljen za kapelu sv. Margarete u Kapelščaku, a potječe iz Štajerske, gdje je nastao oko 1780. Fisharmoniku je oko 1850. izradio Jacob Deutschmann, koji je uživao status carskog i kraljevskog dvorskog orguljara. Harmonij je nastao u radionici za izradu klavira, orgulja i harmonija *Karn* iz Ontarija (Kanada), vjerojatno oko 1900., no s obzirom na to da je tvornica tada već imala podružnice u Londonu i Hamburgu ne može se isključiti ni njegovo europsko podrijetlo. Spomenuti primjerci nalaze se u depou glazbenih instrumemata, osim harmonija *Karn*, uspravnog klavira *Berger* i pijanina *Heferer*, koji se čuvaju u depou namještaja. U dva depoa namještaja pohranjeno je i pet klavira koji su nastali tijekom prve polovice i sredine 19. stoljeća u tada uglednim manufakturama. Među njima se ističu dva klavira bečkoga graditelja Johanna Baptista Streichera. U digitalnom repozitoriju MUO-a pronašla sam „muzički

[43] Muzej za umjetnost i obrt je u snažnom potresu (5,5 stupnjeva po Richterovoj ljestvici), koji je zadesio Zagreb 22. ožujka 2020., pretrpio veliku štetu. Onemogućen je ulazak u prostore muzeja i depoe pa nije poznato jesu li glazbeni instrumenti oštećeni. Elektronička korespondencija s Antonijom Dejanović, 28. ožujka 2020.
[44] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 9.

automat u obliku harmonija“, koji nije naveden u katalogu.[45] Riječ je o fonoli – automatu za sviranje klavira, koja je nastala u tvornici *Ludwig Hupfeld* u Leipzigu početkom 20. stoljeća.

Većina instrumenata potječe iz Austrije, ponajviše iz Beča, što potvrđuje pripadnost Zagreba tom kulturnom krugu i utjecajnoj sferi, kao i njihovu tamošnju iznimno razvijenu proizvodnju. Osobe koje su posjedovale ove instrumente većinom su pripadale građanstvu, a neke od njih zaslužile su istaknuto mjesto u kulturnom i umjetničkom životu Zagreba i Hrvatske. Materijalno u povoljnim prilikama, redovito su njegovale kućnu glazbu i same muzicirale. Ovakvo kućno muziciranje bilo je moguće zahvaljujući njihovoj dostatnoj glazbenoj naobrazbi, pa se može pretpostaviti da je na ovim instrumentima izvođen repertoar primjeren današnjim višim razredima osnovne te srednjoj glazbenoj školi.

2.3.1 Klavikord (MUO 9834)

Ovaj klavikord ima dimenzije 124 x 40 x 86 cm[46] i pripada među vezane klavikorde (njem. *gebundenes Clavichord*) što označava vremensko zakašnjenje jer su se u drugoj polovici 18. stoljeća, u vrijeme kada je instrument nastao, već izrađivali tzv. slobodni klavikordi (njem. *bundfreies Clavichord*). Visina proizvedenog tona kod vezanog klavikorda ovisila je o dijelu žice na kojem je tangenta udarila u nju. Na klavikordu takve konstrukcije jedva je bilo moguće višeglasno sviranje što je izazivalo nedostatke pri interpretaciji. Stoga je početkom 18. stoljeća konstruiran tzv. slobodni klavikord s toliko žica koliko klavijatura ima tipki. Dok kod vezanog klavikorda više žica ili grupa žica imaju jednu zajedničku tipku, kod slobodnih klavikorda svaka žica iz pojedine grupe ima odgovarajuću vlastitu tipku. Tek je takav instrument mogao imati temperiranu ugodbu. Stilski je, međutim, ovaj klavikord usklađen s vremenom svojeg nastanka. Sastoji se od dvaju dijelova: četvrtaste prenosive škrinje (koja se po potrebi mogla skinuti i staviti na stol) i postolja s četiri ravne noge koje se pri dnu sužavaju. Izrađen je od mekog drva, obložen politiranim furnirom od trešnjina drva, a bridovi su od crno obojenog drva. Škrinja se otvara poklopcem koji se rasklapa na dva dijela.

Na prednjem lijevom dijelu škrinje smještena je klavijatura. Opseg joj je od E do f_3 (četiri oktave i mala sekunda). Donje tipke, dimenzija 2 x 12 cm, crne su boje i obložene ebanovinom. Gornje tipke, dimenzija 0,8 x 7,5 cm su bijele boje, načinjene od bjelokosti. Na produžetku svake tipke nalazi se okomita metalna pločica, tzv. tangenta, duga oko dva cm.

---

[45] MUO AthenaPlus, http://athena.muo.hr/?object=detail&id=19560. Pristup: kolovoz 2016. Zbog manjka podataka instrument nije opisan u nastavku teksta, ali je evidentiran u Tablici s popisima instrumenata po muzejima.

[46] Ukoliko nije drugačije naznačeno, kod instrumenata s tipkama dimenzije su navedene na sljedeći način: širina x duljina x visina.

Ovaj klavikord ima sve značajke starih klavikorda: nježan, prigušen zvuk, tipke koje su kraće i uže od danas usvojene menzure te veoma plitak pad tipki. Njegova je mehanika pogodna za dinamičko nijansiranje. To je jedini instrument s tipkama na kojem svirač može utjecati na ton i nakon udarca jer tangenta ostaje u dodiru sa žicom sve dok svirač ne digne prst s tipke. Laganom promjenom intenziteta pritiska prsta na tipku produljuje se trajanje tona i postiže efekt sličan vibratu na gudačkim instrumentima.

U samoj škrinji metalne žice su nategnute i pričvršćene za vijke horizontalno, pomalo dijagonalno u odnosu na klavijaturu. Žice su postavljene u grupi po dvije. Ukupno su 33 grupe koje su pričvršćene na 66 vijaka za ugađanje. Među žicama je isprepletena crvena čoja, vrsta finog debelog vunenog sukna koja prigušuje zvuk. Na unutrnjoj kratkoj lijevoj strani škrinje nalazi se, na papiru tiskan goticom, sljedeći tekst: „Ist gemacht worden durch Joseph Silberbauer Bürgerlicher Orgelmacher in Znaim / Anno 1787“ (brojevi 87 ispisani su tintom). Time saznajemo da je instrument 1787. u Znojmu (Češka)[47] izradio orguljar Joseph Silberbauer. On je u posljednjoj trećini 18. stoljeća djelovao je u Južnoj Moravskoj i Donjoj Austriji. Umro je u Znojmu 1805. godine.[48] Prema dijelovima mehanike može zaključiti da je u klavikord u kasnijem razdoblju obnavljan. Dobro je očuvan.

Klavikord je otkupljen 1952. od Miroslava (Fritza) Lunzera (1896. – 1970.), basa i pjevačkog pedagoga austrijskog podrijetla. Lunzer je Između 1923. i 1933. nastupao kao koncertni pjevač na turnejama po Austriji i Njemačkoj. Od 1935. bio je profesor na Novom bečkom konzervatoriju. U strahu od fašističkog progona emigrirao je 1938. u Zagreb. Između 1945. i 1966. bio je profesor na Hrvatskom državnom konzervatoriju u Zagrebu, odnosno Glazbenoj školi Vatroslava Lisinskog (koja to ime nosi od 1951.). Od 1966. do 1968. bio je profesor na Muzičkoj akademiji u Beču. Uz to je od 1955. do 1967. predavao na Ljetnoj akademiji Mozarteum u Salzburgu. Kao vrstan pedagog odgojio je niz domaćih i stranih vokalnih umjetnika.[49] Može se pretpostaviti da je Lunzer koristio klavikord kao pratnju za uvježbavanje svojeg repertoara te u pedagoške svrhe. Klavikord je inače uglavnom poznat kao instrument kućnog muziciranja i amatera, ali je bio prikladan za vježbu i učenje klavira.

---

[47] Znojmo (njem. Znaim) se nalazi u povijesnoj pokrajini Moravskoj. Nakon Brna drugi je po veličini grad u Južnomoravskom kraju (češ. Jihomoravský kraj), nedaleko od granice s Austrijom. Udaljen je 205 kilometara jugoistočno od Praga te 65 kilometara jugozapadno od Brna.

[48] Jiří SEHNAL: Silberbauer, Joseph, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Silberbauer_Joseph.xml. Pristup: kolovoz 2016.

[49] Krešimir KOVAČEVIĆ: Lunzer, Fritz (Miroslav), u: Krešimir KOVAČEVIĆ (ur.): *Muzička enciklopedija*, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1974, sv. 2, 487; Karl Josef KUTSCH – Leo RIEMENS: *Großes Sängerlexikon*, 4. dopunjeno i prošireno izdanje, K. G. Saur Verlag, München 2003: 1147, 1211, 1734, 1914 i 2021.

2.3.2 Stolni klavir (MUO 11564)

Drveni korpus ovog instrumenta, dimenzija 152 x 56 x 83 cm (visina bez nogu je 28 cm), obložen je furnirom od mahagonija i ima oblik pravokutnika. Bio je postavljen na četiri noge kvadratnog oblika oštrih bridova, koje se pri kraju sužavaju i završavaju mjedenim okovom, a u depou su skinute. Veliki poklopac produljuje se na dva odijeljena poklopca: manji služi kao preklop nad klavijaturom, a veći se nalazi nad ostatkom klavira. Opseg klavijature je od F_1 do f_3 (pet oktava). Donje tipke (2 x 12,5 cm) su crne boje, obložene ebanovinom, a gornje (1 x 8 cm) bijele, izrađene od bjelokosti. Tipke pokreću mehaniku čekića koja klaviru daje posebno obilježje. U ovom slučaju susrećemo princip bečke mehanike s otpinjanjem, koja se dugo primjenjivala u graditeljstvu klavira, osobito bečkoga kruga. Kod ove vrste mehanike tipku je potrebno pustiti do kraja da bi batić ponovno mogao udariti žicu.[50] Klinovi za žice nalaze se nasuprot klavijature, a vijci za ugodbu na desnoj strani drvene ploče (ugodbene grede) u koju su uvrnuti (njem. *Stimmstock*). Žice su grupirane na sljedeći način: od F_1 do B_1 po dvije bakrom opletene žice za ton; H_1 i C po jedna neopletena žica za ton; od Cis do H po dvije mjedene žice za ton; od c_1 do h_1 po dvije čelične žice za ton; od c_2 do f_3 po tri čelične žice za ton. Klavir ima dvije pedale na koljeno.

Uz to što je veoma vrijedan instrument, ovaj je elegantni stolni klavir i izvrsno oblikovan, što ga čini pravim izložbenim primjerkom. Na čelu donjih tipki, na modroj pozadini, nalazi se zlaćani cvjetni ukras od *papier machéa*.[51] Uzdužna strana iznad klavijature ukrašena je izrezbarenom ogradicom s gotičkim trolistom, koja je podložena svijetloplavom tkaninom i poput draperije ispunjava pozadinu. Ta je ogradica uokvirena sitnim zrnatim ukrasom od mjedi, koji na sredini plohe čini okvir bijeloj porculanskoj pločici. Ona je pak obrubljena mjedenim okvirom, noseći natpis s imenom graditelja i mjestom podrijetla klavira: „Franz Xaver Christoph in Wien“. Tako saznajemo da ga je izgradio Franz Xaver Christoph (Kristoph; 1733. – 1793.), posljednji veliki bečki graditelj orgulja na izmaku 18. stoljeća. On je 1776. postao građaninom Beča. Od 1777. do 1793. održavao je orgulje u katedrali sv. Stjepana u Beču. Između 1785. i 1788. popravljao je orgulje u bečkoj crkvi sv. Mihaela, a sredinom 1780-ih povjereno mu je i održavanje orgulja u tamošnjoj evangeličkoj crkvi.[52]

Prema stilskim obilježjima oplošja može se pretpostaviti da je ovaj stolni klavir izrađen oko 1790. Srodan je Christophovu klaviorganumu nastalom oko 1785., koji se čuva u

---

[50] Za razliku od bečke, kod kasnije razvijene engleske mehanike tipku je dovoljno otpustiti do otprilike polovice da se batić vrati u položaj spreman za ponovni put prema žici. To omogućava bržu repeticiju pa se ova vrsta mehanike naziva još i repeticionom.

[51] *Papier maché* je tehnika modeliranja papirom namočenim u ljepilo.

[52] Christian FASTL: Christoph (Kristoph), Franz Xaver, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_C/Christoph_Franz.xml. Pristup: kolovoz 2016.

Zbirci povijesnih glazbenih instrumenata Muzeja povijesti umjetnosti u Beču (inv. oznaka SAM 625).[53] Dobro je očuvan. Otkupljen je 1960. od supružnika Viktora i Branke Quinz, koji su stanovali u Mesničkoj ulici 15, na istoj adresi kao i Rudolf i Margita Matz (o kojima se će više riječi biti u poglavlju o Zbirci Margite i Rudolfa Matza Muzeja grada Zagreba). Dirigent Viktor Quinz bio je aktivni član Društvenog orkestra HGZ-a u razdoblju od 1922. do 1937. godine[54] pa se može pretpostaviti da je stolni klavir koristio u svom radu i dirigentskim pripremama. Obitelj Quinz je klavir otkupila 1935. kao ostavštinu baruna Possa, vlasnika dvorca Hrastnik kod Zidanog Mosta.[55] Budući da je glazba za plemstvo imala reprezentativnu ulogu, moglo bi se pretpostaviti da je jedna od prostorija u dvorcu bila i glazbena soba ili dvorana. Moguće je da je u toj sobi bio pohranjen instrument, ukućani su se tu družili, a netko je istovremeno muzicirao.

2.3.3 Stolni klavir (MUO 8218)

Drveni korpus ovog instrumenta ima dimenzije 169 x 78 x 87 cm (visina bez nogu je 33 cm). U obliku je četverokutne kutije zaobljenih rubova koja se može zaključati, a izrađen je od kestenjasto smeđeg politiranog drva.[56] Stajao je na četiri tanke noge koje su gore šire, prema dolje uže, a u depou su skinute. Prvu uzdužnu trećinu gornje plohe zauzima poklopac koji se podiže. Instrument je na nekoliko mjesta prilično oštećen i u lošem stanju pa nije bilo moguće pogledati njegovu unutrašnjost. Vijci za ugodbu nalaze se neposredno iza klavijature. Klavijatura ima opseg od E_1 do f_4 (šest oktava i mala sekunda). Donje tipke (2 x 14 cm) načinjene su od bjelokosti, a gornje tipke (0,9 x 9 cm) od ebanovine. Iznad klavijature nalazi se mjedeni okvirić unutar kojeg je napisana signatura s imenom graditelja i mjestom podrijetla: „J. A. Knam / Bürger in Wien“. Tako saznajemo da ga je izradio bečki graditelj Johann Anton Knam (1790. – 1839.), vjerojatno oko 1835. Knam je građaninom Beča postao 1833., a četiri godine kasnije predsjednikom udruženja bečkih graditelja klavira.[57]

Klavir je otkupljen 1940. od Milana Begovića (1876. – 1948.), jednog od najznačajnijih hrvatskih književnika i kazališnih djelatnika prve polovice 20. stoljeća. Važna

---

[53] Kunsthistorisches Museum Wien, http://www.khm.at/de/objektdb/detail/85330/. Pristup: kolovoz 2016. Usp. i Richard MAUNDER: *Keyboard Instruments in Eighteenth-Century Vienna*, Clarendon Press, Oxford 1998, 80-81.

[54] Nada BEZIĆ: *Društveni orkestar Hrvatskog glazbenog zavoda*, Hrvatski glazbeni zavod, Zagreb 2009, 35.

[55] Hrastnik (njem. Eichthal) je rudarsko i industrijsko mjesto u središnjoj Sloveniji, južno od Celja i istočno od Ljubljane.

[56] Politiranje je naziv za završni, zaštitni nanos na namještaju i instrumentima kojim se neki predmet može dovesti do visokog sjaja.

[57] Martha NOVAK CLINKSCALE: *Makers of the Piano 1820–1860*, Oxford University Press, New York 1999, sv. 2, 217.

je i Begovićeva povezanost s glazbenim svijetom: prema narodnoj priči spjevao je libreto za operu Jakova Gotovca *Ero s onoga svijeta* (1936.), koji je uvelike pridonio njezinom uspjehu. Glazba ima istaknutu ulogu i u Begovićevoj noveli *Kvartet* (također nastaloj 1936.), u kojoj su likovi glazbenici-amateri nazvani prema instrumentima koje sviraju: Prim, Sekond, Viola i Čelo. Svirajući, oni proživljavaju intimne drame, a pisac njihove strasti, žudnje i zablude povezuje s tijekom svirke, u kojoj izvode djela J. Haydna, L. van Beethovena i I. Stravinskog.[58] Na temelju toga može se zaključiti da je Begović imao i glazbeno obrazovanje te je dobro poznavao glazbenu literaturu. Paula Goršetić-Begović (1879. – 1956.), njegova prva supruga, s kojom je bio u braku od 1900. do 1923., bila je pijanistica i glazbena pedagoginja. U listopadu 1895. imenovana je učiteljicom klavira u glazbenoj školi HGZ-a.[59] Od 1896. do 1905. djelovala u Splitu kao prva žena koja se profesionalno bavila glazbom.[60]

2.3.4 Stolni klavir (MUO 15605)

Drveni korpus ovog stolnog klavira ima dimenzije 155 x 55 x 85 cm (visina bez nogu je 28 cm). U obliku je četverokutne kutije zaobljenih rubova koja se može zaključati. Obložen je furnirom od orahovine. Bio je postavljen na četiri noge kvadratnog oblika oštrih bridova koje se pri kraju sužavaju, a u depou su skinute. Škrinja se otvara poklopcem koji se rasklapa na dva dijela: manji poklopac služi kao preklop nad klavijaturom, a veći se nalazi nad ostatkom instrumenta. Klavir ima dvije pedale na koljeno (lijevu piano i desnu forte). Na prednjem lijevom dijelu kutije smještena je klavijatura koja ima opseg od pet oktava i povećane kvarte (F_1 – h_3). Donje tipke (2 x 14,5 cm) načinjene su od ebanovine, a gornje (0,9 x 10,5 cm) od bjelokosti. Na sredini prednje plohe iznad klavijature nalazi se bijela porculanska pločica obrubljena četvrtastim mjedenim okvirom. Nosi natpis „Johann Schantz / in Wien“ na temelju čega saznajemo ime graditelja i mjesto podrijetla. Prema gradbeno-oblikovnim elementima i tehničkim karakteristikama može se pretpostaviti da je nastao oko

---

[58] „Mjestimice su svi četvero u drugom tempu: jedan za nijansu hitriji, drugi za nijansu sporiji, treći slučajno pogađa kako valja, a četvrti lovi sad ovog sad onog kao da preskakuje jarke napunjene vodom. Skoro nijedan akord nije čist – niti jedan prijelaz podatljiv. Žice im se čine rastezljive poput gumenih niti, skripljive i inatljive u višim tonovima, sluzave i gnjile u dubljim. Prim i ne misli na ono što gudi. Njegova je glava u vlažnim, mutnim oblacima, kao otkinuta od tijela i rastavljena od njegove volje. Gudalo je jedino prisutno i živo: ono povlači ruku i čita note. (…) Kao pirotehnički prasak kidao se i prosipao Stravinski ispod njihova četiri gudala. Kričala je iz tog žamora mladost pod suncem, mladost u radosti: gonjena, uhvaćena, obujmljena, ugrižena. A onda: delirij. Sad naglo prekinutim akordom, sad drskom disonancom, sad opet sunovratim skokovima i intervalima. Bježanje u svim smjerovima: mahnito okretanje na jednom mjestu, prevrtanje u zraku. I smijeh: smijeh od veselja, smijeh od poruge, smijeh od škakljanja. I riječi: tople i izrazivne. I kretnje: reptilne i bestidne. A onda sve se zavrtilo u koncentričnim, suprotno kružećim, sedefno-šarenim kolobarima i otsukalo i usulo u jedan nezasitni vrtlog.“ Cit. Milan BEGOVIĆ: Kvartet, u: IDEM: *Novele*, Naklada Ljevak, Zagreb 2002, 14-21.

[59] Antun GOGLIA: *Hrvatski glazbeni zavod 1827. – 1927.*, Tisak Nadbiskupske tiskare, Zagreb 1927, 81.

[60] Mirjana ŠKUNCA: *Glazbeni život Splita u doba narodnog preporoda i u prijelaznim desetljećima: (1860 – 1882 – 1918): prinos građi za sociološku povijest glazbe u Hrvatskoj*, Književni krug Split, Split 1991, 201-202.

1840., u radionici tada već pokojnog austrijskoga graditelja klavira Johanna Schantza (Schanza; oko 1762. – 1828.). On je bio podrijetlom iz Češke, a građansko i majstorsko pravo dobio je 1791. Joseph Haydn je njegove klavire cijenio i posjedovao, dok ih je Beethoven – iako je napisao pismo preporuke za njih – navodno smatrao nedovoljno kvalitetnima.[61]

Osim što nije ugođen, instrument je poprilično oštećen. Kupila ga je Ljubica Pfeiffer za potrebe muziciranja svoje kćeri Alice Pfeiffer (udane Barlović; 1909. – 2001.), koja je pohađala Muzičku akademiju u Zagrebu i diplomirala klavir 24. lipnja 1930. u klasi pijanista i glazbenog pedagoga Svetislava Stančića (1895. – 1970.), utemeljitelja tzv. zagrebačke pijanističke škole.[62] Po tome bi se ovaj klavir mogao izdvojiti kao instrument na kojem je muzicirala osoba za koju se pouzdano zna da je stekla akademsko glazbeno obrazovanje. Međutim, može se pretpostaviti da je Alice Pfeiffer na stolnom klaviru vježbala u ranijim fazama svoga glazbenog školovanja, a kasnija je višesatna vježbanja većih i zahtjevnijih djela glazbene literature vjerojatno izvodila na modernijem klaviru. MUO ga je otkupio 1974. od Petra Senjanovića, unuka Ljubice Pfeifer odnosno nećaka Alice Pfeiffer.

2.3.5 Prenosivi putni klavir (MUO 9856)

Ovaj maleni prenosivi putni klavir ima oblik kutije dimenzija 79 x 40 x 20 cm, koja je s vanjske strane obložena furnirom od orahovine. Na bočnim stranama su brončani nosači koji ukazuju na stilske karakteristike neorokokoa. S unutarnje strane poklopca, koja je načinjena od politirane orahovine, pričvršćeno je zrcalo. U unutrašnjosti iznad rezonantne ploče smještene su ladice od obojenoga javorova drva. Tako je osim glazbene, ovaj predmet imao je još jednu funkciju: spremanje šivaćeg i toaletnog pribora. Na prednjoj strani kutije postavljena je klavijatura koja obuhvaća četiri oktave (F – f_3). Donje, bijele tipke imaju dimenzije 1,8 x 7,4 cm, a gornje, crne 0,9 x 4,8 cm. Nema signaturu pa nije poznato tko ga je izradio, ali se prema mehanici može pretpostaviti da je bečkog podrijetla. Nastao je oko 1850. godine. Do 1953. bio je u vlasništvu Mate Miloševa iz Splita, koji ga je sa sobom mogao nositi na razna putovanja. Njime se služio da bi skratio vrijeme ili u amaterskom oduševljenju uživao u vlastitim improvizacijama.[63] Izvana je dobro očuvan, ali nije u upotrebi.

---

[61] Christian FASTL: Schantz (Schanz), Brüder, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Schantz_Brueder.xml. Pristup: kolovoz 2016; Michael LATCHAM: Schantz, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 22, 438.

[62] Koraljka KOS (ur.): *Muzička akademija u Zagrebu 1921 – 1981: spomenica u povodu 60. godišnjice osnutka*, Muzička akademija, Zagreb 1981, 115.

[63] Ladislav ŠABAN: Važna muzejska zbirka instrumenata u Zagrebu, *Muzika i škola*, 8 (1963) 2, 44.

Klavir je – prije već spomenute izložbe u palači Sermage Gradskog muzeja Varaždin 2007. godine – predstavljen na izložbi *Bidermajer u Hrvatskoj 1815-1848,* koja se u Muzeju za umjetnost i obrt održala od 29. travnja do 31. kolovoza 1997. godine.[64]

2.3.6 Fortepijano (MUO 7566)

Fortepijano (povijesni klavir, *Hammerklavier* ili *Hammerflügel*) jedan je od izravnih prethodnika modernog klavira.[65] Naziv se odnosi na Christoforijev tip klavira koji čini posljednju kariku u razvoju mehanike do pojave modernog klavira, nastalog zahvaljujući izumu dvostruke repeticije francuskoga graditelja Sébastiena Érarda 1821. Drveni korpus ovog instrumenta ima oblik krila, a izrađen je od žutog trešnjina politiranog drva. Uzak i dugačak (dimenzija 118 x 223 x 85 cm), stajao je na četiri vitke četverostrane noge. Tri su noge sprijeda, jedna straga, a pri krajevima se lagano sužavaju. U depou su noge skinute pa je visina instrumenta 28 cm. Za razliku od modernog klavira koji ima okvir od lijevanog željeza, fortepijano ima drvenu konstrukciju. Međutim, za razliku od starijeg čembala ima drugačiji način postizanja zvuka – više nema trzanja žicom trzalačkim tijelom, već batić udara o žicu. Batići su veoma tanki, prilagođeni njegovu zgusnutom mehanizmu. Poklopac ima dva preklopa jer je klavijatura ugrađena u korpus, dok kod modernih klavira stoji izvan korpusa instrumenta. Opseg klavijature je od F_1 do f_4 (šest oktava). Raspored boja tipki još odgovara onome iz 18. stoljeća: donje tipke (2,2 x 14 cm) su od tamnosmeđeg, gotovo crnog drva, a na gornjim tipkama (1 x 10 cm) su oblozi od bjelokosti. Ima tri pedale na koljeno: dvije lijeve piano pedale i desnu forte. Za razliku od čembala, ranijeg prethodnika modernog klavira na kojem je moguće svirati samo tzv. terasastom dinamikom (forte – piano), na forepianu može ostvariti postupna promjena jačine zvuka (crescendo i decrescendo).

Prema obliku, skladnim linijama i jednostavnosti, ovaj je fortepijano djelo svoga vremena, vjerojatno nastao oko 1810. Jedan je od malobrojnih instrumenata u zbirci koji je izradio neki domaći majstor. S prednje strane klavira, na sredini iznad klavijature, nalazi se bijela ovalna emajlirana pločica koja nosi natpis: „Giuseppe Baraga / in Fiume“. Time saznajemo da ga je u Rijeci načinio Giuseppe (Josip) Baraga, prvi specijalizirani graditelj klavira i orgulja (tal. *fabbricatore di pianoforti*) u tom gradu. Živio je i djelovao u Rijeci u

[64] Vanja BRDAR: Prenosivi klavir, u: Vladimir MALEKOVIĆ (ur.): *Bidermajer u Hrvatskoj: arhitektura, urbanizam, skulptura, slikarstvo, umjetnički obrt, književnost, glazba, moda, fotografija*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 1997, 536, kat. br. 485.

[65] U slučaju kada se – kao ovdje – u muzeju instrument navodi kao *fortepijano*, naziv je zadržan. Takav će još slučaj biti s fortepijanom Antona Waltera iz Zbirke varia Kulturno-povijesnog muzeja (DUM KPM VR-57). U ostalim slučajevima rabit će se naziv *povijesni klavir*. Naziv *Hammerklavier* ili *Hammerflügel* pojavio se početkom 19. stoljeća u Austriji i Njemačkoj, a označavao je klavir kod kojeg batići proizvode zvuk udarcem o žice. Bilo je to u jeku borbe protiv tuđica, a trebao je zamijeniti talijanski naziv *fortepiano* ili *pianoforte*.

prvoj polovici 19. stoljeća, točnije od 1805. godine.[66] Njegov otac Pietro doselio se iz Tridenta (tal. Trento) i nastanio na riječkoj Brajdi.[67] Baraga je popravljao orgulje u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije (Duomo ili Zborne crkve) u Rijeci 1817. i 1830. Brinuo se i o orguljama crkve sv. Vida u Rijeci, koje je ugađao svaka tri mjeseca, a po potrebi i popravljao. Sačuvani su podaci o njegovu ugađanju klavira u riječkoj glazbenoj školi: redovito ih je ugađao te je po potrebi postavljao nove žice. Osim klavira i orgulja, održavao je i sve žičane instrumente glazbene škole. Tako je 1824. popravljao tri školska kontrabasa, dva violončela i sve violine.[68] Popravljao je orgulje u crkvi sv. Justine u Rabu (godina nečitka) te u kaptolskoj crkvi u Novom Vinodolskom (1839.).[69] Nije poznato kada i gdje je umro.[70]

Baragin instrument iz zbirke MUO-a izvana je dobro očuvan, ali je u veoma krhkom stanju i neugođen. Otkupljen je 1939. od njegove vlasnice – kiparice i keramičarke Eme Siebenschein (rođ. Munk; 1869. – 1960.) iz Zagreba. Njezin suprug bio je odvjetnik Robert Siebenschein (1864. – 1938.), predsjednik HGZ-a od 1919. do 1929., čiji je ukupni staž u Ravnateljstvu bio 39 godina s obzirom na to da je u upravni odbor ušao 1890. godine.[71] Njihov je sin bio hrvatski muzikolog Dragan Plamenac (1895. – 1983.), pravim imenom Karl Siebenschein, autor temeljitih studija o domaćoj renesansnoj i ranobaroknoj glazbi te priređivač notnih izdanja s djelima Ivana Lukačića i Julija Skjavetića. Između 1930. i 1938. u Hrvatskom glazbenom zavodu organizirao je tzv. historijske koncerte, na kojima je predstavio djela europskog baroka i prvi put 1935. u suvremenoj izvedbi djela dalmatinskih skladatelja 16. i 17. stoljeća (V. Jelić, A. Patricij, J. Skjavetić, T. Cecchini, I. Lukačić), koja je sâm otkrio u europskim glazbenim arhivima. Međunarodni je ugled stekao kao stručnjak za djela Johannesa Ockeghema. U Sjedinjene Američke Države emigrirao je 1939. godine.[72] Tijekom Drugog svjetskog rata obitelj Siebenschein, kao i većinu židovske populacije u Hrvatskoj, nisu poštedile ratne strahote. Fortepijano je, zahvaljujući predratnoj prodaji MUO-u sačuvan, no znatan dio vrijedne obiteljske imovine uništen je ili pokraden.

---

[66] Lovorka RUCK: Glazbeni život u Rijeci u 19. stoljeću, *Arti musices*, 35 (2004) 2, 185-186.
[67] *Ibid.*, 186.
[68] *Ibid.*, 186.
[69] Ladislav ŠABAN: Baraga, Josip, Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/20151. Pristup: kolovoz 2016.
[70] Irvin LUKEŽIĆ: Glazbena Rijeka, *Sušačka revija*, 12 (2004) 46/47, 23.
[71] Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 209 i 214; Antun GOGLIA: *Hrvatski glazbeni zavod 1827. – 1927.*, 66 i 78.
[72] O Draganu Plamencu usp. Koraljka KOS: Dragan Plamenac – istraživač i objavljivač rane glazbe, *Arti musices*, 17 (1986) 2, 159-173; Ennio STIPČEVIĆ: Hrvatska glazbena prošlost u muzikološkim radovima Dragana Plamenca, *Arti musices*, 17 (1986) 2, 175-200; Zdravko BLAŽEKOVIĆ: Dragan Plamenac i Hrvatski glazbeni zavod u Zagrebu, *Arti musices*, 17 (1986) 2, 201-210; Lovro ŽUPANOVIĆ: Oris skladateljstva Dragana Plamenca, *Arti musices*, 17 (1986) 2, 211-229; Harold E. SAMUEL: Zbirka Dragana Plamenca na sveučilištu Yale, *Arti musices*, 17 (1986) 2, 231-236; Ennio STIPČEVIĆ: Bibliografija muzikoloških radova Dragana Plamenca, *Arti musices*, 17 (1986) 2, 237-245.

2.3.7 Pozitiv (MUO 11939)

Ovaj pozitiv, manje crkvene orgulje s jednim manualom i bez pedalâ, ima dimenzije 89 x 52 x 115 cm. Načinjen je u obliku ormarića koji se zatvara dvokrilnim vratima. Smeđe obojeni drveni ormarić nalazio se na pjevalištu koje su nosila dva stupa. Prospekt (prednja strana drvenog ormarića) je ukrašen mrežasto izrezbarenim ukrasima od pozlaćenog drva, koji su na sjecištima obogaćeni malim cvjetovima. U prospektu je smješteno 25 metalnih svirala. U krovištu se nalazi mijeh na ručni pogon, a ručka je smještena lijevo ispod krovišta. Niže, kod baze kućišta, smještena su četiri povlačka; to su manubriji za uključivanje registara koji su izravno spojeni s kliznicama. Instrument ima četiri registra: *Gedeckt 4'*, *Prinzipal 2'*, *Octav 1'* i *Superoctav ½'*.[73] Klavijatura je smještena ispod prospekta. Ima opseg od C/E do c_3; tri oktave i jednu skraćenu. Prva, duboka oktava je skraćena što znači da su neki tonovi izostavljeni: prva tipka koja izgleda kao E daje ton C, tonovi D i E smješteni su na crnim tipkama. Na taj su način izostavljeni tonovi Fis i Gis, dok ostale tipke slijede uobičajeni raspored.[74] Donje tipke (2,3 x 11,1 cm) su bijele, a gornje tipke (1,1 x 7,6 cm) crne boje.

Instrument potječe iz kapele sv. Margarete u Kapelščaku (općina Sveti Martin na Muri u Međimurju), za koju je nabavljen iz Štajerske između 1779. i 1784. Sudeći prema opremi i ukrasima može se pretpostaviti da je u to vrijeme i nastao. Na njemu nema podataka o tome tko ga je izgradio. U crkvenoj vizitaciji iz 1822. spominje se da crkva „ima pjevalište i stare orgulje“ (lat. *habet chorum et antiquum organum*).[75] Upravo se u seoskim sredinama pozitiv znao zadržati sve do sredine 19. stoljeća, već kao pomalo zastarjeli instrument, gdje je uglavnom služio za pratnju pjevačkog zbora. Ovaj pozitiv otkupljen je 1961. od Vladimira Pelina iz Kapelščaka. S obzirom da nije više služio pri vjerskom slavlju jer nije bio tehnički upotrebljiv, prodaja MUO-u značila je spas za ovaj raritetan primjerak.

2.3.8 Fisharmonika (MUO 33109)

Fisharmonika ima dimenzije 75 x 39 x 80 cm. Kućište, izrađeno od politiranog drva, postavljeno je na četiri tokarene noge koje se prema krajevima lagano sužavaju. Ima oblik četvrtaste škrinje oštrih bridova. Škrinja se otvara poklopcem koji se rasklapa na dva dijela. Manji poklopac služi kao preklop nad klavijaturom, a veći poklopac se nalazi nad ostatkom instrumenta. Na sredini unutarnje strane manjeg dijela poklopca nalazi se tamnosmeđa četvrtasta pločica na kojoj je upisano ime majstora koji ju je izradio i mjesto nastanka: „J.

---

[73] Ladislav ŠABAN: Važna muzejska zbirka instrumenata u Zagrebu, 44.
[74] *Ibid.*, 44.
[75] Jagoda MEDER – Nino VRANIĆ: *Orgulje u Hrvatskoj*, 106.

Deutschmann / in Wien“. Jacob Deutschmann (1795. – 1853.), bio je jedan od ponajboljih graditelja fisharmonika i harmonija svoga vremena. Posebno je bio uvažen na bečkom carskom dvoru, gdje je od 1820. održavao orgulje u carsko-kraljevskoj kapeli. Vlastitu radionicu za izradu orgulja i klavira otvorio je 1821. ili 1822. Građaninom Beča postao je 1822. godine. Za svoj je rad 1835. i 1839. nagrađen srebrnom, a 1845. zlatnom medaljom.[76] Iste mu je godine dodijeljen status carskog i kraljevskog dvorskog graditelja orgulja (njem. *K. K. Hoforgelbauer*) uz obrazloženje da je priznati orguljar u zemlji i inozemstvu, kao i zbog njegovih posebnih zasluga u razvoju i poboljšanju gradnje orgulja i fisharmonika. Njegovi su se instrumenti odlikovali lijepim tonom, brzim izgovorom i elegantnim kućištem.[77]

Fisharmonika je jedna od preteča harmonija, kao raniji i najljepši oblik tog instrumenta. Pripada među tipove instrumenata s tipkama koji funkcioniraju na principu potisnog ili usisnog zraka. Za razliku od harmonija, koji ima jedan ili više redova slobodno titrajućih jezičaca na jednom ili dva manuala, fisharmonika ima samo jedan manual s jednim redom slobodno titrajućih jezičaca. Pritiskom na pedale pokreću se dva crpeća mijeha smještena u unutrašnjosti fisharmonike.[78] Ovaj je instrument vjerojatno sagrađen oko 1850. Klavijatura ima opseg od od C do c_3 (četiri oktave). Donje tipke (2,2 x 13,2 cm) su bijele, a gornje (0,9 x 8,1 cm) crne boje. Dvije pedale smještene su na centralno ovješenoj liri. Izvana je fisharmonika izvrsno očuvana, no nažalost nije u upotrebljivom stanju. Zatečena je u MUO-u te nije zabilježeno kada je i od koga nabavljena.

2.3.9 Harmonij (MUO 33113)

Ovaj instrument, dimenzija 127 x 58 x 124,5 cm, ima 19 povlačaka za uključivanje registara (manubrija): *Viola 4’, Diapason 8’, Piano 8’, Sub Bass 16’, Diapason Forte, Vox Iubilate, Viola Forte, Vox Angelica 8’, Cremona 16’, Dolce 8’, Principal 8’, Wald Flute 4’, Flute 4’, Treble Complex* te pet manubrija kojima nedostaje pločica s oznakom. Danas je izvan upotrebe, no princip nastajanja zvuka bio je sljedeći: svirač tjera zrak u mijeh pomoću stupaljki za gaženje, odnosno dvije pedale, a nakon što se otvori jedan ili više registara, može pritiskati tipke klavijature. Bitno svojstvo harmonija je da se pojačanjem tlaka zraka ton može

[76] Elisabeth Theresia HILSCHER: Deutschmann, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_D/Deutschmann_Brueder.xml. Pristup: kolovoz 2016.
[77] Cit. Zdenko KUŠĆER: Peter Titz (1823. – 1873.), graditelj fisharmonike u Osijeku, *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*, 22 (2006), 58-59.
[78] Emin ARMANO: Fisharmonika Petera Titza iz Župe sv. Mihaela Arkanđela u Osijeku, *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*, 22 (2006), 24.

poglasniti ili stišati, a da se visina i boja tona ne mijenjaju. Opseg klavijature je od F do f_4 (pet oktava). Donje tipke (2,2 x 14 cm) su bijele boje, a gornje crne (1 x 8 cm).

Signatura instrumenta „The D. W. Karn Co. Limited“ otkriva da je izrađen u radionici za izradu klavira, orgulja i harmonija *Karn* iz Ontarija (Kanada), vjerojatno oko 1900. Dennis W. Karn (1843. – 1916.), farmer i glazbeni amater, oko 1867. zaposlio se u radionici harmonija čiji je vlasnik bio John M. Miller. Već 1870. Karn je od Millera otkupio radionicu te ju je nastavio voditi pod imenom *Karn & Miller in Woodstock, Ontario*. Tijekom vremena radionica je bila poznata i pod nazivima *Woodstock Organ Factory* i *Woodstock Church Organ Co*. Proizvodnja instrumenata u Karnovoj radionici brzo se razvijala. U kraćem su je vremenu zadesila čak tri požara, no svaki puta je obnovljena. Krajem 1880-ih započela je s proizvodnjom klavira, a krajem 1890-ih, u suradnji s tvrtkom *Samuel Russell Warren & Son* iz Toronta, s proizvodnjom orgulja (*Karn & Warren*).[79]

Početkom 20. stoljeća tvrtka Karn imala je podružnice u nekoliko gradova u Kanadi (Ottawa, Winnipeg, Montreal), ali i Londonu i Hamburgu, pa se kod harmonija koji se čuva u MUO-u ne može isključiti ni europsko podrijetlo. Izrađen je s mnogo ukusa. Na prednjoj i bočnim stranama bogato je ukrašen izrezbarenim ornamentima. Kao takav, zasigurno je zadovoljavao estetsku funkciju, a glazbena primjena mogla mu je biti široka. Može se pretpostaviti da je služio pri kućnom muziciranju ili kao skromna, ali praktična zamjena za orgulje. Naime, zahvaljujući svojoj tipičnoj boji i kvaliteti tona, harmonij je u manjim crkvama često nadomještao orgulje i služio za pratnju crkvenih zborova. Recepcija harmonija bila je iznimno velika sve do prve polovice 20. stoljeća. Nažalost, harmonij koji se čuva u MUO-u je u lošem stanju i izvan upotrebe. Na više je mjesta oštećen, a poklopac nad klavijaturom se raspao. Zatečen je u MUO-u, a ime prijašnjeg vlasnika nije zabilježeno.

2.3.10 Uspravni klavir (MUO 10341)

Riječ je od *Schrankklavieru*, jednom od tipova uspravnog klavira, koji ima dimenzije 130 x 32 x 182 cm. Izrađen je od trešnjina drva te ima oblik visokog kredenca. Ovaj je instrument u osnovi doista visoki ormar kojemu je graditelj, da umanji neestetsko djelovanje podloge, na prednju stranu stavio ukusno ornamentiranu perforiranu mrežu podloženu tkaninom da bi bolje propuštala zvuk. Konstrukcija je drvena, a žice su kasnije izmijenjene, ne više u svojoj prvotnoj debljini, nego prema zahtjevima modernih instrumenata.[80] Korpus

[79] Barbara OWEN: Karn, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 13, 385.
[80] Ladislav ŠABAN: Važna muzejska zbirka instrumenata u Zagrebu, 42-43.

uokviruje lagano izbočeni okvir iz kojeg su na završnim stranama izvučene četverostrane noge. Na dnu korpusa su dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Na prednjoj vanjskoj strani gornjeg dijela dva su jednako izrezbarena panoa. Panoi su izrađeni od tamnocrvenog drva, ukrašenog viticama, koje proizlaze u valovitim linijama iz središnje zvijezde.

Na unutrašnjem dijelu poklopca, umjesto izvorne pločice s natpisom, umetnuta je pločica novijeg datuma s oznakom radionice klavira „Berger Wien“. Klavijatura ima opseg od C_1 do g_4 (šest oktava i čista kvinta). Donje tipke (2,2 x 13,8 cm) su bijele, a gornje crne (0,9 x 9 cm). Na unutrašnjem gornjem dijelu korpusa, na posebnoj čvrstoj dasci, okomito su napete žice pričvršćene vijcima. Daska se spušta u polukružnoj liniji do trećine visine otkrivajući unutarnju drvenu ploču, obljepljenu marmoriziranim papirom u boji. Na unutarnjoj drvenoj plohi utisnut je pečat: „M. Heferer udova i sin / Zagreb“, što upućuje da je klavir popravljan u Umjetničkoj radionici *Heferer*. Prema gradbeno-oblikovnim elementima te estetskim karakteristikama može se pretpostaviti da je nastao oko 1820., odnosno početkom perioda bidermajera, kada je građanska klasa bila dovoljno imućna da si može priuštiti proizvode koji su joj ranije bili nedostupni, npr. tapecirani namještaj, porculan ili veće instrumente poput klavira, te u njima uživa u intimnosti vlastitog doma. Otkupljen je 1957. od Branka Kolara iz Zagreba. Relativno je dobro očuvan, ali je neugođen.

2.3.11 Pijanino (MUO 47995)

Drveni korpus ovog pijanina, dimenzija 148 x 57 x 136 cm, ima oblik pravokutnika ravnih i glatkih ploha. Obložen je furnirom od orahovine. Uokviruje ga lagano izbočeni okvir iz kojeg su na završnim stranama izvučene četverostrane noge.. Na dnu prednjeg dijela nalaze se dvije pedale od mjedi (lijeva piano i desna forte). Na gornjem su dijelu izrezbarena tri panoa sa zasebnim okvirima. Srednji pano je najveći, dok su lijevi i desni manji. Načinjeni su simetrično, s uskim mjedenim svijećnjacima na sredini svakoga od njih. Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,2 x 14,8 cm) su bijele, a gornje crne (1 x 9 cm). Lijevo od klavijature nalazi se mehanizam koji je imao funkciju srednje (pianissimo) pedale, odnosno dvostrukog moderatora. Na sredini iznad klavijature nalazi se crna duguljasta pločica s imenom graditelja i mjestom podrijetla pijanina: „August Ozelis Wien“. Podatke o ovom graditelju nije bilo moguće provjeriti u glazbenim enciklopedijama[81] i priručnicima,[82] a za sada ništa nisam pronašla ni u bazi podataka o austrijskom graditeljima klavira.[83]

[81] Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *Piano: An Encyclopedia*, Routledge, New York 2003.
[82] Jan GROßBACH: *Atlas der Pianonummern*, 9. izdanje, Verlag Erwin Bochinsky, Frankfurt am Main 1999.
[83] Facteurs de pianos en Autriche, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_o.htm. Pristup: kolovoz 2016.

Načelo simetričnosti nastavlja se i ispod poklopca: lijevo i desno od stalka za note nalaze se po dva mjedena medaljona koje je radionica dobila kao dokaz kvalitete rada ili nagradu za proizvod. S lijeve je strane manji pa veći medaljon, a s desne veći pa manji. Lijevi manji medaljon ukrašen je grbom i jedini je bez teksta. Veći lijevi medaljon ukrašen je biljnim uzorkom i nosi natpis: „dem Verdienste um Gewerbe und Landwirtschaft / Gewerbe Ausstellung Budweis 1889“ („Zaslugama za obrt i poljoprivredu / Obrtnička izložba České Budějovice 1889“). Na temelju ovog medaljona može se pretpostaviti da je pijanino nastao 1889. ili neposredno nakon toga s obzirom na to da je ceh na određeni proizvod stavljao nagrade koje je već osvojio, a time i posjedovao. Desni veći medaljon ukrašen je likom žene koja nosi štit, a uokviruje ga natpis s imenom ceha i godinom osnutka: „Deutscher Boehmerwaldbund Budweis / 1884“ („Njemačko udruženje Čeških šuma České Budějovice / 1884“). Desni manji medaljon obrubljen je tekstom „Ehrenpreis der Ausstellung in Linz“ („Počasna nagrada izložbe u Linzu“), koji pokazuje da je klavir bio nagrađen na izložbi u Linzu. Također je ukrašen likom žene, koja u rukama ima lovorov vijenac i štit. U njezinoj su pozadini simboli Linza: brod (koji ga predstavlja kao lučki grad s obiju strana rijeke Dunav) i kotač (znak razvijene industrije, naročito metaloprerađivačke i tekstilne). Linz je predstavljao i važno prometno središte zbog blizine s Češkom (nalazi se 30-ak kilometara južno od češke granice), a s Českim Budějovicama posebno je bio povezan od 1832. kada je sagrađena prva željeznička pruga na europskom kontinentu na kojoj je prometovala konjska željeznica.

Instrument je izvrsno očuvan te je u sasvim upotrebljivom stanju. MUO-u ga je 2008. darovala Vlasta Bego iz Zagreba. Klavir je koristila njezina majka, mezzosopranistica Ljerka (Lela) Šmidhen, udana Bego, kasnije Blažević (1922. – 1995.), kojoj je služio za uvježbavanje opernog i koncertnog repertoara. Na njemu su kasnije svirale i njezine kćeri: Vlasta Bego, koja je klavir učila privatno, te Vesna Rogina, koja je uz gimnaziju završila srednju glazbenu školu Blagoja Berse. Klavir je za svoju kćer Ljerku kupila Fanika Šmidhen, inače vlasnica modnog salona. Nabavljen je iz Bjelovara, odakle je bio njezin suprug Vlado Šmidhen,[84] a tamo je najvjerojatnije služio u kinu za glazbenu pratnju nijemim filmovima.

2.3.12 Pijanino (MUO 45988)

Drveni korpus ovog pijanina, dimenzija 150 x 69 x 140 cm, pravokutnog je oblika, ravnih ploha i zaobljenih rubova. Uokviruje ga lagano izbočeni okvir iz kojeg su na završnim stranama izvučene četverostrane noge. Žice su postavljene okomito iza klavijature.

[84] Unuk Ljudevita Šmidhena (1822. – 1898.), samoborskoga gradonačelnika od 1861. do 1868. te od 1882. do1886., najzaslužnijeg za uređenje modernog Samobora.

Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,2 x 15,1 cm) su bijele boje, a gornje crne (1 x 9 cm). Iznad klavijature je poklopac koji se rasklapa na dva dijela. Na dnu korpusa pijanina smještene su dvije pedale (lijeva piano i desna forte), koje su ispravne i rade. Na prednjoj gornjoj strani pijanina nalazi se izrezbareni ukras u obliku lire s cvjetnim uzorcima. S njegove lijeve i desne strane nalazi se po jedan mjedeni svijećnjak. Prema građi, izgledu i izraženim secesijskim obilježjima, može se zaključiti da je izrađen oko 1900.

Iznad klavijature je crna četvrtasta pločica koja nosi natpis „M. Heferer udova i sin / Zagreb“, što ukazuje da pijanino potječe iz Umjetničke radionice *Heferer*, prve hrvatske gradione orgulja, harmonija i klavira, koju je u Grazu 1849. utemeljio Mihael (Mijo) Heferer (1825. – 1887.). Od 1868. radionica djeluje u Hrvatskoj, prvo u Karlovcu, a od 1870. do danas u Zagrebu.[85] Poslije Mihaela djeluju još četiri naraštaja: Ferdinand (Ferdo) Heferer (1853. – 1928.), August Faullend Heferer (1881. – 1944.), Ivan Faullend Heferer (1927. – 2019.) te, do danas, August (rođ. 1951.) i Tomislav Faullend Heferer (rođ. 1969.). Radionica *Heferer* sagradila je 263 orgulja diljem Hrvatske te u Bosni i Hercegovini, Sloveniji, Vojvodini, Mađarskoj i Austriji. Time se ubraja među najznačajnije radionice u ovome dijelu Europe. Samo u zagrebačkim crkvama sagradila je 18 orgulja, a u okolici Zagreba još 29 orgulja.[86] Od 1970. radionica se specijalizirala za restauriranje povijesnih orgulja i pozitiva koje predstavljaju kulturnu baštinu nacionalne i međunarodne vijednosti. Do 2017. restaurirana su 94 instrumenta.[87] Važan doprinos radionica *Heferer* ostvarila je i na području gradnje harmonija i klavira, a kao trgovina zastupala je vodeće europske klavirske kuće.

Pijanino je izvrsno očuvan, jedino malo neugođen, te je u sasvim upotrebljivom stanju. MUO-u ga je 2007. darovao Boris Beck iz Zagreba. Na klaviru je muzicirala njegova baka Darinka Kovačić (rođ. Belišić; 1902. – 1990.). Nabavili su ga njezini roditelji prije Prvog svjetskog rata. Glazbeno obrazovanje bilo je sastavni dio njezina školovanja u Ženskoj učiteljskoj školi sestara milosrdnica u Zagrebu, poznatoj i pod nazivom Ženska preparandija. Najviše je voljela svirati ulomke iz opera i opereta, različite plesove i božićne pjesme.

---

[85] Od 1922. do danas radionica se nalazi u Kačićevoj ulici 5.

[86] Jelena VUKOVIĆ (ur.): *Heferer: Prva hrvatska gradiona orgulja, harmonija i glasovira utemeljena 1849. godine: Festival 2015*., Koncertna direkcija Zagreb, Zagreb 2016, 14-15; ***: *Heferer: Prva hrvatska gradiona orgulja, harmonija i glasovira utemeljena 1849. godine: Festival 2018*., Cantus, Zagreb 2018, 12-13.

[87] ***: *Heferer: Prva hrvatska gradiona orgulja, harmonija i glasovira utemeljena 1849. godine: Festival 2018*., 103-107.

2.3.13 Klaviri u depoima namještaja (MUO 33112, MUO 17798, MUO 20792, MUO 28979, MUO 28980)

U dva depoa namještaja nalazi se i pet povijesnih klavira koji su nastali tijekom prve polovice i sredine 19. stoljeća. Četiri klavira su zbog nedostatka prostora okrenuti na bok, a pedale i noge su im skinuti. Izvan upotrebe su, ali i bez mogućnosti da ih se detaljnije pogleda. Već su dopremljeni u lošem stanju, a najgore je kod klavira inv. oznake MUO 33112 (bez signature). Prekrhak je da ga se stavi na bok pa stoji u kutu depoa na četiri noge na kotačićima. Nema poklopac nad klavijaturom ni prednju plohu iza nje, stalak za note je potrgan, nema pedale, neke donje tipke nemaju obloge, a mehanika ne radi. Nalazi se u istom depou kao i dva klavira na boku koji su označeni inv. oznakom MUO 17798 (marke *August Lewandoski*[88]) i inv. oznakom MUO 20792 ([*Birikovski*][89]).

U drugom depou namještaja, također okrenuta na bok, smještena su dva klavira Johanna Baptista Streichera (1796. – 1871.). On je u radionici svojih roditelja – graditeljice klavira, pijanistice i mezzosopranistice Nannette (Marije Anne) Stein Streicher (1769. – 1833.) te pijanista, skladatelja i graditelja klavira Johanna Andreasa Streichera (1761. – 1833.) – počeo raditi 1823. Radionica je tada promijenila ime iz *Nannette Streicher née Stein* (koje je nosila od 1802.) u *Nannette Streicher née Stein & Sohn.* Johann Andreas Stein (1728. – 1792.) u Augsburgu, otac Nannette Stein, smatra se izumiteljem mehanike s otpinjanjem, koju je usavršio njezin suprug Johann Andreas Streicher pa je njemačka mehanika postala bečkom. Nakon smrti roditelja 1833., Johann Baptist Streicher uspješno je nastavio voditi

---

[88] Bečki graditelj klavira August Lewandoski (Lewandosky; 1807. – 1848.) imao je radionicu na adresi Wieden 740 (gradski okrug Wien IV). Sudjelovao je na obrtničkoj izložbi u Beču 1845. o čemu je zabilježeno: „Izložbeni broj 883. August Lewandoski, građanin Beča i graditelj klavira, Wieden 740. Fortepijano od mahagonija.“ U izvorniku: „Nro. 883. August Lewandoski, bürg. Fortepiano-Verfertiger in Wien, neue Wieden Nr. 740. Ein Mahagoni-Fortepiano.“ Cit. ***: *Verzeichniss der im Jahre 1845 in Wien öffentlich ausgestellten Gewerbs-Erzeugnisse der österreichischen Monarchie*, K. K. Hof- und Staatsdruckerei, Beč 1845, sv. 1, 118. Još jedno izvješće donosi: „August Lewandoski, graditelj klavira iz Beča: klavir u obliku krila od mahagonija, [opseg klavijature] 6¾ oktave s bečkim mehanikom, dobar instrument.“ U izvorniku: „August Lewandoski, Clavier-Instrumentenmacher in Wien: Einen Flügel in Mahagony 6¾ Octaven, mit Wiener Mechanismus; ein gutes Instrument.“ Cit. Carl HARTMANN: Die musikalischen Instrumente und Geräte auf den österreichischen Gewerbeausstellung zu Wien im Jahr 1845, *Zeitschrift für Orgel, Clavier- und Flügelbau*, 2 (1853) 1, 29.

[89] Nije isključeno da je na temelju rukopisa ovaj podatak krivo pročitan ili zapisan. Možda je u pitanju češki graditelj klavira i orgulja Wenzel (Václav) Giřikowsky (Jirikovski, Girikowski), aktivan između 1820. i 1865. U stalnom postavu Gradskog muzeja Vukovar, koji je u obnovljenom dvorcu Eltz u cijelosti otvoren 23. siječnja 2014., priređena je i stalna izložba posvećena Domovinskom ratu. U njoj je predstavljena muzejska građa i ostali inventar u stanju su kojem su zatečeni poslije agresije na Vukovar. Ondje se nalazi i teško oštećeni klavir, kojem su uslijed detonacije pukle noge. Nosi signaturu „W. Giřikowsky / in Prag“. Rad je spomenutog Wenzela Giřikowskog, nastao oko 1840. Nino Vranić snimio je klavir 1973. tijekom projekta evidencije orgulja u Hrvatskoj pod vodstvom Ladislava Šabana. Fotografije se mogu pronaći u Zbirci fotografske dokumentacije Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, unutar Zbirke orgulja: http://fototeka.min-kulture.hr/hr/Predmet/6294/3. Pristup: rujan 2018. Klavir ni prije ni poslije Domovinskog rata nije inventiran kao dio muzejskog fundusa te stoga nije obrađen u ovome radu. Na ovim podacima i fotografijama klavira 2018. zahvaljujem Toniju Roci, kustosu Kulturno-povijesne zbirke Gradskog muzeja Vukovar, kao i Oliveri Crevar, knjižničarki vukovarskog muzeja.

radionicu pod imenom *Johann Baptist Streicher*. Njegov sin Emil Streicher (1836. – 1916.) naslijedio je radionicu 1857. Dvije godine kasnije preimenovao ju je u *J. B. Streicher & Sohn* te je vodio do umirovljenja 1896. godine.[90] Klaviri *Streicher* o kojima je ovdje riječ zatečeni su u MUO-u. Dodijeljeni su im inventarni brojevi MUO 28979 i MUO 28980.

2.4 Skupina puhačkih instrumenata

Skupina puhačkih instrumenata u MOU-u sastoji se od drvenih i limenih puhačkih glazbala. Od drvenih puhačkih instrumenata zastupljene su poprečne flaute, blokflaute, flageoleti, piccolo flaute, oboe, klarineti (*in A*, *in B*, *in C*), basetni rogovi i fagoti. Limene puhačke instrumente predstavljaju rogovi (prirodni i s ventilima), trube (signalne, prirodne i s ventilima), krilnica i tromboni s ventilima (tenor tromboni i bas tromboni). Najstariji instrument iz ove skupine je prirodni rog Adama Buchschwindera, nastao u Ellwangenu u Njemačkoj 1734., ujedno i najstariji instrument u muzejskom fundusu. Basetni rog bečkoga graditelja Johanna Theodora Lotza potječe s kraja 18. stoljeća. Ostali instrumenti – uz iznimku poprečne flaute koju je Emil Rittershausen izradio u Berlinu u prvoj četvrtini 20. stoljeća – nastali su u 19. stoljeću. Premda nisu suviše stari ili rijetki, predstavljali su važnu kariku u izgradnji i unapređenju glazbene kulture grada Zagreba. Budući da najveći dio pripada fundusu HGZ-a, najvjerojatnije bio u vlasništvu prvog zavodskog orkestra koji je u to doba bio jedini stalni orkestar u Zagrebu. Neki instrumenti možda potječu iz glazbene škole osnovane pri HGZ-u 1829. godine. [91] Nadalje, neke blokflaute i signalne trube potječu iz dvorca grofovske obitelj Erdödy u Jastrebarskom.[92] Puhački instrumenti iz zbirke potječu iz različitih dijelova Europe. Izradili su ih ugledni graditelji u Beču (Sebastian Knechtl, Johann Joseph Ziegler, Stephan Koch, Karl Stecher, Johann Theodor Lotz, Anton Kerner, Wolfgang Küss, Joseph Felix Riedl), Grazu (Adolf Stowasser stariji), Bratislavi (Franz Schöllnast, Johann Schöllnast, Albert Waacha), Pragu (Johann Wenzel Horak, Eduard Johann Bauer), Brnu (Ferdinand Hell), Kraljičinom Gradcu (Václav František Červený, Jaroslav Červený,

---

[90] Margaret CRANMER: Streicher, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 24, 569-570; Alexander RAUSCH: Streicher, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Streicher_Familie.xml. Pristup: kolovoz 2016.

[91] Uz gitaru Friedricha Schenka (HGZ 56), odabrani puhački instrumenti predstavljeni su na izložbi *Glazbeni instrumenti HGZ-a na pohrani u Muzeju za umjetnost i obrt*, koja je u Hrvatskom glazbenom zavodu – u sklopu manifestacije *Noć muzeja* – otvorena 31. siječnja 2020. To su sljedeći primjerci: poprečna flauta (HGZ 73), blokflauta (HGZ 39), flageolet (HGZ 28), piccolo flauta (HGZ 5), oboa (HGZ 36), klarinet *in C* (HGZ 18), basetni rog (HGZ 32), fagot (HGZ 69), prirodna truba (HGZ 44), prirodna truba (HGZ 49), truba s ventilima (HGZ 46) i bas trombon (HGZ 53). Izložba, čija je autorica bila Nada Bezić, trajala je do 10. srpnja 2020.

[92] Više riječi o tom dvorcu bit ću u poglavlju o glazbenim instrumentima iz fundusa Gradskog muzeja i galerije Jastrebarsko.

Stanislav Červený), Berlinu (Emil Rittershausen), Ellwangenu (Buchschwinder), Parizu (Jérôme Thibouville-Lamy, Martin Frères) i Milanu (Francesco Biondetti).

Budući da mi nije bio omogućen pristup ovoj skupini instrumenata u depou Zbirke glazbenih instrumenata, tehnički opisi načinjeni su na temelju kataloga Nele Tarbuk i fotografija iz digitalnog repozotorija MUO-a (*Athena Plus*). Iz tih su izvora preuzete dimenzije instrumenata. Zbirka glazbenih instrumenata HGZ-a, premda sastavni dio Zbirke glazbenih instrumenata MUO-a, nije uključena u digitalni repozitorij čime je njihova obrada bila još zahtjevnija. Iz istog razloga nije bilo moguće ustvrditi (današnje) stanje instrumenata. Što se tiče datacije instrumenata, neke su korigirane, a neke preciznije određene u odnosu na katalog. Korigirane su i neke signature, a time su donesena točna i potpunija imena graditelja (npr. Adam ~~Buchschwindler~~ → Adam Buchschwinder; ~~Kühs~~ → Wolfgang Küss). U nastavku će biti opisani po vrstama, a unutar iste vrste po veličini (visini) i kronološki.

2.4.1 Poprečna flauta (MUO 8853)

Flauta je izrađena od ebanovine s prstenastim obručima od bjelokosti. Dugačka je 67 cm. Sastavljena je od pet dijelova. Ima šest rupica i osam poklopaca. Na njezinu tijelu i nozi vidljivi su produženi dijelovi mehanizma za poklapanje poklopaca. Vjerojatno je nastala u Češkoj u prvoj četvrtini 19. stoljeća. Nema signaturu na temelju koje bi se mogao saznati majstor ili radionica iz koje potječe. Otkupljena je 1944. od Anke Zigmundovsky iz Zagreba.

2.4.2 Poprečna flauta (MUO 45987)

Flauta je izrađena od drva voćkarice (kruške ili trešnje) s koštanim prstenastim obručima. Dugačka je 70,5 cm. Sastavljena je od četiriju dijelova. Ima šest rupica i devet poklopaca. Na temelju signature „F. Hell / Brünn“ („F. Hell / Brno“) možemo zaključiti da ju je izradio Franz Hell (1803. – 1875.). Ovaj graditelj drvenih i limenih puhačkih instrumenata djelovao je u Brnu (češ. Brno, njem. Brünn) u Južnomoravskom kraju (tada dijelu Austro-Ugarske Monarhije) od 1830. do 1841., a od 1841. do nakon 1869. u Beču. Građansko pravo stekao je 1833. Izlagao je na izložbama u Beču 1845., Londonu 1851. i Münchenu 1854. Od 1851. do 1866. uživao je ekskluzivnu carsku i kraljevsku privilegiju (njem. *kaiserlich-königliches ausschließliches Privilegium*).[93] Flauta je otkupljena 2007. Bila je u vlasništvu akademske glazbenice Đeni Trdić-Barić, flautistice u opernom orkestru Hrvatskog narodnog

[93] William WATERHOUSE: *The New Langwill Index: a Dictionary of Musical Wind-Instrument Makers and Inventors*, Tony Bingham, London 1993, 170-171; Tereza ŽŮRKOVÁ: *Výroba nátrubkových dechových nástrojů v českých zemích v 18. a 19. století se zaměřením na lesní rohy*, doktorska disertacija, Masarykovo sveučilište u Brnu, Brno 2015, 91 i 188. Online: https://is.muni.cz/th/p59z8/Dizertacni_prace_zurkova.pdf.

kazališta Ivana pl. Zajca u Rijeci. U razgovoru s Đeni Trdić Barić u listopadu 2016. saznala sam da joj je flautu, desetak godina prije nego ju je prodala muzeju, darovao gospodin koji je bio ljubitelj opere i često je dolazio na operne predstave u riječko kazalište. Gospodin je u međuvremenu preminuo, a Đeni Trdić-Barić mu se ne sjeća imena.

2.4.3 Poprečna flauta (HGZ 72)

Flauta je izrađena od bjelokosti (glava) i ebanovine (ostatak instrumenta) sa srebrnim prstenastim obručima. Dugačka je 77,5 cm. Sastavljena je od četiriju dijelova. Ima šest rupica i devet poklopaca. Nema signaturu na temelju koje bi se mogao saznati majstor ili radionica koje potječe. Izgledom i materijalima je srodna flautama izrađenima sredinom 19. stoljeća u bečkoj radionici Ziegler, o kojoj će biti riječi kod piccolo flaute (HGZ 5). Na srebrnoj pločici su ugravirana slova „M. S.“, što se vjerojatno odnosi na inicijale prijašnjeg vlasnika.

2.4.4 Poprečna flauta (HGZ 73)

Flauta je izrađena od ebanovine. Dugačka je 67,5 cm. Iako duža, mehanizmom i oblikom podsjeća na piccolo flautu, pogotovo zato što na glavi nema usnik nego se usnice naslanjaju izravno na drvo. Sastavljena je od triju dijelova. Odlikuje se Böhmovim sistemom klapni, kojim je Theobald Böhm 1847. znatno povećao akustičke i izvođačke mogućnosti instrumenta te mu omogućio stabilniju intonaciju. Ima otvoreni sistem. Nosi signaturu „Legion d'honneur / JTL / Qualite Sape / Jérôme / Thibouville-Lamy / Paris / 83 / Breveté S. G. D. G“. Na temelju toga saznajemo da ju je izradio Jérôme Thibouville-Lamy (1833. – 1902.), član istaknute francuske obitelji graditelja drvenih i limenih puhačkih instrumenata podrijetlom iz mjesta La Couture-Boussey.[94] Thibouville-Lamy je radionicu otvorio 1867. Tijekom zadnja tri desetljeća 19. stoljeća razvio ju je u jednu od najvećih europskih tvornica za proizvodnju glazbenih instrumenata. Predstavio se na Svjetskoj izložbi u Beču 1873. Thibouville-Lamy je 1878. zapošljavao 420 radnika u četiri tvornice: po jednoj u Mirecourtu[95] i La Couture-Bousseyju te dvije u Grenelleu na sjeverozapadu Pariza.[96] U Parizu je krajem 19. stoljeća nastala i ova flauta. Završni dio na njezinoj signaturi označava da se

[94] La Couture-Boussey nalazi se u departmanu Eure u regiji Gornja Normandija na sjeveru Francuske
[95] Mirecourt je općina u departmanu Vosges u regiji Lorraine na sjeveroistoku Francuske.
[96] Edward H. TARR: Thibouville, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 25, 394-395.

radi o instrumentu koji je patentiran (franc. *breveté*) bez državnog jamstva (franc. *Sans garantie du gouvernement*).[97]

2.4.5 Poprečna flauta (MUO 15701)

Flauta je izrađena od ebanovine. Dugačka je 67,5 cm. Sastoji se od triju dijelova. Prstenasti obruči i poklopci su od srebra, a cijeli sistem je Böhmov. Nosi signaturu „E. Ritterhausen / Berlin 2863“. Na temelju toga saznajemo da ju je sagradio Emil Rittershausen (1852. – 1927.), koji je naukovao u Münchenu u kod Theobalda Böhma. U Berlinu je djelovao od 1876. Gradio je flaute s Böhmovim sistemom. Za velikog ruskog kneza Sergeja Aleksandroviča (1857. – 1905.) načinio je 1905. zlatnu flautu ukrašenu draguljima. Izlagao je na izložbama u Chicagu 1893., Berlinu 1896. i St. Louisu 1904. godine.[98] Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je ova flauta nastala u prvoj četvrtini 20. stoljeća. Sredinom 1980-ih darovala ju je profesorica klavira Lea Šafranek Rađa, nećakinja skladatelja i glazbenog kritičara Luje Šafraneka-Kavića. Dio njezine ostavštine (razglednice i čestitke) čuva se u arhivu Hrvatskoga glazbenog zavoda (Fond Lea Rađa).[99]

2.4.6 Blokflauta (MUO 6485)

Blokflauta (uzdužna flauta) izrađena je od ebanovine. Dugačka je 48 cm. Sastavljena je od triju dijelova s prstenastim metalnim obručima. Ima šest rupica, dvije rupe glasnice, šest metalnih poklopaca i izdanak za palac. Nosi signaturu „Schöllnast / Pressburg“ („Schöllnast / Bratislava“). Franz Schöllnast (1775. – 1844.) doselio se kao „musicus“ krajem 18. stoljeća iz Ugarske u Bratislavu. Status građanina Bratislave stekao je 1807. Izrađivao je različite puhačke instrumente: poprečne flaute, blokflaute, piccolo flaute, oboe, klarinete, fagote, kontrafagote, rogove, trube, engleske rogove i basetne rogove. Imao je dvadesetak šegrta i pomoćnika. Na njegovim se instrumentima muziciralo u današnjoj Slovačkoj, Češkoj, Moravskoj, Austriji, Mađarskoj, Sloveniji, Hrvatskoj, Rumunjskoj, Francuskoj, Italiji, Njemačkoj, Poljskoj, Švicarskoj i Rusiji.[100] Na temelju podataka o tome kad je Schöllnast djelovao, valja korigirati dataciju u katalogu da je flauta nastala oko 1800. godine[101] i

---

[97] Riječ je o pravnoj izjavi donesenoj u Francuskoj još 1844. kojom je država oslobođena odgovornosti za ispravan rad patentiranog proizvoda. Patent je bio odobren bez prethodnog ispitivanja, na rizik podnositelja zahtjeva, koji je bio odgovoran za točnost njegova opisa.
[98] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 330.
[99] Zahvaljujem Nadi Bezić, voditeljici knjižnice i arhiva Hrvatskog aglazbenog zavoda, na ovom podatku.
[100] Eva SZÓRÁDOVÁ: Schöllnast, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Schoellnast_Familie.xml. Pristup: kolovoz 2016; William WATERHOUSE: *op. cit.*, 361.
[101] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 34, kat. br. 6.

pomaknuti je u prvu polovicu 19. stoljeća. Potječe iz dvorca grofova Erdödy u Jastrebarskom. Otkupljena je 1937. od Artura Herzla iz Zagreba. Njegov sin Robert Tibor Herzl (1913. – 1941.) bio je skladatelj, pijanist i dirigent. Na Muzičkoj akademiji u Zagrebu 1938. diplomirao je kompoziciju u klasi Krste Odaka, a 1940. klavir u klasi Svetislava Stančića.[102]

2.4.7 Blokflauta (MUO 6486)

Blok flauta je izrađena od svijetlog tvrdog drva. Dugačka je 48 cm. Sastavljena je od dvaju dijelova (glave i tijela) s prstenastim rožnatim obručem. Ima šest rupica, jednu rupu glasnicu i pet mjedenih poklopaca. Nosi signaturu „I. Knechtl / Wien“, koju vjerojatno možemo povezati sa Sebastianom Knechtlom (oko 1815. – 1873.). Ovaj bečki graditelj drvenih puhačkih instrumenata zanat je izučio kod Johanna Josepha Zieglera. Vlastitu radionicu je vodio od 1842. do 1873. Što se tiče inicijala „I.“ u njegovoj signaturi, istraživanja upućuju na dvije mogućnosti: ili ga je uzeo u spomen na nekog pretka ili – što je vjerojatnije – ga je preuzeo od svog učitelja Zieglera.[103] Signatura je na njegovim instrumentima utisnuta na dva načina: ili da nakon nje slijedi dvoglavi orao ili je smještena između dvoglavog orla i osmerokrake zvjezdice. Na temelju ovih podataka valja korigirati dataciju u katalogu da je flauta nastala oko 1800. godine[104] te je pomaknuti u sredinu 19. stoljeća. Flauta potječe iz dvorca grofova Erdödy u Jastrebarskom. Otkupljena je 1938. od Artura Herzla.

2.4.8 Flageolet (MUO 6487)

Ovaj flageolet (mala blokflauta) izrađen je od tamnog tvrdog drva s dva koštana obruča. Dugačak je 36,5 cm. Sastoji se od triju dijelova: usnika te gornjeg i donjeg dijela. Usnik je u srednjem dijelu proširen te je kruškolikog oblika. Taj je dio služio za sakupljanje sline. Flageolet ima šest rupica, jednu rupu glasnicu i tri metalna poklopca. Pretpostavlja se da je nastao u Austriji oko 1800. godine.[105] Potječe iz dvorca grofova Erdödy u Jastrebarskom. Otkupljen je 1938. od Artura Herzla. Pripada razdoblju kada je njegova upotreba polako bila na zalasku. Flageolet je bio omiljeni instrument plesne glazbe u baroku i rokokou. Među ostalim, pojavljuje se u djelima J. S. Bacha (kantate BWV 96 i BWV 103), G. F. Händela (*Acis i Galatea*, *Rinaldo*), J. Ph. Rameaua (*Plateja*) i W. A. Mozarta (*Otmica iz Saraja*).

---

[102] Koraljka KOS (ur.): *Muzička akademija u Zagrebu 1921 – 1981: spomenica u povodu 60. godišnjice osnutka*, 119; Sanja MAJER-BOBETKO: Herzl, Robert, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2002, sv. 5, 566.
[103] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 207.
[104] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 34, kat. br. 7.
[105] *Ibid.*, 35, kat. br. 8.

2.4.9 Flageolet (HGZ 28)

Flageolet je izrađen od svijetlog tvrdog drva s prstenastim rožnatim obručima. Dugačak je 38 cm. Sastoji se od triju dijelova: usnika te gornjeg i donjeg dijela. Srednji dio usnika, koji je na flageoletu najčešće kruškolikog oblika, ovdje je izdužen te zauzima gotovo polovicu instrumenta. Flageolet ima šest rupica i dva mjedena poklopca. Nosi signaturu „Martin / Freres / a Paris“ („Braća / Martin / u Parizu“). Obitelj Martin iz francuskog mjesta La Couture-Boussey gradnjom drvenih puhačkih instrumenata počela se baviti 1740. Međutim, njihovo ime postalo je poznatije tek 1840. kada su braća Jean-Baptiste (1817. – 1877.), Claude Eugene (1819. – 1874.) i Felix Martin (1821. – 1896.) u La Couture-Bousseyju osnovali radionicu *Martin Frères Societe.* Ovi vješti obrtnici izrađivali su flaute i klarinete, a osim u La Couture-Bousseyju, imali su radionicu i u Parizu. Nakon smrti Felixa Martina 1896., *Martin Frères* preuzeo je već spomenuti Jérôme Thibouville-Lamy, koji je u to doba imao tvornicu u La Couture-Bousseyju.[106] Ovaj flageolet stoga je mogao nastati u Parizu krajem prve (nakon 1840.) ili u drugoj polovici 19. stoljeća (do 1896.).

2.4.10 Piccolo flauta (HGZ 5)

Mala poprečna flauta izrađena je od svijetlog tvrdog drva s prstenastim koštanim obručima. Dugačka je 31,5 cm. Ima tri dijela, šest rupica i šest poklopaca. Zahvaljujući signaturi „I. Ziegler / Wien / C“ („I. Ziegler / Beč [in] C“) saznajemo da ju je u Beču izradio Johann Joseph Ziegler (1795. – 1858.). On je gradnju instrumenata učio kod Stephana Kocha, a građaninom Beča postao je 1820. Izrađivao je sve vrste drvenih puhačkih instrumenata. Bečkoj dvorskoj kapeli je 1837. prodao šest klarineta i dva fagota. Mogao se mogao pohvaliti i produktivnošću kojom je udovoljio većim narudžbama: 1845. svojim je instrumentima opskrbio puhačke sastave 30 austrijskih pukovnija.[107] Od 1847. u radionici mu se pridružio sin Johann Baptist Ziegler (1823. – 1878.), koji je posao preuzeo 1858. Njegovi su radovi na Svjetskoj izložbi u Parizu 1867. nagrađeni zlatnom medaljom.[108] Ovi detalji omogućavaju bolje razumijevanje signature na njihovim instrumentima koja je mogla biti dvojaka: „I. Ziegler / Wien“ (do 1847. i nakon 1858.) ili „I. Ziegler & Sohn / Wien“ (od 1847. do 1858.). Flaute iz radionice Ziegler bile su omiljene na području Austro-Ugarske Monarhije sve do početka 20. stoljeća. Tada su ih istisnule Böhmove flaute, snažnijeg zvuka i većeg opsega.

---

[106] Martin Freres Company, http://martinfreres.net/brief-history/. Pristup: kolovoz 2016.
[107] Christian FASTL: Ziegler, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_Z/Ziegler_Familie.xml. Pristup: kolovoz 2016.
[108] Rudolf HOPFNER: Ziegler, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 27, 818-819.

2.4.11 Oboa (HGZ 34)

Oboa je izrađena od svijetlog tvrdog drva s prstenastim koštanim obručima. Dugačka je 54,8 cm. Sastoji se od triju dijelova. Ima šest rupica (tri veće i tri manje), izdanak za palac te jedanaest mjedenih poklopaca. Vrh usnika je izrađen od bjelokosti. Signatura „S. Koch / Wien“ upućuje na ime graditelja i mjesto podrijetla. Stephan Koch (1772. – 1828.) prvi se puta spominje u Beču 1799. Radionicu je osnovao 1807., a građaninom Beča proglašen je 1815. Izrađivao je sve vrste drvene puhačkih instrumenata, a ostao je upamćen i po doprinosima na usavršavanju oboe. U suradnji s oboistom Josephom Sellnerom (1787. – 1845.) načinio je najsavršeniju obou do tada. Proširio joj je opseg do b, unaprijedio mehanizam klapni te poboljšao intonaciju. Time je postavio temelj za tzv. bečku obou, posebno omiljenu na austrijskom području, koja se u narednim desetljećima tek neznatno promijenila.[109] Prema gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je ova oboa nastala u prvoj trećini 19. stoljeća.

2.4.12 Oboa (HGZ 33)

Oboa je izrađena od svijetlog tvrdog drva s prstenastim rožnatim obručima. Dugačka je 55 cm. Sastoji se od triju dijelova. Ima pet većih rupica, dvije manje postavljene jedna uz drugu, izdanak za palac te osam mjedenih poklopaca. Na temelju signature „A. Waacha / Pressburg“ može se pretpostaviti da ju je izradio Albert Waacha (Wacha). Ovaj graditelj oboa, klarineta i fagota djelovao je u Bratislavi od oko 1820. Građansko pravo stekao je 1822. godine.[110] Na temelju toga, u prvu polovicu 19. stoljeća može se datirati i ovaj instrument.

2.4.13 Oboa (HGZ 36)

Oboa je izrađena od svijetlog tvrdog drva s prstenastim koštanim obručima. Dugačka je 56,3 cm. Sastoji se od triju dijelova. Ima pet većih rupica, dvije manje postavljene jedna uz drugu, izdanak za palac i trinaest mjedenih poklopaca. Signatura „J. Horak / v Praze“ („J. Horak / u Pragu“) otkriva ime graditelja i mjesto podrijetla. To je Johann Wenzel Horak (Horák; 1817. – 1903.). Njegov otac Wenzel Horak (Horák) I. (1788. – 1854.) u Pragu je 1826. zabilježen kao već etablirani graditelj drvenih i limenih puhačkih instrumenata. Ova dva graditelja djelovala su od 1840. do 1854. u zajedničkoj radionici pod imenom *Wenzel*

---

[109] Rudolf HOPFNER: Koch, Stephan, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 13, 712; Rudolf HOPFNER: Koch, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_K/Koch_Familie.xml. Pristup: kolovoz 2016.
[110] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 417.

Horak & Sohn.[111] Osobito su se istaknuli u izradi oboa, klarineta i fagota. Wenzel Horak II. (1868. – 1903.), unuk Wenzela Horaka I. i sin Johanna Wenzela Horaka, također se bavio izradom puhačkih instrumenata.[112] Prema izgledu i konstrukcijskim obilježjima može se pretpostaviti da je ova oboa nastala sredinom 19. stoljeća.

2.4.14 Klarinet in C (HGZ 10)

Klarinet *in C* (što znači da na njemu tonovi zvuče onako kao što piše) izrađen je od svijetlog tvrdog drva. Dugačak je 58 cm. Sastoji se od pet dijelova: usnika (kljuna), bačvice (kruške), gornjeg dijela, donjeg dijela i zvučnice (lijevka) koji se sastavljaju utiskivanjem. Na kraju svakog dijela su prstenasti koštani obruči. Ima sedam rupica, izdanak za palac te četrnaest metalnih poklopaca. Na usniku je sačuvana metalna ligatura (mašinica) – obruč kojim se pisak pričvršćuje na usnik. Signatura „S. Koch / Wien / C“ upućuje na Stephana Kocha, već spomenutoga graditelja drvenih puhačkih instrumenata, koji je ovaj klarinet u austrijskoj prijestolnici izradio u prvoj trećini 19. stoljeća.

2.4.15 Klarinet in B (HGZ 16)

Klarinet *in B* (što znači da tonovi zvuče za veliku sekundu niže od onog što piše) izrađen je od ebanovine. Dugačak je 66 cm. Sastoji se od pet dijelova: usnika, bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Na kraju svakog dijela su prstenasti koštani obruči. Ima sedam rupica, izdanak za palac te petnaest srebrnih poklopaca. Na temelju signature „S. Koch / Wien / B“ saznajemo da je i njega izradio Stephan Koch u Beču u prvoj trećini 19. stoljeća.

2.4.16 Klarinet in A (HGZ 13)

Klarinet *in A* (što znači da tonovi zvuče za malu tercu niže od onog što piše) izrađen je od svijetlog tvrdog drva. Dugačak je 69 cm. Sastoji se od pet dijelova: usnika, bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Na kraju svakog dijela su prstenasti rožnati obruči. Ima sedam rupica, izdanak za palac i trinaest mjedenih poklopaca. Signatura „J. Horak / v Praze / A / 1“ upućuje na već spomenutog Johanna Wenzela Horaka, koji je ovaj klarinet izradio u Pragu sredinom 19. stoljeća.

---

[111] Eric HOEPRICH: *The Clarinet*, Yale University Press, New Heaven – London 2008, 322.
[112] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 181.

2.4.17 Klarinet in B (HGZ 15)

Ovo je još jedan klarinet *in B* Johanna Wenzela Horaka, nastao u Pragu sredinom 19. stoljeća. Nosi signaturu „J. Horak / v Praze / B / 2“. Dugačak je 64 cm. Sastoji se od pet dijelova: usnika, bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Na usniku ima metalnu ligaturu. Na kraju svakog dijela su prstenasti rožnati obruči. Ima sedam rupica, izdanak za palac te dvanaest mjedenih poklopaca. Ovaj klarinet, čija signatura završava brojem 2, u vidljivo je boljem stanju od prethodnog, čija signatura završavaju brojem 1. Na temelju toga moglo bi se zaključiti da je to kasnija serija. Osim toga, serija s brojem 2 je kraća.

2.4.18 Klarinet in A (HGZ 25)

Klarinet je izrađen od tamnog tvrdog drva. Dugačak je 68,5 cm. Sastoji se od pet dijelova: usnika, bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Na kraju svakog dijela, ukjučujući i lijevak, su prstenasti koštani obruči. Ima sedam rupica, izdanak za palac te šesnaest metalnih poklopaca. Metalni dio mehanizma na donjem dijelu naročito je lijepo izveden. Instrument nosi signaturu „I. Ziegler / Wien“ što upućuje da ga je u Beču sredinom 19. stoljeća izradio već spomenuti Johann Joseph Ziegler.

2.4.19 Klarinet in B (HGZ 6)

Klarinet je izrađen od tamnog tvrdog drva. Dugačak je 65 cm. Sastoji se od pet dijelova: usnika, bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Na kraju svakog dijela su prstenasti metalni obruči. Ima sedam rupica, izdanak za palac te četrnaest mjedenih poklopaca, masivnijih nego kod prethodno opisanih primjeraka. Nosi signaturu „Stecher / Wien / B“ što upućuje da ga je u Beču izradio Karl Stecher (1820. – 1904.), koji je naukovao u Kraslicama,[113] Markneukirchenu[114] i Münchenu. Od 1865. djelovao je u Beču. Izlagao je na izložbama u Beču 1873., 1888. i 1892. te u Grazu 1880. godine.[115] S obzirom na to otkad je Stecher bio aktivan, možemo korigirati dataciju u katalogu da je klarinet nastao sredinom 19. stoljeća[116] te je pomaknuti u njegovu drugu polovicu.

---

[113] Kraslice (njem. Graslitz) se nalaze u Karlovarskom kraju (češ. Karlovarský kraj) na zapadu Češke. Od 19. stoljeća bile su poznate radionicama za izradu puhačkih (osobito limenih), a kasnije i gudačkih instrumenata.
[114] Markneukirchen je grad u njemačkoj saveznoj državi Saskoj, poznat po brojnim radionicama za izradu gudačkih te limenih puhačkih instrumenata.
[115] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 383.
[116] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 40, kat. br. 22.

2.4.20 Klarinet in C (HGZ 18)

Klarinet je izrađen od tamnog tvrdog drva. Dugačak je 57 cm. Sastoji se od pet dijelova: usnika, bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Na usniku je sačuvana metalna ligatura. Na kraju svakog dijela su prstenasti metalni obruči. Ima sedam rupica, izdanak za palac te petnaest metalnih poklopaca. Nosi signaturu „Schöllnast / Pressburg / C“ što znači da je nastao u Bratislavi, ali s obzirom da prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima odgovara drugoj polovici 19. stoljeća, moglo bi ga se pripisati Johannu Schöllnastu, sinu već spomenutog Franza Schöllnasta. Ovaj je klarinet tehnički najsavršeniji od svih u skupini te je izgledom najbliži modernom klarinetu.

2.4.21 Basetni rog (HGZ 32)

Basetni rog je vrsta klarineta, odnosno alt klarinet koji je ugođen *in F* ili *in Es*, za kvintu ili sekstu niže od klarineta *in C*. Četiri posebne klapne omogućuju proširenje njegova opsega u dubinu. Opseg basetnog roga *in F* je od F od f3 (bilježi se za kvinu više). U Passauu su ga oko 1760. konstruirali braća Anton i Michael Mayrhofer. U početku je bio savinut u obliku polumjeseca, a cijev u dva dijela bila je presvučena kožom. Kasnije mu je cijev bila savinuta pod pravim kutom, a mjesto gdje se nadovezuje ljevkasto proširenje bilo je pokriveno kutijicom. U 19. stoljeću gradili su se basetni rogovi s ravnom cijevi i blago savinutim usnikom. Zahvaljujući tamnom, ali mekom i nježnom tonu, basetni rog brzo je ušao u izvodilačku praksu. Osobito ga je često upotrebljavao W. A. Mozart: u operama *Otmica iz Saraja*, *La Clemenza di Tito* i *Čarobna frula* te *Requiemu*. Irski književnik George Bernard Shaw svoje je glazbene kritike potpisivao s „Corno di Bassetto“.[117]

Ova je primjerak izrađen je od tamnog politiranog drva s prstenastim koštanim obručima. Dugačak je 96 cm, a lijevak ima promjer 13,5 cm. Savinut je u koljenu. Ima sedam rupica i četrnaest mjedenih poklopaca. Nosi signaturu „Theodor Lotz / K. K. Hof / Instr. Macher / in Wien / Anton Kerner / in Wien“ („Theodor Lotz / carski i kraljevski dvorski / graditelj instrumenata / u Beču / Anton Kerner u Beču“). Johann Theodor Lotz (Lots; 1748. – 1792.) bio je klarinetist i graditelj drvenih puhačkih instrumenata. Kao član orkestra zabilježen je u Parizu 1769. i 1770. godine. Od 1772. do 1774. djelovao je kao glazbenik u francuskom veleposlanstvu u Beču. Naredne je godine dobio je namještenje u kapeli grofa Józsefa Batthyányja u Bratislavi. Kao prvi komorni glazbenik u kapeli i voditelj tzv. harmonije zabilježen je 1777. Tijekom 1785. nastupio je na više koncerata i akademija

[117] Nicholas SHACKLETON: Basset-horn, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 2, 867-869.

Društva glazbenih umjetnika te Masonske lože u Beču (gdje je bio u kontaktu s W. A. Mozartom). U rujnu 1785. trajno se preselio u Beč. Tri godine kasnije imenovan je „carskim i kraljevskim dvorskim i komornim graditeljem instrumenata“ (njem. *K. K. Hof- und Kammerinstrumentenmacher*).[118] Basetni rog koji se čuva u MUO-u stoga možemo smjestiti u kraj 18. stoljeća, a Lotz je u njegovoj izradi surađivao s bečkim graditeljem Antonom Kernerom starijim (1726. – 1806.), koji je od 1751. uživao status carskog i kraljevskog dvorskog graditelja rogova i trubi (njem. *K. K. Hof- und Waldhorn- und Trompetenmaher*). Nakon smrti su ga naslijedili sinovi Ignaz (1768. – 1813.) i Anton mlađi (1770. – 1848.).[119]

2.4.22 Fagot (HGZ 68)

Fagot je izrađen od tamnog tvrdog drva. Ukupno je dugačak 130,5 cm. Sastoji se od četiriju dijelova (glave, srednjeg dijela, koljena u obliku slova U i krila) s mjedenim prstenastim plosnatim obručima. Nedostaje mu eso (metalna cjevčica u obliku slova S, koja na jednom kraju ulazi u krilo fagota, a na drugom kraju ima usnik s dvostrukim jezičcem). Ima osam rupica i dvanaest mjedenih poklopaca. Zahvaljujući signaturi „Küss / Wien“ (a ne Kühs kako je očitano u katalogu[120]), možemo odrediti da ga je u Beču sagradio Wolfgang Küss (Küß, Kuss, Kies; oko 1779. – 1834.). Rodom iz Češke, Küss se 1811. nastanio u Beču, a od 1818. vodio je vlastitu radionicu. Građaninom Beča proglašen je 1823., a od 1828. bio je „carski i kraljevski dvorski graditelj instrumenata“ (njem. *K. K. Hofinstrumentenmacher*).[121] U Muzeju glazbenih instrumenata Sveučilišta u Leipzigu (inv. oznaka 4876) čuva se Küssov fagot nastao između 1820. i 1834. godine.[122] U Zbirci glazbenih instrumenata Njemačkog nacionalnog muzeja u Nürnbergu (inv. oznaka MIJ16) čuva se Küssov fagot nastao prije 1834. godine.[123] Na temelju ovih usporedbi možemo korigirati dataciju u katalogu da Küssov fagot potječe iz sredine 19. stoljeća[124] i preciznije odrediti da je nastao između 1820. i 1834.

---

[118] Christian FASTL: Lotz (Lots), Johann Theodor, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_L/Lotz_Theodor.xml. Pristup: kolovoz 2016.
[119] Uwe HARTEN: Kerner (Körner), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_K/Kerner_Familie.xml. Pristup: kolovoz 2016.
[120] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 43, kat. br. 32.
[121] Alexander RAUSCH: Küss (Kuss), Wolfgang, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_K/Kuess_Wolfgang.xml. Pristup: listopad 2016.
[122] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_ULEI_M0004470. Pristup: listopad 2016.
[123] Germanisches Nationalmuseum: Objektkatalog der Sammlungen des Germanischen Nationalmuseums, http://objektkatalog.gnm.de/objekt/MIJ16. Pristup: listopad 2016.
[124] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 43, kat. br. 32.

2.4.23 Fagot (HGZ 69)

Fagot je izrađen od tamnog tvrdog drva. Ukupno je dugačak 127,5 cm. Sastoji se od četiriju dijelova (glave, srednjeg dijela, koljena u obliku slova U i krila) s mjedenastim prstenastim plosnatim obručima. Nedostaje mu eso. Ima osam rupica i deset mjedenih poklopaca. Signatura „A. Waacha / Pressburg“ upućuje da ga je možda sagradio već spomenuti Albert Waacha, koji je djelovao u Bratislavi od oko 1820. godine.[125]

2.4.24 Fagot (HGZ 71)

Fagot je izrađen od tamnog tvrdog drva. Ukupno je dugačak 186 cm. Sastoji se od četiriju dijelova (glave, srednjeg dijela, koljena u obliku slova U i krila) s mjedenastim prstenastim plosnatim obručima. Nedostaje mu eso. Ima sedam rupica i 16 mjedenih poklopaca. Signatura „J. Horak / Prag“ upućuje na već spomenutog Johanna Wenzela Horaka, koji ga je izradio u Pragu sredinom ili u drugoj polovici 19. stoljeća.

2.4.25 Prirodni rog (HGZ 41)

Ovo je prirodni rog što znači da nema ventile, a na njemu su se mogli izvesti samo samo tonovi alikvotnog (parcijalnog) niza. Izrađen je od mjedenog lima. Dugačak je 30 cm, a promjer lijevka je 22 cm. Ima četiri puta kružno uvijenu cijev. Na lijevku je u pravilnim razmacima utisnuta mitra (visoka biskupska kapa). Nosi signaturu „Macht Adam Buchschwinder in Elwangen 1734“ („Izradio Adam Buchschwinder u Elwangenu 1734.“). Adam Buchschwinder (Buchschwinder) bio je njemački graditelj limenih puhačkih instrumenata. Rođen je 1674. u gradu Aalenu.[126] Djelovao je u Ellwangenu[127] od oko 1726. do smrti 1743. ili 1745. godine.[128] Ovaj je rog najstariji je instrument iz skupine puhačkih instrumenata te najstariji primjerak u Zbirci glazbenih instrumenata MUO-a.

2.4.26 Prirodni rog (HGZ 47)

Prirodni rog izrađen je od mjedenog lima. Dugačak je 47 cm, a promjer lijevka je 29 cm. Ima dva puta kružno uvijenu cijev. Na vanjskoj strani cijevi, na mjestu proširenja u lijevak, nalazi se ukrasno polje s rozetom. Nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati

---

[125] Eric HOEPRICH: *op. cit.*, 329.
[126] Aalen se nalazi na istoku njemačke savezne države Baden-Württemberg, 70-ak kilometara istočno od Stuttgarta i 48 kilometara sjeverno od Ulma.
[127] Ellwangen se nalazi na istoku Baden-Württemberga, 17 kilometara sjeverno od Aalena.
[128] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 48.

ime graditelja i mjesto podrijetla. Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je nastao u Njemačkoj ili Češkoj u prvoj polovici 19. stoljeća.

2.4.27 Rog s ventilima (HGZ 43)

Rog s ventilima izrađen je od mjedenog lima. Dugačak je 45,5 cm, a promjer lijevka je 29 cm. Ima tri puta kružno uvijenu cijev i tri ventila. Zahvaljujući ventilima na njemu je bilo moguće izvođenje svih kromatskih tonova u ukupnom opsegu instrumenta. Signatura „K. und K. Hoflieferanten V. F. Červený & Söhne in Königgrätz“ („Carski i kraljevski dvorski dobavljači V. F. Červený i sinovi u Kraljičinom Gradcu“) otkriva da ovaj potječe iz glasovite radionice koju je vodio češki graditelj Václav František Červený (1819. – 1896.). Červený je od 1832. do 1837. naukovao u Pragu kod Eduarda Johanna Bauera (oko 1811. – 1871.), o kojem će biti riječi kod trombona s ventilima HGZ 51. Poslije toga je radio u Bratislavi kod Franza Schöllnasta (o kojem je bilo riječi kod blokflauti MUO 6485 i HGZ 39). U Kraljičinom Gradcu[129] na sjeveru Češke 1842. osnovao je radionicu s četvero zaposlenih. Radionica se razvijala iznimno uspješno. Već 1859. imala je 80 zaposlenih, a 1880. njih više od stotinu. U Červenýjevoj radionici izrađivale su se sve vrste limenih puhačkih instrumenata: trube, krilnice, korneti, rogovi, tenori, baritoni, helikoni, eufoniji, tube i tromboni.

Njegovi sinovi Jaroslav (1851. – 1928.) i Stanislav (1854. – 1911.) pridružili su mu se u radu 1876. Instrumenti su od tada nosili signaturu „V. F. Červený & Synové“, „V. F. Červený & Söhne“ ili „V. F. Červený & Fils“. Od 1928. do kraja Drugog svjetskog rata poduzećem je upravljao graditelj instrumenata Karl Šámal (Schamal). Nakon toga je nacionalizirano i pripojeno tvornici *Amati* u Kraslicama. Červený je bio vodeći graditelj limenih puhačkih instrumenata ne samo u Češkoj, već i na području cijele Austro-Ugarske Monarhije. Na Svjetskim izložbama u Parizu 1855. i 1867. osvojio je srebrnu medalju (zlatom je nagrađen Adolhpe Sax), a 1889. zlatnu. Na Svjetskoj izložbi u Chicagu 1893. osvojio je prvu nagradu. Radionici je 1884. dodijeljen status carskih i kraljevskih dvorskih i komornih dobavljača (njem. *K. und K. Hoflieferanten V. F. Červený & Söhne in Königgrätz*).[130] Zahvaljujući tom podatku možemo dopuniti dataciju u katalogu da rog u MUO-u potječe iz druge polovice 19. stoljeća[131] i preciznije odrediti da je nastao između 1884. i 1896. godine.

---

[129] Kraljičin Gradac (češ. Hradec Králové, njem. Königgrätz, lat. Reginae Hradecium) smješten je u Královéhradečkom kraju (češ. Královéhradecký kraj) na sjeveru Češke. Ime, koje znači „Kraljičin grad“, dobio je po kraljici Elizabeti Poljskoj, supruzi češkog kralja Vaclava II. koja je u njemu živjela i sagradila katedralu.
[130] Rudolf HOPFNER: Červený (Czerweny), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_C/Cerveny_Familie.xml. Pristup: kolovoz 2016.
[131] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 45, kat. br. 37.

2.4.28 Signalna truba (MUO 6492)

Truba je načinjena od mjedenog lima. Dugačka je 57 cm, a promjer lijevka je 12,5 cm. Potječe iz dvorca grofova Erdödy u Jastrebarskom. Otkupljena je 1937. od Artura Herzla. Prema vrsti pripada tipu prirodne trube. Prema funkciji se može odrediti kao signalna truba kakva se mogla koristiti kao signalno-zapovjedni instrument u vojsci, npr. kod konjice. Svirao bi je tzv. *Feldtrompter* (trubač na bojnome polju).[132] Nema signaturu. Može se pretpostaviti da je nastala u Njemačkoj ili Austriji sredinom 19. stoljeća. Jednostavnog je izgleda, a s donje strane cijevi ima dvije kukice za koje su se mogle privezati ukrasne vrpce, uže ili zastava.

2.4.29 Signalna truba (MUO 6493)

Truba je načinjena od mjedenog lima. Dugačka je čak 156 cm, a promjer lijevka je 14,5 cm. Potječe iz dvorca grofova Erdödy u Jastrebarskom. Otkupljena je 1937. od Artura Herzla. Kao i prethodna, prema vrsti pripada tipu prirodne trube, a prema funkciji se može odrediti kao signalna truba. Ni ona nema signaturu, a može se pretpostaviti da je nastala u Njemačkoj ili Austriji sredinom 19. stoljeća. Zbog svoje duge uske cijevi podsjeća na fanfarne trube koje su u renesansi, kao dio *haut musique*, odnosno glasne glazbe, korištene u ceremonijama na otvorenom, povorkama, vjenčanjima, dvorskim plesovima i zabavama.

2.4.30 Prirodna truba (HGZ 44)

Truba je načinjena od mjedenog lima. Dugačka je 28,5 cm, a promjer lijevka je 12,5 cm. Cijev joj je savijena u dvama pritaljenim uvojima. Za razliku od prethodnih signalnih truba, njezina upotreba nije morala biti vezana samo uz vojsku ili povorke. Prema manjim dimenzijama možemo zaključiti da je imala tamniji i zaobljeniji ton. Nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati ime graditelja i mjesto podrijetla. Može se pretpostaviti da je nastala u Njemačkoj ili Austriji sredinom 19. stoljeća. Nosi natpis „dem Verein widmet Stephany“ („Zavodu posvetio Stephany“).[133] Uz Georga Karla Wisnera von Morgensterna, Franju Čačkovića Vrhovinskog i Dragutina Klobučarića, pjevač Karlo Stephany (Štefani) bio je jedan od utemeljitelja Hrvatskoga glazbenog zavoda i član Ravnateljstva 1827. godine.[134]

---

[132] Stanislav TUKSAR: *Hrvatska glazbena terminologija u razdoblju baroka*, Hrvatsko muzikološko društvo – Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 1992, 470.
[133] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 47, kat. br. 41.
[134] Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 20 i 214; Antun GOGLIA: *Hrvatski glazbeni zavod 1827. – 1927.*, 4.

2.4.31 Prirodna truba (HGZ 49)

Truba je načinjena od mjedenog lima. Dugačka je 44,5 cm, a promjer lijevka je 12,5 cm. Cijev joj je savijena u dvam pritaljenima uvojima. Pripada tipu prirodne trube. Nosi signaturu „Joseph Riedl in Wien“, zahvaljujući čemu možemo odrediti njezina graditelja i mjesto nastanka. Joseph Felix Riedl (oko 1788. – 1837.) bio je graditelj limenih puhačkih instrumenata podrijetlom iz Kraslica na zapadu Češke. Od 1811. djelovao je u Beču. Status građanina Beča i obrtničko pravo stekao je 1817. Zajedno s Josefom Kailom (Khayllom; 1795. – 1871.), sviračem limenih puhačkih instrumenata, dodijeljena mu je 1823. privilegija za izum trube s dva ventila (ranim oblikom dvostrukog klipnog ventila). Njihov izum obrtajnog (cilindričnog) ventila zaštićen je patentom 1835. godine.[135] Imao je radionice u Beču i Pešti, koje je nakon njegove smrti nastavila voditi udovica Anna.[136] Prema izgledu i gradbenim elementima može se pretpostaviti da je truba nastala u prvoj trećini 19. stoljeća.

2.4.32 Truba s ventilima in C (HGZ 46)

Truba je načinjena od mjedenog lima. Dugačka je 60,5 cm, a promjer lijevka je 12 cm. Ima tri ventila. Držala se na način tzv. *Deutsche Trompete* koja je imala obrtajne (cilindrične) ventile, za razliku od današnjih trubi koje imaju ventile s pumpicama. Nosi signaturu „Joseph Riedl in Wien“ na temelju koje saznajemo da ju je u Beču sagradio već spomenuti Joseph Felix Riedl. Nastala je u prvoj trećini 19. stoljeća.

2.4.33 Krilnica in B (HGZ 48)

Krilnica ili krilni rog (njem *Flügelhorn*) je limeni puhački instrument sličan trubi. Razvila se u Njemačkoj u razdoblju romantizma kada su rogu s poklopcima ugrađeni ventili. U odnosu na trubu ima širu cijev koja je savijena u širem luku i time ima mekši ton, sličniji rogu. Najčešće se koristi u vojnim i limenim puhačkim orkestrima. Ugođena je *in B.* Ova je krilnica izrađena od mjedenog lima i srebra. Njezina čunjasta cijev pri kraju je proširena u širi lijevak (zvučnicu). Vrh lijevka ukrašen je posrebrenim rubom. Ima tri ventila. Dugačka je 36,5 cm, a promjer lijevka je 12,5 cm. Nema signaturu. Vjerojatno je nastala u Njemačkoj ili Austriji u drugoj polovici 19. stoljeća.[137]

---

[135] Clifford BEVAN – Sabine K. KLAUS – R: Riedl, Josef Felix, u: *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-4002291416. Pristup: kolovoz 2016.
[136] Christian FASTL: Riedl (Riedel), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_R/Riedl_Familie.xml. Pristup: kolovoz 2016.
[137] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 48, kat. br. 44.

2.4.34 Trombon (HGZ 45)

Trombon[138] je izrađen od mjedenog lima. Necjelovit je jer mu nedostaje donji dio (donje koljeno koje se sastoji od dvije paralelne cilindrične cijevi koje su cijelom duljinom uvučene u izduženo gornje koljeno). Kao takav dugačak je 45 cm, a promjer lijevka je 17 cm. Prema građi bi se moglo pretpostaviti da je imao ventile poput ostalih primjeraka u ovoj zbirci. Nosi signaturu „Fuchs Daniel in Wien“. Pod imenom Daniel Fuchs ostala su zabilježena tri bečka graditelja limenih puhačkih instrumenata iz 19. stoljeća, koji su bili rodbinski povezani. Prvi Daniel Fuchs (djed) djelovao je od 1853. do 1938. Naslijedili su ga njegov sin (rođ. 1838.) i unuk (rođ. 1878.).[139] Daniel Fuchs II. (sin) osobito se iskazao u izradi rogova s ventilima. On je, vjerojatno u drugoj polovici 19. stoljeća, izradio i ovaj trombon.

2.4.35 Tenor trombon s ventilima (HGZ 51)

Tenor trombon izrađen je od mjedenog lima i srebra. Dugačak je 87 cm, a promjer lijevka je 15,5 cm. Ima dva puta uvijenu cijev i mehanizam s tri ventila. To znači da ovaj trombon – kao i sljedeća tri primjerka – nema pokretno koljeno ili povlačak (njem. *Zug*) već mehanizam za produžavanje cijevi. Trombon s ventilima konstruiran je oko 1830. s ciljem olakšavanja sviranja na trombonu s povlačkom. Na vrhu zvona nalazi se tzv. *Stimmzug* (kratka zaobljena cijev čijim se uvlačenjem i izvlačenjem ugađa instrument). Najoubičajeniji trombon je upravo tenor trombon.[140] Ovaj je primjerak vjerojatno nastao sredinom 19. stoljeća. Nosi signaturu „Ed. Joh. Bauer in Prag“ zahvaljujući čemu saznajemo da ga je u Pragu izgradio Eduard Johann Bauer (oko 1811. – 1871.).Graditeljem limenih puhačkih instrumenata proglašen 1836. Izlagao je na izložbama u Münchenu 1854., Parizu 1855. i Londonu 1862. godine.[141]

---

[138] U rječnicima 18. stoljeća nailazimo na nazive za trombon kao što su *trublja micavica* i *vlečna truba*. Usp. Stanislav TUKSAR: *op. cit.*, 455.

[139] MIMO – Musical Instrument Museums Online: Documentary Base, http://www.mimo-db.eu. Pristup: rujan 2016; William WATERHOUSE: *op. cit.*, 125.

[140] Tenor tormbon za temeljni i najdublji ton ima B_1. Iznad njega se niže osam tonova alikvotnog niza (B, f, b, d_1, f_1, b_1, c_2, d_2). Uz još šest pozicija, kojima se temeljni ton svaki puta spušta za polustupanj, opseg takvog trombona je od E_1 do d_2. Budući da trombon izvodi tonove počevši od temeljnog tona, prvi i drugi ton niza u bilo kojem položaju razlikuju se za oktavu. Tako iza B_1 slijedi B, iza A_1 slijedi A, i tako dalje dok se ne stigne do sedme pozicije u kojoj iza temeljnog tona E_1 slijedi E. Trombonu stoga nedostaje pet tonova iznad temeljnoga u prvoj poziciji, a to su pedalni tonovi H_1, C, Cis, D i Dis. Sljedeći ton E izvodi se kao drugi ton u sedmoj poziciji, a dalje se opseg ispunjava kromatski.

[141] MIMO – Musical Instrument Museums Online: Documentary Base, http://www.mimo-db.eu. Pristup: rujan 2016; William WATERHOUSE: *op. cit.*, 22.

2.4.36 Tenor trombon s ventilima (HGZ 52)

Tenor trombon izrađen je od mjedenog lima. Dugačak je 92,5 cm, a promjer lijevka je 14,5 cm. Ima dva puta uvijenu cijev i mehanizam s tri ventila. Nosi signaturu „Francesco Biondetti in Milano“. Ovaj je graditelj u najvećem gradu talijanske regije Lombardije bio aktivan u drugoj polovici 19. stoljeća. Valja naglasiti da je Milano u drugoj polovici 19. i prvoj polovici 20. stoljeća bio važno središte za izradu limenih puhačkih instrumenata u kojem je djelovao niz istaknutih i međusobno povezanih graditelja kao što su Giuseppe Pelitti i njegov sin Giuseppe Clemente Pelitti, Ferdinando Roth (koji je u početku radio u radionici Pelittijevih), Antonio Bottali (Rothov zet) te njegovi sinovi Amedeo Bottali i Mario Bottali.[142] Ovaj trombon jedini je puhački instrument iz fundusa MUO-a koji potječe iz Italije.

2.4.37 Bas trombon s ventilima (HGZ 50)

Bas trombon izrađen je od mjedenog lima. Dugačak je 106,6 cm, a promjer lijevka je 18,5 cm. Ima dva puta uvijenu cijev i mehanizam s tri ventila. U odnosu na tenor trombon, bas trombon ima dodatni ventil kojim se odlakšava sviranje pedalnih tonova (H_1, C, Cis, D i Dis) te produženu cijev koja omogućuje sviranje tonova koji se na trombonu s tri ventila ne mogu svirati. Zahvaljujući signaturi „Joseph Riedl in Wien“ saznajemo da ga je u Beču sagradio već spomenuti Joseph Riedl. Budući da se ovaj trombon odlikuje sličnim tehničkim karakteristikama kao Riedlova truba HGZ 46, možemo dopuniti dataciju u katalogu da potječe iz sredine 19. stoljeća[143] i preciznije odrediti da je nastao u prvoj trećini 19. stoljeća.

2.4.38 Bas trombon s ventilima (HGZ 53)

Bas trombon izrađen je od mjedenog lima i srebra. Dugačak je 90,5 cm, a promjer lijevka je 20 cm. Ima višestruko uvijenu cijev i mehanizam s četiri ventila. Četvrti ventil dodan je do trećeg kako bi mogao pokriti pedalne tonove. Time je značajno unaprijeđen razvoj trombona. Ovaj je trombon tehnički najusavršeniji od svih u skupini. Na temelju signature „A. Stowasser“ možemo odrediti ime graditelja i mjesto podrijetla. Stowasser je bila široko razgranata obitelj graditelja puhačkih instrumenata (osobito limenih) podrijetlom iz Kraslica. Prvi među njima bio je Wenzel Stowasser (1803. – 1862.), graditelj rogova s ventilima, koji je radionicu u Kraslicama osnovao 1824. Nakon njegove smrti posao su nastavili njegovi sinovi: Josef, Julius, Richard, Adolf i Johann (János). Osim u matičnoj

[142] Renato MEUCCI: The Pelitti Firm: Makers of Brass Instruments in Nineteenth-Century Milan, *Historic Brass Society Journal*, 6 (1994), 304-333.
[143] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 49, kat. br. 47.

radionici u Kraslicama, Wenzelovi sinovi, unuci i praunuci vodili su poslovnice ili osnovali vlastite radionice u Beču, Grazu, Budimpešti, Veroni i Varšavi. Adolf Stowasser stariji (1842. – 1893.) osnovao je vlastitu radionicu u Grazu 1874. Nakon njegove smrti preuzeo ju je sin Adolf Stowasser mlađi (1865. – 1928.).[144] Zahvaljujući tim podacima možemo dopuniti dataciju u katalogu da trombon potječe iz druge polovice 19. stoljeća[145] i preciznije odrediti da je nastao između 1874. i 1893. godine.

2.5 Skupina gudačkih instrumenata

Skupina od šest violina predstavljena u muzejskom katalogu pokazuje pojedine etape gradbeno-oblikovnog i akustičkog razvoja ovog instrumenta. Izloženi primjerci razlikuju se po zemljama podrijetla, majstorima graditeljima i razdoblju nastanka. Tri violine radovi su talijanskih majstora. Samo se za jednu može odrediti točno ime graditelja te mjesto i vrijeme nastanka: violina Joannesa Florenusa Guidantusa, odnosno Giovannija Guidantea, nastala je u Bologni 1730. Za druge dvije može se pretpostaviti da potječu iz 18. stoljeća. Violina za koju je Václav Huml sugerirao da je inačica *pochette* violine nastala je u Njemačkoj, vjerojatno u 17. stoljeću. Violina koju je u drugoj polovici 19. stoljeća izradio nepoznati majstor tirolske graditeljske škole ranije je bila u vlasništvu upravo Václava Humla. Napokon, tu je i violina domaćega graditelja Franje Schneidera, nastala 1960. Budući da mi nije bio omogućen pristup ovoj skupini instrumenata u depou, opisi su načinjeni na temelju kataloga Nele Tarbuk i fotografija iz digitalnog repozitorija MUO-a (*Athena Plus*). Iz tih su izvora preuzete dimenzije instrumenata. Iz istog razloga nije bilo moguće ustanoviti njihovo (današnje) stanje.

2.5.1 Violina (MUO 8837)

Prema naputku Václava Humla u muzejskoj dokumentaciji ova violina vodi se kao inačica *pochette* violine.[146] Riječ je zapravo o violini uobičajene duljine od 60 cm,[147] ali suženog korpusa od 17,5 cm. Pojam *pochette* odnosi se na džepnu violinu dugačku oko 30-40 cm, kojom su se služili učitelji plesa u 17. i 18. stoljeću, istodobno pokazujući plesne korake. Postojala su dva tipa *pochette* violine: u obliku umanjene violine s dugim vratom ili duguljastog korpusa bez uglova. Instrument je imao tri li četiri žice ugođene kvartu (c_1-g_1-d_2-a_2), oktavu (g_1-d_2-a_2) ili nonu (a_1-e_2-h_2) više od violine. Malo veća od *pochette* violine jest

[144] Christian FASTL: Stowasser (Stohwasser), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Stowasser_Familie.xml. Pristup: kolovoz 2016.
[145] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 50, kat. br. 49.
[146] *Ibid.*, 12-13 i 53-55, kat. br. 52.
[147] Ukoliko nije drugačije navedeno, ova dimenzija kod violinâ označava duljinu korpusa i vrata.

violina piccolo, koja je otprilike za četvrtinu manja od uobičajene violine (dugačka je od 43 do 53 cm). Ugođena je za veliku tercu (h-f_1-c_2-g_2) ili čistu kvartu više od violine.

Ova je violina za MUO nabavljena 1941. od Đuke Đorđevića iz Zagreba. Vjerojatno je nastala u 17. stoljeću. Njemačkog je podrijetla, a kupljena je u Palermu.[148] Ima niz nadomještenih dijelova. Prema mišljenju Václava Humla, od izvornih dijelova ostao je samo korpus, a puž, vrat i hvataljka zamijenjeni su u 18. stoljeću.[149] Vrat i menzura bili su prilagođeni modernoj upotrebi. Restaurirao ju je 2005. Darko Stipešević u Majstorskoj radionici za restauraciju i gradnju gudačkih instrumenata Franje Schneidera. Vratio ju je u barokno stanje, odnosno vrat je sveo u mjere barokne violine.[150] Povodom obilježavanja Međunarodnog dana muzeja 2005. na njoj je svirala svirala violinistica Laura Vadjon.[151]

2.5.2 Violina (ZGIH 547/0, br. 1)

Violina je dugačka 60 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Lak je tamnosmeđe boje. Izradio ju je nepoznati graditelj tirolske graditeljske škole u drugoj polovici 19. stoljeća. Utemeljitelj tirolske graditeljske škole bio je Jacob (Jakob) Stainer (1617.? – 1683.) iz Absama kod Innsbrucka, najistaknutiji graditelj violina klasičnog razdoblja izvan Italije. Do prijelaza u 19. stoljeće njegovi su se instrumenti cijenili više i od onih izrađenih u Italiji. Tirolska škola izvršila je dalekosežni utjecaj na gradnju violina u Austriji i Njemačkoj, ali i u Francuskoj, Engleskoj, na Balkanu, pa i u više talijanskih gradova (izuzevši Cremonu i Bresciju). Violina je pripadala Zbirci gudačkih instrumenata Hrvatske (ZGIH) Društva muzičkih radnika Hrvatske *Croatia concert*, čije je osnivanje 1973. inicirao violist Zlatko Stahuljak i koja je 1976. predana MUO-u.

Na violini je svirao violinist i pedagog Václav Huml (1880. – 1953.). On je od 1893. do 1899. studirao na Konzervatoriju u Pragu kod Otakara Ševčíka. U Zagrebu je djelovao od 1903. Najprije je bio učitelj violine, a od 1905. do 1914. i komorne glazbe u glazbenoj školi HGZ (osim od 1914. do 1916. kada je bio mobiliziran). Na Muzičkoj akademiji u Zagrebu je bio profesor violine od 1921. do 1953. Koncertirao je solistički te u komornim sastavima, posebno u triju s Hugom Mihalovićem i Jurom Tkalčićem te u kvartetu s Umbertom Fabbrijem, Ladislavom Miranovim i Milanom Grafom. Bio je suosnivač i prvi violinist

[148] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 53, kat. br. 52.
[149] *Ibid.*
[150] Zahvaljujem majstoru graditelju i restauratoru Darku Stipeševiću iz Muzeja i majstorske radionice za restauraciju i gradnju gudačkih instrumenata Franje Schneidera na ovom objašnjenju.
[151] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 12-13.

Zagrebačkoga kvarteta (1919. – 1920). Djelujući u Zagrebu kao pedagog punih 50 godina, utemeljio je tzv. zagrebačku violinističku školu, prvotno poznatu kao „Humlova škola“.[152]

2.5.3 Violina (ZGIH 547/0, br. 2)

Violina je dugačka 60 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Zahvaljujući signaturi „Joannes Florenus Guidantus fecit Bononiae anno 1730“ saznajemo da ju je u Bologni 1730. izradio Joannes Florenus Guidantus, odnosno Giovanni Guidante (Guidanti; 1687. – 1760.). Njegov otac Floreno Guidante, također graditelj violina, popravljao je violine u glazbenom društvu *Accademia filarmonica* u Bologni. Na toj ga je poziciji Giovanni naslijedio 1716. Na izložbi u Milanu 1881. predstavljena je njegova viola d'amore izrađena 1715. s prekrasno izrezbarenim pužem na kojem je prikazan Kupid (Amor) s povezom na očima (kao metaforom za „slijepu ljubav“).[153] Guidanteova violina u MUO-u pripadala je Zbirci gudačkih instrumenata Hrvatske (ZGIH) Društva muzičkih radnika Hrvatske *Croatia concert*. Restaurirao ju je Slavko Domitrović u Majstorskoj radionici za restauraciju i gradnju gudačkih instrumenata Franje Schneidera (godina nije zabilježena).[154]

2.5.4. Violina (ZGIH 547/0, br. 3)

Violina je dugačka 60 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Nastala je u nastala Italiji, vjerojatno u 18. stoljeću. Nema signaturu na temelju koje bi se mogli saznati detalji o graditelju i mjestu nastanka. Pripadala je Zbirci gudačkih instrumenata Hrvatske (ZGIH) Društva muzičkih radnika Hrvatske *Croatia concert.*[155]

2.5.5 Violina (MUO 10186)

Violina je dugačka 60 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Vrat je postavljen pomalo nesimetrično u odnosu na korpus. Može se pretpostaviti da je izrađena u Italiji u 18. stoljeću. Ni ova violina nema signaturu. Otkupljena je 1956. od Karla Medakovića iz Zagreba. Oznaka na bas-gredici otkriva da ju je restaurirao Franjo Schneider (godina nije zabilježena).[156]

---

[152] Nada BEZIĆ: Huml, Václav, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2002, sv. 5, 759.
[153] Harry DANKS: *The Viola d'amore*, Stephen Bonner, West Midlands 1979, 92.
[154] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 53, kat. br. 53.
[155] *Ibid.*, 54, kat. br. 55.
[156] *Ibid.*, 54, kat. br. 54.

2.5.6 Violina (MUO 12044)

Ukupna duljina violine je 60 cm, a duljina korpusa iznosi 36 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Drvo ima vidljive šare, a lak je narančaste boje. Na donjoj lijevoj strani korpusa pričvršćen je crni drveni podbradak. Instrument ima signaturu „Franciscus Schneider fecit Zagrabiae anno 1960“ na temelju čega možemo zaključiti da ju je u Zagrebu 1960. izradio istaknuti hrvatski graditelj gudačkih instrumenata Franjo Schneider (1903. – 1966.). On je zanat učio od 1916. do 1923. u Pečuhu kod Jánosa Leonhardta, a 1923. i 1924. u Budimpešti kod Pála Piláta. Od 1925. do 1928. imao je radionicu u Pakracu. Od 1928. do smrti djelovao je u Zagrebu. U gradnji gudačkih instrumenata najprije se ugledao Giovannija Paola i Giuseppea Guarnerija, a zatim je oponašao Antonija Stradivarija. Bio je vlasnik najveće tvornice glazbenih instrumenata u tadašnjoj Jugoslaviji, u kojoj je bilo zaposleno 35 radnika. Tvornica se nalazila u Nikolićevoj 10 (današnjoj Teslinoj ulici).

Među svjedodžbama koje su svjedočile o kvaliteti Schneiderovih violina istaknimo onu koju su 5. prosinca 1950. potpisali Antonio Janigro, Václav Huml, Fran Lhotka, Rudolf Matz i Stjepan Šulek. Na njoj je zabilježeno: „Pred komisijom sastavljenom od niže navedenih stručnjaka violinista i violinskih pedagoga FNRJ, u koncertnoj dvorani HGZ ispitane su dvije nove violine našeg majstora Franje Schneidera iz Zagreba. Nakon temeljitog i svestranog stručnog ispitivanja utvrđuje se da violine po ljepoti i pedantno čistom stilskom radu te po snazi, mekoći i nosivosti zvuka mogu usporediti samo s radovima najvećih do sada postojećih majstora. Kao takve spadaju među mali broj najboljih što postoje na svijetu.“[157]

Na Schneiderovim instrumentima svirali su vrsni koncertni violinisti i violončelisti kao što su Zlatko Baloković, David Ojstrah, Igor Ojstrah, Leonid Kogan, Henryk Szeryng, Ruggiero Ricci, Václav Huml, Max Rostal, Antonio Janigro i mnogi drugi.[158] Njegov graditeljski opus procjenjuje se na šezdesetak violina i manje od deset viola. Za MUO je ova violina otkupljena 1961. godine.[159]

2.6 Skupina trzalačkih instrumenata

2.6.1 Harfe

Obje harfe koje se čuvaju u MUO-u konstrukcijski pripadaju tipu okvirne harfe (harfe s okvirom) što znači da su vrat i podnožje spojeni s prednjim stupom, koji daje čvrstoću cijelom instrumentu. Kroz stup prolazi sedam metalnih šipaka koje posreduju

[157] Cit. Muzej Franje Schneidera: O zbirci, http://www.muzej-franje-schneidera.com/index.php/o-zbirci.html. Pristup: rujan 2016.
[158] *Ibid.*
[159] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 54, kat. br. 57.

između pedalâ i poluga na vratu harfe. Stup završava glavicom – kapitelom. Vrat je izveden u obliku položenog slova S. Sastavljen je od dvaju dijelova čvrsto priljubljenih jedan uz drugi. Kroz gornji, drveni dio, prolaze metalni vijci oko kojih se omataju žice s pomoću posebno izrađenog metalnog ključa. Donji, metalni dio vrata na vanjskoj lijevoj strani ima konjić, koji služi istoj svrsi kao i oni u gudačkih instrumenata. Ta tanka izrezbarena daščica prenosi titranje žica na glasnjaču. Niže od njega nalaze se kotačići s vilicama. Između tih vilica prolaze žice. Vrat harfe i rezonantna kutija spojeni su koljenom. U unutrašnjosti metalnog dijela vrata harfe nalaze se metalne poluge koje spajaju kotačiće istoimenih žica iz svih oktava i vežu ih preko šipaka u prednjem dijelu instrumenta s pedalama. Obje harfe imaju jedan niz (red) pedalâ. Njihov ukupan broj je sedam čime se svaki dijatonski ton u ljestvici mogao povisiti za jedan polustupanj. Svih sedam pedalâ ugrađeno je u podnožje (pedalijeru) na kojem počiva instrument. Na lijevoj strani harfe, gledano od svirača, nalaze se tri pedale koje su se pokretale lijevom nogom (Des – Ces – B), dok su na desnoj strani bile četiri pedale za desnu nogu (Es – Fes – Ges – As). Rezonantna kutija izrađena je od drva. Na njezinu donjem zaobljenom dijelu nalazi se pet otvora za izlazak zvuka. Na gornoj strani je glasnjača koja zatvara rezonantnu kutiju i prenosi zvuk. Žice na harfi ugođene su dijatonski u Ces-duru.[160] Harfa Jeana Henrija Nadermana nastala je u Parizu, vjerojatno 1784. Harfa Franza Brunnera nešto je mlađa – nastala je u Beču u prvoj trećini 19. stoljeća.

2.6.1.1 Harfa (MUO 12484)

Dimenzije harfe su 162 x 78 cm. Imala je 38 žica, a neke nedostaju. Okvir i podnožje su pozlaćeni, a na kapitelu te gornjem i donjem dijelu stupa su veliki pozlaćeni vegetabilni ukrasi. Na vratu harfe nalazi se naljepnica sa sljedećom signaturom: „Naderman / Maître Luthier, ordinaire de Madame / la Dauphine / Rue d'Argenteuil, butte / Saint Roch, à Paris". Na temelju toga saznajemo da ju je u Parizu izgradio kraljičin graditelj instrumenata Jean Henri Naderman. Rukom kasnije dopisana godina izrade 1734. pogrešno je i prerano određena.[161] Odgovarala bi joj 1784., najvjerojatnije zapisana na izgorenom dijelu naljepnice. Jean Henri Naderman (Joannes Henricus Nadermann; 1734. – 1799.) bio je graditelj instrumenata i glazbeni izdavač podrijetlom iz Njemačke. Kao strani radnik (franc. *ouvrier étranger*) doselio se u Pariz 1762. ili 1763. Povlastica za gradnju harfi dodijeljena mu je 1766. Bio je jedan od najznačajnijih pariških graditelja harfi u 18. stoljeću, koji od 1788. imenovan

[160] Rajka DOBRONIĆ-MAZZONI: *Harfa*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1989, 59-61.
[161] *Ibid.*, 45; Rajka DOBRONIĆ-MAZZONI: *Vječna harfa: glazbeni i kulturnopovijesni pregled*, Golden marketing, Zagreb 2002, 103-104.

službenim graditeljem harfi francuske kraljice Marije Antoanete. Gradio je harfe s kukama, odnosno željeznim kvačicama za skraćivanje žica čime se ton mogao povisiti za jedan polustupanj.[162] Budući da su se kuke pokretale rukom, za vrijeme moduliranja bilo je moguće sviranje samo jednom rukom. Gradio je i harfe s pedalama. One omogućuju povisivanje tonova u svim oktavama za jedan polustupanj, a imaju još jednu prednost – s obzirom na to da pedale pomiču sviračeve noge, ruke ostaju slobodne za sviranje po žicama. Nadermanove harfe imale su jedan red pedalâ, a njihov ukupan broj bio je sedam.[163]

Nadermanova harfa u MUO-u pripadala je Josipu Širokom Bačeku (1882. – 1963.). Danas gotovo zaboravljen, on je u svoje vrijeme bio poznat „kao prvi Hrvat načinio rigoroz iz muzičke znanosti 13. srpnja 1908. na univerzi u Beču, gdje je promoviran 13. srpnja 1909. godine“.[164] Premda je njegova disertacija bila iz područja filozofije (*Polemika Johanna Jakoba Engela i Georga Berkelyja o egzistenciji općeg pojma*), obuhvaćala je rigoroz[165] s muzikološkim temama; ispitivači su bili Guido Adler i Adolf Stohr.[166] Široki je započeo projekt snimanja južnoslavenskih melodija za Arhiv fonograma Austrijske akademije znanosti u Beču (njem. *Phonogrammarchiv der Österreichischen Akademie der Wissenschaften*). Od 1913. do 1920. prikupio je opsežnu zbirku vokalne i instrumentalne glazbe pod nazivom *Južnoslavenska narodna glazba*.[167] Iz Beča je sa sobom donio zbirku glazbenih instrumenata. Zaslugom Ladislava Šabana sačuvan je samo jedan – Nadermanova harfa. Prema Svaniboru Pettanu, „o ostalim glazbalima kruže priče među kojima ima i takvih koje bi se dobro uklopile u *crnu kroniku*“.[168] Ladislav Šaban kupio je harfu od Zdenke Kopac iz Virja, a za MUO je otkupljena 1964. Izložena je u stalnom postavu, u dvorani Empire.

2.6.1.2 Harfa (MUO 12068)

Dimenzije harfe su 167 x 85 cm. Imala je 43 žice, a neke nedostaju. Na pozlaćenom kapitelu je prikazan *putto* (mali, golišavi, krilati anđeo), koji puše u kratki signalni rog (drži

---

[162] Ann GRIFFITHS – Richard MACNUTT: Naderman: (1) Jean-Henri Naderman, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 17, 588-589.
[163] *Ibid.*, 588-589.
[164] Cit. Ivanko VLAŠIĆAK: Nepoznati hrvatski muzikolog, u: IDEM (ur.): *Hrvatska duša: almanah hrvatskih katoličkih svećenika*, U komisiji tiskare S. Bartol i drug, Virje 1923, knj. 2, 215-224.
[165] Usmeni ispit za postizanje titule doktora znanosti.
[166] Disertacija se smatra izgubljenom s obzirom na to da je u Bečkom državnom arhivu nema. Usp. Svanibor PETTAN: Dr. Josip Široki Baček, u: Dražen PODRAVEC (ur.): *Josip Široki Baček: prvi hrvatski doktor muzikologije*, Odbor Martinjskih dana općine Virje, Virje 2008, 30.
[167] Grozdana MAROŠEVIĆ – Jakša PRIMORAC – Željka PETROVIĆ: Josip Široki: South-Slavic Folk Music Collection (1913–1920), u: Grozdana MAROŠEVIĆ – GERDA LECHLEITNER (ur.): *Croatian Recordings 1901–1936: Tondokumente aus dem Phonogrammarchiv. Gesamtausgabe der historischen Bestände 1899–1950. Series 11/1*. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Beč 2009, 77-114.
[168] Cit. Svanibor PETTAN: *op. cit.*, 33.

ga lijevom rukom). Gornji i donji dio stupa te podnožje su također pozlaćeni; ukrašeni su vegetabilnim uzorcima. Harfa nosi signaturu „Franz Brunner Op. 29“. Na temelju toga saznajemo da ju je izgradio graditelj gitara i harfa Franz Brunner (1786. – 1840.), koji je djelovao na adrei Kothgasse 82 u bečkom predgrađu Laimgrube. Brunner je vojnu službu napustio 1820., a u srpnju 1824. dobio je povlasticu za gradnju gitara.[169] Njegova pedalna harfa (ima osam pedalâ i 43 žice), nastala oko 1810., čuva se u Zbirci povijesnih glazbenih instrumenata Muzeja povijesti umjetnosti u Beču (inv. oznaka SAM 998). Na desnoj strani njezina vrata je sljedeća signatura: „No 7 Nach Angabe des Jos: Katschireck / Harfenspieler im K:K:Hoftheater. / Verfertiget von Franz Brunner“ („Br. 7 prema narudžbi Josepha Katschirecka / harfista u carskom i kraljevskom Dvorskom kazalištu / izradio Franz Brunner“).[170] Jedna njegova pedalna harfa (isto s osam pedalâ i 43 žice), koja je vjerojatno nastala kasnije (ima signaturu „No. 25 Franz Brunner in Wien“), čuva se u Zbirci glazbenih instrumenata Švedskog muzeja izvedbenih umjetnosti u Stockholmu (inv. oznaka F468).[171] Budući da je harfa u MUO-u označena kao njegov opus 29, njezinu dataciju u katalogu s početka 19. stoljeća[172] valjalo bi pomaknuti na prvu trećinu 19. stoljeća. Otkupljena je 1962. Bila je u vlasništvu obitelji Lechner iz Zagreba, a uredila ju je Ella Hoffmann.[173]

2.6.2 Gitare, lutnje i citre

Skupinu gitara predstavljaju četiri instrumenta. Premda je to skromna brojka, svaka je gitara važna na svoj način zbog konstrukcijskih posebnosti, prijašnjih vlasnika i/ili graditelja. Najstarija je gitara bečkog majstora Johanna Georga Stauffera, nastala između 1810. i 1820. Na nju se vremenski nadovezuje gitara koja je 1841. nastala u radionici Staufferova učenika Friedricha Schenka. Riječ je o deseterostrunoj gitari s dva vrata Ivana Padovca, koja je sagrađena prema njegovim nacrtima. Naime, u potrazi za bogatijim zvukom, bečki graditelji su tijekom 19. stoljeća razvijali gitare s dodatnim basovskim žicama. U tome najveći doprinos ostvarili Johann Georg Stauffer te njegovi učenici Johann Anton Stauffer, Friedrich Schenk i Gottfried Scherzer. Ovakva su se nastojanja proširila i na Njemačku o čemu svjedoči gitara sa šesnaest žica te mehanizmom za hvatanje akorada Hermanna Lindemanna s kraja 19. stoljeća.

---

[169] Rudolf HOPFNER: Brunner, Franz, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_B/Brunner_Franz.xml. Pristup: listopad 2016.
[170] Rudolf HOPFNER: *Meisterwerke der Sammlung alter Musikinstrumente*, Kunsthistorisches Museum Wien, Beč 2004, 138-139. Usp. i Kunsthistorisches Museum Wien, http://www.khm.at/de/objektdb/detail/85673/. Pristup: listopad 2016.
[171] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_SMS_MM_POST_4401. Pristup: listopad 2016.
[172] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 51, kat. br. 51.
[173] *Ibid*.

U ovoj je skupini i jedan instrument domaćeg majstora. Riječ je o Franji Finku, koji je gitaru izrađenu 1867. posvetio sinu Slavoljubu. Osim što je kvalitetan instrument s glavom u obliku lire, ova gitara krije i iscrpnu obiteljsku priču.

U muzejskom katalogu su dva instrumenta koja pripadaju obitelji lutnjâ, najvjerojatnije nastalih krajem 19. stoljeća. Jedan je gitarska lutnja, koja ima kruškoliki korpus kao lutnja i šest žica kao gitara. Drugi je ud, arapska lutnja kruškolikog korpusa s kratkim vratom i bez pragova. Ovaj se instrument može pohvaliti bogatom poviješću i različitim mjestima na kojima se zatekao – što je rekonstruirano u njemu posvećenom dijelu, a ujedno predstavlja svojevrstan otklon u odnosu na do sada predstavljene primjerke. Na njemu se nije izvodila glazba zapadnoeuropskog kulturnog kruga već umjetnička glazba Orijenta. Kao takav, simbolizira međukulturalni dijalog između istoka i zapada. Budući da mi nije bio omogućen pristup ovoj skupini instrumenata u depou, tehnički opisi načinjeni su na temelju kataloga Nele Tarbuk i fotografija iz digitalnog repozitorija MUO-a (*Athena Plus*). U digitalnom repozitoriju navedena je i mandolina (MUO 12522), vjerojatno nastala u Italiji krajem 19. stoljeća. Evidentirana je u Tablici s popisima instrumenata po muzejima.

Od trzalačkih instrumenata u digitalnom repozitoriju MUO-a pronašla sam još i tri citre (sve bez hvataljke). Jedna citra (MUO 12081) nastala je u Austriji ili Bavarskoj u drugoj polovici 19. stoljeća. Druga citra (MUO 33110) nastala je u Austriji, najvjerojatnije u istom razdoblju. Treću citru (MUO 33119) izradio je u Beču oko 1900. Julius Raab, koje je svoje instrumente označavao signaturom „Tisch-Klavier / zum Selbsterlernen / gesetzl. geschützt / Jul. Raab / Wien, XVI. Wattgasse 18“ („stolni klavir / za samoučenje / zakonom zaštićen“). Citre su evidentirane u Tablici s popisima instrumenata po muzejima.

2.6.2.1 Gitara (MUO 12083)

Dimenzije gitare su 92 x 20,5 x 9 cm.[174] Prema fotografiji, od šest (crijevnih) žica nije sačuvana ni jedna. Od šest napinjača na glavi sačuvana je samo jedna. Na hvataljci se nalazi 19 polja. Glasnjača je ispod i okolo konjića ukrašena velikim vitičastim ornamentom od ebanovine. Na temelju signature „Johann Georg Stauffer in Wien“ saznajemo da ju je u Beču izradio graditelj violina i gitara Johann Georg Stauffer (Staufer; 1778. – 1853.). On je prvo izučio stolarski zanat, a gradnju violina je učio kod Franza Geissenhofa (1754. – 1821.). Nakon što je 1800. dobio status građanina Beča, preuzeo je radionicu Ignaza Christiana Bartla (1832. – 1919.). Od 1811. bio je predsjednik ceha graditelja violina. Tri godine kasnije

[174] Visina s vratom x širina x dubina.

natjecao se za mjesto dvorskoga graditelja violina, ali je ta pozicija pripala Johannu Martinu Stossu (1778. – 1838.).[175] Nakon 1820. sve se više zanimao za različite izume što ga je vjerojatno dovelo do ozbiljnih financijskih poteškoća. Gradskom magistratu se 1829. obratio s molbom za predujmom od 1000 florena. Čini se da mu je molba odbijena jer je 1831. zbog dugovanja uhićen, a 1832. ovršen. Ipak, s poslovanjem je nastavio već 1833., a tri godine kasnije radionicu je prenio na svog sina Johanna Antona Stauffera (oko 1806. – 1850.), također graditelja gitara. Zabilježeno je da je 1848. ponovno pokrenuo posao pa se može pretpostaviti da je prije toga još jednom bio u financijskim problemima.[176]

Stauffer je još za života bio poznat kao ponajbolji bečki graditelj gitara, a taj ugled uživa i danas. Izrađivao je gitare u različitim veličinama, često prema modelu talijanskoga gitarista i graditelja Luigija Rinalda Legnanija (1790. – 1877.), koji se proslavio u Beču 1819., nakon odlaska njegova sunarodnjaka Maura Giulianija (1781. – 1829.) iz austrijske prijestolnice u Italiju.[177] Takve je gitare obilježavao sa signaturom „Nach dem Modell / des Luigi Legnani / Johann Georg Staufer / in Wien“. Među violinama prednost je davao većim modelima snažnijeg zvuka. Označavao ih je signaturama „Johann Georg Staufer / In Wien“ ili „Joannes Georgius Staufer / fecit Viennae anno“. U njegove izume ubrajaju se gitara s dva vrata (1807.), uređaj za ugađanje gitare (1822., zajedno s Johannom Antonom Ertlom) i arpeggione (1823.).[178] Osim Johanna Antona Stauffera, njegovi su učenici bili Freidrich Schenk i Gottfried Scherzer, istaknuti bečki graditelji gitara tijekom 19. stoljeća. Zanimljivo je spomenuti da je na jednoj Staufferovoj gitari, kupljenoj u Beču 1820., u Valpovu muzicirala Marie (Mimi) Hilleprand von Prandau, sestra Karla i Gustava Prandaua.[179] Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je ova gitara nastala između 1810. i 1820. Otkupljena je 1962. od Olge Hribar iz Zagreba.

---

[175] Jedan violončelo Martina Stossa posjedovao je Rudolf Matz, o čemu će biti riječi na samome kraju odlomka o violončelu (M-34) iz Zbirke Margite i Rudolfa Matza Muzeja grada Zagreba.

[176] Rudolf HOPFNER: Staufer (Stauffer), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Staufer_Familie.xml. Pristup: listopad 2016.

[177] Luigi Legnani boravio je u Beču od 1819. do 1823. U austrijskoj prijestolnici još je održao koncerte 1833. i 1839. Tamo se proslavio nakon odlaska Maura Giulianija, koji je u Beču boravio od 1806. do 1819. Na koncertu 1818. ga je čuo mladi Ivan Padovec kojem se njegovo muziciranje toliko svidjelo da se definitivno odlučio posvetiti gitari (a ne violini koju je također učio).

[178] Arpeggione je instrument u obliku gitare koji se svira gudalom poput violončela. Stauffer ga je još nazivao gitarom d'amore, gitarom s gudalom ili violončelo-gitarom. Do danas je ponajviše ostao upamćen zahvaljujući Schubertovoj Sonati u a-molu, D. 821, poznatoj i pod nazivom *Arpeggione*. Sonata je nastala 1824. na poticaj Vincenza Schustera, virtuoza na arpeggioneu. Arpeggione se nije duže zadržao na koncertnim podijima te se sonata uglavnom izvodi u obradi za violončelo i klavir.

[179] Ljerka PERČI: Prilog poznavanju glazbenog života u Valpovu od 1790. do 1825. godine u svjetlu arhivskog fonda obitelji Prandau i Normann, 128-129.

2.6.2.2 Gitara (HGZ 56)

Duljina ove gitare je 93,5 cm, a širina 37 cm. Izrađena je od smrekovine i javorovine, a vijci su od bjelokosti. Signatura „Friedrich Schenk / Scottenhalt Felt-Gasse No 491 / in Wien“ otkriva podatke o graditelju, mjestu i (neposredno) vremenu nastanka, ali omogućuje i bolje razumijevanje detalja vezanih uz njezinu konstrukciju. Kao što je već spomenuto, Friedrich Schenk (oko 1800. – oko 1865.) bio je učenik Johanna Georga Stauffera. Na početku karijere radio je u Staufferovoj radionici te je preko njega mogao prodavati i svoje instrumente. Samostalno je počeo raditi sredinom 1830-ih.

Gitara je pripadala virtuozu i skladatelju Ivanu Padovcu **(**1800. – 1873.). Ima dva vrata spojena zajedničkom glavom. Na širem vratu napeto je šest žica, a užem četiri bas žice (ukupno deset žica). Na poleđinu užeg vrata postavljena je naprava (Padovčev izum) kojom se ugodba bas-žica tijekom sviranja mogla povisiti za pola tona. Naime, upravo je prema Padovčevim nacrtima 1841. u radionici Johanna Georga Stauffera izrađena deseterostruna gitara. Četiri dodatne basovske žice nalazile su se na posebnom vratu, a ugođene su D-C-H_1-A_1. Te žice se ne pritišću lijevom rukom. Osim što proširuju opseg tonova na gitari, rezonancijom pridonose punoći zvuka. Padovec je svirao na deseterostrunoj gitari u Zagrebu već 1842., što je možda bio i njegov prvi javni nastup na toj vrsti gitare.[180]

Gitaru je od Padovca otkupio njegov učenik Leopold (Lavoslav) Vojska (1829. – 1901.), župnik iz Bednje. Vojskini nasljednici su 1903. uz posrednovanje Franje Ksavera Kuhača darovali gitaru Hrvatskom glazbenom zavodu, koji ju je 1933. predao na pohranu u Muzej za umjetnost i obrt.[181] Gitara je prije izložbe u palači Sermage Gradskog muzeja Varaždin 2007. predstavljena na dvije izložbe. Prva je bila izložba *Hrvatski narodni preporod 1790-1848,* koja se u Muzeju za umjetnost i obrt održala od 17. prosinca 1985. do 17. ožujka 1986., te je opisana u katalogu izložbe.[182] Druga je bila izložba *Ivan Padovec*, priređena 1998. u Padovčevoj rodnoj kući u Varaždinu u Ulici Ivana Padovca 3, gdje je danas smještena Turistička zajednica grada Varaždina.[183] Tamo je izložena replika Padovčeve gitare koju je 2000., u povodu dvjestote obljetnice njegova rođenja, izradio Vladimir Proskurnjak (1928. –

---

[180] Alex TIMMERMAN: Guitars with Extra Bass Strings, u: Vjera KATALINIĆ – Sanja MAJER-BOBETKO (ur.): *Ivan Padovec (1800-1873) i njegovo doba / Ivan Padovec (1800-1873) and his time,* Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2006, 115-117.

[181] Mirko ORLIĆ: Ivan Padovec, hrvatski gitarist europskog ugleda, *Gitara*, 2 (2000), 11; Josip BAŽANT: Hrvatski gitaristi – Padovčevi suvremenici, *Gitara,* 4 (2002), 32.

[182] Zdravko BLAŽEKOVIĆ: Gitara Ivana Padovca, u: Nikša STANČIĆ (ur.): *Hrvatski narodni preporod 1790-1848: Hrvatska u vrijeme Ilirskog pokreta: katalog izložbe,* Povijesni muzej Hrvatske – Muzej za umjetnost i obrt – Muzej grada Zagreba – Globus, Zagreb 1985, 134, kat. br. 590.

[183] Ljerka ŠIMUNIĆ – Zdenka WEBER: *Ivan Padovec*, Turistička zajednica grada Varaždina, Varaždin 1998, 11, kat. br. 15.

2016.).[184] Iste je godine u Zagrebu i Varaždinu priređen međunarodni znanstveni skup *Ivan Padovec (1800-1873) i njegovo doba*, a radovi su 2006. objavljeni u istoimenom zborniku.[185]

Ivan Padovec je u sviranju violine i gitare bio samouk, a harmoniju i klavir učio je kod Georga Karla Wisnera von Morgensterna po upisu na zagrebačku preparandiju 1819. U Zagrebu je proveo narednih deset godina podučavajući gitaru i violinu. Nastupao je na društvenim koncertima kao solist na gitari, pjevač i violinist u društvenom orkestru HGZ-a. Iz Zagreba je 1827. otputovao na turneju tijekom koje je obišao Rijeku, Zadar i Trst. Od 1829. do 1837. boravio je u Beču. Gostovao je u Austriji, Njemačkoj, Češkoj, Mađarskoj, Poljskoj i Engleskoj. Vjerojatno zbog sve slabijega vida (od 1848. potpunoga sljepila), 1837. vratio se u Varaždin. Objavio je *Theoretisch-practische Guitar-Schule* (hrv. *Teorijsko-praktičku školu za gitaru*, Leipzig, 1842. ili 1845), u kojoj je dao upute i za sviranje na deseterostrunoj gitari.[186] Njegov skladateljski opus obuhvaća 171 djelo. Među njima su najbrojnije varijacije i fantazije na poznate teme ili operne arije za jednu ili dvije gitare te solo pjesme na predloške iz hrvatske ili njemačke poezije uz pratnju gitare ili klavira.[187]

2.6.2.3 Gitara (MUO 8855)

Dimenzije gitare su 98,5 x 31,5 x 7,5 cm. Izrađena je od smrekovine i javorovine, a vijci su od bjelokosti. Ima šest žica i 23 polja. Na sredini 17. polja brojano odozdo, sedmog polja odozgo, ispod treće i četvrte žice nalazi se bijelo slovo *E* (kao Eduard?). Glava je u obliku lire ukrašene s tri sedefasta cvjetića. Ispod rozete je zapisano: „Na uspomenu sinu svojemu Slavoljubu Finku načinio otac Franjo u 77. godini starosti svoje 1867.“ Time saznajemo ime graditelja te njegova sina za kojeg je gitara izrađena. Prema istraživanjima koje je 1930-ih proveo skladatelj i dirigent Milan Stahuljak (1878. – 1962.),[188] Franjo Fink (1790. – 1872.) vjerojatno je u Austriji izučio umijeće gradnje glazbala. U Zagreb se doselio 1813. Sedam godina kasnije uputio je molbu da ga se uvrsti među građane grada Zagreba.

---

[184] Tomislav VUKŠIĆ: Vladimir Proskurnjak, *Gitara*, 5 (2003), 34-35; Darko PETRINJAK: Vladimir Proskurnjak – u spomen, *Gitara*, 18 (2016), 37-38.

[185] Vjera KATALINIĆ – Sanja MAJER-BOBETKO (ur.): *Ivan Padovec (1800-1873) i njegovo doba / Ivan Padovec (1800-1873) and his time*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2006.

[186] Alemka ORLIĆ: Padovčeva *Theoretisch-praktische Guitar-Schule*, u: Vjera KATALINIĆ – Sanja MAJER-BOBETKO (ur.): *Ivan Padovec (1800-1873) i njegovo doba / Ivan Padovec (1800-1873) and his time*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2006, 247-262.

[187] Koraljka KOS: Ljupki prilozi „kućnoj glazbi“, u: Vjera KATALINIĆ – Sanja MAJER-BOBETKO (ur.): *Ivan Padovec (1800-1873) i njegovo doba / Ivan Padovec (1800-1873) and his time*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2006, 199-207; Zdravko BLAŽEKOVIĆ: Popis skladbi Ivana Padovca, u: Vjera KATALINIĆ – Sanja MAJER-BOBETKO (ur.): *op. cit.*, 273-355.

[188] Bilješke koje je Stahuljak zapisao u svom istraživanju čuvaju se u njegovoj ostavštini u Arhivu Hrvatskoga glazbenog zavoda. Objavljene su u: Nada BEZIĆ: Otac i sin Fink – tragom zapisa u jednoj gitari, *Gitara*, 3 (2001), 21-24.

Izrađivao je violine, gitare i tamburice. Vodio je glazbalarsku radionicu u Dugoj ulici 275 (danas Radićeva 38). Popravljao je gudačke instrumente HGZ-a tijekom njegova prvog razdoblja (1827. – 1850.).[189]

Još zanimljiviji zapis, koji otkriva odnos oca Franje i sina Slavoljuba Finka, krije se u unutrašnjosti gitare gdje je graditelj na njemačkome napisao sljedeće: „Ovu sam gitaru načinio u spomen svome sinu, no njegovo ponašanje nije sinovsko, iako je župnik u Radoboju. Trebao bih ga više hvaliti, ali to ne mogu jer je on njezin rob. Ona je gizdava, a on pretjeruje u narodnjaštvu. Ipak bi bilo koristoljublje kada bih kao 77-godišnji otac imao sve, bilo bi dobro, ali pošteno rečeno, Bog neka mi oprosti. Imam dobar način razmišljanja, ali to ovdje ne vrijedi. Novac, novac.“[190] Franjin sin Slavoljub Fink (1819. – 1901.), rođen kao Eduard, bio je među prvim učenicima koji su obrazovali u Hrvatskom glazbenom zavodu. Violinu ga je podučavao Antun Kirschhofer (1807. – 1849.), prvi službeni učitelj violine u Zagrebu. Osim violine svirao je klarinet i flautu te je pjevao. Nakon što je završio gimnaziju, stupio je u Nadbiskupsko sjemenište na Kaptolu. Zaređen je u zagrebačkoj katedrali 14. kolovoza 1842. Nakon primanja svećeničkih zavjeta poslan je u službu u župu Sv. Križ Začretje gdje se zadržao do 1843. godine.[191] Poslije toga ga je služba odvela u Mariju Bistricu, gdje je imenovan kapelanom kod župnika, prevoditelja, književnika i poliglota Ivana Krizmanića (1766. – 1852.). Krsno ime Eduard pohrvatio je u Slavoljub, a njegovo „narodnjaštvo“ (kako ga je nazivao Franjo Fink), odnosno interes za Ilirski pokret, potječe upravo od Krizmanića. Tijekom 1848. i 1849. bio je vojni kapelan u Drugoj banskoj graničarskoj pukovniji br. 11 bana Josipa Jelačića. Nakon prestanka vojne službe poslan je u Petrinju gdje tijekom 1850. i prve polovice 1851. služio kao kapelan. Razdoblje od 1851. do umirovljena 1879. proveo je kao župnik u Radoboju pokraj Krapine.[192]

Dok je Slavoljub obavljao službu župnika u Radoboju, Franjo Fink je u Zagrebu i dalje izrađivao instrumente. Nije poznato kada je došao živjeti k sinu, no sigurno je tamo stanovao 1869. Tada ih je posjetio Franjo Ksaver Kuhač jer je Fink mlađi bio gimnazijski

---

[189] Nada BEZIĆ: Tragovi prisutnosti gitare u Zagrebu u 19. stoljeću, u: Vjera KATALINIĆ – Sanja MAJER-BOBETKO (ur.): *Ivan Padovec (1800-1873) i njegovo doba / Ivan Padovec (1800-1873) and his time*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2006, 19.

[190] Uz izvorniku: „Diese Guitarr habe ich zum Andenken (an) den Sohn, aber sein benemen ich nicht eines Sohnes obwohl Pfarrer von Radoboj ist, und so mehr müszte ich es haben, aber das kann ich nicht weil (er ein) Sklave ist von ihr sie Stolz und er im Uebermuth nur National überspannt ist und doch ist nur eigennutz wenn als Vater mit 77 Jahren viel hät, wär auch gut aber auch doch ehrlich, Gott gäb es da das ich erlöszt werde ich habe gute Denkungsort, das daher nich Geld, Geld.“ Cit. Nada BEZIĆ: Otac i sin Fink – tragom zapisa u jednoj gitari, 21.

[191] Jadran JEIĆ: Eduard Fink – svećenik i ilirski glazbenik, u: Vedran KLAUŽER – Damir GALOIĆ – Snježana HUSINEC (ur.): *Marija Bistrica u doba Ivana Krizmanića i hrvatskog narodnog preporoda*, Ogranak Matice hrvatske u Mariji Bistrici, Marija Bistrica 2017, 51.

[192] *Ibid.*, 52.

kolega Vatroslava Lisinskog te mu je nekoliko godina ranije darovao neke skladateljeve rukopise.[193] U svoj dnevnik Kuhač je zapisao: „Finkov otac, sijedi Švaba, popravlja stare violine i gitare, a izrađuje i tamburice. Ima vrijedne instrumente. Njegov sin ima sjajnu violinu i dobru gitaru, ali je više ne svira. Starac još radi, više za zabavu. Ranije je bio graditelj violina u Zagrebu, ali još uvijek ne zna hrvatski.“[194] Gitara koju spominje Kuhač upravo je ova na kojoj je dvostruka Finkova posveta. Otac Fink nije znao hrvatski, a s obzirom na to da 1867. službena etiketa nije smjela biti na njemačkom jeziku, morao je dopustiti da mu sin sastavi posvetu na hrvatskom. Ipak, majstor si je dao oduška tako što je u unutrašnjosti instrumenta napisao posvetu sinu i dodao mu prigovore.

Što se pak tiče „gizdave“ žene koju spominje Franjo Fink, Milan Stahuljak je otkrio da je riječ o Alojziji Jurković, koja je bila domaćica kod Slavoljuba. Alojzija je pak bila teta Milke Trnine (1863. – 1941.),odnosno sestra njezina oca Janka Jukovića.[195] Upravo je uz Alojziju vezana sudbina gitare nakon Slavoljubove smrti. Ona ju je čuvala za vrijeme službe kod Stjepana Korajca, novog župnika u Radoboju. Darovala ju je Korajcu, ali je on nije umio svirati te ju je dao svojoj novoj domaćici Mariji Halirš. Ona je nakon Korajčeve smrti oko 1930. živjela u Pleternici kraj Požege. U istom je mjestu živjela punica Milana Stahuljaka, koja je od Marije Halirš otkupila gitaru i darovala je zetu.[196] On ju je 1944. prodao MUO-u.

Gitara je prije izložbe u palači Sermage Gradskog muzeja Varaždin 2007. predstavljena na još dvije izložbe. Prva je bila *Hrvatski narodni preporod 1790-1848,* koja se u Muzeju za umjetnost i obrt održala od 17. prosinca 1985. do 17. ožujka 1986., te je opisana u katalogu izložbe.[197] Druga je bila *Bidermajer u Hrvatskoj 1815-1848,* koja se u MUO-u održala od 29. travnja do 31. kolovoza 1997. godine.[198]

2.6.2.4 Gitara (MUO 6501)

Duljina gitare je 69 cm, a širina 27 cm. Izrađena je od smrekovine i javorovine. Na kratkom i širokom vratu ima 16 žica, vijke poslagane u dva reda te napravu za hvatanje akorada s povlačcima na čijem je vrhu šest gumbića. Ta se naprava vjerojatno najviše

---

[193] Vatroslav Lisinski je u Mariji Bistrici 8. siječnja 1847. posvetio Eduardu Finku *Uvertiru u Es-duru za violinu i klavir* riječima: „Gospodinu Eduardu Finku, duhovnom pomoćniku, u znak bratinskog nagnutja posvetjena po Vatroslavu Lisinskom.“ Usp. Jadran JEIĆ: Eduard Fink – svećenik i ilirski glazbenik, 53.
[194] Cit. Nada BEZIĆ: Otac i sin Fink – tragom zapisa u jednoj gitari, 23.
[195] *Ibid.*, 22-23.
[196] *Ibid.*, 24.
[197] Zdravko BLAŽEKOVIĆ: Gitara Ivana Padovca, u: Nikša STANČIĆ (ur.): *Hrvatski narodni preporod 1790-1848: Hrvatska u vrijeme Ilirskog pokreta: katalog izložbe*, Povijesni muzej Hrvatske – Muzej za umjetnost i obrt – Muzej grada Zagreba – Globus, Zagreb 1985, 134, kat. br. 589.
[198] Zdravko BLAŽEKOVIĆ – Nela TARBUK: Gitara, u: Vladimir MALEKOVIĆ (ur.): *op. cit.*, 485, kat. br. 353.

koristila za prvih sedam žica. Na vrhu otvora za rezonanciju (ispod žica) nalazi se crna prečka. Gitara nosi signaturu „Lindemann's Guitare Elsa / gesetzlich geschütz / Patent angemeldet / Made in Germany" („Lindemannova gitara Elsa / zakonom zaštićeno / registrirani patent / izrađeno u Njemačkoj"). Na temelju toga možemo je povezati s Hermannom Lindemannom iz Klingenthala u njemačkoj saveznoj državi Saskoj, koji je bio aktivan od 1880. do 1938. godine.[199] On je bio još jedan u nizu graditelja koji je razvijao gitare s dodatnim basovskim žicama. Njima je želio postići bogatiji zvuk, veći opseg tonova, ali i otkloniti poteškoće kod sviranja iznad vrata. Razvio je gitaru s osam žica od kojih tri prolaze unutrašnjom stranom hvataljke koja također ima pragove, a može se svirati i palcem. Bila je to tzv. gitara s dvostrukom hvataljkom. Njegov patent za takvu gitaru zaštićen je 1891. Gitare s 12 ili 16 žica opremao je različitim mehanizmima, npr. onim za hvatanje akorada kao što je slučaj s gitarom u MUO-u. Gitara je otkupljena 1937. od Artura Herzla.[200]

2.6.2.5 Gitarska lutnja (MUO 13432)

Gitarska lutnja je trzalački instrumenti koji ima kruškoliki korpus kao lutnja i šest žica kao gitara. Počela se razvijati u Njemačkoj sredinom 19. stoljeća. Primjerak u MUO-u dugačak je 95 cm. Izrađen je od smrekovine i javorovine. Ima šest vijaka za ugađanje. Tri su s lijeve i tri s desne strane kratkog vrata, koji je na kraju zaobljen prema gore. Od šest žica sačuvana je jedna. Na hvataljci je devet polja, a na glasnjači ispod nje još je pet polja. Pragovi su metalni. Na glasnjači, između vrata i konjića, nalazi se okrugli otvor za rezonanciju ukrašen rozetom. Stražnja strana instrumenta je ispupčena. Ime graditelja i mjesto podrijetla nisu poznati, a što se tiče datacije može se pretpostaviti da potječe s kraja 19. stoljeća. Otkupljen je od 1968. od Zlatka Ivančevića iz Šestina.[201]

2.6.2.6 Lutnja ud (MUO 12576)

Ud je arapska lutnja kruškolikog korpusa s kratkim vratom i bez pragova. Svira se trzanjem žica prstima ili trzalicom. Primjerak u MUO-u dugačak je 68 cm. Na jednoj strani vrata ima četiri vijka za ugađanje, a na drugoj pet. Žice su u paru po dvije, a najviša žica mogla bi biti pojedinačna (tzv. *chanterelle*). Na glasnjači su tri okrugla otvora za rezonanciju: jedan veći i dva manja. Veći otvor za rezonanciju smješten je na sredini glasnjače. Ukrašen je mrežastim uzorkom. Simetrično ispod njega su dva manja, ukrašena cvjetnim uzorkom.

---

[199] MIMO – Musical Instrument Museums Online: Documentary Base, http://www.mimo-db.eu. Pristup: listopad 2016.
[200] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 57, kat. br. 61.
[201] *Ibid.*, 59, kat. br. 62.

Između njih i konjića je izduljeni ukras valovitih rubova, a drvo je na tom dijelu tamnije. Vijci za ugađanje nalaze se na kraju karakteristično prelomljenog vrata. Stražnja strana instrumenta je ispupčena. Pretpostavlja se da je nastao u Francuskoj krajem 19. stoljeća.[202] Međutim, ne treba isključiti ni njegovo tursko podrijetlo. Pripadao je Muteni Huršidić (1923. – 2003.), supruzi Jusufa Huršidića (1919. – 2003) i unuci Hasan-paše, valije[203] grada Smirne (İzmira) u zapadnoj Turskoj. Ona je lutnju dobila od očeve sestre koja se školovala u Smirni i Istanbulu, gdje su je francuske odgajateljice učile svirati lutnju. Možda su lutnju učiteljice donijele sa sobom iz Francuske. U studenome 2016. u razgovoru s Azrom Huršidić-Radulović, kćeri Mutene i Jusufa Huršidića, saznala sam da se tetka (očeva sestra) njezine majke zvala Avnija Bukvica. Njezin suprug bio je Abdulah-beg Bukvica.

Obitelj Abdulah-bega Bukvice (1881. – 1969.) zauzimala je istaknuto mjesto u društvenom životu Bosne tijekom osmanske vladavine. Po završetku gimnazije u Sarajevu, upisao je Medicinski fakultet u Beču, gdje je 1909. promoviran u liječnika opće medicine. Od 1908. do 1910. stažirao je u Zemaljskoj bolnici u Sarajevu, nakon čega je imenovan gradskim liječnikom i upraviteljem bolnice u Brčkom. Oženio se 1912. Avnijom Bukvica (rođ. Ćerimagić), koja se po udaji preselila iz Turske u Brčko. Sa sobom je donijela i ud. Bila je vrlo obrazovana: osim bošnjačkoga govorila je turski i njemački te je svirala ud i klavir. Njezino bogatstvo pomoglo je pri realizaciji humanitarnih aktivnosti koje je vodio Abdulah-beg. U lipnju 1941., kada je u Brčko poslano osamdesetero djece izbjeglica iz istočne Bosne, Bukvica je inicirao ponovno uređenje tamošnje škole, prikupio je hranu i odjeću, uredio kuhinju te spremno dočekao i prihvatio djecu. Nagovarao je imućne Brčane da usvoje po jedno dijete, ali bez naročitog uspjeha. Ipak, vlastitim je primjerom pružio najveći doprinos jer je usvojio, odhranio i odškolovao tri djevojčice: Sabiru Begović, Selmu Tahirović i Mutenu Ćerimagić (nećakinju svoje supruge; udanu Huršidić).[204] Prema iskazu Azre Huršidić-Radulović, u domu Huršidićevih u Zagrebu na udu se nije muziciralo nego je služio kao ukrasni predmet i dio obiteljskog naslijeđa. U MUO je prodan 1964. godine.[205]

---

[202] *Ibid.*, 59, kat. br. 63.
[203] U Osmanskom Carstvu guverner pokrajine (vilajeta) te najviši upravni činovnik podčinjen i odgovoran samo Porti. Stajao je na čelu vojnog, upravnog i administrativnog aparata i nadzirao rad pokrajinskih organa.
[204] Nedim HAMZABEGOVIĆ: *Dr. Abdulah Bukvica – život i djelo*, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, Sarajevo 2004, diplomski rad br. 289. Online: http://www.preporod-brcko.ba/page/dr-abdulah-bukvica-zivot-i-djelo. Pristup: studeni 2016.
[205] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 59, kat. br. 63.

2.7 O Zbirci Anke Gvozdanović

Zbirka Anke Gvozdanović smještena je u gornjogradskoj palači u Visokoj ulici 8, u povijesnoj jezgri grada Zagreba. Raskošan stambeni prostor svjedoči o kulturi življenja imućnoga građanstva u Zagrebu krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Palača Gvozdanović imala je važnu ulogu u društvenom životu Zagreba između dva svjetska rata. Redoviti gosti u palači Gvozdanović bili su slikari Menci Clement Crnčić i Branko Šenoa, arhitekti Janko Grahor, Josip Vancaš i Martin Pilar, intendant zagrebačkog HNK Guido pl. Hreljanović, filmski redatelj Oktavijan Miletić, dirigent Nikola Faller, glumac i skladatelj Gjuro Prejac, violinist Zlatko Baloković, violončelist i skladatelj Rudolf Matz, književnik Miroslav Krleža i mnogi drugi.[206] Ambijentalnu zbirku čini stambeni prostor na katu palače koji se sastoji od predsoblja, kupaonice, spavaće sobe, četiriju salona, hodnika, blagovaonice, plesne dvorane i verande. Prostorije su opremljene inventarom koji broji preko tisuću predmeta – od slika, grafika, skulptura i fotografija do namještaja te ukrasnih i uporabnih predmeta. Od glazbenih instrumenata tu se nalazi koncertni klavir na kojem je svirala vlasnica palače.

Anka Gvozdanović (rođ. Busch; 1887. – 1968.) osnovnu školu, ženski licej i nižu glazbenu školu pohađala je u Zagrebu. Školovanje je nastavila na Konzervatoriju u Budimpešti. Studij klavira završila je 1908. u klasi Istvána Tomke (1855. – 1923.). Po povratku u Zagreb priređivala je samostalne koncerte i podučavala klavir. Pomagala je slijepoj djeci pri uvježbavanju klavirskih nastupa te je nastupala kao korepetitorica u Hrvatskom glazbenom zavodu. Nakon što se 1919. udala za pravnika Dragutina pl. Gvozdanovića Grabarskog (1851. – 1926.), posvetila se dobrotvornom radu, prikupljanju umjetnina i druženju s prijatelima. U palači je 1920-ih i 1930-ih priređivala koncerte, plesove, večere i vrtne zabave. Palaču je očuvala kao svojevrsni privatni muzej te ju je 1966. darovala gradu Zagrebu. Sljedeće godine je prema njezinoj želji palača predana na upravljanje Muzeju za umjetnost i obrt. Zbirka Gvozdanović je do 1996. bila otvorena za javnost. Tada je palača zbog oštećenja zatvorena te je započeta njezina obnova. Obnovom palače skrenuta je pažnja i na klavir Anke Gvozdanović. Godinu dana kasnije u Umjetničkoj radionici *Heferer* u Zagrebu obavljena je njegova djelomična restauracija.[207] Palača Gvozdanović još uvijek nije otvorena za javnost. Ipak, ljubaznošću Tomislava Faullenada Heferera iz Umjetničke radionice *Heferer* uspjela sam doznati detalje o klaviru, a uz njegovo dopuštenje ovdje ih donosim.

---

[206] Silvija BRKIĆ MIDŽIĆ: Kulturno-povijesno značenje Zbirke Anke Gvozdanović i njezina uloga u kontekstu zagrebačkih ambijentalnih zbirki, *Informatica museologica*, 43 (2013) 1/4, 120-123.
[207] Nela TARBUK: Zbirka glazbenih instrumenata iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt s osvrtom na njihovu ulogu u drugim oblicima muzejskog djelovanja, 228-229.

2.7.1 Klavir (MUO ZAG 750)

Klavir *Görs & Kallmann* iz plesne dvorane palače Gvozdanović nabavljen je između 1905. i 1908. kod tvrtke *Heferer* u Zagrebu. Osim djelatnosti na polju orguljarske umjetnosti, tvrtka *Heferer* gradila je harmonije, klavire i pijanina te je zastupala vodeće klavirske kuće. Tvornica *Görs & Kallmann* započela je s radom u Berlinu 1877. Osnovao ju je Robert Theodor Görs (1850. – 1937.). August Kallmann (1854. – 1926.) pridružio mu se 1880. Početkom 20. stoljeća u dvije berlinske tvornice zapošljavala je preko 300 radnika te je godišnje sagradila i do 3500 instrumenata. Počasnu titulu dobavljača njemačkog i austrijskog dvora dobila je 1911. godine.[208] Klavir koji se nalazi u palači Gvozdanović nosi broj opusa 37 198 na temelju čega se može odrediti da je nastao 1905. ili 1906. godine.[209] Predstavlja majstorski rad, karakterističan za kvalitetne instrumente nastale u razdoblju prije Prvog svjetskog rata. S tada modernim klavirima dijeli glavne konstruktivne karakteristike, posjedujući i „naprednu“ englesku klavirsku mehaniku – repeticionu mehaniku s dvostrukim otpinjanjem. Sva ostala konstruktivno-tehnička i akustička rješenja ovog klavira omogućvala su pijanistu preciznu i kvalitetnu kontrolu „nastajanja“ zvuka. Nažalost, dugotrajno nekorištenje te izloženost neodgovarajućim mikroklimatskim uvjetima doveli su ovaj klavir u stanje potpune neuporabivosti. Prvenstveno se to odnosilo na stanje klavirske mehanike i tipaka klavijature. Od ukupno 88 tipaka (opseg klavijature je od A_2 do c_5, odnosno sedam oktava i mala terca), kod 45 tipaka drvo se raspuklo uslijed oksidacije olovnih utega s kojima se precizno podešava ravnoteža mehanike na svakoj pojedinoj tipki. Djelomičnom restauracijom 2012. klavir je, zadržavši sve izvorne dijelove, funkcionalno saniran i uređen, optimalno podešen te osposobljen za održavanje prigodnih koncerta. U sljedećoj fazi obnove, u svrhu postizanja kvalitetnije nosivosti zvuka klavira, valjalo bi izvršiti izmjenu postojećih glava batića te ugradnju novih.[210]

[208] Gors & Kallmann: Models, http://www.gorsandkallmann.com/models.htm. Pristup: srpanj 2017.
[209] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 121.
[210] Zahvaljujem Tomislavu Faullendu Hefereu na detaljima vezanima uz ovaj klavir i njegovu restauraciju.

3. Glazbeni instrumenti u Hrvatskom glazbenom zavodu

3.1 O Hrvatskom glazbenom zavodu

Hrvatski glazbeni zavod (HGZ) društvo je prijatelja glazbe i glazbenih amatera čiji su ciljevi gajenje, unapređivanje i širenje glazbene umjetnosti, osobito hrvatske, među svojim članovima i ostalim građanima pridonoseći tako razvitku opće kulture. Najstarija je kulturna ustanova u Hrvatskoj, koja neprekinuto djeluje od osnutka do danas. Kao Društvo ljubitelja glazbe (njem. *Musikverein*) osnovano je 1827. Službeni naziv Društva, koji je 8. svibnja 1827. odobrilo Kraljevsko ugarsko namjesništvo u Budimu, glasio je *Societas filharmonica zagrabiensis (Zagrebačko filharmoničko društvo).* Tim se imenom Društvo služilo samo u službenoj komunikaciji s gradskom upravom ili državnim vlastima. Na dokumentima koje je izdavalo, u školi, tisku i među Zagrepčanima bilo je poznato kao *Musikverein in Agram* (*Glazbeno društvo u Zagrebu*) ili samo *Musikverein*. Tijekom povijesti ime Društva mijenjalo se kako slijedi: *Skladnoglasja družtvo zagrebačko* (1827. – 1847.); *Družtvo prijateljah muzike u Zagrebu* (1852. – 1861.); *Narodni zemaljski glasbeni zavod* (1861. – 1895.); *Hrvatski zemaljski glasbeni zavod* (1895. – 1925.); *Hrvatski glazbeni zavod* (od 1925. do danas).[211]

Zgrada HGZ-a prva je i najstarija zagrebačka koncertna dvorana. Nastala prema projektima poduzetnika Franje Kleina i Janka Grahora, otvorena je 4. prosinca 1876. Razvoj glazbene škole HGZ-a potaknuo je Ravnateljstvo da deset godina nakon izgradnje zgrade počne razmišljati o proširenju. Izgradnja druge zgrade s malom koncertnom dvoranom povjerena je graditeljima Viktoru Šafraneku i Robertu Wiesneru. Iako je gledano s ulice vidljivo da je riječ o dvjema zgradama (Gundulićeva 6 i 6a), one se iznutra doimaju kao cjelina. Svečano ju je otvorio 14. listopada 1895. car Franjo Josip I.[212] Malom koncertnom dvoranom se od 1920. do 2015. služila Muzička akademija. Poslije obnove podrumskih prostorija 1993. otvorena je podrumska dvorana, u kojoj se održavaju predavanja i probe.[213]

3.2 O Društvenom orkestru i glazbenoj školi Hrvatskoga glazbenog zavoda

Okupljanje glazbenih amatera u Društveni orkestar bilo je glavni povod osnivanja samog Društva ljubitelja glazbe. Orkestar sastavljen od 26 glazbenika prvi je koncert održao

[211] Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 42-43.
[212] Nada BEZIĆ: Zgrada, u: Marcel BAČIĆ (ur.): *Hrvatski glazbeni zavod 1827 – 2002*, Hrvatski glazbeni zavod, Zagreb 2003, 35-36.
[213] Hrvatski glazbeni zavod je u snažnom potresu koji je zadesio Zagreb 22. ožujka 2020. pretrpio velika oštećenja, no glazbeni instrumenti nisu stradali. Elektronička korespondencija s Nadom Bezić, 31. ožujka 2020.

18. travnja 1827. u dvorani Kraljevske akademije (danas Gornjogradska gimnazija) pod ravnanjem Georga (Jurja) Karla Wisnera von Morgensterna (1783. – 1855.).[214]

U sklopu HGZ-a otvorena je 1829. glazbena škola, koja je svojim radom postavila temelj glazbenog školstva u Zagrebu. Zahvaljujući djelovanju glazbene škole HGZ-a, u rad Društvenog orkestra sve su se više uključivali učenici i učitelji škole. Prvi dirigent bio je Wisner von Morgenstern. Nakon Wisnerova umirovljenja, orkestrom je 1851. i 1852. ravnao skladatelj Vatroslav Lisinski (1819. – 1854.). Nakon što su se potkraj 1852. članovi orkestra pobunili protiv Lisinskog i tražili njegovu smjenu, orkestar je preuzeo učitelj glazbene škole Franjo Pokorni (1825.- 1859.). Nakon njegove smrti rad orkestra je zamro.[215] Novi polet donio je dolazak skladatelja i dirigenta Ivana Zajca (1832. – 1914.) na mjesto ravnatelja glazbene škole 1870. Zajc je preuzeo i vođenje Društvenog orkestra. Od 1899. ravnatelj orkestra bio je dirigent i orguljaš Antun Stöckl (1851. – 1902.). Nakon što je 1890. postao članom Ravnateljstva, povjesničar i nadareni glazbeni amater Vjekoslav Klaić (1849. – 1928.) nastojao je oživjeti Društveni orkestar, no nakon nekoliko godina pokušaj je propao. Klaić je osobno vodio orkestar 1907., ali je i to bilo kratkog vijeka.[216]

Ravnateljstvo HGZ-a proglasilo je 1916. školu Hrvatskim zemaljskim konzervatorijem. Valja naglasiti da su njezini izravni nastavljači današnja Glazbena škola Vatroslava Lisinskog (koja to ime nosi od 1951.) i Muzička akademija u Zagrebu (Kraljevski konzervatorij 1921.; Kraljevska muzička akademija 1922.; Muzička akademija u Zagrebu od 1951.). Drugo razdoblje Društvenog orkestra započelo je 1920. kada je HGZ želio službeno osnovati orkestar s vlastitim statutom. Taj je orkestar prvi puta nastupio 11. prosinca 1922. U narednom razdoblju dirigenti Društvenog orkestra bili su Vjekoslav Rosenberg-Ružić (1922.), Fran Lhotha (1923./1924. – 1928./1929.), Boris Papandopulo (1930./1931. – veljača 1925.) te Rudolf Matz (proljeće 1935. – 1936./1937.).[217] Od sredine 1937. ponovno je došlo do prekida u njegovu radu. Od 1934. do 1937. u Društvenom orkestru svirao je, među ostalima, violinist Milan Žepić. Nakon što je 1952. izabran za predsjednika HGZ-a, Žepić je 1955. potaknuo ponovno osnivanje Društvenog orkestra.[218] Prvi dirigent, od 1955. do 1957., bio je Mladen Jagušt (rođ. 1924.). Od 1957. do 2005. dirigent je bio Igor Gjadrov (1929. – 2014.),[219] od 2005. do 2009. Marcel Bačić (rođ. 1948.),[220] a od 2009. vodi ga Zoran Juranić (rođ. 1947.).[221]

---

[214] Nada BEZIĆ: *Društveni orkestar Hrvatskog glazbenog zavoda*, 14-15.
[215] *Ibid.*, 16.
[216] *Ibid.*, 17.
[217] *Ibid.*, 21.
[218] *Ibid.*, 39-41.
[219] *Ibid.*, 50-76.
[220] *Ibid.*, 78-79.

3.3 O zbirkama glazbenih instrumenata Hrvatskoga glazbenog zavoda

Hrvatski glazbeni zavod posjeduje dvije značajne zbirke instrumenata – Zbirku tradicijskih instrumenata i Zbirku instrumenata HGZ-a. One su zbog nedostatka prostora u njegovoj zgradi na pohrani u dva zagrebačka muzeja. Zbirka tradicijskih instrumenata, koja je 1886. otkupljena od Franje Ksavera Kuhača, od 1920. na pohrani je u Etnografskome muzeju. Predmeti iz te zbirke prikupljani su između 1857. i 1886., a čini je 59 instrumenata. Instrumenti koje je prikupio Kuhač iznimno su važni, ne samo zato što su neki stariji od 250 godina, nego i zato što pokazuju kontinuitet glazbenih tradicija na određenom području. Gotovo svi su obrađeni u njegovoj opsežnoj etnoorganološkoj studiji „Prilog za poviest glasbe južnoslovjenske: kulturno-historijska studija" (*Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, Zagreb 1877. – 1879.; 1882.). Zbirka je 1984. prvi i jedini put u cijelosti javno predstavljena i to u Koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskog na izložbi *Franjo Ksaver Kuhač: život i djelo*, postavljenoj u povodu 150. obljetnice njegova rođenja.[222]

Zbirka instrumenata HGZ-a od 1933. na pohrani je u Muzeju za umjetnost i obrt te je dijelom tamošnje Zbirke glazbenih instrumenata. Podsjetimo, te je instrumente prikupio Dragutin (Karlo) Klobučarić (1794. – 1886.), predsjednik HGZ-a od 1862. do 1886. godine.[223] Dio je najvjerojatnije pripadao prvom zavodskom orkestru, a neki možda potječu iz zavodske glazbene škole osnovane 1829. Većim dijelom pripadaju puhačkom korpusu. Iz njega se može izdvojiti prirodni rog Adama Buchschwindera iz 1734., basetni rog Johanna Theodora Lotza izrađen u Beču krajem 18. stoljeća, kao i flaute, oboe, klarineti, fagoti, rogovi, trube i tromboni proizašli iz bečkih, čeških i slovačkih manufaktura. Zbirka HGZ-a posjeduje i deseterostrunu gitaru s dva vrata Ivana Padovca, koju je 1841. izgradio bečki majstor Friedrich Schenk. Ti su instrumenti opisani u poglavlju o MUO-u.

U zgradi HGZ-a čuvaju se većinom gudački instrumenti (ukupno 39). Oni su djelomice nabavljeni i za potrebe glazbene škole te Društvenog orkestra.[224] Tu su još i instrumenti s tipkama (orgulje, čembalo, tri koncertna klavira), drveni puhački instrumenti (poprečna flauta, klarinet, bariton saksofon; potonji je nabavljen za Društveni jazz orkestar), set bubnjeva (također nabavljen za Društveni jazz orkestar), par timpana i citra. Sveukupno je riječ o 51 instrumentu. Uz dopuštenje Ravnateljstva Hrvatskoga glazbenog zavoda, ljubaznošću voditeljice knjižice i arhiva HGZ-a Nade Bezić, kao i tehničku pomoć domara i

---

[221] *Ibid.*, 164.
[222] Željka PETROVIĆ OSMAK: *Zbirka glazbala*, Etnografski muzej, Zagreb 2014, 16 i 28-33. Viša kustosica Željka Petrović Osmak ujedno je i voditeljica ove zbirke.
[223] Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 209.
[224] Nada BEZIĆ: Knjižnica i zbirka arhivske građe, zbirke instrumenata, izložbe, u: Marcel BAČIĆ (ur.): *op. cit.*, 28.

inspicijenta HGZ-a Berislava Vertla, pregledala sam ih u razdoblju od studenog 2018. do siječnja 2019. Njihovom obradom zaokružen je cjelokupan fundus instrumenata umjetničke glazbe u vlasništvu HGZ-a. Dokumentacija o instrumentima u HGZ-u krajnje je oskudna tako da je ovdje iznesen niz novih podataka koji su rezultat mojih istraživanja.

3.4 Skupina gudačkih instrumenata

Zagrebački kanonik i kulturni povjesničar Kamilo Dočkal (1879. – 1963.) u radu *Naše violine i njihovi graditelji* iz 1940., popisujući najvrjednije violine u Hrvatskoj u vlasništvu istaknutih pojedinaca, katedralne crkve u Krku i Nadbiskupskog sjemeništa u Zagrebu, naveo je i neke gudačke instrumente koji se čuvaju u HGZ-u.[225] Dočkal je bio član Društvenog orkestra HGZ-a od 1922. do 1937., koncertni majstor od 1924. do 1927. godine[226] te član Ravnateljstva od 1929. do 1946. godine.[227] Nakon spomenutog Dočkalovog rada, instrumenti nisu istraživani niti je o njima pisano. Marcel Bačić je o pojedinim primjercima vodio rukopisne bilješke, koje mi je ustupio na uvid. Sve sam instrumente pregledala u studenom i prosincu 2018. U ovom su radu po prvi puta cjelovito i stručno obrađeni.

Na temelju pregledane građe može se ustanoviti da se u HGZ-u čuva ukupno 39 gudačkih instrumenata: 26 violina, šest viola, dvije viole d'amore, jedna violetta, tri violončela i jedan kontrabas. Nastali su u razdoblju od početka 18. do prve polovice 20. stoljeća. Kod primjeraka koji imaju signaturu, riječ je o kopijama cremonskih (Nicolò Amati, Antonio Stradivari, Carlo Bergonzi) i rimskih (David Tecchler) majstora klasičnog razdoblja iz druge polovice 17. i prve polovice 18. stoljeća. Jedna je violina rad venecijanskoga graditelja Gimabattiste Bodija, nastala 1799. godine (ili između 1799. i 1835.). Nadalje, tu su radovi austrijskih (Johann Georg Thir) i slovačkih graditelja (Johann Georg Leeb) iz sredine i druge polovice 18. stoljeća, kao i instrumenti graditelja i radionicâ iz Austrije (*A. Lutz & Comp.*) i Njemačke (Alfred Stelzner, *F. Hamma & Co.*) iz zadnje trećine, odnosno kraja 19. stoljeća. Instrumenti nastali na području današnje Češke izrađeni su u zadnjoj trećini 19. stoljeća (*Johann Michl & Sohn, Gebrüder Placht, Bruder Lutz*), početkom 20. stoljeća (Carl Meisl) te u njegovoj prvoj trećini (Anton Schrötter). Od domaćih graditelja zastupljeni su Julio Penc s dvije violine nastale 1930-ih te Andrija Sinković s kontrabasom iz istog razdoblja. Penca 1922. susrećemo i u ulozi restauratora, kao i Franju Finka 1842. te Franju Schneidera 1962. Iz Schneiderove tvornice u zbirci se čuva violina nastala krajem 1920-ih ili

[225] Kamilo DOČKAL: *Naše violine i njihovi graditelji*, Tisak Nadbiskupske tiskare, Zagreb 1940.
[226] Nada BEZIĆ: *Društveni orkestar Hrvatskog glazbenog zavoda*, 33.
[227] Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 113.

tijekom 1930-ih. Uz primjerke četiriju danas standardnih gudačkih instrumenata – violinu, violu, violončelo i kontrabas – tu su i neki stariji, koji se ne koriste u glazbi nakon 18 stoljeća. Prva viola d'amore rad je nepoznatoga graditelja i podrijetla, vjerojatno nastala početkom 18. stoljeća. Druga viola d'amore, vjerojatno njemačkog ili češkog podrijela, rad je Franza Ignaza Granda iz 1737. Tu je i violetta – gudački instrument tipa viole da braccio, koji je izrađen u radionici *A. Lutz & Comp.* u Beču u zadnjoj trećini 19. stoljeća.

Violine od brojeva HGZ-G 25 do HGZ-G 35 potječu iz ostavštine Julija Penca. Predstavljaju različite vrste školskih instrumenata: od violine četvrtinke (1/4; HGZ-G 26) i polovinke (1/2; HGZ-G 31 i HGZ-G 34), preko tročetvrtinke (3/4; HGZ-G 27, HGZ-G 28, HGZ-G 29, HGZ-G 30, HGZ-G 35) i sedamosminke (7/8; HGZ-G 32) do cijele violine (4/4; HGZ-G 25; HGZ-G 33). Hrvatskom glazbenom zavodu darovala ih je njegova udovica.

Instrumenti su – osim kontrabasa koji se čuva u sobi 14 – pohranjeni u ormarima u sobi 7 u prizemlju.[228] Kako ne bi došlo do preklapanja s inventarnim brojevima puhačkih instrumenata koji su pohranjeni u MUO-u, u dogovoru s Nadom Bezić, uz akronim „HGZ" dodano je slovo G kao Gundulićeva ulica (HGZ-G). Instrumenti su označeni numeracijom koja se trenutačno koristi. Tim će redoslijedom biti analizirani i u nastavku teksta. Stari brojevi – kod primjeraka koji ih imaju – stavljeni su u uglate zagrade. Neki instrumenti na korpusu i vratu tankim konopcem imaju zavezane pečate i cedulje s brojevima (jedan se odnosio na violinu, a drugi na gudalo). Neki imaju brojeve na stražnjoj strani korpusa ispod vrata, a neki još i brojeve na kutiji (napisano kredom ili na naljepnici). Budući da ovakvo označavanje nije bilo dosljedno provođeno, doneseno je u podnožnim bilješkama.

Prije opisa svakog pojedinog instrumenta, pažnju valja posvetiti violini koja je ranije također bila u vlasništvu HGZ-a, ali to više nije jer joj se izgubio reg. Kao rad znamenitog talijanskoga graditelja Giuseppea Guarnerija iz 1713., bila je najvrjedniji primjerak u zbirci. Osim graditelja, važni su i njezini prijašnji vlasnici i glazbenici koji su je rabili. Oni su na različite načine bili povezani s HGZ-om pa je njezin povijest ovdje ipak predstavljena.

3.4.0 Violina Giuseppea Giovannija Battiste Guarnerija

Violina je nosila signaturu „Giuseppe Guarneri Cremonensis faceibat Anno 1713".[229] Sagradio ju je Giuseppe Giovanni Battista Guarneri (1666. – oko 1740.), član jedne od najistaknutijih cremonskih obitelji graditelja gudačkih instrumenata. Giuseppe Giovanni Battista bio je treći sin Andreje Guarnerija (1623. – 1698.), učenika Nicole Amatija. Poznat

[228] Ranije su se čuvali u ormarima u sobama 1 i 1a.
[229] Kamilo DOČKAL: *op. cit.*, 15; Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 113.

stoga kao „filius Andreae“ („Andrejin sin“), najprije je djelovao kao pomoćnik svog oca, a obiteljski posao je naslijedio 1698. Po stilu njegovi instrumenti predstavljaju prijelaz od Nicole Amatija k njegovu sinu Giuseppeu Guarneriju „del Gesù“. Općenito je za njega tipičan manji model violine s niskim izbočenjem, uskim srednjim dijelom, istaknutim uglovima, izduženim bočnim udubinama (što podsjeća na Stradivarijev model *Allongé*) i otvorima smještenima niže nego obično. Lak je najčešće bio narančasto-crvenkasti. Od 1715. u radu su mu pomagala dvojica sinova: Pietro Guarneri (1695. – 1762.), koji se 1717. preselio u Veneciju („Pietro di Venezia“), te (Bartolomeo) Giuseppe Guarneri „del Gesù“ (1698. – 1744.), koji se uz Antonija Stradivarija smatra najistaknutijim majstorom klasične talijanske gradnje violinâ. Instrumenti Giuseppea Guarnerija „del Gesù“, baš kao i njegova oca Giuseppea Giovannija Battiste, počeli su se iznimno cijeniti tek u 19. stoljeću.[230]

Prema do sada poznatim podacima, violina je najprije bila u vlasništvu baruna Metela Ožegovića (1814. – 1890.), koji ju je 1878. darovao skladatelju Gjuri Eisenhuthu (1841. – 1891.).[231] On je od 1854. do 1860. pohađao glazbenu školu HGZ-a gdje su ga violinu podučavali Antun Schwarz, a pjevanje i glazbenu teoriju Vatroslav Lichtenegger. Kasnije je privatno studirao u Beču kontrapunkt i kompoziciju kod Antuna Michaela Storcha. Kao violinist je nastupao solistički i u komornim sastavima. S bratom Josipom (violončelo) i kćeri Luisom (klavir) osnovao je 1890. klavirski trio. U orkestru Hrvatskog narodnog kazališta povremeno je svirao od 1860-ih, a od 1881. do 1891. bio je koncertni majstor te dirigent opere i operete. U glazbenoj školi HGZ-a podučavao je violinu od 1876. do 1890. Svojom mnogostranom djelatnošću Eisenhuth je uz Ivana Zajca, počevši od 1870-ih, bio najsvestraniji glazbenik hrvatskoga glazbenog života. Gotovo da u Zagrebu nije bilo koncerta na kojemu nije sudjelovao kao violinist, dirigent, orguljaš ili skladatelj.[232]

Poslije smrti Gjure Eisenhutha violinu je preuzeo njegov brat, violončelist Josip Eisenhuth (1844. – 1896.), koji je predavao violončelo u glazbenoj školi HGZ-a od 1889. do 1892. Josipova udovica dala ju je Hrvatskoj komercionalnoj banci kao zalog za mjenicu. Upravni odbor banke darovao ju je HGZ-u i tako stekao prava utemeljiteljnoga člana.[233]

---

[230] Charles BEARE – Carlo CHIESA – Duane ROSENGARD: Guarneri family, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 10, 478-480.
[231] Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 113.
[232] Antun GOGLIA: Gjuro Eisenhuth, *Sv. Cecilija*, 20 (1926) 2, 37-48; Ivona JANOVIĆ-MALINAR: Eisenhuth, Gjuro, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 1998, sv. 4, 22-24.
[233] Kamilo DOČKAL: *op. cit.*, 16.

Violina je 1913. predana na korištenje violinistu Zlatku Balokoviću (1895. – 1965.).[234] On je od 1904. do 1911. učio kod Václava Humla u glazbenoj školi HGZ-a te od 1911. do 1913. kod Otakara Ševčíka u Majstorskoj školi Muzičke akademije u Beču. Nakon diplome pozvan je u Berlin izvesti koncert za violinu čiji je autor bio Ivan Ivanovič Kryzhanovsky (1867. – 1924.), također Ševčíkov đak. U *Novostima* je u osvrtu na koncert zabilježen izlazak mladog virtuoza pred publiku: „U to zazvoni zvonce, a Zlatko uhvativ svoje Gvarnerice ne sjevne nego zažgri očima. Stisak ruke, čvrsti stisak, i meni ga nestane iza vrata.“[235] Iz ovoga se može zaključiti da mu je za taj koncert Ravnateljstvo HGZ-a ustupilo Guarnerijevu violinu. Ohrabren tom gestom, Baloković se 21. studenog 1913. obratio Ravnateljstvu s molbom za njezinom posudbom. Ravnateljstvo mu ju je 1. prosinca 1913. odlučilo ustupiti na godinu dana.[236] Baloković je s njome veljači 1914. krenuo na svoju prvu turneju. Violina nije vraćena u HGZ i njezina sudbina nije poznata. Baloković je 1954. u Londonu kod tvrtke *William E. Hill & Sons* kupio violinu „King“, koju je u Cremoni 1735. sagradio Giuseppe Guarneri „del Gesù“. Prema njegovoj želji, violina je 1968. predana na čuvanje Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti (danas Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti). Baloković je posjedovao još tri violine Giuseppe Guarneria „del Gesù“: „Count de Vière-Cheremetieff“ (između 1725. i 1729.), „Baloković, Haupt“ (1732.) i „Lord Wilton“ (1742.).[237]

3.4.1 Violina (HGZ-G 1 [1])

Ukupna duljina violine je 60 cm, duljina korpusa 35,5 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20,9 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Na dnu, koje je napravljeno iz dvaju dijelova, vidljive su šare. Lakirana je narančastim lakom. Krajevi *f* otvora su vegetabilno izvedeni. Na hvataljci je naljepnica „HGZ broj 1“. Korpus je oštećen, a konjić i žičnjak nedostaju. Čuva se u crnoj kutiji dimenzija 78,5 x 24,5 x 9,5 cm.[238]

Na dnu s unutarnje strane, ispod desnog *f* otvora, nalazi se naljepnica na kojoj je tušem zapisana signatura „No 146. Dresden, Juli 93. / Dr. Alfred Stelzner“. Ispod čepića (kraja žičnjaka koji prelazi preko donjeg sedla) urezano je „No 146“. Zahvaljujući tome saznajemo da ju je kao svoj opus 146 u Dresdenu u srpnju 1893. sagradio Alfred Stelzner (1852. – 1906.). On je posebno ostao upamćen po dva instrumenta koja je sâm konstruirao. Prva je violota, tenor violina s korpusom dugačkim 42 cm, menzurom srednje velike violine i četiri

[234] Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 113.
[235] Cit. N.: Ogroman uspjeh Zlatka Balokovića u Berlinu, *Novosti*, 7 (9. listopada 1913.) 274, 3.
[236] Milovan BUCHBERGER: *Zlatko Baloković: život s violinama*, Milovan Buchberger, Zagreb 2018, 94-96.
[237] *Ibid.*, 100-108.
[238] Na kutiji je kredom napisan broj 15.

žice ugođene po kvintama (G-d-a-e_1). Zvuči oktavu niže od violine, a po boji zvuka je između viole i violončela. Njome je Stelzner nastojao u sastavu gudačkog kvarteta ispuniti zvučnu prazninu između viole i violončela. Drugi je cellone, „veliki violončelo“ s korpusom dva cm duljim od violončela i četiri žice ugođene po kvintama. Zvuči oktavu niže od violote i dvije oktave dublje od violine. Za Stelznerove instrumente nastao je i omanji glazbeni repertoar. A. E. Gerspacher skladao je *Gudački kvartet za violinu, violu, violotu i violončelo*, Felix Draeseke autor je gudačkog kvinteta s violotom (*Stelzner-Quintett,* 1897.), dok su Arnold Krug i Otto Kaletzsch napisali gudačke sekstete s violotom i celloneom. Stelzner je upotrijebio violotu i cellone u svojim operama *Rübezahl* (1902.) i *Swatowits Ende* (1903.).[239]

3.4.2 Violina (HGZ-G 2 [2])

Ukupna duljina violine je 59 cm, duljina korpusa 35 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 21 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz jednog dijela) od javorovine. Lakirana je narančastim lakom.. Osim male pukotine na glasnjači, dobro je očuvana. Pohranjena je u crnoj kutiji dimenzija 77,5 x 24,5 x 10,5 cm.[240] Prema podacima iz HGZ-a, riječ je o kopiji po uzoru na Antonija Stradivarija. Violina nema signaturu, ali je na stražnjoj strani vrata – na pečat „G. Z.“ kao (Hrvatski) glazbeni zavod – utisnut pečat *Hamma.* Radionicu *F. Hamma & Co.* osnovao je u Stuttgartu 1864. graditelj violina Fridolin Hamma stariji (1818. – 1892.). Radionica je 1880. zapošljavala 20 radnika. Nakon Fridolinove smrti preuzeo ju je njegov sin Emil Hamma (1855. – 1928.).[241] U to se razdoblje, odnosno kraj 19. ili početak 20. stoljeća, može datirati i ova violina. Emilova braća Albert Hamma i Franz Hamma bavila su se kupovinom i prodajom violinâ najznamenitijih graditelja kao što su Stradivari, Guarneri, Amati i Guadagnini. Gradnjom violina nastavili su se baviti Emilovi sinovi: Fridolin mlađi (1881. – 1969.), Emil mlađi (1883. – 1958.) i Alfred (1891. – 1917.). Fridolin Hamma mlađi naukovao je u Markneukirchenu i Parizu. U Stuttgart se vratio 1917., a upravljanje radionicom preuzeo je 1928. Radionica je bombardirana za vrijeme Drugog svjetskog rata te su uništeni mnogi instrumenti i arhivski dokumenti. Ipak, Fridolin ju je po završetku rata uspio ponovno pokrenuti. Nakon njega ju je preuzeo njegov sin Walter Hamma (1916. – 1988.).[242] Vodio ju je sve do 1984. kada je nakon 120 godina djelovanja zatvorena.

---

[239] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *Die Geigen und Lautenmacher vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, 3. dopunjeno izdanje, Frankfurter Verlags-Anstalt, Frankfurt 1922, sv. 2, 486-487; Karel JALOVEC: *Enzyklopädie des Geigenbaues*, Dausien, Hamanu am Main 1965, sv. 2, 298.
[240] Na kutiji je na jednoj naljepnici napisan broj 2, a na drugoj napisano pa prekriženo „HGZ broj 33“.
[241] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 196.
[242] Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 1, 375.

3.4.3 Violetta (HGZ-G 3 [3])

Ukupna duljina viole je 77 cm, duljina korpusa 41 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 32,5 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Obod, dno i stražnja strana vrata ukrašeni su intarzijama. Lakirana je narančastim lakom. Vrlo dobro je očuvana. Otkupljena je 1971. od Marije Mavrović. Natpis na konjiću „Bogumil Tersiev – Sofia“ upućuje na to da ju je 1978. godine – kao i violu d'amore HGZ-G 13 [7] – popravljao Bogumil Terzijev iz Sofije. Pohranjena je u kutiji u obliku trapeza dimenzija 83 x 38,5 x 19 cm.[243] Rubovi gornjeg dijela korpusa su valovito izvedeni (nisu ovalni), a donji dio korpusa je širi nego kod moderne viole zbog čega djeluje strukirano.

Prema inventarnom popisu HGZ-a, ovo je „viola (violetta) bombarda“, a u kutiji je uz nju cedulja na kojoj piše da je „viola pomposa“. Ovo valja prokomentirati. Bombarda ili bomhart (njem. *Bombardt*, *Bombart*, *Bomhart*) naziv je za tenor šalmaj, drveni puhački instrument s dvostrukim jezičcem tipa oboe, koji je bio raširen od 15. do 17. stoljeća. Viola pomposa je viola s pet žica ugođenih po kvintama poput današnje viole (c-g-d_1-a_1-e_2) s dodatnom e žicom. Druga mogućnost ugodbe bila je d-g-d_1-g_1-c_2. Bila je u upotrebi od oko 1725. do oko 1770. Držala se ispod brade i svirala poput violine. Glazbeni teoretičar Heinrich Christoph Koch i skladatelj Johann Gottlieb Graun zvali su je *violino pomposo*. Među sačuvanu glazbu za ovaj instrumet ubrajaju se dva dua za flautu i violu pomposu ili violinu Georga Philippa Telemanna, dvostruki koncert Johanna Gottlieba Grauna, dvije sonate da camera Johanna Gottlieba Janitscha te sonata s bassom continuom Cristiana Giuseppea Lidartija.[244] Spomenimo da postoji i gudački instrument viola di bordone ili bariton, koji je veličine viole da gamba ili violončela. Ima šest ili sedam crijevnih žica iznad te od sedam do 24 metalnih žica ispod hvataljke, koje je svirač mogao i trzati. Osobito je bio rasprostranjen u Njemačkoj u 17. i 18. stoljeću. Najpoznatiji skladatelj za bariton bio je Franz Joseph Haydn, koji je za princa Nikolausa II. Esterházyja napisao preko 175 skladbi.

Violetta je umanjenica od viola. Ovim su se izrazom u 16. i 17. stoljeću označavali različiti gudački instrumenti tipa viole da braccio (od 16. do 18. stoljeća obitelj gudačkih instrumenata koja ima oblik violine i drže se poput nje u ruci [tal. *braccio* ruka]) i viole da gamba (od 16. do 18. stoljeća obitelj gudačkih instrumenata različitih veličina i ugodbi, koja se pri sviranju drži među nogama [tal. *gamba* noga]). U 17. stoljeću violetta je obično označavala violu. Njemački glazbeni teoretičar Michael Praetorius u drugom svesku svog

---

[243] Na kutiji je kredom napisan broj 2.

[244] Howard MAYER BROWN: Viola pomposa, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 26, 701.

teorijskog spisa *Syntagma musicum* (1619.) violettom naziva violu ili violinu. Talijanski skladatelj Sebastiano Cherici u svom djelu *Inni sacri a 2, 3, 4 e 5 voci con violini e senza*, op. I (Bologna, 1672.) violettom naziva malu bas violinu. U 18. stoljeću tako se općenito nazivala viola ili gudački instrument srednjeg registra. Njemački teoretičar, skladatelj i leksikograf Johann Gottfried Walther u svom djelu *Musicalisches Lexicon* iz 1732. opisao ju je kao gudački instrument srednjeg registra, bilo viola ili mala viola da gamba.[245]

Ova je violetta izrađena u zadnjoj trećini 19. stoljeća kao historicistička replika po uzoru na barokni instrument iz 17. ili prve trećine 18. stoljeća. Ima naljepnicu sa signaturom „A. Lutz & Comp. / Kais. kön. ausschl.[ießliche] priv.[ilegierte] / Musik-Instrumenten- & Saiten-Fabrik / k. k. beeideter Schätzmeister / Wien, Fleischmarkt No. 6“, odnosno „A. Lutz & društvo / carsko-kraljevska ekskluzivna privilegirana / tvornica glazbenih instrumenata i žicâ / prisegnuti carsko-kraljevski procjenitelj / Beč, Fleischmarkt 1“.

Anton (I.) Lutz (1814. – 1896.) rođen je u Schönbachu na zapadu Češke, a umro je u Beču. Bio je sin graditelja violinâ Ignatza Lutza (? – 1840.) te partner u tvrtki *A. Lutz & Comp.* u Beču. Tvrtka se nalazila na adresi Schönbach 234. Od 1869. djelovala je i u Beču, najprije na adresi Fleischmarkt 10, a od 1875. do 1907. na adresi Fleischmarkt 6. Anton Lutz za svoje gudačke instrumente nagrađen na izložbama u Londonu, Grazu, Egeru, Linzu i Trstu 1871., Moskvi 1872. te Parizu i Beču 1873. Imao je dva mlađa brata, Johanna I. (1820 – 1888.) i Vincenza (1821. – 1886.), koji su kod njega izučili zanat gradnje violinâ. Njegovi sinovi i učenici bili su Josef (I.) Lutz (? – ?), Johann (III.) Lutz (? – 1891.) i Ignaz (II.) Lutz (1843. – 1907.). Upravo se Ignaz (II.) posebno istaknuo. Školovao se u Austriji i Mađarskoj, proputovao Njemačku i Italiju, a 1868. nastanio se u Beču. U Schönbach se vratio 1889. i preuzeo očevu tvrtku. Bio je carski i kraljevski procjenitelj, dvorski dobavljač te dobitnik niza nagrada na izložbama.[246]

3.4.4 Viola (HGZ-G 4 [4])

Ukupna duljina viole je 63 cm, duljina korpusa 38 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 22 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine. Lakirana je tamnosmeđim lakom. Nema signaturu na temelju koje bismo mogli odrediti ime graditelja i mjesto podrijetla. Riječ je o majstorskom instrumentu, vjerojatno

[245] Howard MAYER BROWN – Stephen BONTA: Violetta, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 26, 701.
[246] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 307-308; Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 2, 45-46; Christian FASTL: Lutz, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_L/Lutz_Familie.xml. Pristup: studeni 2018.

nastalom u 19. stoljeću. Vrlo dobro je očuvana. Na dnu s unutarnje strane, ispod desnog *f* otvora, nalazi se naljepnica „Reparavit Franciscus Schneider / Zagabriae Anno 1962“, koja upućuje da ju je u Zagrebu 1962. popravljao graditelj i restaurator Franjo Schneider 1903. – 1966.). On ju je otvarao, pojačao gredicom (njem. *Bassbalken*) i stavio svoj konjić. Pohranjena je u smeđoj kutiji dimenzija 81 x 27 x 9 cm.[247]

Na gornjoj strani kutije je srebrna pločica s natpisom „Dr. M. Ž.“, a na donjoj strani metalna s natpisom „Dr. Milan Žepić – Zagreb“. Viola je pripadala liječniku (specijalistu pulmologu, ftizeologu) i glazbeniku Milanu Žepiću (1900. – 1976.), učeniku Václava Humla. On je više od 50 godina svirao u komornim ansamblima i orkestrima, a nastupao je i solistički. Bio je vrlo aktivan u Hrvatskom glazbenom zavodu. Od 1922. do 1924. svirao je dionicu I. violine u Društvenom orkestru HGZ-te je bio njegov koncertni majstor, a od 1934. do 1937. svirao je dionicu I. violine i viole.[248] Član Ravnateljstva HGZ-a bio je od 1942. Dužnost predsjednika HGZ-a obnašao je od 1952. do smrti,[249] a 1955. inicirao je ponovno pokretanje Društvenog orkestra kojem je bio koncertni majstor od 1955. do 1975. godine.[250] Violu je 14. travnja 1981. darovala Branka Perković-Žepić, udovica Milana Žepića. Osim ove viole, darovala je još dva instrumenta: violinu Johanna Georga Leeba (HGZ-G 5) te violinu Giambattiste Bodija (HGZ-G 6).[251]

3.4.5 Violina (HGZ-G 5 [6])

Ukupna duljina violine je 59 cm, duljina korpusa 35 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine.[252] Lakirana je tamnosmeđim lakom koji se na više mjesta zgulio. Žičnjak se na gornjem dijelu odlijepio. Konjić nedostaje, a dušica je pala. Ova je violina, zajedno s violinom HGZ-G 18, pohranjena u smeđoj četvrtastoj kutiji dimenzija 76 x 30 x 8 cm.[253]

Na dnu s unutarnje strane, ispod desnog *f* otvora, nalazi se naljepnica na kojoj je tiskana signatura „Joannes Georgius Leeb / fecit Posonii 1708“, odnosno „Joannes Georgius Leeb / izradio [u] Bratislavi 1708“. Leeb (Löb) bila je široko razgranata obitelj graditelja violinâ iz Bratislave (njem. Pressburg, mađ. Pozsony). Balthasar Leeb djelovao je u Bratislavi

[247] Na kutiji je naljepnica na kojoj piše HGZ 40.
[248] Nada BEZIĆ: *Društveni orkestar Hrvatskog glazbenog zavoda*, 36.
[249] Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 209.
[250] Nada BEZIĆ: *Društveni orkestar Hrvatskog glazbenog zavoda*, 39-41.
[251] Arhiv Hrvatskoga glazbenog zavoda, Dokumentacija Zbirke instrumenata, Darovni ugovor (urudžbeni broj 152/1981). Zahvaljujem Nadi Bezić na uvidu u dokument.
[252] Na korpusu i vratu su tankim konopcem zavezani pečati i cedulje s brojevima 25a i 25b (jedan se odnosio na violinu, a drugi na gudalo).
[253] Na kutiji piše HGZ 33.

i Trnavi između oko 1740. i 1758. Njegov sin i nasljednik bio je Johann Georg (I.) Leeb (oko 1740. – oko 1813.). Građansko pravo stekao je 1779., a djelovao je u Bratislavi do 1810. Izrađivao je violine po uzoru na Jacoba Steinera i Nicolu Amatija. Njihov ton opisuje se kao „mekan, plemenit, često moćan“.[254] Njegov sin i nasljednik bio je Johann Georg (II.) Leeb (1779. – 1817.), koji je također djelovao u Bratislavi. Radio je violine po uzoru na Nicolu Amatija, čija je kvaliteta i ljepota bila čak i veća nego u njegova oca.[255]

Stručna literatura spominje da bi godinu 1706. u signaturi Johanna Georga (I.) Leeba trebalo shvatiti kao „1766“ ili čak „1796“.[256] To je vjerojatno slučaj i s ovom violinom, čiji je korpus mogao nastati 1768. ili 1798., ali je kasnije promijenjena. Vrat je iz 19. stoljeća, a menzura moderna. Kao što je spomenuto, violina je pripadala Milanu Žepiću. Bila je posuđena Blaženki Brezovec-Biondić, koja je u Društvenom orkestru HGZ-a svirala dionicu II. violine. Članicom je postala još kao studentica Medicinskog fakulteta u Zagrebu (1971.) te je od 1978. nastavila svirati i kao liječnica.[257]

3.4.6 Violina (HGZ-G 6 [8])

Ukupna duljina violine je 59 cm, duljina korpusa 35,7 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 21 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz jednog dijela) od javorovine. Lakirana je narančastosmeđim lakom, koji je na više mjesta izguljen. Inače je relativno dobro očuvana. Pohranjena je u crnoj kutiji dimenzija 78,5 x 23,5 x 8 cm.

Na dnu s unutarnje strane, ispod desnog *f* otvora, nalazi se naljepnica na kojoj je tiskana signatura „Bodio in Venezia / 1799“. Giambattista Bodio (1774. – 1849.) bio je sin mletačkog violinista koji se također zvao Giambattista (Giobatta) Bodio. Radio je u očevoj kući na Campo San Polo, drugom po veličini trgu u Veneciji nakon Trga svetog Marka (tal. *Piazza San Marco*). Nakon očeve smrti 1826. preselio se na adresu Fondamenta Condulmer 338. Gotovo svi njegovi radovi nastali su do 1835. godine.[258] Ako je godina navedena u signaturi točna, ova violina predstavlja njegov raniji rad. Vrat joj je naknadno promijenjen te ima modernu menzuru. Pripadala je Milanu Žepiću. Bila je posuđena doktoru prava Teodoru Durmanu (1905. – 1994.), koji je kao violinist bio član Društvenog orkestra Hrvatskoga glazbenog zavoda od 1931. do 1936. te od 1955. do 1992. godine.[259] Bio je i član

[254] Cit. Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 288.
[255] *Ibid.*, 287-288; Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 2, 22-23.
[256] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 288.
[257] Nada BEZIĆ: *Društveni orkestar Hrvatskog glazbenog zavoda*, 99 i 117.
[258] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 49; Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 1, 146.
[259] Nada BEZIĆ: *Društveni orkestar Hrvatskog glazbenog zavoda*, 33 i 100.

Ravnateljstva HGZ-a od 1958. do 1981. godine.[260] Počasnim članom imenovan je 1982. godine.[261] Njegovao je kućno muziciranje te je sakupio vrijednu zbirku nota komorne glazbe, koju je oporučno darovao knjižnici HGZ-a.[262]

3.4.7 Viola (HGZ-G 7)

Ukupna duljina viole je 65 cm, duljina korpusa 38,7 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 23 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Lakirana je tamnosmeđim lakom. Dobro je očuvana. Pohranjena je u crnoj kutiji dimenzija 76 x 26 x 13,5 cm. Na dnu s unutarnje strane, ispod desnog *f* otvora, nalazi se naljepnica na kojoj je tiskana signatura „Johann Michl & Sohn / Musik-Instrumenten-Fabrik / in Graslitz, Böhmen / gegründet 1870“, odnosno „Johann Michl i sin / tvornica glazbenih instrumenata u Kraslicama, Češka / osnovano 1870“. Kao što sugerira signatura, radionicu je 1870. osnovao Johann Mihcl (1838. – 1899.) u Kraslicama. Johann Michl sin u radu mu se pridružio 1880. pa je radionica od tada nosila ime *Johann Michl & Sohn.* Nalazila se na adresi Kaiserstraße 937. U tom je razdoblju, odnosno u posljednoj trećini 19. stoljeća, izrađena i ova viola. Izrađivala je još violine, citre, drvene (flaute i klarinete) i limene puhačke instrumente (rogove, tenore, krilnice, kornete, trube, tube, trombone, helikone, eufonije). Od 1927. vodio ju je Wendelin Michl, a nakon Drugog svjetskog rata je nacionalizirana.[263]

3.4.8 Viola (HGZ-G 8 [11])

Ukupna duljina viole je 71 cm, duljina korpusa 44 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 27 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Lakirana je narančastosmeđim lakom. Na stražnjoj strani vrata utisnut je pečat „G. Z.“ kao (Hrvatski) glazbeni zavod. Dobro je očuvana. Pohranjena je u crnoj kutiji dimenzija 79 x 31 x 14 cm.[264]

Na dnu s unutarnje strane, ispod desnog *f* otvora, nalazi se naljepnica sa signaturom „Nicolaus Amatus fecit / Cremonae Anno 1692“ („Nicolò Amati izradio / [u] Cremoni 1692. godine“. Kamilo Dočkal o violi je zapisao sljedeće: „Ovaj instrument smatraju mnogi, pa i g. prof. Vaclav Huml, dragocjenim originalom cremonskog majstora. Viola je krasno sačuvana pa spada među najdragocjenije instrumente u Zagrebu.“[265] Međutim, već i Dočkal primjećuje

---

[260] Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 199 i 212; Marcel BAČIĆ (ur.): *op. cit.,* 45.
[261] Marcel BAČIĆ (ur.): *op. cit.,* 47.
[262] Nada BEZIĆ: *Društveni orkestar Hrvatskog glazbenog zavoda,* 84.
[263] William WATERHOUSE: *op. cit.,* 263 i 459.
[264] Na kutiji je napisan broj 10. Kamilo Dočal naveo je ovaj instrument kao HGZ 74. Usp. Kamilo DOČKAL: *op. cit.,* 16.
[265] Cit. *ibid.,* 16.

da ovo valja uzeti s (krajnjim) oprezom. Naime, Nicolò Amati umro je 1684., a kao godina gradnje viole naznačena je 1692. Riječ je o instrumentu koji je, vjerojatno u 18. stoljeću, nastao prema modelu Nicole Amatija. Amati je bila obitelj talijanskih graditelja gudačkih instrumenata iz Cremone. Najaktivniji su bili između 1540. i 1740. Prvi iz toga razdoblja bio je Andrea Amati (prije 1511. – 1577.), začetnik cremonske škole. Karijeru je započeo kao graditelj lutnji, a prvu violinu današnjeg oblika konstruirao je oko 1570. Njegov stariji sin Antonio Amati (oko 1540. – 1607.) izrađivao je uglavnom violine udružen s mlađim bratom Girolamom Amatijem (oko 1551. – 1630.). Girolamov sin i učenik Nicolò Amati (1596. – 1684.) najpoznatiji je majstor iz ove obitelji. U nizu pojedinosti usavršio je dotadašnje modele violinâ, stvorivši oko 1625. model *Grande Amati*. Posljednji iz ovog razdoblja bilo je Nicolin sin Girolamo Amati (1649. – 1740.). Nastavio je obiteljsku tradiciju, ali slavu i savršenstvo prethodnika nije dosegnuo.[266]

Ispod naljepnice sa signaturom nalazi se cedulja „Reparavit Julio Penc, Zagreb / Anno 1922“, zahvaljujući kojoj saznajemo da ju je popravljao Julio Penc (Julius Pentz; 1893. – 1942.). Ovaj graditelj i restaurator gudačkih instrumenata naukovao je u rodnom Somboru kod Károlyja Raaba (1885. – 1926.) te u Budimpešti kod Pála Piláta (1860. – 1931.). Od 1920. do 1922. djelovao je u Zagrebu u radionici Svetolika Pašćana (1892. – 1971.).[267] Od 1922. imao je vlastitu radionicu. Njegova radionica, punog naziva *Julio Penc, jedina majstorska radiona za popravak antiknih violina u Zagrebu*, najprije je bila u Bregovitoj ulici 3 (danas Tomićevoj), a kasnije u Ilici 35.[268]

Violu je 1940. od Hrvatskoga glazbenog zavoda pozajmio Ladislav Miranov (1900. – 1987.).[269] Miranov je studij violine završio na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u klasi Václava Humla. Uz Václava Humla, Milana Grafa i Umberta Fabbrija, bio je jedan od suosnivača Zagrebačkog kvarteta 1919. u kojem je svirao violu, a od 1928. do 1937. prvu violinu.

---

[266] Charles BEARE – Carlo CHIESA – Philip J. KASS: Amati, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 1, 443-446..

[267] Stanislav KNEŽEVIĆ: *Iz muzičke prošlosti Sombora*, Gradska biblioteka „Karlo Bijelicki“ – Gradski muzej Sombor, Sombor 2011, 65.

[268] Kamilo Dočkal o Penzovoj je radionici zabilježio: „Mala je to sobica dvorišne zgrade i u nju se valja penjati strmim uskim stubama, nu tu se ipak nalaze i bez prethodnog dogovora na okupu ljudi vrlo raznolikih staleža: i profesori muzičke akademije, i časnici, i liječnici, i suci, i učenici muzičke akademije, i vojnici, i svećenici, i kavanski muzičari. Sve vodi u ovu malu sobicu želja dobiti dobru violinu. Julio Penc je zaposlen najviše na popravku antiknih instrumenata, te je osipan poslom. Treba čekati i pol godine dok dođeš na red! (…) Kao reparater imade Julije Penc priznanice svih domaćih i stranih velikih umjetnika, kao Miroslava Schlicka, Jure Tkalčića, Rudolfa Matza, Václava Humla, Ljerka Spillera, Zlatka Balokovića, Jana Kubelíka, Váše Příhode i dr. Priznanice sam lično vidio i čitao pa bi se od njh dala sastaviti cijela knjiga. Julije Penc je čedan i skroman radnik, koji uživa simpatije svojih mušterija. Trebalo bi jedino da si odgoji nasljednike, što su činili i drugi graditelji gudala. Šteta da dugotrajnim radom stečeno iskustvo odlaskom i smrću propadne.“ Cit. Kamilo DOČKAL: *op. cit.*, 30-31.

[269] *Ibid.*, 16.

Djelovao je kao komorni i orkestralni glazbenik te je bio dugogodišnji član i solo violist Zagrebačke filharmonije. Od 1957. do 1961. predavao je na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu, a od 1961. do 1971. na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. U povodu proslave 150. obljetnice, Ravnateljstvo HGZ-a ga je 21. ožujka 1977. imenovalo počasnim članom.[270]

3.4.9 Viola d'amore (HGZ-G 9 [12])

Ovo je viola d'amore (franc. *viole d'amour*, njem. *Liebesgeige*), gudački instrument altovskog opsega, nešto veća od današnje viole. Držala se ispod brade i svirala poput violine. Njezina ukupna duljina je 73 cm, duljina korpusa 36 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 23,5 cm. Pohranjena je u crnoj četvrtastoj kutiji dimenzija 82,7 x 29,9 x 14 cm.[271] Glasnjača je izrađena od borovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine. Lakirana je smeđim lakom. Ima ukupno 14 žica: sedam za sviranje iznad hvataljke i sedam za rezonanciju, koje se protežu ispod hvataljke i konjića. Sedam vijaka za ugađanje je s lijeve i sedam s desne strane vrata. Dno joj je ravno. Zvučni otvori su u obliku plamena. Ispod hvataljke je mali okrugli otvor za rezonanciju ukrašen rozetom. Premda to kod ove nije slučaj, d'amore je na pužu najčešće imala izrezbarenu glavu Kupida (Amora) s povezom na očima (kao metaforom za „slijepu ljubav"), po čemu je dobila ime. Osobito je bila raširena tijekom 17. i 18. stoljeća. Leopold Mozart ju je u svom djelu *Versuch einer gründlichen Violinschule* (hrv. *Pokušaj temeljne violinske škole*, 1756.) opisao kao „vrstu violine koja posebno ljupko zvuči u večernjoj tišini", dok ju je 1790. austrijski skladatelj i orguljaš Johann Albrechtsberger nazvao „prijatnim komornim instrumentom". Sačuvani primjerci svjedoče se da se osobito rado svirala u Austriji, Njemačkoj, Češkoj i Italiji. Među graditelje gudačkih instrumenata koji su izrađivali i viole d'amore ubrajaju se, među ostalima, Joseph Anton i Matthias Alban (Albani), Lorenzo i Tomaso Carcassi, Giovanni Battista Guadagnini, Carlo Ferdinando Landolfi, Vincenzo Ruggieri, Jacob Stainer, Lorenzo Storioni i Paolo Antonio Testore.[272]

Ovaj instrument nosi rukom ispisanu signaturu „Franciscus Ignatus Grand / Cretybum et Fidium Factor / de Schönfelda Anno 1737". O graditelju pod imenom Franz Ignaz Grad u

---

[270] Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 182.
[271] Kredom je na kutiji napisan broj 4, na naljepnici broj 11. Kamilo Dočkal je navodio ovaj instrument kao HGZ 58. Usp. Kamilo DOČKAL: *op. cit.*, 16.
[272] Myron ROSENBLUM: Viola d'amore, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 26, 696-700.

stručnoj literaturi za sada nije bilo moguće pronaći nikakve detalje.[273] Kao što sugerira singatura, nastala je u Schönfeldu, ali nije moguće odrediti koje je točno mjesto u pitanju.[274] Iznad signature je naljepnica „Favitotta Stowasser J. / Budapesten 1892“, što upućuje da ju je u Budimpešti 1892. popravljao Franz Stowasser. On je bio član široko razgranate obitelji graditelja puhačkih instrumenata (osobito limenih) podrijetlom iz Kraslica u Češkoj. Za razliku od rođaka u Kraslicama, Beču i Grazu koji su se uglavnom bavili gradnjom puhačkih instrumenata, Stowasseri u Budimpešti gradili su i restaurirali gudačke instrumente.[275]

3.4.10 Viola (HGZ-G 10 [13])

Ukupna duljina viole je 65,6 duljina korpusa 38,5 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 22 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine. Lakirana je smeđim lakom. Vrat je naknadno promijenjen. Donji dijelovi *f* otvora su dosta ulegnuti. Na stražnjoj strani vrata utisnut je pečat „G. Z.“ kao (Hrvatski) glazbeni zavod. Konjić je pohranjen je u kutiji, a žičnjak se odlijepio. Inače je dobro očuvana. Čuva se u crnoj kutiji dimenzija 82 x 25 x 12 cm.

Na dnu s unutarnje strane, ispod desnog *f* otvora, tiskana je signatura „Joannes Georgius Thir, fecit / Viennae, Anno 1749“, odnoso „Johann Georg Thir, izradio / [u] Beču 1749. godine“. Thir je bila obitelj graditelja violinâ aktivna u Beču i Bratislavi u 18. i početkom 19. stoljeća. Prezime Thir susreće se u različitim varijantama kao Thier, Thür, Dirr ili Dürr. Johann Georg Thir (oko 1709./1710. – 1779.), rodom iz Njemačke, status građanina Beča stekao je 1738. Violine je radio po uzoru na Jacoba Stainera. Izrađivao je i viole d’amore, violončela i kontrabase. Njegova udovica Maria Theresia vodila je radionicu do

[273] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2; Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 1.
[274] Mjesta ovog imena nalaze se u sljedećim njemačkim saveznim državama: 1) Baden-Württemberg: Schönfeld (Großrinderfeld); 2) Bavarska: Schönfeld-Nord, Schönfeld-Ost, Schönfeld-West, Schönfeld (Hollfeld), Schönfeld (Schernfeld), Schönfeld (Schnabelwaid), Schönfeld (Wald), Schönfeld (Wiesau); 3) Brandenburg: Schönfeld (Lübbenau/Spreewald), Schönfeld (Neustadt (Dosse) Schönfeld (Perleberg), Schönfeld (Tantow), Schönfeld (Werneuchen); 4) Mecklenburg-Zapadno Pomorje: Schönfeld (Mühlen Eichsen); 5) Sjeverna Rajna-Vestfalija: Schönfeld; 6) Falačko Porajnje: Schönfeld (Stadtkyll); 7) Saska: Schönfeld (Dippoldiswalde), Schönfeld (Dresden), Schönfeld (Erlau), Schönfeld (Olbernhau), Schönfeld (Thermalbad Wiesenbad); 8) Saska-Anhalt: Schönfeld (Kamern), Schönfeld (Bismark); 9) Tiringija: Schönfeld (Artern), Schönfeld (Greiz). Ne treba isključiti ni eventualno češko podrijetlo s obzirom na to da se nekoliko mjesta na području današnje Češke tako zove na njemačkom jeziku (ili se u prošlosti zvalo): 1) Krásno nad Teplou (njem. Schönfeld) u okrugu Sokolov u Karlovarskom kraju; 2) Žižkovo Pole (njem. Zischkafeld, do 1921. Schönfeld) u Vysočini u okrugu Havlíčkův Brod; 3) Jasné Pole (njem. Schönfeld) u Všeradovu u okrugu Chrudim u Pardubičkom kraju.
[275] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 492; Christian FASTL: Stowasser (Stohwasser), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Stowasser_Familie.xml. Pristup: studeni 2018.

1781. godine.[276] Nakon toga ju je preuzeo Franz Geissenhof (1753. – 1821.).[277] Sin ili nećak Johanna Georga Thira bio je graditelj violina Mathias Thir (1741./1742. – 1806.).[278]

Na ovoj je violi na koncertima Društvenog orkestra povremeno svirao Marcel Bačić, akademski slikar i grafičar, likovni i glazbeni kritičar te redoviti profesor na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Kolegije iz područja teorije umjetnosti vodio je i na Filozofskom, Arhitektonskom i Učiteljskom fakultetu te Muzičkoj i Dramskoj akademiji. Od 1971. do 1974. svirao je dionicu II. violine, a od 1975. do 2005. dionicu I. violine.[279] Od 1992. do 2005. bio je koncertni majstor Društvenog orkestra.[280] Član Ravnateljstva HGZ-a bio je od 1979. do 2002., a njegov predsjednik od 2002. do 10. siječnja 2018.

3.4.11 Violina (HGZ-G 11)

Ukupna duljina violine je 60 cm, duljina korpusa 35 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20,5 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz jednog dijela) od javorovine.[281] Lakirana je narančastosmeđim lakom visokog sjaja. Izvrsno je očuvana. Pohranjena je u crnoj kutiji dimenzija 78,5 x 23,5 x 8 cm.[282] Na dnu s unutarnje strane, ispod desnog *f* otvora, naljepnica je na kojoj je tiskana signatura „David Tecchler Fecit / Rome Anno Dni 1721“, odnosno „David Tecchler izradio / [u] Rimu godine Gospodnje 1721“. Riječ je o kopiji nepoznatog podrijetla, izrađenoj u 19. stoljeću prema graditelju Davidu Tecchleru (Dechler, Decler, Teccler, Techler; oko 1668. – nakon 1747.), rođenom u Augsburgu. U Rim se preselio krajem 17. stoljeća te je postao najznačajnijim rimskim graditeljem gudačkih instrumenata. Bio je aktivan preko četiri desetljeća tijekom kojih je izrađivao violine, viole, violončela, kontrabase, mandoline i lutnje. Posebno se istaknuo kao graditelj violončela. Violine je gradio pod utjecajem Jacoba Stainera, kao i cremonske i venecijanske škole.[283]

---

[276] Rudolf HOPFNER: Thier (Thir, Thür, Dirr, Dürr), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_T/Thir_Familie.xml; Philip J. KASS: Thir, u: *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grove music/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-4002291603. Pristup: studeni 2018. Usp. i Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 511-512; Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 2, 331.

[277] Kod Geissenhofa je učio Johann Georg Stauffer (1778. – 1853.), čija se gitara nastala između 1810. i 1820. čuva u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu (MUO 12083).

[278] U Zbirci glazbenih instrumenata Zbirke umjetničkog obrta Muzeja Slavonije u Osijeku bit će zabilježena violina Mathiasa Thira (MSO-U-2364/1-2). Nastala je u Beču 1787. godine („Mathias Thir / in Wien Anno 1787“). Popravljao ju je Julio Penc u Zagrebu 1922. godine („Reparavit Julio Penc, Zagreb Anno 1922“).

[279] Nada BEZIĆ: *Društveni orkestar Hrvatskog glazbenog zavoda*, 98.

[280] *Ibid.*, 90 i 96.

[281] Na korpusu i vratu su tankim konopcem zavezani pečati i cedulje s brojevima 9a i 9b (jedan se odnosio na violinu, a drugi na gudalo).

[282] Na kutiji piše HGZ 20.

[283] Charles BEARE – Patrizio BARBIERI: Tecchler, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 25, 189.

3.4.12 Violina (HGZ-G 12)

Ukupna duljina violine je 59 cm, duljina korpusa 35,5 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20,5 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine.[284] Lakirana je narančastosmeđim lakom visokog sjaja. Vrlo dobro je očuvana. Pohranjena je u crnoj kutiji dimenzija 77 x 24 x 8 cm.

Na dnu s unutarnje strane, ispod desnog *f* otvora, naljepnica je s tiskanom signaturom „Copy of / Antonius Stradivarius / Made in Germany" („Kopija / Antonija Stradivarija / izrađeno u Njemačkoj"). Kao što je istaknuto i u signaturi, riječ je o kopiji Stradivarijeve violine. Takve su se etikete stavljale na violine izrađivane u Njemačkoj, Češkoj, Slovačkoj, Austriji, Italiji, Francuskoj, Engleskoj, Kini i Japanu. Praksa započeta sredinom 19. stoljeća, najrazvijenija je bila od otprilike 1890. do 1930., ali se zadržala i kasnije. U prvoj trećini 20. stoljeća nastao je i ovaj primjerak. Danas postoje tisuće violina s ovom signaturom. Nije se kopirao samo Stradivari, nego i Amati, Guarneri, Bergonzi, Vuillaume, Stainer i mnogi drugi.

Cremonski graditelj Antonio Giacomo Stradivari (oko 1644. – 1737.) vjerojatno je postao učenikom Nicole Amatija između 12. i 14. godine. U početku je izrađivao violine po uzoru na svog učitelja, a potom je stvorio vlastiti model savršenih proporcija i s nizom karakterističnih detalja. Njegove violine odlikuju se iznimnom kvalitetom drva te posebnim narančastosmeđim lakom. Stradivari je još za života stekao velik ugled, ali se prava vrijednost njegovih instrumenata počela cijeniti tek od kraja 18. stoljeća kada se pojavila potreba za snažnijim tonom i tamnijom bojom gudačkih instrumenata. U to doba, kao i tijekom 19. stoljeća, njegovu su prestižu pridonijeli mnogi slavni virtuozi koji su svirali na njegovim instrumentima: Giovanni Battista Viotti, Niccolò Paganini, Charles Auguste de Bériot, Henri Vieuxtemps i drugi. Otada je Stradivari, zajedno s Giuseppeom Guarnerijem „del Gesù", priznat kao najveći majstor gradnje violinâ u povijesti. Oponašali su ga mnogi, još od 18. stoljeća, a prema njegovu modelu kasnije je radio čitav niz istaknutih graditelja. Pretpostavlja se da je sagradio oko 1100 violina, viola, violončela i gitara. Do danas ih je ostalo sačuvano oko 650. Neki su dobili nadimke prema prijašnjim vlasnicima (*Paganini, Baron Knopp, Viotti, Rode, Kreutzer, Sarasate, Hubay* i dr.) ili zvukovnim svojstvima (*Hercules, Cello, Slavuj*). Tradiciju izgradnje kvalitetnih violina nastavili su njegovi sinovi Francesco (1671. – 1743.) i Omobono (1679. – 1742.), ali vrhunsko umijeće svoga oca nisu dostigli.[285]

---

[284] Na korpusu i vratu su tankim konopcem zavezani pečati i cedulje s brojevima 8a i 8b (jedan se odnosio na violinu, a drugi na gudalo).

[285] Charles BEARE – Carlo CHIESA – Duane ROSENGARD: Stradivari, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 24, 457-460.

3.4.13 Viola d'amore (HGZ-G 13 [7])

Ova je viola d'amore malo veća u odnosu na prvu (HGZ-G 9). Njezina ukupna duljina je 73 cm, duljina korpusa 38 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 23 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine. Lakirana je smeđim lakom. Također ima ukupno 14 žica: sedam za sviranje iznad hvataljke (jako olabavljene) i sedam za rezonanciju, koje se protežu ispod hvataljke i konjića. Sedam vijaka za ugađanje je s lijeve i sedam s desne strane vrata. Dno joj je ravno. Zvučni otvori su u obliku plamena (desni je dosta ulegnut). Ovaj primjerak nema otvor za rezonanciju ispod hvataljke, ni izrezbarenu glavu Kupida (Amora) na pužu. Nema signaturu na temelju koje bismo mogli odrediti ime graditelja i mjesto podrijetla. Popravljana je 1835. godine („Rip. 1835"), ali ime restauratora nije zabilježeno. Bogumil Terzijev iz Sofije popravljao ju je 1978. o čemu svjedoči natpis na konjiću „Bogumil Tersiev – Sofia".[286] Vrat je naknadno promijenjen. Na njegovoj stražnjoj strani utisnut je pečat „G. Z." kao (Hrvatski) glazbeni zavod. Na dnu vrata utisnut je crveni pečat od voska s prikazom harfe i sunčanih zraka iza oblaka. Ispod njega piše HGZ 59. Pod tim je brojem navodi i Kamilo Dočkal, koji je zapisao: „Instrument je krasan i star. Oblik i drvo kaže, da mora poticati iz konca 16. ili početka 17. stoljeća."[287] Premda je starija od viole d'amore HGZ-G 9, koja je izrađena 1737., vjerojatnije ju je datirati u početak 18. stoljeća. Čuva se u crnoj kutiji dimenzija 82 x 28 x 10 cm.

Na ovoj violi d'amore svirao je botaničar Zvonimir Devidé (1921. – 2011.). Prirodne znanosti studirao je na filozofskim fakultetima u Zagrebu i Beču, gdje je 1944. diplomirao iz biologije, fizike i kemije. Doktorat znanosti stekao 1954. Od 1948. bio je asistent u Botaničkom zavodu Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu, od 1961. izvanredni, a od 1970. do 1986. redoviti profesor. Bio je pročelnik Biološkog odjela te predstojnik Botaničkog zavoda i Botaničkog vrta Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu, pročelnik Biološke sekcije Hrvatskoga prirodoslovnog društva (1972. – 1974.), prvi predsjednik Hrvatskoga biološkog društva (1974. – 1976.), predsjednik Jugoslavenskog društva za fiziologiju biljaka (1972. – 1975.), potpredsjednik Hrvatskog društva za biljnu fiziologiju (1979. – 1983.) te redoviti član HAZU (od 1991.). Za znanstvenu djelatnost dobio je 1976. Nagradu Ruđer Bošković, a 1988. Nagradu za životno djelo.[288] Istaknuo se i kao glazbeni amater. Bio je dugogodišnji član Društvenog orkestra HGZ-a: od 1955. do 1958.

---

[286] Arhiv Hrvatskoga glazbenog zavoda, Dokumentacija Zbirke instrumenata, Izvještaj komisije o pregledu viole d'amore nakon popravka po B. Terzijevu, 12. prosinca 1978. Zahvaljujem Nadi Bezić na uvidu u dokument.
[287] Cit. Kamilo DOČKAL: *op. cit.*, 17.
[288] Ljubiša GRLIĆ: Devidé, Zvonimir, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 1993, sv. 3, 355-356.

svirao je dionicu II. violinu, od 1959. do 1961. I. violine, od 1962. do 1971. II. violine te od 1971. do 1994. violu.[289] Nastupao je i kao solist, posebno na violi d'amore.[290] Međunarodno violsko društvo iz Salzburga ga je 1984. odlikovalo Srebrnim violskim ključem.

3.4.14 Violina (HGZ-G 14 [8])

Ukupna duljina violine je 59 cm, duljina korpusa 35,2 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20,5 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz jednog dijela) od javorovine. Lakirana je narančastosmeđim lakom. Vrat je kasnije promijenjen. Na žičnjaku piše „Sloković / Zagreb" što upućuje da potječe iz radionice Rudolfa Slokovića (1910. – 2001.). Violina je dobro očuvana. Pohranjena je u crnoj kutiji dimenzija 79,5 x 24 x 8.

Na dnu s unutarnje strane, ispod desnog *f* otvora, naljepnica je na kojoj je tiskana signatura „Carlo Bergoni scolare d' Antonio / Stradivario fecit Cremonae 1738", odnosno „Carlo Bergoni [sic] učenik Antonija / Stradivarija izradio [u] Cremoni 1738. godine". Premda talijanskog podrijetla, violina nije autentična nego je nastala u 19. stoljeću. Graditelj koji se spominje u signaturi je Carlo Bergonzi (1863. – 1747.), pripadnik prve od ukupno tri generacije graditelja violinâ. Bio je jedan od najvećih cremonskih majstora, kojeg su nadmašili samo njegovi najslavniji suvremenici – Antonio Stradivari i Giuseppe Guarneri „del Gesù". Premda se ranije smatralo da je bio učenik i pomoćnik u radionici Antonija Stradivarija, novija istraživanja upućuju da je njegov učitelj vjerojatno bio Giuseppe Giovanni Battista Guarneri.[291] Početkom 18. stoljeća njegov je učitelj vjerojatno bio Vincenzo Rugeri (1663. – 1719.). Upravo su ove tri obitelji imale veliki utjecaj na njegov rad, kako u stilskom tako i tehničkom pogledu. Samostalno je radio od početka 1720-ih. Ljepota detalja koje je utkao u svoje rane radove nadilazi čak i one obitelji Guarneri, dok su njegove najbolje violine nastale između 1730. i 1740. godine.[292]

Ovu je violinu, uz niz muzikalija, HGZ-u oporučno ostavio „đakovački odvjetnik Hegedušić".[293] Riječ je o Josipu Hegedušiću, koji nije bio odvjetnik nego liječnik i to biskupa Josipa Jurja Strossmayera (1815. – 1905.), mecene crkvenih (Papinski hrvatski zavod Svetog Jeronima**)** i obrazovnih ustanova (preparandija u Đakovu, gimnazija u Osijeku, Sveučilište u Zagrebu), znanosti i umjetnosti (1860. darovao je 50 000 forinta za osnutak današnje

---

[289] Nada BEZIĆ: *Društveni orkestar Hrvatskog glazbenog zavoda*, 99 i 114.
[290] *Ibid.*, 128.
[291] Charles BEARE – Duane ROSENGARD: Bergonzi, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 3, 344-345; Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 40.
[292] Charles BEARE – Duane ROSENGARD: Bergonzi, 344-345.
[293] Cit. Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 113.

Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, kojoj je 1884. darovao privatnu zbirku umjetnina – danas Strossmayerova galerija starih majstora). Želeći poduprijeti školovanje glazbenika i razvoj glazbene umjetnosti, 1860. darovao je HGZ-u 500 forinti. Tom prigodom proglašen je njegovim počasnim članom i utemeljiteljem konzervatorija. Josip Hegedušić umro je u Đakovu 1886. godine.[294] Do donacije je vjerojatno došlo zadnjih desetljeća 19. stoljeća.

Violina je bila na posudbi kod Tonka Ninića koji ju je dao urediti. Violinist Tonko Ninić nagrađen je 1961. nagradom Hrvatskoga glazbenog zavoda.[295] Član HGZ-a je od 1978. godine.[296] Član njegova ravnateljstva bio je od 1985. do 2017., kada je proglašen počasnim članom. Violinu je studirao na Muzičkoj akademiji u Zagrebu kod Václava Humla i Ivana Pinkave. Od 1957. djelovao je kao član Zagrebačkih solista, a od 1965. (odlaska Antonija Janigra) do 1997. bio je koncertni majstor i voditelj ansambla. Vodio je i Komorni studio Zagrebačke filharmonije. Kao solist nastupao je na brojnim recitalima i uz Zagrebačke soliste, te kao komorni glazbenik u Triju Orlando (uz violončelista Andreja Petrača i pijanista Vladimira Krpana). Koncertirao je u većini zemalja Europe, Sjeverne i Južne Amerike, Australiji i Novom Zelandu. Samostalno i sa Zagrebačkim solistima snimio je niz gramofonskih ploča i kompaktnih diskova. Predavao je violinu i komornu glazbu na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, gdje je profesorom emeritusom proglašen 2008. Jedan od najistaknutijih violinista svoje generacije, 2003. primio je Nagradu Vladimir Nazor za životno djelo.[297]

3.4.15 Viola (HGZ-G 15 [10])

Ukupna duljina viole je 64,5 cm, duljina korpusa 38,8 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 22,7 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine. Lakirana je tamnosmeđim lakom. Vrat je naknadno promijenjen. Dobro je očuvana. Pohranjena je u crnoj kutiji dimenzija 82 x 26 x 19 cm.

Vjerojatno je nastala u Austriji ili Njemačkoj. Nema signaturu na temelju koje bismo mogli odrediti ime graditelja, ali ima dva zapisa o popravcima. Prvi je tušem zapisan ispod dušice: „Fink / ripa / 1842“. Na temelju toga možemo je povezati s graditeljem Franjom Finkom (1790. – 1872.), koji je izrađivao violine, gitare i tamburice. Vodio je glazbalarsku radionicu u Dugoj ulici 275 (danas Radićeva 38).[298] Popravljao je gudačke instrumente u

---

[294] Zahvaljujem muzejskom savjetniku Borislavu Bijeliću, ravnatelju Muzeja Đakovštine, na ovim detaljima.
[295] Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 219.
[296] Marcel BAČIĆ (ur.): *op. cit.*, 65.
[297] Ninić, Tonko, u: *Hrvatska enciklopedija* (mrežno izdanje), Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2018, http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=43871. Pristup: studeni 2018.
[298] Za detalje o Franji Finku usp. dio posvećen gitari iz Zbirke glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt (MUO 8855).

HGZ-u tijekom njegova prvog razdoblja (1827. – 1850.).[299] Upravo se u to razdoblje uklapa popravak ove viole te daje pretpostaviti da je nastala u prvoj trećini 19. stoljeća. Ipak, uvidom u knjigu računa iz 1842. ustanovljeno je da se taj Finkov popravak ne spominje.[300] Podsjetimo da se u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt čuva Finkova gitara (MUO 8855),[301] koju je izradio 1867. i posvetio svom sinu Slavoljubu.[302] Slavoljub Fink (1819. – 1901.), rođen kao Eduard, bio je među prvim učenicima koji su se obrazovali u Hrvatskom glazbenom zavodu.[303] Druga oznaka o popravku je naljepnica ispod desnog *f* otvora: „Reparavit Franciscus Schneider / Zagabriae Anno 1962". To upućuje da ju je – kao i violu HGZ-G 4 – u Zagrebu 1962. popravljao Franjo Schneider.

Ova je viola pripadala doktoru prava Frani Dražiću (1912. – 1992.), koji je bio član Društvenog orkestra HGZ-a od 1957. do 1991. godine.[304] Član HGZ-a bio je od 1958. Član njegova Ravnateljstva bio je od 1978. do 1980. te od 1984. do 1989. U svom drugom mandatu u Ravnateljstvu je obnašao i dužnost poslovnog tajnika HGZ-a.[305]

3.4.16 Violina (HGZ-G 16)

Ukupna duljina violine je 57 cm, duljina korpusa 33,9 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 18,9 cm. Predstavlja sedamosminsku violinu (7/8) što znači da je po veličini i menzuri između tročetvrtinske (3/4) i cijele violine (4/4). Služila je kao školski instrument Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine.[306] Lakirana je narančastim lakom. Nema signaturu, a vjerojatno je nastala u prvoj polovici 20. stoljeća. Osim što je glasnjača malo izgrebana, relativno je dobro očuvana. Pohranjena je u crnoj kutiji dimenzija 77 x 24 x 7 cm.[307]

3.4.17 Viola (HGZ-G 17)

Ukupna duljina viole je 64,5 cm, duljina korpusa 38 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 21 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od

---

[299] Nada BEZIĆ: Tragovi prisutnosti gitare u Zagrebu u 19. stoljeću, 19.
[300] Arhiv Hrvatskoga glazbenog zavoda, Računska dokumentacija Hrvatskoga glazbenog zavoda od 1838. do 1864. Zahvaljujem Nadi Bezić na uvidu u dokument.
[301] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 57, kat. br. 60.
[302] Nada BEZIĆ: Otac i sin Fink – tragom zapisa u jednoj gitari, 21-24.
[303] Jadran JEIĆ: Eduard Fink – svećenik i ilirski glazbenik, 51.
[304] Nada BEZIĆ: *Društveni orkestar Hrvatskog glazbenog zavoda*, 100 i 114.
[305] Marcel BAČIĆ (ur.): *op. cit.*, 45.
[306] Na korpusu i vratu su tankim konopcem zavezani pečati i cedulje s brojevima 1a i 1b (jedan se odnosio na violinu, a drugi na gudalo).
[307] Na kutiji je naljepnica na kojoj piše HGZ 21.

javorovine. Lakirana je smeđim lakom. Lak se izgulio, a korpus je oštećen. Žičnjak se odlijepio, a žice i konjić nedostaju. Čuva se u spremnici od šatorskog platna.

Na dnu s unutarnje strane, ispod desnog *f* otvora, naljepnica je na kojoj je tiskana signatura „Gebrüder Placht / Musik-Instrumenten-Fabriks-Niederlage / in Wien und Pest, 1871“, odnosno „Braća Placht / tvornica glazbenih instrumenata i trgovina / u Beču i Pešti, 1871“. Placht je bila obitelj graditelja violinâ iz Schönbacha.[308] Tvrtka *Gebrüder Placht* osnovana je 1870., a djelovala je do 1944. Sjedište joj je bilo u Schönbachu, a podružnice je imala u Beču i Pešti (od 1873. Budimpešti). U Schönbachu su se instrumenti izrađivali, a prodavali u Beču i Pešti. Takav je slučaj bio i s ovom violom.

3.4.18 Violina (HGZ-G 18 [21])

Ukupna duljina violine je 52 cm, duljina korpusa 31 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 17,5 cm. Predstavlja violinu polovinku (1/2). Služila je kao školski instrument Đak koji je svirao na njoj pohađao je početne razrede glazbene škole (između sedam i devet godina). Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine.[309] Lakirana je žućkastosmeđim lakom. Osim što je glasnjača malo izgrebana, dobro je očuvana. Čuva se u smeđoj četvrtastoj kutiji dimenzija 76 x 30 x 8 cm, zajedno s violinom HGZ-G 5.

Violina nosi tiskanu signaturu „Antonius Stradivarius Cremonensis / faciebat anno 1727“ što upućuje da je nastala prema Stradivarijevom modelu, vjerojatno u prvoj polovici 20. stoljeća. Mjesto podrijetla nije poznato. Iznad signature je naljepnica „Bieltz Gusztáv / mű-hangszerkészítő / Kaposvar / Rákócy tér I. szám“, odnosno „Gusztáv Bieltz / graditelj (umjetničkih) instrumenata / Kapošvar / Rakocyjev trg br. 1“. Na njoj je rukom nadopisano „21. III. 1960“. Ovi detalji upućuju na glazbalara koji ju je popravljao te mjesto i datum popravka. Gusztáv Bieltz (Bilz) djelovao je u Kapošvaru (mađ. Kaposvár), gradu u

---

[308] Neki od njezinih članova bili su (abecedno): Elias (I.) Plach (rođ. oko 1690.); Elias (II.) Plach (sin ili unuk Eliasa I.; aktivan 1773.); Ferdinand (I.) Plach (aktivan između 1730. i 1745.); Ferdinand (II.) Plach (aktivan između 1800. i 1840.); Franz I. Plach (sin Ferdinanda I.; aktivan između 1760. i 1788.); Franz (II.) Placht (zabilježen 1825. i 1826.); Georg Placht (aktivan između 1770. i 1805.); Ignaz Placht (zabilježen 1825.; brat Franza II. i Johanna), Johann Placht (brat Franza II. I Ignaza); Johann Franz Placht (sin i učenik Franza I.; aktivan između 1774. i 1787.); Johann Georg Placht (aktivan između oko 1770. i 1800); Josef (I.) Placht (aktivan između 1825. i 1843.); Josef (II.) Placht (zabilježen 1826.); Lorenz Placht (zabilježen 1836.); Martin Wenzel Placht (oko 1770. – 1826.); Mathäus Placht (zabilježen 1739. i 1740.); Mathias (I.) Wenzel (aktivan između 1708. i 1740.); Mathias (II.) Wenzel (sin i učenik Eliasa I.; aktivan između 1765. i 1791.); Wenzel (I.) Placht (aktivan između 1721. i 1740.); Wenzel (II.) Placht (zabilježen 1772.). Usp. Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 387-388; Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 2, 169-170.

[309] Na korpusu i vratu su tankim konopcem zavezani pečati i cedulje s brojevima 21a i 21b (jedan se odnosio na violinu, a drugi na gudalo).

jugozapadnom dijelu Mađarske i zapadnom dijelu Panonske nizine na rijeci Kapoš.[310] Kao što otkriva naljepnica, Bieltzova radionica nalazila se na Rákóczijevom trgu 1 u tom gradu.[311]

3.4.19 Violina (HGZ-G 19)

Ukupna duljina violine je 59 cm, duljina korpusa 35,3 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20,5 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine.[312] Lakirana je narančastosmeđim lakom visokog sjaja. Vrlo dobro je očuvana. Pohranjena je u crnoj kutiji dimenzija 73 x 23,5 x 6 cm.[313] Vrlo je slična violini HGZ-G 12, uz koju je veže i tiskana signatura „Copy of / Antonius Stradivarius / Made in Germany“, odnosno „Kopija / Antonija Stradivarija / izrađeno u Njemačkoj“. Riječ je o kopiji Stradivarijeve violine izrađenoj u Njemačkoj u prvoj trećini 20. stoljeća.

3.4.20 Violina (HGZ-G 20)

Ukupna duljina violine je 59 cm, duljina korpusa 35,5 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20,5 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine.[314] Lakirana je narančastim lakom. Glasnjača je na više mjesta oštećena i napukla. Nema konjić, žičnjak, žice i čepić. Dušica je pala. Na dnu s unutarnje strane, ispod desnog *f* otvora, naljepnica je na kojoj je tiskana signatura „Mistrovský Nastroj Soustavy Schrötter / z umeleckých dílen houslařských / A. Schröttra / v Gossengrünu u Kraslic v Češhách“, odnosno „Majstorski instrument sustava Schrötter / iz umjetničkih radionicâ violinâ / A. Schröttera / u Krajkovi u Kraslicama u Češkoj“. Anton (Andreas) Schrötter, češki graditelj njemačkog podrijetla, početkom 20. stoljeća radio je u Rusiji. U Krajkovu (njem. Gossengrün) se vratio 1930. Riječ je o općini u okrugu Sokolov u Karlovarskom kraju na zapadu Češke. Na njemačkom jeziku njegova je signatura glasila ovako: „Anton Schrötter / Musikinstrumente und Saiten / in Gossengrün bei Graslitz, Böhmen“ („Anton Schrötter / glazbeni instrumenti i žice / u Krajkovi kod Kraslica u Češkoj“).[315] Kao dio Karlovarskog kraja, Krajková se od 1938. do 1945. nalazila na okupiranom području Sudeta. Udaljenost

---

[310] Sándor ERDÉLY: *Hungarian Treasures of Violinists / Magyarországi hegedûs kincsek*, Dreskult, Budimpešta 1997, 153.
[311] Trg je dobio ime prema Franji II. Rákóczyju (1676. – 1735.), mađarskom feudalcu, transilvanijskom vojvodi te sinu Franje I. Rákóczyja i Jelene Zrinski Rákóczy, kćeri Petra Zrinskog.
[312] Na korpusu i vratu su tankim konopcem zavezani pečati i cedulje s brojevima 6a i 6b (jedan se odnosio na violinu, a drugi na gudalo).
[313] Na kutiji je naljepnica na kojoj piše HGZ 22.
[314] Na korpusu i vratu su tankim konopcem zavezani pečati i cedulje s brojevima 5a i 5b (jedan se odnosio na violinu, a drugi na gudalo).
[315] Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 2, 260.

između Krajkove i Kraslica iznosi 12 kilometara. Violina je vjerojatno nastala 1930-ih. Čuva se u crnoj kutiji dimenzija 70,5 x 22,5 x 7,5 cm.

3.4.21 Violina (HGZ-G 21)

Ukupna duljina violine je 60 cm, duljina korpusa 35,7 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20,2 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine.[316] Lakirana je smeđim lakom koji se na više mjesta izgulio. Nema signaturu, a vjerojatno je nastala u prvoj polovici 20. stoljeća. Relativno je dobro očuvana. Pohranjena je u crnoj kutiji dimenzija 78,5 x 23,5 x 8,4 cm.[317]

3.4.22 Violina (HGZ-G 22)

Ukupna duljina violine je 60 cm, duljina korpusa 36 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 21 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine. Lakirana je narančastim lakom visokog sjaja. Na dnu s unutarnje strane, ispod desnog *f* otvora, nalazi se naljepnica sa signaturom „Nicolaus Amatus fecit / in Cremona 1645“. Premda je ovdje – za razliku od violine HGZ-G 8 – navedena godina kada je Nicolò Amati (1596. – 1684.) bio živ, ponovno je riječ o kopiji, odnoso instrumentu nastalom prema njegovu modelu. Nepoznatog je podrijetla, a vjerojatno je izrađena u prvoj polovici 20. stoljeća. Dobro je očuvana. Pohranjena je u crnoj kutiji dimenzija 77,5 x 23,5 x 7,5 cm.[318]

3.4.23 Violina (HGZ-G 23)

Ukupna duljina violine je 58,8 cm, duljina korpusa 35,5 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 19,8 cm. Riječ je o manjoj violini, namijenjenoj za školsku upotrebu. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz jednog dijela) od javorovine.[319] Lakirana je smeđim lakom. Na dnu s unutarnje strane, ispod desnog *f* otvora, naljepnica je na kojoj je tiskana signatura „Carl Meisl / Lauten und Geigen- / macher in Prag 18“ („Carl Meisl / graditelj lutnjâ i violinâ / u Pragu 18“. To bi upućivalo da je violina nastala u 19. stoljeću. O ovom graditelju u stručnoj literaturi za sada nije bilo moguće pronaći nikakve podatke.[320] Pod varijantama njegova imena spominju se Karl (Carl) Christian Meisl (aktivan između 1761. i

[316] Na korpusu i vratu su tankim konopcem zavezani pečati i cedulje s brojevima 7a i 7b (jedan se odnosio na violinu, a drugi na gudalo).
[317] Na kutiji je naljepnica na kojoj piše HGZ 31.
[318] Na kutiji je naljepnica na kojoj piše HGZ 15.
[319] Na korpusu i vratu su tankim konopcem zavezani pečati i cedulje s brojevima 20a i 20b (jedan se odnosio na violinu, a drugi na gudalo).
[320] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2; Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 2.

1768.) te Karl (Carl) Louis Meisl (1847. – 1914./1918.), koji su djelovali u Saskoj.[321] Violina je dobro očuvana. Pohranjena je u crnoj kutiji dimenzija 78,5 x 23,5 x 8,5 cm.[322]

3.4.24 Violina (HGZ-G 24)

Ukupna duljina violine je 56,5 cm, duljina korpusa 33 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 18,5 cm. Predstavlja tročetvrtinsku violinu (3/4). Na violini ove veličine najčešće sviraju djeca u dobi od devet do 12 godina. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz jednog dijela) od javorovine. Lakirana je tamnosmeđim lakom. Nema signaturu, a vjerojatno je nastala u prvoj polovici 20. stoljeća. Dobro je očuvana. Pohranjena je u crnoj kutiji dimenzija 77 x 23 x 8 cm.[323]

3.4.25 Violina (HGZ-G 25)

Ukupna duljina violine je 59 cm, duljina korpusa 35 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20,3 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine.[324] Ova je violina karakteristična po tome što su i glasnjača i dno izrađeni iz dvaju dijelova. Lakirana je narančastim lakom visokog sjaja. Nema konjić, žičnjak, žice i čepić, no korpus je dobro očuvan. Nosi tiskanu signaturu „Julio Penc / majstorska radionica antiknih gusala / Zagreb, Ilica 35, 1. kat desno (dvorište)“. Osim popravkom, Julio Penc izrađivao je i vlastite violine. Ovu je načinio 1930-ih.[325] Pohranjena je u crnoj kutiji dimenzija 77,4 x 22 x 9 cm.[326]

3.4.26 Violina (HGZ-G 26)

Ukupna duljina violine je 47 cm, duljina korpusa 28,4 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 16,1 cm. Ovo je violina četvrtinka (1/4), najmanja u zbirci. Na violinama takve menzure i veličine najčešće sviraju djeca u dobi od pet do sedam godina. Mali svirač koji ju je rabio možda stoga još nije ni započeo s formalnim glazbenim obrazovanjem. Nakon četvrtinke slijede polovinka (1/2; od 7 do 9 godina), tročetvrtinka (3/4; od 9 do 12 godina), po

---

[321] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 329; Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 2, 81.
[322] Na kutiji je naljepnica na kojoj piše HGZ 19.
[323] Na kutiji je naljepnica na kojoj piše HGZ 16.
[324] Na korpusu i vratu su tankim konopcem zavezani pečati i cedulje s brojevima 17a i 17b (jedan se odnosio na violinu, a drugi na gudalo).
[325] Kamilo Dočkal o Pencovu je radu zapisao: „Tako je načinio jedan potpuni kvartet u Budimpešti radeći kod Pála Piláta. Drugi potpuni kvartet načinio je u Pečuhu kod Jánosa Leonhardta. U Zagrebu je načinio kojih 12 violina, od tih jednu za g. prof. Humla, jednu za g. Pomhardta, jednu za g. [Ivana Karla] Sancina. Radeći kod Piláta rabio je njegov model, koji je građen prema Stradivariju i Guarneriju. U Zagrebu najradije kopira model Giambattiste [Giovannija Battiste, nap. V. V.] Guadagninija.“ Cit. Kamilo DOČKAL: *op. cit.*, 30-31.
[326] Na kutiji je naljepnica na kojoj piše HGZ 23.

potrebi sedamosminka (7/8; mlađi tinejdžer) i napokon cijela violina (4/4; najčešće od 11. godine). Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine. Lakirana je žućkastosmeđim lakom. Nema signaturu, a vjerojatno je nastala u prvoj polovici 20. stoljeća. Dobro je očuvana. Pohranjena je u crnoj kutiji dimenzija 69 x 21 x 8 cm.

3.4.27 Violina (HGZ-G 27)

Ukupna duljina violine je 55,5 cm, duljina korpusa 33,5 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 19 cm. Predstavlja tročetvrtinsku violinu (3/4). Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova).[327] Lakirana je narančastim lakom. Nosi tiskanu signaturu „Penc Julio, proizv. instrumenata / Ilica 35, Zagreb“. Godina nastanka je dopisana rukom, ali je zadnji broj pošaran. Kao i violinu HGZ-G 25, u Zagrebu ju je 1930-ih izradio Julio Penc. Dobro je očuvana. Pohranjena je u crnoj kutiji dimenzija 76 x 22,5 x 7,7 cm.[328]

3.4.28 Violina (HGZ-G 28)

Ukupna duljina violine je 55,5 cm, duljina korpusa 33,8 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 19,3 cm. Kao i prethodna, predstavlja tročetvrtinsku violinu (3/4). Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine.[329] Lakirana je narančastim lakom. Nema signaturu, a vjerojatno je nastala u prvoj polovici 20. stoljeća. Dobro je očuvana. Pohranjena je u smeđoj kutiji dimenzija 77,5 x 24 x 8,5 cm.[330]

3.4.29 Violina (HGZ-G 29)

Ukupna duljina violine je 55,7 cm, duljina korpusa 33,6 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 18,8 cm. Kao i prethodne dvije, predstavlja tročetvrtinsku violinu (3/4). Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine.[331] Lakirana je narančastim lakom. Nema signaturu, a vjerojatno je nastala u prvoj polovici 20. stoljeća. Dobro je očuvana. Pohranjena je u smeđoj kutiji dimenzija 73,8 x 22,9 x 8,5 cm.[332]

---

[327] Na korpusu i vratu su tankim konopcem zavezani pečati i cedulje s brojevima 12a i 12b (jedan se odnosio na violinu, a drugi na gudalo).
[328] Na kutiji je naljepnica na kojoj piše HGZ 30.
[329] Na korpusu i vratu su tankim konopcem zavezani pečati i cedulje s brojevima 4a i 4b (jedan se odnosio na violinu, a drugi na gudalo).
[330] Na kutiji je naljepnica na kojoj piše HGZ 28.
[331] Na korpusu i vratu su tankim konopcem zavezani pečati i cedulje s brojevima 18a i 18b (jedan se odnosio na violinu, a drugi na gudalo).
[332] Na kutiji je naljepnica na kojoj piše HGZ 29.

3.4.30 Violina (HGZ-G 30)

Ukupna duljina violine je 55,7 cm, duljina korpusa 35 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 18,8 cm. Kao i prethodne tri, predstavlja tročetvrtinsku violinu (3/4). Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine.[333] Lakirana je narančastosmeđim lakom. Nema signaturu, a vjerojatno je nastala u prvoj polovici 20. stoljeća. Dobro je očuvana. Pohranjena je u smeđoj kutiji dimenzija 73 x 24 x cm.[334]

3.4.31 Violina (HGZ-G 31)

Ukupna duljina violine je 52,5 cm, duljina korpusa 31,7 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 17,7 cm. Manja je od prethodna četiri primjerka tročetvrtinki (HGZ-G 27, HGZ-G 28, HGZ-G 29, HGZ-G 30), ali je veća od četvrtinke (HGZ-G 26), predstavljajući – kao i HGZ-G 18 – violinu polovinku (1/2) Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine (iz jednog dijela).[335] Lakirana je narančastosmeđim lakom. Dobro je očuvana. Pohranjena je u smeđoj kutiji dimenzija 71,5 x 22,5 x 8 cm. Signatura je jako izgrebana, ali se na temelju preostalih slova može rekonstruirati da je pisalo „Franjo Schneider / proizvod glazbala i pribora / Zagreb, Nikolićeva ul. 10“. Franjo Schneider se na violine koje je sâm sagradio potpisivao „Franciscus Schneider fecit Zagrabiae anno“, nakon čega bi slijedila godina izrade. Ova violina potječe iz njegove tvornice u Nikolićevoj 10 (današnjoj Teslinoj ulici), koju je osnovao 1928. Nastala je krajem 1920-ih ili tijekom 1930-ih (svakako do početka Drugog svjetskog rata). Razlog zašto je naljepnica tako izgrebana moga bi se objasniti činjenicom da je Schneider 1945. završio u zatvoru pa se netko bojao imati instrument na kojem je bilo njegovo ime. Time je njegova uspješna karijera naprasno prekinuta, a sva mu je imovina oduzeta. Ipak, od 1954. do smrti ponovno je djelovao kao graditelj i restaurator gudačkih instrumenata. Članom HGZ-a postao je 1954. godine.[336]

3.4.32 Violina (HGZ-G 32)

Ukupna duljina violine je 56 cm, duljina korpusa 33,9 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 19 cm. Kao i violina HGZ-G 16, predstavlja sedamosminsku violinu (7/8).

---

[333] Na korpusu i vratu su tankim konopcem zavezani pečati i cedulje s brojevima 3a i 3b (jedan se odnosio na violinu, a drugi na gudalo).
[334] Na kutiji je naljepnica na kojoj piše HGZ 26.
[335] Na korpusu i vratu su tankim konopcem zavezani pečati i cedulje s brojevima 15a i 15b (jedan se odnosio na violinu, a drugi na gudalo).
[336] Marcel BAČIĆ (ur.): *op. cit.*, 68.

Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz jednog dijela) od javorovine.[337] Lakirana je narančastim lakom.. Na dnu s unutarnje strane, ispod desnog *f* otvora, nalazi se tiskana signatura „David Tecchler Fecit / Rome Anno Dni 1721“. Kao i u slučaju violine HGZ-G 11, riječ je o kopiji nepoznatog podrijetla, izrađenoj prema Davidu Tecchleru u 19. stoljeću. Izvrsno je očuvana. Pohranjena je u smeđoj kutiji dimenzija 78,6 x 24 x 8 cm.

3.4.33 Violina (HGZ-G 33)

Ukupna duljina violine je 59 cm, duljina korpusa 35,8 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 21 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz jednog dijela) od javorovine.[338] Lakirana je narančastosmeđim lakom. Nema signaturu, a vjerojatno je nastala u prvoj polovici 20. stoljeća. Osim što se lak na dnu izgulio, relativno je dobro očuvana. Pohranjena je u smeđoj kutiji dimenzija 79 x 24 x 8 cm.[339]

3.4.34 Violina (HGZ-G 34)

Ukupna duljina violine je 52,5 cm, duljina korpusa 31,5 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 17,5 cm. Kao i violine HGZ-G 18 i HGZ-G 31, predstavlja violinu polovinku (1/2). Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine.[340] Lakirana je narančastim lakom. Nema signaturu, a vjerojatno je nastala u prvoj polovici 20. stoljeća. Dobro je očuvana. Pohranjena je u crnoj kutiji dimenzija 77,5 x 24 x 9 cm.[341]

3.4.35 Violina (HGZ-G 35)

Ukupna duljina violine je 53 cm, duljina korpusa 33 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 18,2 cm. Kao i violine HGZ-G 24, HGZ-G 27, HGZ-G 28, HGZ-G 29 i HGZ-G 30, predstavlja tročetvrtinsku violinu (3/4). Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine. Lakirana je narančastim lakom. Nema signaturu, a vjerojatno je nastala u prvoj polovici 20. stoljeća. Pohranjena je u crnoj kutiji dimenzija 67 x 20,5 x 7,8 cm.

---

[337] Na korpusu i vratu su tankim konopcem zavezani pečati i cedulje s brojevima 14a i 14b (jedan se odnosio na violinu, a drugi na gudalo).
[338] Na korpusu i vratu su tankim konopcem zavezani pečati i cedulje s brojevima 16a i 16b (jedan se odnosio na violinu, a drugi na gudalo).
[339] Na kutiji je naljepnica na kojoj piše HGZ 32.
[340] Na korpusu i vratu su tankim konopcem zavezani pečati i cedulje s brojevima 2a i 2b (jedan se odnosio na violinu, a drugi na gudalo).
[341] Na kutiji je naljepnica na kojoj piše HGZ 27.

3.4.36 Violončelo (HGZ-G 36)

Ukupna duljina violončela je 100 cm, a duljina korpusa 61 cm, a širina donjeg dijela iznosi 35,3 cm. Po dimenzijama predstavlja dječji violončelo. Drvo je crno obojeno, što je vjerojatno naknadna intervencija. Hvataljka je također crno politirana, a politura je uslijed sviranja izblijedjela. Korpus je na više mjesta oštećen, a lak izguljen. Četiri metalne žice, koje su bile ugođene C-G-d-a, oštećene su i olabavljene. Natpis na naljepnici u unutrašnjosti korpusa je izblijedio, ali se može rekonstruirati da je glasio „Gebrüder Placht / Musik-Instrumenten-Fabriks-Niederlage / in Wien und Pest“ („Braća Placht / tvornica glazbenih instrumenata i trgovina / u Beču i Pešti“). To znači da je ovaj violončelo – kao i viola HGZ-G 17 – nastao u radionici *Gebrüder Placht* u Schönbachu na zapadu Češke, a kupljen je u njihovoj trgovini u Beču ili Pešti. Godina izrade na naljepnici nije vidljiva, ali se može pretpostaviti da je nastao između 1870. (kada je radionica osnovana) i 1873. (kada je došlo do spajanja Budima desnoj obali Dunava s Peštom na lijevoj obali) ili neposredno nakon toga.

3.4.37 Violončelo (HGZ-G 37)

Ukupna duljina violončela je 99,5 cm, a duljina korpusa 58,7 cm, a širina donjeg dijela iznosi 33,4 cm. Kao i prethodni, predstavlja dječji violončelo. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Lakiran je crvenkastosmeđim lakom. Na pužu je izrezbarena lavlja glava. Politura na hvataljci je izblijedjela. Rubovi oboda su oštećeni, a lak se na dnu izgulio. Signatura je nečitka, a jedino je vidljiva godina nastanka 1871. Ispod nje je olovkom napisano „4/2 1919“ što upućuje na datum popravka. Budući da su lavlje glave na pužu osobito rado izrađivali graditelji iz Mittenwalda[342] u drugoj polovici i krajem 19. stoljeća, to bi možda mogla biti smjernica i za određivanje podrijetla ovog instrumenta.

3.4.38 Violončelo (HGZ-G 38)

Ukupna duljina violončela je 123,5 cm, a duljina korpusa 75 cm, a širina donjeg dijela iznosi 43 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Na dnu, koje je napravljeno iz dvaju dijelova, vidljive su šare. Lakiran je narančastim lakom. Konjić nedostaje. Glasnjača je između *f* otvora oštećena. Inače je dobro očuvan. Nosi signaturu „Bruder Lutz / Musikinstrumenten-&Saitenfabrikation / Schönbach / No. 234 bei Eger, Böhmen“ („Braća Lutz / tvornica glazbenih instrumenata i žicâ / Schönbach / br. 234 kod Egera, Češka“). Zahvaljujući tome možemo ga posredno povezati uz Antona (I.) Lutza (1814.

[342] Mittenwald je grad u okrugu Garmisch-Partenkirchen u njemačkoj saveznoj državi Bavarskoj. Poznat je po radionicama za izradu gudačkih instrumenata i citri.

– 1896.), graditelja violette HGZ-G 3. Kao što je navedeno i unutar signature, tvornica *Lutz* nalazila se na adresi Schönbach 234 (češki grad Schönbach, okrug Cheb, njem. Eger). Od 1869. djelovala je i u Beču, najprije na adresi Fleischmarkt 10, a od 1875. do 1907. na adresi Fleischmarkt 6. Tamo je radio Anton (I.) Lutz, dok su Johann I. (1820 – 1888.) i Vincenz (1821. – 1886.), njegova dva mlađa brata, bili aktivni u Schönbachu.[343] Tamo je nastao ovaj instrument, vjerojatno u zadnjoj trećini 19. stoljeća.

3.4.39 Kontrabas (HGZ-G 39)

Kontrabas je najveći i najdublji gudački instrument. Ukupna duljina ovog kontrabasa je 186 cm, duljina korpusa 111 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 75,8 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Lakiran je crvenkastim lakom. Ima četiri metalne žice ugođene E1-A1-D-G, a zvuči oktavu dublje od napisanog. Nosi signaturu „Graditelj glazbala / Andrija Sinković / Zagreb / Jandrićeva 13 / tel. 40-77“. Andrija Sinković na zagrebačkom Ksaveru gradio je različite vrste tamburâ (bisernice, bračeve, berde), a najviše je bio cijenjen po kvalitetnim tamburaškim basovima.[344] Kvalitetnom izradom odlikuje se i ovaj primjerak, koji je vjerojatno nastao oko 1930. Osim što je lijevi *f* otvor malo okrhnut, vrlo dobro je očuvan.

3.5 Citra (HGZ-G bb)

Ova je citra jedini trzalački instrument u HGZ-u. Dimenzije su joj 50 x 30,5 x 4,8 cm.[345] Izrađena je od smeđeg politiranog drva. U okruglom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se crvena naljepnica sa signaturom „Johann Michl & Sohn / Graslitz, Böhmen“, odnosno „Johann Michl i sin / Kraslice, Češka“. Zahvaljujući tome saznajemo da je – kao i viola HGZ-G 7 – nastala u radionici *Johann Michl & Sohn* u češkim Kraslicama u posljednjoj trećini 19. stoljeća. Ima tzv. salzburški oblik što znači da je izbočena na gornjoj strani.[346] Na lijevoj strani duguljaste plosnate rezonantne kutije nalazi se 27 četvrtastih vijaka (poslaganih u dva reda) i pet čunjastih metalnih vijaka za napinjanje žica. Iza njih je još pet koštanih vijaka. Broj žica kojima se svirala akordička pratnja bio je 27. Broj žica za sviranje melodije koje su se skraćivale prstima bio je pet. Postavljene su preko hvataljke koja ima 29 polja. Iznad žicâ, na izbočenom dijelu korpusa, nalazi se ukras s motivima cvijeća i srca probodenog strelicom.

---

[343] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 307-308; Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 2, 45-46; Christian FASTL: Lutz, Familie.
[344] Jadran JEIĆ: Alphonse M. Gutschy i Jeronim Lukić – tamburaški reformatori, *Kaj*, 49 (2016) 1/2, 113.
[345] Ukoliko nije drugačije nazačeno, dimenzije citri navedene su na sljedeći način: duljina x širina x visina.
[346] Za razliku od njega tzv. mittenwandlerški oblik (nazivan prema njemačkom gradu Mittenwaldu) ima izbočenja s gornje i donje strane.

Vijčanik s metalnim okovom graviran je vitičastim ukrasom. Čuva se u smeđoj drvenoj kutiji dimenzija 59 x 33 x 8,5 cm. Citra je dar Marije Šercer, umirovljene muzejske savjetnice.[347] Ona je od 1963. do 1991. djelovala u Povijesnom muzeju Hrvatske (koji otada nosi današnji naziv Hrvatski povijesni muzej). Od 1967. vodila je Zbirku oružja HPM-a.[348]

3.6 Skupina puhačkih instrumenata

Zastupljena su tri drvena puhačka instrumenta: poprečna flauta, klarinet *in B* i bariton saksofon *in Es* (koji je izrađen od metala, ali se ubraja među drvene puhačke instrumente zbog mehanizma sličnog oboi i jednostrukog jezičca sličnog klarinetovom). Flauta i klarinet nemaju signaturu na temelju koje bismo mogli odrediti ime graditelja ili radionica u kojima su izrađeni (flauta je možda češkog podrijetla). Nastali su početkom, odnosno u prvoj trećini 20. stoljeća. Saksofon je izrađen sredinom 1980-ih u tvornici *Amati* u Kraslicama.

3.6.1 Poprečna flauta (HGZ-G bb)

Flauta je izrađena od ebanovine s prstenastim metalnim obručima. Dugačka je 71 cm. Sastoji se od triju dijelova: glave, tijela i noge. Na tijelu i nozi vidljivi su produženi dijelovi mehanizma za poklapanje poklopaca. Ima šest rupica i mjedene poklopce. Nema signaturu na temelju koje bi se mogao saznati majstor ili radionica iz koje potječe. Možda je nastala u Češkoj. Izrađena je početkom 20. stoljeća. Dobro je očuvana. Pohranjena je u smeđoj drvenoj kutiji 36 x 13 x 3,5 cm, koja je iznutra obložena crnim plišem.

3.6.2 Klarinet in B (HGZ-G bb)

Klarinet je izrađen od tamnog tvrdog drva. Dugačak je 65 cm. Sastoji se od pet dijelova: usnika, bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Bačvica i gornji dio te donji dio i lijevak su spojeni. Na kraju svakog dijela, uključujući i lijevak, nalaze se prstenasti metalni obruči. Ima sedam rupica, izdanak za palac i mjedene poklopce. Nema signaturu. Vjerojatno je izrađen u prvoj trećini 20. stoljeća. Dobro je očuvan. Kao i školske violine od broja HGZ-G 25 do HGZ-G 35, pripada ostavštini Julija Penca.[349]

---

[347] Arhiv Hrvatskoga glazbenog zavoda, Inventura robe na dan 10. siječnja 1990. Zahvaljujem Nadi Bezić na uvidu u dokument.
[348] Jozefina DAUTBEGOVIĆ: Iz Personalnog arhiva MDC-a: mr. sc. Marija Šercer, *Informatica museologica*, 39 (2008) 1/4, 129-137.
[349] Arhiv Hrvatskoga glazbenog zavoda, Inventura robe na dan 10. siječnja 1990.

3.6.3 Bariton saksofon in Es (HGZ-G bb)

Saksofon je puhački instrument izrađen od metala, ali se zbog mehanizma sličnog oboi i jednostrukog jezičca sličnog klarinetovom ubraja među drvene puhačke instrumente. U Bruxellesu ga je oko 1840. konstruirao belgijski graditelj puhačkih instrumenata Adolphe (Antoine-Joseph) Sax (patentiran je 1846. u Parizu). Ima koničnu cijev široke menzure savijenu poput lule (osim sopranina i soprana) koja na donjem kraju završava lijevkastom zvučnicom. Na gornjem kraju cijevi je usnik s jednostrukim jezičcem. Duž cijevi su raspoređene rupice sa sistemom poklopaca. Budući da je cijev konična, na saksofonu se prepuhuje u oktavu (kao kod oboe). Njegov je zvuk po timbru između limenih (roga) i drvenih puhačkih instrumenata. Obitelj saksofona obuhvaća sedam instrumenata različitih veličina i ugodbi nazvanih prema ljudskim glasovima: sopranino, sopran, alt, tenor, bariton, bas i kontrabas. Najčešće se koriste alt, tenor i bariton saksofon. Svi saksofoni su transponirajući instrumenti. Sopran saksofon ugođen je *in B,* alt *in Es,* tenor *in B,* bariton *in Es.* Saksofon o kojem je ovdje riječ je bariton saksofon, ugođen *in Es.* Dugačak je 97 cm, a promjer lijevka iznosi 18 cm. Sastoji se od triju dijelova: vrata s usnikom, tijela i lule.

Na tijelu se nalaze natpis „Super Classic / Amati Kraslice“. Prvi dio označava model saksofona, a drugi ime tvornice i mjesto njegova podrijetla. Tvornica za izradu drvenih i limenih puhačkih instrumenata *Amati* u Kraslicama osnovana je u rujnu 1945. kao korporacija graditelja puhačkih i gudačkih instrumenata. Tri godine kasnije je nacionaliziran. Nakon privatizacije 1993. imenu *Amati* dodano je *Denak* (*Amati Denak*) što je kratica od *Dechové nástroje Kraslice* (hrv. *Puhački instrumenti Kraslice*). *Amati* je jedna od najvećih europskih tvornica za proizvodnju instrumenata i jedna od najvažnijih čeških tvornica uopće. Proizvodi gotovo sve vrste drvenih (klarinete, fagote, kontrafagote, saksofone) i limenih puhačkih instrumenata (kornete, trube, krilnice, tenore, baritone, eufonije, rogove, trombone, tube, helikone, suzafone).[350] Instrumente izvozi se u više od 50 zemalja – diljem Europe, Sjeverne i Južne Amerike, Azije, Afrike i Australije.[351]

Ovaj je saksofon nastao je sredinom 1980-ih. Oštećen je i izvan upotrebe.[352] Pohranjen je u crnoj kutiji dimenzija 105 x 39 x 20,5 cm. Nabavljen je za Društveni jazz orkestar Big banda HGZ-a. Ovaj je ansambl osnovan 1980. na poticaj glazbenih amatera koji su se plesnom i jazz glazbom bavili u manjim ili većim sastavima. Od osnutka ga je vodio akademski glazbenik trubač Marijan Domić, a od 1995. do danas vodi ga akademski

[350] Amati Kraslice: Instruments, http://www.amati.cz/en/instruments. Pristup: siječanj 2019.
[351] Amati Kraslice: Present, http://www.amati.cz/en/company/present. Pristup: siječanj 2019.
[352] Posljednjih sezona u sastavu Društvenog jazz orkestra nitko ne svira bariton saksofon; zastupljeni su I i II alt saksofon te I i II tenor saksofon. Zahvaljujem Zlatku Dvoržaku na ovim detaljima.

glazbenik pijanist Zlatko Dvoržak. On je diplomirao klavir 1969. na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u klasi Antonije Geiger-Eichhorn i Darka Lukića.[353] Stalni član Zabavnog orkestra Radio Zagreba postao je 1961., a od 1966. do umirovljenja bio je član Plesnog orkestra Radio Zagreba (danas Jazz orkestra Hrvatske radiotelevizije).[354]

3.7 Udaraljke

Zastupljene su udaraljke neodređene tonske visine – set bubnjeva te udaraljke određene tonske visine – par timpana. Bubnjevi i timpani su membranofone (opnozvučne) udaraljke što znači da za proizvodnju zvuka koriste vibrirajuću zategnutu membranu. Za razliku od njih, kod idiofonih (samozvučnih) udaraljki ton se dobiva udarcem jedne o drugu (činele, kastanjete) ili udarcem o instrument (drvozvučne: ksilofon, marimba; metalozvučne: zvona, zvončići, čelesta, vibrafon, triangl, gong, činele).

3.7.1 Set bubnjeva (HGZ-G bb)

Ovaj set bubnjeva sastoji se od velikog ili bas bubnja, malog bubnja i dvije činele. Zajedno su postavljeni tako da ih svira samo jedan glazbenik. Sve ove dijelove bubnjeva, ali pojedinačno, nalazimo u umjetničkoj glazbi. Visina i promjer velikog bubnja iznose po 57,5 cm. Rezonantna kutija je valjkastog oblika. Kao i opne, izrađena je od plastike. Obruč je izrađen od metala, kao i osam vijaka koji služe za napinjanje opne. U umjetničkoj glazbi veliki bubanj stavlja se okomito na stalak, a svira se palicama s pustenom glavom[355] po desnoj opni. U zabavnoj ili jazz glazbi, kao što je ovdje slučaj, koristi se u setu bubnjeva kao bas bubanj. Tada se svira pedalom koju pokreće desna noga izvođača. Mali bubanj jednak je obliku velikog, ali je manjih dimenzija. Njegova visina je 48 cm (s nogicama 61 cm), a promjer 42 cm. Rezonantna kutija i opne izrađene su od plastike. Obruč je izrađen od metala te ima šest vijaka za napinjanje opne. Mali bubanj pogodan je za izvođenje složenijih ritamskih struktura. Kao tehnička osnova za sviranje seta bubnjeva zahtijeva najviše vježbe.

Činele su izrađene od mjedi i imaju oblik tankih tanjurastih ploča. U umjetničkoj glazbi sviraju se u paru; svaka ruka drži jednu činelu udarajući jednu o drugu (činele *a due*). U setu bubnjeva u zabavnoj i jazz glazbi razlikujemo tri vrste činela: *hi-hat* činele (dvije činele koje se sviraju pedalom, oponašaju orkestralne činele *a due*), *crash* činela (zasebna

[353] Koraljka KOS (ur.): *Muzička akademija u Zagrebu 1921 – 1981: spomenica u povodu 60. godišnjice osnutka*, 144.
[354] Nada BEZIĆ: Ansambli, u: Marcel BAČIĆ (ur.): *op. cit.*, 19-20.
[355] Pust je netkana plošna tekstilija od vune ili finih dlaka zeca, kunića ili deve, kojoj se cjelovitost postiže zamršivanjem vlakana. Poznat i pod nazivom filc (njem. *Filz*). Koristi se za izradu šešira, različitih dekoracijskih proizvoda i dijelova tradicijske odjeće.

viseća činela, veća od *hi hata*, najčešće se svira na prijelazima, početku i kraju skladbe) te *ride* činele (najveće činele, najčešće se koriste u refrenima i solažama). U ovom setu bubnjeva zastupljene su *hi-hat* činele (promjera 36 cm) i *crash* činela (promjera 46,5 cm).

Bubnjarski set širu je primjernu pronašao s razvojem jazza i zabavne glazbe u 20. stoljeću. Sastavljen je po dijelovima, a tako se naješće i kupuje. Bubnjeve ovog seta – model *Mark V* (*Mark Five*) – izradila je tvrtka *Mesa/Boogie* (poznata i kao *Mesa Engineering*) u gradu Petaluma u američkoj saveznoj državi Kaliforniji. Činele *Zildjian* – model *Edge* – izrađene su u gradu Norwellu u američkoj saveznoj državi Massachusetts.[356] Pedale i stalci su *Yamaha*, proizvod japanske mutinacionalne tvrtke čije je sjedište u gradu Hamamatsu, smještenom na južnoj obali otoka Honshūa. Ovaj set bubnjeva nastao je sredinom 1980-ih. Kao i saksofon, nabavljen je za Društveni jazz orkestar Big band HGZ-a. Koristi se na probama i koncerima, a na njemu svira Ivan Gvozdanović, diplomirani inženjer šumarstva.[357]

3.7.2 Timpani (HGZ-G bb)

Kao i bubnjevi, tipani su ponajprije ritamski instrument. Obično se upotrebljavaju u paru, kao što je i ovdje slučaj. Kada ih je tri ili četiri, rabe se i kao melodijski instrument. U klasičnoj glazbi najviše se upotrebljavaju u orkestru. Osnovni dijelovi timpana su kotao, koji ima ulogu rezonatora, te opna s njegove gornje strane kao izvor zvuka. Kotao ima oblik izdubljene šuplje polukugle, a načinjen je od bakra. Preko otvora razapeta je opna od plastike. Visina kotla ovih timpana je 76 cm, a njegov promjer 59,5 cm. Opna je stegnuta željeznim obručem koji ima osam vijaka. Napetost opne, odnosno intonacija timpana, regulira se pritiskom pedale koja zateže opnu pomoću mehanizma zateznih prstenova (vijaka). Na ovim ih je timpanima po osam. Specifični su po tome što im se intonacija mijenja okretanjem cijelog kotla. Za proizvodnju tona rabe se palice čija je glava najčešće obložena pustom ili palice koje imaju drvene glave. Opne ovih timpana izrađene su u tvornici *Remo* („Remo / Emperor Coated / Made in USA“; „Remo / Ambassador Coated / Made in USA“), osnovanoj u Kaliforniji 1957., koja je vodeći svjetski proizvođač opni za membranofone udaraljke.

3.8 Skupina instrumenata s tipkama

Zastupljeno je pet primjeraka koji predstavljaju različite tipove instrumenata s tipkama: orgulje, čembalo i tri koncertna klavira. Nastali su u istaknutim srednjoeuropskim i

[356] Njezini korijeni sežu još u 1623., kada je u Konstantinopolu (današnjem Istanbulu), armenski alkemičar Avedis Zildjian otkrio postupak za obradu legura. Taj je proces primijenio na izradu činela.
[357] Zahvaljujem Zlatku Dvoržaku na ovim detaljima.

zapadnoeuropskim tvornicama u razdoblju od 60-ak godina: od 1930-ih do 1994. Tromanuale orgulje pneumatskog tipa sagradila je tvrtka *Gebrüder Rieger* u Budimpešti 1930-ih, a pregradio ih je Franc Jenko u Ljubljani 1956. Dvomanualni čembalo nastao je u tvornici *Neupert* u Bambergu 1972. Ova su dva instrumenta izvan upotrebe. Klaviri marke *Steinway & Sons* – sagrađeni u Hamburgu 1994. i 1975. godine krase veliku i malu dvoranu. U izvrsnom su stanju. Klavir *Bösendorfer*, nastao u Beču 1971., nalazi se u podrumskoj dvorani. Njemu bi bila potrebna rekonstrukcija. Klaviri se redovito ugađaju te se na njima muzicira na koncertima i predavanjima koja se održavaju u Hrvatskom glazbenom zavodu. Po pitanju glazbenih instrumenata, za publiku predstavljaju jedino njegovo „vidljivo“ i „čujno“ blago.

3.8.1 Orgulje (HGZ-G bb)

Riječ je o orguljama pneumatskog tipa što znači da se spoj između sviraonika i zračnica za svirale ostvaruje pomoću posebne naprave na zračni pogon – pneumatske trakture. Sviraonik je samostojeći. Ima tri manuala čiji je opseg od C do a_3 (četiri oktave i velika seksta; 58 tipaka). Opseg pedalne klavijature je od C do f_1 (dvije oktave i čista kvarta; 30 tipaka). Ukupno su 24 registra.[358]

Orgulje nose signaturu „Gebrüder Rieger Budapest / Franc Jenko Ljubljana“. Radionicu *Rieger* osnovao je 1845. orguljar Franz Rieger (1812. – 1885.) u Krnovu (njem. Jägerndorf), gradu u češkom dijelu Šleske. Njegovi sinovi, Otto (1847. – 1903.) i Gustav (1848. – 1905.), preuzeli su je 1873. te su iste godine osvojili zlatnu medalju na Svjetskoj izložbi u Beču. Nastavili su je voditi pod imenom *Franz Rieger & Söhne*, a od 1879. kao *Gebrüder Rieger*. Tvrtka je od 1873. do 1903. sagradila 1072 instrumenta. Podružnica u Budimpešti (njem. *Gebrüder Rieger Budapest*; mađ. *Rieger Testvérek Budapest*), gdje su nastale ove orgulje, osnovana je 1894. Nakon Ottove smrti direktorom je postao njegov sin Otto Rieger mlađi (1880. – 1920.). Za njegova vodstva sagrađeno je više od 1000 orgulja. Josef I. von Glatter-Götz (1880. – 1948.), školski kolega Otta Riegera mlađeg te od 1920. poslovođa, kupio je tvrtku 1924. Njegovi sinovi Egon (1911. – 1940.) i Josef II. (1914. –

[358] Dispozicija orgulja je sljedeća: I. manual: Burdon 16’, Principal 8’, Koncert-flavta 8’, Gamba 8’, Salicional 8’, Oktav 4’, Rohrflöte 4’, Blockflöte 2’, Mixtura 4-str. II. manual: Geigenprincipal 8’, Flute harmonique 8’, Aeoline 8’, Vox coelestis 8’, Viola 4’. III. manual: Burdon 8’, Traversflöte 4’, Quinta 22/3’, Flavtino 2’, Harmonia aetherea 3-str., Oboe 8’. Pedalna klavijatura: Celo 8’, Oktavbas 8’, Subbas 16’, Violonbas 16’. Pedalni spojevi: Ped I, Ped II, Ped III. Spojevi (spojke): Sup Ped II, Sup Ped III, Man II – I, Man III – I, Man III – II, Sup II – I, Sup III – I, Sup III – II, Sub II – I, Sub III – I, Sub III – II, Sup II, Sup III. Čvrsti spojevi (kolektivi): Piano (P), Mezzopiano (MP), Forte (F), Tutti (T). Pomagala: crescendo valjak (CR), isključivanje crescendo valjka, isključivanje pedalne klavijature (A), žaluzije. Dispoziciju je tijekom projekta evidencije orgulja u Hrvatskoj 1970-ih zabilježio i Ladislav Šaban. Vrijeme nastanka orgulja nije navedeno. Usp. Ladislav ŠABAN: Zagreb: Muzička akademija, Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/20048. Pristup: siječanj 2019.

1989.) u radu su mu se pridružili 1936. Tvornica u Češkoj je 1945. nacionalizirana, a tri godine kasnije pripojena je tvornici Josefa Klossa (*Rieger-Kloss*). Josef I. i Josef II. von Glatter-Götz, koji su deportirani iz tadašnje Čehoslovačke, utemeljili su 1946. u Schwarzachu u austrijskoj saveznoj državi Voralberg novu tvrtku pod nazivom *Rieger Orgelbau*. Christoph von Glatter-Götz (rođ. 1951.), sin Josefa II., upravljao je njome od 1977. do 2003. Nakon toga ju je preuzeo Wendelin Eberle (rođ. 1963.), koji ju vodi i danas.[359]

Ove su orgulje najvjerojatnije nastale 1930-ih. Međutim, nešto više o njima za sada nije bilo moguće saznati. Tijekom napada na Budimpeštu u Drugom svjetskom rata (krajem 1944. i početkom 1945.) tvornica i arhiv (dokumenti, ugovori, korespondencija, nacrti) su uništeni.[360] Nakon eksproprijacije[361] tvornice u Krnovu, arhiv je tamo ostao pa u Schwarzachu raspolažu s vrlo malo podataka o razdoblju prije 1945. godine.[362] Orgulje nisu u izvornom stanju. Slovenski orguljar Franc Jenko (1894. – 1968.) povećao ih je i izmijenio 1956. godine.[363] Jenko je u vlastitoj radionici u Šentvidu (danas dio Ljubljane) djelovao od 1925. U Hrvatskoj je izgradio dvadesetak novih orgulja te je pregradio i obnovio stare.

Orgulje je nabavila Muzička akademija u Zagrebu. Nalaze se na drugome katu u sobi 19, u kojoj se za vrijeme dok je u HGZ-u bila Muzička akademija održavala nastava orgulja. Dugi niz godina bile su jedini takav instrument na Muzičkoj akademiji, koji je služio za nastavu, vježbanje, ispite i koncerte. Elektromotor se zbog starosti potrošio pa orgulje od početka 1990-ih nisu uključivane zbog opasnosti od požara. Studenti su stoga svirali na električnim orguljama u sobi 26. Ljerka Očić, profesorica orgulja na Muzičkoj akademiji u Zagrebu i predsjednica Društva za promicanje orguljske umjetnosti Franjo Dugan, pokrenula je inicijativu da se obnove i preurede u mehanički tip orgulja (kod kojih se spoj između sviraonika i zračnica za svirale odvija mehaničkim putem). U velikoj dvorani HGZ-a održan je 27. studenog 2002. dobrotvorni koncert za njihovu obnovu i popravak. Nastupili su Ljerka Očić i Alen Kopunović Legetin. I za taj su koncert korištene električne orgulje. Međutim, do obnove nije došlo.[364] Premda je ovaj instrument ostao izvan upotrebe, priča s orguljama za studente Muzičke akademije dobila je sretan kraj njezinoj u novoj zgradi. U dvorani *Huml* je

---

[359] Alfred REICHLING: Rieger, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 21, 357-358. Gottfried ALLMER – Christian FASTL: Rieger, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_R/Rieger-Glattergoetz_Familie.xml. Pristup: siječanj 2019.
[360] Zahvaljujem mađarskoj organologinji Judit Hajdók na ovim podacima.
[361] Eksproprijacija ili izvlaštenje je prisilno, zakonom predviđeno i regulirano oduzimanje imovine u privatnom vlasništvu, ili ograničenje određenoga imovinskog prava koje se aktom vlasti nalaže zbog općih, javnih interesa.
[362] Zahvaljujem Wendelinu Eberleu, direktoru tvrtke *Rieger Orgelbau*, na ovim podacima.
[363] Zahvaljujem muzikologu Edi Škulju, profesoru na Akademiji za glazbu u Ljubljani u miru, na ovom detalju.
[364] Matija OČIĆ: *Ljetopis Društva za promicanje orguljske glazbene umjetnosti Franjo Dugan: 1994. – 2005.*, Društvo za promicanje orguljske glazbene umjetnosti Franjo Dugan, Zagreb 2006, 223-225.

14. listopada 2016. održana kolaudacija orgulja tvrtke *Eisenbarth* iz Passaua, a 12. siječnja 2019. u dvorani *Bersa* kolaudacija orgulja *Rieger Orgelbau* iz Schwarzacha.

3.8.2 Čembalo (HGZ-G bb)

Njemačku tvrtku *Neupert* osnovao je 1868. u Münchbergu[365] graditelj klavira Johann Christoph Neupert (1848. – 1921.). Od 1874. sjedište joj je u Bambergu, a podružnice ima u Nürnbergu, Münchenu i Berlinu. U početku se bavila samo izradom klavira, da bi 1906., među prvima u Njemačkoj, započela s gradnjom čembala, spineta, klavikorda, virginala, stolnih klavira i klavira. U rad tvrtke se 1928. kao tehnički direktor uključio Hanns Neupert (1902. – 1980.), a 1975. njezino je vođenje preuzeo Wolf Dieter Neupert (rođ. 1937.). Ova je tvornica također izrađivala replike povijesnih čembala s kraja 17. i iz 18. stoljeća, kakva su gradili portugalska braća Manuel i Joaquim José Antunes, francuska obitelj Blanchet te Henri Hemsch. Upravo su prema istaknutim graditeljima ili skladateljima modeli dobivali imena: *Antunes, Hemsch, Blanchet, Ruckers, Christofori, Silbermann, Schütz, Telemann, Rameau, Corelli, Scarlatti, Vivaldi, Couperin, Händel* ili *Bach*.[366]

Dimenzije čembala su 107,5 x 254 x 95,5 cm. Svijetlosmeđi korpus, obložen furnirom od hrastovine, jednostavnog je izgleda i bez ukrasa. Stoji na tri četverostrane noge na čijim su završecima kotačići. Poklopac koji zatvara korpus sastoji se od triju dijelova, od kojih su dva preklopna. Ima dva manuala opsega od F_1 do g_3 (pet oktava i velika sekunda; 63 tipke). Donje tipke (2 x 13,4 cm) su crne boje, a gornje bijele (0,8 x 8 cm). Lijevo i desno iznad klavijature nalaze se povlačnice za lutnju za prvi i drugi manual. U podnožju je pet pedala koje imaju ulogu registara: 8-stopni, 16-stopni (karakterisnično za instrumente nastale 1960-ih i 1970-ih), kopula (koja spaja donji manual s gornjim pa tako dobiva puni zvuk), 4-stopni i 8-stopni. Dva registra – 16-stopni i 4-stopni – nisu u svirnom stanju. Pedale umjesto ručnih registara omogućavale su njihovu bržu promjenu. Vijci za ugodbu postavljeni su ukoso na drvenoj ploči u koju su uvrnuti s obzirom na to da su žice s lijeve strane dulje i deblje (za dublje tonove), a s desne kraće i tanje (za više tonove). Vijci su raspoređeni u četiri reda. Prvi red vijaka vjerojatno je za žice 16-stopnog registra prvog manuala (ne može se sa sigurnošću odrediti jer registar nije u svirnom stanju). Iza njih su prigušnice za lutnju za prvi manual. Drugi red vijaka je za žice 8-stopnog registra drugog manuala. Treći red vijaka je za žice 8-stopnog registra prvog manuala. Iza njih su prigušnice za lutnju za drugi manual. Četvrti red

[365] Münchberg je grad u regiji Oberfranken u njemačkoj saveznoj državi Bavarskoj.
[366] Howard SCHOTT – Martin ELSTE: Neupert, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 17, 792-793.

vijaka je vjerojatno za žice 4-stopnog registra drugog manuala (ne može se sa sigurnošću odrediti jer registar nije u svirnom stanju). Čembalo ima drvenu kontrukciju i ravne žice. Tri su reda žica. Najtanje žice, koje su najbliže glasnjači, su za 4-stopni registar. Žice koje su u sredini su za dva osam stopna registra. Najdeblje žice, koje su najdalje od glasnjače, su za 16-stopni registar. Četiri su reda metalnih skakača, tj. pločica u koje su pričvršćene trzalice. Prvi i drugi red su za drugi manual, a treći i četvrti red za prvi maual.[367]

Osim signature „Neupert" iznad klavijature, detalji o tvornici zapisani su na još dva mjesta: na lijevoj strani glasnjače iza vijaka je natpis „Neupert / Bamberg, Nürnberg", a na desnoj strani glasnjače ispred vijaka „Made in Western Germany / 25 171". Na temelju serijskog broja možemo odrediti da je čembalo nastao 1972. godine.[368] Kako bih o tome saznala nešto više, poslala sam upit u tvornicu *Neupert.* Direktor Manfred Büttner odgovorio mi je da čembalo pripada modelu *Bach* te je u Bambergu izrađen u rujnu 1972. te je isporučen Muzičkoj nakladi. Iako se izvana relativno uspješno opire zubu vremena, instrumentalni ustroj je u lošem stanju. Žice su neugođene, mehanika pedala nije u funkciji, a dva registra nisu u svirnom stanju. Prema istraživanjima Silve Milostić, čembalo ne spominje u spisima Ravnateljstva od 1972. do 1976., odnosno u vrijeme kada je mogao biti nabavljen kao novi instrument.[369] Nalazi se na drugome katu na galeriji. Čembala *Bach* proizvode se u tvornici *Neupert* i danas, predstavljajući njihovo najveće i najskuplje ostvarenje.[370]

3.8.3 Klavir (HGZ-G bb)

Steinway & Sons (ili samo *Steinway*), jednu od najpoznatijih svjetskih tvornica za izradu klavira, osnovao je u New Yorku 1853. njemački doseljenik Henry Engelhard Steinway (Heinrich Engelhardt Steinweg; 1797. – 1871.) sa svojim sinovima. Uz *Bechstein, Bösendorfer* i *Blüthner* ubraja se među „veliku četvorku" proizvođača klavira. Heinrich Steinway, podrijetlom iz grada Seesena u njemačkoj saveznoj državi Donjoj Saskoj, oženio se 1825. Juliannom Thiemer (1804. – 1877.) te je dobio sina Christiana Friedricha Theodora Steinwega (Theodore Steinway; 1825. – 1889.). Bračni par Steinway imao je još četiri kćeri i šest sinova, od kojih su Charles (1829. – 1865.), Henry mlađi (1830. – 1865.), William (1835. – 1896.) i Albert (1840. – 1877.) imali važne uloge u razvoju obiteljske tvrtke. Heinrich je svoj prvi klavir izgradio krajem 1820-ih. Tijekom 1840-ih godišnje je proizvodio deset

[367] Zahvaljujem čembalistici i orguljašici Katarini Javora na pomoći i savjetima prilikom pregledavanja čembala.
[368] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 215.
[369] Silva MILOSTIĆ: *Spisi Ravnateljstva Hrvatskog glazbenog zavoda u razdoblju predsjednika Milana Žepića (1952.-1976.)*, Muzička akademija u Zagrebu, Zagreb 2018. (diplomski rad pohranjen u knjižnici Muzičke akademije u Zagrebu pod signaturom DR 2182).
[370] Neupert: Instrumente: Cembali, https://jc-neupert.de/de/node/25. Pristup: siječanj 2019.

klavira, koji su bili slični austrijskim i njemačkim primjercima iz toga razdoblja: imali su drvenu konstrukciju, opseg klavijature od šest oktava i bečku mehaniku. Heinrich je 1849. poslao sina Charlesa u New York da izvidi poslovne mogućnosti Novog Svijeta te mu se s obitelji (osim Theodora, koji je nastavio raditi u Seesenu) pridružio 1850. Tvrtku *Steinway & Sons* osnovali su 5. ožujka 1853. Najprije su izrađivali stolne klavire (prvi je označen brojem 483 s obzirom na to da je Heinrich u Njemačkoj izradio 482 klavira), od 1856. klavire u obliku krila, a od 1862. i uspravne klavire.[371] Prezime je anglicizirano 1864.

Tvrtka se iznimno brzo i uspješno razvijala zahvaljujući nizu tehničkih inovacija, vrhunskoj kvaliteti proizvodnje te vještom marketingu. Henry Steinwy mlađi bio je zaslužan za sedam patenata, od kojih je najvažniji izum željeznog okvira u jednom dijelu s križanim žicama. Takav okvir podnosi opterećenje napetih žica veće od 20 tona, a kod velikih koncertnih klavira i do 30 tona. Pojedine žice postavljene su dijagonalno, samim time i križano, pa osim što ravnomjernije raspoređuju opterećenje, smanjuju dimenzije instrumenta. Kod križanih žica prednost je i to što su najduže bas žice postavljene dijagonalno i tako vibriraju iznad sredine rezonantne ploče, a ne na kraju kao što je bio slučaj s ravnim žicama. Time se dobiva snažniji i bogatiji ton. Ovaj je izum na postupno usvojila cijela industrija izrade klavira. Albert je 1874. izumio srednju (sostenuto) pedalu. Theodor se mogao pohvaliti s više od 40 patenata, kojima je usavršio konstrukciju i zvukovne odlike modernog klavira. Nova tvornica na Četvrtoj aveniji (danas Park Avenue), otvorena je 1860. i proširena 1864. Imala je 350 zaposlenih, uglavnom njemačkih doseljenika. Prodavaonica u Londonu otvorena je 1875., a 1880. s radom je započela tvornica u Hamburgu.[372]

Willamov marketinško umijeće udruženo s Theodoreovim tehničkim idejama osigurali su klavirima *Steinway & Sons* svjetski ugled i slavu. Od 1855. do 1862. samo u SAD-u osvojili su 35 medalja. Na Svjetskim izložbama u Londonu 1862., Parizu 1867. i Philadelphiji 1867. osvojili su najviše nagrade i najsjajnije medalje. Prvo kraljevsko jamstvo 1890. dala im je engleska kraljica Viktorija, a narednih godina i vladari Italije, Norveške, Perzije, Portugala, Rumunjske, Rusije, Španjolske, Švedske i Turske. Nova tvornica u njujorškoj četvrti Astoria otvorena je 1901. (ona na Četvrtoj aveniji zatvorena je 1910.). Godišnja proizvodnja 1911. iznosila je 6000 klavira. Uslijed ekonomske krize 1930-ih proizvodnja je značajno opala. Williamov sin Theodore (1883. – 1957.) upravljao je tvrtkom za vrijeme Velike depresije, a potom i Drugog svjetskog rata. Tvornica u Hamburgu uništena je u savezničkom

[371] Cynthia Adams HOOVER: Steinway, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 24, 344; Edwin M. GOOD: Steinway, u: Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*, 377-378.
[372] Cynthia Adams HOOVER: *op. cit.*, 345; Edwin M. GOOD: *op. cit.*, 379.

bombardiranju 1943. Ponovno je sagrađena nakon završetka rata te se u njoj proizvode klaviri za europsko tržište. Od kraja 1950-ih pa do početka 1980-ih tvornicu u New Yorku uspješno su vodili Henry Ziegler Steinway (1915. – 2008.) i njegov brat John (1917. – 1989.). Klaviri *Steinway* krase pozornice najuglednijih europskih i svjetskih koncertnih dvorana te učionice muzičkih akademija i glazbenih škola, a godišnje ih se proizvede oko 3400.[373]

Zbog svoje iznimne akustičke kvalitete i neorenesansnog ambijenta, velika dvorana HGZ-a ubraja se među najbolje i najljepše koncertne prostore za izvođenje solističke i komorne glazbe u Zagrebu. Na njezinoj pozornici nalazi se koncertni klavir *Steinway & Sons* sa serijskim brojem 531 605. Nastao je u tvornici u Hamburgu 1994. Od te su se godine proizvodili klaviri sa serijskim brojem 530 000, a sljedeće (1995.) od broja 533 500.[374] Kako bih saznala kada je kupljen, poslala sam upit u tvornicu *Steinway & Sons* u Hamburg. Eugen Luja, voditelj servisnog odjela, odgovorio mi je da klavir 1995. iz Hamburga isporučen za „Hrvatski Glazbeni Zavod, Zagreb“. Pripada modelu D-274, najvećem iz ove tvornice. Dimenzije njegova crno politiranog korpusa su 157 x 274 x 100 cm. Stoji na tri masivne četverostrane noge na čijim su završecima kotačići. Ima metalnu konstrukciju s kompaktnim željeznim okvirom. Žice su križane. Mehanika je engleska s dvostrukom repeticijom. Opseg klavijature je od A_2 do c_5 (sedam oktava i mala terca; 88 tipaka). Donje tipke (2,1 x 15,4 cm) su bijele boje, a gornje (0,9 x 9,2 cm) crne. Ima tri pedale: piano (jednostruki moderator), pianissimo (dvostruki moderator) i forte. Dva su mosta: basov 26 tonova i diskant 62 tonova. Žice su grupirane na sljedeći način: od A_2 do E_1 po jedna čelična bakrom opletena žica za ton; od F_1 do A_1 po dvije čelične bakrom opletene žice za ton; od Ais_1 do E po tri čelične bakrom opletene žice za ton; od F do c_5 po tri čelične žice za ton.

3.8.4 Klavir (HGZ-G bb)

Zahvaljujući skladnim proporcijama i intimnijem ugođaju, mala dvorana HGZ-a idealno je mjesto za održavanje manjih solističkih i komornih koncerata. Na njezinoj pozornici nalazi se koncertni klavir *Steinway & Sons* sa serijskim brojem 440 090. Nastao je u tvornici u Hamburgu 1975. Od te su se godine proizvodili klaviri sa serijskim brojem 439 000, a sljedeće (1976.) od broja 445 000.[375] Ljubaznošću Eugena Luje saznala sam da je tvornica *Steinway & Sons* klavir za HGZ isporučila Muzičkoj nakladi 19. veljače 1975. Nabavu klavira subvencionirao je Republički fond za unapređivanje kulturnih djelatnosti.

[373] Cynthia Adams HOOVER: *op. cit.*, 346; Edwin M. GOOD: *op. cit.*, 380.
[374] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 286.
[375] *Ibid.*, 286.

Radi njegova izbora u Hamburg je putovao pijanist Ivo Maček, inače član Ravnateljstva HGZ-a od 1952. d 1955. godine.[376] Instrument je u HGZ stigao 12. ožujka 1975. U komisiji za preuzimanje bili su: Milan Žepić, Ladislav Šaban, Ivo Maček, Ante Gospodnetić (tajnik HGZ-a od 1973. do 1976.) te Ivan Faullend Heferer (koji ga je ugodio).[377]

Kao i prethodni, ovaj klavir pripada modelu D-274. Dimenzije njegova crno politiranog korpusa su 157 x 274 x 100 cm. Stoji na tri masivne četverostrane noge na čijim su završecima kotačići. Oni su smješteni u postolja s po četiri kotačića, koja olakšavaju pomicanje klavira i štite parket od evetualnih oštećenja. Na lijevoj bočnoj strani korpusa su dvije paralelne izbočene grede, tzv. sanjke, za koje se privežu remeni prilikom selidbe klavira na kolicima u veliku dvoranu. Klavir ima metalnu konstrukciju s kompaktnim željeznim okvirom. Žice su križane. Mehanika je engleska s dvostrukom repeticijom. Opseg klavijature je također od A_2 do c_5 (sedam oktava i mala terca; 88 tipaka). Donje tipke (2,1 x 15,2 cm) su bijele boje, a gornje (0,8 x 8,8 cm) crne. Ima tri pedale. Dva su mosta: basov 26 tonova i diskant 62 tonova. Žice su grupirane na isti način kao kod prethodnog klavira.

3.8.5 Klavir (HGZ-G bb)

Austrijsku tvornicu klavira *Bösendorfer* utemeljio je u Beču 1828. Ignaz Bösendorfer (1796. – 1859.), prepoznavši potrebu za glasnijim i tonski stabilnijim instrumentima koji bi odgovarali novim zahtjevima pijanističkih virtuoza. Navodno je jednom samo Bösendorferov klavir uspješno „preživio“ Lisztovo muziciranje. Austrijski car Ferdinand I. dodijelio mu je 1830. titulu carskog i kraljevskog graditelja klavira. Nakon Ignazove smrti posao je preuzeo njegov sin Ludwig Bösendorfer (1835. – 1919.), za čije se uprave tvornica znatno razvila i proširila. Od 1860-ih do početka 20. stoljeća godišnje se izrađivalo oko 420 instrumenata. Klaviri *Bösendorfer* osvojili su visoke nagrade na izložbama u Londonu, Beču i Parizu, a mnogi istaknuti pijanisti kao što su Ferruccio Busoni, Anton Rubinstein, Edvard Grieg, Ossip Gabrilowitsch i Theodor Leschetizky pridonijeli su njihovoj afirmaciji.[378] U početku su se u ovoj tvornici proizvodili klaviri s bečkom mehanikom, da bi kasnije uveli englesku (repeticionu) mehaniku. Klaviri *Bösendorfer* nastavili su se izrađivati u relativno malim, prestižnim serijama. Između 1919. i 1929. izrađivalo se od 250 do 310 godišnje, a krajem 20.

[376] Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 213.
[377] Silva MILOSTIĆ: *op. cit.*, 38.
[378] Frederic SCHOETTLER: Bösendorfer, u: Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*, 52-53.

stoljeća još i manje – između 200 i 300. Odlikuju se iznimnom čistoćom, toplinom i bogatstvom zvuka te tonskom ujednačenošću kroz sve registre.[379]

U podrumskoj dvorani HGZ-a nalazi se koncertni klavir *Bösendorfer* sa serijskim brojem 29 359. Na temelju toga može se odrediti da je nastao 1971. Od te su se godine proizvodili klaviri sa serijskim brojem 29 305, a sljedeće (1972.) od broja 29 547.[380] Kako bih saznala kada je kupljen, poslala sam upit u tvornicu *Bösendorfer* u Beč. Rudolf Plank, voditelj servisnog centra, ustupio mi je tvornički račun na kojem je zabilježeno da je klavir 30. lipnja 1971. isporučen za „Hrvatski Glazbeni [Zavod], Zagreb". Kao i prethodni klavir *Steinway & Sons*, isporučen je Muzičkoj nakladi. Njegovu nabavu subvencionirao je Gradski fond za unapređenje kulturnih djelatnosti.[381] Dimenzije crno politiranog korpusa ovog klavira su 158 x 285 x 100 cm. Od klavira *Steinway & Sons* u velikoj i maloj dvorani dulji je za 11 cm. Stoji na tri masivne četverostrane noge na čijim su završecima kotačići. Ima metalnu konstrukciju s kompaktnim željeznim okvirom. Žice su križane. Mehanika je engleska s dvostrukom repeticijom. Ima tri pedale: piano (jednostruki moderator), pianissimo (dvostruki moderator) i forte. Dva su mosta: basov 21 ton i diskant 71 ton. Žice su grupirane na sljedeći način: od F_2 do Es_1 po jedna čelična bakrom opletena žica za ton; od E_1 do Cis po dvije čelične bakrom opletene žice za ton; od D do c_5 po tri čelične žice za ton.

Osim po duljini, ovaj se klavir ističe i većim opsegom klavijature, koji iznosi sedam oktava i čistu kvintu (od F_2 do c_5; 92 tipke). Najdublje četiri tipke (F_2, Fis_2, G_2, Gis_2) pokrivene su poklopcem koji se može podići. Donje tipke (2,2 x 15,2 cm) su bijele boje, a gornje (0,9 x 9 cm) crne. Upravo je tvornica *Bösendorfer*, osim po klavirima uobičajenog modernog opsega od sedam oktava (85 tipaka) ili sedam oktava i mala terca (88 tipaka), bila poznata po proizvodnji klavira s proširenom klavijaturom. Prema dimenzijama i opsegu klavijature, ovaj instrument pripada modelu *Grand Piano 275*, koji se proizvodio do 2001. Bio je najveći *Bösendorferov* klavir uopće. Današnji model *Grand Piano 225* također ima opseg klavijature od 92 tipke, ali je dugačak „samo" 225 cm. [382]

---

[379] Leon BOTSTEIN: Bösendorfer, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 4, 53-54.
[380] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 60.
[381] Silva MILOSTIĆ: *op. cit.*, 36.
[382] Bösendorfer: Grand Piano 225, https://www.boesendorfer.com/en/pianos/pianos/grand-piano-225; Concert Grand 290 Imperial, https://www.boesendorfer.com/en/pianos/pianos/Concert-Grand-290-Imperial. Pristup: siječanj 2019.

4. Muzej Franje Schneidera

4.1 Zbirka Majstorska radionica za restauraciju i gradnju gudačkih instrumenata pok. Franje Schneidera

Muzej Franje Schneidera čini zbirka Majstorska radionica za restauraciju i gradnju gudačkih instrumenata pok. Franje Schneidera, koja je nastala 1983. donacijom Schneiderove kćeri Erne Schneider-Nikolić gradu Zagrebu.[383] Odlukom Gradske skupštine zbirka je predana na čuvanje i upravljanje Školi primjenjenih umjetnosti i dizajna u Zagrebu gdje se nalazi i danas (Trg Republike Hrvatske 11), a 1994. Glazbenim školama Zagreba. Nakon raspuštanja te zajednice zbirkom od 1996. upravlja Glazbena škola Pavla Markovca. U zbirci se čuvaju alati, šablone, kalupi za izradu instrumenata, fotografije s posvetama suvremenika, popratna dokumentacija i stručna knjižnica.

Središnje mjesto u opusu Franje Schneidera (1903. – 1966.)[384] zauzima uređaj za mjerenje elastičnosti rezonantnih ploha koji je sâm konstruirao. Uređaj postoji u tri veličine: za violinu, violu i violončelo. Njime je na glasnjači skinutoj s instrumenta i opterećenoj utezima na 30-ak ili 40-ak točaka iznimno precizno mjerio provjes. Dugotrajnim sustavnim mjerenjima i uspoređivanjem podataka Schneider je ustanovio učinkovit sustav korekcije bas-gredice i glasnjače. Na violini mu je uređaj bio koristan za zamjenu dijelova, kod viole ga je rabio za izradu novih instrumenata, a kod violončela je pokušavao riješiti problem s „vukom“ („vučjim tonom“, odnosno pojedinim tonovima slabije kvalitete) tako što je u unutrašnjost instrumenta zalijepio gredice (premosnice).

U zbirci su i tri nedovršena Schneiderova instrumenta: dvije violine i jedna viola (inv. brojevi 1.1, 1.2 i 1.3). Franjo Schneider ih je izradio 1963. Korpusi su im napravljeni, ali nemaju vratove i nisu lakirani. Schneider je vjerojatno kanio napraviti gudački kvartet, a prilikom donacije zbirke dogovoreno je da ostanu u stanju u kojem su zatečeni.[385] Smješteni su na galeriji. U prostoru u kojem je smještena zbirka održava se praktična nastava gradnje i restauracije gudačkih i trzalačkih instrumenata za učenike srednje glazbene škole Pavla Markovca.[386] Nastavu su vodili Slavko Domitrović (1937. – 2015.) i Alojzije Seder (rođ. 1946.), a danas u radionici djeluje i podučava majstor graditelj Darko Stipešević (rođ. 1974.).

---

[383] Muzej Franje Schneidera: O zbirci, http://www.muzej-franje-schneidera.com/index.php/o-zbirci.html. Pristup: rujan 2016.

[384] Biografija Franje Schneidera opisana je kod njegove violine iz Zbirke glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt (MUO 12044).

[385] Zahvaljujem Darku Stipeševiću, kojeg sam u Muzeju i majstorskoj radionici za restauraciju i gradnju gudačkih instrumenata Franje Schneidera prvi put posjetila u listopadu 2016., na ovim detaljima.

[386] Predmeti koje pohađaju učenici koji se odluče za smjer graditelj i restaurator glazbala su sljedeći: uvod u gradnju glazbala, gradnja glazbala, poznavanje materijala i tehnologija obrade, popravak glazbala, akustika glazbala, obavezno glazbalo, solfeggio i povijest glazbe. Program se sastoji od dva pripremna i četiri

5. Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja grada Zagreba

5.1 O Muzeju grada Zagreba

Muzej grada Zagreba (MGZ) utemeljila su „Braća Hrvatskog Zmaja“ 1907. Od 1947. nalazi se u Opatičkoj ulici 20, spomeničkom kompleksu bivšeg samostana opatica klarisa. U muzeju se prikupljaju i obrađuju predmeti i teme iz kulturne, umjetničke, ekonomske i političke povijesti Zagreba od prapovijesti do danas. Stalni postav muzeja portretira grad u svim njegovim aspektima: od političkoga, crkvenoga, povijesnoga i gospodarskoga do arhitektonsko-urbanističkoga, kulturno-povijesnoga, zabavnoga i svakodnevnoga.[387]

5.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Muzeja grada Zagreba

Pet glazbenih instrumenata u posjedu MGZ-a do kojih se može doći smještena su na tri lokacije. U Zbirci mehaničkih glazbenih automata Ivana Gerersdorfera čuva se fonola (automat za sviranje klavira) iz tvornice *Ludwig Hupfeld*, u Memorijalnom prostoru Bele i Miroslava Krleže klavir Rudolfa Stelzhammera starijeg, a u Zbirci Margite i Rudolfa Matza čembalo *Neupert*, klavir *Bösendorfer* i violončelo sa signaturom „Andreas Guarnerius Cremonensis Fecit sub titulo S. Theresie 1693“. Ovi su instrumenti izuzetno važni i vrijedni s obzirom na njihove prijašnje vlasnike, koji su redom imali istaknutu ulogu u glazbenom, kulturnom i društvenom životu Zagreba: urarskog majstora Ivana Gerersdorfera, glumicu Belu Krleža, violončelista Ivana Oertla, pijanisticu i čembalisticu Margitu Matz te violončelista i skladatelja Rudolfa Matza. Osim toga, instrumenti iz Memorijalnog prostora Bele i Miroslava Krleže, kao i Zbirke Margite i Rudolfa Matza, nalaze se tamo gdje su bili i za života njihovih vlasnika što ih bitno razlikuje od ostalih instrumenata s obzirom na to da su u svom „izvornom“ okruženju, a ne u nekom od muzejskih depoa ili stalnih postava.[388]

U depou MGZ-a u palači Magdalenić-Jelačić u Demetrovoj 7 čuva se još nekoliko instrumenata do kojih zbog sigurnosnih razloga nisam mogla doći: četiri klavira (koji su sredinom 19. i početkom 20. stoljeća potekli iz radionicâ Johanna Schrimpfa mlađeg, Johanna Fritza,[389] Carla Bechsteina te domaće gradione *Heferer*), tri violine i dvije citre (jedna Juliusa

---

razreda srednje škole. Usp. Glazbena škola Pavla Markovca: Nastavni plan – srednja škola, http://www.glazbena-skola-pavla-markovca.hr/13-srednja/15-nastavni-plan-ss.html. Pristup: rujan 2016.

[387] Muzej grada Zagreba: O muzeju: http://www.mgz.hr/hr/muzej/. Pristup: rujan 2016.

[388] U potresu koji je zadesio Zagreb 22. ožujka 2020. stalni postav Muzeja grada Zagreba nije oštećen. U Memorijalnom prostoru Miroslava i Bele Krleže te Zbirci Margite i Rudolfa Matza muzejska građa je oštećena u manjoj mjeri, no glazbeni instrumenti nisu stradali. Najviše je oštećena palača Magdalenić-Jelačić i građa u njoj.

[389] Klavir nosi signaturu „Johann Fritz / in Gratz / Auszeichnung aus München, 1854“. Sagradio ga je, dakle, Johann Fritz u Grazu, koji je za svoj rad nagrađen u Münchenu 1854. Tog Johanna Fritza ne smijemo zamijeniti s bečkim graditeljima Johannom Peterom Fritzom i njegovim sinom Josefom Kasparom Fritzom, čiji će klavir biti zabilježen u Glazbenoj zbirci Kulturnopovijesnog odjela Gradskog muzeja Varaždin (GMV-KPO 2823).

Raaba). Klavir *Bechstein* pripada Zbirci glazbenih automata Ivana Gerersdorfera, a ostali primjerci Zbirci muzikalija (u osnutku). Osnovni podaci o njima, načinjeni na temelju Knjige ulaska MGZ-a, doneseni su u Tablici s popisima instrumenata po muzejima.[390]

5.3 Zbirka glazbenih automata Ivana Gerersdorfera

Ivan Gerersdorfer (1927. – 1993.), vrhunski urarski majstor, kolekcionar i restaurator starih satova, prikupio je iznimnu zbirku mehaničkih glazbenih automata, kojom je prikazao razvoj mehanizacije, automatizacije glazbe te povijest tehnike zapisivanja i reproduciranja zvuka. Većinu automata nabavio je nakon Drugog svjetskoga rata kada su mnogi građani zbog osiromašenja i preseljenja u manje stanove prodavali svoje pokućstvo, sobne satove i glazbene automate. Automati, koje je uglavnom nabavljao u Zagrebu, potječu iz Austrije, Njemačke, Švicarske, Češke, Italije i Sjedinjenih Američkih Država. Gerersdorfer je 1960. zbirku otvorio za javnost u svome stanu u palači Magdalenić-Jelačić u Demetrovoj 7, a 1978. darovao je gradu Zagrebu. Sâm je njome upravljao do smrti 1993., a sljedeće godine je odlukom Gradskog poglavarstva predana na upravljanje Muzeju grada Zagreba.[391]

Ono što Zbirku glazbenih automata Ivana Geregsdorfera čini muzikološki osobito vrijednom jest činjenica da su u njoj zastupljeni gotovo svi modeli mehaničkih automata za kućnu ili javnu upotrebu koji svjedoči o jednostoljetnom razvoju kroz mehanizacije glazbe (1814. – 1914.). U njoj se nalaze glazbene kutije s neizmjenjivim programom, automati s izmjenjivim programom (glazbena kutija, herophon, ariston, polyphon, euphonion, automatska citra), automatske orgulje, orguljice uličnih svirača, automatski pianino, orkestrioni, automat za sviranje klavira (fonola), govorna slikovnica te rani primjerci fonografa i gramofona. Mehanički glazbeni automati, koji se sastoje od sustava zvučnih tijela i mehanizama koji ih pokreće, namijenjeni su reproduciranju glazbenih djela na način da glazbenika-izvođača zamjenjuje posebni mehanizam. Jedini eksponat koji je povezan s instrumentima umjetničke glazbe, jest fonola – automat za sviranje klavira.

Zbirka Ivana Gerersdorfera sastavni je dio stalnog postava MGZ-a od 1998. godine.[392] Pet godina kasnije upisana je u Registar kulturnih dobara Ministarstva kulture Republike Hrvatske, a digitalizirana je 2007. godine.[393] Voditeljica zbirke je viša kustosica Zrinka Jelčić.

---

[390] Zahvaljujem Zrinki Jelčić i Maji Šojat-Bikić na ustupljenim podacima.

[391] Muzej grada Zagreba: Donacija gradu Zagrebu: Zbirka mehaničkih glazbenih automata Ivana Gerersdorfera, http://www.mgz.hr/hr/zbirke/donacija-gradu-zagrebu-zbirka-mehani%c4%8dkih-glazbenih-automata-ivana-gerersdorfera,7.html. Na ovoj je stranici zbirka dostupna online (http://mdc.hr/donacije/mgz/gerersdorfer/index_hr.html), kao i radovi objavljeni o njoj. Pristup: rujan 2016.

[392] Slavko ŠTERK: Ususret stalnoj postavi zbirke glazbenih automata Ivana Gerersdorfera, u: Vinko IVIĆ – Ivan RUŽIĆ – Agneza SZABO (ur.): *Iz starog i novog Zagreba*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 1996, sv. 7, 299-308.

5.3.1 Fonola (MGZ 6356)

Fonolu – automat za sviranje klavira patentirao je 1897. američki inženjer Edwin Scott Votey. U proizvodnju fonolâ prva se uključila tvrtka *Aeolian Company* iz New Yorka u čijoj je radionici 1900. nastao automat za sviranje klavira koji je mogao odsvirati 65 tonova (od A_1 do cis_4). Dvije godine nakon toga (1902.) tvrtka *Ludwig Hupfeld* iz Leipziga, najveći europski proizvođač mehaničkih glazbenih automata, predstavila je prvu njemačku (ujedno i europsku) fonolu.[394] Fonola vještinu umjetnikova sviranja zamjenjuje automatiziranom reprodukcijom klavirske skladbe. Njezine pokretne poluge u kontaktu su s klavijaturom i pedalama (njem. *Vorsetzersystem*). Perforirane papirne vrpce sadrže notni zapis (položaj i duljina perforacije određuju notu i njezino trajanje), oznake tempa i mjesta pritisaka pedalâ. Pedalama svirač zadaje dinamiku sviranja, desnom rukom pomiče polugu za tempo, a lijevom polugom nijansira ton upravljajući. Prilikom izvedbe posebno prilagođeni klavir spojen je na uređaj za ucrtavanje položaja budućih perforacija na vrpci. Fonola koja se čuva u MGZ-u nastala je početkom 20. stoljeća u tvornici *Ludwig Hupfeld* u Leipzigu i predstavlja tehnički najkompleksniji automat u Gerersdorferovoj zbirci. Dimenzije su joj 109 x 46 x 92 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva s poklopcem zaobljenih rubova. Poklopac je podijeljen na tri manja. S unutrašnje strane srednjeg poklopca nalazi se natpis „Phonola“. U ovome dijelu smještena su dva metalna valjka i drvena ploča s rupicama. Na sredini donjeg dijela su dvije pedale. Dobro je očuvana te je izložena u stalnom postavu.

Što se tiče repertoara za fonolu, Gerersdorfer je prikupio 211 papirnih perforiranih vrpci. Među njima su 73 tzv. umjetničke vrpce (njem. *Künstlerrollen*) te 118 tzv. tvorničkih vrpci (njem. *Fabrikrollen*). Umjetničke vrpce nastale su transkripcijom partiturâ u shematski zapis na vrpci te rezultiraju donekle mehaničkim zvukom, zabilježene „živom“ izvedbom pijanista. Tako su nastali zapisi mnogih istaknutih pijanista i skladatelja koji nisu doživjeli zvučno snimanje. Na njihovu su se repertoaru, u brojnim obradama, našle najomiljenije skladbe iz razdoblja glazbenog romantizma: različite klavirske minijature (nocturna, romance, fantazije, serenade, rapsodije, balade, valceri, poloneze, preludiji, etide, scherza, koračnice, ronda i dr.), sonate, kao i ulomci iz tada popularnih baleta, opera i opereta.[395]

---

[393] Maja ŠOJAT-BIKIĆ: Model razvoja digitalne baštine grada Zagreba u konceptualnom okviru projekta Donacije online, *Informatica museologica*, 39 (2008) 1/4, 98-104; Maja ŠOJAT-BIKIĆ: Digitalizacija zbirke mehaničkih glazbenih automata Ivana Gerersdorfera: prilog digitalnom očuvanju hrvatske zvučne baštine te povijesti bilježenja i reprodukcije zvuka od 1880-ih do 1920-ih godina, *Arti musices*, 41 (2010) 1, 61-96.

[394] Rainer R. LOTZ: Hupfeld, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 11, 875-876.

[395] Maja ŠOJAT-BIKIĆ, Digitalizacija zbirke mehaničkih glazbenih automata Ivana Gerersdorfera, 68. Isti rad donosi i popis perforiranih vrpci za fonolu (1902. – 1928.), str. 79-91.

5.4 Memorijalni prostor Bele i Miroslava Krleže

Dom Miroslava Krleže (1893. – 1981.) na Krležinom Gvozdu 23 u Zagrebu donacija je njegova nasljednika Krešimira Vranešića gradu Zagrebu. On je darovao dio Krležine ostavštine koja obuhvaća stilski namještaj, slike, skulpture, predmete umjetničkog obrta, fotografije, oko 4300 knjiga, časopisa i separata te ostali inventar stana u kojem su Miroslav i Bela Krleža živjeli gotovo trideset godina. Na pitanje Krležina prijatelja, biografa i izdavača Enesa Čengića: „Što će biti s ovim stanom poslije vaše smrti?“, Krleža je odgovorio: „A što se ovog stana tiče, tolika je masa stanova u historiji koji su razoreni i koji su bili neizmjerno važniji nego moj i Belin dom. U našim čudnim prilikama, održavanje ovog stana znači veliku investiciju, a takvog faktora tko bi to financijski izveo, u mom slučaju teško da ima. Ali ako je nekome stalo da sačuva uspomenu na jednog pjesnika i jednu glumicu koji su tu živjeli tri decenije, neka to načini.“[396] Zbirka je otvorena za javnost 29. prosinca 2001. Odlukom Gradske skupštine predana je na skrb i upravljanje Muzeju grada Zagreba.

5.4.1 Klavir (MBK 25)

Memorijalni prostor sastoji se od ulaznog trijema, predsoblja, blagovaonice, lođe, malog salona Bele Krleža, njezine spavaće sobe, Krležine radne sobe i njegove spavaće sobe. U Krležinoj radnoj sobi smještena je njegova knjižnica, radni stol, garnitura za primanje gostiju, bidermajerski stol, intarzirani tabernakl te kopija renesansnog stolca s naslonom.

U lijevom kutu sobe nalazi se kratki koncertni klavir glatkih ravnih ploha dimenzija 145 x 154 x 97 cm. U horizontalnom korpusu od svijetlog politiranog drva u obliku krila smješten je željezni okvir nalik na položenu harfu. Stoji na tri masivne noge koje su gore šire, pri dnu se sužavaju, a na završecima imaju kotačiće. Opseg klavijature je sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,2 x 15,2 cm) su bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje (1 x 9 cm) su crne, načinjene od ebanovine. Odlikuje se bečkom mehanikom. Prema izgledu, gradbeno-oblikovnim elementima i opsegu klavijature možemo pretpostaviti da je nastao oko 1900. Nosi signaturu „Rudolf Stelzhammer / Wien“. Rudolf Stelzhammer stariji (1864. – 1938.) bio je član obitelji graditelja klavira iz Gornje Austrije. Od 1889. ili 1890. djelovao je u okrugu Wien I, a od 1891. u okrugu Wien VI. Njegov sin Rudolf Stelzhammer mlađi (1893. – 1967.) također je bio graditelj klavira.[397] O tome koliko je bio kvalitetan i uspješan graditelj svjedoče natpisi lijevo i desno od signature: „Zehn erste Preise / Gold.[ene] u.[un] Silberne Medaille“

---

[396] Slavko ŠTERK – Vesna VRABEC, Vesna: *Memorijalni prostor Bele i Miroslava Krleže*, Muzej grada Zagreba, Zagreba 2009, 4.

[397] Christian FASTL: Stelzhammer, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Stelzhammer_Familie.xml. Pristup: rujan 2016.

(„Deset prvih nagrada / zlatne i srebrne medalje“) te „K. u. K. Privilegium / allerhöchste Anerkennung“ („carska i kraljevska privilegija / najviše priznanje“).

Nad klavijaturom je poklopac koji se rasklapa na dva dijela. Nad ostatkom instrumenta je veliki poklopac koji se također rasklapa na dva dijela. Klavir ima dvije pedale smještene na centralno ovješenoj liri (lijeva piano i desna forte). Zahvaljujući elegantnom izgledu, skladnim linijama te stalku za note koji je pomno izrezbaren vegetabilnim uzorcima i lirom u sredini, klavir je činio dekorativni komad pokućstva. Kao takav se u potpunosti uklapao u bogato opremljeni interijer, a danas predstavlja izložbeni primjerak osobite ljepote. Nije mu bila primarna koncertna funkcija već je služio za kućno muziciranje kakvo se njegovalo u domu istaknutih intelektualaca poput supružnika Krleža, koji je bio sastajalište književnika, političara i umjetnika. U dobrom je stanju s obzirom na to da je restauriran uoči otvorenja Memorijalnog centra Bele i Miroslava Krleže 2001.

Na klaviru je svirala glumica Bela Krleža (rođ. Kangrga; 1896. – 1981.). U Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu djelovala je od 1929. do umirovljenja 1966., a najveće uspjehe postigla je glumeći u dramama svog supruga Miroslava Krleže: kao Barunica Castelli (*Gospoda Glembajevi*), Laura Lembah i Madlen Petrovna (*U agoniji*), Melita i Klara (*Leda*) te Livija Ancila i Klara Anita (*Aretej*). Među ostale Beline istaknute uloge ubrajaju se Nata (Branislav Nušić: *Gospođa ministarka*), Kristina (Henrik Ibsen: *Nora*), Anisja (Lav Nikolajevič Tolstoj: *Moći tmine*), Belina (Molière: *Umišljeni bolesnik*), Kitty Warren (George Bernad Shaw: *Zanat gospođe Warren*), Majka (Tennessee Williams: *Staklena menažerija*) i dr.[398] Osim glumačke naobrazbe, koju je stekla privatno učeći kod Milice Mihičić i Ive Badalića, posjedovala je i temeljnu glazbenu naobrazbu kao učenica glazbene škole Hrvatskoga glazbenog zavoda, koju je upisala 1908. U glazbenoj školi glavni joj je predmet bio klavir, a sporedni solo pjevanje. Upravo je u tom razdoblju započelo njeznio prvo upoznavanje s glumom kroz mimiku i recitaciju, što joj je predavala glumica i pjevačica Marija (Micika) Freudenreich. Repertoar koji je svirala nije poznat, no može se pretpostaviti da je prošla program primjeren višim razredima osnovne glazbene škole.

[398] Biserka RAKO – Vlaho BOGIŠIĆ: Krleža, Bela, rođ. Kangrga, u: Velimir VISKOVIĆ (ur.): *Krležijana online*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 2012, http://krlezijana.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1742. Pristup: rujan 2016.

5.5 Zbirka Margite i Rudolfa Matza

„Cijelog života trudio sam se glazbom ukazivati ljudima put ka ljepoti,
da ih ona oplemeni da bi postali bolji, odgovorniji, kulturniji i zreliji.“
Rudolf Matz

Supružnici Rudolf (1901. – 1988.) i Margita Matz (1906. – 1998.), dvoje istaknutih hrvatskih glazbenika, na poseban su način svoja postignuća željeli ostaviti kao poticaj i inspiraciju za buduće generacije. Muzeju grada Zagreba darovali su svoju cjelokupnu ostavštinu i stan u Mesničkoj 15/II, u kojem su od 1938. proživjeli punih pola stoljeća. Donacija je realizirana 22. veljače 1989. godine.[399] Dom Rudolfa i Margite Matz predstavlja bogatu ostavštinu dvoje glazbenika, otkrivajući prostor u kojem su živjeli i stvarali, pronalazeći zadovoljstvo u svemu što je vezano uz glazbu: muziciranju, skladanju, podučavanju i vježbanju. Supružnici Matz u svoj su stan rado pozivali prijatelje, glazbenike, učenike i studente. Biranom društvu koji su se ondje sastajali pripadali su Václav Huml, Svetislav Stančić, Božidar Kunc, Melita Lorković, Antonio Janigro, Ladislav Šaban, Milan Nagy, Stella Čolaković, Bruno Bjelinski, Stjepan Radić, Pavle Dešpalj, Blaženka Zorić, Valter Dešpalj, Stanislav Tuksar i drugi.[400] Zbirka nije otvorena za javnost, ali je građa dostupna za istraživanje. Viša kustosica Zrinka Jelčić, voditeljica zbirke, objavila je monografiju *Zbirka Margite & Rudolfa Matza*, u kojoj su obrađene biografije glazbenika, donacija Muzeju grada Zagreba, ambijent njihova doma te su kataloški popisani predmeti.[401]

5.5.1. Čembalo (M-65)

Čembalo iz njemačke tvornice *Neupert*,[402] model *Schütz* (koji je ime dobio prema njemačkom baroknom skladatelju i orguljašu Heinrichu Schützu), Rudolf Matz je naručio kao vjenčani dar za svoju suprugu Margitu. Datira u 1938. godinu; Matzu je za plaćeni instrument račun izdan 29. travnja 1938. Na njemu je svirala Margita Matz (rođ. Neustadt), koja je studij klavira završila 1927. na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u klasi Svetislava Stančića. Nakon toga se posvetila pedagoškom radu. Bila je nastavnica klavira u srednjoj muzičkoj školi Muzičke akademije (1928. – 1931.), Glazbenom studiju Matz (1931. – 1941.), Gradskoj

[399] Na temelju želje izražene u oporuci i rješenja o nasljeđivanju, Hrvatsko društvo skladatelja (HDS) raspolaže sredstvima od tantijema Rudolfa i Margite Matz. Stoga HDS svake godine raspisuje natječaj za poticanje stvaralaštva mladih skladatelja iz sredstava fonda „Rudolf i Margita Matz“.
[400] Zbirka Margite i Rudolfa Matza, http://www.mgz.hr/hr/zbirke/zbirka-margite-i-rudolfa-matza,12.html. Pristup: rujan 2016.
[401] Zrinka JELČIĆ: *Zbirka Margite & Rudolfa Matza*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2010.
[402] Povijest tvornice *Neupert* opisana je kod čembala iz Zbirke instrumenata Hrvatskoga glazbenog zavoda (HGZ-G bb). Taj čembalo priprada modelu *Bach*, a izrađen je 1972.

muzičkoj školi[403] (1945. – 1950.) te Glazbenoj školi Vatroslava Lisinskog (1950. – 1971.). Čembalu se posvetila od 1938. Upravo je njezin *Neupert* niz godina bio jedini instrument te vrste u nas pa ga je umjetnica koristila i za nastupe na koncertnim podijima. Margita Matz je bila prva koncertna čembalistica u Hrvatskoj, koja je izvodila solistička i komorna djela Johanna Sebastiana Bacha, Georga Friedricha Händela, Françoisa Couperina, Arcangela Corellija, Domenica Scarlattija i dr. Prvi koncert na čembalu održala je 17. travnja 1939. u Hrvatskom glazbenom zavodu, a uz nju su nastupili violinisti Ivan Pinkava i Filip Matheis te Rudolf Matz na violončelu. Uspješnim interpretacijama baroknog repertoara karijeru je nastavila i u poslijeratnim godinama. Nastupala je s Društvenim orkestrom Hrvatskoga glazbenog zavoda, Zagrebačkom filharmonijom i Zagrebačkim solistima.

Čembalo je smješten u dnevnom boravku. Dimenzije njegova tamnosmeđeg korpusa, obložog furnirom od orahovine, su 92 x 162 x 93 cm. Stoji na četiri noge (dvije prednje i dvije stražnje koje su povezane horizontalnom gredom). Budući da je nastao u razdoblju kada je već započelo izrađivanje modernih tipova čembala, kao i njihova serijska proizvodnja, jednostavnog je izgleda i osim rozete na rezonantnoj ploči nema drugih ukrasa. Nosi signaturu „Neupert / Bamberg“. Ima dva manuala opsega od C do f_3 (četiri oktave i čista kvarta; 54 tipke). Donje tipke (2 x 11,4 cm) su crne boje, a gornje bijele (0,8 x 6,3 cm). Dva su 8-stopna registra (za gornji i donji manual) i jedan 4-stopni. Pokraj 8-stopnog registra za gornji manual nalazi se povlačnica za lutnju. Lijevo od signature smještena je kopula ili spojka (njem. *Koppel*) kojom se spaja donji manual s gornjim pa tako dobiva puni zvuk. Instrument nema pedale. Drveni okvir i manuali dobro su očuvani, no mehanika je u lošem stanju pa nije u upotrebi. Premda moderna čembala uglavnom imaju veću zvukovnu snagu u odnosu na stare instrumente, s više oštrine i manje alikvotnih tonova, kod ovog čembala nije takav slučaj; on ima veoma tihi zvuk. Drugi je manual znatno tiši od prvog manuala, a cijeli je instrument neugođen i nije tonski ujednačen kroz cijeli opseg.

5.5.2. Klavir (M-35)

Dimenzije klavira *Bösendorfer*[404] su 146 x 153 x 98 cm. Najsličniji je današnjem najkraćem klaviru *Bösendorfer* – modelu *Grand Piano 155*, koji ima dimenzije 151 x 155 x 102 cm.[405] U horizontalnom korpusu u obliku krila, načinjenom od tamnog punog drva,

[403] Danas Glazbena škola Pavla Markovca.
[404] Povijest tvornice *Bösendorfer* opisana je kod klavira iz Zbirke instrumenata Hrvatskoga glazbenog zavoda (HGZ-G bb).
[405] Bösendorfer: Grand Piano 155, https://www.boesendorfer.com/en/pianos/pianos/grand-piano-155. Pristup: rujan 2016.

smješten je željezni okvir nalik na položenu harfu. Stoji na tri noge koje se pri dnu sužavaju, a na završecima imaju kotačiće. Nastao je u Beču oko 1930. Matz ga je vjerojatno nabavio za potrebe nastave u Glazbenom studiju, privatnoj glazbenoj školi koju je vodio od 1931. do 1941. i koja je djelovala kao zajednica mladih nastavnika.[406] Opseg klavijature je sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,2 x 14,5 cm) su bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje (1 x 8,8 cm) crne, načinjene od ebanovine. Klavir ima dvije pedale (lijevu piano i desnu forte). Poklopac nad instrumentom zbog njegova osljetljivog stanja nije preporučljivo podizati pa se ne može vidjeti njegova unutrašnjost. Izvana je klavir relativno dobro očuvan, no mehanika (engleska s dvostrukom repecitijom) u vrlo je lošem stanju pa je izvan upotrebe. Smješten je u glazbenoj sobi, a uz njega je Matzov violončelo u drvenom kovčegu. U toj je prostoriji Rudolf Matz vježbao, primao učenike i studente, tu su se održavale probe gudačkih kvarteta u kojima je svirao. Klavir mu je bio potreban za skladateljski rad. Tu je muzicirala i Margita Matz: vježbala je klavir, imala satove s učenicima ili je pratila svojeg supruga.

5.5.3 Violončelo (M-34)

Hrvatski violončelist, skladatelj, dirigent, komorni glazbenih i glazbeni pedagog Rudolf Matz studij kompozicije završio je 1926. na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u klasi Blagoja Berse. Violončelo je počeo učiti 1912. u glazbenoj školi Hrvatskog zemaljskoga glazbenog zavoda kod Umberta Fabbrija. Na Muzičkoj akademiji u Zagrebu privatno ga je podučavao violončelist i skladatelj Juro Tkalčić. Predavao je glazbeno-teorijske predmete u srednjim školama u Zagrebu (1925. – 1950.) te violončelo na Muzičkoj akademiji u Zagrebu (1940. – 1941.; 1950. – 1972.) i Akademiji za glasbo u Ljubljani (1947. – 1951). Od 1931. do 1941. vodio je vlastiti Glazbeni studio. Između 1919. i 1971. utemeljio je i vodio niz glazbenih društava, zborova i orkestara,, bio je dirigent Međunarodnog omladinskoga komornog orkestra u Bayreuthu (1962. – 1965.) i Društvenog orkestra Hrvatskoga glazbenog zavoda (1935. – 1937.), a kao violončelist član Zagrebačkoga trija i nekoliko gudačkih kvarteta (*Sklad, Weiland-Matz*). Ostvario je opsežan skladateljski opus, posebno u području komorne i vokalne glazbe. Bavio se i glazbenom kritikom i publicistikom. Objavio je brojna instruktivna djela, među kojima se ističe *Osnovna škola za klavir* (1935.; s Ladislavom Šabanom od 1952.). Posebno je vrijedan njegov opsežan udžbenik *Prve godine violončela* u 32 sveska (1947. – 1962.; kasnije su sažeta izdanja objavljena i u SAD-u i Kanadi), jedan od

[406] Zrinka JELČIĆ: Dom Margite i Rudolfa Matza – od memorije do mjesta glazbenih događanja, *Muzeologija*, 51 (2014), 132-143.

najboljih te vrste u violončelističkoj literaturi 20. stoljeća, zahvaljujući kojem ga je američki violončelist Leonard Rose opisao kao „možda najvećeg teoretičara violončela na svijetu“.[407]

Korpus ovog violončela (duljina 74 cm, širina 42 cm, duljina vrata 28 cm) izrađen je od smrekovine i javorovine. Na dnu s unutarnje strane, ispod desnog *f* otvora, nalazi se tiskana etiketa: „Andreas Guarnerius Cremonensis Fecit sub titulo S. Theresie 1693“. Prema tome bi se moglo pretpostaviti da je rađen prema modelu Andreje Guarnerija (1626. – 1698.), prvog u nizu vrhunskih cremonskih graditelja gudačkih instrumenata, ali ne i da je nastao krajem 17. stoljeća, kako se uvriježilo navoditi.[408] Zlatko Stahuljak je u tzv. Izjavi o instrumentu 1989. zapisao: „Za vrijeme boravka obitelji Matz u Sjedinjenim Američkim Državama (1955. – 1957.), ovaj je violončelo pregledao tamošnji stručnjak za gudačke instrumente u Chicagu, prema izjavi prof. Margite Matz. Prema njegovu navodu, taj je violončelo izgradio graditelj iz obitelji Guadagnini iz Cremone. Tom prilikom nisu navedeni čvršći razlozi za tu tvrdnju.“[409] Valja imati na umu da je obitelj Guadagnini bila aktivna tek od 1739., kada se spominje Lorenzo Guadagnini (1685. – 1746.). Osim Lorenza poznato je još desetak istaknutih članova u sedam naraštaja koji su djelovali sve do sredine 20. stoljeća. Bili su aktivni u Piacenzi, Milanu, Parmi, Torinu i Paviji.[410] Najvažniji graditelj iz ove obitelji bio je Lorenzov sin Giovanni Battista Guadagnini (1711. – 1786.), koji je izradio više od 200 violina, nekoliko viola i dvadesetak violončela vrhunske kvalitete. Budući da je obitelj Guadagnini bila vrsna u svom poslu, opravdana je sumnja da bi gradila instrumente prema nečijem modelu. Uobičajena je praksa bila da ugledni graditelji ono što izgrade i označe kao svoje. Tako je i Giovanni Battista Guadanini (čak i kada je pred kraj života radio sa svojim sinovima) preferirao na instrumente staviti vlastiti potpis.

Obitelj Guadagnini pripadala je cremonskom graditeljskom krugu, ali je njihova povezanost s gradom Cremonom samo posredna. Premda se Lorenzo Guadagnini na nekoliko violina potpisao kao „alumnus Antonii Stradivarii“ („učenik Antonija Stradivarija“), nema dokaza da je uopće boravio u Cremoni ili da je radio za Antonija Stradivarija. Giovanni Battista Guadagnini ponekad se potpisivao kao „Cremonensis“ umjesto „Placentinus“ (prema gradu Piacenzi, 40 kilometara zapadno od Cremone gdje je djelovao od 1738. do 1749.), ali je to isključivo bila stvar prestiža. Isto je činio i za vrijeme boravka u Torinu (gdje je živio od 1771. do 1786.) kada je uz „Cremonensis“ dodao „alumnus Antonii Stradivari“. Time nije

[407] Margery ENIX: *Rudolf Matz: Cellist, Teacher, Composer*, Dominis Music Ltd, Ottawa 1996.
[408] Zrinka JELČIĆ: *Zbirka Margite & Rudolfa Matza*, 93 i 167.
[409] Cit. *ibid.*, 167. Zahvaljujem Zrinki Jelčić na ustupanju Izjave o instrumentu Zlatka Stahuljaka.
[410] Charles BEARE – Philip J. KASS – Duane ROSENGARD: Guadagnini, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 10, 469-471.

nužno želio iskazati poštovanje prema velikom majstoru nego osigurati bolju promociju za svoje instrumente. Nadalje, desetak njegovih violina koje datiraju iz 1758. nosi oznaku da su iz Cremone, ali nema dokaza da je graditelj boravio u tom gradu, nego eventualno njime prolazio na putu prema Parmi gdje se nastanio 1759. i ostao do 1771. kad se preselio u Torino. Rudolf Matz smatrao je da je taj violončelo *Guadagnini*,[411] a na temelju ranije iznesenih podataka moglo bi se pretpostaviti da je izrađen u 18. stoljeću. Međutim, dok god nad njim ne bude proveden stručna i temeljita ekspertiza, ne mogu se iznijeti točni i pouzdaniji podaci kada, gdje i u čijoj radionici je nastao.[412]

Violončelo je za Rudolfa Matza restaurirao Franjo Schneider 1954. (etiketa „Reparavit: Franciscus Schneider, Zagabriae anno 1954“). Nakon Matzove smrti bio je izvan funkcije i trebalo ga je ponovno restaurirati. To je 2006. učinio Darko Stipešević u Majstorskoj radionici za restauraciju i gradnju gudačkih instrumenata Franje Schneidera.[413]

Osim Rudolfa Matza ovaj violončelo imao je još jednog važnog prijašnjeg vlasnika. U 19. stoljeću na njemu je svirao Ivan (Jan) Oertl (1827. – 1889.), violončelist češkog podrijetla. Od 1852. do 1889. djelovao je kao prvi učitelj violončela u školi Hrvatskoga glazbenog zavoda, gdje je predavao i teoriju glazbe. Od 1870. bio je i prvi violončelist Zagrebačke opere.[414] Uz jezičnu pomoć Franje Markovića napisao je 1880. *Obćenita teoretično-praktična pripravna nauka glasbe*, prvi priručnik za teoriju glazbe na hrvatskom jeziku.[415]

Do sada je Matzov violončelo u Muzeju grada Zagreba predstavljen na dvije izložbe. Prva, pod nazivom *Violončelo Rudolfa Matza*, priređena je u lipnju 2007. u okviru projekta *Predmet mjeseca*.[416] Druga, mnogo veća izložba pod nazivom *Rudolf Matz – veliki opus vedrine*, upriličena je do 19. rujna do 18. prosinca 2016. Na njoj je predstavljen Matzov umjetnički i životni put od glazbenih početaka, preko značajnih sportskih uspjeha i doprinosa komornom muziciranju, do pedagoškog rada po kojem je bio poznat diljem svijeta.[417]

---

[411] Zahvaljujem akademiku Stanislavu Tuksaru na ovom podatku.
[412] Kamilo Dočkal (koji ne spominje gore opisan instrument) zabilježio je da je Matz imao i „vrlo lijepo“ violončelo sa signaturom „Martin Stoss / Wien 1820“, rad Johanna Martina Stossa (1778. – 1838.). Na njemu je svirao od 1930. do kraja života. Usp. Kamilo DOČKAL: *Naše violine i njihovi graditelji*, 27-28. Franjo Schneider restaurirao ga je 1961. Nije bio dio donacije Muzeju grada Zagreba. Nalazi se u inozemstvu kod nepoznatog vlasnika. Zahvaljujem Zrinki Jelčić na ovim podacima.
[413] Zahvaljujem Darku Stipeševiću na ovom podatku.
[414] Antun GOGLIA: Ivan Oertl, prvi učitelj violončela u hrv. glazbenom zavodu, *Sv. Cecilija*, 20 (1926) 1, 20-21; Antun GOGLIA: *Hrvatski glazbeni zavod 1827. – 1927.*, 18.
[415] Sanja MAJER-BOBETKO: Ivan Oertl, *Obćenita teoretično-praktična pripravna nauka glasbe*, Zagreb 1880. (tiskara i litografija C. Albrechta), *Arti musices*, 26 (1996) 1, 73-76.
[416] Violončelo Rudolfa Matza, http://www.mgz.hr/hr/izlozbe/violoncelo-rudolfa-matza,449.html. Pristup: rujan 2016.
[417] Rudolf Matz – veliki opus vedrine, http://www.mgz.hr/hr/izlozbe/Rudolf Matz – veliki opus vedrine, 1541. html. Pristup: rujan 2016. Autorica obje izložbe bila je Zrinka Jelčić.

6. Glazbeni instrumenti iz fundusa Hrvatskoga povijesnog muzeja

6.1 O Hrvatskom povijesnom muzeju

Hrvatski povijesni muzej (HPM) razvio se iz nekadašnjeg Narodnog muzeja, osnovanog u Zagrebu 1846. Smješten je u Matoševoj ulici 9 u baroknoj palači Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch, sagrađenoj potkraj 18. stoljeća. Nakon što ju je grad Zagreb 1930-tih otkupio od posljednjih privatnih vlasnika, palača je postala sjedištem zagrebačkih gradonačelnika. Kao privremeno rješenje, 1959. je dodijeljena Povijesnom muzeju Hrvatske. Njegovom integracijom s Muzejem revolucije naroda Hrvatske osnovana je 1991. nova muzejska institucija – Hrvatski povijesni muzej.[418]

6.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Hrvatskog povijesnog muzeja

Glazbeni instrumenti u HPM-u čuvaju se u Zbirci predmeta iz svakodnevnog života te Zbirci odora.[419] Pregledani su prilikom posjeta muzeju u rujnu 2016. godine.[420] U nastavku će biti opisani po zbirkama u kojima se čuvaju, a unutar njih kronološki po vrstama.

6.3 O Zbirci predmeta iz svakodnevnog života

Jezgru Zbirke predmeta iz svakodnevnog života čine uporabni predmeti koji su posredno ili neposredno vezani uz djelovanje društvenih i političkih uglednika 19. i 20. stoljeća. Zastupljeni glazbeni instrumenti tradicijske (4) i umjetničke glazbe (9). Brač (HPM/PMH-26424), koji je nastao krajem 19. stoljeća u tvornici tamburâ Terezije Kovačić u Zagrebu, pripadao je političaru Stjepanu Radiću (1871. – 1928.). To je bila jedna od najvažnijih hrvatskih tvornica za izradu tamburâ tijekom 19. i prve polovice 20. stoljeća. Za svoj je rad nagrađena na Gospodarsko-šumarskoj jubilarnoj izložbi hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga društva u Zagrebu 1891., Međunarodnoj izložbi za glazbu i kazalište u Beču 1892. te Milenijskoj izložbi Kraljevine Ugarske u Budimpešti 1896. godine.[421] Tamburu (HPM/PMH-27164), koju je 1915. na bojištu u Černavki kraj Poltave u sjeveroistočnoj Ukrajini izradio vojnik Tomo Jurišić, muzeju je godinu dana kasnije darovao tada student filozofije, kasnije kulturni povjesničar i konzervator Većeslav Henneberg (1889. – 1937.).

---

[418] Hrvatski povijesni muzej: O muzeju, http://www.hismus.hr/hr/o-muzeju/. Pristup: rujan 2016.
[419] Maja ŠKILJAN: O instrumentima iz zbirke Hrvatskog povijesnog muzeja, u: Dražen BUHIN – Zvonimir STANISLAV (ur.): *Almanah hrvatske glazbe / Croatian musicians' almanac: 2007*, Piano, Zagreb 2007, 91-92.
[420] Nakon potresa koji je zadesio Zagreb 22. ožujka 2020. palača muzeja označena je kao neupotrebljiva, no muzejska građa nije znatnije stradala (ocjena nakon brzog pregleda). Elektronička korespondencija s Andrejom Smetko, 28. ožujka 2020.
[421] Jadran JEIĆ: Tvornica tamburica i ostalih glazbala Terezija Kovačić, *Hrvatska revija* (obnovljeni tečaj), 10 (2010) 1, 118.

Vela sopela (HPM/PMH-25180) i mala sopela (HPM/PMH-25172) nastale su u Hrvatskom primorju, vjerojatno između 1914. i 1918.

Od instrumenata s tipkama u zbirci su zastupljena četiri klavira: jedan stolni klavir, koji je u Beču oko 1835. izradio Johann Anton Knam, te tri klavira u obliku krila nastala oko 1860. Klavir koji se nalazi na podestu palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch nema signaturu na temelju koje bi se moglo pretpostaviti ime graditelja i mjesto podrijetla. Druga dva klavira nastala su u Beču krajem prve polovice 19. stoljeća. Klavir Antona Amberga je od 1989. do 2015. zbog nedostatka prostora bio smješten u dvorcu Stubički Golubovec u Donjoj Stubici, kada je vraćen u Zagreb. Zbog istog problema je klavir Jakoba Czapke smješten u Muzeju seljačkih buna u Gornjoj Stubici. Sačuvana je i fonola – automat za sviranje klavira, koja je početkom 20. stoljeća nastala u tvornici *Ludwig Hupfeld* u Leipzigu.

Zbirka čuva i tri citre. Jednu je krajem 19. stoljeća izradio zagrebački glazbalar Vilim Tomay. Druga je nastala u Njemačkoj također krajem 19. stoljeća. Treća citra je nastala krajem 1920-ih ili tijekom 1930-ih, a potječe iz tvornice Franje Schneidera. Valja se podsjetiti da se upravo citra, zahvaljujući kulturnom utjecaju Beča, krajem 19. i početkom 20. stoljeća ubrajala među najpopularnije instrumente kućnog muziciranja u Zagrebu. Sviranje citre u Zagrebu prvi su njegovali građani austrijskog i njemačkog podrijetla, koji su sredinom 19. stoljeća činili znatan dio gradske populacije. Svirali su je solistički i skupno unutar odabranog kruga ljudi, no postupno je njihovo muziciranje počelo prelaziti nacionalne okvire. I mnogi su Zagrepčani počeli pokazivati sve veći interes za citru jer su približavanje „bečkom“ citraštvu prepoznali kao priliku da unaprijede svoj društveni ugled.[422]

Napokon, gudačke instrumente predstavlja violina izrađena u Beču 1920-ih ili 1930-ih. Što se tiče smještaja, osim klavira nepoznatoga graditelja koji se nalazi na podestu palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch te Czapkinog klavira smještenog u Muzeju seljačkih buna, ostali primjerci nisu javno dostupni. Čuvaju u depou Zbirke predmeta iz svakodnevnog života. Voditeljica zbirke je viša kustosica Andreja Smetko.

6.3.1 Stolni klavir (HPM/PMH-26524)

Drveni korpus ovog instrumenta ima dimenzije 180 x 88,5 x 90 cm. U depou su noge s kotačićima i lira s dvije pedale skinuti (lijeva piano; desna forte nedostaje). Korpus obložen furnirom od orahovine ima oblik četverokutne kutije zaobljenih rubova. Otvara se poklopcem koji se rasklapa na dva dijela. Manji poklopac služi kao preklop nad klavijaturom, a veći se

[422] Ana BOLTUŽIĆ: Citraštvo u Zagrebu od 1860-ih do 1918. godine: na temelju ostavštine Milana Stahuljaka, pohranjene u Arhivu Hrvatskoga glazbenog zavoda, *Arti musices*, 39 (2008) 2, 225-226.

nalazi nad ostatkom instrumenta. Ima drvenu konstrukciju s ravnim žicama postavljenim dijagonalno u odnosu na klavijaturu. Odlikuje se bečkom mehanikom s otpinjanjem, vilicama (vodilicama batića) od mjedi te hvatačima batića. Klinovi za žice nalaze se na desnoj strani, a vijci za ugodbu na lijevoj strani drvene ploče u koju su uvrnuti, neposredno iza klavijature. Klavijatura ima opseg od C_1 do f_4 (šest oktava i čista kvarta). Donje tipke su bijele boje, a gornje tipke crne. Unutar korpusa je ugrađen stalak za note koji se preklapa. Na sredini prednje plohe iznad klavijature nalazi se crni mjedeni okvir u kojem je zlaćanim slovima napisano ime graditelja i nagrada koju je osvojio: „J. A. Knam / Silberne Medaille / in Wien“ („J. A. Knam / srebrna medalja / u Beču“). Time saznajemo da ga je u Beču izradio Johann Anton Knam, a prema gradbeno-oblikovnim obilježjima može se pretpostaviti da je nastao oko 1835., kao i njegov stolni klavir koji se čuva u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt (MUO 8218). Djelomično je restauriran 1989. U ljeto 2017. u Umjetničkoj radinici *Heferer* u Zagrebu započela je njegova temeljita i cjelovita restauracija.[423]

6.3.2 Klavir (HPM/PMH-26517)

Kod ovog kratkog koncertnog klavira (dimenzija 136 x 158 x 92,5 cm) nedostaje pločica s imenom graditelja, a zapisa nema ni unutar instrumenta. Korpus je obložen furnirom od orahovine. Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je nastao oko 1860. Odlikuje se jednostavnim linijama, masivnošću bidermajera te opsegom klavijature od C_1 do f_4 (šest oktava i čista kvarta). Nalazi se na podestu palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch, u njezinu sjevernom dijelu koji je otvoren za javnost. Nije u upotrebi jer je njegovo stanje suprotno reprezentativnom smještaju: mehanika je u lošem stanju, nedostaju pedale i nekoliko žica, neke su donje tipke okrhnute, poklopac nad instrumentom se raspada, a kotačić na desnoj nozi je potrgan pa je na tom mjestu podbočen malim postoljem.

Kupljen je 1975. od Slave Ogrizović (rođ. Vrinjanin; 1907. – 1976.), književnice, kulturne radnice i revolucionarke. Slava Ogrizović se sa šest godina preselila iz Zvornika (Bosna i Hercegovina) u Zagreb gdje je završila osnovnu i srednju školu, upisala Filozofski fakultet, a poslije oslobođenja apsolvirala Ekonomski fakultet.[424] Kao činovnica u banci, a kasnije u privatnim poduzećima i tvornicama, uključila se u radnički pokret. Za profesora matematike i fizike Bogdana Ogrizovića (1911. – 1943.), sina književnika Milana Ogrizovića (1877. – 1923.), udala se 1936. Početkom Drugog svjetskog rata je zajedno sa suprugom

[423] Zahvaljujem Tomislavu Faullendu Hefereu na ovome podatku.
[424] Jure KAŠTELAN: Biografska napomena, u: Slava OGRIZOVIĆ: *Racija: zapisi iz Narodnooslobodilačke borbe*, Glas rada, Zagreb 1951, 80.

nastavila s revolucionarnim djelovanjem i pisanjem. U siječnju 1944., mjesec dana nakon što je njezin suprug obješen (20. prosinca 1943.), otišla je u partizane. Iako je bila zaokupljena različitim dužnostima, i u partizanima je nastavila pisati, no malo toga je ostalo sačuvano.

U razgovoru s novinarkom Višnjom Ogrizović (1939. – 2012.), kćeri Slave i Bogdana Ogrizovića, saznala sam da se u domu Ogrizovićevih klavir ponajviše koristio za sviranje šlagera. Nabavljen je 1947., a na njemu je svirala Slava Orgizović, koja je paralelno s gimnazijom završila srednju glazbenu školu, te kćer Višnja koja je pohađala Gradsku muzičku školu.[425] Glazbom se amaterski bavio i Višnjin brat Milan (1942. – 2015.), koji je svirao violinu. U obitelji je bilo i nekoliko članova koji su odabrali glazbu kao svoj životni poziv. Stanka Vrinjanin (udana Hiršl; 1912. – 2006.), sestra Slave Ogrizović, bila je pijanistica. Diplomirala je klavir 1936. na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u klasi Svetislava Stančića,[426] gdje je od 1947. do 1950. bila docentica.[427] Milan Horvat (1919. – 2014.), jedan od naših najuglednijih dirigenata, bio je nećak Slave Ogrizović. Na Muzičkoj akademiji u Zagrebu studirao je klavir u klasi Melite Lorković, a diplomirao je 1946. u klasi Svetislava Stančića. Dirigiranje je učio privatno kod Mladena Pozaića, Friedricha Zauna, Lovre Matačića i Milana Sachsa. Djelovao je kao šef dirigent Simfonijskog orkestra Irskog radija u Dublinu, Zagrebačke filharmonije, Simfonijskog orkestra Austrijskog radija u Beču, Simfonijskog orkestra Rariotelevizije Zagreb i Simfonijskog orkestra u Grazu.[428]

6.3.3 Klavir (HPM/PMH-2291)

Drveni korpus ovog klavira, dimenzija 139 x 185 x 93 cm, obložen je furnirom od orahovine. Stoji na tri masivne poligonalne noge koje završavaju kotačićima. Ima konstrukciju sa željeznim okvirom povezanim mjedenim šipkama. i ravne žice. Odlikuje se bečkom mehanikom. Opseg klavijature iznosi sedam oktava (A_2 – a_4). Na centralno ovješenoj liri su dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Iznad klavijature je grb dvoglavog orla te signatura koja otkriva ime graditelja i mjesto podrijetla: „Jakob Czapka / Fabrik in Wien“ („Jakob Czapka / tvornica u Beču“). U klaviru ispod žica stoji sljedeći natpis „Jakob Czapka / Forte Piano / Fabrik / in Wien / Werk No 1494“ („Jakob Czapka / tvornica klavira / u Beču / djelo broj 1494“). Iznad toga je adresa Czapkine radionice: „Neue Wieden / Kettenbrück-Gasse [Kettenbrückengasse] No. 9“. Ova ulica je smještena u Margaretenu (gradski okrug

[425] Danas Glazbena škola Pavla Markovca.
[426] Arhiv Hrvatskoga glazbenog zavoda, Fond Svetislav Stančić, Album učenika Svetislava Stančića.
[427] Koraljka KOS (ur.): *Muzička akademija u Zagrebu 1921 – 1981: spomenica u povodu 60. godišnjice osnutka*, 112 i 234.
[428] Marijana PINTAR: Horvat, Milan, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2002, sv. 5, 651-652.

Wien V), koji je do 1861. spadao pod Wieden (gradski okrug Wien IV). Bečki majstor Jakob Czapka (1811. – 1878.) prvi se puta spominje 1833. kao zaposlenik u radionici Josepha Rießa. Građaninom Beča postao je 1844. Nedugo nakon toga započeo je s radom u vlastitoj radionici.[429] Sudjelovao je na obrtničkoj izložbi u Beču 1845. o čemu je zabilježeno: „Jacob Czapka, klavir – graditelj instrumenata u Beču (izložbeni broj 1647): klavir u obliku krila od orahovine [opsega klavijature] od 6¾ oktave s bečkom mehanikom i pedalama na liri; zvuk i rad dokazuju hvalevrijedan napor.“[430] Czapka je 1854. sudjelovao i na obrtničkoj izložbi u Münchenu, gdje su predstavljena dva njegova *pianofortea*.[431]

Na ovom je Czapkinu klaviru navodno 25-godišnji časnik Austro-Ugarske vojske Josip Runjanin (1821. – 1878.) u Glini 1846. skladao popijevku (kasnije hrvatsku himnu) *Lijepa naša domovino*, na tekst *Horvatska domovina* koji je napisao i u Gajevoj *Danici* 1835. objavio književnik Antun Mihanović (1796. – 1861.).[432] To je bilo vrijeme buđenja hrvatske nacionalne svijesti te su se stanovnici Gline često sastajali u društvima gdje su razmjenjivali rodoljubne ideje. Mjesto tih sastanaka najvjerojatnije je bila kuća imućnog trgovca Petra Peleša u Ulici Saveza boraca 11 (danas Ulici kneza Branimira). Popijevku je za četveroglasni muški zbor harmonizirao 1861. Vatroslav Lichtenegger (1809. – 1885.), pjevački pedagog i učitelj u glazbenoj školi Hrvatskoga glazbenog zavoda.[433] *Lijepa naša domovino* je kao hrvatska himna prvi puta izvedena na Hrvatsko-slavonskoj gospodarskoj izložbi u Zagrebu 1891. Međutim, povezanost hrvatske himne i Czapkina klavira valja uzeti s krajnjim oprezom, a priču da je na njemu svirao Josip Runjanin u prvome redu kao povijesnu legendu jer obilježja ovog klavira upućuju na to da je nastao tek oko 1860. godine.

Klavir je, usprkos promjenama vlasnika i lokacija, sretno preživio naredna razdoblja. Naime, Peleševi su ga prvo prodali Olgi Kovačić, kćeri književnika Ante Kovačića, koja je bila učiteljica u Glini. Ona ga je 1950. darovala Hrvatskom povijesnom muzeju. Pohranjen je u tadašnji Odjel Srba u Hrvatskoj. Nakon toga je, zbog nedostatka prostora u HPM-u, predan na pohranu u Muzej seljačkih buna u Gornjoj Stubici. Bio je u vrlo lošem stanju i izvan

---

[429] Rudolf HOPFNER: Czapka, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_C/Czapka_Familie.xml. Pristup: rujan 2016.

[430] U izvorniku: „Jacob Czapka, Clavier – Instrumentenmaeher in Wien (Ausstellungs-Nr. 1647): Einen Flügel in Nussholz zu 6¾ Octaven mit Wiener Mechanismus und liegender Dämpfung; Ton und Arbeit bewährten ein lobenswerthes Streben.“ Cit. ***: *Bericht über die dritte allgemeine österreichische Gewerbe-Ausstellung in Wien 1845*, K. K. Hof- und Staatsdruckerei, Beč 1846, sv. 3/4, 830. Isti su podaci zabilježeni i u *Zeitschrift für Orgel-, Clavier- und Flügelbau*, 2 (1853) 1, 29.

[431] ***: *Katalog der Allgemeinen deutschen Industrie-Ausstellung zu München im Jahre 1854*, Gemeinschaftlich gedruckt von G. Franz, W. Pössenvacher, Wtw., München 1854, 115.

[432] Maja ŠKILJAN: *op. cit.*, 91-92.

[433] Andrija TOMAŠEK: *„Lijepa naša“: pripovijest o hrvatskoj himni*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 1990.

upotrebe. Napali su ga drvotočci, žice su popucale, a tipke ispale. Klavir je restauriran u Varaždinu 2001. u radionici za zaštitu i obnovu umjetnina *Trifora d.o.o.* Zahvaljujući tome ne samo da mu je vraćen vanjski sjaj i ljepota, nego se na njemu ponovno može muzicirati jer je popravljena mehanika, klavijatura, pedale, batići i žice. Izložen je u stalnom postavu Muzeja seljačkih buna u Gornjoj Stubici, u dvorani posvećenoj Hrvatskom narodnom preporodu.[434]

6.3.4 Klavir (HMP/PMH-26525)

Dimenzije klavira su 137 x 203 x 90 cm. Nosi signaturu „A. Amberg in Wien". Prema tome bi se moglo pretpostaviti da ga je u Beču izradio Anton Amberg (? – 1896.). Za njega je na obrtničkoj izložbi održanoj u istome gradu 1845. zabilježeno: „Anton Amberg, graditelj klavira u Beču (izložbeni broj 1261): klavir u obliku krila od mahagonija, [opsega klavijature] od 6¾ oktava s bečkom mehanikom i pedalama na liri, dobar instrument po povoljnoj cijeni."[435] Amberg je 1854. sudjelovao i na obrtničkoj izložbi u Münchenu, gdje je predstavljen njegov *pianoforte*.[436] Ambergov klavir je izgledom i tehničkim karakteristikama blizak klaviru Jakoba Czapke u Gornjoj Stubici te je vjerojatno isto nastao oko 1860. Zbog nedostatka prostora je od 1989. bio pohranjen kod Društva Kajkaviana u dvorcu Stubički Golubovec u Donjoj Stubici. Naime, općina Donja Stubica još je 1969. dodijelila ovaj dvorac Hrvatskom povijesnom muzeju, koji se njime koristio do 1978., kada je iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u njega preseljena kajkavska biblioteka. U veljači 1989. u dvorcu je osnovana Kajkaviana, društvo za prikupljanje, čuvanje i promicanje kajkavske književnosti. Međutim, na dvorac su 2012. ovrhama sjele Karlovačka banka i Varaždinska banka. Klavir je 2015. vraćen u HPM te je smješten u depo Zbirke predmeta iz svakodnevnog života.

---

[434] Muzej seljačkih buna (Samci 64, Gornja Stubica) osnovan je i otvoren za javnost 1973., u povodu obilježavanja 400. godišnjice velike Seljačke bune iz 1573. Smješten je u baroknom dvorcu plemićke obitelji Oršić, izgrađenom 1756. Usp. Muzej seljačkih buna, https://www.msb.mhz.hr/. Pristup: veljača 2017.U fundusu Muzeja seljačkih buna čuva se klavir (MSB 2269) koji nije moguće pogledati jer je rastavljen. Nad drvenim dijelovima izvršena je deratizacija. Čuva se u depou Kulturno-povijesne zbirke, čija je voditeljica Vlasta Filipčić Maligec, ujedno i voditeljica Muzeja seljačkih buna. Na fotografijama, na čijem ustupanju zahvaljujem Vlasti Filipčić Maligec, može se vidjeti da se ispod žica nalazi natpis „F. Robert Reinhold / Pianoforte Fabrik Wien". Na temelju toga može se ustanoviti da ga je sagradio Rober Reinhold, graditelj koji je djelovao u Beču na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Radi svega navedenog, ovom muzeju nije posvećeno posebno poglavlje, ali je instrument evidentiran u Tablici s popisima instrumenata po muzejima.

[435] U izvorniku: „Anton Amberg, Clavier – Instrumentenmacher in Wien (Ausstellungs-Nr. 1261): Einen Flügel in Mahagony zu 6¾ Octaven, mit Wiener Mechanismus und liegender Dämpfung, ein brauchbares Instrument zu billigem Preise." Cit. ***: *Bericht über die dritte allgemeine österreichische Gewerbe-Ausstellung in Wien 1845*, sv. 3/4, 831.

[436] ***: *Katalog der Allgemeinen deutschen Industrie-Ausstellung zu München im Jahre 1854*, 114.

6.3.5 Fonola (HPM-33849)

Fonola – automat za sviranje klavira ima dimenzije 107 x 43 x 94 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva s poklopcem zaobljenih rubova. Poklopac je podijeljen na tri manja. S unutrašnje strane srednjeg poklopca nalazi se natpis „Phonola“. U ovome dijelu smještena su dva metalna valjka i drvena ploča s rupicama. Na sredini donjeg dijela su dvije pedale. Nastala je početkom 20. stoljeća u Leipzigu u tvornici *Ludwig Hupfeld*, najvećem europskom proizvođaču mehaničkih glazbenih automata.[437] Bila je u vlasništvu obitelji Winkler. Muzeju ju je darovala 1996. Nada Paulić Lisac iz Zagreba. Oštećena je i necjelovita (nedostaje drveni dio koji zatvara stržnju stranu).[438]

6.3.6 Citra (HPM-32600)

Dimenzije citre su 50,5 x 32 x 5 cm. Izrađena je od smeđeg politiranog drva. U okruglom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se etiketa s oznakom proizvođača: „Skladište glazbenih žica / V. Tomay Zagreb / Ilica br. 49 / vlastiti proizvod tambura“. Time saznajemo za Vilima Tomayja i trgovinu glazbalima *Tomay i Tkalčić*, koja se nalazila u Ilici 49 u Zagrebu.[439] Naime, nakon smrti Ivana (Johanna) Weisera (1809. – 1884.), njezina prvog vlasnika koji ju je otvorio 1869. (ili ranije),[440] trgovinu su 1884. preuzeli poduzetnik i trgovac Franjo pl. Tomay Tuminski (1850. – 1926.) te glazbalar i violončelist Lavoslav Tkalčić (1849. – 1926.).[441] Franjin stariji brat Vilibald (Vilim) Tomay (1848. – 1913.) postavljen je za opunomoćenika. Upravo se on najviše bavio radionicom. Bio je član Zagrebačkog tjelovježbenog društva Hrvatski sokol, osnovanog 1874. S povjesničarom Vjekoslavom Klaićem, kasnijim potpredsjednikom HGZ-a (od 1890. do 1928.), osnovao je 1881. Diletantski (Dobrovoljni) orkestar Hrvatskog sokola.. Učiteljem u glazbenoj školi Hrvatskoga glazbenog zavoda postao je 1890. Bio je blagajnik HGZ-a od 1897. do 1913. te član Ravnateljstva od 1890. do 1913.[442] Iz tog razdoblja, odnosno kraja 19. stoljeća, potječe i ova citra. Posljednji nasljednik trgovine *Tomay i Tkalčić* bio je sisački graditelja tamburâ Janko Stjepušin (1861. – 1943.), koji je 1930-ih preselio obrt u Frankopansku ulicu. Tradicija

---

[437] Rainer R. LOTZ: Hupfeld, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 11, 875-876.
[438] Nakon Hupfeldovih fonolâ u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt (MUO 29891/1) te Zbirci glazbenih automata Ivana Gerersdorfera u Muzeju grada Zagreba (MGZ 6356), ovo je treći takav instrument zabilježen u ovome radu.
[439] Tamo je 1940. prema projektu Aleksandra Freudenreicha i Zvonimira Požgaja izgrađena zgrada Matice hrvatskih obrtnika.
[440] Jadran JEIĆ: Zagrebačka obitelj Weiser i zaboravljeni „Amati tambure“ Ivan Weiser, *Etnološka istraživanja*, 21 (2016), 62-69.
[441] Jadran JEIĆ: Trgovina glazbalima Tomay i Tkalčić, *Hrvatska revija* (obnovljeni tečaj), 10 (2010) 4, 140-147.
[442] Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 101 i 215.

trgovine glazbenim instrumentima u Ilici 49 održala se barem od 1869. pa sve do 1930-ih. Osim toga, obrt koji je 1858. (vjerojatno i ranije) pokrenuo Ivan Weiser postojao je sve do 1943. što ga čini najdugovječnijim zagrebačkim glazbalarskim obrtom.[443]

Citra ima tzv. salzburški oblik što znači da je izbočena na gornjoj strani. Na lijevoj strani duguljaste plosnate rezonantne kutije je 27 četvrtastih vijaka (poslaganih u dva reda) i pet čunjastih metalnih vijaka za napinjanje žica. Iza njih je još pet koštanih vijaka. Broj žica kojima se svirala akordička pratnja bio 27. Broj žica za sviranje melodije koje su se skraćivale prstima bio je pet. Postavljene su preko hvataljke koja ima 29 polja. Vijčanik s metalnim okovom graviran je vitičastim ukrasom. Osim što su metalni dijelovi korodirali, dobro je očuvana. Kao i fonolu (HPM-33849), darovala je 1996. Nada Paulić Lisac iz Zagreba.

6.3.7 Citra (HPM/PMH-26684)

Dimenzije ove citre bez hvataljke su 50 x 35,5 x 3,7 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. U okruglom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se natpis „Amerikanische Gitarre-Zither / Made in Germany“ („Američka gitarska citra / izrađeno u Njemačkoj“). Kao što i natpis sugerira, ovo je gitarska citra jer ima jednostruke žice kao kod gitare. Naziva se i akordskom citrom jer je služila za izvođenje akordičke pratnje. Uz lijevi gornji i lijevi bočni rub rezonantne kutije nalazi se 41 metalni čunjasti vijak za napinjanje isto toliko žica. Uz gornji dio su poslagani u jedan red, a uz bočni u dva reda. Uz suprotni rub glasnjače upisane su note i ljestvica po kojima se učilo svirati. Gornji dio glasnjače i okrugli otvor na njoj ukrašeni su višebojnim (crvenim, zelenim i zlaćanim) stiliziranim vegetabilnim uzorcima. Rubovi su ukrašeni stiliziranim zlaćanim viticama s cvjetićima. Čuva se u crno obojenoj drvenoj kutiji dimenzija 53,3 x 38,2 x 8 cm. Podaci o prijašnjem vlasniku nisu poznati. Nabavljena je iz antikvarijata. U dobrom je stanju i sve su žice na broju.

6.3.8 Citra (HPM/PMH-33521)

Ovaj instrument na prvi pogled djeluje kao inventar koji bi pripadao u kuću za lutke. Izgleda kao klavirić koji ima stilizirani poklopac nad klavijaturom i poklopac nad instrumentom u obliku krila. Međutim, kad otvorimo kutiju, unutra ćemo pronaći citru bez hvataljke dimenzija 54,3 x 35,4 x 13,5 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. S prednje strane na pričvršćenom dodatku u obliku klavijature nalazi se natpis „Tischklavier / zum Selbstlernen / gesetzlich geschützt“, odnosno „stolni klavir / za samoučenje / zakonom

[443] Jadran JEIĆ: Zagrebačka obitelj Weiser i zaboravljeni „Amati tambure“ Ivan Weiser, 69.

zaštićen“. Ovaj se instrument kućnog muziciranja prilikom sviranja stavljao na stol, a bio je pogodan kao priprema za učenje klavira. U okruglom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se etiketa s grbom Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i sljedećim podacima: „Kr. dvorski dobavljač / Franjo Schneider / proizvod glazbala i pribora / Zagreb, Nikolićeva ul. 10“.

Prema grbu (dvoglavi orao kojem je iznad glavâ kruna Kraljevine, a na prsima štit s grbovima Srbije, Hrvatske i Slovenije) i tome da je Schneider osnovao tvornicu 1928., možemo odrediti da je citra nastala krajem 1920-ih ili tijekom 1930-ih (svakako do početka Drugog svjetskog rata). Tvornici se nalazila u Nikolićevoj 10 (današnjoj Teslinoj ulici). Ipak, valja napomenuti da se Schneider nije bavio izradom citri niti je to bila praksa u njegovoj tvornici. Njegovi su zaposlenici najčešće sastavljali citre iz uvezenih dijelova, a potom bi na njih nalijepili Schneiderovu etiketu. Druga je pak mogućnost da je cijela citra uvezena izvana, a Schneider bi svojim statusom kraljevskog dobavljača jamčio njezinu kvalitetu te je pod svojim imenom prodavao na domaćem tržištu.[444] Bečki graditelj Julius Raab izrađivao upravo ovakve citre i označavao ih signaturama „Tischklavier / zum / gesetzlich geschützt“.[445] Moguće je da je Schneider bio dobavljač i/ili zastupnik Raabovih citri.

Uz lijevi gornji i lijevi bočni rub glasnjače nalaze se 62 čunjasta metalna vijka za napinjanje isto tolikog broja žica (sve su na broju). Uz mandolinsku citru sa 62 žice (kat. br. 364) u Schneiderovu katalogu iz 1935. zabilježeno je da je „vrlo fina, crno politirana i lijepo ukrašena, najfinija izradba i glas, s patentnom drškom za notne listiće“.[446] Schneider je uvjerljivo isticao kvalitetu svojih citri, a očito je bio svjestan i važnosti samopromocije: „Moje citre su proizvodi mnogogodišnjeg iskustva iz samo biranog najboljeg materijala u prekrasnoj izradbi s izvanredno finim glasom, a cijena im je radi velike množine izradbe osobito niska. Hiljade priznanica iz svih krajeva najbolje dokazuju kakvoću mojih glazbala. S mojim citrama imat ćete uvijek veselja jer su savršene.“[447] Ako bi netko posumnjao hoće li je znati svirati, Schneider ne samo da nudi objašnjenje nego jamči uspjeh: „Na gitarskoj ili

[444] U katalogu iz 1935., opremljenom opisima i fotografijama te pohvalama dotadašnjih kupaca, Schneider na 58 stranica kupcima nudi više od 1200 proizvoda: violine, viole, violončela, gitare, bas gitare, ukulele, havajske gitare, banjo, mandoline, okarine, tambure, koncertne citre, gitarske i mandolinske citre, piccolo flaute, poprečne flaute, klarinete, oboe, saksofone, bubnjeve, činele, kastanjete, zvončiće, ksilofone, trube, trombone, rogove, krilnice, tenore, baritone, helikone, tube, melodike, harmonike, usne harmonike, kutije, dijelove i pribor za instrumente, stalke za note, metronome, akustične vilice, ugađalice, dirigentske štapiće i glazbene priručnike. Usp. ***: *Glavni katalog br. 30: Franjo Schneider: proizvod glazbala, žica i pribora, Zagreb, Nikolićeva 10*, Zaklada tiskare Narodnih novina u Zagrebu, Zagreb 1935, 1.

[445] Njegove su citre u ovome radu zabilježene devet puta: u Muzeju za umjetnost i obrt (MUO 33119), Muzeju grada Zagreba (MGZ 67216), Muzeju Međimurja Čakovec (MMČ 26168), Gradskom muzeju Karlovac (GMK KP-13042), Gradskom muzeju Križevci (GMK-6124), Muzeju Slavonije (MSO-U-2029), Muzeju grada Iloka (MGI-3442), Muzeju grada Šibenika (KPO 4037) te Pomorskom i povijesnom Muzeju Istre (PPMI-G-129).

[446] Cit. ***: *Glavni katalog br. 30: Franjo Schneider: proizvod glazbala, žica i pribora, Zagreb, Nikolićeva 10*, 25.

[447] Cit. *ibid.*, 26.

mandolinskoj citri može odmah svatko bez poznavanja nota s podložnim listićem svirati. Listići se jednostavno pod žice metnu te se prstenom redom udaraju one žice koje su na listićima označene s vezanim točkama i tako možete već za jedan sat naučiti svirati lijepe komade.“[448] Citra je kupljena 1999.od Denisa Došena iz Zagreba.

6.3.9. Violina (HPM/PMH-32965)

Duljina violine je 59 cm (korpus i vrat). Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Ima četiri neugođene i olabavljene metalne žice. Dobro je očuvana. Pohranjena je u crnoj drvenoj kutiji dimenzija 76 x 25 x 10 cm. Violina nosi signaturu „Antonius Stradivarius Cremonensis / Faciebat Anno 1721“. Riječ je o kopiji Stradivarijeve violine,[449] koja je vjerojatno nastala 1920-ih ili 1930-ih. Premda su se kopije Stradivarijevih violina izrađivale u zemljama diljem Europe, u Kini i Japanu, moglo bi se pretpostaviti da ova violina potječe iz onih koje su Zagrebu najbliže, a ujedno su na njega imale i najveći kulturni utjecaj: Austrije, Njemačke (vodećeg proizvođača takvih violina) ili Češke.

Uz violinu se u kutiji čuvaju *Thomastik* žice. Tvrtku *Thomastik-Infeld* osnovali su u Beču 1919. graditelj gudačkih instrumenata i doktor filozofije Franz Thomastik (1883. – 1951.) te inženjer Otto Infeld (? – 1965.). Bavili su se istraživanjem materijala koji bi se mogli rabiti u proizvodnji žica za gudačke instrumente. Thomastik je odlučio da bi najprikladniji bio metal, ali bio je izazov proizvesti žice koje će imati stabilan ton, dulju trajnost od crijevnih žica te neće biti podložne vremenskim promjenama. Nakon višegodišnjih napora i ispitivanja, Thomastik i Infeld su 1926. proizveli metalne žice zadovoljavajuće kvalitete. Bio je to model *Dominant* s jezgrom od perlona.[450] Tvrtka je postala poznata upravo po tome – kvalitetnim metalnim žicama za sve gudačke instrumente i gitare.[451] Početkom 1930-ih izvozila je oko 50 % svojih proizvoda, uglavnom u Sjedinjene Američke Države i Veliku Britaniju. Početak Drugog svjetskog rata označio je privremeni prekid u radu. Proizvodnja je nastavljena već 1946., a tijekom 1950-ih dosegla je prijeratnu razinu.[452]

---

[448] Cit. *ibid.*, 25.
[449] O takvim violinama usp. dio posvećen violini HGZ-G 12 iz Zbirke instrumenata Hrvatskoga glazbenog zavoda, koja nosi naljepnicu s tiskanom signaturom „Copy of / Antonius Stradivarius / Made in Germany“.
[450] Perlon je poliamidna sintetička masa od koje se proizvodi sintetičko kemijsko vlakno slično najlonu.
[451] Thomastik-Infeld Vienna: 1919-1950: Early History, http://www.thomastik-infeld.com/1919-1950-early-history. Pristup: listopad 2016.
[452] Kad je Thomastik umro 1951., upravljanje tvrtkom preuzeo je Otto Infeld. Nakon njegove smrti 1965. tvrtku su preuzeli njegova udovica Margaretha (1904. – 1994.) i sin Petar (1942. – 2009.). Margaretha je sudjelovala u radu tvrtke sve do 1994., nakon čega je Peter postao jedinim vlasnikom. Nakon njegove smrti tvrtku je preuzela njegova udovica Zdenka Infeld. *Thomastik-Infeld* ima gotovo 200 zaposlenih te godišnje proizvede više od 2000 žica za gudačke instrumente i gitare, koje izvozi u 80 zemalja svijeta. Usp. Thomastik-Infeld Vienna: History 1950 – the present day, http://www.thomastik-infeld.com/history-1950-present-day. Pristup: listopad 2016.

Violina je pripadala Kurtu Hühnu (1875. – 1963.), zagrebačkom okulistu i jednom od začetnika hrvatske oftalmologije. Hühn je studij medicine završio 1900. u Beču, gdje je poslije specijalizirao oftalmologiju. Na Karlovu sveučilištu u Pragu se 1919. habilitirao za privatnog docenta, postavši tako prvim habilitiranim liječnikom u Hrvatskoj. Djelovao je u Bolnici sestara milosrdnica u Zagrebu kao predstojnik Očnog odjela (1903. – 1940.), a uz to i ravnatelj bolnice (1935. – 1945.). Bio je predsjednik Hrvatske liječničke komore (1923. – 1930.) i predsjednik Hrvatskoga Crvenoga križa (1941. – 1945.). Nakon Drugog svjetskog rata preselio se u Sušak gdje je još neko vrijeme obavljao privatnu praksu.[453] Osim vrhunskog medicinskog znanja, Hühn se očito mogao pohvaliti i solidnim glazbenim obrazovanjem. Ono mu je omogućavalo da u slobodno vijeme, kao i mnogi liječnici, zasvira violinu i tako se odmori od napornog i stresnog posla. Violinu je 1993. darovao Berislav Brajković iz Zagreba.

6.4 O Zbirci odora

Zbirka odora sadrži dijelove odora koje su bile u upotrebi na području Habsburške Monarhije odnosno Austro-Ugarske tijekom 19. i početkom 20. stoljeća. Manji dio zbirke predstavljaju vojne odore iz razdoblja Kraljevine SHS, Kraljevine Jugoslavije i SFRJ. Nakon 1990. nadopunjena je tipovima odora iz Domovinskog rata.[454] Od glazbenih instrumenata u zbirci se čuvaju bubanj zagrebačke gradske straže iz prve polovice 19. stoljeća te četiri počasne vojničke spomen-trube, koje je u Grazu 1916. izradio Adolf Stowasser mlađi. Za razliku od signalnih trubi koje su na bojišnici bile signalno-zapovjednički instrument, spomen-trube su u vojnim svečanostima zamjenjivale zastave. Riječ je o darovima hrvatskim pukovnijama ili bataljunima u zajedničkoj austro-ugarskoj vojsci iz 1916., kojima su ih njihovi gradovi nagrađivali za dotadašnje napore i ohrabrivali u daljnjoj borbi. Instrumenti su pohranjeni u depou Zbirke odora. Voditelj zbirke je kustos Mislav Barić.

6.4.1 Bubanj (HPM/PMH-749)

Valjkasta rezonantna kutija ovog bubnja izrađena je od bakrenog lima, a opna (membrana) od magareće kože. S gonje i donje strane ima drvene obruče koji su obojeni plavo-bijelom kosom bordurom. Visina bubnja i promjer su po 36 cm. Uz njega su sačuvane i drvene palice duljine 42 cm. Predstavljen je na izložbi *Godina 1848. u Hrvatskoj*, koja je u

[453] Vladimir DUGAČKI: Doc. dr. Kurt Hühn – jedan od začetnika hrvatske oftalmologije, *Acta medico-historica Adriatica*, 6 (2008) 2, 277-284.
[454] Hrvatski povijesni muzej: Zbirka odora, http://www.hismus.hr/hr/zbirke/izbor-iz-fundusa/zbirka-odora/. Pristup: rujan 2016.

HPM-u priređena od prosinca 1998. do svibnja 1999. godine.[455] Ovakvi su bubnjevi bili česta oprema gradskih i vojnih straža tijekom druge polovice 18. te u 19. stoljeću. Ovaj je primjerak pripadao zagrebačkoj gradskoj straži (građanskoj četi), osnovanoj 1789. Gradski stražari bili su zaduženi za održavanje javnog reda i mira. Čuvali su građane od lopova, opominjali ih zbog buke, tučnjava, opijanja i sl. Bubanj su koristili kao najavu za svoj dolazak. Stražar je najčešće nosio bubanj obješen kožnim remenima o ramena. Bubanj mu je bio ispred trbuha pa je mogao hodati i istovremeno udarati u njega.

6.4.2 Spomen-truba (HPM/PMH-83641)

Ovu trubu je 1916. grad Zagreb darovao pripadnicima 25. domobranske pješačke pukovnije Kraljevskog ugarsko-hrvatsko-slavonskog domobranstva. Kao i iduće tri, u Grazu ju je 1916. izradio Adolf Stowasser mlađi (1865. – 1928.), u radionici koju je 1874. osnovao njegov otac Adolf Stowasser (1842. – 1893.). Adolf Stowasser mlađi preuzeo ju je nakon očeve smrti.[456] Kao i iduće tri, ova je truba načinjena od posrebrene mjedi, a cijev joj je savijena u dvama pritaljenim uvojima. Duljina trube bez uvoja je 24 cm, a duljina savijenih uvoja 22 cm. Promjer lijevka je 10 cm. Ukrašena je gajtanom (pletenom vrpcom) u bojama hrvatske trobojnice s dvije kićanke (rese od debljih vunenih konaca) na krajevima. Na gornjoj strani lijevka nalazi se natpis: „Glavni grad Zagreb / hrabrim junacima / Kr. ug. hrv. slav. 25 / domobranske pješačke pukovnije / godine 1916“. Iznad signature je grb grada Zagreba.

Spomenuta 25. domobranska zagrebačka pješačka pukovnija (njem. *Zagraber Landwehr-Infanterie-Regiment Nr. 25*) bila je pukovnija u sastavu Kraljevskog Hrvatskog Domobranstva. Istaknula se 1915. na Drninskoj fronti te u Crnoj Gori. U prosincu 1918. sudjelovala je u oslobađanju Međimurja od mađarske okupacije. Dragocjene i detaljne podatke upravo o ovoj trubi pronašla sam u *Ilustrovanom listu*, prvim hrvatskim ilustriranim novinama koje su objavljivale fotoreportaže te su bilježile događaje vezane uz Prvi svjetski rat. U članku *Srebrna trublja 25. domobranske pješačke pukovnije*, objavljenom 20. siječnja 1917., saznajemo da je truba pukovniji darovana 7. studenog 1916. Članak donos fotografije trube i trubača Brajkovića koji je na njoj zasvirao.[457]

---

[455] Jelena BOROŠAK MARIJANOVIĆ: Bubanj zagrebačke gradske straže, u: IDEM (ur.): *Godina 1848. u Hrvatskoj: katalog izložbe*, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb 1998, 113-114, kat. br. 127.

[456] Christian FASTL: Stowasser (Stohwasser), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Stowasser_Familie.xml. Pristup: listopad 2016.

[457] „Poput nekih drugih gradova, da svojim domaćim pukovnijama poklanjaju srebrne trublje kao spomen na ovaj rat te izraz zahvalnosti za junačko držanje protiv neprijatelja, tako je i Zagreb poklonio srebrnu trublju našoj hrvatskoj 25. domobranskooj pješačkoj pukovniji. Predaja sama obavljena je bila dne 7. studenoga prošle godine [1916.] prigodom svečane posvete oružja. Zapovjednik doknadnog bataljuna podpukovnik Štancer predao je,

Truba je predstavljena na izložbi *Dadoh zlato za željezo: Hrvatska u Prvom svjetskom ratu 1914. – 1918.*, koja je priređena u HPM-u od prosinca 2006. do listopada 2007. te u Muzeju Slavonije od svibnja 2008. do veljače 2009. godine.[458] Opisana je u katalogu izložbe *Dadoh zlato za željezo: Prvi svjetski rat u zbirkama Hrvatskog povijesnog muzeja*.[459]

6.4.3 Spomen-truba (HPM/PMH-25842)

Ovu trubu je 1916. grad Zagreb darovao pripadnicima 53. carske i kraljevske pješačke pukovnije. Spomenuta 53. pješačka pukovnija Zagreb (njem. *K.u.K. Infanterieregiment Nr. 53 Agram*) bila je zagrebačka pukovnija austro-ugarske vojske. Riječ je o postrojbi koja korijene vuče još od Trenkovih pandura iz 40-ih godina 18. stoljeća, koji su bili poznati kao prva vojska u Europi koja je u svom sastavu imala vojnu glazbu.[460] U Prvom svjetskom ratu posebno se istaknula 1915. prilikom zauzimanja istočne Galicije i Bukovine.[461] U veljači 1918. prebačena je na jugozapadno (talijansko) bojište. Tu se istaknula prilikom 12. ofenzive (od 24. listopada do 7. studenog 1917.) na rijeci Soči.[462] Vojna glazba 53. pukovnije često su sudjelovala u glazbenom životu Zagreba krajem 19. i početkom 20. stoljeća, popunjavajući orkestre ili samostalno priređujući nastupe. Zabilježena je na prvim gramofonskim snimkama koje su nastale između 1900. i 1910. Snimke su nastale u velikoj dvorani tadašnjeg hotela *Pruckner* u Ilici 44, a glazbom je ravnao vojni kapelnik Ivan Muhvić (1876. – 1942.).[463]

Truba po dimenzijama odgovara prethodnoj. Ukrašena je gajtanom u bojama hrvatske trobojnice s dvije kićanke na krajevima. Na gornjoj strani lijevka nalazi se natpis: „Glavni grad Zagreb / hrabrim junacima / c. i kr. 53. pješačke pukovnije / godine 1916“. Iznad

---

nakon vrlo lijepog, hrvatskim duhom prožetog govora srebrnu trublju pukovniji u svrhu, da se odnese pukovniji na bojno polje. U kratko nagovoru spomenuo je biranim riječima glavni grad i na čelu mu načelnika, koji je također bio prisutan. Trubljač je zatrubio iz srebrne trublje ponajprije dozivni znak za Njegovo Veličanstvo, a iza toga zov domobranske pješačke pukovnije sa znakom *Napred*. Iza svečane predaje trublje prešlo se je na predaju odlikovanja momčadi. Naša dva fotografska snimka prikazuju samu trublju, te bataljunskog trubljača Brajkovića, kako trubi pukovnijski zov.“ Cit. ***: Srebrna trublja 25. domobranske pješačke pukovnije, *Ilustrovani list*, 4 (20. siječnja 1917.) 3, 51. Online: Digitalna biblioteka Veliki rat, http://velikirat.nb.rs/items/show/8636. Pristup: listopad 2016.

[458] Naziv izložbe *Dadoh zlato za željezo* (njem. *Gold gab ich für Eisen*) geslo je dobrotvorne akcije koja se provodila tijekom Prvog svjetskog rata, u kojoj su građani darujući zlatni nakit u zamjenu za željezno prstenje pridonosili skrbi obitelji poginulih vojnika.

[459] Jelena BOROŠAK MARIJANOVIĆ: Počasne vojničke spomen-trube, u: IDEM (ur.): *Dadoh zlato za željezo: Prvi svjetski rat u zbirkama Hrvatskog povijesnog muzeja*, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb 2011, 458, kat. br. IV/50.

[460] Kristian STRUKIĆ: 53. zagrebačka pješačka pukovnija: spomen-medalje, znak i značka iz fundusa Muzeja grada Zagreba, *Numizmatičke vijesti*, 61 (2008), 278.

[461] Galicija je zemljopisna regija između današnje zapadne Ukrajine i istočne Poljske. Bukovina je povijesna pokrajina smještena na granici današnje Rumunjske i Ukrajine.

[462] Kristian STRUKIĆ: *op. cit.*, 281.

[463] *Ibid.*, 280. Danas se na toj adresi nalazi Muzejski dokumentacijski centar.

signature je grb grada Zagreba. Truba je predstavljena na izložbi *Dadoh zlato za željezo: Prvi svjetski rat u zbirkama Hrvatskog povijesnog muzeja* te je opisana u katalogu izložbe.[464]

6.4.4 Spomen-truba (HPM/PMH-32979)

Ovu trubu je 1916. grad Varaždin darovao pripadnicima 16. carske i kraljevske varaždinske pješačke pukovnije. Riječ je o postrojbi zajedničke austro-ugarske vojske koja je ustrojena 1872. ujedinjenjem Varaždinsko-križevačke i Varaždinsko-đurđevačke graničarske pukovnije. U Prvom svjetskom radu borila se u sastavu 72. brigade 36. divizije 13. zbora; 1914. u sastavu 5. armije na srpskom bojištu; početkom 1915. u sastavu 7. armije u Bukovini; nakon toga u sastavu 3. armije u Galiciji te 1918. na talijanskom bojištu.[465]

Truba po dimenzijama odgovara prethodnim dvjema. Ukrašena je gajtanom od srebrno-žutih svilenih niti s dvjema kićankama na krajevima. Na gornjoj strani lijevka nalazi se natpis: „Slob. i kralj. grad Varaždin / hrabroj ces. i kr. 16, varaždinskoj pješačkoj pukovniji / u spomen svjetskog rata 1914-1916 u znak svega udivljenja nad počinjenim junaštvima“. Iznad signature je grb Varaždina. Truba je predstavljena na izložbi *Dadoh zlato za željezo: Prvi svjetski rat u zbirkama Hrvatskog povijesnog muzeja* te je opisana u katalogu izložbe.[466]

6.4.5 Spomen-truba (HPM/PMH-32980)

Ovu trubu je 1916. austrijski grad Bruck an der Mur (Bruck na Muri; Most na Muri) darovao pripadnicima 31. lovačkog bataljuna. Po dimenzijama odgovara prethodnim trima. Ukrašena je gajtanom od crno-žutih svilenih niti s dvjema kićankama na krajevima. Na gornjoj strani lijevka nalazi se natpis: „Dem K. u. K. 31 Feldjäger Bataillon in freuer Erinnerung die Stadt gemeinde Bruck/Mur 1916“. Iznad signature je grb Brucka na Muri. Spomenuti 31. hrvatski (zagrebački) lovački bataljun bila je elitna postrojba austro-ugarske vojske na području XIII. hrvatsko-slavonskog korpusa (područje Hrvatske i Slavonije s kvarnerskim otocima i Rijekom). Osnovan je 1859. kao 1. bečki dobrovoljački bataljun. Iste je godine preimenovan u lovački (njem. *Jäger*). Stožer je 1903. bio u Petrinji; od 1904. do 1909. u Zagrebu; do 1913. u Srijemskoj Mitrovici, a od 1914. u Brucku na Muri. Truba je predstavljena na izložbi *Dadoh zlato za željezo: Prvi svjetski rat u zbirkama Hrvatskog povijesnog muzeja* te je opisana u katalogu izložbe.[467]

---

[464] Jelena BOROŠAK MARIJANOVIĆ: Počasne vojničke spomen-trube, 459, kat. br. IV/51.
[465] Milan POJIĆ: *Sumarni inventar: Varaždinska pješačka pukovnija br. 16: 1872. – 1918.*, Hrvatski državni arhiv, Zagreb 1999.
[466] Jelena BOROŠAK MARIJANOVIĆ: Počasne vojničke spomen-trube, 459-460, kat. br. IV/52.
[467] *Ibid.*, 460, kat. br. IV/53.

7. Glazbeni instrumenti iz fundusa Samoborskog muzeja

7.1 O Samoborskom muzeju

Samoborski muzej (SM) smješten je u dvorcu Ferde Livadića na adresi Livadićeva ulica 7. Dvorac je u Livadićevu posjedu bio od 1809. do smrti 1879. Nakon toga su ga njegovi sinovi prodali trgovcu Matiji Baueru. Veleposjednik Ivan pl. Francisci vlasnikom je postao 1883. Do 1913. vlasnica je bila Vera Sauer Nordendorf, a do 1918. Marko Breyer. U zemljišnim knjigama 1921. upisao se Hinko Schwarz, a 1929. Adolf Daničić. Deset godina kasnije dvorac je prešao u državno vlasništvo. Samoborskom muzeju u osnivanju su 1948. dodijeljene dvije sobe u prizemlju. Godinu dana kasnije muzej se proširio i na prvi kat.[468]

7.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Samoborskog muzeja

Po pitanju glazbenih instrumenata, u sklopu Kulturno-povijesne zbirke zanimljive su dvije sobe: soba posvećena Ferdi Livadiću te soba posvećena Hrvatskom narodnom preporodu. Kustosi ove zbirke su Zrinka Kušer, Luka Kazimović i Gordana Remussini. Instrumenti su pregledani prilikom posjeta muzeju u listopadu 2016.

7.3 Soba posvećena Ferdi Livadiću

U ovoj sobi čuva se nevelik, ali važan dio ostavštine Ferde Livadića koji svjedoči o njegovu životu i radu. U dvije vitrine pohranjeni su rukopisi njegovih skladbi, osobni predmeti, album s obiteljskim fotografijama, portret Katarine i Ferde Livadića (rad Ivana Dvornika iz 1897.) i akvarel njegova posjeda. Tu je i Livadićevo poprsje, koje je izradio kipar Ferdo Ivanščak između 1915. i 1920., te kopija skupnog portreta (litografije) *Muževi ilirske dobe* Theodora Mayerhofera iz 1870. na kojem je Livadić jedan od 59 portretiranih iliraca.[469] Posebno mjesto pripada skladateljevu klaviru smještenom na sredini sobe.

7.3.1 Povijesni klavir (SM-558)

Ovaj povijesni klavir ima dimenzije 138 x 227 x 93 cm. Njegov duguljasti korpus u obliku krila izrađen je od kestenjasto smeđeg politiranog drva. Stoji na tri vitke noge koje na završecima imaju kotačiće. Opseg klavijature je od C_1 do f_4 (šest oktava i čista kvarta). Donje tipke (2,2 x 14,4 cm) su načinjene od bjelokosti, a gornje (0,9 x 9,5 cm) od ebanovine. Na sredini prednje plohe iznad klavijature nalazi se pločica sa signaturom „Aloys Graff in Wien“. („Aloys Graff u Beču“). Jednostavnih je linija i bez ukrasa. Prema gradbeno-oblikovnim

[468] Višnja ZGAGA (ur.): *op. cit.*, 275-276.
[469] Original litografije čuva se u Hrvatskom povijesnom muzeju.

elementima, tehničkim karakteristikama, ali i povijesnom kontekstu, možemo pretpostaviti da je nastao između 1825. i 1830. Prema Ladislavu Šabanu, „s pravom Livadićev klavir zaslužuje počast nacionalne svetinje i to iz dva razloga: jer je bio svojina Ferde Livadića, uz Lisinskog našeg najvažnijeg skladatelja epohe ilirizma, a zatim jer je tijesno vezan uz određeni povijesni trenutak kada je na njemu po prvi puta, ne samo zazvučala nego i skladana jedna od najvažnijih hrvatskih budnica“.[470]

Skladatelj Ferdo Livadić (1799. – 1879.) glazbu je učio u Samoboru kod Josipa Herovića. Gimnaziju je polazio u Zagrebu, a licej u Grazu, gdje je apsolvirao studij prava. Od 1822., kad je preuzeo upravu nad obiteljskim imanjem, živio je u Samoboru. Ondje je vodio vlastiti odvjetnički ured te je od 1824. do 1850. sudjelovao u kulturnom i političkom životu.[471] Njegov dom bio je jedno od žarišta preporodnih nastojanja i do 1870-ih ostao je središtem društvenog života Samobora. Za njegov glazbeni razvoj bio je presudan boravak u Grazu, gdje je pratio koncertni i kazališni život, produbljivao glazbeno znanje te se okušao kao skladatelj. U njegovu su opusu 284 dovršene i sačuvane skladbe.[472] Među njima se ističu klavirske minijature, koračnice, „karakterni komadi“ (njem. *Charakterstück*), popijevke i budnice. Njegova najpoznatija budnica, *Još Hrvatska ni propala*, na Gajev tekst iz 1833., prvi je puta tiskana 1881. u četvrtoj knjizi Kuhačeve zbirke *Južno-slovjenske narodne popievke*.[473]

Livadić je boravio u Beču od 1828. do 1830. kao vladin izaslanik u poslovima vezanima uz sređivanje poreza. Prije povratka u Hrvatsku odlučio je kupiti novi klavir koji će dopremiti u svoj dom u Samobor. Bio je dovoljno imućan da si je mogao priušiti bolji instrument. U mnoštvu bečkih radionica pronašao je majstora „čije tvorevine nisu stajale na vrhu liste, ali koji je bio vrlo solidan i vješt graditelj“.[474] U Beču su u prvoj polovici 19. stoljeća postojale dvije radioice za proizvodnju klavira pod imenom Graff/Graf, čiji vlasnici nisu bili rodbinski povezani. Conrad Graf (1782. – 1851.), podrijetlom iz Riedlingena u Württembergu, bio je uz Johanna Andreasa Streichera i Antona Waltera najbolji bečki graditelj klavira svoga vremena. U njegovoj tvornici, u kojoj je zapošljavao 40 radnika, sagrađeno je gotovo 3000 klavira.[475] Johann Aloys Graff (Alois Graf) bio je podrijetlom iz

---

[470] Ladislav ŠABAN: Nijemi svjedok slavnih dana: klavir Ferde Livadića, *Kaj*, 4 (1971) 3/4, 32.
[471] Koraljka KOS: Livadić, Ferdo, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2013, sv. 8, 710-713.
[472] Nada BEZIĆ: Popis skladbi Ferde Wiesnera Livadića-Samoborskog, u: Vjera KATALINIĆ (ur.): *Ferdo Wiesner Livadić: život i djelo / Ferdo Wiesner Livadić: Life and Opus*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2003, 131-290.
[473] Franjo Ksaver KUHAČ: *Južno-slovjenske narodne popievke*, Tiskara i litografija C. Albrecht, Zagreb 1881, knj. 4, 361-363.
[474] Cit. Ladislav ŠABAN: Nijemi svjedok slavnih dana: klavir Ferde Livadića, 32.
[475] O Conradu Grafu više će riječi biti u poglavlju o povijesnom klaviru u Dvoru Trakošćan (DT 1081). Drugi njegov klavir u fundusima hrvatskih muzeja zabilježen je u Muzeju Slavonije u Osijeku (MSO-U-1600).

Bavarske. Rođen je oko 1780., a djelovao je od 1815. do 1840. Nije bio toliko poznat i produktivan kao Conrad Graf, ali je gradio kvalitetne instrumente. Da je bio uspješan svjedoči i podatak da je njegova udovica Theresia naslijedila bogatstvo od 8000 florena.[476]

Graffov klavir je u Livadićevu domu bio do 1879. Udovica njegova sina Kamila Livadića (1825. – 1883.) prodala je klavir 1885. učitelju Hermanu Gollneru u Sveti Martin Pod Okićem.[477] Kada je 1897. Gollner dobio premeštaj u Novu Raču,[478] morao je potražiti novog vlasnika za klavir. Obratio se Kuhaču s molbom da pronađe dobrog kupca. Kuhač mu se 8. kolovoza 1897. javlja s dobrom vijesti: „Glede Livadićeva glasovira govorio sam s nekolikim ljudima, no nijedan nije htio zagrist. Jedan presvijetli gospodin Božidar Kukuljević (veleposjednik) izrazio se da bi bio voljan tu starinu kupiti, ali da mora prije sa svojom suprugom o tom govoriti, pošto imade u svom dvoru već dva glasovira i jedan harmonij. Obećao je da će mi za koji dan iz Ivanca odgovoriti.“[479] Već 13. kolovoza 1897. Kuhač javlja da je Kukuljević doista kupac, a klavir je prevezen iz Svetog Martina pod Okićem u Ivanec.

Smješten je na posjed koji je Božidar Kukuljević Sakcinski (1861. – 1927.), publicist, pjevač Hrvatskog pjevačkog društva Vila u Varaždinu i najmlađi sin Ivana Kukuljevića Sakcinskog, godinu dana ranije naslijedio od svog strica Ladislava Kukuljevića. Prema Ladislavu Šabanu, „istini za volju valja reći da mu gospodarstvo nikako nije ležalo. On je više volio lijepu knjigu, društvenost i prije svega glazbu“.[480] Osim Božidara, ljubav prema glazbi gajila je njegova supruga Klara Kukuljević Sakcinski te njihovo šestero djece. Budući da su sva djeca učila glazbu (većinom su svirala klavir i pjevala), trebalo je više instrumenata za vježbanje. Moglo bi se pretpostaviti da je Božidar nabavio još jedan klavir upravo za tu svrhu, ali se s Livadićevim klavirom postupalo posebno pažljivo. Vlasnik, koji je jedini na njemu smio svirati, u svečanim je prigodama izvodio budnice i popijevke.[481]

Klavir je i nakon smrti Božidara Kukuljevića redovito održavan. Za cijelog boravka u Ivancu bio je u ispravnom stanju i sa svim izvornim dijelovima. Kao povijesni spomenik obitelj ga je odlučila predati muzeju koji će ga dalje čuvati. Božidarova kćer Ladislava Kukuljević i njezin suprug Josip Šaban (roditelji pijanista i muzikologa Ladislava Šabana) darovali su ga 1936. Gradskom muzeju Varaždin. Taj je potez na neki način bio vidovit jer da je ostao u Ivancu više ga ne bi bilo s obzirom na to da je dvor 1943. zahvatio požar. Međutim, u Gradskom muzeju Varaždin za njega zapravo nije bilo mjesta pa je smješten u depo. Kad je

[476] Martha NOVAK CLINKSCALE: *op. cit.*, sv. 2, 150.
[477] Naselje udaljeno šest kilometara južno od Samobora.
[478] Naselje udaljeno 18 kilometara južno od Bjelovara.
[479] Ladislav ŠABAN: Nijemi svjedok slavnih dana: klavir Ferde Livadića, 34.
[480] Cit. *ibid.*, 35.
[481] *Ibid.*, 35-36.

u Livadićevu dvorcu 1949. otvoren muzej, varaždinski muzej vratio je klavir u njegov „stari dom“. Dopremljen je u vrlo lošem stanju: prilikom selidbe izgubila mu se lira s pedalama i stalak za note. Zbog vlage je glasnjača napukla, tipke nisu radile, a žice su zahrđale.[482]

U Samoborskom muzeju je 8. studenog 1992. održan znanstveni skup *Ferdo Livadić Samoborski – život i djelo*, a zbornik radova objavljen je 2003. godine.[483] U okviru manifestacije *Dani Ferde Livadića*, koja je od 7. do 12. studenog 1992. održana u Samoboru i Varaždinu, u Samoborskom muzeju priređena je izložba *Ferdo Livadić Samoborski – život i djelo*. Tom je prigodom predstavljen restaurirani klavir Ferde Livadića. Naime, od 1989. do 1992. Ljubomir Gašparović radio je na prvoj fazi restauracije klavira koja je uključivala sanaciju statike, fumigaciju,[484] obnovu politure, promjenu tkanine i promjenu žica. Doveo je klavir u svirno stanje. Rad nije uključivao rekonstrukciju, odnosno pokušaj njegova vraćanja u izvorno stanje. Međutim, kasnije se Ljubomir Gašparović priklonio načelima koja je u svom elaboratu *O smislenosti i besmislenosti restauriranja: temeljna razmatranja o metodi restauriranja povijesnih klavira* odredio restaurator Alfons Huber.[485] Prema tim načelima, pri restauriranju povijesnih klavira u muzejima glavna zadaća restauratora je ukloniti naknadne intervencije i dovesti ih u stanje u kakvom su bili kad su izgrađeni (dakle rekonstrukcija). Prema Gašparovićevim riječima „taj posao imao je polovičan rezultat. Ja sam odista svirao na tom klaviru, ali restauracija nikad nije dovršena.“[486] Zbog nedostatnih financijskih sredstava više su se puta događali zastoji u obnovi što je značilo da svaka sljedeća faza najprije podrazumijevala saniranje štete nastale zbog nedostatnog održavanja u međuvremenu. U listopadu 2016. razgovoru s Ljubomirom Gašparovićem saznala sam pojedinosti o aktivnostima koje je proveo desetak godina ranije: ponovno je provedena fumigacija, isušivanje vlage i radovi na mehanici. Prema podacima iz muzeja, klavir se oko 2011. srušio pa su pozvali stolara da ojača konstrukciju. Time je problem samo privremeno riješen, a diranje instrumenta predstavlja rizik da se sruši. Klaviru bi bila potrebna cjelovita i temeljita rekonstrukcija, ali to još uvijek nije provedeno.

---

[482] Nino Vranić snimio je klavir 1974. tijekom projekta evidencije orgulja u Hrvatskoj pod vodstvom Ladislava Šabana. Fotografije se mogu pronaći u Zbirci fotografske dokumentacije Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, unutar Zbirke orgulja: http://fototeka.min-kulture.hr/hr/Predmet/4943/3. Pristup: listopad 2016.

[483] Vjera KATALINIĆ (ur.): *Ferdo Wiesner Livadić: život i djelo / Ferdo Wiesner Livadić: Life and Opus*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2003.

[484] Fumigacija je naziv za postupak uništavanja insekata plinom ili parom.

[485] Alfons HUBER: Vom Sinn und Unsinn des Restaurierens: Grundsätzliche Überlegungen zu einer reflektierten Restauriermethodik von Hammerklavieren, u: Peter DONHAUSER (ur.): *Restaurieren, Renovieren, Rekonstruieren: Methoden für Hammerklaviere*, Vom Pasqualatihaus, Beč 1997, 18-29.

[486] Cit. Ljubomir GAŠPAROVIĆ: *Deset klavira iz zbirke Ljubomira Gašparovića*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 2012, 6.

7.4 Soba posvećena Hrvatskom narodnom preporodu (Ilirskom pokretu)

U ovoj sobi čuvaju se portreti istaknutih ličnosti samoborskog društvenog i umjetničkog života 19. stoljeća kao što su učitelj i ravnatelj samoborske osnovne škole Josip Herović, književnik Stanko Vraz, njegova muza Julijana (Ljubica) Cantilly, njezin suprug Eduard Engler te njihova djeca Helena i Slavoljub. Tu su i tri glazbena instrumenta.

7.4.1 Poprečna flauta (SM-1038) i klarinet in F (SM-1039)

Ispod portreta Josipa Herovića u okrugloj vitrini nalaze se poprečna flauta i klarinet, dva instrumenta koja su pripadala Josipu Vanjeku. Time je ovo zapravo malena cjelina koja povezuje prva dva kapelnika Gradske glazbe Samobor. Pedagog, glazbenik i pisac Josip Herović (Heroich; 1780. – 1871.) gimnaziju je završio u Zagrebu, a glazbenu naobrazbu stekao je kod Johanna (Ivana) Pleyela. Djelovao je kao učitelj u Velikoj Gorici 1798., a od 1799. u Samoboru. Kao što je spomenuto, bio je prvi učitelj glazbe Ferde Livadića. Umirovljen je kao ravnatelj osnovne škole 1853., ali je i dalje radio kao počasni ravnatelj. Istodobno je 60 godina bio orguljaš samoborske župne crkve sv. Anastazije. Osobito se istaknuo kao utemeljitelj i dirigent Gradske glazbe Samobor, najstarije gradske glazbe u Hrvatskoj koja djeluje i danas.[487] Godinom njezina utemeljenja smatra se 1807., kad je Herović okupio darovite učenike u tzv. malu harmoniju – manji puhački sastav. U veću „bandu“ proširio ju je 1809. Od 1842. vodio je veliki puhački orkestar. S Gradskom glazbom nastupao je na koncertima i društvenim svečanostima. Svirao je orgulje, violu, flautu i fagot. U samoborskoj školi poučavao je opće predmete, sviranje gudačkih i puhačkih instrumenata te orguljanje. Svojim svestranim djelovanjem bio je pokretač glazbenog života u gradu.[488]

Budući da oba instrumenta vjerojatno potječu iz prve polovice 19. stoljeća (klarinet vjerojatno iz prve trećine 19. stoljeća), moguće je da su upravo to instrumenti koje je Herović nabavio za Gradsku glazbu Samobor. Na mjestu kapelnika naslijedio ga je učitelj i zborovođa Josip Vanjek (1844. – 1905.), podrijetlom iz Češke, koji je u Samobor došao 1866. Učiteljsku pohađao je u Zagrebu, a imao je i solidno glazbeno obrazovanje: svirao je violinu, klavir i orgulje. Djelovao je u samoborskoj osnovnoj školi punih trideset godina; kao učitelj od 1866. do 1886., a potom kao ravnatelj od 1886. do 1896. godine.[489] Na ovim se instrumentima nastavilo muzicirati u Gradskoj glazbi i pod Vanjekovim vodstvom. Muzeju ih je darovao njegov sin Konstantin (Kosta) Vanjek, koji ga je naslijedio na mjestu kapelnika.

---

[487] Miroslav BURIĆ (ur.): *Gradska glazba Samobor*: *1807. – 2007.*, Gradska glazba Samobor, Samobor 2008.
[488] Branko PLEŠE – Ivona AJANOVIĆ-MALINAR: Herović, Josip, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2002, sv. 5, 562-563.
[489] Ivica SUDNIK: Četiri učitelja – četiri velikana Samobora, *Kaj*, 4 (1971) 3/4, 23-24.

Oba instrumenta su necjelovita, odnosno nedostaje im najgornji dio. Poprečna flauta (SM-1038) nema glavu, a gornji dio (tijelo) i donji dio (noga) dugački su 37 cm. Noga je sasvim kratka (4 cm) i nema klapne. Izrađena je od metala i ima šest rupica. Premda njezin mehanizam upućuje na Böhmov, izgleda kao da ju je izradio graditelj koji nije bio suviše vješt. Izvedba je dosta gruba, a klapne nisu postavljene u ravnini. Nosi signaturu „Ignaz Floijer in Gratz". To nedvosmisleno upućuje da je nastala u Grazu, ali bi se *Floijer* prije moglo odnositi na Ignazovo zanimanje nego na prezime. Kod klarineta (SM-1039) nedostaje usnik (kljun). Bačvica, gornji dio, donji dio i lijevak sastavljaju se utiskivanjem, a ukupna im je duljina 37 cm. S obzirom na male dimenzije, možemo zaključiti da je riječ o visokom (sopranino) klarinetu *in F*. Ima sedam rupica. Izrađen je od svijetlog drva. Na temelju signature „S: Koch / Wien" saznajemo da je nastao u Beču u radionici Stephana Kocha.[490]

7.4.2 Klavir (SM-bb)

U ovoj je sobi i koncertni klavir marke *Petrof*, dimenzija 152 x 194 x 100 cm. Izrađen je od svijetlog tvrdog drva i premazan lakom visokog sjaja. Stoji na tri noge koje završavaju kotačićima. Ima metalnu konstrukciju s kompaktnim željeznim okvirom. Žice su križane. Odlikuje se engleskom mehanikom s dvostrukom repeticijom. Opseg klavijature je od A_2 do c_5 (sedam oktava i mala terca). Donje tipke (2,2 x 15,8 cm) su bijele, a gornje (0,9 x 9,5 cm) crne boje. Ima dvije pedale (lijevu piano i desnu forte). Zahvaljujući serijskom broju 234 054, možemo odrediti da je nastao 1976. Te su se godine proizvodili instrumenti od serijskog broja 233 700, a sljedeće (1977.) od broja 255 500.[491] Za Samoborski muzej kupljen je 1980.

Premda je ovo moderan instrument, zaslužuje pažnju jer se na njemu u doista muzicira. U Samoborskom muzeju se još od 1967. priređuju komorni koncerti, u prosjeku 10 do 15 po sezoni, a po nekad čak dva ili tri mjesečno. Osobito su česte nedjeljne matineje. Osim toga, potječe iz tvornice koja ima dugu tradiciju. Osnovao ju je Antonín Petrof (1839. – 1915.), koji je od 1857. do 1864. naukovao u Beču. U Kraljičinom Gradcu je 1864. sagradio svoj prvi koncertni klavir, a godinu kasnije je očevu stolarsku radionicu pretvorio u tvornicu za izradu klavira. Antonín Petrof uživao je status dvorskoga graditelja klavira, kasnije prenesenog na njegove sinove Jana, Antonína i Vladimira, koji su mu se radu pridružili 1908. Već 1924. tvornica izvozila klavire diljem starog kontinenta, u Japan, Kinu, Australiju i Južnu

[490] U Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt zabilježeno je pet instrumenata Stephana Kocha: poprečna flauta (MUO 33107/1), oboa (HGZ 34) i tri klarineta *in B* (HGZ 10, HGZ 16 i HGZ 19).
[491] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 227.

Ameriku. Od 1928. njome je upravljala treća generacija: Dimitrij, Eduard i Eugene Petrof. Na Svjetskoj izložbi u Bruxellesu 1934. osvojili su zlatnu medalju.

Tvornica je 1948. nacionalizirana, a obitelji Petrof oduzeta je sva imovina. Proizvodnja klavira i pijanina ponovno je pokrenuta 1954. Nakon rušenja sovjetskog režima 1991. započela je privatizacija tvornice, koja je dovršena 1998. Tvornica je ponovno dospjela u vlasništvo obitelj Petrof, a posao je preuzeo Jan Petrof (četvrta generacija). Nakon njega direktoricom je 2005. postala Zuzana Ceralová Petrofová (peta generacija).[492] Danas je *Petrof* najveći europski proizvođač klavira. Godišnje proizvede oko 5000 pijanina i 1200 klavira koji se izvoze u preko 60 zemalja svijeta. Ovisno o modelu, na klavirima *Petrof* sviraju đaci, studenti i koncertni pijanisti, ljubitelji glazbe i profesionalni glazbenici – u svome domu, školi, manjim dvoranama ili na velikim koncertnim podijima. Svi instrumenti marke *Petrof* i dalje se proizvode u Kraljičinom Gradcu, a od 2007. nose oznaku europske izvrsnosti.[493] Klavir u Samoborskom muzeju redovito se ugađa i u izvrsnom je stanju. Osim što u dvorcu Ferde Livadića čuva skladateljev klavir, Samoborski muzej na taj način uspješno nastavlja tradiciju komornih koncerata započetih upravo u njegovo doba.

[492] Petrof: History of Petrof, http://www.petrof.com/historie.html. Pristup: listopad 2016.
[493] Petrof: Certificates, http://www.petrof.com/certifikaty.html. Pristup: listopad 2016.

8. Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Varaždin

8.1 O Gradskom muzeju Varaždin

Gradski muzej Varaždin (GMV) utemeljen je na poticaj Varaždinskoga muzealnog društva. Za posjetitelje je svečano otvoren 16. studenog 1925. u prostoru utvrde Stari grad. Muzejski odjeli smješteni su u nekoliko građevina spomeničke vrijednosti, u samoj povijesnoj jezgri Varaždina: gotičko-renesansnoj utvrdi Stari grad, baroknoj palači Sermage, klasicističkoj palači Herzer te Kuli stražarnici u Starome gradu. U sklopu muzejskih odjela uređena su tri stalna postava: Kulturnopovijesnoga odjela u Starome gradu (Šetalište Josipa Jurja Strossmayera 3), Entomološkoga odjela u palači Herzer (Franjevački trg 10) te Galerije starih i novih majstora u palači Sermage (Trg Miljenka Stančića 3).[494] Glazbeni instrumenti čuvaju se u Kulturnopovijesnom odjelu Glazbene zbirke. Uz to, četiri glazbala zastupljena su u dvije zbirke Etnografskog odjela. U Zbirci običaja pohranjena je jedna citra (dječja), a u Zbirci predmeta tradicijskog domaćinstva tri cimbala. Budući da su cimbali uglavnom karakteristični za tradicijsku glazbu sjeverne i sjeverozapadne Hrvatske, nisu uključeni u opise koji slijede, ali su evidentirani Tablici s popisima instrumenata po muzejima.

8.2 O Glazbenoj zbirci Kulturnopovijesnog odjela

Od glazbenih instrumenata u Glazbenoj zbirci čuva se deset klavira, dva pozitiva, tri violine, dvije gitare, gitarska lutnja, pet citri (još je jedna u Zbirci običaja Etnografskog odjela) i usna harmonika. Premda se ova građa nije sustavno prikupljala, o njoj se od samog početka vodila naročita briga. To se u prvome redu može zahvaliti povjesničaru Krešimiru Filiću (1891. – 1972.), utemeljitelju Gradskog muzeja Varaždin, u kojemu je bio prvi profesionalni muzealac i ravnatelj (1925. – 1945.; 1946 – 1957.). Kao ljubitelj i poznavatelj glazbe, autor opsežne studije *Glazbeni život Varaždina*,[495] inicirao je održavanje različitih koncerata u muzeju. Tri godine nakon otvorenja (1928.), muzejski postav je proširen s dvije prostorije dobivene od gradske općine. Tamo je uređena mala glazbena zbirka i izložen klavir. O tome je Filić u članku *Naš varaždinski muzej* 1929. zabilježio: „Na desno nalaze se prostorije, koje su uredjene prije godinu dana [1928.] i to u jednoj sobi smjestismo zbirku starih novaca, listine, pet portraita iz županije, gradsku željeznu blagajnu, stakleni svjetionik i nešto muzičkih sitnica iz Varaždina (Padovec, Stöhr). Druga soba imade lijepi stari kamin,

[494] Gradski muzej Varaždin: Povijest muzeja, http://www.gmv.hr/hr/o-muzeju/povijest/. Pristup: studeni 2016.
[495] U tom je radu, objavljenom povodu 140. obljetnice Glazbene škole, izložio povijest glazbene kulture grada, djelatnost crkvenih i svjetovnih ustanova te glazbenika s popisom skladbi. Usp. Krešimir FILIĆ: *Glazbeni život Varaždina*, Muzička škola Varaždin, Varaždin 1972.

ovdje su stvari prof. Dr. V. Jagića, slike i druge sitnice koje je poklonio banski savjetnik g. Gustav pl. Koritić iz Zagreba, dalje bidermajerski klavir i vitrina sa staklom i porculanom.“[496]

Dvije godine kasnije (1931.) predstavljena je malo veća glazbena zbirka u sobi u južnom krilu Staroga grada. U članku *Muzička zbirka u Padovčevoj kući?* objavljenom 1968. Filić piše: „Zbirka je uglavnom obuhvaćala predmete i skladbe Ivana Padovca, zatim prof. Ante Stöhra i Gabrijele Horvatove, razne stare note varaždinskog muzičkog društva, koncertne rasporede iz 19. stoljeća te stari kratki klavir uz nekoliko fotografija skladatelja Varaždinaca. Tim eksponatima htjelo se pokazati da u Varaždinu ima dosta predmeta iz njegove bogate glazbene prošlosti, a da je to samo skromni početak za stvaranje posebnoga glazbenog odjeljenja.“[497] Filić se zalagao da se prostor Glazbene zbirke uredi u Padovčevoj rodnoj kući. Opisujući predmete koji bi se tamo mogli izložiti, navodi glazbenu građu koja se čuva u GMV-u: „Osim ovih spomenutih predmeta, koji su se nalazili u prvoj muzičkoj zbirci, pridošlo je kasnije u muzej raznih muzikalija: originalni muzički rukopis koji je poklonio muzičar pok. Ernest Krajanski, stare tiskane note velikim dijelom dar Nandine Bombelles d'Ansenbourg, zatim kupljeni prijepisa Padovčevih skladbi, arhiv pjevačkih društava *Vile, Vijenca* i *Tomislava*, kao i njihovi barjaci, razne fotografije i stari klavir – clavecin, postavljen privremeno u zbirci dra Nikole Pečornika.“[498] Filić je predlagao da se u glazbenoj zbirci u Padovčevoj kući prikupe skladbe varaždinskih skladatelja iz uršulinskog i franjevačkog samostana te župne crkve sv. Nikole, kao i to da se Padovčeva gitara pohranjena u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu (HGZ 56) možda vrati u Varaždin. Međutim, Filićeva vizionarska ideja nije se realizirala, a stalna glazbena zbirka nije zaživjela ni tada, ni kasnije.

Zbog nedostatka prostora instrumenti iz Glazbene zbirke čuvaju se na nekoliko lokacija: u gotičko-renesansnoj utvrdi Stari grad, baroknoj palači Sermage (povijesni klavir Michaela Rosenbergera) i klasicističkoj palači Herzer (klavir Johanna Prombergera mlađeg). Osim pozitiva Rudolfa Rapoldta i povijesnog klavira Michaela Rosenbergera, ostali instrumenti nisu javno dostupni jer su pohranjeni u čuvaonicama ili drugim teško dostupnim mjestima. Klaviri su u Starom gradu pohranjeni u tavanskoj čuvaonici namještaja sjeverozapadne kule Staroga grada (Cehovske kule), čuvaonici internog naziva Marija Terezija, podrumu ispod stepenica i tehničkom depou za vitrine i stalke. Instrumenti manjih

[496] Cit. Krešimir FILIĆ: Naš varaždinski muzej, *Varaždinske novosti,* 1 (24. prosinca 1929.) 3, 8.
[497] Cit. Krešimir FILIĆ: Muzička zbirka u Padovčevoj kući?, *Vjesnik – varaždinsko izdanje,* 39 (19. veljače 1968.) 7544, 11.
[498] Cit. *ibid.*, 11. Clavecin koji Filić spominje vjerojatno je povijesni klavir Michaela Rosenbergera (GMV-KPO 54306), koji je bio postavljen na prvom katu Staroga grada (današnji Barok II) u tzv. Bidermajerskoj sobi, namještenoj predmetima otkupljenim 1954. od Nikole Pečornika (1867. – 1961.), sportskog i kulturnog djelatnika. Klavir nije nabavljen od Pečornika. Zahvaljujem Jeleni Rančić na ovim podacima.

dimenzija – tri violine, dvije gitare, gitarska lutnja, pet citri i usna harmonika – pohranjeni su u tavanskoj čuvaonici Crvene vitrine u Starom gradu. Proteklih godina sustavno se radi na reorganizaciji čuvaonica. Cilj je napraviti odgovarajuću pohranu cijelog fundusa Glazbene zbirke. Idealno rješenje bilo bi predstavljanje građe iz zbirke u stalnom postavu, koji bi na cjelovit način pružio uvid u bogati glazbeni život Varaždina.

U muzejskim knjigama ulaska iz ranijih razdoblja u pojedinim slučajevima nisu bilježeni prijašnji vlasnici instrumenata pa karika koja upućuje na njihov život prije pohrane u muzej nedostaje. Jeleni Rančić, kustosici Glazbene zbirke, dugujem zahvalnost što me u studenome 2016. provela kroz sve prostore i čuvaonice u kojima su smješteni glazbeni instrumenti te mi dopustila da ih – usprkos poteškoćama vezanim uz njihovu pohranu – pregledam i evidentiram. Osim toga, pružila mi je na uvid u muzejsku dokumentaciju vezanu uz Glazbenu zbirku i glazbene instrumente. To se, uz višekratne razgovore s njom, pokazalo dragocjenim za stvaranje što potpunije slike. Na temelju polaznih indikacija u predmetnim karticama (imena graditelja, mjesta i razdoblja nastanka, dimenzija, sažetog opisa, prijašnjih vlasnika), poduzeta su daljnja istraživanja povijesti i konteksta uporabe instrumenata te su postojeći podaci dopunjeni zanimljivim pojedinostima vezanima uz njihov život prije ulaska u muzej, ali i stanjem uređenosti i uporabljivosti.

8.3 Skupina instrumenata s tipkama

Skupina instrumenata s tipkama u GMV-u broji deset klavira i dva pozitiva. Slično kao u Zbirici glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu, u ovoj skupini nalaze se instrumenti srodnih konstrukcijsko-tehničkih karakteristika koji pripadaju raznovrsnim prethodnicima modernog klavira. Najstariji među njima je stolni klavir koji je između 1790. i 1810. izradio bečki graditelj Johann Jakesch. Ono što skupinu instrumenata s tipkama u GMV-u čini značajnom ne samo za regionalnu već i za nacionalnu kulturnu baštinu jest čak pet povijesnih klavira (fortepijana, *Hammerklaviera* ili *Hammerflügela*). Svi su tehnički i konstruktivno građeni na isti način. Radi se o tzv. mehanici s otpinjanjem, koja je poznata i kao bečka mehanika. Karakteristike za tu vrstu mehanike su sljedeće: drvena konstrukcija okvira instrumenta (metalna konstrukcija pojavljuje se od 1825.); batići obloženi pustom i jelenjom kožom, pričvršćeni izravno na osovinu tipke; nijansiranje dinamike (posljedica ležanja batića na tipci); ravne žice (križane žice od 1830.).[499] Među pet sačuvanih povijesnih klavira su tri čiji su graditelji u prvoj polovici 19. stoljeća bili cijenjeni diljem

[499] Zdenko KUŠĆER: Zbirka Hammerklavira u Gradskom muzeju Varaždin, St. Gallen – Varaždin 2007, studija iz dokumentacije Gradskog muzeja Varaždin (rukopis). Zahvaljujem Jeleni Rančić na njezinu ustupanju.

Europe: Michael Rosenberg i Wilhelm Lange u Beču te Carl Scmidt u Bratislavi. Rosenbergov klavir nastao je oko 1810., Langeov oko 1835., a Schmidtov između 1837. i 1840. Kod druga dva povijesna klavira ime graditelja nije poznato. Instrument koji se čuva pod inv. oznakom GMV-KPO 63436 nastao je između 1810. i 1820., a prema načinu izrade može se pretpostaviti da je bečkog podrijetla. Skraćeni povijesni klavir koji se čuva pod inv. oznakom GMV-KPO 54308 vjerojatno je isto bečkog podrijetla, a nastao je oko 1820.

Na povijesne klavire nadovezuju se četiri klavira izrađena u Beču u drugoj polovici 19. stoljeća. Klavir Carla Kutschere nastao je 1868. ili neposredno nakon toga. Klavir Josefa Kaspara Fritza sagrađen je 1873. ili neposredno nakon toga, klavir Johanna Prombergera mlađeg oko 1875., a klavir braće Carla i Johanna Schweighofera (sinova Johanna Michaela Schweighofera) krajem 1880-ih. Osim klavira, zbirka posjeduje dva pozitiva. Pozitiv nepoznatoga graditelja potječe iz Štajerske, gdje je nastao između 1600. i 1650. Pozitiv Rudolfa Rapoldta nastao je u austrijskom gradu Bruck an der Mur 1668.

Grad iz kojeg potječe većina primjeraka je Beč, potvrđujući snažnu pripadnost Varaždina tom kulturnom krugu i utjecajnoj sferi, kao i tamošnju iznimno razvijenu proizvodnju instrumenata. Kao glavno administrativno i političko središte Hrvatske u 18. stoljeću, Varaždin nije želio zaostajati za prijestolnicom Habsburške Monarhije. Ona mu je bila uzorom za razvoj kulturnog, a unutar njega i glazbenog života grada. Broj i raznovrsnost sačuvanih instrumenata svjedoči o povoljnim materijalnim prilikama koje su njihovim vlasnicima omogućavale da ih nabave iz inozemnih radionica, dostatnom glazbenom obrazovanju te intenzivnom glazbenom životu u „malom Beču“ – kako su suvremenici nazivali Varaždin. Među ostala mjesta njihova podrijetla ubrajaju se Štajerska i Bratislava.

Kao što je spomenuto, instrumenti s tipkama čuvaju se na različitim mjestima unutar Staroga grada te u palačama Sermage i Herzer. U sklopu reorganizacije čuvaonica u planu je pohrana svih klavira u jednu čuvaonicu poluotvorenog tipa koja bi služila kao studijski depo. Time bi se otvorila mogućnost da se dvama restauriranim instrumentima (pozitivu Rudolfa Rapoldta i povijesnom klaviru Michaela Rosenbergera) pridruže još neki primjerci iz ove skupine kao što su stolni klavir Johanna Jakescha i povijesni klavir nepoznatoga graditelja (GMV-KPO 63436) koji je bio u vlasništu bana Josipa Jelačića (za oba instrumenta su načinjeni prijedlozi obnove te su otpremljeni na restauraciju). Dugoročno, to bi bez sumnje bio poticaj da oštećenih i necjelovitih instrumenata bude manje, a obnovljenih i onih u postupku obnove više.[500]

[500] U časopisu *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin* objavljen je moj rad na ovu temu. Usp. Vilena VRBANIĆ: Instrumenti s tipkama iz fundusa Gradskog muzeja Varaždin, *Radovi Zavoda za znanstveni rad*

8.3.1 Stolni klavir (GMV-KPO 63435)

U rujnu 2010. na inicijativu tadašnjeg ravnatelja GMV-a Branka Speveca, djelatnici Konzervatorsko-restauratorskog odjela, kustosi Kulturno-povijesnog odjela te pomoćni djelatnici (muzejski tehničari i održavateljice čistoće) krenuli su u intervenciju čišćenja tavanskih prostorija sjeverozapadne kule Staroga grada (Cehovske kule), koji se koristio za pohranu muzejske građe. Intervencija se sastojala od preventivne zaštite (suhog čišćenja, spajanja dijelova, fotografiranja zatečenog stanja), premiještanja predmeta u podrum Cehovske kule te njhove sustavne obrade. U ovoj intervenciji ponađeni su stolni klavir (GMV-KPO 63435) i povijesni klavir (GMV-KPO 63436).

Signatura koja otkriva ime graditelja i mjesto podrijetla stolnog klavira postavljena je iznad klavijature u obliku ovalne porculanske pločice. Iako je vrlo oštećena, na njoj se vide slova „J... kesch / Wien“, na temelju čega se može rekonstruirati da je cjelovit natpis bio „Johann Jakesch / in Wien“. Graditelj klavira Johann Jakesch (Jakisch, Jaksch; 1763. – 1840.) bio je podrijetlom iz južne Moravske. Status građanina Beča stekao je 1793. U dokumentu iz 1799. spominje se kao „Bürgerlicher Instrumentmacher“, odnosno građanin Beča i graditelj instrumenata. U arhivskim spisima zabilježeno je da je 1803. bio vlasnik kuće u Beču, a 1810. da je pristupio cehu graditelja instrumenata. Ludwig van Beethoven u pismu upućenom prijatelju Nikolausu Zmeskallu 1802. spominje da u svome domu ima Jakeschov klavir, iako je bilo poznato da je preferirao klavire Antona Waltera i Sébastiena Érarda.[501] Jakeschovi klaviri u obliku krila pohranjeni su u nekoliko zbirki: Zbirci povijesnih glazbenih instrumenata Muzeja povijesti umjetnosti u Beču (u vlasništvu tamošnjeg Društva prijatelja glazbe), Univerzalnom muzeju Joanneum u Grazu (njem. *Universalmuseum Joanneum*), Muzeju Händel-Haus u Halleu (njem. *Händel-Haus*),[502] Šleskom muzeju u Opavi (češ. *Slezské zemské muzeum*),[503] *Fondazione Teatro Massimo* u Palermu,[504] *Museo Regionale di Palazzo Mirto* u Palermu[505] i dr.

Za stolni klavir Johanna Jakescha u Gradskom muzeju Varaždin može se pretpostaviti da je nastao između 1790. i 1810. godine. Dimenzije su mu 161 x 33 x 83 cm. Kućište u

---

Varaždin, 29 (2018), 129-177. Rad je priznat kao izborni kolegij u V. semestru poslijediplomskog doktorskog studija hrvatske kulture.

[501] Rudolf HOPFNER: Jakesch (Jakisch, Jaksch), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_J/Jakesch_Familie.xml. Pristup: studeni 2016.

[502] Richard MAUNDER: *Keyboard Instruments in Eighteenth-Century Vienna*, 83 i 206.

[503] Clinkscale Online: A Comprehensive Database of Early Pianos, 1700-1860: CEP-5641, http://earlypianos.org/. Pristup: studeni 2016.

[504] Giovanni Paolo DI STEFANO – Selima Giorgia GIULIANO – Sandra PROTO (ur.): *Strumenti musicali in Sicilia*, CRicd Regione Siciliana, Palermo 2013, 198-199.

[505] Giovanni Paolo DI STEFANO: Strumenti musicali nelle collezioni siciliane, u: Giovanni Paolo DI STEFANO – Selima Giorgia GIULIANO – Sandra PROTO (ur.): *op. cit.*, 43-44.

obliku četverokutne kutije zaobljenih rubova i poklopac nad njom izrađeni su od smrekovine te su obloženi politiranim furnirom od orahovine. Rezonantna ploča je izrađena od smrekovine, a ugradbena greda od javorovine. Zbog konstruktivnog učvršćenja je po sredini uzdužnog presjeka, između ugodbene i nosive poprečne grede, postavljena željezna greda. Klavir ima drvenu konstrukciju s ravnim žicama postavljenim dijagonalno u odnosu na klavijaturu. Opseg klavijature je od C_1 do a_4 (šest oktava i velika seksta). Oblozi donjih tipaka su od kosti (mnogi nedostaju), a gornjih tipaka od orahovine. Donje tipke stoga su bijele boje, a gornje crne. Kod ovog klavira susrećemo bečku mehaniku s otpinjanjem s vilicama (vodilicama batića) od mjedi te hvatačima batića. Žice su grupirane na sljedeći način: od F_1 do H_1 po jedna žica za ton; od C do h_2 po dvije žice za ton; od c_3 do a_4 po tri žice za ton. Vijci su pravokutnog oblika, izrađeni od željeza. Klavir je teško oštećen i necjelovit. Od većih funkcionalnih i konstruktivno-tehničkih elemenata nedostaju: tri od ukupno četiri tokarene profilirane noge, lira s dvjema pedalama, poklopac nad klavijaturom, stalak za note, cjelokupni ustroj prigušnica i letva s hvatačima batića. Konstruktivni dijelovi su se razlijepili pa su na površini vidljiva mehanička oštećenja furnira. Završna politura je posve oštećena.

Ovo je vrijedan instrument u kontekstu bečke graditeljske tradicije s prijelaza 18. u 19. stoljeće. Njegovo današnje stanje zahtijeva cjelovitu obnovu, kako unutrašnjosti tako i kućišta. Za to je u Konzervatorsko-restauratorskom odjelu GMV-a načinjen prijedlog obnove s opisom instrumenta i zatečenog stanja. U prosincu 2010. klavir je otpremljen iz tavanske čuvaonice Staroga grada u Umjetničku radionicu *Heferer* u Zagrebu. Prilikom posjeta GMV-u u studenom 2016. klavir se još uvijek nalazio u Zagrebu.

8.3.2 Povijesni klavir (GMV-KPO 54306)

Drveni korpus ovog instrumenta ima oblik krila. Izrađen je od smrekovine, obložen furnirom od orahovine i politiran. Odozdo je zatvoren smrekovim daskama. Uzak i dugačak (dimenzija 113 x 220 x 91,5 cm), stoji na četiri vitke četverostrane noge. Tri su noge sprijeda, jedna straga, a pri krajevima se lagano sužavaju. Iznad klavijature smještena je pločica uokvirena mjedenim okvirom s bijelom podlogom. Crnim tušem na njoj je ispisano „Michael Rosenberger / Bürger in Wien“. Time saznajemo da ga je u Beču sagradio Michael Rosenberger (1766. – 1832.), podrijetlom iz Bavarske. On je gradnju klavira učio kod bečkoga graditelja Antona Waltera (1752. – 1826.). Građaninom Beča proglašen je 1796. Njegovi klaviri odlikuju se bečkom mehanikom i izgledom tipičnim za početak 19. stoljeća. Raniji klaviri, nastali između 1800. i 1810., imaju dvije pedale na koljeno te opseg klavijature od pet (F_1 – g_3) ili pet i pol oktava (F_1 – c_4). Od 1810. gradio je klavire s opsegom klavijature

od šest oktava (F_1 – f_4), koji su imali do čak šest pedalâ.[506] Prema detaljima vezanima uz mehaniku i opsegu klavijature od šest oktava (F_1 – f_4), može se pretpostaviti da je ovaj klavir nastao oko 1810. Donje tipke su bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje crne, prekrivene tankom ebanovinom. Poklopac nad instrumentom ima dva preklopa jer je klavijatura ugrađena u korpus. Kod ovog klavira susrećemo bečku mehaniku s otpinjanjem s vilicama (vodilicama batića) od mjedi te hvatačima batića. Drvene je konstrukcije s ravnim žicama. Žice su ustrojene na sljedeći način: od F_1 do b_1 su po dvije žice u koru, a od c_2 do f_4 po tri žice u koru. Vijci su pravokutnog oblika, izrađeni od željeza. Rezonantna ploča je od smrekovine, a ugradbena greda od javorovine. Zbog konstruktivnog učvršćenja po sredini uzdužnog presjeka postavljena je željezna greda. Klavir ima četiri pedale na koljeno: fagot, forte, piano (jednostruki moderator) i pianissimo (dvostruki moderator).[507]

Ovaj Rosenbergerov klavir pronađen je na tavanu Gradskog muzeja Varaždin u vrlo lošem stanju. Prepoznat je i procijenjen kao izvorni primjerak te vrste klavira izrađen u Beču tijekom razdoblja bečke klasike. Smatra ga se osobito vrijednim jer je u Hrvatskoj bio jedan od malobrojnih izvorno sačuvanih primjeraka bečke gradnje instrumenata s tipkama kraja 18. i početka 19. stoljeća. Uz to, jedino je poznato i očuvano djelo toga graditelja u Hrvatskoj. Njegovi instrumenti zabilježeni su još u nekoliko zbirki: Zbirci povijesnih glazbenih instrumenata Muzeja povijesti umjetnosti u Beču (inv. oznaka SAM 436), Glazbenom muzeju Finchcocks (eng. *Finchcocks Musical Museum*) u Kentu na jugoistoku Engleske[508] te u Zbirci instrumenata s tipkama Fritza Neumeyera u njemačkom gradiću Bad Krozingenu u blizini Freiburga.[509] Uz to, čuvaju se u Muzeju glazbenih instrumenata u dvorcu Sforzecso u Milanu (tal. *Museo degli Strumenti Musicali Castello Sforzesco*, inv. oznaka 621),[510] Visokoj školi za glazbu i primijenjenu umjetnost u Beču (njem. *Hochschule für Musik und Darstellende Kunst*), Muzeju povijesti glazbe u Budimpešti (mađ. *Zenetörténeti Múzeum*),[511] Međunarodnom centru pijanofortea Ad Libitum (franc. *Centre International du Pianoforte Ad*

---

[506] Michael LATCHAM: Rosenberger, u: *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-4002291433. Pristup: studeni 2016.

[507] Bosiljka PERIĆ KEMPF: *Povijesni klavir Hammerflügel: Michael Rosenberger: Bürger in Wien*, Gradski muzej Varaždin – Atelier Heferer, Varaždin 2010, 17.

[508] Finchcocks Musical Museum: The Richard Burnett Heritage Collection, http://www.finchcocks.co.uk/collection.html. Pristup: studeni 2016.

[509] Bosiljka PERIĆ KEMPF: Rosenbergerov Hammerflügel: dio svjetskoga kulturnog nasljeđa, u: Bosiljka PERIĆ KEMPF: *Povijesni klavir Hammerflügel: Michael Rosenberger: Bürger in Wien*, 1-4.

[510] Clinkscale Online: A Comprehensive Database of Early Pianos, 1700-1860: CEP-2695, http://earlypianos.org/. Pristup: studeni 2016.

[511] Michael LATCHAM: *The Stringing, Scaling and Pitch of Hammerflügel built in the Southern German and Viennese traditions 1780–1820*, Musikverlag Katzbichler, München – Salzburg 2000, xviii.

Libitum) u Étobonu na istoku Francuske,[512] Zbirci Edwina Beunka (eng. *Edwin Beunk Collection*) u Enschedeu na istoku Nizozemske,[513] Nacionalnom glazbenom muzeju Sveučilišta Sjeverne Dakote u Vermillionu (eng. *National Music Museum, University of South Dakota*, inv. oznaka NMM 14357)[514] i dr.

Stanje varaždinskog instrumenta zahtijevalo je brižljivu obnovu koja je 2008. povjerena Umjetničkoj radionici *Heferer* u Zagrebu. Instrumentu su nedostajale noge i stalak za note, nije imao mehaniku za pedale na koljeno, a uz više drugih oštećenja isticala se pukotina na donjoj strani rezonantne ploče. Temeljiti restauratorsko-rekonstrukcijski radovi obuhvaćali su uređenje vanjštine, akustički ustroj instrumenta, sanaciju mehanike, uređenje klavijature, ugradnju nedostajućih dijelova te funkcionalno i foničko oblikovanje.[515] Restaurirani klavir javnosti je predstavljen 8. prosinca 2009. na prigodnom koncertu u palači Sermage. Nastupio je ansambl *Camerata Garestin*, a na klaviru je svirao čembalist i Krešimir Has. Objavljena je i knjižica *Povijesni klavir Hammerflügel: Michael Rosenberger: Bürger in Wien*.[516] Nakon toga je više puta zazvučao na koncertima *Varaždinskih baroknih večeri*. Klavir je smješten u stalnom postavu Galerije starih i novih majstora u palači Sermage. Bio je predstavljen i na izložbi *Glazbena škola u Varaždinu – 190 godina djelovanja*, koja je tamo priređena od 12. prosinca 2018. do 3. ožujka 2019. Ovaj klavir, kao dio kulturno-spomeničke baštine grada Varaždina, pridonosi njegovanju povijesno obaviještene interpretacije klavirske i komorne glazbe kasnog 18. i početka 19. stoljeća. Kao takav ima važnu ulogu u koncertnom životu Varaždina. Rosenbergerov klavir upravo je idealan primjer brige, čuvanja i upotrebe glazbenog instrumenta u nekoj muzejskoj zbirci.

8.3.3 Povijesni klavir (GMV-KPO 63436)

Ovaj klavir, za sada nepoznatoga graditelja, nastao je između 1810. i 1820. Prema mehanici i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je bečkog podrijetla. Za nacionalnu kulturnu baštinu od osobite je važnosti jer je pripadao hrvatskom banu Josipu Jelačiću Bužimskom (1801. – 1859.). Na to ukazuje poruka koja je bila zalijepljena s unutarnje strane poklopca. Poruka je pažljivo uklonjena sa poklopca te je na njoj u Hrvatskom

[512] Centre International du Pianoforte Ad Libitum: Collection, http://www.pianoforteadlibitum.org/collection/. Pristup: studeni 2016.
[513] Edwin Beunk Collection: Collection, https://www.fortepiano.nl/rosenberger-ca-1800/. Pristup: studeni 2016.
[514] Clinkscale Online: A Comprehensive Database of Early Pianos, 1700-1860: CEP-8122, http://earlypianos.org/. Pristup: studeni 2016.
[515] Bosiljka PERIĆ KEMPF: *Povijesni klavir Hammerflügel: Michael Rosenberger: Bürger in Wien*, 6 i 18.
[516] Bosiljka PERIĆ KEMPF: *Povijesni klavir Hammerflügel: Michael Rosenberger: Bürger in Wien*, Gradski muzej Varaždin – Atelier Heferer, Varaždin 2010.

državnom arhivu 2010. proveden konzervatorsko-restauratorski postupak. Mjestimično je nepovratno oštećena, a sačuvani zapis glasi:

„Ovaj klavir (spinet) bio je...
Jelačića bana, koji ga je da...
beniku Peschke-u, a ovaj je dosel...
Vinicu dao ga učitelju u Petrijanec...
Cvetku Juraju, a od ovoga kupio ga
Ladika Ferdo, učitelj u Maruševcu
god. 1890. za 20 for.
Zabilježio sin Ferde Ladike
Bogumil Ladika, viećnik
Banskog stola u m. u Vinici 9. travnja 1941."

Na klaviru je možda mogla svirati i banica Sofija Jelačić (rođ. Stockau; 1834. – 1877.), moravska grofica njemačkog podrijetla. Budući da je bila plemkinja može se pretpostaviti da su glazba i sviranje klavira bili sastavni dijelovi njezina obrazovanja. S banom Jelačićem vjenčala se 22. srpnja 1850. u njezinu rodnom gradiću Napajedla u regiji Zlín u Moravskoj. Svojim skromnim ponašanjem i mladenačkim poletom, bila je omiljena u hrvatskoj javnosti.[517] Bila je pokroviteljica Hrvatskoga glazbenog zavoda od 1852. do 1860. godine.[518] Nakon smrti bana Jelačića u svibnju 1859., samo je još kraće vrijeme živjela u Novim dvorima kraj Zaprešića, uz cestu koja vodi prema Hrvatskom zagorju. Nakon četverogodišnje korote vratila se u Moravsku i 1863. preudala za grofa Adolfa Dubskog. Ugovorom od 23. ožujka 1863. imanje je pripalo banovu bratu Đuri Jelačiću, koji ju je morao isplatiti s 30 000 forinti. S novim suprugom živjela je u Beču do smrti 1877. godine.[519]

Ban Jelačić je, poput svoje supruge, bio glazbeno obrazovan s obzirom na to da je svirao klavir i pjevao.[520] S glazbom i glazbenicima bio je višestruko povezan. U Petrinji, gdje je bio predsjednik podružnice Hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga društva, primljen je 1843. u članstvo tamošnjega Glazbenog društva. Napisao je stihove za popijevku *Kakva mora moja djeva bit'?* koju je uglazbio Ferdo Livadić.[521] Bio je podupirući član Hrvatskoga glazbenog zavoda od 1848. do 1859. godine.[522] Iskazao se zauzimanjem i prijateljskim postupcima prema Vatroslavu Lisinskom. Pismom od 11. kolovoza 1850. molio je tadašnjeg

[517] Lovorka ČORALIĆ: Hrvatska banica – Sofija Stockau Jelačić (1834.-1877.), *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice – VDG Jahrbuch*, 3 (1997), 100.
[518] Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 209 i slikovni prilog X.
[519] Lovorka ČORALIĆ: *op. cit.*, 105-106.
[520] Vlasta ŠVOGER: Ban Josip Jelačić u očima svojih suvremenika, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 31 (2013), 248-294.
[521] Nada BEZIĆ: Popis skladbi Ferde Wiesnera Livadića-Samoborskog, 152.
[522] Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 51-52.

pokrovitelja praškoga konzervatorija Kamila Rohana da utječe na Društvo za gajenje glazbe te dopusti Lisinskom pristup ispitu na konzervatoriju radi stjecanja diplome. Usprkos banovu posrednovanju Lisinskome nije bilo omogućeno polaganje ispita. Lisinski mu je još 1848. posvetio zborsku skladbu naslovljenu *Jelačić ban*.[523] Brojni književnici njemu u čast spjevali su više prigodnica, popijevki i soneta (Ivan Trnski, Pavao Štoos, Antun Kaznačić, Petar Preradović, Josip Runjanin, Vladimir Nazor i dr.), a posvećen mu je i prvi hrvatski pučki igrokaz *Graničari* Josipa Freudenreicha. U Jelačićevu čast koračnice su skladali Karlo Hilleprand von Prandau (Beč, 1848.?) i Johann Strauss stariji (op. 244; 1849.).[524] Na obljetnicu Jelačićeve smrti 1870. izveden je *Requiem za sole, mješoviti zbor, gudački orkestar i orgulje*, op. 244, Ivana Zajca, koji se u skladateljevu popisu navodi kao *Jelačić Requiem.*[525]

Daljnje istraživanje zapisa na klaviru dovelo je do otkrića zanimljivih detalja. Odgovor na pitanje tko je bio spomenuti [benik → glazbenik?] Peschke mogao bi pružiti članak *Hrvatskim epigonima 1923.*, objavljen u tjedniku *Narodno jedinstvo* 6. siječnja 1923. Tamo je, uz opis Jelačićevih ratnih priprema u Cerju Tužnom kraj Varaždina 1848., zabilježeno:

> „29. VI. [1848.] podjeljuje hrvatski sabor svome narodnome banu Jelačiću neograničena prava i ovim danom počima Jelačić sa naoružavanjem vojske. On sakupi oko 40000 vojnika u okolici Varaždina i izradjuje u dvorcu Tužno Cerje (vlastelin Peschke, njegov kum) svoj ratni plan protiv Madjarske, a 10. IX. otpočele su operacije i 11. IX. prešao je Jelačić Dravu kod Varaždina.“[526]

Riječ o grofu Vinku (Vinzenzu) Peschkeu starijem, vlastelinu češkog podrijetla koji je bio vlasnik posjeda u Cerju Tužnom i Vinici u okolici Varaždina. Vinko Peschke sudjelovao je na skupštini Hrvatsko-slovenskoga gospodarskog društva 1857. te je zabilježen kao „providnik svietl. gospodina bana“.[527] Ako se zaista radilo o kumu bana Jelačića, onda je nasljedstvo klavira u pismu logično i moguće. Njegov sin Vinko Peschke mlađi bio je upravitelj dvorca grofa Jurja Feštetića u Pribislavcu.[528] Bio je i istaknuti dobrotvor. U svojoj kuriji u Cerju Tužnom otvorio je 1895. osnovnu školu koju su pohađala djeca iz Lukavca i Cerja Tužnog. Djelovala je sve do 1912. kada je otvorena škola u Stažnjevcu. Vinko Peschke

---

[523] Lovro ŽUPANOVIĆ: *Vatroslav Lisinski (1819-1854): život, djelo, značenje*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1969, 82-83, bilješka 289.
[524] Nikša STANČIĆ: Jelačić, Josip, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2005, sv. 6, 394-401. Usp. i Vlasta ŠVOGER: *op. cit.*, 263-264.
[525] Hubert PETTAN: *Popis skladbi Ivana Zajca*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1956, 85 i 358.
[526] Cit. ***: Hrvatskim epigonima 1923., *Narodno jedinstvo*, 3 (6. siječnja 1926.) 1, 1-2.
[527] Cit. ***: Neuredovni dio: Austrianska carevina, *Carsko-kr. službene narodne novine*, 23 (4. svibnja 1857.) 101, 1.
[528] Danas općina u Međimurskoj županiji ustanovljena 2002. izdvajanjem iz grada Čakovca.

mlađi bio je posljednji vlasnik posjeda u Cerju Tužnom. Umro je od upale pluća u dobi od 62 godine u Čakovcu 30. prosinca 1922. Pokopan je u Vinici dan kasnije.[529]

Kao što sugerira zapis na klaviru, njegov otac Vinko Peschke dao ga je učitelju Juraju Cvetku, on ga je prodao učitelju Ferdu Ladiki, a njegov sin Bogumil Ladika (koji je bio sudbeni vijećnik) darovao Gradskom muzeju Varaždin. O Cvetku je Bogumil Ladika u zapisu na klaviru u bilješci broj jedan zabilježio: „Taj Cvetko Juraj bio je preko 40 godina učitelj u Petrijancu, umro oko 1890. god“. U bilješci broj dva izneseni su detalji o Ferdu Ladiki, pri čemu neki dijelovi nedostaju: „Ladika Ferdo koji je 12 godina učiteljevao kod sv. Barbare (Nad Križovljan), a 30 god. u Maruševcu. Kad je premješten u Maruševac … učiti orguljati, pa … klavir jeftino.“ Ferdo Ladika umro je u lipnju 1926. u dobi od 74 godine te je pokopan na groblju u Vinici.[530] Zahvaljujući zapisu na klaviru poznata su tri mjesta na kojima se sigurno zatekao prije pohrane u Gradski muzej Varaždin: Petrijanec, Maruševec i Vinica.

Klavir ima dimenzije 118,3 x 177 x 30,5 cm (visina bez nogu). Kućište i poklopac izrađeni su od smrekovine i obloženi politiranim furnirom od orahovine. Rezonantna ploča je od smrekovine, a ugradbena greda od javorovine. Zbog konstruktivnog učvršćenja po sredini uzdužnog presjeka postavljena je željezna greda. S donje je strane zatvoren smrekovim daskama. Klavir ima drvenu konstrukciju s ravnim žicama postavljenim horizontalno na klavijaturu. Opseg klavijature iznosi šest oktava (F_1 – f_4). Tipke su od smrekovine. Oblozi donjih tipaka su od kosti (sačuvalo ih se samo šest), a gornjih od ebanovine. Donje tipke su bijele boje, a gornje crne. I kod ovog klavira susrećemo bečku mehaniku s otpinjanjem s vilicama (vodilicama batića) od mjedi te hvatačima batića. Žice su grupirane na sljedeći način: od F_1 do A_1 po jedna žica za ton; od C do f_1 po dvije žice za ton; od fis_1 do f_4 po tri žice za ton. Vijci su pravokutnog oblika, izrađeni od željeza. Klavir je teško oštećen. Od većih funkcionalnih i konstruktivno-tehničkih elemenata nedostaju sve tri noge, lira s trima pedalama, poklopac nad klavijaturom i stalak za note. Konstruktivni dijelovi su se razlijepili pa su na površini vidljiva veća mehanička oštećenja furnira. Kućište i unutrašnjost instrumenta su oštećeni djelovanjem vlage i vode tako da su metalni dijelovi korodirali, a drveni su oštećeni djelovanjem gljivica. Rezonantna kutija je napukla.

Uz to što je vrijedan klavir u kontekstu bečke graditeljske tradicije s početka 19. stoljeća, posebnu mu vrijednost i značenje za nacionalnu baštinu daje činjenica da je bio u vlasništvu bana Josipa Jelačića. Njegovo devastirano stanje zahtijevalo je cjelovitu obnovu, kako unutrašnjosti tako i kućišta. Za to je u Konzervatorsko-restauratorskom odjelu GMV-a

[529] ***: Domaće vijesti, *Narodno jedinstvo*, 3 (6. siječnja 1923.) 1, 4.
[530] ***: Domaće vijesti, *Narodno jedinstvo*, 5 (10. lipnja 1926.) 22, 2.

načinjen prijedlog obnove s opisom instrumenta i zatečenog stanja. U prosincu 2010. klavir je otpremljen iz tavanske čuvaonice Staroga grada u Umjetničku radionicu *Heferer* u Zagrebu. Klavir je još uvijek u Zagrebu. Nakon konzervatorsko-restauratorskih radova mogao bi se izložiti u stalnom postavu. Stavljanjem u koncertnu funkciju ovo bi mogao biti treći povijesni instrument iz fundusa GMV-a kojim bi se mogla obogatiti glazbena ponuda Varaždina.

8.3.4 Povijesni klavir (GMV-KPO 54308)

U čuvaonici internog naziva Marija Terezija u Starom gradu smješten je skraćeni povijesni klavir. Dimenzije su mu 121 x 173 x 32 cm (visina bez nogu). Izrađen je od mekog drva i obložen politiranim furnirom. Stražnji dio je zaobljen. Okrenut je na bok. Oštećen je i necjelovit. Četvrtasta pločica iznad klavijature na kojoj je bila zapisana signatura je otpala pa ime graditelja nije poznato. Nedostaju noge (vjerojatno kružnog presjeka) te lira s pedalama. Poklopac nad klavijaturom, kao i onaj nad instrumentom, odvojeni su od njega. Instrumentalni ustroj je također oštećen. Opseg klavijature je od C_1 do f_4 (šest oktava i čista kvarta). Donje tipke imaju obloge od bjelokosti, a gornje su izrađene od ebanovine. Stalak za note je pravokutnog oblika s horizontalnom prečkom po sredini. Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je bečkog podrijetla, vjerojatno nastao oko 1820. U kasnijem je razdoblju vjerojatno skraćen. Zbog njegova lošeg stanja i nepristupačnog smještaja nije ga bilo moguće detaljnije pogledati. U razdoblju od 1965. do 1975. vjerojatno je bio izložen u Starom gradu na prvom katu u dvorani Barok II.

8.3.5 Povijesni klavir GMV-KPO 54307)

U čuvaonici internog naziva Marija Terezija u Starom gradu čuva se i povijesni klavir dimenzija 115 x 240 x 34 cm (visina bez nogu). Njegov uzak i dugačak korpus obložen je furnirom od orahovine. Na sredini prednje plohe iznad klavijature, u ukrasnom mjedenom okviru, nalazi se bijela četvrtasta porculanska pločica sa signaturom „Wilhelm Lange / in Wien“. Na temelju nje saznajemo da ga je sagradio Wilhelm Lange, koji je u austrijskoj prijestolnici djelovao od 1822. do 1857. (ili nedugo nakon toga).[531] Za njega je na obrtničkoj izložbi u Beču 1839. zabilježeno: „Izložbeni broj 706. Wilhelm Lange, graditelj klavira iz Beča, Windmühl 59, izložio je fortepijano od orahovine i time stekao naklonost stručnjaka i

[531] Facteurs de pianos en Autriche: Lange Wilhelm, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_l.htm. Pristup: studeni 2016.

časni spomen.“[532] Njegovi klaviri koji su nastali između 1840. i 1850. najčešće su imali opseg klavijature od sedam oktava (A_2 – a_4). Budući da klavir u GMV-u ima opseg od C_1 do g_4 (šest oktava i čista kvinta), možda je nastao nešto ranije (oko 1835.). Donje tipke su presvučene oblozima od bjelokosti, a gornje su načinjene od ebanovine. Oštećen je i necjelovit. Nedostaju tri noge (vjerojatno kružnog presjeka) te lira s trima pedalama. Poklopac koji se rasklapao na dva dijela odvojen je od instrumenta. Oblozi donjih tipaka tipkama su oštećeni i otpadaju, a mehanika ne radi. Žice nedostaju ili su popucale. Uz ovaj se instrument možda može povezati podatak iz Knjige ulaska od 1. veljače 1969. gdje je navedeno da je jedna varaždinska obitelj – koja je stanovala na Trgu slobode i čije prezime nije zabilježeno – darovala klavir od smeđeg drva nastao oko 1835. godine.[533] U razdoblju od 1965. do 1975. klavir je bio izložen u Starome gradu na prvom katu u dvorani Bidermajer II.

8.3.6 Povijesni klavir (GMV-KPO 54309)

U Starom gradu u podrumu ispod stepenica čuva se povijesni klavir. Njegov uzak i dugačak korpus izrađen je od smeđeg furniranog i politiranog drva. Okrenut je na bok. Noge su skinute, a nedostaje i lira s dvije pedale. Prema podacima iz muzeja dimenzije su mu 128,5 x 248 x 34 cm (visina bez nogu). Prema ustupljenim fotografijama može se vidjeti da je opseg klavijature od C_1 do f_4 (šest oktava i čista kvarta). Donje tipke su pokrivene oblozima od bjelokosti, a gornje su izrađene od ebanovine. Ima drvenu konstrukciju i bečku mehaniku. Batići su pokriveni kožom. Neki nisu izvorni pa se može pretpostaviti da je bilo intervencija u mehanici. S obzirom na stanje korozije, žice su vjerojatno naknadno promijenjene. Na korpusu je vidljivo oštećenje koje je vjerojatno uzorkovano puknućem konstrukcije spoja dvije stranice. Zahvaljujući signaturi iznad klavijature „Carl Schmidt / in Pressburg“ možemo odrediti ime graditelja i mjesto nastanka, a potom i dataciju. Carl (Karl) Wilhelm Schmidt (1794. – 1872.) bio je podrijetlom iz Köthen-Anhalta, a u Beč se doselio 1812. Gradnju klavira učio je u radionici Josepha Wachtla, a potom je radio kod bečkoga graditelja Conrada Grafa. Od 1822. djelovao je u Bratislavi, gdje je do 1859. sagradio više od 1300 klavira s bečkom mehanikom. Taj broj svjedoči da je bio vrlo uspješan i produktivan graditelj.

[532] U izvorniku: „Exp. Nro. 706. Wilhelm Lange, Fortepianomacher zu Wien, Windmühl Nr. 59, stellte ein Fortepiano von Nußbaumholz aus, und erwarb sich hierdurch den Beifall der Sachverständigen und eine ehrenvolle Erwähnung.“ Cit. ***: *Bericht über die zweite allgemeine österreichische Gewerbsprodukten-Ausstellung im Jahre 1839*, K. K. Hof- und Staats-Aerarial Druckerei, Beč 1840, 465.
[533] Zahvaljujem Jeleni Rančić na ovim podacima.

Schmidt je 1854. sudjelovao i na obrtničkoj izložbi u Münchenu; pod izložbenim brojem 4732 bio je izložen njegov *fortepijano*.[534] Istaknuo se i kao glazbeni organizator. Obogatio je glazbeni život Bratislave koncertnim gostovanjima istaknutih pijanista kao što su Sigismond Thalberg, Clara Wieck Schumann i Franz Listz. Tijekom 1840-ih i 1850-ih u svojoj je kući, koja je imala glazbenu dvoranu, ugostio Antona Rubinsteina i Hansa von Bülowa. Njegov najstariji sin Carl Jakob Ludwig Schmidt (1827. – 1905.) preuzeo je radionicu 1859. Vodio ju je do zatvaranja 1877. godine.[535] Jedan Schmidtov klavir („Karl Schmidt / in Pressburg / Opus 1041"), nastao oko 1850., čuva se u Zbirci klavira Danijela i Ljubomira Gašparovića u Zagrebu. Izvorno je imao drvenu konstrukciju s jednim željeznim potpornjem, a pri preradi 1910. ugrađena je željezna konstrukcija s jednom gredom; žice su ravne. Mehanika je mu bečka, a opseg klavijature od C_1 do a_4 (šest oktava i velika seksta).[536] Schmidtov klavir u GMV-u na glasnjači ima zapisano „Opus 502" te predstavlja raniji rad, nastao između 1837. i 1840. Muzeju ga je darovao Stjepan Đula iz Varaždina 1. veljače 1969.

8.3.7 Klavir (GMV-KPO 54332)

U Starom gradu u podrumu ispod stepenica čuva se i klavir u obliku krila dimezija 149 197 x 92 cm. Stoji na tri masivne poligonalne noge koje na krajevima imaju kotačiće. Zaključan je pa nije bilo moguće pročitati signatura iznad klavijature, a s obzirom na to da je smješten ispod stepenica nije se mogla pogledati ni unutrašnjost. Ipak, na temelju ustupljenih fotografija vidi se da se iznad klavijature, čiji je opseg sedam oktava (A_2 – a_4), nalazi grb dvoglavog orla i signatura „C. Kutschera in Wien". Na temelju toga možemo zaključiti da ga je sagradio bečki graditelj Carl (Karl) Kutschera. Prema podacima iz muzeja, u unutrašnjosti klavira još je jednom navedeno ime graditelja, kao i njegova adresa „Carl Kutschera Fortepianofabrik in Wien / Gumpendorferstr.[aße] No 91" (gradski okrug Wien VI, nap. V. V.). Iznad klavijature se uz Kutscherin potpis nalazi i popis nagrada koje je dobio:

1) „Auszeichnung in Jahr 1863 in Wien" („Nagrada godine 1863. u Beču")
2) „Preiss Medaille 1864" („Nagrada medalja 1864."; riječ je o velikoj srebrnoj medalji, nap. V. V.)
3) „Preiss Medaille 1868 in Linz" („Nagrada medalja 1868. u Linzu"; riječ je o velikoj srebrnoj medalji, nap. V. V.)

[534] Usp. ***: *Katalog der Allgemeinen deutschen Industrie-Ausstellung zu München im Jahre 1854*, 154.
[535] Alexander RAUSCH: Schmidt, Carl Wilhelm, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Schmidt_Carl.xml. Pristup: studeni 2016.
[536] Ljubomir GAŠPAROVIĆ: *Deset klavira iz zbirke Ljubomira Gašparovića*, 16-17.

Na temelju ovoga moglo bi se pretpostaviti da je klavir nastao 1868. ili neposredno nakon toga. Pripada Kutscherinu opusu 569 („Opus No. 569“). Kvalitetu njegova rada potvrđuje sudjelovanje na Svjetskim izložbama u Beču 1873. i 1878, kao i prva nagrada u Teplicama 1879. Natpis u unutrašnjosti njegovih klavira nastalih (nakon) 1873. otkriva da je u to doba imao radionicu na adresi Zieglergasse 27 (gradski okrug Wien VII). Za svoj je rad 1899. dobio još jedno priznanje: status carskog i kraljevskog dvorskog dobavljača (njem. *K. und K. Hoflieferant*). Klavir u GMV-u ima konstrukciju sa željeznim okvirom i tri grede. Žice su ravne, a mehanika bečka. Oštećeno mu je kućište, ali i instrumentalni ustroj.

Darovala ga je 2008. Jagoda Kralj Novak, nacionalna prvakinja drame Hrvatskoga narodnog kazališta u Varaždinu, koja je u svojoj je plodnoj glumačkoj karijeri ostvarila više od stotinu, uglavnom glavnih kazališnih uloga. U profesionalnim predstavama HNK u Varaždinu sudjeluje od 1964., a u stalni angažman se pridružila 1973. Igrala je i u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu, Gradskom dramskom kazalištu Gavella, Zagrebačkom kazalištu mladih, Maloj sceni te u Narodnom domu Maribor.[537] U razgovoru s Jagodom Kralj Novak u prosincu 2017. saznala sam da je na klaviru tijekom prva četiri razreda osnovne glazbene škole svirao njezin sin Vid Novak Kralj, magistar glazbene pedagogije i skladatelj. Jagoda Kralj Novak uputila me i na Zdenku Jelačić Bužimski, od koje je kupila klavir. U razgovoru s njom u prosincu 2017. saznala sam da je klavir pripadao njezinoj baki Adolfini Wagner (udanoj Koch; 1860. – 1957.). Na klaviru je svirala i njezina sestra Berta Wagner, udana Mihalević, koja je bila glazbeno vrlo nadarena te je davala prve poduke iz klavira skladatelju Milku Kelemenu u Slatini. Osim toga, na klaviru je svirala i Adolfinina kćer Ema Koch, supruga Julija pl. Jelačića Bužimskog (sina Oskara Jelačića Bužimskog i Julije Jelačić Bužimski) te majka Zdenke Jelačić Bužimski i glumca Zvonimira Jelačića Bužimskog. Oni pripadaju desetom koljenu iz varaždinskoga ogranka plemićke grane, poteklog iz Ratkovca.[538] Jagoda Kralj Novak je preko Zvonimira Jelačića Bužimskog saznala za ovaj klavir i odlučila ga otkupiti. Njegov sin je književnik Dubravko Jelačić Bužimski. Pored ovako zanimljive povijesti, za ovaj instrument možemo ustvrditi da je drugi klavir iz fundsa GMV-a koji je ranije bio u vlasništvu različitih članova plemićke obitelji Jelačić Bužimski.

[537] Hrvatsko narodno kazalište u Varaždinu: Jagoda Kralj Novak (nacionalna prvakinja drame), http://www.hnkvz.hr/biografija/jagoda-kralj-novak. Pristup: prosinac 2017.
[538] Ratkovec je općina u sastavu Grada Zlatara u Krapinsko-zagorskoj županiji.

8.3.8 Klavir (GMV-KPO 2823)

U Starom gradu u tehničkom depou za vitrine i stalke (kraj kuhinje) čuva se klavir koji nosi signaturu „J. Fritz & Sohn / in Wien“ („J. Fritz i sin / u Beču“). Ispod žica je natpis s detaljima o adresi na kojoj je djelovao i broju opusa ovog klavira:„J. Fritz & Sohn / in Wien / Mariahilferstrasse / No 47 / Opus No 1674“. Na temelju toga bi se moglo povezati da je rad Josefa Kaspara Fritza (1808. – 1877.), sin Johanna Petera Fritza (? – oko 1834.), jednog od najvažnijih bečkih graditelja klavira u prvoj trećini 19. stoljeća.[539] O životu Johanna Petera Fritza malo je poznato, ali mnogi segmenti njegova rada upućuju da je gradnju klavira učio u radionici Antona Waltera u Beču. Njegova radionica, koju je osnovao 1806., djelovala je dulje od jednog stoljeća. Johann Peter Fritz se, zajedno s Conradom Grafom, Antonom Walterom i Johannom Andreasom Streicherom, ubraja među najčešće kopirane graditelje pri izradi replika instrumenata iz prve polovice 19. stoljeća. Jedan njegov klavir nastao u Beču oko 1815. čuva se u Glazbenom muzeju Finchcocks u Kentu.[540] Njegovi su klaviri još zabilježeni u Zbirci povijesnih glazbenih instrumenata Muzeja povijesti umjetnosti u Beču (oko 1810.), Muzeju Händel-Haus u Halleu (oko 1815.) i dr.[541]

Josef Kaspar Fritz vlastitu radionicu je otvorio 1837., a od 1867. radio je sa svojim sinom.[542] Ispod žica je i natpis da je sudjelovao na izložbi 1873. pa možemo odrediti da je klavir nastao 1873. ili neposredno nakon toga. Njegovi klaviri nastali narednih godina iznad signature „J. Fritz & Sohn / Wien“ imaju natpis „Silber & Gold-Medaille 1880“ („srebrna i zlatna medalja 1880.“), a s lijeve i desne strane natpise u kružnici (očito napravljene po uzoru na dobivene medalje) „Preis-Medaille“ („nagrada medalja“) i „Paris 1878“. Klavijatura ovog klavira ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Stalak za note je izrezbaren vegetabilnim uzorcima i lirom u sredini. Lijevo i desno od stalka za note su četvrtasta pomična postolja, također izrezbarena vegetabilnim uzorcima. Zbog muzejske građe koja je bila poslagana ispred njega, prilikom posjeta GMV-u u studenom 2016. ovaj se klavir nije moglo detaljnije pogledati. Prema ustupljenim fotografijama i podacima iz muzeja, instrument je relativno dobro očuvan i cjelovit, osim što je lira s dvije pedale odvojena od njega.

Klavir u GMV-u darovala je Božica Kričevcov iz Varaždina 20. kolovoza 1975. U razgovoru s njezinom kćeri Natašom Maričić u prosincu 2016. saznala sam da je obitelj

---

[539] Darija KOTER: *Glasbilarstvo na Slovenskem*, Založba Obzorja, Maribor 2001, 137.
[540] Finchcocks Musical Museum: The Georgian manor in Kent houses Richard Burnett’s collection of keyboard instruments, http://www.bbc.co.uk/programmes/p03bqtk6/p03bqsj4; Finchcocks Musical Museum: The Richard Burnett Heritage Collection, http://www.finchcocks.co.uk/collection.html. Pristup: studeni 2016.
[541] Michael LATCHAM, *The Stringing, Scaling and Pitch of Hammerflügel built in the Southern German and Viennese traditions 1780–1820*, xviii.
[542] Facteurs de pianos en Autriche: Fritz Josef Kaspar, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_f.htm. Pristup: studeni 2016.

Kričevcov klavir nabavila 1970. od obitelji Mihalić iz Varaždina. Nataša Maričić na tom je klaviru vježbala za vrijeme osnovne glazbene škole. Za vježbanje većih i zahtjevnijih djela glazbene literature u srednjoj glazbenoj školi ovaj instrument više nije bio prikladan (ponajprije zbog dotrajale mehanike) pa su joj roditelji nabavili novi. Nataša Maričić diplomirala je muzikologiju na Odsjeku za muzikologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Ljubljani. Zaposlena je u Glazbenoj školi Varaždin gdje predaje povijest glazbe, glazbene oblike, glazbenu literaturu i glazbeni folklor. Nataša Maričić uputila me i na Zvjezdanu Horvat, kćer Stjepana Mihalića, od koje sam saznala da su na klaviru u dječjoj i mladenačkoj dobi svirali ona i njezin stariji brat Velimir Mihalić. Oboje su pohađali glazbenu školu. Zvjezdana Horvat završila je osnovnu, a Velimir Mihalić i srednju glazbenu školu u Varaždinu. Studirao je na Pedagoškoj akademiji u Čakovcu te je predavao glazbenu kulturu u osnovnim školama u Bednji i Vrbnu. Zvjezdana Horvat je po zanimanju diplomirana pravnica. Nakon što su Mihalićevi prodali klavir obitelji Kričevcov, sebi su kupili novi.

8.3.9 Klavir (GMV-KPO 85785)

U prizemlju palače Herzer čuva se klavir dimenzija 145 x 200 x 93 cm. Riječ je o jednoj od najnovijih akvizicija koja je u GMV pristigla 2015. Korpus u obliku krila izrađen je od smrekovine te obložen furnirom od palisandrovine. Ima konstrukciju sa željeznim okvirom i tri grede. Žice su ravne, a mehanika bečka. Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke su izrađene od bjelokosti, a gornje od ebanovine. Klavir stoji na tri osmerostrane noge. Odlikuje se elegantnim izgledom i skladnim linijama, a naročito je zanimljiv mrežasto izrezbaren stalak za note. Izvana je relativno dobro očuvan (oblozi nekih gornjih tipaka su otpali, furnir je malo oštećen), ali mu mehanika ne radi. Lira s dvjema pedalama nedostaje.

Na crnoj podlozi iznad klavijature uz lik dvoglavog orla ispisana je signatura „J. Promberger & Sohn / K. K. Hof-Forte Piano Fabrik in Wien“ („J. Promberger i sin / carska i kraljevska dvorska tvornica klavira u Beču“). U unutrašnjosti klavira je natpis „J. Promberger & Sohn / Kaiserl. König. Hof Piano Forte Fabrik / Wien / Josefstadt, Wickenburggasse No 17“ (okrug Wien VIII). Johann Promberger stariji (1779. – 1834.) bio je podrijetlom iz južnog Tirola. U Beču je najprije radio kao pomoćnik u radionici Matthiasa Müllera starijeg (1770. – 1844.). Nakon što se 1810. oženio Annom Wissgill Schweighofer, udovicom Michaela Schweighofera, 1811. nastavio je voditi njegovu radionicu pod imenom *Schweighofer und Promberger*. Bio je očuh Johanna Michaela Schweighofera, čiji su sinovi Carl i Johann sagradili klavir opisan nakon ovog (GMV-KPO 52991). Johann Promberger mlađi (1810. – 1889.) gradnju klavira učio je kod oca Johanna Prombergera starijeg i Josepha Franza Riesa

(1792. – 1861.). Klavir je učio kod Carla Czernija (1791. – 1857.) i Carla Marije von Bockleta (1801. – 1881.), a kompoziciju kod Ignaza Seyfrieda (1776. – 1841.). Od 1843. s velikim je uspjehom djelovao u Sankt Peterburgu kao pijanist, orguljaš, skladatelj, glazbeni kritičar i učitelj klavira.[543] U Beč se vratio 1870. ili nedugo nakon toga. Ovaj je klavir vjerojatno nastao oko 1875. U radionici Prombergerovih zabilježen je kao „Opus 1607".

Klavir je kupio Franjo Košćec (1882. – 1986.) supruzi Ivki Košćec (rođ. Darány) kao vjenčani dar 31. srpnja 1918. Franjo Košćec bio je istaknuti zoolog-entomolog, florist, izumitelj, crtač i muzealac. Tijekom više desetljeća terenskog rada sakupio je na desetke tisuća entomološkog i drugog biološkog materijala, od kojih je ostalo sačuvano oko 35 000 primjeraka. Materijale je uglavnom prikupljao u varaždinskoj okolici, objedinivši ga u zbirke koje su danas važan dokument o fauni sjeverozapadne Hrvatske prve polovice 20. stoljeća. Upravo su te zbirke bile temelj za osnivanje Entomološkog odjela Gradskog muzeja Varaždin, otvorenog u palači Herzer 1954. Cjelokupnu prirodoslovnu ostavštinu s entomološkim zbirkama, herbarijem, instrumentarijem, knjižnicom, rukopisima i crtežima Košćec je darovao varaždinskom muzeju 1959. Bio je autor prvoga stalnoga postava i prvi kustos odjela do 1962., kada ga je naslijedila kćer Ružica Košćec (1920. – 2002.), profesorica biologije. Njegova zbirka ubraja se među najvrjednije entomološke zbirke u Hrvatskoj.[544]

Klavir je naslijedila njegova najmlađa kćer Đurđa (Duda) Košćec (udana Kovačić), koja ga je 1972. prodala Milki i Zoranu Jakopoviću. Obitelj Jakopović ga je u ožujku 2009. darovala Galerijskom centru Varaždin, koji ga je u veljači 2015. darovao Gradskom muzeju Varaždin. Ovaj klavir dopunjuje impresivnu profesionalnu biografiju Franje Košćeca jer svjedoči o njemu kao o brižnom obiteljskom čovjeku, dodajući mu i vrijednu ljudsku dimenziju. Klavir je obogatio i Ostavštinu Franje Košćeca, zbirku Entomološkog odjela GMV-a koja je osnovana njemu u spomen. Prema vrsti građe (glazbeni instrument) klavir je dodijeljen Glazbenoj zbirci Kulturnopovijesnog odjela.

8.3.10 Klavir (GMV-KPO 52991)

Dimenzije ovog kratkog koncertnog klavira su 142 x 170 x 100 cm. Korpus je izrađen od smrekovine i obložen furnirom od orahovine. U njemu je smješten željezni okvir nalik na položenu harfu. Stoji na tri osmerostrane noge koje su gore šire, pri dnu se sužavaju, a na završetcima imaju kotačiće.. Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke su

[543] Uwe HARTEN: Promberger, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_P/Promberger_Familie.xml. Pristup: studeni 2016.
[544] Antica BREGOVIĆ: Franjo Košćec: osnivač Entomološkog odjela Gradskog muzeja Varaždin, *Muzejski vjesnik: glasilo muzeja sjeverozapadne Hrvatske*, 4 (1982), 77-79.

bijele boje, a gornje crne. Dvije pedale smještena su na centralno ovješenoj liri (lijeva piano i desna forte). Stalak za note u obliku pravokutnika izrezbaren je horizontalnim prečkama, a u sredini u ovalu je shematski prikaz sunca i sunčevih zraka. S njegove lijeve i desne strane su okrugla pomična postolja. Na crnoj obojenoj plohi iznad klavijature nalazi se signatura „Schweighofer“ i grb dvoglavog orla, a u unutrašnjosti „J. M. Schweighofer / Söhne Wien / gegründet 1792“ („Sinovi J. M. Schweighofera Beč / utemeljeno 1792.“) na temelju čega saznajemo da su ga izgradili sinovi Johanna Michaela Schweighofera (1806. – 1852.). Prvi graditelj klavira u ovoj obitelji bio je njegov otac Michael Schweighofer (1771. – 1809.), podrijetlom iz Bavarske, koji je 1792. otvorio radionicu u Beču, a 1801. dobio građansko pravo. Michaelova udovica Anna Wissgill Schweighofer (1780. – 1822.) udala se 1810. za graditelja klavira Johanna Prombergera starijeg.[545] Kao što je već spomenuto, njegov sin Johann Promberger mlađi sagradio je prethodno opisani klavir (GMV-KPO 85785).

Johann Michael Schweighofer gradnju klavira učio je kod svog očuha u Beču, a kasnije se usavršavao u Njemačkoj, Francuskoj i Engleskoj. Po povratku u Beč 1832. otvorio je vlastitu radionicu u okrugu Wein IX. Četiri godine kasnije preselio se u bečko predgrađe Laimgrube, a od 1845. djelovao je u okrugu Wien V. Iste je godine na izložbi u Beču osvojio zlatnu medalju.[546] Njegovi klaviri čuvaju se, među ostalim, u Zbirci glazbenih instrumenata Njemačkog nacionalnog muzeja u Nürnbergu (oko 1835.; inv. oznaka MINe122),[547] Pokrajinskom muzeju u Ptuju (oko 1835; inv. oznaka GL 57 S),[548] Zbirci povijesnih glazbenih instrumenata Muzeja povijesti umjetnosti u Beču (oko 1845.; inv. oznaka SAM 533)[549] te Univerzalnom muzeju Joanneum u Grazu (između 1840. i 1850.).[550] Naslijedio ga je sin Carl Schweighofer (1839. – 1905.), koji je osvojio nagradu na Svjetskoj izložbi Parizu 1867. Naredne godine u poslu mu se pridružio mlađi brat Johann Schweighofer (1840. – 1889.) pa je od tada radionica nosila ime *J. M. Schweighofer Söhne*. Godinu kasnije (1869.) dodijeljen im je status carskih i kraljevskih dvorskih graditelja klavira (njem. *K. K. Hof-Klavier-Fabrikanten*), a 1873. osvojili su počasnu diplomu na Svjetskoj izložbi u Beču.[551]

---

[545] O graditeljima klavira iz obitelji Promberger više će riječi biti kod sljedećeg klavira (GMV-KPO 85785).
[546] Christian FASTL: Schweighofer, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Schweighofer_Familie.xml. Pristup: studeni 2016.
[547] Martha NOVAK CLINKSCALE: *op. cit.*, sv. 2, 337
[548] Darja KOTER: *Glasbilarstvo na Slovenskem*, 136.
[549] Clinkscale Online: A Comprehensive Database of Early Pianos, 1700-1860: CEP-3189, http://earlypianos.org/. Pristup: studeni 2016.
[550] Clinkscale Online: A Comprehensive Database of Early Pianos, 1700-1860: CEP-3192, http://earlypianos.org/. Pristup: studeni 2016.
[551] Howard SCHOTT – Anne BEETEM ACKER: Schweighofer, u: *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-4002294747. Pristup: studeni 2016.

Kod klavira u GMV-u podaci o nagradama zabilježeni su na željeznom okviru u unutrašnjosti klavira s lijeva na desno kako slijedi:

1) „Goldene Medaille Wien 1845.“ („Zlatna medalja Beč 1845.“)
2) „Erster Preis München 1854.“ („Prva nagrada München 1854.“)
3) „Silberne Medaille Paris 1867.“ („Srebrna medalja Pariz 1867.“)
4) „Ehren-Diplom höchste Auszeichnung Weltausstellung Wien 1873.“ („Počasna diploma najviša nagrada Svjetska izložba Beč 1873.“)

Što se pak tiče statusa braće Schweighofer, on je u unutrašnjosti ovog klavira zabilježen kao „K. u. K. Hof u. Kammer-Clavier-Fabrinakanten / goldenes Verdienst Kreuz mit Krone“ („carski i kraljevski komorni graditelji klavira / zlatni križ za zasluge s kunom“). Zahvaljujući ovim detaljima te karakteristikama klavira, možemo odrediti da je nastao krajem 1880-ih. Dobro je dobro očuvan te je smješten u podrumu ispod stepenica u Starom gradu.

8.3.11 Pozitiv (GMV-KPO 2734)

Ovaj je pozitiv pripadao inventaru dvorca Borl na Dravi u Sloveniji. U Gradski muzej Varaždin dospio je 1937. iz dvorca Opeka u općini Vinica kao otkup od grofa Josipa Bombellesa (1894. – 1942.).[552] Po vanjštini i strukturi kućišta tipološki pripada renesansno-baroknom ormaru s naglašenim završnim vijencem, koji se proteže preko rubova prednje i bočnih strana kućišta.[553] Ovakav tip kućišta, u različitim varijantama, bio je prisutan u čitavom 17. i početkom 18. stoljeća, a kod malih orgulja zadržao se i kasnije. Pozitiv u GMV-u ima dva glavna dijela: donji dio (bazu) i gornji dio kućišta koje razdvaja uski rubni vijenac. Baza instrumenta je, zbog prostorne zapremine koja je potrebna za mjehove, šira i dublja od gornjeg dijela. Ukupna visina kućišta iznosi 212,5 cm. Dimenzije donjeg dijela su 81 x 109 x 91,5 cm; dimeznije gornjeg dijela su 131,5 x 107 x 68,5 cm.[554] U gornjem dijelu razlikuju se dva dijela, koja su vidljiva i na vanjskoj strani kućišta. Najdonji dio zaprema prostor značnica, sredinu ormar s prospektom, sviraonikom i sviralama, a završni dio karakterizira vijenac poduprt frizom. Otvaranja registara temelji se na sustavu kliznih pomicaljki.[555]

---

[552] U blagajničkoj knjizi Varaždinskog muzealnog društva zabilježena je 16. rujna 1937. isplata za orgulje grofu Bombellesu u iznosu od 7000 dinara. Kočijašu je kao nagrada za njihov dovoz plaćeno pet dinara. Tri dana kasnije težacima je za prijenos orgulja isplaćeno 10 dinara, a potom 21. rujna još 20 dinara. Za popravak orgulja je orguljaru Gradiščaju 25. rujna plaćeno 80 dinara. Zahvaljujem Jeleni Rančić na ovim podacima.
[553] Fotografije pozitiva, nastale tijekom projekta evidencije orgulja u Hrvatskoj pod vodstvom Ladislava Šabana, mogu se pronaći u Zbirci fotografske dokumentacije Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, unutar Zbirke orgulja: http://fototeka.min-kulture.hr/hr/Predmet/5862/3. Pristup: studeni 2016.
[554] Visina x širina x duljina.
[555] Ladislav ŠABAN: Dva pozitiva u Muzeju grada Varaždina, *Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin*, 4 (1970), 106.

Središnji i prostorno najveći dio zaprema ormar sa sviralama na čijoj se prednjoj strani nalazi ukusno ukrašeni prospekt. Njega čine piramidalno posložene svirale, dok neispunjene dijelove okvira popunjavaju izrezbarene dvobojne akantusove zavjese zlatnožute i tamnoplave boje (što je postao zaštitni znak *Varaždinskih baroknih večeri*). Unutrašnje plohe vratnica oslikane su prizorima Navještenja: na lijevom je krilu anđeo, a na desnom Marija. Donje tipke (2,3 ili 2,4 x 9,5 cm) obložene su bjelokosti, a na rubovima su blago zaobljene. Gornje tipke (1,3 x 5,9 cm) izrađene su od ebanovine i imaju dosta oštro rezane bridove. Klavijatura je dugačka 65 cm te ima opseg od C/E do c_3; tri oktave i jednu skraćenu. Prva tipka koja izgleda kao E daje ton C (otuda ozaka C/E), tonovi D i E smješteni su na crnim tipkama. Tipke najdublje oktave nemaju kromatskih tonova (osim tona b). Od malog c klavijatura ide punim kromatskim nizom do c_3. Ovakav raspored proizlazi iz orguljaške prakse 17. stoljeća, a u Hrvatskoj se zadržao sve do 19. stoljeća.[556] Kućište je izvana crno obojeno. Pozitiv ima pet registara sljedeće dispozicije: *Copula maior 8'* (velika poklopljenica), *Portun 4'* (otvorena flauta), *Quinta 2⅔'* (u prospektu), *Principal 2'*, *Octav 1'*.[557]

Na unutarnjoj strani gornje pločice mijeha na pergameni se nalazi graditeljev autograf, koji osim njegova imena otkriva i vrijeme nastanka pozitiva. Natpis je pronađen tijekom restauracije u Umjetničkoj radionici *Heferer* 2007. U prijevodu na hrvatski natpis glasi ovako:

> „1668. godine je ovo djelo napravljeno, u vrijeme kad je živio visokog i dobrog roda gospodin Georg Friedrich Sauer, barun od Kosiaka, Sternaua, Wöllaua, Ankensteina (Borla), Lilienberga i Dornaua, uručitelj nasljedne zemlje u Kraini i Vindijskoj grofoviji, komornik kraljevskog i carskog veličanstva i slavnog zemaljskog sabora u Štajerskoj, pukovnik majstor za opskrbljivanje namirnicama vindijske i petrinjske granice, čija je supruga milostiva gospođa Maria Barbara, rođena grofica od Trautmansdorfa. Slijedi plemenita mladež, najprije gospođica Maria Cecilia, gospođica Maria Francisca, gospođica Clara, gospodin Leopold Carl, gospodin Ferdinand, gospodin Georg Sigmund. Zatim slijede časnici Johann Lucas Strasser, upravitelj ovdje, Georg Minis, sekretar ovdje, Johann Lorenz Söllau, orguljaš ovdje, Niclas Kagantsch, podrumar ovdje, Peter Leidthart, stolar ovdje, koji je također pomogao da se ovaj rad ovdje i dovrši,
>
> Ankenstein (tj. Borl) 21. ožujka Anno ut supra
>
> Onaj koji je ovo djelo napravio
> njegova se osoba ovdje ne prezire,
> u Schweizlandu on je rođen
> njegovo se ime ovdje dolje odabrati može.
> Rudolf Rapoldt, graditelj orgulja.“[558]

---

[556] *Ibid.*, 107.
[557] *Ibid.*, 108 i 114.
[558] U izvorniku:
„Den 1668-sten Jahr ist das Werk gmacht worden in Lebenszeit des Hoch-und Wohlgeborenen Herrn Georg Friedrich Sauer, Freiherr zu Kosiak, Sternau, Wöllau, Ankenstein (Borl), Lilienberg und Dornau, Erblandvorschneider in Krain und der Windischen Mark, Kö. Kai. Maj. Kämmerer, und einer Löblichen Laa.

Pozitiv je, dakle, 1668. sagradio štajerski majstor Rudolf Rapoldt (Rappoldt, Rappolt), rodom iz Švicarske („Schweizland“), koji je od 1664. do 1688. djelovao u austrijskom gradu Bruck an der Mur (Bruck na Muri). Varaždinski pozitiv jedini je sačuvani Rapoldtov instrument s vlastoručnim zapisom graditelja, koji posjeduje više od 80 % izvornog foničkog materijala. To ga čini najočuvanijim u odnosu na još tri pozitiva u Štajerskoj koja se mogu pripisati ovom graditelju: u crkvi sv. Nikole u Brucku na Muri, župnoj crkvi u Sankt Peter-Freiensteinu te crkvi sv. Joakima i Ane u Heiliger Bergu u Bärnbachu. Varaždinski pozitiv izvorno je bio namijenjen svjetovnom muziciranju, za razliku od ostalih spomenutih Rapoldtovih instrumenata čija je namjena bila isključivo crkveno-liturgijska.[559]

Njegova povijest vezana je uz dvorac Borl (Borlin, njem. Ankenstein), koji je smješten u današnjoj općini Cirkulane,[560] na vrhu brijega na strmoj hridi iznad rijeke Drave. Dvorac se prvi puta spominje 1199. Grof Ivan Karlo Sauer kupio ga je 1639. Sredinom 17. stoljeća dvorac je izgorio. Obnovili su ga 1674. supružnici Georg Friedrich Sauer i Ana Barbara Trauttmansdorff, opremivši ga novim inventarom. Tada je nabavljen i pozitiv o kojem je ovdje riječ. U 19. stoljeću dvorac mijenja vlasnike (Poniatowsky, Leslie, Wurmbrand, Kühbeck), a 1922. kupila ga je obitelj Androwsky-Unukić iz Zagreba, u čijem je posjedu ostao do 1936. Tada oporučno prelazi u ruke grofova Bombelles, a potom obitelj Vučetić-Weiss. Tijekom Drugog svjetskog rata pretvoren je u logor, a potom u hotel. Nakon što je hotel propao, upravljanje dvorcem preuzela je Republika Slovenija. Danas se ondje povremeno priređuju kulturna događanja, ali još nije otvoren za javnost.

Kapela u Borlu nije imala kor pa je pozitiv bio smješten s lijeve strane, odmah do ulaza u kapelu iz unutarnjeg dvorišta. Zapis na zračnici „Josef Frankovič Orgelbauer in St. Marein bei Cilli in Bezirk Erlacstein gestimmt 1859 in May und übersetzt herunter in die Kapelle“ („graditelj orgulja Josef Frankovič iz Šmarja pri Jelšah [njem. St. Marein bei

---

[Landtags?, Landstände?] in Steiermark, Obrist Proviant Meister der Windischen und Petrinischen Grenze, dessen Frau Gemahlin Ihre Gnaden Frau Maria Barbara, Frau Sauerin Freiin, eine geborene Gräfin von Trautmansdorf. Folgt die adlige Jugend, erstlich Fräuelin Maria Cecilia, Fräuelin Maria Francisca, Fräuelin Clara, Herr Leopold Carl, Herr Ferdinand, Herr Georg Sigmund. Nach dem folgen die Offiziere, Johann Lucas Strasser Verwalter akhier, Georg Minis Sekretari alhier, Johann Lorenz Söllau Organist alhier, Niclas Kagantsch Kellerer alhier, Peter Leidthart Tischler alhier, welcher auch das Werk hat vollenden geholfen.
Ankenstein (d. h. Borl) den 21. März Anno ut supra
Der das Werk hat gemacht,
Sein Parschon [Person] ist alhier nicht verachtet,
In Schweizland ist er geboren,
Seine Name wird herunten auserkoren.
Rudolf Rapoldt, Orgel Macher.“
Cit. Miroslav KLEMM – Zdenko KUŠĆER: *Pozitiv Rudolfa Rapoldta u Gradskom muzeju Varaždin 1668-2007*., Gradski muzej Varaždin, Varaždin 2007, 6-7. Natpis je pročitala Dorotea Baričević, a s njemačkog na hrvatski prevela Mirna Rukavina-Bakšaj.

[559] Miroslav KLEMM – Zdenko KUŠĆER: *op. cit.*, 8-9.

[560] Cirkulane se nalaze u sjeveroistočnoj Sloveniji u pokrajini Štajerskoj i statističkoj regiji Podravskoj.

Erlachstein u Donjoj Štajerskoj, nap. V. V.] kod Celja ugađao u svibnju 1859. i premjestio dolje u kapelu“) upućuje da je pozitiv ranije bio smješten u najvećoj prostoriji u dvorcu, tzv. viteškoj dvorani. U Borlu je viteška dvorana služila i kao dvorsko kazalište. Na dnu dvorane po cijeloj širini bila je postavljena pozornica s oslikanim baroknim portalom. Imala je i oslikani kazališni zastor i na platnu slikane kulise.[561] Može se pretpostaviti da je u ovom dvorcu postojao mali komorni sastav koji bi svirao na dvorskim svečanostima, plesovima, igrokazima i u kazališnim predstavama. Naime, u inventaru Franza Antona Sauera, brata Georga Friedricha Sauera, zabilježen je veći broj instrumenata: čembalo, violine, dvije viole da braccio, violone, kontrabas, dva timpana, dvije trube i pet lovačkih rogova.[562]

Po dolasku pozitiva u GMV najprije je bio smješten na koru dvorske kapelice sv. Lovre u Starom gradu. Na njemu je prvi muzicirao Tomislav Miškulin na Dan muzeja 16. studenog 1937. Na njemu se i u narednom razdoblju povremeno sviralo pri bogoslužju. Restaurirao ga je Ivan Faullend Heferer 1975. što je u ondašnjem Varaždinu i Hrvatskoj predstavljalo pionirski posao. U tjedniku *Varaždinske vijesti*, u sklopu osvrta na otvorenje 5. Varaždinskih baroknih večeri zabilježeno je: „U renesansnoj sobi u Gradskom muzeju predane su na čuvanje restaurirane barokne orgulje. Uz pozitiv je nastupio Žarko Dropulić, a pjevao bariton Vladimir Ruždjak.“[563] Bio je to rezultat zajedničkih napora Krešimira Filića i Ladislava Šabana, u suradnji s Gradskim muzejem Varaždin, *Varaždinskim baroknim večerima* i Umjetničkom radionicom *Heferer* koja je izvela restauraciju.[564] U renesansnoj dvorani Staroga grada bariton Vladimir Ruždjak, orguljaš Željko Marasović i violinčelist Josip Stojanović snimili su gramofonsku ploču *Rana hrvatska glazba uz pozitiv u Varaždinu*,.[565] Nakon obnove pozitiv je – zbog obnove Staroga grada – bio smješten u središnjoj dvorani palače Sermage. Od 1989. bio je izložen u stalnom postavu u Baroknoj sobi Staroga grada gdje se na njemu muziciralo, npr. u okviru *Varaždinskih baroknih večeri.*

Nova restauracija i djelomična rekonstrukcija povjerena je 2007. Umjetničkoj radionici *Heferer*. U postupku restauracije naročita je pozornost posvećena izvornom ustroju instrumenta i težnji da ga se što je više moguće očuva. Zamijenjeni su svi dijelovi

---

[561] Ladislav ŠABAN: Dva pozitiva u Muzeju grada Varaždina, 108.
[562] U izvorniku: „Musikalische Instrumenta / 1 Instrument, oder flig [flügel] pr 30 fl / 1 paar Grosse Paukhen pr 20 fl / 1 Violon pr 8 fl / 1 Bässetl pr 4 fl / 1 Violin sambt Fuetterall pr 6 fl / Item 2 Violin, und 2 Prätschen so aber ruiniert seydn zusamben pr 6 fl / 5 Trompeten pr 12 fl / 2 paar Mässingl: und 1 Kupfer; Jägerhorn pr 15 fl.“ Cit. Darja KOTER: *Glasbilarstvo na Slovenskem*, 77, bilješka 75.
[563] Cit. Željko SLUNJSKI (Ž. Sl.): Počele „Barokne večeri“, *Varaždinske vijesti*, 30 (25. rujna 1975.) 1600, 8.
[564] Dada RUŽA: Filićev povratak i povratak Filiću, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, 23 (2012), 204.
[565] *Rana hrvatska glazba uz pozitiv u Varaždinu*. Izvode: Vladimir Ruždjak, bariton; Josip Stojanović, violončelo; Željko Marasović, pozitiv. Sadrži skladbe Franje Bosanca, Bartolomea Tromboncina, Vinka Jelića, Julija Skjavetića, Ivana Lukačića, Andrije Motovunjanina, Andrije Patricija i Petra Hektorovića. Serija *Hrvatska glazbena baština.* Jugoton, Zagreb 1976, LSY-68012.

instrumentalnog ustroja koji su bili obnavljani tijekom prijašnjih radova. U obnovi foničkog materijala rekonstruirane su neprimjereno građene svirale, pri čemu su sve obnovljene svirale jednake izvornima. Restauracija drvenih remena za ručno pokretanje mjehova bio je važan doprinos izvornosti instrumenta. Što se tiče temperacije, primijenjena je srednjotonska ugodba ⅙ sintoničke kome koja pridonosi izvornosti zvuka ovog instrumenta.[566]

Restaurirani pozitiv javnosti je predstavljen 16. lipnja 2007. Njegova kolaudacija upriličena je u sklopu manifestacije *Varaždinske muzejske svečanosti*, u Baroknoj sobi u Starom gradu. Nastupio je varaždinski orguljaš Višeslav Jaklin. Objavljena je i knjižica *Pozitiv Rudolfa Rapoldta u Gradskom muzeju Varaždin: 1668-2007,* u kojoj je opisana njegova povijest i restauracija.[567] Otada se na njemu održavaju koncerti, npr. u okviru festivala *Orgulje Heferer* i *Varaždinske barokh večeri*. Budući da je izložen u stalnom postavu mogu ga razgledati posjetitelji Gradskog muzeja Varaždin. Obnovljeni pozitiv značajan je doprinos razvoju orguljarske kulture u Varaždinu, ali i doprinos proučavanju orguljarstva u Štajerskoj u 17. stoljeću. Prema tome, uz nacionalno ima i međunarodno značenje. Uz Rosenbergerov povijesni klavir, ovaj je pozitiv još jedan uzorni primjer brige, čuvanja i upotrebe glazbenog instrumenta u Gradskom muzeju Varaždin. On nije više samo muzejski izložak nego „živi instrument s dušom, u čijim će čarobnim i profinjenim zvucima moći uživati novi naraštaji, napose ljubitelja barokne glazbe“.[568]

8.3.12 Pozitiv (GMV-KPO 2618)

Ovaj pozitiv ranije se nalazio u kapeli sv. Vuka Regensburškog u Vukovoju (općina Klenovnik u Varaždinskoj županiji). Odatle je u teško oštećenom stanju 1964. dospio u Gradski muzej Varaždin. Prema Ladislavu Šabanu, pozitiv iz Vukovoja stariji je od pozitiva iz Borla, ali mu je vremenski raspon nesiguran (1600. – 1650).[569] Kao i pozitiv iz Borla, po vanjštini i strukturi kućišta tipološki pripada renesansno-baroknom ormaru s naglašenim završnim vijencem. Širi je i viši od pozitiva iz Borla. Ukupna visina kućišta iznosi 225,5 cm. Dimenzije donjeg dijela su 87 x 126 x 88 cm; dimenzije gornjeg dijela su 168,5 x 121 x 86 cm. Vanjština mu je skromnija. Niša je otvorena i nema vrata. U njoj je smješten prospekt sa sviraonikom. Glavni ukras bile su fino izrezbarene zavjese (prvotno zlatne, kasnije prebojane srebrnom bojom) čija nježna ornamentika upućuje na obilježja prve polovice 17. stoljeća.

---

[566] Miroslav KLEMM – Zdenko KUŠĆER: *op. cit.*, 10-11.
[567] Miroslav KLEMM – Zdenko KUŠĆER: *Pozitiv Rudolfa Rapoldta u Gradskom muzeju Varaždin 1668-2007.*, Gradski muzej Varaždin, Varaždin 2007.
[568] Cit. *ibid.*, 2.
[569] Ladislav ŠABAN: Dva pozitiva u Muzeju grada Varaždina, 105.

Donje tipke (2,2 x 11,6 cm) su bijele, a gornje (1,1 x 7,5 cm) tamnosmeđe boje. Dispozicija registara pokazuje srodnost s onom pozitiva iz Borla. Od pet registara koliko ih je ranije bilo, sa sigurnošću se mogu ustvrditi samo tri: *Copula maior 8'*, *Portun 4'* i *Principal 2'*. Ostala dva registra možda su *Quinta 1⅓'* i *Octav 1'*.[570] Zračnice su mehaničkog sustava s kliznicama i tonskim kancelama. Vjerojatno ima svirnu trakturu s probodnicama. Opseg klavijature (od C/E do c_3) i skraćena najdublja oktava odgovaraju karakteristikama pozitiva iz Borla.

Stražnja strana ovog pozitiva bila je zabrtvljena jednostavnim pregradnim poklopcem od tankih dasaka. Na njoj su se nalazila dvoja oslikana krila koja nisu imala funkciju vratiju nego su samo služila za ukras. Na tim su krilima bili prikazani crkveni učitelji sv. Ambrozije i sv. Augustin, odjeveni u raskošno biskupsko ruho s mitrom i štapom, stojeći na naslikanom kamenom postolju s njihovim imenima. Sv. Ambrozije u ruci drži knjigu, a sv. Augustinu do nogu sjedi dječačić.[571] Oštećene slike djelo su prijelaznog razdoblja iz gotike u barok (oko 1600). Bile su naslikane su na dasci i postavljene u dosta široke, s unutarnje strane crveno obojene okvire. Vanjska strana krila i ostatak kućišta bili su obojeni svjetlosivom bojom.[572]

Pozitiv izvorno nije pripadao inventaru kapele sv. Vuka u Vukovoju nego ga je za nju 1807. u Grazu kupio klenovnički župnik Nikola Horvat. U kapelu ga je 7. rujna 1809. postavio Ludwig Gross, orguljar iz Graza.[573] Gross je vjerojatno prethodno temeljito popravio i obnovio pozitiv. Stavio je novi sviraonik, oblijepio sva propusna mjesta na mjehovima, zračnicama i nekim drvenim sviralama. Može se pretpostaviti da je Horvat pozvao Grossa iz Graza u Klenovnik zato što je od njega kupio taj rabljeni pozitiv pa je ovaj bio obavezan doći. Na stijeni pozitiva pronađen je zapis koji dokazuje da Gross nije bio graditelj pozitiva nego da je instrument znatno stariji. Zapis „Gestimt und Rebarirt Marain 1743 I. L." („ugodio i popravio [St.] Marain 1743. I. L.").[574] Osim nepoznatog orguljara s inicijalima I. L., zapis spominje mjesto u kojem se pozitiv nalazio prije nego je dospio u Graz.[575]

---

[570] *Ibid.*, 111.

[571] Sv. Augustin je, šetajući morskom obalom, naišao na dječačića koji je nastojao pretočiti more u malu jamu koju je iskopao u pijesku. Svetac je dječaku rekao da pokušava nešto nemoguće. Dječak mu je tada odgovorio: „Isto je tako tebi nemoguće razjasniti otajstva o kojima razmišljaš." Oba spomenuta sveca povezana su s glazbom: sv. Ambrozije bio je reformator liturgijskog pjevanja, a sv. Augustin napisao je traktat *De musica*.

[572] Fotografije orgulja u kapeli sv. Vuka u Vukovju, ornamenata na zavjesama te lika sv. Ambrozija na vratnicama donosi Višnja SEVER-SIGLHUBER: Orgulje XVII stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti*, 8-9 (1966) 1, 143-147.

[573] Na stijeni iznad pozitiva stoji zapis „1809 den 7 September von Ludwig Gross bürgerl. Orgel-Bauer in Graz unter dem Hern Nicolaus Hotwath Pfarrer zu Klenovnik". Usp. Ladislav ŠABAN: Dva pozitiva u Muzeju grada Varaždina, 112.

[574] *Ibid.*, 112.

[575] U obzir dolazi nekoliko lokacija u Štajerskoj. To su: 1) Sankt Marein bei Graz – općina u okrugu Graz-Umgebung; 2) Sankt Marein im Mürztal – općina u okrugu Bruck an der Mur; 3) Sankt Marein bei Knittelfeld – općina u okrugu Murtal; 4) Sankt Marein bei Neumarkt – općina i okrugu Murau; 5) Šmarje pri Jelšah (njem. St. Marein bei Erlachstein) – općina u Donjoj Štajerskoj, spomenuta kod prethodnog pozitiva.

Nakon popravaka koje je izvršio Gross, kasniji orguljari samo su dodavali zakrpe na zračnicama i drvenim sviralama, ali nisu više ništa obnavljali. Pozitiv u Vukovoju je nakon 1946. teško oštećen i razbijen. O starosti instrumenta nema sigurnih podataka pa je možemo samo pretpostaviti po stilskim obilježjima zavjesa prospekta ili po starosti krilnih slika. Prve upućuju na sredinu 17. stoljeća, a druge dataciju prebacuju na početak stoljeća. Posljednju riječ trebali bi imati restauratori. Ako se pokaže da namaz boje na poleđini krila nije identičan namazu kućišta ili da je kasnije stavljen preko nekog još starijeg namaza, onda su krila dijelovi nekog starijeg oltara i ne pripadaju kućištu. U tom će slučaju starost odrediti zavjese. Ako se pokaže da je boja naličja istovjetna s naličjem kućišta, onda su slike dio iste cjeline čiju dataciju valja odrediti na početak 17. stoljeća.[576]

Opis instrumenta možemo zahvaliti podacima iz muzeja i još više Ladislavu Šabanu. Od njegova vremena mnogo se toga promijenilo i to nažalost na gore. Zbog zuba vremena, ali i preseljenja čuvaonica GMV-a došlo je do defragmentacije instrumenta. Danas je necjelovit, a sačuvani dijelovi – teško oštećeni – smješteni su u Starom gradu (čuvaonice Marija Terezija i Južno krilo) te u Optujskoj ulici (prostori bivše vojarne). U GMV-u se planira objedinjavanje pozitiva, utvrđivanje stanja očuvanosti te – u idealnom slučaju – restauracija.

8.4 Skupina gudačkih instrumenata

Skupina gudačkih instrumenata zastupljena je s tri violine bez signaturâ na temelju kojih bi se mogla saznati imena graditelja i mjesta nastanka. Vjerojatno potječu iz 19. stoljeća. Na ovakvim instrumentima „seoske“ izrade („guslama“) nije bila izvođena umjetnička glazba, a svirači koji su na njima muzicirali imali su tek osnovno glazbeno znanje. Prilike u kojima su svirali vjerojatno su bile proslave i druženja. Kod prve dvije violine (uz koje je sačuvano i gudalo; GMV-KPO 4182/1 i GMV-KPO 4189/1) glasnjača je na više mjesta napukla, dok je treća violina (GMV-KPO 4204) u relativno dobrom stanju jer je glasnjača naknadno lijepljena. Prijašnji vlasnik poznat je samo kod treće violine – u GMV je vjerojatno dospjela kao dio zaplijenjene imovine Marije Appel (Apell). Violine su pristigle u muzej u razdoblju od četrdesetak godina: violina pod inv. oznakom GMV-KPO 4182/1 u studenom 1928.; violina pod inv. oznakom GMV-KPO 4204 u srpnju 1946., a violina pod inv. oznakom GMV-KPO 4189/1 sredinom 1960-ih. Iz ovog je vidljivo da inventarni brojevi ne prate kronologiju njihove pohrane u muzej nego su im dodjeljivani naknadno.

[576] Ladislav ŠABAN: Dva pozitiva u Muzeju grada Varaždina, 113.

8.4.1 Violina (GMV-KPO 4182/1)

Violina je dugačka 61,5 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 22 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Drvo ima vidljive šare, a lak je žućkastosmeđe boje. Donji dijelovi *f* otvora su dosta ulegnti. Desno od žičnjaka je glasnjača je napukla. Hvataljka se sa stražnje strane odvojila od glasnjače. Prema podacima iz muzeja vjerojatno je nastala u 19. stoljeću. Na čepiću (kraju žičnjaka koji prelazi preko donjeg sedla) je okrugli pečat nalik na novčić s likom cara Franje Josipa, dvoglavim orlom, grbom Austro-Ugarske Monarhije i natpisom „Lod Ill Rex A A / Hvngar Bohem Gal“.[577] Takav je natpis bio karakterističan za zlatnike iz 1915. godine pa se može pretpostaviti da je violina tada popravljana. Popravljana je još jednom jer su na obodu vidljivi tragovi lijepljenja i lakiranja. Tom je prilikom u rezonantnu kutiju upisan datum ulaska u muzej – „VI. 11. 1928.“ Nakon toga je, uz predmete iz ostavštine varaždinskog skladatelja i glazbenog pedagoga Ante Stöhra (1847. – 1923.), izložena u jednoj od dvije novouređene prostorije koje je muzej 1928. dobio od gradske općine.[578] Uz nju je sačuvano gudalo račšupanih struna (GMV-KPO 4182/2).

8.4.2 Violina (GMV-KPO 4189/1)

Violina je dugačka 61,5 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 21 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Lak je tamnosmeđe boje. Uz violinu je sačuvano gudalo (GMV-KPO 4189/2) dugačko 69 cm. Oba *f* otvora su dosta ulegnuta. Glasnjača je iznad lijevog *f* otvora te još više iznad i ispod desnog *f* otvora napukla. Konjić nedostaje. Prema podacima iz muzeja, violina je vjerojatno nastala u 19. stoljeću.

Uz ovu violinu povezana je priča koju je sa mnom podijelio Miroslav Klemm, umirovljeni muzejski savjetnik Gradskog muzeja Varaždin, koji je do 2011. bio voditelj Glazbene zbirke. Priča pruža daljnje smjernice za utvrđivanje okolnosti dolaska violine u GMV. Na temelju nje bi se moglo odrediti da je muzej pohranjena sredinom 1960-ih.

> *Prije pedesetak godina u muzej je došao stariji seljak nudeći na otkup violinu. Primila ga je tadašnja ravnateljica [Mira Ilijanić, ravnateljica GMV-a od 1957. do 1973.], često mrzovoljna žena, tek da ga se riješi. Odmah je prepoznala malu vrijednost instrumenta i gotovo ga otpravila neznatnom svotom novca koji je on sa zahvalnošću primio. Već na odlasku ju je upitao: „Gospa, a bi ja smel još jemput zaigrat na guslama?“ Pristala je bez oduševljenja. I starac je svirao, neuk i nespretan, neku otužnu melodiju. Na kraju je rekao: „Znate, imal sam vnuka i štel sam njega navčit. Al mi je dečec jučer vumrl. Pak sam trebal novce da ga zakopam.“*

[577] Zahvaljujem Jeleni Rančić na pregledu pečata pod mikroskopom i ovim podacima.
[578] Krešimir FILIĆ: Naš varaždinski muzej, *Varaždinske novosti,* 1 (24. prosinca 1929.) 3, 8.

8.4.3 Violina (GMV-KPO 4204)

Ovo je najmanja od sve tri violine u skupini. Dugačka je 57 cm, a širina donjeg dijela korpusa je 19,5 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno daska od javorovine. Prema podacima iz muzeja vjerojatno je nastala u 19. stoljeću. Unutar rezonantne kutije olovkom je upisano „E. G. / Varaždin / 26. III. 1931.“, što je vjerojatno datum popravka. Ti bi se inicijali možda mogli povezati s Emanuelom Glaselom, kojeg ćemo susresti i kod gitare Bernarda Laurenza Enzenspergera (GMV-KPO 4183). Konjić nedostaje. Glasnjača je naknadno lijepljena. Ipak, u odnosu na prethodne dvije violine, ova je u relativno dobrom stanju. Na poleđini glasnjače nalazi se naljepnica na kojoj je rukom napisano „M. Appel br. 2“. To bi upućivalo da je riječ o predmetu iz zaplijenjene imovine Marije Appel (Apell), koja je u GMV pohranjena 10. srpnja 1946. U muzejskoj dokumentaciji je na popisu zaplijenjenih predmeta pod brojem jedan navedena „empirska urica s 4 alabastrena stupića s korintskim glavicama“. Pod brojem dva navedene su „jedne gusle“ (odnosno violina), a pod brojem tri (ujedno i posljednjim) „2 okvira“.[579]

8.5 Skupina trzalačkih instrumenata

Skupinu trzalačkih instrumenata predstavljaju dvije gitare, gitarska lutnja i pet citri (još je jedna u Zbirci običaja Etnografskog odjela). Gitara koju je u Beču oko 1840. sagradio Berhard Laurenz Enzensperger značajna je po tome što je pripadala varaždinskom skladatelju i virtuozu na gitari Ivanu Padovcu. Druga gitara posebna je po tome što ju je sagradio zagrebački glazbalar Franjo Fink i starija je od njegove gitare nastale 1867. koja se čuva u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu. Naime, Fink je tada imao 77 godina, a kao graditelj je vjerojatno bio aktivniji u ranijem razdoblju svog života. Gitarska lutnja nepoznatoga graditelja potječe s kraja 19. stoljeća. Citre, najbrojniji instrumenti u skupini, potječu iz druge polovice 19. i početka 20. stoljeća te svjedoče o snažnom kulturnom utjecaju Austrije na Varaždin. Četiri citre odlikuju se tzv. salzburškim oblikom što znači da su izbočene na gornjoj strani. Jedna je akordska citra što znači da nema hvataljku s pragovima i preko nje napete žice za izvođenje melodije nego je služila za akordičku pratnju. Citru u Zbirci običaja Etnografskog odjela bismo prema dimenzijama i izgledu mogli nazvati „dječjom“. Izgradili su ih istaknuti graditelji kao što su Anton Kiendl iz Beča i Eduard Heidegger iz Linza. Uz već predstavljenu situaciju u Zagrebu (na primjeru tri citre Hrvatskog povijesnog muzeja), možemo ustvrditi da je citra bila među najpopularnijim instrumentima kućnog muziciranja i u

[579] Zahvaljujem Jeleni Rančić na ustupanju ovog dokumenta.

Varaždinu. Zahvaljujući pristupačnoj cijeni bila je široko dostupna te se nazivala i „klavirom malog čovjeka“ (njem. *Das Klavier des kleinen Mannes*). Malih dimenzija, lako prenosive, nježnog zvuka i ukrašene cvjetnim motivima, svojim su vlasnicima – redovito glazbenim amaterima – pružile mnoge sretne glazbene trenutke.

8.5.1 Gitara (GMV-KPO 4183)

Dimenzije gitare su 90,5 x 30 x 7,5 cm. Ima šest žica i 19 polja. Gornji dio korpusa i spoj s vratom podsjećaju na violu da gamba. Uz to što je izrađena od kvalitetnog drva (glasnjača od smrekovine, obod i dno od javorovine, hvataljka od kruškovine i potom crno poliritana), ova je gitara i pomno ukrašena. Rub korpusa ukrašen je tankom šarenom viticom, a otvor na glasnjači uokviruju tri koncentrične kružnice različitih debljina i uzoraka. U okruglom zvučnom otvoru na glasnjači je signatura „Bernard Enzensperger / bürgl. Gitarren und Geigenmacher / wohnt und hat sein Gewölbe in Wien / Obere Schleifmühlgasse / gegenüber der Paulanerkirche“, koja otkriva da je gitaru sagradio „Bernard Enzensperger / građanin te graditelj gitara i violina / [koji] živi i ima svoju radionicu u Beču / Obere Schleifmühlgasse / nasuprot pavlinske crkve“. Berhard Laurenz Enzensperger (Enzensberger, Enzersberger; 1788. – 1866.) gradnju violinâ učio je u Beču kod Mathiasa Thira, a gitarâ kod Johanna Georga Stauffera. Od 1816. do 1865. vodio je vlastitu radionicu u kojoj je izrađivao violine, gitare i citre. Njegov sin Bernhard Anton Enzensperger (1829. – 1896.) također je izrađivao instrumente. Nakon 1865. preuzeo je očevu radionicu.[580]

O popravku gitare svjedoči zapis „Emanuel Glasel / Instrumenten-Erzeuger“ („Emanuel Glasel / graditelj instrumenata“), stavljen preko donjeg dijela Enzenspergerove naljepnice. Ispod Glaselova imena rukom je još dopisano „1898. Varaždin“. To bi se moglo povezati uz vrijeme i mjesto rođenja Emanuela Glassla (Glazla), varaždinskoga graditelja tamburâ.[581] Ova gitara je pripadala Ivanu Padovcu. Time je, uz gitaru Friedricha Schenka iz Zbirke Hrvatskoga glazbenog zavoda koja se čuva u Muzeju za umjetnost i obrt (HGZ 56), ovo druga gitara znamenitog varaždinskog virtuoza koja je pohranjena u muzejskom fundusu. GMV-u ju je 1928. darovala supruga varaždinskoga gradskog službenika Alekse Sabolića (Aleksija Kokoteca; 1857. – 1928). Sabolićeva supruga je uz gitaru darovala i Padovčevu

[580] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 123; Eberhard MOOSLEITNER: Enzensperger (Enzensberger), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_E/Enzensperger_Familie.xml. Pristup: studeni 2016.
[581] Uroš DOJČINOVIĆ: *Tragovima jugoslavenske gitare: pregled istorijskog razvitka trzalačkih kordofona na tlu Jugoslavije sa posebnim osvrtom na gitaru*, Soraba Disc, Niš 1992, 60.

Teorijsko-praktičku školu za gitaru, posuđenu od gitarista Ladislava Kereca. Obavijest o darovanju i zahvala zabilježena je u *Narodnom jedinstvu* od 22. ožujka 1928. godine:

> „Supruga pokojnog g. A. Sabolića predala je muzeju gitaru i gitaračku školu Ivana Padovca, rodjenog Varaždinca, a čuvenog majstora na tom glazbalu. (...) Srdačna hvala!“[582]

Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je Enzenspergerova gitara u GMV-u nastala oko 1840. Dobro je očuvana osim što se vidi da je bila dosta svirana pa je drvo na hvataljci i na nekoliko mjesta na glasnjači oštećeno, a lak se izgulilo. Nedugo nakon pohrane u GMV, uz Padovčeve muzikalije, izložena je u jednoj od dvije novouređene prostorije, koje je muzej 1928. dobio od gradske općine.[583] Što se tiče događanja nešto novijega datuma, predstavljena je na izložbi *Ivan Padovec 1800.-1873.: Okviri za životopis*, koja se održala u Državnom arhivu u Varaždinu i u Padovčevoj kući od 29. rujna do 23. listopada 2000. godine.[584] Kao i povijesni klavir Michaela Rosenbergera, predstavljena je 2019. na izložbi *Glazbena škola u Varaždinu – 190 godina djelovanja*.

8.5.2 Gitara (GMV-KPO 4188)

Dimenzije gitare su 86,5 x 29 x 8 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Hvataljka (na kojoj se nalazi 21 polje) i konjić načinjeni su od palisandrovine. Imala je šest žica. U zvučnom otvoru na glasnjači je naljepnica „Franz Fink in Agram“ s crtežom lire. To upućuje da ju je u Zagrebu izradio domaći majstor Franjo Fink (1790. – 1872.).[585] Njegova gitara koju je načinio 1867. (u dobi od 77 godina) i posvetio sinu Eduardu, čuva se u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu (MUO 8855).[586] Premda gitara u varaždinskom muzeju nije izrađena s toliko ukrasnih detalja i nema „literarnih“ dodataka kao ona u Zagrebu, zanimljiva je jer predstavlja još jedan Finkov instrument sačuvan u hrvatskim muzejima. Osim toga, može se pretpostaviti da je to raniji Finkov rad, nastao oko 1850., u razdoblju kad je i on bio mlađi te se intenzivno bavio izradom i popravkom gitara i violina. Od ukrasa ova gitara jedino ima na sredini 15. polja brojano odozdo, sedmog polja odozgo, sedefasti ukras u obliku štita sa slovima „EK“, što bi možda mogli biti inicijali prijašnjeg vlasnika. Glasnjača je napukla, kao i dno na čijem gornjem dijelu komad drva nedostaje.

---

[582] ***: Darovi varaždinskom muzeju, *Narodno jedinstvo*, 7 (22. ožujka 1928.) 12, 2.
[583] Krešimir FILIĆ: Naš varaždinski muzej, *Varaždinske novosti,* 1 (24. prosinca 1929.) 3, 8.
[584] Ljerka PERČI – Karmen LEVANIĆ – Darko PETRINJAK: *Ivan Padovec 1800.-1873.: Okviri za životopis: katalog izložbe*, Državni arhiv u Varaždinu, Varaždin 2000, 28, kat. br. 80.
[585] Za detalje o Franji Finku usp. dio posvećen gitari iz Zbirke glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt (MUO 8855).
[586] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 57, kat. br. 60.

8.5.3 Gitarska lutnja (GMV-KPO 4187)

Dimezije ove gitarske lutnje su 92,5 x 33 x 14 cm. Ima kruškoliki korpus kao lutnja i šest žica kao gitara. Vijci za ugađanje načinjeni su od bjelokosti. Tri vijka se nalaze s lijeve, a tri s desne strane ravnog vrata, koji je na kraju blago zaobljen prema gore. Na hvataljci od ebanovine je 10 konkavno izvedenih polja. Na glasnjači ispod nje je smješteno još pet polja. Pragovi su metalni. Ispod pragova, na sredini glasnjače, nalazi se otvor za rezonanciju ukrašen rozetom. Ispunjen je dvobojnim mrežastim uzorkom: u sredini je udubuljeni krug bijele boje kojeg uokviruje smeđi prsten. Mrežasti uzorak obrubljuju tri koncentrične kružnice. Uzorkom nanizanih stiliziranih listića kakav je na vanjskoj kružnici ukrašeni je i rub glasnjače. Lijevo i desno od konjića su ukrasi malo svjetlije boje od glasnjače. Na ispupčenoj stražnjoj strani je 11 rebara s letvicama između njih. Prema podacima iz muzeja, potječe s kraja 19. stoljeća, a graditelj i mjesto nastanka nisu poznati. U izvrsnom je stanju. Cijela je restaurirana, prelakirana i zalijepljena gdje je bilo potrebno.

8.5.4 Citra (GMV-KPO 4184)

Dimenzije citre su 62 x 24,5 x 4 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. U ovalnom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se etiketa s imenom graditelja i mjestom nastanka: „Anton Kiendl / in Wien / Josefstadt, Josefgasse Nr. 6“. Anton Kiendl (1816. – 1871.), podrijetlom iz Mittenwalda, bio je jedan od najznačajnijih bečkih graditelja citri svoga vremena. U Beču se nastanio 1843. Osnovao je radionicu u kojoj se godišnje proizvodilo preko 800 citri, a do kraja njegova života sagrađeno ih je čak 15 000. Bio je poznat kao virtuoz na citri, a za gradnju svog omiljenog instrumenta dobio je niz nagrada i priznanja na domaćim i međunarodnim izložbama.[587] Uspješan graditelj citri bio je njegov nećak Karl Kiendl stariji (1850. – 1915.), koji je učio kod njega u Beču od 1862. godine.[588]

Citra ima tzv. salzburški oblik što znači da je izbočena na gornjoj strani. Na lijevoj strani duguljaste plosnate rezonantne kutije nalazi se 27 četvrtastih vijaka (poslaganih u dva reda) i četiri čunjasta metalna vijaka za napinjanje žica. Iza njih su još četiri koštana vijka. Broj žica kojima se svirala akordička pratnja bio je 27. Broj žica za sviranje melodije koje su se skraćivale prstima bio je 4. Postavljene su preko hvataljke koja ima 29 polja. Vijčanik s metalnim okovom ukrašen je gravurom s motivom akantusa na kojoj je zapisan i serijski broj

[587] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 253; Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 1, 460; Rudolf HOPFNER: Kiendl, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_K/Kiendl_Familie.xml. Pristup: studeni 2016.
[588] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, 253; Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 1, 460; Rudolf HOPFNER: Kiendl, Familie..

instrumenta „No 1012“. Čuva u smeđoj drvenoj kutiji dimenzija 65,5 x 27,5 x 7,5 cm. Premda najstarija od svih citri u zbirci – vjerojatno je nastala oko 1860., najbolje je i najcjelovitije očuvana te predstavlja muzejski primjerak osobite ljepote.

8.5.5 Citra (GMV-KPO 3210)

Dimenzije citre su 50,5 x 32 x 5,5 cm. Izrađena je od smeđeg politiranog drva. Etiketa s oznakom graditelja se odlijepila i izgubila. Ipak, njegovo ime i mjesto nastanka instrumenta saznajemo zahvaljujući natpisu utisnutom u prvome polju: „E. Heidegger / Linz“. Eduard Heidegger (1851. – oko 1930.) bio je rodom iz Passaua, a školovao se u Mittenwaldu. Vlastitu radionicu u Linzu osnovao je 1873. Za citre je na različitim izložbama nagrađen s preko 30 nagrada. Eduardov otac Georg Heidegger (1815. – 1859.) također je bio graditelj instrumenata. U Passauu je izrađivao violine, gitare, flaute, klarinete, trube i citre. Georgova udovica preudala se za graditelja violina Johanna Hornsteinera iz Mittenwalda, gdje su odrasli njezini sinovi Eduard i Albert Heidegger.[589]

Ova citra također ima tzv. salzburški oblik. Na lijevoj strani rezonantne kutije nalaze se 32 metalna čunjasta vijka poslagana u dva reda. Pet vijaka služilo je za napinjanje žica za sviranje melodije. Postavljene su preko hvataljke koja ima 29 polja. Ostalih 27 vijaka služilo je za napinjanje žica kojima se svirala akordička pratnja. Vijčanik s metalnim okovom graviran je vitičastim ukrasom. Da je na citri najvjerojatnije muzicirao neki početnik može se pretpostaviti po tome što je u poljima naknadno urezana ljestvica. Čuva se u smeđoj drvenoj kutiji dimenzija 53 x 34,5 x 8,5 cm. Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je nastala između 1880. i 1890. Osim što joj nedostaju žice, relativno je dobro očuvana. Otkupljena je 20. listopada 1980. od Lele Kuharić iz Varaždina.

8.5.6 Citra (GMV-KPO 72615)

Prema dimenzijama koje iznose 52 x 26 x 4 cm, ova je citra slična prethodno opisanoj. Izrađena je crno obojenog politiranog drva. U ovalnom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se etiketa graditelja, ali je toliko pocrnila pa se na njoj ništa ne može pročitati. Ipak, zahvaljujući utisnutom natpisu u prvome polju: „E. Heidegger / Linz“ saznajemo da je ovo još jedna citra Eduarda Heideggera nastala u Linzu. I ona ima tzv. salzburški oblik. Na lijevoj strani duguljaste plosnate rezonantne kutije nalazi se 26 četvrtastih vijaka (poslaganih u dva reda) i

[589] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 205; Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 1, 386-387; Franz MADER: *Tausend Passauer: Biographisches Lexikon zu Passaus Stadtgeschichte*, Neue Presse, Passau 1995, 93.

četiri čunjasta metalna vijaka za napinjanje žica. Ispod njih su još četiri koštana vijka. Broj žica kojima se svirala akordička pratnja bio 26. Broj žica za sviranje melodije koje su se skraćivale prstima bio je 4. Postavljene su preko hvataljke koja ima 29 polja. Vijčanik s metalnim okovom ukrašen je gravurom s motivom akantusa. Čuva se u drvenoj kutiji dimenzija 58,7 x 32 x 7,4 cm. Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je i ova citra nastala između 1880. i 1890. Dobro je očuvana.

Otkupljena je 2011. od Ingeborg Jurić, predsjednice Hrvatsko-austrijske kulturne zajednice, jedne od začetnica i organizatorica Varaždinskog sjajnog bala. Riječ je o tradicionalnom društvenom, kulturnom i plesnom događaju kojim Hrvatsko-austrijska kulturna zajednica od 1994. nastoji obnoviti tradiciju zlatnih varaždinskih balova iz druge polovice 19. stoljeća. U razgovoru s Ingeborg Jurić u studenom 2016. saznala sam da joj je citru darovao varaždinski postolar prezimenom Fulir, koji je na njoj zadnji svirao. Ingeborg Jurić završila je osnovnu glazbenu školu (klavir) i gospodin Fulir joj je obećao da će joj davati poduke iz sviranja citre kako bi i sama na njoj mogla muzicirati, ali to se ipak nije dogodilo.

8.5.7 Citra (GMV-KPO 85786)

Dimenzije citre su 55,5 x 28,2 x 6,4 cm. Izrađena je od smeđeg politiranog drva. Etiketa s imenom graditelja se odlijepila i izgubila. Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da potječe s kraja 19. stoljeća. Ima tzv. salzburški oblik. Na lijevoj strani duguljaste plosnate rezonantne kutije nalazi se 29 četvrtastih vijaka (poslaganih u dva reda) i pet čunjastih metalnih vijaka za napinjanje žica. Ispod njih je još pet koštanih vijaka. Broj žica kojima se svirala akordička pratnja bio je 29. Broj žica za sviranje melodije koje su se skraćivale prstima bio je pet. Bile su postavljene preko hvataljke koja ima 29 polja. Vijčanik s metalnim okovom graviran je vitičastim ukrasom, ali ni ovdje nije zabilježeno ime graditelja. Uz citru je sačuvan drveni ključ za ugađanje. Uz to što joj nedostaju žice, na više je mjesta oštećena. Otkupljena je od Ivana Mihelića 5. listopada 1971.

8.5.8 Citra (GMV-KPO 3176)

Dimenzije ove citre bez hvataljke su 49,5 x 34,7 x 5,5 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. U okruglom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se etiketa sa sljedećim natpisom: „Patent Klavier-Zither / The Globe / Patentamt. Gesch. / D. R. G. M. No 164133“. Prvi dio natpisa sugerira da je bila pogodna kao priprema za učenje klavira. Drugi dio znači „ured za patente / registrirani patent Njemačkoga Carstva br. 164133“. Naime, kao posljedica rastuće industrijalizacije i sve veće proizvodnje dobara, u Njemačkom Carstvu je

1876. donesen zakon o zaštiti industrijskog dizajna (odnosno zakon o zaštiti autorskog prava). Carski ured za patente je od 1891. odobrenim patentima dodjeljivao oznaku „D. R. G. M.“ (njem. *Deutsches Reichsgebrauchsmuster*, odnosno „registrirani [upotrebni] patent Njemačkoga Carstva“), nakon čega bi uslijedio broj povezan s razdobljem nastanka. Usporedbom s brojevima drugih patenata možemo odrediti vrijeme nastanka ove citre. Ako su dva drvena alata iz virtualnog Muzeja malih alata (njem. *Kleines Werkzeugmuseum*) koji nose brojeve 162039 i 171357 registrirani 2. listopada 1901., odnosno 18. siječnja 1902. godine,[590] možemo pretpostaviti da je tvrtka *The Globe* zaštitu za svoj patent pod brojem 164133 dobila krajem 1901. Instrument kao takav mogao je nastati 1901. ili neposredno nakon toga.

Uz lijevi gornji i lijevi bočni rub rezonantne kutije nalaze se 62 metalna vijka koji su služili za napinjanje isto tolikog broja žica. Na suprotnom kraju glasnjače upisane su note i ljestvica po kojima se učilo svirati. Obrubljene su višebojnim stiliziranim vegetabilnim uzorcima. Veće i bogatije motive lišća i trešanja susrećemo na gornjem dijelu glasnjače i zvučnom otvoru na njoj. Uz to što nije sačuvana nijedna žica, citra je na više mjesta oštećena. Otkupljena je 20. svibnja 1980. od pijanista i skladatelja Marija Jajetića (1960. – 1992.), koji je klavir učio u Glazbenoj školi Varaždin. Niz njegovih skladbi snimljen je za Radio Zagreb. Surađivao je na LP-u *Prvi val* zagrebačkog art-rock sastava *Boa*, objavljenom 1990. godine.

8.5.9 Citra (GMV EO-42400)

Ovaj maleni instrument mogao bi se nazvati i „dječjom citrom“ jer su mu dimenzije 32 x 15,2 x 2,5 cm. Čuva se u Zbirci običaja Etnografskog odjela Gradskog muzeja Varaždin, čija je voditeljica muzejska savjetnica Ljerka Albus. Rad je nepoznatoga graditelja, a potječe iz prve polovice 20. stoljeća. GMV-u ga je 2004. darovao Vladimir Bogdan iz Varaždina. Prema podacima iz muzeja, on je na citri muzicirao u svojoj vikendici u Vinogradima Ludbreškim. Možemo pretpostaviti da se citrom služio da bi si skratio vrijeme ili u trenucima odmora uživao u vlastitim improvizacijama. Citra je u muzej dospjela u dosta oštećenom stanju. Tamo je restaurirana 2009. Restauratorski radovi obuhvaćali su čišćenje, bojanje i stavljanje novih žica. Gornja strana reznonantne kutije obojena je prema postojećoj plavo-zelenoj boji koja je većim dijelom bila uništena, a bočne strane i dno obojeni su smeđe. Na lijevoj strani rezonantne kutije nalazi se 13 čunjastih metalnih vijaka. Na njima je napeto isto toliko žica koje se protežu preko glasnjače te su pričvršćene na male metalne klinove na

[590] Kleines Werkzeugmuseum: Gebrauchsmuster für Werkzeuge, https://www.holzwerken.de/museum/patent/drgm_liste.phtml. Pristup: studeni 2016.

desnom bočnom dijelu rezonantne kutije. Citra je predstavljena na izložbi *NAJ u Gradskom muzeju Varaždin*, koja se održala u palači Herzer od 3. prosinca 2009. do 28. ožujka 2010.[591]

8.6 Usna harmonika (GMV-KPO 11954)

Ova usna harmonika (zasad) je jedini puhački instrument u Glazbenoj zbirci Gradskog muzeja Varaždin. Ima oblik uske pravokutne kutije s otvorima za upuhivanje zraka. Dimenzije su joj 12,7 x 2,2 x 3,4 cm.[592] izrađena je od lima (vanjske i unutarnje pločice) i drva (češalj). Pri sviranju se pomiče lijevo i desno, tj. u smjeru viših i nižih tonova. Rukom se postiže efekt vibrata. Na gornjoj strani ugraviran je natpis „Olympia / Made in Germany". Usne harmonike s ovom oznakom počele su se proizvoditi 1936. u čast Olimpijskih igara u Berlinu. Desno od natpisa ugravirani su olimpijski krugovi (svaki označava po jedan kontinent) koje je osmislio Pierre de Coubertin, utemeljitelj modernih Olimpijskih igara. Ugođena je *in G* na što upućuje ugravirano slovo „G" u gornjem desnom kutu. Pripada tipu dijatonske usne harmonike. Darovao ju je 2006. Miroslav Klemm. U razgovoru s njim u studenom 2016. saznala sam da mu ju je darovala njegova majka Adela Klemm, nekadašnja čuvarica u Hrvatskom povjesnom muzeju. Usna harmonika je dobro očuvana. Pohranjena je u kutijici na čijoj je stražnjoj strani rukom ispisano „Zagreb Ms Hrisel [?] mouth organ 14. 7. 1967." Na temelju toga se možda može pretpostaviti da je njezina vlasnica bila gospođica Hrisel (?) iz Zagreba te da je nastala 1967. ili prije toga.

[591] Gradski muzej Varaždin: NAJ u Gradskom muzeju Varaždin, http://www.gmv.hr/hr/dogadjanja/n-a-j--u-gradskom-muzeju-varazdin,12427.html?t=i. Pristup: studeni 2016.
[592] Širina x duljina x visina.

9. Glazbeni instrumenti iz fundusa Dvora Trakošćan

9.1 O dvorcu Trakošćan

Dvorac Trakošćan nalazi se u općini Bednja u Hrvatskom zagorju. Nastao je krajem 13. stoljeća kao manja osmatračka utvrda. Od kraja 14. stoljeća njegovi vlasnici bili su grofovi Celjski. Ta je obitelj izumrla 1456. Dvorac je pripao Janu Vitovcu, a zatim Ivanišu Korvinu (sinu Matije Korvina), koji ga je darovao Ivanu Gyulayu. Ova je obitelj zadržala dvorac do 1567. Rimsko-njemački car i ugarsko-hrvatski kralj Maksimilijan II. dodijelio ga je 1569. hrvatskom banu Jurju II. Draškoviću. Draškovići su ga posjedovali tri i pol stoljeća, tek s malim prekidom između 1645. i 1651. U drugoj polovici 18. stoljeća došlo je zapuštanja i propadanja Trakošćana. Obitelj Drašković tek se polovicom 19. stoljeća ponovno počela zanimati za svoj titularni grad. Grof Juraj VI. Drašković obnovio je dvorac, a okolni park pretvorio u romantičarski perivoj. Iduće generacije povremeno su boravile u Trakošćanu sve do 1944. kada se sele u Austriju. Nakon toga je nacionaliziran.[593] Od 1953. trakošćanskim kompleksom upravlja muzejska ustanova Dvor Trakošćan.[594]

9.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Dvora Trakošćan

Na prvom katu dvorca nalaze se dvije prostorije u kojima se čuvaju dva instrumenta s tipkama bečkog podrijetla. Pregledani su prilikom posjeta muzeju u studenom 2016. U glazbenom salonu nalazi se povijesni klavir Conrada Grafa iz 1835., a u Julijaninoj sobi klavir Leopolda Rotta, nastalo 1873. ili neposredno nakon toga. Instrumenti svjedoče o aktivnom muziciranju u dvorcu, važnosti koju je glazba imala za Draškoviće te povoljnim materijalnim prilikama koje su im omogućavale da ih nabave iz inozemnih radionica. Ovo se prije svega odnosi na povijesni klavir Conrada Grafa, jednog od najboljih i najuglednijih bečkih graditelja svoga vremena, koji je predstavljao osobito skupocjeni primjerak. Posjedovanjem ovakvog instrumenta Draškovići su potvrdili svoj istančan ukus te su pokazali su prate tada aktualne trendove i ne zaostaju za plemstvom u nekim većim središtima. Glazbeni instrumenti dio su Zbirke varia čiji su kustosi Mravlinčić i Andreja Srednoselec.

Na drugom katu dvorca je tzv. soba oslikanih zidnih tapeta, koja pruža potpuniju sliku o grofu i generalu Josipu Kazimiru Draškoviću (1716. – 1776.) te njegovoj postrojbi koja se istaknula u Sedmogodišnjem ratu (1756. – 1763.). Velika zidna tapeta sastoji se od osam platnenih panoa s banderijom (konjaničkim odredom) sastavljenom od 821 osobe. Posebno je

[593] Mladen OBAD ŠĆITAROCI: *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja*, Školska knjiga, Zagreb 1991, 260-273; Dvor Trakošćan: Povijest dvorca Trakošćan, http://www.trakoscan.hr/povijest.html. Pristup: studeni 2016.
[594] Andreja SREDNOSELEC – Adam PINTARIĆ – Ivan MRAVLINČIĆ: *60 godina Muzeja Dvor Trakošćan*, Dvor Trakošćan, Trakošćan 2014.

zanimljiva vojna glazba (tzv. *Harmoniemusik)* koju čini grupa od osam mladića. U prvom redu su četvorica oboista, a u drugom redu dva svirača roga prati po jedan fagotist. Ova mala vojna glazba u svojem je sastavu imala, dakle, četiri oboe, dva fagota i dva roga. To je ujedno i važan kulturno-povijesni dokument, najstariji dosad poznati prikaz vojne glazbe u sjevernoj Hrvatskoj. Instrumentima prisutnima u Draškovićevoj glazbi služila se i klasična glazba. Zato možemo pretpostaviti da su ti svirači bili školovani, možda čak i dobri glazbenici.[595]

9.2.1 Povijesni klavir (DT 1081)

Glazbeni salon dvorca Trakošćan bogato je ukrašen obojenom rezbarijom i pozlatom te namješten neobaroknim namještajem. Istaknuto mjesto u glazbenom salonu pripada povijesnom klaviru Conrada Grafa (1782. – 1851.). Iznad klavijature u mjedenom okviru je uz grb dvoglavog orla (kojem je iznad glavâ kruna Austro-Ugarske Monarhije, a na prsima štit s grbovima) ispisan tekst „Conrad Graf / kaiser: kön: Hof-Fortepianomacher / Wien / nächst der Carls-Kirche im Mondschein No. 102“ („Conrad Graf / carski i kraljevski dvorski graditelj klavira / Beč / pored crkve sv. Karla [Boromejskog] u [ulici] Mondschein 102“). Kao opus 1926, nastao na vrhuncu njegove karijere 1835. godine.[596] Graf je bio podrijetlom iz Riedlingena, grada u njemačkoj saveznoj državi Baden-Württemberg. U bečko predgrađe Währing (danas Wien XVIII) doselio se 1798. ili 1799. Tamo je naukovao u radionici Jakoba Schelkea (Schelklea), koju je preuzeo 1804. Radionicu je u gradski okrug Wien IV (Wieden 182) preselio 1811. Građaninom Beča proglašen je 1822. Od 1824. uživao je status carskog i kraljevskog dvorskog graditelja klavira (njem. *K. K. Hofpiano- und Claviermacher*). Dvije godine kasnije (1826.) kupio je kuću tzv. *Mondscheinhaus* (bivšu plesnu dvoranu) na adresi Wieden 102 (Wien IV), koju je prenamijenio u tvornicu. Iste je godine darovao jedan svoj klavir Ludwigu van Beethovenu.[597] Na Prvoj obrtničkoj izložbi u Beču 1835. dobio je zlatnu medalju. Nakon tog uspjeha radio je još šest godina, a potom je radionicu prodao Carlu Andreasu Steinu, sinu Matthäusa Andreasa Steina i unuku Johanna Andreasa Steina. Conrad Graf se, uz Johanna Andreasa Streichera i Antona Waltera, ubraja među najbolje bečke

[595] Ladislav ŠABAN: Glazba u dvorovima Draškovića u 18. stoljeću, 4-7; Vjera KATALINIĆ: Glazba u palači i oko nje, 98-101.
[596] Tu godinu navodi Ljubomir Gašparović u Izvješću o izvršenim konzervatorsko-restauratorsko-restauracijskim radovima na povijesnom klaviru graditelja Conrada Grafa, o čemu će biti riječi u nastavku ovog poglavlja.
[597] Taj se klavir čuva u Beethovenovoj kući u Bonnu. Usp. Beethoven-Haus Bonn: Hammerflügel, Beethovens letzter Flügel, Wien, 1826, http://www.beethoven-haus-bonn.de/sixcms/detail.php?id=&template=opac_bibliothek_de&_opac=bild_de.pl&_dokid=bi:i4189. Pristup: studeni 2016.

graditelje svoga vremena. U njegovoj tvornici, „najvećoj i najprestižnijoj u Beču i cijelom Carstvu“, u kojoj je zapošljavao do 40 radnika, sagrađeno je gotovo 3000 klavira.[598]

Conrad Graf rijetko je mijenjano svoje graditeljske koncepcije, a njegovi klaviri pokazuju značajan stupanj dosljednosti. Imaju bečku mehaniku, drvenu konstrukciju s ravnim žicama te opseg klavijature od šest i pol oktava (od C_1 do f_4 ili g_4). Broj pedalâ je od tri do pet (forte, fagot, piano – jednostruki moderator, pianissimo – dvostruki moderator, „janjičarska“ ili „turska“). Osim Beethovena, na Grafovim klavirima muzicirali su najznamenitiji umjetnici poput Frédérica Chopina, Felixa Mendelssohna, Carla Czernyja, Franza Liszta, Franza Schuberta, Roberta Schumanna, Clare Wieck, Friedricha Kalkbrennera, Camillea Pleyela i Gustava Mahlera.[599] Graf je 1838. darovao jedan svoj klavir Clari Wieck, na kojem je rado muzicirao i njezin suprug Robert Schumann. Nakon Schumannove smrti Clara ga je darovala Johannesu Brahmsu, koji ga je oporučno ostavio Društvu prijatelja glazbe u Beču.[600]

Do danas je sačuvano 60-ak Grafovih klavira. Od toga ih se 40-ak nalazi u muzejima i javnim zbirkama: u Badenu kod Beča (Muzej Beethoven-Haus, op. 184), Firenci (Accademia Bartolomeo Cristofori, op. 362 i 1041), Budimpešti (Mađarski nacionalni muzej, op. 374; Muzej umjetničkog obrta, op. 1613), Beču (Muzej povijesti umjetnosti, opusi 423, 609, 1004, 1444, 2616 i 2787; Zbirka Badura-Skoda, op. 1118), Stuttgartu (Zemaljski muzej, op. 513), Halleu (Muzej Händel-Haus, op. 1065 i 2420), Bad Krozingenu (Zbirka instrumenata s tipkama Fritza Neumeyera, op. 1068), Nürnbergu (Njemački nacionalni muzej, op. 1171, inv. oznaka MIR1119;[601] bez oznake opusa, inv. oznaka MI358;[602] nepoznati broj opusa, inv. oznaka MINe136;[603] nepoznati broj opusa, inv. oznaka MI401[604]), Heidelbergu (Muzikološki institut Sveučilišta u Heidelbergu, op. 1435), Münsteru (Državni zavod za očuvanje spomenika, op. 1810), Münchenu (Muzej grada, op. 2505), Berlinu (Institut za muzikologiju Pruske zaklade za kulturnu baštinu, op. 2595), Erlangenu (Sveučilište u Erlangenu, op. 2788), Bonnu (Muzej Beethoven-Haus, bez oznake opusa), Enschedeu (Zbirka

[598] Alfons HUBER: Graf, Conrad, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_G/Graf_Conrad.xml. Pristup: listopad 2016.
[599] Deborah WYTHE: Graf, Conrad, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 10, 264.
[600] Taj se klavir čuva u Hofburgu, kompleksu imperijalnih palača u samome središtu austrijske prijestolnice. Usp. Schumann-Portal: Flügel von Conrad Graf (1782-1851), Wien 1838, http://www.schumann-portal.de/fluegel-von-conrad-graf-wien.html. Pristup: studeni 2016.
[601] Germanisches Nationalmuseum: Objektkatalog der Sammlungen des Germanischen Nationalmuseums, http://objektkatalog.gnm.de/objekt/MIR1119. Pristup: studeni 2016.
[602] Germanisches Nationalmuseum: Objektkatalog der Sammlungen des Germanischen Nationalmuseums, http://objektkatalog.gnm.de/objekt/MI358. Pristup: studeni 2016.
[603] Germanisches Nationalmuseum: Objektkatalog der Sammlungen des Germanischen Nationalmuseums, http://objektkatalog.gnm.de/objekt/MINe136. Pristup: studeni 2016.
[604] Germanisches Nationalmuseum: Objektkatalog der Sammlungen des Germanischen Nationalmuseums, http://objektkatalog.gnm.de/objekt/MI401. Pristup: studeni 2016.

Edwina Beunka, op. 1092 i 2258),[605] Baselu (Schola Cantorum, op. 904), Antwerpenu (Museum Vleeshuis, op. 995), Kentu (Glazbeni muzej Finchcocks, op. 693 i 988),[606] Bethersdenu u blizini Kenta (Zbirka klavira Colt, op. 2006 i 2506), Kopenhagenu (Muzej povijesti glazbe, op. 1245), Stockholmu (Zbirka glazbenih instrumenata Švedskog muzeja izvedbenih umjetnosti, op. 1349 i 2710, inv. oznaka M1955; Zbirka Nydahl, op. 2422), Uppsali (Upplandsmuseet, op. 1977), Trondheimu (Glazbeni muzej Ringve, op. 1018), New Yorku (Muzej umjetnosti Metropolitan, bez oznake opusa), [607] Washingtonu (Nacionalni muzej američke povijesti Smithsonian, op. 1594, ident. broj 1986.3187.01)[608] i drugdje. Američka muzikologinja Deborah Wythe u svojoj doktorskoj disertaciji *Conrad Graf (1782–1851): Imperial Royal Court Fortepiano Maker in Vienna* (hrv. *Carski i kraljevski dvorski graditelj klavira u Beču*) posvetila se opusu ovoga graditelja. U njoj je analizirala i usporedila 56 Grafovih instrumenata: 54 klavira u obliku krila, jedan stolni klavir i jedan uspravni klavir.[609] Primjerak iz Dvora Trakošćan, kao ni onaj koji će u ovome radu biti zabilježen u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja Slavonije (MSO-U-1600), nije evidentirala.

Grafov klavir u Trakošćanu zatečen je u dvorcu, a potječe iz ostavštine obitelji Drašković. Na njemu se muziciralo tek povremeno; primarno je bio prestižan komad namještaja. Nedostatak brige za taj instrument imao je ozbljne posljedice jer su ga oštetili miševi, moljci i drvotočci koji su desetljećima boravili u njemu. Međutim, zbog istog je razloga – nebrige – klavir istovremeno bio jedinstven i u izvornim stanju jer na njemu tijekom vremena nisu napravljene gotovo nikakve preinake, a sačuvani dijelovi pružili su velik broj izvornih podataka.[610] Bila mu je prijeko potrebna restauracija što je i učinjeno tijekom 2007. i 2008. godine. Tada je restauriran u radionici za ugodbu, popravak i rekonstrukciju klavira, pijanina, čembala i klavikorda *Cristoforium* u Zagrebu. Radove je obavio Ljubomir Gašparović. U Izvješću o izvršenim konzervatorsko-restauratorsko-restauracijskim radovima

---

[605] Edwin Beunk Collection: Collection, https://www.fortepiano.nl/conrad-graf-1830/ i https://www.fortepiano.nl/conrad-graf-1835/. Pristup: studeni 2016.

[606] Finchcocks Musical Museum: The Georgian manor in Kent houses Richard Burnett's collection of keyboard instruments, http://www.bbc.co.uk/programmes/p03bqtk6/p03bqt0t; http://www.bbc.co.uk/programmes/p03bqtk6/p03bqt39; Finchcocks Musical Museum: The Richard Burnett Heritage Collection, http://www.finchcocks.co.uk/collection.html. Pristup: studeni 2016.

[607] Metropolitan Museum of Art, http://www.metmuseum.org/art/collection/search/503647. Pristup: studeni 2016.

[608] Smithsonian National Museum of American History: Graf Grand Piano, http://americanhistory.si.edu/collections/search/object/nmah_606117. Pristup: studeni 2016.

[609] Deborah WYTHE: *Conrad Graf (1782–1851): Imperial Royal Court Fortepiano Maker in Vienna*, doktorska disertacija, Sveučilište u New Yorku, New York 1990.

[610] Nino Vranić snimio je klavir 1972. tijekom projekta evidencije orgulja u Hrvatskoj pod vodstvom Ladislava Šabana. Fotografije se mogu pronaći u Zbirci fotografske dokumentacije Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, unutar Zbirke orgulja: http://fototeka.min-kulture.hr/hr/Predmet/5673/3. Pristup: studeni 2016.

na Grafovu klaviru Ljubomir Gašparović je usporedio zatečeno stanje s onim nakon restauracije.[611] U svrhu opisa klavira u dvorcu Trakošćan u nastavku donosim sažeto izvješće Ljubomira Gašparovića, redoslijedom kako je on to načinio.

Radovi su obavljeni na način da su maksimalno sačuvani i vraćeni u funkciju postojeći izvorni dijelovi. U prvoj fazi rada obavljena je fumigacija nakon čega više nije bilo aktivnih drvotočaca. Korpus je furniran u boji orahovine. Na nekoliko su mjesta bila prisutna veća oštećenja furnira tako da se moralo umetnuti komade koji su nedostajali. Politura je izblijedjela. Očišćena je te ispoliran cijeli vanjski dio kućišta. Tri bidermajerske noge i lira s četiri pedale (forte, una corda i dva moderatora) bili su potpuno sačuvani. Iznad klavijature u mjedenom okviru na papiru se nalazio natpis „Conrad Graf / Wien“. Napravljena je repilika okvira i papira po uzoru na Grafove klavire koji imaju isti tekst. Poklopac je na više mjesta imao oštećenja laka i furnira. Mjestimično je bio savijen što nije neuobičajeno za ovako star instrument. Budući da bi saniranje te vrste oštećenja zahtijevalo promjenu izvornosti, takvo oštećenje koje nema funkcionalnu i vizualnu važnost nije se tretiralo.[612]

Dimenzije klavira su 120 x 244 x 88 cm (visina bez nogu je 32 cm). Klavijatura ima opseg od C_1 do g_4 (šest oktava i čista kvinta; 80 tipaka). Žice su grupirane na sljedeći način: od C_1 do E_1 po dvije žice za ton, opletene s mjedi; od F_1 do Gis po tri mjedene žice za ton; od A do g_4 po tri željezne žice za ton. Mjedene žice su nedostajale te su zamijenjene replikama. Sačuvan je velik broj vjerojatno izvornih željeznih žica, koje su izvađene, očišćene od korozije i vraćene na mjesto. Željezne žice koje nisu bile izvorne ili su nedostajale zamijenjene su replikama. Sačuvani su originalni vijci za ugodbu. Okvir za prigušnice sačuvan u je potpunosti. Izvornost prigušnica je upitna, ali svakako potječu iz 19. stoljeća. Dvojbena je i izvornost stalka za note, ali je moguće da je ipak izvoran. Dijelovi koji su nedostajali rekonstruirani su po uzoru na identične stalke Grafa i njegovih učenika.[613]

Glasnjača je izrađena od smrekovine. Na njoj su sanirana sva oštećenja i detaljno je očišćena. Basov most se djelomično odlijepio i to je sanirano. Donje tipke (2,2 x 16 cm) s pokrovom od bjelokosti su očišćene i politirane. Gornje tipke (1 x 9,5 cm) s pokrovom od ebanovine su također očišćene i politirane. Dvanaest obloga na tipkama koji su nedostajali nadomješteni su replikama. Sačuvano je 68 izvornih batića presvučenih kožom od kojih je 41

[611] Ljubomir GAŠPAROVIĆ: Izvješće o izvršenim konzervatorsko-restauratorsko-restauracijskim radovima na povijesnom klaviru graditelja Conrada Grafa, Zagreb 2007, studija iz dokumentacije Dvora Trakošćan (rukopis). Zahvaljujem Andreji Srednoselec na njezinu ustupanju.
[612] *Ibid.*, 1.
[613] *Ibid.*, 2.

batić ostao zalijepljen na nosaču. Dvanaest batića rekonstruirano je po uzoru na postojeće. Intonacijske kože nisu sačuvane te su nadomještene novim materijalom.[614]

Po izvršenim radovima ostvareni su sljedeći ciljevi restauracije: 1) konzervirani su i restaurirani svi izvorni dijelovi te su se tako sačuvali izvorni podaci o instrumentu; 2) rekonstruirani su dijelovi koji su nedostajali te je instrument vraćen u funkciju i svirno stanje. Ovakav konzervatorski postupak bio je kompromisno rješenje između tzv. muzejske restauracije, kojoj je cilj sačuvati izvorne podatke bez obzira hoće li se na instrumentu moći svirati, te želje da ga se ipak osposobi za muziciranje. Osnovni cilj bio je sačuvati izvorne podatke, a svirnost je bila u drugom planu. Iz tog razloga koristili su se novi materijali samo ako su izvorni nedostajali ili su bili potpuno uništeni. Postojeći materijali su spašeni u svim situacijama u kojima je to bilo moguće. Ovo je bila prva potpuna restauracija i rekonstrukcija povijesnog klavira izvedena u Hrvatskoj.[615]

Prvo predstavljanje restauriranog klavira upriličeno je 8. svibnja 2008. u Muzeju za umjetnost i obrt. Ljubomir Gašparović ondje je održao predavanje, a potom i recital sastavljen od djela skladatelja koji su i sâmi svirali i skladali za ovakve klavire. [616] Nakon toga klavir je vraćen u Dvor Trakošćan, gdje je 11. svibnja 2008. na njemu održan koncert u Glazbenom salonu.[617] Otada se na njemu povremeno održavaju koncerti te ga mogu vidjeti svi posjetitelji dvorca. Ljubomir Gašparović o njemu je izjavio: „To je čudesan predmet. Takav oblik majstorstva na svijetu više ne postoji. Mehanički je složen, a njegova svirnost je stopostotna. Iako ne zvuči kao nekada, ipak možemo osjetiti zvuk Beča tog vremena. Svi su [Grafovi] klaviri su individualni, što je jako lijepo u svijetu u kojem je sve standardizirano. Ipak je to bio među najskupljim klavirima tog doba, a samo u Beču je bilo 400 radionica.“[618]

9.2.2 Klavir (DT 1105)

Julijanina soba u dvorcu Trakošćan rekonstrukcija je slikarskog ateljea grofice Julijane Erdödy Drašković. U ateljeu se nalazi sve što ju je okruživalo u radu i svakidašnjem životu za boravka u Trakošćanu: slikarski stalak, stolić za boje i palete, slike i klavir. Drveni korpus klavira, dimenzija 137 x 186 x 92,5 cm, obložen je furnirom od orahovine i smeđe politiran.

---

[614] *Ibid.*, 3.
[615] *Ibid.*, 4.
[616] Ljubomir GAŠPAROVIĆ: Povijesni instrumenti: sjaj trakošćanskog *Grafa*, *Hrvatsko slovo*, 14 (27. lipnja 2008.) 688, 19.
[617] Ljiljana RISEK: Restauriran Grafov klavir iz 1834., *Večernji list – Varaždin i Međimurje*, 48 (8. svibnja 2008.) 15964, 32; Ljiljana RISEK (Lj. R.): Restauriran je povijesni glasovir iz fundusa dvorca Trakošćan, djelo čuvenoga Conrada Grafa, *Varaždinske vijesti*, 64 (27. svibnja 2008.) 3308, 17.
[618] Cit. Maja GUJINOVIĆ: Novi život 200-godišnjaka, *Jutarnji list*, 8. svibnja 2008., https://www.jutarnji.hr/vijesti/zagreb/novi-zivot-200-godisnjaka/2859494/. Pristup: studeni 2016.

Unutar njega smješten je željezni okvir. Klavir stoji na tri masivne noge koje su gore šire, pri dnu se sužavaju, a na završecima imaju kotačiće. Ima dvije pedale smještene na centralno ovješenoj liri (lijeva piano i desna forte). Opseg klavijature iznosi sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke su bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje crne, načinjene od ebanovine. Iznad klavijature nalazi se natpis „L. Rott in Wien“. Zahvaljujući tome saznajemo da ga je u Beču sagradio Leopold Rott. Kružnice lijevo i desno od signature nose natpise „Verdienstmedaille von der / Wiener Weltaustellung 1873“ („zaslužna medalja / Svjetske izložbe u Beču 1873.“). Na temelju njih možemo zaključiti da je klavir nastao 1873. ili neposredno nakon toga. Osvojena medalja na Svjetskoj izložbi u Beču 1873. za sada je jedini podatak koji sa sigurnošću možemo povezati s Leopoldom Rottom jer o njemu za sada ništa nisam pronašla ni u glazbenim enciklopedijama[619] ni u bazi podataka o austrijskim graditeljima klavira.[620] Izvana je klavir relativno dobro očuvan u smislu da su svi dijelovi na broju, ali je zapravo u veoma krhkom stanju. U njegovu unutrašnjost nije se moglo pogledati. Poklopac iznad klavijature ne može se podignuti do kraja. Bečka mehanika je u lošem stanju. Tipke se nakon pritiska uglavom ne podižu. Za razliku od Grafova klavira koji je restauriran i na kojem se može svirati, ovaj instrument je izvan upotrebe.

Na klaviru je mogla muzicirati slikarica i glazbenica Julijana (Julija) Erdödy Drašković (1847. – 1901.), kćer grofa Karla VI. (Dragutina) Erdödyja (1816. – 1864.). Slikala je u ulju, temperi i akvarelu. Znatan dio njezina opusa čuva se upravo u ovoj sobi, otkrivajući da je osim slikarskog talenta imala i solidno školovanje.[621] Iznad klavira nalazi se portret njezina supruga Ivana IX. Draškovića (1844. – 1910.), za kojeg se udala 1871. Na zidu lijevo od ulaza u sobu je *Autoportret za klavirom*, nastao između 1875. i 1880. Slikarica se prikazala u stojećem položaju, leđima okrenuta promatraču.[622] Budući da klavir na slici izgleda drugačije nego Rottov – stalak za note je bez ukrasa i s prečkom po sredini, a rubovi drvenog korpusa koji se nalaze s lijeve i desne strane su lagano izvučeni – može se zaključiti da je slikarici neki drugi instrument poslužio kao model. U svakom slučaju, portret potvrđuje da su glazba i sviranje klavira imali istaknutu ulogu u njezinu životu.

[619] Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*
[620] Facteurs de pianos en Autriche, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_r.htm. Pristup: studeni 2016.
[621] Julijana Drašković uspješno je izradila i kopije djela velikih majstora, koje krase zidove dvorca Trakošćan. *Dva dječaka* Petera Paula Rubensa nalaze se u glazbenom salonu iznad Grafova klavira, a *Madona s djetetom* Bartoloméa Estebana Murilla u spavaćoj sobi. Zahvaljujem Andreji Srednoselec na ovim detaljima.
[622] Koraljaka KOS: Privatno i javno u hrvatskom glazbenom životu 19. i ranog 20. stoljeća u svjetlu ikonografskih izvora: istraživanje u tijeku, 4 i 9.

10. Glazbeni instrumenti iz fundusa Dvora Veliki Tabor[623]

10.1 O Dvoru Veliki Tabor

Plemićki grad Veliki Tabor jedan je od najbolje sačuvanih kasnosrednjovjekovnih i renesansnih utvrđenih gradova na području sjeverozapadne Hrvatske. Smješten je u Hrvatskom zagorju, u općini Desinić, na vrhu Huma Košnićkog (Hum Košnički 1). Najstariji dio Velikog Tabora sagrađen je sredinom 15. stoljeća. Najstariji dio uže gradske jezgre ujedno je i njezin središnji dio – peterokutni palas[624] kasnogotičkih stilskih obilježja. Tijekom 16. stoljeća oko palasa su izgrađene četiri polukružne renesansne kule i sjeverni ulazni dio. Palas je primarno bio stambeni objekt s fortifikacijskim elementima, uglavnom za obranu od hladnog oružja, za razliku od polukružnih renesansnih kula koje su grad štitile od vatrenog oružja. Pretpostavlja se da je palas sagradio grof Fridrik II. Celjski (1378. – 1454.), a njegov nasljednik Ivan Vitovec (? – 1454.) započeo je izgradnju polukružnih renesansnih kula.

Gradom je od 1502. do 1793. gospodarila plemićka obitelj Rattkay (Ratkaj). Nakon toga je dospio pod upravu Ugarske komore. Tijekom 19. stoljeća izmjenjivali su se različiti vlasnici, a grad je postupno propadao. Za vrijeme Prvog svjetskog rata služio je kao zatvor. Na dražbi ga je 1919. kupio slikar Oton Iveković (1869. – 1939.), koji ga je želio spasiti od propadanja. No, zbog financijskih teškoća je 1938. bio primoran prodati ga Banskoj upravi, koja ga je dodijelila časnim sestrama Družbe Kćeri milosrđa Trećeg reda sv. Franje. Odlaskom časnih sestara 1945. postao je narodnom imovinom te se neprimjereno koristio kao sušionica mesa i skladište Poljoprivredne zadruge Desinić. U razdoblju od 1945. do 1995. povremeno su se izvodili najhitniji radovi saniranja najugroženijih dijelova.[625] Krajem 1908-ih tadašnji upravitelj Josip Štimac (1922. – 2003.), po zanimanju učitelj, započeo je s nizom aktivnosti za ponovno oživljavanje Velikog Tabora (viteški turniri, likovne kolonije, sokolarenje). Od 2003. Velikim Taborom upravljaju Muzeji Hrvatskog zagorja.[626]

Prva sustavna konzervatorska istraživanja započela su tek sredinom 1990-ih. Ujesen 2007. završena je prva faza obnove Velikog Tabora, koji je otvoren za posjetitelje izložbom *Veliki Tabor u svjetlu otkrića*. Krajem 2008. započela je druga faza obnove. Zbog opsežnosti

---

[623] U ponešto izmijenjenoj i proširenoj verziji ovo je poglavlje objavljeno u: Vilena VRBANIĆ: Glazbeni instrumenti iz fundusa Dvora Veliki Tabor, *Arti musices*, 49 (2018) 2, 345-367.

[624] Glavna zgrada u srednjovjekovnom zamku, sa svečanom dvoranom i odjeljenjima za stanovanje; sama svečana dvorana.

[625] Mladen OBAD ŠĆITAROCI: *op. cit.*, 292-297; Dvor Veliki Tabor: O muzeju, http://www.veliki-tabor.hr/o-muzeju/pregled/povijest. Pristup: siječanj 2017.

[626] Muzeji Hrvatskog zagorja su muzejska ustanova ustrojena od pet ustrojbenih jedinica. Muzeji u sastavu Hrvatskog zagorja su: Dvor Veliki Tabor, Desinić; Galerija Antuna Augustinčića, Klanjec; Muzej krapinskih neandertalaca, Krapina; Muzej seljačkih buna, Gornja Stubica; Muzej „Staro selo“, Kumrovec. Usp. Muzeji Hrvatskog zagorja, http://www.mhz.hr/. Pristup: siječanj 2017.

radova, Veliki Tabor je ponovno zatvoren za posjetitelje. Završetkom druge faze radova u studenome 2011. dovedeni su u funkciju radni prostor muzeja te je opremljena muzejska čuvaonica. Posjetiteljima je ponovno omogućen pristup i razgledavanje izložbi u kasnogotičkom palasu, dok unutrašnjost renesansnih kula još čeka dovršetak obnove.

10.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Dvora Veliki Tabor

U fundusu Dvora Veliki Tabor (DVT) čuva se sedam glazbenih instrumenata. Najviše je trzalačkih instrumenata: dvije citre, mandolina i dvije drombulje. Instrumente s tipkama predstavlja stolni klavir, a puhačke (uvjetno rečeno) poštanski rog. Instrumenti se čuvaju unutar tri muzejske zbirke. Citre, mandolina i stolni klavir pripadaju Kulturno-povijesnoj zbirci (voditeljica Nadica Jagarčec, viša kustosica), koja prikuplja i sadrži predmete koji oslikavaju materijalnu kulturu Hrvatskog zagorja i okolnih regija u razdoblju od 14. do sredine 20. stoljeća te svjedoče o društveno-političkim prilikama i kulturno-gospodarskom životu ovog područja u prošlosti. Poštanski rog dio je Etnografske zbirke (također voditeljica Nadica Jagarčec), koja objedinjuje predmete tradicijskog seoskog domaćinstva te seoskoga gospodarstva Hrvatskog zagorja. Drombulje spadaju u Srednjovjekovnu arheološku zbirku (voditeljica Ivana Škiljan, viša kustosica), koju čini kasnosrednjovjekovno i novovjekovno keramičko posuđe, ulomci posuđa, pećnjaci te predmeti od metala, opeke i drva. Stolni klavir i poštanski rog čuvaju se u spremištu na tavanu, a citre, mandolina i drombulje u arhivskim ormarima u uredima kustosa. Zahvalna sam stoga Nadici Jagarčec, tadašnjoj voditeljici Dvora Veliki Tabor, što mi je prilikom posjeta muzeju u siječnju 2017. omogućila da sve instrumente detaljno pogledam.[627] U Dvoru Veliki Tabor na pohrani je povijesni klavir bečkoga graditelja Johanna Pottjea,[628] nastao oko 1850. Klavir je na restauraciji u radionici *Cristoforium* u Zagrebu.[629] Budući da je u vlasništvu Društva Veliki Tabor, a ne u vlasništu Dvora Veliki Tabor, nije dio muzejskog fundusa niti je dio Kulturno-povijesne zbirke.[630] Citre

[627] Nakon nje voditeljicom Dvora Veliki Tabor postala je Renata Dečman.
[628] Johann Pottje djelovao je u Wiedenu (okrug Wien IV). Sudjelovao je na obrtničkoj izložbi u Beču 1839. kada je o njemu i njegovu klaviru zabilježeno: „Izložbeni broj 498. Johann Pottje, građanin Beča i graditelj klavira, Wieden, Taubstummengasse 64, isporučio je uspravni klavir od mahagonija i klavir u obliku krila od orahovine.“ U izvorniku: „Exp. Nro. 498. Johann Pottje, bürgerl. Fortepianomacher, Wieden, Taubstummengasse Nr. 64, lieferte ein aufrecht stehendes fortepiano von Mahagoni und ein Flügel-Fortepiano von Nussbaumholz.“ Cit. ***: *Bericht über die zweite allgemeine österreichische Gewerbsprodukten-Ausstellung in Jahre 1839*, 460. Izlagao je i na Velikoj svjetskoj izložbi (Prvoj svjetskoj izložbi) u Londonu 1851., čiji je idejni začetnik bio princ Albert, suprug kraljice Viktorije. Usp. Edward L. KOTTICK – George LUCKTENBERG: *Early Keyboard Instruments in European Museums*, Indiana University Press, Bloomington – Indianapolis 1997, 8 i 10.
[629] Zahvaljujem Ljubomiru Gašparoviću na ovom detalju..
[630] Zahvaljujem Nadici Jagarčec na ovom objašnjenju.

je nabavilo Društvo Veliki Tabor, ali su prešle u fundus Dvora Veliki Tabor. Instrumenti će biti opisani po zbirkama u kojima se čuvaju, a unutar Kulturno-povijesne zbirke kronološki.

Zastupljeni primjerci uglavnom se odlikuju skromnom kvalitetom izrade što je u svojevrsnom nesrazmjeru s plemićkim dvorcem u kojem se čuvaju. Upravo su pripadnici plemstva bili u prilici nabaviti kvalitetne, pa i skupocjene glazbene instrumente. Međutim, uz iznimku stolnog klavira koji je pripadao dvorcu Trnovec u Gornjoj Pačetini, ovi instrumenti u prošlosti nisu pripadali dvorskom inventaru i ne pružaju detalje o muziciranju u dvorcu Veliki Tabor jer su – uz iznimku drombuljâ – doneseni iz drugih izvora.

10.2.1 Citra (DVT-718 ab)

Dimenzije citre su 51 x 31,5 x 5 cm. Izrađena je od smeđeg politiranog drva. U zvučnom otvoru na glasnjači vidi se naljepnica s natpisom „Braun János / hangszer-készítő / Szeged, 1888 / Klauzál tér 8. szám“, odnosno „János Braun / graditelj instrumenata / Segedin, 1888. / Klauzálov trg 8“.[631] Zahvaljujući tome saznajemo da ju je u Segedinu, gradu u južnoj Mađarskoj, nedaleko od granice sa Srbijom i Rumunjskom, 1888. sagradio János (Johannes) Braun (1860. – 1922.). On je rođen u mjestu Nagyszentmiklós u Mađarskoj (danas Sânnicolaul Mare u Tamiškoj županiji u Rumunjskoj), a gradnju instrumenata učio je kod oca Antala Brauna (1832. – 1904.) u Temišvaru. Od 1883. djelovao je u Segedinu kao optičar te graditelj violina i citri. Svoje instrumente predstavljao je na obrtničkim izložbama u Segedinu i Torontálu, kao i na milenijskoj izložbi u Budimpešti 1896. godine.[632] Graditelji instrumenata bila su i njegova braća Anton Braun stariji (1877. – 1927.), koji je 1896. osnovao radionicu u Temišvaru, te Michael (Mihály) Braun (1870. – 1942.), koji je djelovao u Cluj-Napoci (mađ. Kolozsvár). Antona Brauna starijeg naslijedio je sin Anton Michael Braun (1911. – 1978.), koji se od 1958. specijalizirao za izradu saksofona. Njega je 1973. naslijedio sin Anton Johannes Braun (rođ. 1941.), koji se 1977. preselio u Egelsbach u blizini Darmstadta te se posvetio gradnji flauti i piccolo flauti. U radionici mu se 1998. pridružila kćer Antonia Eva Simon (rođ. 1980.), čime se tradicija gradnje instrumenata uspješno nastavlja i danas.[633]

Citra ima tzv. salzburški oblik što znači da je izbočena na gornjoj strani. Na lijevoj strani rezonantne kutije nalazi se 27 četvrtastih vijaka (poslaganih u dva reda) i pet čunjastih metalnih vijaka za napinjanje žica. Iza njih je još pet koštanih vijaka. Broj žica kojima se svirala akordička pratnja je 27, a broj žica za sviranje melodije je pet. Sve su žice na broju:

[631] Trg je dobio ime prema Gáboru Klauzálu de Szlavoviczu (1804. – 1866.), mađarskom političaru koji je bio ministar poljoprivrede, industrije i trgovine tijekom revolucije u Mađarskoj 1848. Studirao je u Sedeginu.
[632] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 59.
[633] Braun Flutes Germany: Tradition, http://www.braunflutes.com/tradition.htm. Pristup: siječanj 2017.

one za sviranje akordičke pratnje napete su preko glasnjače, a one za sviranje melodije preko hvataljke koja ima 29 polja. Da je na citri muzicirao neki početnik može se pretpostaviti po tome što su u poljima urezani nazivi tonova. Čuva se u smeđoj drvenoj kutiji dimenzija 56 x 36 x 8 cm. Prema podacima iz muzeja (predmetnoj kartici), kutija je prije 1989. obnovljena u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, a polituru je iste godine obnovio Milan Brlić iz Lepoglave. Instrument je nabavilo Društvo Veliki Tabor, čiji je predsjednik bio Josip Štimac, a ime prijašnjeg vlasnika nije zabilježeno. Čuva se u arhivskom ormaru u uredu kustosa 1.

10.2.2 Citra (DVT-717)

Dimenzije citre su 46,5 x 35 x 4,5 cm. Izrađena je od tamnosmeđeg politiranog drva. U zvučnom otvoru na glasnjači na žućkastom drvenom medaljonu prikazan je crni kos (lat. *Turdus merula*), ptica pjevica iz potporodice drozdova (lat. *Turdinae*). Njegova je pjesma zvučna i prijatna, s izmjenjujućim visokim i niskim tonovima koji su praćeni tišim, kratkim cvrkutom. Upravo ga se zbog takve lijepe pjesme ponekad predstavljalo kao simbol iskušenja. Kos stoji na liri, simbolu ljepote i harmonije, glazbe i poezije. Razlikuje se po obliku i jednostavnije je izrade nego prethodna. Nema hvataljku s pragovima i preko nje napete žice za izvođenje melodije nego je služila za akordičku pratnju (akordska citra). Na lijevoj strani rezonantne kutije nalaze se 62 metalna vijka za napinjanje isto tolikog broja žica. Ostala je sačuvana 31. Citra nema naljepnicu sa signaturom na temelju koje bismo mogli saznati ime graditelja i/ili mjesto podrijetla. Prema izgledu se može pretpostaviti da potječe s kraja 19. stoljeća. Prema podacima iz muzeja (predmetnoj kartici), prije 1989. djelomično ju je restaurirao Milan Brlić iz Lepoglave. Čuva se u arhivskom ormaru u uredu kustosa 1. Nabavilo ju je Društvo Veliki Tabor pod vodstvom Josipa Štimca, a ime prijašnjeg vlasnika nije zabilježeno. Prema vrsti i obliku može se zaključiti da je i na njoj svirao glazbeni amater. Kao i prethodna, bila je namijenjena kućnom muziciranju.

10.2.3 Mandolina (DVT-715)

Dimenzije mandoline su 64 x 27 x 7 cm. Korpus je kruškolikog oblika. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od crno obojenog drva. Hvataljka je vjerojatno izrađena od kruškovine i potom crno poliritana. Politura je uslijed sviranja izblijedjela. Na hvataljci je smješteno 19 polja. Pragovi su metalni. Imala je četiri para žica ugođenih po kvintama: g-d_1-a_1-e_2. Prvi par žica nedostaje, od drugog para je sačuvana samo jedna, dok su treći i četvrti par cjeloviti. Ima osam vijaka za ugađanje. Četiri se nalaze s lijeve, a četiri s desne strane ravnog vrata. Na glasnjači, između otvora za rezonanciju i konjića, apliciran je mjedeni ukras

valovitih rubova. On ima ulogu zaštitne pločice koja čuva glasnjaču od oštećenja nastalih zbog sviranja trzalicom. Rub korpusa je ukrašen tankom bijelozelenom viticom. Žičnjak na dnu korpusa je metalni. Premda je kod mandoline dno najčešće ispupčeno i izrađeno od uskih daščica, kod ove je ravno i izrađeno iz jednog komada drva. Takav tip mandoline najviše se izrađivao u Sjevernoj i Južnoj Americi gdje, za razliku od Europe i Japana, napuljski (napolitanski) tip mandoline s ispupčenim dnom nije bio standarni oblik. Najvažnije među njima bile su A-serija i F-serija *Gibson* mandolina, koje je u New Yorku razvio Orville H. Gibson (1856. – 1918.) te usavršio Lloyd Loar (1886. – 1943.) u tvornici *Gibson* u Kalamazoou u američkoj saveznoj državi Michigan. U njihovoj izradi bile su prisutne neke odlike violinâ (posebno što se tiče *f* otvora, bas gredice i ravnog dna, ali je i cjelokupan oblik kopusa mogao podsjećati na violinski), dok je ton bio sličan gitari, s manje alikvotnih tonova nego kod tradicionalne talijanske mandoline. Ovakav instrument postao je omiljen među mandolinistima diljem SAD-a, pogotovo onima koji nisu bili klasični glazbenici.[634]

Ova mandolina nema *f* otvore i nije nastala u Novom Svijetu nego na domaćem području. U njezinu okruglom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se naljepnica s natpisom „Graditelj koncertnih glazbala / Ernest Köröskényi / Zagreb / Ilica 69 / Serija 3, opus 46“. Graditeljev potpis utisnut je i na vrhu glave („E. Koroskenyi / Zagreb“). Zahvaljujući tome saznajemo da ju je u Zagrebu izgradio Ernest Köröskényi (Köröskènyi, Kereškenji; 1912. – 1978.), graditelj gitara i mandolina mađarskog podrijetla. U četrnaestoj godini napustio je gimnaziju te je prešao u stolarski zanat umjetničkom stolaru Josipu Schifferu. Po završetku trogodišnjeg naukovanja, želeći steći dodatne vještine, prijavio se u tvrtku *Löwinger* na dvogodišnju praksu kao rezbar. Međutim, tvrtka je u međuvremenu propala te se Köröskényi vratio Schifferu kod kojeg je ostao do odsluženja vojnog roka 1931. Nakon povratka iz vojske opet je radio kod Schiffera kao stolarski pomoćnik sve do osamostaljenja u travnju 1938. Tada je položio majstorski ispit za stolara te je otvorio samostalni obrt u Ilici 107. U komisiji za polaganje majstorskog ispita bio je i graditelj violina Franjo Schneider. Nije poznato kada je Köröskényi načinio svoje prve instrumente. Prema vlastitom kazivanju, još za vrijeme naukovanja za stolara, na zadnjoj stranici tiskanog priručnika pronašao je dodatak „za napredne naučnike: izradite španjolsku gitaru“, koji ga je zainteresirao.[635]

Može se pretpostaviti da je Köröskényi počeo graditi gitare kao obrtnik 1937. Njegova gitara opus 18, koja je bila u vlasništu gitarista i skladatelja Slavka Fumića (1912. – 1945.),

---

[634] James TYLER – Paul SPARKS: Mandolin, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 15, 742.
[635] Alojzije SEDER: Sjećanje na Ernesta Köröskényija: povodom 95. godišnjice rođenja velikog hrvatskog graditelja gitara, *Gitara*, 8 (2006), 22.

nastala je u kolovozu 1938. Gitaru opus 23, koju je Köröskényi načinio za sebe, a potom je prodao gitaristu i slikaru Boži Maleševcu (1900. – 1970.), potječe iz ožujka 1939. godine.[636] Razdoblje Drugog svjetskog rata Köröskényi je proveo u Salzburgu. Po završetku rata položio je majstorski ispit iz glazbalarske struke te je otvorio radionicu u Ilici 69. Radionica je djelovala punih dvanaest godina, do listopada 1958., kada je otputovao u Njemačku na specijalizaciju na dvije godine, najprije u Mittenwald, a potom u Koblenz. Poslije specijalizacije vratio se u Zagreb, ali ga je definitivno napustio u ožujku 1962. Nakon kraćeg boravka u Neukirchenu i Wiesbadenu, otvorio je radionicu u Taunussteinu.[637] Tamo je gradio gitare koje su mu osigurale međunarodni ugled. Nakon Köröskényijeve smrti u Taunussteinu je nastavio djelovati Dragan Musulin (rođ. 1938.), koji u Njemačkoj živi i radi od 1968. godine.[638] Među graditeljima koji su slijedili Köröskényijev rad bio je i Mijo Bočkaj (1908. – 1990.) iz Zagreba. Majstorsku diplomu glazbalara stekao je 14. listopada 1953. polažući ispit pred komisijom u kojoj je bio i Köröskényi.[639] Kod Köröskényija se u Njemačkoj 1975. usavršavao varaždinski graditelj Vladimir Proskurnjak (1928. – 2016.).[640]

U prvoj fazi rada, dok je bio stolar, Köröskényi je izrađivao jednu gitaru mjesečno. Do početka Drugog svjetskog rata napravio ih je četrdesetak. Natpis na naljepnici s godinom izrade mandoline iz fundusa Dvora Veliki Tabor je izblijedio. Međutim, u dataciji pomaže Köröskényijeva mandolina u vlasništvu graditelja gitarâ i lutnjâ Alojzija Sedera (ranije u vlasništvu zlatara Gjona Gjonija), koja je kao opus 9 nastala 28. prosinca 1946. godine („Ernest Köröskényi / Istarska 14 / God. 28. 12. 1946 / opus 9“). [641] Mandolina iz fundusa Dvora Veliki Tabor kao opus 46 mogla je nastati 1947., nedugo nakon otvorenja radionice u Ilici 69. Pripada drugoj fazi Köröskényijeva rada kada je kao profesionalni graditelj izrađivao stotinjak gitara (mandoline tek povremeno) godišnje. Premda je imao i pomoćnika, izrada dva instrumenta tjedno svjedoči da je bio iznimno plodan graditelj. Gitara za Slaveka Fumića, sina tada već pokojnog Slavka Fumića, izrađena je u listopadu 1947. te nosi oznaku opusa 120.[642] Daljnja komparacija Köröskényijevih instrumenata potvrđuje njegovu produktivnost, ali i kontinuitet rada. Do 1956. sagradio je 1100 instrumenata, a do 1958. njih 1253.

---

[636] *Ibid.*, 22-23.
[637] *Ibid.*, 23. Usp. i Uroš DOJČINOVIĆ: *Tragovima jugoslavenske gitare: pregled istorijskog razvitka trzalačkih kordofona na tlu Jugoslavije sa posebnim osvrtom na gitaru*, 86.
[638] Uroš DOJČINOVIĆ: *op. cit.*, 86.
[639] *Ibid.*, 86-87.
[640] Tomislav VUKŠIĆ: Vladimir Proskurnjak, 34-35; Darko PETRINJAK: Vladimir Proskurnjak – u spomen, 37-38.
[641] Zahvaljujem Alojziju Sederu na ovim podacima. Ta je mandolina ispod zvučnog otvora na glasnjači ukrašena incipitom vokalne dionice *Serenade* iz ciklusa pjesama *Labuđi pjev*, D 957 br. 4, Franza Schuberta.
[642] Alojzije SEDER: *op. cit.*, 24.

U trećoj fazi rada u Njemačkoj razvio je do savršenstva sve svoje kvalitete: spretnost, pedantnost i stvaralački zanos. I dalje je gradio oko stotinu gitara godišnje koje su bile vrhunske zanatske i umjetničke kvalitete. Do 1964. izradio je 1950 instrumenata, a do 1967. njih čak 2500. U rujnu 1974. izradio je jubilarnu gitaru opus 3000, koja je bila izložena na izložbi u Göttingenu.[643] Unatoč velikoj produkciji gitara, Köröskény nije rabio kalup za izradu bočnica, već ih je ručno savijao. Sâm je oblikovao i izrađivao rozete. Posebno je obraćao pažnju na oblikovanje vrata. Bio je aktivan sve do smrti 1978., ostavivši iza sebe bogati opus od preko 3200 instrumenata. Ime prijašnjeg vlasnika ove mandoline nije zabilježeno. Čuva se u arhivskom ormaru u uredu kustosa 1.

10.2.4 Stolni klavir (DVT-692)

Dimenzije stolnog klavira su 76 x 83,5 x 50 cm. Njegov pravokutni korpus obložen je furnirom od svijetlog tvrdog drva. Postavljen je na dvije tokarene noge koje su radi stabilnosti po sredini spojene horizontalnom gredom, a na završecima imaju paralelne produžetke koji služe kao potpornji. Poklopac nad instrumentom rasklapa se na dva dijela. Manji služi kao preklop nad klavijaturom te na sredini ima mjedenu ručkicu za otvaranje. Veći se nalazi nad ostatkom instrumenta, a uz pomoć stalka može se podesiti na dvije visine. Klavijatura ima opseg od F do f_3 (četiri oktave). Tipke su kratke i uske te imaju veoma plitki pad. Donje tipke, dimenzija 1,8 x 7,9 cm, su bijele boje, obložene bjelokosti. Nisu sve u ravnini, a oblozi na čeonim stranama nedostaju. Gornje tipke, dimenzija 0,6 x 4,3 cm, su crne boje, obložene ebanovinom. Ovaj stolni klavir odlikuje se bečkim tipom mehanike. Ima drvenu konstrukciju s ravnim žicama koje su postavljene dijagonalno u odnosu na klavijaturu. Žice su grupirane na sljedeći način: od F do a_1 po jedna žica za ton (za 29 tipaka i isto toliko vijaka); od b_1 do f_3 po dvije žice za ton (za 20 tipaka i 40 vijaka). Nema signaturu na temelju koje bismo mogli saznati ime graditelja i mjesto podrijetla. Vrijeme nastanka također nije sasvim jasno s obzirom na to da nije u izvornom stanju. Moguće je da su klavijatura, most i dio glasnjače pripadali nekom starijem instrumentu. Nastao je u 19. stoljeću, a prerađen je tijekom 20. stoljeća. Tada je korpus prefurniran, stavljen je novi poklopac, pantovi i vijci te su ugrađene moderne (neodgovarajuće) žice. Dobro je očuvan, ali neugođen. Čuva se u spremištu na tavanu, gdje je umotan u foliju sa zračnim mjehurićima. Premda je na taj način zaštićen od prašine i eventualnih oštećenja, svakako bi trebalo razmisliti da ga se uredi i izloži u postavu.

[643] *Ibid.*, 24.

Muzeju ga je darovao Jože Ivanjek iz Krapinskih Toplica početkom 1990-ih. U razgovoru s njegovim sinom Mirkom Ivanjekom u siječnju 2017. saznala sam da je Jože Ivanjek bio voditelj limene glazbe u Krapinskim Toplicama, a glazba je za cijelu njegovu obitelji imala važnu ulogu. Stolni klavir su mu darovali bračni par Juraj (Jurica) Andrassy (1896. – 1977.) i Huberta Andrassy (rođ. Igalffy; 1913. – 2000.), koji su stanovali u Opatičkoj ulici 7 u Zagrebu te su bili vlasnici dvorca (kurije) Trnovec u Gornjoj Pačetini[644] u Hrvatskom zagorju. Juraj Andrassy bio je ugledni pravnik specijaliziran za međunarodno pravo. Djelujući kao sveučilišni nastavnik od 1928. do 1966., širio je znanje s područja međunarodnog prava, sustavno izgrađivao nastavu te na Pravnom fakultetu u Zagrebu osnovao Institut za međunarodno pravo (kasnije Katedra za međunarodno pravo). Od 1952. bio je član, a od 1969. do 1971. predsjednik Instituta za međunarodno pravo. Njegovo najopsežnije djelo *Međunarodno pravo* (u sedam izdanja od 1949. do 1978.) postupno je preraslo opseg udžbenika te je postalo pravi i potpuni sustav međunarodnog prava.[645] Njegova supruga Huberta naslijedila je dvorac Trnovec od oca Imbre (Imre) Igalffyja (1882. – 1963.) i majke, barunice Anne (Ančice) Rukavine Vidovgradske (1888. – 1933.), koja je bila kćer Anne Pollet (1860. – 1888.) i baruna Konstantina Rukavine Vidovgradskog (1848. – 1908.).

Dvorac Trnovec sagrađen je sredinom 18. stoljeća. Današnji izgled dobio je krajem 18. i početkom 19. stoljeća. Tlocrt mu je u obliku pravokutnika, s ulazne strane prizeman, a s druge strane katni. Cijelom širinom ulaznog pročelja proteže se uski dugački hodnik iz kojeg se ulazi u pet soba koje su međusobno povezane vratima, a prozorima su usmjerene na južno pročelje. U sredini tlocrta je glavna soba, točno nasuprot glavnog ulaza.[646] Trnovec je pripadao raznim velikaškim obiteljima, među ostalima Keglevićima, Patačićima i Rukavinama, a u vlasništvo obitelji Igalffy dolazi početkom 20. stoljeća. Stolni klavir najvjerojatnije je pripadao inventaru dvorca Trnovec, u kojem je do danas sačuvan stari namještaj. Mirko Ivanjek, kao voditelj depozitnog odjela Nacionalne i sveučilišne knjižnice, u dvorcu Stubički Golubovec u Donjoj Stubici osnovao je 1989. Kajkavianu, društvo za prikupljanje, čuvanje i promicanje kajkavske književnosti. Kod društva Kajkaviana je od 1989. do 2015. bio na pohrani klavir Antona Amberga, koji je u vlasništu Hrvatskog povijesnog muzeja (HMP/PMH-26525).

---

[644] Gornja Pačetina je naselje u sastavu Grada Krapine u Krapinsko-zagorskoj županiji.
[645] Vladimir IBLER: Andrassy, Juraj, u: Nikica KOLUMBIĆ (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 1983, sv. 1, 110-111.
[646] Mladen OBAD ŠĆITAROCI: *op. cit.*, 321.

10.2.5 Poštanski rog (DVT-823)

Rog je dugačak 32 cm, a promjer lijevka iznosi 11 cm. Izrađen je od mjedenog lima. Cijev mu je savijena u obliku luka. Ima jedan uvoj na čijemu su donjem dijelu vidljivi tragovi taljenja. Vrh lijevka je izveden dosta grubo i na njegovu su rubu također vidljivi tragovi taljenja. Ovo je vrsta prirodnog roga što znači da nema ventile. Premda se upotrebljavao i kao glazbeni instrument,[647] u prvome je redu služio kao signalni instrument u poštanskoj službi te je kasnije postao njezinim simbolom.[648] Poštanskim rogom je poštar najavljivao svoj dolazak i odlazak. Kasnije su ga koristili vozači poštanske kočije (diližanse) prilikom prijevoza putnika i robe. Njime bi najavljivali dolazak pred cestovnu mitnicu (mjesto gdje se plaćala carina ili cestarina) kako bi mitničar na vrijeme podigao rampu jer poštanska kola nisu plaćala cestarinu, ali je postojala kazna u slučaju nepotrebnog zaustavljanja poštanskih kola. Dodavanjem ventila poštanskom rogu se u Francuskoj oko 1820. razvio kornet, po obliku sličan trubi, ali kraći od nje. Ovaj je rog tijekom 1980-ih darovao Ivica Špoljar iz Ivanića Košničkog u općini Desinić, domar u Dvoru Veliki Tabor, koji je prije toga radio kao poštar. Predmeti Etnografske zbirke, unutar koje se čuva i rog, velikim dijelom su prikupljeni upravo donacijom Ivice Špoljara. Rog je vjerojatno nastao u prvoj polovici 20. stoljeća, a mjesto njegova podrijetla nije poznato. Nedotjeranom izvedbom mogao bi upućivati na lokalnu izradu. Pohranjen je u spremištu na tavanu.

10.2.6 Drombulje (DVT-1830 i DVT-1831)

U svrhu obnove Velikog Tabora, Hrvatski restauratorski zavod je proveo opsežna konzervatorsko-restauratorska istraživanja. Prva faza započela je istraživanjima provedenima 1995. te je nastavljena 1998. Istraživanja su obuhvatila središnju građevinu – palas i pročelja dvorišnih trijemova, no zbog tehničkih i financijskih okolnosti nisu bila provedena u cijelosti, nego su dovršena tek 2006. Ujesen 2007. dovršena je obnova peterokutnog palasa te dvorišnih galerija. Od 2008. do 2011. trajala je druga faza obnove dvora. Konzervatorsko-restauratorska

---

[647] Na primjer, krajem 17. stoljeća austrijsko-njemački skladatelj i glazbeni teoretičar Johann Beer skladao je *Concerto à 4 u B-duru*, u kojem solističku ulogu imaju dva poštanska i dva lovačka roga, uz pratnju violinâ i bassa continua. Wolfgang Amadeus Mozart koristio je poštanski rog 1779. u *Serenadi za orkestar br. 9 u D-duru*, KV 320, u kojoj mu posvetio solističku dionicu u drugom triju drugog menueta, te 1791. u *Njemačkom plesu br. 3*, KV 605. Hermann Koenig skladao je 1844. galop *Poštanski rog*, koji je u 20. stoljeću postao omiljena skladba limene glazbe. Gustav Mahler mu je namijenio solističku dionicu u trećem stavku *Treće simfonije*, dovršene 1896., koju uglavnom ipak svira truba ili krilnica. Usp. Anthony C. BAINES – David K. RYCROFT: Post horn, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 20, 211-212.

[648] Stilizirani rog na žutoj podlozi je simbol i Hrvatske pošte.

istraživanja i radovi obnove obuhvaćali su uređenje vanjskih pročelja renesansnih kula, obnovu krovišta te cjelovitu konstruktivnu sanaciju.[649]

Istovremeno s obnovom vršena su i arheološka istraživanja prizemlja polukružnih kula koja su iznjedrila vrijedne arheološke nalaze. Arheološkim istraživanjima 2009. pod vodstvom Ide Pavlaković kod kule D (istočne kule) su, među ostalim, pronađeni predmeti svakodnevne upotrebe s kraja 16. ili početka 17. stoljeća: čaše, pećnjaci, keramika, kopče, ključevi, noževi i slično.[650] Pronađene su i dvije drombulje, samozvučni (idiofoni) trzalački instrumenti izrađeni od kovanog željeza.[651] Kvadratnog su presjeka. Kod obje nedostaje elastični jezičac (lamela) čijim se titranjem proizvodio zvuk. Svirač je dio okvira držao među zubima, a slobodni kraj jezičca je trzao prstom. Usna šupljina je pritom služila kao rezonator, a položajem usana regulirala se tonska visina.[652] Na taj je način bilo moguće svirati jednostavne melodije. Drombulja pod inv. oznakom DVT-1830 dugačka je 5,6 cm, a širina glave iznosi 5,3 cm. Iz gornjeg dijela, koji je zaobljen, izlaze dva kraka koji se paraleno sužavaju jedan prema drugome. Drombulja pod inv. oznakom DVT-1831 dugačka je 4 cm, a širina glave iznosi 5 cm. Jedan joj krak nedostaje. Može se pretpostaviti da ih je izradio kovački majstor iz okolice Velikog Tabora. Budući da pripadaju fazi u kojoj je dvor primarno bio stambeni objekt s fortifikacijskim elementima, vrijedne su arheološki, povijesno i kulturološki. Potječu s lokaliteta Veliki Tabor čime izravno svjedoče o muziciranju u ili oko dvora. Mogli su ih svirati stražari, vojnici ili netko od posluge koji bi se tako zabavili i prikratili si vrijeme. Iako su sasvim jednostavne izrade i necjelovite, predstavljaju najstarije instrumente zabilježene u hrvatskim muzejima. Drombulje je 2011. konzervirala Zrinka Znidarčić iz Arheološkog muzeja u Zagrebu. Drombulje su predstavljene na izložbi *Otvorenje druge faze obnove Velikog Tabora*, koja je priređena od 13. studenog 2011. do 28. studenog 2012. Čuvaju se u arhivskom ormaru u uredu kustosa 2.

Da su u ranom novom vijeku u sjeverozapadnoj Hrvatskoj vojnici i posluga rado svirali svjedoči i drombulja pronađena 2007. tijekom istraživanja utvrde Čanjevo, jednog od niza manjih plemićkih burgova na ovom području.[653] Drombulja (PNO80, T. 9-4), koja

---

[649] Edita ŠURINA: Obnova dvora Veliki Tabor, http://www.h-r-z.hr/index.php/djelatnosti/konzerviranje-restauriranje/graditeljsko-naslijee/400-obnova-dvora-veliki-tabor. Pristup: siječanj 2017.
[650] Ivana ŠKILJAN: Dvorac Veliki Tabor – nova istraživanja, nove spoznaje, *Hrvatsko zagorje*, 19 (2013) 1/2, 157-158.
[651] U baroknim leksikografskim izvorima naziv za ovakav idiofoni instrument bio je *brunda*. Međutim, valja istaknuti da „u današnjoj etnomuzikološkoj terminologiji i govornoj praksi terminom *brunda* označuje se posve drukčija klasa denotata, glazbalo lončani bas iz vrste strugajućih bubnjeva, raširenog u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, jugoistočnoj Vojvodini i osobito Sloveniji“. Cit. Stanislav TUKSAR: *Hrvatska glazbena terminologija u razdoblju baroka*, 119-120.
[652] Curt SACHS: *The History of Musical Instruments*, W. W. Norton & Company, New York 1940, 58-59.
[653] Čanjevo se nalazi u sastavu općine Visoko u Varaždinskoj županiji.

potječe s kraja 16. stoljeća, izrađena je s više kovačkog umijeća nego primjerci iz Velikog Tabora. Iz njezina zaobljena gornjeg dijela izlaze dva valovita kraka romboidnog presjeka koji se sužavaju jedan prema drugome u šiljati vrh. U sredini kružnog dijela nalazi se tanka pločica na kojoj je bio pričvršćen elastični jezičac. Kao i kod drombuljâ iz Velikog Tabora, taj dio nedostaje.[654] Dvije drombulje koje su po izgledu donekle srodne onima iz Dvora Veliki Tabor čuvaju se u Muzeju glazbenih instrumenata Bruxellesu (inv. oznake S2633 i S2634), a u vlasništvu su Kraljevskog muzeja umjetnosti i povijesti. Izrađene su u Flandriji između 1300. i 1600. te predstavljaju najstarije drombulje koje su do sada uključene u Online muzej glazbenih instrumenata (eng. *MIMO – Musical Instrument Museums Online*).[655]

Iako je drombulja bila „vašarski" narodni instrument za zabavu, koji su najčešće svirala djeca ili vojnici, zabilježena je i njezina upotreba u umjetničkoj glazbi. Njemački skladatelj Johann Friedrich Hörmann (1684. –1773.) skladao je oko 1730. *Partitu u C-duru* (*Parthia ab VIII instrumentis*), u kojoj su drombulju pratile dvije blokflaute, četiri violine (dvije sa sordinom i dvije svirane pizzicato kako bi se solist mogao čuti) i basso continuo. Austrijski skladatelj i orguljaš Johann Albrechtsberger (1736. – 1809.), danas uglavnom poznat kao učitelj Ludwiga van Beethovena, skladao je između 1769. i 1771. sedam koncerata za drombulju, mandoru i orkestar. Ostala su sačuvana četiri.[656] U njima se oslanjao na upotrebu drombulje u austrijskoj narodnoj glazbi. Naime, dok se na drombulji uglavnom svira bordun (duboki ton koji neprekidno zvuči za vrijeme sviranja), od 18. stoljeća u austrijskoj narodnoj glazbi drombulje su međusobno ugađane na glavne stupnjeve dijatonske ljestvice koji odgovaraju akordima pojedine skladbe. Na taj je način bliska harmoniji zapadnjačke umjetničke glazbe. Takav način sviranja drombulja je 2012. uvršten na UNESCO-v popis svjetske nematerijalne baštine.

---

[654] Robert ČIMIN: Metalni nalazi s utvrde Čanjevo, u: Luka BEKIĆ (ur.): *Utvrda Čanjevo*: *istraživanja 2003-2007*, Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb 2008, 207-208 i 218.

[655] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_RMAH_131256_NL; http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_RMAH_131257_NL. Pristup: siječanj 2016.

[656] John WRIGHT: Jew's [jaw's] harp [gewgaw, guimbard, jew's trump, trump], u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 13, 112-115.

11. Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja Međimurja Čakovec

11.1 O Muzeju Međimurja Čakovec

Gradski muzej Čakovec osnovan je 1954. Nakon uređenja čakovečkog Staroga grada, za javnost je otvoren 1955. Muzej je vlasnikom cijeloga objekta Staroga grada postao 1962. Novim statutom iz 1965. mijenja naziv u Muzej Međimurja Čakovec (MMČ).[657] Muzejski stalni postav se do 1967. nalazio u manjoj zgradi utvrde, a nakon toga je preseljen na prvi i drugi kat središnje palače Staroga grada (Trg Republike 5), gdje se nalazi i danas.

11.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Muzeja Međimurja Čakovec

Glazbeni instrumenti zastupljeni su u trima zbirkama Kulturno-povijesnog odjela. U Memorijalnoj zbirci Slavenski čuvaju se harmonij iz radionice *Estey* nastao u američkoj saveznoj državi Vermont 1882., citra Johanna Jobsta nastala u Grazu početkom 20. stoljeća (1905. ili neposredno nakon toga), kratki koncertni klavir nepoznate marke vjerojatno nastao oko 1930. te elektroakustički instrument trautonij *Telefunken* nastao u Berlinu 1933. Osim njih, u ovoj su zbirci i tri tradicijska instrumenta (dvije jedinke i jedne dvojnice), o kojima su osnovni podaci doneseni u Tablici s popisima instrumenata po muzejima. U Zbirci namještaja, ogledala, rasvjete i satova nalazi se harmonij nepoznatog podrijetla nastao početkom 20. stoljeća. U Zbirci varia čuva se gitara nepoznatoga graditelja, vjerojatno također nastala početkom 20. stoljeća. Osim u Kulturno-povijesnom odjelu, glazbeni instrumenti zastupljeni su i u Zbirci predmeta vezanih uz običaje i obrede Etnografskog odjela. Uz citru Julijana Raaba nastalu u Beču oko 1900., tu su još jedna citra jednostavnije izrade i cimbal. Budući da nisu bili vezani uz umjetničku glazbu, ta citra i cimbal nisu opisani u nastavku poglavlja, ali su također evidentirani u tablici s popisima po muzejima. Voditeljica Kulturno-povijesnog odjela je viša kustosica Maša Hrustek Sobočan, ujedno i ravnateljica Muzeja Međimurja Čakovec, a voditeljica Etnografskog odjela je kustosica Janja Kovač. Njihovom ljubaznošću instrumenti su pregledani prilikom posjeta muzeju u studenom 2016.

11.3 O Memorijalnoj zbirci Slavenski

Memorijalna zbirka Slavenski materijalno je svjedočanstvo i ostavština Josipa Štolcera Slavenskog (1895. – 1955.), skladatelja rođenog u Čakovcu „s beogradskom adresom i

[657] Maša HRUSTEK SOBOČAN: *60 godina Muzeja Međimurja Čakovec*, Muzej Međimurja Čakovec, Čakovec 2014, 15-18.

svjetskim glasom".[658] U zbirci se čuvaju njegove rukopisne i tiskane muzikalije, knjižnica, fotografije, pisma, osobni predmeti i glazbeni instrumenti. Njezina građa po važnosti nadilazi lokalne, ali i nacionalne okvire s obzirom na skladateljevu međunarodnu karijeru i značenje. Uz pristanak skladateljeve udovice Milane Slavenski (rođ. Ilić) da ustupi dio njegova inventara, iz Beograda su u čakovečki muzej krajem veljače 1966. pristigli glazbeni instrumenti koji su u fokusu ovog rada: harmonij, citra i trautonij. U svibnju 1966. otvoren je prvi postav Memorijalne zbirke Slavenski u vanjskoj utvrdi Staroga grada. Tamo su svoje mjesto našli i ovi instrumenti. Memorijalna soba Josipa Štolcera Slavenskog otvorena je 1977. U povodu 100. obljetnice rođenja Slavenskog, u MMČ-u je 1996. otvoren novi postav Memorijalne sobe Slavenski, ovoga puta na drugom katu glavne palače Staroga grada.[659] Instrumenti su ponovno tamo izloženi. Skladateljev kratki koncertni klavir darovan je muzeju u kolovozu 1999. Zbog radova na statičkoj sanaciji 2012. stalni postav na drugom katu je skinut, među njim i Memorijalna soba Josipa Štolcera Slavenskog. Dio građe bio je deponiran (citra, trautonij, klavir), a dio smješten u stalni postav Kulturno-povijesnog odjela na drugom katu (harmonij).[660] U sklopu manifestacije *Noć muzeja '17*, čija je tema bila *Glazba i glazbeni velikani i njihov utjecaj na društvo*, 27. siječnja 2017. na drugom katu stalnog postava MMČ-a otvorena je tematska soba Josipa Štolcera Slavenskog[661] te je kreirana virtualna izložba.[662]

Životom i djelima Josipa Štolcera Slavenskog osobito se bavila muzikologinja Eva Sedak, koja je 1984. rezultate svojih istraživanja objavila u monografiji *Josip Štolcer Slavenski: skladatelj prijelaza*[663] te nizu članaka. Od 1974. oko skladateljeva rođendana 11. svibnja u Čakovcu se održava glazbena manifestacija *Majski muzički memorijal*. U sklopu 43. Majskog muzičkog memorijala, u MMČ-u je od 11. svibnja do 15. srpnja 2016. priređena izložba *Vrag vas skeljil Međimurci, idemo pljesat!* te je objavljen istoimeni katalog.[664]

---

[658] Maša HRUSTEK SOBOČAN: Josip Štolcer Slavenski – skladateljski genij s beogradskom adresom i svjetskim glasom, *Muzeologija*, 51 (2014), 115-131.
[659] *Ibid.*, 128-129.
[660] Maša HRUSTEK SOBOČAN: *60 godina Muzeja Međimurja Čakovec*, 32-37.
[661] Muzej Međimurja Čakovec: Otvorena tematska soba Josipa Štolcera Slavenskog i kreirana virtualna izložba o Slavenskom, https://mmc.hr/otvorena-tematska-soba-josipa-stolcera-slavenskog-i-kreirana-virtualna-izlozba-o-slavenskom/. Usp. i ***: *Noć muzeja '17: programska knjižica*, Hrvatsko muzejsko društvo, Zagreb 2017, 17. Online: http://nocmuzeja.hr/wp/wp-content/uploads/2017/01/NM2017_ProgramskaKnjizica.pdf. Pristup: veljača 2017.
[662] Josip Štolcer Slavenski: „Vrag vas skeljil Međimurci, idemo pljesat!": virtualna izložba o skladatelju Josipu Štolceru Slavenskom (Čakovec 1896. – Beograd 1955.), http://mmc.eindigo.net/slavenski/. Pristup: veljača 2017.
[663] Eva SEDAK: *Josip Štolcer Slavenski: skladatelj prijelaza*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb – Muzikološki zavod Muzičke akademije, Zagreb 1984, 2 sv.
[664] Maša HRUSTEK SOBOČAN: *Vrag vas skeljil Međimurci, idemo pljesat!: izložba povodom 120. godišnjice rođenja Josipa Štolcera Slavenskog (1896. Čakovec – 1955. Beograd)*, Muzej Međimurja Čakovec, Čakovec 2016. Naslov izložbe skovan je prema poštapalici kojom se skladatelj od milja obraćao Međimurcima u

11.3.1 Harmonij (MMČ 6308)

Kućište harmonija, dimenzija 120 x 45 x 109,5 cm, obloženo je furnirom od mahagonija. Izrađeno je s mnogo ukusa. Bočne strane su valovito profilirane, a na vrhu je ogradica s tokarenim ukrasima koji izgledaju kao čepovi (četiri s lijeve i četiri s desne strane). Na sredini je povišeni izrezbareni drveni ukras nalik na krunu. Iznad klavijature je osam drvenih povlačaka za uključivanje registara (manubrija): *Melodia, Dolce, Viola, I. Forte, II. Forte, Flute, Dulciana* i *Diapason.* Ispod klavijature se nalaze dvije poluge za uključivanje registara koje se pokreću koljenima (koljenice): *Grand Organ* (lijeva) i *Knee Swell* (desna). Klavijatura ima opseg od F do f_4 (pet oktava). Donje tipke su bijele boje, a gornje crne. Pedale (stupaljke za gaženje) ugrađene su u sredini donjeg dijela kućišta. Signatura „Estey Organ Co. Brattleboro, VT, U. S. A.“ otkriva da je izrađen u tvornici za izradu harmonija i orgulja *Estey* u gradu Brattleboro u američkoj saveznoj državi Vermont, koju je 1848. osnovao Jacob Estey (1814. – 1890.). U radu mu se 1860. pridružio inženjer Levi K. Fuller (1841. – 1896.). Fuller se 1865. oženio Jacobovom kćeri Abby Estey, a 1886. postao je guverner Vermonta. Tvornica je od te godine nosila ime *Estey Organ Co.* Jacob Estey imenovan je predsjednikom, Levi K. Fuller potpredsjednikom, a Jacobov sin Julius Estey (1845. – 1902.) blagajnikom.[665] Okrenuli su se masovnoj proizvodnji te je do kraja 1880-ih iz tvornice *Estey* poteklo čak 100 000 harmonija različitih veličina, s jednim ili dva manuala, a kasnije i pedalnom klavijaturom.

Julius Estey nastavio je uspješno voditi tvornicu nakon očeve smrti, posvetivši se daljnjem povećanju proizvodnje te razvoju domaćeg i inozemnog tržišta. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća na harmonijima *Estey* njegovalo se kućno muziciranje diljem Sjedinjenih Američkih Država i Europe, kao i u Australiji i Novom Zelandu. Uz njih su se održavale probe pjevačkih zborova, a bili su i skromna, ali praktična zamjena za orgulje u manjim crkvama. Harmoniji koji su imali i pedalnu klavijaturu bili su idealan instrument na kojem su orguljaši mogli vježbati kod kuće i tijekom hladnih zimskih mjeseci biti na toplom. U to ih je doba proizvedeno preko 250 000. Nakon toga se potražnja za harmonijima postupno smanjila. Tijekom Velika gospodarske krize od 1929. do 1933. tvornica je zapala u

---

Hrvatskom prosvjetnom društvu Međimuraca, vokalno-plesnoj skupini koja je djelovala u Beogradu 1930-ih i čiji je bio umjetnički voditelj.

[665] Barbara OWEN: Estey Organ Co., u: *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-1002240820. Pristup: prosinac 2016.

financijske probleme. Proglasila je bankrot 1933., ali se uspjela reorganizirati i nastaviti s radom. Glazbeni instrumenti u ovoj su se tvornici proizvodili do 1960. godine.[666]

Instrument u MMČ-u nastao je 1882. Predstavlja tzv. američki harmonij (eng. *cottage organ*) koji funkcionira na principu usisnog zraka, za razliku od europskog harmonija koji funkcionira na principu potisnog zraka. Josipu Štolceru Slavenskom darovala je supruga Milana za pedeseti rođendan (1945.). Predstavljen je na izložbi *Vrag vas skeljil Međimurci, idemo pljesat!* u svibnju 2016. te je opisan u katalogu.[667] Smješten je u stalnom postavu Kulturno-povijesnog odjela, točnije u tematskoj sobi posvećenoj 19. stoljeću. Ograđen je staklenom vitrinom koja ga čuva od „(pre)znatiželjnih" prstiju, ali omogućava da ga se može dobro razgledati. Izvrsno je očuvan i predstavlja izložbeni primjerak osobite ljepote.

11.3.2 Citra (MMČ 6391)

Dimenzije citre su 61,5 x 34,5 x 6 cm. Izrađena je od smeđeg politiranog drva. Ima tzv. salzburški oblik što znači da je izbočena na gornjoj strani. U okruglom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se dvoglavi orao te signatura „Kais.-kön. Privileg. / Zither & Saiten Fabrik / Johann Jobst / Graz, Spargasse No 27", zahvaljujući kojoj saznajemo ime graditelja, adresu njegove radionice te mjesto podrijetla instrumenta. Johann Jobst (1848. – 1924.) bio je rodom iz Beča, a u Grazu se bavio izradom citri i violina. Bio je virtuoz u sviranju citre. U Teplicama na sjeverozapadu Češke je za svoj graditeljski rad 1895. dobio veliku zlatnu medalju.[668] Njegove citre bile su posebne po tome što su imale još jedan mali duguljasti otvor za rezonanciju iznad vijaka za napinjanje žica. Jobst je takve citre gradio od 1890., a njegov je izum zaštićen patentom 1905. O patentu svjedoči i natpis na gornjem dijelu vijčanika ukrašenoga gravurom s motivom akantusa. Ovdje stoji „Oest. ung. & D. R. Patent" (skraćeno od „Österreichisch-Ungarisches & Deutsches Reich Patent", odnosno „Patent Austro-Ugarske Monarhije i Njemačkog Carstva"). Taj detalj pomaže u dataciji citre i sugerira da je nastala 1905. ili neposredno nakon toga. Na donjem dijelu vijčanika napisani su serijski broj instrumenta te još jednom ime graditelja i mjesto podrijetla („No 615 / Joh. Jobst in Graz"). Ime graditelja i mjesto utisnuti su i u prvom polju („J. Jobst / Graz").

Na lijevoj strani duguljaste plosnate rezonantne kutije nalazi se 31 četvrtasti metalni vijak poslagan u dva reda i pet čunjastih metalnih vijaka za napinjanje žica. Ispod njih je još pet koštanih vijaka. Broj žica kojima se svirala akordička pratnja bio je 31. Broj žica za

---

[666] *Ibid.*
[667] Maša HRUSTEK SOBOČAN: *Vrag vas skeljil Međimurci, idemo pljesat!*, 28, kat. br. 11.
[668] Usp. Jobst, Johann, u: *Bayerische Musiker-Lexikon Online*, http://bmlo.de/j0229. Pristup: prosinac 2016.

sviranje melodije koje su se skraćivale prstima bio je pet. Postavljene su preko hvataljke koja ima 29 polja. Citra se čuva u četvrtastoj kutiji dimenzija 65,5 x 39 x 8,5 cm. Osim što su koštani vijci malo napukli i nedostaje nekoliko žica, dobro je očuvana.

Ova citra je bila prvi instrument na kojem je Josip Štolcer Slavenski svirao kao dječak. Pripadala je njegovu ocu Josipu Štolceru, koji ga je podučavao jer i sâm svirao na citri. U svibnju 2016. predstavljena je na izložbi *Vrag vas skeljil Međimurci, idemo pljesat!* te je opisana u katalogu.[669] Od siječnja 2017. izložena je u novootvorenoj tematskoj sobi Josipa Štolcera Slavenskog na drugom katu stalnog postava MMČ-a.

11.3.3 Klavir (MMČ 7930)

Ovaj kratki koncertni klavir ravnih glatkih ploha ima dimenzije 100 x 109 x 105 cm. U horizontalnom korpusu u obliku krila, načinjenom od tamnog punog drva, smješten je željezni okvir nalik na položenu harfu. Stoji na tri noge koje se pri dnu sužavaju, a na završecima su imale kotačiće koji nedostaju. Nepoznate je marke. Naime, na sredini prednje plohe iznad klavijature nalazi se pozlaćena pločica na kojoj je bila signatura, ali je otpala. Klavijatura ima opseg od A_1 – e_4 (pet oktava i čista kvinta). Donje tipke su bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje crne, načinjene od ebanovine. Pedale nedostaju. Klavir je osrednje očuvan. Kućište je na nekoliko mjesta oštećeno, nedostaju kotačići na nogama, pedale i obloge na nekim donjim tipkama, a mehanika je u veoma lošem stanju. Donje tipke nisu u ravnini. Po dimenzijama i opsegu klavijature ovo je prvenstveno instrument za kućno muziciranje. Josipu Štolceru Slavenskom bio je potreban za skladateljski rad. Vjerojatno ga je nabavio oko 1930., za vrijeme druge skladateljske faze (1926. – 1939.), tijekom kojeg su nastale *Pesme i igre sa Balkana, Gudački kvarteti* br. 2, 3 i 4, *Prvi gudački trio, Duhački kvintet, Narodna suita, Muzika za komorni orkestar* (*Muzika 38), Suita (Šest narodnih), Balkanska suita, Balkanofonija, Koncert za violinu i orkestar, Sa Balkana, Chaos, Muzika za orkestar (Harmonije i disharmonije – Muzika 36), Četiri balkanske igre, Muzika i prirodnotonskom sistemu, Pjesme moje majke, Narodna kantata, Religiofonija* i dr.[670] Klavir je u svibnju 2016. predstavljen je na izložbi *Vrag vas skeljil Međimurci, idemo pljesat!* te je opisan u katalogu.[671] Pohranjen je u čuvaonici Kulturno-povijesnog odjela.

[669] Maša HRUSTEK SOBOČAN: *Vrag vas skeljil Međimurci, idemo pljesat!*, 25, kat. br. 3.
[670] Eva SEDAK: *Josip Štolcer Slavenski: skladatelj prijelaza*, sv. 2, 334-339.
[671] Maša HRUSTEK SOBOČAN: *Vrag vas skeljil Međimurci, idemo pljesat!*, 44, kat. br. 81.

11.3.4 Trautonij (MMČ 6311)

Trautonij je jednoglasni elektroakustički instrument nalik na mono-sintesajzer. Konstruirao ga je njemački akustičar Friedrich Trautwein (1888. – 1956.) po uzoru na teremin. Prvi ga je puta predstavio 1930. na festivalu *Neue Musik* u Berlinu. Naziv instrumenta izveden je iz prezimena izumitelja. Nastanak zvuka temelji se na elektronskim oscilacijama i kretanju prstiju svirača na metalnoj žici receptora. Na trautoniju su mogući efekti poput vibrata, portamenta i staccata. Zahvaljujući svojoj boji tona i mogućnosti dinamičkih gradacija osobito se koristio za zvučne efekte u filmu i kazališnim predstavama. Upotrebljavao se u orkestru, ali i kao solistički instrument. Trautoniju su svoja djela posvetili, među ostalima, Paul Hindemith (*Concertino za trautonij i gudački kvartet*, 1931.), Harald Genzmer (*Koncert za trautonij i orkestar br.* 1, 1939.; *Koncert za trautonij i orkestar br. 2*, 1952), Julius Weismann (*Tema, varijacije i fuga za trautonij i orkestar*, op. 143, 1943.) i Oskar Sala (*Koncert za trautonij i orkestar*, 1938.) Upravo je Oskar Sala (1910. – 2002.), Hindemithov učenik i Trautweinov asistent, bio najpoznatiji solist na trautoniju. Znatno ga usavršivši, konstruirao je 1949. tzv. *Mixtur-Trautonium* (dvoglasni truatonij). Taj se instrument svirao na tipkama s vrpcom nategnutom iznad njih. Vrpca je služila kao potenciometar, a različite artikulacije tonova postizale su se jačinom pritisaka na tipke.[672]

Prve trautonije proizvodila je njemačka tvornica *Telefunken*, osnovana u Berlinu 1903., najpoznatija po radijskim i televizijskim prijemnicima.U želji da ga popularizira, *Telefunken* je između 1933. i 1935. proizveo oko dvije stotine trautonija (tzv. *Volkstrautonium*). U tvornici *Telefunken* proizveden je i trautonij Josipa Štolcera Slavenskog. Dimenzije su mu 23,2 x 72,5 x 25 cm.[673] Njegova četvrtasta kutija izrađena je od smeđeg furniranog drva s pomičnim poklopcem. S unutrašnje strane ima pomični stalak za note. Unutar kutije je umetnut mehanizam sličan radiju. Nastao je u Berlinu 1933. i pripada modelu *Ela T 42*. Nosi natpis „Telefunken Trautonium / Schutzrechten von Helberger, Lertes, Trautwein“, na temelju čega saznajemo da su osim Friedricha Trautweina kao njegova izumitelja prava na izum uživali i pijanist Bruno Herberger te inženjer elektrotehnike Peter Leters. U svibnju 2016. predstavljen je na izložbi *Vrag vas skeljil Međimurci, idemo pljesat!* te je opisan u katalogu.[674] Od siječnja 2017. izložen je u novootvorenoj tematskoj sobi Josipa Štolcera Slavenskog na drugom katu stalnog postava.

---

[672] Richard ORTON – Hugh DAVIES: Trautonium, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 25, 704.
[673] Visina x širina x dubina.
[674] Maša HRUSTEK SOBOČAN: *Vrag vas skeljil Međimurci, idemo pljesat!*, 52, kat. br. 116.

Trautonij u MMČ-u izravno je povezan s eksperimentiranjem i djelovanjem Slavenskog na području elektroničke glazbe, koje seže u početak 1930-ih. Slavenski je razvijao teorijsku podlogu u znanosti kojoj je sâm nadjenuo ime *Astroakustika.* Njome je nazivao dio astronomije koji se bavi proučavanjem akustičkih zakona u svemiru. Smatrao je da isti zakoni vrijede i u glazbi i u svemiru. Trautonij je nabavio 1936. Te i iduće godine eksperimentirao je s elektroničkom glazbom smatrajući da je to glazba budućnosti. Iscrpno se bavio proučavanjem tonskog sustava, došavši do zaključka da je rješenje tonskog sustava u prirodnom tonskom sustavu s podjelom oktave na 53 tona. Rezultat takvog promišljanja je i njegova eksperimentalna skladba *Muzika u prirodnotonskom sistemu* iz 1937., čiji je prvi dio skladan za Bosanquetov harmonij (instrument izrađen da omogući sviranje tonskog sustava s podjelom oktave na 53 tona), a drugi za četiri trautonija i timpane.[675] U *Muzičkom glasniku* 1939. objavio je članak *Električni instrumenti*. [676] U njemu je, uz Hammond orgulje, teremin i Martenotove valove, detaljno opisao karakteristike trautonija koji je sâm posjedovao.[677]

11.4 Harmonij (MMČ 22558)

Ovaj harmonij, dimenzija 94 x 38 x 84 cm, ima oblik četvrtaste škrinje oštrih bridova. Škrinja je smeđe obojena. Jednostavnog je izgleda i bez ukrasa. Ima tri povlačka za uključivanje registara (manubrija) kojima nedostaju pločice s oznakama. Opseg klavijature je od C do f_3 (četiri oktave i čista kvarta). Donje tipke (2,3 x 13,6 cm) su bijele boje, a gornje crne (1 x 7,9 cm). Pedale (stupaljke za gaženje) ugrađene su u sredini donjeg dijela kućišta. Vjerojatno je nastao početkom 20. stoljeća. Nema signaturu na temelju koje bismo mogli saznati ime graditelja i mjesto podrijetila. Zatečen je u MMČ-u te nije zabilježeno kada je i od koga nabavljen. S obzirom na male dimenzije i blagi zvuk koji je imao, bio je pogodan za

[675] Eva SEDAK: *Josip Štolcer Slavenski: skladatelj prijelaza*, sv. 2, 287-288 i 337.
[676] Josip SLAVENSKI: Električni instrumenti, *Muzički glasnik*, 9 (1939) 1, 1-5.
[677] „To je ustvari jedan sandučić, koji se postavi na sto i ukopča s radioaparatom (čijim se zvučnikom koristi (ovim se želelo da cena instrumenta bude što jevtinija). Kad se sandučić otvori, ukaže se metalna žica na kojoj se svira, a više nje prekidač i jedno pokretno dugne *formant* kojim se reguliše boja, pet registara za nattonove i pottonove i njihove kombinacije i tri dugmeta za štimovanje. Normalan obim je tri i po oktave, s obzirom na orkestarske instrumente koji su jednoglasni i imaju isti ambitus, a pomoću tri dugmeta za štimovanje postižu se sve moguće kombinacije. Dugme *A* vrši funkciju međusobnog izjednačenja čiste oktave; dugme *B*, tzv. regulator za menzuru, može normalnu oktavu ili menzuru oktave od 18 cm rastegnuti do 60 cm. Time se lakoćom dobiju još manje diferencije od kome. Dugmetom *C* može se zvuk premestiti od neograničene dubine (od tonova gde se zvuk još ne sliva) do najveće visine, granice našeg sluha. *Formant* služi za ukopčavanje alikvotnih tonova od 1-og do 32-og, pet registara za pregrupiranje i oduzimanje pojedinih alikvotnih tonova. Sem ovoga postoji još jedna poluga za transponovanje raznih fiksiranih intervala (npr. pitagorejske kvinte i didimijske terce i dr.). I ovaj instrument je jednoglasan. Može se svirati na njemu i jednom i drugom rukom. Nedostaci su mu teškoće pri štimovanju, koje nastaju usled prevelike osetljivosti instrumenta, a i to što pored obične električne struje mora da ima i anodnu bateriju, koju treba svako pola godine menjati.“ Cit. *ibid*., 3-4.

kućno muziciranje. Danas je izvan upotrebe. Smješten je u stalnom postavu Kulturno-povijesnog odjela, točnije u građansko-spavaćoj sobi na drugom katu palače Staroga grada.

11.5 Gitara (MMČ 14036)

Dimenzije gitare su 94 x 31 x 8 cm. Izrađena je od smrekovine i javorovine. Ima 17 polja. Sačuvano je svih šest metalnih žica (ranije su vjerojatno bile crijevne) i šest vijaka za ugađanje. Jače je strukirana nego moderne gitare. Glasnjača je ispod konjića napukla, a na dnu se malo odlijepila od oboda. Osim jednostavne kružnice koja uokviruje okrugli zvučni otvor na glasnjači, nema drugih ukrasa. Uglavnom je svirana na prvoj žici što se vidi po izguljenim pragovima na hvataljci. Nema signaturu na temelju koje bismo mogli saznati ime graditelja i mjesto podrijetla. Prema izgledu se može pretpostaviti da je nastala početkom 20. stoljeća. Zatečena je u MMČ-u te nije zabilježeno kada je i od koga nabavljena. Oštećena je, jako prašnjava i izvan upotrebe. Pohranjena je u čuvaonici Kulturno-povijesnog odjela.

11.6 Citra (MMČ 26168)

Ova citra na prvi pogled djeluje kao inventar koji bi pripadao u kuću za lutke. Izgleda kao klavirić koji ima stilizirani poklopac nad klavijaturom i poklopac nad instrumentom u obliku krila. U kutiji se nalazi citra bez hvataljke koja ima dimenzije 54 x 35 x 13 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. U okruglom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se naljepnica s natpisom „Tisch-Klavier / zum Selbsterlernen / gesetzl. geschützt / Jul. Raab / Wien, XVI. Wattgasse 18“, zahvaljujući kojoj saznajemo da je ovaj „stolni klavir / za samoučenje / zakonom zaštićen“ oko 1900. sagradio bečki graditelj Julius Raab. Ovaj se instrument prilikom sviranja stavljao na stol, a bio je pogodan kao priprema za učenje klavira. Uz lijevi gornji i lijevi bočni rub glasnjače nalaze se 62 čunjasta metalna vijka za napinjanje isto tolikog broja žica. Ostalo ih je sačuvano 47, a neke su olabavljene. Uz suprotni rub glasnjače upisane su note i ljestvica po kojima se učilo svirati. Citra je prašnjava, prljava, neugođena i izvan upotrebe. Metalni dijelovi (žice i vijci) su korodirali, a rezonantna kutija je na više mjesta oštećena. Ime njezina prijašnjeg vlasnika nije poznato. Pohranjena je u čuvaonici Etnografskog odjela.[678]

[678] Do sada su u ovome radu evidentirane dvije ovakve Raabove citre: u Muzeju za umjetnost i obrt (MUO 33119) i Muzeju grada Zagreba (MGZ 67216). Ova je bila prva koju se moglo pregledati.

12. Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja i galerije Jastrebarsko

12.1 O Gradskom muzeju i galeriji Jastrebarsko

Gradski muzej i galerija Jastrebarsko otvoreni su 1996. Slijednik su Zavičajnog muzeja, koji je osnovan 1965. te se do 1990. nalazio u dvorcu Erdödy u Jastrebarskom. Smješteni su u preuređenoj zgradi stare gradske vijećnice (Vladka Mačeka 1). U muzeju se čuva se arheološka, kulturno-povijesna i etnografska baština Jastrebarskog i okolice. Posebno mjesto zauzima građa vezana uz dvorac i povijest grofova Erdödy, koju čine neobarokni salon, uporabni predmeti, oružje, lovački trofeji i fotografije grofa Stjepana IV. Erdödyja.[679]

12.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Gradskog muzeja i galerije Jastrebarsko

U muzeju se čuvaju se tri glazbena instrumenta: citra i helikon unutar Kulturno-povijesne zbirke, a dvojnice unutar Etnografske zbirke. Kustosici Jeleni Škrabe zahvaljujem na ustupanju fotografija i osnovnih podataka (inv. broj, dimenzije, prijašnji vlasnici, smještaj).

12.2.1 Citra (inv. br. 18)

Dimenzije citre su 53 x 33 x 4 cm. Izrađena je od smeđeg politiranog drva. Ima tzv. salzburški oblik što znači da je izbočena na gornjoj strani. Na lijevoj strani plosnate rezonantne kutije nalaze se 32 četvrtasta vijka (poslagana u dva reda) i pet čunjastih metalnih vijaka za napinjanje žica. Ispod njih je još pet koštanih vijaka. Broj žica kojima se svirala akordička pratnja bio je 32. Broj žica za sviranje melodije koje su se skraćivale prstima bio je pet. Postavljene su preko hvataljke koja ima 29 polja. U okruglom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se naljepnica s natpisom „E. Heidegger / Linz Austria“. Na prvom polju je utisnuto „Ed. Heidegger / Linz“, a na metalnom vijčaniku „Ed. Heidegger / Linz Donau / 42293“. U Linzu ju je izradio Eduard Heidegger (1851. – oko 1930.). Prema izgledu i gradbenim elementima može se pretpostaviti da je nastala između 1880. i 1890. godine.[680]

Pripadala je inventaru dvorca Erdödy u Jastrebarskom. U muzeju je izložena u Grofovoj sobi, u kojoj su predstavljeni predmeti uglavnom vezani uz grofa Stjepana IV. Erdödyja (1848. – 1922.). On je dvorac naslijedio od oca Karla VI. (Dragutina) Erdödyja (1816. – 1864.). Kao istaknuti ljubitelj prirode i lova, u dvorcu je imao bogatu prirodoslovnu zbirku. U Hrvatskom saboru bio je među velikašima – uz nekoliko prekida – od 1872. do

[679] Višnja ZGAGA (ur.): *op. cit.*, 271.
[680] U Glazbenoj zbirci Gradskog muzeja Varaždin zabilježene su dvije citre Eduarda Heideggera (GMV-KPO 3210 i GMV-KPO 72615) iz istog razdoblja. Za detalje o Heideggeru usp. dijelove posvećene tim citrama.

1918. godine.[681] Njegova sestra bila je slikarica i glazbenica Julijana (Julija) Erdödy Drašković (1847. – 1901.), čija su dosad poznata djela uglavnom sačuvana u dvorcu Trakošćan, gdje je i klavir (DT 1105) na kojem je upravo ona možda mogla muzicirati.[682]

Jaskansko vlastelinstvo naslijedio je sin Stjepanova bratića Gyule, grof Lajos (Ljudevit) Erdödy (1890. – 1926.). Od njega ga je 1926. kupio veletrgovac Aleksandar Ehrmann (1879. – 1965.).[683] On je u obnovu dvorca uložio znatna sredstva, u njemu je povremeno boravio, a u jugozapadnom krilu je otvorio prirodoslovni muzej. Međutim, Ehrmann je 1936. bankrotirao, a dvorac je 1939. otkupila općina. Ehermann je 1937. zoološku zbirku i arhiv obitelji Erdödy predao Družbi „Braće Hrvatskoga Zmaja“, no zbog izbijanja Drugoga svjetskog rata ona to nikada nije preuzela. Nakon rata veći dio zbirke završio je u Hrvatskom prirodoslovnom muzeju u Zagrebu.[684] U Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt čuvaju se dvije blokflaute (MUO 6485, MUO 6486), flageolet (MUO 6487) i tri signalne trube (MUO 6491, MUO 6492, MUO 6493), nastale u 19. stoljeću, koje potječu iz dvorca Erdödy u Jastrebarskom. Otkupljene su 1937. i 1938. od njihova dotadašnjeg vlasnika Artura Herzla.[685] U to se vrijeme inventar dvorca u velikoj mjeri rasipao i dospio u ruke različitih vlasnika. Ipak, spomenuti puhački instrumenti i citra svjedoče da je ranije u dvorcu bio razvijen glazbeni život, a njihov broj i raznovrsnost su bez sumnje bili veći.

12.2.2 Helikon (inv. br. 28)

Pojam helikon je u grčkoj mitologiji i klasičnoj književnosti predstavljao boravište muza, a kod starih Grka žičani instrument pravokutnog oblika (vrstu monokorda s četiri žice), koji je služio za izračunavanje matematičko-akustičkih odnosa pojedinih intervala. Helikon je i limeni puhački instrument čija je dugačka cijev savinuta u obliku kružnice. Svirač ga nosi „omotanog“ oko trupa, oslonjenog na lijevo rame. U drugoj polovici 19. stoljeća ušao je u sastave vojnih orkestara kao basovski instrument. Helikon o kojem je ovdje riječ dugačak je 92 cm, a promjer lijevka je 33,5 cm. Ima tri ventila. Rub lijevka i spojevi su posrebreni. Nema signaturu na temelju koje bismo saznali ime graditelja i mjesto podrijetla. Prema podacima iz muzeja, potječe s kraja 19. stoljeća. Relativno je dobro očuvan. Pripadao je Limenoj glazbi Dobrovoljnog vatrogasnog društva Jastrebarsko, predstavljajući akviziciju iz njezina

---

[681] Tatjana RADAUŠ: Erdödy, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 1998, sv. 4, 54-65; Lelja DOBRONIĆ: Dvor Jastrebarsko, *Kaj*, 8 (1975), 1/2, 151-153.
[682] Klavir je opisan u poglavlju o glazbenim instrumentima iz fundusa Drvora Trakošćan.
[683] Marko FAK: Aleksandar Ehrmann (1879. – 1965.), veleindustrijalac i mecena (skica za portret), *Radovi: radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 41 (2009) 1, 329-330.
[684] *Ibid.*, 333.
[685] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 34-35 i 46-48.

najranijeg razdoblja. Bio je dijelom izložbe koja je u Gradskom muzeju Jastrebarsko otvorena 4. svibnja 2018., na blagdan sv. Florijana, zaštitnika vatrogasaca. Inače je izložen u stalnom postavu, u dijelu koji je posvećen DVD-u Jastrebarsko.

Dobrovoljno vatrogasno društvo Jastrebarsko osnovano je 1889., a glavni inicijator osnivanja bio je trgovišni bilježnik i posjednik Stjepan Valenteković.[686] Među tzv. utemeljiteljnim članovima bio je i grof Stjepan IV. Erdödy, koji je uplatio 100 forinti. Prvi zapovjednik DVD-a bio je odvjetnik Metel Peklić.[687] Odbor mjesne glazbe ponudio je 26. rujna 1897. DVD-u da je preuzme te da se ubuduće zove Glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva. Upravni odbor vatrogasaca to je jednoglasno prihvatio.[688] Na sjednici od 26. studenog 1900. Metel Peklić „priobćuje veliki nered i neslogu, koja se opaža među glazbom i kapelnikom, kao i među samim muzikanti tako da društvo ne može ništa s glazbom obaviti“.[689] Peklić bi „bio za to da se glazba raspusti, pošto se članovi iste na marljiv polazak ničim prisiliti ne mogu“.[690] Društvo je raspustilo glazbu i javilo poglavarstvu općine „da se inštrumenti pohrane i preuzme ostatak duga“.[691] Ipak, sudeći prema zapisniku s glavne skupštine održane 4. svibnja 1907., glazba je opet djelovala jer Stjepan Valenteković predlaže „iako smo siromašni, iako nemamo veliku glavnicu, da bi se dalo nešto glazbenikom“.[692]

Dobrovoljno vatrogasno društvo više je puta gasilo požare kod grofa Stjepana IV. Erdödyja, a znak vatrogascima za početak intervencije bili su zvuci signalne trube. U grofovoj žitnici požar je izbio 10. rujna 1913. o čemu je zabilježeno: „Čim je trublja navijestila vatru, dođoše članovi do spremišta te pohrle sa strojevima na garište. Ciela zgrada je bila u moru plamena nu tik uz goruću zgradu bile su ogromne naslage slame i sijena i ostale gospodarske zgrade u groznoj pogibelji. Društvo je radilo na gorištu neprekidno 4 dana dok je bila vatra sasvim ugašena i svaka pogibelj zapriječena.“[693] U grofovim gospodarskim zgradama požar je buknuo 10. veljače 1921. O tome je zabilježeno: „Na poziv trublje pohrlilo je društvo sa svim spravama na garište, pod vodstvom zapovjednika [Vatroslava] Preprotića i podzapovjednika [Stjepana] Bauera. Četa i sprave, kao i zapovjednici, ostali su cijelu noć na gorištu i drugi dan do 4 sata poslijepodne, kad je vatra posvema ugašena bila.“[694]

---

[686] Nino ŠKRABE: *Dobrovoljno vatrogasno društvo Jastrebarsko 1889.-1997.*, DVD Jastrebarsko, Jastrebarsko 1997, 79.
[687] *Ibid.*, 87-89.
[688] *Ibid.*, 95.
[689] Cit. *ibid.*, 100.
[690] Cit. *ibid.*, 100.
[691] Cit. *ibid.*, 100.
[692] Cit. *ibid.*, 109.
[693] Cit. *ibid.*, 124.
[694] Cit. *ibid.*, 136.

13. Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Karlovac

13.1 O Gradskom muzeju Karlovac

Gradsko zastupstvo u Karlovcu iznijelo je 1904. mišljenje o potrebi osnivanja muzeja, a muzealni odbor sa zadaćom prikupljanja starina osnovan je 1911. Aktivnosti na prikupljanju predmeta zamrle su tijekom Prvog svjetskog rata te su obnovljene tek nakon Drugog svjetskog rata, točnije 1952. Naredne godine muzeju je u Zvijezdi, najstarijem i središnjem dijelu grada, na Trgu Josipa Jurja Strossmayera 7 dodijeljena zgrada u kojoj je i danas.[695]

13.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Gradskog muzeja Karlovac

U Etnografskom odjelu čuvaju se tradicijski instrumenti: u Zbirci drvodjelstva tambure, dvojnice i svirale prikupljene na karlovačkom i sisačkom području, a u Zbirci braće Seljan dio trzalačkog instrumenta tipa harfe iz Konga te veliki bubanj iz Kenije.[696] Ostali glazbeni instrumenti – ukupno tri – dio su Kulturno-povijesnog odjela. Signalna truba iz druge polovice 19. stoljeća izložena je u stalnom postavu. Druga dva primjerka pohranjena su u čuvaonici Kulturno-povijesnog odjela. Nastali su u Beču – citra Juliusa Raaba oko 1900. te pijanino Roberta Waldhäusla oko 1920. Ljubaznošću kustosa Igora Čuliga, voditelja Kulturno-povijesnog odjela, pregledani su prilikom posjeta muzeju u siječnju 2017.

13.2.1 Signalna truba (GMK KP-459)

U stalnom postavu u dvorani posvećenoj slobodnom vremenu i volonterizmu (glazbi, fotografiji, sportu i vatrogastvu), u vitrini s vatrogasnim kacigama i paradnim vatrogasnim mačevima, izložena je signalna ruba nastala u drugoj polovici 19. stoljeća. Načinjena je od mjedi. Dugačka je 31 cm. Cijev joj je savijena u dvama uvojima. Jednostavnog je izgleda. Pripada tipu prirodne trube što znači da nema ventile. Prema funkciji se može odrediti kao signalna truba koja se koristila kao signalni instrument, možda kao znak vatrogascima za početak intervencije. Nema signaturu koja bi otkrila detalje o graditelju i/ili mjestu podrijetla.

13.2.2 Citra (GMK KP-13042)

Riječ je o citri kakva je do sada evidentirana tri puta.[697] Izgleda kao klavirić koji ima stilizirani poklopac nad klavijaturom i poklopac nad instrumentom u obliku krila. U kutiji se

[695] Gradski muzej Karlovac: O nama, http://www.gmk.hr/O%20nama. Pristup: siječanj 2017.
[696] Zahvaljujem Tatjani Tomičić Geršić, muzejskoj pedagoginji i voditeljici Etnografskog odjela Gradskog muzeja Karlovac, na ustupljenim predmetnim karticama instrumenata.
[697] U Muzeju za umjetnost i obrt (MUO 33119), Muzeju grada Zagreba (MGZ 67216) te Muzeju Međimurja Čakovec (MMČ 26168).

nalazi citra bez hvataljke dimenzija 54 x 35 x 13 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. Ima 62 vijka za napinjanje isto tolikog broja žica. U Beču ju je oko 1900. sagradio Julius Raab („Jul. Raab / Wien, XVI. Wattgasse 18“).[698] Ime prijašnjeg vlasnika nije poznato.

Ono po čemu se ova citra ističe jest repertoar koji je uz nju sačuvan. Riječ je o zborovima (*Oj Hrvati, oj junaci*), popijevkama (*Kreče se ladja Francuzka* [sic] Branislava Milosavljevića; *Ich hab mein Herz in Heidelberg verloren* Freda Raymonda; *Du, nur du* Ernsta Arnolda), ulomcima iz opera (*Leise, leise, fromme Weise* iz *Strijelca vilenjaka* Carla Marie von Webera) i opereta (*Adieu Mimi* Ralpha Benatzkog; *Mala Floramye* Ive Tijardovića) te salonskoj (*Salome: orientalisches Lied und Foxtrott*, op. 355, Roberta Stolza) i plesnoj glazbi (*Creola-tango*). Repertoar je, dakle, bio popularnog karaktera. Sastojao se od tehnički nezahtjevnih aranžmana zabavne glazbe koja je obilježila 1910-e i 1920-e. Moglo ih se brzo savladati. Skladbe su tiskane na tzv. podložnim listićima koji imaju oblik trapeza te se tijekom sviranja mogli podložiti ispod žica citre. Kupljeni su u trgovini Franje Schneidera što otkriva pečat na njima „Kr. dvorski dobavljač / Franjo Schneider / Zagreb, Nikolićeva 10“.[699]

13.2.3 Pijanino (GMK KP bb)

Smeđe politirani drveni korpus ovog pijanina, dimenzija 144,5 x 61,5 x 126 cm, ima oblik pravokutnika ravnih i glatkih ploha. Uokviruje ga lagano izbočeni izrezbareni okvir iz kojeg su na završnim stranama izvučene četverostrane noge. Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,2 x 15,5 cm) su bijele boje, a gornje crne (1 x 9,5 cm). Stalak za note izrezbaren je horizontalnim linijama. Između stalka za note i klavijature je izrezbareni natpis obojen bijelom bojom: „R. Waldhäusl Clavier Salon Wien“ („R. Waldhäusl klavirski salon Beč“). Podatke o Robertu Waldhäuslu nije bilo moguće provjeriti u glazbenim enciklopedijama,[700] a za sada o njemu ništa nisam pronašla ni u bazi podataka o austrijskim graditeljima klavira.[701] U *Atlasu klavirskih brojeva* navedeno je samo da je bio aktivan u Beču od 1925. godine.[702] U to je vrijeme mogao nastati i ovaj pijanino. Moguće da je Waldhäusl nije bio (samo) graditelj nego zastupnik drugih klavirskih kuća. Na prednjoj gornjoj strani pijanino je ukrašen motivima lire i kratkovrate lutnje, koji su utisnuti pomoću matrice. Na dnu korpusa smještena su dvije pedale od mjedi (lijeva piano i desna forte). Osim što mu je politura izblijedila, dobro je očuvan. Darovala ga je 1998. obitelj Cimeša iz Karlovca.

---

[698] Za detaljniji opis usp. citru iz Etnografskog odjela Muzeja Međimurja Čakovec (MMČ 26168).
[699] Ovo bi moglo ići u prilog pretpostavci da je Schneider bio dobavljač i/ili zastupnik Raabovih citri. O tome usp. citru iz Zbirke predmeta svakodnevnog života Hrvatskog povijesnog muzeja (HPM/PMH-33521).
[700] Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*.
[701] Facteurs de pianos en Autriche, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_w.htm. Pristup: siječanj 2017.
[702] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 310.

14. Glazbeni instrumenti iz fundusa Zavičajnog muzeja Ozalj

14.1 O Zavičajnom muzeju Ozalj

Prvi muzej u Starom gradu Ozlju (Cesta Zrinskih i Frankopana 2) osnovao je 1930. povjesničar i arhivist Emilij Laszowski (1868. – 1949.), rodom iz Brloga na Kupi kraj Ozlja. Bio je to muzej Družbe „Braća Hrvatskog Zmaja“. Zavičajni muzej Ozalj (ZMO) osnovan je 1971. godine.[703] Njegov ravnatelj je kustos Stjepan Bezjak, voditelj svih muzejskih zbirki.

14.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Zavičajnog muzeja Ozalj

U čuvaonici Etnografske zbirke pohranjene su dvije jedinke izrađene u ozaljskom kraju oko 1950. Ta tradicijska glazbala evidentirana su u Tablici s popisima instrumenata po muzejima. Ostali instrumenti pripadaju Kulturno-povijesnoj zbirci. Pijanino *August Förster*, nastao u Češkoj (tadašnjoj Čehoslovačkoj) 1972., smješten je u galerijskom prostoru. Bubanj, nastao u Francuskoj oko 1800., te lovački rog, nastao u Žakanju oko 1810., izloženi su u stalnom postavu. Pregledani su prilikom posjeta muzeju u siječnju 2017.

14.2.1 Pijanino (ZMO 2697)

U galerijskom prostoru Zavičajnog muzeja Ozalj, gdje se priređuju izložbe domaćih akademskih slikara i likovnih amatera, smješten je pijanino marke *Förster.* Osim povodom otvorenja izložbi, na njemu se muzicira i na koncertima učenika karlovačke glazbene škole te njezina područnog odjeljenja u Ozlju. Izvrsno je očuvan te ga se redovito održava. U kolovozu 2015. darovali su ga supružnici Alena i Davor Kalinić. Na klaviru je o tome postavljena pločica: „Građanima Ozlja / od Alene i Davora Kalinića“. Korpus dimenzija 143 x 54 x 114 cm izrađen je od egzotičnog drva i premazan crvenkastosmeđim lakom visokog sjaja. Na dnu korpusa nalaze se dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Opseg klavijature iznosi sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,2 x 15,2 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 8,9 cm). Iznad klavijature je signatura „August Förster / Czechoslovakia“. U unutrašnjosti je, osim podataka o tvornici i zemlji podrijetla („Förster / Czechoslovakia“), zapisan serijski broj instrumenta 145 304 koji omogućuje precizno određivanje razdoblja njegova nastanka. Nastao je 1972. s obzirom na to da su se te godine u tvornici *Förster* proizvodili instrumenti od serijskog broja 144 700, a sljedeće (1973.) od broja 146 420.[704] U unutrašnjosti su

[703] Višnja ZGAGA (ur.): *op. cit.*, 253-254.
[704] August Förster: Alter & Wert, http://www.august-foerster.de/cms/de/22/Alter-&-Wert. Pristup: siječanj 2017. Usp. i Jan GROßBACH: *op. cit.*, 109.

zabilježeni i podaci o osvojenim zlatnim medaljama: „Gold Medals: London, Sydney, Cape Town, Melbourne“, a „Patented Construction“ svjedoči o zaštićenom patentu proizvođača.

Tvornicu za proizvodnju klavira *Förster* osnovao je 1859. Friedrich August Förster (1829. – 1897.) u gradu Löbau na istoku njemačke savezne države Saske. Franz Cäser Förster (1864. – 1915.), njegov sin i nasljednik, osnovao je 1900. drugu tvornicu u gradu Jiříkovu (njem. Georgswalde, hrv. Jurjevo) u Ústečkom kraju na sjeverozapadu Češke, uz granicu s Njemačkom. Tvornica u Jiříkovu je 1945. nacionalizirana, a instrumente sa signaturom *Förster* od tada je proizvodila češka tvornica *Petrof*.[705] Upravo je takv slučaj i s pijaninom u Zavičajnom muzeju Ozalj – nastao je u tvornici *Petrof* u Kraljičinom Gradacu. Za vrijeme Njemačke Demokratske Republike *Förster* je bio tzv. narodno poduzeće (njem. *Volkseigener Betrieb* ili *VEB*). Nakon pada Berlinskog zida 1991. ponovno ju je preuzela obitelj Förster. Od 1966. do 2008. na mjestu direktora bio je Wolfgang Förster, kojeg je naslijedila kćer Annekatrin Förster. Do 2009. u tvornici *Förster* proizvedeno je ukupno 164 500 klavira, a do 2012. taj je broj narastao do 165 000. Premda je današnja proizvodnja osjetno manja nego ranije (36 zaposlenika godišnje sagradi oko 80 klavira i 120 pijanina), dijelom i zato jer se instrumenti i dalje izrađuju ručno, *Förster* uspješno nastavlja tradiciju dulju od 150 godina.[706] Na našim su prostorima klaviri *Förster* uvelike prisutni, osobito u glazbenim i općeobrazovnim školama te kao instrumenti za vježbanje i kućno muziciranje.

14.2.2 Bubanj (SAKR 40/12)

Valjkasta rezonantna kutija ovog bubnja izrađena je od mjedi, a opna (membrana) od kože. S gornje i donje strane ima drvene obruče koji su povezani debelom špagom. Visina bubnja je 33 cm, a promjer 39,5 cm. Svirao se dvjema drvenim palicama, koje nisu sačuvane. Izrađen je u Francuskoj oko 1800., a pripadao je francuskoj vojsci. Njegov put od Zavičajnog muzeja Ozalj povezan je s povijesnom i političkim prilikama ovog područja. Nakon mira u Schönbrunu 1809. Francuzi od zapadnog dijela Koruške, Goriške, Trsta, Kranjske, Hrvatske, Vojne krajine te Istre, Dalmacije i Dubrovnika utemeljili Ilirske pokrajine, izravno podređene Francuskoj. Bubanj je pronađen u selu Trg kod Ozlja, na desnoj obali Kupe, koji je bio zadnja francuska linija na ovom području.[707] Francuska vojska, kojom je zapovijedao Rafael Dessena, ondje je boravila od 20. svibnja do 21. listopada 1809. Stanovali su u župnom dvoru,

[705] Povijest tvornice *Petrof* opisana je kod klavira iz Kulturno-povijesne zbirke Samoborskog muzeja (SM-bb).
[706] August Förster: Firmengeschichte der Firma August Förster, http://www.august-foerster.de/cms/de/7/Geschichte. Pristup: siječanj 2017.
[707] Branka STERGAR: *Ozaljski kraj od pretpovijesti do XX. st. Zavičajni muzej Ozalj: katalog muzejskih zbirki*, Zavičajni muzej Ozalj, Ozalj 2010, 53-54.

a zabilježeno je da su župniku Pavlu Koraču napravili su veliku štetu.[708] Ipak, od dobra koje su ostavili za sobom sačuvan je ovaj bubanj. Bubnjari vojne glazbe (tzv. harmonije) često se uopće nisu smatrali glazbenicima, ali su bili važni za poticanje i održavanje tempa, pogotovo kod juriša.[709] Bubanj se čuvao u župnom uredu Ozalj, a kasnije je predan na trajnu pohranu u Zavičajni muzej. Restauriran je 1989. Uz sablje i mačeve austrijske provenijencije, izložen je u stalnom postavu u dvorani posvećenoj oružju, u vitrini koja nosi naziv *Kršćansko oružje.*

14.2.3 Lovački rog (ZMO 1039)

U stalnom postavu u dvorani posvećenoj oružju nalazi se i vitrina pod imenom *Lovačko oružje.* Uz lovačke puške, posude za barut i lovački pribor, u njoj je izložen lovački rog. Nastao je oko 1810. u Žakanju, općini smještenoj 17 kilometara zapadno od Ozlja. Izrađen je od goveđeg roga. Osim što mu nedostaje usnik, dobro je očuvan. Dugačak je 43 cm, a promjer lijevka iznosi 6,5 cm. Na gornjoj strani su dvije mjedene kukice za koje je privezano crveno uže. Ubraja se među prirodne rogove što znači da nema ventile. Za vrijeme lova imao je signalnu ulogu. Zavičajnom muzeju Ozalj darovala ga je 1974. obitelj Petrović, vlasnici imanja u Trešćerovcu, četiri kilometra istočno od Ozlja, čiji je gospodar do kraja Prvog svjetskog rata bio hrvatski ban, pravni povjesničar i političar Nikola pl. Tomašić (1864. – 1918.), inače bratić Emilija Laszowskog.[710] U katalogu muzejskih zbirki *Ozaljski kraj od pretpovijesti do XX. st.* spomenut je u dijelu posvećenom lovstvu.[711]

[708] Emilij LASZOWSKI: Trg kod Ozlja, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 6 (1902) 1, 119-120.
[709] Vjera KATALINIĆ: Emocionalno slavljenje pobjede: prilog poznavanju glazbenih zbivanja u blizini protuturske granice 1789. godine, *Arti musices*, 44 (2013) 2, 188.
[710] Mirjana POLIĆ BOBIĆ – Darko TILL: Sjećanja Nede Prpić Gamiršek na život u Zagrebu između dvaju svjetskih ratova, *Hrvatska revija* (obnovljeni tečaj), 14 (2014) 3, 70-79.
[711] Branka STERGAR: *op. cit.*, 126.

15. Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Sisak

15.1 O Gradskom muzeju Sisak

Gradski muzej Sisak postoji od 1942. kada su osnovani Muzej i knjižnica grada Siska. Današnje ime nosi od 1945. Nalazi se u Ulici kralja Tomislava 10 i predstavlja središnju ustanovu u kulturi grada Siska. Građa iz njegova fundusa svjedoči o kulturnom, povijesnom i gospodarskom razvoju Siska. Muzej upravlja i sisačkom utvrdom Stari grad iz 16. stoljeća.

15.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Gradskog muzeja Sisak

Unutar dvije zbirke Kulturno-povijesnog odjela čuvaju se dva glazbena instrumenta. Klavir bečkoga graditelja Josepha Riedla, nastao oko 1875., pripada Zbirci varia. Riječ je o najkompleksnijoj zbirci odjela koja sadrži velik broj predmeta prikupljenih na području grada i okolice. Harmonij češkoga graditelja Jana Tučeka, vjerojatno nastao oko 1900., dio je Sakralne zbirke, koja svjedoči o vjerskoj raznolikosti Siska. Voditelj ove dvije zbirke je Vlatko Čakširan, ujedno i ravnatelj Gradskog muzeja Sisak.[712] Instrumenti se čuvaju u vanjskom depou Gradskog muzeja Sisak. Zahvalna sam stoga Vlatku Čakširanu što mi je omogućio da im prilikom posjeta muzeju u veljači 2017. pristupim i detaljno ih pogledam.

15.2.1 Klavir (1370P)

Ovaj koncertni klavir ima dimenzije 138 x 220 x 100 cm. U njegovu duguljastom horizontalnom korpusu od svijetlog furniranog i politiranog drva smješten je željezni okvir nalik na položenu harfu. Stoji na tri masivne noge koje su gore šire, pri dnu se sužavaju, a na završecima imaju kotačiće. Manji poklopac se nalazi iznad klavijature, a veći nad ostatkom instrumenta. Klavir ima konstrukciju sa željeznim okvirom i tri grede. Žice su ravne, a mehanika bečka. Opseg klavijature iznosi sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,3 x 15,1 cm) su bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje (1,2 x 10 cm) crne, načinjene od ebanovine. Dvije pedale smještene su na centralno ovješenoj liri (lijeva piano i desna forte). Stalak za note izrezbaren je vegetabilnim uzorcima. S njegove lijeve i desne strane su četvrtasta postolja. Na temelju signature iznad klavijature „Piano-Fabrik Josef Riedl in Wien“ saznajemo da je nastao u radionici bečkoga graditelja Josepha Riedla (? – 1878.). On je radionicu u okrugu Wien VII otvorio 1859. Nakon smrti ju je preuzela njegova udovica Adelheid Riedl.[713] Prema

[712] Gradski muzej Sisak: Odjeli: Kulturno-povijesni odjel, https://www.muzej-sisak.hr/odjeli/. Pristup: siječanj 2017.
[713] Christian FASTL: Riedl (Riedel), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_R/Riedl_Familie.xml. Pristup: veljača 2017. U Zbirci

izgledu, gradbeno-oblikovnim elementima i datumu graditeljeve smrti, može se pretpostaviti da je klavir nastao oko 1875. Danas je izvan upotrebe i u krhkom stanju. Poklopac nad instrumentom je oštećen i nije ga preporučljivo dizati. Ipak, koliko je bilo moguće pogledati unutrašnjost, čini se da je mehanika dobro sačuvana. Svakako bi trebalo razmisliti da se ovaj klavir prijavi na natječaj kojim bi se osigurala sredstva za restauratorsko-rekonstrukcijske radove, a potom da ga se predstavi sisačkoj javnosti.

Klavir je za muzej otkupljen 1995. od Marina Vilenice iz Siska. Na klaviru je tijekom prva tri razreda osnovne glazbene škole svirala njegova kćer Marina Vilenica, koja je maturirala klavir u glazbenoj školi Frana Lhotke u Sisku. Doktorirala je biologiju te predaje na Katedri za prirodoslovlje, geografiju i povijest Učiteljskog fakulteta u Zagrebu (Odsjek u Petrinji). Njezina sestra Ivana Vilenica je u osnovnoj glazbenoj školi Frana Lhotke učila flautu. Njihov otac klavir je kupio 1992. od Marjana Bogatića. U domu Bogatićevih na klaviru je u djetinjstvu svirala kćer Vlatka Bogatić (udana Brandić), a mlađi sin Marijan Bogatić često se igrao ispod klavira. Marijan Bogatić, kojem zahvaljujem na rekonstrukciji ove priče, radi u Gradskom muzeju Sisak kao viši muzejski pedagog. Marjan Bogatić kupio ga je 1989. od Vjere Pötzl, koja je radila u računovodstvu Glazbene škole Frana Lhotke. Njezin suprug Oliver Pötzl (1920. – 1982.) bio je istaknuti sisački sportaš koji se bavio nogometom, gimnastikom i tenisom, a najveće je uspjehe postigao u hokeju na ledu.

15.2.2 Harmonij (1102P)

Ovaj harmonij, dimenzija 100 x 46 x 96, ima oblik četvrtaste škrinje zaobljenih bridova. Kućište mu je izrađeno od smeđeg politiranog drva. Bočne strane kućišta lagano su izvučene i valovito izrezbarene. Pedale (stupaljke za gaženje) ugrađene su u sredini donjeg dijela kućišta. Iznad sredine klavijature, ispod stalka za note, nalazi se jedan registar (manubrij), kojem nedostaje povlačak i pločica s oznakom. Klavijatura ima opseg od C do c_3 (četiri oktave). Donje tipke (2,2 x 13 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 7 cm). Iznad klavijature se nalazi signatura „C. k. výs. / továrna na stavbu varhan a harmonií Jana Tucka v Hore Kutne / založeno r. 1869“, odnosno „carska i kraljevska povlastica / tvornica za gradnju orgulja i harmonija Jana Tučeka u Kutnoj Hori / osnovano 1869“. Početak natpisa „C. k. výs.“ kratica je od „Císařsko-kráľovská výsada“. Zahvaljujući tome saznajemo da je harmonij u gradu Kutná Hora (njem. Kuttenberg) u Srednjočeškom kraju (češ. Středočeský kraj), 70-ak kilometara istočno od Praga, izgradio orguljar Jan Tuček (1842. – 1913.). S lijeve strane

---

glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu čuvaju se tri instrumenta koja je sagradio Joseph Felix Riedl: prirodna truba (HGZ 49), truba s ventilima *in C* (HGZ 46) i bas trombon s ventilima (HGZ 50).

signature je grb Austro-Ugarske Monarhije, a s desne strane su dvije izblijedile medalje koje upućuju na to da je Tuček izlagao instrumente na izložbama i za njih osvajao nagrade. Kao što je spomenuto unutar signature, radionicu je osnovao 1869. U njoj je 1903. kao poslovođa radio češki orguljar Václav Holub (1877. – 1937.), koji se 1907. doselio u Požegu i tamo otvorio vlastitu radionicu čija je kvaliteta bila prepoznata diljem Hrvatske i Bosne.[714]

Organolog Božidar Grga zabilježio je u Dalmaciji nekoliko harmonija iz radionice Jana Tučeka: u župnoj crkvi sv. Eufemije u Sutomišćici na otoku Ugljanu (propao), samostanu sv. Luce u Šibeniku (mali putni harmonij, tzv. harmonet ili harmončin), katedrali sv. Lovre u Trogiru te katedrali uznesenja Blažene Djevice Marije u Dubrovniku.[715] Ovaj Tučekov harmonij vjerojatno je nastao oko 1900. Na više su ga mjesta napali drvotočci (u muzeju je 2009. provedena fumigacija). Stalak za note je oštećen, kao i oblozi nekih donjih tipaka. Prva i gornji dio četvrte oktave ne proizvode zvuk, a donji dio četvrte oktave je jako neugođen. Zvuk preostalog dijela klavijature ugodan je i blag. Prema podacima iz muzeja, 1975. darovao ga je Velimir Kraker (rođ. 1935.), istaknuti sisački kolekcionar starih gramofona, radio-aparata i ploča.[716]

[714] Emin ARMANO: *Orgulje hrvatskih graditelja: tragom Ladislava Šabana*, 248-249.
[715] Božidar GRGA: Podaci o harmonijima u Dalmaciji, *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*, 22 (2006), 97-108.
[716] Dugogodišnjim prikupljanjem, proučavanjem i restauriranjem Kraker je stvorio vrijednu privatnu zbirku, jedinstvenu ne samo u Hrvatskoj nego i šire. Njegova zbirka sastoji se od oko 90 radio-aparata, gramofona i fonografa te od preko 1700 ploča. Veći dio uređaja iz zbirke su unikatni primjerci, a zahvaljujući Krakerovoj brizi još su uvijek u funkciji. Usp. Vlatko ČAKŠIRAN: Zbirka Kraker u Sisku, *Muzeologija*, 51 (2014), 76-91.

16. Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Križevci

16.1 O Gradskom muzeju Križevci

Gradskom muzeju Križevci prethodila je Zavičajna zbirka, koja je otvorena 1952. povodom 700. obljetnice proglašenja Križevaca slobodnim kraljevskim gradom. Deset godina kasnije zbirka je preseljena u zgradu tzv. pavlinskoga gostinjca, sagrađenog krajem 18. stoljeća, gdje se muzej nalazi i danas (Ulica Tome Sermagea 2).[717]

16.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Gradskog muzeja Križevci

Unutar Kulturno-povijesne zbirke čuva se pet glazbenih instrumenta: tri instrumenta s tipkama – stolni klavir i dva klavira u obliku krila – te dvije citre. Citre i jedan klavir u obliku krila su ljubaznošću kustosa Ozrena Blageca, voditelja zbirke, pregledani prilikom posjeta muzeju u veljači 2017. Drugi klavir u obliku krila i stolni klavir tada su se nalazili na restauraciji, o čemu će više riječi biti u nastavku.

16.3 Skupina instrumenata s tipkama

Skupinu instrumenata s tipkama u Gradskom muzeju Križevci predstavljaju četvrtasti stolni klavir i dva klavira u obliku krila. Svi se odlikuju se bečkom mehanikom. Prema podacima iz muzeja, među njima najveće značenje ima stolni klavir, koji je rad nepoznatoga graditelja. Vjerojatno je nastao oko 1840., a mehanika upućuje na bečko podrijetlo. U Beču su nastala oba klavira u obliku krila. Prvi je oko 1865. izradio Johann Bossner, a drugi Rudolf Stelzhammer stariji oko 1900. Važnost i vrijednost ovih instrumenata je višestruka. S jedne strane oni svjedoče o kulturnom i glazbenom razvoju Križevaca, a s druge strane o vezi s Bečom kao kulturnim, umjetničkim i glazbenim središtem u kojem su nastali.

Gradski muzej Križevci prijavio je stolni klavir i klavir Johanna Bossnera na natječaj Ministarstva kulture Republike Hrvatske, koje je odobrilo sredstva za njihovu obnovu. Restauratorsko-rekonstrukcijski radovi povjereni su Umjetničkoj radionici *Heferer* iz Zagreba. Radovi su obuhvaćali cjelovitu obnovu instrumentalnog ustroja te vanjštine oba klavira. Za nadzor radova i izradu završne dokumentacije bio je zadužen križevački orguljaš Marko Đurakić. Radovi su izvedeni tijekom 2016. i 2017. Instrumenti su vraćeni u Križevce siječnju 2018. Smješteni su u prostoru Likovne galerije Gradskog muzeja Križevci na Trg Antuna Nemčića 6/1. Ova dva obnovljena instrumenta, kao dijelovi kulturno-spomeničke

[717] Gradski muzej Križevci: Povijest muzeja, http://www.gradski-muzej-krizevci.hr/?page_id=184. Pristup: veljača 2017.

baštine Križevaca, pridonose njegovanju povijesno obaviještene interpretacije klavirske i komorne glazbe 19. stoljeća. Kao takvi imaju važnu ulogu u koncertnom životu grada.

16.3.1 Stolni klavir (GMK-559)

Tehnički opis ovog klavira donosim ljubaznošću Tomislava Faullenda Heferera iz Umjetničke radionice *Heferer*, koji mi je ustupio studiju upućenu Gradskom muzeju Križevci.[718] Drveni korpus ima dimenzije 158 x 60 x 83 cm (visina bez nogu je 25 cm). Izrađen je od smrekovine te obložen orahovim furnirom. U obliku je četverokutne kutije zaobljenih rubova. Otvara se poklopcem koji se rasklapa na dva dijela. Manji poklopac služi kao preklop nad klavijaturom. Veći poklopac nalazi se nad ostatkom instrumenta. Klavir stoji na četiri noge kvadratnog oblika, koje se pri kraju sužavaju. S donje je strane zatvoren smrekovim daskama preko kojih je zbog konstruktivnog učvršćenja dijagonalno postavljena drvena greda. Ima drvenu konstrukciju s ravnim žicama postavljenim dijagonalno u odnosu na klavijaturu. Odlikuje se bečkom mehanikom s otpinjanjem, vilicama (vodilicama batića) od mjedi te hvatačima batića. Klavijatura, koja je smještena na prednjem lijevom dijelu korpusa, ima opseg od F_1 do f_4 (šest oktava).[719] Žice su grupirane na sljedeći način: od F_1 do E po jedna željezom opletena žica za ton; od F do f_4 po dvije čelične žice za ton. Rezonantna ploča izrađena je od smrekovine, a ugodbena greda od javorovine. Klavir ima dvije pedale smještene na centralno ovješenoj liri (lijevu piano i desnu forte).[720] Ovalna porculanska pločica na kojoj je bilo zapisano ime graditelja nedostaje pa nije poznato tko ga je izradio. Mehanika upućuje na bečko podrijetlo. Prema tehničkim karakteristikama se može pretpostaviti da je nastao oko 1840.

Prema podacima iz muzeja, o životu stolnog klavira prije nego što je tamo dospio postoje dvije mogućnosti. Prema prvoj, pripadao je obitelji baruna Ljudevita Ožegovića (1841. – 1913.), posljednjeg vlasnika dvorca Guščerovec u općini Sveti Petar Orehovec u Koprivničko-križevačkoj županiji. Guščerovec je ime dobio po obitelj Gušćer (Kustyer de Szent Ernö), koja ga je sedamdesetih godina 15. stoljeća sagradila kao utvrdu u svrhu obrane od Turaka. Krajem 16. i početkom 17. stoljeća utvrda je nadograđena i pretvorena u dvorac okružen vodenim opkopima. Dvorac je imao tridesetak prostorija od čega je jedna polovica

[718] Tomislav FAULLEND HEFERER: Povijesni klavir Tafeklavier, Zagreb 2015, studija iz dokumentacije Umjetničke radionice *Heferer* (rukopis). Zahvaljujem Tomislavu Faullendu Hefereru na njezinu ustupanju.
[719] *Ibid.*, 1.
[720] *Ibid.*, 2.

imala stambenu, a druga gospodarsku funkciju.[721] Vlasnici dvorca bile su, među ostalima, plemićke obitelji Keglević, Patačić i Sermage. Barunica Ivana Sermage (1811. – 1878.) donijela je dvorac u miraz udajom za baruna i preporoditelja Metela Ožegovića (1814. – 1890), Ljudevitova oca. Ljudevit je preuzeo dvorac 1858. Bio je član Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva te predsjednik križevačkog ogranka društva od 1874. do 1896. Kao aktivni član Narodne stranke od 1875. do 1884. bio je zastupnik u Saboru kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Kao član Hrvatskog sabora tri je puta izabran u Donji dom Ugarskog parlamenta (1875., 1878. i 1881.). Zbog svojih zasluga u političkom i gospodarskom životu, 1885. je imenovan carskim i kraljevskim komornikom.[722]

Ljudevit Ožegović amaterski se bavio i slikarstvom. Njegova sačuvana djela (25 slika i tri razglednice/fotografije) uglavnom se bave religioznim i povijesnim temama.[723] Posjed u Guščerovcu je 1910. rasparcelizirao i prodao seljacima, koji su ga 1914. do temelja porušili i materijal koristili za izgradnju svojih kuća. Danas o dvorcu svjedoče tek crteži i fotografije.[724] Ljudevitova kćer bila je operna pjevačica Lucija Ožegović (1896. – 1962.), koja je učila u glazbenoj školi HGZ-a i na Muzičkoj akademiji u Beču, a nastupala je u Narodnom gledališču u Ljubljani (1919. – 1920.), Narodnom gledališču u Mariboru (1920. – 1921.) te Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu (od 1922. do 1951., uz prekid od 1942. do 1945.).[725]

Prema drugoj mogućnosti, stolni klavir je oko 1890. po učitelju Đerđi iz Celja dovezen Josipu Erhatiću (1846. – 1933.) u Varaždin, a on ga je oko 1892. preselio u Križevce. To bi upućivalo na vezu između stolnog klavira i obitelji Erhatić, istaknutih graditelja orgulja podrijetlom iz Slovenije koji su od kraja 19. stoljeća djelovali u Križevcima. Začetnik obiteljske orguljarske djelatnosti bio je upravo Josip Erhatić, rođen u Litmerku kod Ormoža. Orguljarski zanat učio je od 1871. do 1874. kod Franza Rawkea u Mariboru. U vrijeme kada je mu stolni klavir (navodno) dovezen u Varaždin, radio je kod varaždinskog orguljara Josipa Pettera (1846. – 1912.). U Križevcima se vjerojatno nastanio oko 1890. i počeo raditi samostalno. Početkom 20. stoljeća osnovao je sa sinom Viktorom tvrtku *Josip Erhatić i sin* te razvio znatnu proizvodnju orgulja i harmonija. Njegov nasljednik bio je sin Viktor (1878. – 1960.). Nakon što je izučio zanat u očevoj radionici, tri godine se usavršavao u radionici *Walcker* u Ludwigsburgu,[726] a upoznao se i s orguljama glasovite pariške radionice *Cavaillé-*

[721] Mladen OBAD ŠĆITAROCI – Bojana BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI: *Dvorci i perivoji u Slavoniji: od Zagreba do Iloka*, Šćitaroci, Zagreb 1998, 170-171.
[722] Ozren BLAGEC – Gordana ĐURIČIĆ: Ljudevit barun Ožegović, *Cris*, 14 (2012) 1, 142-146.
[723] *Ibid.*, 146-155.
[724] Mladen OBAD ŠĆITAROCI – Bojana BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI: *op. cit.*, 170-171.
[725] Lucija KONFIC: Lucija Ožegović – život i karijera obilježeni ulogom majke, *Cris*, 14 (2012) 1, 45-62.
[726] Ludwigsburg je grad u njemačkoj saveznoj državi Baden-Württemberg, 13 kilometara sjeverno od Stuttgarta.

Coll. Modernizirao je i proširio očevu radionicu u Križevcima te je zapošljavao i do 15 radnika. Sve sačuvane orgulje radionice Erhatić uglavnom su vjerojatno Viktorovo djelo. Viktorov nasljednik bio je sin Branko Erhatić stariji (1910. – 1975.). On se bavio popravcima i pregradnjom orgulja, a razvio je i značajnu djelatnost s harmonijima. Potkraj 1930-ih utemeljio je radionicu u Splitu, koju je vodio do 1943. U Zagrebu je 1949. osnovao samostalnu radionicu koju je vodio do 1953. ili 1957., kada se vratio u Križevce. Njegov sin Branko Erhatić mlađi (1947. – 2003.) izučio je zanat uz oca, ali se nije kontinuirano bavio orguljarstvom nego je uglavnom otklanjao manje kvarove na orguljama.[727]

Prema sačuvanim instrumentima može se zaključiti da je radionica Erhatić gradila manje orgulje (do 12 registara), koje su uglavnom krasile župne crkve i kapele u mjestima križevačke okolice.[728] O obitelji Erhatić i njihovom djelovanju na području gradnje i popravljanja orgulja u Likovnoj galeriji Gradskog muzeja Križevci je od 18. do 29. lipnja 2015. priređena izložba *Obitelj Erhatić: križevački graditelji orgulja*. Izložbu je postavio viši kustos i tadašnji ravnatelj muzeja Zoran Homen, a objavljen je i katalog Marka Đurakića koji donosi rezultate njegovih istraživanja o obitelji Erhatić.[729]

Prema zapisu u predmetnoj kartici, odnosno izjavi Branka Erhatića starijeg, brijač Kmetić posudio je stolni klavir od Erhatića. Muzeju ga je 1957. prodala Marija Kmetić (vjerojatno supruga ili sestra brijača Kmetića).[730] Budući da se ova priča može pratiti sve do trenutka pohrane klavira u muzej te pruža točne podatke o tome kada je i od koga otkupljen, izvjesnija je od prve da je bio u vlasništvu obitelji Ljudevita Ožegovića. U tom bi slučaju njegova sudbina od rušenja dvorca Guščerovec 1914. do pohrane u muzej bila nepoznata. Napokon, moguće je da se istina krije u kombinaciji te dvije priče na za sada nepoznat način.

---

[727] Marko ĐURAKIĆ: *Obitelj Erhatić: križevački graditelji orgulja: Križevci, Likovna galerija, 18.-29. lipnja 2015*., Gradski muzej Križevci, Križevci 2015, 5-12; Emin ARMANO: *Orgulje hrvatskih graditelja: tragom Ladislava Šabana*, 78-90.

[728] To su: Preseka (župna crkva sv. Petra Apostola, 1903.), Carevdar (župna crkva sv. Barbare, 1905.), Miholec (župna crkva sv. Mihaela Arkanđela, 1906.; maknute iz crkve 1976.), Ilova (župna crkva Srca Marijina, 1906.), Pogančec (kapela Majke Božje Lauretanske, 1906.), Gušće (župna crkva sv. Nikole biskupa, 1908.), Kalnik (župna crkva sv. Brcka, 1908.), Stružec (kapela sv. Katarine, 1908.), Gornji Dubovec (župna crkva sv. Margarete, 1910.), Sveti Petar Orehovec (župna crkva sv. Petra, 1911.; stradale prilikom urušavanja zvonika crkve 2001.) i Sigetec (župna crkva sv. Marka, 1931.). Usp. Marko ĐURAKIĆ: *op. cit.*, 16-25.

[729] Marko ĐURAKIĆ: *Obitelj Erhatić: križevački graditelji orgulja: Križevci, Likovna galerija, 18.-29. lipnja 2015*., Gradski muzej Križevci, Križevci 2015.

[730] Nino Vranić snimio je stolni klavir 1974. tijekom projekta evidencije orgulja u Hrvatskoj pod vodstvom Ladislava Šabana. Fotografije se mogu pronaći u Zbirci fotografske dokumentacije Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, unutar Zbirke orgulja: http://fototeka.min-kulture.hr/hr/Predmet/3246/3. Pristup: veljača 2016.

16.3.2 Klavir (GMK-7764)

Tehnički opis ovog klavira ponovno donosim ljubaznošću Tomislava Faullenda Heferera, koji mi je ustupio studiju upućenu Gradskom muzeju Križevci.[731] Duguljasti korpus klavira ima obliku krila ima dimenzije 133 x 229 x 96 cm (visina bez nogu je 39 cm). Izrađen je od smrekovine i obložen orahovim furnirom. Stoji na tri masivne poligonalne noge koje na krajevima imaju kotačiće. Ima drvenu konstrukciju s ravnim žicama. Odlikuje se bečkom mehanikom s otpinjanjem, vilicama (vodilicama batića) od mjedi te hvatačima batića. Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Žice su grupirane na sljedeći način: od A_2 do Cis_1 po jedna željezom opletena žica za ton; od D_1 do A_1 po dvije željezom opletene žice za ton; od A_1 do a_4 po tri čelične žice za ton.[732] Rezonantna ploča je izrađena od smrekovine čiju stabilnost s donje strane podupiru uzdužno i poprečno postavljena rebra. Ugradbena greda je od javorovine. Tri željezna podupirača su postavljena paralelno sa žicama te su učvršćeni u nosive uzdužno-poprečne grede.[733]

Iznad klavijature nalazi se četvrtasti okvir unutar kojeg je natpis „J. Bessner / in Wien“. Na temelju toga se može zaključiti da je klavir u Beču sagradio Johann Bessner, vjerojatno 1865. Podaci o Bessnerovu životu za sada nisu poznati. U bazi podataka o austrijskim graditeljima klavira navedene su tek dvije adrese na kojima je zabilježen: 1845. u Stockgasse 146, Neubau; 1847. u Pfargasse 59, Windmühle.[734] Međutim, zna se da mu je zet bio graditelj klavira Alois Parttart (Pattart; 1841. – 1898.), koji je 1868. preuzeo njegovu radionicu u Gumpendorfu kraj Beča. Parttatt je 1892. u rodnom Atzgersdorfu u Donjoj Austriji (danas okrug Wien XXIII) sagradio tvornicu za proizvodnju klavira, a dvije godine kasnije i koncertnu dvoranu. Klaviri s bečkom mehanikom iz njegove tvornice izvozili su se diljem svijeta. Uživao je carsku i kraljevku privilegiju za izradu klavira (njem. *K. K. Privilegium*).[735] Tvornicu klavira je 1900. nastavio voditi njegov zet Edmund Luner („Alois Parttart's Eidam, Inh. Edmund Luner“, odnosno „Zet Aloisa Parttarta, vlasnik Edmund Luner“).[736] Prema za sada poznatim podacima ovo je jedini Bessnerov klavir na području Hrvatske.[737] Prije pohrane u muzej nalazio se u kući trgovca Nemčića,[738] na adresi Ivana

---

[731] Tomislav FAULLEND HEFERER: Povijesni klavir Johann Bessner, Zagreb 2015. studija iz dokumentacije Umjetničke radionice *Heferer* (rukopis). Zahvaljujem Tomislavu Faullendu Hefereru na njezinu ustupanju.
[732] *Ibid.*, 1.
[733] *Ibid.*, 2.
[734] Facteurs de pianos en Autriche: Bessner Johann, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_b.htm. Pristup: veljača 2017.
[735] Barbara BOISITS: Parttart (Pattart), Alois, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_P/Parttart_Alois.xml. Pristup: veljača 2017.
[736] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 191 i 223.
[737] Marko ĐURAKIĆ: Instrumentalni fond Gradskog muzeja u Križevcima, Križevci 2015, studija iz dokumentacije Gradskog muzeja Križevci (rukopis). Zahvaljujem Marku Đurakiću na njezinu ustupanju.

Zakmardija Dijankovečkog 2, preko puta crkve sv. Ane. Bio je smješten na katu te kuće, a jedna mu je noga visila u propalom podu. Komunalni radnici su ga izvukli, riskirajući da i sami propadnu, te su ga dopremili u Likovnu galeriju Gradskog muzeja Križevci. To je bilo 1981. ili 1982., s obzirom na to da je između 1980. i 1982. zgrada srušena te je sagrađena njezina današnja kopija.[739] Bio je u zapuštenom, necjelovitom i neupotrebljivom stanju. Od većih funkcionalnih i konstruktivno-tehničkih elemenata u potpunosti je nedostajala lira s dvije pedale. Tijekom restauracije u Umjetničkoj radionici *Heferer* u Zagrebu izvršena je temeljita i cjelovita obnova instrumentalnog ustroja i vanjštine.

16.3.3 Klavir (GMK-bb)

Ovaj kratki koncertni klavir glatkih ravnih ploha ima dimenzije 145 x 165 x 97 cm. Stoji na tri masivne noge na čijim su završecima kotačići. Opseg klavijature je sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,2 x 15,2 cm) su bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje (1 x 9 cm) crne, načinjene od ebanovine. Odlikuje se bečkom mehanikom. Rubovi korpusa s lijeve i desne stane klavijature lagano su izvučeni i valovito izrezbareni. Klavir ima dvije pedale (lijevu piano i desnu forte). Prema izgledu, gradbenim elementima i opsegu klavijature možemo pretpostaviti da je nastao oko 1900. Na temelju signature „Rudolf Stelzhammer / Wien“ saznajemo ga je u Beču izradio Rudolf Stelzhammer stariji (1864. – 1938.).[740]

Prema podacima iz muzeja, klavir je 2004. darovao Damir Šket, direktor tvrtke *Vegetariana* i bivši vlasnik mesne industrije *Improm.* On ga je kupio krajem 1980-ih od Zdenke Petrić za svog sina Damira Šketa, koji je na njemu vježbao dok je pohađao osnovnu glazbenu školu u Križevcima. Roditelji Zdenke Petrić (rođ. Lončar) kupili su ga 1957. u Zagrebu od violinista Tonka Ninića. U veljači 2017., u razgovoru sa Zdenkom Petrić, umirovljenom učiteljicom hrvatskog jezika, saznala sam da je klavir počela učiti kod Ide Hanžek, majke operne pjevačice Janje Hanžek. Glazbeno obrazovanje nastavila je u glazbenoj školi u Križevcima. Na klaviru je u djetinjstvu svirala i Nela Lončar, nećakinja Zdenke Petrić, koja je također pohađala glazbenu školu u Križevcima, a kasnije je odabrala stomatologiju za svoj životni poziv. U razgovoru s Tonkom Ninićem saznala sam da su mu klavir kupili roditelji po upisu na Muzičku akademiju u Zagrebu 1952. U sklopu studija violine u klasi Václava Humla i Ivana Pinkave, klavir obligatno učio je kod Jurice Muraja.

---

[738] Trgovačka obitelj Nemčić bila je podrijetlom iz Velikog Kalnika. Antun Nemčić Gostovinski (1813. – 1849.), književnik po kojem je trg na kojem je Likovna galerija dobio ime, te spomenuti trgovac Nemčić vjerojatno su bili u dalekom srodstvu. Usp. Ozren BLAGEC: Bela IV. i kalničko plemstvo, *Cris,* 12 (2010) 1, 234-244.
[739] Zahvaljujem Ozrenu Blagecu i Zoranu Homenu na ovim podacima.
[740] Za detalje o Rudolfu Stelzhammeru starijem usp. dio posvećen klaviru u Memorijalnom prostoru Bele i Miroslava Krleže Muzeja grada Zagreba (MBK 25).

Stelzhammerov klavir smješten je u Likovnoj galeriji Gradskog muzeja Križevci. Povremeno je u upotrebi. Tako je, na primjer, u sklopu manifestacije *Noć muzeja* 2016. i 2017. na njemu svirao pijanist Emin Armano. Jako je dobro očuvan. Ovo je drugi klavir Rudolfa Stelzhammera starijeg zabilježen u fundusima hrvatskih muzeja. Prvi je bio u Memorijalnom prostoru Bele i Miroslava Krleže Muzeja grada Zagreba (MBK 25).

16.4 Citre

Obje citre Gradskog muzeja Križevci pohranjene su u depou Kulturno-povijesne zbirke. U muzej su vjerojatno pristigle tijekom 1950-ih ili 1960-ih. Premda imena njihovih prijašnjih vlasnika nisu zabilježena, prisutnost citri u Križevcima svjedoči da su i u ovome gradu bile rado korišteni instrumenti kućnog muziciranja krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

16.4.1 Citra (GMK-6123)

Dimenzije citre su 51 x 31 x 4,5 cm. Izrađena je od smeđeg politiranog drva. Ima tzv. salzburški oblik što znači da je izbočena na gornjoj strani. Na lijevoj strani duguljaste plosnate rezonantne kutije nalazi se 27 četvrtastih (poslaganih u dva reda) i pet čunjastih metalnih vijaka za napinjanje žica. Ispod njih je još pet koštanih vijaka. Broj žica kojima se svirala akordička pratnja bio je 27. Broj žica za sviranje melodije koje su se skraćivale prstima bio je pet. Postavljene su preko hvataljke koja ima 29 polja. Etiketa s oznakom graditelja ili dobavljača je izblijedila. Vidljiv je tek početak natpisa: „Skladište gl…“. Nikakvi detalji nisu zabilježeni ni na vijčaniku ili na poljima. Iz tog razloga nije poznato ime graditelja i mjesto podrijetla. Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je nastala oko 1890. Osim što joj nedostaje nekoliko žica, dobro je očuvana.

16.4.2 Citra (GMK-6124)

Riječ je o citri kakva je do sada evidentirana četiri puta.[741] Izgleda kao klavirić koji ima stilizirani poklopac nad klavijaturom i poklopac nad instrumentom u obliku krila. U kutiji se nalazi citra bez hvataljke dimenzija 54 x 35 x 13 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. Ima 62 vijka za napinjanje isto tolikog broja žica. U Beču ju je oko 1900. sagradio Julius Raab („Jul. Raab / Wien, XVI. Wattgasse 18“).[742] Dobro je očuvana.

[741] U Muzeju za umjetnost i obrt (MUO 33119), Muzeju grada Zagreba (MGZ 67216), Muzeju Međimurja Čakovec (MMČ 26168) te Gradskom muzeju Karlovac (GMK KP-13042).
[742] Za detaljniji opis usp. citru iz Etnografskog odjela Muzeja Međimurja Čakovec (MMČ 26168).

17. Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja grada Koprivnice

17.1 O Muzeju grada Koprivnice

Začetkom Muzeja grada Koprivnice (MGKc) smatra se utemeljenje Odbora za osnutak Muzeja grada Koprivnice 1945. te volonterski rad Leandera Brozovića (1897. – 1962.), povjesničara veterine koji je bio njegov prvog kustos i ravnatelj. Muzej je za javnost otvoren 1951. godine.[743] Njegovo sjedište nalazi se u staroj gradskoj vijećnici na Trgu dr. Leandera Brozovića 1. Sastoji se od više izdvojenih jedinica: Galerije Koprivnica na Zrinskom trgu 9, Kuće Malančec u Esterovoj ulici 12, Spomen područja Danica u Đelekovečkoj cesti 9, Galerije naivne umjetnosti u Hlebinama te Galerije Ivana Sabolića u Peterancu.

17.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Muzeja grada Koprivnice

U Etnografskom odjelu, točnije Zbirci predmeta vezanih uz vjerovanja, igre i običaje, čuvaju se tradicijski instrumenti prikupljeni na području Podravine. S osnovnim podacima evidentirani su u Tablici s popisima instrumenata po muzejima.[744] Instrumenti umjetničke glazbe, koji su u fokusu ovog rada, čuvaju se unutar dvije zbirke. Prva je Zbirka svakodnevnog života Odjela povijesti, čiji je voditelj viši kustos Dražen Ernečić. Druga je Zbirka Vladimira Malančeca Odjela kulturne povijesti, čija je voditeljica viša kustosica Draženka Jalšić Ernečić. U muzeju su ti instrumenti prisutni na dva načina. U stalnom postavu *Koprivnica javno i privatno* na prvome katu muzeja nalazi se klavir marke *J. Heitzmann und Sohn* iz Zbirke svakodnevnog života. U kući Malančec, koja nije otvorena za javnost, unutar Zbirke Vladimira Malančeca jedna od manjih podzbirki jest i ona glazbenih instrumenata. U njoj se čuvaju klavir *Bechstein*, devet violina, mandolina i okarina. Instrumenti su pregledani prilikom posjeta muzeju u ožujku 2017.

17.3 Klavir (MGKc-bb)

Dimenzije klavira su 136 x 182 x 95 cm. Njegov duguljasti korpus izrađen je od smeđeg furniranog i politiranog drva. Unutar njega smještena je konstrukcija s tri željezne grede i ravnim žicama. Stoji na tri masivne noge. Opseg klavijature iznosi sedam oktava (A_2 – a_4; 85 tipaka). Donje tipke (2,2 x 14,6 cm) su bijele boje, obložene bjelokosti. Oblozi na nekim tipkama nedostaju. Gornje tipke (0,9 x 9 cm) su crne boje, načinjene od ebanovine. Odlikuje se bečkom mehanikom. Dva su mosta: basov 20 tonova i diskant 65 tonova. Žice su

[743] Muzej grada Koprivnice: Postanak i razvoj, http://www.muzej-koprivnica.hr/o-nama/postanak-razvoj-i-sastav/. Pristup: veljača 2017.
[744] Zahvaljujem Mariji Mesarić, višoj kustosici i voditeljici Etnografskog odjela Muzeja grada Koprivnice, na ustupljenim predmetnim karticama instrumenata.

grupirane na sljedeći način: od A_2 do F_1 po jedna željezna bakrom opletena žica za ton; od Fis_1 do E po dvije željezne žice za ton; od F do a_4 po tri željezne žice za ton. Dvije pedale, ranije smještene na centralno ovješenoj liri (lijeva piano i desna forte), nedostaju.

Natpis iznad klavijature pruža podatke o radionici i mjestu podrijetla: „J. Heitzmann und Sohn / K. K. Hof Forte-piano Fabrikant / in Wien“, odnosno „J. Heitzmann i sin / carski i kraljevski dvorski proizvođač klavira / u Beču“. Još više detalja o radionici donosi medaljon koji se nalazi s unutrašnje strane velikog poklopca iznad instrumenta. U unutrašnjoj kružnici je natpis „J. Heitzmann & Sohn / K. K. Hof-Fortepiano-Fabrikant / in Wien“. Vanjska kružnica donosi podatke o izložbama na kojima je radionica predstavljala svoje klavire te nagradama koje je za njih dobila: „betheilt m. d. [mit der] Auszeichnung Industrie-Ausstellung 1845 in Wien / 1854 in München / m. d. [mit der] grossen silb.[ernen] Medaille 1864 & 1865 in Linz“, odnosno „nagrađen nagradom Industrijske izložbe 1845. u Beču / 1854. u Münchenu / s velikim srebrnim medaljama 1864. i 1865. u Linzu“.

Radionicu je 1839. osnovao Johann Heitzmann. Od 1845. sjedište je imala u Wiedenu (okrug Wien IV). Na izložbi u Beču održanoj te godine, koja se spominje i na medaljonu, o Heitzmannu je zabilježeno: „Johann Heitzmann, graditelj klavira u Beču: klavir u obliku krila od orahovine [opsega] od 6¾ oktave s bečkom mehanikom; dobar instrument koji ispunjava sve uvjete da ga se može ponuditi po umjerenim cijenama. Izlagač je zahvaljujući dobrom radu i povoljnoj cijeni nagrađen časnim spomenom.“[745] O njegovu nastupu na izložbi u Münchenu 1854. je zabilježeno: „Johann Heißmann [sic] iz Beča (izložbeni broj 3428) predstavio je tri klavira u obliku krila po cijeni od 600, 500 i 400 florena. Prva dva su s bečkom, a treći je s engleskom mehanikom. Karakter tona svih instrumenata bio je ponešto tanak; pjevniji je kod klavira s engleskom mehanikom.“[746] Radionica je 1867. promijenila ime u *Heitzmann & Sohn.* Otada ju je vodio Johannov sin Ludwig Heitzmann. Budući da je takvo

[745] U izvorniku: „Johann Heitzmann, Clavier-Instrumentenmacher in Wien: Einen Flügel in Nußholz zu 6¾ Octaven, mit Wiener Mechanismus; ein gutes Instrument, welches allen Anforderungen entsprach, die man billiger Weise bei mäßigen Preisen stellen konnte. Der Einsender wurde wegen guter Arbeit und billiger Preise mit der ehrenvollen Erwähnung ausgezeichnet.“ Cit. Carl HARTMANN: Die musikalischen Instrumente und Geräte auf den österreichischen Gewerbeausstellung zu Wien im Jahr 1845, 28.

[746] U izvorniku: „Joh. Heißmann aus Wien (Nr. 3428) hatte drei Flügel ausgestellt, im Preise zu 600, 500 und 400 fl. Die ersten zwei mit wiener, und dritte mit englischer Mechanik. Der Charakter der Tones sämtlicher Instrumente war etwas dünn; mehr singend bei der Flügel mit englischer Mechanik.“ Cit. ***: *Bericht der Beurtheilungs-Commission bei der allgemeinen deutschen Industrie-Ausstellung zu München in Jahr 1854*, Georg Franz, München 1855, 99.

ime navedeno u signaturi iznad klavijature te na medaljonu, možemo pretpostaviti da je ovaj klavir nastao oko 1870. Ludwigov sin Otto Heitzmann preuzeo ju je 1898. godine.[747]

Klavir je dobro očuvan. Zatečen je u muzeju, a ime prijašnjeg vlasnika nije poznato. Smješten je na prvom katu, unutar stalnog postava *Koprivnica javno i privatno*. Njime je prikazan život koprivničkoga građanstva od kraja 18. stoljeća do kraja Prvog svjetskog rata.[748]

17.4 Zbirka Vladimira Malančeca (Donacija)

Zbirka Vladimira Malančeca donacija je koprivničkog odvjetnika, gradonačelnika i kolekcionara Vladimira Malančeca. On je Muzeju grada Koprivnice 1985. oporučno darovao obiteljsku vilu s vrijednom zbirkom slika, skulptura, namještaja te nizom manjih zbirki. Vladimir Malančec (1898. – 1985.) bio je najstarije od troje djece Matije Malančeca (1857. – 1945.) i Karoline Zinke Drage Malančec (rođ. Debić; 1866. – 1951.). Imao je sestru Miru (udanu Cekuš; 1899. – 1987.) i brata Fedora (1902. – 1985.). Na Pravnom fakultetu u Zagrebu doktorirao je 1921., nakon čega se vratio u Koprivnicu gdje je radio kao činovnik kotarske oblasti. Poslije je prešao u privatnu odvjetničku kancelariju oca Matije Malančeca. Dužnost gradonačelnika Koprivnice obnašao je u dva mandata (od 1928. do 1932.). Početkom Drugog svjetskog rata zatočen je u logore Danica i Jadovno, odakle je prebačen u zagrebački zatvor, iz kojeg je pobjegao i živio u ilegali sve do kraja rata.[749] Nakon završetka rata bavio se odvjetničkom praksom te sakupljanjem kulturnopovijesnih i umjetničkih predmeta.

U znak poštovanja prema njegovoj plemenitoj gesti darovanja, u kući Malančec je 1989. otvorena Zbirka Vladimira Malančeca. Uslijed ratne opasnosti zbirka je 1991. zatvorena. Nakon što su 1995. ustanovljena oštećenja na statici zgrade, pokrenute su mjere za njezinu sanaciju. Građa iz Zbirke Vladimira Malančeca još uvijek nije javno dostupna. U Muzeju grada Koprivnice je od 30. siječnja do 22. veljače 2015. održana izložba *Skriveno blago obitelji Malančec 1985. – 2015.* autorice Draženke Jalšić Ernečić.[750]

Donacija Vladimira Malančeca posjeduje znatan broj predmeta i niz manjih cjelina: stilski namještaj, slike, skulpture, zidne satove, zrcala, predmete umjetničkog obrta, glazbene instrumente, knjige, časopise stare razglednice i obiteljske fotografije. Ova zbirka predstavlja jedinstvenu ambijentalnu cjelinu koja, osim svoje umjetničke i kulturno-povijesne vrijednosti,

---

[747] Elisabeth Theresia HILSCHER: Heitzmann, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_H/Heitzmann_Familie.xml. Pristup: ožujak 2017.

[748] Muzej grada Koprivnice: Koprivnica javno i privatno, https://www.muzej-koprivnica.hr/koprivnica-javno-i-privatno/. Pristup: veljača 2017.

[749] Muzej grada Koprivnice: Kuća Malančec, http://www.muzej-koprivnica.hr/o-nama/objekti-i-zbirke/kuca-malancec/. Pristup: veljača 2017.

[750] Draženka JALŠIĆ ERNEČIĆ: *Skriveno blago obitelji Malančec*, Muzej grada Koprivnice, Koprivnica 2015.

posjeduje elemente memorijalne zbirke i zbirke svakodnevnog života dobrostojeće koprivničke obitelji tijekom druge polovice 19. i prve polovice 20. stoljeća. Muzeološki i koncepcijski srodne su joj Zbirka Anke Gvozdanović te Memorijalni prostor Bele i Miroslava Krleže u Zagrebu, u kojima se također čuvaju glazbeni instrumenti. Ono po čemu se Zbirka Vladimira Malančeca ističe jest brojnost i raznovrsnost sačuvanih instrumenata.

17.5 Podzbirka glazbenih instrumenata

Podzbirka glazbenih instrumenata u Zbirci Vladimira Malančeca broji 12 primjeraka: klavir, devet violina, mandolinu i okarinu. Najbrojnije su, dakle, violine na kojima su svirali Vladimir i Fedor Malančec. Nastale su tijekom druge polovice 19. i prve polovice 20. stoljeća. Razlikuju se po graditeljima i zemljama podrijetla. Četiri violine nemaju signaturu, a one koje je imaju otkrivaju da su ih izradili austrijski (Adolf Stowasser mlađi), češki (Jan Bašta, Josef Siebenhüner) i talijanski graditelji (Alberto Battioni). Josef Siebenhüner stariji je u Schönbachu u drugoj polovici 19. stoljeća izradio kopiju violine talijanskog majstora Domenica Montagnane. Ta se violina, osim kao najstarija, može istaknuti i kao najkvalitetnija violina u Zbirci Vladimira Malančeca. Alberto Battioni je u Ferrari oko 1880. načinio kopiju violine Jacopa Brandinija iz Pise. Violina iz tvornice Adolfa Stowassera mlađeg u Grazu nastala je početkom 20. stoljeća. U istom je razdoblju vjerojatno nastala i violina iz tvornice Jana Bašte u već spomenutom Schönbachu. Violina za koju je u signaturi navedeno da ju je u Cremoni 1773. sagradio Johann Anton Steiner (koji je zapravo djelovao u Markneukirchenu u Njemačkoj) posebna je kategorija, a njezina je izvornost upitna. Radovi toga graditelja nisu bili osobito cijenjeni, a ovdje je vjerojatno riječ o kopiji nepoznatoga graditelja, nastaloj prema Steinerovu modelu u prvoj polovici 20. stoljeća. Uglavnom je, dakle, riječ o tvorničkim primjercima i kopijama. Opisi svake pojedinačne violine slijedit će inventarne brojeve (od MAL-175 do MAL-183), koji su zapravo bili jedini muzejski podaci o njima.

Violine prate školovanje braće Malančec, od onih na kojima su počeli učiti (polovinke i tročetvrtinke), koje su najranije nabavljene i danas najnecjelovitije, pa do violina na kojima su vježbali tijekom osnovne, srednje škole i studija (Fedor Malančec). Napokon, na zadnje dvije violine Fedor Malančec amaterski je muzicirao u odrasloj dobi. Može se reći da je kvaliteta violinâ bila u skladu s njihovom namjenom. Violine su se u kući Malančec čuvale u posebnom ormaru u kojem su okomito visile, a kutije su im bile na policama. Ormar je bio na drugome katu u radnoj sobi ili hodniku, a kasnije je premješten na prvi kat gdje je bila

odvjetnička kancelarija.[751] Ista je situacija i sa smještajem klavira marke *Bechstein*, koji je vjerojatno nabavljen nedugo po izgradnji obiteljske vile 1902. Na njemu su muzicirale Karolina Zinka Draga Malančec i Mira Malančec. Preostala dva instrumenta također su nastala početkom 20. stoljeća: mandolina vjerojatno u Italiji, a okarina u radionici Heinricha Fiehna u Beču. Broj i raznovrsnost sačuvanih instrumenata svjedoči o važnosti koju je glazba imala za obitelj Malančec, čiji su članovi zahvaljujući dostatnom glazbenom obrazovanju mogli solistički muzicirati, ali se udruživati i u manje komorne sastave. Budući da kuća Malančec nije otvorena za javnost, zahvalna sam Draženki Jalšić Ernečić što mi je prilikom posjeta muzeju omogućila da pristupim instrumentima i pregledam ih *in situ*.

Fedor Malančec je prvu poduku iz violine primio je u dobi od sedam godina (1909.) od kapelnika koprivničke glazbe i skladatelja Tome Šestaka (1852. – 1921.). Majka Karolina je tijekom osnovne škole dva puta tjedno vodila Vladimira i njega na satove violine u Zagreb kod Václava Humla, koji je u to vrijeme bio učitelj violine i komorne glazbe u glazbenoj školi Hrvatskoga glazbenog zavoda. Dok je Vladimir s učenjem violine vjerojatno prestao u gimnaziji, Fedor joj je ostao posvećen mnogo dulje. Za vrijeme školovanja u II. kraljevskoj realnoj gimnaziji u Zagrebu, violinu je nastavio učiti kod Václava Humla, a teoriju *g*lazbe kod dirigenta Milana Sachsa.[752] Slikanje je privatno učio kod Mencija Clementa Crnčića, a kasnije se usavršavao u Beču i Parizu. Od 1921. do 1924. studirao je na Tehničkom fakultetu u Gdanjsku. U Zagrebu se 1925. zaposlio u *A. E. G. Unionu* (*Allgemeine Elektricitäts-Gesellschaft Unionu*). Krajem 1928. prešao je u *Direkciju pošte i telegrafa*.[753] U prosincu 1940. oženio se Marcelom (Elom) Šulek, sestrom violinista i skladatelja Stjepana Šuleka. U *Direkciji pošte i telegrafa* radio je do prijevremenog umirovljenja 1942., nakon čega se posvetio slikarstvu. Uslijedila su četiri desetljeća profesionalnog slikarskog djelovanja, tijekom kojeg je ostvario brojne samostalne i skupne izložbe u zemlji i inozemstvu.[754]

17.5.1 Klavir (MAL-48/1)

Dimenzije klavira su 149 x 226,5 x 99 cm. Njegov duguljasti korpus izrađen je od crnog furniranog i politiranog drva. Unutar njega je smještena metalna konstrukcija s kompaktnim željeznim okvirom. Žice su križane. Ima englesku mehaniku s dvostrukom repeticijom. Opseg klavijature iznosi sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,2 x 15,2 cm) su bijele, a gornje tipke (1,1 x 9 cm) crne boje. Natpis iznad klavijature „C. Bechstein“ upućuje

[751] Zahvaljujem Draženki Jalšić Ernečić na detaljima o smještaju violinâ.
[752] Draženka JALŠIĆ: *Fedor Malančec: koprivničke kronike*, Muzej grada Koprivnice, Koprivnica 1988, 11.
[753] *Ibid.*, 13.
[754] *Ibid.*, 19-25.

da je izrađen u tvornici *Bechstein*, koju je u Berlinu 1853. osnovao Friedrich Wilhelm Carl Bechstein (1826. – 1900.). Prva javna izvedba na Bechsteinovu klaviru bila je 22. siječnja 1857., kada je *Sonatu u h-molu* Franza Listza izveo njegov zet Hans von Bülow, koji je smatrao da je Bechstein „za pijaniste ono što su Amati i Stradivari za violiniste“. Uspjesi na Svjetskim izložbama u Londonu 1862. i Parizu 1867. potvrdili su Bechsteina kao sinonim za izvrsnost u umijeću gradnje klavira. Proizvodnja je njegovoj tvornici naglo porasla: s 300 instrumenata koliko je izrađivano u 1860-ih na 1000 u narednom desetljeću; 3000 tijekom 1890-ih te čak 5000 u razdoblju prije Prvog svjetskog rata. Uz to je bilo povezano i otvorenje druge tvornice u Berlinu 1880., a treće 1897. u Berlin-Kreuzbergu.

Bechstein je izrađivao klavire za ruske careve i europske kraljevske obitelji (talijansku, španjolsku, württemberšku, rumunjsku, švedsku, norvešku, prusku), a s engleskom kraljicom Viktorijom je imao službeni ugovor kao njezin dobavljač. Podružnicu u Londonu otvorio je 1885., a zatim i u Parizu, Beču i Sankt Peterburgu. Izvozio je klavire i u Australiju i Kanadu, države Commonweltha. U Berlinu je 1892. otvorio koncertnu dvoranu. Nakon njegove smrti 1900. tvornicu su preuzela njegova tri sina Edwin, Carl i Johann Bechstein te su u Londonu 1901. sagradili koncertnu dvoranu (1916. preimenovanu u *Wigmore Hall*). Za vrijeme Drugog svjetskog rada tvornica je potpuno uništena, ali je ponovno započela s proizvodnjom 1951. godine.[755]

Zbog skučenog prostora u vili Malančec nije bilo moguće pogledati glasnjaču i ustvrditi serijski broj klavira, ali se može pretpostaviti da je kupljen nedugo po izgradnji vil 1902. Lijevo iznad klavijature u izduljenom okviru nalazi se natpis „Chmel József és fia / Csász.[ári] és királyi udvari zongoragyárosok / Gizella-tér, Haas-palota“, odnosno „József Chmel i sin / carski i kraljevski vlasnici trgovine klavira / Gizellin trg, palača Haas“. Zahvaljujući tome saznajemo da je klavir kupljen u središtu Budimpešte na današnjem Trgu Vörösmarty (koji je od 1874. nosio ime prema nadvojvotkinji Giseli od Austrije), u trgovini koju je od 1870. vodio Gustav Chmel (1844. – 1928.), sin Józsefa Chmela (1811. – 1888.).[756] Klavir je smješten u prizemlju, gdje je u vrijeme obitelji Malančec bila odvjetnička kancelarija. Ranije se nalazio u velikom salonu na prvome katu. Na njemu je najprije svirala Karolina Zinka Draga Malančec, a potom i Mira Malančec, koja je bila školovana pijanistica. Od 1918. studirala klavir na Glazbenom konzervatoriju u Beču, a diplomirala je 1921.

---

[755] Cyril EHRLICH: Bechstein, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 3, 39; Frederic SCHOETTLER: *Bechstein*, u: Frederic SCHOETTLER, u: Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*, 43-44.
[756] Eszter FONTANA: Hungary – Piano Industry, u: Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*, 177-178.

godine.[757] Ulje na platnu *Portret gospođice Mire Malančec*, koje je 1918. naslikao Rudolf Krušnjak, prikazuje Miru Malančec za ovim klavirom u velikom salonu na prvome katu.[758] Osim kao najskupocjeniji, ovaj bi se klavir stoga mogao izdvojiti kao jedini instrument iz Zbirke Malančec na kojem je muzicirala akademski obrazovana glazbenica. Izvana je dobro očuvan, ali dosta tipaka ne radi (ne spuštaju se). Do 1997. bio je korišten za potrebe Umjetničke škole Fortunat Pintarić. Na njemu su vježbali učenici te se redovito ugađao.

17.5.2 Violina (MAL-175)

Ukupna duljina violine je 50 cm, duljina korpusa je 31,5 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 16 cm. Lakirana je žućkastosmeđim lakom. Konjić nedostaje. Glasnjača je iznad i ispod lijevog *f* otvora napukla. Rub glasnjače je s desne strane malo oštećen. Na ovoj je violini polovinki (1/2) Fedor Malančec počeo učiti 1909. u dobi od sedam godina pa možemo pretpostaviti da je nastala početkom 20. stoljeća. Upravo je spomenuta veličina violine prikladna za tu dob. Nema signaturu na temelju koje bi se mogli saznati detalji o graditelju i mjestu podrijetla. Čuva se u spremnici od šatorskog platna.

17.5.3 Violina (MAL-176)

Ukupna duljina violine 60 cm, duljina korpusa je 35,5 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 19 cm. Lakirana je tamnocrveno-smeđim lakom. Žičnjak je odlijepljen, a glasnjača ispod njega je napukla. Konjić nedostaje. Violina nema signaturu na temelju koje bi se mogli saznati detalji o graditelju i mjestu podrijetla. Na ovoj je violini Vladimir Malančec počeo učiti 1909. u dobi od sedam godina pa se može pretpostaviti da je, kao i prethodna, nastala početkom 20. stoljeća. Čuva se u spremnici od šatorskog platna.

17.5.4 Violina (MAL-177)

Ukupna duljina violine je 54 cm, duljina korpusa je 32 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 18 cm. Lakirana je narančastim lakom. Osim što se kod desnog udubljenja u obliku slova *C* lak malo izgulio, dobro je očuvana. Signatura „Adolf Stowasser / Instrumenten-Fabrik, Graz“ otkriva da je nastala u Grazu početkom 20. stoljeća u tvornici glazbenih instrumenata Adolfa Stowassera mlađeg (1865. – 1928.). On je nakon smrti svog oca Adolfa Stowassera starijeg (1842. – 1893.) preuzeo radionicu utemeljenu 1874., koja je

[757] Draženka JALŠIĆ: *Fedor Malančec: koprivničke kronike*, 8-12.
[758] Draženka JALŠIĆ ERNEČIĆ: *Rudolf Krušnjak (1883 – 1974)*, Muzej grada Koprivnice, Koprivnica 2014, 22.

osobito bila poznata po izradi limenih puhačkih instrumenata.[759] Gradnjom i restauracijom gudačkih instrumenata u Budimpešti bavio se Johann (János) Stowasser (1846. – 1923.), brat Adolfa Stowassera i stric Adolfa Stowassera mlađeg.[760] Violina se čuva u kutiji dimenzija 72,5 x 20,5 x 11 cm. S obzirom da je riječ o violini polovinki, može se pretpostaviti da je na njoj netko od braće Malančec svirao na početku glazbenog obrazovanja.

17.5.5 Violina (MAL-178)

Ukupna duljina violine je 55 cm, duljina korpusa je 33 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 19 cm. Na ovoj violini tročetvrtinki (3/4) braća Malančec vjerojatno su nastavila svoje glazbeno obrazovanje. Lakirana je tamnosmeđim lakom. Dobro je očuvana. Pohranjena je u kutiji dimenzija 73,5 x 22,5 x 11 cm. Nosi signaturu „Jan Basta / tovarna na hudebni nastroje a struny / v Schönbachu u Chebu v Cechách“, odnosno „Jan Basta / tvornica glazbenih instrumenata i žicâ / u Schönbachu kod Cheba u Češkoj“. To ukazuje da potječe iz tvornice Jana Bašte u Shönbachu u okrugu Cheb u Karlovarskom kraju na zapadu Češke. U Schönbachu je bila razvijena tradicija gradnje violinâ još od prve polovice 18. stoljeća. U vrijeme dok je Češka bila dijelom Austro-Ugarske Monarhije (od sklapanja Austro-ugarske nagodbe 1867. do 1918.) Schönbach je bio poznat kao „austrijska Cremona“. Snažan procvat doživio je izgradnjom željeznice početkom 20. stoljeća. Tamošnji su se graditelji okrenuli masovnoj proizvodnji te su gudačkim instrumentima (pogotovo violinama za učenike) snabdijevali ne samo europsko nego i sjevernoameričko tržište. Godišnja proizvodnja, u koju je bilo uključeno više od 3000 stanovnika Schönbacha, iznosila je oko 150 000 violina. U tom je razdoblju vjerojatno nastala i violina graditelja i trgovca Jana Bašte (Johanna Baste; djelovao od 1882. do nakon 1930.)[761] o kojoj je ovdje riječ. Po završetku Prvog svjetskog rata Schönbach je postao dijelom Čehoslovačke. Nakon Münchenskog sporazuma 1938. Njemačka je okupirala područje Sudeta, unutar kojih se nalazi i Karlovarski kraj. Čehoslovačka je prijeratne granice ponovno uspostavila 1946. te je ime grada promijenjeno u Luby, koje nosi i danas.

---

[759] U Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu čuva se bas trombon Adolfa Stowassera starijeg (HGZ 53), nastao u Grazu između 1874. i 1893. U radionici Adolfa Stowassera mlađeg u Grazu nastale su 1916. četiri počasne vojničke spomen-trube koje se čuvaju u Zbirci odora Hrvatskog povijesnog muzeja u Zagrebu (HPM/PMH-83641, HPM/PMH-25842, HPM/PMH-32979, HPM/PMH-32980).
[760] Christian FASTL: Stowasser (Stohwasser), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Stowasser_Familie.xml. Pristup: ožujak 2017.
[761] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 33; Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 1, 119-120; Tereza ŽŮRKOVÁ: *op. cit.*, 25 i 168.

17.5.6 Violina (MAL-179)

Ukupna duljina violine je 58 cm, duljina korpusa je 35 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20 cm. Lakirana je narančastim lakom. Konjić nedostaje, a žičnjak se odlijepio. Inače je violina dobro očuvana. Pohranjena je u kutiji dimenzija 78 x 24 x 11 cm. Nosi nosi signaturu „Jacopo B…dini / fece in Pisa L'Anno 1799". Uz nju je sačuvan atest (potvrda o podrijetlu i kvaliteti), koji je u Grazu 17. lipnja 1924. potpisao graditelj violinâ Alois Max Palfner (1884. – 1947.). On je u Beču učio kod graditelja i restauratora gudačkih instrumenata Carla Hermanna Voigta (1850. – 1925.). O tome svjedoči zaglavlje atesta: „A. M. Palfner / Geigenbaumeister / (Schüler von C. H. Voigt, Wien) / gerichtlich beeideter Schätzmeister. / Vorstand der genossenschaft. Fachprüfungskommission / Graz, Zinzendorfgasse 1", odnosno „A. M. Palfner / majstor graditelj violina (učenik C. H. Voigta, Beč) / ovlašteni sudski procjenitelj / Odbor zadružne ispitne komisije / Graz, Zinzendorfgasse 1". Tekst atesta glasi:

> „Stručno mišljenje
> da je violina s ceduljom Jakopo Brandini Pisa 1799., koja mi je predana na procjenu, u svim dijelovima izvorna talijanska majstorska violina te je po mojem mišljenju djelo Alberta Battionija, nastalo u Ferrari oko 1880." [762]

Talijanski graditelj Jacopo Brandini djelovao je u Pisi od oko 1765. do 1807. Stručna literatura o njemu navodi da „iako ne pripada prvorazrednim majstorima i violine nisu bile osobito lijepe, gradio je solidne instrumente uz dobar izbor drva i laka".[763] Prema Palfnerovu mišljenju, po uzoru na Brandinija ovu je violinu sagradio Alberto (Alberti) Battioni. On je učio od oca Marca Antonija Battionija u rodnom Folignu, gradu u provinciji Perugiji, regiji Umbriji, u središnjoj Italiji. Nakon 1884. ili 1855. djelovao je u Ferrari na sjeveru Italije.[764]

17.5.7 Violina (MAL-180)

Ukupna duljina violine je 60 cm, duljina korpusa je 36 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20 cm. Lakirana je narančastim lakom. Glasnjača je na gornjem desnom dijelu malo oštećena. Čuva se u kutiji dimenzija 79 x 24 x 11 cm. Nosi sljedeću signaturu: „Genaue Copie von Josef Siebenhüner sen. Schönbach / Dominicus Montagnana / sub signum Cremonae Venetiis 17" (zadnja dva broja se ne vide), odnosno „vjerna kopija Josefa

---

[762] U izvorniku: „Gutachten. Die (Das) mir zur Beurteilung vorgelegte Geige mit Zettel Jakopo Brandini Pisa 1799. ist in allen Teilen eine Original italienische Meistergeige und nach meiner Meinung ein Werk des Alberto Battioni, Ferrara um 1880 gemacht."
[763] Cit. Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 56.
[764] *Ibid.*, sv. 2, 34.

Siebenhünera starijeg Schönbach / Domenico Montagnana / pod znakom Cremone Venecija 17“. Na temelju toga možemo odrediti da ju je u Schönbachu izgradio Josef Siebenhüner stariji. On je bio sin Berharda Siebenhünera, koji je između 1778. i 1826. također djelovao kao graditelj violina.[765] Josef Siebenhüner mlađi bio je trgovac glazbenim instrumentima. Prema signaturi se može zaključiti da je Josef Siebenhüner stariji – vjerojatno u drugoj polovici 19. stoljeća – izradio ovu violinu kao kopiju talijanskog majstora Domenica Montagnane (1686. – 1750.), koji je kako u svoje vrijeme tako i danas cijenjen kao graditelj vrhunskih violina i violončela. Ova violina ne samo da je najstarija nego je i najkvalitetnija od svih violina u Zbirci Vladimira Malančeca te predstavlja rad solidnog majstora.

17.5.8 Violina (MAL-181)

Ukupna duljina violine je 59 cm, duljina korpusa je 36 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20 cm. Lakirana je narančastim lakom. Osim što se desno od hvataljke lak malo izgulio, dobro je očuvana. Žičnjak je boje bjelokosti te je naknadno promijenjen. Bojom odgovara pražiću na vrhu hvataljke. Donji dijelovi *f* otvora su dosta ulegnti. Srednji dijelovi *f* otvora su dosta široki i grubo izvedeni, a gornja (vanjska) linija ne prati donju. Ovo je moglo biti posljedica toga što je majstoru koji je naknadno mijenjao dušicu puknuo jedan *f* otvor pa ga je pokušavao „popraviti“ i „uskladiti“ s drugim. Violina se čuva u kutiji dimenzija 78,5 x 23,5 x 11 cm. Naljepnica sa signaturom na temelju koje bi se mogli saznati detalji o graditelju i mjestu nastanka se odlijepila i izgubila. Vjerojatno je nastala oko 1920.

17.5.9 Violina (MAL-182)

Ukupna duljina violine je 58,5 cm, duljina korpusa je 35,5 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 19 cm. Lakirana je crvenkastosmeđim lakom. Oka *f* otvora dosta su velika. Osim malog oštećenja laka na gornjem desnom dijelu glasnjače dobro je očuvana. Nosi signaturu „Joannes Anton Steiner / Musicus Instrumentalis / a Cremonae 1773“, odnosno „Johann Anton Steiner / graditelj glazbenih instrumenata / u Cremoni 1773“. Johann Anton Steiner djelovao je između 1760. i 1773. u Markneukirchenu u Saskoj, gradu poznatom po brojnim radionicama za izradu gudačkih i limenih puhačkih instrumenata. Stručna literatura njegove violine opisuje kao „vrlo običan rad i nelijepi model“.[766] Ipak, to ga nije sprečavalo da na njima kao (očito neistinito) mjesto podrijetla navede Cremonu. Izvornost ove violine je upitna, a uz nju nema atesta koji bi o tome pružio više podataka. Vjerojatno je riječ o kopiji

[765] *Ibid.*, sv. 2, 465-466; Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 2, 274.
[766] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 484.

nepoznatoga graditelja, nastaloj prema Steinerovu modelu u prvoj polovici 20. stoljeća. Johanna Antona Steinera ne smijemo zamijeniti s Jacobom Stainerom (1617.? – 1683.) iz Absama kod Innsbrucka, utemeljiteljem tirolske graditeljske škole i najistaknutijim graditeljem gudačkih instrumenata klasičnog razdoblja izvan Italije. Ova i iduća violina čuvaju se u četvrtastoj kutiji s inicijalima „F. M.“ što upućuje da ih je svirao Fedor Malančec.

17.5.10 Violina (MAL-183)

Ukupna duljina violine je 60 cm, duljina korpusa je 35,5 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20 cm. Lakirana je tamnosmeđim lakom. Osim što se na gornjoj desnoj strani glasnjače i obodu lak malo izgulio, dobro je očuvana. Nema signaturu. Može se pretpostaviti da je nastala u prvoj polovici 20. stoljeća.

17.5.11 Mandolina (MAL-184)

Dimenzije mandoline su 62 x 20 x 14,5 cm. Korpus je kruškolikog oblika. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod od javorovine. Ima četiri para metalnih žica. Osam vijaka za ugađanje načinjeno je od bjelokosti. Četiri se nalaze s lijeve, a četiri s desne strane ravnog vrata. Na hvataljci je 19 polja. Pragovi su metalni. Gornji dio glasnjače (od hvataljke do konjića) ukrašen je velikim crnim ukrasom valovitih rubova. Na ukrasu su aplicirani zlaćani vegetabilni motivi: cvijet s pet latica i listići. Zvučni otvor na glasnjači je karakterističan po tome što nije ovalnog ili okrugog oblika nego je poput stilizirane latice. Žičnjak na dnu korpusa je metalni. Pripada napuljskom (napolitanskom) tipu mandoline s obzirom na to da joj je stražnja strana ispupčena. Na njoj se nalazi 13 rebara s letvicama između njih. Osim što je na donjem dijelu glasnjače (od konjića do žičnjaka) vidljiva pukotina, dobro je očuvana. Nema signaturu na temelju koje bi se mogli saznati detalji o graditelju. Vjerojatno je nastala u Italiji početkom 20. stoljeća. Predstavljena je 2015. na izložbi *Skriveno blago obitelji Malančec*. Bila je izložena u rekonstrukciji ambijenta spavaće sobe s početka 20. stoljeća.[767]

17.5.12 Okarina (MAL-185)

Okarina je puhački instrument izduženog jajolikog oblika. Izrađuje se u različitim veličinama od terakote (pečene gline) ili porculana. Konstruirao ju je 1853. Giuseppe Luigi Donati (1836. – 1925.) u talijanskom gradiću Budriju, u blizini Bologne. Naziv „ocarina“ nastao je talijanizacijom riječi „ucaréina“ iz bolonjskog dijalekta, koja se koristila za tada

[767] Draženka JALŠIĆ ERNEČIĆ: *Skriveno blago obitelji Malančec*, 70-71.

omiljene glinene zviždaljke u obliku ptičica. „Ucaréina“ je umanjenica od riječi „uca“ („guska“) te na bolonjskom dijalektu znači „gušćica“.[768]

Zahvaljujući signaturi „H. Fiehn / Vienna / Made in Austria“ saznajemo da je ova okarina izrađena u radionici koju je u Beču vodio Heinrich Fiehn (1846. – 1941.). Vjerojatno je nastala početkom 20. stoljeća, u vrijeme njihove masovne proizvodnje. Dugačka je 17 cm, a na najširem dijelu (gdje je usnik) široka je 9 cm. Izrađena je od terakote i crno obojena. Vrhovi su obojeni zlatnom bojom. Lijevo iznad usnika je nejasno otisnut pečat koji oblikom podsjeća na medalje sa svjetskih izložbi. Fiehn za ovakvu kopiju nije dobio medalju, no to ga očito nije sprječavalo da na okarine stavlja takve pečate. Nečitkost pečata nije posljedica starosti instrumenta nego je vjerojatno namjerno nejasno otisnut (boja na njemu je dobro očuvana). Ima deset rupica za deset prstiju. Zlaćana slova ispisana na korpusu upućuju na to koja rupica svira koju notu. Na gornjoj strani s desna na lijevo to je ovako: d, e, f, g (za desnu ruku) te a, h, c, e (za lijevu ruku). S donje strane su još dvije rupice za tonove d i f (za palčeve) te rupa glasnica. Tonski opseg joj je undecima (od c_2 do f_3, kromatski). Dobro je očuvana. Okarine su se ranije, kao i danas, uglavnom upotrebljavale kao dječji i amaterski instrument pa se može pretpostaviti da je tako bilo i u obitelji Malančec.

[768] David LIGGINS: Ocarina, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 18, 308-310.

II. DIO: GLAZBENI INSTRUMENTI IZ FUNDUSA MUZEJA U SLAVONIJI, BARANJI I SRIJEMU

18. Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Virovitica

18.1 O Gradskom muzeju Virovitica

Gradski muzej Virovitica osnovan je 1953. Smješten je u središtu grada u dvorcu grofova Pejačević (Trg bana Josipa Jelačića 23), koji je od 1800. do 1804. građen prema nacrtima bečkog arhitekta Nikole Rotha. Raskošno kasnobarokno-klasicističko zdanje okruženo je opkopom i parkom, a svojim je položajem uvjetovalo urbanistički razvoj Virovitice. Grof Antun III. Pejačević, koji je na dvoru uzdržavao stalni gudački kvartet te priređivao koncerte i zabave, prodao je dvorac 1841. njemačkoj kneževskoj obitelji Schaumburg-Lippe, u čijem je vlasništvu bio do 1911. Tada ga je kupio grof Ivan Drašković, koji ga je prodao gradu Virovitici 1931. U muzejski prostor prenamijenjen je 1984. godine.[769] U sklopu Integriranog razvojnog programa Virovitice *5 do 12 za Dvorac*, sufinanciranog iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova, dvorac je 2019. temeljito obnovljen.

18.2 O glazbenim instrumentima Gradskog muzeja Virovitica

Unutar tri zbirke Kulturno-povijesnog odjela, čija je voditeljica do 1. ožujka 2019. bila viša kustosica Dubravka Sabolić,[770] čuva se pet glazbenih instrumenata. Riječ je o četiri instrumenta s tipkama: pozitivu, koncertnom klaviru, pijaninu i harmoniju. Peta je harmonika, koja također ima klavijaturu radi čega pripada tipu klavirske harmonike. Pozitiv koji se ranije nalazio u kapeli sv. Križa u Sedlarici, pripada Sakralnoj zbirci. Koncertni klavir, pijanino i harmonij dio su Zbirke namještaja i posoblja. Harmonika je dio Zbirke kulturnih i sportskih društava. Iako je njezina upotreba najprije bila vezana uz narodnu i zabavnu glazbu, harmonika se u drugoj polovici 20. stoljeća počela koristiti i u klasičnoj glazbi. Za nju se razvio bogat repertoar umjetničke glazbe. Učenje harmonike uključeno je u nastavne programe osnovnih i srednjih glazbenih škola te muzičkih akademija. U Virovitici se može učiti u Glazbenoj školi Jan Vlašimsky. Obradom harmonike iz Zbirke kulturnih i sportskih društava Kulturno-povijesnog odjela, nametnula se potreba i za obradom harmonike koja pripada Zbirci narodne umjetnosti i običaja Etnološkog odjela, čija je voditeljica viša kustosica Jasmina Jurković Petras. Situacija s harmonikama u ovome muzeju pokazala je

[769] Mladen OBAD ŠĆITAROCI – Bojana BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI: *op. cit.*, 320-329; Danica DRAGANIĆ: Gradski muzej: značajno kulturno središte, u: Dragutin FELETAR (ur.): *Virovitica: izabrane teme*, Gradsko poglavarstvo Virovitica – Nakladna kuća „Dr. Feletar“, Virovitica – Koprivnica 1996, 177-183.
[770] Nakon nje voditeljicom Kulturno-povijesnog odjela postala je kustosica Nikolina Hećimović.

koliko je ponekad teško odrediti točne granice između zbirki kulturno-povijesnog i etnološkog odjela te instrumenata umjetničke i zabavne glazbe, jer su se oni – ovisno o kontekstu – mogli koristiti za izvođenje i jedne i druge. Istraživanje je pokazalo da se na harmonikama koje se čuvaju u Gradskom muzeju Virovitica izvodila zabavna glazba u kojoj se uživalo na različitim proslavama (u slučaju prve) ili u vlastitu domu (u slučaju druge).

Instrumenti čiji opisi slijede u nastavku nastali su u vremenskom rasponu od druge polovice 18. do prve polovice 20. stoljeća. Svi su stranog podrijetla te potvrđuju različite kulturne utjecaje koji su se prožimali na ovome području, kao i izvan njega. Pozitiv nepoznatoga graditelja, koji je za kapelu sv. Križa u Sedlarici nabavljen 1764. ili 1765., vjerojatno potječe iz Štajerske. Koncertni klavir *Bösendorfer* nastao je u Beču 1892. Pijanino marke *Koch & Korselt* nabavljen je iz bečke trgovine *Albin Förstl*, a nastao je 1900. ili neposredno nakon toga u Liberecu na sjeveru Češke. Harmonij je nabavljen iz trgovine Ludwiga Horna u Apatinu, a vjerojatno je izrađen u Njemačkoj oko 1920. Harmonika *Hohner* iz Kulturno-povijesnog odjela nastala je u Trossingenu u Njemačkoj oko 1940. Harmoniku iz Etnološkog odjela izradio je Wilhelm Lubich u Červenoj Vodi na sjeveroistoku Češke krajem 19. stoljeća. Najudaljeniji je, dakle, njemački utjecaj: kod harmonike *Hohner* te harmonija iz trgovine Ludwiga Horna mlađeg, čija je obitelj također bila podrijetlom iz Njemačke. Srednjoeuropski utjecaji dolazili su iz različitih smjerova: štajerskog, bečkog i češkog. U Apatinu ne treba zanemariti ni mađarski utjecaj s obzirom na to da je Bačka nakon sklapanja Austro-ugarske nagodbe 1867. uključena u sastav Ugarske, odnosno Bačko-bodruške županije. Osim Srba, naseljavali su je Nijemci, Mađari, Hrvati i Slovaci, što je rezultiralo stvaranjem višenarodnog područja. U Viroviticu su se, pak, kao važno trgovačko i obrtničko središte, od početka 19. stoljeća doseljavale obitelji iz Njemačke i Češke. Virovitičani su u doba Austro-Ugarske redovito odlazili u susjednu Mađarsku na školovanje ili sajmove.

Gradski muzej Virovitica je zbog obnove dvorca Pejačević od siječnja 2017. bio zatvoren za javnost. Ponovno je otvoren u prosincu 2019. Građa je u međuvremenu bila preseljena u privremena spremišta. Zahvalna sam stoga višim kustosicama Dubravki Sabolić i Jasmini Jurković Petras što su mi u ožujku 2017. prilikom posjeta muzeju omogućile da pristupim instrumentima te ih pregledam. U nastavku će biti opisani po odjelima u kojima se čuvaju, a unutar Kulturno-povijesnog kronološki. Imena njihovih prijašnjih vlasnika temelje se na podacima iz muzeja.

18.2.1 Pozitiv (Kp-69)

Ovaj pozitiv ima dimenzije 114 x 67 x 117 cm. Načinjen je u obliku ormarića koji se zatvara dvokrilnim vratima. U prospektu (prednjoj strani drvenog ormarića) piramidalno su posložene 23 metalne svirale. Prve tri i zadnje četiri nedostaju (čuvaju se u muzejskom spremištu). Ukupno ih je, dakle, bilo 30. Neispunjeni dijelovi okvira nekoć su bili ukrašeni simetrično oblikovanim zavjesama od izrezbarena drva. Stalak za note također nedostaje. Mijeh je smješten na gornjoj ploči pozitiva. Instrument ima četiri registra. Klavijatura se nalazi ispod prospekta. Ima opseg od C/E do c_3; tri oktave i jednu skraćenu. Skraćena je prva, duboka oktava što znači da su neki tonovi izostavljeni: prva tipka koja izgleda kao E davala je ton C (otuda oznaka C/E), a tonovi D i E su smješteni na crnim tipkama. Na taj su način izostavljeni tonovi Fis i Gis, dok ostale tipke slijede uobičajeni raspored. Donje tipke (2,4 x 10,9 cm) su bijele boje, a gornje crne (1,3 x 6,8 cm). Sa svake strane sviraonika bile su po dvije kliznice, koje također nedostaju. U foničkom ustroju gotovo u svakom registru nedostaju svirale. Svirni i registarski ustroj sačuvan je u cjelosti. Na foničkom ustroju metalnih svirala vidljiva su mehanička oštećenja, a kućište su napali drvotočci. Spojni kanal od mijeha do zračnice nedostaje. Zbog svega navedenog pozitiv nije u funkciji.

Pripadao je inventaru drvene barokne kapele sv. Križa u Sedlarici, selu smještenom podno Bilogore, u južnom dijelu današnje općine Pitomača u Virovitičko-podravskoj županiji. Drvena barokna jednobrodna kapela sv. Križa u Sedlarici najvjerojatnije je sagrađena 1717. Pozitiv za kapelu nabavio je župnik Ivan Severinski 1764. ili 1765. Sudeći prema izgledu može se pretpostaviti da je u to vrijeme i nastao. Na njemu nema podataka o tome tko ga je izradio.[771] Možda je nabavljen iz Štajerske, kao i zvono na kojem je natpis „Franz Anton Pigmeth in Graz giess mich 1717“ („Franz Anton Pigmeth u Grazu izlio me 1777.“).[772] Kapela je postojala sve do 1939. kada je zbog trošnosti demontirana. Drugi svjetski rat usporio je gradnju nove pa je na njezinu mjestu tek 1963. započela izgradnja današnje zidane kapele. Dio starog inventara prenesen je u novu kapelu: glavni oltar sv. Križa iz 1743., skulpture Blažene Djevice Marije i sv. Salome Galilejske s glavnog oltara te zvono. Dio inventara od 1962. pohranjen je u Gradskom muzeju Virovitica: pozitiv, tabulati (drveni oslikani stropovi), pet anđela te skulpture sv. Marije Kleofine, sv. Ivana i Krista na križu.[773]

---

[771] Ladislav ŠABAN: Izvješće o pregledu i evidenciji orgulja kao spomenika kulture na području Nadbiskupije zagrebačke izvršenom za Zavod za zaštitu spomenika SR Hrvatske godine 1972., *Službeni vjesnik Nadbiskupije zagrebačke: prilog službenom vjesniku*, 61 (1972) 6, 3 i 17.

[772] Branko M. BEGOVIĆ BEGO: *Pitomača kroz prošlost 1: prilozi za povijest Pitomače*, Vlastita naklada, Pitomača 2015, 119.

[773] *Ibid.*, 111-116 i 215. Usp. i Branko BEGOVIĆ: Primjer baroknog sakralnog drvenog graditeljstva iz đurđevačke Podravine: kapela sv. Križa iz Sedlarice, *Podravski zbornik*, 13 (1987), 123-129.

Pozitiv je bio predstavljen na na izložbi *Barok u Virovitici: arhitektura, urbanizam, slikarstvo, kiparstvo, zlatarstvo*, koja je u Gradskom muzeju Virovitica priređena 1986. godine.[774] Prema izgledu, opsegu klavijature, skraćenoj najdubljoj oktavi, broju registara, sustavu kliznica, mogućem mjestu podrijetla te upotrebi u maloj seoskoj sredini, ovaj instrument pokazuje mnogo sličnosti s pozitivom iz kapele sv. Margarete u Kapelščaku, koji se čuva se u Muzeju za umjetnost i obrt (MUO 11939). S obzirom na to da je pozitiv za Kapelščak nabavljen između 1779. i 1784., pozitiv iz Sedlarice čak je i nešto stariji. Ovakav bi raritetni primjerak svakako valjalo restaurirati. U muzeju su za to već učinjene predradnje (zatražen je predračun za prvu fazu obnove). U obnovljenom dvorcu Pejačević smješten je na drugom katu, u prostoriju posvećenu društvenom životu i duhovnosti Virovitice.

18.2.2 Klavir (Kp-U/1382)

Dimenzije ovog koncertnog klavira *Bösendorfer*[775] su 155 x 255 x 100 cm. Stoji na tri masivne četverostrane noge na čijim su završecima kotačići. Ima metalnu konstrukciju s kompaktnim željeznim okvirom. Žice su križane. Mehanika je engleska s dvostrukom repeticijom. Ima dvije pedale (lijevu piano i desnu forte). Dva su mosta: basov 21 ton i diskant 71 ton. Žice su grupirane na sljedeći način: od F_2 do Es_1 po jedna čelična bakrom opletena žica za ton; od E_1 do Cis po dvije čelične bakrom opletene žice za ton; od D do c_5 po tri čelične žice za ton. Ovaj instrument pripada modelu *Grand Piano 275*, koji se proizvodio do 2001. Bio je najveći *Bösendorferov* klavir uopće. U podrumskoj dvorani Hrvatskoga glazbenog zavoda nalazi se isti model *Bösendorfera* (HGZ-G bb), nastao 1971. Istih je konstrukcijskih karakteristika, ali su njegove dimenzije još veće: 158 x 285 x 100 cm. Dvama instrumentima zajednički je veći opseg klavijature od uobičajenog (sedam oktava ili sedam oktava i mala terca), koji iznosi sedam oktava i čistu kvintu (od F_2 do c_5; 92 tipke). Donje tipke (2,3 x 15,2 cm) su bijele boje, a gornje crne (1 x 9,5 cm).

Klavir je izvana izvrsno očuvan, a mehanika je u dobrom stanju. Svake dvije godine ugađa ga Ivica Derner, majstor glazbalar iz Feričanaca.[776] U unutrašnjosti klavira zapisan je broj 3308. Budući da to nije serijski broj jer bi prema njemu klavir bio sagrađen oko 1851. ili 1852. godine,[777] za savjet sam poslala upit u tvornicu *Bösendorfer* u Beč. Rudolf Plank, voditelj servisnog centra, objasnio mi je da je to tzv. radni broj, a serijski broj ovog klavira je

[774] Đurđica CVITANOVIĆ – Ivo LENTIĆ – Dinka ROMAJ: *Barok u Virovitici: arhitektura, urbanizam, slikarstvo, zlatarstvo: katalog izložbe*, Centar kulture Virovitica, Virovitica 1986, 22.
[775] Povijest tvornice *Bösendorfer* opisana je kod klavira iz Zbirke instrumenata Hrvatskoga glazbenog zavoda (HGZ-G bb).
[776] Glazbalar – Ivica Derner, http://www.glazbalar-iderner.hr/. Pristup: ožujak 2017.
[777] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 59.

12 549. Izrađen je 1892. s obzirom na to da su se te godine izrađivali klaviri od serijskog broja 12 502.[778] Ustupio mi je podatak tko ga je i kada naručio. Prema tvorničkim računima, klavir je 1892. isporučen Muzičkoj akademiji u Zagrebu, odnosno glazbenoj školi Hrvatskoga glazbenog zavoda. Nabava ovako velikog i skupocjenog instrumenta vjerojatno je bila povezana uz povoljne financijske prilike koje su pratile HGZ 1891. Naime, Ravnateljstvo HGZ-a zatražilo je povišicu državne dotacije od 4000 na 12 000 forinti što je naišlo na pozitivan odgovor vladinih predstavnika.[779] Među nastavnicama klavira u glazbenoj školi HGZ-a u to su se vrijeme istaknule Emilija Makanec (učiteljica Svetislava Stančića) i Anka Barbot-Krežma (sestra Franje Krežme). Dvije su umjetnice u HGZ-u 1892., možda potaknute upravo ovim klavirom, tumačile solističke dionice u prvim zagrebačkim izvedbama dvaju zahtjevnih djela pijanističkog repertoara. Emilija Makanec nastupila je kao solistica u Beethovenovu *Trećem koncertu za klavir i orkestar u c-molu,* op. 37, a Anka Barbot-Krežma u *Prvom koncertu za klavir i orkestar u b-molu*, op. 23, Petra Iljiča Čajkovskog.[780]

Kako je klavir završio u Virovitici, nije poznato. Od kraja 1950-ih do 1995. bio smješten u Kazalištu Virovitica. Na njemu se sviralo u veseloj igri s pjevanjem u dva dijela *Saćurica i šubara* Ilije Okrugića-Srijemca, koja je premijerno izvedena u Kazalištu Virovitica u lipnju 1973. Osim glumaca, u njoj su nastupili tamburaški i pjevački sastavi Hrvatskog pjevačkog društva Rodoljub.[781] Muzeju grada Virovitice klavir je 1995. darovala Glazbena škola Jan Vlašimsky. Ona je po osnutku 1886. nosila ime Guslačka škola. Od 1945. preimenovana je u Gradsku muzičku školu, a od 1973. u Glazbena škola Josipa Štolcera Slavenskog. Od 1992. nosi ime po Jánu Nepomuku Vlašimskom (1861. – 1942.), kapelniku Gradske glazbe Virovitica, zborovođi Hrvatskog pjevačkog društva Rodoljub (osnovanom 1880.), učitelju glazbe, orguljašu i skladatelju češkog podrijetla, koji je punih pola stoljeća (od 1886. do 1936.) bio jedna od najistaknutijih ličnosti virovitičkoga glazbenog života.[782] Na klaviru se muzicira u različitim prigodama: na završnim koncertima učenika glazbene škole ili nastupima gostujućih umjetnika. U obnovljenom dvorcu Pejačević smješten je na prvom katu, u prostoriji posvećenoj Pejačevićima od Virovitice.

---

[778] Usp. *ibid.*, 59.
[779] Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 102-103.
[780] *Ibid.*, 109.
[781] Mirjana VODOPIĆ: „Saćurica i šubara“ i „Auto-servis medvjed i sin“ na sceni Gradskog kazališta, *Virovitički list*, 20 (15. lipnja 1973.) 843, 6. Usp. i Stjepan REDER: Kazalište u Virovitici, u: Dragutin FELETAR (ur.): *Virovitica: izabrane teme*, Gradsko poglavarstvo Virovitica – Nakladna kuća „Dr. Feletar“, Virovitica – Koprivnica 1996, 184-188.
[782] Vjenceslav HEROUT: *Jan Nepomuk Vlašimsky*, Češka beseda, Virovitica 2016; Dragutin DOPPLER: Glazbeni život Virovitice, u: Dragutin FELETAR (ur.): *Virovitica: izabrane teme*, Gradsko poglavarstvo Virovitica – Nakladna kuća „Dr. Feletar“, Virovitica – Koprivnica 1996, 127-134.

18.2.3 Pijanino (Kp-U/1284)

Crvenkasto smeđi korpus ovog pijanina ima dimenzije 141 x 63 x 130 cm. Opseg klavijature iznosi sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,4 x 15,4 cm) su bijele boje, a gornje crne (1, x 9,6 cm). Natpisi iznad klavijature pružaju o pijaninu niz podataka. S lijeva na desno otkrivaju trgovinu u kojoj je kupljen, radionicu u kojoj je izrađen te nagradu koju je radionica dobila za svoj rad. Lijevo iznad klavijature je natpis „Albin Förstl Wien / Clavier Etablissement“, što upućuje da je pijanino kupljen u trgovini *Klavierhaus Albin Förstl* u Beču. Trgovinu za prodaju i proizvodnju klavira *Albin Förstl* utemeljio je Albin Förstl 1884. Od tada do danas njezino je sjedište na istoj adresi – Bellariastraße 4 u središtu Beča (Wein I). U austrijskoj prijestolnici je krajem 19. stoljeća bilo više od dvije stotine graditelja klavira koji su nastojali zadovoljiti potrebe sve većeg broja kupaca. Povećavao se stoga i broj trgovina za njihovu prodaju. Do 1920-ih *Albin Förstl* se ubrajala među istaknute bečke radionice za gradnju klavira, a nakon toga se uglavnom posvetila njihovoj prodaji, održavanju i iznajmljivanju. *Albin Förstl* i danas je jedna od najvećih austrijskih trgovina za prodaju klavira u kojoj se kupcima nude klaviri marki *August Förster, Bechstein, Yamaha, Kawai, Korg, Roland, Hoffmann, Zimmermann* i dr.[783]

Na sredini iznad klavijature je natpis *Koch & Korselt*, što je ime radionice u kojoj je pijanino izrađen. Osnovali su je Eduard Koch i Robert Korselt 1890. u gradu Liberecu (njem. Reichenberg) u Liberečkom kraju na sjeveru Češke, u blizini tromeđe Češke, Njemačke i Poljske. Već 1900. na Svjetskoj izložbi u Parizu radionica je ostvarila zapažen uspjeh, o čemu svjedoči i natpis desno iznad klavijature „höchste Auszeichnung / für Oesterr. Claviere / Paris 1900“, odnosno „najviša nagrada / za austrijske klavire / Pariz 1900.“ Na temelju toga možemo pretpostaviti da je pijanino nastao 1900. ili neposredno nakon toga s obzirom na to da je radionica na određeni proizvod stavljala nagrade koje je već osvojila, a time i posjedovala. Pet godina kasnije dodijeljen joj je status „nadvojvodskog komornog dobavljača njegova carskog i kraljevskog visočanstva nadvojvode Eugena“ (njem. *erzherzoglichen Kammerlieferant von Seiner K. u. K. Hoheit dem Erzherzog Eugen*). Radionica je 1906. na izložbi u Liberecu nagrađena brončanom medaljom. Zapošljavala je oko 80 radnika koji su godišnje proizvodili oko 400 pijanina i 150 klavira. Djelovala je do 1938. kada se morala uključiti u ratnu industriju. Nakon Drugog svjetskog rata preuzela ju je tvornica *Petrof.*[784]

---

[783] Klavierhaus Albin Förstl GmbH: Über üns: Firmengsechichte, http://www.mietklaviere.at/ueberuns/firmen geschichte/?v=fd4c638da5f8. Pristup: ožujak 2017.
[784] Pianoforte-makers in Czech Republic: Koch & Korselt, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianoforte-makers_ Czech_Republic_k.htm. Pristup: ožujak 2017.

Prema izgledu i ukrasima ovaj je pijanino pravo djelo svog vremena. Prednja ploča iznad klavijature ukrašena je izrezbarenim stiliziranim cvjetnim motivima. Na njoj su bili svijećnjaci od kojih su ostali samo tragovi postolja. Na dnu korpusa smještene su dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Lijevo od klavijature nalazi se mehanizam koji je imao funkciju srednje (pianissimo) pedale, odnosno dvostrukog moderatora. Pijanino je u dosta lošem stanju: neugođen je, neke tipke ne rade, a neki batići su istrunuli. Osim toga je i jako necjelovit. Prednja ploča iznad klavijature se razlijepila, kao i furnir na dnu korpusa. Ploča na vrhu korpusa nedostaje. Na bočnim stranama ispod klavijature bile su dvije četverostrane noge koje također nedostaju. Pijanino je zbog radova na obnovi dvorca Pejačević preseljen u privremeno spremište. Ranije je bio dijelom virovitičkog kina Danica, koje je 1915. otvorio Josip Zimmerman (Zimerman, Cimerman). Tamo je služio za glazbenu pratnju nijemih filmova. Muzej ga je otkupio 2006. od sakupljača starina Dragana Kutije.

18.2.4 Harmonij (Kp-U/1380)

Ovaj instrument ima dimenzije 110 x 43 x 90 cm. Kućište je izrađeno od smeđeg politiranog drva. Na gornjoj strani poklopca iznad klavijature nalazi se mjedena pločica s natpisom „Ludwig Horn Apatin“. Zahvaljujući tome saznajemo da je kupljen u trgovini Ludwiga Horna u Apatinu (njem. Abthausen) na sjeverozapadu Bačke (Vojvodina, Srbija). Ovaj je grad od sredine 18. stoljeća doživio snažan razvoj zahvaljujući doseljavanju Nijemaca te je postao najveće njemačko naselje u Bačkoj. U Apatinu je tijekom 19. i u prvoj trećini 20. stoljeća bila iznimno razvijena izrada glazbenih instrumenata, osobito orgulja, a tamošnji su orguljari bili aktivni i na području Hrvatske. Pavao Pumpp (1801. – 1883.), potomak njemačkih doseljenika u Apatinu, bio je najznačajniji graditelj orgulja u 19. stoljeću djelovao u Zagrebu. Zanat je izučio u rodnom gradu kod Caspara (Kaspara) Fischera (1772. – 1829.), koji je gradio orgulje u crkvama u Vojvodini, Srijemu, Slavoniji i Mađarskoj.[785] Kod Caspara Fischera naukovao je i Andrija Fabing (1810. – 1871.), koji se 1848. nastanio u Osijeku i tamo osnovao radionicu. Nju je 1870-ih prepustio mlađem bratu Lorenzu (Lovri) Fabingu (1820. – 1914.), učeniku Ivana Fischera (1810. – ?), sinu Caspara Fischera.[786]

Napokon, kod Caspara Fischera učio je Adam Horn, prvi u nizu graditelja iz još jedne istaknute apatinske obitelji podrijetlom iz Njemačke. Njegov sin Franz (Franc) Horn (1810. – ?) školovao se u Njemačkoj. Bio je aktivan između 1836. i 1875. Popravljao je orgulje i

[785] Ladislav ŠABAN: Fischer (obitelji), Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/20210. Pristup: ožujak 2017.
[786] Ladislav ŠABAN:Fabing (obitelj), Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/20199. Pristup: ožujak 2017.

izrađivao violine. Na obrtničkoj izložbi u Apatinu 1874. osvojio je zlatnu medalju. Imao je dva sina. Josip Horn (1841. – 1881.) izrađivao je flaute i klarinete. Ludwig (Lajos) Horn stariji (1849. – 1905.) nastavio je voditi radionicu te je izrađivao limene puhačke instrumente. Na Milenijskoj izložbi u Budimpešti 1896. dobio je diplomu za kvalitetu. Nakon što je umro, radionicu je vodila njegova udovica, a od 1923. sin Ludwig (Lajos, Ljudevit) Horn mlađi (1888. – 1967.). Za njegova upravljanja razvila se u tvornicu koja je uspješno poslovala ne samo na području Bačke nego je izvozila instrumente u Mađarsku, Rumunjsku i Bugarsku.[787]

Ludwig Horn mlađi se uz proizvodnju bavio i trgovinom instrumenata. Ostao je upamćen po tome što je jednom prilikom u Apatin uvezao više od dvije stotine klavira. Instrumenti su se u apatinskoj luci istovarivali tjedan dana. U svrhu što bolje prodaje njegova trgovina izdavala je opsežan višejezični katalog s ponudom instrumenata, koji su se izvozili ne samo u okolne zemlje nego čak u Afriku i Australiju. Ove podatke donosim ljubaznošću Borisa Mašića, potomka obitelji Horn koji živi u Apatinu. Marija Horn, baka njegova djeda, bila je kćer Ludviga Horna starijeg. Boris Mašić sjeća se prabake koja mu je pričala o Hornovima.[788] Valja naglasiti da je harmonij iz fundusa Gradskog muzeja Virovitica vezan upravo uz trgovinu Ludwiga Horna mlađeg. Dok su se u tvornici najviše bavili izradom limenih puhačkih instrumenata, harmonije su uvozili iz inozemstva, uglavnom iz Njemačke, te bi ih potom prodavali pod svojim imenom i na taj način jamčili njihovu kvalitetu.

Prema izgledu kućišta i načinu politure može se pretpostaviti da je ovaj harmonij nastao oko 1920. Ima dva povlačka za uključivanje registara (manubrija). Desni je *Forte I*, a lijevom nedostaje pločica s oznakom..[789] Opseg klavijature je od C do c_3 (četiri oktave). Donje tipke (2,2 x 13,8 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 8 cm). Ispod klavijature je otvor za prolazak zvuka u obliku izduženog osmerokuta koji je ispunjen zelenim platnom. Pedale (stupaljke za gaženje) ugrađene su u sredini donjeg dijela kućišta. Harmonij je izvan upotrebe. Muzeju ga je 2012. darovala Glazbena škola Jan Vlašimsky, gdje je bio više od 50 godina.[790] U obnovljenom dvorcu smješten je – kao i pozitiv – u prostoriji posvećenoj društvenom životu i duhovnosti Virovitice.

---

[787] Boris MAŠIĆ: A hangszerkészítés hagyománya Apatinban, *Létünk*, 27 (1997) 1/2, 168.
[788] Zahvaljujem Borisu Mašiću na ovim podacima. Boris Mašić bavi se istraživanjem prošlosti Apatina i podunavskih Nijemaca te je predsjednik Udruženja podunavskih Nijemaca Adam Berenc, koja se bavi očuvanjem njemačke materijalne baštine u Apatinu i okolnim mjestima.
[789] Budući da ovaj harmonij nema koljenicu (polugu za uključivanje registara koja se pokretala koljenom), lijevi manubrij je vjerojatno isto *Forte*, ali s nastavkom *II*. Naime, kod nepostojanja koljenice „otvoreni“, odnosno forte zvuk dobivao se uključivanjem mehaničkih manubrija. Umjesto da se žaluzija otvori koljenom, to se učinilo manubrijem. Kod ovog harmonija je forte (otvorena žaluzija) podijeljen na bas i diskant. *Forte II* je bila otvorena žaluzija za bas, a *Forte I* za sopran. Zahvaljujem orguljašu i čembalistu Krešimiru Hasu na objašnjenju.
[790] Zahvaljujem Damiru Mihaljeviću, ravnatelju Glazbene škole Jan Vlašimsky Virovitica, na ovom podatku.

18.2.5 Harmonika (Kp-U/1381)

Dimenzije harmonike su 37,5 x 18 x 43,5 cm.[791] Sastoji se od triju dijelova. Prvi dio, namijenjen desnoj ruci, odnosno izvođenju melodije, ima klavijaturu čiji je opseg od g do e_2 (dvije oktave i velika seksta; 34 tipke). Time ovaj instrument pripada tipu klavirske harmonike. Donje tipke izrađene su od sedefa, a gornje od ebanovine. Drugi, srednji dio je mijeh čijim otvaranjem i zatvaranjem dolazi do strujanja zraka što uzrokuje titranje jezičaca. Mijeh ima 16 nabora. Njegovo kretanje regulira lijeva ruka. Lijevoj ruci je namijenjen i treći dio koji s vanjske strane ima 80 dugmadi za izvođenje basovih tonova i akorada: po 16 dugmadi posloženo je u pet redova, koji znače određene kombinacije. U prvom redu leže tercni i izmjenični basovi kao temeljni basovi odnosno subbasovi u položaju povoljnijem za sviranje. Drugi red su temeljni basovi, treći i četvrti red durski i molski akordi, a peti red septakordi. Lijeva bočna strana korpusa ima rupice koje služe za propuštanje zvuka. Na toj je strani i remen za lijevu ruku (tzv. bas remen). Korpus je u boji bjelokosti. Natpis na njemu upućuje da je ova harmonika rad tvornice *Hohner*, a pripada modelu *Verdi II*. Model *Verdi I* ima također klavijaturu čiji je opseg od g do e_2 (34 tipke), ali 48 basova. Model *Verdi III* ima klavijaturu čiji je opseg od f do a_2 (41 tipka) te 120 basova.[792]

Njemačku tvornicu za izradu usnih i ručnih harmonikâ, instrumenata s tipkama i gitarâ *Hohner* osnovao je 1857. u Trossingenu, gradu u saveznoj državi Baden-Württemberg, urar Matthias Hohner (1833. – 1903.). Najveće tržište za tvornicu *Hohner* predstavljale su Sjedinjene Američke Države, u koje je 1890. izvezeno preko 90 % njezine ukupne proizvodnje. Tvornica se razvila u vodećeg proizvođača glazbenih instrumenata te je uskoro postala sinonim za usne i ručne harmonike. Nakon smrti Matthiasa Hohnera posao je nastavilo voditi njegovih pet sinova, koji su znatno pridonijeli tehničkom usavršavanju ručnih harmonikâ. Tijekom 1920-ih *Hohner* je postala najveća tvornica za proizvodnju glazbenih instrumenata, koja je zapošljavala gotovo 5000 radnika. Krajem 1920-ih godišnja proizvodnja dosegla je 25 000 000 usnih harmonika i preko 200 000 ručnih harmonika. Sredinom 1950-ih došlo je do pada proizvodnje jer su se pojavili novi načini provođenja slobodnog vremena –

---

[791] Kod harmonikâ su dimenzije navedene na sljedeći način: širina x duljina x visina.

[792] Generalno zastupstvo harmonikâ *Hohner* 1930-ih u tadašnjoj Kraljevini Jugoslaviji imao je kraljevski dvorski dobavljač Franjo Schneider. On je objavio *Katalog 33*, koji je bio „namijenjen da služi i olakša prijateljima harmonika pri izboru najsavršenijih harmonika marke *Hohner*, koji donaša u velikom izboru najuspjelije umjetničke modele na kojima koncertiraju danas najveći umjetnici iz cijelog scijeta, te pružaju svakom ljubitelju glazbe veliki užitak. Vanredna kakvoća, neizmjerno plemenit i snažan glas, najveća preciznost zakonom zaštićenih *Hohner* mehanizama, koji omogućuje vrlo ugodno sviranje, te osobito ukusno elegantna izvedba uzdigli su *Hohner* harmonike na najveći vrhunac koje danas očaravaju cijeli svijet“. Cit. ***: *Katalog 33: Franjo Schneider: proizvod glazbala, žica i pribora, Zagreb, Nikolićeva 10*, Zagreb s. a., 1. Model *Verdi* Schneider je opisao kao „vrlo solidnu i jeftinu piano [klavirsku, nap. V. V.] harmoniku za pojedinca i glazbena društva“. Cit. *ibid.*, 3.

televizija i sve naprednija glazbena tehnologija. *Hohner* je to nastojao nadoknaditi tako što je kupcima ponudio nove proizvode poput melodike[793] te usavršavanjem električnih gitarâ i udaraljki. Međutim, ovi napori polučili su tek djelomičan uspjeh te u konačnici nisu uspjeli zaustaviti opći pad proizvodnje. Tijekom 1970-ih i 1980-ih tvornica je nekoliko puta skoro bankrotirala, a 1997. kupila ju je tvrtka *HS Investment Group s* Britanskih Djevičanskih otoka. Krajem 1990-ih *Hohner* je i dalje bila najveća svjetska tvornica za proizvodnju harmonikâ, ali je godišnja proizvodnja od milijun instrumenata bila jednaka onoj koju je tijekom svog vrhunca krajem 1920-ih dosegla u mnogo kraćem razdoblju – svega tri tjedna.[794]

Prema izgledu se može pretpostaviti da je ova harmonika nastala oko 1940. Osim što su središnji nabori na mijehu i neki basovi malo oštećeni, dobro je očuvana. Vidi se da je bila puno upotrebljavana. Muzeju grada Virovitice darovala ju je 2012. Lidija Đurđević. Na harmonici je povodom brojnih proslava, zabava i druženja svirao njezin otac Leo Ivanek (1922. – 2003.), po zanimanju inženjer agronomije. Bio je član Hrvatskog pjevačkog društva Rodoljub (zbog čega je harmonika dijelom Zbirke kulturnih i sportskih društava). U crkvi sv. Roka u Virovitici svirao je orgulje. Djecu i mlade podučavao je orgulje i harmoniku.[795] U obnovljenom dvorcu harmonika je smještena – kao i pozitiv i harmonij te iduća harmonika – u prostoriji posvećenoj društvenom životu i duhovnosti Virovitice.

18.2.6 Harmonika (E-2296)

Dimenzije harmonike su 27,8 x 17,5 x 17,8 cm. Za razliku od prethodne, koja za izvođenje melodije ima klavijaturu, ova harmonika predstavlja stariji tip instrumenta s dugmadi. Na desnoj strani ukupno je 19 dugmadi za izvođenje melodije, poslaganih u dva reda. Mijeh koji ima 15 nabora presvučen je plavom tkaninom sa žutim cvjetićima. Na lijevoj strani nalazi se osam dugmadi za basove tonove i akorde. Ova harmonika pripada dijatonskom tipu instrumenta što znači da jedno te isto dugme daje dva različita tona – jedan kod otvaranja mijeha, a drugi kod zatvaranja. Desna bočna strana izrezbarena je stiliziranim vegetabilnim uzorkom s lirom u sredini. Lijeva bočna strana ima rupice koje služe za propuštanje zvuka. Na mjedenom okviru desno od mijeha nalazi se natpis „Wilhelm Lubich / Harmonika-Erzeuger / Mähr. Rothwasser“ („Wilhelm Lubich / graditelj harmonikâ / Červená

[793] Melodika je instrument s klavijaturom opega od dvije do tri oktave, koji se drži kao blokflauta. Zvuk nastaje upuhivanjem zraka kroz usnik što uzrokuje titranje jezičaca na način sličan harmonici i usnoj harmonici. Malih dimenzija, lako prenosiva i cjenovno pristupačna, često se koristi u primarnom glazbenom obrazovanju.
[794] Hugh DAVIES – Christoph WAGNER: Hohner, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 11, 611-612.
[795] Zahvaljujem Lidiji Đurđević, s kojom sam razgovarala u ožujku 2017., na ovim podacima.

Voda“). Wilhelm Lubich osnovao je radionicu 1880. u mjestu Červená Voda (njem. Mährisch Rothwasser) u Pardubičkom kraju (češ. Pardubický kraj) na sjeveroistoku Češke.

Lubichove kromatske harmonike često su bile dijelom tzv. *Schrammel glazbe* (njem. *Schrammelmusik*), komornog ansambla koji se sastoji od dvije violine, klarineta (ili harmonike) i gitare. Ovakav ansambl osnovao je austrijski violinist i skladatelj Johann (Hans) Schrammel (1850. – 1893.). On se 1878. pridružio bratu Josephu Schrammelu (1852. – 1895.), također skladatelju i violinistu, te s njim i gitaristom Antonom Strohmayerom (1848. – 1937.) osnovao trio koji se dolaskom klarinetista Georga Dänzera (1848. – 1893.) proširio na kvartet poznat kao *Schrammel-Quartett.* Nakon Dänzerove smrti 1893. klarinet je u kvartetu zamijenila harmonika. Ansambl je s velikim uspjehom nastupao diljem Austrije i Njemačke u gostionicama koje su nudile mlado vino (njem. *Heurigen*). Cijenili su ga, među ostalima, skladatelji Johannes Brahms i Johann Strauss mlađi. Izvodio je dopadljivu glazbu često blisku narodnoj, ali uvijek na tehnički i umjetnički zavidnoj razini. Johann Schrammel je za *Schrammel-Quartett* skladao oko 150 koračnica, valcera, polki i drugih plesova.[796]

Ova je harmonika otkupljena 2010. od Tugomile-Jelene Reder, umirovljene nastavnice likovne kulture, koja je predavala u Osnovnoj školi Suhopolje. Ona je zapravo samo posredovala između Gradskog muzeja Virovitica i njezina prijašnjeg vlasnika Eduarda (Ede) Nuka, također iz Suhopolja. U razgovoru s Eduardom Nukom u ožujku 2017. saznala sam da mu je harmoniku – povodom završetka osnovne škole 1968. godine – darovala baka Marija Kuntić (rođ. Kovačević), koja ju je dobila od svojeg oca. Ona je na harmonici i svirala. Eduard Nuk nije naučio svirati harmoniku nego ju je čuvao u svome domu kao dio obiteljskog naslijeđa. Harmonika je nastala krajem 19. stoljeća, a popravljena je 1918. Dobro je očuvana.

[796] Ernst WEBER: Schrammelmusik, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Schrammel-Musik.xml. Pristup: ožujak 2017.

19. Glazbeni instrumenti iz fundusa Zavičajnog muzeja Slatina

19.1 O Zavičajnom muzeju Slatina

Zavičajni muzej Slatina (ZMS) osnovan je 1984. Od 2009. nalazi se na adresi Ante Kovačića 1, u zgradi sagrađenoj u drugoj polovici 19. stoljeća te obnovljenoj 2000. Ranije je to bila osnovna škola Laze Tihomirovića-Baje,[797] koju su, među ostalima, pohađali pjesnik Mirko Jirsak (1909. – 1999.), germanist i muzikolog Viktor Žmegač (rođ. 1929.), skladatelj Milko Kelemen (1924. – 2018.) te njegov brat, povjesničar umjetnosti Boris Kelemen (1930. – 1983.). Povijesna uloga škole odredila je polaznu osnovu za oblikovanje stalnog postava – školske predmete prema svjedodžbi škole iz 1915. U skladu s tim određene su tematske jedinice: Nauk vjere, Narodni (hrvatski) jezik, Računstvo i geometrija (oblikovanje) s crtanjem, Zemljopis, Povijest, Prirodopis, Krasopis, Risanje (crtanje) slobodno, Pjevanje (svjetovno i crkveno), Gimnastika, Gospodarstvo i gosp. ručni rad, Higijena te Ručni rad.[798]

19.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Zavičajnog muzeja Slatina

Glazbeni instrumenti u Zavičajnom muzeju Slatina čuvaju se unutar pet zbirki: Zbirke Kelemen, Kulturno-povijesne zbirke, Povijesne zbirke, Školske zbirke i Etnografske zbirke. Njihova je voditeljica Dragica Šuvak, muzejska savjetnica i ravnateljica Zavičajnog muzeja Slatina. Ono po čemu je ovaj muzej poseban jest činjenica da je većina instrumenata izložena u stalnom postavu i na taj način vidljiva posjetiteljima, naročito djeci i učenicima za koje se ovdje redovito priređuju predavanja i radionice. Dvama takvim događanjima nazočila sam i prilikom posjeta muzeju u ožujku 2017. Ljubaznošću Dragice Šuvak tada su pregledani svi glazbeni instrumenti. U nastavku će instrumenti biti opisani po zbirkama u kojima se čuvaju, a unutar Kulturno-povijesne i Povijesne zbirke kronološki. U Etnografskoj zbirci čuvaju se tradicijski instrumenti. Evidentirani su u Tablici s popisima instrumenata po muzejima čime je zaokružen pregled svih glazbenih instrumenata iz fundusa Zavičajnog muzeja Slatina. [799]

19.3 O Zbirci Kelemen

Okosnicu Zbirke Kelemen čine predmeti skladatelja, dirigenta i glazbenog pedagoga Milka Kelemena, rođenog u Slatini 1924. Gimnaziju je završio u Virovitici 1942. Usporedno je učio harmoniju i kontrapunkt kod Kamila Kolba i Nikole Jerolimova. U Zagrebu je potom

[797] Škola je početkom 1990-ih promjenila ime u Osnovna škola Eugena Kumičića.
[798] Dragica ŠUVAK: Kelemenov glazbeni zemljopis, *Muzeologija*, 51 (2014), 190.
[799] Neka još bude spomenuto da se u prizemlju muzeja nalazi bijeli pijanino *August Förster*, koji je u vlasništu Osnovne glazbene škole Slatina (ne Zavičajnog muzeja Slatina). Nosi serijski broj 261 343; nastao je 1993. u tvornici *Petrof* u Kraljičinom Gradcu te pripada modelu AF CZ 104-V. Zahvaljujem Evi Horinkovoj iz Prodajnog odjela tvornice *Petrof* na ovim detaljima.

učio klavir kod Melite Lorković, a 1951. diplomirao je kompoziciju na Muzičkoj akademiji u klasi Stjepana Šuleka. Usavršavao se 1954/1955. kod Oliviera Messiaena i Tonyja Aubina na Konzervatoriju u Parizu, 1954. i 1955. kod Vita Frazzija na ljetnim tečajevima Accademia Chigiana u Sieni, od 1955. više puta na tečajevima za Novu glazbu u Darmstadtu, 1958/1959. kod Wolfganga Fortnera na Državnoj visokoj glazbenoj školi u Freiburgu im Breisgauu, a od 1966. do 1968. u studiju za elektroničku glazbu tvrtke *Siemens* u Münchenu. Od 1953. do 1967. predavao je kompoziciju na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Od 1966. živio je i stvarao u Njemačkoj. Od 1973. do umirovljenja 1990. bio je profesor kompozicije na Visokoj glazbenoj školi u Stuttgartu. Kao gostujući profesor predavao je na Sveučilištu Yale u New Havenu, Sveučilištu u Montréalu te Visokoj glazbenoj školi Hanns Eisler u Berlinu. Osnovao je 1961. Muzički biennale Zagreb (MBZ), međunarodni festival suvremene glazbe, kojem je bio prvi predsjednik te od 1981. počasni predsjednik.[800]

Osnivanje zbirke započelo je kada je na skladateljevu inicijativu u Slatini 1995. osnovan Međunarodni glazbeni festival Dani Milka Kelemena, a Zavičajni muzej Slatina počeo je prikupljati popratne materijale o skladatelju i festivalu. Najveći dio zbirke čine predmeti koje su 2012. i 2013. supružnici Milko i Mira (Mela) Kelemen darovali gradu Slatini, a grad predao Zavičajnom muzeju Slatina na pohranu, čuvanje i predstavljanje. Dio donacije dopremljen je 2013. u Slatinu iz zagrebačkog stana obitelji Kelemen, a drugi dio iz njihova stana u Stuttgartu.[801] Važan dio donacije su rukopisne i tiskane partiture Kelemenovih skladbi. Gotovo sve njegove skladbe objavili su najugledniji europski nakladnici kao što su *Universal Edition, Henry Litolff's Verlag, B. Schott's Söhne Verlag, Edition Peters* i *Sikorski*. Mnoga njegova djela snimljena su na autorskim i skupnim gramofonskim pločama i CD-ovima domaćih i stranih tvrtki: *Jugoton, Croatia Records, Orfej, Philips, VEB Deutsche Schallplatten, Col Legno* i *BIS Records*.[802] U donaciji je veliki broj tonskih zapisa Kelemenovih djela (gramofonskih ploča, magnetofonskih vrpca, audio kaseta, CD-ova), opreme za njihovu reprodukciju (gramofona, magnetofona), kao i Kelemenov pijanino.

Predmeti iz donacije razvrstani su u deset cjelina koje prate panoi s tekstovima na hrvatskom, engleskom i mađarskom jeziku: *Milko Kelemen, Domovina i odlazak, Putovi do avangarde, Predmeti svijeta kao sjećanje na glazbe svijeta, Što skladatelja Milka Kelemena zanima?, Kako je stvarao skladatelj Milko Kelemen, Sveučilišni profesor i utemeljitelj Muzičkog biennala Zagreb, Tko sudjeluje u stvaranju glazbe – nakladnici i posrednici,*

[800] Bosiljka PERIĆ KEMPF: Milko Kelemen, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2005, sv. 7, 239-242.
[801] Dragica ŠUVAK: Kelemenov glazbeni zemljopis, 192-193.
[802] Bosiljka PERIĆ KEMPF: Milko Kelemen, 239-242.

Ordeni i priznanja te *O glazbenim djelima Milka Kelemena.* Stalni postav Zbirke Kelemen uređen je početkom 2014. U njemu se posjetitelji detaljno i na jednom mjestu mogu upoznati sa životom i radom Milka Kelemena te njegovim doprinosom suvremenoj hrvatskoj i europskoj glazbi. Na taj je način Zavičajni muzej Slatina iskazao poštovanje prema svom uglednom sugrađaninu te dostojnu brigu za njegovu donaciju. S druge strane, Zbirka Kelemen značajno je obogatila fundus Zavičajnog muzeja Slatina, koji zahvaljujući njoj ima ne samo glazbenu zbirku, nego i vrijedne predmete izvaneuropskih kulturâ. Predmeti iz Zbirke Kelemen izloženi su u muzeju na dva mjesta. Na samom ulazu u stalni postav je cjelina *Kelemenov glazbeni zemljopis* s egzotičnim glazbenim instrumentima. Ostali predmeti smješteni su u zasebnoj prostoriji pod nazivom *Zbirka Milka Kelemena.*

19.3.1 Egzotični glazbeni instrumenti

Egzotične glazbene instrumente Milko Kelemen je donosio iz različitih dijelova svijeta. Brojna putovanja koja je poduzimao bila su vezana uz njegov rad, ali i potaknuta željom za istraživanjem materijalne i nematerijalne kulturne baštine stranih naroda, njihovih tradicija, glazbe i glazbenih instrumenata.[803] Najbrojniji su puhački instrumenti: didžeridu iz Australije (kojim su se koristili njezini Aboridžini za pratnju obrednim plesovima i pjevanju),[804] bānsurī iz Indije (poprečna flauta izrađena od bambusa koju je prema hinduističkom vjerovanju svirao Krišna), suling iz Indonezije (uzdužna flauta od bambusa; na Javi i Baliju često dio gamelana), nafir iz Maroka (dugačka ravna metalna signalna truba), dbang dung iz Tibeta (budistički obredni rog poznat i kao „zmajev rog“), rag-dung iz Tibeta (budistička obredna truba), panova svirala ili panova frula iz Perua (usne orgulje koje se sastoje od paralelnih cjevčica različitih duljina i tonskih visina), khene iz Tajlanda (usne orgulje koje se sastoje od bambusovih svirala različitih duljina s rupicama poslaganima u dva reda) te pūngī iz Indije (instrument tipa klarineta s kruškolikim proširenjem u sredini koji sviraju krotitelji zmija). Gudačke instrumente predstavljaju kamanjā (instrument tipa violine s pravokutnim korpusom) iz Maroka te dva saw-u iz Tajlanda (gusle koje imaju korpus od kokosove ljuske prekrivene kožom, a na dugačkom drvenom vratu dva vijka). Od trzalačkih instrumenata zastupljeni su tār iz Irana (dugovrata lutnja raširena i na području Gruzije,

[803] Dragica ŠUVAK: Kelemenov glazbeni zemljopis, 195.
[804] Didžeriduu su svoja djela posvetili i neki suvremeni skladatelji. Australski skladatelj George Dreyfus (rođ. 1928.) skladao je *Sekstet za didžeridu i puhački kvintet* (1971.), američki skladatelj Philip Glass (rođ. 1937.) skladbu *Voices* (2000.) namijenio je za orgulje, didžeridu i naratora, dok je australski svirač didžeridua i skladatelj William Barton (rođ. 1981.) skladao *Koncert za didžeridu* (2007.).

Armenije i Azerbajdžana[805]) te rubāb iz Afganistana (kratkovrata lutnja). Udaraljke predstavljaju bubanj iz Maroka, bubanj bolang-gu iz Kine te zvečka iz Kambodže.[806] Zahvaljujući Kelemenovoj donaciji ZMS posjeduje instrumentarij koji pripada glazbama Afrike, Azije, Australije i Južne Amerike, jedinstven u nacionalnim okvirima.

Uz egzotične glazbene instrumente bio povezan i Kelemenov skladateljski rad, posebno tijekom 1970-ih. Tako je *Olifant* (1970.) namijenio za solista koji svira trombon i egzotične instrumente (pastirski rog, flautu s Balija, tursku zurlu, alpski rog i švicarsku drvenu tubu) uz dvije orkestralne skupine. *Passionato* (1971.) je skladao za solista koji svira na flauti, piccolu, flauti *in G*, bas-flauti i lotos-flauti uz kolaž tekstova iz knjige *Rotor* Ferdinanda Kriweta u izvođenju triju zborskih skupina. *Gasho* za četiri zborske skupine (1974.) sadrži elemente japanskog folklora. *Mageia* za orkestar (1978.) nadahnuta je doživljajima s putovanja po Meksiku.[807]

19.3.2 Pijanino (ZMS 6606)

Od instrumenata vezanih uz europsku umjetničku glazbu u Zbirci Milka Kelemena čuva se pijanino marke *August Förster.* Njegov korpus dimenzija 143 x 53,5 x 111 cm izrađen je od egzotičnog drva i premazan svijetlosmeđim lakom visokog sjaja. Na dnu korpusa nalaze se dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Opseg klavijature iznosi sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,2 x 15,2 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 8,9 cm). Iznad klavijature je signatura „August Förster“.[808] U unutrašnjosti je, osim podataka o tvornici i zemlji podrijetla („Förster / Czechoslovakia“), zapisan serijski broj instrumenta 120 115, koji omogućuje precizno određivanje razdoblja njegova nastanka. Pijanino s tim serijskim brojem nastao je 1958. Te su se godine klaviri i pijanina *Förster* proizvodili od serijskog broja 118 980, a sljedeće (1959.) od broja 122 740.[809] Valja napomenuti da je tvornica *Förster* u Jiříkovu 1945. nacionalizirana te su se od tada instrumenti s ovom signaturom proizvodili u tvornici *Petrof* u Kraljičinom Gradacu.[810] Takav je slučaj i s ovim pijaninom. U njegovoj unutrašnjosti zabilježeni su i podaci o osvojenim zlatnim medaljama: „Gold Medals: London, Sydney, Cape Town, Melbourne“. Pijanino je u slatinski muzej dopremljen iz Stuttgarta 2013.

---

[805] Umijeće izrade i sviranje tara u Azerbajdžanu upisano je 2012. na UNESCO-v popis svjetske nematerijalne baštine.
[806] Michael TENZER (ur.): *Analytical Studies in World Music*, Oxford University Press, New York 2006.
[807] Bosiljka PERIĆ KEMPF: Milko Kelemen, 239-242.
[808] Povijest tvornice *Förster* opisana je kod pijanina iz Kulturno-povijesne zbirke Zavičajnog muzeja Ozalj (ZMO 2697).
[809] August Förster: Alter & Wert, http://www.august-foerster.de/cms/de/22/Alter-&-Wert. Pristup: ožujak 2017. Usp. i Jan GROßBACH: *op. cit.*, 109.
[810] Povijest tvornice *Petrof* opisana je kod klavira iz Kulturno-povijesne zbirke Samoborskog muzeja (SM-bb).

Kupljen je u Zagrebu i potom prevezen u Njemačku,[811] gdje je Kelemen živio i stvarao od 1966. Redovito ga je koristio u svom radu, o čemu svjedoče i fotografije u zbirci na kojima je snimljen upravo za ovim pijaninom. S Milkom Kelemenom dogovoreno je da se na njemu ne bi muziciralo već bi isključivo bio izložen kao muzejski eksponat. Izvrsno je očuvan. Ovo je drugi pijanino *August Förster* zabilježen u fundusu hrvatskih muzeja. Nešto mlađi primjerak, nastao 1972., čuva se u Zavičajnom muzeju Ozalj (ZMO 2697).

19.4 O Kulturno-povijesnoj zbirci

Kulturno-povijesna zbirka Zavičajnog muzeja Slatina čuva predmete važne za slatinsku građansku povijest 19. i početka 20. stoljeća. U njoj su pohranjeni stilski namještaj, satovi, predmeti od porculana, srebra i stakla, kao i predmeti vezani uz osnivanje i rad pojedinih društava (Gradskog pjevačkog društva Zrinski, Dobrovoljnog vatrogasnog društva). Vrijedne su i donacije Đurđice Vuknić, učiteljice u osnovnoj školi u Slatini, te njezinog supruga, inženjera građevine Ante Vuknića (porculanski servisi, keramičke vaze, gramofonske ploče). Od glazbenih instrumenata u zbirci se čuvaju dva instrumenta s tipkama. Harmonij je oko 1890. izradio Alois Hugo Lhota u Kraljičinom Gradcu, a pijanino je oko 1900. proizveden za radionicu *F. Hamma & Co*. iz Stuttgarta.

19.4.1 Harmonij (ZMS 6981)

Ovaj instrument, dimenzija 119,5 x 71,5 x 122,5 cm, ima sedam povlačaka za uključivanje registara (manubrija). To su *Forte, Piano, Bourdon 16', Expression, Forte, Vox Humana* i *Forte*. Slova iznad naziva registara su kratice koje su omogućavale svirača da ih lakše razlikuje, pogotovo pri bržoj promjeni: *O* za *Forte, P* za *Piano, E* za *Expression* i *V* za *Vox Humana.* Opseg klavijature je od C do c_4 (pet oktava). Donje tipke (2,2 x 15,2 cm) su bijele boje, a gornje crne (1 x 7,8 cm). Na donjoj strani poklopca iznad klavijature nalazi se signatura „Lhota“, koja upućuje da je harmonij sagradio Alois Hugo Lhota (1852. – 1891.). On je kao graditelj orgulja, harmonija i klavira djelovao od 1875. u Kraljičinom Gradcu. Na Zemaljskoj izložbi u Pragu 1891. nagrađen je zlatnom medaljom. Imao je podružnice u Beču i Brnu.[812] Prema izgledu i gradbeno oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je ovaj harmonij nastao oko 1890. Izrađen je s mnogo ukusa. Bočne strane su lagano izvučene, valovito profilirane i izrezbarene stiliziranim vegetabilnim uzorcima. S lijeve i desne strane

[811] Dragica ŠUVAK: Kelemenov glazbeni zemljopis, 193-194.
[812] Robert F. GELLERMAN: *Gellerman's International Reed Organ Atlas*, 2. izdanje, Vestal Press, *Lanham* 1998, 140 i 285.

kućišta nalaze se masivne drvene ručke za prenošenje. Pedale (stupaljke za gaženje) ugrađene su u sredini donjeg dijela kućišta. Posebnost ovog harmonija je i u tome što ispod pedalâ ima pedalnu klavijaturu na uvlačenje (opsega od C do d_1). S desne bočne strane nalazi se poluga koja otvara mijeh, što predstavlja ručnu varijantu pumpanja zraka. Izvrsno je očuvan.

Harmonij je smješten u stalnom postavu muzeja, unutar cjeline *Risanje i pjevanje*. Na *Risanju* se učilo crtanje, a na *Pjevanju* glazbeni odgoj. Učenici su po sluhu pjevali crkvene i narodne pjesme. Harmonij je mogao pratiti crkvene pjesme, a narodne pjesme slatinskoga kraja pjevane su uz pratnju harmonike, duda i tambura (dvije su izložene uz harmonij).

Ovaj harmonij ranije je pripadao župnoj crkvi sv. Josipa u Slatini, koja se nalazi na Trgu Sv. Josipa 11, u neposrednoj blizini muzeja. Zavičajnom muzeju Slatina darovao ga je 2012. župnik Dragan Hrgić. Harmonij je za potrebe crkvenog pjevanja kupljen 1914. od Hrvatskog pjevačkog društva Zrinski u Slatini. U crkvi u to vrijeme nije bilo orgulja. Glazbeni život Slatine bio je usko povezan s djelovanjem HPD-a Zrinski, koje je osnovano 1899. Učiteljice i učitelji, kao jedine glazbeno obrazovane osobe u Slatini, bili su zborovođe, a u crkvi su svirali harmonij. Na harmoniju *Lhota* muzicirali su: Milan Šulc, Pavao Kempf (orguljaš, zborovođa HPD-a Zrinski i kapelnik limene glazbe Dobrovoljnog vatrogasnog društva, do 1933.), Jelka Antoš, Vencel Samboliček, Ljubica Šmidler i Matija Vidović.[813]

Kamen temeljac za izgradnju crkve sv. Josipa položen je 15. listopada 1911. Orgulje za crkvu su nabavljene tek 1941., u vrijeme kada je slatinskom župom upravljao župnik Julije Bürger. Bile su to orgulje ljubljanskoga graditelja Franca Jenka, koje su u Slatinu stigle 5. kolovoza 1941. Postavio ih je sâm graditelj, a na svečanoj kolaudaciji 10. kolovoza 1941. na njima je svirao skladatelj i orguljaš Kamilo Kolb (1887. – 1965.).[814] Župna crkva sv. Josipa redovito je mjesto održavanja kulturnih događaja u Slatini, među njima i Međunarodnoga glazbenog festivala Dani Milka Kelemena. Znakovita je povezanost upravo ove dvojice glazbenika. Kamilo Kolb bio je prvi Kelemenov učitelj harmonije i kontrapunkta. Koliko je utjecao na njega vidljivo je po tome što mu je Kelemen posvetio skladbu *Poruka pateru Kolbu*, objavljenu u njegovoj knjizi *Schreiben an Strawinsky: Notizen eines Komponisten*.[815] Osim toga, Kelemen je svoju drugu knjigu naslovio upravo – *Poruka pateru Kolbu*.[816]

---

[813] Emin ARMANO: Orgulje u Slatini, u: Dragica ŠUVAK (ur.): *Svećenik Julije Bürger (1885. – 1944.) i njegovo vrijeme: zbornik radova sa znanstvenog skupa*, Matica hrvatska, Ogranak Slatina, Slatina 2017, 214; Dragica ŠUVAK: *Svećenik Julije Bürger (1885. – 1944.) i njegovo vrijeme: izložba organizirana kao popratni program znanstvenog skupa o svećeniku Juliju Bürgeru, voćinskom i slatinskom župniku*, Zavičajni muzej Slatina, Slatina 2016, 19.
[814] Emin ARMANO: Orgulje u Slatini, 208-214.
[815] Milko KELEMEN: *Schreiben an Strawinsky: Notizen eines Komponisten*, Kalke, Stuttgart 2001.
[816] Milko KELEMEN: *Poruka pateru Kolbu*, Durieux, Zagreb 1995; Milko KELEMEN: *Poruka pateru Kolbu*, Matica hrvatska, Organak Slatina – Matica hrvatska, Ogranak Virovitica, Slatina – Virovitica 2002.

19.4.2 Pijanino (ZMS 6823)

Korpus ovog pijanina, izrađen od crno obojenog politiranog drva, ima dimenzije 130,5 x 66 x 128 cm. Pravokutnog je oblika, ravnih glatkih ploha i zaobljenih rubova. Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,1 x 15,1 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 9,5 cm). Na prednjoj gornjoj strani pijanina nalaze se dva četvrtasta panoa. Na sredini svakog od njih nalazile su se svjetiljke od kojih su ostala sačuvana samo staklena postolja. Mehanizam koji je omogućavao njihov rad nalazi se u unutrašnjosti klavira, lijevo od batića. Budući da je bio „elektrificiran“, na klaviru se moglo muzicirati i uvečer, bez straha od požara koji su mogle uzrokovati svijeće. Na sredini gornje plohe između panoa nalazi se reljef. Na njemu je prikazana glava muškarca u profilu koji bi izgledom odgovarao kraju 18. ili početku 19. stoljeća. Na prednjoj donjoj strani korpusa je veliki pravokutni pano. Na dnu korpusa smještene su dvije pedale od mjedi (lijeva piano i desna forte). Na bočnim stranama ispod klavijature nalaze se stupovi nalik na volute. Izrezbareni su stiliziranim vegetabilnim uzorcima. Ispod njih su izvučene četverostrane noge na čijim su završecima kotačići.

Iznad klavijature nalazi se natpis „F. Hamma & Co. / Stuttgart Paris“. U radionici *F. Hamma & Co.* bavili su se izradom violina,[817] ali i prodajom instrumenata koje su za njih gradili drugi graditelji. Prodavali su ih pod svojim imenom i na taj način jamčili njihovu kvalitetu. Tako je vjerojatno bilo i s ovim pijaninom, koji nosi serijski broj 4797. Prema izgledu, građi i mehanici može se pretpostaviti da je nastao oko 1900. Iznad vijaka te na donjem dijelu ploče na vrhu korpusa nalazi se natpis „M. Heferer & Sohn / Agram“ što upućuje da je pijanino kupljen u Umjetničkoj radionici *Heferer* u Zagrebu,[818] koja je kao trgovina zastupala vodeće europske klavirske kuće. Osim što je politura na nekoliko mjesta malo oštećena, pijanino je izvana dobro očuvan. Što se tiče mehanike, neke donje tipke nakon pritiska se ne podižu nego ostaju spuštene, a neke uopće ne rade. Smješten je u hodniku stalnog postava. Prema podacima iz muzeja, otkupljen je 1992. od nasljednika Ankice Trbojević, učiteljice u Osnovnoj školi Grigor Vitez u Slatini (danas Osnovna škola Josipa Kozarca). Ona je privatno podučavala klavir.

[817] U Zbirci instrumenata Hrvatskoga glazbenog zavoda čuva se violina (HGZ-G 2 [2]) koja sa stražnje strane vrata ima pečat *Hamma* pa se može pretpostaviti da je nastala u radionici *F. Hamma & Co.* u Stuttgartu krajem 19. ili početkom 20. stoljeća. Kod te je violine opisana povijest radionice *F. Hamma & Co.*

[818] Povijest radionice opisana je kod pijanina *Heferer* iz Zbirke glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt (MUO 45988).

19.5 O Povijesnoj zbirci

Povijesna zbirka ZMS-a obuhvaća rukopisnu i tiskanu građu, kao i druge predmete važne za slatinsku povijest 19. i 20. stoljeća. Od glazbenih instrumenata u ovoj se zbirci čuvaju četiri limena puhačka instrumenta koji su bili dio vatrogasne glazbe. Truba, trombon i tuba (svi s ventilima) nastali su oko 1930., a ranije su – prema podacima iz muzeja – bili u vlasništvu Limene glazbe Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Slatini. Signalna truba iz sredine 20. stoljeća pripadala je Limenoj glazbi Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Kozicama. Na njima se sviralo povodom vatrogasnih zabava i gradskih slavlja.

19.5.1 Truba s ventilima in B (ZMS 6982)

Truba je načinjena od mjedenog lima. Dugačka je 52 cm, a promjer lijevka je 13 cm. Ima tri ventila te je ugođena *in B*. Natpis „Hradec Králové“ otkriva da potječe iz Kraljičinoga Gradca, već spomenutog češkog središta za izradu glazbenih instrumenata. Ime graditelja ili radionice u kojoj je vjerojatno nastala oko 1930. nije zabilježeno. Dobro je očuvana. Kao i trombon i tuba čiji opisi slijede u nastavku, pohranjena je u depou muzejskih predmeta. Ova tri instrumenta darovala je 2016. Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Slatina.

Dobrovoljno vatrogasno društvo Slatina najstarija je građanska udruga u tom gradu i jedno od najstarijih vatrogasnih društava u Slavoniji. Osnovano je 1872. pod nazivom Slavonsko dobrovoljno vatrogasno društvo. Društvo je 1899. brojalo 40 članova, a već 1903. njih 70. Odlukom Upravnog odbora DVD-a 14. kolovoza 1903. osnovan je tzv. trubljački sastav, odnosno limena glazba. Za njezina kapelnika izabran je Jakov Kirkibl. Od glazbenih instrumenata u prvom trubljačkom sastavu bili su zastupljena dva klarineta, tenor krilnica, bas krilnica, dvije trube, helikon i bubanj.[819] Nakon Prvog svjetskog rata funkciju predsjednika DVD-a Slatina preuzeo je Dragutin Šandl i na toj dužnosti ostao sve do 1950. Što se tiče limene glazbe, Jakoba Kirkibla je 1924. naslijedio Franjo Tofl koji je na mjestu kapelnika ostao dvije godine. Nakon njega je limenu glazbu vodio Mato Kajzer. Vjerojatno se upravo u njegovo vrijeme sviralo na instrumentima koji su darovani Zavičajnom muzeju Slatina. Matu Kajzera naslijedio je 1940. Vladimir Madecki, koji je 1950. preuzeo i funkciju predsjednika DVD-a. Od 1977., uz povremenu pomoć Vladimira Madeckog, a od 1985. samostalno, limenu glazbu je vodio Krešimir Štimac. DVD Slatina je 2012. proslavilo 140 godina rada, a Virovitičko-podravska županija nagradila je njegove članove Poveljom humanosti.[820]

---

[819] Barica MIHOKOVIĆ: Najstarije društvo u Slavoniji proslavilo visoki jubilej: 140 godina humanitarnog rada, *Vatrogasni vjesnik*, 117 (2012) 10, 69.
[820] *Ibid.*, 69.

19.5.2 Tenor trombon s ventilima (ZMS 6983)

Trombon je izrađen je od mjedenog lima. Dugačak je 110 cm, a promjer lijevka je 23,5 cm. Ima dva puta uvijenu cijev i mehanizam s tri ventila. Ime graditelja ili radionice u kojoj je vjerojatno nastao oko 1930. nije poznato jer nema signaturu. Dobro je očuvan.

19.5.3 Tuba s ventilima in F (ZMS 6754)

Ova tuba, limeni puhački instrument najdubljeg registra, izrađena je od mjedenog lima. Cijev joj je koničnog oblika, elipsasto uvijena i na kraju proširena u široki lijevak. Dugačka je 73 cm, a promjer lijevka je 24 cm. Ima tri ventila. Dobro je očuvana. Natpis „glazbala / Apatin“ na rubu lijevka, koji je ukrašen vegetabilnim uzorcima, otkriva tvornicu u kojoj je nastala i mjesto podrijetla. To je tvornica Ljudevita (Ludwiga, Lajosa) Horna mlađeg (1888. – 1967.), sina Ludwiga (Lajosa) Horna starijeg (1849. – 1905.). Za razliku od harmonija sa signaturom „Ludwig Horn Apatin“, koji je u ovome radu zabilježen u Kulturno-povijesnom odjelu Gradskog muzeja Virovitica (Kp-U/1380), ali je najvjerojatnije uvezen iz Njemačke, ova je tuba 1930-ih doista nastala u tvornici *Horn* u Apatinu (Bačka, Vojvodina).[821] U tvornici su se najviše bavili upravo izradom limenih puhačkih instrumenata. Izvozili su ih širom Bačke, kao i u Mađarsku, Rumunjsku i Bugarsku.[822]

19.5.4 Signalna truba (ZMS 3979)

Truba je načinjena od mjedenog lima. Cijev joj je savijena u dvama pritaljenim uvojima. Jednostavnog je izgleda, a na donjem dijelu cijevi ima dvije kukice za koje su se mogle privezati ukrasne vrpce, uže ili zastava. Nastala je sredinom 20. stoljeća. Nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati ime graditelja i mjesto podrijetla. Prema vrsti pripada tipu prirodne trube što znači da nema ventile. Upotrebljavana je kao signalni instrument. U stalnom postavu smještena je u vitrini unutar cjeline Povijest. U istoj je vitrini izložena fotografija trubljačkog sastava DVD-a Slatina iz 1936., koja pruža uvid u to kako je bila ustrojena. Na fotografiji je prikazano dvanaest glazbenika sa sljedećim instrumentima: helikon, klarinet *in B*, klarinet *in Es*, dva roga, truba *in Es*, tenor, tri krilnice, mali bubanj te veliki bubanj s činelama.[823] Truba je otkupljena 2005. od udovice člana Dobrovoljnog vatrogasnog društva Kozice (naselja u sastavu grada Slatine), osnovanog 1933. godine.

---

[821] Povijest tvornice *Horn* opisana je kod tog harmonija (Kp-U/1380).
[822] Boris MAŠIĆ: A hangszerkészítés hagyománya Apatinban, *Létünk*, 27 (1997) 1/2, 168.
[823] Zahvaljujem trombonistu Ivanu Mučiću na pomoći pri određivanju instrumenata.

19.6 O Školskoj zbirci

Razvoj školstva u Slatini započeo je 1822. kada je u Sladojevcima osnovana prva osnovna škola. U Školskoj zbirci čuvaju se predmeti vezani uz povijest slatinskoga školstva: školske klupe, ploče, učenički pribor, udžbenici, bilježnice, spomenice, arhivska građa te fotografije slatinskih učitelja i učenika. U zbirci je izdvojen dio donacije učiteljice Đurđice Vuknić. Predmete je nakon majčine smrti 2009. Zavičajnom muzeju Slatina darovala Dubravka Liebl iz Zagreba. Riječ je o igračkama, slikovnicama, udžbenicima i društvenim igrama iz 1960-ih i 1970-ih. Ovdje je mjesto pronašlo i jedno glazbalo – dječja harmonika.

19.6.1 Dječja harmonika (ZMS 4198)

Dimenzije harmonike su 19 x 12 x 23 cm. Na desnoj strani, koja je žute boje, nalazi se 10 bijelih plastičnih dugmadi poslaganih u jedan red. Maska je izrađena od lima i ukrašena stiliziranim vegetabilnim uzorkom s lirom u sredini. Ispod nje bijela mrežasta tkanina. Rubni dijelovi mijeha izrađeni su od tankog srebrenkastog lima i presvučeni sjajnim srebrnim papirom. Mijeh koji ima pet nabora načinjen je od rozo-plavog kartona. Na lijevoj strani nalaze se kopče za zatvaranje mijeha. Izvrsno je očuvana. U pripadajućoj šarenoj kutiji pohranjena je u depou muzejskih predmeta. Ova malena harmonika bila je među osobito dragim igračkama Dubravke Liebl, kćeri Đurđice Vuknić. U razgovoru s Dubravkom Liebl u travnju 2017. saznala sam da su joj je roditelji darovali 1962., kada je imala pet godina. Kupljena je u Slatini i tada je bila jedan od malobrojnih igračaka-instrumenata, vrlo neobična i skupa. Dubravka Liebl na njoj se kroz igru po prvi puta okušala u sviranju. Na početku osnovne škole privatno je započela učiti „pravu“ harmoniku. Glazbeno obrazovanje nastavila je tijekom srednje škole učeći klavir kod Rudolfa Halupe, profesora u Gradskoj muzičkoj školi u Virovitici (od 1973. Glazbena škola Josipa Štolcera Slavenskog; od 1992. Glazbena škola Jan Vlašimsky Virovitica), koji je dolazio podučavati i u Slatinu. Nakon završene gimnazije u Slatini, 1975. upisala je Fakultet za vanjsku trgovinu u Zagrebu. Radi kao profesorica savjetnica za ekonomsku grupu predmeta u Trgovačkoj školi u Zagrebu.

20. Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Požega

20.1 O Gradskom muzeju Požega

Gradski muzej Požega (GMP) osnovan je 1924. zaslugom povjesničara i požeškoga gradonačelnika Julija Kempfa (1864. – 1934.), koji je, prikupljajući građu za svoju opsežnu monografiju *Požega* (1910.),[824] sakupio veću zbirku predmeta kulturno-povijesne vrijednosti s područja požeškog kraja. Julije Kempf bio je prvi kustos i ravnatelj muzeja do 1934. Muzej je u početku bio smješten u franjevačkom samostanu. Zalaganjem povjesničara umjetnosti i muzeologa Antuna Bauera (1911. – 2000.) grad je za muzej 1953. kupio baroknu građansku kuću obitelji Krauss s početka 18. stoljeća (Ulica Matice hrvatske 1), gdje se nalazi i danas.[825] Kako se povećavala količina građe, muzej se proširio na građansku kuću Spitzer s početka 20. stoljeća (Trg Sv. Trojstva 3) te još jednu građansku kuću iz istog razdoblja (Ulica Matice hrvatske 3). Po osnutku njegov je naziv bio Gradski kulturno-historijski muzej. Od 1967. preimenovan je u Muzej Požeške kotline, a današnje ime nosi od 1994. godine.[826]

20.2 O Zbirci predmeta iz glazbenog života Požege

U Zbirci predmeta iz glazbenog života Požege, koja je dio Povijesnog odjela, čuva se građa koja pruža bogat uvid u glazbeni život Požege – od crkvene glazbe, zborskog pjevanja, gradske glazbe i glazbenika pojedinaca do obiteljskih ostavština. Od osobite su važnosti rukopisne i tiskane muzikalije te koncertni programi i fotografije Hrvatskog pjevačkog društva Vijenac, koje su 1892. osnovali skladatelj i zborovođa Vilim Just (1826. – 1883.)[827] te istraživač Dragutin Lerman (1863. – 1918.). Do 1894. djelovalo je kao muški zbor, nakon čega je postao mješoviti. Julije Kempf bio je tajnik Vijenca od 1887. do 1898. godine.[828]

Od glazbenih instrumenata u zbirci se čuva ukupno jedanaest predmeta. Od instrumenata s tipkama zastupljeni su harmonij i dva klavira. Harmonij je izrađen oko 1860., ali nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati ime graditelja i mjesto podrijetla.

---

[824] Puni naziv djela je *Požega: zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi za povijest slob. i kr. grada Požege i Požeške županije*, Hrvatska tiskara i knjižara, Požega 1910. Pretisak: *Požega: zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi za povijest slob. i kr. grada Požege i Požeške županije*, Matica hrvatska, Ogranak Požega – Naklada Slap, Požega – Jastrebarsko 1995. Drugo izdanje pretiska objavili su isti nakladnici 2010. Kempf je u toj monografiji opisao zemljopisne značajke te povijest grada i njegove okolice od najranijih vremena do početka 20. stoljeća. Zbog znanstvene utemeljenosti i tematske širine djelo je i danas polazištem za istraživanje Požeštine.

[825] Eleonora GEBER: Historijat Muzeja Požeške kotline, *Muzeologija*, 19 (1975), 1-2.

[826] Gradski muzej Požega: Opći podaci, http://www.gmp.hr/o-nama/opci-podaci.html. Pristup: travanj 2017.

[827] Mirjana ŠPERANDA: Zbirka glazbenih predmeta u Povijesnom odjelu Gradskog muzeja Požega, *Muzeologija*, 51 (2014), 237; Julije KEMPF: Hrvatski glazbotvorac Vilim Just, *Sv. Cecilija*, 21 (1927) 3, 133-136.

[828] Povjesničar i gimnazijski profesor Branimir Kempf (1906. – 2002.), sin Julija Kempfa, kao pjevač je aktivno sudjelovao u radu HPD-a Vijenac te je u povodu 110. obljetnice kontinuiranog rada društva 1992. napisao monografiju. Usp. Branimir KEMPF: *Hrvatsko pjevačko društvo „Vijenac“ – Požega*, Naklada Slap, Jastrebarsko 1992.

Klavir riječkoga graditelja Franje Gulića vjerojatno je nastao oko 1870. Drugi klavir nastao je 1893. u tvornici Antonína Petrofa u Kraljičinom Gradcu. Zbirka čuva i tri citre, nastale u razdoblju od kraja 19. stoljeća do prve trećine 20. stoljeća. Upravo je to bilo vrijeme njihove najveće upotrebe te su bile među omiljenim instrumentima kućnog muziciranja. Uz već utvrđenu prisutnost većeg ili manjeg broja citri u muzejima u Zagrebu (Muzej za umjetnost i obrt, Hrvatski glazbeni zavod, Muzej grada Zagreba, Hrvatski povijesni muzej), Varaždinu (Gradski muzej Varaždin), Desiniću (Dvor Veliki Tabor), Čakovcu (Muzej Međimurja Čakovec), Jastrebarskom (Gradski muzej i galerija Jastrebarsko), Karlovcu (Gradski muzej Karlovac) i Križevcima (Gradski muzej Križevci), možemo zaključiti da ovaj „trend“ nije zaobišao ni Požegu. Jedna citra nastala je u radionici Emanuela Hüllera u Kraslicama, druga je rad nepoznatoga graditelja, a treća je kupljena u radionici Antala Kelemena u Kikindi u Vojvodini. Gudačke instrumente predstavlja violina bez signature, vjerojatno nastala oko 1910. Drveni puhački instrumenat je klarinet *in B*, također bez signature, nastao oko 1930. Skupinu limenih puhačkih instrumenata čine truba, krilnica i tuba, nastale 1920-ih i 1930-ih. Truba potječe iz nepoznate radionice u Češkoj (tadašnjoj Čehoslovačkoj), tuba iz tvornice Ludwiga Horna mlađeg u Apatinu u Vojvodini, a podrijetlo krilnice nije poznato.

Što se tiče smještaja instrumenata, klavir iz radionice Antonína Petrofa nalazi se u Gradskoj vijećnici Grada Požege. Ostali instrumenti nisu javno dostupni. Klavir Franje Gulića smješten je u uredskom prostoru muzeja, a drugi instrumenti u čuvaonici muzejskih predmeta. Zahvalna sam stoga Ljiljani Marić, voditeljici Pedagoškog odjela Gradskog muzeja Požega, što mi je omogućila da ih u travnju 2017. prilikom posjeta muzeju detaljno pogledam. Voditeljica Zbirke predmeta iz glazbenog života Požege je kustosica Ivana Domanović. Imena prijašnjih vlasnika temelje se na podacima iz muzeja.

20.2.1 Harmonij (GMP bb)

Ovaj instrument ima dimenzije 93,5 x 45,5 x 91,5 cm. Korpus mu je izrađen od smeđeg politiranog drva. Jednostavnog je izgleda. Otvara se poklopcem koji se rasklapa na dva dijela. Ima jedan povlačak za uključivanje registara (manubrija). To je *Expression*, smješten iznad tipke es_2. Opseg klavijature je od C do f_3 (četiri oktave i čista kvarta). Donje tipke su bijele boje, a gornje crne. Oblozi donjih tipaka g i c_4 na čeonim stranama nedostaju. Na dnu donjih tipaka su ispisani nazivi tonova. Dvije pedale (stupaljke za gaženje) ugrađene su u sredini donjeg dijela kućišta. Lijevo i desno od njih su su četverostrane noge koje na vrhovima imaju ukrase (tzv. pijune). Harmonij nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati ime graditelja ili radionice u kojoj je nastao te mjesto podrijetla. Prema izgledu

kućišta, okova na ključanici te ukrasa na nogama može se pretpostaviti da je izrađen oko 1860. Na izblijedijeloj naljepnici na vrhu korpusa razabire se natpis „1908. / u Subotici“ što bi moglo upućivati na kasniji popravak. Na više mjesta je oštećen i izvan upotrebe.

Pripadao je Dimitriju Pejiću, učitelju iz Gospođinaca kod Novog Sada u Vojvodini. On je bio djed Milice Res-Koritić, profesorice tjelesne kulture u Gimnaziji Požega, koja je zajedno sa suprugom Zlatkom Res-Koritićem dala veliki doprinos razvoju tjelesne kulture u Požegi.[829] Nakon Drugog svjetskog rata supružnici Res-Koritić došli su u Šibenik gdje su djelovali kao profesori tjelesnog odgoja u gimnaziji. Već 1946. okupili su prve šibenske košarkaše i košarkašice, čime je započela tradicija organiziranog igranja košarke u Šibeniku. Harmonij je u požeški muzej pristigao kao donacija njihovih kćeri Mirjane Res-Koritić i Jasne Res-Koritić (udane Starčević). U razgovoru s Mirjanom Res-Koritić u travnju 2017. saznala sam da je i ona odabrala prosvjetni rad za svoj životni poziv. Bila je učiteljica razredne nastave. Njezina majka je „spasila“ harmonij prilikom prodaje djedove kuće u Gospođincima.

20.2.2 Klavir (GMP 10.502)

Dimenzije klavira su 137 x 186 x 93 cm. Korpus je obložen furnirom od orahovine. Stoji na tri masivne noge koje se pri dnu sužavaju, a na završecima imaju kotačiće. Stalak za note izrezbaren je vegetabilnim uzorcima i lirom u sredini. Lijevo i desno od stalka za note su dva četvrtasta pomična postolja izrezbarena sličnim uzorcima. Opseg klavijature iznosi sedam oktava (A_2 – a_4). Klavir je smješten u kutu uredskog prostora Gradskog muzeja Požega. U vrlo je krhkom stanju. Na furniru su na više mjesta primjetna oštećenja. Bečka mehanika je u vrlo lošem stanju. Zbog svega navedenog nije bilo preporučljivo micati klavir niti podizati poklopac iznad instrumenta da se pogleda njegova unutrašnjost. Čitanje signature je, s obzirom na to da je klavijatura okrenuta prema zidu te da poklopac iznad nje treba podizati i spuštati s krajnjim oprezom, također bilo otežano. Ipak, fotografiranjem natpisa dio po dio, uz pomoć Lidije Ivančević Španiček, muzejske savjetnice i voditeljice Odjela povijesti umjetnosti Gradskog muzeja Požega, uspjela sam složiti cjelinu.

Natpis „F. Gullich / Fiume“ otkriva da je klavir izradio riječki graditelj klavira Francesco Gullich (Franjo Gulić; 1832. – 1882.). Prema gradbeno-oblikovnim elementima te estetskim karakteristikama može se pretpostaviti da je nastao oko 1870. Budući da se jedan klavir Franje Gulića – također nastao oko 1870., s opsegom klavijature od A_2 do a_4 i bečkom mehanikom – čuva u Glazbenoj zbirkci Kulturno-povijesnog odjela Pomorskog i povijesnog

[829] Mirjana ŠPERANDA: Zbirka glazbenih predmeta u Povijesnom odjelu Gradskog muzeja Požega, 244-245.

muzeja Hrvatskog primorja u Rijeci (KPO-ZUO 17210), detalji o graditelju bit će izneseni kod opisa tog klavira. Ovdje valja naglasiti da je Gulićev instrument u požeškom muzeju dragocjen i rijedak primjerak jer predstavlja rad jednog od malobrojnih domaćih graditelja klavira. Franjo Gulić je, nakon Giuseppea Barage, drugi riječki graditelj klavira zabilježen u ovome radu, a radionica *Heferer* tek treće domaće ime uopće.[830] Stoga bi ga svakako trebalo restaurirati. Postupak restauracije pružio bi o njemu, njegovu majstoru, ali i domaćoj gradnji klavira druge polovice 19. stoljeća niz vrijednih i do sada nepoznatih detalja. Samom instrumentu podario bi se vanjski sjaj, ali i mogućnost da se na njemu ponovno muzicira. Na klaviru domaćega graditelja osobito bi bilo zanimljivo čuti skladbe hrvatskih autora.

Osim graditelja, ističu se i prijašnji vlasnici ovog klavira te pojedinci koji su na njemu svirali. Klavir je najprije bio u vlasništvu Olge Orešković, profesorice klavira koja je davala privatne satove djeci istaknutih požeških obitelji. Među njima su bili jedan od najznačajnijih suvremenih hrvatskih skladatelja Davorin Kempf te klavijaturist Vjekoslav Leikauff. Kada se Olga Orešković odselila u Zagreb, klavir je kupio tkalac Tomić, koji je stanovao u Ulici Matice hrvatske 8. Kada su nakon smrti roditelja 2008. Tomićevi nasljednici prodavali kuću i inventar, Gradski muzej Požega je otkupio klavir.[831] U travnju 2017. u razgovoru s Vjekoslavom Leikauffom (rođ. 1951.) saznala sam da je on klavir kod Olge Orešković započeo učiti privatno u dobi od 11 godina, a potom kod nje nastavio u osnovnoj glazbenoj školi u Požegi. Premda je nakon osnovne škole njegovo glazbeno obrazovanje završeno, nastavio se baviti glazbom. Sa svojim pop rock sastavom *Benny & Lee* nastupao na hotelskim terasama diljem jadranske obale. Svirao je klavijature i Hammond orgulje. Ljubav prema glazbi prenio je i na sina Juricu Leikauffa (rođ. 1979.), koji je završio studij jazz klavira na Državnom konzervatoriju u Klagenfurtu, a od 2001. član je sastava *Prljavo kazalište.* Kao osobitu vrijednost Vjekoslav Leikauff čuva autograf skladbe *Bura* Davorina Kempfa.

Davorin Kempf (rođ. 1947.) na Muzičkoj akademiji u Zagrebu diplomirao je klavir 1971. (Stjepan Radić), dirigiranje 1972. (Igor Gjadrov) te kompoziciju 1973. (Stjepan Šulek). Usavršavao se u kompoziciji na Visokoj školi za glazbu i primjenjenu umjetnost u Stuttgartu 1975./1976. (Milko Kelemen, Erhard Karkoschka) te na Visokoj školi za glazbu u Kölnu 1976./1977. (Mauricio Kagel, Joachim Blume, Hans-Ulrich Humpert). Završio je 1990. magistarski studij iz kompozicije na Sveučilištu u Iowi, SAD (Donald Martin Jenni, Kenneth

[830] Baragin fortepijano, nastao oko 1810., čuva se u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu (MUO 7566). Od instrumenata iz Umjetničke radionice *Heferer* u ovome su radu zabilježeni pijanino nastao oko 1900., koji se također čuva u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt (MUO 45988), te klavir iz istog razdoblja u Muzeju grada Zagreba (depo u palači Magdalenić-Jelačić, MGZ 70671).
[831] Mirjana ŠPERANDA: Zbirka glazbenih predmeta u Povijesnom odjelu Gradskog muzeja Požega, 245.

Gaburo). Doktorirao je 2006. na Slobodnom sveučilišteu u Berlinu (Albrecht Riethmüller). Od 1995. redoviti je profesor na Odsjeku za kompoziciju Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu. Od 1996. do 2004. bio je umjetnički ravnatelj Požeških orguljaških večeri. Od 2012. do 2014. bio je rezidencijalni skladatelj Zagrebačke filharmonije.[832] Od 2018. redoviti je član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Unuk Julija Kempfa, zajedno s bratom Božidarom Kempfom Gradskom muzeju Požega darovao je velik broj predmeta iz obiteljske ostaštine.[833]

20.2.3 Klavir (GMP 26.505)

Crno politirani korpus ovog klavira ima dimenzije 138 x 173 x 97 cm. Stoji na tri masivne noge koje završavaju kotačićima. Ima metalnu kontrukciju s kompaktnim željeznim okvirom. Žice su križane. Odlikuje se engleskom mehanikom s dvostrukom repeticijom. Opseg klavijature je od A_2 do c_5 (sedam oktava i mala terca). Donje tipke (2,2 x 15 cm) su bijele boje, a gornje (0,9 x 9 cm) crne. Stalak za note pravokutnog oblika izrezbaren je okomitim prečkama. S njegove lijeve i desne strane su okrugla pomična postolja. Dvije pedale smještene su na centralno ovješenoj liri (lijeva piano i desna forte). Natpis iznad klavijature „Ant. Petrof“ otkriva da je izrađen u tvornici *Petrof* u Kraljičinom Gradcu.[834] Lijevo od signature je grb dvoglavog orla, a desno kruna grb Austro-Ugarske Monarhije. Na glasnjači ispod žica je godina izrade 1893. te natpis „K. u. K. Hof-Forte-Piano Fabrikant“, koji potvrđuje da je Petrof uživao status carskog i kraljevskog dvorskog graditelja klavira.

Klavir je smješten u Gradskoj vijećnici Grada Požege na Trgu Sv. Trojstva 1, u neposrednoj blizini muzeja. Na njemu se ponekad svira u svečanim prilikama. Bio je u vlasništu Ljubice Koydl, profesorice hrvatskog jezika koja je predavala u Gimnaziji Požega. Nakon njezine smrti dospio je u vlasništvo supružnika Vere Diklić (rođ. Kraljević), liječnice opće medicine, te Georgija Diklića, liječnika specijalista radiologa. Bračni par Diklić darovao je klavir Glazbenoj školi Požega, koja ga je 2008. darovala muzeju. Klavir je u izvrsnom stanju. U vrijeme dok je bio u Glazbenoj školi Požega, točnije 2004. godine, restaurirao ga je orguljar Ivan Derner iz Feričanaca.[835]

---

[832] Erika KRPAN (ur.): *Hrvatsko društvo skladatelja: 60 godina: 1945. – 2005.*, Hrvatsko društvo skladatelja, Zagreb 2005, 284-286.
[833] Mirjana ŠPERANDA: Donacija obitelji Kempf: povodom 150. godišnjice rođenja, 80. godina od smrti Julija Kempfa i uz Međunarodni dan muzeja, Gradski muzej Požega, Požega 2014, [4 str.]. Online: http://www.gmp.hr/publikacije/katalozi-izlozbi/2014.html?download=21:donacija-obitelji-kempf. Pristup: travanj 2017.
[834] Povijest tvornice *Petrof* opisana je kod klavira iz Kulturno-povijesne zbirke Samoborskog muzeja (SM-bb).
[835] Glazbalar – Ivica Derner, http://www.glazbalar-iderner.hr/. Pristup: travanj 2017.

20.2.4 Citra (GMP 11.273)

Dimenzije citre su 50 x 31 x 4 cm. Izrađena je od tamnosmeđeg politiranog drva. Ima tzv. salzburški oblik što znači da je izbočena na gornjoj strani. Jednostavnog je i pomalo skromnog izgleda. Na lijevoj strani duguljaste plosnate rezonantne kutije smješteno je 31 četvrtastih metalnih vijaka poslaganih u dva reda. Broj žica stoga je iznosio 31. Za sviranje melodije služilo je pet žica, a za sviranje pratnje 26. Hvataljka ima 29 polja. Rub glasnjače i obod ukrašeni su šarenom viticom, kakva uokviruje i okrugli zvučni otvor na glasnjači. U njemu se nalazi naljepnica sa sljedećim natpisom: „Emanuel Hüller / Musik-Instrumenten- / Erzeugung / Graslitz / Kirchplatz 790, Böhmen“, odnosno„Emanuel Hüller / radionica glazbenih instrumenata / Kraslice / Kirchplatz 790, Češka“. Zahvaljujući tome saznajemo da je nastala u radionici Emanuela Hüllera (1843. – 1916.) u Kraslicama. U njoj su se od 1864. izrađivale violine, viole, citre te drveni i limeni puhački instrumenti. Na to upućuju i crteži instrumenata na naljepnici: violine, klarineta, krilnice i korneta. Nastavak naljepnice pruža dodatne podatke o Hüllerovoj radionici: „Eigene Erzeugung daher auch Reparaturen schnell und billig. / Preiscourante gratis und franko. Gegründet 1864“, odnosno „Vlastita proizvodnja, uz to također popravci brzo i povoljno. Cjenici proizvoda besplatno. Utemeljeno 1864. godine“. Hüller je od 1885. intenzivno izvozio u inozemstvo (Njemačka, Francuska, Turska, Rusija). Osvojio je srebrnu medalju u izložbi u Pragu 1891., brončanu medalju u Teplicama 1895. i zlatnu medalju u Ústí na Labi 1903. godine.[836]

Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da ova citra potječe s kraja 19. stoljeća. Uz to što joj nedostaju žice, na više je mjesta oštećena i u vrlo je lošem stanju. Darovao ju je 1999. Mihovil Bakić, a na njoj je svirala njegova baka.

20.2.5 Citra (GMP 11.272)

Dimenzije citre su 55 x 28 x 5 cm. Izrađena je od smeđeg politiranog drva. Kao i prethodna ima tzv. salzburški oblik. Na lijevoj strani duguljaste plosnate rezonantne kutije nalazi se 27 četvrtastih vijaka (poslaganih u dva reda) i pet čunjastih metalnih vijaka za napinjanje žica. Iza njih su još četiri koštana vijka, a jedan nedostaje. Broj žica kojima se svirala akordička pratnja bio je 27. Broj žica za sviranje melodije koje su se skraćivale prstima bio je pet. Postavljene su preko hvataljke koja ima 29 polja. Vijčanik s metalnim okovom graviran je cvjetnim ukrasom. Naljepnica u duguljastom zvučnom ovoru na glasnjači na kojoj je moglo biti zapisano ime graditelja i mjesto podrijetla se odlijepila i izgubila, a

[836] Tereza ŽŮRKOVÁ: *op. cit.*, 191.

oznaka o tome nema ni na vijčaniku ili poljima. Može se pretpostaviti da je nastala početkom 20. stoljeća. Osim žica koje nedostaju, dobro je očuvana.

Na ovoj citri svirala je Ljubica Ćelap (rođ. Vincijanović), članica Hrvatskog pjevačkog društva Vijenac, koja je početkom 20. stoljeća u Požegi ostvarila zapažene nastupe u operetama. Osobito se istaknula tumačeći ulogu Kraljice Amazonki u komičnoj opereti *U zemlji Amazoniji,* koju je HPD Vijenac pod dirigentskim vodstvom Rikarda Krestina izvelo na pokladnom koncertu 3. veljače 1913. u dvorani svratišta *K zlatnom janjetu* (danas Kazališna kavana, Trg Sv. Trojstva 20).[837] U istoj je dvorani i ponovno pod dirigentskim vodstvom Rikarda Kresina HPD Vijenac o pokladama 2., 3. i 4. ožujka 1919. izveo operetu *Iz naših mlinova,* koju je na libreto Karela Forta uglazbio Emanuel Starý. Orkestraciju je načinio Rikard Krestin. Ljubica Ćelap nastupila je u ulozi Barbare, mlinareve žene.[838] Upravo je libreto operete *Iz starih mlinova* iz 1919. najstariji libreto koji se čuva u Zbirci predmeta iz glazbenog života Požege (Fa 39a – Hrvatsko pjevačko društvo Vijenac). Citru je 1992. darovao. Tomislav Vincijanović.[839] Bila je izložena na izložbi *HKUD „Vijenac“ Požega: 120 godina*, koja je u požeškom muzeju priređena od 4. do 7. prosinca 2002. godine.[840]

20.2.6 Citra (GMP 11.333)

Dimenzije citre su 55 x 29 x 5 cm. Izrađena je od smeđeg politiranog drva. Kao i prethodne dvije ima tzv. salzburški oblik. Poput prethodne na lijevoj strani duguljaste plosnate rezonantne kutije ima 27 duguljastih vijaka (poslaganih u dva reda) i pet kraćih metalnih vijaka za napinjanje žica. Iza njih je još pet koštanih vijaka. Broj žica kojima se svirala akordička pratnja bio je 27. Broj žica za sviranje melodije koje su se skraćivale prstima bio je pet. Postavljene su preko hvataljke koja ima 29 polja. Vijčanik s metalnim okovom graviran je vitičastim ukrasom. Pohranjena je u crno obojenoj drvenoj kutiji dimenzija 61,5 x 35 x 9,5 cm. Najbolje je očuvana od sve tri citre u zbirci. U duguljastom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se naljepnica koja otkriva podatke o graditelju, mjestu podrijetla i radionici u kojoj je nastala. Natpis je sljedeći: „A. Kelemen / Musik-Instrumenten Erzeuger u.[nd] Klavier-Niederlage / Velika Kikinda (Corso) / Kralja Alexandra ul. 19 / Gegründet 1908“, odnosno „A. Kelemen / proizvođač glazbenih instrumenata i trgovac klavirima / Velika Kikinda (Corso) / Ulica kralja Aleksandra 19 / utemeljeno 1908. godine“.

---

[837] Branimir KEMPF: *Hrvatsko pjevačko društvo „Vijenac“ – Požega*, 52.
[838] *Ibid.*, 57.
[839] Mirjana ŠPERANDA: Zbirka glazbenih predmeta u Povijesnom odjelu Gradskog muzeja Požega, 237.
[840] Mirjana ŠPERANDA: *HKUD „Vijenac“ Požega: 120 godina: katalog izložbe*, Tiskara Požega, Požega 2002, 14.

Zahvaljujući tome saznajemo da je nastala u radionici Antala Kelemena (1886. – 1958.) u Kikindi (do 1947. Velikoj Kikindi), gradu u sjevernome Banatu u Vojvodini, nedaleko srpsko-rumunjske granice. On se bavio izradom citri i tamburica (osobito bugarija ili kontra).

Citru je 1998. darovala Ljiljana Klarić. U njezinu je obitelj kupljena 1934. pa se može pretpostaviti da je tada i izrađena.[841] Bila je predstavljena na izložbi *U dobru i zlu: vjenčana odjeća od 1870. do 1970.*, koja se u izložbenoj dvorani Gradskog muzeja Požega održala od 27. siječnja do 22. ožujka 2017. godine.[842] Budući da je izložba otvorena tijekom manifestacije *Noć muzeja '17*, čija je tema bila *Glazba i glazbeni velikani i njihov utjecaj na društvo*, obogaćena je odabranim glazbenim instrumentima iz fundusa GMP-a.

20.2.7 Violina (GMP 26.464)

Ukupna duljina violine je 61 cm, duljina korpusa je 36 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20,5 cm. Jako je necjelovita, oštećena i u raspadnutom stanju: nedostaju joj žice, konjić, žičnjak i drveni vijak za g žicu. Dno se po sredini raskolilo na dva dijela i odvojilo od ostatka korpusa. Nema signaturu na temelju koje bi se mogli saznati detalji o graditelju i mjestu podrijetla. Prema podacima iz muzeja, od 1910. do 1926. bila je u vlasništvu požeškog brijača i vlasuljara Antuna Mište. Može se stoga pretpostaviti da je nastala 1910. ili neposredno prije toga. Antun Mišta je nakon završenog brijačkog zanata bio na usavršavanju u Beču, gdje je izučio pedikiranje i maskiranje. Njegova brijačnica bila je mjesto druženja i rasprava o aktualnostima u gradu. Nalazila se u središtu Požege, na Trgu Sv. Trojstva 15. Otvorio ju je 1910. te u njoj radio do umirovljenja 1961. godine.[843] Kao član HPD-a Vijenac u Požegi nastupio je u već spomenutoj opereti *Iz naših mlinova*, koja je u svratištu *K zlatnom janjetu* izvedena 2., 3. i 4. ožujka 1919. Tumačio je ulogu šumara Heila.[844] Antun Mišta izrađivao je i maske za glumce te ih je u ovoj predstavi sve ukusno i vješto maskirao. U donaciji obitelji Nade Gerbec, kćeri Antuna Mište, u Gradskom muzeju Požega čuva se od 2006. njegova torba s priborom za maskiranje glumaca i pjevača.[845]

---

[841] Mirjana ŠPERANDA: Zbirka glazbenih predmeta u Povijesnom odjelu Gradskog muzeja Požega, 237.
[842] To je bila gostujuća izložba Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu, a na izložbi u Požegi predstavljen je izbor od 53 predmeta iz fundusa MUO-a. Za razliku od zagrebačke izložbe održane 2015. pod nazivom *U dobru i zlu: vjenčana odjeća od 1865. do danas*, koja je predstavila modu vjenčane odjeće od 1865. do 2014., u Požegi je vremenski opseg smanjen na „samo“ 100 godina vjenčane mode – od 1870. do 1970. Usp. Muzej za umjetnost i obrt: U dobru i zlu: vjenčana odjeća od 1870. do 1970.: Gradski muzej Požega, https://www.muo.hr/blog/2017/01/26/u-dobru-i-zlu-vjencana-odjeca-od-1870-do-1970-gradski-muzej-pozega/. Pristup: travanj 2017.
[843] Mirjana ŠPERANDA: Zbirka glazbenih predmeta u Povijesnom odjelu Gradskog muzeja Požega, 236; Mirjana ŠPERANDA: Stare požeške brijačnice, *Informatica museologica*, 27 (1996) 1/2, 81-83
[844] Branimir KEMPF: *Hrvatsko pjevačko društvo „Vijenac“ – Požega*, 57.
[845] Mirjana ŠPERANDA: Zbirka glazbenih predmeta u Povijesnom odjelu Gradskog muzeja Požega, 236.

20.2.8 Klarinet in B (GMP 26.740)

Ovaj je klarinet izrađen od tamnog tvrdog drva. Dugačak je 66 cm. Sastoji se od četiriju dijelova: usnika, bačvice, gornjeg dijela i donjeg dijela. Završni dio (lijevak) nedostaje. Na kraju svakog dijela su prstenasti metalni obruči. Ima sedam rupica, izdanak za palac i mjedene poklopce. Nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati mjesto podrijetla te ime graditelja ili radionice iz koje potječe. Prema izgledu se može pretpostaviti da je nastao oko 1930. Gradskom muzeju Požega darovala ga je 2016. Ružica Kalajdžić. U razgovoru s Ružicom Kalajdžić u travnju 2017. saznala sam da ga je pronašla odbačenog na odlagalištu otpada u Krku. Na otoku Krku žive njezine kćeri. Donijela ga je u svoj dom u Golobrdce, naselje smješteno pet kilometara sjeverno od Požege. Klarinet je početkom 2017. bio predstavljen na izložbi *U dobru i zlu: vjenčana odjeća od 1870. do 1970.*

20.2.9 Truba s ventilima in B (GMP 13.051)

Truba je načinjena od mjedenog lima. Dugačka je 52 cm, a promjer lijevka je 13 cm. Ima tri ventila. Ime graditelja ili radionice iz koje potječe na njoj nije zabilježeno. Pločica s već izbijedjelim natpisom „Made in Czechoslovakia“ otkriva da je izrađena u Češkoj (tadašnjoj Čehoslovačkoj), vjerojatno 1930-ih. Češka je u to doba bila vodeća europska zemlja u proizvodnju limenih puhačkih instrumenata. Grad koji je prednjačio bile su Kraslice na zapadu Češke, u kojem je između dva svjetska rata djelovalo 50-ak tvornica za izradu glazbenih instrumenata. Najistaknutije među njima bile su *Bohland & Fuchs, Hüller & Co., Anton Konrad Hüttl, Julius Keilwerth, Karl Püchner, Adolf Rölz* i *Anton Kohlert*. Za vrijeme Drugog svjetskog rata mnoge su prestale postojati, a druge su služile isključivo u vojne svrhe. Još od 1840. u Kraslicama je postojala tvornica *V. Kohlert* (od 1900. *V. Kohlert's Söhne*), a od 1842. i tvornica *Stowasser*. U Schönbachu (od 1946. Luby), također na zapadu Češke, najveća tvornica bila je *Lignatone*, a u Kraljičinom Gradcu u na sjeveru Češke *V. F. Červený & Söhne*. U rujnu 1945. u Kraslicama je osnovana korporacija graditelja puhačkih i gudačkih instrumenata. Dobila je ime *Amati*. Pridružene su joj i tvornice *Stowasser, V. Kohlert's Söhne, Bohland & Fuchs* te *V. F. Červený & Söhne*. U nekom od spomenutih gradova i tvornica mogla je nastati i ova truba. Ime njezina prijašnjeg vlasnika nije poznato. Dobro je očuvana.

20.2.10 Krilnica in B (GMP 13.053)

Ova je krilnica dugačka je 47 cm, a promjer lijevka je 13,5 cm. Ima tri ventila. Nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati mjesto podrijetla te ime graditelja ili radionice iz koje potječe. Prema izgledu se može pretpostaviti da je nastala 1930-ih. Dobro je očuvana.

Početkom 2017. bila je predstavljena na izložbi *U dobru i zlu: vjenčana odjeća od 1870. do 1970.* Ranije je pripadala Vatrogasnoj glazbi Dobrovoljnog vatrogasnog društva Požega. Muzeju je darovana 1995. kada je zgrada Vatrogasnog doma preuređena za potrebe Glazbene škole Požega (Ulica Vjekoslava Babukića 27), koja je tada po prvi puta dobila svoj prostor.[846]

Dobrovoljno vatrogasno društvo u Požegi osnovano je 1874. Prvim predsjednikom imenovan je Svetozar Kušević, a kapetanom glazbe Vilim Just.[847] Vatrogasna glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Požega osnovana je 1932. Prvi kapelnik bio je Arnold Vlasak (Wlassak), a već 1933. priređen je prvi koncert na glavnom gradskom trgu. Od 1937. do 1993., punih 56 godina, Vatrogasnu glazbu vodio je Dragutin Nemet (1912. – 1994.).[848] On je bio prvi nastavnik harmonike u Muzičkoj školi te se istaknuo i kao dugogodišnji dirigent harmonikaškog i tamburaškog orkestra. Vatrogasna glazba je 1969. dobila odore za nastup i od tada nosi ime *Trenkovi panduri* po slikovitim odorama pandurske postrojbe baruna Franje Trenka. *Trenkovi panduri* iste su godine nastupili na Vinkovačkim jesenima, 1970. na međunarodnom festivalu limenih glazbi u Varaždinu, a 1971. na međunarodnoj smotri limenih glazbi u Markgröningenu u Njemačkoj. [849] Nakon 1978. izdvojili su se iz sastava DVD-a Požega te djeluju pod imenom Gradska glazba *Trenkovi panduri*.

20.2.11 Tuba s ventilima in F (GMP 13.052)

Ova tuba je dugačka 68 cm, a promjer lijevka iznosi 21 cm. Ima tri ventila. Natpis na rubu lijevka „Ludwig Horn / Musikinstrumentenfabrik / Apatin, B. B. Comitat“, odnosno „Ljudevit Horn / tvornica glazbala / Apatin, Bačko-bodroška županija“, otkriva tvornicu u kojoj je nastala te mjesto podrijetla. To je tvornica Ludwiga (Ljudevita, Lajosa) Horna mlađeg (1888. – 1967.), sina Ludwiga (Lajosa) Horna starijeg (1849. – 1905.) u Apatinu (Bačka, Vojvodina), koji se nalazio u Bačko-bodroškoj županiji, jednoj od pograničnih u Austro-Ugarskoj Monarhiji. Tamo je vjerojatno izrađena 1930-ih.[850] Kao i prethodno opisanu krilnicu, ovu je tubu 1995. darovala Vatrogasna glazba DVD-a Požega. Dobro je očuvana.

---

[846] Muzička škola pri Narodnom sveučilištu u Požegi osnovana je 1962. Osnovna muzička škola kao samostalna ustanova osnovana je 1970. U ožujku 1974. preimenovana je u Osnovna muzička škola Krešimira Baranovića. Današnji naziv Glazbena škola Požega dobila je 1999., kada je s radom započela i srednja glazbena škola. Usp. Mirjana ŠPERANDA: Zbirka glazbenih predmeta u Povijesnom odjelu Gradskog muzeja Požega, 245-246; Glazbena škola Požega: Povijest, http://www.ss-glazbena-pozega.skole.hr/skola/povijest. Pristup: travanj 2017.
[847] Branimir KEMPF: Dobrovoljno vatrogasno društvo, u: Antun PETKOVIĆ (ur.): *Požeški leksikon: A – Ž*, Skupština općine Slavonska Požega, Slavonska Požega 1977, 60.
[848] Juraj ZELIĆ – Franjo REHAK (ur.): *140 godina Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Požegi*, Grad Požega – Dobrovoljno vatrogasno društvo Požega – Gradski muzej Požega, Požega 2014, 16-17.
[849] *Ibid.*, 71.
[850] Povijest tvornice *Horn* opisana je kod harmonija iz Kulturno-povijesnog odjela Gradskog muzeja Virovitica (Kp-U/1380) i tube s ventilima iz Povijesne zbike Zavičajnog muzeja Slatina (ZMS 6754). Tuba u slatinskom

21. Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Nova Gradiška

21.1 O Gradskom muzeju Nova Gradiška

Gradiška je osnovana 1. svibnja 1748. kada je Dvorsko ratno vijeće u Beču odlučilo onamo premjestiti zapovjedno mjesto regimente iz Stare Gradiške. Najprije je nosila ime *Friedrichsdorf* po prvom zapovjedniku Gradiške regimente Friedrichu Schmidtu. U Novu Gradišku (njem. Neu Gradischka) preimenovana je 1750. Gradski muzej Nova Gradiška (GmNG) osnovan je 1952. Prvi postav nalazio se u prostoru nekadašnje ljekarne Dieneš, a već 1954. građa je prenesena u prizemlje zgrade starog kotarskog suda.[851] Dvije godine kasnije te su prostorije dodijeljene Narodnoj banci pa su predmeti pohranjeni u jednoj vlažnoj i mračnoj prostoriji.[852] Od travnja 1964. postav se nalazio u jugoistočnoj kuli dvorca Kulmer u Cerniku. Nepune tri godine poslije, u veljači 1967., muzejski dio dvorca predan je na upravljanje PIK-u Nova Gradiška. Zbirka se morala izmjestiti u jednu prostoriju u jugoistočnoj kuli, a potom na tavan dvorca u Cerniku gdje je postupno devastirana.[853] Muzeju je tek 1978. dodijeljena zgrada na Trgu kralja Tomislava 7, gdje se nalazi i danas.

21.2 O Glazbenim instrumentima iz fundusa Gradskog muzeja Nova Gradiška

Glazbeni instrumenti u Gradskom muzeju Nova Gradiška čuvaju se u Zbirci glazbala Etnološkog odjela te su uglavnom etnološkog predznaka. Nastojanjima muzejske savjetnice Vesne Kolić Klikić, voditeljice Etnološkog odjela, građa za zbirku počela se sakupljati nakon Domovinskog rata. U njoj su zastupljeni gudački (četiri violine), trzalački (citra, 15 različitih vrsta tamburâ) i puhački instrumenti (okarina, dvojnice). Uz njih, tu je još nekoliko svirala od vrbe i rogova od vrbove kore, kao i dijelovi duda (svirale) i gajdi (rog). U nastojanju da se u Zbirci glazbala objedine svi glazbeni instrumenti u Gradskom muzeju Nova Gradiška, u njoj su inventirani i primjerci iz Povijesne zbirke Kulturno-povijesnog odjela. Riječ je o instrumenima koji su ranije pripadali Gradskoj glazbi Nova Gradiška (klarinet *in B*, dvije krilnice *in B*, truba s ventilima *in B*, bariton, helikon, par činela). Svi instrumenti pohranjeni su u depou Etnološkog odjela. Ljubaznošću Vesne Kolić Klikić pregledani su prilikom posjeta muzeju u rujnu 2018. Njoj zahvaljujem i na ustupanju predmetnih kartica iz kojih su

---

muzeju također je nastala 1930-ih, a nosi signaturu „Ljudevit Horn / tvornica glazbala / Apatin“. U Zbirci suvremene povijesti Muzeja grada Trogira bit će zabilježena tuba (MGT-323) koja je nastala 1920-ih u radionici Adolfa Stowassera mlađeg u Grazu („Adolf Stowasser / K. K. a.[usschließliche] priv.[ilegierte] Instr.[umenten] Fabrik Graz“), a nabavljena je u trgovini Ljudevita Horna mlađeg u Apatinu („Ludwig Horn / Musik-Instrumenten-Erzeuger / Apatin“).

[851] Vesna KOLIĆ KLIKIĆ: Ostaci: muzejske zbirke – začeci današnjeg Gradskog muzeja [deplijan], Gradski muzej Nova Gradiška, Nova Gradiška 2002, 3.

[852] *Ibid.*, 5.

[853] *Ibid.*, 6.

preuzeta imena graditelja, imena prijašnjih vlasnika te mjesta i razdoblja nastanka. U nastavku će instrumenti biti opisani po vrstama – najprije violine i citra, potom tambure koje čine glavninu zbirke, a na kraju puhački korpus. Svi su evidentirani u Tablici s popisima instrumenata po muzejima.

21.2.1 Violine i citra

Gudačke instrumente predstaljaju četiri violine. Prva violina (E910) nema signaturu na temelju koje bi se moglo odrediti ime graditelja i mjesto podrijetla. Dugačka je 60 cm (duljina korpusa je 35,5 cm), a širina donjeg dijela korpusa iznosi 21,5 cm. Lakirana je crvenosmeđim lakom. Vjerojatno je nastala početkom 20. stoljeća. Vremenski su joj bliske dvije violine koje potječu iz tvornice Jana Bašte (Johanna Baste). Nose signaturu „Johann Bašta / Musik-Instrumenten & Saiten-Fabrik / Schönbach / bei Eger, Böhmen“ (E7420), odnosno „Jan Bašta / tovarna na hudebni nastroje a struny / v Schönbachu u Chebu v Cechách“ (E1517). Na hrvatskome to znači „Jan Bašta (Johann Basta) / tvornica glazbenih instrumenata i žicâ / u Schönbachu kod Egera (Cheba) u Češkoj“. [854] Nastale su početkom 20. stoljeća. Obje su lakirane smeđim lakom. Violina inv. oznake E7420 dugačka je 56 cm (duljina korpusa je 33 cm), a širina donjeg dijela korpusa iznosi 19 cm. Violina inv. oznake E1517 dugačka je 59 cm (duljina korpusa je 35 cm), a širina donjeg dijela korpusa iznosi 21 cm. Četvrta violina (E7419) također je češkog podrijetla, a nastala je 1920-ih ili 1930-ih. Nosi signaturu „Antonius Stradivarius Cremonensis / Faciebat Anno 1713 / Made in Czechoslovakia“, a radi se o kopiji Stradivarijeve violine.[855] Dugačka je 59,5 cm (duljina korpusa je 35,5 cm), a širina donjeg dijela korpusa iznosi 21 cm. Lakirana je žućkastosmeđim lakom.

Sve četiri violine rezultati su tvorničke proizvodnje sasvim skromne kvalitete i bez osobite umjetničke vrijednosti. Odlikuju se različitim stupnjem očuvanosti. Prve dvije (E910 i E7420) su na više mjesta oštećene i napukle, a konjići i žice im nedostaju. Violina E1517 manje je oštećena, dok je violina E7419 relativno dobro očuvana (vjerojatno zato što je najnovijeg datuma). Na njima nije bila izvođena umjetnička glazba (osim možda violine E7420), a njihovi svirači imali su tek osnovno glazbeno znanje. Prilike u kojima su se rabile bile su proslave i druženja. Dvije su primarno bile vezane uz ruralna područja: violina E1517 otkupljena je od Ljubice Sedlaček iz Rešetara, općine u zapadnom dijelu Brodsko-posavske

[854] Jedna violina iz tvornice Jana Bašte, također nastala početkom 20. stoljeća, zabilježena je u ovome radu u Zbirci Vladimira Malančeca Odjela kulturne povijesti Muzeja grada Koprivnice (MAL-178). Za detalje o njegovoj tvornici usp. dio posvećen toj violini.
[855] O takvim violinama usp. dio posvećen violini HGZ-G 12 iz Zbirke instrumenata Hrvatskoga glazbenog zavoda, koja nosi naljepnicu s tiskanom signaturom „Copy of / Antonius Stradivarius / Made in Germany“.

županije, dok je violina E7419 bila u vlasništvu Josipa Vlainića iz Jaruga, sela u općini Sikirevci u istočnom dijelu iste županije. Violina E910 otkupljena je od učitelja i svirača tambure Miroslava Domazetovića iz Nove Gradiške. U njegovu je vlasništvu bila više od 50 godina, a on ju je kupio kao rabljeni instrument. Bila je dijelom tamburaškog sastava. Violina E7420 pripadala je inventaru kuće obitelji Dieneš iz Nove Gradiške.

Obitelj Dieneš podrijetlom je iz Mađarske, iz Bačko-bodroške županije, gdje joj je 1663. ugarsko-hrvatski kralj Leopold I. dodijelio plemićku titulu. U novogradiškom području ovo se prezime prvi puta spominje za vrijeme Vojne krajine. Preciznija datacija može se pratiti od 1833. kada se Jozef Dieneš doselio u Požegu i tamo naredne godine otvorio ljekarnu. Mnogi Dieneši bili su ljekarnici, a ljekarništvo se kao zanimanje nasljeđivalo. Njegov prezimenjak Danijel pl. Dieneš stariji preuzeo je u Novoj Gradiški 1853. ljekarnu od Stephana (Stjepana) von Řimaÿja. Jedan od najistaknutijih članova ove obitelji bio je njegov unuk – ljekarnik i kolekcionar Karlo Dieneš (1895. – 1981.). Rođen u Novoj Gradiški, gimnaziju je završio u Grazu, a studij farmacije u Zagrebu. Nakon toga se vratio u Novu Gradišku gdje je djelovao kao farmaceut. Aktivno je sudjelovao u kulturnom i političkom razvoju grada. Potaknuo je osnutak niza društava i ustanova u Novoj Gradiški, kojih je bio i član: Hrvatski sokol, Hrvatsko pjevačko društvo Graničar, Seljačka sloga i Pučko sveučilište.[856] Bio je dugogodišnji prijatelj Julija Kempfa (1864. – 1934.), prvog kustosa i ravnatelja Gradskog muzeja Požega (od 1924. do 1934.). Nikola Dieneš, brat Karla Dieneša, bavio se vinogradarstvom, a posao je preuzeo od oca Danijela pl. Dieneša mlađeg.[857] Drugi Karlov brat Danijel Dieneš – koji je imao isto ime kao njegov djed Danijel Dieneš stariji i otac Danijel Dieneš mlađi – bio je liječnik u Zagrebu.[858]

Inventaru obitelji kuće Dieneš pripadala je i citra (E7550). Odande je u muzej donesena 1993. Dimenzije su joj 54 x 34 x 4 cm. Čuva se u crno obojenoj drvenoj kutiji dimenzija 58 x 38 x 5,5 cm. Kutija je u raspadnutom stanju, ali je citra relativno dobro očuvana. Izrađena je od smeđeg politiranog drva. Ima tzv. salzburški oblik što znači da je izbočena na gornjoj strani. Na lijevoj strani duguljaste plosnate rezonantne kutije nalazi se 29 četvrtastih vijaka (poslaganih u dva reda) i pet čunjastih metalnih vijaka za napinjanje žica. Iza njih je još pet koštanih vijaka. Broj žica kojima se svirala akordička pratnja bio je 29. Broj žica za sviranje melodije koje su se skraćivale prstima bio je pet. Postavljene su preko hvataljke koja ima 29 polja. U okruglom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se naljepnica s

[856] Iva SALOPEK BOGAVČIĆ: *Novogradiški plakati između dva svjetska rata*, stručni rad, [Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu], Zagreb 2017, 23.
[857] *Ibid.*, 25.
[858] Zahvaljujem Vesni Kolić Klikić na ovim podacima.

natpisom „Engelbert Kaltenbacher / Steyr Ob. Österr. / Musikalien, Musikinstrumente, Saitenfabrik“, odnosno „Engelbert Kaltenbacher / Steyr Gornja Austrija / muzikalije, glazbeni instrumenti, tvornica žicâ“. Engelbert Kaltenbacher bio je glazbeni izdavač i trgovac glazbenim instrumentima iz Steyra, grada u austrijskoj saveznoj državi Gornja Austrija (njem. Oberösterreich) čiji je najveći grad Linz. Skladao je i salonsku glazbu za citru.[859] Violina i citra iz kuće Dieneš upućuju da je ova obitelj njegovala kućno muziciranje. Sviralo je vjerojatno više članova (barem dvoje) pa je ono moglo biti i komorno.

21.2.2 Tambure

Glavninu Zbirke glazbala čine različite vrste tamburâ: najmanje (sopranske) samica i bisernice, nešto veći (altovski) bračevi, zatiim bugarije te najveće (basovske) berde. Tenorskog čelovića i baritonskog čela nema. Zastupljeno je 15 primjeraka: jedna samica (E1428), tri bisernice (E908, E909, E1516), šest bračeva (E911, E912, E1585, E1586, E913, E7421), dvije bugarije (E1584, E1585) i troje berde (E1527, E1528, E1760). Samica i bisernica (prim) najmanji su instrumenti u tamburaškom sastavu ili orkestru. Imaju najviši zvuk i sviraju glavnu melodiju. Korpus im je kruškolikog oblika. Samica E1428 imala je dvije žice, obje ugođene unisono (tzv. dvožica). Nije svirala uz pratnju drugih tambura (otuda naziv samica), a poznata je i pod nazivima danguba, dangubica, razbibriga ili tikvara.[860] Bisernice E908 i E909 imaju po šest žica i na vratu osam napinjača. Izrađene su po uzoru na mandolinu, koja ima četiri para žica ugođenih po kvintama. Ukras na glasnjači, koji je načinjen od tamnog drva i sedefa, u obliku je cvijeća i leptira. Rub glasnjače također je ukrašen ukrasima od sedefa, a dno je izrađeno od kornjačevine. Po izgledu su iste, a razlika među njima je ta što bisernica E909 na petom polju ima liru od sedefa. Bisernica E1516 je kruškolikog oblika te ima pet žica. Odlikuje se četveroglasnim kvartnim sustavom ugodbe, koji se razvio početkom 20. stoljeća u Bačkoj i istočnom Srijemu iz troglasnog kvartnog sustava.[861]

Brač (basprim) u tamburaškom sastavu ili orkestru udvaja melodijsku liniju, ponekad pojednostavljenu, oktavu niže od bisernice. Brač E911 oblikom je sličan gitari te ima pet žica. Također je četveroglasnog kvartnog sustava ugodbe. Brač E912 je kruškolikog oblika te ima četiri žice. Na glasnjači su mu rupice kao kod samice ili bisernice. Prerađenog je Farkaševog sustava, tzv. dvoglasnog kvintnog sustava ugodbe koji je nazvan po dirigentu, skladatelju i

[859] Kais. koen. Zentralkommision für Denkmalpflege (ur.): *Führer durch Österreichs Kunststätten: Die Stadt Steyr in Oberösterreich*, Beč s. a., 17. Online: http://steyr.dahoam.net/wp-flippingbooks/Fuehrer_Oesterr_Kunststn/HTML/18. Pristup: rujan 2018.
[860] Mihael FERIĆ: *Hrvatski tamburaški brevijar*, Udruga za promicanje hrvatski kulture i baštine Šokadija, Zagreb 2011, 30.
[861] *Ibid.*, 78.

njegovu glavnom promicatelju Milutinu Farkašu (1865. – 1923.).[862] Ovaj sustav orkestralnog tamburaškog muziciranja dopunjavao se i donekle mijenjao, ali se sredinom 20. stoljeća gotovo posve povukao pred glasnijim i razvijenijim – prethodno spomenutim – kvartnim sustavom. Farkaševom sustavu pripadaju i bračevi E1585 i E1586, također kruškolikog oblika. Prvi od njih (E1585) predstavlja brač I, koji ima četiri žice ugođene u paru, dvije po dvije, sve na jedan ton. Do pete prečnice (praga ili kote) na oba para žica ima kromatski tonski niz od d_1 do g_1. U nastavku hvataljke u smjeru trupa na prve dvije žice ima dijatonsku G-dur ljestvicu, a na druge dvije žice alteracije ljestvičnih tonova.[863] Glasnjača mu je bogato ukrašena ukrasima od sedefa. Drugi (E1586) je brač II kod kojeg su četiri žice ugođene dvije po dvije na dva tona u intervalu kvinte. Prečnice su duž cijele hvataljke postavljene kromatski. U odnosu na jednoglasni brač I tonski opseg mu je proširen kvintu niže.[864]

Bugarija E1584 građena je u obliku gitare i ima četiri žice. Pripada Farkaševom sustavu, a prečnice su joj poredane kromatski. Bugarija E1583, također u obliku gitare, ima pet žica. Pripada Jankovićevu sustavu, tj. troglasnom kvintnom sustavu koji je nazvan po folkloristu i melografu Slavku (Vjekoslavu) Jankoviću (1897. – 1971.).[865] Bugarija ili kontra služi za sviranje pratnje. Kao što joj ime sugerira, svira „na kontru“, tj. na nenaglašenu dobu. U harmonijskoj pratnji najčešće kontrira berdama, odnosno tamburaškom basu, najvećem instrumentu u tamburaškom sastavu. Berde E1527 i E1528 građene su u obliku kontrabasa. Imaju četiri žice ugođene na četiri tona u intervalu kvarte.[866] Treće berde (E1760) tikvastog su oblika te pripadaju Jankovićevu troglasnom kvintnom sustavu.[867]

Sve su tambure nastale na domaćem području u razdoblju od kraja 19. do sredine 20. stoljeća. Na njima se muziciralo u Sisku, Novoj Gradiški te mjestima Brodsko-posavske županije kao što su Seoce i Batrina. Među njihove graditelje ubrajaju se Maksimilijan Gilg, Stjepan Gilg i Ivan Vardian iz Siska te Ivan Valjak i Andrija Sinković iz Zagreba. Kod nekih tamburâ imena graditelja nisu poznata. Od šest instrumenata iz radionice Maksimilijana i Stjepana Gilga, pet ih je otkupljeno 1999. od već spomenutog učitelja i svirača tambure Miroslava Domazetovića: dvije bisernice (E908, E909), dva brača (E911, E912) i berde (E1528). Nastale su u prvoj trećini 20. stoljeća. Na njima se sviralo u Sisku, Novoj Gradiški i okolnim selima. Berde Stjepana Gilga (E1527), nastale u Sisku oko 1930., otkupljene su od Anke Bogdanović iz Batrine, kao i bisernica (E1516) nepoznatoga graditelja nastala oko

[862] *Ibid.*, 45.
[863] *Ibid.*, 47.
[864] *Ibid.*, 48.
[865] *Ibid.*, 87.
[866] *Ibid.*, 93.
[867] *Ibid.*, 73.

1950. Preuzevši obrt od Šime Habijaneca, graditelj tamburâ Maksimilijan Gilg (1863. – 1950.) osnovao je 1894. u Preloščici kraj Siska vlastitu radionicu za izradu tambura i drugih trzalačkih instrumenata. Već početkom 20. stoljeća radionica je postala cijenjena i izvan granica Hrvatske. Gilgove su radove osobito rado naručivali hrvatski iseljenici iz Sjedinjenih Američkih Država. Predano usavršavajući izvedbu svojih tamburâ, njihovu akustiku, konstrukciju i dekoraciju, Maksimilijan Gilg izrađivao je vrhunske instrumente. Od 1915. posao je uspješno nastavio voditi njegov sin Stjepan Gilg (1893. – 1954.),[868] koji je obrtnicu stekao 1923. Kvalitetu njegovih instrumenata potvrdile su zlatne medalje i diplome koje je dobio na izložbama u Osijeku 1926. i 1928., kao i Toulouseu 1931. U časopisu *Hrvatska tamburica* 1936. objavio je članak „O razvoju građenja tambura u sisačkoj okolici".[869] Upravo je međuratno razdoblje za njega bilo najuspješnije i najplodnije. Radionica nije prestala s radom čak ni za vrijeme Drugog svjetskog rata.

Stjepanov sin Dragutin poginuo je 1941. Nakon smrti Stjepana Gilga 1954., posao je nastavila voditi njegova udovica Katarina Gilg (1905. – 1995.). Radionicu je 1985. preuzeo Velimir Zwirn (1951. – 2018.), unuk Stjepana i Katarine Gilg. Uz unapređenje tehnologije, on je održao tradiciju ručne obrade svakog instrumenta te je obnovio tradiciju izlaganja na domaćim i stranim izložbama te sajmovima. Nakon završetka naukovanja za glazbalara, u posao se 2001. aktivno uključio Velimirov sin Antonio. On predstavlja petu generaciju koja se bavi izradom glazbenih instrumenata. Ivan Vardian je, kao i Stjepan Gilg, bio podrijetlom iz Prelošćice kraj Siska. Krajem 19. stoljeća boravio je u Clevelandu u SAD-u. Po povratku u Hrvatsku neko je vrijeme radio samostalno, a sa Stjepanom Gilgom od 1937. do 1952. Obrtnicu je, kao i Stjepan Gilg, stekao 1923. godine.[870] Andrija Sinković gradio je različite vrste tamburâ (bisernice, bračeve, berde), a najviše je bio cijenjen po kvalitetnim tamburaškim basovima.[871] U Zbirci instrumenata Hrvatskoga glazbenog zavoda čuva se kontrabas Andrije Sinkovića (HGZ-G 39). Kao i brač u Gradskom muzeju Nova Gradiška, nastao je 1930-ih te nosi signaturu „Graditelj glazbala / Sinković / Zagreb / Jandrićeva 13 / tel. 40-77".

Bugarija E1583 jedini je instrument tvorničke proizvodnje. Nastala je 1950-ih u *Muzičkoj nakladi*. Ovo poduzeće za unutarnju i vanjsku trgovinu osnovano je u Zagrebu 1951. Sjedište mu je bilo u Ulici Nikole Tesle 10/1 u Zagrebu. Od glazbenih instrumenata

[868] Jadran JEIĆ: Tvornica tamburica i ostalih glazbala Terezija Kovačić, 117.
[869] Stjepan GILG: O razvoju građenja tambura u sisačkoj okolici, *Hrvatska tamburica*, 1 (1936) 5/6, 39.
[870] Graditelja tamburâ Ivana Vardiana ne smijemo zamijeniti s Ivanom Vardianom (1826. – 1896.), tajnikom Hrvatskoga glazbenog zavoda i članom Ravnateljstva od 1853. do 1872., koji je kasnije imenovan velikim županom požeškim. Usp. Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 25-26 i 210-215.
[871] Jadran JEIĆ: Alphonse M. Gutschy i Jeronim Lukić – tamburaški reformatori, 113.

proizvodilo je gitare, mandoline, tambure i harmonike.[872] Ova je bugarija, kao i bugarija E1584 te bračevi E1585 i E1586, otkupljena od svirača tambure Ive Ferkovića iz Nove Gradiške. Tambure se u cjelini odlikuju od osrednjeg do relativno dobrog stanja očuvanosti. Kod nekih je korpus napukao (brač E 911, brač E1586) ili je oštećen (samica E1428, brač E 913), a gotovo nijedna nema sve žice. Restauracija bi im stoga svakako bila poželjna.

21.2.3 Puhački instrumenti

U Zbirci glazbala zastupljeni su drveni i limeni puhači instrumenti. Okarina je izrađena od terakote (pečene gline). Dugačka 15,5 cm, a na najširem dijelu široka je 8 cm. Crno je obojena, a rupice su uokvirene bijelom bojom. Bočni dio ukrašen je utisnutim točkastim cik-cak uzorcima. Ima deset rupica za deset prstiju. Na gornjoj su strani četiri rupice za desnu i četiri rupice za lijevu ruku. Na donjoj su strani dvije rupice za palčeve te rupa glasnica. Nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati ime graditelja ili mjesto podrijetla. Darovao ju je 1994. novinar i pjesnik Milo Nardelli (1924. – 2007.). Rodom iz Dubrovnika, živio je u Slavonskom Brodu od 1962. do umirovljenja. Kao novinar je radio za *Novogradiški tjednik, Glas Slavonije, Vjesnik* i Radioteleviziju Zagreb. Nakon smrti Stjepana Marasovića, koji je od 1952. bio dobrovoljni voditelj Muzejske zbirke Nova Gradiška (kako se tada nazivala novogradiška muzejska građa), Milo Nardelli inicirao je 1960. osnivanje Savjeta Muzejske zbirke koji bi nastavio skrbiti o njoj.[873] Prema podacima koje je dao prilikom darovanja (zabilježenima u predmetnoj kartici), okarina „potječe negdje iz Dalmacije“. Na njoj se sviralo u Dalmaciji, ali nije poznato je li tamo i izrađena.

Dvojnice su dvocijevna narodna pastirska svirala. Izrađene su iz jednog komada drva. Gornji dio im je spojen, a na donjem dijelu su dvije svirale. Na desnoj svirali su četiri rupice, a na lijevoj tri. Na ovim se dvojnicama sviralo u Gunjavcima, naseljenom mjestu smještenom šest kilometara sjeveroistočno od Rešetara. U Zbirci glazbala Etnografskog odjela čuva se još nekoliko svirala od vrbe s jednom rupicom te rogova od vrbove kore. Riječ je o rogovima izrađenima u proljeće guljenjem kore vrbe koja je tada vlažna te se lako savija i oblikuje.

U nastojanju da se u Zbirci glazbala objedine svi glazbeni instrumenti u Gradskom muzeju Nova Gradiška, u njoj je inventirano i sedam primjeraka iz Povijesne zbirke Kulturno-povijesnog odjela (zato je slovo P ispred broja): klarinet *in B* (P75555), dvije krilnice *in B* (P75554, P75558), truba s ventilima *in B* (P75557), bariton (P75556), helikon (P75559) i par

[872] ***: *Izvješće o obavljenoj reviziji pretvorbe i privatizacije Muzička naklada, Zagreb*, Zagreb 2003. Online: http://www.revizija.hr/izvjesca/2007/revizije-pretvorbe-i-privatizacije/506-muzicka-naklada-zagreb.pdf. Pristup: rujan 2018.
[873] Vesna KOLIĆ KLIKIĆ: Ostaci: muzejske zbirke – začeci današnjeg Gradskog muzeja [deplijan], 7-8.

činela (P75553). Bariton nosi signaturu „Josef Lídl / Čehoslovačka Republika / Česka Fabrika Instrumenata“ (napisano na ćirilici). Josef Lídl (1864. – 1946.) se od 1879. do 1884. školovao u Šternberku (njem. Sternberg) u češkoj povijesnoj pokrajini Moravskoj u Olomouckom kraju (češ. Olomoucký kraj). Od 1886. do 1888. radio je u gradu Prostějov (njem. Proßnitz), smještenom 58 kilometara sjeveroistočno od Brna, također u Olomouckom kraju. Vlastitu radionicu za izradu limenih puhačkih te gudačkih instrumenata u Brnu osnovao je 1895. Svoje je radove izvozio u Rusiju i diljem Balkana.[874] Helikon nosi signaturu „Josef Glassl / Musikinstrumenten-Fabrik / Graslitz, Böhmen“. Josef Glassl je tvornicu za izradu limenih puhačkih instrumenata osnovano u Kraslicama 1899. Bio je aktivan do kraja 1930-ih.[875] Ova dva instrumenta nastala su 1920-ih, odnosno 1930-ih, te su dobro očuvana. Drugi puhački instrumenti također su izrađeni između dva svjetska rata, ali nemaju signaturu pa imena tvornicâ i mjesta podrijetla nisu poznata. U oštećenom su stanju. Činele, metalozvučne udaraljke bez određene tonske visine, proizvedene su 1950-ih ili 1960-ih uWeißenfelsu u njemačkoj saveznoj državi Saska-Anhalt u tvornici *Trowa* (*Trommelwaren*), koja je kao sljedbenica tvornice *Trommelfabrik Weißenfels* bila aktivna od 1952. do 1981.

Ovi su instrumenti ranije pripadali Gradskoj glazbi Nova Gradiška. Taj je sastav osnovan 21. prosinca 1873. na godišnjoj skupštini Dobrovoljnog vatrogasnog društva Nova Gradiška (osnovanog 1871.). U to je vrijeme brojao šesnaest članova na čelu s kapelnikom Julijem Brullom. To su pretežno bili Česi i Nijemci, članovi bivše pukovnijske glazbe Vojne krajine, koja je u Novoj Gradiški ukinuta 1873. (formalno je ukinuta 1881.).[876] Zlatno razdoblje Gradske glazbe započelo je 15. siječnja 1914., kada je njezinim kapelnikom postao češki glazbenik Vaclav Jirsa (1889. – 1981.).[877] Između dva svjetska rata Gradska glazba održavala je promenadne i plesne koncerte u gradskom parku. Uz to, priređivala je samostalne koncerte na kojima je izvodila koračnice, kao i zajedničke koncerte s tamošnjim pjevačkim društvima (među najistaknutijima su bili HPD Graničar i HPD Tomislav). Kao kapelnik osobito se istaknuo češki glazbenik Ivan Prohaska, koji je Gradsku glazbu – uz nekoliko prekida – vodio od 1918. sve do 1951. Vaclav Jirsa je kapelnikom ponovno imenovan 1959. godine.[878] Od 2004. do početka 2019. kapelnik Gradske glazbe bio je Goran Franić. Prema podacima iz muzeja, njegovim su posredstvom instrumenti darovani 9. lipnja 2003. godine.

---

[874] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 235; Tereza ŽŮRKOVÁ: *op. cit.*, 205.
[875] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 136; Tereza ŽŮRKOVÁ: *op. cit.*, 184.
[876] Vladimir ĐURASEK (ur.): *130 godina Gradske glazbe Gradiška*: *1873. – 2003.*, Gradska glazba Nova Gradiška, Nova Gradiška 2003, 8.
[877] *Ibid.*, 10.
[878] *Ibid.*, 18.

22. Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja Brodskog Posavlja

22.1 O Muzeju Brodskog Posavlja

Muzej Brodskog Posavlja (MBP) u Slavonskom Brodu osnovan je 1934. kao Gradski i arheološki muzej zahvaljujući donaciji sakupljača starina Julija Hoffmanna (1881. – 1958.). On je Brodu na Savi (kako se do 1934. zvao Slavonski Brod) darovao „3500 kom. numizmata, 600 kom. starih značaka, 6 kom. starih satova, 1 gusle i 7 starih uljanih slika, a koja zbirka prema procjeni vrijedi oko 250 000 dinara“.[879] Muzej je smješten u baroknoj jednokatnici u Ulici Ante Starčevića 40, koju je darovao brodski gradonačelnik Stjepan pl. Horvat (1844. – 1927.), Hoffmanov ujak. Današnje ime nosi od 1954. godine.[880] U Zbirci tradicijskoga gospodarstva i zanata Etnografskog odjela čuvaju se tradicijska glazbala, koja su s osnovnim podacima evidentirana u Tablici s popisima instrumenata po muzejima. [881] Ostali instrumenti dijelom su Tehničke zbirke Odjela suvremene povijesti.

22.2 O glazbenim instrumentima iz Tehničke zbirke Odjela suvremene povijesti

U Tehničkoj zbirci Odjela suvremene povijesti čuva se osam glazbala: klavir, harmonika, usna harmonika, mali bubanj i četiri citre. Nastali su na području srednje Europe u razdoblju od 50-ak godina: od oko 1880. do 1938. Stranim podrijetlom potvrđuju različite kulturne utjecaje koji su se prožimali na ovome području. Klavir je izrađen u tvornici *Petrof* u Kraljičinom Gradcu oko 1900. Harmonika je proizvedena u tvornici *Hohner* u Trossingenu u Njemačkoj 1938. ili neposredno prije toga. Usna harmonika je također njemačkog podrijetla. Nastala je u tvornici *Carl Essbach* u mjestu Brunndöbra kod Klingenthala oko 1920. Bubanj je izrađen u radionici Johanna (Jánosa) Stowassera u Budimpešti početkom 20. stoljeća.

Kao što se može primijetiti, polovicu ukupnog broja instrumenata čine citre. Nastale su u Austriji i Njemačkoj krajem 19. i početkom 20. stoljeća, u vrijeme njihove najveće upotrebe. Na njima se sviralo u brođanskim građanskim obiteljima, ali vjerojatno i u ruralnoj sredini poput Rastušja. Riječ je o citrama različitih oblika i tipova. Najstarija je citra Eduarda Heideggera, nastala u Linzu između 1880. i 1890. Ima tzv. salzburški oblik što znači da je izbočena na gornjoj strani te ima hvataljku s pragovima. Preostale tri citre nastale su oko 1910. te su njemačke provenijencije. Dvije su gitarsko-mandolinske citre što znači da nemaju hvataljku s pragovima. Jedna potječe iz tvornice *Meinel & Herold* u Klingenthalu, a druga iz

---

[879] Cit. Ivanka BUNČIĆ: Povijest muzeja, u: Ivanka BUNČIĆ – Ivanka CAFUTA: *Muzej Brodskog Posavlja 1934. – 2004.: u povodu 70. obljetnice*, Muzej Brodskog Posavlja, Slavonski Brod 2004, 5. Prema saznanjima Ivanke Cafuta, što je sa spomenutim guslama, danas nije poznato.

[880] Muzej Brodskog Posavlja: Povijest, http://www.muzejbp.hr/hr/muzej/povijest/. Pristup: kolovoz 2018.

[881] Zahvaljujem Karolini Lukač, višoj kustosici i voditeljici Etnografskog odjela, na ustupljenim podacima.

tvornice *Menzenhauer & Schmidt* u Berlinu. Posljednja citra također nema hvataljku. Riječ je o automatskoj citri *Chordephon* koja je ranije osim zvučnog tijela imala i automat. Proizvedena je u tvornici *Clauss & Co.* u Leipzigu. Uz već utvrđenu prisutnost većeg ili manjeg broja citri u muzejima u Zagrebu (Muzej za umjetnost i obrt, Hrvatski glazbeni zavod, Muzej grada Zagreba, Hrvatski povijesni muzej), Varaždinu (Gradski muzej Varaždin), Desiniću (Dvor Veliki Tabor), Čakovcu (Muzej Međimurja Čakovec), Jastrebarskom (Gradski muzej i galerija Jastrebarsko), Karlovcu (Gradski muzej Karlovac), Križevcima (Gradski muzej Križevci), Požegi (Gradski muzej Požega) i Novoj Gradiški (Gradski muzej Nova Gradiška), možemo zaključiti da je „trend“ sviranja citre bio prisutan i u brodskom Posavlju. Instrumenti su pohranjeni u čuvaonici Odjela suvremene povijesti. Imena prijašnjih vlasnika temelje se na podacima iz muzeja. Ljubaznošću muzejske savjetnice Ivanke Cafuta, voditeljice Odjela suvremene povijesti, pregledani su (svi osim klavira) prilikom posjeta muzeju u kolovozu 2018. U nastavku će biti opisani po vrstama, a citre kronološki.

22.2.1 Klavir (MBP/T-176)

Crno politirani korpus ovog klavira ima dimenzije 143 x 195 x 83 cm. Noge (ukupno tri) su odvojene, a klavir je okrenut na bok. Zbog tehničkih razloga u čuvaonici Odjela suvremene povijesti nije mu se moglo pristupiti. Detalji o njemu oslanjaju se stoga na podatke iz muzeja. Natpis iznad klavijature „Ant. Petrof / Pianoforte Fabrik“ otkriva da je izrađen u tvornici *Petrof* u Kraljičinom Gradcu.[882] Iznad klavijature su i natpisi „Viribus unitis“ te „Verdienst Medaille Chrudim Kuklena / Ehrenpreis des Volksfestes in Linz“. Prvi natpis na latinskome znači „ujedinjenim snagama (k zajedničkom cilju)“, što je bio moto austrijskog cara i hrvatsko-ugarskog kralja Franje Josipa I. (1830. – 1916.). Drugi natpis svjedoči o medaljama i nagradama koje je tvornica osvojila u Chrudimu u Pardubičkom kraju na sjeveroistoku Češke, Kukleni u Královéhradečkom kraju na sjeveru Češke te u austrijskom Linzu. Klavir je nastao oko 1900. Otkupljen je 2003. od Gorana Gregurića iz Slavonskog Broda. Do 1981. bio je u vlasništvu Osnovne škole Ivana Brlić-Mažuranić iz Slavonskog Broda. Vremenski blizak ovom instrumentu je klavir *Petrof* u Zbirci predmeta iz glazbenog života Požege Gradskog muzeja Požega (GMP 26.505), koji je nastao 1893.

[882] Povijest tvornice *Petrof* opisana je kod klavira iz Kulturno-povijesne zbirke Samoborskog muzeja (SM-bb).

22.2.2 Harmonika (MBP/T-249)

Dimenzije harmonike su 43 x 17 x 50,5 cm. Čuva se u drvenoj kutiji dimenzija 50 x 23 x 56 cm. Sastoji se od triju dijelova. Prvi dio, namijenjen desnoj ruci, odnosno izvođenju melodije, ima klavijaturu čiji je opseg od f do a_2 (tri oktave i velika terca; 41 tipka). Time ovaj instrument pripada tipu klavirske harmonike. Donje tipke izrađene su od sedefa, a gornje od ebanovine. Drugi, srednji dio je mijeh čijim otvaranjem i zatvaranjem dolazi do strujanja zraka što uzrokuje titranje jezičaca. Mijeh ima 16 nabora. Njegovo kretanje regulira lijeva ruka. Lijevoj ruci je namijenjen i treći dio koji s vanjske strane ima 120 dugmadi za izvođenje basovih tonova i akorada: po 20 dugmadi posloženo je u šest redova, koji znače određene kombinacije. U prvom redu leže tercni i izmjenični basovi kao temeljni basovi odnosno subbasovi u položaju povoljnijem za sviranje. Drugi red su temeljni basovi, treći i četvrti red durski i molski akordi, a peti i šesti red mali durski i smanjeni septakordi. Lijeva bočna strana korpusa ima rupice koje služe za propuštanje zvuka. Korpus je zelenosive boje s crnim šarama. Kao što sugerira natpis na njemu, harmonika je nastala u tvornici *Hohner* u Trossingenu,[883] a pripada modelu *Verdi III B*. U odnosu na druga dva, ovaj se model odlikuje najvećim opsegom klavijature i najvećim brojem basova. Model *Verdi I* ima klavijaturu čiji je opseg od g do e_2 (dvije oktave i velika seksta; 34 tipke) te 48 basova. Model *Verdi II* također ima klavijaturu čiji je opseg od g do e_2 (34 tipke), ali 80 basova.[884]

Harmonika je kupljena 1938. u Novom Sadu o čemu svjedoči crvena pločica „Muzička kuća / Belá Trupel / Novi Sad 1938“, smještena na stražnjoj strani korpusa u gornjem desnom kutu. Nastala je, stoga, 1938. ili neposredno prije toga. Graditelj glazbenih instrumenata i trgovac Belá Trupel (Truppel; 1879. – 1947.) rođen je u gradu Bocșa (njem. Bokschan, mađ. Boksánbánya) u Karaš-severinskoj županiji (rum. Caraş-Severin, mađ. Krassó-Szörény) u rumunjskom dijelu Banata. U Somboru je učio kod glazbalara i trgovca glazbenim instrumentima Károlyja Raaba (1885. – 1926.), a u Subotici je radio kod glazbalara Adama Dencingera (1846. – 1912.). U Novom Sadu je samostalno djelovao od 1905. Bavio se izradom različitih vrsta tamburâ, najviše bisernica, bračeva i čela.[885] Harmonika je izvrsno očuvana. Darovala ju je 2007. Melita Bradić iz Slavonskog Broda.

---

[883] Povijest tvornice *Hohner* opisana je kod harmonike iz Kulturno-povijesnog odjela Gradskog muzeja Virovitica (Kp-U/1381).
[884] ***: *Katalog 33: Franjo Schneider: proizvod glazbala, žica i pribora, Zagreb, Nikolićeva 10*, 3.
[885] Stanislav KNEŽEVIĆ: *Iz muzičke prošlosti Sombora*, 66 i 83.

22.2.3 Usna harmonika (MBP-30672)

Ova usna harmonika jedini je puhački instrument u Tehničkoj zbirci. Ima oblik uske pravokutne kutijice sa 16 dvostrukih otvora za upuhivanje zraka. Dimenzije su joj 17 x 2 x 2,7 cm. Pripada tipu dijatonske usne harmonike. Izrađena je od lima (vanjske i unutarnje pločice) i drva (češalj). Pri sviranju se pomiče lijevo i desno, tj. u smjeru viših i nižih tonova. Rukom se postiže efekt vibrata. Na gornjoj strani kutijice ugravirana je signatura „Carl Essbach / Germany“. Tvrtka za proizvodnju usnih harmonikâ *Carl Essbach* osnovana je 1872. u mjestu Brunndöbra, koje se nalazi u blizini Klingenthala u njemačkoj saveznoj državi Saskoj. Djelovala je do 1923. kada ju je kupila tvrtka *C. A. Seydel Söhne*, najstarija aktivna radionica za proizvodnju harmonikâ, koju je u Klingenthalu 1847. osnovao Christian August Seydel. Zaštitni znak tvrtke bila je riječ *Liberty* o čemu na harmonici svjedoči natpis „Trade Mark Liberty“ te gravura Kipa slobode (eng. *Statue of Liberty*) u New Yorku. Vjerojatno je nastala oko 1920. Osim što je korodirala, dobro je očuvana.

Darovao ju je 2017. etnolog i povjesničar Zvonimir Toldi, umirovljeni muzejski savjetnik Muzeja Brodskog Posavlja. U MBP-u, gdje je radio od 1968. do 2009., prikupio je bogatu etnografsku građu te utemeljio fototeku od 10 000 pozitiva i negativa. Na taj je način od nestajanja sačuvao značajan dio tradicijske baštine brodskog Posavlja.[886] Dobitnik je Nagrade za životno djelo Hrvatskog muzejskog društva za 2017. U razgovoru sa Zvonimirom Toldijem u kolovozu 2018. saznala sam da je usnu harmoniku dobio 1947. od bivših susjeda Sergeja Emelianova i Marije Emelianove. Ovaj ruski bračni par emigrirao je 1945. iz tadašnje Jugoslavije u Sjedinjene Američke Države. Nakon Drugog svjetskog rata su obitelji Toldi u Babinu Gredu, gdje je Zvonimir Toldi proveo djetinjstvo, često slali pakete s darovima. Među njima je jednom prilikom bila i ova usna harmonika. Natpisi na engleskom jeziku upućuju da je bila namijenjena američkom tržištu te da je vjerojatno tamo kupljena.

22.2.4 Citra (MBP-30671)

Dimenzije citre su 48,5 x 27,5 x 4 cm. Izrađena je od smeđeg politiranog drva. Ima tzv. salzburški oblik što znači da je izbočena na gornjoj strani. Na lijevoj strani rezonantne kutije nalaze se 32 metalna čunjasta vijka poslagana u dva reda. Pet vijaka služilo je za napinjanje žica za sviranje melodije. Postavljene su preko hvataljke koja ima 29 polja. Ostalih 27 vijaka služilo je za napinjanje žica kojima se svirala akordička pratnja. U zvučnom otvoru na glasnjači vidi se etiketa s natpisom „Eduard Heidegger / Linz Donau Austria“. Na prvom

[886] Muzejski dokumentacijski centar: Personalni arhiv zaslužnih muzealaca, http://www.mdc.hr/hr/mdc/zbirke-fondovi/arhiv/personalni-arhiv-zasluznih-muzealaca/Toldi-Zvonimir,71.html. Pristup: kolovoz 2018.

polju je utisnuto Heidegger / Linz“. U Linzu ju je izradio Eduard Heidegger (1851. – oko 1930.).[887] Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je nastala između 1880. i 1890. Da je na njoj najvjerojatnije muzicirao neki početnik može se pretpostaviti po tome što su u poljima narančastim slovima upisani nazivi tonova. U muzeju se čuva od 1970-ih, a ime prijašnjeg vlasnika nije poznato. Relativno je dobro očuvana.

22.2.5 Citra (MBP/T-19)

Dimenzije citre su 49 x 34 x 5,5 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. Nema naljepnicu s imenom proizviđača, ali su u muzejima u Zadru te na Braču i Hvaru zabilježene iste ovakve citre te se mogu rekonstruirati detalji.[888] Na naljepnici je pisalo „Valsonora Zither / ges. gesch.“ Prvi dio natpisa upućuje da citra pripada modelu *Valsonora,* a drugi dio da je „zakonom zaštićena“. Nastala je u tvornici glazbenih instrumenata *Meinel & Herold* u Klingenthalu u Saskoj („Meinel & Herold / Musikinstrumentenfabrik / Klingenthal in Sa“), vjerojatno oko 1910. Ova je tvornica djelovala od 1893. do 1974. godine.[889] Vlada Istočne Njemačke nacionalizirala ju je 1946. te je postala tzv. narodno poduzeće. Proizvodila je drvene (flaute, klarinete) i limene puhačke instrumente (rogove, tenore, trube, krilnice, kornete, trombone, tube), harmonike, violine, mandoline, gitare i citre. Citra o kojoj je ovdje riječ pomno je ukrašena. Rub glasnjače je s donje, lijeve i gornje strane ukrašen šarenim stiliziranim vegetabilnim uzorkom. Zvučni otvor na glasnjači ukrašen je šarenim motivima lišća, cvijeća i paunova. Istim motivima odlikuje se ukras između otvora na glasnjači i vijaka.

Uz lijevi gornji i lijevi bočni rub rezonantne kutije nalaze se 62 metalna vijka za napinjanje isto tolikog broja žica. Budući da ima i jednostruke i dvostruke žice, ovaj instrument predstavlja gitarsko-mandolinsku citru. Uz suprotni rub glasnjače upisane su note i ljestvica po kojima se učilo svirati. Glasnjača je na više mjesta napukla te su je napali drvotočci. Ukrasi, note i ljestvica su također oštećeni, a velik dio žica nedostaje. Citru je 1969. darovao Vid Škalina iz Rastušja, sela u općini Podcrkavlje u blizini Slavonskog Broda, rodnog mjesta pjesnika Dragutina Tadijanovića (1905. – 2007.).

---

[887] Dvije citre Eduarda Heideggera čuvaju se u Glazbenoj zbirci Gradskog muzeja Varaždin (GMV-KPO 3210 i GMV-KPO 72615), a jedna u Kulturno-povijesnoj zbirci Gradskog muzeja i galerije Jastrebarsko (inv. br. 18). Potječu iz istog razdoblja i također se odlikuju salzburškim oblikom. Za detalje o Eduardu Heideggeru usp. dijelove posvećene tim citrama u GMV-u.

[888] To su: Muzej grada Zadra Narodnog muzeja Zadar (citra MGZ-2115), Muzej otoka Brača (citra 510:ŠKR 616) i Muzej Staroga Grada na Hvaru (citra STG-bb).

[889] MIMO Database – Musical Instrument Museums Online: Documentary Base, http://www.mimodb.eu/LinkedData/default.aspx?id=640&t=corporation. Pristup: kolovoz 2018.

22.2.6 Citra (MBP/T-18)

Dimenzije citre su 49,5 x 39 x 6 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. Kao i prethodna, ima 62 metalna vijka za napinjanje žica i predstavlja gitarsko-mandolinsku citru. Na glasnjači se nalazi natpis „Menzenhauer“, dok se u okruglom zvučnom otvoru na glasnjači vidi naljepnica s natpisom „Menzenhauer Guitar-Zither / Prima 2½ / Menzenhauer & Schmidt Berlin“. Friederich (Frederick) Menzenhauer (1858. – 1937.) rođen je u Magdeburgu u njemačkoj saveznoj državi Saska-Anhalt. U Sjedinjene Američke Države emigrirao je 1882. Od 1887. djelovao je kao graditelj instrumenata u Jersey Cityju u američkoj saveznoj državi New Jersey. Istaknuo se i kao inovator. Dana 29. svibnja 1894. patentirao je gitarsku citru. Riječ je o citri bez pragova koja ima jednostruke žice kao gitara. Krajem 1890-ih u SAD-u i Njemačkoj započela je njihova masovna proizvodnja. U rujnu 1899. patentirao je gitarsko-mandolinsku citru. Takva je citra, kao što je već spomenuto, imala jednostruke žice kao gitara i dvostruke žice kao mandolina. Krajem 1896. osnovao je tvrtku *Menzenhauer Guitar Zither Co.* U njoj mu se u listopadu 1897. pridružio Oscar Schmidt. Tvrtka je u travnju 1899. promijenila ime u *Menzenhauer & Schmidt*. Menzenhauer je 1900. svu imovinu prenio na Schmidta i povukao se do 1904. Tada se vratio usavršavanju citre što je ponovno zaštitio s nekoliko patenata. Samu proizvodnju uglavnom je vodio Schmidt. U Jersey Cityju tvrka je poslovala na adresi Ferry Street, a podružnica u Berlinu nalazila se na Spittelmarktu. U Berlinu je oko 1910. nastala i citra o kojoj je ovdje riječ. Pripada modelu *Prima*, a postojali su još *Regina*, *Monarch*, *Original* i dr. Osim što nedostaje nekoliko žica, dobro je očuvana. Darovala ju je 1982. Stanka Šuber iz Slavonskog Broda.

22.2.7 Automatska citra (MBP/T-25)

Dimenzije citre su 61 x 38 x 3 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. Bočne i donja strana rezonantne kutije su ravne, a gornja je udesno valovito uzdignuta. Na lijevoj strani se nalazi 60 četvrtastih metalnih vijaka. Preko rezonantne kutije napeto je 60 žica. Glasnjača je ukrašena mjedenim okvirom s paunom i sirenom. U zvučnom otvoru na glasnjači vidi se natpis „Chordephon / Breveté Patentiert Patented / in allen erf.[olgreichen] Staaten“ („Chordephon / patentirano u svim uspješnim zemljama“). Riječ je o automatskoj citri, odnosno mehaničkom glazbenom automatu. Sastoji se od zvučnog tijela i mehanizma, točnije okrugle perforirane metalne ploče koja se ručno pokretala. U reproduciranju glazbenih djela glazbenika-izvođača je zamijenio mehanizam. On je „mogao“ izvoditi repertoar koji ne samo da bi bio prezahtjevan za glazbenog amatera nego i za puno spretnijeg umjetnika. Kod ove citre taj mehanizam (automat) nedostaje, ali se vide rupice na glasnjači gdje se ranije

nalazio. Nastala je oko 1910. u tvornici *Clauss & Co.* u Leipzigu, gradu u kojem je krajem 19. i u prvoj trećini 20. stoljeća proizvodnja mehaničkih glazbenih automata bila na vrhuncu. Tvornica je osnovana 1892. Automatske citre proizvodila je od 1895. Jedan od prvih oglasa za *Chordephon* objavila je u č*asopisu Zeitschrift für Instrumentenbau* u listopadu 1895. godine.[890] U istom je časopisu u listopadu 1901. predstavljena citra *Chordephon Bijou* s 30 žica (promjer ploče 28,5 cm).[891] Nakon toga je predstavljena citra s 44 žice (promjer ploče 36,5 cm), a 1905. i ona sa 60 žica (promjer ploče 50,5 cm). U vrijeme kada su nastajale, citre *Chordephon* su zbog automata bile skuplje od „običnih" citri, a s vremenom su postale rijetkim kolekcionarskim primjercima. Osim što je malo izgrebana, ova je citra dobro očuvana. Darovao ju je 1983. Štefan Legin iz Slavonskog Broda.

22.2.8 Mali bubanj (MBP-30673)

Udaraljke su u ovoj zbirci zastupljene s malim bubnjem ili dobošem, instrumentom neodređene tonske visine. Njegova visina iznosi 13,5 cm, a promjer 33 cm. Valjkasta rezonantna kutija izrađena je od lima te je s gornje i donje strane pokrivena zategnutom kožom. Svirao se dvjema palicama, koje nisu sačuvane. S gonje i donje strane rezonantne kutije su metalni obruči koji su povezani sa šest metalnih vijaka. Oni su služili za zatezanje obruča, odnosno napinjanje kože. Na temelju signature „Stowasser J. / Budapest Budán", uz koju je nacrtana malena lira, saznajemo da bubanj potječe iz radionice Johanna (Jánosa) Stowassera (1846. – 1923.). Prvi graditelj iz ove obitelji bio je Wenzel Stowasser (1803. – 1862.), koji je radionicu u Kraslicama osnovao 1824. Nakon njegove smrti posao su nastavili njegovi sinovi: Josef, Julius, Richard, Adolf i Johann (János). Potonji je 1867. osnovao radionicu u Pešti (od 1873. Budimpešti).[892] U *Vatrogasacu*, prvom hrvatskom ilustriranom časopisu za vatrogasna društva, od sredine ožujka 1895. redovito su se objavljivali oglasi o instrumentima i uslugama koje je nudila njegova radionica. [893] Stowasser je na Svjetskoj izložbi u Parizu 1900. nagrađen zlatnom medaljom. Njegov sin Johann (János) Stowasser

---

[890] ***: Patent! Chordephon! Mech. Zither, *Zeitschrift für Instrumentenbau*, 15 (1. listopada 1895.) 10, 243.
[891] ***: „Chordephon" – Musikwerke!, *Zeitschrift für Instrumentenbau*, 22 (1. listopada 1901.) 1, 17 i 20.
[892] Christian FASTL: Stowasser (Stohwasser), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Stowasser_Familie.xml. Pristup: kolovoz 2018.
[893] „J. Stowasser, ces. i kralj. dvorski dobavljač te tvorničar glazbila, Budapest II ker. lánchíd utca 5 sz. Vlastiti proizvod svih limenih, gudalačkih glazbila kao i bubnjeva. Proizvod raznih dijelova svih glazbila. Limenih i gudalačkih glazbila za vatrogasna družtva i gradske glazbe. Posebni cienici za harmonike sa najizvrstnijim i jakim glasom šaljem na zahtjev, poseban cienih badava. Popravak svih glazbilah kao i harmonikah obavljam odmah uz najjeftiniju cienu. Stara glazbila se izmjenjivaju. Veliki ilustr. cienici na zahtjev badava i franko. Plaćanja se vatrogasnim družtvima kao i gradskim i obćinskim poglavarstvima olahkoćuju." Cit. ***: [Oglas], *Vatrogasac*, 4 (15. ožujka 1895.) 8, 68.

mlađi (1874. – 1937.) radionicu je preuzeo oko 1896. Može se pretpostaviti da je u tom razdoblju, odnosno početkom 20. stoljeća, nastao i ovaj bubanj.[894]

Bubanj je možda mogao pripadati vojnoj glazbi 29. ili 39. carske i kraljevske pukovnije. Vojne glazbe pukovnijâ koje su bile stacionirane u brodskoj tvrđavi – poput dvije spomenute – dale su velik doprinos kulturnom i zabavnom životu Broda. Vojna glazba 29. pukovnije priređivala je koncerte u svratištima te je svirala mise u franjevačkoj crkvi. Subotom je pratila vojnike koji su se vraćali s vježbe u grad, a nedjeljom ih je pratila u crkvu.[895] Osobito su bili omiljeni promenadni koncerti vojne glazbe, koji su se održavali u gradskom parku Klasiji (Glasiji).[896] Bili su besplatni, a priređivali su se od Uskrsa do jeseni. Predstavljali su važan oblik društvenosti i zabave toga vremena diljem Europe, a Brod za tom „modom“ nije zaostajao.[897]

[894] Od instrumenata vojne glazbe iz radionice Stowasserovih u Zbirci odora Hrvatskog povijesnog muzeja u Zagrebu zabilježene su četiri spomen-trube (HPM/PMH-83641, HPM/PMH-25842, HPM/PMH-32979. HPM/PMH-32980), koje je u Grazu 1916. izradio Adolf Stowasser mlađi (1865. – 1928.). On je bio nećak Johanna Stowassera (1846. – 1923.), odnosno sin njegova brata Adolfa Stowassera starijeg (1842. – 1893.).

[895] „Vojnička glazba posadne naše pukovnije br. 29 svirala je u subotu i nedjelju na 15. i 16. o. mj. [lipnja 1895.] po podne u bos. Brodu, u gostioni *K spomeniku*. Akoprem kratko vrieme, što smo dobili vojničku glazbu, ona je u veliko omilila, pa se obćenito hvale produkcije iste. Osobito se svidja obćinstvu običaj, da subotom glazba doprati momčad s vježbe, a nedjeljom da ju prati u crkvu, te ulazeć u grad svira omiljelu nam Hrvatom našu himnu *Liepa naša domovina*. Samo je obća želja, da se kod produkcijah takodje uzme obzira i na hrvatske i inače slavenske komade, kojih imade za dosta veoma krasnih. Razlog da se taj manjak opaža, ne leži na samoj glazbi, već na obstojnosti, da je ona dugo vremena boravila u posadama, gdje joj nije od potrebe drugi repertoar. Ali kako imadosmo prilike doznati, pobrinuo se revni g. kapelnik da nabavi što raznolikije hrvatske i slavenske komade, kako bi i s te strane pokazala se što veća susretljivost spram obćinstva, pa nećemo dugo čekati, da nas glazba iznenadi s omiljeliima našima komadi, koji se rado slušaju i po Zagrebu, Rieci, Ljubljani i Karlovcu, gdje se god čuju zvuci naših pukovnijah.“ Cit. ***: Vojnička glazba, *Posavska Hrvatska*, 2 (22. lipnja 1895.) 25, 2.

[896] Park je dobio ime od riječi glasija, prema franc. *glacis*, što znači čistina ili kad je riječ o vojnim utvrdama, ukoso izravnano zemljište ispred rova tvrđave. O nastupu vojne glazbe 29. pukovnije u Glasiji 1895. zabilježeno je: „Na našu naročitu molbu obavješteni smo od zapovjedničtva pokovnije br. 29 u Brodu, da će vojnička glasba do daljnih preinaka svakog četvrtka u 6 satih po podne svirati u brodskoj Glasiji. Ako bi u četvrtak padao kakav zaposvjedni rim. kat. blagdan, tad će taj promenadni koncert biti dan prije, t. j. u sriedu.“ Cit. ***: Vojnička glazba, *Posavska Hrvatska*, 2 (25. svibnja 1895.) 21, 3.

[897] Zvonimir TOLDI: Obća dopadnost promenadnih koncerata, *Posavska Hrvatska: glasilo za politička, kulturna i gospodarska pitanja Brodsko-posavske županije*, 25 (6. srpnja 2018.) 27 (1249), 17.

23. Glazbeni instrument iz fundusa Zavičajnog muzeja Našice

23.1 O Zavičajnom muzeju Našice

Zavičajni muzej Našice (ZMN) osnovan je 1974. Smješten je u velikom dvorcu Pejačević na Pejačevićevom trgu 5. Dvorac je bio domom generacijama članova ove plemićke obitelji, koja je u gradu prisutna od 1734., kada je barun (kasnije grof) Josip II. Pejačević (1710. – 1787.) kupio našički posjed, pa sve do kraja Drugog svjetskog rata, kada su Pejačevići napustili Našice i Hrvatsku. Dvorac je građen u dvije faze: 1811. i 1812. te 1864. i 1865. Isprva je bio jednokatan dvorac u stilu kasnobaroknog klasicizma. Kasnije je proširen na pet etaža. U prvoj etaži je podrum. Drugu etažu sačinjava prostor suterena, koja je na istočnoj strani imala gospodarski dio, a na zapadnoj je bila smještena obiteljska knjižnica, arhiv i glazbeni salon. Treća etaža u prizemlju dvorca ispunjena je salonima nazvanim po boji tapeta na zidu (crveni, žuti, plavi i zeleni). Četvrta etaža na prvom katu obuhvaća spavaće i radne sobe. Peta etaža u potkrovlju također je bila predviđena za stanovanje, ali do realizacije te ideje nije došlo pa je do danas ostao samo tavanski prostor.[898] U perivoju pored velikog dvorca nalazi se mali dvorac Pejačević, sagrađen 1907. u neoklasicističkom stilu.

23.2 O Kulturno-povijesnom odjelu

Građu ovog odjela čine umjetnine (slike, skulpture, grafike), predmeti umjetničkog obrta (tekstil, keramika, staklo, metal), namještaj, satovi, nakit i odjevni predmeti. Za ovaj je rad najvažnija Zbirka Pejačević, koja okuplja građu vezanu uz povijest obitelji Pejačević, osobito našičke grane. Posebno mjesto pripada građi vezanoj uz život i stvaralaštvo Dore Pejačević.[899] Unutar Zbirke Pejačević čuva se jedan glazbeni instrument – klavir, ali on ima iznimnu i mnogostruku vrijednost jer je na njemu svirala hrvatska skladateljica Dora Pejačević (1885. – 1923.), koja je postala simbolom i sinonimom za našički muzej. Voditeljica Kulturno-povijesnog odjela je kustosica Silvija Lučevnjak, ujedno i ravnateljica Zavičajnog muzeja Našice, kojoj zahvaljujem na susretljivosti prilikom posjeta u lipnju 2017.

23.3 Spomen-soba Dore Pejačević

U spomen-sobi skladateljice Dore Pejačević, koja je veći dio života provela u dvorcu u Našicama, nalaze se izlošci vezani uz njezin život: dijelovi pokućstva iz njezine sobe,

---

[898] Mladen OBAD ŠĆITAROCI – Bojana BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI: *op. cit.*, 213-214.
[899] Zavičajni muzej Našice: Zbirka Pejačević, http://www.zmn.hr/zbirke/kulturno-povijesni-odjel/zbirka-pejacevic/. Pristup: lipanj 2017.

obiteljske fotografije, dokumenti, muzikalije i predmeti iz vlasništva obitelji Pejačević.[900] Smještena je u četvrtoj etaži na prvom katu dvorca, u stalnom postavu ZMN-a. Otvorena je 1985., povodom stote obljetnice skladateljičina rođenja. Njezino otvorenje predstavljalo je izazov za djelatnike i suradnike našičkog muzeja jer je u muzejskom fundusu postojao tek mali broj predmeta kojima se mogla predstaviti željena tema. Nakon Drugog svjetskog rata gotovo sav inventar dvorca je premješten iz tog prostora. Dio sačuvane građe nalazi se u Muzeju Slavonije te u Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku.[901]

Ipak, tri važna izloška potječu iz Našica. Povodom otvorenja spomen-sobe u Zavičajni muzej Našice prenesena je mramorna bista s groba Dore Pejačević *Tuga* (ZMN, 510:NŠC-1392). Bista nastala 1916. djelo je srpskog kipara Đorđa Jovanovića (1861. – 1953.). On je kao član Saveza jugoslavenskih umjetnika *Lada* izlagao u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu 1908. Tada je Lilla Pejačević, kao pokroviteljica Društva umjetnika, kupila bistu. Nakon skladateljičine smrti odabrana je za nadgrobni spomenik, kao simboličan prikaz mlade žene u tuzi.[902] Mramorna skulptura *Musica* (ZMN, 510:NŠC-37) predstavlja grupnu kompoziciju pet muzicirajućih anđela svirača (tzv. *putti*), koji su se po tematici izvrsno uklopili u prostor spomen-sobe. Prvi anđeo svira poprečnu flautu, drugi lutnju, treći violinu (violu), četvrti pjeva, a peti svira tamburin i stoji na notama. Skulptura nastala oko 1900. rad je neutvrđenog talijanskog kipara.[903] Napokon, iz glazbenog salona dvorca Pejačević (u drugoj etaži na suterenu; preseljen u četvrtu etažu na prvom katu) sačuvan je klavir marke *Blüthner*.

23.3.1 Klavir (ZMN KP 63)

Crno politirani korpus ovog klavira ima dimenzije 147,5 x 180 x 99 cm. Stoji na tri masivne noge koje su gore šire, pri dnu se sužavaju, a na završecima imaju kotačiće. Klavir ima metalnu konstrukciju s kompaktnim željeznim okvirom. Žice su križane. Odlikuje se engleskom mehanikom s dvostrukom repeticijom. Opseg klavijature je od A_2 do c_5 (sedam oktava i mala terca). Donje tipke su bijele boje (2,2 x 15,4 cm), a gornje crne (0,9 x 8,8 cm). Stalak za note izrezbaren je unakrsnim prečkama. Dvije pedale smještene su na centralno ovješenoj liri (lijeva piano i desna forte). Natpis iznad klavijature „Blüthner / Leipzig“ otkriva ime tvornice i mjesto proizvodnje ovog klavira. U unutrašnjosti klavira iza žica stoji natpis

[900] Zavičajni muzej Našice: Spomen soba Dore Pejačević, http://www.zmn.hr/izlozbe/stalni-postav/spomen-soba-dore-pejacevic/. Pristup: lipanj 2017.
[901] Silvija LUČEVNJAK: Zavičajni muzej Našice i glazbena baština obitelji Pejačević, *Muzeologija*, 51 (2014), 170.
[902] Jasminka NAJCER SABLJAK – Silvija LUČEVNJAK: *Likovna baština obitelji Pejačević: studijsko tematska izložba: katalog izložbe*, Galerija likovnih umjetnosti, Osijek 2013, 29 i 246.
[903] *Ibid.*, 22 i 244.

„Julius Blüthner / Königl.[ich] Sächs.[ischer] Hoflieferant Leipzig“, odnosno „Julius Blüthner / kraljevski saski dvorski dobavljač Leipzig“. U sredini je saski orden s krunom ispod koje je napisan stari saski moto „Providentiae memor“ („Misleći na Božju providnost“).

Tvornicu za izradu klavira *Blüthner* osnovao je u Julius Blüthner (1824. – 1910.) u Leipzigu 1853. Zbog iznimne zvučnosti i baršunastog timbra, klavire *Blüthner* cijenili pijanistički virtuozi romantizma Ignaz Moscheles i Franz Liszt. Posjedovali su ih mnogi istaknuti skladatelji, među njima Johannes Brahms, Gustav Mahler, Béla Bartók, Claude Debussy, Max Reger, Richard Wagner, Petar Iljič Čajkovski, Dmitrij Šostakovič i Sergej Rahmanjinov. U tvornici *Blüthner* se početkom 20. stoljeća godišnje proizvodilo oko 3000 instrumenata koji su se izvozili diljem Europe, Sjeverne i Južne Amerike te Australije. Nakon smrti Juliusa Blüthnera posao su nastavili njegovi sinovi Max, Robert i Bruno Blüthner. Za vrijeme zračnog napada na Leipzig 1943. tvornica je gotovo u potpunosti uništena, a proizvodnja zaustavljena sve do 1948. Ponovno ju je pokrenuo Rudolf Blüthner-Haessler, zet Brune Blüthnera. Za vrijeme Njemačke Demokratske Republike *Blüthner* je bilo tzv. narodno poduzeće. Ujedinjenjem Njemačke 1990. tvrtka je vraćena obitelji Blüthner te je njezinim direktorom postao Ingbert Blüthner-Haessler, sin Rudolfa Blüthnera-Haesslera. Klaviri *Blüthner* i danas se najvećim dijelom izrađuju ručno.[904]

Prema serijskom broju 40 561 može se ustanoviti da je ovaj instrument izgrađen u tvornici *Blüthner* 1894. Te su se godine proizvodili klaviri od serijskog broja 39 000, a 1895. od serijskog broja 42 000.[905] Kontaktirajući tvornicu *Blüthner* u Leipzigu nije bilo moguće saznati više detalja jer su arhivski dokumenti uništeni tijekom spomenutog zračnog napada u Drugom svjetskom ratu.[906] Klavir je u Našice dopremljen u vrijeme kada se Dora Pejačević intenzivnije počela baviti učenjem glazbe. Vrlo je vjerojatno da na tom klaviru nije samo učila svirati, nego je i skladala neka svoja djela. O vještini muziciranja Dore Pejačević za klavirom je njezina prijateljica Sidonija Nádherny von Borutin zapisala: „Ne poznajem nikoga kome klavir tako lijepo zvuči kao njoj: kad ona svira onda je to doista glazba.“[907] Unatoč devastaciji inventara dvorca tijekom i nakon Drugog svjetskog rata, klavir je sačuvan *in situ*, u relativno dobrom stanju. Njime se kasnije koristilo Hrvatsko pjevačko društvo

---

[904] Margaret CRANMER: Blüthner, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 3, 742-743; Jan RADEMACHER: Blüthner, u: Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*, 49-50.
[905] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 55.
[906] Zahvaljujem Stuartu Kernaghanu, glavnom upravitelju *Blüthner Piano Centra* iz Londona, na potvrdi godine nastanka klavira i odgovoru na upit.
[907] Cit Koraljka KOS: *Dora Pejačević*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 2008, 66.

Lisinski. Restaurirao ga je 1985. orguljar Ivan Derner iz Feričanaca. Redovito ga održava i ugađa njegov sin Ivica Derner, majstor glazbalar.[908]

Klavir je postao najvažniji izložak spomen-sobe jer najizravnije asocira na Doru Pejačević kao glazbenicu i skladateljicu. Dvadesetak godina služio je kao jedini koncertni klavir u Našicama, sve dok glazbena škola nije nabavila novi instrument.[909] Još uvijek se koristi na glazbenim događanjima koja se povremeno priređuju u muzeju. Ovakvo iskustvo, uz poštivanje određenih ograničenja, dovodi do zaključka da glazbeni instrument u muzeju ne mora biti samo muzejski izložak, već se može koristiti i za njegovu primarnu funkciju – sviranje. Iskustva s klavirom u spomen-sobi Dore Pejačević vrlo su pozitivna. S obzirom na to da većinu posjetitelja Zavičajnog muzeja Našice čine školska djeca i mladi, oni klavir ne doživljavaju samo kao predmet vezan uz život i rad skladateljice Dore Pejačević, već mnogi od njih, pogotovo djeca iz manjih sredina, prvi puta vide takav instrument. To je prilika da im se pokaže ne samo kako klavir izgleda, već i kako nastaje zvuk. Za posjetitelje se podiže poklopac te im se omogućava da vide njegovu unutrašnjost. U većim skupinama posjetitelja nađe se i pokoja glazbeno obrazovana osoba, nastavnik ili učenik, kojem se dopušta da sjedne i nešto odsvira na klaviru što se katkad pretvara u prave male „glazbene trenutke“.[910]

Skladateljica Dora Pejačević (Theodora Pejacsevich, Pejacsevich-Lumbe; 1885. – 1923.) rođena je u Budimpešti, no veći dio života provela je u Našicama. Njezin otac, grof Teodor Pejačević (1855. – 1928.) bio je od 1886. do 1901. veliki župan Virovitičke županije, 1901. zastupnik u Hrvatskom saboru i poslanik u zajedničkom Hrvatsko-ugarskom saboru, a 1903. naslijedio je na banskoj dužnosti Khuen-Héderváryja. U znak prosvjeda zbog uvođenja zakona prema kojemu je mađarski jezik postao službenim na hrvatskim željeznicama, 1907. napustio je banski položaj. Njezina majka, mađarska grofica Lilla Pejačević (rođ. Vay de Vaya; 1860. – 1941.). u Našicama je kao pjevačica i pijanistica sudjelovala na vlastitim kućnim koncertima i dobrotvornim priredbama. Bila je pokroviteljica Hrvatskoga glazbenog zavoda od 1904. do 1918. godine.[911] Dora Pejačević glazbu je počela učiti u Našicama kod mađarskog orguljaša Károlyja Noszede. Glazbeno se nastavila obrazovati u Zagrebu (violina kod Václava Humla, teorija kod Ćirila Juneka, instrumentacija kod Dragutina Kaisera), a potom u Dresdenu (violina kod Hansa Petrija, kompozicija i kontrapunkt kod Percyja Sherwooda) i Münchenu (kompozicija kod Waltera Courvoisiera).

---

[908] Glazbalar – Ivica Derner, http://www.glazbalar-iderner.hr/. Pristup: lipanj 2017.
[909] Silvija LUČEVNJAK: *op. cit.*, 170-171.
[910] *Ibid.*, 171.
[911] Ladislav ŠABAN: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, 209.

Mladenačka su joj se djela najviše izvodila u Dresdenu i Budimpešti. Koncert održan 5. veljače 1916. u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu označio je početak njezine afirmacije u Hrvatskoj. Izvedba *Klavirskog koncerta u g-molu,* op. 33 (skladanog 1913.), u interpretaciji Svetislava Stančića, povezala ju je s naraštajem mladih skladatelja poput Božidara Širole, Franje Dugana starijeg, Antuna Dobronića, Krešimira Baranovića i Svetislava Stančića, koji su najavili nova kretanja u hrvatskoj glazbi. Otada su se u Hrvatskoj povremeno izvodile njezine skladbe, poput autorskoga koncerta s komornim djelima u Hrvatskom glazbenom zavodu 1918. s vrsnim domaćim interpretima (Svetislav Stančić, Václav Huml, Zlatko Baloković, Juro Tkalčić, Miroslav Šlik). Inozemni uspjesi dosegli su vrhunac 1918. kada su u Beču pod ravnanjem Oskara Nedbala izvedena dva stavka njezine simfonije (koja je u cijelosti praizvedena u Dresdenu 1920.). Od 1921. živjela je sa suprugom Ottomarom von Lumbeom (1892. – 1978.) u Dresdenu i Münchenu, gdje je umrla 1923. nakon poroda sina Theodora von Lumbea (umro u Beču 2012.).[912]

Tek nakon 1972., kada je obitelj cjelokupnu umjetničku donirala arhivu HGZ-a, započela je revalorizacija njezina stvaralaštva. Životom i stvaralaštvom Dore Pejačević osobito se bavila muzikologinja Koraljka Kos i o tome objavila nekoliko knjiga[913] i niz članaka. U Našicama je 7. i 8. rujna 1985. priređen znanstveni skup *Dora Pejačević – život, rad i značenje* te je objavljen zbornik radova,[914] u Zavičajnom muzeju otvorena je spomen-soba Dore Pejačević te je osnovana Osnovna glazbena škola koja je dobila njezino ime (od 2008. Osnovna glazbena škola Kontesa Dora). U Našicama je 1987. pokrenuta glazbeno-kulturna manifestacija *Memorijal Dore Pejačević*, u kojoj ZMN sudjeluje kao organizator ili suorganizator, a spomen-soba Dore Pejačević pretvara se u koncertni prostor.[915]

U popisu djela Dore Pejačević zabilježeno je 57 registriranih opusa (neki obuhvaćaju i više skladbi), od kojih su 54 sačuvana.[916] Obuhvaćaju klavirsku, vokalnu, komornu i orkestralnu glazbu. Klaviru su posvećena 24 registrirana djela. Među njima prevladavaju

---

[912] Koraljka KOS: *Dora Pejačević*, 6-20; Koraljka KOS: Pejačević, Dora, u: *Hrvatski biografski leksikon* (mrežno izdanje, 2016.), http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11908. Pristup: lipanj 2017.

[913] Koraljka KOS: *Dora Pejačević*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1982; *Dora Pejačević: Leben und Werk*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 1987. (njemačko izdanje); *Dora Pejačević*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 1998; *Dora Pejačević*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 2008. (drugo, nadopunjeno hrvatsko-englesko izdanje).

[914] Zdenka VEBER (ur.): *Dora Pejačević 1885-1923: zbornik radova sa Znanstvenog skupa Dora Pejačević – život, rad i značenje održanog u Našicama 7. i 8. rujna 1985. godine*, Samoupravna interesna zajednica kulture i tehničke kulture općine Našice, Našice 1985.

[915] Silvija LUČEVNJAK: *op. cit.*, 172.

[916] Ukupan broj je 58, no opus 1 nije unesen u popis djela. Izgubljen je, kao i *Rêverie* za violinu i klavir, op. 3 (1897.), *Albumblatt* za klavir, op. 12 (1901.), *Gudački kvartet*, op. 31 (1911.) te prva klavirska minijatura iz opusa 32a (*Vier Klavierstücke*, 1912.). Usp. Koraljka KOS: *Dora Pejačević*, 30 i 142.

minijature, koje su nastajale tijekom čitavog skladateljičina stvaralačkog vijeka. U početku je svakoj od njih davala zaseban broj opusa,[917] a nakon opusa 17 (*Sechs Phantasiestücke*, odnosno *Maštanja* iz 1903.) bila je sklona povezivati ih u cikluse s programskim oznakama u naslovima: *Blumenleben* (*Život cvijeća*, op. 19, 1904. – 1905.), *Walzer-Capricen* (*Hiroviti valceri*, op. 28, 1910.), *Blütenwirbel* (*Cvjetni vrtlog*, op. 45, 1918.), *Zwei Nocturnos* (*Dva nocturna*, op. 50, 1918. i 1920.). U njezine ostale klavirske minijature ubrajaju se: *Berceuse* (op. 20, 1906.); *Valse de concert* (*Koncertni valcer*, op. 21, 1906.), *Erinnerung* (*Sjećanje*, op. 24, 1908.); *Vier Klavierstücke* (*Četiri klavirska komada*, op. 32a, 1912.); *Impromptu* (op. 32b, 1912.); *Zwei Intermezzi* (*Dva intermezza*, op. 38, 1915.); *Zwei Klavierstücke* (*Dva klavirska komada*, op. 44 1918.); *Capriccio* (op. 47, 1919.); *Hummoreske und Caprice* (*Humoreska* i *Capriccio*, op. 54, 1920.). Veća klavirska djela su dvije sonate: *Sonata u b-molu* (op. 36, 1914.) te *Sonata u As-duru* (op. 57, 1921.).[918]

Vokalnom lirikom također se bavila tijekom čitavog stvaralačkog vijeka. Među popijevke za glas i klavir se ubrajaju: *Ein Lied* (*Pjesma* op. 11, 1900.); *Warum?* (*Zašto?*, op. 13, 1901.); *Sieben Lieder* (*Sedam pjesama*, op. 23, 1907.); *Zwei Lider* (*Dvije pjesme*, op. 27, 1909.); *Vier Lieder* (*Četiri pjesme*, op. 30, 1911.); *Mädchengestalten* (*Djevojački likovi*, op. 42, 1916.); *An eine Falte* (*Bora*, op. 46, 1918.); *Drei Gesänge* (*Tri napjeva*, op. 53, 1920.); *Zwei Lieder* (*Dvije pjesme*, op. 55, 1920.) i *Tri dječje pjesme* (op. 56, 1921.). Dvije skladbe – *Ave Maria* (op. 16, 1903.) te *Verwandlung* (op. 37a, 1915.) – namijenjene su za glas, violinu i orgulje.[919] Većina komornih skladbi isto uključuje klavir. To su: *Rêverie* za violinu i klavir (op. 3, 1897., izgubljen); *Canzonetta* za violinu i klavir (op. 8, 1899.); *Impromptu* za klavirski kvartet (op. 9b, 1903.); *Trio u D-duru* za violinu, violončelo i klavir (op. 15, 1902.); *Menuett* za violinu i klavir (op. 18, 1904); *Romanze* za violinu i klavir (op. 22, 1907.); *Kvartet u d-molu* za violinu, violu, violončelo i klavir (op. 25, 1908.); *Sonata u D-duru* za violinu i klavir (op. 26, 1909.); *Trio u C-duru* za violinu, violončelo i klavir (op. 29, 1910.); *Elegie* za violinu i klavir (op. 34, 1913.); *Sonata u e-molu* za violončelo i klavir (op. 35, 1913.); *Kvintet u h-molu* za dvije violine, violu, violončelo i klavir (op. 40, 1915. – 1918.); *Sonata u b-molu* za violinu i klavir (op. 43, Slavenska, 1917.); *Méditation* za violinu i klavir (op. 51, 1919.). Komornom opusu još pripadaju *Gudački kvartet u F-duru* (op. 31, 1911., izgubljen) i *Gudački*

[917] *Berceuse* (op. 2, 1897.); *Gondellied* (*Pjesma gondoliera*, op. 4, 1898.); *Chanson sans paroles* (*Pjesma bez riječi*, op. 5, 1898.); *Papillon* (*Leptir*, op. 6, 1898.); *Menuette* (*Menuet*, op. 7, 1898.); *Impromptu* (op. 9a, 1899.); *Chanson sans paroles* (*Pjesma bez riječi*, op. 10, 1900.); *Albumblatt* (op. 12, 1901., izgubljen); *Trauermarsch* (*Posmrtna koračnica*, op. 14, 1902.). Usp. Koraljka KOS: *Dora Pejačević*, 58 i 142.
[918] *Ibid.*, 58-76 i 142-144.
[919] *Ibid.*, 34-54 i 142.

kvartet u C-duru (op. 58, 1922.). [920] Veće skladbe za klavir i orkestar su *Klavirski koncert u g-molu* (op. 33, 1913.) te *Phantasie concertante u d-molu* (op. 48, 1919.). Upravo je njezin klavirski koncert prvo djelo te vrste u hrvatskoj literaturi. Orkestralni opus čine još *Simfonija u fis-molu* (op. 41, 1916. – 1917., rev. 1920.) te *Ouvertura u d-molu* (op. 49, 1919.).[921]

Neka još bude spomenuto da *Blüthner* nije bio jedini klavir koji je obitelj Pejačević posjedovala u našičkim dvorcima tijekom i nakon skladateljičina života. Na fotografiji snimljenoj oko 1920. Dora Pejačević je prikazana za klavirom na prvom katu dvorca (gdje je danas spomen-soba).[922] Međutim, zbog drugačijih profilacija nogu i drugačijeg stalka za note, može se zaključiti da to nije bio *Blüthner* o kome je ovdje riječ. U velikom dvorcu bila su stoga barem dva klavira: *Blüthner* u glazbenom salonu (u drugoj etaži na suterenu) i još jedan (u četvrtoj etaži na prvome katu). Treći je klavir možda mogao – barem povremeno u skladu s vremenskim uvjetima – biti u drvenom paviljonu našičkog perivoja, poznatom pod imenom „Dorin paviljon“. Njezina majka Lilla Pejačević preselila se 1921. iz velikog u mali dvorac, dok se njezin sin Marko Pejačević s obitelji preselio iz malog dvorca u veliki. Budući da su 10. i 11. rujna 1924. Dorina majka Lilla Pejačević i sestra Gabrijela Kochanovszky-Pejacsevich u malom dvorcu priredile dobrotvorne koncerte s njezinim djelima, može se pretpostaviti da je i tamo bio klavir.[923] Gdje su ti instrumenti danas, nije poznato. U predvorju Osnovne glazbene škole kontesa Dora nalazi se klavir *Steinway & Sons*, nastao u Hamburgu 1890. U spomen na Doru Pejačević su ga 1997. darovali Ladislav Pejacsevich,[924] Theodor von Lumbe i Nikola Adamovich Čepinski.[925]

---

[920] *Ibid.*, 82-96 i 144.
[921] *Ibid.*, 98-110 i 146.
[922] Fotografija se čuva u skladateljičinoj ostavštini u arhivu Hrvatskoga glazbenog zavoda u Zagrebu (HGZ II-Pej-I A/10). S spomen-sobi je izložena uvećana reprodukcija.
[923] Program koncerta čuva se u skladateljičinoj ostavštini u arhivu Hrvatskoga glazbenog zavoda u Zagrebu (HGZ II-Pej-II 10/1).
[924] Majka Ladislava Pejacsevicha (Pejačevića; rođ. 1941.) bila je Amalie Theresia Elisabeth Maria Josefa Benedicta von Wilczek (1917. – 1985.). Otac mu je bio grof Géza Andreas Aladar Vitalis Maria Pejácsevich de Veröcze (1917. – 1995.), sin Dorina brata Marka i Márije Beniczky. Ladislavu Pejacsevichu je Dora Pejačević bila prateta, Theodor Lumbe rođak, a barun Nikola Adamovich Čepinski bratić. Zahvaljujem Silviji Lučevnjak na ustupanju obiteljskog stabla djece Marka Pejačevića.
[925] Otac Nikole Adamovicha Čepinskog (1936. – 2017.) bio je barun Ivan Kapistran III Oscar Heinrich Maria Adamović Čepinski (Adamovich de Csepin; 1905. – 1971.). Majka mu je bila Stephanie Marie Valérie Gabrielle Pejácsevich Veröcze (1910. – 1988.), kći Dorina brata Marka i sestra spomenutoga Géze Pejácsevicha de Veröcze. Zahvaljujem Silviji Lučevnjak na ustupanju obiteljskog stabla djece Marka Pejačevića.

24. Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja Đakovštine

24.1 O Muzeju Đakovštine

Muzej Đakovštine (MĐ) osnovan je 1951. Smješten je u zgradi bivše kotarske oblasti, sagrađenoj u drugoj polovici 19. stoljeća, u Ulici Ante Starčevića 34. Manji dio predmeta iz njegova fundusa izložen je u stalnom postavu (koji se temelji na etnološkoj, kulturno-povijesnoj i arheološkoj građi), dok se ostali čuvaju u depoima te izlažu na izložbama.[926]

24.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Muzeja Đakovštine

Glazbeni instrumenti u Muzeju Đakovštine čuvaju se unutar dvije zbirke. Pijanino iz funudsa Kulturno-povijesne zbirke izložen je u stalnom postavu kulturno-povijesnog razvoja Đakova. Citra, koja je dio Etnografske zbirke, pohranjena je u depou. Kustos Kulturno-povijesne zbirke je Borislav Bijelić, muzejski savjetnik i ravnatelj Muzeja Đakovštine. Kustosica Etnografske zbirke je Marija Gačić. Instrumenti su pregledani prilikom posjeta muzeju u lipnju 2017.

24.2.1 Pijanino (MĐ-KPZ-bb)

Drveni korpus ovog pijanina, dimenzija 132,5 x 63 x 123 cm, pravokutnog je oblika, ravnih ploha i zaobljenih rubova. Obložen je furnirom od orahovine. Uokviruje ga lagano izbočeni okvir iz kojeg su na završnim stranama izvučene četverostrane noge. Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,2 x 15,2 cm) su bijele, a gornje crne (1,1 x 9,5 cm). Iznad klavijature je poklopac koji se rasklapa na dva dijela. Na donjoj strani unutarnjeg dijela poklopca nalazi se natpis „L. Goldmann in Wien“, što upućuje da je pijanino rad bečkoga graditelja Leopolda Goldmanna. Na pijaninu o njemu nema nikakvih drugih podataka, a za sada ništa nisam pronašla ni u glazbenim enciklopedijama.[927] U bazi podataka o bečkim graditeljima klavira navedeno je da je djelovao od oko 1860. do 1869. Oko 1860. zabilježen je na adresi Magdalenenstrasse 18 (Wien VI); 1862. i 1863. u Leopoldsgasse 841 u Wiedenu (Wien IV), a 1868. u Magdalenenstrasse 28.[928] Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je u tom razdoblju nastao i ovaj pijanino. Na prednjem gornjem dijelu korpusa izrezbarena su tri četvrtasta panoa sa zasebnim okvirima. Srednji pano pravokutnog oblika je veći, dok su lijevi i desni kvadratnog oblika i manji. Lijevo i desno ispod srednjeg panoa su mjedeni svijećnjaci. Srednji pano se može izvući i

[926] Borislav BIJELIĆ: Muzej Đakovštine, *Hrvatska revija* (obnovljeni tečaj), 9 (2009) 2, 78-84.
[927] Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*.
[928] Facteurs de pianos en Autriche: Goldmann Leopold, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_g.htm. Pristup: lipanj 2017.

tako postaje stalak za note. Ploha na vrhu pijanina, koja se rasklapa na dva dijela, zaobljena je prema naprijed. Na donjem dijelu korpusa su dva kvadratna panoa, slična onima na gornjem dijelu. Na dnu korpusa su dvije pedale (lijeva piano i desna forte) ukrašene vegetabilnim uzorcima. Na bočnim stranama ispod klavijature izvedeni su stupovi nalik na volute. Iza njih su mjedene ručke za prenošenje. U unutrašnjosti pijanina, iznad vijaka, ispisani su nazivi tonova. Pijanino je izvana dobro očuvan, ali mu mehanika najvećim dijelom ne radi.

Pijanino je izložen u interijeru građanskog salona, podsjećajući na to da je građanska klasa glazbi posvećivala naročitu pozornost. Uz to, uzoran je primjer kako mu se u stalnom postavu može osigurati ne samo prikladan, nego i istaknut smještaj. Razvoj građanske kulture rezultirao je time da se još od početka 19. stoljeća u mnogim privatnim gradskim kućama redovito muziciralo. Upravo je pijanino bio najrašireniji oblik klavira, ali i instrument kućnog muziciranja uopće, na kojem su se osobito rado izvodile klavirske minijature ili je služio kao pratnja popijevkama. Tijekom druge polovice 19. stoljeća Đakovo se urbanistički, ali i suvremenom kulturom stanovanja dijela svojih stanovnika približavalo standardima koji su vladali na području srednje Europe. Rekonstruirani salon odlikuje se jednostavnošću bidermajera. U Europi je taj stil građanska klasa prihvatila tijekom prve polovice 19. stoljeća, od 1815. do 1848., a u Hrvatskoj (pogotovo u manjim sredinama) nekoliko desetljeća kasnije. Kao stil, bidermajer je najjači izraz ostavio u kulturi stanovanja. Tako i ovaj pijanino nije imao samo glazbenu funkciju nego je bio i dekorativni komad pokućstva o čemu svjedoče njegovi ukrasi i pomna izrada. Salon u stalnom postavu Muzeja Đakovštine nije pripadao jednoj obitelji već su u njemu skupljeni predmeti koji su nekoć bili dijelovi interijera domova uglednih đakovačkih obitelji. Pijanino je Muzeju Đakovštine tijekom 1950-ih darovala đakovačka građanska obitelj čime prezime u inventarnim knjigama nije zabilježeno.[929] Uz pijanino, tu su još zrcalo, trosjed, stol, šest stolaca, luster, dvije ukrasne lampe te portreti đakovačkog suca Janka (Ivana) Janošića (1824. – 1879.) i njegove supruge Matilde (rođ. Pavianović). Portret je oko 1872. naslikao Franjo Ksaver Giffinger (1826. – nakon 1878).[930]

24.2.2 Citra (MĐ-EZ-bb)

Dimenzije citre su 50 x 44 x 4 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. U zvučnom otvoru na glasnjači, ukrašenom žutim vegetabilnim uzorcima, vidi se naljepnica „Concert Grand Piano-Manodoline / D. R. G. M. / No. 469348 / 4693489 / 469350“. Na donjem desnom dijelu korpusa je isti takav natpis. Premda ime graditelja ili tvornice nije

[929] Zahvaljujem Borislavu Bijeliću na ovim podacima.
[930] Borislav BIJELIĆ: *Vodič kroz stalni postav Kulturno-povijesnog razvoja Đakova*, 74-75.

navedeno, ovaj natpis pruža niz detalja vezanih uz instrument. Sugerira da je bio pogodan kao priprema za učenje klavira te da ima jedan dio dvostrukih žica kao kod mandoline. Drugi dio natpisa pomaže u određivanju datacije i mjesta podrijetla. Naime, kao posljedica rastuće industrijalizacije i sve veće proizvodnje dobara, u Njemačkom Carstvu je 1876. donesen zakon o zaštiti industrijskog dizajna (odnosno zakon o zaštiti autorskog prava). Carski ured za patente je od 1891. odobrenim patentima dodjeljivao oznaku „D. R. G. M.“ (njem. *Deutsches Reichsgebrauchsmuster*, odnosno „registrirani [upotrebni] patent Njemačkoga Carstva“), nakon čega bi uslijedio broj povezan s razdobljem nastanka. U ovome slučaju to znači „registrirani patent Njemačkoga Carstva / brojevi 469348, 4693489 i 469350. Usporedbom s brojevima drugih patenata iz virtualnog Muzeja malih alata (njem. *Kleines Werkzeugmuseum*) možemo odrediti vrijeme nastanka ove citre. Zaštitna oprema za obradu drva tvornice *Zornhoff* iz Elzasa, koja nosi broj 467 155, registrirana je 5. svibnja 1911. Vretenasti furnir tisak njemačke tvornice *Esslinger & Abt* iz Laupheima, koji nosi broj 475 253, registriran je 10. srpnja 1911. godine.[931] Na temelju toga možemo pretpostaviti da su patenti za ovu citru pod brojevima 469 348, 4693 489 i 469 350 odobreni u lipnju 1911. Instrument kao takav mogao je nastati u Njemačkoj 1911. ili neposredno nakon toga. Akronim „D. R. G. M.“ bio je na snazi do 1949. kada je zamijenjen s „D. B. G. M.“ (njem. *Deutsches Bundes-Gebrauchsmuster*, odnosno „registrirani [upotrebni] patent Savezne Republike Njemačke“).

Uz lijevi gornji i lijevi bočni rub glasnjače nalaze se 74 četvrtasta metalna vijka za napinjanje žica (50 za sviranje melodije i 24 za sviranje akordičke pratnje). Budući da ima i jednostruke i dvostruke žice, ovaj instrument predstavlja gitarsko-mandolinsku citru. Uz suprotni rub glasnjače upisane su note i ljestvica po kojima se učilo svirati. Citra je prašnjava, neugođena i izvan upotrebe. Prije pohrane u muzej vjerojatno se čuvala na tavanu, a ime prijašnjeg vlasnika nije poznato. Zatečena je muzeju, a čuva se u depou Etnografske zbirke. Valja istaknuti da se ranije nije bila dijelom inventara seoskog stambenog prostora nego je najvjerojatnije pripadala nekoj građanskoj obitelji.

[931] Kleines Werkzeugmuseum: Gebrauchsmuster für Werkzeuge, http://www.holzwerken.de/museum/patent/drgm_liste.phtml. Pristup: lipanj 2017.

25. Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja Valpovštine

25.1 O Muzeju Valpovštine

Muzej Valpovštine (MV) osnovan je 1956. Redovita muzejska djelatnost odvijala se do 1991., kada su eksponati zbog obnove dvorca, a potom i ratne opasnosti, pohranjeni na sigurno. Muzej je ponovno otvoren 2006. Smješten je u istočnom krilu dvorca Prandau-Normann u Valpovu. Njemačko-rimski car Karlo VI. i hrvatsko-ugarski kralj (Karlo III.) darovao je 1721. valpovački posjed barunu Petru II. Antunu Hilleprandu von Prandauu (1676. – 1767.). Budući da on u braku s Marijom Anom von Prämbs nije imao muškog potomka, njegove kćeri su 1726. izjednačene u pravima s muškim nasljednicima. Petar II. Antun u braku s Marijom Kristinom von Lattermann imao je sina Josipa Ignaca (1748. ili 1749. – 1816). Otada pa sve do ukidanja vlastelinstva 1945. dvorcem je upravljalo pet muških gospodara: tri člana barunske obitelji Hilleprand von Prandau (Petar II. Antun, Josip Ignac i Antun Gustav) te dva člana grofovske obitelji Normann-Ehrenfels (Rudolf I. i Rudolf II.).[932]

Dvorac je izgrađen 1730-ih pregradnjom i dogradnjom srednjovjekovne utvrde Walpo. Prvi dvorac, sličan današnjemu, izgorio je u požaru na Silvestrovo 1801. Obnavljao se od 1803. do 1816. Dvorac je 1885. imao 62 prostorije. Među njima su se posebno isticale knjižnica, arhiv, kazalište i dvorska kapela.[933] Orgulje za dvorsku kapelu naručio je 1875. barun Antun Gustav Hilleprand von Prandau (1807. –1885.), sin Josipa Ignaca Hillepranda von Prandaua i Ane Marije Pejačević te mlađi brat skladatelja i pijanista Karla Hillepranda von Prandaua (1792. – 1865.). U Pečuhu ih je 1876. sagradio József Angster (1834. – 1918.), vodeći mađarski graditelj orgulja romantičkog usmjerenja.[934] Restaurirane su 2003. te se ubrajaju među najvrijednije spomeničke orgulje u Slavoniji.

Bogata zbirka rukopisnih i tiskanih muzikalija obitelji Hilleprand von Prandau i Normann-Ehrenfels, koja se od 1946. čuva u Muzeju Slavonije u Osijeku, svjedoči o iznimno razvijenom glazbenom životu u valpovačkom dvorcu i kapeli. Glazbena zbirka razvrstana je u pet serija. Serija pod signaturom M-l (br. 1-206) sadrži svjetovne skladbe 19. stoljeća, pretežno u obradi Karla Prandaua te njegove izvorne skladbe. Serija M-2 (br. 1-122) sadrži crkvene skladbe (rukopisne i tiskane) iz posjeda Gustava Prandaua. Serija M-3 (br. 1-109) sadrži rukopisne muzikalije iz zadnjih desetljeća 18. ili početka 19. stoljeća. Najveći dio

[932] Tatjana RADAUŠ: Hilleprand von Prandau (Prandau), u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2002, sv. 5, 572-573.
[933] Mladen OBAD ŠĆITAROCI – Bojana BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI: *op. cit.*, 309; Damir STANIĆ: Dvorac Prandau-Normann i nekadašnji vlastelinski kompleks u Valpovu, *Hrvatska revija* (obnovljeni tečaj), 5 (2005) 1, 104-111.
[934] Darko VARGA: Josef Angster – poznati graditelj orgulja iz Baranje, *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice – VDG Jahrbuch*, 15 (2008), 175-179; Darko VARGA: Graditelj orgulja Josef Angster i Valpovo, *Valpovački godišnjak*, 14 (2009), 44-50.

potječe iz posjeda Josipa Ignaca Prandaua i Ane Marije Pejačević. Serija M-4 (br. 1-144) sadrži tiskane muzikalije s kraja 18. i početka 19. stoljeća. Serija M-5 sadrži djela s glazbom iz kazališne zbirke igrokaza knjižnice Prandau-Normann.[935]

25.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Muzeja Valpovštine

Glazbeni instrumenti u Muzeju Valpovštine čuvaju se unutar tri zbirke: Kulturno-povijesne, Vatrogasne i Etnografske. Voditeljica svih zbirki je Mirjana Paušak, viša kustosica i ravnateljica Muzeja Valpovštine. Njezinom ljubaznošću instrumenti su pregledani prilikom posjeta muzeju u lipnju 2017. U nastavku će kronološki biti opisani instrumenti iz Kulturno-povijesne i Vatrogasne zbirke. U Etnografskoj zbirci čuvaju se tradicijski instrumenti – troje dvojnice. Evidentirane su u Tablici s popisima instrumenata po muzejima.

25.3 O Kulturno-povijesnoj zbirci

U Kulturno-povijesnoj zbirci čuvaju se namještaj, porculan, srebrnina, uporabni predmeti, umjetnine i fotografije. Od glazbenih instrumenata zastupljena su četiri instrumenta s tipkama: dva klavira i dva harmonija. Oba klavira su bečkog podrijetla. Prvi je nastao oko 1870. u radionici Heinricha Burgera, a drugi u tvornici *Bösendorfer*. Jedan harmonij je nastao u radionici Rudolfa Pajkra u Beču oko 1905. Drugi je kupljen oko 1910. u trgovini glazbenih instrumenata *Fratelli Curci* u Napulju. Klavir Heinricha Burgera i harmonij iz trgovine *Fratelli Curci* smješteni su unutar stalne izložbe *Ostavština plemićke obitelji Prandau-Normann*, premda ne pripadaju toj ostavštini. Klavir *Bösendorfer* i harmonij Rudolfa Pajkra pohranjeni su u muzejskim čuvaonicama. Valja naglasiti da je klavir *Bösendorfer* jedini instrument koji je bio u dvorcu prije osnutka Muzeja Valpovštine, pripadao je obitelji Normann-Ehrenfels te je bio vezan uz muziciranje na dvoru. Ostale su primjerke – uključujući i one iz Vatrogasne zbirke – muzeju kasnije darovali drugi donatori.

Stalna izložba *Ostavština plemićke obitelji Prandau-Normann* otvorena je 9. prosinca 2009. Na izložbi je predstavljen njihov svakodnevni život kroz uporabne i ukrasne predmete, knjige, razglednice, čestitke, albume s putovanja, portrete i fotografije. Izložba obuhvaća predmete koji se čuvaju u fundusu Muzeja Valpovštine. To je tek manji dio, dok se mnogo veći nalazi u Muzeju Slavonije u Osijeku (vlastelinska knjižnica s 9000 knjiga, dio namještaja

[935] Ladislav ŠABAN – Zdravko BLAŽEKOVIĆ: Izvještaj o dvogodišnjem sređivanju triju glazbenih zbirki u Osijeku i o pregledu glazbenih rukopisa i knjiga u franjevačkim samostanima u Slavoniji i Srijemu, *Arti musices*, 11 (1980) 1, 56-72. Usp. i Marina VINAJ: Obiteljska knjižnica Prandau-Normann – spomenička muzejska baštna, *Osječki zbornik*, 30 (2011), 265-274; Marina VINAJ – Žarka VUJIĆ: Muzealnost knjižnice Prandau-Normann u Muzeju Slavonije Osijek, *Muzeologija*, 48/49 (2012), 124-132; Marina VINAJ: Glazbena ostavština valpovačkog vlastelinstva – oslik kulturne povijesti Slavonije, *Muzeologija*, 51 (2014), 100-114.

i likovnih djela), Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku (67 umjetničkih djela) te Državnom arhivu u Osijeku (arhivska građa). Ostavština obitelji Prandau-Normann ne obuhvaća samo vrijedne predmete, nego pruža opsežnu sliku o njihovu doprinosu društvenom životu Valpovštine: kazališnim predstavama, skladateljskoj djelatnosti Karla Prandaua, vlastelinskoj knjižnici te pokroviteljstvu Rudolfa I. Normanna-Ehrenfelsa nad vatrogasnim društvom.[936]

25.3.1 Klavir (MV 1770)

Dimenzije klavira su 136 x 168 x 93 cm. Drveni korpus obložen je furnirom od orahovine. Stoji na tri masivne noge koje se pri dnu sužavaju, a na završecima imaju kotačiće i staklena postolja. Ima drvenu konstukciju sa željeznim gredama. Žice su ravne, a mehanika bečka. Donje tipke (2,2 x 15,1 cm) su izrađene od bjelokosti, a gornje (0,9 x 9,9 cm) od ebanovine. Opseg klavijature iznosi sedam oktava (A_2 – a_4). Dvije pedale smještene su na centralno ovješenoj liri (lijeva piano i desna forte). Iznad klavijature napisana je signatura „Heinrich Burger in Wien“ što bi upućivalo da ga je u Beču sagradio Heinrich Burger. Ovaj je graditelj nakon 1863. možda bio nasljednik Johanna Burgera.[937] Taj je graditelj djelovao u bečkom predgrađu Jägerzeile (danas Praterstrasse) od oko 1845. do 1863. Sudjelovao je na obrtničkoj izložbi u Beču 1845. o čemu je zabilježeno: „Johann Burger, graditelj klavira u Beču (izložbeni broj 1573): klavir u obliku krila od orahovine [opsega klavijature] od 6¾ oktava s bečkom mehanikom, kvalitetne izrade i povoljne cijene.“[938] Još jedno izvješće donosi: „Izložbeni broj 1573. Johann Burger, graditelj klavira u Beču, Jägerzeile 57. Klavir u obliku krila izrađen od orahovine.“[939] Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je ovaj klavir nastao oko 1870. U kasnijem razdoblju je vjerojatno skraćen. Relativno je dobro očuvan, ali je u krhkom stanju. Poklopac iznad klavijature ne može se podići ni spustiti do kraja. Poklopac iznad klavira položen je na njega.

Prema podacima iz muzeja, klavir su 2007. darovali Ante Merćep, umirovljeni liječnik specijalist medicine rada, te njegov sin Jerko Merćep iz Belišća. U razgovoru s Antom

---

[936] Mirjana PAUŠAK: *Ostavština plemićke obitelji Prandau Normann: katalog izložbe*, Ustanova za kulturnu djelatnost „Ante Evetović Miroljub“ – Muzej Valpovštine, Valpovo 2009. Usp. i Mirjana PAUŠAK: Otvorena stalna izložba u Muzeju Valpovštine, *Valpovački godišnjak*, 15 (2010), 121-129.

[937] Facteurs de pianos en Autriche: Bruger Johann, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_b.htm. Pristup: lipanj 2017.

[938] U izvorniku: „Johann Burger, Clavier-Instrumentenmacher in Wien (Ausstellungs-Nr. 1573): Einen Flügel in Nußbaumholz zu 6¾ Octaven, mit Wiener Mechanismus, von fleißiger Arbeit und sehr billigem Preise.“ Cit. ***: *Bericht über die dritte allgemeine österreichische Gewerbe-Ausstellung in Wien 1845*, sv. 3/4, 832. Isti su podaci zabilježeni i u *Zeitschrift für Orgel-, Clavier- und Flügelbau*, 2 (1853) 1, 29.

[939] U izvorniku: „Nro. 1573. Johann Burger, Fortepiano Macher in Wien, Jägerzeile Nr. 57. Ein Flügel-Fortepiano aus Nussholz.“ Cit. ***: *Verzeichniss der im Jahre 1845 in Wien öffentlich ausgestellten Gewerbs-Erzeugnisse der österreichischen Monarchie*, sv. 1, 205.

Merćepom u lipnju 2017. saznala sam da je klavir vrijedna uspomena na njegovu suprugu Nevenku Merćep (rođ. Vodopija; 1941. – 1989.), koja je na njemu svirala. Glazbeno obrazovanje stekla je u osnovnoj glazbenoj školi u Osijeku. Radila je kao glavna i odgovorna urednica *Belišća*, lista koji je od 1967. do 1992. objavljivao Kombinat Belišće. Mijo Vodopija, njezin djed s očeve strane, bio je konjušar (*štalmajstor*) grofa Rudolfa I. Normann-Ehrenfelsa, kod kojeg je i živio. Njezina majka Elvira Vodopija (rođ. Dvoržak) bila je blagajnica vlastelinskog mlina u Valpovu, koji je 1869. dao sagraditi barun Gustav Prandau. Elvira Vodopija svirala je citru, koju Ante Merćep čuva u svome domu.

Ljubaznošću Ante Merćepa saznala sam još zanimljivih detalja o povezanosti obitelji Vodopija s obitelji Kolarić te glazbenim aktivnostima njezinih širih članova. Ivan Kolarić, brat začetnika hrvatske tamburaške glazbe Paje Kolarića, bio je učitelj u Piškorevcima, prigradskom naselju grada Đakova, te orguljaš u đakovačkoj katedrali. Njegova kćer Marija udala se za kovača Milana Narančića. S njim je imala kćer Katicu koja je pjevala u Hrvatskom pjevačkom društvu Matija Petar Katančić u Valpovu, osnovanom 1905. Katičina kćer Elvira Vodopija bila je majka Nevenke Merćep. Klavir se u obitelji Vodopija nalazio od kraja 1940-ih godina. Nakon smrti roditelja, Nevenka Merćep preselila ga je u Belišće gdje je živjela sa suprugom. Donacijom Ante Merćepa ponovno se vratio u Valpovo, a u muzeju mu je osiguran primjeren smještaj. Prema razdoblju nastanka i elegantnom obliku izvrsno se uklopio u ambijent stalne izložbe *Ostavština plemićke obitelji Prandau-Normann*.

25.3.2 Klavir (MV bb)

Dimenzije ovog koncertnog klavira *Bösendorfer*[940] su 145 x 185 x 98 cm. Najsličniji je današnjem modelu *Grand Piano 185*, koji ima dimenzije 151 x 185 x 102 cm.[941] Stoji na tri masivne noge koje se pri dnu sužavaju, a na završecima imaju kotačiće. Opseg klavijature iznosi sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,3 x 15,2 cm) su bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje (1 x 9,2 cm) crne, načinjene od ebanovine. Oblozi s nekih donjih tipaka su otpali. Stalak za note izrezbaren je vegetabilnim uzorcima i lirom u sredini. Bočne strane korpusa su valovito profilirane. Dvije su pedale (lijeva piano i desna forte).

Instrument je izvana dobro očuvan. Ipak, zbog njegova osjetljivog stanja nisam se usudila dizati poklopac kako bih pogledala unutrašnjost. Tu su intervenciju u rujnu 2017. poduzeli valpovački fotograf i suradnik Muzeja Valpovštine Darko Jančikić te ravnateljica

[940] Povijest tvornice *Bösendorfer* opisana je kod klavira iz Zbirke instrumenata Hrvatskoga glazbenog zavoda (HGZ-G bb).
[941] Bösendorfer: Grand Piano 185, https://www.boesendorfer.com/en/pianos/pianos/grandpiano-185. Pristup: lipanj 2017.

Mirjana Paušak. Pronašli su da je radni broj 3014. Za detaljnije podatke vezane uz dataciju i kupca poslala sam upit u tvornicu *Bösendorfer* u Beč. Rudolf Plank, voditelj servisnog centra, odgovorio mi je da je serijski broj 12 077 te da je klavir nastao 1890. Te su se godine proizvodili klaviri od serijskog broja 11 904.[942] Napomenuo je da ima bečku mehaniku. Ustupio mi je i tvornički račun na kojem je kao kupac zapisan „Herrn Grafen Norman in Essegg“, odnosno „gospodin grof Norman u Osijeku“. Klavir je zatečen u dvorcu pa na temelju ovoga sa sigurnoću možemo potvrditi raniju pretpostavku da potječe iz ostavštine plemićke obitelji Normann-Ehrenfels. Kupio ga je grof Rudolf I. Normann-Ehrenfels (Normann Ehrenfelski; 1857. – 1942.), sin Heinricha Friedricha Konstantina Normanna-Ehrenfelsa (1818. – 1882.) i Marijane Prandau (1828. – 1891.), kćeri Gustava Prandaua. On se upravo 1890. oženio groficom Julijom Antonijom von Normann-Ehrenfels (rođ. von Vest; 1868. – 1959.) pa je klavir možda bio vjenčani dar.

Arheologinja i povjesničarka Danica Pinterović, koja je od 1945. do 1961. bila ravnateljica Muzeja Slavonije u Osijeku, kao članica Komisije za sakupljanje i očuvanje kulturnih spomenika i starine (KOMZA)[943] u izvještaju za lipanj 1947. je zabilježila:

> „Dne 14. VI. [1947.] uputila sam se u Valpovo zbog glasovira, koji je još ostao tamo, a služi Dječjem domu, te zbog orgulja i oltarske slike u kapelici dvorca. Klavir je marke Bösendorfer, obične sobne veličine, u dosta lošem stanju, ali ne tako lošem, da se ne bi mogao popraviti. Raštimovan je, 2, 3, tipke nemaju zvuka, 2, 3 daju stalnu rezonancu, pun je prašine i sitnog smeća. Trebat će mu nova kožna presvlaka za tipke iznutra i temeljito čišćenje i štimovanje. Vanjski izgled je još sasma dobar. U kapelici se nalazi oštećena oltarska slika, signirana Rottmayer de Rosenbrunn, fecit 1730., te orgulje u jako dobrom stanju.“[944]

Klavir je koristila i valpovačka glazbena škola dok je od 2003. do 2015. bila smještena u prostorijama dvorca Prandau-Normann.[945] Nakon klavira u Zbirci Margite i Rudolfa Matza Muzeja grada Zagreba (oko 1930.), Zbrci namještaja i posoblja Kulturno-povijesnog odjela Gradskog muzeja Virovitica (1892.) te Zbirci instrumenata Hrvatskoga glazbenog zavoda (1971.), ovo je četvrti i najstariji klavir *Bösendorfer* zabilježen u fundusima hrvatskih muzeja.

25.3.3 Harmonij (MV bb [1])

Dimenzije harmonija su 105,5 x 41 x 82 cm. Kućište je izrađeno od crnog politiranog drva. Oštrih je bridova, jednostavnog izgleda i bez ukrasa. Ima tri povlačka za uključivanje

---

[942] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 59.
[943] O KOMZA-i više će riječi biti u poglavlju u glazbenim instrumentima iz fundusa Muzeja Slavonije u Osijeku.
[944] Zahvaljujem Mirjani Paušak na ustupanju ovog dokumenta.
[945] Glazbena škola pri osnovnoj školi Matije Petra Katančića Valpovo, osnovana 2003., nakon toga se preselila u Centar kulture Matija Petar Katančić.

registara (manubrija) bez pločicâ s oznakama. Opseg klavijature je od C do c_4 (pet oktava). Donje tipke (2,2 x 14,1 cm) su bijele boje, a gornje crne (1 x 8,8 cm). Oblozi nekih gornjih tipaka te čeonih strana nedostaju. Poklopac iznad klavijature rasklapa se na dva dijela. Na vanjskoj strani manjeg dijela nalazi se signatura „Fratelli Curci / Casa Musicale / Pianoforti, Autopiani, Harmonium, Arpe, Edizioni / Napoli, Via Roma 304-305“, odnosno „Braća Curci / glazbena kuća [trgovina glazbenih instrumenata] / klaviri, autoklaviri, harmoniji, harfe, notna izdanja / Napulj, Via Roma 304-305“. Pedale (stupaljke za gaženje) ugrađene su u sredini donjeg dijela kućišta. Harmonij je u dosta lošem stanju. Uz oštećenja klavijature, na više je mjesta oštećen furnir, mjehovi nisu cjeloviti, a kod desne pedale je oštećen remen.

Zahvaljujući signaturi saznajemo da je kupljen u trgovini glazbenih instrumenata koju su vodila braća Pasquale i Archille Curci. Osnovao ju je još 1860. njihov otac Francesco Curci (1823. – 1912.). Trgovina se isprva nalazila na adresi Trinità degli Spagnoli u Napulju u Španjolskoj četvrti (tal. *Quartieri Spagnoli*). Osim prodajom glazbenih instrumenata, bavila se nakladničkom djelatnošću (*Edizione Curci*). Izdavala je muzikalije, posebno one koncertnog i opernog repertoara, kao i pedagoška i didaktička djela. Njezin katalog je krajem 1930-ih brojao čak 35 000 jedinica. Francesco Curci ima troje djece: sinove Pasqualea (1855. – 1938.) i Archillea (1862. – 1933.) te kćer Concettu (1870. – 1934.). Djeca su pokazivala velik interes za glazbu, a posebno se istaknuo najstariji sin Pasquale. Odlični rezultati prodaje i sve veći broj kupaca potaknuli su Pasqualea Curcija da 1880. preseli obiteljsko poduzeće na adresu Vico Tre Re a Toledo 6, također u Španjolskoj četvrti. Tamo je poduzeće djelovalo idućih tridesetak godina. Od 1910. nalazilo se na adresi Via Roma 304-305. Tada je nastao i harmonij o kojem je ovdje riječ. Pasquale je ostvario uspješnu suradnju s bratom Achilleom (*Fratelli Curci*). Sestra Concetta sudjelovala je u upravljanju poduzećem. Pasquale Curci otvorio je 1932. podružnice u Rimu i Milanu.[946]

Harmonij je smješten unutar stalne izložbe *Ostavština plemićke obitelji Prandau-Normann*. Izložen je u dvorani koja s nekoliko polica knjiga otkriva tek mali dio vlastelinske knjižnice, čiji je fond od 9000 knjiga pohranjen u Muzeju Slavonije u Osijeku. Ova baštinski iznimno vrijedna zbirka otkriva detalje o svojim vlasnicima, njihovim interesima i navikama. Predstavlja spomeničku građu koja svjedoči o vremenima u kojima je nastajala, a sadržajem i raznolikošću oslikava društvena i kulturna zbivanja koja su je oblikovala. Posteri na zidovima Muzeja Valpovštine pružaju osnovne podatke o građi zastupljenoj u knjižnici: muzikalijama, starim i rijetkim knjigama, leksikonima, enciklopedijama, misalima, molitvenicima i

[946] Francesco Curci and his Musical House: a family at the service of music, http://www.firponet.com/curci.info/edizionicurci/index.htm. Pristup: lipanj 2017.

novinama. Prema podacima iz muzeja, harmonij je ranije pripadao Kršćanskoj adventističkoj crkvi u Osijeku. Koristio se tijekom bogoslužja, a na njemu su svirali glazbeno obrazovani vjernici ili supruge pastora.[947] Kada se na njemu više nije moglo svirati, htjeli su ga baciti. Od toga ga je „spasio“ slikar i kipar Enver Reçica (Rečica), koji ga je dopremio u Valpovo i darovao muzeju. Enver Reçica je likovno obrazovanje započeo u rodnoj Prištini. U Zagrebu je studirao na Višoj grafičkoj školi. Živi i stvara u Valpovu.[948]

25.3.4 Harmonij (MV bb [2])

Dimenzije harmonija su 92,5 x 52,5 x 107,5 cm. Kućište je izrađeno od smeđeg politiranog drva. Imao je pet povlačaka za uključivanje registara (manubrija). Ostala su sačuvana četiri: *Forte*, *Piano*, *Voix Humana* i jedan kojem nedostaje pločica s oznakom. Opseg klavijature je od C do f_3 (četiri oktave i kvarta). Donje tipke (2,2 x 13,8 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 7,8 cm). Ispod gornje ploče su dva kvadratna okvira koji su imali dekorativnu funkciju. Ispod njih, iznad manubrija, nalaze se dva istaknuta postolja koja su ranije imala svaki po pet ukrasa (tzv. pijuna). Bočne strane su valovito profilirane. Pedale (stupaljke za gaženje) ugrađene su u sredini donjeg dijela kućišta. Harmonij nosi signaturu „R. Pajkr & Co / Wien“. Radionica *Pajkr* osnovana je 1894. u Kraljičinom Gradcu. Njezini vlasnici su 1903. bili Franz Pajkr i Rudolf Pajkr. Nalazila se na adresi Neu-Königgrätzer Straße. Vlasnikom radionice je 1930. postao Michael Pajkr.[949] Osim u Kraljičinom Gradcu, imala je podružnicu i u Beču. Tamo je, vjerojatno oko 1905., nastao ovaj primjerak. Kao i prethodni harmonij, pripadao je Kršćanskoj adventističkoj crkvi u Osijeku. Muzeju Valpovštine darovao ga je Enver Reçica. Na više je mjesta oštećen i izvan upotrebe.

25.4 O Vatrogasnoj zbirci

Vatrogasna zbirka sadrži dokumente i fotografije Dobrovoljnog vatrogasnog društva Valpovo, programe vatrogasnih priredbi, vatrogasne pjesme, zastave i pribor. Osobito je vrijedan kip sv. Florijana, koji je u spomen na veliki požar u Valpovu 5. svibnja 1893. izradila dvorska klesarska radionica Eduarda Hausera iz Beča. Kip je postavljen 4. svibnja 1896., na blagdan sv. Florijana, na uglu Gajeve i Florijanove ulice (na mjestu gdje je požar zaustavljen). Danas se na tom mjestu nalazi replika, dok je original pohranjen u Muzeju Valpovštine. Od glazbenih instrumenata u zbirci se čuvaju tri limena puhačka instrumenta nastala 1920-ih ili

[947] Zahvaljujem Staniši Margariću, pastoru Kršćanske adventističke crkve osječko-baranjskog okruga, na ovim podacima.
[948] Zahvaljujem Enveru Reçici na ovim podacima.
[949] Robert F. GELLERMAN: *op. cit.*, 285.

1930-ih: krilnica, signalna truba i vatrogasna sirena. Pripadali su vatrogasnoj (limenoj) glazbi Dobrovoljnog vatrogasnog društva Valpovo, koje ih je darovalo 1956. Predstavljeni su unutar privremenog mini postava, u dijelu posvećevom vatrogastvu.

24.5 O vatrogasnoj glazbi Dobrovoljnog vatrogasnog društva Valpovo

Dobrovoljno vatrogasno društvo u Valpovu osnovano je 16. kolovoza 1887. godine.[950] Od 1890. do 1939. pokrovitelj društva bio je grof Rudolf I. Normann-Ehrenfels. Vatrogasna glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Valpovo osnovana je 1890. Njezin prvi naziv, koji je nosila do početka 1920-ih, bio je Glazbeno društvo Valpovo. Nakon toga se zvala Limena glazba.[951] Prvi javni nastup održala je 4. svibnja 1891. Za DVD Valpovo važan događaj bilo je osnivanje glazbene škole 1893. jer su se u njoj školovali budući članovi vatrogasne glazbe. Idejni začetnik vatrogasne glazbe i glazbene škole bio je učitelj Leonardo Fichtner (1865. – 1924.). On se, zajedno s liječnikom Eduardom Sieberom (1832. – 1905.), zauzimao za prikupljanje novca potrebnog za nabavu glazbala i kapelnikovu mjesečnu naknadu.[952]

Inicijativu osnivanja glazbene škole podržali su brojni Valpovčani, kao i grof Rudolf I. Normann-Ehrenfelds. Glazbena škola započela je s radom 15. siječnja 1893. dolaskom kapelnika Florijana Porša, koji „prikupi doskora liepu četicu djece izmed 11 i 13 godina, dade je najprije liečnički pregledati, a za tim u ime božje i obučavati“.[953] Mladi glazbenici su za samo nekoliko mjeseci marljivog rada postigli su zavidnu kvalitetu sviranja.[954] U Zagrebu je valpovačka vatrogasna glazba nastupila 14. listopada 1895. povodom posjeta cara Franje Josipa I. i otvorenja zgrade Hrvatskog narodnog kazališta.[955]

---

[950] Stjepan NAJMAN: *Dobrovoljno vatrogasno društvo Valpovo od 19. do 21. stoljeća*, Dobrovoljno vatrogasno društvo Valpovo, Valpovo 2007, 9.

[951] Ivan CVENIĆ: Limena glazba DVD-a Valpovo preimenovana u Puhački orkestar, *Valpovački godišnjak*, 3 (1998), 156.

[952] Časopis *Vatrogasac* o tome donosi: „U tom pododboru nazvao bih ja u podpunoj skromnosti L. Fichtnera majkom glasbe, a E. Siebera otcem-hraniteljem iste, i to s toga, što se je na prvom zarodila misao o ustrojstvu glasbe, te se tako na jednom našlo 26 muzikaša, dočim je drugi preuzeo na sebe napornu i tegotnu, ali hvalevriednu brigu, da se već započeto uzdrži, širi, napreduje i cvate. A sve to izveo je gotovo samim prosjačenjem. Budući, da treba složna rada i čvrste volje, odlučiše i jedan i drugi uzajamno se podupirati i zajedno raditi. Taj cilj im je odmah pri početku lebdio pred očima, pa su s toga i uspjeli.“ Cit. ***: Naši dopisi: Valpovo, *Vatrogasac*, 2 (30. rujna 1893.) 18-19, 153.

[953] Cit. *ibid.*, 153.

[954] „Da je naš kapelnik gosp. Porš polučio sjajan uspjeh, to već svaki Valpovčanin znade, a mnogi odličnici upravo se prekrasno izraziše o neobičnom i riedkom napretku mladih muzikaša, koji već dosele ravnih 14 komada vrlo vješto igraju, a nauka trajaše ciglih pet mjeseci.“ Cit. *ibid.*, 153.

[955] U časopisu *Vatrogasac* o tome je zabilježeno: „Kod zgrade srednjih učiona defilirala su školska djeca pred kraljem. Na čelu povorke od 76000 djece, imala je sreću svirati i valpovačka glazba, koja je osobitu pozornost na se svratila, jer su joj glazbenici – njih 29 na broju – sami dječaci u dobi od 9 do 14 godina. Glazbu pratio je u Zagreb g. Fichtner te kapelnik g. Porško [sic → Porš], dočim putni trošak podmirio je valpovački vlastelin grof Normann. Ovaj prizor se je svakog gledaoca duboko dojmio. Kralj je bio gotovo ganut, te mnogi tvrde da je u previšnjem oku zasjala i suza radosnica. Živiela valpovačka vatrogasna glazba te njezini utemeljitelji i

Krajem 1930-ih vatrogasna glazba je imala dosta prekida u radu. Razlozi su bili nepostojanje stručnog voditelja, starost instrumenata te slabija zainteresiranost glazbenika. Na sjednici 19. siječnja 1939. zabilježeno je da „vatrogasna glazba više ne vrši vježbe, jer to radi starosti nekih instrumenata nije moguće“.[956] Na sjedinici 26. travnja 1939. zaključeno je da treba obaviti prepisku s tvornicama i nabaviti nove instrumente. Novčana sredstva namaknuta su prodajom onih starih te pozajmicama. Na sjednici 30. srpnja 1939. podneseno je izvješće o kupovini novih instrumenata.[957] Budući da je tijekom vremena postignta veća raznorodnost instrumenata te značajan dio sastava ne čine samo oni limeni, Limena glazba DVD-a Valpovo preimenovana je 1998. u Puhački orkestar.[958] Dvije godine kasnije proslavila je 110. obljetnicu djelovanja.[959] I dalje redovito sudjeluje u kulturnom životu grada, na regionalnim i državnim smotrama puhačkih i vatrogasnih orkestara te manifestaciji *Ljeto valpovačko*.

25.5.1 Krilnica in B (MV bb)

Ova je krilnica dugačka 44 cm, a promjer lijevka je 14,2 cm. Ima tri ventila. Osim što je kod ventila i zavoja malo oštećena, relativno je dobro očuvana. Nastala je 1920-ih ili 1930-ih. Zahvaljujući signaturi „Lignatone“ na lijevku saznajemo ime tvornice iz koje potječe. Tvornica *Lignatone* izrađivala je različite vrste limenih puhačkih instrumenata: trube, krilnice, kornete, tenore, baritone, rogove, trombone, tube i helikone. Bavila se i izradom gitarâ, mandolinâ i harmonikâ. Njezin zaštitni znak, prisutan iznad signature i na ovome instrumentu, jest dvorepi lav s krunom i štitom (inače mali grb Prve Čehoslovačke Republike od 1918. do 1939.). Nalazila se u Schönbachu (od 1946. Luby) na zapadu Češke.

25.5.2 Signalna truba (MV bb)

Truba je dugačka 32 cm, a promjer lijevka je 10,8 cm. Jednostavnog je izgleda i bez ukrasa. Cijev je savijena u dvama pritaljenim uvojima. Pripada tipu prirodne trube što znači da nema ventile. Koristila se kao signalni instrument, odnosno znak vatrogascima za početak intervencije. Zahvaljujući natpisu na usniku „Schneider / Zagreb“ saznajemo da potječe iz tvornice glazbenih instrumenata Franje Schneidera, najveće takve tvornice u tadašnjoj Jugoslaviji. Nalazila se u Nikolićevoj 10 (današnjoj Teslinoj ulici). U njoj su se popravljali i

---

podupiratelji.“ Cit. ***: Vatrogasna glazba iz Valpova pred Njegovim Veličanstvom, *Vatrogasac*, 4 (25. listopada 1895.) 30, 241. Usp. i Stjepan NAJMAN: Vatrogasna glazba iz Valpova pred Njegovim Veličanstvom Franjom Josipom I., *Valpovački godišnjak*, 13 (2008), 47-49.

[956] Cit, Stjepan NAJMAN: *Dobrovoljno vatrogasno društvo Valpovo od 19. do 21. stoljeća*, 88.

[957] *Ibid.*, 89.

[958] Ivan CVENIĆ: Limena glazba DVD-a Valpovo preimenovana u Puhački orkestar, 156.

[959] Ivan CVENIĆ: 110. godina puhačkog orkestra DVD-a Valpovo 1890.-2000., *Valpovački godišnjak*, 6 (2001), 115-118.

izrađivali različiti instrumenti, ali 35 radnika koliko je bilo zaposleno nije bilo dovoljno da pokrije proizvodnju svih proizvoda koji su se prodavali. Stoga je ova truba najvjerojatnije uvezena izvana, a Schneider bi svojim statusom kraljevskog dobavljača jamčio njezinu kvalitetu te je pod svojim imenom prodavao na domaćem tržištu. Budući da je Schneider osnovao tvornicu 1928., možemo odrediti da je nastala krajem 1920-ih ili tijekom 1930-ih (svakako do početka Drugog svjetskog rata). Signalne trube za vatrogasce s dvama uvojima predstavljene su u njegovu katalogu iz 1935. pod kataloškim brojevima 608, 609 i 624.[960]

25.5.3 Vatrogasna sirena (MV bb)

U spomenutom Schneiderovom katalogu iz 1935. nude se, među ostalim, „hupe za vatrogasce“ (kat. brojevi 1044-1049), odnosno male ručne vatrogasne sirene kojima se pozivalo na uzbunu. Mogle su biti jednoglasne (bez ventila) i dvoglasne (s ventilom). Jednoglasne sirene iz njegova kataloga bile su dugačke 10, 15 i 20 cm, a dvoglasne 12, 15 i 20 cm.[961] Sirena u Muzeju Valpovštine dugačka je 17 cm. S gornje strane ima ventil, a s donje kukicu kroz koju se mogla provući vrpca ili uže. Lijevak je ovalnog oblika, promjera 6,4 x 4,3 cm. Dobivanje tonova temelji se na alikvotnom nizu.[962] Nema signaturu na temelju koje bismo mogli saznati ime tvornice iz koje potječe ili mjesto podrijetla. Vjerojatno je, kao i prethodna dva instrumenta, nastala 1920-ih ili 1930-ih. Dobro je očuvana.

---

[960] ***: *Glavni katalog br. 30: Franjo Schneider: proizvod glazbala, žica i pribora, Zagreb, Nikolićeva 10*, 40.
[961] *Ibid.*, 40.
[962] Kad je ventil spušten na njoj su se mogli dobiti tonovi $c_1 – g_1 – c_2 – e_2 – g_2 – b_2$ (međuton) $– c_3 – d_3 – e_3$ itd. S podignutim ventilom dobiju se tonovi za veliku sekundu niže: $b – f_1 – b_2 – d_2 – f_2 – a_2$ itd. Zahvaljujem trombonistu Ivanu Mučiću na ovom objašnjenju.

26. Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja Slavonije u Osijeku

26.1 O Muzeju Slavonije u Osijeku

Muzej Slavonije u Osijeku (MSO) najveći je muzej općeg tipa u Hrvatskoj. Najstarija je osječka i slavonska muzejska ustanova. Osnovan je 1877. kao Muzej slobodnog i kraljevskoga grada Osijeka, na temelju donacije numizmatičke zbirke trgovca Franje Sedlakovića (1850. – 1910.). Osnivačima muzeja smatraju se još numizmatičar i sakupljač umjetnina Karlo Franjo Nuber (1872. – 1935.) te njegov dugogodišnji ravnatelj i kustos Vjekoslav Celestin (1862. – 1936.). Od 1946. nalazi se u baroknoj katnici nekadašnjega Gradskog magistrata (Trg Sv. Trojstva 2) u Tvrđi. Od 1947. nosi današnje ime.[963]

Glazbeni instrumenti u Muzeju Slavonije čuvaju se unutar tri zbirke. Za instrumente umjetničke glazbe, koji su u fokusu ovoga rada, najvažnija je Zbirka glazbenih instrumenata, koja je dio Odjela umjetničkog obrta. Nekoliko instrumenata vojne glazbe čuva se u Zbirci oružja i vojne opreme, koja je dio Povijesnog odjela. Tradicijski instrumenti čuvaju se u Zbirci tradicijskih glazbala Etnografskog odjela. U nastavku će biti obrađeni glazbeni instrumenti iz Zbirke glazbenih instrumenata te Zbirke oružja i vojne opreme. Tradicijski su instrumenti evidentirani u Tablici s popisima instrumenata po muzejima.[964]

26.2 O Zbirci glazbenih instrumenata

Zbirka glazbenih instrumenata dio je Odjela umjetničkog obrta, čiji začeci sežu u sedamdesete godine 19. stoljeća, razdoblje osnutka muzeja. Jezgru odjela oblikovao je 1890-ih Franjo Sedlaković donacijama predmeta od fajanse[965] i kositra. Nakon Drugog svjetskog rata važna je bila uloga Komisije za sakupljanje i očuvanje kulturnih spomenika i starine (KOMZA),[966] koja je na području Slavonije i Baranje sakupljala kulturno-povijesne i umjetničke predmete te ih pohranjivala u osječkom muzeju. Uz to, zbirke Odjela umjetničkog obrta oblikovale su se darovima i otkupima pojedinaca i obitelji, svjedočeći o razvijenom građanskom životu Osijeka i Slavonije od 18. do 20. stoljeća.[967]

---

[963] Muzej Slavonije: Povijest Muzeja Slavonije, http://mso.hr/?page_id=656&lang=hr. Pristup: svibanj 2017.
[964] Zahvaljujem Tünde Šipoš Živić, kustosici i voditeljici Zbirke tradicijskih glazbala Etnografskog odjela, na ustupljenim podacima. Redoslijed navođenja instrumenata u tablici prati inventarne brojeve.
[965] Fajansa ili majolika vrsta keramike oslikana figuralnim kompozicijama ili slikanim ornamentima, prevučena neprozirnom kositreno-olovnom caklinom.
[966] KOMZA je onovana u lipnja 1945. uredbom hrvatskog Ministarstva prosvjete, a njezin se osnutak temeljio na Odluci o zaštiti i čuvanju kulturnih spomenika i starina Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije. Najprije je djelovala u sklopu Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture, a od 1946. do 1947. u sastavu Konzervatorskog zavoda Hrvatske.
[967] Ida HORVAT: Odjel umjetničkog obrta, u: Mladen RADIĆ (ur.): *Blago Muzeja Slavonije*, Muzej Slavonije, Osijek 1997, 149-151.

Zbirka glazbenih instrumenata (za sada) sadrži 50 predmeta. Od toga je 39 glazbenih instrumenata, šest kutija u kojima se čuvaju instrumenti te pet predmeta vezanih uz glazbu (dvije glazbene vilice, dva dirigentska štapića i metronom). Uglavnom se radi o instrumentima na kojima se muziciralo na osječkom području. Fond zbirke prikupljao se otkupima i darovima pojedinaca i obitelji. Kontinuirano se nadopunjavao novim akvizicijama, a takva su nastojanja prisutna i danas. U Zbirci se čuvaju instrumenti s tipkama (stolni klavir, tri povijesna klavira, tri klavira, dva pijanina, pozitiv, fisharmonika, četiri harmonija), gudački instrumenti (dvije violine, viola), trzalački instrumenti (tri gitare, jedna gitarska lutnja, dvije mandoline, dvije tambure, četiri citre), puhački instrumenti (poprečna flauta, dvije okarine, klarinet *in B*), harmonike (ukupno četiri) te jedan predmet iz skupine udaraljki (metalofon). Nastali su u razdoblju od 18. do 20. stoljeća. Najstariji primjerak je violina bečkoga graditelja Mathiasa Thira, nastala 1787. Vremenski je slijedi stolni klavir izrađen u Pešti 1815. u radionici Sebestyéna Antala Vogela. Iz prve polovice 19. stoljeća datiraju dva naročito vrijedna instrumenta s tipkama: povijesni klavir Conrada Grafa, jednog od najboljih bečkih graditelja klavira svoga vremena (1838. ili 1939.) te fisharmonika Jacoba Deutschmana, bečkog carskog i kraljevskog dvorskog orguljara (oko 1840.). Kao graditelj harmonija takav je ugled uživao Teofil Kotykiewicz, čiji je instrument iz ove zbirke nastao oko 1880.

Neki su instrumenti važni i po tome što su pripadali istaknutim Osječanima, primjerice Thirova violina Franji Krežmi, Kotykiewiczev harmonij Franji Kuhaču, a tambura Juliju Njikošu (rad Nicka Haydena). Instrumenti su domaćeg i stranog podrijetla. Oni koji su nastali u Osijeku svjedoče o značajnim elementima lokalnog, a oni koji su potekli iz radionica i tvornica Beča, Pešte, Češke (Luby, do 1946. Schönbach; Kraljičin Gradac, Kraslice, Vackov), Slovenije (Vrhnika, Mengeš), Italije (Catania, Trst) i Njemačke (Trossingen, Klingenthal) potvrđuju duboku ukorijenjenost Osijeka u srednjoeuropski i zapadnoeuropski kulturni krug. Primjerci iz Švedske (Herrljunga) i SAD-a (Meriden) svojevrsne su iznimke, nastale izvan tog kruga. U muzejskim knjigama iz ranijih razdoblja uglavnom su uredno bilježena imena prijašnjih vlasnika instrumenata te godina pohrane u muzej. Tijekom Domovinskog rata glazbeni instrumenti u Muzeju Slavonije bili su izloženi ratnoj opasnosti. Čak i ako su u lošem stanju, uglavnom zbog svoje starosti, dragocjeno je da su sačuvani do danas. Neke od njih upravo je pohrana u muzej spasila od propasti.

Instrumenti se u muzeju čuvaju na nekoliko mjesta. Oni manjih dimenzija – trzalački, gudački, puhački, harmonike i metalofon – smješteni su u čuvaonici na Trgu Sv. Trojstva 5. Klavir bečkih graditelja Wilhelma Mayera i Gottfrieda Cramera izložen je u privremenom stalnom postavu. Stolni klavir Antala Sebestyéna Vogela, povijesni klavir Conrada Grafa te

pijanino graditeljâ Caspara Lorenza i J. Staryja pohranjeni su u čuvaonici namještaja na Trgu Sv. Trojstva 6. Ostali instrumenti s tipkama pohranjeni su u čuvaonici u Ulici Josipa Bösendorfera 2, o čemu će više riječi biti prilikom opisa te skupine.

Zbirka glazbenih instrumenata Muzeja Slavonije upisana je 20. srpnja 2015. u Registar kulturnih dobara Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Uz Zbirku glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu, ovo je druga zbirka glazbenih instrumenata u fundusima hrvatskih muzeja. Slavonska zbirka posjeduje skromniji broj instrumenata od zagrebačke (koja čuva oko stotinu instrumenata), ali je najznačajnija takva zbirka u istočnoj Hrvatskoj. Andreji Šimičić, višoj kustosici Zbirke glazbenih instrumenata i voditeljici Odjela umjetničkog obrta, dugujem zahvalnost što mi je krajem svibnja i početkom lipnja 2017. omogućila pristup u sve čuvaonice i prostore u kojima su smješteni glazbeni instrumenti te mi dopustila da ih pregledam. Osim toga, pružila mi je na uvid muzejsku dokumentaciju vezanu uz Zbirku glazbenih instrumenata. To se, uz višekratne razgovore s njom, pokazalo dragocjenim za stvaranje što potpunije slike o njima. Na temelju polaznih indikacija u predmetnim karticama (imena graditelja, mjesta i razdoblja nastanka, dimenzija, sažetog opisa i prijašnjih vlasnika), poduzeta su daljnja istraživanja.

26.3 Skupina instrumenata s tipkama

Skupina instrumenata s tipkama pohranjena u MSO-u broji ukupno 15 primjeraka: devet različitih vrsta klavira, pozitiv, fisharmoniku i četiri harmonija. U ovoj skupini nalaze se instrumenti srodnih konstrukcijsko-tehničkih karakteristika koji pripadaju prethodnicima modernog klavira. Četvrtasti stolni klavir, najstariji instrument u skupini, u Pešti je 1815. sagradio stolarski majstor Sebestyén Antal Vogel. Na njega se vremenski nadovezuju tri povijesna klavira (fortepijana, *Hammerklaviera* ili *Hammerflügela*) nastala u Beču u prvoj polovici 19. stoljeća. Odlikuju se bečkom mehanikom. Dok su Ernst Wacke i Georg Gerstenberger dva manje poznata graditelja, Conrad Graf se ubraja među najbolje bečke graditelje svoga vremena. U zbirci se čuva njegov povijesni klavir nastao 1838. ili 1839. Bečke su provenijencije i tri klavira nastala u drugoj polovici 19. stoljeća (također s bečkom mehanikom) te na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Klavir Leopolda Schnabela nastao je oko 1860., klavir graditeljâ Gottfrieda Cramera i Wilhelma Mayera 1878. ili neposredno nakon toga, a klavir iz tvornice *Lauberger & Gloss* oko 1900. Potonji se odlikuje engleskom mehanikom. Klavira u obliku krila dakle je šest. Zbirka posjeduje i dva pijanina. Jedan je nastao u radionici *Caspar Lorenz & J. Stary* u Beču oko 1890., a drugi u tvornici *Petrof* u Kraljičinom Gradcu u Češkoj također krajem 19. stoljeća.

Uz različite vrste klavira, zbirka posjeduje pozitiv nepoznatoga graditelja i podrijetla, vjerojatno nastao između 1850. i 1860. Fisharmoniku je oko 1840. izradio Jacob Deutschmann. U zbirci su zastupljena i četiri harmonija nastala u razdoblju od oko 1880. do oko 1960. Najznačajniji je onaj najstariji, izrađen u Beču oko 1880. u radionici Teofila Kotykiewicza. Dva harmonija sagrađena su početkom 20. stoljeća: jedan u tvornici *Wilcox & White* u američkoj saveznoj državi Conneticut, a drugi u tvornici Josipa Lenarčiča u Vrhniki (Slovenija). Najmlađi je harmonij Theostena Helgessona, nastao u Švedskoj oko 1960.

Većina instrumenata (9 od 15) potječe iz Beča što potvrđuje njegov snažan glazbeni utjecaj na Osijek, ali i tamošnju iznimno razvijenu prozvodnju glazbenih instrumenata. Broj i raznovrsnost instrumenata s tipkama sačuvanih u Muzeju Slavonije u Osijeku svjedoči o povoljnim materijalnim prilikama koje su njihovim vlasnicima omogućavale da ih nabave iz inozemstva, dostatnom glazbenom obrazovanju te intenzivnom glazbenom životu. Kao što je spomenuto, čuvaju se na različitim mjestima unutar muzeja. Klavir graditeljâ Wilhelma Mayera i Gottfrieda Cramera izložen je u privremenom stalnom postavu. Stolni klavir Antala Sebestyéna Vogela, povijesni klavir Conrada Grafa te pijanino graditeljâ Caspara Lorenza i J. Staryja pohranjeni su u čuvaonici namještaja na Trgu Sv. Trojstva 6. Ostalih deset instrumenata pohranjeni su u čuvaonici u Ulici Josipa Bösendorfera, nazvanoj po ravnatelju MSO-a od 1941. do 1949. Tamo se čuva i pozitiv, koji je od 2016. na restauraciji u Umjetničkoj radionici *Heferer* u Zagrebu.

26.3.1 Stolni klavir (MSO-U-1305)

Četvrtasti stolni klavir izrađen je u radionici Sebestyéna Antala Vogela (1779. – 1837.), istaknute ličnosti u razvoju mađarskog stolarskog obrta prve trećine 19. stoljeća. Njegova tvornica namještaja, osnovana u Pešti 1805., zapošljavala je više od 130 radnika te je u svoje vrijeme bila vodeća u Mađarskoj. Vogel je u njoj od samog početka prodavao i klavire s bečkom mehanikom, a s vremenom ih je i sâm počeo proizvoditi za što je 1807. dobio privilegiju. Njegovi klaviri izrađeni od mahagonija, orahova ili trešnjina drva bili su sve ljepši i savršeniji tako da ih je počeo izvoziti. U Vogelovoj radionici klavire je izrađivao Jakab Lettner (djelovao od 1810. do 1825.). Vogel je na instrumente davao jednogodišnje jamstvo, a nudio je i jednomjesečni zakup.[968] Namještaj je izvozio širom Austro-Ugarske Monarhije te

[968] Ida HORVAT: „Tafel-Klavier“ ili „fortepiano“ u zbirci Muzeja Slavonije, *Osječki zbornik*, 14/15 (1973-1975), 309-311. Valja upozoriti da autorica u ovome radu *Tafeklavier* i *fortepiano* rabi kao sinonime što nije ispravno. *Tafeklavier* označava četvrtasti stolni klavir, a *fortepiano* klavir u obliku krila.

se predstavljao na obrtničkim izložbama.[969] Jedan Vogelov klavir u obliku krila čuva se u Nacionalnom muzeju američke povijesti Smithsonian u Washingtonu (eng. *Smithsonian National Museum of American History,* ident. broj 1982.0740.01). Nastao je oko 1812., možda kao dar Ludwigu van Beethovenu na što upućuje natpis „Louis Van Beethoven / S. A. Vogel Möbelfabrich / in Pest. No 152A“.[970]

Prema za sada poznatim podacima Vogelov stolni klavir u MSO-u jedini je njegov instrument u Hrvatskoj. Dimenzije su mu 167 x 71,5 x 80,5 cm (visina bez nogu je 28 cm). U obliku je četverokutne kutije izrađene od orahovine s dnom od jelovine. Postavljen je na četiri noge kvadratnog oblika, koje se prema dolje sužavaju i završavaju gotovo šiljasto. U čuvaonici na Trgu Sv. Trojstva 6 klavir je smješten između dva ormara, peći i zida. Poklopac iznad klavijature okrenut je prema zidu. U takvim uvjetima, ali i s obzirom na njegovo krhko stanje, nije ga bilo preporučljivo micati kako bi ga se detaljnije pregledalo. Detalji koji slijede oslanjaju se stoga na fotografije Nine Vranića[971] i članak Ide Horvat.[972] Klavir se otvara poklopcem koji je sastavljen od dva dijela: užeg i šireg. Oba su izduženog pravokutnog oblika. Na sredini užeg dijela nalazi se manja preklopna ploča, koja uspravljena služi kao stalak za note. Klavijatura, smještena na prednjem lijevom dijelu kutije, ima opseg od F_1 do f_4 (šest oktava). Donje tipke su bijele boje, pokrivene oblozima od bjelokosti, a gornje su crne. Batići su tanki, prilagođeni zgusnutom mehanizmu klavira. Žice su grupirane tako da najdublja oktava ima po jednu žicu u koru, a idućih pet oktava po dvije žice u koru. Klavir ima jednu (forte) pedalu na koljeno.[973]

U unutrašnjosti se nalazi naljepnica s vrlo nečitkim tekstom i godinom nastanka 1815. Znak Vogelove radionice smješten je iznad klavijature. U sredini je goticom crnim slovima ispisan tekst „S. A. Vogel / priv: Möbel-Fabrick / in Pesth“ („S. A. Vogel / privatna tvornica namještaja / u Pešti“).[974] Klavir je otkupljen 1955. od Đule Išpanović iz Sombora. Bio je predstavljen na izložbi *Blago Muzeja Slavonije*, koja je priređena 1997. u povodu 120 godina kontinuiranog rada ove ustanove.[975]

---

[969] Péter ROSTÁS: Fine Furniture, u: József SISA (ur.): *Motherland and Progress: Hungarian Architecture and Design 1800–1900,* Birkhäuser Verlag, Basel 2016, 225-243.
[970] Smithsonian National Museum of American History: Vogel Grand Piano, http://americanhistory.si.edu/collections/search/object/nmah_606274. Pristup: svibanj 2017.
[971] Nino Vranić snimio je klavir 1973. tijekom projekta evidencije orgulja u Hrvatskoj pod vodstvom Ladislava Šabana. Fotografije se mogu pronaći u Zbirci fotografske dokumentacije Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, unutar Zbirke orgulja: http://fototeka.min-kulture.hr/hr/Predmet/4173/3. Pristup: svibanj 2017.
[972] Ida HORVAT: „Tafel-Klavier“ ili „fortepiano“ u zbirci Muzeja Slavonije, 309-313.
[973] *Ibid.*, 309-312.
[974] *Ibid.*, 309-312.
[975] Ida HORVAT: Tafel-klavier (glasovir u obliku stola), u: Mladen RADIĆ (ur.): *op. cit.*, 177, kat. br. 136.

26.3.2 Povijesni klavir (MSO-218037)

Duguljasti korpus ovog klavira obložen je svijetlosmeđim furnirom. Jednostavnih je linija i bez ukrasa. Na više je mjesta oštećen. Dimenzije su mu 130 x 188 x 34,5 cm (visina bez nogu). Okrenut je na bok. Noge su mu skinute, a nedostaje i lira s pedalama. Bečka mehanika ne radi. Donje tipke su bijele boje, a gornje crne. Na sredini iznad klavijature je bijela četvrtasta pločica uokvirena mjedenim okvirom. Na njoj je napisano ime graditelja. Prema podacima iz muzeja, klavir je rad graditelja Wackea. Vjerojatno je riječ o Ernstu Wackeu, koji je djelovao u Beču od oko 1832. do 1837. godine.[976] U taj se period, odnosno oko 1835., može datirati i ovaj instrument. Otkupljen je 2008. od Đurđice Horvat iz Osijeka, kao i gitara *Stabilimento musicale Giuseppe Verdi* (MSO-218036). U razgovoru s Egidijom Lekić, kćerkom Đurđice Horvat, u lipnju 2017. saznala sam da su klavir i gitara pripadali obitelji Kutti iz Osijeka. Ova imućna obitelj njemačkog podrijetla imala je u Strossmayerovoj ulici 104 tvornicu za preradu konoplje iz koje se proizvodilo platno. U istoj ulici na broju 106 živjela je posluga, a obiteljska kuća nalazila se na broju 108. Obitelj Kutti imala je četvero djece: tri kćeri i sina. Na klaviru i gitari o kojima je ovdje riječ svirali su Irma Kutti (udana Magdić) i Vilim Kutti, slikar i crtač stripova. Đurđica Horvat se tijekom 1990-ih brinula o Irmi Magdić i njezinu suprugu Dragi Magdiću. Nakon njihove smrti naslijedila je kuću u Strossmayerovoj ulici 108.

26.3.3 Povijesni klavir (MSO-U-1600)

Iznad klavijature ovog povijesnog klavira u mjedenom okviru je uz crtež dvoglavog orla ispisan tekst „Conrad Graf / kaiser: kön: Hof-Fortepianomacher / Wien / nächst der Carls-Kirche im Mondschein No. 102“ („Conrad Graf / carski i kraljevski dvorski graditelj klavira / Beč / pored crkve sv. Karla [Boromejskog] u [ulici] Mondschein 102“). To ukazuje da je rad slavnog bečkoga graditelja Conrada Grafa (1782. – 1851.). Vjerojatno je nastao 1838. ili 1839. čime pripada među njegova kasnija ostvarenja. Malo stariji primjerak Grafova klavira, nastao 1835., zabilježen je u ovome radu u Dvoru Trakošćan (DT 1081).[977] Dimenzije osječkog primjerka su 125 x 186 x 90,5 cm. To ga čini 5 cm širim, 58 cm kraćim i 2,5 cm višim od klavira u Trakošćanu (čije su dimenzije 120 x 244 x 88 cm). Izvorno je vjerojatno bio dulji, odnosno u kasnijem je razdoblju skraćen. Korpus je furniran u boji orahovine. Furnir je oštećen što nije neuobičajeno za ovako star instrument. Politura je izblijedjela. Tri

[976] Facteurs de pianos en Autriche: Wacke Ernst, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_w.htm. Pristup: svibanj 2017.
[977] Za detalje o Conradu Grafu usp. dio posvećen tom klaviru (DT 1081).

bidermajerske noge te lira s dvjema pedalama (forte i piano) u dobrom su stanju. Budući da su Grafovi klaviri imali od tri do pet pedalâ, kod ovog je klavira taj broj u kasnijem razdoblju vjerojatno smanjen.

Klavijatura, isto kao i kod klavira u Trakošćanu, ima opseg od C_1 do g_4 (šest oktava i čista kvinta). Donje tipke (2,2 x 15,4 cm) imaju pokrov od bjelokosti. Gornje tipke (0,7 x 9,9 cm) imaju pokrov od ebanovine. Kod nijedne tipke pokrovni oblog ne manjka (možda su kasnije nadomještene). Četvrtasti stalak za note je dobro očuvan. Zbog krhkog stanja instrumenta nije bilo moguće detaljnije pregledati unutrašnjost. S obzirom na to da je korpus vjerojatno skraćen i broj pedalâ smanjen, klavir nije u izvornom stanju. Osim toga, učinjene su preinake u mehanici te su izmijenjeni batići.[978] Ipak, valja naglasiti da je sačuvan u zadovoljavajućem stanju. Njegovo značenje prelazi ne samo regionalne, nego i nacionalne okvire. U vrijeme kada je nabavljen, bio je među najskupljima klavirima uopće. Njegova vrijednost je iznimna s obzirom na to da je do danas ostalo sačuvano oko 60-ak Grafovih klavira (od toga 40-ak u muzejima i javnim zbirkama).[979] Zbog svega navedenog bi – uz stolni klavir Sebestyéna Antala Vogela – ovaj povijesni klavir svakako valjalo uvrstiti na vrh liste prioriteta za restauraciju. Otkupljen je 1975. od Božene Čugura iz Osijeka. Kao i stolni klavir (MSO-U-1305), bio je izložen 1997. na izložbi *Blago muzeja Slavonije.*

26.3.4 Povijesni klavir (MSO-218143)

Duguljasti korpus ovog klavira izrađen je od jelovine i obložen orahovim furnirom. Dimenzije su mu 121 x 225 x 38 cm (visina bez nogu). Okrenut je na bok. Noge su mu skinute, a nedostaje i lira s pedalama. Opseg klavijature je sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke su bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje crne, načinjene od ebanovine. U lošem je stanju, a bečka mehanika ne radi. Tri dijela poklopca zatvaraju korpus odozgo, dok je četvrti – koji zatvara klavijaturu – odvojen od instrumenta. Ipak, s obzirom na to da se čuva uz klavir, na njegovoj donjoj strani može se pročitati signatura „G. Gerstenberger in Wien“, što bi upućivalo graditelja Georga Gerstenbergera, koji je djelovao u Beču između 1815. i 1863. godine.[980] Druge podatke o njemu za sada nije bilo moguće pronaći. Prema gradbeno-oblikovnim elementima i tehničkim karakteristikama može se pretpostaviti da je klavir nastao oko 1850. Muzeju Slavonije ga je 1995. darovala Mirjana Vuletić iz Osijeka kao predmet iz roditeljske kuće u Ulici Adolfa Waldingera 5. U razgovoru s Mirjanom Vuletić u lipnju 2017.

[978] Zahvaljujem Ljubomiru Gašparoviću na ovim detaljima.
[979] Detalji o tome navedeni su kod Grafova klavira u Dvoru Trakošćan (DT 1081).
[980] Facteurs de pianos en Autriche: Gerstenberger Georg, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_g.htm. Pristup: svibanj 2017.

saznala sam da je na klaviru muzicirala njezina majka Alma Bešir (1925. – 1995.), rođena u Čepinu, punim djevojačkim imenom Alma Maria Beatrix Medić Takač. Završila je Učiteljsku školu u Osijeku, a posebno rado je svirala starogradske pjesme. Njezin otac Egon Medić rođen je u Beču te je u Osijek došao nakon Prvog svjetskog rata. Mirjana Vuletić završila je prva četiri razreda osnovne glazbene škole Franje Kuhača. Radi kao profesorica hrvatskog jezika u III. gimnaziji Osijek.

26.3.5 Klavir (MSO-159033)

Duguljasti korpus ovog klavira obložen je orahovim furnirom. Prema podacima iz muzeja, dimenzije su mu 136,5 x 245 x 43 cm (visina bez nogu). Okrenut je na bok. Odlikuje se jednostavnim linijama i masivnošću bidermajera. Noge su mu skinute, a nedostaje i lira s pedalama. Opseg klavijature je sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke su bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje crne, načinjene od ebanovine. U dosta je lošem stanju. Furnir je oštećen, a oblozi nekih gornjih tipaka su otpali. Bečka mehanika ne radi. Ploča iznad klavijature odvojena je od instrumenta. Ipak, s obzirom na to da se čuva uz klavir, na njoj se može pročitati signatura „L. Schnabel / Bürger in Wien“ i na temelju toga pretpostaviti da je klavir djelo bečkoga graditelja Leopolda Schnabela, koji je djelovao od oko 1847. do 1865. godine (vjerojatno i kasnije). Njegova radionica nalazila se u Leopoldsgasse 842 u Wiedenu (gradski okrug Wien IV).[981] Signatura upućuje da je uživao status građanina Beča. Ovaj je klavir vjerojatno nastao oko 1860. Muzeju ga je 2007. darovala pjevačica Kata Rakonić (1923. – 2014.) iz Osijeka. Zanimljivo je spomenuti da je Franjo Ksaver Kuhač iz Osijeka 18. studenog 1864. uputio pismo Leopoldu Schnabelu u Beč. U njemu piše da sâm posjeduje jedan njegov klavir, a drugi želi naručiti za miraz jedne mladenke. Još će jedan naručiti ako s ovim bude zadovoljan.[982] Na pitanje je li Schnabelov klavir u MSO-u možda taj ili jedan od ta dva (ako je drugi naručen) te je li nabavljen preko Kuhača, za sada nije moguće odgovoriti.

---

[981] Facteurs de pianos en Autriche: Schnabel Leopold, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_s.htm. Pristup: svibanj 2017.

[982] Tekst Kuhačeva pisma na hrvatskome glasi: „Pisao sam Vam prije dvije godine i raspitivao se o cijenama Vaših klavira. Odgovorili ste mi i poslali cjenik s napomenom da mi kao ponovnom kupcu dajete popust od 50 forinti [i popust] na ambalažu. To mi nije odgovaralo jer sam imao trošak od 20 forinti za transport; ovdje u zemlji ljudi gledaju na sanduk kao na stvar u vrijednosti od 1-2 forinte i žele to dobiti kao dodatak, tj. gratis. Ali sada sam veliki prijatelj Vaših klavira (sâm imam jedan za vlastitu upotrebu) i rado bih ih vidio u ovdašnjim salonima. Kako bih to ostvario, morao sam ovako predstaviti stvar: dotičnom kupcu pokažem Vaš cjenik i neka sam plati po dostavi uz napomenu da se gospodinu Schnabelu mora poslati kapara od 50 forinti za svaki klavir. Tako ja to računam, a ljudi misle da Vam naručujem klavire iz čistog prijateljstva, kao što je trenutačno slučaj. Ukratko: pošaljite mi 7-oktavni (koncertni) klavir od orahovog drva od Vaših klavira br. 2 sa širokim željeznim okvirom do 430 forinti. Klavir spada u miraz jedne mladenke koja se udaje 25. studenog [1864.] i do tada želi i mora imati klavir. Ja se nadam da mi nećete poslati samo dobar, već Vaš najbolji klavir, tako da Vaš klavir može biti sam sebi preporuka, a ja ga ovdje mogu navoditi kao predložak. Gospodine von Schnabel! Nemojte čekati

26.3.6 Klavir (MSO-217950)

Dimenzije klavira su 142 x 215 x 93 cm. Korpus od svijetlog politiranog drva stoji na tri noge nalik na balustere koje na završetcima imaju kotačiće. Rubovi korpusa lijevo odnosno desno od klavijature lagano su izvučeni i ukusno izrezbareni. Lijevo i desno od stalka za note su okrugla pomična postolja presvučena zelenom čojom. Nad klavijaturom je poklopac koji se rasklapa na dva dijela. Nad ostatkom instrumenta je veliki poklopac koji se također rasklapa na dva dijela. Klavir se odlikuje konstrukcijom sa željeznim okvirom i križanim žicama. Mehanika je bečka. Opseg klavijature iznosi sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,1 x 15,4 cm) su bijele boje, a gornje (0,9 x 8,9 cm) su crne. Dvije pedale smještene su na centralno ovješenoj liri (lijeva piano i desna forte). Iznad klavijature nalazi se signatura „Gott. Cramer Wilh. Mayer / Forte-Piano-Fabrik Wien“, koja upućuje da je klavir potječe iz radionice bečkih graditelja Gottfrieda Cramera i Wilhelma Mayera. U vrijeme kada je nastao, Gottfried Cramer već je bio pokojan (umro je 1867.), a radionicu je vodio Willhelm Mayer (umro 1886.).[983] Stilizirani medaljoni oko signature svjedoče o nagradama koje su dobili za svoj rad. S lijeva na desno čitamo:

1) „Preis-Medaille London 1862“ („Nagrada medalja u Londonu 1862.“)
2) „Diplomirt Wien 1873“ („Diploma u Beču 1873.“)
3) „Auszeichnung Paris 1878“ („Nagrada u Parizu 1878.“)
4) „Preis-Medaille Paris 1867“ („Nagrada medalja u Parizu 1867.“)

Ovi detalji upućuju da je klavir nastao 1878. ili neposredno nakon toga s obzirom na to da su graditelji stavljali priznanja koja su već osvojili, a time i posjedovali. Na glasnjači se ispod žica nalazi se natpis „Wilhelm Mayer / Gottf. Cramer / Forte-Piano Fabrik / Wien / Werk 1876“. Uz to što se odlikuje elegantnim oblikom i skladnim linijama, ovaj je klavir poseban i po tome što je njegova unutrašnjost naročito lijepo ukrašena: iza žica na pozlaćenoj podlozi prikazano je šest malih, zaigranih, krilatih anđela (tzv. *putti*) s ružama. Klavir je dobro očuvan, samo što je jako neugođen. Otkupljen je 2011. od Ivice Lončara iz Osijeka. Ivici Lončaru i njegovu bratu Mariju kupili su ga 1972. roditelji Ivan i Veronika Lončar od Nade Ratajac, koja je stanovala u Ulici Svete Ane u Osijeku. Obitelj Lončar stanovala je u Beogradskoj ulici 2 (danas Ulica kardinala Alojzija Stepinca). Braća Lončar su na klaviru

---

kaparu već mi vjerujte na riječ i odmah sada zapakirajte klavir. Ovoga puta mi je iz dva razloga nemoguće slati kaparu: prvo jer novčane pošiljke idu odavde za Beč tek prekosutra i treba duže da te pošiljke stignu do Beča nego pismena pošta, roditelji mladenke su se naime u zadnjem trenutku odlučili za kupnju klavira i stoga žele dotičan odmah imati. Naručit ću kod Vas sličan koncertni klavir ako mi naime sada pošaljete jedan koji je marljivo izrađen i ima puni ton, tj. takav kakvog mog hvaliti! Iščekujem u najkraćem vremenu Vaše pismo i klavir!“ Pismo Franje Ksavera Kuhača od 18. studenog 1864. Prijevod i transliteracija Sara Ries, kojoj zahvaljujem na ustupanju pisma i prijevoda.

[983] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 81 i 202.

svirala tijekom osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja u Glazbenoj školi Franje Kuhača. O prijašnjim vlasnicima svjedoči i izblijedjela rukopisna cedulja u unutrašnjosti klavira, tik do posljednjeg anđela. Smješten je u privremenom stalnom postavu Muzeja Slavonije (tzv. žuta soba), gdje su od 2011. izloženi su predmeti koji oblikuju ambijent građanske blagovaonice početkom 20. stoljeća.

26.3.7 Klavir (MSO-227412)

Crno politirani korpus ovog kratkog koncertnog klavira ima dimenzije 151 x 165 x 99 cm. Odlikuje se metalnom konstrukcijom s kompaktnim željeznim okvirom. Žice su križane. Stoji na tri masivne poligonalne noge. Na krajevima su kotačići koji su ranije bili smješteni u staklena postolja. Na centralno ovješenoj liri su tri pedale: piano (jednostruki moderator), pianissimo (dvostruki moderator) i forte. Stalak za note u obliku pravokutnika izrezbaren je horizontalnim prečkama. S njegove lijeve i desne strane su okrugla postolja. Klavir ima englesku mehaniku s dvostrukom repeticijom. Opseg klavijature je sedam oktava i mala terca (A_2 – c_5). Donje tipke su bijele boje, a gornje crne. Oblozi s nekih donjih tipaka su otpali. Iznad klavijature je grb Kraljevine Srbije te natpis „Lauberger & Gloss / Hoflieferanten Wien London“ („Lauberger & Gloss / dvorski dobavljači Beč London“). Tvornica za izradu klavira *Lauberger & Gloss* osnovana je u Beču 1891. Nalazila se na adresi Troststraße 108 (okrug Wien X).[984] U oglasu iz 1914. navedena je kao moderna tvornica s tri stotine zaposlenih i godišnjom proizvodnjom od dvije tisuće instrumenata.

Među gradove u kojima su se prodavali instrumenti ove tvornice ubrajali su se: Lausanne, Zürich, Berlin, Budimpešta, Beograd, Bukurešt, Sofija, Patras (Grčka), Sankt Peterburg, Amsterdam, Rim, Palermo, Messina (Sicilija), Milano, Torino, Genova, Napulj, Firenca i Varšava. U unutrašnjosti klavira je natpis „kgl. serb. [königlich-serbische] Hoflieferanten / Lauberger & Gloss / Pianoforte-Fabrik / Wien“, odnosno „kraljevski srpski dvorski dobavljači / Lauberger & Gloss / tvornica klavira / Beč“, što upućuje da je opskrbljivala srpski kraljevski dvor. Tvornica *Lauberger & Gloss* preuzela je 1935. radionicu *Stingl*, koju su 1887. osnovala braća Wilhelm (1860. – 1908.), Ignaz (1861. – 1915.) i Gustav Stingl (1868. – 1906.). Nakon Drugog svjetskog rata tvornica *Lauberger & Gloss* relativno je brzo uspjela obnoviti proizvodnju. Međutim, krajem 1950-ih suočila s financijskim poteškoćama, a početkom 1960-ih prestala je s radom. Ovaj klavir, nastao oko 1900., pripada modelu *Chopin*, a postojali su još *Haydn*, *Verdi*, *Rubinstein* i dr.

[984] *Ibid.*, 181.

Riječ je o jednoj od novijih akvizicija akviziciji koja je u Zbirku glazbenih instrumenata MSO-a pristigla u lipnju 2017. te se može pohvaliti zanimljivom i bogatom poviješću. Klavir je darovala Nela Rubin iz Zagreba. Njezin otac Hugo Rubin kupio ga je 9. listopada 1968. od Zanatskoga glazbenog društva Kolo u Osijeku.[985] Društvo je osnovano 1896. pod nazivom Smilje, a četiri godine kasnije promijenilo je ime u Hrvatsko pjevačko društvo Zrinski. Od 1946. djelovalo je pod nazivom Kulturno umjetničko društvo Obrtnik, a 1957. kao Zanatsko pjevačko društvo Kolo.[986] Od 1994. nosi naziv Hrvatsko obrtničko pjevačko i glazbeno društvo Zrinski. Pjevačko društvo Kolo naslijedilo je klavir od Hrvatskog pjevačkog društva Lipa (osnovanog 1876. kao Osječko pjevačko društvo Lipa; ime je promijenilo 1894.), s kojim je često nastupalo na različitim priredbama i koncertima.[987] HPD Lipa je pak klavir dobilo od Srpskog kulturnog društva Prosvjeta, pododbora u Osijeku. Prema predaji iz SKD-a Prosvjeta, na tom je klaviru svirala Draga Obrenović (1864. – 1903.), kraljica Srbije i supruga kralja Aleksandra Obrenovića (1876. – 1903.), posljednjeg vladara iz dinastije Obrenovića. Nakon kraja dinastije Obrenovića, klavir je dospio kod Srpskog kulturnog društva Prosvjeta. U nedatiranom rukopisnom dokumentu SKD Prosvjeta naveden je kao dio inventara.[988] SKD Prosvjeta popravilo je klavir 1952., o čemu svjedoči Godišnji izvještaj o stanju blagajne za 1953. godinu.[989]

Na klaviru je svirala Nela Rubin, koja je završila osnovnu i srednju glazbenu školu Franje Kuhača. Klavir je restauriran 1970. Tom su prilikom sanirana oštećenja na furniru, obnovljena je politura, zamijenjeni su batići i žice te je ugođen. Zadnji puta je ugođen 1983. Iz Osijeka u Zagreb preseljen je 1988. U obitelji Rubin na njemu se sviralo do 1995., a potom je kupljen novi. Nekoliko mjeseci prije darovanja Muzeju Slavonije, Nela Rubin ga je pohranila u garaži u Zvorničkoj ulici 9 na zagrebačkoj Trešnjevci. Tamo sam ga mogla vidjeti 14. lipnja 2017., jutro kada je iz Zagreba kombijem prevezen u Osijek. Tom sam prigodom mogla porazgovarati s vlasnicom te biti dijelom jedne neobično lijepe situacije. U trenutku kada instrument prelazi iz privatnog u muzejsko vlasnišvo pomiješani su osjećaji. Prisutna je tuga zbog razdvajanja od predmeta velike emotivne vrijednosti, koji je gotovo 50 godina bio u obiteljskom vlasništvu te uz koji su Osijeku i Zagrebu vezane mnoge dragocjene uspomene. Nju nadvladava povjerenje prema muzeju kojem je klavir darovan, a sve završava nadom da

[985] Nela Rubin je uz klavir Muzeju Slavonije ustupila popratnu dokumentaciju, uključujući i onu iz Državnog arhiva u Osijeku. Zahvaljujem Neli Rubin i Andreji Šimičić na uvidu u građu.
[986] Marija MALBAŠA: Glazbeni život u Osijeku: historijski prikaz, *Osječki zbornik*, 9/10 (1965), 156-157.
[987] *Ibid.*, 153 i 156-157.
[988] HR-DAOS-1148, Srpsko kulturno društvo Prosvjeta Osijek, kut. 2, omot br. 1, Tekući spisi od 1953. do 1972. godine. Zahvaljujem Eriki Žilić Vincetić, višoj arhivistici Državnog arhiva u Osijeku, na podacima za navođenje izvora.
[989] *Ibid.*

će mu tamo biti osigurani primjereni smještaj i briga. Klavir je rano poslijepodne istog dana sretno stigao na odredište. Vratio se u Osijek nakon gotovo 30 godina. Nela Rubin odabrala je arhitekturu za svoj životni poziv, ali glazba za nju i dalje ima vrlo važnu ulogu. Kako mi je ispričala, roditelji su puno ulagali u njezino školovanje i kupovinu instrumenta, premda nisu imali mnogo. Svjesna je da je takvo što velika privilegija.

26.3.8 Pijanino (MSO-217949)

Drveni korpus ovog pijanina, obložen crvenkastosmeđim orahovim furnirom, ima dimenzije 134 x 62,5 x 126 cm. Pravokutnog je oblika, ravnih ploha i zaobljenih rubova. Na gornjoj strani korpusa izrezbarena su tri panoa. Srednji ovalni je veći, a njegov vrh lagano prelazi iznad korpusa. Lijevi i desni pano su manji te imaju oblik pravokutnika udubljenih stranica. Načinjeni su simetrično, a ispod njih se nalaze pomični mjedeni svijećnjaci. Na donjoj strani korpusa su dva pravokutna panoa, slična onima na gornjoj strani. Na dnu su dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Ispod klavijature su stupovi nalik na volute, izrezbareni stiliziranim vegetabilnim uzorcima. Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,2 x 15,4 cm) su bijele boje, a gornje crne (1 x 9,7 cm). Iznad klavijature je grb dvoglavog orla sa signaturom „C. Lorenz Nachfolger J. Stary / K. K. A. Privil. [kaiserlich-königliches ausschließliches Privilegium] / Wien“, odnosno „J. Stary, nasljednik C. Lorenza / carsko-kraljevska ekskluzivna privilegija / Beč“. Na temelju toga možemo odrediti da pijanino potječe iz radionice bečkoga graditelja J. Staryja. On je od 1862. bio nasljednik Caspara (Kaspara) Lorenza, koji je djelovao od 1829. do smrti 1857. godine.[990]

Adresa Caspara Lorenza 1833. bila je Mariahilfer Straße 13, a 1839. Laimgrube 125. Izlagao je na obrtničkim izložbama u Beču 1839. i 1845. gdje je osvojio srebrne medalje.[991] Na obrtničkoj izložbi u Beču 1839. o njemu je zabilježeno: „Izložbeni broj 416. Caspar Lorenz, graditelj klavira iz Beča, Leimgrube [sic] 125 predstavio je pijanino te klavir u obliku krila. Njegova pijanina imaju bogat, pun i čist ton što upućuje na kvalitetnu izradu, dobro grupiranje žica i izvrsne kožne obloge. Njegovi klaviri u obliku krila također su odlični instrumenti. Prema tome, zasluženo mu je dodijeljena srebrna medalja.“[992] Na obrtničkoj

[990] Facteurs de pianos en Autriche: Lorenz Caspar, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_l.htm. Pristup: rujan 2018.
[991] Martha NOVAK CLINKSCALE: *op. cit.*, sv. 2, 236.
[992] U izvorniku: „Exp. dito. 416. Caspar Lorenz, Clavier-Instrumenten macher zu Wien, Leimgrube Nr. 125, stellte ein Quer- und ein Flügel-Fortepiano aus. Seine Quer-Fortepiano haben einen starken, vollen und reinen Ton, woraus sich schon auf die sehr fleißige Ausführung, gute Besaitung und vortreffliche Belederung schließen läßt. Auch seine Flügel sind vortreffliche Instrumente; demnach wurde demselben die silberne Medaille als wohlverdiente Auszeichnung zugestanden.“ Cit. ***: *Bericht über die zweite allgemeine österreichische Gewerbsprodukten-Ausstellung im Jahre 1839*, 458.

izložbi u Beču 1845. predstavio je stolni klavir o čemu je zabilježeno: „Izložbeni broj 1521. Caspar Lorenz, ovlašteni graditelj klavira u Beču, Laimgrube 126 [125, nap. V. V.]. Četvrtasti stolni klavir.“[993] O Lorenzovim uspjesima u više austrijskih gradova svjedoče i natpisi na ovome pijaninu: „Silberne Medaille, Wien 1839 u.[nd] 1845 / Krems 1864 u.[nd] Linz 1865“, odnosno „srebrna medalja, Beč 1839. i 1845. / Krems an der Donau 1864 i Linz 1865“. Što se tiče graditelja pod imenom J. Stary, prema *Atlasu klavirskih brojeva* to bi možda mogao biti Josef Stary koji je djelovao u Beču od 1886. do 1900. godine.[994] Prema građi, mehanici i stilskim obilježjima pijanino i odgovara tom razdoblju; izrađen je oko 1890. Dosta je oštećen. Poklopac iznad klavijature odvojio se od ostatka korpusa. Ploča na vrhu se također odvojila od korpusa. Ipak, klavijatura je dobro očuvana. Otkupljen je 2002. od dirigentice Tihane Huber, koja ga je dobila na dar od roditelja za vrijeme Domovinskog rata.

U unutrašnjosti pijanina je s desne strane naljepnica na kojoj je tušem napisano „Gräfin Huyn / Eigenthum“ („Grofica Huyn / vlasništvo“). Spomenuta grofica možda je mogla biti Ignatia (Naziedda) Karoline Maria Auguste Huberta Huyn (rođ. von Lützow; 1871. – 1956.). Njezin suprug bio je Karl Georg Otto Maria von Huyn (1857. – 1938.), austro-ugarski general i vojni zapovjednik koji je tijekom Prvog svjetskog rata zapovijedao XVII. korpusom na Istočnom bojištu te je obnašao dužnost guvernera Galicije. Budući da je za vrijeme Prvog svjetskog rada Osijek bio snažan vojnički grad s nekoliko pukovnija,[995] general Karl von Huyn možda je s obitelji kraće vrijeme boravio u Osijeku. Grofica je pijanino mogla ostaviti u Osijeku ili ga prodati nekoj obitelji. Vojska bi mogla poslužiti kao poveznica između grofice Huyn i ovog pijanina s obzirom na to da su zapovjednici često mijenjali boravišta, a obitelj ih je u tome pratila.

26.3.9 Pijanino (MSO-217952)

Drveni korpus ovog instrumenta, dimenzija 145 x 60 x 122 cm, ima oblik pravokutnika ravnih i glatkih ploha. Obložen je furnirom od orahovine i obojen crnim lakom. Bočne strane izrađene su od lipovine, a stražnja od jelovine. Na bočnim stranama ispod klavijature izvučeni su spiralni stupovi. Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke su bijele boje, a gornje crne. Na dnu korpusa nalaze se dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Natpis iznad klavijature „Ant. Petrof“ otkriva da je izrađen u tvornici *Petrof* u

[993] U izvorniku: „Nro. 1521. Caspar Lorenz, befugt.[er] Fortepianomacher in Wien, Laimgrube Nr. 126. Ein Fortepiano in Tafelform.“ Cit. ***: *Verzeichniss der im Jahre 1845 in Wien öffentlich ausgestellten Gewerbs-Erzeugnisse der österreichischen Monarchie*, sv. 1, 198.
[994] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 282.
[995] Osobito su se istaknule 28. pješačka domobranska pukovnija i 78. pješačka pukovnija, o kojima će više riječi biti kod počasnih vojničkih spomen-truba koje se čuvaju u Zbirci oružja i vojne opreme Povijesnog odjela.

Kraljičinom Gradcu.[996] Zbog nepristupačnog smještaja u čuvaonici u Ulici Josipa Bösendorfera nije ga bilo moguće detaljnije pogledati i ustanoviti serijski broj. Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je nastao krajem 19. stoljeća. Neugođen je i na više mjesta jako oštećen. Muzeju ga je 2006. darovao Centar za predškolski odgoj u Osijeku. Nakon tri klavira – u Zbirci predmeta iz glazbenog života Požege Gradskog muzeja Požega (GMP 26.505; 1893.), Tehničkoj zbirci Odjela suvremene povijesti Muzeja Brodskog Posavlja (T-167; oko 1900.) te Kulturno-povijesnoj zbirci Samoborskog muzeja (SM-bb; 1976.) – ovo je prvi pijanino *Petrof* zabilježen u ovome radu.

26.3.10 Pozitiv (MSO-218132)

Ovaj je pozitiv u gostionici Fabing (čiji je vlasnik možda bio krčmar Antun Fabing) u Pejačevićevoj ulici u Osijeku 1932. preuzeo skladatelj, pijanist, dirigent, glazbeni pedagog i etnomuzikolog Stjepan Stepanov (1901. – 1984.). Stepanov je od 1931. djelovao kao dirigent Hrvatskog narodnog kazališta u Osijeku i glazbeni pedagog u Glazbenoj školi Franje Kuhača. Zbog preseljenja u Zagreb 1953., gdje je do 1965. bio stručni suradnik Instituta za narodnu umjetnost (danas Instituta za etnologiju i folkloristiku), odlučio je pohraniti pozitiv u Muzej Slavonije.[997] O preuzimanju pozitiva je arheologinja i povjesničarka Danica Pinterović (1897. – 1985.), djelatnica Muzeja Slavonije od 1943. te njegova ravnateljica od 1945. do 1961., u Dnevniku rada 6. kolovoza 1953. zabilježila:

> „Prenijeli smo male sobne orgulje prof. Stepanova u muzej, gdje će ostati u pohrani do daljnjega. Orgulje su građene u Osijeku u tvrtki Fabing u vremenu između 1850. – 1880. Sistem orgulja je *Schleiflade* [sustav zračnica s pomicaljkama, nap. V. V.]. Ugrađen je 1 registar 4° [4-stopni, nap. V. V.], a ima još mjesta u samim orguljama za još 1 registar. Čitave orgulje su ručni rad, tj. svirale i manual, koji je od drveta. U donjem dijelu se nalazi mijeh, koji se pumpa snažnim pogonom pomoću pedala. Uz ove orgulje spada još 5 registara koji nisu povezani, a potrebni dijelovi nalaze se djelomično u 2 paketa i na samom ormaru. Orgulje su kupljene g. 1932. od jednog člana familije Fabing, koji je bio gostioničar u Pejačevićevoj ulici preko puta Vatrogasnog spremišta, a imao ih je spremljene u ropotarnici. Visina ormara 2,04; širina 1,26; dubina 0,60 m.“[998]

[996] Povijest tvornice *Petrof* opisana je kod klavira iz Kulturno-povijesne zbirke Samoborskog muzeja (SM-bb).
[997] Fotografije pozitiva, koje je 1973. tijekom projekta evidencije orgulja u Hrvatskoj pod vodstvom Ladislava Šabana snimio Nino Vranić, mogu se pronaći u Zbirci fotografske dokumentacije Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, unutar Zbirke orgulja: http://fototeka.min-kulture.hr/hr/Predmet/4179/3. Pristup: svibanj 2017.
[998] Rukopis se čuva u Dokumentarnoj zbirci Muzeja Slavonije. Zahvaljujem Andreji Šimičić na uvidu u dokument.

Obitelj Fabing je u drugoj polovici 19. stoljeća sagradila u Slavoniji niz instrumenata te predstavlja najznačajniju orguljarsku obitelj u istočnoj Hrvatskoj. Prvi poznati član bio je Andrija Fabing (1810. – 1871.), potomak njemačkih doseljenika nastanjenih u Apatinu u Bačkoj (Vojvodina). U Osijek se doselio 1848., stekao građansko pravo i otvorio vlastitu radionicu u Pejačevićevoj ulici 29. Radionicu je 1870-ih prepustio mlađem bratu Lorenzu (Lovri) Fabingu (1820. –1914.), koji je 1874. osvojio srebrnu medalju na Obrtničkoj izložbi u Apatinu te 1889. prvu nagradu na Gospodarskoj i šumarskoj izložbi u Osijeku. Radionicu je 1897. naslijedio njegov sin Ferdo Karlo Fabing (1860. – 1920.). On je napustio orguljarstvo prije 1910. i posvetio se prodaji klavira i harmonija u vlastitoj trgovini u Osijeku.[999]

Međutim, pozitiv iz fundusa Muzeja Slavonije nije sagrađen u radionici Fabing nego je rad nepoznatoga graditelja i podrijetla, vjerojatno nastao između 1850. i 1860. Nije homogen instrument nego je u kasnijoj fazi pregrađen.. Bio je u zapuštenom stanju, propusnih mjehova, oštećenih svirala i potpuno izvan funkcije. Od ljeta 2016. na restauraciji je u Umjetničkoj radionici *Heferer* u Zagrebu. Tehnički opis pozitiva donosim ljubaznošću Tomislava Faullenda Heferera.[1000] Kućište je masivno, izrađeno od smrekovine. Obojeno je u imitaciju teksture (svijetli hrast). Dimenzije su mu 205 x 128 x 62 cm. Krov kućišta nedostaje. Pozitiv ima jedan manual čiji je opseg od C do f_3 (četiri oktave i čista kvarta). Registar je isto jedan: *Flauta 4'*. Sviraonik je mehanički, ugrađen u kućište, s probodnom svirnom trakturom.[1001] Oblozi donjih tipaka su vjerojatno izrađeni od šimširovine, a oblozi donjih tipaka od pocrnjene kruškovine.[1002] Fonički fundus sačinjava ukupno 54 labijalne drvene svirale; manjka svirala d_3. Klinasti spremišni i klinasti crpeći mijeh okrenuti su jedan nasuprot drugoga s polugom za gaženje. Mjehovi su smješteni u bazi kućišta.[1003] Prema mišljenju Tomislava Faullenda Heferera, „predmetni instrument solidan je rad u čijoj su izradi korišteni kvalitetni materijali. S obzirom na svoje nedorečenosti, ponajprije u konstruktivno-tehničkoj izvedbi kao i na zvukovnoj koncepciji – izboru jednog vokalnog registra – teško je za zaključiti da je djelo znanog (etabliranog) orguljara; to jest, njegova uloga bila je više dekorativnog, a manje glazbenog značaja.“[1004]

---

[999] Emin ARMANO: *Orgulje hrvatskih graditelja: tragom Ladislava Šabana*, 90-110.
[1000] Tomislav FAULLEND HEFERER: Prikaz stanja instrumenta te preliminarna katalogizacija foničkog fundusa i analiza instrumentalnog ustroja povijesnog orguljskog pozitiva iz Zbirke glazbenih instrumenata Muzeja Slavonije u Osijeku, Zagreb 2016, studija iz dokumentacije Umjetničke radionice *Heferer* (rukopis). Zahvaljujem Tomislavu Faullendu Hefereru na njezinu ustupanju.
[1001] *Ibid.*, 1.
[1002] *Ibid.*, 2.
[1003] *Ibid.*, 3
[1004] Cit. *ibid.*, 1.

26.3.11 Fisharmonika (MSO-U-561)

Nakon fisharmonike u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu (MUO 33109), ovo je druga fisharmonika zabilježena u fundusu hrvatskih muzeja. Signatura „J. Deutschmann / in Wien“ upućuje da je i nju u Beču izgradio Jacob Deutschmann (1795. – 1853.).[1005] Kućište ove fisharmonike s dimenzijama 107,5 x 48 x 81,5 cm je veće (odnosno dulje) od instrumenta u Muzeju za umjetnost i obrt (koje ima dimezije 75 x 39 x 80 cm). Obloženo je furnirom od orahovine. Postavljeno je na četiri tokarene noge koje se prema krajevima lagano sužavaju. Na kraćim su stranama povezane horizontalnim gredama. Ima oblik zatvorene četvrtaste škrinje oštrih bridova. Škrinja se otvara poklopcem koji se rasklapa na dva dijela. Manji poklopac služi kao preklop nad klavijaturom, a veći se nalazi nad ostatkom instrumenta. Proporcionalnom većem kućištu, ova fisharmonika ima i veći opseg od one u MUO-u (koji iznosi četiri oktave; od C do c_3) te obuhvaća šest oktava (od C_1 do c_4). Donje tipke (2,2 x 13,8 cm) su bijele, a gornje (1,1 x 8,5 cm) crne boje.[1006]

Dok je fisharmonika u Muzeju za umjetnost i obrt vjerojatno nastala sredinom 19. stoljeća, prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da ova predstavlja malo raniji rad, nastao oko 1840. Oštećena je i u vrlo lošem stanju. Oblozi nekih donjih tipaka su otpali. Mjehovi su dosta nevješto oblijepljeni. U unutrašnjosti su vidljivi i tragovi drugih popravaka koji očito nisu izvedeni do kraja. Na dnu donjih tipaka ispisani su redni brojevi što je bio orijentir za vraćanje na mjesto nakon eventualnih popravaka. Zatečena je u muzeju te nije poznato kada je i od koga nabavljena. Budući da je KOMZA tijekom 1946. i 1947. dopremila veći broj predmeta iz Valpova i Donjeg Miholjca te ih pohranila u Muzeju Slavonije, možda bi ju se – barem posredno – moglo povezati s plemićkom obitelji Hilleprand von Prandau i njihovim dvorcima u ta dva grada.

Barun Karlo Hilleprand von Prandau (1792. – 1865.), skladatelj i pijanist, u dvorcima u Valpovu i Donjem Miholjcu okupljao je glazbenike i priređivao koncerte. Prema Kuhaču, „u njegovu dvoru stvori se čitava glasbena akademija, po cio dan ondje [se] gudilo, sviralo, trubilo i glasoviralo“.[1007] Također prema Kuhaču, „Karlo je umio prevrstno glasovirati i u engleski rog puhati upravo majstorski, bio je temeljit kontrapunktista i ne nadkriljen

[1005] Za detalje o Jacobu Deutschmannu usp. dio posvećen fisharmonici iz Zbirke glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt (MUO 33109).
[1006] Fotografije fisharmonike, koju je 1973. tijekom projekta evidencije orgulja u Hrvatskoj pod vodstvom Ladislava Šabana snimio Nino Vranić mogu se pronaći u Zbirci fotografske dokumentacije Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, unutar Zbirke orgulja: http://fototeka.min-kulture.hr/hr/Predmet/4176/3. Pristup: svibanj 2017.
[1007] Cit. Franjo Ksaver KUHAČ: Karlo barun Prandau: glasbenik, *Vienac*, 8 (8. srpnja 1876.) 28, 464.

improvizator“.[1008] Njegova skladateljska ostavština čuva se u Glazbenoj zbirci obitelji Hilleprand von Prandau i Normann-Ehrenfels u Muzeju Slavonije (serija M-1; br. 1-206). Među notne rukopise izvornih skladbi, skladanih za instrumentalni trio, pripadaju: *Ouverture hongroise, Polonaise* (*in g*), *Drey Märsche* (*in Es, in C, in Es*), *3 Polonaises* (*in cis, in A, in D*), *8 Hongroise passionées, Ouverture hongroise* (*in F*), *Trauer-Fantasie* (*in c*), *Fantasie über das Duett aus Freischütz, Divertissement* (*in f*), *Serenade* (*in As*), *3 Polonaisen* (*in d, in F, in c*). U zbirci je sačuvana i 371 obrada opernih i instrumentalnih djela 113 skladatelja za instrumentalni trio u sastavu violina, viola, klavir ili violina (viola), fisharmonika, klavir. Upravo je u tom sastavu djelovao i instrumentalni trio u dvorcu u Valpovu.[1009]

Materijalno i savjetima Karlo Prandau podupirao je u Beču izum fisharmonike Antona Haeckla 1818. Prva fisharmonika dopremljena je u Valpovo u rujnu 1821. Nakon dopreme je agent C. Walde, koji je u Beču za obitelj Prandau kupovao muzikalije i glazbene instrumente, dobio nalog da 18. siječnja 1822. isplati Antonu Haecklu 250 florena, a 7. ožujka 1822. još 675 florena.[1010] Fisharmonika je vrhunac kvalitete dosegla upravo kroz Deutschmannov rad, a o suradnji između baruna Karla Prandaua i bečkoga graditelja Kuhač je zapisao:

> „Koliko se tiče spomenutih popravaka, što ih je naš umjetnik [barun Karlo Prandau] imao na umu, znamo posve dobro, da je on taj posao povjerio Jakovu Deutschmannu, bečkomu graditelju glasovira. Ovaj mu se odazva draga srca obećavši, da će svim njegovim zahtjevom zadovoljiti. Deutschmann prihvati se vrlo marljivo povjerena mu posla te iza mnogih pokusa dade on fisharmonici posve drugi oblik i upriliči joj nutrinu posve drugačije, po kojoj su tipke lakše udarale, a i po kojoj je glas puno zvonkiji izlazio. Barun Prandau je gospodski platio. Pošto je izumljaj fisharmonike toliko uspio, latiše se i drugi graditelji glasovira gradnje novoga glasbala, poimence bečki tvorničari Petar Fitz [pogrešno donoseći njegovo prezime, Kuhač piše o Peteru Titzu, nap. V. V.] i Lorenz Müller u Bremenu, Lockman u Deliću [Delitz am Berge, Sachsen-Anhalt, nap. V. V.] Buschman u Hamburgu.“[1011]

Kuhač je u valpovačkom dvorcu 1876. tražio glazbene instrumente iz ostavštine Karla Prandaua, no nije pronašao Haecklove fisharmonike nego samo Deutschmannov klavir u koji je bila ugrađena fisharmonika. O tom je instrumentu zabilježio:

[1008] Cit. Franjo Ksaver KUHAČ: Karlo barun Prandau: glasbenik, *Vienac*, 8 (1. srpnja 1876.) 27, 452.

[1009] Ladislav ŠABAN – Zdravko BLAŽEKOVIĆ: Izvještaj o dvogodišnjem sređivanju triju glazbenih zbirki u Osijeku i o pregledu glazbenih rukopisa i knjiga u franjevačkim samostanima u Slavoniji i Srijemu, 59-63. Usp. i Marina VINAJ: Obiteljska knjižnica Prandau-Normann – spomenička muzejska baština, *Osječki zbornik*, 30 (2011), 265-274; Marina VINAJ – Žarka VUJIĆ: Muzealnost knjižnice Prandau-Normann u Muzeju Slavonije Osijek, *Muzeologija*, 48/49 (2012), 124-132; Marina VINAJ: Glazbena ostavština valpovačkog vlastelinstva – oslik kulturne povijesti Slavonije, *Muzeologija*, 51 (2014), 100-114.

[1010] Ljerka PERČI: Prilog poznavanju glazbenog života u Valpovu od 1790. do 1825. godine u svjetlu arhivskog fonda obitelji Prandau i Normann, 129.

[1011] Cit. Franjo Ksaver KUHAČ: *Valpovo i njegovi gospodari*, 45-46, Tisak dioničke tiskare, Zagreb 1876. Tekst o barunu Karlu Prandauu koji Kuhač donosi u ovome djelu (str. 32-64) objavljen je i 1893. u njegovu radu *Ilirski glazbenici: prilozi za poviest hrvatskoga preporoda*, Matica hrvatska, Zagreb 1893, 120-148.

„U Valpovu ima samo jedan Deutschmannov glasovir, u kom je upriličena i fisharmonika, a bijaše svojinom Karlovom. Ja sam na tom glasbalu udarao, a tako je ustrojen, da se može ili glasovirati ili na harmoniju prebirati, ili pak k jednu jedno i drugo izvoditi.“[1012]

Što se pak tiče Donjeg Miholjca, u dokumentaciji KOMZA-e, koja je pohranjena u Muzeju Slavonije u Osijeku, čuva se zapisnik sastavljen 8. travnja 1946. o inventaru dvorca Filipa Schlesingera. U tom popisu pod rednim brojem dva stoji „harmonium sobni, dobro uščuvan“, a pod brojem tri „glasovir marke Steinway Hamburg crno drvo izvana, u dobrom stanju“. Zapisnik nosi pečat muzeja s upisanim datumom 11. travnja 1946. godine.[1013] Filip Schlesinger (1894. – ?) s bratom Adolfom (1884. – ?) u donjomiholjačkom dvorcu živio je od 1923. Grof Ladislav Mailáth prodao je u siječnju 1923. dvorac i imanje dioničkom društvu *Podravina*, kojeg su braća Schlesinger bili direktori. Filip Schlesinger postao je vlasnikom dvorca 1938. te je u njemu živio do 1941., kada je cijela njegova židovska obitelj otišla iz Donjeg Miholjca.[1014] Navedeni „harmonium“ možda bi mogla biti fisharmonika o kojoj je ovdje riječ jer je upravo ona jedan od ranijih oblika tog instrumenta. Deutschmannova fisharmonika iz fundusa Muzeja Slavonije nastala je oko 1840., što se poklapa s razdobljem kada je u vlastelinskoj kuriji, tzv. starom dvorcu, u Donjem Miholjcu (premda neredovito) boravio Karlo Prandau. Nakon što su braća Prandau 1831. podijelila vlastelinstvo, Karlo je imao sjedište u Donjem Miholjcu, a njegov mlađi brat Antun Gustav (1807. –1885.) u Valpovu. Karlo se malo bavio gospodarstvom te je često izbivao iz Donjeg Miholjca. Nakon što se 1848. za stalno nastanio u Beču, donjomiholjačkim vlastelinstvom upravljao je Gustav. Nakon Karlove smrti 1865., donjomiholjačko vlastelinstvo pripalo je Gustavu te je pripojeno Valpovu. Budući da je Gustav bio posljednji muški član obitelji Hilleprand von Prandau, nakon njegove smrti 1885. posjed je podijeljen među njegovim kćerima. Najstarija kćer Marijana (1828. – 1891.) naslijedila je Valpovo, a njezinom udajom za grofa Heinricha Friedricha Konstantina Normanna-Ehrenfelsa (1818. – 1882.) vlastelinstvo je prešlo u posjed te plemićke obitelji. Srednja kćer Alvina (1830. – 1882.), udana za grofa Pavla Pejačevića (1813. – 1907.), dobila je dio u Podgoraču koji je nakon njezin smrti pripojen valpovačkom vlastelinstvu. Najmlađa kćer Štefanija (1831. –1914.) naslijedila je Donji Miholjac. Udala se 1852. za grofa i političara Györgyja Mailátha (1818. – 1883.). Posljednji vlasnik dvorca iz obitelji Mailáth bio je njezin sin grof Ladislav (László) Mailáth (1862. – 1927.).[1015]

[1012] Cit. *ibid.*, 46.
[1013] Zahvaljujem Andreji Šimičić na ovim podacima.
[1014] Mladen OBAD ŠĆITAROCI – Bojana BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI: *op. cit.*, 139.
[1015] *Ibid.*, 134-135.

Kod Jacoba Deutschmanna naukovao je bečki graditelj orgulja, fisharmonika i harmonija Peter Titz (1823. – 1873.), koji je naslijedio radionicu nakon njegove smrti. Titzovu radionicu je 1878. naslijedio njegov posinak Teofil Kotykiewicz, čiji se harmonij čuva u ovoj zbirci (MSO-217955). Za Osijek je Peter Titz važan po tome što je u župnoj crkvi sv. Mihaela Arkanđela u Tvrđi 2002. pronađena njegova fisharmonika nastala u Beču polovicom 19. stoljeća (između 1854. i 1865.). Bila je izvorno očuvana i u svirnom stanju. Pripadala je instrumentariju Ivana Nepomuka Hummela (1820. – 1896.), koji je od 1850. (možda već od 1845.) djelovao u toj crkvi kao zborovođa, skladatelj, orguljaš i virtuoz na fisharmonici.[1016] Prema Kuhaču, Hummelu ju je darovao Karlov brat Gustav Prandau.[1017] Restaurirana je 2006. godine. Ta fisharmonika posebnu spomeničku vrijednost jer kao artefakt povezuje njenog bečkoga graditelja, nasljednika Deutschmannove radionice s njegovim nasljednikom i jednim od najznačajnijih proizvođača harmonija u Austro-Ugarskoj Monarhiji Teofilom Kotykiewiczem.[1018] Upravo bi restaurirana Titzova fisharmonika mogla poslužiti kao i poticaj da se restaurira Deutschmannova fisharmonika u MSO-u, koja je čak i starija. Premda je povezanost Karla Prandaua s fisharmonikom kao instrumentom prisutna na više načina, još uvijek ne možemo ponuditi odgovor na pitanje je li upravo ovaj Deutschmannov primjerak bio dijelom njegova dvorskog inventara.

26.3.12 Harmonij (MSO-217955)

Dimenzije harmonija su 120 x 69 x 106 cm. Kućište mu je izrađeno od smeđeg politiranog drva. Iznad klavijature se nalazi 15 povlačaka za uključivanje registara (manubrija): *Prolong Automat, Forte, Sourdine pour 1, Basson, Clairon, Bourdon, Coranglais percussion, Grand-jeu, Expression, Flute percussion, Clarinette, Fifre, Haubois, Voix-céleste* i *Forte*. Opseg klavijature je od C do c_4 (pet oktava). Donje tipke (2,1 x 14,9 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 7,8 cm). Stalak za note postavljen je preko cijele duljine klavijature. Ispod klavijature nalazi se poluga za uključivanje registara koja se pokreću koljenima (koljenica; lijeva nedostaje). Pedale (stupaljke za gaženje) ugrađene su u sredini donjeg dijela kućišta. Otvara se poklopcem na čijoj je donjoj strani četvrtasta crna ploča s crtežom dvoglavog orla i natpisom „Kotykiewicz / Wien“.

[1016] U *Analima Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*, 22 (2006), objavljeno je nekoliko radova na tu temu: Branka BAN: Fisharmonika – otkriće u župnoj crkvi svetog Mihaela Arkanđela u Tvrđi, 11-17; Emin ARMANO: Fisharmonika Petera Titza iz Župe sv. Mihaela Arkanđela u Osijeku, 19-55; Zdenko KUŠĆER: Peter Titz (1823. – 1873.), graditelj fisharmonike u Osijeku, 57-83; Geza DUDAŠ: Mjesto fisharmonike u povijesti harmonija, 85-91.
[1017] Franjo Ksaver KUHAČ: *Valpovo i njegovi gospodari*, 46.
[1018] Emin ARMANO: Fisharmonika Petera Titza iz Župe sv. Mihaela Arkanđela u Osijeku, 19-55.

Harmonij je u Beču sagradio Teofil Kotykiewicz (1849. – 1920.), graditelj orgulja i harmonija podrijetlom iz Poljske. Kao što je spomenuto, on je 1878. preuzeo radionicu svog očuha Petera Titza. Godinu kasnije oženio se Titzovom kćeri Theresiom (1858. – 1923.). Njegova radonica nalazila se na adresi Margarethenstraße 63. Uživala je status carske i kraljevske dvorske tvornice harmonija (njem. *K. u. K. Hof-Harmonium-Fabrik*) te se ubrajala među najbolje u Austro-Ugarskoj Monarhiji. Kotykiewicz je gradio harmonije različitih veličina i dispozicija: od malih s jednim manualom do velikih i raskošno ukrašenih s tri manuala i pedalnom klavijaturom. Njegovi su harmoniji imali široku primjenu: u crkvama, školama, salonima i na koncertnim podijima. Na Svjetskoj izložbi u Beču 1873. dobio je medalju za napredak, na Industrijskoj izložbi u Beču 1880. počasnu nagradu, u mađarskom Egeru 1881. zlatnu medalju, a u Trstu 1882. i Pragu 1891. počasne nagrade. S uspjehom je izlagao na Općoj nacionalnoj izložbi u ukrajinskom Lavovu 1894. godine.[1019]

Prema izgledu kućišta može se pretpostaviti da je harmonij u MSO-u nastao oko 1880. Ploča sa signaturom već samom svojom veličinom sugerira da je Kotykiewicz u to vrijeme bio uvaženi graditelj. Pripadao je znamenitom zavičajniku, etnomuzikologu i glazbenom povjesničaru Franji Ksaveru Kuhaču (1834. – 1911.). On je u Donjem Miholjcu od 1848. do 1851. polazio učiteljsku školu i učio glazbu (pjevanje, violinu, orgulje i gitaru) kod Josepha Becka. Tijekom 1851. i 1852. bio je pomoćni učitelj u Pečuhu, a od 1852. do 1854. boravio u Pešti, gdje je završio preparandiju te se školovao na konzervatoriju Peštansko-budimskoga glazbenoga društva. Potom je povremeno djelovao kao učitelj u Osijeku te se privatno usavršavao iz klavira i glazbenoteorijskih disciplina, u Weimaru kod Franza Liszta te u Beču kod Carla Czernyja i Eduarda Hanslicka. U Osijeku je od 1858. do 1871. privatno poučavao klavir, bio učitelj pjevanja u gimnaziji (1867. – 1869.) te objavljivao publicističke radove.

Putujući Hrvatskom, Slovenijom, Srbijom, Bosnom i Hercegovinom, Crnom Gorom, Makedonijom, Bugarskom, Austrijom, Mađarskom i sjevernom Italijom, sustavno je zapisivao i istraživao narodnu glazbu. Kako bi promicao narodnu glazbu, harmonizirao je napjeve i dodao im klavirsku pratnju da bi se mogli izvoditi u građanskim domovima i na koncertima. U Zagreb se preselio 1871., a naredne je godine imenovan nastavnikom klavira i glazbene teorije u glazbenoj školi Hrvatskoga glazbenog zavoda. Posvetio se pisanju etnomuzikoloških, historiografskih i teorijskih sinteza, monografija, studija te pedagoških priručnika. Objavljivao je radove o glazbi u kojima je, među ostalim, predlagao reformu

[1019] Krzysztof ROTTERMUND: Teofil Kotykiewicz – polski budowniczy fisharmonii w Wiedniu, *Muzyka*, 56 (2011) 4, 47-63; Karl SCHNÜRL: Kotykiewicz, Teofil, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_K/Kotykiewicz_Teofil.xml. Pristup: svibanj 2017.

glazbene izobrazbe i reorganizaciju zagrebačkoga glazbenoga života na nacionalnoj osnovi. To je izazvalo odobravanje mnogih suvremenika, ali još više neprihvaćanje, posebno glazbenih institucija oslonjenih na pretežno austrijsku glazbenu tradiciju. Nastavničko mjesto u HGZ-u napustio je 1876. te je do kraja života djelovao kao samostalni istraživač i pisac.[1020]

Kuhačevo ime u Osijeku je od 1907. do 1945. nosilo Hrvatsko pjevačko i glazbeno društvo, a od 1924. do 1945. Hrvatska pjevačka župa. Glazbena škola u Osijeku (osnovana 1921.) nosi njegovo ime od 1961. Upravo je Glazbena škola darovala ovaj harmonij 1979. Predstavljen je na izložbi *Osječko!*, koja se u Muzeju Slavonije održala od prosinca 2016. do listopada 2017. godine.[1021] Na izložbi je predstavljen izbor predmeta iz muzejskih zbirki koji su nastali na području Osijeka ili se na bilo koji način vežu uz njega.[1022]

26.3.13 Harmonij (MSO-181952)

Dimenzije harmonija su 110 x 60 x 107 cm. Kućište je obloženo furnirom koji je kombinacija bukve i hrasta. Vanjske drvene površine politirane su šelakom[1023] što mu daje decentan sjaj. Prema stilskim obilježjima korpusa možemo odrediti da je nastao početkom 20. stoljeća, a oblikovan je u secesijskom stilu. Bočne strane su valovito profilirane i izrezbarene. Na gornjem dijelu korpusa s lijeve i desne strane nalaze se valovito izbočena postolja na koja su se mogli staviti svijećnjaci. Ukrašena su s po pet drvenih kuglica. Stalak za note izrađen od svjetlijeg drva i naknadno postavljen na vrh korpusa. Stilski nije usklađen s ostatkom instrumenta. Iznad klavijature je 13 povlačaka za uključivanje registara (manubrija): *Sub Bass, Aeolian Zephyr, Viola, Clariana, Melodia, Octave Bass, Vox Humana, Principal Forte, Octave Coupler, Flute, Diapason, Dulciana* i *Vox Jubiletta*. Opseg klavijature je od F_1 do f_3 (pet oktava). Donje tipke (2,2 x 14,9 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 7,9 cm). Ispod gornje ploče su dva manja četvrtasto izrezbarena otvora za propuštanje zvuka, a ispod klavijature dva veća. Otvori su podloženi zelenom tkaninom. Ispod donjih otvora se nalaze dvije poluge za uključivanje registara koje se pokreću koljenima (koljenice): *Grand Organ* (lijeva) i *Knee Swell* (desna). Bočne strane i donji dio ukrašeni su vegetabilnim uzorcima. Pedale (stupaljke za gaženje) ugrađene su u sredini donjeg dijela kućišta. Lijevo i desno od pedalâ su ukrasni detalji izvedeni po uzoru na bočne strane uz klavijaturu. Ovaj instrument

---

[1020] Grozdana MAROŠEVIĆ – Sanja MAJER-BOBETKO: Kuhač, Franjo Ksaver, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2013, sv. 8, 307-310.
[1021] Radmila BIONDIĆ [et al.]: *Osječko: katalog izložbe*, Muzej Slavonije, Osijek 2016. Harmonij je izostavljen iz kataloga jer je nastao u Beču, a ne na području grada Osijeka.
[1022] Muzej Slavonije Osijek: Izložba „Osječko!“, https://mso.hr/?p=5526&lang=hr. Pristup: svibanj 2017.
[1023] Šelak je prirodna plastomerna smola koja nastaje ubodom ženke štitne uši u grane drveća.

predstavlja tzv. američki harmonij koji funkcionira na principu usisnog zraka, za razliku od europskog harmonija koji funkcionira na principu potisnog zraka.

Lijevo i desno od registara nalazi se natpis „Wilcox & White / Organ Co. / Meriden, Conn. / U. S. A.“. Na pedalama također piše „Wilcox & White“. Ovi detalji upućuju da harmonij potječe iz tvornice *Wilcox & White*, koju su 1877. u gradu Meridenu u američkoj saveznoj državi Connecticut osnovali poduzetnik Horace Cornwell Wilcox (1824. – 1890.) i graditelj harmonija Henry Kirk White (1822. – 1907). Od 1865. do 1877. White je radio u tvornici *Estey* u Brattleborou u američkoj saveznoj državi Vermont.[1024] Tvornica *Wilcox & White* proizvodila je klavire, orgulje i harmonije. Bankrotirala je 1921., a godinu kasnije preuzela ju je tvornica klavira *Conway Musical Industries*.[1025] U svrhu što bolje distribucije i prodaje, tvornica je objavljivala ilustrirane kataloge u kojima je isticala svoje brojne kvalitete: najveća je i najbolje opremljena tvornica u Sjedinjenim Američkim Državama, mjesečno proizvodi 800 orgulja, zapošljava najvještije radnike, koristi samo najkvalitetnije materijale, izrađuje najljepša kućišta, posebno je usmjerena prema izvozu (odmah po primitku velike narudžbe bila je u stanju isporučiti u Australiju 240 orgulja), njezini instrumenti prodaju se u uglednim trgovinama diljem svijeta, dobila je više diploma i medalja od bilo koje druge američke tvornice i za sâm kraj – cijene su više nego pristupačne.[1026] Ovaj je harmonij 2006. darovala Osnovna škola Vođinci u Vukovarsko-srijemskoj županiji, koja ga je dobila od Udruge hrvatskih dragovoljaca domovinskog rata grada Vinkovaca. Relativo je dobro očuvan.

26.3.14 Harmonij (MSO-208446)

Dimenzije harmonija su 127 x 61 x 110 cm. Kućište je izrađeno od lipovine i obloženo orahovim furnirom. S lijeve i desne strane su tokareni stupovi izrađeni od bukve. Iznad klavijature se nalazi šest povlačaka za uključivanje registara (manubrija). Prvome nedostaje pločica s nazivom, a ostali su *Sourdine, Expression, Tremolo, Voix céleste* i *Forte*. Slova iznad naziva registara su kratice koje su omogućavale sviraču da ih lakše razlikuje, pogotovo pri bržoj promjeni: *S* za *Sourdine*, *E* za *Expression*, *T* za *Tremolo*, *V* za *Voix céleste* i *F* za *Forte*. Opseg klavijature je od C_1 do c_4 (šest oktava). Donje tipke (2,1 x 15,2 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 8,9 cm). Na početku i na kraju klavijature naknadno su dodani drveni štitnici koji je skraćuju u dubinu i visinu. Ovo bi možda moglo upućivati na

[1024] Harmonij iz tvornice *Estey* („Estey Organ Co. Brattleboro, VT, U. S. A.“), nastao 1882., zabilježen je u ovome radu u Muzeju Međimurja Čakovec (MMČ 6308). Pripadao je skladatelju Josip Štolceru Slavenskom te je dio Memorijalne zbirke Slavenski.
[1025] Robert F. GELLERMAN: *op. cit.*, 266.
[1026] ***: *Illustrated Catalogue of the Wilcox & White Organ Company*, Factories, Meriden [1881], 1-2.

intervenciju manje vještog svirača koji si je na taj način želio napraviti klavijaturu na kakvu je ranije navikao. U prilog skromnijem glazbenom obrazovanju svirača ide i naknadno dodana pločica ispred klavijature na kojoj su upisani nazivi tonova: G – Gis – A – Be – H – C – Cis – D – Dis – E – F – Fis. Dvije poluge za uključivanje registara koje su se pokretale koljenima (koljenice) nemaju oznake. Pedale ugrađene su u sredini donjeg dijela kućišta.

Iznad klavijature je pločica s natpisom „J. Lenarčič i Co. / Vrhnika“. Na temelju toga saznajemo da harmonij potječe iz tvornice Josipa Lenarčiča (1856. – 1939.), veleposjednika i industrijalca iz Vrhnike, grada u središnjoj Sloveniji. Lenarčič je diplomirao šumarstvo 1877. na Visokoj školi za kulturu tla u Beču. Njegova moderno opremljena tvornica za izradu parketa i drugih finalnih drvnih proizvoda bila je cijenjena i u inozemstvu. Od 1900. do 1918. bio je član Kranjsko-primorskog šumarskog društva, a 1919. njegov predsjednik. Društvo je prestalo s radom 1922., kada je osnovana prva podružnica Jugoslovenskoga šumarskog udruženja (JŠU) u Ljubljani. Lenarčič je izabran za predsjednika podružnice i potpredsjednika JŠU-a, koje je imalo sjedište u Zagrebu. Od 1926. do 1928. bio je predsjednik JŠU-a.[1027]

Prema izgledu i tehničkim karakteristikama može se pretpostaviti da je ovaj harmonij nastao početkom 20. stoljeća. Oštećen je, a kućište su napali drvotočci. Muzej ga je 2004. otkupio od Pavla Moresa (1942. – 2014.), kovača i glazbenog amatera iz Satnice Đakovačke. On ga je dobio iz crkve Presvetog Imena Marijina u Zelčinu, naselja u sastavu grada Valpova. Pavao Mores je uz prodaju harmonija darovao muzeju hramoniku *Hohner* (MSO-156554).

26.3.15 Harmonij (MSO-217953)

Dimenzije harmonija su 104 x 50 x 100,5 cm. Kućište je izrađeno od jelovine i obloženo furnirom od hrasta. Jednostavnog je izgleda i bez ukrasa. Otvara se poklopcem na uvlačenje. Na vrhu korpusa je sklopivi stalak za note. Iznad klavijature se nalaze dva povlačaka za uključivanje registara (manubrija). Natpisi na njima su izblijedjeli. Opseg klavijature je od F do f_4 (pet oktava). Donje tipke (2,2 x 13,9 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 7,9 cm). Ispod klavijature se nalaze dvije poluge za uključivanje registara koje se pokreću koljenima (koljenice) bez oznaka. Pedale su ugrađene u sredini donjeg dijela kućišta. Na sredini iznad klavijature smještena je pločica sa signaturom „Herrljunga Orgelfabrik / Th. Helgesson / Floda“, koja otkriva mjesto podrijetla i ime graditelja. Herrljunga je gradić u županiji Västra Götaland (šved. *Västra Götalands län*) na zapadu Švedske, čiji je najveći grad

[1027] Avgust PIRJEVEC: Lenarčič, Josip (1856–1939), u: *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti – Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana 2013, http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi323288/#slovenski-biografski-leksikon. Pristup: svibanj 2017.

Göteborg. Osobito je bio poznat po proizvodnji klavira, orgulja i harmonija. Na relativno veliki broj radionica za izradu instrumenata s tipkama u tom malom gradu utjecalo je nekoliko čimbenika. Herrljunga je bila željezničko čvorište što je omogućavalo brzu isporuku robe, u okolici je bila razvijena drvna industrija koja je osiguravala kvalitetno drvo,, a u obližnjem gradiću Nossebro bila je ljevaonica željeza iz koje su se naručivali željezni okviri za klavire.

Graditelj o kojem je ovdje riječ bio je Thorsten Helgesson, koji je djelovao između 1958. i 1968. u četvrti (šved. *tätort*) Floda u općini Lerum (šved. *Lerums kommun*), također u županiji Västra Götaland.[1028] Udaljenost od Herrljunge do Flode, dva mjesta spomenuta na signaturi, iznosi 60-ak kilometara. Ovo je prvi i jedini instrument iz Švedske koji je zabilježen u fundusima hrvatskih muzeja. Usprkos tome što je najmlađi od sva četiri harmonija u Zbirci glazbenih instrumenata, u dosta je lošem stanju. Furnir je na više mjesta oštećen, a najveće je oštećenje na gornjoj plohi. Osim toga, rezultat je serijske proizvodnje što je često značilo slabiju kvalitetu izrade. Ta značajka nije zaobišla ni ovaj harmonij. Kao i pijanino *Petrof* (MSO-217952), muzeju ga je 2006. darovao Centar za predškolski odgoj u Osijeku.

26.4 Skupina gudačkih instrumenata

Skupina gudačkih instrumenata zastupljena je s dvije violine i jednom violom. Među njima daleko najvažnije mjesto pripada violini koju je 1787. izradio istaknuti bečki graditelj Mathias Thir. Ova je violina važna i zbog njezina prijašnjeg vlasnika, predstavljajući prvi instrument na kojem je svirao osječki virtuoz Franjo Krežma. Druga violina i viola nemaju signature na temelju kojih bi se moglo saznati ime graditelja i mjesto podrijetla. Prema podacima iz muzeja, potječu iz 19. stoljeća.

26.4.1 Violina (MSO-U-2364/1-2)

Najstariji i jedan od najvrjednijih predmeta u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja Slavonije jest violina koja je pripadala violinistu i skladatelju Franji Krežmi (1862. – 1881.). Na njoj je svirao od 1868. kada je počeo pohađati glazbenu školu Hrvatskoga glazbenog zavoda kod Gjure Eisenhutha. U skladu s time, manje je veličine i menzure od cijele violine (4/4) i predstavlja tročetvrtinsku violinu (3/4). Na njoj uglavom uče djeca u dobi od devet do 12 godina. Prema Ladislavu Šabanu, „nema sumnje i to valja priznati, da je Krežmin otac postupio vrlo pravilno kada je odmah od prve kupio svome sinu zvukovno plemeniti instrument, koji je ljepotom tona mogao zadovoljavati osjetljivo uho svog izvanredno

[1028] Klaverens Hus: Svenska tillverkare av orgelharmonier, http://www.klaverenshus.se/kunskapsbank/svenska-fabriker/harmonier/. Pristup: svibanj 2017.

muzikalnog dječaka“.[1029] Naime, violina je rad Mathiasa Thira (Thier, Thür, Dirr, Dürr; 1741./1742. – 1806.), jednog od vodećih bečkih graditelja u razdoblju bečkog klasicizma, nastala u Beču 1787. Na to upućuje signatura „Mathias Thir / in Wien Anno 1787“. Njegov otac ili ujak bio je graditelj violina Johann Georg Thir (oko 1709./1710. – 1779.).[1030] Mathias Thir je građaninom Beča postao 17. ožujka 1770. Gradio je violine po uzoru na Jacoba Stainera (1617.? – 1683.), utemeljitelja tirolske graditeljske škole. Koristio je lak tamno zlatnosmeđe ili tamno crvenosmeđe boje. Glasnjaču i dno obično je izrađivao iz jednog dijela. Njegovi instrumenti nose signaturu „Mathias Thir / in Wien Anno“ ili „Mathias Their fecit / Viennae, Anno“ (nakon čega slijedi godina nastanka).[1031]

Thierova violina u MSO-u dugačka je 56 cm. Duljina korpusa je 33 cm, širina gornjeg dijela 15 cm, srednjeg dijela 9,5 cm, a donjeg dijela korpusa 18 cm. Visina oboda u gornjem dijelu iznosi 2,7 cm, u srednjem 2,6 cm, a u donjem 3 cm. Duljina *f* otvora je 6 cm; *C* otvori su široki 8,5 cm. Duljina vrata je 12,6 cm.[1032] Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Tamnosmeđe je lakirana. Na lijevoj stani u *C* otvoru urezano je ime „Krežma“. Žice su metalne. Na žičnjaku se nalaze metalni vijci za ugađanje za prvu, drugu i treću žicu. Ispod Theirove signature nalazi se naljepnica „Reparavit Julio Penc, Zagreb Anno 1922“, koja upućuje da je violinu u Zagrebu 1922. popravljao Julio Penc.

Franjo Krežma, rođen u osječkoj Tvrđi, od 1866. s obitelji je živio u Zagrebu. Prvi puta je nastupio 1870. u Sisku.[1033] Na prvom koncertu u Zagrebu 1871. izazvao je oduševljenje publike te pobudio pozornost Leopolda Alexandera Zellnera, tajnika bečkoga Konzervatorija i Društva prijatelja glazbe. Na Zellnerovu preporuku je 1871. nastavio studij u Beču. Položivši 1875. završni ispit, nagrađen je medaljom i solističkim nastupom uz orkestar. Tada je započela njegova intenzivna koncertna karijera. Nastupao je solistički, uz klavirsku pratnju sestre Anke Barbot-Krežma te uz orkestre. Od 1875. do 1881. održao je više od 200

[1029] Cit. Ladislav ŠABAN: Tragom violina Franje Krežme, *Muzika i škola*, 9 (1964) 2, 42.

[1030] U Zbirci instrumenata Hrvatskoga glazbenog zavoda čuva se violina Johanna Georga Thira (HGZ-G 10), nastala u Beču 1749. Nosi signaturu „Joannes Georgius Thir, fecit / Viennae, Anno 1749“. Popravljao ju je Julio Penc u Zagrebu 1922. godine („Reparavit Julio Penc, Zagreb Anno 1922“).

[1031] Rudolf HOPFNER: Thier (Thir, Thür, Dirr, Dürr), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_T/Thir_Familie.xml; Philip J. KASS: Thir, u: *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusic online.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-4002291603. Pristup: svibanj 2017. Usp. i Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 512; Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 2, 331.

[1032] Mjerenja i opis izvršio je liječnik i violinist Milan Žepić.

[1033] U Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu (MUO 13067-60) čuva se fotografija Franje Krežme na dan njegova prvog koncerta u Sisku. Autor fotografije je Ivan Standl (1832. – 1987.). Na poleđini fotografije je tiskano „Iv. Standl“, a tintom je dopisano „Franz Krezma in Agram 7 Jahre Alt 1870 10/8 Violinspiler“ („Franjo Krežma u Zagrebu, star sedam godina, 10. kolovoza 1870., violinist“). Violina koju Krežma drži na toj fotografiji vjerojatno je instrument Mathiasa Thira. Usp. Ladislav ŠABAN: Tragom violina Franje Krežme, 43.

koncerata po Hrvatskoj te isto toliko u inozemstvu. U Veneciji je proglašen „čudom iz Hrvatske“, u Genovi ga je Giuseppe Verdi ocijenio nasljednikom Niccolòa Paganinija, u Rimu mu je Franz Liszt predviđao svjetsku slavu te ga na privatnom koncertu pratio za klavirom, a u Parizu mu je priznanje odao Henri Vieuxtemps. Njemački dirigent Benjamin Bilse ponudio mu je 1879. mjesto koncertnoga majstora u svojem velikom orkestru u Berlinu (koji će 1882. postati Berlinska filharmonija). Prihvativši ponudu, Krežma je stupio na čelo orkestra i ostao u Berlinu. Na turneji po Njemačkoj obolio je i umro.[1034]

Do sada nije poznato kako je Krežma došao u posjed ove violine, ali se zna nešto o njezinoj kasnijoj sudbini. Prema Kamilu Dočkalu, najprije ju je posjedovao imućni zagrebački trgovac Franjo Sollar. Nakon Sollara je došla u vlasništvo liječnika Ervina Meixnera, koji je bio u srodstvu s ovom obitelji.[1035] Potom je postala vlasništvom obitelji Vlahović koja ju je prodala Muzeju za umjetnost i obrt. [1036] U Muzej Slavonije dospjela je 1978. kao međumuzejska razmjena.[1037] Čuva se u kutiji dimenzija 73 x 23 x 11 cm. Bila je izložena 1997. na izložbi *Blago Muzeja Slavonije*.[1038] Predstavljena je – kao i harmonij Teofila Kotykiewicza te harmonika braće Rohrbacher – na izložbi *Osječko!*.[1039]

26.4.2 Violina (MSO-218034/1-2)

Violina je ukupno dugačka 60 cm, duljina korpusa je 35,5 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20 cm. Lak je narančastosmeđe boje. Na glasnjači i dnu se na više mjesta izgulio. Rub glasnjače ukrašen je tankom crnom viticom. Obod je na gornjoj desnoj strani napukao. Nedostaje prva (e) žica. Ostale tri (a, d, g) su metalne, dosta olabavljene. Na žičnjaku su metalni vijci za ugađanje za sve četiri žice. Konjić nedostaje (čuva se u kutiji). Nema signaturu, a prema podacima iz muzeja vjerojatno je nastala u 19. stoljeću. U kasnijem razdoblju je popravljana s obzirom na to da je korpus na dodir ljepljiv, a žičnjak (vjerojatno promijenjen) mastan. Čuva se u kutiji dimenzija 77 x 25 x 14 cm. Uz violinu je sačuvano i gudalo bez struna dugačko 63 cm. Darovao ju je 1983. Milenko Đukić iz Osijeka.

[1034] Ivona AJANOVIĆ-MALINAR: Krežma, Franjo, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2013, sv. 8, 120-122.
[1035] Kamilo DOČKAL: *op. cit.*, 28.
[1036] Ladislav ŠABAN: Tragom violina Franje Krežme, 43.
[1037] Muzej Slavonije je Muzeju za umjetnost i obrt u zamjenu predao kabinetski ormarić (MSO-U-114a).
[1038] Ida HORVAT: Violina Franje Krežme, u: Mladen RADIĆ (ur.): *op. cit.*, 177, kat. br. 137.
[1039] Violina je, kao i harmonij, izostavljena iz kataloga izložbe jer je nastala u Beču, a ne na području Osijeka.

26.4.3 Viola (MSO-218039)

Kao što je uobičajeno, ova viola ima korpus istog oblika kao violina, samo nešto većih dimenzija. Bila je ugođena po kvintama: c-g-d_1-a_1, tj. za kvintu niže od violine. Ukupno je dugačka 65,5 cm, duljina korpusa je 40 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 23 cm. Lak je svijetlosmeđe boje. Na glasnjači i dnu se na više mjesta izgulio. Glasnjača je između desnog *f* otvora i žičnjaka znatno oštećena (vjerojatno naknadnim lakiranjem). Rub joj je ukrašen tankom crnom viticom. Sve četiri žice su metalne. Prva žica (a_1) je pukla i ne doseže do vijaka na vratu. Ostale tri (d_1, g, c) su jako olabavljene. Konjić nedostaje. Na donjoj lijevoj strani korpusa pričvršćen je crni drveni podbradak. Nema singaturu, a prema podacima iz muzeja vjerojatno je nastala u 19. stoljeću. Ime prijašnjeg vlasnika nije poznato.

26.5 Skupina trzalačkih instrumenata

Trzalačke instrumente u ovoj zbirci predstavljaju tri gitare, jedna gitarska lutnja, dvije mandoline, dvije tambure i četiri citre. Gitare su izrađene u prvoj polovici i sredinom 20. stoljeća u tvornicama *Grimaldi* u Cataniji, *Stabilimento musicale Giuseppe Verdi* u Trstu te *Melodija* u Mengešu. Gitarska lutnja nastala je u radionici *Goldklang* u Markneukirchenu u Saskoj oko 1920. Mandoline nemaju signature na temelju kojih bi se mogla saznati imena graditelja i mjesta podrijetla, a vjerojatno su sagrađene krajem 19. stoljeća, odnosno oko 1920. Dvije tambure, instrumenti tradicijske glazbe, s osnovnim podacima evidentirane su u Tablici s popisima instrumenata po muzejima. Bisernica (MSO-218033) rad je nepoznatoga graditelja i podrijetla, nastala oko 1930. Tamburu brač (MSO-218042/1-2) – koja je pripadala skladatelju, dirigentu, melografu i doajenu hrvatske tamburaške glazbe Juliju Njikošu (1924. – 2010.) – izradio je 1962. Nick Hayden u američkoj saveznoj državi Pennsylvaniji.

Tri citre odlikuju se tzv. salzburškim oblikom, što znači da su izbočene na gornjoj strani i imaju hvataljku s pragovima, a jedna je u obliku klavira i nema hvataljku. Izradili su ih tijekom prve trećine 20. stoljeća austrijski (Julius Raab) i češki graditelji (Jan Bašta, Karl Hammerschmidt). Jedna je rad nepoznatoga graditelja. Sviranje citre u Osijeku prvi su počeli njegovati građani njemačkog podrijetla, koji su sredinom 19. stoljeća činili znatan dio gradske populacije. Mnogi su Osječani uskoro također počeli pokazivati sve veći interes za citru, koja je postala omiljenim instrumentom njihova kućnog muziciranja. Raspadom Austro-Ugarske Monarhije 1918. veliki broj citraša amatera, mahom naturaliziranih Austrijanaca i Nijemaca, vratio se u svoju matičnu domovinu, a amaterski glazbeni krugovi sve su se više počeli priklanjati tamburici, koja je do danas ostala jednim od središnjih simbola hrvatske narodne glazbe. Razvoj tamburaške glazbe u Osijeku započeo je 1847. kada je tamburaš Pajo Kolarić

(1821. – 1876.) osnovao prvi građanski amaterski tamburaški sastav u Hrvatskoj.[1040] U Zbirci tradicijskih glazbala Etnografskog odjela MSO-a čuva se njegova tambura samica iz sredine 19. stoljeća (MSO-E-1760). Riječ je o najstarijem poznatom primjerku tambure u Hrvatskoj koji ima povijesno značenje.[1041] Darovao ju je njegov tamburaški sljedbenik Julije Njikoš, koji je napisao djelo *Pajo Kolarić (1821. – 1876.): život i rad*.[1042] Pod Kolarićevim se utjecajem Franjo Ksaver Kuhač prvi počeo znanstveno baviti tamburom te joj posvetio drugi dio svoje studije „Prilog za poviest glasbe južnoslovjenske" o tradicijskim glazbalima.[1043] U 20. stoljeću tamburaška glazba će se na području Slavonije i Baranje, kroz brojna tamburaška društva, sastave i festivale, razviti na osobito bogat i raznovrstan način.

26.5.1 Gitara (MSO-163780)

Dimenzije gitare su 92 x 31,5 x 8,5 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Na hvataljci se nalazi 17 polja. Na glavi je šest vijaka za ugađanje. Svih šest metalnih žica je na broju, ali su olabavljene i neugođene. U zvučnom ovoru na glasnjači nema naljepnice sa signaturom, ali je na donjem desnom dijelu glasnjače utisnut pečat „Luciano Grimaldi / Catania". Tvornicu za izradu žičanih glazbenih instrumenata Luciano Grimaldi je osnovao 1880. u Cataniji na istočnoj obali Sicilije. Za njih je dobio nagrade te ih je izvozio diljem svijeta. O tome svjedoči naljepnica na njegovim gitarama (na ovoj je nema): „Premiata Fabbrica di Strumenti Musicali a Corda / Casa Fondata 1880 / Luciano Grimaldi di Orazio / Catania / Esportazione Mondiale", odnosno „Nagrađivana tvornica žičanih glazbenih instrumenata / utemeljena 1880 / Luciano Grimaldi di Orazio / Catania / svjetski izvoznik". U Grimaldijevoj tvornici proizvodile su se mandoline, mandole, gitare, lutnje, ukulele i bendža. Grimaldijevi nasljednici vodili su je sve do Drugog svjetskog rata kada je opljačkana i uništena. Prema izgledu se može pretpostaviti da je ova gitara izrađena oko 1920. Dosta je oštećena. Konjić se na donjem dijelu odlijepio od glasnjače. Glasnjača je ispod zvučnog

---

[1040] Marija MALBAŠA: *op. cit.*, 145-147; Nada BEZIĆ: Tamburica – izvozni hrvatski proizvod na prijelazu 19. u 20. stoljeće, *Narodna umjetnost*, 38 (2001) 2, 98.

[1041] Tambura nije precizno datirana, ali se kao godina njezine izrade uzima 1847., kada je osnovano Kolarićevo društvo u Osijeku.

[1042] Julije NJIKOŠ: *Pajo Kolarić (1821. – 1876.): život i rad*, Slavonsko tamburaško društvo „Pajo Kolarić", Osijek 1995. Slavonsko tamburaško društvo „Pajo Kolarić" osnovano je u Osijeku 1954. Prvi dirigent njegova tamburaškog orkestra bio je Julije Njikoš.

[1043] Franjo Ksaver KUHAČ: Prilog za poviest glasbe južnoslovjenske: kulturno-historijska studija, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 39 (1877), 65-114. Prvi dio posvetio je guslama i vijalu (lijerici): Prilog za poviest glasbe južnoslovjenske, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 38 (1877), 1-78. Treći dio posvetio je gajdama i orguljama: Prilog za poviest glasbe južnoslovjenske, *Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 59 (1879), 44-95.

otvora pa sve do ruba oboda napukla. Dno se na donjem dijelu odvojilo od korpusa. Kao i mandolinu (MSO-163781), gitaru su 2005. darovali Jelena i Mirko Ivačić iz Osijeka.

U lipnju 2017. u razgovoru s Mirkom Ivačićem (1922. – 2018.) saznala sam niz zanimljivih detalja o instrumentima prije pohrane u muzej. Glazba je za cijelu obitelj imala važnu ulogu. Na mandolini je svirala njegova majka Milka Ivačić (rođ. Peroš), koja je završila licej u Zadru gdje je stekla i glazbeno obrazovanje. Na gitari je svirao njegov otac Uroš Ivačić, sudski pukovnik u austro-ugarskoj vojsci. Služio je u Beogradu, Skopju, Zagrebu i Osijeku, gdje se obitelj doselila dok je Mirko Ivačić bio gimnazijalac. Za vrijeme gimnazije svirao je violinu. Bio je zaposlen kao financijski direktor Gradskog obućarskog poduzeća „Obuća d. d.“ u Osijeku, osnovanog 1947. Poduzeće je djelovalo sve do 2001., kada je okončan drugi stečajni postupak.

26.5.2 Gitara (MSO-218036)

Dimenzije gitare su 92 x 31 x 7,5 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Ima šest koštanih vijaka za ugađanje. Svih šest metalnih žica je na broju, ali su neugođene. Na hvataljci se nalazi 17 polja. U četvrtastom zvučnom otvoru na glasnjači zaobljenih rubova vidi se naljepnica s natpisom „Stabilimento musicale / Giuseppe Verdi / Via S. Giovanni 18 / Trieste“, koja upućuje da je gitara nastala u tvornici glazbenih instrumenata *Giuseppe Verdi* u Trstu. Prema izgledu se može pretpostaviti da je izrađena između 1920. i 1940. Desno i ispod zvučnog otvora na tamnosmeđem drvu apliciran je veliki ukras s dva sedefasta cvijeta uvijenih stabljika. Izgledom podsjeća na odjek secesije. Rub glasnjače uokviren je bijelom i crnim viticama. Osim što je glasnjača ispod konjića po sredini napukla, gitara je dobro očuvana. Otkupljena je 2008. od Đurđice Horvat iz Osijeka, kao i povijesni klavir Ernsta Wackea (MSO-218037). Pripadala je obitelji Kutti iz Osijeka.

26.5.3 Gitara (MSO-218035)

Dimenzije gitare su 96,5 x 35,5 x 9 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Na hvataljci se nalazi 18 polja. Ima šest plastičnih vijaka i šest jako olabavljenih i neugođenih žica. U okruglom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se se crno-bijela naljepnica s natpisom „Melodija / Mengeš“ i stiliziranom lirom. Tvornica za izradu glazbenih instrumenata *Melodija* osnovana je 1946. u Mengešu, gradu u središnjoj Sloveniji, smještenom 15 kilometara sjeverno od Ljubljane. Bila je poznata po izradi harmonikâ i gitarâ koje su se prodavale na području cijele bivše Jugoslavije. Zapošljavala je više od osam stotina radnika. Nakon slovenskog osamostaljenja 1991. našla se u financijskim problemima s

obzirom na to da je područje za distribuciju i prodaju instrumenata postalo mnogo manje nego prije. Četiri godine kasnije zadesili su je stečaj i privatizacija. Kupio ju je Ciril Burgar i promijenio joj ime u *Melodija glasbila d.o.o.* Danas se tvornica bavi izradom harmonikâ i gitarâ te prodajom glazbenih instrumenata raznih drugih proizvođača.[1044] Gitara je vjerojatno nastala sredinom 20. stoljeća. Dosta je oštećena. Glasnjača je na nekoliko mjesta napukla, najviše ispod konjića te na gornjem lijevom rubu. Konjić se na donjem dijelu odlijepio. Muzeju ju je 2001. darovala Sofija Muradbašić iz Osijeka. Prije toga je bila u vlasništvu Fadila Muradbašića iz Osijeka, koji ju je dobio od svog ujaka Feriza Šehanovića iz Tuzle.

26.5.4 Gitarska lutnja (MSO-218032/1-2)

Dimenzije gitarske lutnje su 92 x 32,5 x 13 cm. Izrađena je od smrekovine i javorovine. Ima kruškoliki korpus kao lutnja i šest žica kao gitara. Tri vijka se nalaze s lijeve, a tri s desne strane ravnog vrata, koji je na kraju blago zaobljen prema gore. Na hvataljci je devet polja, a na glasnjači ispod nje smješteno je još per polja. Pragovi su metalni. Ispod pragova se nalazi okrugli otvor za rezonanciju ukrašen rozetom. Na ispupčenoj stražnjoj strani je 11 rebara s letvicama između njih. Na dnu glasnjače je natpis „Goldklang“, što je ime radionice u kojoj je nastala. *Goldklang* su 1874. u Markneukirchenu u Saskoj osnovala braća Friedrich i Reinhard Enders. U radionici su se izrađivale violine, violončela, gitare, lutnje, mandole i mandoline te žice za spomenute instrumente. Bila je aktivna sve do 1950. Gitarske lutnje su se počele razvijati u Njemačkoj sredinom 19. stoljeća pa su poznate i pod nazivom „njemačke lutnje“. Može se pretpostaviti da je ovaj instrument nastao oko 1920. U okruglom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se etiketa s natpisom „Ed. Heidegger / Saiten-Instrumentenmacher / und Reparateur in Linz / Anno 19“, odnosno „Eduard Heidegger / graditelj žičanih glazbenih instrumenata i reparator u Linzu / godine 19“. To upućuje da ju je popravljao Eduard Heidegger (1851. – oko 1930.). [1045] Cedulja je široka dva cm te je dovoljno malena da se mogla zalijepiti kroz otvore na rozeti. Brojevi nakon „Anno 19“ nisu otisnuti. Lutnja je dobro očuvana. Otkupljena je 1960. od Ane Schimpf iz Osijeka. Predstavljena je na izložbi *Tvrđa u Osijeku,* koja se u MSO-u održala od prosinca 2017. do listopada 2008.

[1044] Melodija Glasbila d.o.o.: O podjetju, http://www.melodija.si/o-podjetju. Pristup: svibanj 2017.

[1045] Dvije njegove citre nastale u Linzu između 1880. i 1890. zabilježene su u ovome radu u Glazbenoj zbirci Gradskog muzeja Varaždin (GMV-KPO 3210 i GMV-KPO 72615), a po jedna u Kulturno-povijesnoj zbirci Gradskog muzeja i galerije Jastrebarsko (inv. br. 18) i Tehničkoj zbirci Odjela suvremene povijesti Muzeja Brodskog Posavlja (MBP-30671). Za detalje o Eduardu Heideggeru usp. dijelove posvećene njegovim citrama u varaždinskom muzeju.

26.5.5 Mandolina (MSO-218038)

Dimenzije mandoline su 60,5 x 22 x 12 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od crno obojene javorovine. Na hvataljci se nalazi 17 polja. Pragovi su metalni. Imala je četiri para žica od kojih nije sačuvana ni jednan. Konjić također nedostaje. Ima osam vijaka za ugađanje. Četiri se nalaze s lijeve, a četiri s desne strane glave ravnog vrata. Ovalni zvučni otvor na glasnjači uokviren je stiliziranim lišćem. Isti takav uzorak obrubljivao je i rub glasnjače, ali je ostao sačuvan samo na lijevoj strani korpusa. Ispod otvora za rezonanciju nalazi se ovalni ukras valovitih rubova načinjen od tamnosmeđeg drva. Premda je kod mandoline stražnja strana najčešće ispupčena i izrađena od uskih daščica (napuljski ili napolitanski tip), kod ove je ravna i izrađena iz jednog komada drva. Glasnjača je na desnoj strani izgrebana, a na lijevoj strani je napukla. Nema signature na temelju koje bi se mogli saznati detalji o graditelju i mjestu podrijetla. Vjerojatno je nastala krajem 19. stoljeća. Muzeju Slavonije ju je 2001. darovao Ivan Zubek iz Osijeka.

26.5.6 Mandolina (MSO-163781)

Dimenzije mandoline su 61 x 26 x 6 cm. Korpus joj je u obliku suze. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a dno od javorovine i orahovine. Na hvataljci se nalazi 17 polja. Pragovi su metalni. Ima četiri para metalih žica. Žica jednog para nedostaje; sve ostale su na broju. Ima osam vijaka za ugađanje. Ovalni zvučni otvor na glasnjači uokviren je tamnosmeđim ukrasom valovitih rubova. Na njemu su aplicirani sedefasti vegetabilni ukrasi. Rub glasnjače ukrašen je šarenom viticom. Dno je izrađeno od šest svijetlijih (javorovina) i šest tamnijih (orahovina) trokutastih daščica. Na njihovim spojevima je uložen crni ukrasni furnir. Svijetlije letvice su ukrašene dijagonalnim linijama koje zajedno čine zvijezdu. Ovako pomno izrađena i ukrašena predstavlja glazbeni instrument osobite ljepote. Nema signaturu na temelju koje bi se mogli saznati detalji o graditelju i mjestu podrijetla. Vjerojatno je nastala oko 1920. Jako dobro je očuvana. Kao i gitaru MSO-16780, Muzeju Slavonije su je 2005. darovali supružnici Jelena i Mirko Ivačić iz Osijeka.

26.5.7 Citra (MSO-U-2029)

Riječ je o citri kakva je do sada evidentirana pet puta.[1046] Izgleda kao klavirić koji ima stilizirani poklopac nad klavijaturom i poklopac nad instrumentom u obliku krila. U kutiji se

[1046] U Muzeju za umjetnost i obrt (MUO 33119), Muzeju grada Zagreba (MGZ 67216), Muzeju Međimurja Čakovec (MMČ 26168), Gradskom muzeju Karlovac (GMK KP-13042) te Gradskom muzeju Križevci (GMK-6124).

nalazi citra bez hvataljke dimenzija 54 x 35 x 13 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. Ima 62 vijka za napinjanje isto tolikog broja žica. U Beču ju je oko 1900. sagradio Julius Raab („Jul. Raab / Wien, XVI. Wattgasse 18“).[1047] Izvrsno je očuvana. Otkupljena je 1987., ali ime prijašnjeg vlasnika nije zabilježeno.

26.5.8 Citra (MSO-156555/1-2)

Dimenzije citre su 56 x 27 x 4,5 cm. Izrađena je od crnog politiranog drva. Ima tzv. salzburški oblik što znači da je izbočena na gornjoj strani. Na lijevoj strani duguljaste plosnate rezonantne kutije nalazi se 27 četvrtastih vijaka (poslaganih u dva reda) i pet čunjastih metalnih vijaka za napinjanje žica. Iza njih je još pet koštanih vijaka. Broj žica kojima se svirala akordička pratnja bio je 27. Broj žica za sviranje melodije koje su se skraćivale prstima bio je pet. Postavljene su preko hvataljke koja ima 29 polja.

U ovalnom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se natpis na češkom i njemačkom jeziku: „J. Bašta / Schönbach / bei Eger u Chebu / in Böhmen v Cechách / Tovarna na hudebni nastroje a struny / Saiten & Musik-Instrumenten-Fabrik“, odnosno „J. Bašta / Schönbach / kod Egera (Cheba) / u Češkoj / tvornica glazbenih instrumenata i žicâ“. Time ukazuje da potječe iz tvornice Jana Bašte (Johanna Baste; djelovao od 1882. do nakon 1930.), koja se nalazila u Schönbachu u okrugu Cheb na zapadu Češke. Tamo je vjerojatno nastala početkom 20. stoljeća [1048] Dobro je očuvana.

Citru je 1966. darovala Marija Malbaša (1909. – 1995.), koja je od 1951. do 1968. bila voditeljica knjižnice Muzeja Slavonije. Svojim je radovima iz kulturne povijesti, a posebice dvosveščanim djelom *Osječka bibliografija: tiskarsko-izdavačka djelatnost u Osijeku od 1742. do 1978. godine*[1049] dala važan doprinos znanstvenom i kulturnom životu Osijeka. Vezano uz povijest glazbe, u *Osječkom zborniku* 1965. objavila je članak *Glazbeni život u Osijeku: historijski prikaz*.[1050] Na citri je u prvoj polovici 20. stoljeća muzicirala njezina majka Leonija Šuster (rođ. Fišer), koja je bila udana za Janka Šustera, činovnika Tvornice žigica Drava. Tvornicu su 1856. osnovali Emerik (Mirko) pl. Reisner i Josip Fösmayer pod nazivom Prva osječka tvornica ognjila. Bila je jedina takva tvornica u Kraljevini Hrvatskoj,

---

[1047] Za detaljniji opis usp. citru iz Etnografskog odjela Muzeja Međimurja Čakovec (MMČ 26168).
[1048] U ovome su radu zabilježe tri violine iz tvornice Jana Bašte nastale tijekom istog razdoblja: jedna u Zbirci Vladimira Malančeca Odjela kulturne povijesti Muzeja grada Koprivnice (MAL-178) te dvije u Zbirci glazbala Etnološkog odjela Gradskog muzeja Nova Gradiška (E1517 i E7420). Za detalje o Baštinoj tvornici usp. dio posvećen njegovoj violini u koprivničkom muzeju.
[1049] Marija MALBAŠA: *Osječka bibliografija: tiskarsko-izdavačka djelatnost u Osijeku od 1742. do 1978. godine*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Centar za znanstveni rad u Osijeku, Osijek 1981. i 1985.
[1050] Marija MALBAŠA: Glazbeni život u Osijeku: historijski prikaz, *Osječki zbornik*, 9/10 (1965), 137-187.

Dalmaciji i Slavoniji, ali i u ovom dijelu Europe. Konfiscirana je 1945., a od 1950. poslovala je pod nazivom Tvornica žigica Drava. Nekoć jedna od predvodnica osječke industrije, šibicara je nakon neuspješne pretvorbe i privatizacije 2003. prestala s radom.

26.5.9 Citra (MSO-156620)

Dimenzije citre su 56 x 29,5 x 4,5 cm. Izrađena je od tamnosmeđeg politiranog drva. Kao i prethodna, ima tzv. salzburški oblik. S njom pokazuje i niz sličnosti u izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima. Na lijevoj strani duguljaste plosnate rezonantne kutije nalazi se 27 četvrtastih vijaka (poslaganih u dva reda) i pet čunjastih metalnih vijaka za napinjanje žica. Iza njih je još pet koštanih vijaka. Broj žica kojima se svirala akordička pratnja bio je 27. Broj žica za sviranje melodije koje su se skraćivale prstima bio je pet. Postavljene su preko hvataljke koja ima 29 polja. Ovalni zvučni otvor na glasnjači uokviren je stiliziranim sedefastim žirevima i lišćem. U zvučnom otvoru vjerojatno je bila zalijepljena etiketa s imenom graditelja i mjestom podrijetla, ali se odlijepila i izgubila. Ime graditelja nije zabilježeno ni na vijčaniku ni na poljima. Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je nastala početkom 20. stoljeća. Osim što joj nedostaju žice ili su oštećene, dobro je očuvana. Darovala ju je 1974. obitelj Dorčić iz Zagreba.

26.5.10 Citra (MSO-156556/1-2)

Dimenzije citre su 54 x 31 x 5 cm. Izrađena je od smeđeg politiranog drva. Kao i prethodne dvije, ima tzv. salzburški oblik. Slična im je po gradbeno-oblikovnim elementima. Na lijevoj strani duguljaste plosnate rezonantne kutije nalazi se 27 četvrtastih vijaka i petčunjastih metalnih vijaka za napinjanje žica. Iza njih je još pet koštanih vijaka. Broj žica kojima se svirala akordička pratnja bio je 27. Broj žica za sviranje melodije koje su se skraćivale prstima bio je pet. Postavljene su preko hvataljke koja ima 29 polja.

Ovu citru s prethodnom povezuje područje u kojem je nastala. Detalje o tome te ime graditelja otkriva natpis u zvučnom otvoru na glasnjači: „Karl Hammerschmidt / Watzkenreuth, Post. Fleissen, Böhm. / Musik-Instrumenten-Fabrikation“, odnosno Karl Hammerschmidt, Watzkenreuth, Post. Fleissen, Češka / tvornica glazbenih instrumenata“. Radionicu *Hammerschmidt* osnovao je 1873. Martin Hammerschmidt (1846. – 1920.). Nalazila se u mjestu Vackov (njem. Watzkenreuth) kod Schönbacha (od 1946. Luby) u okrugu Eger (češ. Cheb) za zapadu Češke. Sjedište okruga Eger bio je istoimeni grad u Karlovarskom kraju. Fleissen je pak njemački naziv za grad Plesná u Karlovarskom kraju. Martin Hammerschmidt vodio je radionicu do 1910. Tada ju je preuzeo njegov sin Karl

Hammerschmidt (1873. – 1957.). Njega je 1934. naslijedilo šest sinova: Willi, Erwin, Erich, Walter, Alex i Otmar. Tijekom Drugog svjetskog rata proizvodnja je smanjena. Nakon rata došlo je do nacionalizacije te su braća preselila tvornicu u Bavarsku. Sljedeća generacija obitelji Hammerschmidt preuzela ju je 1969. Početkom 1990-ih njezinim je direktorom postao Gerald Hammerschmidt. Od 2003. posao vodi njegov sin Klaus Hammerschmidt.[1051]

Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je ova citra nastala oko 1930. Dobro je očuvana. Muzeju ju je 1972. darovala Anka Gulnerić iz Osijeka. Predstavljena je na izloži *S druge strane ogledala*, koja se u MSO-u održala od siječnja do prosinca 2008. Predstavljena je i na CD-ROM-u koji prati istoimeni katalog izložbe.[1052]

26.6 Skupina puhačkih instrumenata

Puhački korpus u ovoj zbirci predstavljaju četiri drvena puhačka instrumenta: poprečna flauta, dvije okarine i klarinet. Najstarija je poprečna flauta, nastala u prvoj polovici 19. stoljeća u radionici peštanskoga graditelja Augusta Blesznera. Okarine su izgledom veoma slične instrumentima čija će masovna proizvodnja doživjeti vrhunac početkom 20. stoljeća u tvornici Heinricha Fiehna u Beču. Vjerojatno su nastale između 1880. i 1900., odnosno početkom 20. stoljeća, a mjesto njihova podrijetla mogao bi biti upravo Beč. Klarinet je izrađen početkom 20. stoljeća u radionici *Kohlert* u Kraslicama.

26.6.1 Poprečna flauta (MSO-218040)

Flauta je izrađena od drva voćkarice (kruške ili trešnje) s tamnim prstenastim obručima. Dugačka je 61 cm. Sastoji se od od četiriju dijelova. Ima šest rupica i pet poklopaca. Na svakom dijelu je na prednjoj strani ispod krune napisana signatura „Au. Bleszner / in Pest“. Na temelju nje možemo zaključiti da ju je izradio August Bleszner (Blessner), koji je rođen u Stuttgartu, a djelovao je u Pešti od 1806. do smrti 1854. Naukovao je od 1800. do 1806. kod oboista i graditelja drvenih puhačkih instrumenata Michaela (Mihályja) Scheillyja (1762. – 1823.). Privilegiju za gradnju instrumenata dobio je 19. svibnja 1806. godine.[1053] S obzirom na razdoblje kada je Bleszner bio aktivan, možemo zaključiti da je flauta nastala u prvoj polovici 19. stoljeća. Ime njezina prijašnjeg vlasnika nije zabilježeno.

[1051] Karl Hammerschmidt & Söhne: Geschichte, http://www.karl-hammerschmidt-klarinetten.de/historie.htm. Pristup: svibanj 2017.
[1052] Željka MIKLOŠEVIĆ: Citra, u: Stanko ANDRIĆ [et al.]: *S druge strane ogledala: katalog izložbe*, Muzej Slavonije, Osijek 2008, CD-ROM, kat. br. 245.
[1053] György GÁBRI: A pesti hangszerkésitő céh Mesterkönyve, *Folia archaeologica*, 21 (1970), 194-195; William WATERHOUSE: *op. cit.*, 35 i 351.

26.6.2 Okarina (MSO-206804)

Okarina je dugačka 13 cm, a na najširem dijelu široka je 9 cm. Izrađena je od terakote i crno obojena. Nosi dosta nečitku signaturu „M. Dinardo / in Wien“. Međutim, M. Dinardo ne mora nužno biti ime njezina graditelja. Moguće da ju je sagradio netko drugi, a M. Dinardo ju je prodao pod svojim imenom. Vjerojatno je nastala između 1880. i 1900. Prema izgledu je veoma slična okarinama kakve su se početkom 20. stoljeća proizvodile u Beču u tvornici Heinricha Fiehna. Moguće je da je i ova okarina nastala u nekoj bečkoj tvornici. Lijevo od usnika su dva pečata koji oblikom podsjećaju na medalje s izložbi. Na prvom je natpis „Ehrenpreis der Ausstellung Linz 1877“, odnosno „Počasna nagrada izložbe u Linzu 1877. godine“, a na drugom grb i lovorov vijenac. Graditelj za ovakvu okarinu nije dobio medalju, no to ga očito nije sprječavalo da stavi takav pečat. Okarina ima devet rupica. Na gornjoj strani s desna na lijevo to je ovako: d, e, f, g (za desnu ruku) te a, h, c, e (za lijevu ruku). S donje strane je još jedna rupica za ton d. Tonski opseg joj je decima (od c_2 do e_3, kromatski). Dobro je očuvana. Muzej Slavonije otkupio ju je 2006. od Senada Gradaščevića. Njezin prvi vlasnik bio je Alfred Roscher, javni bilježnik koji je u Donjem Miholjcu 1923. izgradio glazbeni paviljon, povodom 30. obljetnice Narodne čitaonice u tom gradu.[1054]

26.6.3 Okarina (MSO-218044)

Okarina je dugačka 16 cm, a na najširem dijelu široka je 8,5 cm. Izrađena je od terakote i crno obojena. Nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati ime graditelja ili mjesto podrijetla, no po izgledu je slična okarinama kakve su se proizvodile u Beču početkom 20. stoljeća te se može pretpostaviti da je u tom gradu i u tom razdoblju nastala. Ima deset rupica. Na gornjoj strani s desna na lijevo to je ovako: d, e, f, g (za desnu ruku) te a, h, c, e (za lijevu ruku). S donje strane su još dvije rupice za tonove d i f (za palčeve) te rupa glasnica. Tonski opseg joj je undecima (od c_2 do f_3, kromatski). Okarina je dosta oštećena: crna boja se na više mjesta izgulila, a na prednjoj i stražnjoj strani korpusa vidljive su pukotine. Darovala ju je 1997. Ljerka Perči, diplomirana inženjerka kemije, ujedno i predana istraživačica kulturne i glazbene povijesti Varaždina, Osijeka i Valpova.

26.6.4 Klarinet in B (MSO-218041)

Klarinet je izrađen od tamnog tvrdog drva. Dugačak je 66 cm. Sastoji se od pet dijelova: usnika, bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Na kraju svakog dijela,

---

[1054] Jelica DIMITRIJEVIĆ: *Povijest glazbe Donjeg Miholjca*, Mit dizajn studio d.o.o. – Osnovna škola „August Harambašić“ Donji Miholjac – Turistička zajednica grada Donjeg Miholjca, Osijek – Donji Miholjac 2010, 49.

uključujući i lijevak, su prstenasti metalni obruči. Ima sedam rupica, izdanak za palac i mjedene poklopce. Zahvaljujući signaturi na prednjoj strani gornjeg dijela „V. Kohlert's Söhne / Graslitz" („Sinovi V. Kohlerta / Kraslice") saznajemo ime radionice i mjesto podrijetla ovog instrumenta. Radionicu *Kohlert* u Kraslicama osnovao je 1840. Vincenz Ferarius (Fararius) Kohlert (1817. – 1900.). Nakon njegove smrti naslijedila su je njegovi sinovi Rudolf Kohlert (1861. – 1945.), Daniel Kohlert (1863. – 1937.) i Franz Josef Kohlert (1866. – 1955.), koji su je nastavili voditi pod imenom *V. Kohlert's Söhne.* Osobito su se istaknuli u proizvodnji saksofona. Proglašeni su prvim austrijskim graditeljima saksofona1900., a od 1907. uživali su status „komornog dobavljača njegova carskog i kraljevskog visočanstva nadvojvode Eugena od Austrije" (njem. *Kammerlieferant Seiner K. u. K. Hoheit des Erzherzog Eugen von Österreich*). U razdoblju prije Drugog svjetskog rata u tvornici *V. Kohlert's Söhne* bilo zaposleno šest stotina radnika, koji su izrađivali različite vrste drvenih i limenih puhačkih instrumenata, od piccolo flauti do tuba. Za vrijeme rata proizvodnja instrumenata je uvelike smanjena zbog proizvodnje ratnog materijala. Po završetku rata poduzeće je nacionalizirano i pripojeno tvornici *Amati* u Kraslicama.[1055]

Prema izgledu se može pretpostaviti da klarinet u Muzeju Slavonije vjerojatno je nastao početkom 20. stoljeća. Prema podacima iz muzeja, njegov prvi vlasnik bio je Kristijan Salković, učitelj u Gradačcu, gradu u sjeveroistočnom dijelu Bosne i Hercegovine. Naslijedio ga je njegov sin Blagoje Salković, koji je na njemu muzicirao u Beogradu. On ga je predao u nasljedstvo svome sinu Milanu Salkoviću, koji je živio u Osijeku. Od njega je klarinet za Muzej Slavonije otkupljen 1984. Vidi se da je bio puno upotrebljavan, ali je unatoč tome relativno dobro očuvan. Usnik, bačvica i gornji dio nisu sasvim u ravnini s donjim dijelom i lijevkom. Plastični dijelovi na nekim poklopcima upućuju na naknadne popravke i zamjene.

26.7 Harmonike

U zbirci se čuvaju četiri ručne harmonike izrađene tijekom prve polovice 20. stoljeća. Najstarija među njima je klavirska harmonika nastala u radionici braće Josipa i Leopolda Rohrbachera u Osijeku početkom 20. stoljeća. Preostale tri su dugmetare. Riječ je o dijatonskom tipu harmonike što znači da jedno te isto dugme daje dva različita tona. Izrađene su u Njemačkoj. Jedna je nastala u radionici Huga Raunera u Klingenhalu između 1920. i 1925. Druge dvije su nastale u tvornici *Hohner* u Trossingenu 1930. odnosno 1940. Upotreba ovih instrumenata bila je vezana uz narodnu i zabavnu glazbu, u kojoj se uživalo na različitim

[1055] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 212-213.

proslavama i druženjima. Svirači koji su ih svirali vjerojatno su bili samouki ili su posjedovali tek temeljno glazbeno znanje. Ipak, valja imati na umu da se u drugoj polovici 20. stoljeća harmonika počela koristiti kao instrument umjetničke glazbe te se za nju razvio bogat repertoar. Učenje harmonike uključeno je u nastavne programe osnovnih i srednjih glazbenih škola te muzičkih akademija. U Osijeku se može učiti u Glazbenoj školi Franje Kuhača.

26.7.1 Harmonika (MSO-178330)

Dimenzije harmonike su 22,5 x 15,5 x 32 cm. Sastoji se od triju dijelova. Prvi dio, namijenjen desnoj ruci, odnosno izvođenju melodije, ima klavijaturu čiji je opseg od c do c_2 (dvije oktave; 25 tipaka). Time ovaj instrument pripada tipu klavirske harmonike. Donje tipke izrađene su od sedefa, a gornje od ebanovine. Maska je izrađena od lima i mrežasto ukrašena. Drugi, srednji dio je mijeh koji ima 16 nabora. S njegove gornje i donje strane su remeni za zatvaranje. Uglovi nabora su metalni. Kretanje mijeha regulira lijeva ruka, kojoj je namijenjen i treći dio koji s 12 dugmadi, poslaganih u dva reda, služi za izvođenje basovih tonova i akorada. Lijeva bočna strana korpusa ima rupice koje služe za propuštanje zvuka. Dugme na ovoj strani služi za slobodno strujanje zraka. Korpus je tamnocrvene boje.

Na prednjoj strani korpusa nalazi se natpis „Braća Rohrbacher / radiona glazbala / Osijek I., Desatičina ulica“. Harmonika je početkom 20. stoljeća nastala u radionici koju je vodio osječki dirigent i glazbalar Josip Rohrbacher (1886. – 1966.) u Desatičinoj ulici (danas Ulica Hrvatske Republike). Radio je s bratom Leopoldom Rohrbacherom. Tijekom 1920-ih njegova se radionica nalazila u Sunčanoj ulici 8.[1056] Potkraj života preselio se u Austriju, gdje je u gradu Korneuburgu otvorio vlastitu radionicu. Gradio je tambure, gitare, mandoline, gusle i druge instrumente.[1057] Rohrbacher je 1928. izumio banjolinu, vrstu tambure koja predstavlja spoj bendža i mandoline: ima okrugli korpus kao američki bendžo i vrat kao talijanska mandolina.[1058]

[1056] U Zbirci fotografija Povijesnog odjela Muzeju Slavonije čuva se fotografija pod nazivom *Štand radionice glazbala Josipa Rohrbachera* Vladimira de Bodea, snimljena 1928. na Osječkom velesajmu (MSO-219965). Usp. Grgur Marko IVANKOVIĆ: *Osječki velesajam na fotografijama iz fundusa Muzeja Slavonije: katalog izložbe*, Muzej Slavonije, Osijek 2016, 40.

[1057] Mihael FERIĆ: *op. cit.*, 445.

[1058] O ovom je Rohrbacherovu izumu zabilježeno: „G. Josip Rohrbacher, vlasnik radione glazbala u Osijeku (Sunčana ulica br. 8) izložio je u oktogonu vlastite proizvode tambura, gitara, manodolina, gusala i dr. Atrakcija je među ovim glazbalima novi instrument, koji je izumio g. Rohrbacher. To je kombinacija mandoline i crnačkog glazbala *benđo*, koji se rabi u modernim *jazzbandima*. Instrument je načinjen od slavonskog javorovog drveta sa okruglim donjim dijelom kao u tambure, a vratom kao na mandolini. Najvažnije je kod tog izuma glasovnice (okrugle rupice), koje se nalaze izvana sa strane, mjesto na gornjoj daski. Instrument ima osam žica, koje su udešene kao mandola i mandolin čelo. Instrument su ispitali glazbeni stručnjaci u Beču i Berlinu i vrlo se povoljno izrazili, pa će ga g. Rohrbacher dati patentirati. Pri otvorenju velesajma koncertirat će u oktogonu

Harmonika iz radionice braće Rohrbacher, usprkos tome što je bila puno korištena, relativno je dobro očuvana. Otkupljena je 2011. od kolekcionara Vjekoslava Jurkina iz Aljmaša. Predstavljena je – kao i harmonij koji je pripadao Franji Kuhaču te violina koja je pripadala Franji Krežmi – na izložbi *Osječko!*.[1059]

26.7.2 Harmonika (MSO-218031/1-2)

Dimenzije harmonike su 24,5 x 12,5 x 22,5 cm. Čuva se u crnoj drvenoj kutiji dimenzija 28,5 x 15,5 x 27,5 cm. Kutija je oštećena, ali je harmonika dobro očuvana. Sastoji se od triju drijelova. Prvi dio, namijenjen desnoj ruci, ima 21 dugme za izvođenje melodije, poslagano u dva reda. Time ovaj instrument – kao i naredna dva – pripada tipu harmonike dugmetare. Maska je izrađena od lima i ukrašena mrežastim uzorkom sa stiliziranim lirama. Drugi, srednji dio je mijeh koji ima 16 nabora s metalnim uglovima. Kretanje mijeha regulira lijeva ruka, kojoj je namijenjen i treći dio s osam dugmadi za izvođenje basovih tonova i akorada, također poslaganih u dva reda. Ova harmonika – kao i sljedeće dvije – pripada dijatonskom tipu instrumenta što znači da jedno te isto dugme daje dva različita tona. Korpus je zelenosive boje s crnim šarama.

Na prednjoj strani korpusa nalazi se natpis „Rauner / Sport II“, što predstavlja radionicu iz koje potječe te model kojem pripada. Harmonika je nastala u radionici *Rauner* koju je 1920. osnovao Hugo Rauner u Klingenhalu, gradu u njemačkoj saveznoj državi Saskoj. Klingenthal je još je od sredine 19. stoljeća bio važno središte za proizvodnju harmonikâ. Raunerova tvornica se nakon Drugog svjetskog rata spojila s tvornicom harmonikâ *Schlossmeinel,* koju je u Klingenthalu još 1850. osnovao Carl Hermann Meinel. Djelovale su pod zajedničkim imenom *Schlossmeinel-Hugo Rauner, Ltd.* Tvornica je bila aktivna do kraja 1960-ih. Jedna od najvećih tvornica za proizvodnju harmonikâ u Klingenthalu bila je *F. A. Rauner*, osnovana 1864. Vlada Istočne Njemačke ju je 1946. nacionalizirala te je postala tzv. narodno poduzeće. Ova harmonika Huga Raunera nastala je između 1920. i 1925. Otkupljena je 1999. od Ivana Vrbanića iz Svetog Đurađa, naselja u sastavu grada Donjeg Miholjca.

---

kvartet na tima *banjolinama* pod ravnanjem g. Rohrbachera, a uz pratnju glasovira.“ Cit. ***: Radiona glazbala Josipa Rohrbachera: novo glazbalo „banjolina“, *Hrvatski list,* 9 (5. kolovoza 1928.) 219 (2607), 11.

[1059] Andreja ŠIMIČIĆ: Harmonika, u: Radmila BIONDIĆ [et al.]: *Osječko: katalog izložbe*, 46, kat. br. 19.

26.7.3 Harmonika (MSO-156554)

Dimenzije harmonike su 30,5 x 18 x 41 cm. Sastoji se od triju dijelova. Prvi dio, namijenjen desnoj ruci, ima 30 dugmadi za izvođenje melodije, poslaganih u tri reda. Maska je izrađena od lima. Drugi, srednji dio je mijeh koji ima 20 nabora s metalnim uglovima. Kretanje mijeha regulira lijeva ruka, kojoj je namijenjen i treći dio s osam dugmadi za izvođenje basovih tonova i akorada, poslaganih u dva reda. Lijeva bočna strana korpusa ima rupice za propuštanje zvuka. Korpus je tamnocrvene boje. Kao što sugerira natpis na njemu, harmonika je nastala u tvornici *Hohner*,[1060] a pripada modelu *Club III BS*.[1061]

Prema izgledu se može pretpostaviti da je ova harmonika nastala oko 1930., na samome početku razdoblja njihove najveće proizvodnje u tvornici *Hohner* u Trossingenu.[1062] Darovao ju je 2004. Pavao Mores iz Satnice Đakovčke. Bila je dar uz otkup harmonija Josipa Lenarčiča (MSO-208446). Dosta je oštećena, posebno mijeh, maska i lijevi bočni dio. Predstavljena je na izložbi *S druge strane ogledala*.[1063] Neka bude spomenuto i to da se u Glazbenoj zbirci Muzeja grada Šibenika čuva harmonika *Cantulia* (KPO 2543), nastala oko 1940. u tvornici *Kahnt & Uhlmann* u njemačkom gradu Siegeburgu, koja je od Pavla Moresa otkupljena 2006. Prilikom obrade glazbenih instrumenata iz fundusa šibenskog muzeja njegovu sam imenu mogla pridodati i sliku jer je s tom harmonikom poslao i dvije svoje fotografije. Dok na jednoj sjedi i puši, na drugoj veselo muzicira na harmonici. U kolovozu 2017. u razgovoru s njegovim sinom Josipom Moresom saznala sam još detalja vezanih uz ovog vrijednog i predanog zaljubljenika u glazbu. Premda je bio samouk, svirao je niz instrumenata: bisernicu, brač, berde, violinu, flautu, klarinet i orgulje, a broj jedan uvijek je bila harmonika. Svirao je u Kulturno-umjetničkom društvu „Sloga“ u Satnici Đakovačkoj, na svatovima i momačkim večerima, a njegov sin se osobito rado prisjeća obiteljskih „veselica“ kojima su prisustvovali brojni članovi obitelji, čak i oni iz Australije.[1064]

[1060] Povijest tvornice *Hohner* opisana je kod harmonike iz Kulturno-povijesnog odjela Gradskog muzeja Virovitica (Kp-U/1381).

[1061] O modelu *Klub* (sic) harmonikâ *Hohner*, za koje je imao generalno zastupstvo, kraljevski dvorski dobavljač Franjo Schneider u katalogu navodi: „Savršene *Hohner* Klub model harmonike koje donašaju pojedincima i klubskim orkestrima mnogo veselja. Vanredno fine klub harmonike posve malog modela za športaše, sa vrlo jakim glasom i opsegom glasova kao kod velike harmonike.“ Cit. ***: *Katalog 33: Franjo Schneider: proizvod glazbala, žica i pribora, Zagreb, Nikolićeva 10*, 15.

[1062] Harmonike *Hohner* zabilježene su u ovome radu tri puta puta: u Kulturno-povijesnom odjelu Gradskog muzeja Virovitica (Kp-U/1381; model *Verdi II*, oko 1940.), Etnografskoj zbirci Zavičajnog muzeja Slatina (ZMS 6989; model *Student IV*, oko 1930.) i Tehničkoj zbirci Odjela suvremene povijesti Muzeja Brodskog Posavlja (MBP/T-249; model *Verdi III*, 1938. ili neposrednoj prije toga). Sve predstavljaju klavirske harmonike.

[1063] Željka MIKLOŠEVIĆ: Harmonika, u: Stanko ANDRIĆ [et al.]: *S druge strane ogledala: katalog izložbe*, CD-ROM, kat. br. 246.

[1064] Zahvaljujem Josipu Moresu na ovim detaljima.

26.7.4 Harmonika (MSO-229017)

Dimenzije harmonike su 31 x 19 x 29 cm. Sastoji se od triju dijelova. Prvi dio, namijenjen desnoj ruci, ima 30 dugmadi za izvođenje melodije, poslagano u tri reda. Drugi, srednji dio je mijeh koji ima 18 nabora. Kretanje mijeha regulira lijeva ruka, kojoj je namijenjen i treći dio s osam dugmadi za izvođenje basovih tonova i akorada, poslaganih u dva reda. Korpus je sive boje s crnim ukrasima. Malo je novijeg datuma nego prethodna; u tvornici *Hohner* u Trossingenu izrađena je oko 1940. Kao što sugerira natpis na korpusu, pripada modelu *Club III B / Victoria.*[1065] Dobro je očuvana. Riječ je o jednoj od novijih akvizicija akviziciji koja je u Zbirku glazbenih instrumenata MSO-a pristigla u lipnju 2018. Darovao ju je Franjo Sitaš iz Osijeka.

26.8 Metalofon (MSO-218144)

Metalofon je udaraljka određene tonske visine. Sastoji se od metalnog postolja na kojem su smještena dva reda metalnih pločica. Po izgledu je sličan ksilofonu, kod kojeg su pločice izrađene od tvrdog drva (palisandrovine), ali je manjih dimenzija. Po boji je sličan zvuku zvončića (njem. *Glockenspiel*), samo što je puniji. Ovdje je riječ o metalofonu sopranskog registra koji ima opseg od dvije oktave (od c_1 do c_3 u donjem redu, odnosno od cis_1 do cis_3 u gornjem redu). Dobro je očuvan, ali nije cjelovit. U donjem redu ima 15 metalnih pločica, a u gornjem devet (šest nedostaje). U donjem redu su dijatonski tonovi, a u gornjem kromatski. Zvuk se proizvodio udaranjem palica po pločicama. Palice u ovom slučaju nedostaju. Smješten je u drvenoj trapezoidnoj kutiji izrađenoj od svijetlosmeđeg drva. Kutija, čije su dimenzije 50,5 x 33,5 x 6,5 cm, na gornjoj se strani raskolila na dva dijela.

Metalofon je sastavni dio Orffova instrumentarija, koji je osmislio njemački skladatelj Carl Orff (1895. – 1982.) kako bi kod djece razvio osjećaj za glazbu i želju za muziciranjem. Najčešće se svira na udaraljkama (zvečke, činele, triangl, tamburin, bubnjevi), melodijskim instrumentima s pločicama (zvončići, metalofon, ksilofon) i blokflauti. Ovaj metalofon nema signaturu koja bi otkrila ime radionice ili tvornice iz koje potječe te mjesto podrijetla. Vjerojatno je nastao u prvoj polovici 20. stoljeća. Muzeju Slavonije ga je 2010. darovao Krsto Knobloch Vučanski iz Zagreba. On je još 1999. u nekoliko navrata darovao Muzeju Slavonije više stotina predmeta iz ostavštine svoje bake Helle Knobloch (rođ. Janković).

[1065] O modelu *Victoria* harmonikâ *Hohner* Franjo Schneider je u katalogu generalnog zastupstva naveo: „Vanredno elegantna kutija presvučena prekrasnim perl celuliodom. Vrlo fino poniklani zaokruženi poklopac na diskantnoj strani. Sniženo postavljeni basovi. Veliki masivni gumbi od pravog sedefa, iznutra pričvršćeni. Crna igrača ploča iz celuloida za skinuti. Najjači mijeh sa 16 dubokih nabora. Pojedine pločice s najfinijim čeličnim glasovima. Precizni zakonom zaštićeni Hohner mehanizam na diskantu i basovima. Najbolji crni kožnati remeni.“ Cit. ***: *Katalog 33: Franjo Schneider: proizvod glazbala, žica i pribora, Zagreb, Nikolićeva 10*, 16.

26.9 O Zbirci oružja i vojne opreme

Zbirka oružja i vojne opreme dio je Povijesnog odjela Muzeja Slavonije, čiji je voditelj viši kustos Grgur Marko Ivanković. Od glazbenih instrumenata u zbirci su zastupljeni bubanj, dvije signalne trube i dvije spomen-trube. Signalne trube su na bojišnici bile signalno-zapovjednički instrument, a spomen-trube su u vojnim svečanostima zamjenjivale zastave. Bubanj i spomen-trube iz ove zbirke srodni su s glazbenim instrumentima u Zbirci odora Hrvatskog povijesnog muzeja u Zagrebu, gdje se čuvaju bubanj zagrebačke gradske straže iz prve polovice 19. stoljeća te četiri počasne vojničke spomen-trube, koje je u Grazu 1916. izradio Adolf Stowasser mlađi. Bubanj iz Zbirke oružja i vojne opreme MSO-a nastao je u 19. stoljeću, a možda je mogao pripadati tvrđavskoj vojnoj straži. Jedna signalna truba nastala je početkom 20. stoljeća u budimpeštanskoj radionici Johanna (Jánosa) Stowassera, strica Adolfa Stowassera mlađeg. Vremenski joj je bliska druga signalna truba, čiji grb sugerira da je nastala u Ruskom Carstvu. Spomen-trube iz 1917. darovi su grada Osijeka 28. pješačkoj domobranskoj pukovniji, odnosno 78. pješačkoj pukovniji. Te su vojne jedinice do 1915. sudjelovale na srpskom bojištu, do 1917. na istočnom, a do kraja rata na talijanskom, uglavnom u sastavu XIII. vojnog zbora, odnosno 5. i 6. austro-ugarske vojske. Radi uspjeha na bojištima prozvane su „Vraška divizija“.[1066]

Premda su se signalne trube i spomen-trube prvenstveno koristile za vrijeme rata, valja istaknuti raznovrsne aktivnosti vojne glazbe u Osijeku tijekom mirnodopskih razdoblja i to još od sredine 19. stoljeća. Vojne glazbe su uz odobrenje zapovjednika mogle svirati na civilnim zabavama te javnim i privatnim koncertima. Kao takve su imale važnu ulogu u kulturnom i društvenom životu grada. Vojna glazba baruna Lazara Hellenbacha (1827. – 1844.) priredila je 30. listopada 1844. koncert u zgradi generalske vojarne u Tvrđi, koji je bio u korist gradske bolnice.[1067] Kada je 1874. zbog nedostatka financijskih sredstava raspuštena civilna gradska kapela (njem. *Esseker Zivilkapelle*, osnovana 1867.), vojna glazba je u Osijeku bila jedini postojeći orkestar. Često je svirala u kazalištu prilikom operetih izvedbi, kada kazališna trupa nije imala svoj orkestar. Redovito je održavala promenadne koncerte na Trgu Sv. Trojstva ili u Pukovnijskom vrtu (od 1925. Perivoj kralja Tomislava), najvećem i najstarijem gradskom parku. Programi promenadnih koncerata sastojali su se od operetnih arija, koračnica, plesne glazbe te potpurija iz opera. Pojedini kapelnici i članovi vojne glazbe davali su privatnu poduku u sviranju različitih instrumenata, a neki su se bavili i skladanjem.[1068]

[1066] Ivan BALTA: Slavonija i slavonske vojne jedinice u Prvome svjetskom ratu, *Polemos*, 8 (2005) 1/2, 209.
[1067] Marija MALBAŠA: *op. cit.*, 143.
[1068] *Ibid.*, 154-155.

26.9.1 Bubanj (MSO-P-2605)

Valjkasta rezonantna kutija ovog bubnja izrađena je od bakrenog lima, a opna (membrana) od magareće kože. S gornje i donje strane ima drvene obruče koji su ukrašeni crno-bijelom kosom bordurom. Visina bubnja je 33 cm, a promjer 36 cm. Svirao se dvjema palicama, koje nisu sačuvane. Bubanj zagrebačke gradske straže iz prve polovice 19. stoljeća, koji je po izgledu i dimenzijama (visina i promjer po 36 cm) gotovo identičan ovome, čuva se u Zbirci odora Hrvatskog povijesnog muzeja u Zagrebu (HPM/PMH-749). Ovakav tip bubanja najčešće je koristila gradska ili vojna straža. Nema signaturu niti bilo kakav drugi natpis koji bi pružio detalje o mjestu podrijetla. Izgledom upućuje da je nastao u 19. stoljeću. Možda je mogao je pripadati tvrđavskoj vojnoj straži, koja je bila smještena u vojnoj zgradi na Trgu Sv. Trojstva 2. Zgrada Glavne straže (njem. *Hauptwache*) sagrađena je 1729. Prema trgu je rastvorena arkadama u prizemlju, dok se sredinom pročelja uzdiže zvonik s balkonom, koji je imao funkciju nadgledanja Tvrđe. Danas je ovdje smješten Arheološki muzej Osijek.

26.9.2 Signalna truba (MSO-P-2602)

Truba je načinjena od mjedenog lima. Dugačka je 34 cm, a promjer lijevka je 10,5 cm. Cijev joj je savijena u dvama pritaljenim uvojima. Na prednjem srednjem dijelu cijevi je štit na kojem su prikazana dva zmaja koja stoje na lenti, a između njih je ugarska kruna. Iznad i ispod tog prikaza je natpis „Csász. és kir. udvari / hangszergyáros / Stowasser J. / Budapest / II. k.[erülete]“, odnosno „carski i kraljevski dvorski / graditelj instrumenata / Stowasser J. / Budimpešta / II. oblast“. Na rubu lijevka piše „Stowasser J. Budapest“. Na temelju toga saznajemo da truba potječe iz radionice Johanna (Jánosa) Stowassera (1846. – 1923.). Prvi graditelj iz ove obitelji bio je Wenzel Stowasser (1803. – 1862.), koji je radionicu u Kraslicama osnovao 1824. Nakon njegove smrti posao su nastavili njegovi sinovi: Josef, Julius, Richard, Adolf i Johann (János). Potonji je 1867. osnovao radionicu u Pešti (od 1873. Budimpešti). Na Svjetskoj izložbi u Parizu 1900. nagrađen je zlatnom medaljom. Njegov sin Johann (János) Stowasser mlađi (1874. – 1937.) preuzeo ju je oko 1896. godine.[1069] Može se pretpostaviti da je u tom periodu, odnosno početkom 20. stoljeća, nastala i ova truba.[1070]

[1069] Christian FASTL: Stowasser (Stohwasser), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Stowasser_Familie.xml. Pristup: kolovoz 2016.

[1070] U Tehničkoj zbirci Muzeja Brodskog Posavlja u Slavonskom Brodu čuva se mali bubanj Johanna Stowassera (MBP-30673)., koji je vjerojatno također nastao početkom 20. stoljeća. U Zbirci odora Hrvatskog povijesnog muzeja u Zagrebu čuvaju se četiri počasne vojničke spomen-trube (HPM/PMH-83641, HPM/PMH-25842, HPM/PMH-32979, HPM/PMH-32980), koje je u Grazu 1916. izradio Adolf Stowasser mlađi (1865. – 1928.). On je bio nećak Johanna Stowassera, odnosno sin njegova brata Adolfa Stowassera starijeg (1842. – 1893.).

26.9.3 Signalna truba (MSO-P-2603)

Truba je načinjena od mjedenog lima. Dugačka je 42,5 cm, a promjer lijevka je 8,2 cm. Cijev joj je savijena u jednom uvoju. Na donjem dijelu lijevka ima štit s grbom Ruskog Carstva. Na njemu je prikazan dvoglavi orao s dvije carske krune na glavama, iznad kojih je velika carska kruna. Uz njih su dvije trake iz Reda Svetog Andrije. Dvoglavi orao u kandžama drži žezlo i kraljevsku jabuku (globus s križem, lat. *globus cruciger*), simbole najviše vlasti i časti vladara. Na prsima mu je mali štit svetog Jurja na konju koji ubija zmaja, što je i moskovski grb. Sveti Juraj je okrenut na lijevu stranu, a koplje mu je u lijevoj ruci.[1071] Grb sugerira da je truba nastala u Ruskom Carstvu te da je pripadala ruskoj carskoj vojsci. Prema izgledu se može pretpostaviti da potječe s početka 20. stoljeća. Nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati više detalja. U Osijek je možda mogla dospjeti s nekim vojnikom kao ratni plijen neprijateljske vojske tijekom Prvog svjetskog rata. Domaće pukovnije su se, kao dio Austro-Ugarske Monarhije, borile na strani Centralnih sila (Njemačke i Austro-Ugarske) i njihovih saveznika (Osmanskog Carstva, Bugarske) protiv članica Antante (Velike Britanije, Francuske i Rusije) i njihovih saveznika (Italije, SAD-a, Japana, Srbije, Crne Gore, Rumunjske, Grčke i dr.). Kod spomen-trubâ koje slijede u nastavku bit će riječi o dvjema takvim osječkim pukovnijama: 28. pješačkoj domobranskoj pukovniji i 78. pješačkoj pukovniji.

26.9.4 Spomen-truba (MSO-P-3427)

Na prednjoj gornjoj strani lijevka ove trube je sljedeći natpis: „Slob. i kr. grad Osijek 1917. / Na spomen junačkoj domaćoj 28. pješačkoj domobranskoj pukovniji. / Kad zaori trublje glas / Hrvat spreman svaki čas / Za čast roda ponositoga / Za dom i kralja svoga / Opet na junačtva [sic] nova / kao što su bila ova.“ Ispod natpisa je grb slobodnoga i kraljevskoga grada Osijeka. U njegovu donjem dijelu je most s tri luka preko rijeke Drave, iznad njega dva orla raširenih krila, a iznad njih kuna. Kruna iznad grba stilizacija je kraljevske krune. Trubu je 1917. grad Osijek darovao pripadnicima 28. pješačke domobranske pukovnije. Ova je pukovnija od samog početka rata sudjelovala u borbama u Srbiji i Bukovini, u okviru 5. austro-ugarske vojske. Na bočnoj strani trube je popis bitaka od 1914. do 1916. godine:

Krupanj 16. kolovoza 1914.
Bela Crkva 18. kolovoza 1914.
Balar [?] 13. – 14. rujna 1914.

[1071] Po uzoru na grb Ruskog Carstva načinjen je grb Ruske Federacije, koji je ponovno uveden nakon pada Sovjetskog Saveza. Na tom je grbu sv. Juraj okrenut na desnu stranu te mu je koplje u desnoj ruci.

Crni Vrh 27. – 28. listopada 1914.
Smrdljikovac [danas Brajkovac, nap. V. V.] 3. prosinca 1914.
Tartarov [Tatariv, nap. V. V.] 3. veljače 1915.
Nadvorna 17. – 19. veljače 1915.
Krasna 21. veljače 1915.
Černelica [Černovice, nap. V. V.] 9. svibnja 1915.
Toporoutz [danas Toporiwzi, nap. V. V.] 19. siječnja 1916.
Okna 4. – 5. lipnja 1916.
Majdan srednji 6., 7. i 8. lipnja 1916.

U borbama u Srbiji tijekom rujna i listopada 1914. poginulo je i ranjeno mnogo pripadnika 28. pukovnije. Međutim, kako je javio njezin zapovjednik osječkom načelniku, ta vojna jedinica „borila se pobjedonosno 16., 17., 18. i 21. kolovoza [kod Krupnja i Bele Crkve, nap. V. V.], uspjevajući unatoč teškoća pobijediti neprijatelja na Drini“.[1072] Od 1915. pukovnija je bila stacionirana u Bukovini, teško stradavajući od ruskih vojnih naleta.[1073]

Kako bi se održali pobjednički moral i borbenost, vojnike se od 1915. često odlikovalo, a pukovnijama su darovane spomen-trube. Ova truba potječe iz Austrije, ali na njoj nema podataka u čijoj je radionici nastala. Na stražnjoj strani na rubu lijevka nalazi natpis o carskim i kraljevskim dobavljačima Salamonu Weiszu i Davidu Herrmannu: „Dobavljeno po ces. i kr. dvorskim dobavljačima / S. Weisz i D. Herrmann, Osijek“. Izrađena je od posrebrenog lima. Cijev joj je savijena u dvama uvojima. Duljina trube bez uvoja je 29 cm, a duljima savijenih uvoja 22 cm. Širina lijevka je 9,5 cm. Ukrašena je tamnocrvenim gajtanom s dvije kićanke na krajevima. Predstavljena je na izložbi *Oružje i vojna oprema od 16. do 20. stoljeća*, koja je u Muzeju Slavonije priređena od travnja do prosinca 2005. godine.[1074]

26.9.5 Spomen-truba (MSO-P-1984)

Ovu trubu je 1917. grad Osijek darovao pripadnicima 78. carske i kraljevske pješačke pukovnije. Kao i prethodna, potječe iz Austrije, ali ni na njoj nema podataka o radionici u kojoj je nastala. Na stražnjoj strani na rubu lijevka je natpis o carskim i kraljevskim dobavljačima Salamonu Weiszu i Davidu Herrmannu: „Dobavljeno po ces. i kr. dvorskim dobavljačima / S. Weisz i D. Herrmann, Osijek“. Izrađena je od posrebrenog lima. Cijev joj je savijena u dvama uvojima. Dimenzije su joj iste kao kod prethodne. Ukrašena je žutocrnim

[1072] Cit. prema Ivan BALTA: *op. cit.*, 209.
[1073] „Njezini su mladi junaci, većinom iz iztočne Slavonije i Sriema, obilno krvlju natopili pašnjake oko Tartarova. Ta je pukovnija težko jurišala s dvie strane na brieg oko Nadvorne, potpomognuta našom jakom i blizom topničkom vatrom i puščanom vatrom jedne susjedne skupine. Izmorena nakon tolikih borba i napora, ta je pukovnija težko napredovala i nije uzmicala, kad su Rusi poveli protunapadaje.“ Cit. *ibid.*, 210-211.
[1074] Grgur Marko IVANKOVIĆ: Truba, u: IDEM: *Oružje i vojna oprema od 16. do 20. stoljeća: izbor iz fundusa Muzeja Slavonije Osijek*, Muzej Slavonije, Osijek 2005, 95, kat. br. 139.

gajtanom s dvije kićanke na krajevima. Predstavljena 2005. na izložbi *Oružje i vojna oprema od 16. do 20. stoljeća*.[1075] Bila je izložena i 1997. na izložbi *Blago Muzeja Slavonije*.[1076]

Na prednjoj gornjoj strani lijevka je – osim druge posvete – isti natpis kao kod prethodne: „Slob. i kr. grad Osijek 1917. / Na spomen junačkoj domaćoj ces. i kr. pješačkoj pukovniji br. 78. / Kad zaori trublje glas / Hrvat spreman svaki čas / Za čast roda ponositoga / Za dom i kralja svoga / Opet na junačtva [sic] nova / kao što su bila ova.“ Ispod natpisa je grb slobodnoga i kraljevskoga grada Osijeka. Na bočnoj strani je popis bitaka kako slijedi:

Crni Vrh 6. studenoga 1914.
Todorov rt 10. studenoga 1914.
Myszyn Kolomea [Kolomyja, nap. V. V.] 16. veljače 1915.
Stanislau [danas Ivano-Frankivsk, nap. V. V.] 21. veljače 1915.
Harasimow [?] 11. lipnja 1915.
Kosmierczyn [?] 19. lipnja 1915.
Złota Lipa 27. kolovoza 1915.
Barysz 4. i 5. srpnja 1916.
Zudarow 10. kolovoza 1916.
Byszów 4. rujna 1916.
Poplavnyky – Halicz 8. i 9. rujna 1916.

Od samog početka rata 78. osječka pješačka pukovnija sudjelovala je u borbama u Srbiji i Galiciji, uglavnom u 6. austro-ugarskoj vojsci. Na galicijskom ratištu je, zajedno s 28. pukovnijom, najteže gubitke pretrpjela u borbama kod Gorlica (njem. Görlitz, danas u jugoistočnoj Poljskoj) tijekom svibnja i lipnja 1915. Tijekom 1916. obje pukovnije bile su smještene na istočnom bojištu. Do ljeta 1916. sudjelovale su u novim borbama u Besarabiji, [1077]zaustavljajući rusku ofenzivu gerenala Alekseja Aleksejeviča Brusilova (1853. – 1926.), najsnažniji ruski napad na austro-ugarsku vojsku te godine kojim je milijun i pol vojnika austro-ugarske vojske izbačeno iz stroja. Na istočnom bojištu ostale su do 1917., a potom na talijanskom do kraja rata.[1078] Na svom su borbenom putu pretrpjele velike gubitke. Slavonske, posebno osječke vojne jedinice, prolazile su kataklizmu zbog velikog broja ranjenika dovezenih s galicijskog i bukovinskog bojišta, gdje su se vodile teške i dugotrajne rovovske borbe, a dio slavonskih vojnika završio je u logorima Sibira i Dalekog istoka.[1079] Cilj ratovanja, ako je uopće postojao, u međuvremenu je nepovratno i u potpunosti nestao.

[1075] Grgur Marko IVANKOVIĆ: Truba vojnička, u: IDEM: *Oružje i vojna oprema od 16. do 20. stoljeća: izbor iz fundusa Muzeja Slavonije Osijek*, 95, kat. br. 140.
[1076] Grgur Marko IVANKOVIĆ: Vojnička truba, u: Mladen RADIĆ (ur.): *op. cit.*, 147, kat. br. 125.
[1077] Besarabija je povijesna pokrajina u Istočnoj Europi, većim dijelom smještenoj u današnjoj Moldaviji, a manjim južnim u Ukrajini.
[1078] Ivan BALTA: *op. cit.*, 210.
[1079] *Ibid.*, 205.

27. Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Vinkovci

27.1 O Gradskom muzeju Vinkovci

Gradski muzej Vinkovci (GMVk) osnovan je 1946. na temelju zbirke kolekcionara Mate Medvedovića (1872. – 1944.), koja se sastojala od arheološke zbirke antičkih Cibala[1080] te arhivske, numizmatičke i heraldičke zbirke. Muzej je od 1950. smješten u jednokatnoj kasnobaroknoj zgradi sagrađenoj 1780-ih za vojne potrebe 7. Brodske pukovnije. Zgrada se nalazi na Trgu bana Josipa Šokčevića 16. Zbog ratne opasnosti glavnina muzejske građe u listopadu 1991. izmještena je u prostore Gradskog muzeja Varaždin, gdje je bila pohranjena do 1997. Tijekom 1992. i dijela 1993. muzejski rad se odvijao u Galeriji likovnih umjetnosti u Dugoj ulici 3. Nakon toga se nastavio u zgradi muzeja, koja je obnovljena.[1081]

27.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Gradskog muzeja Vinkovci

Glazbeni instrumenti u Gradskom muzeju Vinkovci čuvaju se unutar Tehničke zbirke Povijesnog odjela te Zbirke predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela. Dijelom prve zbirke su klavir te puhački instrumenti. U drugoj su zbirci zastupljeni raznovrsni instrumenti tradicijske glazbe, ali i dvije citre kao instrumenti primarno građanske kulture.

27.3 O Tehničkoj zbirci Povijesnog odjela

Unutar Tehničke zbirke Povijesnog odjela čuvaju se radio-aparati, gramofoni, gramofonske ploče i satovi koji su se rabili u Vinkovcima i okolici tijekom 19. i 20. stoljeća. U zbirci su zastupljeni i glazbeni instrumenti: klavir bečkoga graditelja Franza Oesera nastao između 1905. i 1910. te 19 puhačkih instrumenata limene glazbe Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci. Ljubaznošću višeg kustosa Danijela Petkovića, voditelja Povijesnog odjela, pregledani su prilikom posjeta muzeju u rujnu 2018. Na tehničkoj pomoći u radu (spuštanju puhačkih instrumenata s polica i vraćanju na mjesto) zahvaljujem Katici Ljubas. Nakon što su obrađeni, instrumenti su upisani u muzejski fundus (do tada uopće nisu bili inventirani). Na temelju ovog istraživanja u Gradskom muzeju Vinkovci je 1. veljače 2019., u sklopu manifestacije *Noć muzeja '19*, priređena izložba *Puhački instrumenti Limene glazbe Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci* autora Vilene Vrbanić i Danijela Petkovića.

[1080] Cibale (lat. Cibalae) je rimsko naselje koje se nalazilo na jugu današnje Panonske nizine, na lijevoj obali rijeke Bosut, na području današnjih Vinkovaca.
[1081] Gradski muzej Vinkovci: O muzeju, http://muzejvk.hr/?page_id=9. Pristup: rujan 2018.

27.3.1 Klavir (P3221)

Dimenzije klavira su 143 x 170 x 97 cm. Korpus je izrađen od masivnog drva i obložen furnirom od orahovine. Ima dva poklopca: manji nad klavijaturom te veći, koji se rasklapa na dva dijela, nad ostatkom instrumenta. Veći poklopac te bočne i stražnja strana ukrašeni su vegetabilnim ukrasima u secesijskom stilu. Klavir stoji na tri masivne poligonalne noge. Ima metalnu konstrukciju s kompaktnim željeznim okvirom i križane žice. Odlikuje se bečkom mehanikom. Opseg klavijature je od A_2 do a_4 (sedam oktava). Donje tipke (2,2 x 14,8 cm) su bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje (0,9 x 8,9 cm) crne, načinjene od ebanovine. Na centralno ovješenoj liri nalaze se dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Stalak za note izrezbaren je vegetabilnim uzorcima i lirom u sredini. Na crno obojenoj plohi iznad klavijature nalazi se grb dvoglavog orla i natpis „K. u. K. ausschl.[ießliches] Privilegium / Franz Oeser Wien“, odnosno „Carska i kraljevska ekskluzivna privilegija / Franz Oeser Beč“. Zahvaljujući tome saznajemo da ga je u Beču sagradio Franz Oeser, koji je uživao carsku i kraljevsku privilegiju. U stručnoj literaturi za sada nije bilo moguće pronaći više podataka o njemu. U *Atlasu klavirskih brojeva* samo je navedeno da je djelovao u Beču do 1877. do 1929. godine,[1082] a u bazi podataka o austrijskim graditeljima klavira se ne spominje.[1083]

Ipak, nekoliko detalja o Franzu Oeseru nalazi se upravo u unutrašnjosti klavira. Ispod žica je zapisano: „K. K. ausschl[ießliches] privil.[egium] / Forte-Piano Fabrik / Franz Oeser / Bürger von Wien / V. Bezirk / Margaretenstr.[aße] 132“. To potvrđuje da je uživao carsku i kraljevsku privilegiju, ali otkriva i da je bio građanin Beča te da mu se radionica nalazila u Margaretenstraße 132 (gradski okrug Wien V). Uz natpis su stilizirane medalje s izložbi na kojima je sudjelovao: u Parizu 1878., Beču 1880. i 1898. te Melbourneu 1881. Ispod žica je napisan serijski broj 4302. Restaurator klavira Zlatko Pavlinić u *Atelieru Pavlinić* u Bestovju kod Svete Nedelje je 2012. restaurirao Oeserov klavir koji nosi serijski broj 5517, a izrađen je 1913. godine.[1084] Na temelju toga možemo odrediti da je ovo nešto stariji primjerak, nastao između 1905. i 1910. U unutrašnjosti je i naljepnica sa sljedećim natpisom: „M. Heferera udova i sin, / Prvi hrvatski zavod za gradnju orguljah i skladište glasovirah / utemeljeno 1849. / u Zagrebu / Ilica 36“. To upućuje da je klavir kupljen u Umjetničkoj radionici *Heferer* u Zagrebu,[1085] koja je kao trgovina zastupala vodeće europske klavirske kuće.

[1082] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 219.
[1083] Facteurs de pianos en Autriche, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_o.htm. Pristup: rujan 2018.
[1084] Zahvaljujem Zlatku Pavliniću na ovim podacima.
[1085] Povijest radionice opisana je kod pijanina *Heferer* iz Zbirke glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt (MUO 45988).

Klavir je 2004. darovao Jurica Jurišić iz Vinkovaca.[1086] Na klaviru je svirala njegova supruga Elvira Balija Jurišić (1936. – 2000.).[1087] Ona je u školskoj godini 1951./1952. završila klavir u Osnovnoj glazbenoj školi Josipa Runjanina u Vinkovcima.[1088] U Gimnaziji Matije Antuna Reljkovića u Vinkovcima maturirala je 1954. godine.[1089] U istoj je gimnaziji od školske godine 1964./1965. bila zaposlena kao nastavnica glazbenog odgoja.[1090]

Elvirin otac Rudolf Balija također se bavio glazbom. Imao je uvjerenje o kapelničkom ispitu, a u vinkovačkoj glazbenoj školi predavao je harmoniku i violinu od 1948. do 1953. godine.[1091] Elvirin brat bio je violinist Zlatko Balija (1927. – 1970.). Violinu je učio u Glazbenoj školi u Osijeku (Julije Kugli), Beču (od 1943. do 1945. kod Franza Bruckbauera) i na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, gdje je 1957. diplomirao u klasi Ivana Pinkave. Bio je član orkestra Hrvatskog narodnog kazališta u Osijeku (1945. – 1947.) te orkestra Radio-Zagreba i Zagrebačke filharmonije (1947. – 1955.). Od 1958. do 1964. naizmjence je djelovao u orkestru Radio-Zagreba i Zagrebačkoj filharmoniji. Od 1. rujna 1964. bio je koncertni majstor orkestra Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu. Od 1956. do 1957. svirao je u ansamblu Zagrebačkih solista. Od 1957. do 1967. bio je član Zagrebačkog kvarteta.[1092]

S obzirom na starost, klavir je relativno dobro očuvan. Smješten je na prvome katu Galerije likovnih umjetnosti Slavko Kopač, koja nosi ime vinkovačkog slikara i kipara Slavka Kopača (1913. – 1955.). U Galeriji djeluje Galerijski odjel Gradskog muzeja Vinkovci.

27.4 Limena glazba u Vinkovcima kroz povijest

Tradicija limene glazbe u Vinkovcima datira u 1769., kada je osnovana pukovnijska glazba 7. Brodske pukovnije.[1093] Taj je događaj označio početak organiziranoga glazbenog života u Vinkovcima. Pukovnijski orkestar, koliko je do sada poznato, bio je jedini orkestar u gradu. Osim vojne, u svečanim je prigodama imao ulogu zabaviti građanstvo. U glazbenom paviljonu parka Lenije svirao je nedjeljom i blagdanima. Te su koncerte posjećivali časnici,

---

[1086] Zahvaljujem Danijelu Petkoviću na ustupanju potvrde o darovanju instrumenta (urudžbeni broj: GMV-336/2004).
[1087] ***: Posljednji pozdravi, *Vinkovački list*, 48 (14. travnja 2000.) 14 (2388), 19.
[1088] Vlasta MARKASOVIĆ: *Glazbena škola Josipa Runjanina Vinkovci 1948. – 1998.*, Osnovna glazbena škola Josipa Runjanina, Vinkovci, 213.
[1089] Josip KORDA (ur.): *Naših dvjesta godina*, Centar za usmjereno obrazovanje Matija Antun Reljković, Vinkovci 1981, 249.
[1090] *Ibid.*, 224-229.
[1091] Vlasta MARKASOVIĆ: *op. cit.*, 51-52 i 57.
[1092] Zlatko STAHULJAK: Balija, Zlatko, u: Nikica KOLUMBIĆ (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 1983, sv. 1, 396.
[1093] Cit. Marko LANDEKA: Glazbeni život u Vinkovcima do osnivanja Glazbene škole 1948. godine, u: Vlasta MARKASOVIĆ: *Glazbena škola Josipa Runjanina Vinkovci 1948. – 1998.*, 35.

obrtnici i ugledni Vinkovčani.[1094] Glazbi se posvećivala pozornost i za vrijeme Vojne krajine. Pri Gimnaziji Matije Antuna Reljkovića, osnovanoj 1766., školske godine 1854./1855. s radom je započela glazbena škola. To je bila prva škola takve vrste u Slavoniji. Njezin prvi učitelj bio je Maksimilijan Adler, koji je svirao orgulje u župnoj crkvi sv. Euzebija i Poliona te je vodio crkveni zbor. Sve do kraja 1860-ih učenici su, osim pjevanja, učili svirati samo violinu. Tijekom 1870-ih, mogli su učiti još i violu, gitaru, flautu i klavir.[1095]

Maksimilijana Adlera naslijedio je orguljaš Ivan Tropš (Tropsch), koji je preuzeo pjevanje i gimnazijski zbor. Bio je i kapelnik Pukovnijskog orkestra.[1096] Zanimljivo je spomenuti da prvi sačuvani koncerni program iz Vinkovaca potječe iz 1872. Koncert je održan 4. listopada 1872. ispred današnjega Gradskog muzeja Vinkovci, a nastupio je Pukovnijski orkestar iz Petrovaradina. Nakon ukidanja Vojne krajine u Vinkovcima 1873. (formalno je ukinuta 1881.), instrumente i muzikalije Pukovnijskog orkestra naslijedilo je Pjevačko i glazbeno društvo Sloga.[1097] Tradicija limene glazbe u Vinkovcima nastavila se pri Dobrovoljnom vatrogasnom društvu, Folklornom ansamblu Lisinski, Gradskom glazbenom društvu i Hrvatskom sokolu. Upravo su uz ova glazbena tijela vezani puhački instrumenti koji se čuvaju u vinkovačkom muzeju. Bili su u vlasništvu prva dva (DVD-a do 1945.; Foklornog ansambla Lisinski od 1951.), dok su ih druga dva povremeno posuđivala.

27.5 O Limenoj glazbi Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci

Dobrovoljno vatrogasno društvo u Vinkovcima osnovano je 1880., a limena glazba četiri godine kasnije (1884.). Osim što je nastupala na vatrogasnim plesovima, imala je važnu ulogu u kulturnom i društvenom životu grada. Nedjeljom je svirala u parku Lenije te na središnjem gradskom trgu (danas Trg bana Josipa Sokčevića). Zabilježeno je da je Dobrovoljno vatrogasno društvo 1909. imalo: dvije krilnice, dva trombona, sedam trubi, jednu bas trubu, tri klarineta, jedan štap za vođu glazbe, veliki bubanj i kontrabas.[1098]

Po završetku Prvog svjetskog rata limena glazba je uglavnom nastupala s DVD-om, a rjeđe samostalno. Upravni odbor je 1926. zaposlio dvanaest glazbenika. Međutim, zbog gospodarske krize krajem 1930., zaključeno je da društvo više ne može imati profesionalnu glazbu te je osnovana glazbena sekcija samo od izvršnih članova. Budući da su članovi glazbe, nakon što bi dobro naučili svirati, često prelazili u druga društva, Upravni odbor je 24.

[1094] *Ibid.*, 36.
[1095] *Ibid.*, 37.
[1096] *Ibid.*, 38-39.
[1097] *Ibid.*, 39-40.
[1098] Zlatko VIRC: *Vinkovački vatrogasci: 1880. -2010.*, Javna vatrogasna postrojba, Vinkovci 2010, 38.

ožujka 1932. donio odluku da se limena glazba ukida.[1099] Radi toga je bio upitan njezin nastup za blagdan sv. Florijana 4. svibnja 1932. Iako službeno raspušteni, glazbenici su se odazvali pozivu društva za nastup. Naredne godine na snagu je stupio Zakon o organizaciji vatrogastva, prema kojem svirači za svoje nastupe više nisu mogli primati nikakve nagrade. To je još jednom dovelo u pitanje rad glazbe. Bivši članovi sastali su se 1935. te su pokrenuli akciju njezina ponovnog osnivanja. Tijekom 1936. bilo je aktivno 18 glazbenika.[1100]

Glazba je 1937. djelovala u sljedećem sastavu: dvije piccolo flaute, tri flaute, pet klarineta, tri krilnice, četiri trube *in* Es, jedna truba *in B*, jedan trombon, tri basfliegelhorna (vjerojatno su to bili tenori, nap. V. V.), jedan Es-bas (tuba *in Es*), dva B-basa (tuba *in B*), tri velika bubnja, tri mala bubnja i činele. Posjedovala je još dva kontrabasa, jedan violončelo, dva kompleta klarineta, triangl, zvončiće, kastanjete, tamburin, činele, devet signalnih truba, kao i muzikalije.[1101] Raspolažući s većim brojem instrumenata, društvo ih je često posuđivalo. Među onima koji su posuđivali bili su Gradsko glazbeno društvo, Obrtna omladina, Hrvatsko pjevačko i tamburaško društvo Relković, Sokolsko društvo te DVD Ernestinovo.

Nakon završetka Drugog svjetskog rata društvo je uspjelo sačuvati neke od instrumenata: violončelo, kontrabas, dvije piccolo flaute, dvije flaute, tri klarineta, tri basfligelhorna, dvije trube *in Es*, dvije trube *in B*, dva helikona, veliki bubanj, mali bubanj, kao i 200 različitih nota.[1102] Pod pritiskom Josipa Lipše, koji je 1945. bio predsjednik sindikata, društvo je moralo prepustiti limenu glazbu Sindikalnom vijeću. Kada je u lipnju 1946. ostalo bez pomoći Gradskog narodnog odbora, predložilo je osnivanje vatrogasne glazbe, u nadi da će se na taj način nadoknaditi izgubljeni prihod. Od Sindikalnoga vijeća zatražilo je da mu se vrate prepušteni instrumenti, ali u tome nije uspjelo.[1103]

27.6 Puhački instrumenti Limene glazbe Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci

Instrumente koji se čuvaju u Gradskom muzeju Vinkovci darovao je 2002. Folklorni ansambl Lisinski iz Vinkovaca. S obzirom na njihovu starost i dotrajalost, njima se više nije aktivno koristio.[1104] Kao što je spomenuto, te je instrumente DVD Vinkovci 1945. morao predati Sindikalnom vijeću. Instrumenti su 1951. predani Folklornom ansamblu Lisinski,

---

[1099] *Ibid.*, 68.
[1100] *Ibid.*, 69.
[1101] *Ibid.*, 70.
[1102] *Ibid.*, 100.
[1103] *Ibid.*, 101.
[1104] Zahvaljujem Danijelu Petkoviću na ustupanju potvrde o darovanju instrumenata (urudžbeni broj: GMV-279/2002).

osnovanom te godine, koji ih je koristio sve do 1978. Tijekom 1960-ih izvodili su i operete, uz gudačke instrumente koje su dobili od Hrvatskog pjevačkog i tamburaškog društva Relković, osnovanog 1900. i također raspuštenog nakon Drugog svjetskog rata.[1105]

Instrumentarij darovan vinkovačkom muzeju sastoji se od 19 primjeraka: jednog drvenog te 18 limenih puhačkih instrumenata. Drveni puhački instrument je klarinet *in B*. Limene predstavljaju: signalna truba, dvije trube *in B*, tri tenora, tri baritona, tri roga, dva tenor trombona i četiri helikona. Svi su izrađeni od mjedenog lima. Signalna truba pripada tipu prirodne trube što znači da nema ventile, a na njoj su se mogli izvoditi samo tonovi alikvotnog (parcijalnog) niza. Preostali limeni puhači imaju ventile zahvaljujući kojima je na njima bilo moguće izvođenje svih kromatskih tonova u ukupnom opsegu instrumenta. Kod truba, tenora, rogova i helikona broj ventila je tri, a kod baritona i trombona četiri. Trube imaju kružno savijenu cilindričnu cijev koja je u posljednjoj četvrtini umjereno proširena u lijevak ili zvučnicu. Tenor i bariton su instrumenti srodni trubi, koji u odnosu na nju imaju širu cijev.[1106] Razlika između tenora i baritona je u tome što tenor ima tri ventila, a bariton još i četvrti koji olakšava sviranje dubokih tonova. Rogovi imaju koničnu cijev, tri puta kružno uvijenu. Tromboni imaju cijev koja je uvijena u obliku slova U. S obzirom na to da imaju ventile, nemaju pokretno koljeno već mehanizam za produžavanje cijevi. Helikon je instrumenti srodan tubi, čija je dugačka cijev savinuta u obliku kružnice. Klarineti, trube, tenori i baritoni imali su ulogu melodijskih instrumenata. Za harmonijsku i ritamsku pratnju, kao i za punoću zvuka, bili su zaduženi rogovi i tromboni. Basovska dionica helikona bio je temelj na kojoj je počivao zvuk limene glazbe DVD-a Vinkovci.

Svi se primjerci mogu svesti pod zajednički nazivnik cjenovno pristupačnih, tvornički proizvedenih instrumenata, kakve su koristile upravo limene ili gradske glazbe. Najstarija je signalna truba nastala 1920-ih, a najmlađi tenor trombon (P3216) nastao 1950-ih. Ostali su izrađeni 1930-ih. Dva su glavna smjera odakle su potekli: češki i vojvođanski. Od ukupno 19 instrumenata, 10 (52 %) ih je izrađeno u Češkoj (tadašnjoj Čehoslovačkoj). Od toga je devet nastalo u tvornici *Lignatone* u Schönbachu (od 1946. Luby): truba s ventilima (P3205), tenor (P3208), dva baritona (P3210, P3211), dva roga (P3212, P3213), trombon (P3215) i dva helikona (P3219, P3220). Trombon (P3216) je izrađen u tvornici *Amati* u Kraslicama. Obje tvornice nalaze se u Karlovarskom kraju na zapadu Češke. Iz Vojvodine potječe sedam instrumenata (36 %). Od toga ih je šest nastalo u tvornici Ljudevita Horna mlađeg u Apatinu: signalna truba (P3203), truba s ventilima (P3204), dva tenora (P3206, P3207), bariton

[1105] Marko LANDEKA: *op. cit.*, 40-41.
[1106] Uz tenor i bariton, u instrumente srodne trubi još se ubrajaju piccolo truba, alt horn, krilnica i kornet.

(P3209) i helikon (P3217). Iz radionice *Szeitz & Jánossy* iz Subotice potječe helikon (P3218). Rog (P3214) je izrađen u *Erste Wiener Productiv Genossenschaft der Musik-Instrumentenmacher Wien* u Beču. Klarinet je jedini instrument nepoznatog podrijetla. Signalna truba i trube s ventilima su oštećene (vjerojatno zato što su se najviše koristile), dok su ostali instrumenti relativno dobro očuvani. Premda nisu suviše stari, a ni rijetki, pružaju uvid u sastav limene glazbe DVD-a Vinkovci. Pohranjeni su u čuvaonici Povijesnog odjela. U nastavku će biti opisani po vrstama, a limeni puhački po visini i kronološki.

27.6.1 Klarinet in B (P3202)

Klarinet je izrađen od tamnog tvrdog drva. Dugačak je 65 cm. Sastoji se od pet dijelova: usnika, bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Na usniku ima metalnu ligaturu i poklopac. Na kraju svakog dijela su prstenasti metalni obruči. Ima sedam rupica, izdanak za palac i mjedene poklopce. Na četirima rupicama su metalni prstenovi. Nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati mjesto podrijetla te ime graditelja ili radionice iz koje potječe. Prema izgledu se može pretpostaviti da je – kao i većina instrumenata koja je pripadala glazbi DVD-a Vinkovci – nastao 1930-ih. Osim što su metalni dijelovi korodirali, relativno je dobro očuvan.

27.6.2 Signalna truba (P3203)

Truba je dugačka 32 cm, a promjer lijevka je 12 cm. Jednostavnog je izgleda i bez ukrasa. Cijev joj je savijena u dvama pritaljenim uvojima. Koristila se kao signalni instrument, odnosno znak vatrogascima za početak intervencije. Na lijevu se nalazi signatura „Horn Lajos / Hangszergyáros / Apatin“ (Ljudevit Horn / graditelj glazbala / Apatin“), koja otkriva da je nastala u tvornici Ljudevita (Lajosa, Ludwiga) Horna mlađeg (1888. – 1967.) u Apatinu na sjeverozapadu Bačke (Vojvodina).[1107] Vjerojatno je izrađena još 1920-ih, ranije nego ostali primjerci iz Hornove tvornice o kojima će biti riječi, ali i ostali instrumenti DVD-a Vinkovci pohranjeni u muzeju. Jako je korodirala, a lijevak i cijev su nagnječeni i oštećeni.

27.6.3 Truba s ventilima in B (P3204)

Ova je truba dugačka 47,5 cm, a promjer lijevka je 12,5 cm. Ima tri ventila. Natpis na lijevku „Ljudevit Horn / tvornica glazbala / Apatin“ otkriva da je i ona nastala u tvornici Ljudevita Horna mlađeg u Apatinu, najvjerojatnije 1930-ih. Rub lijevka je posrebren te

[1107] Povijest tvornice *Horn* opisana je kod harmonija iz Kulturno-povijesnog odjela Gradskog muzeja Virovitica (Kp-U/1380) i tube s ventilima iz Povijesne zbike Zavičajnog muzeja Slatina (ZMS 6754).

ukrašen lišćem i cvijećem. Na lijevku je utisnuto i „DVD“ kao Dobrovoljno vatrogasno društvo. Truba je korodirala, a lijevak i cijev su na više mjesta oštećeni.

27.6.4 Truba s ventilima in B (P3205)

Ova je truba dugačka 51,5 cm, a promjer lijevka 13 cm. Ima tri ventila. Zahvaljujući signaturi „Lignatone“ na lijevku saznajemo ime tvornice iz koje potječe. Natpis „Made in Czechoslovakia“ na prijemniku za usnik (dijelu u koji se stavlja usnik) potvrđuje zemlju podrijetla. Izrađena je 1930-ih u tvornici *Lignatone* u Schönbachu (od 1946. Luby) na zapadu Češke.[1108] Dvorepi lav s krunom i štitom, njezin zaštitni znak, nalazi se iznad signature.

27.6.5 Tenor (P3206)

Tenor je naziv za visoki muški glas, kao i za limeni puhački instrument po obliku sličan malom eufoniju (limenom puhačkom instrumentu čunjaste cijevi s tri do pet ventila baritonskoga registra), čiji opseg odgovara tenorskom registru ljudskoga glasa. Drži se uspravno, s lijevkom okrenutim prema gore. Najčešće se koristi kao instrument vojne ili limene glazbe. Ima tri ventila. Ovaj je tenor dugačak 77 cm, a promjer lijevka je 24 cm. Natpis na lijevku „Ljudevit Horn / tvornica glazbala / Apatin“ otkriva da je nastao 1930-ih u već spomenutoj tvornici Ljudevita Horna mlađeg u Apatinu. Rub lijevka je posrebren te ukrašen lišćem i cvijećem. Relativno je dobro očuvan.

27.6.6 Tenor (P3207)

Ovaj je tenor gotovo isti kao i prethodno opisani primjerak. Dugačak je 78 cm, a promjer lijevka je 21,5 cm. Ima tri ventila. Natpis na lijevku „Ljudevit Horn / tvornica glazbala / Apatin“ otkriva da je nastao 1930-ih u tvornici Ljudevita Horna mlađeg u Apatinu. Rub lijevka je posrebren te ukrašen lišćem i cvijećem. Relativno je dobro očuvan.

27.6.7 Tenor (P3208)

Ovaj je tenor dugačak 76 cm, a promjer lijevka je 24 cm. Ima tri ventila. Nastao je 1930-ih u tvornici *Lignatone* u češkom Schönbachu (od 1946. Luby) što otkriva signatura „Lignatone“ s dvorepim lavom na lijevku. Dobro je očuvan, a ima i usnik.

[1108] Detalji o tvornici *Lignatone* opisani su kod krilnice *in B* iz Vatrogasne zbirke Muzeja Valpovštine (MV bb).

27.6.8 Bariton (P3209)

Bariton je naziv za muški glas srednje visine, između tenora i basa, kao i naziv za dva različita instrumenta. Gudački instrument bariton veličine je viole da gamba ili violončela. Ima šest ili sedam crijevnih žica iznad te od sedam do 24 metalnih žica ispod hvataljke, koje je svirač mogao i trzati. Limeni puhački instrument bariton sličan je tenoru, a od njega se razlikuje po tome što ima četiri ventila. Taj dodatak olakšava sviranje dubokih tonova. Ovaj je primjerak dugačak 76 cm, a promjer lijevka je 23 cm. Natpis na lijevku „Ljudevit Horn / tvornica glazbala / Apatin“ otkriva da je nastao 1930-ih u tvornici Ljudevita Horna mlađeg u Apatinu. Rub lijevka je posrebren te ukrašen lišćem i cvijećem. Relativno je dobro očuvan.

27.6.9 Bariton (P3210)

Ovaj je bariton dugačak 76 cm, a promjer lijevka je 26 cm. Ima četiri ventila. Nastao je 1930-ih u tvornici *Lignatone* u češkom Schönbachu (od 1946. Luby) što otkriva signatura „Lignatone“ s dvorepim lavom na lijevku. Relativno je dobro očuvan.

27.6.10 Bariton (P3211)

Ovaj je bariton isti kao i prethodno opisani primjerak. Dugačak je 76 cm, a promjer lijevka je 24 cm. Ima četiri ventila. Nastao je 1930-ih u tvornici *Lignatone* u češkom Schönbachu (od 1946. Luby) što otkriva signatura „Lignatone“ s dvorepim lavom na lijevku. Relativno je dobro očuvan.

27.6.11 Rog s ventilima (P3212)

Ova je rog dugačak 43 cm, a promjer lijevka je 31 cm. Ima tri puta kružno uvijenu cijev i tri ventila. Nastao je 1930-ih u tvornici *Lignatone* u češkom Schönbachu (od 1946. Luby) što otkriva signatura „Lignatone“ s dvorepim lavom na lijevku. Dobro je očuvan.

27.6.12 Rog s ventilima (P3213)

Ovaj je rog dugačak 49,5 cm, a promjer lijevka je 29 cm. Ima tri puta kružno uvijenu cijev i tri ventila. Nastao je 1930-ih u tvornici *Lignatone* u češkom Schönbachu (od 1946. Luby) što otkriva signatura „Lignatone“ s dvorepim lavom na lijevku. Lim mu je sjajniji i u boljem stanju nego kod prethodnog pa je vjerojatno nešto mlađi. Vrlo dobro je očuvan.

27.6.13 Rog s ventilima (P3214)

Ovaj je rog dugačak 48 cm, a promjer lijevka je 28,5 cm. Ima tri puta kružno uvijenu cijev i tri ventila. Rub lijevka je posrebren i ukrašen je akantusovim lišćem, a na njemu je napisano ime proizvođača. To je *Erste Wiener Productiv Genossenschaft der Musik-Instrumentenmacher Wien*, odnosno *Prva bečka proizvodna zadruga proizvođača glazbenih instrumenata u Beču*. Osnovali su je 1900. bivši zaposlenici Leopolda Tobiasa Uhlmanna (1806. – 1878.), bečkog hornista te graditelja drvenih i limenih puhačkih instrumenata. On je naukovao kod oca Johanna Tobiasa Uhlmanna (1776. – 1838.), graditelja i oboista Theatera an der Wien. Za svoj je rad nagrađen na izložbama u Beču (1839., 1845., 1880.), Mainzu (1842.) i Melbourneu (1881.). Carskim i kraljevskim dvorskim graditeljem limenih puhačkih instrumenata (njem. *K. u. K. Hof-Blaisinstrumentenmacher*) imenovan je 1874. Naslijedio ga je sin Leopold Uhlmann mlađi (1850. – 1906.).[1109] U zadruzi su izrađivali sve vrste limenih puhačkih instrumenata, a specijalizirali su se upravo za rogove s ventilima. Zbog gospodarske krize te neslaganja među suvlasnicima, zadruga se 1939. raskolila na nekoliko manjih, koje su djelovale sve do 1960-ih.[1110] Rog o kojem je ovdje riječ nastao je 1930-ih. Ističe se kao najbolje očuvani instrument u skupini. Na njemu nema tragova korištenja pa se može pretpostaviti da je glazbenik koji ga je trebao svirati prešao na trubu ili tenor. U odnosu na instrumente iz čeških i vojvođanskih tvornica, ovo je bio skuplji i kvalitetniji primjerak.

27.6.14 Tenor trombon s ventilima (P3215)

Ovaj je trombon dugačak 94 cm, a promjer lijevka je 24 cm. Ima dva puta uvijenu cijev i četiri ventila. Četvrti ventil dodan je do trećeg kako bi mogao pokriti pedalne tonove (H_1, C, Cis, D i Dis). Nastao je 1950-ih u tvornici *Amati* u Kraslicama što otkriva signatura „Amati / Kraslice“ na lijevku.[1111] Na prijemniku za usnik je natpis „Made in Czechoslovakia“. Relativno je dobro očuvan.

27.6.15 Tenor trombon s ventilima (P3216)

Ovaj je trombon dugačak 110 cm, a promjer lijevka je 24 cm. Ima dva puta uvijenu cijev i mehanizam s četiri ventila. Nastao je 1930-ih u tvornici *Lignatone* u češkom Schönbachu (od 1946. Luby) što otkriva signatura „Lignatone“ s dvorepim lavom na lijevku. Osim što mu je donja cijev malo iskrivljena, relativno je dobro očuvan.

[1109] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 407-408; Tereza ŽŮRKOVÁ: *op. cit.*, 236.
[1110] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 107; Tereza ŽŮRKOVÁ: *op. cit.*, 179.
[1111] Povijest tvornice *Amati* opisana je kod bariton saksofona iz Zbirke instrumenata Hrvatskoga glazbenog zavoda (HGZ-G bb).

27.6.16 Helikon (P3217)

Ovaj je helikon dugačak je 98 cm, a promjer lijevka je 33,5 cm. Ima tri ventila. Rub lijevka i spojevi su posrebreni. Na lijevku se nalazi metalna pločica sa signaturom „Ljudevit Horn / proizvod glazbala / Apatin“, koja otkriva da je nastao 1930-ih u tvornici Ljudevita Horna mlađeg u Apatinu. Relativno je dobro očuvan.

27.6.17 Helikon (P3218)

Ovaj je helikon dugačak je 97 cm, a promjer lijevka mu je 35,5 cm. Ima tri ventila. Vjerojatno je nastao 1930-ih. Relativno dobro očuvan. Rub lijevka i spojevi su posrebreni. Na lijevku se nalazi metalna pločica sa signaturom „Szeitz és Jánossy / Hangszerkészítők / Szabadka / Kossuth“ („Szeitz i Jánossy / graditelji glazbenih instrumenata / Subotica / Kossuth[ov trg]“. Na temelju toga saznajemo da potječe iz Subotice, grada na sjeveru Bačke. U prošlosti, kao i danas, Suboticu su naseljavali Mađari, Srbi, Bunjevci, Hrvati i drugi narodi, što je rezultiralo stvaranjem višenarodnog područja. Prezimena Szeitz i Jánossy upućuju da su graditelji bili njemačkog i mađarskog podrijetla, ali u stručnoj literaturi o njima za sada nije bilo moguće pronaći podatke.[1112]

27.6.18 Helikon (P3219)

Ovaj je helikon dugačak 101 cm, a promjer lijevka je 50 cm. Ima četiri ventila. Spojevi su posrebreni. Nastao je 1930-ih u tvornici *Lignatone* u češkom Schönbachu (od 1946. Luby) što otkriva signatura „Lignatone“ s dvorepim lavom na lijevku. Uz helikon je sačuvan usnki s natpisom „Horn Lajos Apatin“. Relativno dobro je očuvan.

27.6.19 Helikon (P3220)

Ovaj je helikon vrlo sličan prethodnom. Dugačak je 101 cm, a promjer lijevka je 43 cm. Ima četiri ventila. Spojevi su posrebreni. Nastao je 1930-ih u tvornici *Lignatone* u češkom Schönbachu (od 1946. Luby) što otkriva signatura „Lignatone“ s dvorepim lavom na lijevku. Relativno je dobro očuvan, a ima i usnik.

[1112] William WATERHOUSE: *op. cit.*

27.7 O Etnološkom odjelu

U stalnom postavu Etnološkog odjela, smještenom u novouređenom potkrovlju muzeja, izloženo je oko 1500 predmeta. Oni predstavljaju presjek bogate tradicijske baštine vinkovačkog kraja od prve polovice 19. stoljeća do današnjih dana.[1113] Uz iznimku rogova od goveđe kosti, koji su imali i „gospodarsku“ funkciju te pripadaju Zbirci rukotvorstva, glazbeni instrumenti dijelom su Zbirke predmeta za igru i zabavu. Zastupljene su: dvije citre, harmonika dugmetara, tambure (samica, bisernica, brač), gusle, frule, dvojnice te dječje igračke na kojima se moglo svirati.[1114] S osnovnim podacima evidentirani su u Tablici s popisima instrumenata po muzejima. Ovdje će detaljnije biti opisane citre kao instrumenti primarno građanske kulture. Nastale su početkom 20. stoljeća, u vrijeme njihove najveće upotrebe. Potječu iz Austrije i Njemačke, zemalja u kojima je njihova proizvodnja bila najveća. Pregledane su ljubaznošću muzejske savjetnice Ljubice Gligorević, voditeljice Etnološkog odjela. U stalnom postavu izložene su u dijelu *Građanski utjecaji*. Upravo su građanska kultura i opća industrijalizacija u Vinkovcima na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće snažno utjecali na tradicijsku kulturu.

27.7.1 Citra (E 394)

Dimenzije citre su 50,5 x 32 x 4 cm. Izrađena je od smeđeg politiranog drva. Ima tzv. salzburški oblik što znači da je izbočena na gornjoj strani. Na lijevoj strani rezonantne kutije nalaze se 32 metalna četvrtasta vijka poslagana u dva reda. Pet vijaka služilo je za napinjanje žica za sviranje melodije. Napete su preko hvataljke koja ima 29 polja. Ostalih 27 vijaka služilo je za napinjanje žica kojima se svirala akordička pratnja. U okruglom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se etiketa s natpisom „Schul-Zither / K. Kiendl / Wien“ (Školska citra / K. Kiendl / Beč“). U unutrašnjosti kutije je natpis „Karl Kiendl / Instrumentenbauer / Wien“, odnosno „Karl Kiendl / graditelj glazbenih instrumenata / Beč“. Na temelju toga saznajemo da ju je u Beču sagradio Karl Kiendl stariji (1850. – 1915.), rodom iz Gornje Bavarske. On je bio nećak bečkoga graditelja citri Antona Kiendla (1816. – 1871.),[1115] kod kojeg je u Beču učio od 1862. Vlastitu radionicu otvorio je 1872. u Mödlingu, gradu u Donjoj Austriji smještenom 14 kilometara južno od Beča. Njegov sin Karl Kiendl mlađi (1879. – 1952.)

[1113] Ljubica GLIGOREVIĆ: *Vodič stalnog postava Etnologija Vinkovaca i okolice*, 2. izdanje, Gradski muzej Vinkovci, Vinkovci 2004, 5; Ljubica GLIGOREVIĆ: Vinkovački etnološki postav i glazbena baština, *Muzeologija*, 51 (2014), 52.

[1114] Ljubica GLIGOREVIĆ: Tradicijska glazbala Etnološkog odjela, [presavitak], Gradski muzej Vinkovci, Vinkovci 2017.

[1115] U ovome su radu zabilježene dvije citre Antona Kiendla: u Glazbenoj zbirci Gradskog muzeja Varaždin (GMV-KPO 4184) te u Glazbenoj zbirci Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka (KPO-ZUO 40204). Nastale su u Beču oko 1860. te se odlikuju salzburškim oblikom.

naslijedio ga je 1900. godine.[1116] Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je citra nastala upravo u to vrijeme. Vrlo dobro je očuvana. Otkupljena je 1989. od Age Čordašić iz Vinkovaca.

27.7.2 Citra (E 1233)

Dimenzije citre su 57 x 42 x 4 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. U zvučnom otvoru na glasnjači je naljepnica sa signaturom „Concert Grand / Salonharfe / Made in Saxony“, odnosno „Koncertna / salonska harfa / izrađeno u Saskoj“. Vjerojatno je izrađena oko 1910. Za razliku od prethodno opisanog primjerka, koji je prvenstveno bio namijenjen kućnom muziciranju i glazbenim amaterima, ova se tehnički usavršena i raskošno ukrašena koncertna citra mogla koristiti za koncertne nastupe i izvođenje zahtjevnijeg repertoara. Budući da natpis sugerira da je bila „salonska harfa“, to je mogla biti salonska glazba. Na gornjem dijelu korpusa možda je imala (ili je ovakav model mogao imati) mali stup čime je podsjećala na harfu te se može ubrojiti među tzv. harfne citre. Uz lijevi gornji i lijevi bočni rub rezonantne kutije nalazi se 74 metalnih vijaka za napinjanje žica (50 za sviranje melodije i 24 za sviranje akordičke pratnje). Budući da ima i jednostruke i dvostruke žice, ovaj instrument predstavlja gitarsko-mandolinsku citru. Osim što su je malo napali drvotočci, dobro je očuvana. Zatečena je u muzeju, a ime prijašnjeg vlasnika nije poznato.

[1116] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, 253; Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 1, 460.

28. Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja grada Iloka

28.1 O Muzeju grada Iloka

Muzej grada Iloka (MGI), zavičajni muzej najistočnijeg dijela hrvatskog Srijema, osnovan je 1952. na inicijativu povjesničara umjetnosti i muzeologa Antuna Bauera. Do 1966. bio je smješten u kasnobaroknoj kuriji Brnjaković na Trgu sv. Ivana Kapistrana 5. Tri godine kasnije preseljen je u dvorac Odescalchi (Šetalište oca Mladena Barbarića 5). Dvorac, smješten na sjeverozapadnom dijelu utvrđenog iločkoga grada, za vrijeme obitelji Odescalchi prvi puta je doživio nadogradnju u prvoj polovici 18. stoljeća na osnovama srednjovjekovnog dvora Nikole Iločkog iz 15. stoljeća. Posljedni puta je pregrađivan 1889. kada je dobio današnji izgled.[1117] Muzej se tijekom Domovinskog rata nalazio na okupiranom području. Od listopada 1991. do rujna 1997. sjedište mu je bilo u Muzejskom dokumentacijskom centru u Zagrebu. Cjelokupni muzejski fundus ostao je u Iloku.[1118] Zalaganjem Ministarstva kulture Republike Hrvatske u obnovi spomeničke baštine i muzejske djelatnosti u hrvatskom Podunavlju, ujesen 1997. počele su pripreme vezane uz obnovu Iloka. Od 2005. do 2008., u sklopu projekta *Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Ilok – Vukovar – Vučedol*, realizirana su restauratorska, konzervatorska i arheološka istraživanja te obnova dvorca i muzejskog postava. U obnovljenom dvorcu je 2010. otvoren stalni postav.[1119]

28.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Muzeja grada Iloka

U fundusu Muzeja grada Iloka čuva se šest glazbenih instrumenata: tri puhačka i tri žičana. Svi puhački instrumenti su drveni. Poprečna flauta rad je nepoznatoga graditelja. Nastala je početkom 20. stoljeća, a možda je češkog podrijetla. Dvojnice su izrađene u Iloku 1939., a vela sopela u Istri 1982. Cimbal je u Budimpešti početkom 20. stoljeća sagradio Vencel József Schunda (1845. – 1923.), mađarski graditelj češkog podrijetla. S početka 20. stoljeća je i citra, koja je nastala u tvornici Juliusa Raaba u Beču. Gitara je rad nepoznatoga graditelja ili radionice, a izrađena je na području Kraljevine Jugoslavije oko 1930. Uz iznimku vele sopele, koju je darovalo Kulturno-umjetničko društvo Matko Laginja iz Svetog Lovreča u Istri, na instrumentima se muziciralo na iločkom području. Čuvaju se unutar dvije zbirke. Poprečna flauta pripada Tehničkoj zbirci Kulturno-povijesnog odjela, a ostali su dio Zbirke narodne umjetnosti Etnografskog odjela. Što se tiče njihova smještaja, cimbal je

---

[1117] Mladen OBAD ŠĆITAROCI – Bojana BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI: *op. cit.*, 176-178.
[1118] Mato BATOROVIĆ: Muzej grada Iloka – historijat i rad u progonstvu, *Informatica museologica*, 23 (1993) 1/4, 81-82; Mato BATOROVIĆ: Sabiranje građe za Muzej grada Iloka u progonstvu, *Informatica museologica*, 27 (1997) 1/2, 32-33.
[1119] Muzej grada Iloka: O nama, http://www.mgi.hr/?page=o-nama. Pristup: rujan 2018.

izložen u stalnom postavu *Etnografija.* Drugi instrumenti pohranjeni su u muzejskim čuvaonicama. Cimbal, dvojnice i vela sopela, kao primarno instrumenti tradicijske glazbe, s osnovnim su podacima evidentirani u Tablici s popisima instrumenata po muzejima. U nastavku će biti opisani oni na kojima se mogla izvoditi umjetnička glazba: poprečna flauta, citra i gitara. Međutim, ni ti se primjerci u potpunosti ne uklapaju u ovakvo određenje. Na citri – koja je bila pogodna kao priprema za učenje klavira – vjerojatno se svirala salonska i zabavna, a na gitari zabavna glazba. Muzej je posjećen u kolovozu 2018. Kustosu Marku Kevi zahvaljujem na ustupanju fotografija te imenima prijašnjih vlasnika.

28.2.1 Poprečna flauta (MGI-8288)

Flauta je izrađena od ebanovine s prstenastim metalnim obručima. Dugačka je 71 cm. Sastoji se od triju dijelova: glave, tijela i noge. Na tijelu i nozi vidljivi su produženi dijelovi mehanizma za poklapanje poklopaca. Ima šest rupica i mjedene poklopce. Nema signaturu na temelju koje bi se mogao saznati majstor ili radionica iz koje potječe. Možda je nastala u Češkoj. Izrađena je početkom 20. stoljeća. Čuva se u crnoj drvenoj kutiji koja je s unutrašnje strane presvučena ljubičastim plišem. Dok je kutija dosta oštećena te je poklopac na gornjoj strani napukao, flauta je relativno dobro očuvana. Darovao ju je 2015. Mato Batorović, djelatnik Muzeja grada Iloka od 1972. do umirovljenja 2006. te njegov ravnatelj od 1997. do 2006. godine.[1120]

28.2.2 Citra (MGI-3442)

Riječ je o citri kakva je do sada evidentirana šest puta.[1121] Izgleda kao klavirić koji ima stilizirani poklopac nad klavijaturom i poklopac nad instrumentom u obliku krila. Kod ove citre oba poklopca nedostaju. U kutiji se nalazi citra bez hvataljke dimenzija 54 x 35 x 13 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. Ima 62 vijka za napinjanje isto tolikog broja žica. U Beču ju je oko 1900. sagradio Julius Raab („Jul. Raab / Wien, XVI. Wattgasse 18“).[1122] U vrlo je lošem stanju. Korpus je necjelovit, na više mjesta oštećen te su ga napali drvotočci. Note i ljestvica su izblijedjeli. Vijci su korodirali, a žice nedostaju. Darovao ju je 1971. Eduard Ađić iz Iloka.

[1120] Zahvaljujem Marku Kevi na ovim podacima.
[1121] U Muzeju za umjetnost i obrt (MUO 33119), Muzeju grada Zagreba (MGZ 67216), Muzeju Međimurja Čakovec (MMČ 26168), Gradskom muzeju Karlovac (GMK KP-13042), Gradskom muzeju Križevci (GMK-6124) te Muzeju Slavonije u Osijeku (MSO-U-2029).
[1122] Za detaljniji opis usp. citru iz Etnografskog odjela Muzeja Međimurja Čakovec (MMČ 26168).

28.2.3 Gitara (MGI-3460)

Dimenzije gitare su 97 x 37 x 9 cm. Izrađena je od smrekovine i javorovine. Lakirana je prozirnim lakom. Na glavi ima šest vijaka za ugađanje. Sačuvano je svih šest metalnih žica. Na hvataljci je smješteno 19 polja. Okrugli zvučni otvor na glasnjači i rub korpusa ukrašeni su šarenom viticom geometrijskih uzoraka. Konjić i žičnjak su metalni. Nema signaturu na temelju koje bismo mogli saznati ime graditelja koji ju je izradio ili radionice iz koje potječe. Prema podacima iz muzeja, nastala je na području Kraljevine Jugoslavije oko 1930. U lošem je stanju. Glasnjača je na lijevoj strani napukla, a na desnoj se odvojila od oboda. Na donjem dijelu naknadno je umetnuta uzdužna letvica od javorovime. Metalni dijelovi su korodirali.

Gitara potječe iz ostavštine Mirka i Ladislave Momirović. Nakon što je obitelj Ćavar 2005. kupila njihovu kuću, gitaru je darovala Muzeju grada Iloka. Mirko i njegov otac Konstantin Momirović ostavili su važan trag u društvenom, kulturnom i prosvjetnom životu Iloka. U Muzeju grada Iloka je od 22. prosinca 2017. do 19. ožujka 2018., u sklopu projekta *Zavičajne osobe grada Iloka*, održana povijesno-dokumentarna izložba *Obitelj Momirović: Konstantin i Mirko.* Autorica izložbe i kataloga bila je kustosica Ružica Černi.[1123]

Konstantin Momirović (1875. – 1916.) pučku školu je pohađao u Iloku, a gimnaziju u Osijeku. Nakon mature 1894. upisao je studij prava u Zagrebu. Iskazujući nezadovoljstvo prema politici bana Khuena Héderváryja, 1895. sudjelovao je u događajima koji su doveli do spaljivanja mađarske zastave u Zagrebu.[1124] Zbog toga je bio u zatvoru u Bjelovaru te je isključen s fakulteta. Studij je nastavio u Beču 1896., ali nije poznato je li ga i završio.[1125] U Vukovaru je 1901. položio ispit za poreznog službenika. S Marijom Karlović (1881. – 1970.) oženio se 1902. Živjeli su u obiteljskoj kući u Ulici Koševi, čije se pročelje i ulaz nalazilo u Šenoinoj ulici 1. Često su putovali u Beč, Novi Sad i Novu Palanku. Na putovanjima su kupovali knjige, servise od stakla i porculana te elegantnu građansku odjeću. Boravke u pojedinim gradovima rado su bilježili na fotografijama te su se slikali u foto ateljeima u Beču, Novom Sadu, Novoj Palanki i Iloku.[1126] Konstantin je aktivno sudjelovao u radu različitih društava. Bio je jedan od utemeljitelja Lovačkog doma i tajnik Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Iloku. Bio je prvi predsjednik Hrvatskog sokola u Iloku, osnovanog 1906. godine.[1127] Na toj je dužnosti ostao do 1909. Bio je i član „Tikvare“, privatnog zabavnog

---

[1123] Ružica ČERNI: *Povijesno-dokumentarna izložba Zavičajne osobe grada Iloka: obitelj Momirović: Konstantin i Mirko*, Muzej grada Iloka, Ilok 2017.
[1124] *Ibid.*, 12.
[1125] *Ibid.*, 17.
[1126] *Ibid.*, 20.
[1127] *Ibid.*, 25-26.

društva unutar kojeg su se početkom 20. stoljeća okupljali istaknuti Iločani. U društvu je pjevao i pjesmom pozivao druge da mu se pridruže, a rado je svirao obou i flautu.[1128]

Mirko Momirović (1902. – 1972.) pučku školu je također pohađao u Iloku. Bio je član školskog zbora te je nastupao u predstavama *Sedam gavranova, Badnji dan* i *Božića noć*.[1129] Gimnaziju je pohađao u Osijeku. Studij prava u Zagrebu upisao je 1922., a na Filozofskom fakultetu završio je studij povijesti i zemljopisa. Kao nastavnik tih predmeta radio je u gimnazijama i osnovnim školama u Vinkovcima, Karlovcu, Vukovaru i Iloku.[1130] Povremeno je predavao hrvatski i latinski jezik. S prijateljima i učenicima rado je išao na izlete. S izleta je obitelji često slao razglednice, a koristio je i fotoaparat. Na tim amaterskim crno-bijelim snimkama zabilježeni su veseli trenuci odmora i druženja uz pjesmu i gitaru. U Zbirci fotografija Kulturno-povijesnog odjela Muzeja grada Iloka čuva se fotografija (PFO-FOT-794) iz 1936. na kojoj je Mirko s prijateljima na izletu. U rukama ima upravo ovu gitaru.[1131]

Obitelj Momirović još je 1972. darovala iločkom muzeju uporabne predmete koji su upotpunili muzejske zbirke. Ladislava Momirović darovala je 1991. velik broj časopisa, razglednica, čestitki i nabožnih sličica. Poslije njezine smrti obitelj Ćavar je iz kuće Momirovićevih darovala preostale razglednice, molitvenike, kao i tekstil, odjevne, ukrasne i uporabne predmete.[1132] Je li i poprečna flauta iz muzejskog fundusa možda mogla pripadati obitelji Momirović, točnije Konstantinu Momiroviću (nastala je u vrijeme kada je bio društveno najaktivniji), ipak nije moguće odgovoriti.

[1128] *Ibid.*, 42.
[1129] *Ibid.*, 52.
[1130] *Ibid.*, 60.
[1131] *Ibid.*, 65 i 121.
[1132] *Ibid.*, 115-116.

III. DIO: GLAZBENI INSTRUMENTI IZ FUNDUSA MUZEJA U DALMACIJI[1133]

29. Glazbeni instrumenti iz fundusa Odjela Muzej grada Zadra Narodnog muzeja Zadar

29.1 O Narodnom muzeju Zadar

Muzej grada Zadra (MGZ)[1134] Narodnog muzeja Zadar osnovan je 1960. U prosincu 1962. integrirao se u Narodni muzej Zadar pod imenom Kulturno-historijski odjel. Stvaranjem Republike Hrvatske došlo je do reorganizacije Narodnog muzeja. Dva odjela, odnosno Kulturno-historijski odjel te Odjel revolucije (ukinut 1992.), spojili su se u Muzej grada Zadra. Smješten je u zgradi koja je do Napoleona bila dijelom samostana sv. Krševana, kasnije je pretvorena u Licej, a potom u pučku školu i ekonomski tehnikum. U savezničkom bombardiranju Zadra tijekom Drugog svjetskog rata teško je stradala. Za potrebe Muzeja grada Zadra obnovljena je 1962. Nalazi se na adresi Poljana pape Aleksandra III b. b.[1135]

29.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Muzeja grada Zadra

Stjecajem povijesnih okolnosti, dvaju svjetskih ratova i Domovinskog rata, nebrige i neznanja, velik dio hrvatske kulturne baštine je uništen i nepovratno izgubljen. Međutim, čak i uz te nepovoljne utjecaje i probleme, situacija u Muzeju grada Zadra pokazuje još drastičnije posljedice. Stalne promjene vlasti, ratovi te nemar lokalnih moćnika ili središnje vlasti dovele su do toga da je fundus muzeja nekoliko puta gotovo u potpunosti uništen. Ovaj muzej kao institucija nije se razvijao postupno i sustavno nego je nerijetko proživljavao razne zastoje pa je čak i nazadovao, u prvome redu zbog nedostatka odgovarajućeg prostora te neosiguranih sredstava za stalno zaposleno stručno osoblje koje ga je trebalo voditi te se brinuti o građi i njezinoj stručnoj-znanstvenoj obradi.[1136] Nije stoga neobično da Muzej grada Zadra ne posjeduje onoliko instrumenata s područja umjetničke glazbe koliko bi se – za grad razvijene glazbene kulture, koji je bio političko, kulturno i društveno središte Dalmacije – moglo očekivati.[1137] Naime, zastupljena su tek četiri primjerka. Potječu iz razdoblja austrijske vlasti

---

[1133] Ova dio doktorske disertacije nastao je u sklopu projekta Hrvatske zaklade za znanost GIDAL IP-2016-06-2061 „Glazbeni izvori Dalmacije u kontekstu srednjoeuropske i mediteranske glazbene kulture od 18. do 20. stoljeća“, koji u razdoblju od 1. ožujka 2017. do 28. veljače 2021. vodi red. prof. dr. sc. Ivana Tomić Ferić s Umjetničke akademije Sveučilišta u Splitu.

[1134] Muzej grada Zagreba i Muzej grada Zadra imaju isti akronim (MGZ). Inventarne oznake se mogu lako razlikovati jer je kod Muzeja grada Zadra nakon akronima crtica (MGZ-), a kod Muzeja grada Zagreba je nema.

[1135] Narodni muzej Zadar: Muzej grada Zadra, http://www.nmz.hr/hr/sastavne-jedinice/muzej-grada-zadra,4.html. Pristup: srpanj 2017.

[1136] Šime BATOVIĆ: Narodni muzej u Samostanu sv. Krševana u Zadru, *Zadarska revija*, 39 (1990) 2/3, 365.

[1137] Bogatiji je Etnološki odjel koji posjeduje Zbirku glazbenih instrumenata s 30-ak predmeta. Usp. Jasenka LULIĆ ŠTORIĆ: *Glazbeno plesni folklor sjeverne Dalmacije*, Narodni muzej Zadar, Zadar 2007.

u Zadru, odnosno od pada Mletačke Republike 1797. do njezina sloma u Prvom svjetskom ratu, uz kratak period francuske vlasti od 1806. do 1813. Pripadaju dvijema zbirkama.

Stolni klavir i dva klavira dio su Zbirke namještaja, koja je prikupljena po iskopavanju ruševina nakon Drugog svjetskog rata. U njoj je zastupljen stilski namještaj iz zadarskih domova, izrađen od 18. do kraja 19. stoljeća. Stolni klavir je u Veneciji oko 1800. sagradio Luigi Hoffer. Klavir bečkoga graditelja Leopolda Schnabela nastao je oko 1860. Klavir češkoga graditelja Josepha Prokscha nastao je u Liberecu 1893. ili neposredno nakon toga. Najmlađi instrument je citra, model *Valsonora*, izrađena oko 1910. u tvornici glazbenih instrumenata *Meinel & Herold* u Klingenthalu u Saskoj. Pripada Zbirci razno, koja čuva predmete iz 19. i 20. stoljeća (svijećnjake, karte, knjige, satove). Kustos ove dvije zbirke je Hrvoje Perica, voditelj Muzeja grada Zadra. Stolni klavir, klavir Leopolda Schnabela i citra su ljubaznošću kustosa Hrvoja Perice i Ivane Dražić pregledani prilikom posjeta muzeju u srpnju 2017. Stolni klavir i klavir Leopolda Schnabela smješteni su u depou Požarište. Klavijatura i mehanika Schnabelova klavira pohranjeni su u depou Muzeja grada Zadra, gdje se nalazi i citra. Klavir Josepha Prokscha se prilikom posjeta muzeju nalazio na restauraciji pa je obrađen na temelju fotografija te podataka iz muzeja i radionice u kojoj je restauriran.

29.2.1 Stolni klavir (MGZ-334)

Drveni korpus ovog instrumenta ima dimenzije 160 x 61 x 22 cm (visina bez nogu čija je duljina 53 cm). U obliku je četverokutne kutije zaobljenih bridova. Izrađen je od smrekovine i obložen furnirom od orahovine. Bio je postavljen na četiri noge kružnog presjeka koje se pri kraju sužavaju, a u depou su skinute i položene na instrument. Otvara se poklopcem koji se rasklapa na dva dijela: manji poklopac služi kao preklop nad klavijaturom, a veći se nalazi nad ostatkom instrumenta. Ima drvenu konstrukciju s ravnim žicama koje su bile postavljene dijagonalno u odnosu na klavijaturu. Klinovi za žice nalaze se nasuprot klavijature, a vijci za ugodbu na desnoj strani drvene ploče u koju su uvrnuti. Kod ovog klavira bila je prisutna bečka mehanika s otpinjanjem. Klavijatura je smještena na prednjem lijevom dijelu kutije. Opseg joj je od F_1 do f_4 (šest oktava). Donje tipke (2,2 x 12,4 cm) su crne boje, obložene ebanovinom, a gornje (0,9 x 8,8 cm) bijele, izrađene od bjelokosti. Na sredini prednje plohe iznad klavijature nalazi se bijela ovalna porculanska pločica na kojoj je zapisano ime graditelja i mjesto podrijetla klavira: „Luigi Hoffer / Venezia / Fabbricatore di pianoforti“ („Luigi Hoffer / Venecija / graditelj klavira“).

Luigi Hoffer bio je talijanski graditelj klavira austrijskog podrijetla, koji je djelovao u Veneciji krajem 18. i početkom 19. stoljeća. Jedan njegov stolni klavir čuva se u Zbirci

glazbenih instrumenata Njemačkog nacionalnog muzeja u Nürnbergu (inv. oznaka MIR1151). Nastao je oko 1800., a klavijatura koja mu nedostaje imala je opseg od F_1 do f_4 (šest oktava).[1138] U *Centro Studi Claviere Vittorio Veneto* u Trevisu čuva njegov stolni klavir vjerojatno nastao oko 1780. godine.[1139] Talijanski skladatelj Gioachino Rossini (1792. – 1868.) posjedovao je Hofferov stolni klavir nastao 1809., koji je danas pohranjen u muzeju *Casa Rossini* u njegovu rodnom Pesaru.[1140]

Prema izgledu, gradbeno-oblikovnim elementima i opsegu klavijature može se pretpostaviti da je ovaj stolni klavir nastao oko 1800. Teško je oštećen i necjelovit. Nedostaje mu velik broj donjih i gornjih tipaka koje su razbijene, pedale na koljeno (lijeva piano za prigušivanje zvuka i desna forte), žice i cjelokupni ustroj prigušnica. Konstruktivni dijelovi su se razlijepili pa su na površini vidljiva mehanička oštećenja furnira. Kućište i unutrašnjost instrumenta su jako oštećeni. Metalni dijelovi su korodirali, a oštećeni su i oni drveni. Završna politura je posve oštećena. Rezonantna ploča je napukla. S pravom se može postaviti pitanje što učiniti s ovakvim instrumentom. Ako bi njegova restauracija bila suviše složena i financijski zahtjevna, on bi svakako mogao pružiti dragocjene detalje i izvorne podatke pri izradi modernih replika stolnih klavira sa samog početka 19. stoljeća.[1141]

Klavir je u ovako teško oštećenom stanju nabavljen otkupom iz baroknog ljetnikovca zadarske grofovske obitelji Lantana u Sutomišćici, naselju i lučici na istočnoj obali otoka Ugljana. Ljetnikovac obitelji Lantana rijedak je primjer ladanjske arhitekture na zadarskim otocima. Obitelj Lantana je tijekom čitavog 18. i 19. stoljeća pripadala u najuži krug moćnih zadarskih rodova. U Zadar se doselila iz Bergama, vjerojatno krajem 16. stoljeća jer se njezine članove početkom 17. stoljeća, kada su započeli sudjelovati u društvenom i gospodarskom životu, još uvijek smatralo strancima. Ljetnikovac je 1686. dao podignuti grof Marco Antonio de Lantana (rođ. 1653.). Sagrađen je kao inačica venecijanske ladanjske kuće, a u povijesti je imao važnu ulogu u kulturnom i političkom životu Zadra. Ovdje su se do

---

[1138] Germanisches Nationalmuseum: Objektkatalog der Sammlungen des Germanischen Nationalmuseums, http://objektkatalog.gnm.de/objekt/MIR1151. Pristup: srpanj 2017.

[1139] Fabbricanti di Pianoforti in Italia: Hoffer Luigi, http://www.lieveverbeeck.eu/pianoforti_italiani_h.htm. Pristup: srpanj 2017.

[1140] Pesaro Musei: Il Fortepiano di Rossini in restauro, https://www.pesaromusei.it/news/il-fortepiano-di-rossini-tornera-allantico-splendore-grazie-al-sostegno-di-un-generoso-mecenate-il-piccolo-pianoforte-a-tavolo-o-forte piano-costruito-da-luigi-hoffer-a-venezia-nel-1809-e/. Pristup: srpanj 2017.

[1141] Moj rad o pet stolnih klavira iz dalmatinskih muzeja – Muzeja grada Zadra Narodnog muzeja Zadar (MGZ-334), Muzeja grada Šibenika (MGŠ KPO 716), Muzeja grada Splita (MGS-5084), Muzeja otoka Brača (510:ŠKR 332) te Kulturno-povijesnog muzeja Dubrovačkih muzeja (DUM KPM VR-58 – objavljen je u: Vilena VRBANIĆ: Stolni klaviri i njihovi graditelji: pet primjeraka iz dalmatinskih muzeja, *Bašćinski glasi*, 13 (2017/2018 [2019]), 49-71. Rad je nastao u sklopu projekta Hrvatske zaklade za znanost GIDAL IP-2016-06-2061 „Glazbeni izvori Dalmacije u kontekstu srednjoeuropske i mediteranske glazbene kulture od 18. do 20. stoljeća“ te je priznat kao izborni kolegij u IV. semestru poslijediplomskog doktorskog studija hrvatske kulture.

sredine 18. stoljeća obavljale svečane primopredaje dužnosti venecijanskih namjesnika – generalnih providura za Dalmaciju.[1142] Ljetnikovac je krasio raznovrstan inventar pokućstva, umjetnina, ukrasnih predmeta i knjiga. O njegovoj ljepoti pisala je u svom putopisu *Aus Dalmatien* njemačka spisateljica Ida von Reinsberg-Düringsfeld (1815. – 1876.), koja ga je posjetila 1852.

> „Mali dvorac grofa Lantane nalazi se nedaleko od obale. Kratka aleja vodi do malog dvorišta okružena zidom, par stepenica vodi u predvorje, koje na suprotnoj strani ima vrata, što vode u mali vrt. I taj je bio okružen zidovima, naokolo su visili grozdovi, doduše nezreli, a mala, bijelo okrečena kapela virila je iz bršljana. Vrt je bio prazan, isto tako i dvorište. Jedan ljubazan pas skakao je oko nas i on je bio jedino živo stvorenje, koje se moglo čuti i vidjeti. Vratili smo se u kuću, hodali po sobama dolje i gore, sve su bile otvorene, sve pune starog namještaja, starih nepoznatih slika; pune raznih prirodnih rariteta. Osjećala sam se kao u začaranoj šumi. Kad je netko zadnji put grabio vodu iz bunara? Ima li još vode u njemu? Može li još zvono u kapeli zvoniti? Jesmo li mi uopće u kući Lantana? Konačno, kad sam se već ugodno smjestila u ležaljci u spavaćoj sobi, čula sam iz salona *Signor Conte!*“[1143]

Devastacija ljetnikovca, koja je započela poslije Drugog svjetskog rata, potpuno je izmijenila izgled ovog arhitektonski vrijednog i s prirodom usklađenog spomenika. Izgradnja obiteljskih kuća uz baroknu šetnicu između ljetnikovca i obale načela je zidove posjeda. Dvorac nije održavan pa mu drvena građa trune, a krovište prijeti urušavanjem. U takvom stanju teško može dočarati svečane dočeke generalnih providura i dvorske ceremonijale u 17. i 18. stoljeću.[1144]

Klavir je mogao biti nabavljen u vrijeme Giuseppea Lantane (1762. – 1842.), unuka Marca Antonija te sina Simeona Lantane (rođ. 1706.). Bio je oženjen Kornelijom (rođ. Franić) s kojom je imao petoro djece: Albu (rođ. 1801.); Marca Antonija (rođ. 1803.); Simeona (rođ. 1806.); Luigija (rođ. 1809.) i Elenu (rođ. 1810.).[1145] Može se pretpostaviti da su djeca na ovome klaviru stjecala glazbenu naobrazbu, koja je bila sastavni dio plemićkog obrazovanja. Giuseppe Lantana djelovao je u teritorijalnim snagama na Ugljanu, u Cavtatu i Slanom. Bio je zadarski općinski administrator (1806. – 1819.), opunomoćenik katedralne crkve (1808. – 1812.) te član mnogobrojnih povjerenstava i dobrotvornih društava. Njegov sin Simeone bio je vojni zapovjednik na granici s Turskim Carstvom, a 1830-ih nadintendant u

---

[1142] Marija STAGLIČIĆ: Barokni ljetnikovac obitelji Lantana na otoku Ugljanu, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 25 (2001), 159.
[1143] Cit. Ida von REINSBERG-DÜRINGSFELD: *Aus Dalmatien*, Carl Bellmann's Verlag, Prag 1857. Citat je u hrvatskom prijevodu objavljen u: Ivo PETRICIOLI: *Stari Zadar u slici i riječi*, Narodni muzej Zadar, Zadar 1999, 95-96.
[1144] Marija STAGLIČIĆ: *op. cit.*, 161.
[1145] Dubravka KOLIĆ: Inventar fonda obitelj Lantana, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU Zadru*, 49 (2007), 364 i 424.

Cavtatu i Župi dubrovačkoj.[1146] Simeonov nećak Giuseppe (Josip) de Lantana (1839. – 1898.), sin njegova brata Marca Antonija, bio je posljednji muški pripadnik obitelji. Svojim je akvarelima amaterski, ali vrlo precizno, zabilježio stanje ljetnikovca 1868. Posebno je zaslužan za napredak Filharmonijskog društva u Zadru, osnovanog 1858. U godišnjem izvješću iz 1863. spominje se da je darovao društvu 18 kompletnih Rossinijevih opera. Uz to je bio član i podupiratelj Narodne čitaonice i Gradske glazbe.[1147]

29.2.2 Klavir (MGZ-2360)

Korpus ovog klavira u obliku krila izrađen je od jelovine i obložen orahovim furnirom. Dimenzije su mu 140 x 240 x 92 cm. Odlikuje se jednostavnim linijama i masivnošću bidermajera. Stoji na tri masivne poligonalne noge koje na završecima imaju kotačiće. Ima dva poklopca: manji nad klavijaturom te veći, koji se rasklapa na dva dijela, nad ostatkom instrumenta. Dvije pedale smještene su na centralno ovješenoj liri (lijeva piano i desna forte). Natpis iznad klavijature „L. Schnabel / Bürger in Wien“ s grbom dvoglavog orla upućuje da ga je sagradio bečki graditelj Leopold Schnabel, koji je djelovao od oko 1847. do 1865. godine (vjerojatno i kasnije). Njegova radionica nalazila se u Leopoldsgasse 842 u Wiedenu (gradski okrug Wien IV).[1148] Ovaj je klavir vjerojatno nastao oko 1860. Korpus mu je relativno dobro očuvan. Međutim, klavir je necjelovit jer su klavijatura (koja ima opseg od sedam oktava, od A_2 do a_4) i cijela konstrukcija s ravnim žicama odvojeni od njega. Vjerojatno su izvađeni zbog popravka, ali nisu vraćeni. Mehanika je bila bečka. Ime prijašnjeg vlasnika nije poznato. Ovo je drugi klavir Leopolda Schnabela zabilježen u ovome radu. Njegov klavir iz istog razdoblja, također sa signaturom „L. Schnabel / Bürger in Wien“, čuva se u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja Slavonije u Osijeku (MSO-159033).

29.2.3 Klavir (MGZ-bb)

Dimenzije klavira su 140 x 170 x 100 cm. Korpus je obložen furnirom od orahovine i smeđe politiran. Ima metalnu konstrukciju s kompaktnim željeznim okvirom i križane žice. Mehanika je bečka. U rujnu 2015. darovao ga je Denis Čupin. Nosi signaturu „A. Proksch /

[1146] Dubravka KOLIĆ – Iva MANDUŠIĆ: Lantana, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2013, sv. 8, 554-555.

[1147] Katica BURIĆ ĆENAN: *Dokumentalistički pristup i obrada informacija o glazbenom životu grada Zadra od 1860. do Prvoga svjetskog rata: doktorska disertacija*, Sveučilište u Zadru, Zadar 2016, 135 i 246. Online: https://dr.nsk.hr/islandora/object/unizd%3A1081. Usp. i Katica BURIĆ ĆENAN: Glazba i politika, utjecaj političkih (ne)prilika na glazbeni život zadra u drugoj polovici 19. stoljeća, *Bašćinski glasi*, 12 (2015-2016), 179-181.

[1148] Facteurs de pianos en Autriche: Schnabel Leopold, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_s.htm. Pristup: srpanj 2017.

Wien Reichenberg („A. Proksch / Beč Liberec) što upućuje na radionicu u kojoj je sagrađen te pruža smjernice za određivanje mjesta i vremena nastanka. Natpisi „Ehren-Diplom“ („počasna diploma“) i „Gold.[ene] Medaillen“ („zlatne medalje“) lijevo i desno od signature svjedoče o nagradama koje je radionica dobila za svoj rad. Na glasnjači se nalazi sljedeći natpis: „Proksch Pianos / K. u. K. Öst. Ung. Privilegium / Flügel und Pianino Fabrik / A. Proksch / Reichenberg und Wien“ („Klaviri Proksch / Carska i kraljevska austro-ugarska privilegija / tvornica klavira i pijanina / A. Proksch / Liberec i Beč“).

Klavir potječe iz radionice Josepha Prokscha (1846. – 1904.), člana glazbeničke obitelji iz Libereca. Njegov djed Anton Proksch stariji bio je glazbeni amater, koji je interes za glazbu prenio na sinove Josepha i Antona mlađeg. Joseph Proksch (1794. – 1864.), stric graditelja klavira Josepha Prokscha, bio je glazbeni pedagog. Osnovao je glazbene škole u Liberecu (1825.) i Pragu (1831.). Njegov najistaknutiji učenik bio je češki skladatelj Bedřich Smetana (1824. – 1884.), kojeg je podučavao od 1843. od 1847. Glazbom su se bavila i njegova djeca: kćer Marie i sin Theodor.[1149] Marie Proksch (1836. – 1900.) bila je uspješna pijanistica. U koncertnoj sezoni 1856./1857. održala je uspješne koncerte u Ljubljani, Grazu, Rijeci i Trstu. Tijekom 1862. nastupala je u Parizu, a za to je vrijeme boravila kod češko-francuske pijanistice Wilhelmine Clauss-Szarvady (1832. – 1907.), koja je 1840-ih učila kod njezina oca. Od 1864. do 1876. je zajedno s bratom Theodorom Prokschom (1843. – 1876.) vodila glazbenu školu u Pragu.[1150]

Anton Proksch mlađi (1804. – 1866.) bio je skladatelj, pijanist, glazbeni pedagog i trgovac klavirima. Glazbenu naobrazbu stekao je kod oca i brata. Od 1825. djelovao je kao učitelj klavira u bratovoj glazbenoj školi u Liberecu, a 1830. postao je njezinim ravnateljem. Trgovinu za prodaju klavira u Liberecu osnovao je 1858. Njegov sin Joseph Proksch preuzeo ju je 1864. Ubrzo se počeo baviti popravcima klavira, a nakon toga i njihovom izradom. Od 1871. gradio je pijanina, a od 1874. i klavire u obliku krila. Podružnicu u Beču osnovao je 1880. U tom je gradu još 1873. sudjelovao na Svjetskoj izložbi. Na istoj manifestaciji u Chicagu 1893. nagrađen je zlatnom medaljom. U spomen na svog oca u signaturu je stavljao inicijal njegova imena, kao što je slučaj i s klavirom u Muzeju grada Zadra. S obzirom na to da je uz signaturu navedeno da je Proksch bio nagrađen zlatnim medaljama, možemo pretpostaviti da je izrađen u Liberecu 1893. ili neposredno nakon toga.[1151]

[1149] John TYRRELL: Proksch [Prokš], Joseph [Josef], u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 20, 423-424.
[1150] Christian FASTL: Proksch (Prokš), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_P/Proksch_Familie.xml. Pristup: listopad 2017.
[1151] *Ibid.*

Drveni korpus ovog klavira je u proljeće 2017. otpremljen na restauraciju u Sveti Ivan Zelinu u Obrt Bičak za popravak i politiranje namještaja. Restauriran je od rujna do prosinca 2017. Postupak restauracije obuhvaćao je uništavanje insekata, sanaciju oštećenja, nadomještanje nedostajućih dijelova furnira, skidanje starog laka te obnovu politure.[1152] Po povratku u Narodni muzej Zadar izložen je na prvome katu Kneževe palače unutar izložbe *Šest salonskih priča (povijesni ambijenti Narodnog muzeja Zadar)*, koja je kasnije postala dijelom stalnog postava.[1153] Tamo je zasjao u punoj muzejskoj ljepoti, a kada bi ga se ugodilo – s obzirom na to da je mehanika u dosta dobrom stanju – mogao bi i u onoj glazbenoj.

29.2.4 Citra (MGZ-2115)

Dimenzije citre su 48,5 x 35,5 x 3,5 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. U okruglom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se natpis „Valsonora Zither / ges. gesch." Prvi dio natpisa upućuje da citra pripada modelu *Valsonora*, a drugi dio da je „zakonom zaštićena". Nastala je u tvornici glazbenih instrumenata *Meinel & Herold* u Klingenthalu u Saskoj („Meinel & Herold / Musikinstrumentenfabrik / Klingenthal in Sa"),[1154] vjerojatno oko 1910. Rub glasnjače je s donje, lijeve i gornje strane ukrašen šarenim stiliziranim vegetabilnim uzorkom. Zvučni otvor na glasnjači ukrašen je šarenim motivima lišća, cvijeća i paunova. Istim motivima odlikuje se ukras između otvora na glasnjači i vijaka. Uz lijevi gornji i lijevi bočni rub rezonantne kutije nalaze se 62 metalna vijka za napinjanje isto tolikog broja žica. Budući da ima i jednostruke i dvostruke žice, ovaj instrument predstavlja gitarsko-mandolinsku citru. Korpus je na više mjesta oštećen te su ga napali drvotočci. Sve su žice na broju, ali su neke pukle i olabavljene. Prema podacima iz muzeja (predmetnoj kartici), darovao ju je 18. ožujka 1969. dječak s otoka Biševa, koji ju je pronašao u potkrovlju svoje kuće. Citra je predstavljena na izložbi *Kabineti čuda Narodnog muzeja Zadar*, koja je 2017. priređena u prizemlju izložbene dvorane Kneževe palače.[1155]

[1152] Zahvaljujem Dragutinu Bičaku, vlasniku Obrta Bičak za popravak i politiranje namještaja, na podacima.
[1153] Narodni muzej Zadar: Izložba „Šest salonskih priča" (povijesni ambijenti Narodnog muzeja Zadar), http://nmz.hr/hr/izlozbe/izlozba-sest-salonskih-pri%C4%8Da-(povijesni-ambijenti-narodnog-muzeja-zadar),1737.html. Pristup: srpanj 2017.
[1154] Detalji vezani uz tvornicu *Meinel & Herold* opisani su kod citre *Valsonora* iz Odjeka suvremene povijesti Muzeja Brodskog Posavlja (MBP/T-19). Za detaljniji opis usp. tu citru.
[1155] Narodni muzej Zadar: Izložba „Kabineti čuda Narodnog muzeja Zadar", http://nmz.hr/hr/izlozbe/izlozba-kabineti-%C4%8Duda-narodnog-muzeja-zadar,1239.html. Pristup: srpanj 2017.

30. Glazbeni instrumenti iz fundusa Zavičajnog muzeja Biograd na Moru

30.1 O Zavičajnom muzeju Biograd na Moru

Zavičajni muzej Biograd na Moru (ZMB) jedina ustanova u kulturi na biogradskom području. Nalazi se na adresi Obala kralja Petra Krešimira IV. 20. Čuva vrijednu spomeničku baštinu iz prošlosti Biograda na Moru.[1156] Glazbeni instrumenti dijelom su Zbirke glazbala i glazbenih zapisa Kulturno-povijesnog odjela. Ljubaznošću ravnatelja Draženka Samardžića pregledani su prilikom posjeta muzeju u srpnju 2018.

30.2 O Zbirci glazbala i glazbenih zapisa

Iako je s 40-ak predmeta Zbirka glazbala i glazbenih zapisa među manjima u muzeju, važna je jer su gotovo svi predmeti vezani za Biograd, osobito Gradsku glazbu, njezine članove i kapelnike. Najviše je građe u muzej pristiglo 2007. kada se obilježavala stogodišnjica Gradske glazbe Biograd na Moru (osnovane 1907.). Tom su prilikom sugrađani donosili predmete koje su čuvali po kućama (pojedinačna imena darovatelja nisu zabilježena). Naredne godine objavljena je monografija *Stogodišnjica Gradske glazbe Biograd na Moru* Gorke Božulić (tadašnje voditeljice Povijesnog odjela ZMB-a), u kojoj je tekstom i bogatom fotodokumentacijom predstavljeno njezino djelovanje.[1157] U zbirci se čuva deset glazbenih instrumenata. Na guslama s početka 20. stoljeća i mandolini nastaloj 1970-ih muziciralo se u naseljima Ugrinić i Tkon na otoku Pašmanu. U nastojanju da se instrumenti u zbirci sveohuhvatno obrade, gusle su također opisane u nastavku teksta. Osam limenih puhačkih instrumenata, nastalih tijekom prve trećine 20. stoljeća, ranije je pripadalo Gradskoj glazbi.

U zbirci se čuvaju još neki predmeti vezani uz Gradsku glazbu: himne Kraljevine SHS od 1918. do 1929. (*Bože pravde*, *Lijepa naša domovino*, *Naprej zastave*; ZMB-ZGL-1169), *Prvi nauk o glazbi: knjižica teorije za kratku prednaobrazbu početnika* (strojopisni glazbeni priručnik koji je u Varaždinu 1935. sastavio Ivan pl. Kušec, kapelnik Gradske glazbe od 1929. do 1931.; ZMB-ZGL-1168), kontrolnik probâ Gradske glazbe (ZMB-ZGL-1170), valcer *Na obali Jadrana* (koji je 3. prosinca 1963. skladao i Biogradu na Moru posvetio Florijan Prvulov, kapelnik Gradske glazbe – uz povremene prekide – od 1954. do 1964.; ZMB-ZGL-1164) te ponuda za popravak instrumenata Gradske glazbe (koju je 1964. tadašnjem kapelniku Prvuluvu uputio majstor Franc Planinc s Korčule; ZMB-ZGL-1172). Kontrolnik probâ obuhvaća razdoblje od 1954. do 1957. Zahvaljujući njemu saznajemo da je Gradska

[1156] Višnja ZGAGA (ur.): *op. cit.*, 110.
[1157] Gorka BOŽULIĆ: *Stogodišnjica Gradske glazbe Biograd na Moru*, Zavičajni muzej – Gradska glazba – Grad Biograd na Moru, Biograd na Moru 2008.

glazba 1954. djelovala u sljedećem sastavu: kapelnik, klarinet *in Es*, klarinet *in B* (I, II, III), krilnica (I, II), tenor, bariton (I, II), rog (I, II), truba (I, II, III, IV), trombon (I, II), bas tube (*in B, in F*) te udaraljke (veliki i mali bubanj, činele). Repertoar se sastojao od valcera, uvertira, karišika (potpurija) i fantazija.

30.2.1 Gusle (ZMB-ZGL-1161)

Gusle su tradicijski gudački instrument kod kojeg se ton dobiva povlačenjem gudala preko nategnute žice. Primjerak koji se čuva u Zavičajnom muzeju Biograd na Moru izrađen je od jednog komada maslinova drva. Dimenzije su mu 69 x 16,5 x 6 cm. Zvučno tijelo, odnosno donji izdubljeni dio (varjača, varljača, vagan, korito, kutljača ili čaška), ima oblik uzduž razrezane kruške. Gornji dio je držak koji se sastoji od vrata i glave. Preko varljače je napeta tanko štavljena kozja koža.[1158] Poleđina varljače bogato je izrezbarena cvjetnim uzorcima i lakirana svijetlim lakom. Varljača na donjem dijelu ima izdanak (uvo ili zapinjaču). Oko njega je petljom (oputom) bila napeta jedna žica načinjena od strunâ, odnosno niti konjskog repa. Konjic ili kobilica koji ju je držao nedostaje. Drugi kraj žice bio je pričvršćen za ključ (zavijač ili škljaka), koji je provučen kroz vrat i strši okomito iz njega. Kod ovog instrumenta strune su sačuvane tako što su namotane oko ključa umjesto da su napete preko varljače. Vrat je izrezbaren, a glava koja se nalazi na njegovu kraju ima oblik glave divojarca (mužjaka divokoze). Gudalo (lučac) nije sačuvano. Ove su gusle nastale početkom 20. stoljeća u Ugriniću. Riječ je o naselju u sastavu općine Tkon na sjeveroistočnoj obali otoka Pašmana, drugom po veličini otoku Zadarskog arhipelaga (nakon Dugog otoka). Gusle je 2007. darovala Rada Vrančić (rođ. 1946.) iz Biograda na Moru, umirovljena učiteljica hrvatskog i njemačkog jezika. Članica je i jedna od osnivačica Kulturno-umjetničkog društva „Kralj Tomislav“ iz Biograda na Moru, koje je osnovano 2002. U sklopu KUD-a djeluju sljedeće sekcije: velika folklorna skupina, mala škola folklora, velika dramska sekcija, mala dramska sekcija, mažoretkinje te mandolinski sastav.[1159]

30.2.2. Mandolina (ZMB-ZGL-1162)

Dimenzije mandoline su 71,5 x 30 x 6 cm. Korpus je kruškolikog oblika. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Lakirana je nitro lakom[1160] tzv. *sunburst*

[1158] Štavljenje je proces obrade konzerviranja) sirove kože štavilima, koja mogu biti mineralna (npr. soli kroma, aluminija), biljna (tanini), životinjska (trani) ili sintetska.
[1159] S Radom Vrančić razgovarala sam u srpnju 2018. te joj zahvaljujem na ovim podacima.
[1160] Nitro lak je premaz izrađen na bazi nitroceluloze, sintetične smole i organskih otapala. Karakterizira se brzim sušenjem, velikom tvrdoćom i dobrim prijanjanjem na podlogu.

(hrv. sunčeva erupcija) tehnikom. Riječ je o tehnici bojenja glazbenih instrumenata, pretežno u završnoj fazi njihove izrade. Tehnika se sastoji u tome da u središtu plohe dominira svjetla boja, koja se postupno zatamnjuje prema rubovima. Razlikuju se dva modela ovakvog bojenja. Prvi je trobojni u tamnijoj nijansi, a drugi dvobojni u kojem prevladava početna svjetlije crvena do postupnog prijelaza ka tamnijoj (crvenoj) boji. Kod ove mandoline prisutan je prvi model. Obojena je žućkasto, prema rubovima narančasto, a na rubovima crveno. Hvataljka s neparnim brojem polja i metalnim pragovima nedostaje. Imala je četiri para žica. Sačuvane su samo dvije žice od poniklanog čelika. Ima osam vijaka za ugađanje. Žičnjak na dnu korpusa je metalni. Premda je kod mandoline dno najčešće ispupčeno i izrađeno od uskih daščica, kod ove je ravno i izrađeno iz jednog komada drva. Na malom okruglom zvučnom otvoru na glasnjači zalijepljena je plava trokutasta naljepnica s natpisom „Muzička naklada / Zagreb“ i violinskim ključem.

Muzička naklada bilo je poduzeće za unutarnju i vanjsku trgovinu osnovano u Zagrebu 1951. Od glazbenih instrumenata proizvodilo je gitare (akustične i električne), mandoline, tambure i harmonike. Sjedište mu je bilo u Ulici Nikole Tesle 10/1 u Zagrebu.[1161] Tamo se ranije nalazila tvornica Franje Schneidera, o čemu će više riječi biti kod trube inv. oznake ZMB-ZGL-1294. Osnovne djelatnosti poduzeća bile su:

- trgovina na malo i veliko glazbenih instrumenata, pribora i muzikalija, radio i TV aparata, elektrotehničkih i elektronskih aparata, električnih strojeva i uređaja, opreme, foto i kino aparata,
- proizvodnja žičanih instrumenata, pribora i žica te finalnih proizvoda od drva, rezane građe i ploča,
- tiskanje muzikalija, obrazaca i drugog uredskog pribora,
- popravci i održavanje glazbenih instrumenata,
- izvoz i uvoz žičanih glazbala, muzikalija, knjiga i aparata za snimanje zvuka.[1162]

Poduzeće je na dan 31. prosinca 1991. imalo 97 zaposlenika.[1163] Prema odluci o pretvorbi 30. lipnja 1992., pretvoreno je u dioničko društvo.[1164] Krajem 1992. sastavljen je program rješavanja viška zaposlenika. Proizvodna djelatnost prestala je u ljeto 1997. godine.[1165] U razdoblju od 1992. do 2003. društvo nije ulagalo ni u opremu ni u dugotrajnu imovinu, a sve nekretnine je prodalo. Prodaja glazbenih instrumenata i nota obavljala se u

---

[1161] ***: *Izvješće o obavljenoj reviziji pretvorbe i privatizacije Muzička naklada, Zagreb*, Zagreb 2003, 2. Online: http://www.revizija.hr/izvjesca/2007/revizije-pretvorbe-i-privatizacije/506-muzicka-naklada-zagreb.pdf. Pristup: srpanj 2018.
[1162] *Ibid*., 2.
[1163] *Ibid*., 2.
[1164] *Ibid*., 3.
[1165] *Ibid*., 17.

prodavaonici koja je bila u zakupu. S obzirom da je društvo – uz iznimku 1996. i 2002. godine – nakon pretvorbe poslovalo s gubitkom, prestalo s proizvodnjom te smanjilo vrijednost imovine i broj zaposlenika (s 97 u 1991. na šest u 2002.), nisu ostvareni ciljevi privatizacije.[1166] U razdoblju od 20. kolovoza do 15. prosinca 2003. obavljena je revizija pretvorbe i privatizacije. Njome je utvrđeno da je postupak pretvorbe obavljen u skladu s odredbama Zakona o pretvorbi društvenih poduzeća. Međutim, revizijom je utvrđeno i da postupci privatizacije nisu obavljeni u potpunosti u skladu sa zakonskim odredbama.[1167]

Ova je mandolina nastala 1970-ih. Kao i ranije opisane gusle, darovala ju je 2007. Rada Vrančić. Na njoj se sviralo u Tkonu na otoku Ugljanu. Tamo je do kraja 1970-ih djelovao mandolinski orkestar, koji je brojao 33 člana. Rada Vrančić nije svirala na ovoj mandolini, ali je 1960-ih bila članica tog orkestra.[1168]

30.3 O Gradskoj glazbi Biograd na Moru

Gradska glazba Biograd na Moru osnovana je 22. studenog 1907. Prvi javni nastup održala je 14. svibnja 1908. na biogradskoj rivi.[1169] Razvila se pod okriljem društva Hrvatski sokol, koje je osnovano 1. rujna 1907., te je zajedno s njime odigrala značajnu ulogu u kulturnom i društvenom životu Biograda. Gotovo sve manifestacije i aktivnosti koje je organizirao Hrvatski sokol u Biogradu bile su popraćene nastupima Obćinske glazbe. U arhivskim izvorima se u pojedinim razdobljima navodila pod različitim imenima: Biogradska obćinska glazba, Glazba na limenim instrumentima, Sokolska glazba, Pleh muzika, Limena glazba, Puhački orkestar te Gradska glazba Biograd na Moru. U prvom je razdoblju djelovala do 1913., kada je zbog početka Prvog svjetskog rata privremeno prestala s radom.[1170]

Na temelju Londonskog ugovora donesenog 26. travnja 1915., Biograd je okupirala Kraljevina Italija. Nakon što je 1922. potpisana, a 1923. i ratificirana Santa Margaretska konvencija (kojom je razrađen Rapallski ugovor od 12. studenog 1920.), došlo je do razgraničenja Treće okupacijske zone (pod talijanskom okupacijom), kojoj je pripadalo i biogradsko područje. U razdoblju prve talijanske okupacije Gradska glazba nije djelovala, a instrumenti su sakriveni po kućama.[1171] Nakon Rapallskog ugovora kojim je Zadar priključen Kraljevini Italiji, administracija novonastale Države Slovenaca, Hrvata i Srba na području bivše Treće okupacijske zone osnovala je Kotar Biograd. Prvi podaci vezani uz Gradsku

[1166] *Ibid.*, 18.
[1167] *Ibid.*, 19
[1168] Zahvaljujem Radi Vrančić na ovim podacima.
[1169] Gorka BOŽULIĆ: *op. cit.*, 7-8.
[1170] *Ibid.*, 28-29.
[1171] *Ibid.*, 42-43.

glazbu pojavljuju se opet tek po oslobođenju od prve talijanske okupacije 1923. Dvije godine kasnije (1925.), povodom proslave tisućite godišnjica hrvatskog kraljevstva, u Biogradu je održano veliko slavlje na kojem su svirale dvije glazbe – biogradska i šibenska.[1172]

Politička previranja u novonastaloj državi odrazila su se i politički i kulturni život Biograda. Nakon uvođenja šestosiječanjske diktature 1929. u Biogradu su prevladavale dvije političke struje: hrvatska (Radićevska) i projugoslavenska (režimska). Takva politička podjela dovela je do raskola u Gradskoj glazbi. Osnovane su dvije glazbe: Općinska glazba, u kojoj su bili pristalice hrvatskog političkog bloka i pod utjecajem Radićevaca, te Sokolska glazba, koja je bila jugoslavenski orijentirana. Društvo Hrvatski sokol je nakon represivnih režimskih mjera promijenilo naziv u Jugoslavenski sokol. Za Općinsku glazbu su 1929. nabavljeni novi instrumenti.[1173] Stariji instrumenti pripali su Sokolskoj glazbi, koja je djelovala u okviru Jugoslavenskog sokola. Tijekom 1933. i 1934. došlo je do spajanja obiju glazbi te se od tada često spominje samo Sokolska glazba.[1174] Međutim, Hrvatska seljačka stranka je 1936. kupila nove instrumente i ponovno osnovala Općinsku glazbu. Zahvaljujući dobrovoljnim prilozima građana 1939. kupljeno je dvadesetak glazbala u tvornici Franje Schneidera u Zagrebu.[1175]

Općinska glazba djelovala je do početka Drugog svjetskog rata. U prvim mjesecima 1941., neposredno pred rat, velik broj članova raspuštene glazbe bio je u zatvorima, logorima ili ilegali. Talijanske trupe okupirale su Biograd 13. travnja 1941. Instrumenti su potajice preneseni kod Ante Jeličića Alviža. Tamo su se čuvali do kapitulacije Italije 8. rujna 1943., kada su preko Crvene Luke (lokacije na kojoj su djelovali organi Narodnooslobodilačkog pokreta) preneseni u partizane. Instrumenti Općinske glazbe i dio glazbenika koji su već bili u jedinicama NOP-a, ušli su 1944. u sastav I. dalmatinske divizije, a zatim u VIII. korpus koji je na kraju priključen IV. armiji. U njezinu je sastavu Gradska glazba Biograd djelovala sve do konačnog oslobođenja zemlje.[1176] Glazba je zalaganjem Karla Hegera došla u posjed većeg broja instrumenata zarobljenih u završnim operacijama oslobođenja zemlje 1945. On je u to vrijeme bio kapelnik vojnog orkestra IV. armije, a ranije (od 1932. do 1940.) kapelnik Gradske glazbe Biograd. Gradska glazba je u punom sastavu obnovljena 1946. godine.[1177]

O Gradskoj glazbi sve do 1956. nema pisanih tragova, ali je prema sjećanjima njezinih članova bila vrlo aktivna. S obzirom na to da još uvijek nije bila registrirana kao društvo, 16. srpnja 1956. održana je snivačka skupština. Na njoj su donesena pravila Glazbenog društva

[1172] *Ibid.*, 44-45.
[1173] *Ibid.*, 51-52.
[1174] *Ibid.*, 53-55.
[1175] *Ibid.*, 57-58.
[1176] *Ibid.*, 62-63.
[1177] *Ibid.*, 63-67.

Biograd, koja je Narodni odbor Kotara Zadar odobrio 18. prosinca 1956. Gradska glazba sudjelovala je u obilježavanju značajnih događaja i državih praznika. Od 1970-ih njezina istaknuta aktivnost bili su sprovodi, koji su predstavljali važan izvor financiranja. Tim su se sredstvima nabavljali novi instrumenti i podmirivali tekući troškovi. Osobito je uspješna bila 1980. godina. Tada je održala 45 javnih nastupa te 320 nastupa na pogrebima u Biogradu i okolnim mjestima. Bilo je aktivno 28 glazbenika te je nabavljeno 30 novih instrumenata.[1178]

Uslijed ratnih okolnosti 1990-ih broj članova Gradske glazbe se smanjio, a došlo je i do povremenih prekida u radu. Ipak, po smirivanju situacije na bojišnici Gradska glazba je ponovno započela s radom i popunila svoje redove mlađim članovima, među kojima su se po prvi puta pojavile i djelovojke. Njezina se aktivnost nastavila ogledati kroz brojne nastupe u zemlji i inozemstvu te sudjelovanju na festivalima i smotrama puhačkih orkestara. Stotu godišnjicu osnutka proslavila je 2007. Tom je prigodom održan koncert na biogradskoj rivi – istom mjestu gdje je 1908. održan prvi javni nastup Obćinske glazbe.[1179] U Gradskoj glazbi je tijekom prvih stotinu godina djelovanja bilo aktivno dvjestotinjak članova. Izmijenile su se generacije glazbara i kapelnika,[1180] instrumenti i odore, države i vlasti, ali ono što je ostalo trajno jest ljubav prema glazbi, na radost i ponos Biograda na Moru.[1181]

U Zavičajnom muzeju priređene su o Gradskoj glazbi dvije izložbe: *Život posvećen glazbi* (2003.) te *100 godina Gradske glazbe* (2008.). Sjećanja na Gradsku glazbu Biograd na Moru zabilježio je 2013. u knjizi *Drugovi, malo ćemo izaći* Šime Vulelija, njezin nekadašnji član i redoviti profesor na Muzičkoj akademiji u Zagrebu.[1182] Gradska glazba Biograd na Moru danas broji oko 20 aktivnih glazbenika, a djeluje u sljedećem sastavu: klarinet *in B* (I, II, III), saksofon (alt, tenor, bariton), truba *in B* (I, II, III, IV), tenor, bariton, tube (I, II) te udaraljke (veliki i mali bubanj, činele).[1183]

[1178] *Ibid.*, 93-95.
[1179] *Ibid.*, 121-124.
[1180] Dužnost kapelnika obnašali su: Grgur pl. Glavočić-Pulastrić (1907.); Ivan pl. Kušec (1929. – 1931.); Karlo Heger (1932. – 1940.); Alfonso Svoboda (1946. – 1952.); Zvonko Milošević (1952. – 1955.); Florijan Prvulov (1954. – 1964., uz povremene prekide); Milivoj Jožinac (1956. – 1960., u razdoblju kada je Florijan Prvulov odlazio i vraćao se); Đuro Baričević (1959. – 1960.); Jakov Šinkić; Andrija Tolić (1964. – 1971., 1977. – 1994, 1996. – 1. veljače 1998., uz povremene prekide u Domovinskom ratu), Tomislav Jeličić Božurda (1971. – 1974.); Mojmir Vučkov (kratko tijekom 1970-ih); Marin Čović (1974. – 1977., nakon čega Andrija Tolić ponovno dirigira do 1994.); Josip Colić Bepo (1994. – 1995., uz povremene prekide kada Andrija Tolić ponovo dirigira do veljače 1998.); Andrija Zorić (17. veljače 1998. – 7. studenog 2001., 4. lipnja 2002. – 8. rujna 2004.); Krešimir Validžić (7. studenog 2001. – 4. lipnja 2002., kada Andrija Zorić ponovo dirigira do rujna 2004.); Branko Rožanković (8. rujna 2004. – 31. kolovoza 2006.); Ante Jeličić (od 31. kolovoza 2006.). *Ibid.*, 143-144.
[1181] *Ibid.*, 141 i 165-169.
[1182] Šime VULELIJA: *Drugovi, malo ćemo izaći*, Vlastita naklada, Zagreb 2013.
[1183] Zahvaljujem Anti Jeličiću, kapelniku Gradske glazbe Biograd na Moru, na ovim podacima.

30.4 Puhački instrumenti Gradske glazbe Biograd na Moru

Instrumentarij iz fundusa Zavičajnog muzeja Biograd na Moru, koji je ranije pripadao Gradskoj glazbi, sastoji se od osam limenih puhačkih instrumenata: šest truba, jedne krilnice i jednog tenora. Svi su izrađeni od mjedenog lima. Imaju tri ventila zahvaljujući kojima je na njima moguće izvođenje svih kromatskih tonova u ukupnom opsegu instrumenta. Truba ima kružno savijenu cilindričnu cijev koja je u posljednjoj četvrtini umjereno proširena u lijevak. Sve trube koje se čuvaju u ovom muzeju ugođene su *in B*. Krilnica i tenor su instrumenti srodni trubi. Krilnica u odnosu na trubu širu cijev koja je savijena u širem luku i time ima mekši ton, sličniji rogu. Prilikom sviranja drži se uspravno, s lijevkom okrenutim prema gore.

Instrumenti su nastali tijekom prve trećine 20. stoljeća. Najstariji je tenor nastao početkom 20. stoljeća u radionci *V. F. Červený & Söhne*. Vremenski ga slijedi truba ZMB-ZGL-1289, koja je oko 1910. nastala u radionici *Fratelli A. M. Bottali*. Ostali su instrumenti tvorničke proizvodnje, nastali 1930-ih. Što se tiče mjesta njihova podrijetla, od ukupno osam primjeraka, šest (75 %) ih potječe iz Češke (tadašnje Čehoslovačke). Već spomenuti tenor nastao je u radionici *V. F. Červený & Söhne* u Kraljičinom Gradcu, tri trube (ZMB-ZGL-1290, ZMB-ZGL-1291, ZMB-ZGL-1293) u tvornici *Lignatone* u Schönbachu (od 1946. Luby), a krilnica u tvornici Josefa Lídla u Brnu. Kod trube ZMB-ZGL-1288 ime tvornice iz koje potječe nije poznato, ali je također češkog podrijetla („Made in Czechoslovakia“). Među mjesta nastanka ostalih instrumenata ubrajaju se Milano (truba ZMB-ZGL-1289 iz radionice *Fratelli A. M. Bottali*) i Zagreb (truba ZMB-ZGL-1294 iz tvornice Franje Schneidera). Instrumenti se odlikuju različitim stupnjem očuvanosti. Nijedan nema usnik.

Svi primjerci predstavljaju cjenovno pristupačne instrumente, kakve su koristile upravo gradske ili limene glazbe. Premda nemaju osobitu umjetničku vrijednost, nisu suviše stari, a ni rijetki, pružaju (barem djelomičan) uvid u sastav Gradske glazbe Biograd na Moru tijekom njezine prošlosti. Dio je kupljen za Gradsku glazbu, a dio je – prema podacima iz muzeja – vjerojatno zarobljen u završnim operacijama oslobođenja zemlje u Drugom svjetskom ratu (trube ZMB-ZGL-1289, ZMB-ZGL-1290 i ZMB-ZGL-1291). Svi su pohranjeni u muzejskoj čuvaonici. U nastavku će biti opisani po visini: najprije trube (kronološki), a potom krilnica i tenor.

30.4.1 Truba s ventilima in B (ZMB-ZGL-1289)

Truba je dugačka 46 cm, a promjer lijevka je 14 cm. Imala je tri ventila. Nedostaje joj dio cijevi te dio drugog ventila. Na lijevku se nalazi signatura „Primaria Premiata Fabbrica / F.lli A. M. Bottali / Milano (Italia) / Marca Ferdo. Roth“, odnosno „Prva nagrađivana tvornica

/ Braća Amedeo i Mario Bottali / Milano (Italija) / Marka Ferd[inand]o Roth“. Iznad signature je izblijedjeli grb Milana (crveni križ na bijeloj četvrtastoj podlozi i kruna). *Fratelli A. M. Bottali* bila je radionica braće Amedea i Marija Bottalija iz Milana, u kojoj su se izrađivali drveni i limeni puhački instrumenti. Amedeo i Mario Bottali bili su sinovi Antonija Bottalija, koji je od 1894. bio nasljednik Ferdinanda Rotha.[1184] Ferdinando Roth (1815. – 1898.) bio je graditelj puhačkih instrumenata rođen u Adorfu, gradu u njemačkoj saveznoj državni Saskoj. Radionicu u Milanu otvorio je 1838. ili 1842. Nakon Rothove smrti 1898. radionica je nosila ime *Roth & Bottali*, pod kojim je 1911. sudjelovala na izložbi u Torinu.[1185] Do 1912. zvala se *Fratelli A. M. Bottali*, a još 1910. preuzela ju je tvornica *Maino & Corsi*, koju su u Milanu 1880. osnovali Romeo Orsi (1843. – 1918.) i Paolo Maino (aktivan od 1836. do 1880.; umro 1881.).[1186] Od 1926. nosila je ime *Bottali-Roth-Pelitti*, a 1939. je zatvorena.[1187]

Ova je truba nastala oko 1910. Osim što je necjelovita, jako je oštećena (korodirala je, lijevak je nagnječen, početak cijevi savinut). Vjerojatno je zarobljena u Drugom svjetskom ratu, a prije toga je pripadala talijanskom vojnom orkestru. Kao što je spomenuto, Gradska glazba je zalaganjem Karla Hegera došla u posjed većeg broja instrumenata zarobljenih u završnim operacijama oslobođenja zemlje krajem Drugog svjetskog rata. Ti su instrumenti dopremljeni u Biograd ujesen 1945. iz vojnog orkestra IV. armije u Ljubljani.[1188]

30.4.2 Truba s ventilima in B (ZMB-ZGL-1288)

Truba je dugačka 52 cm, a promjer lijevka je 12,5 cm. Ima tri ventila. Ime graditelja ili radionice iz koje potječe na njoj nije zabilježeno. Na kukici za prst je natpis „Made in Czechoslovakia“, koji otkriva da je izrađena u Češkoj (tadašnjoj Čehoslovačkoj), vjerojatno 1930-ih. Češka je u to doba bila vodeća europska zemlja za proizvodnju limenih puhačkih instrumenata. Grad koji je prednjačio bile su Kraslice na zapadu Češke, u kojem je između dva svjetska rata djelovalo 50-ak tvornica za izradu glazbenih instrumenata. Najistaknutije među njima su bile *Bohland & Fuchs, Hüller & Co., Anton Konrad Hüttl, Julius Keilwerth, Karl Püchner, Adolf Rölz* i *Anton Kohlert*. Za vrijeme Drugog svjetskog rata mnoge su prestale postojati, a druge su služile isključivo u vojne svrhe. Još od 1840. u Kraslicama je postojala tvornica *V. Kohlert* (od 1900. *V. Kohlert's Söhne*), a od 1842. i tvornica *Stowasser*. U Schönbachu (od 1946. Luby), također na zapadu Češke, najveća tvornica bila je *Lignatone*

[1184] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 42.
[1185] *Ibid.*, 336.
[1186] *Ibid.*, 287.
[1187] *Ibid.*, 42.
[1188] Gorka BOŽULIĆ: *op. cit.*, 63-65.

(u kojoj su nastale trube ZMB-ZGL-1290, ZMB-ZGL-1291 i ZMB-ZGL-1293), a u Kraljičinom Gradcu na sjeveru Češke *V. F. Červený & Söhne* (iz koje potječe tenor ZMB-ZGL-1287). U rujnu 1945. u Kraslicama je osnovana korporacija graditelja puhačkih i gudačkih instrumenata. Dobila je ime *Amati*. Pridružene su joj i tvornice *Stowasser, V. Kohlert's Söhne, Bohland & Fuchs* te *V. F. Červený & Söhne*. Osim što su lijevak i glavna cijev na lijevku sa stražnje strane malo nagnječeni, ova je truba relativno dobro očuvana.

30.4.3 Truba s ventilima in B (ZMB-ZGL-1290)

Truba je dugačka 53 cm, a promjer lijevka je 13,5 cm. Ima tri ventila. Zahvaljujući signaturi „Lignatone" na lijevku saznajemo ime tvornice iz koje potječe. Izrađena je 1930-ih u tvornici *Lignatone* u češkom Schönbachu (od 1946. Luby).[1189] Dvorepi lav s krunom i štitom, njezin zaštitni znak, nalazi se iznad signature. Osim što je malo korodirala, relativno je dobro očuvana. Prema podacima iz muzeja (predmetnoj kartici), vjerojatno je zarobljena od talijanskog vojnog orkestra u Drugom svjetskom ratu.

30.4.4 Truba s ventilima in B (ZMB-ZGL-1291)

Ova se truba odlikuje istim karakteristikama kao i prethodna. Dugačka je 53 cm, a promjer lijevka je 13,5 cm. Ima tri ventila. Nastala je 1930-ih u tvornici *Lignatone* u češkom Schönbachu (od 1946. Luby). Iznad signature „Lignatone" na lijevku prikazan je dvorepi lav s krunom i štitom. Osim što je malo korodirala, relativno je dobro očuvana. Isto je vjerojatno zarobljena od talijanskog vojnog orkestra u Drugom svjetskom ratu.

30.4.5 Truba s ventilima in B (ZMB-ZGL-1293)

Ova je truba tek nešto malo manjih dimenzija nego prethodne dvije. Dugačka je 52 cm, a promjer lijevka je 13 cm. Ima tri ventila. Nastala je 1930-ih u tvornici *Lignatone* u češkom Schönbachu (od 1946. Luby). Na kukici za prst je natpis „Made in Czechoslovakia" koji potvrđuje zemlju podrijetla. Iznad signature „Lignatone" na lijevku prikazan je dvorepi lav s krunom i štitom. Osim što je malo korodirala, relativno je dobro očuvana.

[1189] U ovome su radu u Tehničkoj zbirci Povijesnog odjela Gradskog muzeja Vinkovci (P3205), Kulturno-povijesnoj zbirci Gradskog muzeja Senj (GMS-KPZ-43) te Glazbenoj zbirci Muzeja grada Pazina (MGP 5173, MGP 5176, MGP 5201) zabilježene trube s ventilima *in B*, koje su u tvornici *Lignatone* također nastale 1930-ih te se odlikuju istim karakteristikama kao i truba u biogradskom muzeju. Detalji o tvornici *Lignatone* opisani su kod krilnice *in B* iz Vatrogasne zbirke Muzeja Valpovštine (MV bb).

30.4.6 Truba s ventilima in B (ZMB-ZGL-1294)

Ova je truba necjelovita s obzirom na to da joj nedostaje lijevak. Kao takva dugačka je 41 cm. Ima tri ventila. Na lijevku se nalazi grb Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca te natpis „Kr. dvorski dobavljač / Franjo Schneider / proizvod glazbala / Zagreb“. Zahvaljujući tome saznajemo da potječe iz tvornice glazbenih instrumenata Franje Schneidera.[1190] S obzirom na to da je Hrvatska seljačka stranka 1939. u Schneiderovoj tvornici kupila za Općinsku glazbu dvadesetak instrumenata,[1191] može se pretpostaviti da truba datira iz tog razdoblja.[1192]

30.4.7 Krilnica in B (ZMB-ZGL-1292)

Krilnica je dugačka 41 cm, a promjer lijevka je 14 cm. Ima tri ventila. Osim što je malo korodirala, relativno je dobro očuvana. Nosi signaturu „Lídl / Brno“. Zahvaljujući tome saznajemo da je nastala 1930-ih u radionici za izradu limenih puhačkih te gudačkih instrumenata Josefa Lídla u Brnu.[1193]

30.4.8 Tenor (ZMB-ZGL-1287)

Tenor je dugačak 79 cm, a promjer lijevka je 24,5 cm. Ima tri ventila. Izblijedjela signatura na lijevku „V. F. Červený & S.[öhne] / Hradec Králové“ („V. F. Červený i sinovi“ / Kraljičin Gradac) otkriva da potječe iz glasovite radionice Václava Františeka Červenýja te njegovih sinova Jaroslava Červenýja i Stanislava Červenýja iz Kraljičinoga Gradca.[1194] Nastao je početkom 20. stoljeća. Korodirao je, a lijevak mu je oštećen.

[1190] Detalji o tvornici Franje Schneidera opisani su kod signalne trube iz Vatrogasne zbirke Muzeja Valpovštine (MV bb).

[1191] Gorka BOŽULIĆ: *op. cit.*, 58.

[1192] Schneider je u svom katalogu iz 1935. „limena puhalačka glazbala“ predstavio biranim riječima: „Niže donašam limena glazbala samo u posve finoj kakvoći, gradjena iz danas najbolje postojećeg materijala, posve čisto ugadjana, koja se ističu osobito lahkoćom puhanja, za koja sam primio najlaskavija priznanja naših prvih muzičkih društava. Kao stručnjak proučavao sam mnogo godina limena glazbala te donašam samo najsavršenije proizvode za koje pružam potpuno jamstvo. Cijene mojim puhalačkim glazbalima obzirom na vanrednu finu kakvoću i veliku potražnju vrlo su niske.“ Cit. ***: *Glavni katalog br. 30: Franjo Schneider: proizvod glazbala, žica i pribora, Zagreb, Nikolićeva 10*, 35.

[1193] U Zbirci glazbala Gradskoj muzeja Nova Gradiška zabilježen je bariton sa signaturom „Josef Lídl / Čehoslovačka Republika / Česka Fabrika Instrumenata“ (P75556), nastao 1920-ih. Pripadao je Gradskoj glazbi Nova Gradiška. Detalji o tvornici Josefa Lídla opisani su kod tog baritona.

[1194] Povijest radionice Červenýjevih opisana je kod roga s ventilima koji se čuva u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt (HGZ 43), a nastao je između 1884. i 1896. U Kulturno-povijesnoj zbirci Muzeja otoka Brača u Škripu bit će zabilježeni tuba s ventilima (510:ŠKR 513) i helikon (510:ŠKR 514) iz radionice Červenýjevih, koji su nastali krajem 19. stoljeća (nakon 1893.). Ranije su pripadali Supetarskoj glazbi.

31. Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja grada Šibenika

31.1 O Muzeju grada Šibenika

Muzej grada Šibenika (MGŠ) osnovan je 20. prosinca 1925. Smješten je u bivšoj Kneževoj palači (Gradska vrata 3), u neposrednoj blizini Katedrale sv. Jakova. Kneževa palača dio je obalnog obrambenog sustava grada, a izgrađena je tijekom 13. i 14. stoljeća. Do danas su sačuvana dva krila (južno i zapadno) nekoć mnogo većeg zdanja u kojem je boravio najviši predstavnik državne vlasti u Šibeniku – gradski knez kapetan. Adaptacija palače za potrebe muzeja dovršena je 1975. godine.[1195] U Glazbenoj zbirci Etnografskog odjela čuvaju se tradicijski glazbeni instrumenti, koji su nastali ili su se koristili na šibenskom, kninskom i cetinjskom području. S osnovnim podacima evidentirani su u Tablici s popisima instrumenata po muzejima.[1196] Instrumenti umjetničke glazbe, koji su u fokusu ovog rada, čuvaju se u Glazbenoj zbirci Kulturno-povijesnog odjela.

31.2 O Glazbenoj zbirci Kulturno-povijesnog odjela

Početni fond glazbenih instrumenata u Glazbenoj zbirci Muzeja grada Šibenika prikupljao se otkupima i darovima obitelji i pojedinaca. Instrumenti su prikupljani bez obzira na stanje u kakvom su zatečeni; kriterij je bila njihova kulturno-povijesna vrijednost. U formiranju zbirke posebno valja istaknuti ulogu glazbenog pedagoga i organologa Božidara Grge, koji ju je svojim stručnim savjetima, entuzijazmom i znanjem o starim instrumentima pomogao obogatiti te je zaslužan za očuvanje ovog dijela glazbene baštine Šibenika i okolice. Među prvima su, od sredine šezdesetih godina prošlog stoljeća, na njegovu inicijativu u muzej pristigli stolni klavir i četiri povijesna klavira. Već je tada bila razvijena svijest o njihovu značenju te ih se nastojalo sačuvati u što većem broju. Tijekom sedamdesetih godina više je instrumenata otkupljeno od Milana Borkovića (dvije citre, klarinet *in B*, dvije okarine). Fond se kontinuirano nadopunjavao novim akvizicijama, a takva su nastojanja prisutna i danas.

U prikupljanju glazbenih instrumenata Šibenik je prednjačio u odnosu na druge dalmatinske gradove što je rezultiralo stvaranjem najveće, najznačajnije i najraznovrsnije takve zbirke u Dalmaciji. U njoj se čuva 41 glazbeni instrument, čemu valja pribrojiti još i desetak za sada neinventiranih gusli, tradicijskih gudačkih instrumenata. Zastupljeni su instrumenti s tipkama (stolni klavir, pet povijesnih klavira, četiri klavira, dva pijanina), gudački instrumenti (dvije violine), trzalački instrumenti (gitarska lutnja, dvije mandoline, tri

[1195] Muzej grada Šibenika: O muzeju, http://www.muzej-sibenik.hr/hrv/o_muzeju.asp. Pristup: srpanj 2017.
[1196] Zahvaljujem Jadranu Kaleu, muzejskom savjetniku i voditelju Etnografskog odjela Muzeja grada Šibenika, na savjetima i ustupljenim podacima.

bugarije, čelo-berde, troje berde, šest citri), puhački instrumenti (klarinet *in B*, fagot, tri okarine [jedna za sada nepronađena], truba [za sada nepronađena], spomen-truba), tri harmonike te jedan predmet iz skupine udaraljki (set bubnjeva). Instrumenti su nastali tijekom 19. i 20. stoljeća. Među najstarije primjerke ubrajaju se povijesni klaviri koje su tijekom 1820-ih, 1830-ih i 1840-ih sagradili cijenjeni graditelji kao što su Wilhelm Löschen, Franz Bayer, Mathias Müller i Giovanni Heichele. Najnovijeg je datuma klavir marke *Petrof* nastao 1984. Značajan broj instrumenata čine različite vrste tamburâ: tri bugarije, čelo-berde i troje berde. Nastale su na domaćem području u razdoblju od oko 1900. do oko 1920. Citre, kojih je u zbirci čak šest, izrađene su u Austriji i Njemačkoj u vrijeme njihove najveće proizvodnje – krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Tri harmonike – među njima i jedna trieština vjerojatno riječke provenijencije – nastale su od oko 1920. do oko 1940. Osim tamburâ i trieštine, instrumenti su stranog podrijetla. Potekli su iz radionica i tvornica u Austriji (Beč, Graz), Njemačkoj (Berlin, Klingenthal, Siegburg), Italiji (Trst, Catania, Milano, Castelfidardo) i Češkoj (Kraljičin Gradac), čime potvrđuju utjecaje nekoliko kulturnih krugova na Šibenik te njihovo međusobno prožimanje: srednjoeuropskog, južnoeuropskog i zapadnoeuropskog. Na instrumentima se muziciralo na šibenskom području, ali i u Zadru, Trogiru, Satnici Đakovačkoj te na otocima Istu, Braču i Vrniku. Osim instrumenata, u zbirci se čuvaju gramofoni, gramofonske ploče te rukopisne i tiskane muzikalije.

Što se tiče smještaja instrumenata, samo se klavir marke *Petrof* nalazi u atriju stalnog postava. Drugi instrumenti nisu javno dostupni. Instrumenti s tipkama pohranjeni su u depou Mandalina (bivši vojni prostor). Ostali se instrumenti nalaze u depou Kulturno-povijesnog odjela (Oružarna). Od 1965. do 2005. kustosica Glazbene zbirke bila je muzejska savjetnica Ksenija Kalauz. Nakon nje preuzela ju je viša kustosica Marina Lambaša, kojoj zahvaljujem što mi je u srpnju 2017. omogućila da pregledam instrumente. Osim toga, pružila mi je na uvid muzejsku dokumentaciju. To se, uz višekratne razgovore s njom, pokazalo dragocjenim za stvaranje što je moguće potpunije slike o njima. Na temelju polaznih indikacija u predmetnim karticama (imena graditelja, mjesta i razdoblja nastanka, imena prijašnjih vlasnika), poduzeta su daljnja istraživanja povijesti i konteksta uporabe instrumenata.

31.3 Skupina instrumenata s tipkama

Skupina instrumenata s tipkama pohranjena u Muzeju grada Šibenika broji ukupno 12 primjeraka: četvrtasti stolni klavir, pet povijesnih klavira, četiri klavira i dva pijanina. Većina ih potječe iz Beča (9) što potvrđuje njegov utjecaj na kulturni i glazbeni život Šibenika, kao i iznimno razvijenu proizvodnju klavira u tom gradu. Osim Beča, među gradove u kojima su

nastali ovi instrumenti ubrajaju se Trst, Berlin i Kraljičin Gradac. Broj i raznovrsnost instrumenata s tipkama sačuvanih u Muzeju grada Šibenika svjedoči o povoljnim materijalnim prilikama koje su njihovim vlasnicima omogućavale da ih nabave iz inozemstva, dostatnom glazbenom obrazovanju te razvijenom glazbenom životu ovog područja. Instrumenti su nastali u razdoblju od oko 1820. do 1984. Četvrtasti stolni klavir sagrađen je oko 1840. Rad je nepoznatoga graditelja, ali natpis u njegovoj unutrašnjosti „I. R. [imperiale e regio] Dogana di S. Giorgio / Marca de Colli“ upućuje da potječe iz današnje Austrije jer se tom kraticom označavalo sve što je pripadalo Austro-Ugarskoj Monarhiji.

Ono što skupinu instrumenata s tipkama u Muzeju grada Šibenika čini značajnom ne samo za regionalnu već i nacionalnu kulturnu baštinu je pet povijesnih klavira (fortepijana, *Hammerklaviera* ili *Hammerflügela*) iz prve polovice 19. stoljeća. Svi su tehnički i konstruktivno građeni na isti način. Odlikuju se tzv. mehanikom s otpinjanjem, koja je poznata i kao bečka mehanika. Imaju drvenu konstrukciju i ravne žice. Četiri povijesna klavira sagradili su graditelji koji su u svoje vrijeme bili iznimno cijeljeni: Wilhelm Löschen, Franz Bayer i Mathias Müller u Beču te Giovanni Heichele u Trstu. Löschenov i Heicheleov klavir nastali su oko 1820., Bayerov oko 1835., a Müllerov oko 1840. Kod petog povijesnog klavira ime graditelja nije poznato, ali se prema načinu izrade može pretpostaviti da je bečkog podrijetla te da je nastao između 1820. i 1825. Znakovit je i broj pedalâ kod ovih klavira. Müllerov je imao tri; Löschenov te klavir nepoznatoga graditelja njih pet, a Heicheleov čak šest pedalâ. Kod Bayerova klavira pedale nisu sačuvane (vjerojatno su bile četiri). Broj pedalâ vezan je zahtjeve repertoara koji se na njima izvodio te glazbeni ukus vremena u kojem su nastali. Od oko 1810. pa do kraja 1830-ih skladatelji i pijanisti preferirali su kod klavira veći broj pedalâ (registara), koji nisu utjecali samo na glasnoću nego i na boju zvuka. Pedale su se mogle koristiti u različitim kombinacijama što pružalo je dodatne mogućnosti upotrebe instrumenta. Na primjer, kod plesne glazbe omiljeni efekt bila je „janjičarska“ ili „turska“ pedala, koja je oponašala tzv. janjičarsku (tursku) glazbu.[1197]

Na povijesne klavire vremenski se nadovezuju dva klavira nastala u Beču u drugoj polovici 19. stoljeća. Prvi je sagradio Franz Hartl oko 1860., a drugi Ernest Hlanatsch između

[1197] Janjičarska (turska) glazba je glazba osmanlijske vojske koja se izvodila na skupini ritamskih instrumenata kao što su veliki i mali bubnjevi, timpani, činele, triangli, tamburini i zvončići, te puhačkih instrumenata tipa oboe i flaute različitih veličina. Slikovitost i egzotičnost ovakve glazbe postigla je u Europi velik uspjeh, posebno u pograničnim zemljama. Već u prvoj polovici 18. stoljeća poznavali su je poljski, ruski i bečki dvor. Od druge polovice 18. stoljeća utjecaj turske glazbe često susrećemo u europskoj umjetničkoj glazbi, među ostalim, u djelima Wolfganga Amadeusa Mozarta (opera *Otmica iz Saraja*, KV 384; treći stavak „Alla turca“ Sonate za klavir br. 11 u A-duru, KV 331), Josepha Haydna (Simfonija br. 100 u G-duru, Hob. I/100, poznata i kao *Vojnička simfonija*; opera *Armida*, Hob. XXVIII/12) i Ludwiga van Beethovena (scenska glazba *Ruševine* Atene, op. 113, za istoimenu dramu Augusta von Kotzebuea), kao i u operi *Nikola Šubić Zrinjski* Ivana Zajca.

1870. i 1886. Oni se također odlikuju bečkom mehanikom, ali imaju drvenu konstrukciju s tri željezne grede, odnosno polumetalnu konstrukciju s tri željezne grede. U zbirci se čuvaju i dva pijanina. Prvi je u Beču oko 1860. izradio Benedict Filippi, a drugi u Berlinu oko 1900. Carl Strauss. U isto je vrijeme (1900.) u Beču nastao klavir Edmunda Lunera s metalnom konstrukcijom sa željeznim okvirom i bečkom mehanikom. Najmlađi instrument, koji ima englesku mehaniku, moderni je klavir marke *Petrof*, nastao u Kraljičinom Gradcu 1984. Velika je šteta što je – osim klavira *Petrof* u stalnom postavu – ovakvo bogatstvo sakupljene i sačuvane građe javnosti posve „nevidljivo" i nedostupno. Preduvjet za njihovo predstavljanje bila bi restauracija. U Muzeju grada Šibenika u tom je smislu 2018. napravljena lista prioriteta klavira za restauraciju te je Ministarstvu kulture Republike Hrvatske upućen jedan prijedlog. Uz to, nadajmo se da će se nastaviti restauracija onih primjeraka kod kojih je već započeta. Postupak restauracije pružio bi o njima niz vrijednih i za sada nepoznatih detalja. Samim instrumentima podario bi se vanjski sjaj, a možda i mogućnost da se na njima (ili barem nekima od njih) svira. U muzeju za to već postoji interes, a i rad na ovoj disertaciji prepoznat je kao poticaj za takva nastojanja.

Prvi pokušaj pregledavanja povijesnih klavira bio je u srpnju 2017., no s obzirom na to da su bili okrenuti na bok i poslagani jedan do drugoga, nije se pokazao kao zadovoljavajući. Na inicijativu organologa Božidara Grge te uz podršku kustosice Marine Lambaša u prosincu 2017. poduzeta je intervencija stavljanja klavira na noge, a onih koji su bez nogu u vodoravan položaj. Tada mi je ponovno omogućeno da ih pogledam. Opisi i analize u nastavku temelje se stoga na pregledavanju instrumenata, podacima iz muzeja te konzultacijama sa stručnom literaturom. Instrumenti će biti predstavljeni kronološki prema tipovima. Prema dostupnim izvorima navedeno je u kojim se još muzejima i/ili zbirkama čuvaju radovi pojedinih graditelja. Veliku pomoć pri obradi povijesnih klavira predstavljala je i mapa Božidara Grge s crtežima te rukopisnim i strojopisnim bilješkama, koju mi je ustupio.

Djelovanje Božidara Grge (1942. – 2019.) usko je vezano uz skupinu instrumenata s tipkama u Muzeju grada Šibenika. On se u Šibenik doselio 1964. te se zaposlio u Osnovnoj školi Mate Bujas (danas Osnovna škola Jurja Dalmatinca), u kojoj je radio do 1973. Nakon toga je prešao u Muzičku školu u Šibeniku (danas Glazbena škola Ivana Lukačića) za nastavnika gitare. Pored rada u školi svoj je stručni interes usmjerio u organologiju, istraživački i restauratorski rad. Kao suradnik Muzeja grada Šibenika, od 1965. prikupljao je i obnavljao povijesne instrumente s tipkama. Tijekom 1966. uspostavio je kontakt s pijanistom i muzikologom Ladislavom Šabanom te je kao njegov glavni suradnik organizirao i istraživao povijesni glazbeni instrumentarij na području južne Hrvatske. Proučio je i dokumentirao više

desetaka orgulja u Hrvatskoj, a mnoge su orgulje zahvaljujući njegovim naporima i zalaganju spašene, zaštićene i restaurirane.[1198] U jeku Domovinskog rata, 1994. godine, na poticaj pijanista i organologa Emina Armana utemeljio je Orguljašku ljetnu školu u Šibeniku. Od 2004. Orguljašku ljetnu školu vodi Organološko društvo „Organum“ Šibenik, čiji je Božidar Grga do smrti bio tajnik.[1199] Od 2010. predsjednik Orguljaške ljetne škole istaknuti je i višestruko nagrađivani šibenski orguljaš i čembalist Pavao Mašić.

31.3.1 Stolni klavir (KPO 716)

Drveni korpus ovog instrumenta ima dimenzije 147 x 77 x 89 cm (visina bez nogu je 32 cm). Izrađen je od javorovine i obložen furnirom od orahovine. U obliku je četverokutne kutije oštrih rubova. Postavljen je na četirima savijenim nogama koje na završecima imaju kotačiće, a po sredini su prekrižene i spojene oblom horizontalnom gredom. Kao dekorativni element na njima su aplicirana po tri tokarena profilirana kruga. Klinovi za žice nalaze se na desnoj strani, a vijci za ugodbu neposredno iza klavijature. Klavijatura je smještena na prednjem lijevom dijelu kutije. Opseg klavijature je od F_1 do a_4 (šest oktava i velika terca). Donje tipke (2,1 x 14,3 cm) su bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje (0,9 x 9,5 cm) crne, načinjene od ebanovine. Kod nekih donjih tipaka (F, A, H, a_3) oblozi na čeonim stranama nedostaju. Unutar korpusa, uz prednju uzdužnu stranu klavijature, ugrađen je stalak za note koji se pomoćnim polugama mogao preklopiti. Klavir ima drvenu konstrukciju s ravnim žicama postavljenima dijagonalno u odnosu na klavijaturu. Odlikuje se bečkim tipom mehanike. Na liri se nalaze tri pedale koje ne rade. Dvije lijeve pedale služile su za prigušivanje zvuka, a desna je bila forte. Četvrtasta pločica na kojoj je bilo zapisano ime graditelja, smještena iznad klavijature, nedostaje pa nije poznato tko ga je izradio.

Na lijevoj i desnoj strani glasnjače ispred vijaka nalaze se pečati s utisnutim natpisom „I. R. [imperiale e regio; imperialregio] Dogana di S. Giorgio / Marca de Colli“, odnosno „Carska i kraljevska carinarnica San Giorgio Maggiore“, što upućuje na to da je klavir nastao u današnjoj Austriji. Ovom se kraticom u Austro-Ugarskoj Monarhiji označavalo sve što je pripadalo Carstvu, a izraz je izveden iz dvojakog naziva vladara koji je bio car Austrije i kralj Ugarske. San Giorgio Maggiore je mali otok u Venecijanskoj laguni, ravno ispred Trga svetog Marka. Tijekom Napoleonove vladavine pretvoren je u vojni kompleks, a na sjevernoj strani sagrađena je luka s molovima i skladištima. Otok je djelovao kao slobodna luka (tal.

[1198] Ivo LIVAKOVIĆ: *Poznati Šibenčani: šibenski biografski leksikon*, Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“, Šibenik 2003, 194-195; Emin ARMANO: Sjećanja na Božidara Grgu: (Seget Donji, 17. 3. 1942. – Zagreb, 23. 1. 2019.), *Osvit: godišnjak za promociju kulturne i prirodne baštine šibenskog kraja*, 3 (2018), 153-160.
[1199] Organum Šibenik, http://organum.hr/. Pristup: kolovoz 2017.

porto franco), što se nastavilo i za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije. Prema stilskim i tehničkim karakteristikama može se pretpostaviti da je ovaj klavir nastao oko 1840. Bio je u vlasništvu obitelji Stojan iz Šibenika. Božidar Grga ga je pronašao 1965. u krajnje lošem stanju u potkrovlju osnovne škole u Dolcu, koja ga je potom darovala muzeju. Djelomično ga je restaurirao 1966. izradivši nove noge i dva dijela poklopca. Kao dio bidermajerskog salona predstavljen je na izložbi *Interijeri Šibenika: izbor iz fundusa*, koja je u Muzeju grada Šibenika priređena u prosincu 2009. godine.[1200]

31.3.2 Povijesni klavir (KPO 741)

Duguljasti korpus ovog klavira ima dimenzije 113 x 225 x 31,5 cm (visina bez nogu). Obložen je furnirom od orahovine, a odozdo je zatvoren smrekovim daskama. Oštećen je do neprepoznatljivosti i necjelovit. Od većih funkcionalnih i konstruktivno-tehničkih elemenata nedostaju tri noge, stalak za note, žice i cjelokupni ustroj prigušnica. Vijci su korodirali. Furnir na više mjesta nedostaje. Opseg klavijature je od F_1 do f_4 (šest oktava). Donje tipke su bile bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje crne, načinjene od ebanovine. Obloga nema ni na gornjim ni na donjim tipkama. Velikim su dijelom neprepoznatljive. Tipke od g_3 do e_4 nedostaju. Sačuvana je lira s pet pedalâ. Izvorno ih je bilo šest, ali je jedna izgubljena. Četvrtasta pločica s imenom graditelja je razbijena, ali se zahvaljujući sačuvanim dijelovima može rekonstruirati da je cjelovit natpis bio „Giovanni Heichele / à Trieste“ („Giovanni Heichele / u Trstu“). Na temelju toga saznajemo da ga je izradio Giovanni (Johann) Heichele, vjerojatno oko 1820. Riječ je o prvom i najstarijem do sada zabilježenom graditelju klavira u Ljubljani („Heichele Johann, izdelovalec glasovirov, Klaviermacher“), koji je u tom gradu djelovao od 1790. kada je stekao građansko pravo.[1201] U Trst se preselio 1802., vjerojatno iz ekonomskih razloga. Tamo je djelovao kao čembalist te graditelj čembala i klavira.[1202] U svojem je radu slijedio bečku tradiciju gradnje instrumenata s tipkama. Jedan njegov povijesni klavir, koji je nastao između 1815. i 1820., čuva se u *Civico Museo Teatrale Carlo Schmidl* u Trstu (inv. oznaka CMT 162). Kao i šibenski primjerak, ima signaturu „Giovanni Heichele / à Trieste“ te opseg klavijature od F_1 do f_4 (šest oktava). Broji šest pedalâ: una corda, fagot, jednostruki moderator, dvostruki moderator, forte, „janjičarsku“ ili „tursku“.[1203]

[1200] Marina LAMBAŠA: *Interijeri Šibenika: izbor iz fundusa: katalog izložbe*, Muzej grada Šibenika, Šibenik 2009, 17-18 i 42, kat. br. 14.
[1201] Darja KOTER: *Glasbilarstvo na Slovenskem*, 125.
[1202] *Ibid.*, 125.
[1203] *Ibid.*, 126-127. Usp. i Civico Museo Teatrale Carlo Schmidl: Le Collezioni dello Schmidl: Fortepiano Heichere, http://www.museoschmidl.it/le-collezioni/fortepiano-heichele/. Pristup: kolovoz 2017.

Jedan Heicheleov klavir, nastao oko 1815., čuva se u Zbirci instrumenata s tipkama Mobbs (eng. *The Mobbs Keyboard Collection*) u Bristolu.[1204] Od 2001. nalazi se na posudbi u Muzeju Kraljevske akademije glazbe u Londonu (eng. *Royal Academy of Music Museum*). Kao i šibenski primjerak, nosi signaturu „Giovanni Heichele / à Trieste", a opseg klavijature mu je od F_1 do f_4 (šest oktava). Ima šest pedalâ: forte, fagot, una corda, jednostruki moderator, dvostruki moderator, „janjičarsku" ili „tursku".[1205] U Muzeju glazbe (španj. *Museu de la Música*) u Barceloni čuvaju se dva Heicheleova instrumenta: tzv. *Schrankklavier*, odnosno uspravni klavir (inv. oznaka MDMB 468),[1206] te stolni klavir (inv. oznaka MDMB 498).[1207]

Heicheleov klavir je u Muzej grada Šibenika dospio zalaganjem Božidara Grge. Otkupljen je od Milana Segarića s otoka Ista 18. kolovoza 1967. za 300 dinara. Obitelj Segarić doselila se na Ist krajem 17. stoljeća. U rodoslovljima išćunskih obitelji pronalazimo da je Milan Segarić (1908. – 2002.) bio sin Šime Segarića (1886. – 1967.) i Antice Segarić (rođ. Kozulić; 1890. – 1931.). Oženio se Marijom Smirčić (1914. – 2002.), s kojom nije imao djece. Njegova mlađa sestra zvala se Nika (1914. – 2001.).[1208] Na Istu, malom otoku zadarskog arhipelaga (površine 9,73 km^2), koji se nalazi između Molata na jugoistoku i Škarde na sjeverozapadu, ovaj je klavir bez sumnje bio raritetan primjerak.

31.3.3 Povijesni klavir (KPO 720)

Duguljasti korpus ovog klavira ima dimenzije 118,5 x 172 x 87 cm (visina bez nogu je 28 cm). Obložen je furnirom od kruškovine (imitacija ebanovine) i crno politiran što je naknadna intervencija. Stoji na četiri elegantne četvrtaste noge koje se pri dnu sužavaju. Tri dijela poklopca zatvaraju korpus odozgo, a četvrti sprijeda, tj. klavijaturu. Klavir je imao pet pedalâ na koljeno (srednja nedostaje). Jedna pedala je pokretala zvončiće (njem. *Glocken*), metalne kuglice smještene uz rub lijeve strane glasnjače. To je vjerojatno bila „janjičarska" ili „turska" pedala. Klavijatura ima opseg od F_1 do f_4 (šest oktava). Donje tipke (2,2 x 13,8 cm) načinjene su od bjelokosti, a gornje tipke (0,9 x 9,3 cm) od ebanovine. Žice od F_1 do A_1 su mjedene, a od B_1 do f_4 čelične.[1209] Pločica s natpisom iznad klavijature nedostaje, ali je na

---

[1204] Darja KOTER: *op. cit.*, 127.
[1205] Royal Academy of Music: Grand Piano, Giovanni Heichele, Trieste, c.1815, http://www.ram.ac.uk/museum/item/24170. Pristup: kolovoz 2017.
[1206] Museu de la Música: Colleccions, http://cataleg.museumusica.bcn.cat/detall/fons_instruments/H309749/?lang=ca&resultsetnav=59a85be8c9dc6. Pristup: kolovoz 2017.
[1207] Museu de la Música: Colleccions, http://cataleg.museumusica.bcn.cat/detall/fons_instruments/H309749/?lang=ca&resultsetnav=59a85be8c9dc6. Pristup: kolovoz 2017.
[1208] Branko SMOLJAN: Rodoslovlja išćunskih obitelji, u: Josip FARIČIĆ (ur.): *Otoci Ist i Škarda*, Sveučilište u Zadru – Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije – Matica hrvatska, Ogranak Zadar – Hrvatsko geografsko društvo, Zadar 2010, 498.
[1209] Podataci iz rukopisne dokumentacije Božidara Grge.

glasnjači goticom napisano „Wilhelm Löschen / bei der Carolus Kirche / in Wien“, odnosno „Wilhelm Löschen / kod crkve sv. Karla / u Beču“. Graditelj klavira i orgulja Wilhelm Löschen (1781. – 1839.) rođen je u Hannoveru, gdje je počeo učiti gradnju klavira. Ime mu se pojavljivalo i u varijantama kao Guillaume ili Gugliemo, a prezime kao Leschen, Loeschen ili Löscher. Kako bi usavršio svoje vještine, 1805. doselio se u Beč. Naukovao je u radionicama Johanna Jakoba Könnickea (oko 1756. – 1811.) i Josepha Brodmanna (1763. – 1848.), dvojice tamošnjih istaknutih graditelja. Nakon pet godina (1810.) dodijeljen mu je status građanina Beča i majstorsko pravo. U to je vrijeme njegova adresa bila Landstraße 380. Tijekom 1816. i 1817. živio je na adresi Wildpretmarkt 589. Od 1818. do smrti živio je u Wiedenu (gradski okrug Wien IV) na adresi Alleegasse 30 (od 1821. br. 93), u blizini crkve sv. Karla.[1210] Njegove su klavire hvalili bečki graditelj Conrad Graf te češki skladatelj i pijanist Ignaz Moscheles. Od 1830. uživao je status carskog i kraljevskog dvorskog graditelja klavira (njem. *K. K. Hofklaviermacher*).[1211] Prema stilskim i tehničkim karakteristikama mžemo pretpostaviti da je Leschenov klavir u Muzeju grada Šibenika vjerojatno nastao oko 1820. U muzej je dopremljen 8. studenog 1964. iz podruma kuće Gjadrov u vrlo lošem stanju. Božidar Grga ga je djelomično restaurirao od 6. ožujka do 31. srpnja 1967.

31.3.4 Povijesni klavir (KPO 740)

Duguljasti korpus ovog klavira ima dimenzije 127 x 233 x 93 cm (visina bez nogu je 35 cm). Obložen je furnirom od kruškovine, bajcan crvenkastosmeđe i politiran. Stoji na tri noge kružnog presjeka. Prednje noge su povezane zaobljenom daskom. Na centralno ovješenoj liri izvorno se nalazilo pet pedalâ, a sačuvane su dvije. Poklopac koji zatvara korpus sastoji se od četiriju dijelova, od kojih su tri preklopna. Klavijatura ima opseg od F_1 do f_4 (šest oktava; f_4 nedostaje). Donje tipke su bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje crne, načinjene od ebanovine. Ovalna pločica s imenom graditelja nije sačuvana pa nije poznato tko ga je izradio, ali se prema mehanici može pretpostaviti da je bečkog podrijetla. Izgled i gradbeno-oblikovni elementi upućuju da je nastao između 1820. i 1825. Furnir je na više mjesta oštećen, a žice su popucale. Bijele tipke nisu sve u ravnini, a kod nekih nedostaju oblozi. Kao vrlo dobro očuvan instrument, u potpuno upotrebljivom stanju, otkupljen je 18. kolovoza

[1210] Martha NOVAK CLINKSCALE: *op. cit.*, sv. 2, 230-231.
[1211] Christian FASTL: Leschen (Löschen, Löscher), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_L/Leschen_Familie.xml. Pristup: kolovoz 2017.

1966. od Krste Jarama iz Šibenika za 3500 dinara. Božidar Grga načinio je njegov tehnički opis i fotografije na temelju kojih je Ladislav Šaban prije otkupa iznio stručno mišljenje.[1212]

31.3.5 Povijesni klavir (KPO 4054)

Duguljasti korpus ovog klavira ima dimenzije 127,5 x 237,5 x 35,5 cm (visina bez nogu). Obložen je furnirom od orahovine. Poklopac koji zatvara korpus sastoji se od četiriju dijelova, od kojih su tri preklopna. Stalak za note je pravokutnog oblika s horizontalnom prečkom po sredini. Opseg klavijature je od C_1 do g_4 (šest oktava i čista kvinta). Donje tipke su bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje crne, načinjene od ebanovine. Na sredini prednje plohe iznad klavijature nalazi se četvrtasta porculanska pločica obrubljena mjedenim okvirom. Nosi natpis „Franz Bayer / in Wien“. Graditelj klavira Franz Bayer (Beyer) djelovao je u Beču od oko 1817. do 1851. Njegova radionica se od 1824. do 1829. nalazila na adresi

---

[1212] Ladislav Šaban usporedio je ovaj klavir s instrumentima kakve je izrađivao bečki graditelj Conrad Graff [sic → Graf], uz pretpostavku da je i ovaj možda jedan od njih. S tim se ipak ne bismo mogli složiti jer su Grofovi klaviri drugačijeg izgleda. Pored toga, 24. srpnja 1966. o klaviru se izrazio iznimno pozitivno i zapisao sljedeće: „Klavir ponuđen na prodaju nalazi se u vrlo dobrom stanju, lijepo očuvan, čak u cijelosti uporabiv uzmu li se neznatni popravci u obzir. Ima formu vrlo izduženog krila (duljina 233 cm), škrinja lijepo furnirana, bez ozljeda ili oštećenja. Korpus stoji na tri čvrsta zaobljena bidermajerska stupa, od kojih su oba prednja pri dnu spojena elegantnom zavojitom furniranom daskom na kojoj se nalaze pričvršćeni pedali, umjesto na kasnije uobičajenoj liri. Poklopac na tri preklopa posve zatvara u instrument ugrađenu klavijaturu, koja je vidljiva tek kada se otvori klavir. Raspored tipaka po boji recentan je, tj. donje su bijele, gornje crne, znak 19. stoljeća. Po opsegu glasova, klavijatura je podosta manja od današnjih, za više od jedne oktave. Posebno je karakteristično izrađen srednji dio klavira, u čijem je prostoru smještena klavijatura. Isti pokazuje prema van vrlo uočljivu krivinu, što je karakteristično u izvjesnom razdoblju za instrumente druge po redu svjetski poznate bečke tvornice klavira prve polovice 19. stoljeća, imenom Graff. Na Beč upućuje također tip konstrukcije mehanike čekića. Na samom instrumentu do sada nije otkrivena oznaka firme, ali se čini da je ista bila zapisana na ovalnoj pločici koja danas više ne postoji. Začuđuje da je broj žica potpun, a tragovi ranijih restauratorskih zahvata nisu vidljivi, bar ne u većem opsegu. Prvotno je klavir imao rijetku dispoziciju od 5 pedala, od kojih troje više nema jer su vjerojatno kao hir mode već odavno izgubili svoju svrhu. Preostala dva odgovaraju po svojoj svrsi današnjima i u redu su. Opisani klavir značajan je muzički povijesni relikt, stilski karakterističan i po vanjskom obliku i po instrumentalnim osobinama, pored toga dobro očuvan i pažen od strane vlasnika. Nastao je u Beču negdje oko g. 1820 – 1825., na što ukazuje tip mehanike, dok forma krila frapantno podsjeća na klavir tvrtke Graff. Možda će jednom detaljni pregled ovu pretpostavku potvrditi.
Posebno su značajne graditeljske karakteristike: plitki pad tipki i vrlo laki način sviranja, izgradnja sistema prigušnica te debljina i raspored broja žica. Ovo su sve karakteristike poznate iz klavira koji se čuva u Bonnu u Beethovenovom muzeju, jer je pripadao njemu i bio izgrađen baš po firmi Graff 1825. [1826., nap. V. V.]. Pošto je klavir u Šibeniku još u potpuno uporabivom stanju, a sadrži brojne karakteristike Beethovenovog klavira, to je od posebnog interesa za muzičare upoznati se sa zvukovima i tehničkim sviračkim karakteristikama ovog možda još jedinog dobro uzdržavanog i muzički upotrebljiva instrumenta iz naznačenih godina, naravno mislim na nas. Ova starinska obilježja ne zadovoljavaju više u potrebama vježbanja i sviranja na njemu, napušta ih se i odlaže na tavanu, pa su tako i svi redom propali. Svakom prilikom ukazujem na potrebu naše kulture, ujedno na njezin veliki nedostatak, što nisu nikada dovoljno brige vodili o našem historijskom instrumentariju, radi čega je već gotovo sav netragom iščeznuo i propao. Ukoliko se je slučajem po neki i spasio u nekom od naših muzeja, nijedan više nije u stanju uporabivosti, a popravci bi bili neobično skupi ukoliko bi se još uopće i našao neki dobar stručnjak koji bi ovakvu restauraciju umio, htio i mogao izvesti. Držim da bi upravo na ovu okolnost valjalo naročito ukazati, želim li dovoljno podvući vrijednost i rijetki dobar slučaj stanja šibenskog instrumenta. Usto je šibenski instrument vanjštinom lijepi bidermajerski stilski izložak, kakav ni u nas nije poznat.
Iz sviju navedenih razloga smatram da je opisani instrument značajan predmet inventara naše kulturne prošlosti i baštine, za koju cijena koju postavlja vlasnik nije nipošto pretjerana te njegovu kupnju izričito preporučam.“ Strojopis Ladislava Šabana *Upravi Muzeja grada Šibenika* iz dokumentacije Božidara Grge.

Hirschengasse 295, a od 1830. do 1851. na adresi Laimgrube 30.[1213] Sudjelovao je na obrtničkoj izložbi u Beču 1845. godine: „Izložbeni broj 1652. Franz Beyer, graditelj klavira u Beču, Laimgrube 30. Klavir u obliku krila.“[1214] Još jedno izvješće o njemu donosi: „Franz Beyer, graditelj klavira iz Beča: klavir u obliku krila od mahagonija, [opsega klavijature] od 6¾ oktave s bečkim mehanikom. Izlagač boravi na lokalnom području već 24 godine i uživa častan ugled, što je nedavno potvrdio ovim instrumentom. Bio je dobre izrade i dobrog tona. Beyer ima značajnu prodaju u inozemstvu. Zahvaljujući solidnom radu, kvaliteti izloženih instrumenata i ostvarenom izvozu, njegovi su proizvodi zavrijedili častan spomen.“[1215]

U Muzeju glazbenih instrumenata Sveučilišta u Leipzigu čuvaju se dva Bayerova klavira. Oba imaju istu signaturu kao i šibenski primjerak te četiri pedale. Prvi (inv. oznaka 3190) je nastao oko 1825. te ima opseg klavijature od F_1 do f_4 (šest oktava).[1216] Drugi (inv. oznaka 5530) je nastao oko 1835. te ima opseg klavijature od C_1 do g_4 (šest oktava i čista kvinta).[1217] Prema opsegu klavijature te gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je i klavir u Muzeju grada Šibenika nastao oko 1835. Izvana je relativno dobro očuvan, ali je instrumentalni ustroj oštećen (žice su popucale). Osim toga je i necjelovit. Nedostaju mu sve tri noge te lira s pedalama kojih je vjerojatno bilo četiri. Jedna je od novijih akvizicija Glazbene zbrike, koja je u MGŠ pristigla 2016. Darovala ga je Ljubica Frua iz Bilica, općine smještene tri km sjeverno od Šibenika. U razgovoru s njom u prosincu 2017. saznala sam da joj je klavir darovao djed. U Šibenik je dopremljen izravno iz Beča. Ljubica Frua završila je osnovnu i srednju glazbenu školu Ivana Lukačića u Šibeniku, kao i tri godine studija klavira na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Na ovom je klaviru svirala tijekom trećeg i četvrtog razreda osnovne škole. Budući da mu je bilo potrebno često ugađanje, roditelji su joj kupili pijanino na kojem je vježbala u kasnijem razdoblju svog školovanja.

[1213] Facteurs de pianos en Autriche: Bayer Franz, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_b.htm. Pristup: kolovoz 2016.

[1214] U izvorniku: „Nro. 1652. Franz Beyer, Fortepianomacher in Wien, Laimgrube an der Wien Nr. 30. Ein Flügel-Fortepiano.“ Cit. ***: *Verzeichniss der im Jahre 1845 in Wien öffentlich ausgestellten Gewerbs-Erzeugnisse der österreichischen Monarchie*, sv. 1, 214.

[1215] U izvorniku: „Franz Beyer, Clavier -Instrumentenmacher in Wien: Einen Flügel in Mahagony zu 6¾ Octaven, mit Wiener Mechanismus. Der Aussteller ist durch 24 Jahre auf dem hiesigen Platze ansässig und genießt einen ehrenwerthen Ruf, welchen er durch dieses Instrument neuerdings bestätigte. Es war von guter Arbeit und gutem Tone. Beyer hat einen nicht unbedeutenden Absatz im Auslände. Er wurde wegen anerkannter solider Arbeit, Güte des ausgestellten Instruments und bewirkter Ausfuhr seiner Erzeugnisse der ehrenvollen Erwähnung würdig befunden.“ Cit. Carl HARTMANN: Die musikalischen Instrumente und Geräte auf den österreichischen Gewerbeausstellung zu Wien im Jahr 1845, 28.

[1216] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_ULEI_M0002779. Pristup: prosinac 2017.

[1217] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_ULEI_M0005372. Pristup: prosinac 2017.

31.3.6 Povijesni klavir (KPO 742)

Duguljasti korpus ovog klavira ima dimenzije 130 x 247 x 88 cm (visina bez nogu je 37 cm). Stoji na tri tokarene noge na čijim su završecima kotačići od mjedi. Izrađen je od smrekovine i obložen orahovim furnirom. Na lijevoj bočnoj strani furnir se razlijepio, a na većem dijelu na toj strani ga niti nema. Na centralno ovješenoj liri bile su smještene tri pedale (srednja je izgubljena). Mehanika je u lošem stanju, a velik broj žica je popucao. Stalak za note je pravokutnog oblika s horizontalnom prečkom po sredini. Poklopac koji zatvara korpus sastoji se od četiriju dijelova, od kojih su tri preklopna. Gornji dio poklopca iznad klavijature je konkavno oblikovan. Opseg klavijature je od C_1 do g_4 (šest oktava i čista kvinta). Donje tipke su bijele boje, a gornje crne. Bijele tipke nisu sve u ravnini, a kod nekih su oblozi otpali. Na prednjoj plohi iznad klavijature, u četvrtastom okviru, nalazi se veliki intarzirani ukras s geometrijskim i vegetabilnim uzorcima. U njegovoj je sredini natpis „Matteo Müller / I. R. Pr. Fabbricatore / di Vienna“ („Matteo Müller / carski i kraljevski privilegirani graditelj / iz Beča“). Njemačko-austrijski graditelj klavira Mathias Müller stariji (1770. – 1844.) rođen je u Usingenu,[1218] u četvrti Wernborn. U Beč se doselio kao šegrt, a građansko pravo stekao je 5. svibnja 1797. Stanovao je na adresi Wieden 30 (okrug Wien IV), a od 1799. na adresi Wien 32. Dozvolu za gradnju klavira dobio je 24. prosinca 1804. Uživao je carsku i kraljevsku privilegiju za izradu klavira. Njegova radionica isprva se nalazila na adresi Gestättengasse 175 (Gestettengasse; okrug Wien III). Na adresu Praterstrasse 502 u Leopoldstadtu (okrug Wien II) preselio ju je 1819. Bio je predsjednik ceha graditelja klavira.[1219] Klavir koji se čuva u Muzeju grada Šibenika u njegovoj je radionici nastao oko 1840. Natpis na talijanskom jeziku, koji je Müller kao graditelj s njemačkoga govornog područja stavio na njega, upućuje da je bio namijenjen za talijansko tržište. Otkupljen je 26. kolovoza 1968. od Josipa Ljubkovića iz Šibenika za 2500 dinara.

Mathias Müller ubraja se među najinovativnije bečke graditelje svoga vremena. Njegov najvažniji izum bio je jedan od najranijih tipova uspravnog klavira, tzv. *Ditanaklasis* ili *Dittaléloclange*, sagrađen 1800. Budući da je imao rezonantni ormar koji se proteže od poda uvis i klavijaturu postavljenu po sredini ormara, predstavljao je prototip prvog pijanina.[1220] Opseg klavijature bio mu je pet i pol oktava. U početku je bio namijenjen za dva svirača jer je imao dvije klavijature – po jednu sa svake strane rezonantnog ormara. Müller je

---

[1218] Usingen je grad u njemačkoj saveznoj državi Hessen, smješten 27 km sjeverozapano od Frankfurta na Majni.
[1219] Rudolf HOPFNER: Müller, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_M/Mueller_Familie_2.xml. Pristup: kolovoz 2017.
[1220] Alfons HUBER: Müller, Matthias (1769/70–1844), u: Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*, 248.

1803. razvio jeftiniji model s jednom klavijaturom. Nakon smrti Carla Leopolda Rölliga (oko 1745. – 1804.), njemačkog skladatelja i svirača glasharmonike, Müller je preuzeo od njegovih nasljednika povlastice za orfiku te je nastavio usavršavati.[1221] Izlagao je na obrtničkoj izložbi u Beču 1839. o čemu je zabilježeno: „Izložbeni broj 680. Mathias Müller, građanin i graditelj klavira iz Beča, Leopoldstadt, Praterstrasse 502, izložio je klavir u obliku krila iz svoje radionice koja je dobro poznata već niz godina.“[1222]

Jedan Müllerov klavir posjedovala je Maria Josepha Hermengilde Esterházy (1768. – 1845.), supruga princa Nikolausa II. Esterházyja (1765. – 1833.). Gradnjom klavira bavio se i njegov sin Mathias Müller mlađi (1807. – nakon 1835.). Status graditelja klavira stekao je 1824. U bečkom adresaru je do 1835. bio zabilježen na adresi Praterstrasse 502 što bi upućivalo da je radio u očevoj radionici. Jedan klavir Mathiasa Müllera mlađeg, nastao u Beču oko 1835., čuva se u Zbirci klavira Danijela i Ljubomira Gašparovića u Zagrebu. Ima drvenu konstrukciju s jednim željeznim potpornjem. Mehanika mu je bečka, a opseg klavijature od C_1 do g_4 (šest oktava i čista kvinta). U metalnom četvrtastom okviru iznad klavijature nalazi se natpis „Mathias Müller Junior / Imp.^{to} Reg. priv.^{to} Fabbricatore / di Pianoforte di Vienna“.[1223]

31.3.7 Klavir (KPO 3546)

Drveni korpus ovog klavira, dimenzija 137 x 165 x 91 cm, obložen je furnirom od orahovine. Unutar njega smještena je drvena konstrukcija s tri željezne grede i ravnim žicama. Stoji na tri masivne noge koje su gore šire, pri dnu se sužavaju, a na završecima imaju kotačiće. Poklopac iznad klavijature rasklapa se na dva dijela. Opseg klavijature je od A_2 do a_4 (sedam oktava). Donje tipke (2,1 x 15,3 cm) su bijele boje, obložene bjelokosti, Gornje tipke (0,9 x 9,4 cm) su crne, načinjene od ebanovine. Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je nastao oko 1860. Odlikuje se elegantnim izgledom i skladnim linijama. Naročito lijepo je izrezbaren stalak za note vegetabilnim uzorcima i lirom u sredini. Lijevo i desno od stalka za note su četvrtasta pomična postolja, također izrezbarena vegetabilnim uzorcima i lirom u sredini. Nad ostatkom instrumenta je veliki poklopac koji se

[1221] Orfika je naziv za mali prenosivi klavir koji je 1795. izumio Carl Leopold Röllig. Najprije je imala opseg klavijature od dvije, kasnije tri do četiri oktave te bečki tip mehanike. Rasporedom žica nastojala je imitirati antičku liru, Orfejev atribut. Osim na stolu ili u krilu, mogla se držati poput gitare na ramenu pa zapravo predstavlja preteču klavijatare (eng. *keytar* što je nastalo spajanjem engleskih termina *keyboard* i *guitar*), sintesajzera-gitare omiljenog u popularnoj glazbi sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća.
[1222] U izvorniku: „Exp. Nro. 680. Mathias Müller, bürgerl. Claviermacher zu Wien, Leopoldstadt, Praterstrasse Nr. 502, stellte ein Flügel-Fortepiano seiner, seit einer Reihe von Jahren vortheilhaft bekannten Fabrication aus.“ Cit. ***: *Bericht über die zweite allgemeine österreichische Gewerbsprodukten-Ausstellung im Jahre 1839*, 643.
[1223] Ljubomir GAŠPAROVIĆ: *Deset klavira iz zbirke Ljubomira Gašparovića*, 12-13.

rasklapa na dva dijela. Na centralno ovješenoj liri smještene su dvije pedale (lijeva piano i desna forte). U pravokutnom okviru iznad klavijature nalazi se intarzirani natpis „Franz Hartl / in Wien“. Klavir je u Beču sagradio Franz Hartl, graditelj koji je djelovao od 1847. do 1863. godine.[1224] U *Općem trgovačkom, obrtničkom i tvorničkom almanahu Austrijskog Carstva* iz 1848. zabilježeno je da je djelovao u Wiedenu (gradski okrug Wien IV), na adresi Leopoldgasse 841.[1225] Druge podatake o njemu za sada nije bilo moguće pronaći. U bazi podataka o povijesnim klavirima nastalima između 1700. i 1860. nije zabilježen nijedan instrument Franza Hartla u nekoj javnoj ili privatnoj zbirci.[1226] U *Atlasu klavirskih brojeva* se ne spominje.[1227] Osim manjih oštećenja furnira, klavir je izvana relativno dobro očuvan. Po rezonantnoj ploči nešto se razlijalo od čega je ostala velika mrlja. Žice su vjerojatno naknadno promijenjene. Međutim, uočljivo je iznimno loše stanje klavijature. Oblozi donjih tipaka nedostaju, a kod onih kod kojih su sačuvani, gornji dijelovi su umrljani crvenom bojom. Klavir je jako neugođen, ali ipak svira.

Muzeju grada Šibenika darovao ga je 2014. Branko Sruk, umirovljeni liječnik specijalist medicine rada iz Zagreba. U razgovoru s Brankom Srukom u kolovozu 2017. saznala sam da ga je naslijedio od majke Ane Sruk, koja ga je pak naslijedila od Gizele (Gigele) Montanari († 1948.).[1228] Ona je sa suprugom Antom Montanarijem stanovala na adresi Obala palih omladinaca 3. Ante Montanari vodio je tvornicu tjestenine i kruha. U Šibeniku se uz rijeku Krku još 1850. pojavio parni mlin, prvi industrijski pogon takve vrste u Dalmaciji. Vlasnik mu je bio Giovanni (Ivan) Montanari. On je 1868. uložio kapital u otkup vrta s gospodarskim zgradama napuštenoga samostana sv. Dominika na obali radi proširivanja tvornice i uređenja reprezentativnog stambenog zdanja. Putopisni zapisi i bilješke kroničara navode da je 1875. u njegovu raskošnom salonu na drugom katu bila upriličena svečanost za političku i vojnu elitu prilikom posjeta cara Franje Josipa I.[1229] Prema sačuvanom nacrtu, tvornica Montanari na obali bila je veliki kompleks koji je ujedinjavao čak sedam zgrada. Središnja zgrada je bila najveća i koristila se za stanovanje. Do nje se pristupalo izravno s

---

[1224] Facteurs de pianos en Autriche: Hartl Franz, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_h.htm. Pristup: kolovoz 2017.

[1225] U izvorniku: „Hartl Franz, neue Wieden, Leopoldsgasse Nr. 841, im 1. Stock.“ Cit. Franz B. FRAY (ur.): *Allgemeiner Handels-, Gewerbs- und Fabriks-Almanach für den österreichischen Kaiserstaat: Jahrgang 1848, Druck* von *Bl. Höfel*, Druck von Bl. Höfel, Beč [1848], 429.

[1226] Clinkscale Online: A Comprehensive Database of Early Pianos 1700-1860, http://earlypianos.org/. Pristup: kolovoz 2017.

[1227] Jan GROßBACH: *op. cit.*

[1228] Branko Sruk ustupio mi je i tri fotografije Gizele Montanari. Na prvoj je prikazana sa suprugom (oko 1910.), a na druge je dvije (nastale 1930-ih, odnosno u prvoj polovici 1940-ih) sama. Fotografije se čuvaju u obiteljskoj dokumentaciji Branka Sruka, kojem zahvaljujem na njihovu ustupanju.

[1229] Jagoda MARKOVIĆ: *Šibenik u doba modernizacije*, Institut za povijest umjetnosti – Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“, Zagreb – Šibenik 2009, 121.

obale. Proizvodni kompleks bio je uvučen i do njega se pristupalo s istoka internom ulicom kojom su prolazila zaprežna kola natovarena žitom. U prizemlju kompleksa bio je proizvodni pogon. U njemu su bili parni stroj koji je pokretao torkul (kameni blok za mljevenje žita) i dva kotla koji su služili u procesu proizvodnje tjestenine.[1230]

31.3.8 Klavir (KPO 4130)

Drveni korpus ovog klavira, dimenzija 137 x 205 x 94 cm, obložen je furnirom od orahovine i smeđe politiran. Ima polumetalnu konstrukciju s tri željezne grede i ravnim žicama. Stoji na tri masivne noge koje su gore šire, pri dnu se sužavaju, a na završecima imaju kotačiće. Opseg klavijature je od A_2 do a_4 (sedam oktava). Donje tipke su bijele boje, obložene bjelokosti. Gornje tipke su crne, načinjene od ebanovine. Poklopac iznad klavijature rasklapa se na dva dijela. Nad ostatkom instrumenta je veliki poklopac koji se također rasklapa na dva dijela. Na centralno ovješenoj liri smještene su dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Klavir se odlikuje kvalitetnom izradom. Osobitu pažnju privlači stalak za note s okomitim prečkama i pet medaljona po sredini. Načinjeni su simetrično: vanjski su veći, unutrašnji manji, a u središnjem je medaljonu portret Wolfganga Amadeusa Mozarta.[1231]

Natpis iznad klavijature „E. Hlanatsch in Wien“ upućuje da ga je u Beču sagradio Ernest Hlanatsch. Natpis na glasnjači „Ernest Hlanatsch / in Wien / 430“ otkriva da je ovaj klavir 430. instrument iz njegove radionice. Lijevo i desno od signature su kružnice s natpisom „Silberne Preis“ („Srebrna nagrada“), odnosno „Medaile 1869“ („Medalja 1869.“). Osvojena medalja na izložbi 1869. za sada je jedini podatak koji se može povezati s Hlanatschevim djelovanjem jer se u glazbenim enciklopedijama[1232] i bazi podataka o austrijskim graditeljima klavira[1233] uopće ne spominje. Ostaje nejasno gdje se spomenuta izložba održala. U *Atlasu klavirskih brojeva* naveden je Ernest Hlavatsch [slovo *v* umjesto *n* u prezimenu, nap. V. V.], koji je bio aktivan 1886. godine.[1234] Na temelju iznesenoga možemo pretpostaviti da je klavir nastao između 1870. i 1886. Oštećeno mu je i necjelovito kućište, kao i instrumentalni ustroj. Klavir je za MGŠ je otkupljen 1972. godine.[1235]

[1230] Ivo ŠPRLJAN: Industrijski objekti u Šibeniku, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 37/38 (2013/2014), 1-2.
[1231] Riječ je zapravo o njegovu neautentičnom portretu koji je 1808., 17 godina nakon skladateljeve smrti, naslikao Buchard Dubcek. Usp. Mozart Portraits: Inauthentic, http://www.mozartportraits.com/index.php?CatID=3&p=1. Pristup: prosinac 2017.
[1232] Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*
[1233] Facteurs de pianos en Autriche, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_h.htm. Pristup: travanj 2018
[1234] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 144.
[1235] U stručnoj ocjeni instrumenta od 24. travnja 1972. Božidar Grga je zapisao: „Odmah moram reći da je glasovir izvrsno očuvan i da mu mehanizam nije puno istrošen. Interesantan je jer je lijepi obrtni komad. Svaki dio govori o pomnjivoj izradi. Danas se susreće dosta glasovira iz konca prošlog stoljeća [19. stoljeća, nap. V.

31.3.9 Klavir (KPO 4164)

Iznad klavijature ovog klavira nalazi se signatura „Piano-Forte-Fabrik / Prämiirt / E. Luner in Wien“, odnosno „Nagrađivana tvornica za izradu klavira / E. Luner u Beču“. Tvornica Edmunda Lunera djelovala je u Atzgersdorfu, općini u Donjoj Austriji, koja je danas dio bečkoga gradskog okruga XXIII pod nazivom Liesing.[1236] Tvornicu je 1892. osnovao Lunerov punac Alois Parttart (Pattart; 1841. – 1898.). Parttart je bio zet bečkoga graditelja klavira Johanna Bessnera, čiji je klavir nastao oko 1865. u ovome radu zabilježen u Kulturno-povijesnoj zbirci Gradskog muzeja Križevci (GMK-7764). Parttart je u Atzgersdorfu 1894. sagradio i koncertnu dvoranu. Uživao je carsku i kraljevku privilegiju za izradu klavira (njem. *K. K. Privilegium*).[1237] Luner je preuzeo tvornicu 1900. te je nastavio voditi pod imenom „Alois Parttart's Eidam, Inh.[aber] Edmund Luner“, odnosno „Zet Aloisa Parttarta, vlasnik Edmund Luner“.[1238] Zahvaljujući serijskom broju 10 783 napisanom na glasnjači možemo odrediti da je ovaj klavir nastao 1900. Te su se godine u Lunerovoj tvornici izrađivali klaviri od serijskog broja 10 745.[1239] Crno politirani drveni korpus stoji na tri masivne poligonalne noge. Na centralno ovješenoj liri nalaze se dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Stalak za note je izrezbaren geometrijskim i biljnim motivima. Klavir ima metalnu konstrukciju s kompaktnim željeznim okvirom. Odlikuje se ravnim žicama i bečkom mehanikom. Opseg klavijature iznosi sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke nisu sve u ravnini, a nekima nedostaju oblozi. Furnir je na više mjesta oštećen; na poklopcu nad instrumentom dijelovi ga nedostaju.

Ovaj je klavir jedna od najnovijih akvizicija Glazbene zbirke, koja u muzej stigla u ožujku 2018. Darovao ga je Ivan Marcelić iz Zadra. Klavir je pripadao njegovoj majci Meiri Marcelić (rođ. Brkić). S njim sam razgovala u travnju i svibnju 2018., kada me za bolje razumijevanje priče vezane uz ovaj klavir upoznao s rodoslovljem svoje obitelji. U Šibeniku

---

V.], ali malo koji ima i danas lijepi ton. Ovaj klavir i danas lijepo zvoni pa je tim interesantniji. (…) Ovaj glasovir držim u evidenciji već petu godinu. Prijašnji njegov vlasnik bio je učitelj Vukov iz Mandaline. Njegov sin mi je rekao da ga je kupio u Zagrebu u što je teško povjerovati. Ima indicija da je taj instrument bio u Šibeniku puno ranije. Popravljao ga je neki de Moscketti 8. prosinca 1917. g. Potpis tog Mosckettija našao sam u još nekim glasovirima u Šibeniku, a isto tako i u orguljama. Bio bi to stvarno slučaj da je taj Moscketti putovao do Zagreba popravljati glasovire. Tada ih je u Dalmaciji bilo puno, posla je bilo na pretek (popravci i uštimavanje), u Zagreb je bez sumnje imao boljih meštara od ovog iz provincije. Simo Zlatan je kupio od Vukova ovaj glasovir pred 3-4 godine.“ Strojopis Božidara Grge *Stručna ocjena sarog glasovira u vlasništvu Sime Zlatana* iz njegove dokumentacije. Što se tiče de Mosckettija [sic], riječ je o Leonardu de Moschettiju. Za njega je Božidar Grga zabilježio da je popravljao orgulje u župnim crkvama sv. Nikole u Čilipima (1902., 1908. i 1922.), sv. Josipa u Veloj Luci na Korčuli (1907.), sv. Duha u Tisnom (1908.) te sv. Stošije u Biogradu na Moru (1929). Usp. Organum Šibenik: Orguljari u Hrvatskoj u prošlosti: De Moschetti, Leonardo, http:// organum.hr/index.php/o-orguljarima/orguljari-u-hrvatskoj-kroz-povijest/.Pristup: prosinac 2017.

[1236] Mali dio nekadašnje općine Atzgersdorf danas je dio bečkoga gradskog okruga XII pod nazivom Miedling.

[1237] Barbara BOISITS: Parttart (Pattart), Alois, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_P/Parttart_Alois.xml. Pristup: travanj 2018.

[1238] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 191 i 223.

[1239] *Ibid.*, 223.

su živjele dvije sestre: Marija i Perina Mišura. Marija Mišura (1892. – 1981.) bila je udana za Teodora Mirkovića (1898. – 1976.). Perina Mišura bila je udana za Liberata Ladavca (1890. – 1962.). Teodor Mirković i Liberat Ladavac bili su vojnici u austro-ugarskoj vojsci. Marija i Teodor Mirković nisu imali djece. Perina i Liberat Ladavac imali su kćer Liberatu (Bertu) Ladavac (1914. – 1989.),[1240] majku Meire Marcelić i baku Ivana Marcelića. Ona se udala za Zdravka Brkića s kojim je imala troje djece: sinove po imenu Rok i Noe te kćer Meiru. Do gimnazijske dobi Meiru su odgajali teta Marija i tetak Teodor Mirković koji su živjeli u Mandalini. Kada je 1950-ih krenula u glazbenu školu, kupili su joj ovaj klavir. Meira je završila osnovnu glazbenu školu. Kada se 1969. udala i preselila u Zadar, uzela je sa sobom i klavir. U domu Marcelićevih redovito se ugađao i njemu se sviralo. Suprug Meire Marcelić bio je proslavljeni zadarski košarkaš Bruno Marcelić (1943. – 2016.), koji je u generaciji s Giuseppom Pinom Gjergjom (Josip Đerđa) i Krešimirom Ćosićem osvojio pet prvenstava bivše države i Kup 1970. Ivan Marcelić je završio osnovnu glazbenu školu (glavni predmet klavir). Diplomirao je na Kineziološkom fakultetu u Zagrebu. Živi u Zadru i bavi se nautikom. Zahvaljujući njegovu darovanju, klavir se nakon 49 godina vratio u Šibenik.

31.3.10 Klavir (KPO 4044)

U atriju stalnog postava Muzeja grada Šibenika – pored dijela gdje je predstavljena arheologija šibenskog kraja – nalazi se klavir marke *Petrof*. Dimenzije su mu 147,5 x 183 x 100 cm. Izrađen je od svijetlog tvrdog drva i premazan lakom visokog sjaja. Stoji na tri četverostrane noge koje završavaju kotačićima. Ima metalnu konstrukciju s kompaktnim željeznim okvirom. Žice su križane. Odlikuje se engleskom mehanikom s dvostrukom repeticijom. Opseg klavijature je od A_2 do c_5 (sedam oktava i mala terca). Donje tipke (2,2 x 15,8 cm) su bijele, a gornje (0,9 x 9,5 cm) crne boje. Ima dvije pedale (lijevu piano i desnu forte). Prema serijskom broju 415 527 može se odrediti da je u tvornici *Petrof* u Kraljičinom Gradcu nastao 1984. Te su se godine proizvodili instrumenti od serijskog broja 400 000, a sljedeće (1985.) od broja 423 700.[1241] Ovo je zapravo jedini instrument u šibenskom muzeju koji je javno „vidljiv“. U izvrsnom je stanju. Na njemu se povremeno muzicira i tada ga se ugađa. Osim toga, potječe iz tvornice koja ima dugu i uspješnu tradiciju.[1242] Pripada Petrofovoj standard seriji, modelu *Petrof III Melodie*.[1243] Darovao ga je Grad Šibenik nakon

[1240] Zahvaljujem Ivanu Marceliću na ustupanju fotografije obiteljske grobnice s koje su preuzeti podaci o godinama rođenja i smrti spomenutih članova njegove obitelji.
[1241] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 227.
[1242] Povijest tvornice *Petrof* opisana je kod klavira iz Kulturno-povijesne zbirke Samoborskog muzeja (SM-bb).
[1243] Zahvaljujem Evi Horinkovoj iz Prodajnog odjela tvornice *Petrof* na ovom podatku.

Domovinskog rata. Malo stariji klavir iz ove tvornice zabilježen je u ovome radu u Samoborskom muzeju (SM-bb), koji je izrađen 1976. Znatno starijeg datuma su klaviri *Petrof* iz fundsa Gradskog muzeja Požega (GMP 26.505; 1893.) i Muzeja Brodskog Posavlja (T-176; oko 1900.). Vremenski im je blizak pijanino *Petrof* iz Zbirke glazbenih instrumenata Muzeja Slavonije u Osijeku (MSO-217952), nastao je krajem 19. stoljeća.

31.3.11 Pijanino (KPO 4131)

Smeđe politirani drveni korpus ovog pijanina ima dimenzije 136 x 57 x 126 cm. Na sredini crne ploče iznad klavijature nalazi se grb dvoglavog orla i natpis „Kais. kön. auss. Priv. [kaiserlich-königliches ausschließliches Privilegium] / B. Filippi in Wien“, odnosno „Carsko-kraljevska ekskluzivna privilegija / B. Filippi u Beču“. Natpis upućuje da ga je sagradio bečki graditelj Benedict (Benedetto) Filippi. On je od 1852. do smrti 1863. djelovao u Mariahilfu 80 (gradski okrug Wien VI).[1244] U *Listu zakonah i dilopisah vlade za pokrajinu Veneciju* iz 1852. zabilježeno je da je dobio jednogodišnje isključivo pravo za postavljanje engleskog tipa mehanike unutar korpusa klavira bečke konstrukcije. Novi mehanizam omogućio je bolje ponavljanje (repeticiju) tonova.[1245] U ljubljanskom dnevniku *Laibacher Zeitung*, u prilogu pod nazivom *Amtsblatt zur Laibacher Zeitung* od 13. siječnja 1854., saznajemo da mu je to pravo produljeno: „Ministarstvo trgovine je 24. listopada 1853., [naredbom] B. 7784 H, graditelju klavira Benedictu Filippiju iz Beča, produljilo ekskluzivno pravo, koje vrijedi na području čitavog Carstva u trajanju od dvije godine, za izum kojim je u korpus klavira bečke konstrukcije ugrađen engleski tip mehanike; ona ima obrnuti udarac batića po žicama ispod drvene ploče u koju su uvrnuti vijci za ugodbu.“[1246]

Klavijatura ima opseg od A_2 do a_4 (sedam oktava). Korpus je ispod klavijature i na bočnim stranama ukrašen jednostavnom crnom zrnatom ogradom. Na dnu donjeg dijela korpusa smještene su dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Pijanino ima drvenu

---

[1244] Facteurs de pianos en Autriche: Filippi Benedict, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_f.htm. Pristup: kolovoz 2017.

[1245] U izvorniku: „A Benedetto Filippi, fabbricatore di gravicembali a Vienna, Mariahilf, N. 80, privilegio di un anno per l’invenzione di collcare nelle casse dei cembali predisposte pel meccanismo viennese quello inglese, di applicarvi, cioè, sotto l’anima la battuta inversa, senza affievolire quest’ultima, di rendere superfluo un gran numero di sostegni, e di ottenere l’elasticità e la ripetizione, mediante un nuovo meccanismo in tale incontro inventato. Se ne chiese il segreto. N. 7625-H.“ Cit. ***: *Bollettino delle leggi e degli atti del governo delle provincie Venete*, Giuseppe Antonelli, Venecija 1852, sv. 5, 1099-1100.

[1246] U izvorniku: „Das Handelsministerium hat am 24. October 1853, B. 7784 H, daß dem Benedict Filippi, klavier-Instrumentenmacher in Wien, am 12. October 1852 auf eine Erfindung, in einem Klavierkasten der Wiener Mechanik die englische Mechanik, nämlich den verkehrten Anschlag unter dem Stimmstocke anzubringen, ohne denselben zu schwächen, verliehene ausschliessende Privilegium mit Ausdehnung der Wirksamkeit aus den Umfang des gesammten Reiches auf die Dauer des zweiten Jahres zu verlängern befunden.“ Cit. ***: K. k. ausschließende Privilegien, *Amtsblatt zur Laibacher Zeitung*, 73 (13. siječnja 1854.) 10, 30.

konstrukciju ojačanu metalnim okvirom. U radionici Benedicta Filippija vjerojatno je nastao oko 1860. Međutim, stilski ne odgovara tom razdoblju. Npr. nema svijećnjake koji su bili čest ukras na tadašnjim pijaninima, a osim ograde ispod klavijature i na bočnim stranama nema drugih ukrasa. Nije u izvornom stanju. U kasnijem su razdoblju (vjerojatno na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće) na njemu rađene preinake. Moguće je da je neki majstor iskoristio dva različita instrumenta te ih spojio u jedan „moderniji“. Oštećen je i necjelovit. Na više su mjesta vidljiva veća oštećenja furnira. Detalje vezane uz mehaniku nije moguće odrediti jer velik broj dijelova nedostaje. Batići koji su sačuvani vjerojatno nisu izvorni. Bijele tipke nisu sve u ravnini. Tkanina ili ukrasna mreža koja je s prednje strane prekrivala gornji i donji dio korpusa nedostaje. Ime prijašnjeg vlasnika nije zabilježeno.

31.3.12 Pijanino (KPO 2622)

Korpus ovog pijanina, izrađen od crno obojenog politiranog drva, ima dimenzije 150 x 65,5 x 140 cm. Pravokutnog je oblika, ravnih i glatkih ploha. Na prednjoj gornjoj strani korpusa izrezbarena su tri panoa sa zasebnim okvirima. Srednji ovalni pano je najveći. Lijevi i desni panoi su manji, pravokutnog oblika. Načinjeni su simetrično. Rubovi panoa uokvireni su ogradicom. Na donjoj strani korpusa je veliki pravokutni pano. Na dnu korpusa nalaze se tri pedale: lijeva piano (jednostruki moderator), srednja pianissimo (dvostruki moderator) i desna forte. Na bočnim stranama ispod klavijature su konkavni stupovi. Ispod njih su izvučene četverostrane noge. Klavijatura ima opseg od A_2 do a_4 (sedam oktava). Donje tipke su bijele boje, a gornje crne. Natpis iznad klavijature „Strauss / Berlin“ otkriva da ga je u Berlinu izgradio Carl Strauss, graditelj o kojem za sada u glazbenim enciklopedijama, specijalističkim studijama i bazama podataka nisam uspjela pronaći nikakve podatke. Neposredno iznad tipaka je duguljasta pločica s natpisom „Cesati & Fornasari / Pianoforti – Autopiani – Radio / Milan – Via Rastrellli 14“, koja otkriva da je kupljen u milanskoj trgovini *Società F. Cesati & F. Fornasari*, koja je zastupala ugledn klavirsk kuće kao što su *Blüthner* ili *Steinway & Sons.* Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je ovaj pijanino nastao oko 1900. Mehanika ne radi, donje tipke nisu u ravnini, a furnir je oštećen. Bio je u vlasništvu obitelji Perica iz Zadra. Otkupljen je 27. prosinca 2007. od Hrvoja Perice, kustosa i voditelja Muzeja grada Zadra Narodnog muzeja Zadar.

31.4 Skupina gudačkih instrumenata

Gudački instrumenti umjetničke glazbe u ovoj zbirci zastupljeni su s dvije violine. Prva violina nema signaturu na temelju koje bi se moglo odrediti ime graditelja i mjesto podrijetla. Može se pretpostaviti da potječe iz druge polovice 19. stoljeća. Druga violina je nastala u tvornici *Meinel & Herold* u Klingenthalu u Saskoj, vjerojatno oko 1920. Kao što je spomenuto u uvodnom dijelu ovog poglavlja, u zbirci se čuva i desetak neinventiranih gusli – tradicijskih gudačkih instrumenata.

31.4.1 Violina (KPO 1678)

Ukupna duljina violine je 60 cm, duljina korpusa je 36 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20,5 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Lak je narančastosmeđe boje. Na donjoj lijevoj strani korpusa pričvršćen je crni podbradak. Rubovi glasnjače i dna ukrašeni su tankom crnom viticom. Glasnjača i dno su na više mjesta oštećeni. Osim toga, violina je necjelovita: nedostaju konjić, žičnjak i žice. Drveni vijci na vratu su svi na broju i čitavi. Nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati ime graditelja i mjesto podrijetla. Vjerojatno je nastala u drugoj polovici 19. stoljeća.

Pripadala je književniku Simi Matavulju (1852. – 1908.). Otkupljena je 30. lipnja 1971. od Jerka Bučića, supruga humanitarke i kazališne redateljice Milke Bučić (rođ. Matavulj; 1889. – 1970.), čiji je Simo Matavulj bio stric. Jerko Bučić, notar podrijetlom s otoka Hvara, u Šibeniku je za vrijeme prve talijanske okupacije 1918. vodio mješoviti zbor, a 1945. bio je prvi ravnatelj Narodnog kazališta. Milka i Jerko upoznali su se u Hrvatskom muzikalnom društvu Kolo (osnovanom 1899.), u kojem je ona pjevala u mješovitom zboru, a on svirao u društvenom orkestru. Oženili su se 1917. Naredne godine, za vrijeme talijanske okupacije Šibenika, bračni par Bučić otišao je na Hvar, gdje je započeo Milkin humanitarni i društveni rad u kazališnim amaterskim družinama i ženskoj zadruzi. Hvar su napustili 1934. Vrativši se u Šibenik posvetili su se razvoju kazališnog amaterizma i radu u humanitarnim organizacijama. Od 1936. do 1940. zajedno su glumili u kazališnom odsjeku Sokolskog društva.[1247] Na Hvar su ponovno otišli 1943. i tamo osnivali prvu partizansku bolnicu. Kad je bolnica s Hvara evakuirana na Vis, obitelj Bučić također odlazi na Vis, a potom u Italiju. Nakon završetka rata 1945. vratili su se u Šibenik. Milka Bučić pomagala je nezbrinutoj djeci, otvarala kuhinje i dječje jaslice te vodila kazališne i baletne amaterske grupe. Oživjela je i rad Crvenog križa, u kojem je vodila niz humanitarnih akcija. Osobito je bio značajan njezin rad u

[1247] Ivo LIVAKOVIĆ: *Kazališni život Šibenika*, Muzej grada Šibenika, Šibenik 1984, 86-87.

razvoju kazališnog amaterizma u Šibeniku. Vodila je ponajbolju amatersku dramsku družinu Crvenog križa u Šibeniku, koja je od 1945. do 1954. izvela više od dvadeset predstava.[1248]

Simo Matavulj u rodnom je Šibeniku završio osnovnu školu i prva dva razreda gimnazije. Nakon toga se odlučio posvetiti kaluđerskom (redovničkom) pozivu te je otišao u manastir Krupa u Obrovcu. Međutim, napustio je manastir i 1871. završio učiteljsku školu u Zadru. Službovao je kao učitelj u dalmatinskim selima, a potom je bio nastavnik talijanskoga jezika u pomorskoj školi u Herceg Novom (1874. – 1881.). Zbog sudjelovanja u Bokeljskom ustanku protiv Austro-Ugarske Monarhije 1881. bio je primoran otići u Cetinje u Crnu Goru. Tamo je predavao francuski jezik u gimnaziji i bio učitelj kneževih sinova. Od 1887. živio je u Srbiji. Napisao je romantične pripovijetke iz crnogorskoga života (*Iz Crne Gore i Primorja*, I–II, 1888. – 1889.; *Iz raznijeh krajeva*, 1893.; *Car Duklijan*, 1906.), zbirke pripovjedaka (*Iz primorskog života*, 1890.; *Sa Jadrana*, 1891.; *S mora i planine*, 1901.; *Posljednji vitezovi*, 1903.), putopise (*Po Levantu*; *Boka i Bokelji*, 1893.) i autobiografiju *Bilješke jednog pisca* (posmrtno, 1923.). U romanu *Bakonja fra Brne* (1892.) na duhovit je način opisao život redovnika u franjevačkom samostanu na otočiću Visovcu.[1249]

Trgovačko-poduzetnička obitelj Matavulj bila je pionir industrijalizacije kakva se u Dalmaciji razvila 60-ih godina 19. stoljeća. Simina majka Simeona Šima Matavulj (rođ. Triva) osnovala je 1844. sa suprugom Stevanom u obiteljskoj kući u šibenskoj Varoši **(**danas u slijepom odvojku Ulice kralja Zvonimira) *Industriju narodnog veziva*. Bavila se izradom šibenskih kapa – većih crvenih kapa (danas najčešće narančastih) s dva niza crnih vezenih ukrasa (obično zvanih *bovuli*, *bouli*, *boule* ili *bule*). Posao su nastavili voditi Simeonin sin Đuro Matavulj (Simin brat), Đurina supruga Ana Matavulj, Đurin sin Simo Matavulj mlađi i Đurina kćer Milka Bučević.[1250] Kasnijom modernizacijom tehnologije, pod vodstvom Ane Matavulj 1920-ih dnevno se proizvodilo tisuću kapa, ponekad čak i dvije tisuće, koje su nalazile kupce diljem Dalmacije, Like i Bosne. Đuro Matavulj proširio je poduzetničke aktivnosti te je 1884. započeo s proizvodnjom *Maraskina i finih likera G. S. Matavulj*, koju je nastavio njegov sin Marko. Poslije Prvog svjetskog rata Matavuljevi proizvodi prodavali su se na području cijele Dalmacije, a likeri izvozili u tadašnju Čehoslovačku i Južnu Ameriku. Industrijska aktivnost ove obitelji u kontinuitetu je trajala od 1844. do 1934. godine.[1251]

[1248] Ivo LIVAKOVIĆ: *Poznati Šibenčani: šibenski biografski leksikon*, Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“, Šibenik 2003, 82-83.
[1249] *Ibid.*, 300-301.
[1250] Jadran KALE: Kako tradiciju izložiti in situ: projektni zadatak Rossini i Matavulj u Šibeniku, *Etnološka istraživanja*, 16 (2011), 15-19.
[1251] Cit. Jagoda MARKOVIĆ: *op. cit.*, 126.

31.4.2 Violina (KPO 3374)

Ukupna duljina violine je 60 cm, duljina korpusa je 35,5 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 21 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Lak je tamnosmeđe boje. Osim manjih oštećenja na donjem dijelu glasnjače, korpus je relativno dobro očuvan. Sačuvana je samo prva (e) žica; ostale tri nedostaju. Konjić nedostaje (čuva se u kutiji). Žičnjak se odlijepio. Vijci su svi na broju i čitavi. Zahvaljujući signaturi „Meinel & Herold / Musikinstrumente / Klingenthal in Sa“ saznajemo da je izrađena u tvornici glazbenih instrumenata *Meinel & Herold* u Klingenthalu u Saskoj,[1252] vjerojatno oko 1920. Čuva se u crnoj kutiji dimenzija 77,5 x 23,5 x 8,5 cm, koja je s unutrašnje strane oblijepljena šarenim papirom. Uz nju je i gudalo bez struna dugačko 70 cm. U studenome 1996. darovao ju je Budimir Šunde (1933. – 2006.) iz Šibenika.

31.5 Skupina trzalačkih instrumenata

Skupinu trzalačkih instrumenata u ovoj zbirci predstavljaju jedna gitarska lutnja, dvije mandoline, tri bugarije, jedne čelo-berde, troje berde i šest citri. Gitarska lutnja, nepoznatoga graditelja i podrijetla, nastala je krajem 19. stoljeća. Jedna mandolina nastala je u Njemačkoj početkom 20. stoljeća, a druga u tvornici *Quartarone* u Cataniji na Siciliji oko 1920.

Kao što se može primijetiti, značajan broj instrumenata u ovoj skupini čine različite vrste tamburâ: tri bugarije, čelo-berde i troje berde. Zajedničko im je da su služile za sviranje pratnje. Bugarija ili kontra je tambura srednje veličine s četiri ili pet žica oblikom slična gitari. Kao što joj ime sugerira, svira „na kontru“, tj. na nenaglašenu dobu.. Sve bugarije u zbirci pripadaju Farkaševom sustavu, tzv. dvoglasnom kvintnom sustav ugodbe koji je nazvan po njegovu glavnom promicatelju Milutinu Farkašu (1865. – 1923.).[1253] Jako su oštećene. Prve dvije na dnu oboda imaju natpis „AV“ što bi moglo upućivati na graditelja,[1254] a brojevi XIII odnosno XXXVII možda na broj opusa. Kod treće se glasnjača odlijepila i odvojila od oboda, a dno nedostaje. Pripadale su inventaru kuće obitelji Marenci iz Šibenika, koja je vodila manji hotel. Tamo ih je pronašla muzejska savjetnica Ksenija Kalauz. Nastale su na domaćem području, vjerojatno na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće.

Na domaćem području u razdoblju od oko 1900. do oko 1920. nastale su čelo-berde i troje berde (zatečene u muzeju). Čelo-berde ili stojeći čelo držao se tako da se udubljeni dio tijela instrumenta oslonio na lijevu nogu u visini koljena. Svirao se sjedeći (kao violončelo.

[1252] Detalji vezani uz tvornicu *Meinel & Herold* opisani su kod citre *Valsonora* iz Odjela suvremene povijesti Muzeja Brodskog Posavlja (MBP/T-19).
[1253] Mihael FERIĆ: *op. cit.*, 44-45.
[1254] To bi možda mogao biti Andrija Vuksan iz Petrinje.

Četiri metalne žice u Farkaševom sustavu bile su ugođene dvoglasno: G-G-d-d. Služio je za popunjavanje praznine između melodijskih instrumenata (bisernice i bračeva) i harmonijskih (bugarije) u kombinaciji s basom, koji je služio za ritamsku pratnju. Berde ili tamburaški bas najveći je instrument u tamburaškom orkestru, koji se svira u stojećem položaju (kao kontrabas). Jedan tamburaški bas iz ove zbirke bio je ugođen četveroglasno za oktavu niže od čelo-berdi: E-A-d-g (zvuči za oktavu niže). Druga dva su ugođena dvoglasno kvintno po Farkaševom sustavu: G_1-G-D_1-D. Na jednom basu, kojem nedostaju obod i dno, na unutrašnjoj strani glasnjače olovkom je zapisano „17. berde / L. Tkalčić / u Zagrebu“ što bi upućivalo da ga je sagradio glazbalar i violončelist Lavoslav Tkalčić (1849. – 1926.), koji je još od 1884. zajedno s poduzetnikom i trgovcem Franjom pl. Tomayjem Tuminskim (1850. – 1926.) te njegovim starijim bratom Vilibaldom (Vilimom) Tomayjem (1848. – 1913.) vodio radionicu i trgovinu glazbalima *Tomay i Tkalčić*, koja se nalazila u Ilici 49 u Zagrebu.[1255] S braćom Tomay nastavio je surađivati i nakon što je 1907. registrirao samostalni glazbalarski obrt. Berde u ovoj zbirci, danas u jako oštećenom stanju, svojim dubokim zvukom bile su temelj na kojem je počivao zvuk tamburaškog orkestra. Uz njih su još morali biti prisutni melodijski instrumenti: bisernica, mandolina, brač ili violina. Kao primarno instrumenti tradicijske glazbe bugarije, čelo-berde i berde nisu pojedinačno opisane u nastavku teksta, ali su evidentirane u Tablici s popisima instrumenata po muzejima.

Citre su zastupljene s čak šest primjeraka. Riječ je o citrama različitih tipova i oblika, koje su nastale u Austriji i Njemačkoj krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Tri citre nemaju signaturu pa nije poznato ime graditeljâ koji su ih načinili, ali se prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može pretpostaviti da su izrađene u Austriji krajem 19. stoljeća. Naročito je zanimljiva citra u obliku srca, koja s lijeve i desne strane hvataljke ima otvore u obliku suzâ. Iduće dvije citre imaju tzv. salzburški oblik što znači da su izbočene na gornjoj strani i također imaju hvataljku s pragovima.

Tri su citre tvorničke proizvodnje. Sve predstavljaju tip citre koji nema hvataljku i preko nje napete žice za izvođenje melodije nego su služile za izvođenje akordičke pratnje. Tzv. američka harfna citra nastala je oko 1900. u Berlinu u tvornici Alwina Eichlera, koji je djelovao i u New Yorku. U isto je vrijeme nastala i citra bečkoga graditelja Juliusa Raaba, dok je posljednji primjerak nastao oko 1910. u tvornici *Meinel & Herold* u Klingenthalu. Citre su bile omiljeni instrument kućnog muziciranja u šibenskim građanskim domovima. Repertoar sačuvan uz citru Juliusa Raaba upućuje na to kakva se glazba na njima izvodila.

[1255] Jadran JEIĆ: Trgovina glazbalima Tomay i Tkalčić, 140-147. U Zbirci predmeta iz svakodnevnog života Hrvatskog povijesnog muzeja čuva se citra Vilibalda Tomayja krajem 19. stoljeća (HPM-32600).

Riječ je popijevkama, opernim arijama u tehnički nezahtjevnim aranžmanima te salonskoj glazbi. Može se pretpostaviti da se na njima izvodila i zabavna glazba s početka 20. stoljeća.

31.5.1 Gitarska lutnja (KPO 1261)

Dimenzije ove gitarske lutnje su 96 x 33 x 14 cm. Ima kruškoliki korpus kao lutnja i šest žica kao gitara. Tri vijka se nalaze s lijeve, a tri s desne strane ravnog vrata, koji je na kraju blago zaobljen prema gore i ukrašen sedefastim ukrasom. Od šest žica sačuvane su tri. Na hvataljci izrađenoj od ebanovine smješteno je devet konkavno izvedenih polja. Na glasnjači ispod nje smješteno je još šest polja. Pragovi su metalni. Ispod pragova nalazi se okrugli zvučni otvor ukrašen rozetom. Rub glasnjače ukrašen je tankom bijelozelenom viticom. Na ispupčenoj stražnjoj strani je 11 rebara s letvicama između njih. Glasnjača je iznad i ispod konjića napukla, a dno je izgrebano. Graditelj i mjesto podrijetla nisu poznati, a što se tiče datacije vjerojatno je nastala krajem 19. stoljeća. Prema podacima iz muzeja, otkupljena je 22. siječnja 1971. od Frane Samardžića Fromina iz Supetra na otoku Braču. Do 1951. bila je u vlasništvu Lina Slovinića iz Postira. Lutnju mu je za vrijeme Prvog svjetskog rata darovao Čeh čije ime nije ostalo zabilježeno.

31.5.2 Mandolina (KPO bb [1])

Dimenzije mandoline su 60 x 20 x 7 cm. Korpus je kruškolikog oblika. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a dno i obod od crno obojenog drva. Ima osam vijaka za ugađanje. Četiri se nalaze s lijeve, a četiri s desne strane ravnog vrata. Na hvataljci je 17 polja. Pragovi su metalni. Ima četiri para žica (prva žica prvog para nedostaje). Na glasnjači, između hvataljke i konjića, nalazi se tamnosmeđi ukras valovitih rubova. On ima ulogu zaštitne pločice koja čuva glasnjaču od oštećenja nastalih zbog sviranja trzalicom. U ovalnom zvučnom otvoru na glasnjači nalazi se naljepnica s natpisom od kojeg je vidljiv samo početak „Specially made in Germany for …“. Na temelju toga saznajemo da je izrađena u Njemačkoj, vjerojatno početkom 20. stoljeća, a vjerojatno je bila namijenjena inozemnom tržištu. Žičnjak na dnu korpusa je metalni. Na obodima su izrezbareni *f* otvori. Premda je kod mandoline stražnja strana najčešće ispupčena i izrađena od uskih daščica (napuljski ili napolitanski tip), kod ove je ravna i izrađena iz jednog komada drva. Osim što se na glasnjači na nekoliko mjesta lak malo izgulio, dobro je očuvana. Čuva se u crnoj drvenoj kutiji dimenzija 63,5 x 23 x 10 cm. Otkupljena je 1998. od Đurice Jokića iz Trogira.

31.5.3 Mandolina (KPO bb [2])

Dimenzije mandoline su 60 x 20 x 14 cm. Kao i kod prethodne, korpus je kruškolikog oblika. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a dno od javorovine i orahovine. Ima osam vijaka za ugađanje. Na hvataljci su 23 polja. Pragovi su metalni. Imala je četiri para žica (prvi par nedostaje). U ovalnom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se oštećena naljepnica s natpisom „Fabbrica di strumenti musicali a corda / Quartarone Catania / esportazione“ („Tvornica žičanih glazbenih instrumenata / Quartarone Catanija / izvoz“). Na temelju toga saznajemo da je izrađena u tvornici žičanih glazbenih instrumenata *Quartarone* u Cataniji na istočnoj obali Sicilije. Vjerojatno je nastala oko 1920., kada je na Siciliji bila razvijena serijska proizvodnja mandolinâ i gitarâ. Otvor je ukrašen tamnosmeđim ukrasom valovitih rubova. Na njemu su aplicirani motivi cvijeća i lišća. U stiliziranom sedefastom okviru u obliku lire smješten je mali portret Giuseppea Verdija, vodećeg talijanskog opernog skladatelja 19. stoljeća i jednog od začetnika pokreta za ujedinjenje Italije (tal. *risorgimento*). Na samom dnu glasnjače ispod žica apliciran je ukras koji se sastoji od dvije stilizirane trzalice. Rub korpusa ukrašen je sedefastom viticom. Za razliku od prethodne, ova mandolina pripada napuljskom tipu s obzirom na to da joj je stražnja strana ispupčena. Izrađena od ukupno 29 svjetlijih (javorovina) i tamnijih (orahovina) daščica. Na njihovim spojevima uložen je žuti ukrasni furnir. Ovako pomno izrađena i ukrašena predstavlja muzejski primjerak osobite ljepote. Dobro je očuvana. Ime prijašnjeg vlasnika nije zabilježeno.

31.5.4 Citra (KPO 2159)

Dimenzije citre su 46 x 28 x 3,5 cm. Izrađena je od smeđeg politiranog drva. Ističe se po tome što njezina plosnata rezonantna kutija ima oblik srca. Na lijevoj strani kutije, na drvenom vijčaniku, nalaze se četiri metalna vijka. Preko hvataljke koja ima 29 polja napete su tri žice, a jedna nedostaje. Hvataljka je smještena na sredini glasnjače. S njezine lijeve i desne strane su otvori za rezonanciju u obliku suzâ. Njihovi rubovi ukrašeni su šarenom viticom. Rub korpusa ukrašen je svijetlosmeđom viticom. Citra nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati ime graditelja i mjesto podrijetla. Može se pretpostaviti da je nastala u Austriji krajem 19. stoljeća. Čuva se u crnoj drvenoj kutiji dimenzija 51 x 33,5 x 8,5 cm. Otkupljena je 25. listopada 1972. od Milana Borkovića iz Šibenika. Izložena je na već spomenutoj izložbi *Interijeri Šibenika: izbor iz fundusa*, koja je u MGŠ-u priređena 2009. godine[1256]

[1256] Marina LAMBAŠA: *op. cit.*, 43, kat. br. 15.

31.5.5 Citra (KPO 2162)

Dimenzije citre su 50 x 31 x 4,5 cm. Izrađena je od smeđeg politiranog drva. Ima tzv. salzburški oblik što znači da je izbočena na gornjoj strani. Na lijevoj strani duguljaste plosnate rezonantne kutije nalazi se 27 četvrtastih metalnih vijaka (poslaganih u dva reda) i pet čunjastih vijaka za napinjanje žica. Broj žica za sviranje akordičke pratnje bio je 27. Broj žica za sviranje melodije bio je pet. Postavljene su preko hvataljke koja ima 29 polja. Citra nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati ime graditelja i mjesto podrijetla. Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je nastala u Austriji krajem 19. stoljeća. Da je na njoj najvjerojatnije muzicirao neki početnik može se pretpostaviti po tome što su u poljima upisani nazivi tonova. Čuva se u crnoj drvenoj kutiji dimenzija 63,5 x 39 x 8,5 cm, koja je iznutra presvučena tamnoplavom čojom. Dobro je očuvana. Otkupljena je 25. listopada 1972. od Milana Borkovića iz Šibenika.

31.5.6 Citra (KPO 3153)

Dimenzije citre su 56,5 x 30,5 x 5 cm. Izrađena je od smeđeg politiranog drva. Kao i prethodna, ima tzv. salzburški oblik. Na lijevoj strani duguljaste plosnate rezonantne kutije nalazi se 27 čunjastih metalnih vijaka (poslaganih u dva reda) i još pet manjih vijaka za napinjanje žica. Broj žica za sviranje akordičke pratnje bio je 27, a broj žica za sviranje melodije pet. Sve su žice na broju: one za sviranje akordičke pratnje napete su preko glasnjače, a one za sviranje melodije preko hvataljke koja ima 29 polja. U zvučnom otvoru na glasnjači je (možda naknadno) zalijepljen papir s cvjetnim uzorkom na čijem je rubu natpis „Frühling / Pfingsten“ („Proljeće / Duhovi“).[1257] Nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati ime graditelja i mjesto podrijetla. Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je također nastala u Austriji krajem 19. stoljeća. Dobro je očuvana. Otkupljena je 3. kolovoza 2012. od trgovca antikvitetima Srećka Vukšića iz Šibenika.

31.5.7 Citra (KPO 2125)

Dimenzije citre su 51,5 x 35,5 x 3,5 cm. Izrađen je od crno obojenog politiranog drva. U zvučnom otvoru na glasnjači, koji je ukrašen zlaćanim okvirom, vidi se natpis „AEOL American Harp-Zither D. R. Patent No. 101, 661 / A. Eichler / New York, 33 First St.[reet] / Berlin, Prinzenstr.[aße] 85 / Patented in almost every civilized country“ („patentirano u

[1257] Duhovi su kršćanski blagdan, spomen silaska Duha Svetoga nad apostole pedeseti dan nakon Isusova uskrsnuća. Poslije Božića i Uskrsa treća su velika kršćanska svetkovina. Budući da se slave šestu nedjelju (pedeseti dan) poslije Uskrsa, predstavljaju pomičnu svetkovinu koja pada između 10. svibnja i 13. lipnja.

gotovo svakoj civiliziranoj zemlji“). *Aeolian* harfne citre, poznate i pod nazivom američke harfne citre, proizvodila je u Berlinu oko 1900. radionica Alwina Eichlera (1859. – 1912.). Osim u Njemačkoj, imala je podružnicu i u New Yorku. Ovakva vrsta citre nema hvataljku s pragovima i preko nje napete žice za izvođenje melodije nego je služila za izvođenje akordičke pratnje. Ima 43 vijka raspoređenih na gornjem (20) i srednjem dijelu glasnjače (23), koji služe za napinjanje isto tolikog broja žica Osim što nekoliko žica nedostaje te su je malo napali drvotočci, relativno je dobro očuvana. Otkupljena je 12. veljače 1975. od Mare Tosovac (rođ. Fabris) s Korčule. Na njoj se muziciralo u obiteljskoj kući Fabris na Vrniku, jedinom naseljenom otočiću korčulaskog arhipelaga. Akordske citre Alwina Eichlera, koje su također nastale u Berlinu oko 1900. te su identične ovdje opisanoj, čuvaju se u Muzeju povijesti glazbe u Budimpešti (inv. oznake 72.01 i 97.12),[1258] Muzeju glazbenih instrumenata Sveučilišta u Leipzigu (inv. oznake 4539 i 4151),[1259] Muzeju glazbenih instrumenata u Bruxellesu (inv. oznake HB0004, 1996.041 i 2012.041)[1260] i dr.

31.5.8 Citra (KPO 4037)

Riječ je o citri kakva je do sada evidentirana sedam puta.[1261] Izgleda kao klavirić koji ima stilizirani poklopac nad klavijaturom i poklopac nad instrumentom u obliku krila. U kutiji se nalazi citra bez hvataljke dimenzija 54 x 35 x 13 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. Ima 62 vijka za napinjanje isto tolikog broja žica. U Beču ju je oko 1900. sagradio Julius Raab („Jul. Raab / Wien, XVI. Wattgasse 18“).[1262] Izvrsno je očuvana. U prosincu 2016. darovao ju je Jakov Terzanović iz Šibenika. Na citri je svirao njegov otac Vlatko Terzanović (1931. – 2009.). Njegov djed Jakov Terzanović (1902. – 1982.), ugledni gradski trgovac, bio je tijekom punih 50 godina blagajnik Šibenske narodne glazbe.[1263]

Ono po čemu se ova citra ističe jest repertoar koji je uz nju sačuvan. Riječ je o popijevkama (*Ti već spavaš Milko moja*; *Znaš li još*), opernim arijama (*Ach wie so trügerisch*,

[1258] Múzeum Digitár, https://www.museum-digital.de/hu/portal/index.php?t=objekt&oges=204697; https://www.museum-digital.de/hu/portal/index.php?t=objekt&oges=208291. Pristup: studeni 2016.
[1259] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_ULEI_M0004133; http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_ULEI_M0003743. Pristup: kolovoz 2017.
[1260] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_KMKG_MRAH_RMAH_117961_NL; http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_KMKG_MRAH_RMAH_118523_NL; http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/URN_REPOX_KMKG_BE_MIM_RMAH_161241_NL. Pristup: kolovoz 2017.
[1261] U Muzeju za umjetnost i obrt (MUO 33119), Muzeju grada Zagreba (MGZ 67216), Muzeju Međimurja Čakovec (MMČ 26168), Gradskom muzeju Karlovac (GMK KP-13042), Gradskom muzeju Križevci (GMK-6124), Muzeju Slavonije u Osijeku (MSO-U-2029) te Muzeju grada Iloka (MGI-3442).
[1262] Za detaljniji opis usp. citru iz Etnografskog odjela Muzeja Međimurja Čakovec (MMČ 26168).
[1263] Darko GULIN: *Šibenska narodna glazba*, Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“ – Šibenska narodna glazba, Šibenik 2002, 114 i 225.

odnosno *La donna è mobile* iz Verdijeva *Rigoletta*; *Leise, leise, fromme Weise* iz *Strijelca vilenjaka* Carla Marie von Webera), koračnicama (*Finsterwalder Sängermarsch*) te salonskoj glazbi (*Serenata Rimpianto*, op. 6 br. 1, Enrica Tosellija). Skladbe su tiskane na tzv. podložnim listićima, koji imaju oblik trapeza pa su se tijekom sviranja mogli podložiti ispod žica. Pečat na njima upućuje da su citra i skladbe kupljeni u podružnici *Raab & Co* u Zagrebu u Bregovitoj ulici 2 (danas Tomićeva ulica).

31.5.9 Citra (KPO bb)

Dimenzije citre su 53 x 49 x 5,5 cm. Izrađen je od crno obojenog politiranog drva. U okrugom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se natpis „Concert Mandolin-Zither“ što upućuje da se radi o koncertnoj mandolinskoj citri koja dijelom ima dvostruke žice kao kod mandoline. Na glasnjači se nalazi natpis „Meinel & Herold's Guitarrezither“. Na temelju toga saznajemo da je izrađena u već spomenutoj tvornici glazbenih instrumenata *Meinel & Herold* u Klingenthalu u Saskoj, vjerojatno oko 1910. Osim toga, ovaj dio natpisa upućuje da se radi o gitarskoj citri jer dijelom ima jednostruke žice kao kod gitare. Ova citra je posebna i po tome jer ima mali stup čime podsjeća na harfu te se može ubrojiti među tzv. harfne citre. Uz lijevi gornji i lijevi bočni rub rezonantne kutije nalazi se 80 metalnih vijaka za napinjanje žica (50 za sviranje melodije i 30 za sviranje akordičke pratnje). Budući da ima i jednostruke i dvostruke žice, ovaj instrument predstavlja gitarsko-mandolinsko citru. Zvučni otvor bogato je ukrašen. Dva mala krilata anđela (tzv. *putti*) drže plavu traku iznad koje je saska kruna. Oko anđela su stilizirani vegetabilni uzorci. Gornji dio glasnjače ukrašen je crtežom ružâ i pupoljaka. Uz donji rub glasnjače upisane su note i ljestvica po kojima se učilo svirati. Citra je dobro očuvana te predstavlja osobito lijep primjerak ovog instrumenta.

31.6 Skupina puhačkih instrumenata

Od drvenih puhačkih instrumenata zastupljeni su klarinet *in B*, fagot i tri okarine. Limene puhačke instrumente predstavljaju truba i spomen-truba. Nastali su u Italiji i Austriji u razdoblju od druge polovice 19. stoljeća do 1917. Klarinet *in B* izradio je u Milanu u drugoj polovici 19. stoljeća Ferdinando Roth, graditelj njemačkog podrijetla. Vremenski mu je blizak fagot Adolfa Stowassera starijeg, nastao u Grazu između 1874. i 1893. Dvije okarine su austrijskog podrijetla. Prva okarina, s dvije klapne i povlačkom za ugađanje, najvjerojatnije je nastala krajem 19. ili početkom 20. stoljeća u tvornici Heinricha Fiehna u Beču. Na drugoj okarini je signatura sasvim nečitko otisnuta, ali se po izgledu i načinu izrade može pretpostaviti da je također nastala u Beču početkom 20. stoljeća. Treća okarina je za sada

nepronađena, kao i truba za koju je u predmetnoj kartici zapisano da ju je 27. svibnja 1947. muzeju darovao B. Čičmirko. Spomen-trubu su 1917. tadašnje općine Zadar i Šibenik darovale pripadnicima 23. domobranske pješačke pukovnije.

31.6.1 Klarinet in B (KPO 2156)

Ovaj je klarinet izrađen od tamnog tvrdog drva. Dugačak je 63,5 cm. Sastoji se od pet dijelova: usnika, bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Na kraju svakog dijela su prstenasti metalni obruči. Ima sedam rupica, izdanak za palac i mjedene poklopce. U dosta je lošem stanju. Kad ga se sastavlja, gornji i donji dio se ne mogu utisnuti do kraja i ne stoje u ravnini. Metalni dijelovi su zahrđali. Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je nastao u drugoj polovici 19. stoljeća. Na temelju signature „F. Roth / Milano“, ispod koje je zvjezdica, saznajemo da ga je u Milanu sagradio Ferdinando Roth (1815. – 1898.), graditelj puhačkih instrumenata rođen u Adorfu, gradiću u njemačkoj saveznoj državni Saskoj. Radionicu u Milanu otvorio je 1838. ili 1842. Svoje je radove izlagao na izložbama u Firenzi 1861. te Milanu 1881. i 1894. Izrađivao je drvene i osobito limene puhačke instrumente (rogove, tenore, baritone, helikone, krilnice, kornete, trube, trombone, eufonije). Posao je 1894. preuzeo njegov zet Antonio Bottali, a nakon njegove smrti radionica je nosila ime *Roth & Bottali*.[1264] Klarinet je otkupljen 25. listopada 1972. od Milana Borkovića iz Šibenika.

31.6.2 Fagot (KPO 2717)

Fagot je izrađen od tamnog tvrdog drva. Ukupno je dugačak 134 cm. Sastoji se od pet dijelova: esa (metalne cjevčice u obliku slova S, koja na jednom kraju ulazi u krilo fagota, a na drugom kraju ima usnik), glave, srednjeg dijela, koljena u obliku slova U i krila. Ima osam rupica i dvanaest mjedenih poklopaca. Zahvaljujući signaturi „A. Stowasser / Graz“, koja se nalazi na prednjem dijelu glave, saznajemo da ga je u Grazu izradio Adolf Stowasser stariji. Prvi graditelj iz ove obitelji bio je Wenzel Stowasser (1803. – 1862.), koji je radionicu u Kraslicama osnovao 1824. Nakon njegove smrti posao su nastavili njegovi sinovi: Josef, Julius, Richard, Adolf i Johann (János). Adolf Stowasser stariji (1842. – 1893.) osnovao je vlastitu radionicu u Grazu 1874. Nakon njegove smrti preuzeo ju je sin Adolf Stowasser

[1264] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 336. U Zbirci glazbala i glazbenih zapisa Zavičajnog muzeja Biograd na moru čuva truba s ventilima in B (ZMB-ZGL-1289), koja je oko 1910. nastala u radionici Amedea i Marija Bottalija (sinova Antonija Bottalija), a nosi signaturu „Primaria Premiata Fabbrica / F.lli A. M. Bottali / Milano (Italia) / Marca Ferdo. Roth“, odnosno „Prva nagrađivana tvornica / Braća Amedeo i Mario Bottali / Milano (Italija) / Marka Ferd[inand]o Roth“.

mlađi (1865. – 1928.).[1265] Na temelju toga možemo odrediti da je ovaj fagot nastao u drugoj polovici 19. stoljeća, točnije između 1874. i 1893. godine.[1266] Dobro je očuvan. Čuva se u crnoj drvenoj kutiji dimenzija 69,5 x 26,5 x 9,5 cm koja je iznutra obložena crvenom čojom.

Fagot je 16. svibnja 1980. darovala Glazbena škola u Šibeniku, koja bez prekida djeluje od 1935. Tada je s radom započeo Glazbeni studio za zborsko i solo pjevanje te gudačke i puhačke instrumente, koji su osnovali glazbeni pedagog i skladatelj Ivo Prišlin (1902. – 1941.) te violinist i sudski službenik Hugo Strauss (Štraus). Ivo Prišlin je sa suprugom Elly Bašić (rođ. Lerch; 1908. – 1998.), glazbenom pedagoginjom, osnovao u Zagrebu 1929. Privatnu glazbenu školu Beethoven, koja je djelovala do 1945. Od kraja kolovoza 1934. do kraja kolovoza 1937. djelovao je u Šibeniku kao nastavnik pjevanja u Realnoj gimnaziji te dirigent ženskog zbora i orkestra Masarykovog filharmoničkog društva Kolo.[1267] U Glazbenom studiju vodio je klavirsku klasu.[1268] Iz toga glazbenog studija razvila se šibenska glazbena škola. Tijekom 1950-ih, 1960-ih i dijela 1970-ih djelovala je samo kao osnovna škola, a od 1977. postaje srednja škola u sklopu Centra za odgoj i usmjereno obrazovanje kadrova u upravi i društvenim djelatnostima Šibenik. Odlukom Skupštine općine Šibenik 30. listopada 1991. odobreno je osnivanje Glazbene škole Ivana Lukačića.[1269]

U predmetnoj kartici zabilježeno je da fagot „potječe iz bivšeg gradskog orkestra“ što upućuje na talijansko društvo *Società Filarmonico-Drammatica*, odnosno Filharmonično-dramatsko društvo, osnovano 14. travnja 1901. Ono je, uz Hrvatsko muzikalno društvo Kolo, bilo je glavni nosilac glazbenog života Šibenika. Svake godine priređivalo je niz vokalno-instrumentalnih koncerata, a sudjelovalo je i u izvođenju opera s gostujućim solistima.[1270] Za glazbeni život Šibenika prije Prvog svjetskog rata bila su značajna gostovanja talijanskih opernih i operetnih družina i to zato što su u njima sudjelovali šibenski glazbenici – zbor, orkestar i pojedini solisti. Repertoar se sastojao od tada najizvođenijih naslova: Rosinijeva *Seviljskog brijača*, Verdijevih operâ *Traviata, Krabuljni ples, Rigoletto, Trubadur* i *Ernani*, Donizettijevih operâ *Lucia di Lammermoor, Ljubavni napitak, Favorita* i *Kći pukovnije*,

---

[1265] Christian FASTL: Stowasser (Stohwasser), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Stowasser_Familie.xml. Pristup: kolovoz 2017.

[1266] U Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu zabilježen je bas trombon Adolfa Stowassera starijeg iz istog razdoblja (HGZ 53).

[1267] Masarykovo filharmoničko društva Kolo nastalo je 1931. spajanjem Filharmoničkog društva (osnovanog 1922.) te Hrvatskog muzikalnog društva Kolo. Djelovalo je do 1941.

[1268] Lovro ŽUPANOVIĆ: Oris skladateljstva hrvatskoga glazbenika Ive Prišlina (1902 – 1941), *Muzikološki zbornik*, 25 (1989), 168.

[1269] Glazbena škola Ivana Lukačića: Povijest, http://glazbena-ilukacica-si.skole.hr/skola/povijest. Pristup: kolovoz 2017.

[1270] Ivo LIVAKOVIĆ: *Raspjevani Šibenik*, Radničko kulturno-umjetničko društvo Kolo, Šibenik 1989, 18-19.

Bellinijeve *Mjesečarke*, Mascagnijeve *Cavalleria rusticana*, Leoncavallova *Pagliacci* i dr. Budući da iz financijskih razloga nije bilo moguće gostovati s velikim ansamblom, zborovi i orkestri sastojali su se od manjeg broja pjevača i svirača. U Šibeniku se tome pokušalo doskočiti na način da je Filharmonično-dramatsko društvo osiguralo zbor i orkestar, a gostujuća družina soliste, kostime i djelomično scenografiju.[1271] Filharmoničko-dramatsko društvo bilo je aktivno do 1915. kada su u Šibeniku zabranjena talijanska društva.

31.6.3 Okarina (KPO 2157)

Okarina je izrađena od terakote (pečene gline) i crno obojena. Nečitko otisnuta signatura nosi natpis „Original Ocarina / Made in Austria“. Zahvaljujući tome saznajemo da je izrađena u Austiji, krajem 19. ili početkom 20. stoljeća. Najvjerojatnije je nastala u tvornici *Fiehn* u Beču, koju je vodio Heinrich Fiehn (1846. – 1941.). Dugačka je 17 cm, a na najširem dijelu široka je 9,5 cm. Osim što se boja na više mjesta izgulila, dobro je očuvana. Ima deset rupica za deset prstiju. Na gornjoj su strani četiri rupice za desnu i četiri rupice za lijevu ruku. Na donjoj su strani dvije rupice za palčeve te rupa glasnica. Između usnika i rupicâ su dvije klapne od mjedi. One su se svirale kažiprstom desne ruke. Kad se pritisne donja klapna otvori se donja rupica, a kad se pritisne gornja klapna otvore se obje rupice. Klapnama se mogao proširiti uobičajeni opseg instrumenta s undecime na duodecimu s obzirom na to da su se pomoću njih mogla dobiti još dva polutona. Na lijevoj strani korpusa je povlačak (njem. *Stimmzug*) čijim se uvlačenjem i izvlačenjem mogla ugađati. Otkupljena je 25. listopada 1972. od Milana Borkovića iz Šibenika.

31.6.4 Okarina (KPO 2158)

Okarina je izrađena od terakote (pečene gline) i crno obojena. Boja se uglavnom izgulila. Pečat koji oblikom podsjeća na medalju sa svjetskih izložbi i signatura na desnom dijelu korpusa ispod rupica su nečitko otisnuti te su posve izbijedili pa nije moguće pročitati natpise na njima. Prema izgledu i načinu izrade može se pretpostaviti da je ova okarina također nastala u Beču i to početkom 20. stoljeća, u vrijeme njihove masovne proizvodnje. Manja je od prethodne. Dugačka je 12 cm, a na najširem dijelu široka je 7 cm. Kao i prethodna, ima deset rupica za deset prstiju. Na gonjoj su strani četiri rupice za desnu i četiri za lijevu ruku. Na donjoj su strani dvije rupice za palčeve te rupa glasnica. Tonski joj je opseg undecima. Također je otkupljena 25. listopada 1972. od Milana Borkovića iz Šibenika.

[1271] *Ibid.*, 20-21.

31.6.5 Spomen-truba (KPO 3294)

Truba je načinjena od posrebrene mjedi. Cijev joj je savijena u dvama uvojima. Duljina trube bez uvoja je 26,5 cm, a duljina savijenih uvoja 19,5 cm. Promjer lijevka je 10 cm. Pohranjena je u crnoj drvenoj kutiji dimenzija 31 x 24 x 10 cm. Tadašnje općine Zadar i Šibenik darovale su je 1917. pripadnicima 23. domobranske pješačke pukovnije za hrabrost na bojnom polju. O tome svjedoči natpis na rubu lijevka: „Općine Zadar i Šibenik domobranskoj Pukovniji 23 za bezprimjerenu hrabrost / na bojnim mezevima [poljima, nap. V. V.] i za nepokolebivu vjernost / Caru i Domovini udivljene i ponosne poklanjaju 1917“. Ova je pukovnija bila postrojba u sastavu carskog i kraljevskog domobranstva austro-ugarske vojske. Stožer joj je od 1909. bio u Zadru. U Prvom svjetskom ratu borila se na talijanskom bojištu te u sklopu druge (od 18. srpnja do 3. kolovoza 1915.) i šeste ofenzive (od 6. do 17. kolovoza 1916.) na rijeci Soči. Na lijevku su s prednje i stražnje strane aplicirani grbovi Zadra (sv. Juraj na konju i bijelom zastavom s crvenim križem) i Šibenika (sv. Mihovil koji gazi sotonu; u desnoj ruci drži koplje, a u lijevoj vagu kojom važe ljudske duše). Vjerojatno je nastala u Austriji, ali ime graditelja ili radionice iz koje potječe nije na njoj zabilježeno.

Trubu je 13. siječnja 1989. darovala Milica Smolčić (rođ. Machiedo) iz Šibenika, kćer hvarskog liječnika Jerolima (Jerka) Machieda (1877. – 1962.) i Tereze Machiedo (rođ. Pinkava; 1881. – 1919.). Prva služba njezina oca bila je u Stonu, nakon čega je od 1902. do 1909. djelovao kao općinski liječnik u Hvaru.[1272] Izbijanjem Prvog svjetskog rata u srpnju 1914. uhićen je i utamničen u tvrđavi Mamula u Boki kotorskoj, zatim u vojnom zatvoru u Herceg Novom pa u Zadru. Oslobođen je optužbi, ali mu je određena služba u vojnim bolnicama u inozemstvu. Tek se slabljenjem Austro-Ugarske Monarhije i sve izglednijim porazom Cetralnih sila početkom 1918. vratio u Zadar.[1273] Temeljem Londonskog ugovora iz 1915., talijanska vojska je 4. studenog 1918. zauzela Zadar (kao i Hvar i druge dijelove Dalmacije). Jerko Machiedo je od početka sudjelovao u borbi protiv iredentista. Talijanski okupatori protjerali su ga 1919. na Sardiniju i u Anconu, a zatim vratili u Zadar. Rapallskim ugovorom 12. studenog 1920. Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca prepustila je Italiji ne samo Zadar, nego i Istru, Cres, Lošinj, Lastovo i Palagružu. Poražen ovim, ali i obiteljskim gubicima, u rujnu 1921. napustio je Zadar te se preselio u Šibenik. Idućih šest mjeseci proveo je u Grazu, a zatim je do umirovljenja djelovao u šibenskoj bolnici. Po umirovljenu 1941. vratio se na Hvar gdje je nastavljao obavljati liječničku službu.[1274]

[1272] Joško KOVAČIĆ: Rod Machiedo sa Hvara, *Prilozi povijesti otoka Hvara*, 12 (2014), 238.
[1273] *Ibid.*, 239.
[1274] *Ibid.*, 240-241.

31.7 Harmonike

U zbirci se čuvaju tri harmonike nastale tijekom prve polovice i sredinom 20. stoljeća. Najstarija među njima je trieština, posebna i po tome što je potječe s domaćeg područja. Nastala je oko 1920. ili neposredno prije toga u Rijeci, u radionici graditelja kojem za sada nije poznato ime. Druge dvije su klavirske harmonike tvorničke proizvodnje, nastale oko 1940. Jedna je proizvedena u tvornici *Kahnt & Uhlmann* u Siegburgu na zapadu Njemačke, a druga u tvornici *Pigini* u Castelfidardu u središnjoj Italiji. Oba instrumenta predstavljaju skupocjene i konstrukcijski usavršene primjerke, najavljujući razdoblje u kojem će se harmonika – osim u narodnoj i zabavnoj – početi koristiti i u umjetničkoj glazbi.

31.7.1 Harmonika (KPO 3663)

Trieština ili trieštinka je mala dijatonska harmonika koja se u Trstu od 1862. izrađivala u radionici Angela Plonera pa se nazivala i plonericom. Kasnije su je izrađivali i drugi graditelji kao što su Giuseppe Ladich i Valentino Tominec. Osobito je omiljena u Hrvatskom primorju te u Istri, gdje se počela širiti nakon 1918. Ubrzo se udomaćila, osobito u nekim sjevernim i zapadnim krajevima (Buzeština, Koparština i dr.). Uglavnom je namijenjena svirci za ples, osobito plesovima iz alpskoga prostora sjeverne Italije i Austrije (valcer, polka, mafrina, marča).[1275] Primjerak o kojem je ovdje riječ ima dimenzije 30,5 x 30,5 x 16,5 cm. Na desnoj strani ima 25 sedefastih dugmada za izvođenje melodije poslaganih u dva reda. Maska je izrađena od lima. Mijeh ima 15 nabora. Na lijevoj strani se nalazi 12 metalnih dugmadi za izvođenje basovih tonova i akorada, također poslaganih u dva reda. Korpus je svijetlosmeđe boje. Na njemu nema podataka o graditelju i mjestu podrijetla. Međutim, pronašla sam da se trieština identična ovoj čuva u Etnografskom muzeju Istre (EMI-2258). Pečat graditelja nije čitljiv, ali se na drugom pečatu kao mjesto izrade navodi „Sušak-Fiume“.[1276] Na temelju toga možemo pretpostaviti da je i ova trieština nastala u Rijeci u radionici graditelja kojem za sada nije poznato ime. Izgledom upućuje na to da je nastala oko 1920. ili neposredno prije toga.[1277] Dobro je očuvana. Otkupljena je u srpnju 1999. od Sonje Belamarić iz Šibenika.

[1275] Đurđica KRIŽMAN-ZORIĆ: Trieština, u: Goran PRODAN (ur.): *Istrapedija: istarska internetska enciklopedija*, http://istrapedia.hr/hrv/1115/triestina/istra-a-z/. Pristup: kolovoz 2017.
[1276] Istarski tradicijski instrumenti online: dijatonska harmonika, http://www.iti-museum.com/hr/instrumenti/detail/91/ostali-instrumenti/. Pristup: kolovoz 2017.
[1277] Zahvaljujem Mariju Buletiću, višem kustosu Etnografskog muzeja Istre u Pazinu, na pomoći i sugestijama.

31.7.2 Harmonika (KPO 2543)

Dimenzije harmonike su 45 x 18 x 48 cm. Korpus joj je tamnocrvene boje. Sastoji se od triju dijelova. Prvi dio, namijenjen desnoj ruci, odnosno izvođenju melodije, ima klavijaturu čiji je opseg od f do a_2 (tri oktave i terca; 41 tipka). Time ovaj instrument pripada tipu klavirske harmonike. Donje tipke izrađene su od sedefa, a gornje od ebanovine. Maska je izrađena od sedefa i ukrašena stiliziranim vegetabilnim uzorcima. Na njoj se nalazi natpis „Cantulia“. Drugi, srednji dio je mijeh koji ima 16 nabora. Kretanje mijeha regulira lijeva ruka. Njoj je namijenjen i treći dio koji ima 120 sedefastih dugmadi za izvođenje basovih tonova i akorada: po 20 dugmadi posloženo je u šest redova, koji znače kombinacije. U prvom redu su tercni i izmjenični basovi kao temeljni basovi odnosno subbasovi u položaju povoljnijem za sviranje. Drugi red su temeljni basovi, treći i četvrti red durski i molski akordi, peti red septakordi, a šesti red smanjeni septakordi. Vrlo dobro je očuvana.

Harmonike *Cantulia* proizvodila je tvornica *Kahnt & Uhlmann* sa sjedištem u Altenburgu u njemačkoj saveznoj državi Tiringiji. S radom je započela 1880. Početkom 1937. preselila se u grad Siegburg[1278] u njemačkoj saveznoj državi Sjeverna Rajna-Vestfalija. Ove su se harmonike odlikovale visokom kvalitetom i izvrsnim zvukom, a korpus im je najčešće bio tamnocrvene boje. Prodavale su se širom svijeta, a do 1939. proizvodilo se 5000 instrumenata godišnje. Za vrijeme Drugog svjetskog rata tvornica je zatvorena, ali je po završetku rata ponovno započela s radom. Njezin najveći rival bila je tvornica *Hohner* sa sjedištem u Trossingenu u saveznoj državi Baden-Württemberg, koja ju je kupila 31. prosinca 1957. Ova je harmonika vjerojatno nastala oko 1940. Otkupljena je 27. listopada 2006. od Pavla Moresa (1942. – 2014.), kovača i glazbenog amatera iz Đakovačke Satnice.[1279]

31.7.3 Harmonika (KPO 3869)

Dimenzije harmonike su 43 x 16 x 39 cm. Kao i prethodna, za izvođenje melodije ima klavijaturu te pripada tipu klavirske harmonike. Klavijatura ima opseg od g do g_2 (tri oktave; 37 tipaka). Maska je izrađena od plavo obojenog lima. Mijeh ima 16 nabora. Izrađen je od bijele tkanine. Rubovi su mu oblijepljeni crnim papirom, a uglovi su metalni. Harmonika ima 80 dugmadi za izvođenje basovih tonova i akorada: po 16 dugmadi posloženo je u pet redova, koji znače određene kombinacije. U prvom redu leže tercni i izmjenični basovi kao temeljni

[1278] Siegburg se nalazi 26 kilometara jugoistočno od Kölna i 11 sjeveroistočno od Bonna.
[1279] Pavao Mores već je zabilježen u ovome radu kao prijašnji vlasnik dvaju instrumenata koji se čuvaju u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja Slavonije u Osijeku: harmonija (MSO-208446), koji je početkom 20. stoljeća nastao u tvornici Josipa Lenarčiča u Vrhniki u Sloveniji, te harmonike *Hohner* (MSO-156554), koja je oko 1940. nastala u Trossingenu.

basovi odnosno subbasovi u položaju povoljnijem za sviranje. Drugi red su temeljni basovi, treći i četvrti red durski i molski akordi, peti red septakordi. a šesti red smanjeni septakordi. Dobro je očuvana. Korpus joj je plave boje. Kao što sugerira natpis „Pigini Marino / Castelfidardo“ na korpusu, nastala je u tvornici *Pigini* u Castelfidardu.[1280]

Tvornicu *Pigini* osnovao je 1946. Filippo Pigini. Od samog početka proizvodnju je usmjerila na inozemno tržište. Izvozila je harmonike u SAD, Kanadu, Švedsku, Dansku, Argentinu, Egipat i Pakistan. Poslije Drugog svjetskog rata, kad su su harmonike bile omiljeni instrument talijanskih doseljenika u SAD-u, iz Castelfidarda se izvozilo na desetke tisuća harmonikâ. Nakon što se električna gitara profilirala kao glavni instrument popularne glazbe, a proizvodnja osnovnih dijelova uglavnom preselila u Aziju, *Pigini* se s kvantitete harmonikâ preusmjerio na njihovu kvalitetu. Devedesetih godina prošlog stoljeća ostvario je uspješnu suradnju s njemačkom tvornicom *Hohner*. Danas je *Pigini* najveći proizvođač harmonika u Castelfidardu, koje su namijenjene tradicijskoj, popularnoj, jazz i klasičnoj glazbi. Izrađuje preko dvije stotine modela, čija se cijena kreće između 2000 i 30 000 eura. Harmonike *Pigini* uživaju status instrumenata visoke kvalitete na kojima sviraju ponajbolji svjetski harmonikaši. Biraju ih i studenti muzičkih akademija, učenici viših razreda glazbenih škola, kao i glazbeni amateri zaljubljeni u ovaj instrument.[1281] Harmoniku o kojoj je ovdje riječ vjerojatno je nastala oko 1940. Darovao ju je Nikica Aras iz Šibenika.[1282]

31.8 Set bubnjeva (KPO 2904)

Udaraljke u ovoj zbirci zastupljene su setom bubnjeva, odnosno skupinom udaraljki neodređene tonske visine. Ovaj set bubnjeva sastoji se od velikog ili bas bubnja, dva mala bubnja ili doboša, činela i drvenog bloka (eng. *woodblock*), koji su zajedno bili postavljeni tako da ih je svirao samo jedan glazbenik. Visina velikog bubnja je 41 cm, a promjer 78 cm. Valjkastog je oblika. Rezonantna kutija je s gornje i donje strane prekrivena zategnutom kožom. Otvori obruča prekriveni su zategnutom kožom. Na gornjoj strani je koža presvučena tamnocrvenom tkaninom. Na obruču se nalazi se 12 metalnih vijaka koji služe za napinjanje kože. Ima nastavak na koji se može staviti činela ili drveni blok. U zabavnoj ili jazz glazbi, kao što je ovdje bio slučaj, veliki bubanj koristi se u setu bubnjeva kao bas bubanj. Tada se

---

[1280] Castelfidardo je smješten 17 kilometara južno od Ancone u regiji Marke (Marche) u središnjoj Italiji.
[1281] Pigini Fiarmoniche: Story, http://www.pigini.com/en/story/. Pristup: kolovoz 2017.
[1282] Nikica Aras je uz harmoniku darovao i nekoliko djela instruktivnog karaktera: *Školu za harmoniku* Josipa Stojanovića (Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb s. a.); *La fisarmonica per tutti* Marija Laga (Guglielmo Zanbion, Padova 1941.); *Fisarmonica: Metodo moderno per strumenti da 12 a 140 bassi* Emilija Frisole (Edizioni musicali Carisch, Milano 1942.), kao i *Novu školu za guslanje po Ševčikovoj metodi* Vjekoslava Rosenberga Ružića (Naklada Stjepan Kugli, Zagreb s. a.).

svira pedalom koju je pokretala desna noga izvođača. Tragovi gdje se stavljala bas pedala vidljivi su s lijeve strane. Mali bubanj jednak je obliku velikog, ali je manjih dimenzija. Visina jednog malog bubnja je 12,7 cm, a promjer 34,5 cm. Njegova rezonantna kutija načinjena je od drva. Ima osam metalnih vijaka za zatezanje obruča. Visina drugog malog bubnja je 10 cm, a promjer 35 cm. Njegova rezonantna kutija načinjena je od metala. Ima šest metalnih vijaka za zatezanje obruča. Preko donjih opni malih bubnjeva napeto je sedam odnosno devet žica što pridonosi njihovu oštrom i reskom zvuku.

Činele su izrađene od mjedi i imaju oblik tankih tanjurastih ploča. U njihovu središtu nalazi se ispupčenje s prorezom kroz koji je provučen remen. U zabavnoj glazbi kao činele *a due* (u paru) pojavljuje se tzv. *hi-hat* (charleston činele), odnosno dvije činele obješene na stalku. Na njegovu dnu pričvršćena je pedala povezana s pokretnom šipkom čime je omogućeno da se gornja činela diže i spušta te udara o donju činelu. Ova se pedala pokreće lijevom nogom. Treća činela u ovom setu bubnjeva tzv. *crash* činela, odnosno zasebna viseća činela. Činele su se ovom setu svirale palicama s drvenom, metalnom ili pustenom glavom, Mali bubanj svirao se u palicama s drvenom glavom ili metlicama. Palica velikog bubnja ima pustenu glavu. Može se pretpostaviti da je ovaj *vintage* set bubnjeva nastao oko 1930. Tada je vjerojatno bio dijelom *big band* orkestra koji je u plesnim dvoranama svirao jazz i swing glazbu tijekom njezina zlatnog doba. Dobro je očuvan. Otkupljen je 2009. od Pavla Moresa iz Đakovačke Satnice. U kolovozu 2017. u razgovoru s njegovim sinom Josipom Moresom saznala sam da je upravo on svirao na ovom setu bubnjeva. Njegov otac ga je – kao već rabljeni instrument – kupio u Zelčinu 1989. godine.

32. Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Drniš

32.1 O Gradskom muzeju Drniš

Gradski muzej Drniš (GMD) osnovan je 1970. Nalazi se na adresi Domovinskog rata 54, u kući koju je za potrebe muzeja oporučno ostavio Nikola Adžija (1875. – 1972.), političar, kulturni djelatnik i dugogodišnji načelnik drniške općine. Početni fundus muzeja bila je privatna zbirka Nikole Adžije s djelima Ivana Meštrovića (1883. – 1962.), koju mu je darovao sâm kipar. Početkom 1980-ih, u povodu 100. obljetnice Meštrovićeva rođenja, u dvorištu muzeja izgrađen je novi izložbeni prostor za izlaganje njegovih djela. Tijekom Domovinskog rata muzejska zgrada i fundus su devastirani, a velik broj Meštrovićevih djela i druge muzejske građe je ukraden. Obnovljeni muzej za javnost je otvoren 1996. godine.[1283]

32.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Gradskog muzeja Drniš

U fundusu Gradskog muzeja Drniš čuvaju se četiri glazbena instrumenta. Od instrumenata s tipkama zastupljena su dva pijanina, a od limenih puhačkih instrumenata trombon i tuba. Pijanino marke *Rosbacher*, za sada nepoznatog podrijetla, nastao je oko 1900. Drugi pijanino proizveden je 2006. u tvornici *Samick* u Bogoru u Indoneziji. Trombon i tuba nastali su tijekom prva dva desetljeća 20. stoljeća: trombon u tvornici *Bohland & Fuchs* u Kraslicama, dok je tuba nepoznatog podrijetla. Svi instrumenti pripadaju Kulturno-povijesnoj zbirci te su pohranjeni u muzejskoj čuvaonici. Ljubaznošću višeg kustosa Davora Gaurine, voditelja zbirke, pregledani su prilikom posjeta muzeju u srpnju 2018.

32.2.1 Pijanino (GMD 510-841)

Drveni korpus ovog pijanina ima dimenzije 140,5 x 65 x 138 cm. Obložen je furnirom od orahovine i obojen crnim lakom. Pravokutnog je oblika, ravnih glatkih ploha i zaobljenih rubova. Uokviruje ga lagano izbočeni okvir. Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,2 x 15,6 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 9,5 cm). Na prednjoj gornjoj strani pijanina nalaze se tri četvrtasta panoa. Srednji pano je najveći, ukrašen secesijskim ukrasima (tri ženska lika dugih kosâ), koji su utisnuti pomoću matricâ. Bočni panoi su manji, načinjeni simetrično. Na njima su se nalazili svijećnjaci, od kojih su ostala sačuvana samo postolja. Iznad stalka za note nalazi se četvrtasta crvena pločica na kojoj je žutim slovima ispisano „Rosbacher“. Podatke o ovoj radionici nije bilo moguće pronaći ni u glazbenim enciklopedijama,[1284] ni u specijaliziranom priručniku kao što je *Atlas klavirskih brojeva*,[1285] ni

[1283] Gradski muzej Drniš: O muzeju, https://gmd.hr/o-muzeju. Pristup: srpanj 2018.
[1284] Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*

u bazi podataka o europskim graditeljima klavira (koja obuhvaća imena iz Austrije, Belgije, Češke, Engleske, Francuske, Irske, Italije, Mađarske, Nizozemske, Njemačke, Poljske, Portugala, Slovačke, Škotske, Španjolske i Švicarske).[1286] Nikakvih natpisa nema ni u unutrašnjosti pijanina. Prema imenu radionice moglo bi se pretpostaviti da je djelovala na području Njemačke ili Austrije. Na prednjoj donjoj strani korpusa je veliki pravokutni pano ukrašen vegetabilnim uzorkom. Na dnu korpusa su dvije pedale od mjedi (lijeva piano i desna forte). Na bočnim stranama ispod klavijature nalaze se stupovi nalik na volute. Ispod njih su izvučene četverostrane noge na čijim su završecima kotačići. Na stražnjoj strani kotačići nedostaju, a na prednjoj su oštećeni. Pijanino je stoga nestabilan te je podstavljen letvicom. Furnir je dosta oštećen i izgreban. Žice i vijci su korodirali, a mehanika mjestimice ne radi. Prema građi, izgledu i secesijskim obilježjima, može se zaključiti da je nastao oko 1900.

Ispod stalka za note, neposredno iznad klavijature, zalijepljen je strojopisni tekst:

> „Ovaj pijanino nabavio je za svoju uporabu poznati i istaknuti hrvatski skladatelj Krsto Odak. God. 1919. napustio je franjevački red. Njegov pijanino predat je Franjevačkom sjemeništu Sinj. Glazbenik dr fra Ivan Glibotić, kad je premješten u Imotski, sjemeništu je ostavio svoj veliki klavir, a radi lakšeg prevoza ponio [je] sa sobom ovaj Odakov.“

Autor teksta je klarinetist Petar Škarica (1932. – 2012.), koji je dva puta bio ravnatelj glazbene škole u Drnišu (1966 – 1984.; 1991. do 2000.), pune 42 godine (od 1961. do 1993.) voditelj i dirigent Gradskog puhačkog orkestra Drniš (osnovanog 1864.) te potpredsjednik Općine Drniš od 1990. do 1993. godine.[1287] Za vrijeme okupacije drniškog kraja uspješno je organizirao glazbenu školu u hotelima u kojima su boravili drniški prognanici. Od oslobođenja Drniša 1995. do 2002. škola je djelovala u gradu u privatnoj kući Skelin, nakon čega je preseljena u novoizgrađenu zgradu na adresi Vladimira Nazora 4, gdje se nalazi i danas. Petar Škarica je 1997. u ime Osnovne glazbene škole – koja je osnovana 1949., a od 1990. nosi ime Krste Odaka – darovao ovaj pijanino Gradskom muzeju Drniš. Glazbenoj školi ga je pak darovao franjevački samostan u Imotskom. Za drniški muzej je od posebne važnosti jer je na njemu svirao znameniti zavičajnik – skladatelj Krsto Odak.

Krsto Odak (1888. – 1965.) rođen je u Siveriću, naselju smještenom dva kilometra sjeveroistočno od Drniša. Osnovnu školu pohađao je u Siveriću. Školovanje je nastavio u Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Sinju. Prvu glazbenu naobrazbu stekao je u Sinju i

---

[1285] Jan GROßBACH: *op. cit.*

[1286] Piano forte: [Fabricants] [Fabricanti] [Manufacturers] [Hersteller] [Producenci] [Fabricantes], http://www.lieveverbeeck.eu. Pristup: srpanj 2018.

[1287] Davor GAURINA: Posljednji pozdrav našem maestru – Petar Škarica (1932. – 2012.), *Drnis.hr – službene internet stranice Grada Drniša*, 21. studenog 2012., https://www.drnis.hr/aktualno/novosti/113-posljednji-pozdrav-nasem-maestru-petar-skarica-1932-2012. Pristup: srpanj 2018.

Šibeniku kod Ivana Ocvirka i Matijaša Melchiara. Franjevačkom redu pridružio se 1906. Pet godina kasnije (1911.) otisnuo se na studij teologije u München, a usporedno je 1912. i 1913. učio kompoziciju i orgulje kod Paula Eugena Josefa Hartmanna. Od 1913. do 1919. djelovao je kao svećenik u Sinju i obližnjem selu Otok. U Franjevačkom sjemeništu u Sinju, gdje je koristio ovaj pijanino, bio je učitelj orgulja i pjevanja.[1288] Zbog nesklonosti Crkve da udovolji njegovoj želji da i formalno upiše studij glazbe, 1919. napustio je franjevački red te je na Praškom konzervatoriju od 1919. do 1922. studirao kompoziciju u klasi Vítězslava Nováka. Nakon povratka u Hrvatsku, od 1922. do 1961. predavao je na Muzičkoj akademiji u Zagrebu.

U listopadu 1988. u Zagrebu je priređen međunarodni znanstveni skup u povodu 100. obljetnice njegova rođenja. Odaka.[1289] Njegov opus broji 376 skladbi (89 nije pronađeno). U okvirima instrumentalne glazbe je najviše skladao za komorne sastave i orkestre, ukupno 64 skladbe, dok je solističkim instrumentima posvetio 11 djela. Među vokalnim djelima najbrojnija je skupina od 142 zbora. Slijede 53 popijevke te 86 skladbi za glas(ove) i/ili zbor uz pratnju komornih sastava ili orkestra. Glazbenoj sceni posvetio je šest djela, a filmu 14.[1290]

Kasnije je ovaj pijanino u Franjevačkom sjemeništu u Sinju rabio još jedan znameniti hrvatski glazbenik. Riječ je o skladatelju i dirigentu Ivanu (Pavlu) Glibotiću (1901. – 1987.). On je, kao i Odak, završio Franjevačku klasičnu gimnaziju u Sinju. U Rimu je teološke studije završio 1931., a one glazbene tri godine kasnije. Od 1934. do 1944. bio je profesor glazbe i talijanskog jezika na Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Sinju. Istodobno je bio orguljaš i zborovođa u Svetištu Gospe Sinjske te voditelj limene glazbe. Od 1964. do 1971. predavao je liturgijsku glazbu na Visokoj franjevačkoj bogosloviji u Makarskoj i nekoliko semestara na Centralnoj bogosloviji u Splitu. Za potrebe pastoralne službe skladao je mise, crkvene popijevke i glazbene igrokaze.[1291] Kao što u Drnišu glazbena škola nosi ime Krste Odaka, tako u Imotskome glazbena škola nosi ime Ivana Glibotića.[1292]

[1288] Josip Ante SOLDO: Krsto Odak do odlaska u Prag, u: Eva SEDAK (ur.): *Krsto Odak: život i djelo: radovi s međunarodnog muzikološkog skupa održanog u Zagrebu, Hrvatska, 20-22. listopada 1988.*, Hrvatsko muzikološko društvo – Hrvatski glazbeni zavod – Odjek za povijest hrvatske glazbe HAZU, Zagreb 1997, 113-125.

[1289] Izbor radova izloženih na skupu objavljen je 1997. u zborniku *Krsto Odak: Život i djelo.* Usp. Eva SEDAK (ur.): *Krsto Odak: život i djelo: radovi s međunarodnog muzikološkog skupa održanog u Zagrebu, Hrvatska, 20-22. listopada 1988.*, Hrvatsko muzikološko društvo – Hrvatski glazbeni zavod – Odjek za povijest hrvatske glazbe HAZU, Zagreb 1997.

[1290] Tatjana ČUNKO – Vedrana JURIČIĆ: Krsto Odak: stanje ostavštine, u: Eva SEDAK (ur.): *Krsto Odak: život i djelo: radovi s međunarodnog muzikološkog skupa održanog u Zagrebu, Hrvatska, 20-22. listopada 1988.*, 175-266.

[1291] Mladen VUKOVIĆ: Glibotić, Ivan (Pavao), u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 1998, sv. 4, 749.

[1292] Glazbena škola u Imotskom s radom je započela 1986. pri Narodnom sveučilištu Imotski, a u suradnji s Glazbenom školom Josipa Hatzea iz Splita. Od 2000. djeluje kao samostalna institucija. UGlazbena škola dr. fra Ivan Glibotić Imotski: O školi, http://gs-drfraiglibotic-imotski.skole.hr/skola. Pristup: srpanj 2018.

32.2.2 Pijanino (GMD 510-842)

Dimenzije pijanina su 148 x 56,5 x 112 cm. Korpus je obojen crvenkastim lakom visokog sjaja. Na bočnim stranama su izvučene četverostrane noge na čijim su završecima kotačići. Pravokutnici gornje i donje plohe obrubljeni su narančastim rubom. Rezonantna ploča i rebra izrađeni su od smrekovine, a most od javorovine. Pijanino se odlikuje modernom mehanikom i okvirom od lijevanog željeza. Opseg klavijature je sedam oktava i mala terca (A_2 – c_5). Donje tipke (2,1 x 15,6 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 8,7 cm). Na dnu korpusa nalaze se tri pedale: lijeva piano, srednja pianissimo i desna forte. Iznad klavijature je signatura „Samick“. Tvornicu za proizvodnju glazbenih instrumenata *Samick* osnovao je 1958. u Južnoj Koreji Hyo Ick Lee. *Samick* je 1964. postao prvi korejski izvoznik klavira. Od male tvornice u kojoj se godišnje proizvodilo 1000 klavira, razvila se u modernu korporaciju s godišnjom proizvodnjom od preko 30 000 klavira, koji se izvoze u Aziju, Australiju, Sjevernu i Južnu Ameriku te Europu. S godišnjom proizvodnjom od preko milijun gitara, bas-gitara, bendža i mandolina, vodeći je svjetski proizvođač trzalačkih glazbala. Uz to je i najveća južnokorejska tvornica za proizvodnju glazbenih instrumenata.[1293] Osim u Južnoj Koreji, podružnice ima u Indoneziji, Kini i Sjedinjenim Američkim Državama. Od 1992. većina instrumenata proizvodi se u Indoneziji, u gradu Bogoru na zapadu najnaseljenijeg indonezijskog otoka Jave.[1294]

Zahvaljujći natpisu u unutrašnjosti, saznajemo da pijanino pripada modelu JS-112RI. Masa mu je 207 kilograma te je dio standard serije.[1295] Nastao je u Indoneziji 2006. na što također upućuju naljepnice u unutrašnjosti („Made in Indonesia“, „Inspected by 12/2006“).

Pijanino je u Gradski muzej Drniš dospio 2008. zalaganjem filmskog redatelja i scenarista Šime Šimatovića (1919. – 2016.). On je, zajedno sa slikarima Zlatkom Pricom (1916. – 2003.) i Edom Murtićem (1921. – 2005.) te glumcem Jožom Gregorinom (1913. – 1984.) osnovao 1943. Centralnu kazališnu družinu ZAVNOH-a. Bio je osnivač i prvi direktor *Zagreb filma*, umjetnički ravnatelj *Jadran filma* i dugogodišnji predsjednik *Društva filmskih radnika Hrvatske*. Režirao je 20-ak dokumentarnih filmova i tri dugometražna igrana filma: *Kameni horizonti* (1953.), *Naši se putovi razilaze* (1957.) i *Pustolov pred*

[1293] Samick Music Corporation: About Samick Music Corp., http://www.smcmusic.com/about-samick-music-corp/. Pristup: srpanj 2018.

[1294] Anne BEETEM ACKER: Samick Musical Instruments Co, u: *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-4002281750. Pristup: srpanj 2018. Usp. i Margaret W. PALMIERI: Samick, u: Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*, 337-338.

[1295] Samick Music Corporation: Samick Pianos – Verticals, http://www.smcmusic.com/portfolio-category/samick-pianos-verticals/. Pristup: srpanj 2018

vratima (1961.).[1296] S fizičarom, filozofom i piscem Ivanom Supekom (1915. – 2007.) i Edom Murtićem je 1984. osnovao Klub Topusko te je izabran za njegova predsjednika. Klub Topusko promijenio je 1990. ime u Hrvatski kulturni klub.[1297] Pod Šimatovićevim vodstvom klub je organizirao brojne tribine, promocije, koncerte i izložbe u Hrvatskoj i inozemstvu, osiguravši tijekom Domovinskog rata i značajnu humanitarnu pomoć.

Šime Šimatović je bio inicijator projekta *Opera u gostima*, u okviru kojeg je Hrvatski kulturni klub priređivao koncerte istaknutih opernih solista te darovao pijanina djeci osiromašenih i u ratu stradalih hrvatskih mjesta. Klub je dodijelio više od pedeset pijanina gradovima i općinama poput Vukovara, Iloka, Tovarnika, Drniša, Knina, Kijeva, Benkovca, Obrovca, Gračaca, Škabrnje, Brinja, Gornjeg i Donjeg Kosinja, Perušića, Udbine, Korenice, Cetingrada, Dvora na Uni, Petrinje, Gline, Ogulina i Slunja.[1298] Pijanina su darovana školama, domovima kulture, muzejima i crkvama. Na njima su mnoga djeca učila svirati, uz njih su pjevali zborovi, a neka su mjesta, upravo zahvaljujući tim instrumentima, doživjela svoj prvi koncert klasične glazbe. Kad god bi u nekom od spomenutih mjesta držao prigodni govor, izgovorio bi i ovu rečenicu: „Razvoj kulture i duhovnog života u malim hrvatskim gradovima i općinama, u našoj provinciji, nije samo pitanje razvoja naše kulture uopće nego je ponajprije pitanje naše savjesti!“.[1299] Po darovanju pijanina, Hrvatski kulturni klub priredio je u drniškom muzeju koncert opernih umjetnika Miljenke Grđan, Hrida Matića i Ivice Trubića. Na pijaninu *Samick* pratila ih je Šimina supruga Mira Flies-Šimatović (1941. – 2014.).[1300]

32.2.3 Tenor trombon s ventilima (GMD 510-843) i tuba s ventilima (GMD 510-844)

Tenor trombon izrađen je od mjedenog lima. Dugačak je 108 cm, a promjer lijevka je 22 cm. Ima dva puta uvijenu cijev i mehanizam s tri ventila. Na lijevku se nalazi signatura „Bohland & Fuchs / Musik-Instr. Fabrik / Graslitz, Böhmen“, odnosno „Bohland & Fuchs / tvornica glazbenih instrumenata / Kraslice, Češka“. *Bohland & Fuchs* bila je tvornica za izradu limenih puhačkih instrumenata iz Kraslica. Osnovali su je 1870. graditelj instrumenata Gustav Bohland (1825. – 1886.) i trgovac Martin Fuchs (1830. – 1893.). Gustav Bohland je

---

[1296] Šimatović, Šime, u: *Hrvatska enciklopedija* (mrežno izdanje), Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2018, http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=59544. Pristup:srpanj 2018.
[1297] Nenad POLIMAC: In memoriam Šime Šimatović (1919. – 2016.): važna ličnost hrvatske kulture čiji su interesi nadilazili filmsku režiju, *Jutarnji list*, 19 (4. studenog 2016.) 6546, 30.
[1298] Branimir POFUK: Šime Šimatović, neumorni prosvjetitelj, na 94. rođendan darovao Centigradu pijanino, *Večernji list*, 54 (30. listopada 2013.) 17 896, 28. Online: https://www.vecernji.hr/vijesti/sime-simatovic-na-94-rodjendan-darovao-cetingradu-pijanino-634962. Pristup: srpanj 2018.
[1299] Cit. Branimir POFUK: Šime Šimatović, partizan i humanist, drug i gospodin zaljubljen u život i kulturu, *Večernji list*, 58 (5. studenog 2016.) 18 959, 30. Online: https://www.vecernji.hr/premium/sime-simatovic-partizan-i-humanist-drug-i-gospodin-zaljubljen-u-zivot-i-kulturu-1126384. Pristup: srpanj 2018.
[1300] Zahvaljujem Hridu Matiću na ovim podacima.

nakon školovanja u Kraslicama putovao u Prag, Beč, Salzburg, Italiju i Francusku. U Kraslice se vratio 1847. i zatražio status majstora. Zahtjev mu je odbijen nakon čega se otisnuo u Bavarsku i Tirol. U Kraslice se ponovno vratio 1850. te je dobio dozvolu da otvori vlastitu radionicu.[1301] Na njezinim temeljima razvila se tvornica *Bohland & Fuchs.* Nakon Bohlandove smrti Fuchs je postao jedinim vlasnikom. Naslijedili su ga sinovi Johann Fuchs (1852. – 1905.) i Hermann Fuchs (1856. – 1921.), a kasnije unuci Karl Fuchs (1884. – 1964.) i Adolf Fuchs (1889. – 1969.). Po završetku Drugog svjetskog rata tvornica je nacionalizirana, a 1948. postala je dijelom korporacije *Amati*, osnovane u Kraslicama 1945. godine.[1302]

Bohland & *Fuchs* bila je najvažnija tvornica za izradu limenih puhačkih instrumenata u Kraslicama te jedna od najvećih u Austro-Ugarskoj Monarhiji i kasnije Čehoslovačkoj. Od 1895. uživala je status carske i kraljevske privilegirane tvornice za izradu glazbenih instrumenata. Za svoj je rad nagrađena na mnogim izložbama: u Beču 1873., Philadelphiji 1876., Londonu 1882., Grazu 1890., Chicagu 1893., Barceloni 1929., Liègeu 1930. i Parizu 1937. Premda se okrenula masovnoj proizvodnji, njezini su instrumenti bili vrlo kvalitetni. Izvozili su se širom Europe, ali i u Sjevernu i Južnu Ameriku. Tvornica je 1907. imala 22 radnika, 1912. već 200, a 1925. njih čak 500. Broj od 500 zaposlenih zadržao se do 1940. Proizvodila je sve vrste limenih puhačkih instrumenata, kao i udaraljke za vojne glazbe.[1303]

Na trombonu se iznad signature nalazi grb Austro-Ugarske Monarhije kakav je bio u upotrebi od 1867. do 1915. Riječ je o dvoglavom orlu koji u desnoj pandži drži žezlo i mač, a u lijevoj carsku jabuku. Iznad njega je austrijska carska kruna s vrpcama. Na prsima mu je štit, okomito podijeljen na tri dijela. Na njima su okrunjeni lav (Habsburg), srebrna greda (Austrija) i kosa greda s tri ptice (Lorena). Budući da je dvoglavi orao podsjećao na grb Njemačkog Carstva (crni orao na žutoj pozadini, s crvenim kljunom i kandžama), a bio je i simbol Cislajtanije,[1304] mađarska vlada zatražila je novi zajednički grb. Uveden je 1915., u jeku Prvog svjetskog rata. Sastojao se od zasebnih grbova dvojne monarhije (Cislajtanije i Translajtanije), povezanih grbom dinastije Habsburg-Lorraine i geslom „indivisibiliter ac inseparabiliter“ (na lat. „nedjeljivo i nerazdvojivo“). Takav se grb koristio do raspada Austro-

[1301] Tereza ŽŮRKOVÁ: *op. cit.*, 170.
[1302] Enrico WELLER: Bohland, u: *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-4002285320. Pristup: srpanj 2018.
[1303] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 38.
[1304] Cislajtanija (njem. Cisleithanien), zemlja s „ove“, desne strane rijeke Leithe. Nakon Austro-ugarske nagodbe 1867. to je bio naziv za austrijsku polovicu monarhije. Obuhvaćao je užu Austriju, Češku, Moravsku, češku Šleziju, Bukovinu, Galiciju, Kranjsku, Korušku, Štajersku, Primorje (Trst, Gorica, Istra), južni Tirol i Dalmaciju. Nasuprot tomu, ugarska polovica monarhije zvala se Translajtanija, tj. zemlja s „one“, lijeve strane rijeke Leithe. Tzv. „zemlje ugarske krune“ činile su Ugarska, Hrvatska i Slavonija.

Ugarske Monarhije. S obzirom na to da nije vjerojatno da je proizvođač u Čehoslovačkoj nastavio s uporabom grba propalog režima nakon 1918., može se zaključiti da je trombon izrađen početkom 20. stoljeća, odnosno do 1915. Oštećen je i korodirao, a usnik nedostaje.

Tuba je izrađena od mjedenog lima. Cijev joj je koničnog oblika, elipsasto uvijena i na kraju proširena u široki lijevak. Dugačka je 68 cm, a promjer lijevka je 22,5 cm. Ima tri ventila. Nema signaturu ni grb na temelju kojih bismo mogli saznati ime radionice iz koje potječe ili mjesto podrijetla. Vjerojatno je nastala tijekom 1920-ih. Ova su dva instrumenta otkupljena 2008. od Dražena Mrđena iz Siverića. On ih je naslijedio od oca Milana Mrđena (1923. – 2000.), koji je od 1946. bio član Limene glazbe iz Siverića. Instrumenti su se u Limenoj glazbi nasljeđivali s jedne generacije na drugu. Tuba je mogla nastati u vrijeme kada je Limena glazba već bila aktivna (1920-ih), dok je trombon naslijeđen još ranije.

U Siveriću, gdje je organizirana eksploatacija ugljena započela još 1834., sredinom prošlog stoljeća velika se pozornost posvećivala i kulturno-prosvjetnom životu. U naselju su djelovale limena glazba, dramska skupina i mješoviti pjevački zbor. Limena glazba osnovana je 1924. pri siverićkom ogranku drniškog Hrvatskog sokola. Prvi službeni nastup održala je na drniškoj Poljani 26. srpnja 1927. Repertoar se sastojao od ulomaka iz opera i opereta te valcera i koračnica..[1305] Kapelnik druge generacije, aktivne pred Drugi svjetski rat, bio je Josip Kuletin, koji je dolazio iz Knina tri puta tjedno.[1306] Treća, posljednja generacija, djelovala je od 1946. do zadnjeg nastupa limene glazbe 1968. Najveći dio ove generacije činili su mlađi članovi koji su se školovali u glazbenoj školi otvorenoj u ožujku 1951. pri osnovnoj školi u Siveriću. Obrazovanje polaznika trajalo je oko šest mjeseci. Glazbenu školu za limene puhačke instrumente završile su dvije generacije polaznika. Među prvom generacijom polazika i trećom generacijom Limene glazbe bio je i Milan Mrđen.[1307]

U dnevnom listu *Slobodna Dalmacija* 20. ožujka 1951. objavljen je članak *Siverićke* varijacije, koji o glazbenoj školi i Limenoj glazbi donosi:

> „Našli su i posebnog učitelja muzike i po Siveriću su obješeni plakati, koji pozivaju na upis u muzičku školu. Podučavat će se sviranje na klaviru, violini i limenim instrumentima. (...) Glazbu znam. Čuo sam je u zoru onog dana, kad se očekivalo prve vagonete druge petoljetke. Pljuštala je kiša, a glazbari su zebli pred *Starom jamom* [rudnik u Siveriću, nap. V. V.]. Instrumente su skrili pod kapute, glavu uvukli pod ovratnike. Nikada neću zaboraviti tu glazbu, koja je svirala strašno disharmonično i ljubila se tako iskreno, oduševljeno s rudarima, kada su klizili vagoneti okićeni crvenim maramama djevojaka.“[1308]

[1305] Josip ŠIKLIĆ: Društveni i kulturni život u Siveriću u dvadesetom stoljeću, *Siverić*, 4 (2004) 1, 2.
[1306] *Ibid.*, 2-3.
[1307] *Ibid.*, 3.
[1308] Cit. M. S.: Siverićke varijacije, *Slobodna Dalmacija*, 9 (20. ožujka 1951.) 1906, 4.

Od 1948. njezin kapelnik bio je Josip Minežek iz Knina, podrijetlom iz Češke.. U glazbenoj školi u Siveriću držao je nastavu teorije glazbe i podučavao sviranje na limenim puhačkim instrumentima. Nakon njegova odlaska u Sinj 1953., naslijedio ga je Josip Veselin, vojni kapelnik iz Knina.[1309] Dogradnjom nekadašnje zgrade Sokolane u središtu mjesta, Siverić je 1950. dobio Dom kulture pri kojem je osnovano Radničko kulturno umjetničko društvo Rudar s tri sekcije: glazbenom, dramskom i mješovitim pjevačkim zborom. U Domu kulture bilo je oko 500 sjedećih mjesta. Tamo su svake subote i nedjelje u priređivane filmske projekcije, nakon kojih bi uslijedio ples.[1310] Limena glazba postala je dijelom glazbene sekcije. Najveći uspjeh postigla je 1955. na Republičkom natjecanju u Varaždinu, na kojem su sudjelovale limene glazbe koje su djelovale pri rudarskim RKUD-ima. Članovi siverićke glazbe osvojili su prvo mjesto i plasirali se na Savezno natjecanje u Tuzli. Na tom natjecanju osvojili su treće mjesto, iza predstavnika Slovenije te Bosne i Hercegovine. Limena glazba u Siveriću je nakon dugogodišnjeg uspješnog djelovanja prestala postojati 1968. godine.[1311] Rudnici u Siveriću zatvoreni su 1971. zbog iscrpljenih zaliha ugljena. Stanovništvo se, u potrazi za boljim životom, u većem broju iselilo u druge krajeve.

[1309] Josip ŠIKLIĆ: *op. cit.*, 3.
[1310] *Ibid.*, 1.
[1311] *Ibid.*, 5.

33. Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja grada Trogira

33.1 O Muzeju grada Trogira

Muzej grada Trogira (MGT) osnovan je 1963., a za posjetitelje je otvoren 1966. Smješten je u staroj gradskoj jezgri (Gradska vrata 4) u palači obitelji Garagnin (od 1840. Garagnin-Fanfogna).[1312] Palača se sastoji od dva bloka romaničkih i gotičkih kuća koje su u drugoj polovici 18. stoljeća nadograđene i objedinjene u jedinstveni sklop. U predvorju bloka nalazi se muzejski izložbeni prostor, dok je na katu smješten stalni postav. U južnoj jednokatnici smješteni su Lapidarij i Galerija Cate Dujšin Ribar. U sjevernoj višekatnici nalazi se knjižnica čiji je osnivač bio splitski nadbiskup Ivan Luka Garagnin stariji (1722. – 1783.) i koja s 5582 naslova predstavlja najbogatiju privatnu knjižnicu u Dalmaciji.[1313]

33.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Muzeja grada Trogira

U fundusu Muzeja grada Trogira čuvaju se četiri glazbena instrumenta. Svi pripadaju puhačkom korpusu. Najstariji je klarinet *in C*, izrađen u radionici Pietra Antonija Piane u Milanu oko 1840. To je ujedno jedini drveni puhački instrument. Limene predstavljaju dvije signalne trube i jedna tuba.. Prva signalna truba (vojna) nepoznatog je podrijetla, a nastala je u drugoj polovici 19. stoljeća. Druga signalna truba (vatrogasna) potječe iz tvornice Franje Schneidera u Zagrebu, gdje je nastala krajem 1920-ih ili tijekom 1930-ih. Tuba je nastala u Grazu u radionici Adolfa Stowassera mlađeg 1920-ih, a nabavljena je iz trgovine Ludwiga Horna mlađeg u Apatinu. Ovako skroman broj, ali i kvaliteta instrumenata, ukazuju na to da ih se za muzej nije sustavnije prikupljalo. Na sačuvane instrumenate utjecale su društvene i političke prilike, ali i zub vremena. Uz iznimku trube iz tvornice Franje Schneidera, u dosta su lošem stanju. Što se tiče smještaja, klarinet i tuba izloženi su u stalnom postavu, dok su signalne trube pohranjene u muzejskoj čuvaonici. Klarinet i vojna truba pripadaju Zbirci novovjekovne kulturne povijesti, čija je voditeljica muzejska savjetnica Fani Celio Cega, ujedno i ravnateljica Muzeja grada Trogira. Vatrogasna truba i tuba dio su Zbirke suvremene povijesti, čija je voditeljica kustosica Aleksandra Bilić Petričević. Njihovom ljubaznošću instrumenti su pregledani prilikom posjeta muzeju u srpnju 2018.

U Galeriji Cate Dujšin Ribar, u kojoj je predstavljen umjetnički opus trogirske slikarice Cate Dujšin Ribar (1897. – 1994.), smješten je klavir marke *Blüthner*[1314] koji su

---

[1312] Fani CELIO CEGA: Muzej grada Trogira, *Hrvatska revija* (obnovljeni tečaj), 9 (2009) 2, 58-59.
[1313] *Ibid.*, 63.
[1314] Klavir nosi serijski broj 21 211 na temelju čega možemo odrediti da je u tvornici *Blüthner* u Leipzigu nastao 1883. Usp. Jan GROßBACH: *op. cit.*, 55. Povijest tvornice *Blüthner* opisana je kod klavira iz Zbirke Pejačević Kulturno-povijesnog odjela Zavičajnog muzeja Našice (ZMN KP 63).

2000. darovali violinist Radovan Lorković i njegova supruga Edith. Klavir je ranije pripadao Muzičkoj akademiji grada Basela. Nalazio se u sobi u kojoj je Radovan Lorković od 1965. do 1995. djelovao kao profesor violine.[1315] Njegova majka bila je znamenita hrvatska pijanistica Melita Lorković (1907. – 1987.). Klavir *Blüthner* je u trogirskom muzeju na pohrani, a u vlasništvu je Glazbene škole Josipa Hatzea – dislociranog odjela Trogir. U Glazbenoj školi čuvaju se čuvaju knjižnica, fonoteka i namještaj Melite Lorković. Od 1993. do 2016. u vlasništvu Glazbene škole bio je i njezin klavir marke *Bechstein.*[1316]

33.2.1 Klarinet in C (MGT-146)

Ovaj klarinet *in C* izrađen je od svijetlog tvrdog drva. Dugačak je 60 cm. Sastoji se od pet dijelova: usnika, bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Na kraju svakog dijela su prstenasti rožnati obruči. Ima sedam rupica. Na bačvici, gornjem i donjem dijelu te lijevku utisnuta je – ispod zvjezdice – signatura „P. Piana / a Milano / C“. Na temelju toga saznajemo da je ugođen *in C* te da ga je izradio Pietro Antonio Piana u Milanu. Piana je bila obitelj tokara i graditelja drvenih puhačkih instrumenata iz Milana. U arhivskim izvorima njezina četiri člana spominju se kao tokari još 1791. Neki su se ženidbama rodbinski povezali s obitelji Beltrami, koja se u Milanu krajem 18. i početkom 19. stoljeća također bavila tokarstvom te izradom drvenih puhačkih instrumenata.[1317] Pietro Antonio Piana (1785. – poslije 1858.) na popisu obrtnika iz 1811. naveden je kao graditelj drvenih puhačkih instrumenata. Bio je aktivan u Milanu do 1842., a vjerojatno i kasnije. Adrese na kojima se nalazila njegova radionica bile su sljedeće: Contrada di S. Radegonda 989 (1811.), Piazza S. Paolo (1823.) i ponovno Contrada di. Radegonda 989 (1842.).[1318]

Klarinet koji se čuva u trogirskom muzeju nastao je oko 1840. Oštećen je, a lijevak mu je okrhnut. Svi dijelovi nisu u ravnini. Prema podacima iz muzeja, pripadao je Mihovilu (Mići) Slade-Šiloviću (1826. – 1913.). On je bio jedan od članova („bandista“) Gradske glazbe (tal. *Banda civica*). Župnik Vjekoslav Macanović je u crkvenim knjigama trogirske katedrale 1846. zabilježio javni nastup Gradske glazbe, što je za sada njezin najstariji poznati

[1315] S Radovanom Lorkovićem razgovarala sam u srpnju 2018. te mu zahvaljujem na ovim podacima.
[1316] Na temelju serijskog broja 144 468 možemo odrediti da je u tvornici *Bechstein* u Berlinu nastao 1941. Usp. Jan GROßBACH: *op. cit*., 45. S obzirom da je bio u dotrajalom stanju, Glazbena škola je odlučila nabaviti novi instrument. Istovremeno je velik interes za ovaj klavir pokazao mladi pijanist Roland Grlica. Radovan Lorković osigurao je sredstva da se klavir preveze k njemu u Ivanić Grad. Povijest tvornice *Bechstein* opisana je kod klavira iz Zbirke Vladimira Malančeca Odjela kulturne povijesti Muzeja grada Koprivnice (MAL-48/1).
[1317] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 26.
[1318] *Ibid.*, 302.

nastup. Tom je prilikom svirao i Mihovil Slade-Šilović.[1319] Na prve vijesti o djelovanju Gradske glazbe nailazimo u prvoj polovici 19. stoljeća.[1320] U to se doba u Dalmaciji naziru inicijative za osnivanjem glazbenih sastava po uzoru na austrijske vojne sastave. Njezin prvi kapelnik bio je orguljaš i orguljar Ivan Vidoseo-Coleoni (Giovanni Vidoseo, Ivan Vidošević; 1789. – 1857.).[1321] Na temeljima Gradske glazbe je 1871. osnovana Narodna glazba, o kojoj će više riječi biti kod tube iz ovog muzeja (MGT-323).

Mihovilov brat bio je ugledni arhitekt Josip Slade-Šilović (1828. – 1911.), među čija se važnija ostvarenja ubrajaju kazalište u Šibeniku (1870.) i palača Moretti na Čiovu (1871.), a plodna je bila i njegova djelatnost u Crnoj Gori. Njihova majka Marija prvi je put bila udana za njihova oca Antuna Sladu,. Kao mlada udovica 1828. preudala za Jurja (Juru) Šilovića.[1322] On se brinuo o njihovu školovanju pa su braća znak zahvalnosti prezimenu Slade dodali i Šilović. Mihovil Slade-Šilović bio je otac Roka Slade-Šilovića (1872. – 1944.), konzervatora i publicista. Rokov sin i Mihovilov unuk bio je pjesnik i konzervator Mirko Slade-Šilović (1916. – 1992.), prvi ravnatelj Muzeja grada Trogira (od 1963. do 1974.). S etnomuzikologom Nikolom Buble (1950. – 2015.), koji se u svojim istraživanjima osobito bavio glazbenom kulturom i folklornom glazbom Trogira, Mirko Slade-Šilović napisao je djelo *Trogirska narodna glazba*.[1323] On je darovao Mihovilov klarinet Muzeju grada Trogira.[1324]

33.2.1 Signalna truba (MGT-360)

Truba je načinjena od mjedenog lima. Dugačka je 46 cm, a promjer lijevka je 11,5 cm. Prema vrsti pripada tipu prirodne trube što znači da nema ventile. Prema funkciji se može odrediti kao signalna truba kakva se mogla koristiti kao signalno-zapovjednički instrument u vojsci, npr. kod konjice. Nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati ime graditelja i mjesto podrijetla. Vjerojatno je nastala u drugoj polovici 19. stoljeća. Sasvim je jednostavnog izgleda i bez ukrasa. U dosta je lošem stanju. Lijevak joj je oštećen te se odvojio od cijevi, a usnik nedostaje. Zatečena je u muzeju, a ime prijašnjeg vlasnika nije zabilježeno.

[1319] Nikola BUBLE – Mirko SLADE-ŠILOVIĆ: *Trogirska narodna glazba*, Narodna glazba Trogir, Trogir 1984, 7.
[1320] Nikola BUBLE: *Glazbena kultura stanovnika trogirske općine*, Muzej grada Trogira, Trogir 1988, 114.
[1321] Nikola BUBLE: Trogirski narodni napjevi: tragom notnih zapisa, *Čakavska rič: polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi*, 9 (1979) 1, 127; Nikola BUBLE – Mirko SLADE-ŠILOVIĆ: *op. cit.*, 6 i 42.
[1322] Fani CELIO CEGA: *Svakidašnji život grada Trogira od sredine 18. do sredine 19. stoljeća*, 77.
[1323] Nikola BUBLE – Mirko SLADE-ŠILOVIĆ: *Trogirska narodna glazba*, Narodna glazba Trogir, Trogir 1984.
[1324] Fani CELIO CEGA: *Svakidašnji život grada Trogira od sredine 18. do sredine 19. stoljeća*, 169.

33.2.3 Signalna truba (MGT-361)

Truba je načinjena od mjedenog lima. Dugačka je 25 cm, a promjer lijevka je 9 cm. Jednostavnog je izgleda i bez ukrasa. Cijev joj je savijena u dvama pritaljenim uvojima. Kao i prethodna, pripada tipu prirodne trube što znači da nema ventile. Koristila se kao signalni instrument, odnosno znak vatrogascima za početak intervencije. Dobro je očuvana. Zahvaljujući natpisu na lijevku i usniku „Schneider / Zagreb“ saznajemo da potječe iz tvornice glazbenih instrumenata Franje Schneidera.[1325] Budući da je Schneider osnovao tvornicu 1928., možemo odrediti da je nastala krajem 1920-ih ili tijekom 1930-ih (svakako do početka Drugog svjetskog rata). Signalne trube za vatrogasce s dvama uvojima poput ove predstavljene su u njegovu katalogu iz 1935. pod kataloškim brojevima 608, 609 i 624. Schneider o njima ističe sljedeće: „Svako glazbalo je majstorski izradjeno iz najboljeg materijala sa osobito čistim i finim glasom, te za njih pružam osobno jamstvo. Hiljade priznanica i zahvalnica dokazuju odličnu kakvoću mojih glazbala.“[1326]

Prema podacima iz muzeja, truba je ranije bila u vlasništvu Dobrovoljnog vatrogasnog društva Trogir, osnovanog 1903. Društvo je ubrzo stekao simpatije građana pa su i nabavu prve vatrogasne opreme financirali sami stanovnici Trogira uz pomoć općine. Postalo je i važnim čimbenikom društvenog života grada. Prvi ples trogirskih vatrogasaca orrganiziran je 1906., a šest godina kasnije vatrogasci su dobili i svoju zastavu.[1327] Prekretnica u radu Drušva nastupila je krajem 1920-ih, nakon dvaju velikih požara. Prvi je bio 1927. na zgradi trgovca i predsjednika DVD-a Josipa Pasinija na gradskoj obali, a drugi 1928. u dominikanskom samostanu sv. Križa na otoku Čiovu. Nakon tih događaja hitno se pristupilo nabavi nove opreme. U sklopu nabave nove opreme 1930-ih mogla je biti nabavljena i truba o kojoj je ovdje riječ. Dobrovoljno vatrogasno društvo često je surađivalo s trogirskom Narodnom glazbom, a „ta suradnja još i danas služi kao primjer uzornog zajedništva i drugarstva“.[1328]

33.2.4 Tuba (MGT-323)

Ova tuba je izrađena od mjedenog lima. Cijev joj je koničnog oblika, elipsasto uvijena i na kraju proširena u široki lijevak. Dugačka je 81 cm, a promjer lijevka je 31 cm. Necjelovita je jer joj nedostaju ventili (kojih je bilo tri ili četiri) i barem dva metra savijene

---

[1325] Ista ovakva signalna truba iz tvornice Franje Schneidera zabilježena je u Vatrogasnoj zbirci Muzeja Valpovštine (MV bb), a ranije je pripadala Dobrovoljnom vatrogasnom društvu Valpovo. Detalji o tvornici Franje Schneidera opisani su kod te signalne trube.
[1326] Cit. ***: *Glavni katalog br. 30: Franjo Schneider: proizvod glazbala, žica i pribora, Zagreb, Nikolićeva 10*, 40.
[1327] Zastava se čuva u Zbirci suvremene povijesti Muzeja grada Trogira (MGT-137).
[1328] Cit. Nikola BUBLE – Mirko SLADE-ŠILOVIĆ: *op. cit.*, 16.

cijevi. Vjerojatno je bila ugođena *in F*. Lijevak je nagnječen te je cijela korodirala. Na rubu lijevka nalazi se izblijedjela signatura „Adolf Stowasser / K. K. a.[usschließliche] priv.[ilegierte] Instr.[umenten] Fabrik Graz“, odnosno „Adolf Stowasser /carsko-kraljevska ekskluzivo privilegirana tvornica glazbenih instrumenata Graz“. Na lijevku je utisnuto „Ludwig Horn / Musik-Instrumenten-Erzeuger / Apatin“, tj. „Ljudevit Horn / graditelj glazbenih instrumenata / Apatin“. Prvi natpis svjedoči o imenu graditelja i mjestu podrijetla, a drugi o dobavljaču. Prvi graditelj iz obitelji Stowesser bio je Wenzel Stowasser (1803. – 1862.), koji je radionicu u Kraslicama osnovao 1824. Nakon njegove smrti posao su nastavili njegovi sinovi: Josef, Julius, Richard, Adolf i Johann (Janos). Adolf Stowasser stariji (1842. – 1893.) osnovao je vlastitu radionicu u Grazu 1874. Nakon njegove smrti preuzeo ju je sin Adolf Stowasser mlađi (1865. – 1928.).[1329] U Zbirci odora Hrvatskog povijesnog muzeja u Zagrebu čuvaju se četiri počasne vojničke spomen-trube koje su nastale u radionici Adolfa Stowassera mlađeg u Grazu 1916. godine.[1330]

Da je tuba u trogirskom muzeju nešto mlađa, odnosno da je mogla nastati 1920-ih, upućuje natpis o dobavljaču – Ludwigu (Lajosu, Ljudevitu) Hornu mlađem (1888. – 1967.). On je radionicu svog oca Ludwiga (Lajosa) Horn starijeg (1849. – 1905.) preuzeo 1923. Ludwig Horn mlađi se uz proizvodnju bavio i trgovinom instrumenata. U svrhu što bolje prodaje njegova trgovina izdavala je opsežan višejezični katalog s ponudom instrumenata, koji su se izvozili ne samo u okolne zemlje nego čak u Afriku i Australiju.[1331] Što se tiče vlastite proizvodnje, najviše su se bavili izradom limenih puhačkih instrumenata.[1332]

Prema podacima iz muzeja, tuba o kojoj je ovdje riječ ranije je pripadala Narodnoj glazbi, najstarijem glazbenom društvu u Trogiru. Kao što je već spomenuto, njezina je preteča bila Gradska glazba. Nakon smrti Ivana Vidoseo-Coleonija 1857., posustala je s radom. Za novog kapelnika angažiran je 1863. skladatelj, orguljaš i dirigent Josip (Giuseppe) Bozzotti (1830. – 1890.), koji je na toj dužnosti ostao do 1885. Obnašao je i dužnost zborovođe i orguljaša trogirske katedrale. U doba Hrvatskoga narodnog preporoda u Dalmaciji priključio se trogirskim narodnjacima te je skladao djela rodoljubna karatera – budnice i koračnice.

[1329] Christian FASTL: Stowasser (Stohwasser), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Stowasser_Familie.xml. Pristup: srpanj 2018.

[1330] Trube nose sljedeće inv. oznake: HPM/PMH-83641, HPM/PMH-25842, HPM/PMH-32979, HPM/PMH-32980

[1331] Na ovim podacima zahvaljujem Borisu Mašiću, potomku obitelji Horn koji živi u Apatinu. Marija Horn, baka njegova djeda, bila je kćer Ludviga Horna starijeg.

[1332] Povijest tvornice *Horn* opisana je kod harmonija iz Kulturno-povijesnog odjela Gradskog muzeja Virovitica (Kp-U/1380) i tube s ventilima iz Povijesne zbike Zavičajnog muzeja Slatina (ZMS 6754). Još jedna tuba s ventilima iz tvornice Ljudevita Horna mlađeg zabilježena je u Zbirci predmeta iz Glazbenog života Požege Gradskog muzeja Požega (GMP 13.052). Obje tube nastale su 1930-ih.

Osnivanjem Narodne štionice (čitaonice) 1867. započelo je djelovanje jedne od najvažnijih gradskih prosvjetnih ustanova, koja je zajedno s Narodnom glazbom predvodila borbu na prosvjetnom, kulturnom i političkom planu.[1333] Godina osnutka Narodne štionice može se smatrati prijelomnom za Gradsku glazbu, koja je tada počela djelovati pod novim imenom koje je odgovaralo aktualnoj političkoj situaciji – Narodna glazba.[1334]

Kapelnikom Narodne glazbe je 1885. postao Ivan Bozzotti (1859. – 1935.), sin Josipa Bozzottija. On je osobitu pažnju posvećivao je obrazovanju mladih članova. Uz Narodnu glazbu tako je djelovala i glazbena škola. Djelovao je i kao katedralni zborovođa i orguljaš.[1335] Nakon Bozzottijeve smrti 1935. na mjesto kapelnika Narodne glazbe stupio je Andro Sentinella (1987. – 1970.). S Narodnom glazbom surađivao je već između 1922. i 1924., za vrijeme Bozzotijeva boravka u Mostaru, Metkoviću i Makarskoj. Od 1924. do 1935. živio je i radio u Šibeniku.[1336] U Trogiru je ponovno djelovao od 1935. do 1939. kao kapelnik Narodne glazbe i dirigent Pjevačkog društva Kolo. Od 1939. do 1941. opet je bio u Šibeniku, a početkom Drugoga svjetskog rata otputio se u Zagreb. U Trogir se vratio 1947. te je do 1968. obnašao dužnost kapelnika Narodne glazbe i dirigenta Pjevačkog društva Kolo. Nakon toga je djelovao kao katedralni zborovođa i orguljaš.[1337]

Političke neprilike dovele su 1938. do raskola u Narodnoj glazbi. Odvojeni dio članova odlučio je djelovati u Sokolskoj glazbi, dok su preostali članovi u Narodnoj glazbi nastojali održati njezin kontinuitet. Dolaskom okupatora Narodnu glazbu zatekla je sudbina kao i druga trogirska društva. Kako muzikalije i glazbeni instrumenti ne bi pali u ruke neprijatelja, članovi Narodne glazbe sakrili su ih po svojim kućama. Okupatori su u lipnju 1941. pozvali članove Narodne i Sokolske glazbe naredivši im da svi moraju zajedno svirati u okviru talijanske glazbe Dopolavoro. Iako je pritisak bio velik, glazbenici su se odbili svrstati u redove talijanske glazbe.[1338] Od 1948. Narodna glazba je djelovala u sklopu Radničkog kulturno-umjetničkog društva Kolo, a 1953. sudjelovala je u snimanju igranog filma *Kameni horizonti* Šime Šimatovića (spomenutog kao inicijatora donacije pijanina *Samick* Gradskom muzeju Drniš, GMD 510-842). Naredne godine odvojila se od RKUD-a Kolo te je nastavila djelovati samostalno.[1339]

[1333] Nikola BUBLE – Mirko SLADE-ŠILOVIĆ: *op. cit.*, 9-10.
[1334] *Ibid.*, 11.
[1335] *Ibid.*, 15 i 42-44.
[1336] Djelovao je kao kapelnik šibenske Narodne glazbe (1924. – 1925., 1926. – 1931.), zborovođa Pjevačkog društva Kolo (1926. – 1928.), dirigent Filharmonično-dramatskog društva (do njegova spajanja s Kolom 1931.), glazbeni učitelj u gimnaziji te orguljaš i zborovođa u šibenskoj katedrali. *Ibid.*, 45-47.
[1337] *Ibid.*, 21-22 i 45-47.
[1338] Nikola BUBLE – Mirko SLADE-ŠILOVIĆ: *op. cit.*, 27; Nikola BUBLE: *op. cit.*, 121.
[1339] Nikola BUBLE – Mirko SLADE-ŠILOVIĆ: *op. cit.*, 32-33; Nikola BUBLE: *op. cit.*, 121-122.

34. Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja grada Kaštela

34.1 O Muzeju grada Kaštela

Grad Kaštela nastala su od sedam manjih kaštela-utvrda (Kaštel Štafilić, Kaštel Novi, Kaštel Stari – Donja Kaštela; Kaštel Lukšić, Kaštel Kambelovac, Kaštel Gomilica, Kaštel Sućurac – Gornja Kaštela), koji su u doba turskih osvajanja imali obrambenu ulogu. Muzej grada Kaštela (KAŠ) osnovan je 1999. Smješten je u Kaštel Lukšiću na drugom katu Dvorca Vitturi (Lušiško Brce 1), koji su na morskoj hridi krajem 15. stoljeća izgradili trogirski plemići, braća Jerolim i Nikola Vitturi. Dvokatna stambena građevina s južne je strane imala izgled renesansne palače, a sa sjeverne dvorište ograđeno obrambenim zidovima i utvrđenim kulama. Kaštel je bio odvojen od središnjeg trga jarkom ispunjenim morskom vodom. S trgom je bio povezan pokretnim mostom koji se lancima spuštao s kaštela, a u slučaju obrane se podizao. Nakon oslobođenja Klisa od Turaka 1648. smanjila se opasnost od neprijateljskih napada pa je pokretni most zamijenjen kamenim, a obrambeni jarak je zasipan zemljom. Kaštel Vitturi obnovljen je 2001., kada mu je vraćen izgled s početka 18. stoljeća.[1340]

34.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Muzeja grada Kaštela

Glazbeni instrumenti čuvaju se unutar dvije zbirke Kulturno-povijesnog odjela: Zbirke umjetnina i obrta (u Kaštel Lukšiću i depou u Kaštel Novome) te Zavičajne zbirke Kaštel Sućurca (u Nadbiskupskoj palači). Pregledani su prilikom posjeta muzeju u srpnju 2018. Imena njihovih prijašnjih vlasnika temelje se na podacima iz muzeja. U nastavku će biti opisani po zbirkama u kojima se čuvaju, a unutar njih kronološki po vrstama.

34.3 O Zbirci umjetnina i obrta

U Zbirci umjetnina i obrta čuvaju se namještaj, slike, skulpture te ukrasni i upotrebni predmeti od stakla, keramike i porculana. U zbirci se nalaze i tri glazbena instrumenta. Jedan je vezan uz plemićku obitelj i kućno muziciranje, a dva uz glazbena društva (točnije puhačke orkestre) i skupno muziciranje. Od instrumenata s tipkama zastupljeni su klavir u obliku krila i pijanino. Klavir je u Beču oko 1860. izradio Eduard Mauder. Pripadao je inventaru kuće plemićke obitelji Cippico iz Kaštel Štafilića. Otkupljen je od njihovih potomaka – braće Vinka i Svena Cippica. Pijanino je nastao u radionici *Boisselot Fils & C.ie* u Marseillesu između 1893. i 1897. Ranije ga je koristilo Hrvatsko glazbeno društvo „Zrinski“ iz Kaštel Starog. Najmlađi primjerak je poprečna flauta – drveni puhački instrumenat. Nastala je u

[1340] Muzej grada Kaštela: Smještaj muzeja – kaštel Vitturi, http://www.muzej-grada-kastela.hr/mapa.html. Pristup: srpanj 2018.

Češkoj oko 1910., a češki liječnik Henrik Šoulavy darovao ju je Hrvatskom glazbenom društvu „Biranj“ iz Kaštel Lukšića. Instrumenti se čuvaju na različitim mjestima. Klavir Eduarda Maudera izložen je u stalnom postavu na drugom katu kaštela Vitturi u Kaštel Lukšiću, a flauta je pohranjena u depou Kulturno-povijesnog odjela (također u kaštelu Vitturi). Pijanino se nalazi u depou Kulturno-povijesnog odjela u Kaštel Novome. Voditeljica zbirke je muzejska savjetnica Sanja Acalija.

34.3.1 Klavir (763:KAŠ-K246)

Dimenzije klavira su 136 x 227 x 92,5 cm. Njegov duguljasti korpus izrađen je od masivnog drva i obložen furnirom od orahovine. Ima dva poklopca: manji nad klavijaturom te veći, koji se rasklapa na dva dijela, nad ostatkom instrumenta. Stoji na tri masivne noge koje na završecima imaju kotačiće. Klavir ima konstrukciju s tri željezne grede i ravne žice. Odlikuje se bečkom mehanikom. Opseg klavijature je od A_2 do a_4 (sedam oktava; 85 tipaka). Donje tipke (2,2 x 15,6 cm) su bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje (0,9 x 9,9 cm) crne, načinjene od ebanovine. Na centralno ovješenoj liri nalaze se dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Dva su mosta: basov 20 tonova i diskant 65 tonova. Žice su grupirane na sljedeći način: od A_2 do E_1 po jedna željezna žica za ton; od F_1 do E po dvije željezne žice za ton; od F do a_4 po tri željezne žice za ton. Stalak za note izrezbaren je vegetabilnim uzorcima, kao i četvrtasta postolja s njegove lijeve i desne strane. Iznad klavijature nalazi se signatura „Eduard Mauder in Wien“. U bazi podataka o bečkim graditeljima klavira za Eduarda Maudera navedeno je samo da je djelovao od 1814. do 1863. godine.[1341] Druge podatke o njemu za sada nije bilo moguće pronaći. U bazi podataka o povijesnim klavirima nastalima između 1700. i 1860. nije zabilježen nijedan njegov instrument u nekoj javnoj ili privatnoj zbirci.[1342] U *Atlasu klavirskih brojeva* se ne spominje.[1343] Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je klavir nastao oko 1860. Izvana je u dobrom stanju jer je drvene dijelove 2005. restaurirao David Milić, restaurator Muzeja grada Kaštela. Međutim, instrumentalni ustroj je u lošem stanju. Klavijatura je necjelovita, žice i vijci su korodirali, a neke basovske žice nedostaju. Mehanika najvećim dijelom ne radi.

Klavir je otkupljen 9. studenog 1998. od braće Vinka i Svena Cippica iz Zagreba. Bio je dio inventara kuće plemićke obitelji Cippico u Kaštel Štafiliću. Izložen je u stalnom

[1341] Facteurs de pianos en Autriche: Mauder Georg, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_m.htm. Pristup: srpanj 2018.
[1342] Clinkscale Online: A Comprehensive Database of Early Pianos 1700-1860, http://earlypianos.org/. Pristup: srpanj 2018.
[1343] Jan GROßBACH: *op. cit.*

postavu Muzeja grada Kaštela, tzv. kaštelanskom tinelu, istočnoj prostoriji južne dvorane na drugom katu kaštela Vitturi. Riječ je o rekonstrukciji dnevne sobe ili sobe za primanje.[1344] Veći dio namještaja također izvorno potječe iz te kuće. Obitelj Vinka i Svena Cippico darovala je Muzeju grada Kaštela više komada posoblja te odjevnih i uporabnih predmeta.[1345]

Detalje u nastavku donosim ljubaznoću Vinka Cippica, kojem zahvaljujem i na ustupanju rodoslovnog stabla kaštelanske grane obitelji Cippico. Klavir se nalazio u kući u kojoj su od početka tridesetih prošlog stoljeća živjeli njegov djed Vicko i baka Mladica. Prije njih tamo su živjeli Vickovi rođaci – brat Vicko (ljekarnik) i sestra Girolama (Mome). Nijedno od njih nije imalo djece. Teta Mome je početkom 1930-ih oporučno ostavila kuću djedu Vinka i Svena. To je bio već spomenti Vicko Cippico (1878. – 1940.), koji je sa suprugom Mladicom (rođ. Katalinić; 1879. – 1972.) imao četvero djece: Mariju (1903. – 1991.), Nicolettu (Linu; 1905. – 1978.), Blaga (1907. – 1990) i Koriolana (1909. – 1995.; oca Vinka i Svena).[1346] Kada je kuća izgrađena i tko je od obitelji prvi u njoj živio, nije poznato. Kuća u kojoj je zatečen klavir izgrađena je kao dodatak imanja Cippicovih, koji su na tom mjestu posjedovali kuću, vrt i dvorište.[1347] Za stariju kuću koja potječe iz 16. stoljeća u katastarskom planu iz 1830. kao vlasnici se navode nasljednici Vicka Cippica. Noviju kuću, koja je sagrađena u 18. stoljeću, u to je vrijeme baštinio Frane Cippico (Cipiko). Jedan je njezinih ranijih vlasnika mogao je biti Nikola (Niko), otac ljekarnika Vinka i njegove sestre Mome, ili njihov djed Vicko (1772. – 1840.) sa suprugom Jerolimom i djecom (Coriolanom, Nikolom, Marijom i Ivanom). Tko je nabavio klavir i/ili svirao na njemu također nije poznato. Prema razdoblju nastanka, moguće da ga je nabavio Niko ili njegova djeca (Vicko ili Mome).

O podrijetlu ove plemićke obitelji nema pouzdanih podataka. Prema obiteljskoj tradiciji potekli su iz Italije. Austrijsku potvrdu plemstva stekli su 1823. U Kaštel Štafiliću pohranjen je obiteljski arhiv, a dio arhivalija nalazi se i u Historijskom arhivu u Zadru.[1348] Palača trogirske grane obitelji Ćipiko nalazi se nasuprot trogirske katedrale. U njoj su danas smještene Glazbena škola te Narodna glazba.

[1344] Sanja ACALIJA: Stalni postav Muzeja grada Kaštela, *Informatica museologica*, 39 (2008) 1/4, 61.

[1345] Odabrana građa predstavljena je na izložbi *Povismo i sukno: kaštelansko tradicijsko ruho*, koja je nastala kao rezultat suradnje Etnografskog muzeja u Splitu i Muzeja grada Kaštela. Održana je u Etnografskom muzeju u Splitu od 22. listopada 2015. do 30. travnja 2016. Od 18. srpnja do 28. kolovoza 2019. predstavljena je u Etnografskom muzeju Dubrovačkih muzeja. Usp. Sanja IVANČIĆ – Sanja ACALIJA: *Povismo i sukno: kaštelansko tradicijsko ruho*, Etnografski muzej Split – Muzej grada Kaštela, Split – Kaštela 2015.

[1346] *Ibid.*, 80 i 87.

[1347] Taj se sklop nalazi unutar kulturno-povijesne cjeline Kaštel Štaflića, unutar zone A (potpuna zaštita povijesnih cjelina). Zahvaljujem Vinku Cippicu na ustupanju katastarskog plana i konzervatorskog elaborata koji je izradila Katja Marasović.

[1348] Tatjana RADAUŠ: Cipiko, u: Aleksandar STIPČEVIĆ (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 1989, sv. 2, 674-676.

34.3.2 Pijanino (763:KAŠ-2966)

Korpus ovog pijanina, izrađen od crno obojenog politiranog drva, ima dimenzije 134,5 x 64 x 126 cm. Pravokutnog je oblika, ravnih glatkih ploha i zaobljenih rubova. Uokviruje ga lagano izbočeni okvir. Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,2 x 14,7 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 9,1 cm). Na prednjoj gornjoj strani korpusa izrezbaren je četvrtasti pano. Na njegovoj lijevoj i desnoj strani vidljivi su tragovi svijećnjaka. Na prednjoj donjoj strani također je četvrtasti pano. Na dnu korpusa nalaze se dvije pedale od mjedi (forte i piano). Na bočnim stranama ispod klavijature su stupovi nalik na volute (lijevi je odvojen od korpusa). Ispod njih su izvučene noge na čijim su završecima kotačići.

Iznad stalka za note nalazi se četvrtasta pločica sa signaturom „Boisselot Fils & C.ie [compagnie]“. U unutrašnjosti na sredini je natpis „Boisselot Fils & C.ie [compagnie] / Marseille / Usine à Vapeur / Rue Bonnefoy 8“ (Boisselotovi sinovi i društvo [tvrtka] / Marseille / parno postrojenje / Ulica Bonnefoy 8“), a u gornjem desnom kutu serijski broj 23 294. Na temelju toga saznajemo ime radionice u kojoj je nastao i mjesto podrijetla, a preciznije možemo odrediti i vrijeme nastanka. *Boisselot & Fils* bila je francuska radionica za izradu klavira, koju su u Marseilleu 1831. osnovali Jean-Louis Boisselot (1782. – 1847.) te njegovi sinovi Louis-Constantin (1809. – 1850.) i Xavier (1811. – 1893.). Jean-Louis Boisselot svoj je poslovni put započeo kao trgovac muzikalija i glazbenih instrumenata (osobito klavira iz radionicâ *Pape*, *Érard* i *Pleyel*). Louis-Constantin Boisselot naukovao je u Parizu i Nimesu 1826. i 1827., a 1834. svoje znanje proširio je u Engleskoj. Radionica se uspješno razvijala te je već 1834. imala 70 zaposlenih i godišnju proizvodnju od 300 klavira. Do 1848. u njoj je bilo 150 zaposlenih, a godišnja proizvodnja porasla je na 400 klavira. Tijekom 1840-ih bila je jedna od najvećih francuskih radionica za izradu klavira.[1349]

Nakon smrti Jean-Louisa Boisselota 1847., radionicu su nastavili voditi njegovi sinovi. Stariji sin Louis-Constantin nadživio ga je tek tri godine. Mlađi sin Xavier je 1865. posao predao svom nećaku Marie-Louis-Françoisu Boisselotu (1845. – 1908.), sinu Louis-Constantina, koji je bio poznat i pod imenom Franz jer je njegov krsni kum bio Franz Liszt (1811. – 1866.). Mađarski skladatelj i virtuoz rado je svirao na klavirima *Boisselot & Fils*, a jedan je primjerak krasio njegovu kuću u Weimaru, gdje je boravio od 1848. do 1860. godine.[1350] Nakon Xavierove smrti 1893. radionica je promijenila ime u *Boisselot Fils & C.ie*,

[1349] Howard SCHOTT – Laurence LIBIN: Boisselot, *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-4002275202. Pristup: srpanj 2018.

[1350] Liszt se nakon Weimara odselio u Rim, vrativši se tamo opet 1869. Otada do kraja života putovao je između Rima, Weimara i Budimpešte, nazivajući to svojim „trostrukim životom“ (franc. *vie trifurquée*).

a 1900. u *Manufacture Marseillaise de Pianos*.[1351] Franz Boisselot uspješno ju je vodio sve do smrti 1908. Nakon toga, ali i zbog skorog početka Prvog svjetskog rata, prestala je s radom. Radionica *Boisselot & Fils* nagrađena je nizom priznanja, među kojima se ističu zlatne medalje na Francuskoj industrijskoj izložbi u Parizu 1844. i Velikoj svjetskoj izložbi (Prvoj svjetskoj izložbi) u Londonu 1851. te najviša nagrada na Svjetskoj izložbi u Parizu 1855. Graditelj iz obitelji Boisselot uživali su status „graditelja klavira Kralja i Njezina Kraljevskog Visočanstva, vojvotkinje od Orléansa“ (franc. *Facteurs de pianos du Roi et de S. A. R. [Son Altesse Royale] Madame la Duchesse d'Orléans*).[1352]

S obzirom na to da pijanino u Muzeju grada Kaštela nosi signaturu *Boisselot Fils & C.ie*, nastao je između 1893. (do kada se radionica zvala *Boisselot & Fils*) i 1900. (kada je promijenila ime u *Manufacture Marseillaise de Pianos*). Još precizniju dataciju omogućava adresa radionice naznačena u njegovoj unutrašnjosti – Rue Bonnefoy 8. Tamo se nalazila još od 1868., a od 1897. djelovala je na adresi Boulevard Notre Dame 81.[1353] Na temelju toga možemo odrediti da je nastao između 1893. i 1897. U dosta je lošem stanju. Žice i vijci su korodirali, a mehanika djelomično ne radi. Furnir je oštećen i izgreban, a dijelovi ga nedostaju. Otkupljen je 13. listopada 2008. od Hrvatskoga glazbenog društva „Zrinski“.

Ovo je društvo, osnovano 1852., najstarija kulturna ustanova u gradu Kaštela i redoviti sudionik kaštelanskih kulturno-umjetničkih manifestacija, praznika, blagdana i drugih proslava. Ima 50-ak aktivnih članova, najviše učenika i studenata.[1354] Sjedište društva je u Kaštel Starom na adresi Obala kralja Tomislava 55. Od predsjednika društva, tubista Marija Bartulina, u srpnju 2018. saznala sam da se pijanino nalazio u sjedištu društva, a koristio se na probama i audicijama. Budući da je bio u dosta lošem stanju te se više nije mogao ugađati, odlučili su ga darovati Muzeju grada Kaštela. Mario Bartulin uputio me i na Manuelu Grubić iz Kaštel Novog, koja je 2001. darovala pijanino društvu. U razgovoru s njom u srpnju 2018. saznala sam da su ga njezini roditelji početkom 1980-ih kupili od obitelji Perić iz Splita, u čijem je vlasništvu bio desetak godina. Manuela Grubić je u djetinjstvu u Kaštel Novome nekoliko godina učila svirati klavir kod časnih sestara. Udala se u Solin te je klavir preselila sa sobom. Kad je saznala da HGD „Zrinski“ traži pijanino, odlučila je darovati svoj, na kojem i tako više nije svirala. Na taj se način instrument ponovno vratio u Kaštela.

[1351] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 58.
[1352] Howard SCHOTT – Laurence LIBIN: *op. cit.*
[1353] Facteurs de pianos en France: Jean-Louis Boisselot, http://www.lieveverbeeck.eu/pianos_francais_1800_1829.htm. Pristup: srpanj 2018.
[1354] Hrvatsko glazbeno društvo „Zrinski“: O nama, http://www.hgd-zrinski.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=97&Itemid=3. Pristup: srpanj 2018. Usp. i Vladan VULETIN: *Glazbena kultura u gradu Kaštela (1992. – 2012.)*, doktorska disertacija, Sveučilište u Splitu, Split 2014, 99-104.

34.3.3 Poprečna flauta (763:KAŠ-KP-1/2009)

Flauta je izrađena od ebanovine s prstenastim metalnim obručima. Dugačka je 67 cm. Ima tri dijela, šest rupica i mjedene poklopce. Nema signaturu na temelju koje bi se mogao saznati majstor ili radionica iz koje potječe. Nastala je u Češkoj oko 1910. Čuva se u crnoj drvenoj kutiji dimenzija 32,5 x 12,5 x 3 cm, koja je iznutra presvučena crvenom čojom. Muzeju grada Kaštela ju je na (trajnu) posudbu 1. lipnja 2009. ustupilo Hrvatsko glazbeno društvo „Biranj“ iz Kaštel Lukšića, koje je također smješteno u kašteu Vitturi.

HPD-u „Biranj“ darovao ju je Henrik (Henrich, Jindrich) Šoulavy (1878. – 1960.). Podrijetlom Čeh, on je bio vojni liječnik Austro-Ugarske Monarhije u Sarajevu odakle je dolazio u Split, Kaštela i Trogir. Od 1909. živio je u Kaštel Lukšiću. Ondje je od obitelji grofa Lamberta Cambija kupio kaštel s perivojem iz 16. stoljeća te je u njemu otvorio prvi turistički pansion za goste pod imenom *Pansion dr. Šoulavy*. Taj se događaj smatra početkom organiziranog turizma u Kaštelima.[1355] U pansionu je tijekom 19 godina djelovanja (do 1938.) ostvareno više od 50 000 noćenja. Među turistima najviše je bilo Čeha, Austrijanaca, Mađara, Poljaka i Nijemaca. U pansionu su boravili i operni solisti iz Češke, Austrije i Njemačke. Pansion je imao knjižnicu, radio i klavir. Henrik Šoulavy podupirao je kaštelanska sportska i glazbena društva. U Češkoj je posredovao oko nabave instrumenata za Hrvatsko glazbeno društvo „Biranj“ iz Kaštel Lukšića.[1356] Neke je i sâm darovao, među njima i ovu flautu. HGD „Biranj“ je tijekom ljetnih mjeseci nastupalo u njegovu pansionu.[1357]

Muzej Grada Kaštela i Turistička zajednica Grada Kaštela su 2009. obilježili 100. godišnjicu organiziranog turizma u Kaštelima. Od 19. srpnja do 28. listopada 2016. u Muzeju grada Kaštela priređena je izložba *Akvizicije Muzeja grada Kaštela: obitelj Šoulavy* autorice Sanje Acalija. Na izložbi su predstavljeni predmeti iz *Pansiona dr. Šoulavy* kao što su dnevni boravak s početka 20. stoljeća, vaze, posuđe, ljekarnički pribor, fotografije i razglednice Kaštel Lukšića iz prve polovice 20. stoljeća. Flauta je također pronašla svoje mjesto na izložbi. Uz izložbu je objavljen istoimeni dvojezični (hrvatsko-engleski) katalog.[1358]

Jedan od inicijatora osnivanja Lukšićke glazbe bio je učitelj Bartul (Bare) Rodin (1860. – 1939.), koji je organizirao prikupljanje dobrovoljnih priloga za kupnju instrumenata. Krajem 1894. okupio je petnaestak mještana i počeo ih podučavati sviranju puhačkih

---

[1355] Sanja ACALIJA: *Akvizicije Muzeja grada Kaštela: obitelj Šoulavy: katalog izložbe*, Muzej grada Kaštela, Kaštel Lukšić 2016, 15 i 17.
[1356] *Ibid.*, 19.
[1357] Vladan VULETIN: *Glazbena kultura u Kaštelima od 1860. do 1918. godine*, magistarski rad, Sveučilište u Sarajevu, Sarajevo 2011, 140; Vladan VULETIN: *Glazbeni život u Kaštelima od 1860. do 1918. godine*, Matica hrvatska, Ogranak Kaštela, Kaštela 2012, 147.
[1358] Sanja ACALIJA: *Akvizicije Muzeja grada Kaštela: obitelj Šoulavy: katalog izložbe*, Muzej grada Kaštela, Kaštel Lukšić 2016.

instrumenata. Zahvaljujući njegovoj marljivosti, Lukšićka glazba prvi je puta javno nastupila 13. lipnja 1894. godine.[1359] Nema pouzdanih podataka o tome kada je promijenila svoje ime, ali je sigurno da se 1902. više nije tako zvala. O tome svjedoči pjesma o gradnji kapelice Blažene Djevice Marije lukšićkog pjesnika Ivana Klaića iz 1902. u kojoj 40. strofa glasi: „A i glazba junački zazvoni, rekao bi planina se ori. / Ta je glazba hrvatski prozvana Biranj brdo svetoga Ivana.“ Dakle, radi se o Hrvatskom glazbenom društvu „Biranj“ nazvanom po najvišem vrhu zapadnog dijela brda Kozjak iznad Kaštel Lukšića.[1360]

Bartul Rodin obnašao je dužnost kapelnika sve do početka Prvog svjetskog rata. Kao pijanist često je nastupao na plesovima u Hrvatskoj čitaonici u Kaštel Novome, a bavio se i popravkom puhačkih instrumenata, orgulja i klavira.[1361] Među glazbenicima isticao se Anton Botušić (? – ?), koji je glazbenu poduku stekao kod Bartula Rodina i Ivana Bozzottija (1859. – 1935.), kapelnika Narodne glazbe u Trogiru (od 1885. do 1935.) i povremenog učitelja glazbe u Kaštelima. Društvo je djelovalo do početka Prvog svjetskog rata.[1362] U tom je razdoblju moglo koristiti poprečnu flautu koju mu je darovao Henrik Šoulavy. Po završetku rata obnovilo je djelovanje, a dužnost kapelnika preuzeo je Anton Botušić. Kao Hrvatsko glazbeno društvo „Biranj“ djelovalo je do početka Drugog svjetskog rata. Od ponovne obnove 1952. djelovalo je pod nazivom Kulturno-umjetničko društvo „Biranj“.[1363] Na godišnjoj skupštini 1990. vraćeno mu je ime staro ime – Hrvatsko glazbeno društvo „Biranj“.[1364]

34.4 O Zavičajnoj zbirci Kaštel Sućurca

Zavičajna zbirka Kaštel Sućurca smještena je u Nadbiskupskoj palači u Kaštel Sućurcu (Gospojska štrada 1). Riječ je o obrambenoj kuli koju je 1392. sagradio splitski nadbiskup Andrija Benzi da Gualdo. Splitski nadbiskup Bartolomej Averoldo ondje je 1489. sagradio svoju palaču. Izvorno je to bila jednokatnica L-tlocrtnog oblika. Krajem 16. stoljeća pripojen joj je prostor dvorišta na sjeveroistoku čime je dobila pravokutni tlocrtni oblik. U zbirci se čuvaju namještaj, slike, skulpture te ukrasni i uporabni predmeti nastali od 17. do 20 stoljeća. Prikupljanje i otkupljivanje građe započeto je 1974., a izlaganje u prostoru

---

[1359] Vladan VULETIN: *Glazbena kultura u Kaštelima od 1860. do 1918. godine*, 138; Vladan VULETIN: *Glazbeni život u Kaštelima od 1860. do 1918. godine*, 145.
[1360] Vladan VULETIN: *Glazbena kultura u Kaštelima od 1860. do 1918. godine*, 138-139; Vladan VULETIN *Glazbeni život u Kaštelima od 1860. do 1918. godine*, 145-146.
[1361] Vladan VULETIN: *Glazbena kultura u Kaštelima od 1860. do 1918. godine*, 168-169; Vladan VULETIN *Glazbeni život u Kaštelima od 1860. do 1918. godine*, 148.
[1362] Vladan VULETIN: *Glazbena kultura u Kaštelima od 1860. do 1918. godine*, 141; Vladan VULETIN *Glazbeni život u Kaštelima od 1860. do 1918. godine*, 148.
[1363] Vladan VULETIN: *Glazbena kultura u gradu Kaštela (1992. – 2012.)*, 92.
[1364] *Ibid.*, 93.

Nadbiskupske palače 1989. Značajan dio sućuračke baštine sačuvan je zahvaljujući naporima Udruge za očuvanje kulturnog naslijeđa „Podvorje“, koja je registrirana 1994. Prikupljena građa predana je 2012. na skrb i zaštitu Muzeju grada Kaštela.

U ovoj su zbirci također zastupljena tri glazbena instrumenta: dva s tipkama i jedan puhački. Dva su slovenskog, a jedan japanskog podrijetla. Harmonij je izrađen 1913. u Ljubljani u radionici Ivana Kacina. Pijanino marke *Kawai* nastao je 1970. u gradu Hamamtsu na najvećem japanskom otoku Honshū. Limeni puhački instrument je krilnica proizvedena 1930-ih u tvornici glazbenih instrumenata Vaclava Schramma u Celju. Kao što su pijanino i flauta iz Zbirke umjetnina i obrta bili vezani uz rad puhačkih orkestara iz Kaštel Starog i Kaštel Lukšića, tako je ova krilnica ranije pripadala Glazbi društva „Vitez sv. Jurja“ iz Kaštel Sućurca, potvrđujući razvijen i razgranat glazbeni amaterizam u Kaštelima. Voditeljica zbirke je kustosica Ada Danek.

34.4.1 Harmonij (763:KAŠ-5814)

Dimenzije harmonija su 88 x 46 x 87,5 cm. Kućište je izrađeno od masivnog drva te je obloženo svijetlosmeđim furnirom. Jednostavnog je izgleda i bez ukrasa. Ima četiri povlačka za uključivanje registara (manubrija) kojima nedostaju pločice s oznakom. Opseg klavijature je od C do c_3 (četiri oktave). Donje tipke (2,1 x 14,1 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 8,4 cm). Donje tipke nisu sve u ravnini. Ispod klavijature je duguljasti otvor za propuštanje zraka prekriven ružičastom tkaninom. Pedale (stupaljke za gaženje) ugrađene su u sredini donjeg dijela kućišta. Harmonij je nastao 1913. u radionici Ivana Kacina što otkriva signatura „Iv. Kacin“ desno iznad klavijature. Slovenski orguljaš i orguljar Ivan Kacin (1884. – 1953.) osnovnu školu završio je u rodnom Otaležu u općini Cerkno na zapadu Slovenije. U Ljubljani je od 1897. do 1900. pohađao orguljašku školu Cecilijinog društva. Između 1900. i 1903. djelovao je kao orguljaš u mjestima Velike Lašče (u istoimenoj općini u središnjoj Sloveniji), Brezje (u općini Radovljica na sjeverozapadu Slovenije) i Kontovel (tal. Contovello, u sjeverozapadnoj Italiji u blizini Trsta). Tijekom služenja vojnog roka u Puli od 1903. do 1905. bio je član Mornaričkog orkestra (njem. *Marinekapelle*), puhačkog orkestra austro-ugarske ratne mornarice sastavljenog od profesionalno školovanih glazbenika.[1365]

Kacin je od 1905. do 1911. bio orguljaš u mjestima Komen (u istoimenoj općini u zapadnoj Sloveniji) i Polhov Gradec (u općini Dobrova-Polhov Gradec u središnjoj Sloveniji). U to se vrijeme sve više počeo zanimati za orguljarstvo pa je posjećivao radionice u Ljubljani,

[1365] Lada DURAKOVIĆ: Mornarički orkestar, u: Goran PRODAN (ur.): *Istrapedija: istarska internetska enciklopedija*, http://istrapedia.hr/hrv/3661/mornaricki-orkestar/istra-a-z/. Pristup: srpanj 2018.

Veneciji i Grazu. U Ljubljani je 1911. otvorio radionicu za izradu harmonija. Uspješno ju je vodio do 1919., kada se preselio u Goricu (tal. Gorizia, njem. Görz) u regiji Friuli-Venezia Giulia na sjeveroistoku Italije, uz granicu sa Slovenijom. Tamo je osnovao još veću, moderno opremljenu tvornicu za izradu harmonija, orgulja i pijanina. Tvornica je uspješno poslovala te je zapošljavala između 20 i 40 radnika. Krajem 1920-ih otvorio je podružnicu u Celju. Bježeći pred fašizmom u Italiji, tvornicu je 1931. preselio u Domžale u središnjoj Sloveniji, sjeverno od Ljubljane. Tamo je izrađivao harmonije i pijanina. Po izbijanju Drugog svjetskog rata 1941., kad su u Domžale prodrli Nijemci, bio je prisiljen zatvoriti tvornicu te se vratiti u Goricu. Tamo je nastavio s proizvodnjom instrumenata, ali u manjoj mjeri nego ranije. Talijanski ekstremisti su 1947. usred noći provalili u njegov stan te su ga htjeli protjerati u Sloveniju. Nedugo nakon toga se razbolio, a umro je u Gorici.[1366]

Božidar Grga zabilježio je u Dalmaciji nekoliko harmonija Ivana Kacina: u župnoj crkvi sv. Jurja mučenika u selu Gdinj na otoku Hvaru, župnoj crkvi sv. Petra apostola u Muću Gornjem u Dalmatinskoj zagori te župnoj crkvi Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije u Šibeniku (naselje Crnica).[1367] Harmonij u Kaštel Sućurcu pripadao je Hrvatskoj katoličkoj mladeži. Poslije Prvog svjetskog rata nalazio se u Osnovnoj školi kneza Mislava u Kaštel Sućurcu, koja je srušena u školskoj godini 1978./1979. Otamo ga je preuzela Udruga za očuvanje kulturnog naslijeđa „Podvorje“. Furnir je na više mjesta oštećen, a remeni obje pedale su pukli. Zato više nije u svirnom stanju.

34.4.2 Pijanino (763:KAŠ 6380)

Dimenzije ovog pijanina su 145,5 x 61 x 106 cm. Korpus je obložen furnirom od mahagonija, a rezonantna ploča izrađena je od smrekovine. Opseg klavijature je od A_2 do c_5 (sedam oktava i mala terca). Donje tipke (2,2 x 14,9 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 8,8 cm). Ima tri pedale: lijevu piano, srednju pianissimo i desnu forte. Iznad klavijature nalazi se natpis „Kawai“, a na donjoj strani poklopca „Kawai Piano / Since 1927 / Exhibition Awards“ („Klavir Kawai / od 1927. / izložbene nagrade“). *Kawai* je jedna od vodećih japanskih tvornica za proizvodnju glazbenih instrumenata. Najpoznatija je po proizvodnji klavira, pijanina i klavijatura. Sjedište joj je u gradu Hamamtsu u prefekturi Shizuoka na južnoj obali najvećeg japanskog otoka Honshūa. Osnovao ju je 1927. Koichi Kawai (1886.

[1366] Darja KOTER: *Glasbilarstvo na Slovenskem*, 112-113; Ljubomir Andrej LISAC: Kacin, Ivan (1884–1953), u: *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti – Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana 2013, http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi262316/#primorski-slovenski-biografski-leksikon. Pristup: srpanj 2018.
[1367] Božidar GRGA: *op. cit.*, 97-98 i 101.

– 1955.).[1368] On je od 1897. radio u tvornici Torakuse Yamahe (1851. – 1916.), osnivača tvrtke *Nippon Gakki*, koja je 1954. postala japanska multinacionalna tvtka za proizvodnju glazbenih instrumenata *Yamaha.* Mladi Kawai bio je jedan od ključnih članova razvojnog tima Yamahine tvornice. Nakon Yamahine smrti nova je uprava proširila proizvodnu liniju, ali ju je dobrim dijelom usmjerila na proizvodnju motocikala. Kawai se s time nije slagao te je 1927. napustio tvrtku kako bi se posvetio isključivo izradi glazbenih instrumenata, u prvome redu klavira. Nakon njegove smrti posao je preuzeo njegov sin Shigeru Kawai (1922. – 2006.), za čijeg se upravljanja tvrtka značajno modernizirala i povećala proizvodnju. Tijekom 1960-ih Shigeru Kawai pokrenuo je u Japanu mrežu glazbenih škola *Kawai* koju je pohađalo više od 300 000 polaznika. Njegov sin Hirotaka Kawai imenovan je predsjednikom tvrtke 1989. Pod njegovim vodstvom u proizvodni proces integrirana je napredna robotika. Od 1990-ih *Kawai* godišnje proizvede dva milijuna klavira, koje izvozi u više od 80 zemalja diljem svijeta. Nakon *Yamahe* – koja je najveći svjetski proizvođač glazbenih instrumenata na svijetu – drugi je najveći japanski proizvođač klavira.[1369]

Ovaj pijanino nosi serijski broj 390 452. Za savjet o modelu i godini proizvodnje poslala sam upit u tvornicu *Kawai.* Hans-Jürgen Kurth, voditelj proizvoda (eng. *Product Manager*) *Kawai Europa GmbH* (čije je sjedište u Krefeldu u njemačkoj saveznoj pokrajini Sjeverna Rajna-Vestfalija), objasnio mi je da pijanino pripada modelu NS-6 te je nastao u Japanu u travnju 1970. godine.[1370] Najsličniji je današnjem modelu K-200 što je najmanji model pijanina *Kawai* (dimenzije su mu 149 x 57 x 114 cm, a masa 208 kg).[1371] Dopremljen je izravno iz Japana 1993. Jedan je od šest (vjerojatno istih) primjeraka koji su stigli u Dalmaciju – pet u Split i jedan Udruzi za očuvanje kulturnog naslijeđa „Podvorje“ u Kaštel Sućurac. Pristigli su kao donacija za vrijeme Domovinskog rata, a Kaštel Sućurac je te godine obilježavao 90 godina pošte. U splitskoj Pošti poslovođa je bio Sućuranin Ivo Pavelin, koji se založio da se jedan pijanino pošalje u Kaštel Sućurac.[1372] Izvrsno je očuvan. Na njemu se svira povodom otvorenja izložbi i skupova u Nadbiskupskoj palači, a prije toga se ugađa.

34.4.3 Krilnica in B (763:KAŠ-5583)

Krilnica je dugačka 38 cm, a promjer lijevka je 14 cm. Ima tri ventila. Korodirala je, a cijev je na više mjesta oštećena. Na rubu lijevka je signatura „Vaclav Schramm / tovarna

[1368] Kawai Global: Band – Legacy, http://www.kawai-global.com/brand/legacy/. Pristup: srpanj 2018.
[1369] Herbert WISE: Kawai, u: Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*, 197-198.
[1370] Usp. i Jan GROßBACH: *op. cit.*, 163.
[1371] Kawai Global: Products – Upright Pianos – K series: K-200, http://www.kawai-global.com/product/k-200-2/. Pristup: srpanj 2018.
[1372] Zahvaljujem Adi Danek na ovim podacima.

glasbil / Celje“. Tvornica glazbenih instrumenata Vaclava Schramma u Celju osnovana je po završetku Prvog svjetskog rata. Oglase o njoj pronalazimo u slovenskoj periodici. U tjedniku *Učiteljski tovariš* od 14. ožujka 1919. objavljen je ovaj oglas: „Prva jugoslavenska tvornica violina Vaclav Schramm Celje – Graška cesta – Celje preporučuje poštovanom učiteljstvu svoju veliku ponudu gudačkih i puhačkih instrumenata, muzikalija, harmonika, žica i drugih glazbenih potrepština. Popravci se obavljaju precizno. Uredna usluga i cijena.“[1373]

Politički list *Slovenec* od 11. rujna 1927. donosi sljedeći oglas: „Specijalizirana tvornica Vaclava Schramma u Celju uvijek ima u svojoj ponudi prvorazredne glazbene instrumente kao što su violine, citre, gitare i tamburice. Velika ponuda puhačkih instrumenata prvorazredne izrade. Najfinije žice i rezervni dijelovi za sve vrste gudačkih instrumenata. Zajamčen stručan i brz popravak svih instrumenata. Najveća radionica te vrste u Sloveniji. Najniže cijene.“[1374] List *Gasilec*, glasilo Vatrogasne zajednice Ljubljana, od 1. prosinca 1929. donosi oglas: „Prva jugoslavenska tvornica glazbenih instrumenata Vaclav Schramm Celje, Cesta kralja Petra br. 14. Stručnjak za limene puhačke instrumente. Velika ponuda izvrsnih signalnih rogova, kao i svih drugih vrsta instrumenata. Stručni popravci. Zatražite ilustrirani cjenik.“[1375] Iste oglase u *Gasilcu* pronalazimo, primjerice, opet 1. lipnja[1376] i 15. rujna 1930. godine.[1377] U to je vrijeme, 1930-ih, vjerojatno nastala i krilnica o kojoj je ovdje riječ.

Prije Udruge za očuvanje kulturnog naslijeđa „Podvorje“, krilnica je pripadala Glazbi društva „Vitez sv. Jurja“. Društvo „Vitez sv. Jurja“ osnovano je u Kaštel Sućurcu 1905., a cilj mu je bio „gojiti gimnastiku“.[1378] Iako se radilo o sportskom društvu, njegovi članovi su odlučili proširiti djelatnost te su osnovali puhački orkestar. Na sjednici održanoj 3. siječnja 1909. uprava društva „Vitez sv. Jurja“ predložilo je svojim članovima „da ako su zadovoljni

---

[1373] U izvorniku: „Prva jugoslovanska izdelovalnica godal Vaclav Schramm Celje – Graška cesta – Celje priporoča p. t. učiteljstvu svojo veliko zalogo godal, pihal, muzikalij, harmonik, strun in drugih godbenik potrebščin. Popravila se izvrše naj natančneje. – Postrežba točna in cena.“ Cit. ***: [Oglas], *Učiteljski tovariš: glasilo jugoslovanskega učiteljstva*, 59 (14. ožujka 1919.) 11, 4.

[1374] U izvorniku: „Prvovrstne glasbene inštrumente kakor gosli, citre, kitare in tamburice ima vedno v zalogi specialna delavnica ta godala v Celju Vaclav Schramm. Velika zaloga pihal v prvovrstni izdelavi. Najfinejše strune in nadomestni deli za vsa godala. Garantirano strokovnjaška in promptna popravila vseh instrumentov. Največja delavnica te vrste v Sloveniji. Najnižje cene.“ Cit. ***: [Oglas], *Slovenec: političen list za slovenski narod*, 55 (11. rujna 1927.) 205, 12.

[1375] U izvorniku: „I. jugoslovanska izdelovalnica glasbil Vaclav Schramm Celje, Kralja Petra cesta št. 14. Specialist za fina pihala iz pločevine. Velika zaloga izvrstnih signalnih rogov kakor tudi vsakovrstnih instrumentov. Strokov popravila. Zahtevajte ilutstrovani cenik.“ Cit. ***: [Oglas], *Gasilec: glasilo „Jugoslavanske gasilske zvezde Ljubljana“*, 33 (1. prosinca 1929.) 6, 5.

[1376] ***: [Oglas], *Gasilec: glasilo „Jugoslavanske gasilske zvezde Ljubljana“*, 34 (1. lipnja 1930.) 4, 8.

[1377] ***: [Oglas], *Gasilec: glasilo „Jugoslavanske gasilske zvezde Ljubljana“*, 34 (15. rujna 1930.) 7, 10.

[1378] Cit. Vladan VULETIN: *Glazbena kultura u Kaštelima od 1860. do 1918. godine*, 141; Vladan VULETIN *Glazbeni život u Kaštelima od 1860. do 1918. godine*, 148.

da se kupi 12 ištrumenti i da bi se od društva dvanaest članova učilo svirat u glasbu“.[1379] Prijedlog je prihvaćen te je u Kaštel Sućurcu osnovano prvo glazbeno društvo. Zahvaljujući doprinosima članova u Češkoj je kupljeno 18 instrumenata. Za kapelnika je angažiran Karl Ksenitz (? – ?), koji se u Split doselio početkom 20. stoljeća, a prije toga je bio član već spomenutog Mornaričkog orkestra u Puli.[1380] Glazba društva „Vitez sv. Jurja“ s nastupima je započela 1910. Početkom Prvog svjetskog rata dio glazbenika je mobiliziran pa je prestala djelovati. Obnovljena je 1919. pod nazivom Hrvatsko glazbeno i prosvjetno društvo „Vitez sv. Jurja“. Dužnost kapelnika pripala je Antonu Botušiću, ujedno i kapelniku Hrvatskoga glazbenog društva „Biranj“ u Kaštel Lukšiću.[1381] Zbog talijanske okupacije Kaštela 1941. prestala je s radom. Obnovljena je 1952. te su nabavljeni novi instrumenti. Od 1960. djelovala je kao samostalno glazbeno društvo pod nazivom Mjesna glazba „Putalj“. Od 1990. djeluje kao Hrvatsko glazbeno društvo „Vitez sv. Jurja“.[1382]

[1379] Cit. Vladan VULETIN: *Glazbena kultura u Kaštelima od 1860. do 1918. godine*, 141; Vladan VULETIN *Glazbeni život u Kaštelima od 1860. do 1918. godine*, 148.
[1380] Vladan VULETIN: *Glazbena kultura u Kaštelima od 1860. do 1918. godine*, 142; Vladan VULETIN *Glazbeni život u Kaštelima od 1860. do 1918. godine*, 149.
[1381] Vladan VULETIN: *Glazbena kultura u Kaštelima od 1860. do 1918. godine*, 143; Vladan VULETIN *Glazbeni život u Kaštelima od 1860. do 1918. godine*, 150.
[1382] Vladan VULETIN: *Glazbena kultura u gradu Kaštela (1992. – 2012.)*, 97-98.

35. Glazbeni instrumenti iz fundsa Muzeja grada Splita

35.1 O Muzeju grada Splita

Muzej grada Splita (MGS) opći je kulturno-povijesni gradski muzej koji se bavi prikupljanjem, obradom i istraživanjem predmeta iz splitske prošlosti. U sklopu Gradske biblioteke (danas Sveučilišna knjižnica u Splitu) osnovano je 1925. Muzejsko-historijsko odjeljenje. Nakon Drugog svjetskog rata odjel se izdvojio te je kao Gradski muzej u osnutku za javnost otvoren 1946. Pod današnjim nazivom djeluje od 1948. Od 1950. smješten je u gotičko-renesansnoj palači Papalić (Papalićeva ulica 1), u koju je početkom 16. stoljeća humanist Dmine Papalić zajedno s književnikom Markom Marulićem postavio zbirku kamenih spomenika prikupljenih na području antičke Salone. Palača je obnovljena 1992., kada je otvoren stalni postav koji kulturno-povijesnom i umjetničkom građom predstavlja povijest Splita i okolice od kasne antike do 20. stoljeća.[1383]

35.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Muzeja grada Splita

Glazbeni instrumenti u Muzeju grada Splita čuvaju se unutar Zbirke namještaja, u kojoj je pohranjena građa nastala od 13. do 20. stoljeća. Najstariji predmet u zbirci su dijelovi vratnica splitske prvostolnice. Iz razdoblja kasne gotike, renesanse i manirizma najzastupljenije su škrinje, ujedno i najčešći dio namještaja splitskih kućâ tog vremena. Od 16. do 18. stoljeća glavni komadi namještaja bili su stolovi, komode i klecala. (prijenosne klupice za molitvu) Na njih se nadovezuju predmeti iz plemićkih kuća 18. stoljeća te građanskih salona 19. i početka 20. stoljeća, potekli iz domaćih i stranih radionica.[1384]

Ljubaznošću kustosice Darke Perko Kerum, voditeljice Zbirke namještaja, glazbeni instrumenti su pregledani prilikom posjeta muzeju u rujnu 2017. Zastupljeno je devet primjeraka: stolni klavir, klavir u obliku krila, pijanino, fonola, violina, citra, spomen-truba, bandoneon i gusle. Od instrumenata s tipkama prisutni su različiti tipovi klavira: stolni klavir, klavir u obliku i pijanino. Uz njih, tu je i fonola – automat za sviranje klavira. Nastali su tijekom 19. i početkom 20. stoljeća u četiri različite zemlje: Engleskoj, Austriji, Italiji i Njemačkoj. Najstariji je među njima, ujedno i najstariji instrument u zbirci, stolni klavir engleskoga graditelja Thomasa Tomkisona, nastao u Londonu 1809. ili 1810. Klavir Friedricha Konrada Ehrbara, bečkoga graditelja njemačkog podrijetla, sagrađen je u austrijskoj prijestolnici 1874. Pijanino potječe iz tršćanske radionice *L. Magrini & Figlio*, gdje je nastao 1908. Fonola je izrađena početkom 20. stoljeća u tvornici *Ludwig Hupfeld* u

[1383] Muzej grada Splita: Povijest muzeja, http://www.mgst.net/povijest-muzeja/. Pristup: rujan 2017.
[1384] Muzej grada Splita: Zbirke: Zbirka namještaja, http://www.mgst.net/zbirke/. Pristup: rujan 2017.

Leipzigu. Gudačke instrumente predstavlja violina kupljena u radionici Alfonsa Frantiseka Vávre u Pragu, koja je proizvedena između 1928. i 1938. u nekoj od tvornicâ u Schönbachu (od 1946. Luby) na zapadu Češke. Trzalačke instrumente predstavlja citra Josepha H. Gschwentera, nastala u Innsbrucku između 1873. i 1894. U Austriji je 1917. izrađena spomen-truba kojom su gradovi Dubrovnik i Kotor u Prvom svjetskom ratu nagradili svoje vojnike za dotadašnje uspjehe. Bandoneon (četverokutna ručna harmonika) je nastao u njemačkoj saveznoj državi Saskoj između 1900. i 1920. Zbog skromnog broja instrumenata te nastojanja da se pruži njihov što detaljniji pregled, na kraju poglavlja su opisane i gusle, tradicijski gudački instrument nastao početkom 20. stoljeća u Dalmatinskoj zagori. To ih čini jedinim instrumentom domaće provenijencije. Što se tiče njihova smještaja, Ehrbarov klavir se nalazi u dvorani za povremene izložbe MGS-a. Pijanino i spomen-truba izloženi su u stalnom postavu na prvom, odnosno drugom katu muzeja. Ostali su instrumenti pohranjeni u muzejskim čuvaonicama i potkrovlju. Pijanino, fonola, bandoneon, gusle, violina, citra i spomen-truba predstavljeni su na 2015. izložbi *Muzikalije iz fundusa Muzeja grada Splita*.[1385]

Razmjerno skromni broj instrumenata, a djelomično i njihova kvaliteta, posljedica su više čimbenika. Iz muzeja nije bila pokrenuta inicijativa za njihovim prikupljanjem, a stanovnici Splita tek su ga u rijetkim prilikama doživljavali kao instituciju kojoj bi darovali ili prodali neko glazbalo. Vrjedniji primjerci ostajali su – kao dio obiteljskog nasljeđa – u privatnom vlasništvu. Oni koji su u muzeju, tamo su zapravo dospjeli „slučajno“, a ne kao rezultat dugotrajnog i sustavnog prikupljanja, što potvrđuje i njihova raznorodnost. U muzeju se čuvaju unutar Zbirke namještaja jer ih se tretiralo kao dijelove pokućstva, odnosno predmete iz svakodnevnog života, a ne kao predmete na kojima se muziciralo. Prilikom nabave o njima su zapisani vrlo šturi podaci ili ih uopće nema. Iz tog razloga karika koja upućuje na njihov život prije pohrane u muzej nedostaje. Iznimke su violina, za koju je poznato ime darovateljice, te klavir Friedricha Konrada Ehrbara, o kojemu je zabilježen niz detalja o prijašnjim vlasnicima. Oni su poslužili kao temelj za stvaranje još šire slike.

35.2.1 Stolni klavir (MGS-5084)

Korpus ovog stolni klavira, dimenzija 170 x 62 x 82,5 cm (visina bez nogu je 24 cm), ima oblik četverokutne kutije oštrih rubova. Obložen je furnirom od orahovine, a na gornjoj i

[1385] Tea BLAGAIĆ JANUŠKA: *Muzikalije iz fundusa Muzeja grada Splita*, Muzej grada Splita, Split 2015, 274-277. U kontekstu povijesti hrvatske glazbe valja istaknuti da se unutar Arhivske zbirke čuva podzbirka Muzikalije (muzejska sign. HR-MGS-M; RISM sigla HR-Sm), u kojoj su pohranjene skladbe nastale od 1702. do četrdesetih godina 20. stoljeća, dakle tijekom puna dva i pol stoljeća. Fond je relativno nevelikog opsega, (ukupno 185 jedinica)., ali značajne kvalitete sadržaja. Usp. Stanislav TUKSAR: *Katalog muzikalija u Muzeju grada Splita*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za muzikološka istraživanja, Zagreb 1989.

bočnim stranama su pravokutne intarzije od svjetlijeg drva. Stoji na šest tokarenih nogu kružnog presjeka na čijim su završecima kotačići. Četiri noge su postavljene s prednje, a dvije sa stražnje strane kutije. Otvara se poklopcem koji se rasklapa na tri dijela. Dva manja služe kao preklop nad klavijaturom, a veći se nalazi nad ostatkom instrumenta. Najmanji dio, koji je okomit u odnosu na klavijaturu kad je klavir zatvoren, odvojio se od ostatka korpusa te se čuva u njegovoj unutrašnjosti. Klavir ima drvenu konstrukciju s ravnim žicama postavljenim dijagonalno u odnosu na klavijaturu. Klinovi za žice nalaze se nasuprot klavijature, a vijci za ugodbu na desnoj strani drvene ploče u koju su uvrnuti. Klavijatura je smještena na prednjem lijevom dijelu korpusa. Opseg joj je od F_1 do c_4 (pet oktava i čista kvinta). Donje tipke (2,2 x 13 cm) su bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje (0,9 x 8,2 cm) crne, načinjene od ebanovine. Čeone strane su ukrašene dvobojnom intarzijom. Ukupno je 68 tipaka, a iznad njih su – zdesna nalijevo – tušem ispisani brojevi. Brojevi iznad klavijature mogli su služiti kao pomoć pri učenju, ali koja je funkcija brojeva ispisanih „obrnutim“ redom, za sada nije poznato. Unutar korpusa smješten je četvrtasti stalak za note koji se mogao preklopiti pomoćnim polugama. Jedna je pedala (forte) na koljeno.

Signatura je, kao što je uobičajeno, napisana iznad klavijature. Smještena je unutar intarziranog ovalnog okvira. Premda desni dio okvira nedostaje, možemo rekonstruirati da je cjelovit natpis glasio ovako: „Thomas Tomkison / Piano Forte Manufacturer / to His Royal Highness the Prince of Wales / Dean Street / Soho“. Na temelju toga možemo odrediti da je klavir nastao prije 1811., odnosno u vrijeme dok je George bio princ od Walesa te još nije proglašen princom regentom. Serijski broj 2434, utisnut s lijeve strane klavijature ispod natpisa „T. Tomkison“, te usporedba sa serijskim brojevima drugih stolnih klavira ovoga graditelja upućuju na to da je nastao 1809. ili 1810. U sredini okvira je crtež perja princa od Walesa. Tomkisonov logo osmislio je graver John Girtin (oko 1773. – nakon 1820.), brat slikara i gravera Thomasa Girtina (1775. – 1802.).[1386] Ploha na kojoj se nalazi signatura polirana je šelakom. Lijevo i desno od signature su pravokutni otvori koji su bili prekriveni tkaninom (kod kasnijih primjeraka i mrežasto izrezbareni).

Stolni klavir sagradio je Thomas Tomkison (oko 1764. – 1853.), koji je u svoje vrijeme uživao ugled jednog od ponajboljih londonskih graditelja klavira, uz bok imenima kao što su John Broadwood, Adam Stodart ili Muzio Clementi. Bio je cijenjen u Engleskoj, ali i u inozemstvu. Njegovi klaviri izvozili su se u Indiju, Sjevernu i Južnu Ameriku te Australiju. Prijateljevao je s pariškim obiteljima graditelja instrumenata Érard i Pleyel. Svoj je

[1386] Norman MACSWEEN: No Maker to be Compared – the Early Pianos of Thomas Tomkison (c1764–1853), *The Galpin Society Journal*, 67 (2014), 17.

rad započeo naslijedivši graditelja klavira Jamesa Henryja Houstona (djelovao od 1790. do 1799.). Od 1799. do 1851. imao je radionicu u Sohou u središtu Londona, na adresi Dean Street 55 (od oko 1819. br. 77). U lipnju 1800. u crkvi Sv. Ane u Sohou oženio se Mary Dolling, koja je potjecala iz imućne obitelji, što je omogućilo i njegov uspon na društvenoj ljestvici te članstva u uglednim društvima. Tako je, primjerice, od 1799. bio član Kraljevskog društva za promicanje umjetnosti, proizvodnje i trgovine. Povodom osnivanja Kraljevske akademije za glazbu 1823. posudio je dva svoja instrumenta – klavir u obliku krila i stolni klavir – za neku vrstu prijamnog ispita za buduće studente, koje je i financijski pomagao.[1387]

Iako su njegovi klaviri označeni serijskim brojevima, rijetko su datirani. Rani stolni klaviri nose signaturu „Tho.s Tomkison / Dean Street / Soho / Grand and Square Piano Forte Maker“ („Thomas Tomkison / Dean Street / Soho / graditelj klavira i stolnih klavira“). Nakon toga (od serijskog broja 582) signatura je bila „Thomas Tomkison / Dean Street / Soho / Piano Forte Maker / to His Royal Highness / the Prince od Wales“ („Thomas Tomkison / Dean Street / Soho / graditelj klavira / Njegova Kraljevskog Veličanstva / Princa od Walesa“). U vrijeme kada su dosegli najmanje serijski broj 2407 nosili su signaturu „Thomas Tomkison / Piano Forte Manufacturer / to His Royal Highness the Prince of Wales / Dean Street / Soho“ („Thomas Tomkison / graditelj klavira / Njegova Kraljevskog Veličanstva Princa od Walesa / Dean Street / Soho“). Napokon, najmanje od serijskog broja 3086 signatura je bila „Thomas Tomkison / Piano Forte Manufacturer / to His Royal Highness the Prince Regent / Dean Street / Soho“ („Thomas Tomkison / graditelj klavira / Njegova Kraljevskog Veličanstva Princa Regenta / Dean Street / Soho“).[1388] Spomenuti vladar bio je princ George od Walesa (1762. – 1830.). On je od 1811. do 1820. obnašao dužnost princa regenta (namjesnika), a nakon smrti svog oca Georga III. postao je kralj George IV. Tomkisonovi stolni klaviri stoga su od 1820. nosili signaturu „Maker to His Majesty“ („graditelj Njegova Veličanstva“). Nakon što ih je sagradio više od 7000, posvetio se uglavnom gradnji klavira u obliku krila.[1389] U njegovoj radionici sagrađeno je oko 2400 klavira u obliku krila, 11 250 stolnih klavira i 1400 uspravnih klavira. Maksimalna godišnja proizvodnja iznosila bi 46 klavira u obliku krila, 216 stolnih klavira i 27 uspravnih klavira. Ukupno je to godišnje 289 instrumenata.[1390]

Najslavniji Tomkisonov instrument je klavir u obliku krila načinjen od palisandrovine, raskošno izrezbaren te ukrašen ukrasima od mjedi i zlata (s lijeve i desne strane klavijature su

---

[1387] *Ibid.*, 15.
[1388] *Ibid.*, 24-31.
[1389] Margaret CRANMER: Tomkison, Tomas, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 25, 576; Martha NOVAK CLINKSCALE: *op. cit.*, sv. 2, 378-379.
[1390] Norman MACSWEEN: *op. cit.*, 20.

zlatni lavovi s krilima). Sagrađen je 1821. za Kraljevski paviljon u Brightonu na jugu Engleske.[1391] Ova egzotična neomogulska palača građena je od 1815. do 1823. kao ljetnikovac kralja Georgea IV. Premda je zbog raskošnog i rastrošnog načina života često bio izložen kritikama javnosti (još je u mladosti nagomilao golem dug koji bi iznosio današnjih 58 milijuna funti), ostao je upamćen kao ljubitelj i pokrovitelj arhitekture, književnosti, kazališta, glazbe i umjetnosti u cjelini. Zadatak izgradnje ovoga grandioznog zdanja povjerio je Johnu Nashu (1752. – 1835.), jednom od vodećih londonskih arhitekata i urbanista prve polovice 19. stoljeća. U njegov pretežno indijski izgled uklopljeni su islamski minareti i kineske pagode, elementi bliskoistočnih i dalekoistočnih arhitekturâ. Tomkisonov klavir nalazio se u tzv. ulaznoj dvorani, što je prikazano i na Nashovu akvarelu iz 1826. godine.[1392]

Tomkisonovi instrumenti sačuvani su diljem svijeta. Njegov stolni sa serijskim brojem 1965 čuva se u Nacionalnom muzeju američke povijesti Smithsonian (eng. *Smithsonian National Museum of American History*) u Washingtonu.[1393] Zlatni muzej (eng. *Gold Museum*) u gradu Ballaratu u australskoj saveznoj državi Victoriji posjeduje Tomkisonov stolni klavir sa serijskim brojem 8362. Nacionalna zaklada (eng. *National Trust*) u australskoj saveznoj državi Tasmaniji posjeduje Tomkisonov stolni klavir sa serijskim brojem 11 239. Nastao je oko 1841., u vrijeme kada je na englesko prijestolje već zasjela kraljica Viktorija.[1394] Opseg Tomkisonovih stolnih klavira uglavnom je od F_1 do c_4 (pet oktava i čista kvinta) ili – kod kasnijih primjeraka – od F_1 do f_4 (šest oktava). U Nacionalnom muzeju Irske u Dublinu čuva se njegov klavir u obliku krila sa serijskim brojem 110.[1395] U Muzeju glazbenih instrumenata Sveučilišta u Leipzigu čuva se klavir u obliku krila sa serijskim brojem 317.[1396] U Zbirci glazbenih instrumenata Švedskog muzeja izvedbenih umjetnosti u Stockholmu čuva se klavir u obliku krila sa serijskim brojem 698.[1397] U Povijesnom muzeju u Camdenu (eng. *History Museum Camden*) u Novom Južnom Walesu čuva se klavir u obliku krila, sagrađen 1823., koji nosi serijski broj 1405.[1398] U Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja Victorije i Alberta u Londonu (eng. *The V&A's Musical Instrument Collection*) čuva se klavir u obliku krila nastao

---

[1391] *Ibid.*, 18-19 i 35.
[1392] John Nash objavio je 1826. knjigu *Views of the Royal Pavilion Brighton*, koja sadrži njegove crteže eksterijera i interijera palače. Knjiga je dostupna na internetskoj adresi http://brightonmuseums.org.uk/royal pavilion/history/tales-pavilion-archive/a-wordless-book/. Pristup: rujan 2017.
[1393] Smithsonian National Museum of American History: Tomkison Square Piano, http://americanhistory.si.edu/ collections/search/object/nmah_605964. Pristup: rujan 2017. Usp. i Norman MACSWEEN: *op. cit.*, 25.
[1394] Norman MACSWEEN: *op. cit.*, 29-30.
[1395] *Ibid.*, 24.
[1396] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_ ULEI_M0000180. Pristup: rujan 2017. Usp. i Norman MACSWEEN: *op. cit.*, 13-14 i 24.
[1397] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_ SMS_MM_POST_2358. Pristup: rujan 2017. Usp. i Norman MACSWEEN: *op. cit.*, 17 i 24.
[1398] Norman MACSWEEN: *op. cit.*, 24.

prije 1820. godine.[1399] Opseg Tomkisonovih klavira u obliku krila uglavnom je od F_1 do c_4 (pet oktava i čista kvinta) ili od od C_1 do c_4 (šest oktava).

Stolni klavir u Muzeju grada Splita u dosta je lošem stanju. Oštećeno mu je kućište, ali i instrumentalni ustroj. Most je vjerojatno naknadno zamijenjen. Glasnjača je na donjem dijelu na nekoliko mjesta napukla. Nedostaju neke prigušnice i batići. Zbog njegove osjetljivosti, ali i dosta nepristupačnog smještaja u potkrovlju muzeja, nije ga bilo moguće detaljnije pregledati. Na bočnim stranama pridržavaju ga nogari, a na stražnju je stranu postavljena drvena greda da ne padne. Stolni klavir u Muzeju grada Splita prvi je i jedini instrument s tipkama, ali i jedini instrument britanske provenijencije uopće, koji je zabilježen u fundusu hrvatskih muzeja. Tko su bili njegovi prijašnji vlasnici nije poznato. Može se pretpostaviti da je iz udaljenih krajeva (možda izravno iz Engleske) dopremljen u pomorsko središte kakvo je već tada bio Split. S obzirom na njegovu kvalitetu, starost i jedinstvenost (jedini je poznati Tomkisonov instrument u Hrvatskoj), svakako bi ga valjalo restaurirati.

35.2.2 Klavir (MGS-28252)

Smeđe politirani drveni korpus ovog klavira ima dimenzije 139 x 193 x 95 cm. Izrađen je od masivnog drva i obložen furnirom od orahovine. Ima dva poklopca: manji nad klavijaturom te veći, koji se rasklapa na dva dijela, nad ostatkom instrumenta. Stoji na tri masivne poligonalne noge koje završavaju kotačićima. Ima željeznu konstrukciju s križanim žicama. Odlikuje se bečkom mehanikom. Opseg klavijature iznosi sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,2 x 14,9 cm) su bijele, a gornje (0,9 x 9,2 cm) crne boje. Na centralno ovješenoj liri smještene su dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Stalak za note izrezbaren je vegetabilnim uzorcima i lirom u sredini. Lijevo i desno od njega su okrugla pomična postolja. Na crno obojenoj plohi iznad klavijature nalazi se grb dvoglavog orla i natpis „Friedr. Ehrbar / k. k. Hof & Kammer-Clavier-Fabrikant / in Wien“, odnosno „Friedrich Ehrbar / carski i kraljevski dvorski i komorni graditelj klavira / u Beču“.

Ovi detalji ukazuju na to da je klavir izradio graditelj Friedrich Konrad Ehrbar (1827. – 1905.), podrijetlom iz Hildesheima u Donjoj Saskoj. On je od 1841. do 1848. naukovao u Geri u istočnoj Tiringiji. Od studenog 1848. djelovao je u Beču u radionici Eduarda Seufferta (1819. – 1855.). Dvije godine nakon Seuffertove smrti oženio se njegovom udovicom. Preuzeo je i radionicu i vodio je sve do 1898., kada ga je naslijedio njegov sin Friedrich Benedikt (1873. – 1921.). Ehrbarovi klaviri nagrađeni su prvim nagradama i zlatnim

[1399] Howard SCHOTT: *Catalogue of Musical Instruments in the Victoria and Albert Museum: Part I: Keyboard Instruments*, V&A Publications, London 1985, 115-116.

medaljama na nizu važnih izložbi, a 1859. dodijeljen mu je status carskog i kraljevskog dvorskog graditelja klavira (njem. *K. u. K. Hof-Pianoforte Verfertiger*).[1400]

Frankfurter Nachrichten, novinski dodatak lista *Intelligenz-Blatt der freien Stadt Frankfurt*, u dijelu o glazbi, kazalištu i književnosti 15. srpnja 1859. donosi:

> „Ugledni graditelj klavira, gospodin Seuffert-Ehrbar, čiji su instrumenti na industrijskim izložbama u Beču [1845., nap. V. V.] i Münchenu [1854., nap. V. V.] nagrađeni prvim nagradama, od strane Njegova Veličanstva Austrijskog Cara, u znak priznanja za iznimne uspjehe koje je postigao u gradnji klavira, imenovan je dvorskim graditeljem klavira. Ova tvornica postoji već jedno stojeće i osnovana je u Würzburgu, odakle se [Seuffert] preselio u Beč. Od 1855., kada je gospodin Eduard Seuffert umro, na čelo ovog velikog industrijskog poduzeća stupio je gospodin Ehrbar, koji se oženio njegovom udovicom.“[1401]

Friedrich Konrad Ehrbar je na Industrijskoj i obrtničkoj izložbi (Svjetskoj izložbi) u Londonu 1862. osvojio zlatnu medalju. Zlatne medalje osvojio je i na Svjetskim izložbama u Parizu 1867. i 1878. te u Beču 1873. Detalji o osvojenim nagradama i medaljama mogu pomoći u preciznijem određivanju datacije njegovih instrumenata. Na glasnjači klavira u Muzeju grada Splita oko grba dvoglavog orla zapisano je sljedeće: „Friedrich Ehrbar / K. K. Hof Pianoforte Verfertiger in Wien / Erster Preis Wien, München, London / Op. 6941“, odnosno „Friedrich Ehrbar / carski i kraljevski dvorski graditelj klavira u Beču / prve nagrade u Beču, Münchenu, Londonu / op. 6941“. Ehrbar je očito uključio nagrade koje je dobio njegov prethodnik Eduard Seuffert u Beču 1845. i Münchenu 1854. Prema serijskom broju 6941 može se ustvrditi da je ovaj instrument nastao 1874. Te su se godine proizvodili klaviri od serijskog broja 6933, a 1875. od serijskog broja 7700. Do 1880. proizvedeno je 10 000 klavira, a do 1900. njih 13 000.[1402] Njegovi radovi predstavljaju ponajbolja bečka ostvarenja toga doba. Jedan Ehrbarov klavir predstavljen je 1890. austrijskom nadvojvodi Ottu. Franz Listz je u pismu Eduardu Hanslicku ton njegovih klavira opisao kao „nježan i lijep, a ipak snažan i pun“.[1403]

[1400] Alexander LANGER: Ehrbar, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_E/Ehrbar_Familie.xml. Pristup: rujan 2017.

[1401] U izvorniku: „Der bekannte Pianoforte-Fabrikant, Herr Seuffert-Ehrbar, dessen Instrumente sowohl in den Wiener- wie Münchner-Industrie-Ausstellungen mit der ersten Preismedaille ausgezeichnet wurden, ist von Sr. Majestät dem Kaiser von Oesterreich in Anerkennung seiner besonderen Verdienste, die er sich um die Klaviererzeugung erworben, zum k. k. Hofklavierverfertiger ernannt worden. Diese Fabrik besteht seit einem Jahrhundert und wurde in Würzburg gegründet, von wo sie nach Wien übersiedelte. Seit dem Jahre 1855 in welchem der Ebes Herr Ed. Seuffert starb, ist Herr Ehrbar, welcher dessen Wittwe ehelichte, an die Spitze dieses ausgedehnten industriellen Unternehmens getreten.“ Cit. B.: Musik-, Literatur-und Theater-Notizen, *Frankfurter Nachrichten: Extrabeilage zum Intelligenz-Blatt der freien Stadt Frankfurt für Tagesneuigkeiten, Politik, Literatur, Kunst, Theater und Gemeinnütziges*, 1 (15. srpnja 1859.) 81, 645.

[1402] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 95.

[1403] Edward E. SWENSON: Ehrbar Klavierfabrik, u: Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*, 119.

Ehrbarov klavir koji se čuva u Muzeju grada Splita pripadao je obitelji Petra Kambera (1864. – 1942.), splitskog doktora prava i javnog bilježnika, te njegove prve supruge Nikoline Kamber (1867. – 1918.). Petar Kamber kupio ga je od jedne splitske obitelji početkom 20. stoljeća. Na klaviru su učila svirati njegova djeca. Osobitu glazbenu nadarenost već u ranom djetinjstvu pokazivala je najmlađa kćer Antonietta (Antica) Kamber (1903. – 1984.), koja je satove klavira pohađala kod splitske pijanistice Vinke Čipin, a satove pjevanja kod skladatelja Josipa Hatzea.[1404] U drugoj polovici 1920-ih bila je članica Glazbenog društva „Guslar", s kojim je nastupala u Obćinskom kazalištu (današnje Hrvatsko narodno kazalište). Zborom je ravnao i pjevače na klaviru pratio Josip Hatze, koji je od 1919. do 1930. bio zborovođa Glazbenog društva „Guslar". Splitski slikar Radovan Tommaseo (1895. – 1924.) načinio je 1923. njezin portret pod nazivom *Portret gdjice A. K.* (u privatnom vlasništvu Marice Rismondo-Berket). Za povjesničara, pjesnika, esejista i prevoditelja Vladimira Rismonda (1902. – 1994.) udala se 1931., a klavir je donijela u miraz. Rismondo je za Hrvatsko narodno kazalište u Splitu 1962. preveo libreto Verdijeve opere *Nabucco* s talijanskog na hrvatski jezik.[1405] Supruga Antonietta pritom mu je pomagala savjetima i svirajući pojedine dijelove na klaviru. Na klaviru su glazbenu naobrazbu stjecala i njihova djeca: sin Mihovil i kćer Marica. Muzeju ga je 2017. darovala Aleksandra Rismondo, kćer Mihovila Rismonda te unuka Antoniette i Vladimira Na ovim podacima zahvaljujem Marici Rismondo-Berket, umirovljenoj pravnici, teti darovateljice i kćeri Antoniette Rismondo. Ona je također učila svirati na ovome klaviru tijekom osnovne škole i gimnazije.

Klavir je vrlo dobro očuvan, a u Muzeju grada Splita je očišćen i ugođen. Na njemu se povremeno muzicira. Prilikom posjeta muzeju u rujnu 2017. pregledala sam ga u dvorani za povremene izložbe. Bio je dijelom izložbe *Od rokokoa do secesije: odijevanje i modni pribor iz fundusa Muzeja grada Splita*, koja se održala od 18. svibnja 2017. do 25. siječnja 2018. godine.[1406] Po završetku izložbe ostao je u istoj dvorani.

[1404] Vinka Čipin privatno je podučavala klavir od 1910. Josip Hatze je školu pjevanja otvorio 1907., a u njoj je podučavao i klavir i glazbenoteorijske predmete. Među njegovim učenicima bili su i mnogi ugledni glazbeni profesionalci: sopranistica Cvijeta pl. Cindro, tenor Noe Matošić, skladatelj Jakov Gotovac, a vjerojatno i Ivo Parać i Antun Dobronić. Usp. Mirjana ŠKUNCA: Glazbena poduka u Splitu u drugoj polovini 19. stoljeća, *Historijski zbornik*, 43 (1990) 1, 108-109.

[1405] Libreto je napisao Temistocle Solera prema drami *Nabucodonosor* Augustea Ancie-Bourgeoisa i Francisa Cornu, kao i prema istoimenom baletu Antonija Cortesija. Redatelj splitskog uprizorenja *Nabucca* bio je Tomislav Kuljiš, a dirigent Silvije Bombardelli,. Hatze. Premijera je održana 29. srpnja 1962. na Peristilu Dioklecijanove palače. Usp. Branko HEĆIMOVIĆ (prir. i ur.): *Repertoar hrvatskih kazališta 1840-1860-1980*, Globus – Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti 1990, knjiga prva: *Repertoari kazališta, kazališnih družina i grupa, partizanskih kazališta, festivala, smotri i susreta*, 430-431 i 846.

[1406] Darka PERKO KERUM: *Od rokokoa do secesije: odijevanje i modni pribor iz fundusa Muzeja grada Splita: katalog izložbe*, Muzej grada Splita, Split 2017, 180, kat. br. 210.

35.2.3 Pijanino (MGS-4495)

Drveni korpus ovog pijanina, dimenzija 142,5 x 63,5 x 128 cm, ima oblik pravokutnika ravnih i glatkih ploha. Obložen je furnirom od orahovine. Uokviruje ga lagano izbočeni okvir iz kojeg su na završnim stranama izvučene četverostrane noge. Na prednjem gornjem i donjem dijelu korpusa izrezbareni su pravokutni panoi. Na dnu korpusa smještene su dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Na bočnim stranama su mjedene ručke za nošenje (lijeva nedostaje). Poklopac na vrhu korpusa rasklapa se na dva dijela. Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,2 x 15,2 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 8,8 cm). Iznad klavijature je signatura „L. Magrini & Figlio“ („L. Magrini & sin“), koja otkriva ime radionice u kojoj je nastao. Radionica za izradu klavira *L. Magrini & Figlio* osnovana je u Trstu 1870. Nagrađena je zlatnim medaljama na izložbama u Beču 1892. i Torinu 1898. godine.[1407] U njoj je do 1920. proizvedeno 3400 klavira, a djelovala je do 1931. godine.[1408] U *Civico Museo Teatrale Carlo Schmidl* u Trstu čuva se masivni, raskošno ukrašeni pijanino sa signaturom „L. Magrini & Sohn / Goldene Medaillen“ („L. Magrini & sin / zlatne medalje“), nastao između 1900. i 1902. godine.[1409]

U unutrašnjosti ovog pijanina na sredini se nalazi neobarokni ukras koji možda ima veze s radionicom koja ga je izradila, a možda mu je uloga tek dekorativna. Riječ je o liri, koju u stilu heraldičkih čuvara čuvaju dva krilata zmaja s lancem u ustima. U unutrašnjosti s lijeve strane zapisan je serijski broj 1855 na temelju čega možemo odrediti da je nastao 1908. godine.[1410] Relativno je dobro očuvan osim što su na furniru ispod klavijature primjetna manja oštećenja te je korpus u donjem lijevom stražnjem kutu okrhnut. Smješten je na prvom katu stalnog postava u dvorani *Renesansa i humanizam.* U muzeju se čuva od 1994., a podaci o prijašnjem vlasniku nisu poznati.

35.2.4 Fonola (MGS-4907)

Fonola – automat za sviranje klavira ima dimenzije 108 x 42 x 95 cm cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva s poklopcem zaobljenih rubova. Poklopac je podijeljen na tri manja. S unutrašnje strane srednjeg poklopca nalazi se natpis „Phonola“. U ovome dijelu smještena su dva metalna valjka i drvena ploča s rupicama. Na sredini donjeg dijela su dvije pedale. Nastala je početkom 20. stoljeća u Leipzigu u tvornici *Ludwig Hupfeld,* najvećem

---

[1407] Fabbricanti di Pianoforti in Italia: F. L. Magrini e Figlio, http://www.lieveverbeeck.eu/pianoforti_italiani_m.htm. Pristup: rujan 2017.
[1408] Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*
[1409] Civico Museo Teatrale Carlo Schmidl: Il Pianoforte, http://www.museoschmidl.it/il-pianoforte/. Pristup: rujan 2017.
[1410] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 193.

europskom proizvođaču mehaničkih glazbenih automata.[1411] U vrlo je lošem stanju. Kućište su napali drvotočci što je znak da se na njoj dugo nije sviralo jer ove nametnike „smetaju“ vibracije i tada nisu aktivni.[1412] Na više su mjesta vidljiva i mehanička oštećenja furnira. Mehanizam je velikim dijelom propao. Podaci o prijašnjem vlasniku nisu zabilježeni. Pohranjena je u čuvaonici na prvom katu.[1413]

35.2.5 Violina (MGS-4299)

Violina je dugačka 60 cm (duljina korpusa je 36 cm), a širina donjeg dijela korpusa iznosi 21 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Drvo ima vidljve šare, a lak je žućkastosmeđe boje. Konjić nedostaje. Prva (e), druga (a) i treća žica (d) su metalne (neugođene i olabavljene), a četvrta (g) nedostaje. Na žičnjaku se nalazi metalni vijak za ugađanje za prvu žicu. Drveni vijci na vratu su svi na broju. Na donjoj lijevoj strani korpusa pričvršćen je crni drveni podbradak. Korpus je vrlo dobro očuvan. Uz violinu je sačuvano gudalo dugačko 74 cm. Pohranjeni su u čuvaonici na drugome katu. Na dnu violine s unutarnje strane, ispod desnog *f* otvora, nalazi se naljepnica sa signaturom „Alfons F. Vávra / Houslař / Praha II. / Jindřišská 973“ („Alfons F. Vávra / lutijer / Prag II / Jindřišská ulica 973“). Češki graditelj violinâ i gitarâ Alfons Frantisek Vávra (1901. – 1957.) bio je sin i učenik Jana Baptista Vávre (1870. – 1937.). Očevu radionicu u Banskoj Bistrici u središnjoj Slovačkoj preuzeo je 1920. Do 1928. s njim je radio brat Karel Vávra (1903. – 1973.). Nakon toga su se braća vratila u rodni Prag. Karel Vávra otvorio je radionicu na adresi Korunní 30, gdje ga je kasnije naslijedio sin Karel Vávra mlađi (rođ. 1935.). Alfons Frantisek Vávra otvorio je radionicu u Jindřišskoj ulici. U radu su mu pomagali kćer Ludmilla Vávrova-Bouchalova (1931. – 1957.) i sin Alfons Frantisek Vávra mlađi (rođ. 1936.), dok 1968. nije emigrirao u SAD. Osim violinâ i gitarâ, gradio je viole, violončela i kontrabase. U gradnji violina često je slijedio talijanske suvremenike kao što su Giulio Ettore Degnani, ali i stare majstore poput Antonija Stradivarija i Giuseppea Guarnerija.[1414]

Radionica koju je osnovao Alfons Frantisek Vávra danas se nalazi u Lublaňskoj ulici 65 u Pragu. Pod imenom *Houslařský atelier Vávra* (hrv. *Violinski atelje Vávra*) vode ju Karel

---

[1411] Rainer R. LOTZ: Hupfeld, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 11, 875-876.
[1412] Zahvaljujem Darki Perko Kerum na ovom pojašnjenju.
[1413] Nakon Hupfeldovih fonolâ u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnosti i obrt (MUO 29891/1), Zbirci glazbenih automata Ivana Gerersdorfera Muzeja grada Zagreba (MGZ 6356) i Zbirci predmeta iz svakodnevnog života Hrvatskog povijesnog muzeja (HPM-33849), ovo je četvrti takav instrument zabilježen u fundusima hrvatskih muzeja.
[1414] Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 2, 355.

Vávra mlađi i Tomáš Vávra (rođ. 1966.), njegov sin i nećak Alfonsa Frantiseka Vávre.[1415] Kontaktirajući radionicu s molbom za mišljenje o ovome instrumentu, od Karela Vávre mlađeg saznala sam da violina nije rad Alfonsa Frantiseka Vávre nego je tvorničke proizvodnje. Alfons Frantisek Vávra na nju je samo stavio naljepnicu te je prodao pod svojim imenom. Violine koje je sâm izradio označavao je signaturom bez adrese. Najčešće je to bilo „Alfons F. Vávra / fecit Pragae Anno“ ili „Alphonsus F. Vávra filius Joannes / ipse fecit Pragae Anno“, nakon čega bi uslijedila godina izrade.[1416] U Jindřišskoj ulici 973 u Pragu radio je od 1928. do 1957., a instrumenti poput ove violine nastali su u nekoj od tvornica u Schönbachu (od 1946. Luby). To je ujedno i razdoblje tijekom kojeg je violina izrađena.[1417]

Precizniju dataciju moguće je odrediti zahvaljujući podacima o njezinu darovanju u muzej. Darovala ju je 25. svibnja 1990. Alenka Mikačić (1908. – 2010.), supruga slikara Rade Mikačića (1908. – 1989.). On je bio sin Dujma (Duje) Mikačića (1864. – 1933.), tajnika splitske općine, humanista i publicista. U predmetnoj kartici kao prijašnji vlasnik naveden je Ostoja Mikačić. Riječ je o Radinom bratu Stojku Mikačiću (1909. – 1943.), koji je poginuo u partizanima u Mrkonjić Gradu na zapadu Bosne i Hercegovine. Violina je, dakle, mogla nastati između 1928. (otkad je Alfons Frantisek Vávra djelovao u Jindřišskoj ulici) i 1938. (njemačke okupacije Schönbacha). Dvije sestre Rade i Stojka Mikačića bile su udane za istaknute ličnosti hrvatskog umjetničkog i političkog života. Nada Mikačić Augustinčić (1895. – 1972.) bila je supruga kipara Antuna Augustinčića (1900. – 1979.). Draga Mikačić Iveković (1906. – 1989.) bila je supruga političara Mladena Ivekovića (1903. – 1970.).

35.2.6 Citra (MGS-4040)

Dimenzije citre su 60,5 x 25,5 x 3 cm. Izrađena je od tamnosmeđeg politiranog drva. Ima tzv. salzburški oblik. Na lijevoj strani duguljaste plosnate rezonantne kutije smješten je 31 četvrtasti metalni vijak poslagan u dva reda. Broj žica stoga je iznosio 31. Za sviranje melodije služilo je pet žica. Bile su napete preko hvataljke koja ima 29 polja. Za sviranje pratnje služilo je 26 žica. U ovalnom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se natpis „Jos. Gschwenter / Instrumentenmacher / Innsbruck“ zahvaljujući kojem saznajemo da je citru u Innsbrucku u austrijskoj pokrajini Tirol izradio graditelj instrumenata Joseph H. Gschwenter (1838. – 1894.). On je rođen u gradu Aosti u regiji Valle d’Aosta na sjeverozapadu Italije. Školovao se u Mittenwaldu u Bavarskoj. Vlastitu radionicu u Innsbrucku osnovao je 1859. Na

[1415] Houslařský atelier Vávra: Naše historie, http://www.housle-vavra.cz/historie.php. Pristup: rujan 2017.
[1416] Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 2, 355.
[1417] Zahvaljujem Karelu Vávri mlađem na ovim objašnjenjima.

Svjetskoj izložbi u Beču 1873. predstavio je svoj kvartet gudačkih instrumenata, a za violu je nagrađen zlatnom medaljom. Bavio se izradom violinâ, gitarâ i citri te popravkom tih instrumenata. Naslijedio ga je sin Carl Gschwenter.[1418]

Lijevo i desno od graditeljeva imena su stilizirane medalje. Na lijevoj je natpis „Die Arbeiter sind der Fels auf welchem die Kirche der Zukunft gebaut wird“, odnosno „Radnici su stijena na kojoj se gradi crkva budućnosti“. Na desnoj je natpis „Zweite allgem.[eine] Öst. Ung. [Österreichisch-Ungarische] arbeiter indust.[rie] Ausst.[ellung] in Wien 1872“, odnosno „Druga zajednička austro-ugarska radnička industrijska izložba u Beču 1872. godine“, na kojoj je Gschwenter sudjelovao. Na to upućuje i natpis u sredini te medalje „J. Gschwenter / Gruppe II“ („J. Gschwenter / grupa II“). Osim što je glasnjača na desnoj strani malo napukla, citra je relativno dobro očuvana. Smještena je u četvrtastoj kartonskoj kutiji dimenzija 67,5 x 27,5 x 6,5 cm. Uz nju se u kutiji čuvaju ključ za ugađanje i rezervne žice. Podaci o prijašnjem vlasniku nisu poznati, ali da je na njoj muzicirao neki početnik upućuje sačuvani tiskani list naslovljen *Griffbrett-Tabelle*, odnosno tablica položaja na hvataljci, te pripadajući crtež prebiranja po žicama. Pohranjena je u čuvaonici na drugome katu.

35.2.7 Spomen-truba (MGS-6592)

Truba je načinjena od posrebrene mjedi. Cijev joj je savijena u dvama uvojima. Duljina trube je 27 cm, a promjer lijevka 9,5 cm. Dobro je očuvana. Pohranjena je u drvenoj kutiji dimenzija 31,2 x 23,5 x 10,7 cm. Kutija je izvana obložena crnim teksturiranim papirom koji je kaširan i imitira kožu, a iznutra je presvučena tamnoplavim baršunom. Uz trubu se u njoj čuva žutocrno uže. Izložena je u vitrini na drugom katu stalnog postava u dvorani posvećenoj 19. stoljeću. Nastala je u Austriji, ime graditelja ili radionice iz koje potječe nije na njoj zabilježeno. Na rubu lijevka ugraviran je natpis „U boj, u boj / Sokolovi ponosa i zahvalna domaja Dubrovnik i Kotor / 1917“. Na lijevku su aplicirana dva grba. Na prednjoj strani je grb Kotora sa Svetim Tripunom (zaštitnikom Kotora), kamenom kulom i crvenim zmajem, a na stražnjoj grb s likom Svetog Vlaha (zaštitnikom Dubrovnika).[1419] Iznad grbova je kruna s dvoglavim orlom. U Prvom svjetskom ratu ovakve su trube gradovi darovali svojim pukovnijama kako bi ih nagradili za dotadašnje uspjehe i ohrabrili u daljnjoj borbi.

[1418] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 182-183.

[1419] Dan mučeništva (lat. *dies natalis*) Svetog Tripuna je 2. veljače, ali je zbog blagdana Svijećnice njegov blagdan premješten na dan prije ili poslije tog datuma. Papa Klement VIII. potvrdio je 1594. slavljenje Svetog Tripuna za Kotorsku biskupiju 3. veljače, kada se u Dubrovniku slavi Sveti Vlaho. Prema predaji Kotorani su toga dana slavili Svetog Tripuna kako ne bi išli na slavlje u Dubrovnik, s kojim su znali biti u rivalstvu.

Vezano uz ovu trubu to je možda mogla biti 37. domobranska pješačka pukovnija Gruž (njem. *k. k. 37. Landwehrinfanterieregiment Gravosa*), postrojba u sastavu carskog i kraljevskog domobranstva Austro-Ugarske Monarhije. Osnovana je 1906., a stožer joj je bio u dubrovačkoj luci Gruž. Zajedno s 23. domobranskom pješačkom pukovnijom iz Zadra[1420] te pukovnijama iz Tirola i Koruške, posebno je bila obučena za planinsko ratovanje. Od kraja 1914. do svibnja 1915. bila je stacionirana u istočnoj Bosni. U listopadu 1915. poslana je na talijansko bojište. Boravila je na području Gorizije te se borila u ofenzivama na rijeci Soči.

Splitski violinski virtuoz Armando Meneghello Dinčić (1873. – 1925.), zborovođa Pjevačkoga društva Zvonimir (1893. – 1905.) i katedralni orguljaš (1899. – 1902.),[1421] posvetio je 37. gruškoj domobranskoj pukovniji *Bojnu pjesmu*, koja je objavljena u listu *Naše jedinstvo* 21. travnja 1916. Na njezinu početku spominju se upravo trube.[1422]

35.2.8 Bandoneon (MGS-982)

Premda je bandoneon jedan od simbola argentinske tango glazbe, njegovi korijeni sežu u Njemačku. Graditelj glazbenih instrumenata Carl Friedrich Uhlig (1789. –1874.) predstavio je 1834. koncertinu, malu ručnu harmoniku. Iz nje je 1840-ih trgovac glazbenim instrumentima Heinrich Band (1821. – 1860.) razvio bandoneon, nešto veću četverokutnu ručnu harmoniku koja je po njemu dobila ime. Početkom 1850-ih počeo se širiti u druge zemlje. Njemački i talijanski doseljenici donijeli su ga u Buenos Aires. Vrlo brzo je postao jedan od glavnih instrumenata koji se mogao čuti u tamošnjim tango barovima. Od 1900. počeo se koristiti kao virtuozni solistički instrument u tango orkestrima ne samo u Argentini, nego i u Urugvaju i Brazilu. Od 1910. bandoneoni su se proizvodili isključivo za južnoameričko tržište. Tako je, primjerice, samo 1930. iz Njemačke u Argentinu izvezeno 25 000 bandoneona. Središte izrade koncertinâ i bandoneona bila je njemačka savezna država Saska. Međutim, pad popularnosti bandoneona i prekid rada njemačkih tvornica za vrijeme

---

[1420] U Glazbenoj zbirci Kulturno-povijesnog odjela Muzeja grada Šibenika čuva spomen-truba (KPO 3294) koju su 1917. tadašnje općine Zadar i Šibenik darovale pripadnicima 23. domobranske pješačke pukovnije Zadar. Kao i truba u Muzeju grada Splita, nastala je u Austriji, ali ime graditelja ili radionice iz koje potječe nije poznato. Zadarska 23. domobranska pješačka pukovnija se u Prvom svjetskom ratu borila na talijanskom bojištu. Na rijeci Soči je, kao i 37. gruška domobranska pukovnija, sudjelovala u drugoj i šestoj ofenzivi.

[1421] Slobodan ŽMIKIĆ: Armando Meneghello Dinčić: splitski violinski virtuoz (1873-1925), *Kulturna baština*, 17 (1987), 73-87.

[1422] Tekst pjesme glasi: „Bojne trublje već se ore, / Već se vije stijeg nam svet: / U boj mili Car nas zove / Za dom i rod slavno mrijet. / Udrit ćemo kao lavi / I dušmanski strti roj, / Carskoj moći, doma slavi / Izvojštiti častan boj. / Slave stare nek nas prate / I u boj nas vodi taj; / S naše krvi nek procvate / Dalmacije rodni kraj. / I na Soči i na Drini / Branit ćemo Carstva moć, / Ti se pjesmo snažno vini, / Jer pobjede dan će doć.“Cit. ***: „Bojna pjesma“, *Naše jedinstvo*, 23 (21. travnja 1916.) 94, 2. Prije same pjesme u *Našem jedinstvu* navodi se da je Meneghello tekst uglazbio, a skladba se često izvodila na bojišnici: Note ove njegove skladbe – vjerojatno i jedine koju je skladao – čuvaju se u Muzeju hvarske baštine na otoku Hvaru. Zahvaljujem Maji Milošević Carić na ovim detaljima.

Drugog svjetskog rata označili su kraj njegove proizvodnje. Među istaknute tango glazbenike koji su se posvetili upravo ovome instrumentu ubrajaju se Eduardo Arolas, Aníbal Troilo, Pedro Laurenz, Pedro Maffia, Lepoldo Federico, Nestor Marconi, Juan Jose Mosalini i Dino Saluzzi. Najznamenitiji bandoneonist bio je argentinski skladatelj Astor Piazzolla (1921. – 1992.), zahvaljujući kojem je bandoneon postao koncertnim instrumentom.[1423]

Dimenzije bandoneona koji se čuva u Muzeju grada Splita su 36 x 20,5 x 23 x cm. Bočne strane izrađene su od smeđe politiranog drva. Mrežasto su izrezbarene i ukrašene sedefastim cvjetnim viticama. Kutevi su trokutasto presječeni i na vrhovima imaju pločice sa stiliziranim lirama. Desnoj ruci namijenjeno je 30 dugmadi za izvođenje melodije, a lijevoj 22 dugmadi za basove tonove i akorde. Na dnu lijeve strane korpusa nalazi se četvrtasta metalna pločica s natpisom „Bandonion“. Mijeh je obložen tekstilom s cvjetnim motivom; rubovi su obloženi kožom, a uglovi metalom. Ima dvanaest nabora. Ovaj bandoneon predstavlja dijatonski tip instrumenta što znači da jedno te isto dugme daje dva različita tona. Kao što je uobičajeno, svirač ga je držao za kožne remene koji se nalaze na bočnim stranama i svirao oslonjenog na koljena. Ime graditelja ili tvornice u kojoj je nastao nije poznato, ali se može pretpostaviti da je izrađen u Saskoj između 1900. i 1920. Osim što su rubovi mijeha malo oštećeni, dobro je očuvan. Podaci o prijašnjem vlasniku nisu zabilježeni. Pohranjen je u čuvaonici na drugome katu.

35.2.9 Gusle (MGS-7219)

Ove su gusle izrađene od jednog komada javorovine. Dimenzije su im 60 x 17,5 x 6 cm. Zvučno tijelo (varljača) ima oblik uzduž razrezane kruške. Gornji dio je držak koji se sastoji od vrata i glave. Preko varljače je napeta štavljena ovčja koža. Na koži je izbušeno devet rupica. Poleđina varljače je izrezbarena spiralnim ukrasima, a na njoj se nalazi jedna veća rupica. Varljača na donjem dijelu ima izdanak. Oko njega je petljom bila napeta jedna žica. Na ovome instrumentu nedostaje, kao i konjic (kobilica) koji ju je držao. Drugi kraj žice bio je pričvršćen za ključ, koji je provučen kroz vrat i strši okomito iz njega. Vrat je izrezbaren, a glava koja se nalazi na njegovu kraju ima oblik glave konja. Gusle su nastale početkom 20. stoljeća na području Dalmatinske zagore, gdje su se vjerojatno i svirale. Služile su za pratnju guslareva pripovijedanja, a ugađale su se prema njegovu glasu. Pri sviranju guslar ih je držao među koljenima. Ime prijašnjeg vlasnika nije poznato. Pohranjene su u čuvaonici na drugome katu.

[1423] ***: Bandoneon, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 2, 652.

36. Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja otoka Brača

36.1 O Muzeju otoka Brača

Muzej otoka Brača osnovan je 1979. Nalazi se na adresi Pjaca 17 u Škripu, najstarijem otočkom naselju. Djeluje u sklopu Centra za kulturu Brač. Smješten je u ambijentalnom sklopu kućâ, koje dijelom zatvaraju ostaci brončanodobnih ilirskih zidina. Muzej obuhvaća i prostor rimskog mauzoleja sagrađenog na prijelazu iz 3. u 4. stoljeće, u vrijeme cara Dioklecijana. U njemu su, prema lokalnoj predaji, bile pokopane Dioklecijanova supruga Priska i kćer Galerija Valerija. Na ostacima rimskog mauzoleja je u 16. stoljeću, u vrijeme mletačko-turskih ratova, sagrađena kula Radojković, koja je također dio Muzeja otoka Brača. Većina muzejskih predmeta izložena je u zgradi dograđenoj uz kulu u 18. stoljeću.[1424]

36.2 O glazbenim instrumentia iz fundusa Muzeja otoka Brača

Unutar Kulturno-povijesne zbirke čuva se sedam glazbenih instrumenata. Među njima najistaknutije mjesto pripada stolnom klaviru Michaela Mariachera, nastalom u Veneciji 1820., ujedno i najstarijem glazbalu u muzejskom fundusu. Do 2014. privremeno je bio smješten u Narodnoj knjižnici u Supetru, a nakon toga je otpremljen na restauraciju u Umjetničku radionicu *Heferer* u Zagrebu. Citra, model *Valsonora*, izrađena je oko 1910. u tvornici glazbenih instrumenata *Meinel & Herold* u Klingenthalu u Saskoj. Izložena je u velikoj dvorani stalnog postava na katu muzeja. Ostali se instrumenti čuvaju u spremištu. Brač I rad je nepoznatoga graditelja, nastao na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Preostala četiri primjerka su limeni puhački instrumenti, koji su nastali u Češkoj i Italiji krajem 19. i u prvoj trećini 20. stoljeća. Tuba i helikon izrađeni su u Kraljičinom Gradcu krajem 19. stoljeća u radionici Václava Františeka Červenýja te njegovih sinova Jaroslava Červenýja i Stanislava Červenýja. Tenor je nastao između 1908. i 1930. u tvornici Tita Belatija u Perugiji. Krilnicu je oko 1930. u češkom Chomutovu izradio Egid Glassl. Instrumenti su – osim stolnog klavira koji je bio na restauraciji – ljubaznošću Andreje Matoković, kustosice i voditeljice muzejskih zbirki, pregledani prilikom posjeta muzeju u rujnu 2017.

36.2.1 Stolni klavir (510:ŠKR 332)

Ovaj stolni klavir je oko 1820. u Veneciji sagradio Michael Mariacher, što otkriva bijela porculanska pločica obrubljena četvrtastim mjedenim okvirom. Na njoj je natpis „Michael Mariacher / in Venedig“ („Michael Mariacher / u Veneciji“). Riječ je o „malom

[1424] Andrea MATOKOVIĆ: Muzej otoka Brača u Škripu, *Informatica museologica*, 42 (2011) 1/4, 41.

majstoru“ koji je proizašao iz kruga znamenitih bečkih graditelja instrumenata s tipkama s kraja 18. i početka 19. stoljeća kao što su Johann Andreas Stein, Johann Andreas Streicher ili Anton Walter. Ipak, detaljnije podatke o njemu za sada nije bilo moguće pronaći ni u specijalističkim studijama ni u bazi podataka o talijanskim ili austrijskim graditeljima klavira.[1425] Pod ovim prezimenom zabilježen je Antonio Mariacher, graditelj i trgovac klavirima (tal. *fabbricante e negoziante di pianoforti*), koji je djelovao znatno kasnije, od 1893. Tijekom 1895. i 1896. živio je na adresi Campo Sant'Agostino 2344.[1426] U bazi podataka o povijesnim klavirima nastalima između 1700. i 1860. nije zabilježen nijedan instrument Michaela Mariachera u nekoj javnoj ili privatnoj zbirci.[1427]

Klavir u Muzeju otoka Brača otkupljen je 1982. od Dušana Definisa iz Sutivana. Ljubaznošću Mladena Definisa, sina Dušana Definisa, te njegove supruge Katje u rujnu 2017. uspjela sam rekonstruirati detalje o prijašnjim vlasnicima. Dušanu Definisu ustupio ga je njegov stric Josip Definis, brat Andre Definisa, koji je bio djed Mladena Definisa. Na klaviru je svirala Giuseppina (Josefina) Larco (rođ. 1895.), supruga Josipa Definisa, koja ga je donijela u Sutivan u miraz (*dotu*). U popisu iseljenika s Brača, objavljenom u radu *Iseljenici otoka Brača* u 13. broju *Bračkog zbornika*, među iseljenicima iz Sutivana navedeno je ime Josipa Definisa te podaci da mu se otac zvao Andrija; rođen je 1881., emigrirao je 1900., a zemlja useljenja bio je Čile. S njim je u Čile 1900. emigrirao i brat Vicko (rođen 1882.).[1428] Nastanili su se u Tocopilli, gradu u regiji Antofagasta na sjeveru Čilea, gdje se ubrzano razvijala industrija salitre.

U pismu od 11. kolovoza 1913. tada 32-godišnji Josip Definis iz Tocopille piše majci Franki[1429] u Sutivan o svojoj budućoj supruzi. S njom će se zaručiti 29. rujna 1913. i vjenčati u siječnju 1914. Opisuje njezine brojne vrline, širinu obrazovanja (uključujući i glazbenog) koje je stekla u Italiji (odakle joj je bio otac) i pripreme za vjenčanje. Moli majku da budućoj snahi uputi pismo dobrodošlice u obitelj. Pred kraj pisma je moli da za njegovu mladu naruči iz Zagreba muzikalije koje će joj darovati po povratku na Brač, što pruža uvid u repertoar koji je svirala na klaviru (ulomke iz opera *Nikola Šubić Zrinski* Ivana Zajca i *Porin* Vatroslava Lisinskog te valcere i polke). Supružnici Josip i Giuseppina Definis na Brač su se vratili tek

[1425] Fabbricanti di Pianoforti in Italia, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianoforti_italiani_m.htm; Facteurs de pianos en Autriche, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_m.htm. Pristup: rujan 2017.
[1426] Fabbricanti di Pianoforti in Italia: Mariacher Antonio, http://www.lieveverbeeck.eu/pianoforti_italiani_m.htm. Pristup: rujan 2017. Usp. i Jan GROßBACH: *op. cit.*, 198.
[1427] Clinkscale Online: A Comprehensive Database of Early Pianos, 1700-1860, http://earlypianos.org/. Pristup: rujan 2017.
[1428] Klement DERADO – Ivan ČIZMIĆ: Iseljenici otoka Brača, *Brački zbornik*, 13 (1982), 413.
[1429] U pismu je navedena „Franjka ud. Definis“, ali se Josipova majka – prema kazivanju Katje i Mladena Definisa – zvala Franka pa je vjerojatno riječ o zatipku.

1926. Proveli su na otoku oko šest godina, a nakon što su iscrpili financijske rezerve, vratili su se u Čile. Uz dopuštenje supružnika Katje i Mladena Definisa, na čemu im najsrdačnije zahvaljujem, donosim transkripciju tog pisma, koje se čuva u obiteljskoj ostavštini.

> 11. kolovoza 1913.
> Gospodja Franjka ud. Definis, Sutivan
> Draga majko!
> Kako po običaju, mojom ljenošću u pisanju, odgovaram Vam danas na Vaša dva pisma od 21. 4. i 8. 5. tek. god., ali sada takvim veseljem, kao nikada, jer se nalazim neizmjerno zadovoljan, što mi je pošlo za rukom, dobiti ruku one gdjice, za koju sam Vam javio u mom pismu od 23. 11. 913 [vjerojatno 1912., nap. V. V.] i pitao Vas već unaprijed dopust u slučaju ženitbe, a kako sam Vam na 21. 7. tek. god., kablegrafično javio.
> Draga majko! Nalazim se sretan, jer onakve djevojke težko je naći, te su rijetke kao bjele muhe; učila je u Italiji deset godina, inteligentna do skrajnosti, pozna francuzki, falilo joj je dvje godine, da dobije diplomu u glasoviru, a u ručnim radnjama prava majstorica, ozbiljna, prosta, a u kući prava kućanica, bolja već naše zenskinje; nemari za šetnju, niti visitama, prolazi čitave dane u kući, u jednu riječ, savršenstvo malo vidjenih.
> Odkad je došla od Italije, nekoliko dana prije neg ja stigoh, vidio sam ju jedanput u ovom okružju, gdje pobjegoše za vrijeme bolesti i tu mi zapadne u oko, a drugi put na 8. lipnja, na ženitbi moga kuma Rojića, koji se je oženio njenom sestrom, gdje jednim samim pogledom, očitovasmo ljubav; pisah joj otcu i majci, našto privoliše odmah, a odoh u Tocopilla na 17. 7. i na 18. istoga, zapitah je u roditelja, našto dragovoljno privoliše, te ću je prstenovati na 29. 9. tek. god., na imendan joj otca Sv. Mihovila, gdje se sprema velika gozdba.
> (...)
> Želio bih, da joj Vašom rukom pišete na taljanskom jeziku jedno ljepo pismo, kojeg, nek Vam sastavi jedna izučena osoba i pišite joj po Evropejskom običaju, kako ste na svemu ovome zadovoljni, pa ako Vam dodje ovo pismo na vrijeme, pošaljite joj jedan kablegram na 29. 9., ali dva dana prije naše zaruke, da joj isto na dodje, te joj ljepo čestitajte sve na taljanskom jeziku; zove se španjolski Josefina, taljanski Giuseppina, kao i ja, a u kući je zovu Finita; prezimenom Larco, a otac joj je od od Santa Margarita kod Genove, dakle od taljanske Riviere, gdje je moja mlada učila, on će imati svojih pol miljuna kruna, pa kako sam rekao, kad sam tamo bio da ću se oženiti na dotu, eto se obistinilo, premda me nije novac vodio, već ljubav, jer nikad nijesam bio, interesiran da me stari pomognu, kad i ja mogu raditi.
> Po ovom opisu, draga majko možete uvidjeti koliko se sretan nalazim, sve sam joj moje namjere predočio i na svemu [je] zadovoljna te nevidi ure, čim se oženimo, da idemo tamo, a možete joj i pisati, da se prinuka pa da dođemo kući, neka uvidi, da smo u dobrom položaju, nu neću tako brzo, jer mislim barem još godinu dana ovde ostati,.
> (…)
> Draga majko, puno ću Vas moliti, da mi naručite u Zagrebu, nekoliko partitura za glasovir, ali neka ih bude mnogo, da ih mogu darovati mojoj mladoj i to naj izvrstnijih, što ih hrvatska glazba imade, ponajviše opere: Zrinjski, Porin, itd., te Valzera, Polka, u jednu riječ, svega po malo, te sve ovo pošaljite što moguće prije, sve lijepo ukusno i fino uvezano, da izvrsno izgleda, a u ovim prigodama, nemojte gledati, da zapada što zapada.
> (...)
> U nadi da ćete mi udovoljiti, što Vam pišem, pozdravite Katicu, Andru i radu i ostale, a Vi primite najiskrenije, od iskrenog Vam sina.

Može se pretpostaviti da je put ovog stolnog klavira bio sljedeći: Venecija (mjesto njegova nastanka) – Santa Margherita Ligure (mjesto obrazovanja Giuseppine Larco) – Tocopilla (mjesto gdje se odselila s roditeljima) – Sutivan (mjesto gdje se odselila sa suprugom). Problem iseljavanja s Brača („najiseljenijeg otoka na svijetu“) nije zaobišao ni priču vezanu uz ovaj klavir, ali je upravo zahvaljujući (barem privremenom) povratku njegovih vlasnika dospio na otok. Najveći val iseljavanja s Brača dogodio se krajem 19. i početkom 20. stoljeća, nakon pojave filoksere, bolesti vinove loze. Budući da je većina stanovništva otoka Brača živjela od vinogradarstva, ali i zbog propadanja bračkog pomorstva (u kojem su jedrenjaci ustuknuli pred parobrodima) i teškoga gospodarskog stanja u čitavoj Dalmaciji, brački težaci i ribari masovno su se iseljavali u Čile, naselivši se na njegovim krajnjim dijelovima – Punta Arenasu na jugu te Antofagasti na sjeveru. Iseljavanje je kulminiralo tridesetih godina prošlog stoljeća, u vrijeme Velike gospodarske krize (1929. – 1933.), a smanjilo se tek pred Drugi svjetski rat. Po završetku rata samo se mali broj bračkih iseljenika vratio u Hrvatsku. Zavod za istraživanja migracija iz Zagreba proveo je 1975./1976. anketu o bračkim iseljenicima. Rezultati istraživanja predstavljeni su u već spomenutom radu *Iseljenici otoka Brača* u 13. broju *Bračkog zbornika*.[1430] Prema sakupljenim podacima, s otoka su Brača u razdoblju od 1899. do 1975. emigrirala 8084 Bračana, odnosno oko 60 % njegove današnje populacije.[1431] Budući da je riječ o anketi, stvarni broj iseljenika vjerojatno je bio znatno veći. Kako je istaknuto u predgovoru, „cijeli je kompleks bračkog iseljeništva vrlo mučna i teška epopeja s tisućama pojedinačnih sudbina“.[1432]

Ipak, stolni klavir Michaela Mariachera doživio je sretniju sudbinu. Tijekom 1990. i 1991. restauriran je u Umjetničkoj radionici *Heferer* u Zagrebu. Detalji u nastavku oslanjaju se na opis Ivana Faullenda Heferera nakon učinjenih zahvata.[1433] Instrumentalni ustroj položen je u pravokutno kućište (furnirano u orahovini) dimenzija 166 x 68 x 81 cm, osovljeno na četiri noge kružnog presjeka na čijim su završecima četverostrana postolja (visina bez nogu iznosi 26 cm). Okvir za žice je drveni, a mehanika bečka. Klavijatura ima opseg od F_1 do f_4 (šest oktava). Tipke imaju plitki pad koji u basu iznosi 9 mm, a u diskantu 7 mm. Donje tipke imaju obloge od kosti, a gornje su od ebanovine. Žičani ustroj postavljen je okomito u odnosu na tipke. Žice su grupirane na sljedeći način: od F_1 do C po jedna broncom opletena žica za ton; od Cis do E po dvije broncom opletene žice za ton; od F do f_4 po dvije

[1430] Klement DERADO – Ivan ČIZMIĆ: Iseljenici otoka Brača, *Brački zbornik*, 13 (1982), 7-426.
[1431] Usporedbe radi, vrhunac naseljenosti bio je 1900. kad je na otoku živjelo 24 000 stanovnika.
[1432] Cit. Andre JUTRONIĆ: Predgovor, *Brački zbornik*, 13 (1982), 5.
[1433] Ivan FAULLEND HEFERER: Opis rekonstruiranog i restauriranog Tafelklaviera graditelja Michaela Mariachera in Venedig, u: ***: *Tafelklavier Michael Mariacher in Venedig*, Atelier Faullend Heferer – Koncertna direkcija Zagreb, Zagreb 1991, 10-11.

čelične žice za ton.[1434] Rezonantna ploča, izrađena od smrekovine, položena je na desnoj strani. Lijepljena je od dasaka širine između 6,5 cm i 11 cm, ukupne površine 52,7 dm^2. Vijci dužine 60 mm i promjera 5 mm postavljeni su u kutnu gredu od javora ukupne debljine 38 mm. Batići su presvučeni kožom. Ukupno je 51 prigušnica (od F_1 do g_2). U podnožju instrumenta postavljen je stup za forte pedalu, a izvorno je postojala još i piano pedala.[1435]

Po završetku restauracije, u organizaciji Koncertne direkcije Zagreb, u Muzeju Mimara je 14. lipnja 1991. priređen koncert na kojem su nastupili čembalistica Višnja Mažuran i oboist Branko Mihanović. Objavljena je i knjižica *Tafelklavier Michael Mariacher in Venedig.*[1436] Nakon restauracije klavir je privremeno bio smješten u Narodnoj knjižnici u Supetru, točnije u Galeriji Ivan Rendić. U tom je prostoru pijanist Emin Armano, u okviru kulturne manifestacije *Supetarsko ljeto,* 14. kolovoza 2000. na njemu održao koncert.[1437]

Zbog lošeg stanja u koje je u međuvremenu dospio, stolni klavir je 7. studenog 2014. ponovno dopremljen u Umjetničku radionicu *Heferer* u Zagrebu. Detalje koje slijede donosim ljubaznošću Tomislava Faullenda Heferera, koji mi je ustupio studiju upućenu Centru za kulturu Brač.[1438] Po izvršenom preliminarnom pregledu ustanovljeno je da se instrument na više mjesta rastvorio te su nastala značajna oštećenja: deformacija korpusa; deformacija nosećih greda; puknuća rezonantne ploče na dva mjesta; razdvajanje instrumentalnog ustroja od okvira kućišta; narušen raspored kompletnog žičanog ustroja (razmaci među žicama). Uslijed djelovanja insekticidnih nametnika (moljaca) uništeni su potisni pustevi. Zbog djelovanja atmosferilijâ oštećen je furnir kućišta od orahovine, jedna noga (zajedno s prihvatnim nosačem) odlomljena je od korpusa instrumenta, a druga je raspuknuta po duljini. Funkcionalni dijelovi instrumentalnog ustroja su odvojeni te su izvan funkcije.[1439]

Zbog svega navedenog pokrenuta je prva faza restauratorsko-rekonstrukcijskih radova, odnosno obnova instrumentalnog ustroja i vanjštine klavira. Svi radovi na sanaciji i obnovi uspješno su završeni 2017. Izvršen je popravak akustičkog ustroja instrumenta (demontaža žica i vijaka, revizija ugodbene grede); revizija batića, otpinjača i podizača; rekonstrukcija uništenih batića; čišćenje i podmazivanje osovina; poliranje mjedenih vilica te restitucija

---

[1434] *Ibid.*, 10.
[1435] *Ibid.*, 11.
[1436] ***: *Tafelklavier Michael Mariacher in Venedig,* Atelier Faullend Heferer – Koncertna direkcija Zagreb, Zagreb 1991.
[1437] Zahvaljujem Giti Dragičević, ravnateljici Narodne knjižnice u Supetru, na ovim podacima.
[1438] Tomislav FAULLEND HEFERER: Povijesni stolni klavir Tafelklavier „Michael Mariacher in Venedig“, Zagreb 2014, studija iz dokumentacije Umjetničke radionice *Heferer* (rukopis). Zahvaljujem Tomislavu Faullendu Hefereru na njezinu ustupanju.
[1439] *Ibid.*, 1.

funkcije (uspostava prijašnjeg stanja) pedalnog ustroja i njihovih prijenosa.[1440] Po povratku iz Zagreba izložen je u velikoj dvorani stalnog postava na katu muzeja, u sklopu Kulturno-povijesne zbirke. Ovaj stolni klavir, dio hrvatske kulturne baštine, zaštićen je kao pojedinačno pokretno kulturno dobro u Registru kulturnih dobara Ministarstva kulture Republike Hrvatske pod oznakom Z-4148.[1441]

36.2.2 Tambura brač I (510:ŠKR 617)

Brač (tal. *Braccio*, njem. *Bratsche*) je vrsta tambure malo veća od bisernice, najmanjeg člana tamburaškog orkestra koji ima najviši zvuk. U Farkaševom sustavu ima četiri žice ugođene u paru, sve na jedan ton (d_1). Kao i bisernica ovog sustava, brač I jednoglasna je tambura, ugođena oktavu niže od nje. Najčešće udvaja melodiju bisernice I (vodeće dionice tamburaškog orkestra), a često se koristi i solistički.[1442] Kod brača II i III četiri žice ugođene dvije po dvije na dva tona u intervalu kvinte (g-g-d_1-d_1). Prečnice (pragovi ili kote) su duž cijele hvataljke postavljene kromatski. U odnosu na jednoglasni brač I tonski opseg im je proširen kvintu niže. U skupnoj svirci bračevi II i III dodaju melodiji brača I drugi i treći prateći glas pa bračevi u pravilu zvuče u troglasju. Svi bračevi Farkaševog sustava (I, II i III) imaju kruškolik korpus, a razlikuju se od brača I po načinu kotiranja na hvataljci.[1443]

Ukupna duljina instrumenta o kojem je ovdje riječ iznosi 86 cm. Korpus je dugačak 28 cm, širok 21,5 cm i dubok 9 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a dno od klenovine. Hvataljka je načinjena od palisandrovine. Do pete prečnice na oba para žica ima kromatski tonski niz od d_1 do g_1. U nastavku hvataljke u smjeru trupa na prve dvije žice ima dijatonsku G-dur ljestvicu, a na druge dvije žice alteracije ljestvičnih tonova.[1444] Prednji dio glasnjače, iznad malog okruglog zvučnog otvora, ukrašen je valovitim ukrasom od tamnog tvrdog drva. Prednja strana glave ukrašena je cvjetnim motivima. Na njoj se nalaze četiri ukoso poslagana metalna vijka, a na lijevoj strani glave još su četiri vijaka od tvrde plastike. Na stražnjoj strani glave rukom je napisano „Milena Galović“ što bi upućivalo na glazbenicu iz Milne koja ga je svirala. Instrument je u dosta lošem stanju: glasnjača je ispod otvora za rezonanciju napukla, a dno je na više mjesta oštećeno. Konjić i žice nedostaju. Nema signaturu koja bi otkrila ime graditelja koji ga je sagradio. Vjerojatno potječe s kraja 19. ili početka 20. stoljeća.

[1440] *Ibid.*, 2.
[1441] Zahvaljujem Andreji Matoković na ovom podatku.
[1442] Mihael FERIĆ: *op. cit.*, 47.
[1443] *Ibid.*, 48.
[1444] *Ibid.*, 47.

Tamburaška glazba na otoku Braču ima tradiciju dulju od jednog stoljeća. U Supetru je 1900. osnovano Pjevačko-tamburaško društvo Porin. Iste je godine osnovana i Škola glasovira. Glazbeni ravnatelj obje institucije bio je češki skladatelj i glazbeni pedagog Rudolf Dalibor Wünsch (1880. – 1955.).[1445] Valja naglasiti da je supetarski tamburaški orkestar izvodio je gotovo isključivo djela umjetničke glazbe, što je razlog da je i ovaj brač promatran u kontekstu instrumenata umjetničke glazbe u hrvatskim muzejima. Na njihovu su repertoaru bili zastupljeni skladatelji kao što su Bedřich Smetana, Charles Gounod, Ivan Zajc i Vatroslav Lisinski. Odlaskom Wünscha tamburaško društvo se ugasilo, ali je s radom nastavila Supetarska glazba.[1446] Tamburaška svirka obnovila se početkom 1950-ih, kada je u supetarsku osnovnu školu došao novi nastavnik glazbenog odgoja Željko Turniški.[1447]

Tamburaško društvo se nekoliko puta osipalo zbog odlaska članova na školovanje i financijskih razloga, ali se uvijek ponovno obnavljalo. Renesansu je doživjelo 1980. obnovom rada Kulturno-umjetničkog društva „Josip Rendić“, kada je uz tamburaški orkestar bila aktivna limena glazba, ženski pjevački zbor te klapa Vala. Društvo je brojalo preko stotinu članova, a voditelj je ponovno bio Željko Turniški.[1448] KUD je nastupao u gotovo svim mjestima na Braču te aktivno sudjelovao u supetarskim turističkim i kulturnim događanjima. Nakon smrti Željka Turniškog tamburaši su nekoliko godina pauzirali. Ponovno su zasvirali 1993. pod vodstvom Dragana Smiljana.[1449] Od 2007. voditelj Tamburaškog sastava Supetar je Daniel Kelava. Sastav se obogaćuje gitarama i mandolinama. Repertoar je raznolik te obuhvaća bračke plesove, dalmatinske pjesme i obrade skladbi klasične glazbe.[1450]

36.2.3 Citra (510:ŠKR 616)

Dimenzije citre su 49 x 35 x 3,5 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. U okruglom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se natpis „Valsonora Zither / ges. gesch.“ Prvi dio natpisa upućuje da citra pripada modelu *Valsonora*, a drugi dio da je „zakonom zaštićena“. Nastala je u tvornici glazbenih instrumenata *Meinel & Herold* u Klingenthalu u Saskoj („Meinel & Herold / Musikinstrumentenfabrik / Klingenthal in Sa“),[1451] vjerojatno oko 1910. Rub glasnjače je s donje, lijeve i gornje strane ukrašen šarenim stiliziranim vegetabilnim

[1445] Gita DRAGIČEVIĆ: Tamburaški orkestar Supetar: 110 godina tamburaša u Supetru, www.knjiznicasupetar.hr/tamburasi.pdf, [2-4]. Pristup: rujan 2017.
[1446] *Ibid.*, [7].
[1447] *Ibid.*, [8].
[1448] *Ibid.*, [25].
[1449] *Ibid.*, [50].
[1450] *Ibid.*, [64 i 70].
[1451] Detalji vezani uz tvornicu *Meinel & Herold* opisane su kod citre *Valsonora* iz Odjeka suvremene povijesti Muzeja Brodskog Posavlja (MBP/T-19). Za detaljniji opis usp. tu citru.

uzorkom. Zvučni otvor na glasnjači ukrašen je šarenim motivima lišća, cvijeća i paunova. Istim motivima odlikuje se ukras između otvora na glasnjači i vijaka. Uz lijevi gornji i lijevi bočni rub rezonantne kutije nalaze se 62 metalna vijka za napinjanje žica. Budući da ima i jednostruke i dvostruke žice, ovaj instrument predstavlja gitarsko-mandolinsku citru.

Darovao ju je povjesničar umjetnosti, muzikolog i konzervator Joško Belamarić, predstojnik Centra Cvito Fisković u Splitu, podružnice Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu. U želji da saznam nešto više o citri prije pohrane u muzej, u rujnu 2017. poslala sam upit Jošku Belamariću. Uz zahvalu na odgovoru, njegov odgovor prenosim u cijelosti:

> „Insomma, citru sam 1980-ih (u vrijeme dok sam još kibicirao s muzikologijom) zapazio u antikvarijatu koji je tada postojao uz Zlatna vrata Dioklecijanove palače. Kako mi je rečeno da je s Brača, kupio sam je i darovao Muzeju za koji sam bio i ostao sentimentalno vezan jer je skoro postao moje prvo radno mjesto.
> Artefakte u pravilu ne skupljam, ali sam ih više puta kupovao za naše lokalne muzeje i zbirke, smatrajući da činim nešto dobro. Takvom djelovanju me usmjerio naš veliki Učitelj Ladislav Šaban, kojemu se nismo u dovoljnoj mjeri odužili.“

Citra je u jako oštećenom stanju i izvan upotrebe. Velik broj žica nedostaje ili su popucale. One koje su sačuvane su korodirale, kao i vijci. Glasnjača se iznad i ispod otvora za rezonanciju raskolila. Korpus je na više mjesta oštećen te su ga napali drvotočci. Do 2003. čuvala se u spremištu, a nakon toga je izložena u velikoj dvorani stalnog postava na katu muzeja, u sklopu Kulturno-povijesne zbirke.[1452]

36.2.4 Skupina limenih puhačkih instrumenata

Skupinu limenih puhačkih instrumenata predstavljaju četiri primjerka: tuba, helikon, tenor i krilnica. Tuba i helikon iz radionice Václava Františeka Červenýja i njegovih sinova, kao i tenor iz tvornice Tita Belatija, ranije su pripadali Supetarskoj glazbi, osnovanoj 1877. Može se pretpostaviti da su tuba i helikon iz radionice Červenýjevih za Supetarsku glazbu nabavljeni u isto vrijeme. Svima nedostaje usnik. Prije opisa ovih instrumenata – koji će biti iznesen kronološki – zanimljivo je osvrnuti se na limene glazbe na Braču (tzv. *bande*). Uz Supetarsku glazbu, na otoku je od druge polovice 19. stoljeća postojalo još nekoliko limenih glazbi. U Sutivanu je oko 1880. postojao puhački sastav „Fanfare“. U Nerežišćima je 1890-ih djelovala limena glazba. U razdoblju između dva svjetska rata u Sutivanu je djelovala puhačka glazba u sljedećem sastavu: tri klarineta, dvije krilnice, dva baritona, dva roga, tri

[1452] U ovome su radu zabilježene tri iste ovakve citre. Jedna je u Muzeju Brodskog Posavlja (MBP/T-19), a druge dvije u dalmatinskim muzejima također su vezane uz otoke. Citru u Muzeju grada Zadra Narodnog muzeja Zadar (MGZ-2115) darovao je dječak s otoka Biševa. Druga pripada Muzeju Staroga Grada na Hvaru (STG-bb).

trube, trombon, dvije tube, veliki bubanj, mali bubanj i činele. Početkom 20. stoljeća Nerežišća su imala i *Società Filarmonica de Neresi* (hrv. Filharmonično društvo iz Nerežišća). U Pučišćima su postojale dvije limene glazbe.[1453]

U časopisu *Pjevački vjesnik* saznajemo kakvo je bilo mišljenje skladatelja Antuna Dobronića (1878. – 1955.), rodom s Hvara, o *bandama* u Dalmaciji, koje se posredno odnosi i na otok Brač. Objavljeno je 1906., u vrijeme dok je Dobronić službovao kao učitelj na Visu:

> „U mojoj užoj domovini, pitomoj Dalmaciji, javno mnijenje kao da boluje manijom za tzv. *bande*. Te bande uopće nijesu ništa drugo, a ma smiješna parodija vojničkih muzika. I to je naime jedna od onih nezrelih jabuka, koje uzesmo iz susjedne Italije. Glodaše ju naši oci, ali nama zubi trunu. Jedan od najodličnijih savremenih talijanskih glazbenih kritičara, Luigi Torchi, govoreći o ovim talijanskim *bandama*, nazivlje ih *bande di briganti* [bande razbojnika, nap. V. V.]. Što bi tek morao reći, kad bi čuo mnoge bande u omanjim našim varošima! Mislim, sigurno bi skočio iz kože. Pa da samo znadete s kolikim je troškom spojeno uzdržavanje ovih *banda*. Tu se preko godine troši na tisuće *fiorina* za učitelja, za glazbala, za stanarinu, za glazbena djela, a konačno, na uzvrat u ime dobiti, rečenim *bandama* samo trujemo ukus općinstva. U tim bandama, osobito u onima naših omanjih mjesta, sva se umjetnička visina gubi u najnižoj banalnosti. Koračnice, plesići i slične gluposti u kojima najinteresantniju i vječitu ulogu igra – bubanj. Međutim ovo se odnaša na ono što se izvadja, a kad bi prešli da govorimo kako, morali bi upotrijebiti izraze, koji ne bi bili u skladu sa najprimitivnijim zahtjevima parlamentarnog uljudnika.“[1454]

Očito je da je Dobronićev stav prema limenim glazbama u Dalmaciji bio izrazito prijekoran i negativan, ali valja uzeti u obzir da predstavlja mišljenje zborovođe i kasnije profesionalnoga glazbenika.[1455] Komentirajući ovaj napis, Jerko Bezić je istaknuo:

> „U najboljoj namjeri, s težnjom za širenjem *glazbene umjetnosti*, Dobronić nije shvaćao da su *koračnice, plesići i slične gluposti* igrale određenu ulogu u životu ljudi toga vremena. Proći limenom glazbom kroz mjesto, nastupiti nedjeljom ili blagdanom u središtu mjesta, prirediti ples – to su u borbama za ugled i moć u općini bile vrlo velike i važne stvari. Bez obzira na umjetnički domet skladbi za limene glazbe bubanj je davao metrički obrazac *potreban* za korak koračnice ili plesa. Velik je bio i dojam dopadljivih melodija kojima su pojedine koračnice ili plesne melodije postale veoma omiljele i opće poznate.“[1456]

Usprkos „banalnosti“, tehničkim nedostacima i upitnoj kvaliteti izvedbe, limena glazba imala je važnu ulogu u društvenom, kulturnom i glazbenom životu pojedinog mjesta (u ovom slučaju Supetra), a svojim je repertoarom utjecala na oblikovanje glazbenog ukusa lokalnog stanovništva.

[1453] Jerko BEZIĆ: Glazbeni svijet Bračana u predaji prve polovice 20. stoljeća, *Narodna umjetnost*, Narodna umjetnost, 11/12 (1975) 1, 302.
[1454] Cit. Antun DOBRONIĆ: Glazbena paljetkovanja: naša pjevačka i ina društva, *Pjevački vjesnik*, 2 (15. lipnja 1906.) 6, 86.
[1455] Antun Dobronić je diplomu iz kompozicije i dirigiranja stekao na Konzervatoriju u Pragu 1912.
[1456] Cit. Jerko BEZIĆ: *op. cit.*, 303.

36.2.5 Tuba s ventilima in F (510:ŠKR 513)

Tuba je dugačka 96 cm, a promjer lijevka je 33,5 cm. Ima tri ventila. Na lijevku se nalazi medaljon ukrašen lovorovim vijencom. Na njegovu dnu je napisana signatura „V. F. Červený & Fils“ („V. F. Červený i sinovi“), koja otkriva da instrument potječe iz glasovite radionice Václava Františeka Červenýja te njegovih sinova Jaroslava Červenýja i Stanislava Červenýja iz Kraljičinoga Gradca.[1457] Na vrhu medaljona na lijevku nalazi se natpis „Premières Récompenses“ („prve nagrade“), što upućuje na neka od priznanja koje je radionica dobila. Dva manja medaljona otkrivaju da se radi o dvije svjetske izložbe. Lijevi medaljon se odnosi na Svjetsku izložbu u Parizu 1889. („Exposition Universelle Paris 1889“). Na njemu je prikazana alegorija Mira (ženski lik) koja daje lovorov vijenac Industriji (mladiću), koji sjedi na nakovnju i pokazuje na novoizgrađeni Pariz. Ova je izložba priređena povodom stote obljetnice pada Bastille, simbola Francuske revolucije. Najveća atrakcija izložbe bio je Eiffelov toranj inžinjera Gustava Eiffela. Desni medaljon se odnosi na Svjetsku izložbu u Chicagu 1893. („Chicago 1893“). Na njemu je prikazano iskrcavanje Kristofora Kolumba na američko tlo.[1458] Ova je izložba, poznata i kao Svjetska kolumbovska izložba, priređena povodom 400. obljetnice dolaska Kristofora Kolumba u Novi svijet 1492. Namjera joj je bila i da pokaže svijetu kako se Chicago uzdigao iz pepela nakon velikog požara koji ga je zadesio 1871. Ovi nam detalji pomažu pri određivanju datacije te možemo zaključiti da je tuba nastala krajem 19. stoljeća (nakon 1893.). Korodirala je i u dosta je lošem stanju.

36.2.6 Helikon (510:ŠKR 514)

Helikon je dugačak 95 cm, a promjer lijevka mu je 35,5 cm. Ima tri ventila. Na lijevku se nalazi isti medaljon kao i kod prethodno opisane tube. Na njemu su signatura „V. F. Červený & Fils“ („V. F. Červený i sinovi“) te stilizirane medalje sa Svjetskih izložbi u Parizu 1889. i Chicagu 1893. Helikon je, dakle, nastao u radionici Václava Františeka Červenýja te i njegovih sinova u Kraljičinom Gradcu krajem 19. stoljeća (nakon 1893.). S prethodnim instrumentom ga povezuje i to što je korodirao te je u dosta lošem stanju.

[1457] Povijest radionice Červenýjevih opisana je kod roga s ventilima koji se čuva u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt (HGZ 43), a nastao je između 1884. i 1896. Osim toga, u Zbirci glazbala i glazbenih zapisa Zavičajnog muzeja Biograd na Moru čuva se tenor (ZMB-ZGL-1287) koji je u radionici Červenýjevih nastao početkom 20. stoljeća Ranije je pripadao Gradskoj glazbi Biograd na Moru.

[1458] Zahvaljujem Željku Heimeru, predsjedniku Hrvatskoga grboslovnog i zastavoslovnog društva, na savjetima pri određivanju medaljona.

36.2.7 Tenor (510:ŠKR 512)

Tenor je dugačak 77 cm, a promjer lijevka je 27 cm. Ima tri ventila. Dosta je oštećen. Na lijevku se nalazi signatura „Tito Belati / In Musica est Vita / Perugia“. Tvornica glazbenih instrumenata *Tito Belati* djelovala je od 1908. do 1930. Postojala je uz istoimenu izdavačku kuću, koju je 1900. u Foggiji, općini u regiji Apulija u jugoistočnoj Italiji, osnovao skladatelj Tito Belati. On je bio kapelnik 35. pješačke pukovnije Kraljevske vojske, koja je tamo bila stacionirana. U lipnju 1905. sjedište pukovnije preselilo se u Perugiju, najveći grad regije Umbrija, u središnjem dijelu Italije. Tito Belati ubrzo je napustio vojnu službu te se u potpunosti posvetio svojoj izdavačkoj kući, koja se specijalizirala za skladbe namijenjene limenim puhačkim orkestrima. Od 1911. uveo je novi način komunikacije sa svojim kupcima. Počeo je izdavati list *L'Amico dei Musicisti* (hrv. *Prijatelj glazbenika*), koji se bavio temama vezanima uz talijanske limene puhačke orkestre te je donosio ulomke skladbi koji je objavljivala njegova izdavačka kuća. List je izlazio do 1915. Zaštitni znak Belatijeva poduzeća, prisutan uz signaturu i kod ovog instrumenta, bio je grifon – antička mitska životinja, lav s orlovskom glavom, krilima i pandžama, koji je nosio krunu i štit s natpisom „In Musica est Vita“ („U glazbi je život“). Na Međunarodnoj izložbi u Bruxellesu 1925. Tito Belati je za svoje instrumente osvojio zlatnu medalju.[1459] *Casa Editrice Tito Belati* uspješno djeluje i danas te objavljuje djela talijanskih skladatelja za limene puhačke orkestre.[1460]

36.2.8 Krilnica in B (510:ŠKR 515)

Krilnica je dugačka 44 cm, a promjer je 15 cm. Ima tri ventila. Na lijevku se nalazi natpis „Egid. Glassl / Erste Musik-Instr. Fabrikation / Komotau Č. S. R.“, odnosno „Egidius Glassl / prva tvornica glazbenih instrumenata / Komotau Československá republika“, zahvaljujući čemu možemo odrediti ime graditelja i mjesto podrijetla. To je bio Egid Glassl, koji je od 1899. do nakon 1939. djelovao u Chomutovu (njem. Komotau). Bio je i trgovac glazbenim instrumenatima.[1461] Chomutov se nalazi u Ústečkom kraju na sjeverozapadu Češke, 96 km sjeverozapadno od Praga. Glassl je izrađivao trube, krilnice, kornete, rogove, eufonije, helikone i trombone. Ova je krilnica vjerojatno nastala oko 1930. U dosta je lošem stanju. Korodirala je, a lijevak joj je nagnječen. Darovao ju je Lovre Lazaneo iz Postira.

[1459] Casa Editrice Tito Belati: La nostra storia, http://www.editricetitobelati.it/nostrastoria.php. Pristup: rujan 2017.
[1460] Casa Editrice Tito Belati: Musiche per Banda, http://www.editricetitobelati.it/catalogo.php. Pristup: rujan 2017.
[1461] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 136 i 462; Tereza ŽŮRKOVÁ: *op. cit.*, 21 i 184.

37. Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja Staroga Grada

37.1 O Muzeju Staroga Grada

Muzej Staroga Grada (STG) na Hvaru smješten je u neorenesansnoj palači Biankini (Braće Biankini 4), koju su 1896. podigla braća Biankini: pomorac i gradonačelnik Staroga Grada Dinko (1845. – 1909.), političar Juraj (1847. – 1928.), agronom Petar Luka (1856. – 1928.) i kirurg Ante (1860. – 1934.).[1462] U palači je 1963. otvorena Zbirka umjetnina Juraj Plančić te ju se od tada nastojalo pretvoriti u muzej. Kapetanska soba stalnog postava postavljena je 1967. Na prvom katu su 1995. otvorene arheološka zbirka i Glazbena škola Josipa Hatzea – dislocirani odjel Stari Grad. U središnjem dijelu podruma uređena je 2003. stalna hidroarheološka izložba. Dio vrta je 2009. pretvoren u lapidarij, a dvije godine kasnije u prizemlju je uređen novi galerijski prostor.[1463]

37.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Muzeja Staroga Grada

U fundusu Muzeja Staroga Grada čuvaju se tri glazbena instrumenta: dva pijanina i jedna citra. Oba pijanina pripadaju Zbirci građanskog života u kojoj se, među ostalim, čuvaju namještaj, posuđe i svijećnjaci iz 18. i 19. stoljeća. Voditeljica Zbirke građanskog života je restauratorica-konzervatorica Vilma Stojković. Citra je dio Pomorske zbirke u kojoj su pohranjeni brodski i navigacijski instrumenti, brodski dnevnici te slike i makete brodova. Voditelj Pomorske zbirke je Aldo Čavić, ravnatelj Muzeja Staroga Grada. Svi su instrumenti vrlo dobro očuvani te su izloženi u stalnom postavu. Pijanino koji je u Strasbourgu oko 1860. sagradio Jean Léonard Allinger smješten je u salonu Gelineo Bervaldi na prvom katu. Pijanino koji je 1915. nastao u tršćanskoj radionici *L. Magrini & Figlio* nalazi se u hodniku na prvom katu. Citra, model *Valsonora*, izrađena je oko 1910. u tvornici glazbenih instrumenata *Meinel & Herold* u Klingenthalu u Saskoj. Izložena je u Kapetanskoj sobi na drugom katu.

Dva instrumenta pokazuju srodnost s građom koja je zabilježena u nekim drugim dalmatinskim muzejima. Jedan pijanino marke *L. Magrini & Figlio* čuva se i u Zbirci namještaja Muzeja grada Splita, a citre *Valsonora* u Zbirci razno Odjela Muzej grada Zadra Narodnog muzeja Zadar te u Kulturno-povijesnoj zbirci Muzeja otoka Brača u Škripu. Pijanino Jeana Léonarda Allingera – nakon pijanina *Boisselot Fils & C.ie* iz Marseillea, koji je zabilježen u Zbirci umjetnina i obrta Kulturno-povijesnog odjela Muzeja grada Kaštela –

[1462] Ante Biankini oženio se 1893. pijanisticom Zlatom Albrecht (1871. – 1951.), kćeri uglednog zagrebačkog tiskara i litografa Dragutina (Carla) Albrechta. Uz četvericu sinova, majka Cvita i otac Juraj Biankini imali su i tri kćeri: Mandu, Mariju i Lauru. U palači Biankini je operna pjevačica i pedagoginja Maja Sunara Biankini (1915. – 2018.), posljednja iz obitelji Biankni, do 2010. vodila Međunarodnu majstorsku školu pjevanja.
[1463] Aldo ČAVIĆ: Muzej Staroga Grada na Hvaru, *Hrvatska revija* (obnovljeni tečaj), 9 (2009) 2, 51-54.

tek je drugi instrument s tipkama francuske provenijencije koji se čuva u hrvatskim muzejima. Ljubaznošću kustosice Andreje Devlahović instrumenti u Starome Gradu pregledani su prilikom posjeta muzeju u rujnu 2017.

Iako se odnosi na orgulje i crkvenu glazbu, stav skladatelja Antuna Dobronića (1878. – 1955.) rodom iz Jelse, koji je iznio 1907. u članku *Orgulje u Dalmaciji*, može pomoći da shvatimo zašto je broj glazbenih instrumenata u Muzeju Staroga Grada tako skroman. Premda je to njegovo osobno mišljenje, ilustrira razmišljanje jednog vremena i sredine. Stare se instrumente jednostavno smatralo „lošima“, zastarjelima, tehnički problematičnima, nedostojnima popravaka te ih je bez razmišljanja trebalo zamijeniti novima i „savršenima“.

> „I oko ovakovih orgulja kod nas se redovito svake godine troši sva sila novaca za tobožnje popravke, a ne treba ni govoriti, da taj trošak ne polučuje svrhu. Tu se naime samo krpi, a ništa drugo. Orgulje, koje su isprvično loše učinjene, neće nikada biti moguće konačno na dobro potpuno navinuti. I zato, svi troškovi oko ovih tobožnjih popravaka, nijesu ništa drugo van novac u more bačen. I mjesto da pojedina crkvonovinstva svake godine toliki novac uzaludno troše, mislim da bi ova crkvonovinstva pametnije uradila, kad bi takva stara glazbala sasvim napustila, te nadomjestila s novim modernijim orguljama, koje u svemu udovoljavaju zahtjevima muzičke crkvene umjetnosti, a koje su uz to bez tehničkih poroka.
> Sada su orgulje, razmjerno spram ovim našim starim i nevaljalim, jamačno pojeftinile, pa danas mogu se kupiti pristojne orgulje uz malen trošak. Preporuča se s toga svim crkvinarstvima, koja u baštinstvu naslijediše ovako nevaljale instrumente, da ih u interesu preporodjenja nabožnog muzičkog mnijenja zamijene s novim i udesnijim. Zaludu je govoriti i otezati. Ja kažem: dok ova stara glazbala ne izmjenimo sa modernim i savršenim, dotle mi u Dalmaciji, u pogledu nabožne muzike, nećemo ni za dlaku napred pokročiti.“[1464]

37.2.1 Pijanino (STG-271)

Korpus ovog pijanina, izrađen od svijetlosmeđeg politiranog drva, ima dimenzije 120,5 x 55 x 114,5 cm. Klavijatura ima opseg od C_1 do a_4 (šest oktava i velika seksta). Donje tipke (2,2 x 14,3 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 9,2 cm). Na gornjoj strani korpusa izrezbarena su dva pravokutna panoa s romboidnim ukrasima. Na sredini svakog od njih nalazi se po jedan mjedeni svijećnjak. Na donjoj strani korpusa, koja je lagano konkavna, nalaze se dva kvadratna panoa. Na dnu korpusa su dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Na bočnim stranama ispod klavijature su stupovi nalik na volute. U unutrašnjosti s desne strane zapisan je serijski broj „N. 719“. Na sredini iznad klavijature nalazi se bijela četvrtasta porculanska pločica sa signaturom „Allinger / à Strasbourg“ („Allinger / u Strasbourgu“). Zahvaljujući njoj možemo odrediti ime graditelja i mjesto podrijetla instrumenta. Francuski graditelj klavira Jean Léonard Allinger (1804. – 1882.) djelovao je u rodnom Strasbourgu na

[1464] Cit. Antun DOBRONIĆ: Orgulje po Dalmaciji, *Sveta Cecilija*, 1 (1907) 4, 55.

istoku Francuske, središtu departmana Bas-Rhin i pokrajine Elzas. Radionicu za izradu klavira osnovao je njegov brat 1830. Jean Léonard Allinger gradio je stolne klavire, klavire u obliku krila i pijanina. Izlagao je na izložbama u Strasbourgu 1840. i Parizu 1855. godine.[1465]

U srpnju 1857. njegova radionica je stradala u velikom požaru, a šteta je iznosila oko 100 000 franaka.[1466] Allinger se ipak uspio oporaviti i nastaviti s radom. Već je 1861. sudjelovao na izložbi u Metzu na sjeveroistoku Francuske (departman Moselle, pokrajina Lorena), gdje je osvojio drugu nagradu i mali pehar. Još važnije, na Svjetskoj izložbi u Parizu 1867. nagrađen je srebrnom medaljom. O tome je Louis-Adolphe le Doulcet Pontécoulant (1794. – 1882.), francuski muzikolog i vojnik u Napoleonovoj vojsci, zabilježio:

> „Gospodin Allinger koji vodi svoju radionicu u Strasbourgu, savjesna je osoba. Instrumenti gospodina Allingera vrlo su dobri, iako ne nude ništa osobito izvanredno. Ne postoje posebni programi za poticanja industrije u provinciji nego samo želje da se zadovolji glazbeni ukus koji se svakodnevno povećava i omogući kupovina dobrih instrumenata po povoljnoj cijeni. Cijena rada u manjim mjestima je nešto niža, a ljubitelji glazbe više ne moraju plaćati troškove provizije i prijevoza za kupovinu instrumenata u specijaliziranim trgovinama. Međunarodni žiri dodijelio je gospodinu Allingeru srebrnu medalju.“[1467]

[1465] Facteurs de pianos en France 1830 à 1839: Allinger Jean Léonard, http://www.lieveverbeeck.eu/pianos_francais_1830_1839.htm. Pristup: rujan 2017.

[1466] List *La Presse* o tome donosi: „Drugi požar izbio je u ponedjeljak navečer na posjedu gospodina Allingera, proizvođača klavira. Pretpostavlja se da je vatra izbila u sušionici drva koje se koristi u proizvodnji klavira. Trebalo je samo nekoliko minuta da se plamen proširi nevjerojatnom brzinom i zahvati tri zgrade. Ubrzo je na krovu nastao ogroman plamen koji je stalno jačao zbog velike količine suhog materijala u skladištu gospodina Allingera. Dugo vremena nije u Strasbourgu viđena katastrofa tolikih razmjera. Zazvonila je sirena za uzbunu i uskoro je došla pomoć sa svih strana. Poduzete su sve mjere potrebne za očuvanje reda kako se ne bi ometao rad vatrogasaca koji su došli na mjesto događaja i kojima su pomagale snage žandarmerije. Usprkos svim naporima i svekolikoj pomoći, požar nije bilo moguće staviti pod nadzor puna dva sata. Ozlijeđena su petorica vatrogasaca i jednaki broj vojnika. Posebno je teško ozlijeđen vatrogasac Gascard, otac šestero djece, kojem je jako ozlijeđeno rame, dok si je vojnik 17. pukovnije sjekirom porezao tri prsta lijeve ruke. Šteta se procjenjuje na oko 100 000 franaka. Zgrade, namještaj i roba gospodina Allingera bili su osigurani, ali to nije bio slučaj s namještajem pojedinih stanara, koji su pretrpjeli velike gubitke.“ U izvorniku: „Le second incendie a éclaté lundi soir dans la propriété de M. Allinger, fabricant de pianos. On présume que le feu a pris dans une sécherie de bois servant à la fabrication des pianos; il n’a fallu que quelques minutes aux flammes pour se propager avec une incroyable rapidité et envelopper trois corps de bâtimens, dont bientôt les toitures ne formèrent plus qu’un seul et ardent brasier, alimenté sans cesse par une énorme provision de bois secs de toute nature déposés dans les magasins de M. Allinger. De longue date on n’avait vu à Strasbourg un sinistre aussi considérable. Le tocsin retentit, et bientôt arrivèrent des secours de toute espèce. Toutes les mesures ont été prises pour assurer l’ordre et ne pas entraver le travail des pompiers accourus sur les lieux et aidés de détachemens de tous les corps de la garnison. Malgré les efforts et les secours de toutes sortes, on ne parvint à maîtriser les flammes qu’après deux heures entières de travail. Cinq pompiers et un nombre égal de militaires ont reçu des blessures le pompier Gascard, père de six enfans, a eu une épaule démise un soldat du 17° de ligne s’est cassé la cuisse grauche un artilleur s’est coupé trois doigts de la main gauche avec un coup de hache. La perte peut être évaluée à environ 100,000 francs. Ces bâtimens, le mobilier et les marchandises de M. Allinger étaient assurés; mais il n’en est pas de même du mobilier de quelques-uns des locataires, qui ont éprouvé de grandes pertes.“ Cit: ***: Faits divers, *La Presse*, 22 (22. srpnja 1857.) 199, 2. Online: Bibliothèqe nationale de France Gallica, http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k477740z/f2.image. Pristup: rujan 2017. Na hrvatskom prijevodu zahvaljujem Predragu Bejakoviću.

[1467] U izvorniku: „M. Allinger exerce son industrie à Strasbourg, c’est un facteur consciencieux. Les instruments de M. Allinger sont très-bons, sans rien offrir de particulièrement remarquable. On ne saurait trop encourager lindustrie provinciale, seul moyen de satisfaire le goût musical qui s’accroît chaque jour, et même de le répandre

Prema izgledu, opsegu klavijature i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je pijanino u Muzeju Staroga Grada nastao oko 1860. Smješten je u salonu Gelineo Bervaldi na prvom katu muzeja. Salon je pripadao starogradskoj plemićkoj i veleposjedničkoj obitelji Gelineo Bervaldi, točnije Petru Gelineu Bervaldiju (1807. – 1866.). Muzeju je salon 2007. darovala njegova praunuka Jerka Dumanić (rođ. Ljubić; 1909. – 2007.) iz Splita. Do 1960. nalazio se u njihovoj kući u Starome Gradu, u kojoj su inače odsjedali hvarski biskupi za posjeta gradu. Njezina je oporuka glasila ovako:

> „Ja, Jerka Dumanić, kći pok. Dr. Šime Ljubića i Anđelke Gelineo Bervaldi. Kad su svi Gelineo Bervaldi umrli, ja sam ostala jedina od te obitelji i naslijedila jedan bogati salon mog pradjeda Dr. Petra Gelineo Bervaldi. Oni su živili dugo u Starom Gradu i tu su i pokopani u njihovoj grobnici. Poslije moje smrti ja taj salon poklanjam Starom Gradu i to odmah.“[1468]

Salon je postavljen ambijentalno, kao autentična slika života bogate građansko-plemićke obitelji iz sredine 19. stoljeća, svjedočeći o zlatnom razdoblju Staroga Grada koji je tada doživio povijesni uspon kao pomorsko i gospodarsko središte srednje Dalmacije. Zahvaljujući stilskim karakteristikama i malim dimenzijama, Allingerov pijanino u potpunosti odgovara ovakvom ambijentu. Međutim, nije vezan uz obitelj Gelineo Bervaldi nego uz obitelj Lorković koja je imala kuću u Hvaru. Darovao ga je 1998. violinist Radovan Lorković. Prema podacima iz muzeja (predmetnoj kartici), pijanino je prije toga restauriran. U razgovoru s Radovanom Lorkovićem u studenom 2017. saznala sam da je pijanino kupio u antikvarijatu u Baselu, ali mu ništa drugo o njemu nije poznato. Ipak, i ovo je važan detalj jer pomaže u razumijevanju „putovanja“ pijanina od Strasbourga do Staroga Grada. Basel (franc. Bâle), treći po veličini grad u Švicarskoj, leži na obalama Rajne, uz švicarsko-njemačko-francusku granicu. Udaljenost između Strasbourga i Basela iznosi 136 kilometara. Francuski instrument u Baselu stoga nije ništa neobično. Radovan Lorković još je jedan pijanino darovao starogradskoj glazbenoj školi koja se – kao i muzej – nalazi u palači Biankini.

Radovan Lorković (rođ. 1932.). glazbeno je obrazovanje stekao u Zagrebu, Londonu i Bernu. Od 1965. do 1995. djelovao je kao profesor na Muzičkoj akademiji grada Basela. Držao je tečajeve o violinskoj tehnici te predavanja o violinskom repertoaru i interpretaciji, o čemu je napisao niz eseja. S pijanistom Fredom Došekom često je izvodio djela hrvatskih

---

en mettant entre les mains du public de bons instruments à bon marché, ce qui doit nécessairement arriver; la main-d'œuvre étant en province à meilleur compte, et l'amateur, en trouvant près de lui l'instrument, n'a plus à supporter les frais de commission ni ceux de transport de la capitale dans les départements. Le jury international a accordé une médaille d'argent à M. Allinger.“ Cit. Louis-Adolphe LE DOULCET DE PONTÉCOULANT: *La musique à l'Exposition universelle de 1867*, Au bureau du journal l'Art musical, Paris 1868, 158-159. Na hrvatskom prijevodu zahvaljujem Predragu Bejakoviću.

[1468] Cit. Aldo ČAVIĆ: *op. cit.*, 57.

autora.[1469] Njegov ujak Mladen Pozajić (1905. – 1979.) bio je dirigent, skladatelj, pijanist i glazbeni pedagog. Njegova majka bila je znamenita hrvatska pijanistica i glazbena pedagoginja Melita Lorković (1907. – 1987.). Napisao je knjigu *Melita Lorković (1907-1987): Pozajići, Lorkovići, Melita i ja* (Jakša Zlatar, Zagreb 2012.).

37.2.2 Pijanino (STG-269)

Crno politirani drveni korpus ovog pijanina, dimenzija 143,5 x 62 x 135 cm, ima oblik pravokutnika ravnih i glatkih ploha. Uokviruje ga lagano izbočeni okvir iz kojeg su na završnim stranama izvučene četverostrane noge. Ispod njih su kotačići. Na gornjoj strani korpusa izrezbarena su tri pravokutna panoa s ispupčenom gornjom stranom. Srednji pano je najveći, ukrašen sedefastim secesijskim ukrasima. Lijevi i desni panoi su manji. Načinjeni su simetrično, s mjedenim svijećnjacima na sredini svakoga od njih. Na dnu korpusa smještene su dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,2 x 15,2 cm) su bijele boje, a gornje crne (1 x 9,2 cm). Lijevo od klavijature nalazi se mehanizam koji ima funkciju srednje (pianissimo) pedale, odnosno dvostrukog moderatora. Iznad klavijature je signatura „L. Magrini & Figlio“ („L. Magrini & sin“), koja otkriva ime tršćanske radionice u kojoj je nastao.[1470] U unutrašnjosti s lijeve strane zapisan je serijski broj 2662 na temelju čega možemo odrediti da je nastao 1915. godine.[1471] Osim što su na furniru ispod klavijature primjetna manja oštećenja te je neugođen, vrlo dobro je očuvan. Pijanino koji je zabilježen u Muzeja grada Splita (MGS-4495) nosi serijski broj 1855 te nastao je nešto ranije, 1908. Malo je skromnijeg izgleda i bez sedefastih ukrasa.

Pijanino u Muzeju Staroga Grada smješten je u hodniku na prvome katu, ispred salona Gelineo Bervaldi. Darovala ga je 2007. već spomenuta Jerka Dumanić, praunuka Petra Gelinea Bervaldija. Jerka Dumanić muzeju je darovala i muzikalije koje se čuvaju u Zbirci pisanih i tiskanih dokumenata. Riječ je o klavirskim minijaturama Franza Schuberta i nekoliko svezaka salonske glazbe čiji su autori, među ostalima, Ferdinand Beyer, Angelo Cunio, Albert Jungmann, Johann Nepomuk Kafka, Gustav Lange, Eduard Strauss i Johann Strauss. Zastupljeni su i ulomci iz opera (npr. *Ban Leget* Ivana Zajca) i opereta (*Frasquita* Franza Lehára, *Bajadera* Emericha Kálmána, *Pierrot Illo* Ive Tijardovića).[1472]

[1469] Lorković, Radovan, u: *Hrvatska enciklopedija* (mrežno izdanje), Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2017, http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=37180. Pristup: rujan 2017.
[1470] Za detalje o radionici *L. Magrini & Figlio* usp. dio posvećen pijaninu iz Zbirke namještaja Muzeja grada Splita (MGS-4495).
[1471] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 193.
[1472] Zahvaljujem Andreji Devlahović na uvidu u građu.

37.2.3 Citra (STG-bb)

Dimenzije citre su 49 x 36 x 3,5 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. U okruglom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se natpis „Valsonora Zither / ges. gesch“. Prvi dio natpisa upućuje da citra pripada modelu *Valsonora*, a drugi dio da je „zakonom zaštićena“. Nastala je u tvornici glazbenih instrumenata *Meinel & Herold* u Klingenthalu u Saskoj („Meinel & Herold / Musikinstrumentenfabrik / Klingenthal in Sa“), [1473] vjerojatno oko 1910. Rub glasnjače je s donje, lijeve i gornje strane ukrašen šarenim stiliziranim vegetabilnim uzorkom. Otvor na glasnjači ukrašen je šarenim motivima lišća, cvijeća i paunova. Istim motivima odlikuje se ukras između otvora na glasnjači i vijaka. Uz lijevi gornji i lijevi bočni rub rezonantne kutije nalaze se 62 metalna vijka za napinjanje žica. Budući da ima i jednostruke i dvostruke žice, ovaj instrument predstavlja gitarsko-mandolinsku citru. Na gornjoj bočnoj strani korpusa nalazi se pločica s natpisom „Velerazpečavanje / A. Zorko / Maribor“, odnosno „Veleprodaja / A. Zorko / Maribor“, zahvaljujući čemu saznajemo da je kupljena u Mariboru u veletrgovini stanovitog Zorka. Vrlo dobro je očuvana; nedostaje joj tek nekoliko žica. Ime prijašnjeg vlasnika nije poznato. Smještena je na drugome katu palače Biankini u Kapetanskoj sobi, koja oživljava uspomene na najsjajnije razdoblje Staroga Grada iz druge polovice 19. stoljeća, kada je cvalo njegovo brodarstvo. To je bilo vrijeme velikih jedrenjaka u starogradskoj luci, ribarskih i trgovačkih putovanja Starograđana i drugih Hvarana po Sredozemlju te različitih jezika koji su se mogli čuti na starogradskoj rivi.[1474]

[1473] U ovome su radu zabilježene tri takve citre. Jedna je Muzeju Brodskog Posavlja (MBP/T-19). Za detaljniji opis usp. tu citru. Druga dva primjerka, koji se čuvaju u dalmatinskim muzejima, također su vezani uz otoke. Citru u Muzeju ugrada Zadra Narodnog muzeja Zadar (MGZ-2115) darovao je dječak s otoka Biševa. Druga citra čuva se u Muzeju otoka Brača u Škripu (510:ŠKR 616).
[1474] Aldo ČAVIĆ: *op. cit.*, 57.

38. Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Korčule

38.1 O Gradskom muzeju Korčula

Gradski muzej Korčula nalazi se u središtu grada na Trgu sv. Marka 1, nasuprot katedrale sv. Marka. Smješten je u renesansnoj palači Ismaeli-Gabrielis, kamenoj dvokatnici s potkrovljem koja predstavlja reprezentativni primjer stambene arhitekture 16. stoljeća. Inicijativa za osnivanjem muzeja pojavila se nakon Drugog svjetskog rata, a odluka o njegovu utemeljenju donesena je 1947. godine.[1475] Zbog radova na palači Ismaeli-Gabrielis, muzejska građa je u studenom 2017. preseljena u manirističku palaču Arneri (Ulica Rafa Arneri). Ta je palača pripadala korčulanskoj plemićkoj obitelji koja se ranije zvala Pirusović, a prezime Arneri dobila je u drugoj polovici 15. stoljeća prema članu obitelji Arneru (Arnir, Arnerius). U Gradskom muzeju Korčula, unutar Zbirke muzikalija, čuva se jedan glazbeni instrument – povijesni klavir. Međutim, njegova vrijednost i značenje su višestruki. Nastao je 1819. u radionici Nannette Streicher u Beču, a pripadao je Ivanu Boschiju i njegovim nasljednicima. Ljubaznošću kustosice Marije Hajdić, ravnateljice Gradskog muzeja Korčula i voditeljice Zbirke muzikalija, pregledan je u palači Arneri prilikom posjeta muzeju u siječnju 2018.

38.2 O Zbirci muzikalija

Zbirka muzikalija najvećim dijelom sadrži građu koja je pripadala Ivanu (Giovanniju) Boschiju (1821. – 1902.). Sastoji se od rukopisnih i tiskanih muzikalija koje su od obitelji Boschi otkupljene 1968. Pruža uvid u širinu Boscijevih glazbenih interesa i njegovu predanost bavljenja glazbom. Zbirka potvrđuje da je bio glazbeno dobro obrazovan, a materijalno u iznimno povoljnim prilikama. Važna je i zato što pruža izravan i detaljan uvid u repertoar koji se moglo izvoditi na klaviru Nannette Streicher. Najveći dio muzikalija namijenjen je klaviru, uz eventualnu pratnju nekog melodijskog instrumenta (klarineta), te orguljama solo, odnosno orguljama kao pratnji vokalnih solista ili manjeg ansambla. Skladbe za klavir Boschi je koristio za muziciranje u svome domu ili na javnim priredbama. Dok su skladbe za klavir svjetovnog karaktera, skladbe za orgulje su crkvenog karaktera, a služile su potrebama katedralne crkve. Boschi ih je izvodio kao katedralni orguljaš prilikom mise ili drugih oblika bogoslužja.[1476] Ova zbirka stoga ne donosi samo detalje o muziciranju jedne osobe ili obitelji nego i o Korčuli (gradu) kao takvoj. Ivan Boschi svojim je aktivnostima značajno pridonio

---

[1475] Marija HAJDIĆ: Gradski muzej Korčula, *Hrvatska revija* (obnovljeni tečaj), 9 (2009) 2, 46-47. Usp. i Gradski muzej Korčula: Povijest muzeja: O osnivanju Gradskog muzeja Korčula, https://www.gm-korcula.com/hr/povijest-gradski-muzej-korcula/zbirke-gradski-muzej-korcula-6. Pristup: siječanj 2018.

[1476] Ljerka OČIĆ – Mirko JANKOV (ur.): *Orguljska baština grada Korčule: iz ostavštine obitelji Boschi*, Društvo za promicanje orguljske glazbene umjetnosti Franjo Dugan, Zagreb 2008, 9; Mirko JANKOV: Orguljska baština grada Korčule iz Zbirke Giovannija Boschia, *Godišnjak grada Korčule*, 13 (2010), 127.

razvoju glazbenog života u Korčuli. Njezinu je glazbenu kulturu približio onoj kakva je vladala u drugim (većim) dalmatinskim središtima poput Zadra, Trogira, Splita i Dubrovnika.

Zbirka sadrži brojne vježbenice teorijskog ili praktično-tehničkog karaktera u obliku tiskanih izdanja, ali i rukopisnih svezaka koji su prepisivani. Boschijevo ime često je zapisano na notama i to u dvoznačnom smislu. Većinom je to signatura kojom su označene muzikalije u njegovu vlasništvu, ali i neke u kojima se sâm okušao kao skladatelj. Njima u podnaslovu ponekad još stoji *Composta da me Giovanni Boschi*. Boschi je u svojim radovima nastojao oponašati oblike salonske plesne glazbe (*Polonesa composta da G. Boschi / ridotta per organo*), očitovao težnju da i Korčula ima svoju koračnicu kojom bi se uzdizao narodni duh (*Marcia nazionale curcolana* za klavir) ili im je jednostavno dao naslove *Larghetto* i *Andante mosso*.[1477] Osim skladateljskih pokušaja, važna su i Boschijeva nastojanja da u svoju sredinu donese duh kulture i prakse kakva je bila prisutna na drugoj obali Jadrana. Neka notna izdanja nabavljao je preko prijatelja iz Italije, odnosno kanonika katedralne crkve.[1478]

Od skladbi namijenjenih orguljama osobito su zanimljive one iz rukopisne *Orguljske knjižice I.* Ostvarenja su nepoznatih autora s kraja 18. i početka 19. stoljeća.[1479] Druga važna orguljska knjižica jest ona Tommasa Restija (oko 1770. – 1830.). Ovaj talijanski glazbenik, rodom iz Leccea i školovan u Napulju, od 1791. do 1824. djelovao je u Dubrovniku kao pjevač, violinist, orguljaš, dirigent i skladatelj; od 1824. do 1826. u Zadru (možda kao orguljaš u katedrali te pjevač u zboru), a od 1826. do 1829. u Splitu kao katedralni orguljaš i kapelnik.[1480] U zbirci se čuva i *Feste a Badia / Marcia Religiosa / per Organo / All organista / Sig. Giovanni Boschi* Giovannija Sandolija. Posvećena je upravo Ivanu Boschiju, a izvodila se u franjevačkoj crkvi na otoku Badiji prilikom zavjetnih slavlja (*festa*).[1481]

Kao što je spomenuto, zbirka sadrži i Boscijeva djela od kojih se ističe *Sonata a 4 Mani / Per il / Piano Forte*. Riječ je o dvostavačnoj skladbi koja je namijenjena za dva svirača, odnosno za klavir četveroručno. Važna je i njegova *Sinfonia di B.*, koja je očito čistopisna verzija u kojoj oznaka *di B* u naslovu vjerojatno podrazumijeva Boschija kao autora.[1482] Među misama se ističe *Messa sollenene* i *Messa instrumentata No. II / a 3 voci* Giovannija Cigale. Giovanni Cigala (1805. – 1857.), rodom iz Padove, stupio je 1827. na mjesto čembalista i voditelja zbora u Teatro Nobile, a 1836. preuzeo je mjesto kapelnika

[1477] Marija KRALJEVIĆ: Glazbena zbirka Boschi – iz glazbenog života Korčule u 19. stoljeću, 74.
[1478] Ljerka OČIĆ – Mirko JANKOV (ur.): *op. cit.*, 10; Mirko JANKOV: *op. cit.*, 127-128.
[1479] Ljerka OČIĆ – Mirko JANKOV (ur.): *op. cit.*, 14; Mirko JANKOV: *op. cit.*, 141-142.
[1480] Katica BURIĆ: Glazbeni život Zadra u 18. i prvoj polovini 19. stoljeća, *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 7/455 (2005), 109.
[1481] Ljerka OČIĆ – Mirko JANKOV (ur.): *op. cit.*, 15; Mirko JANKOV: *op. cit.*, 142-143.
[1482] Ljerka OČIĆ – Mirko JANKOV (ur.): *op. cit.*, 15; Mirko JANKOV: *op. cit.*, 143.

zadarske katedrale. Sve te dužnosti obavljao je do smrti.[1483] Sačuvane su i Cigaline skladbe *Marcia per il Piano Forte* te *Pastorale per Piano Forte ed Organo*.[1484]

U zbirci su zastupljeni i ulomci iz opera tada omiljenih skladatelja kao što su Giuseppe Verdi, Gioacchino Rossini, Vincenzo Bellini, Gaetano Donizetti i Jacques Offenbach.[1485] Ove muzikalije svjedoče da je Boschi pratio suvremenu operu te je njezine ulomke izvodio na klaviru. Ulomci iz opernih arija poznatih skladatelja često su obrađeni za klavir na način potpurija (franc. *potpourri*) – nekoliko omiljenih melodija bilo je ujedinjeno u jednu skladbu. Iako je riječ o laganoj, pamtljivoj glazbi, važna je njezina društveno-odgojna uloga jer se u 19. stoljeću upravo na taj način njegovala glazbena kultura u europskim građanskim salonima.[1486] Cjelovit popis muzikalija u Muzeju grada Korčule izradila je Marija Hajdić.[1487]

38.3 O obitelji Boschi

Korčulanska obitelj Boschi doselila se sa Sicilije početkom 18. stoljeća. Tijekom dvaju stoljeća sedam generacija njezinih članova bili su uvaženi trgovci, posjednici, svećenici i pravnici. Boschijevi se prvi put spominju u Korčuli 1713. u dokumentu kojim Franjo Albertini izjavljuje da je od trgovca Antuna Boschija (umro 1742.) primio miraz za Brigidu, njegovu majku, kojom se oženio.[1488] Antun Boschi je sa suprugom Francescom (umrla 1751.) imao je sinove Paola, Angela (1706. – 1791.), Gaspara (1718. – 1795.) i Antona (umro 1799.) te kćeri Katarinu i Brigidu.[1489] Obiteljska loza nastavila se preko Gaspara koji je oženio Katarinu Bartoli (Bartulović), a nakon njezine smrti 1758. Vicu Dimitri (1731. – 1813.). S prvom suprugom imao je sina Antuna (1746. – 1829.) te kćeri Franu (rođ. 1748.), Jakicu (rođ. 1751.), Brigidu (1753. – 1837.) i Anu (rođ. 1756.). Antun Boschi, Gasparov sin i Antunov unuk, imao je sa suprugom Katarinom Geričić (umrla 1818.) desetero djece: kćeri Katinu (1774. – 1845.), Veroniku (1776. – 1851.), Vicu (1778. – 1816.), Franu (rođ. 1780.), Marijetu (rođ. 1786.) i Anu (rođ. 1792.) te sinove Gaspara (1783. – 1849.), Vicka (1787. – 1796.), Angela (1790. – 1854.) i Grgura (1794. – 1854).[1490]

[1483] Katica BURIĆ: *op. cit.*, 71-74.
[1484] Ljerka OČIĆ – Mirko JANKOV (ur.): *op. cit.*, 14; Mirko JANKOV: *op. cit.*, 143.
[1485] Marija KRALJEVIĆ: *op. cit.*, 73 i 76-77.
[1486] Ljerka OČIĆ – Mirko JANKOV (ur.): *op. cit.*, 10; Mirko JANKOV: *op. cit.*, 128.
[1487] Marija HAJDIĆ: *Popis muzikalija u Muzeju grada Korčule*, Korčula 2001, rukopis u Gradskom muzeju Korčula. Zahvaljujem Mariji Hajdić na njegovu ustupanju.
[1488] Alena FAZINIĆ: Obitelj Boschi i njena zbirka u Korčuli, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 21 (1980), 572-574.
[1489] *Ibid.*, 574-575.
[1490] *Ibid.*, 575-576.

Loza Boschi dalje se nastavila preko Angela Boschija, koji se oženio Jeronimom (Jerkicom) Ivanišević.[1491] Angelo i Jeronima imali su sinove Antonija (rođ. 1818.) i Ivana (Giovannija; 1821. – 1902.).[1492] Ivan Boschi imao je sinove Angela (1849. – 1854.), Grgura (rođ. 1850.), Stjepana (Stijepa; 1851. – 1896.), Antuna (1855. – 1928.) i Ivana (rođ. 1858.). Stjepan je imao kćer Franu (rođ. 1885.) i sina Ivu (1889. – 1962.). Vođeni smislom za umjetnost i kulturu, Boschijevi su za svoju palaču prikupili vrijednu građu: knjižnicu, arhiv te zbirke muzikalija, umjetnina i starina. Livija Boschi Valentine (rođ. 1927.), kćeri Ive Boschija i njegove supruge Elize,[1493] prodala je 1968. nekretnine, a pokretnu imovinu, tj. knjižnicu, arhiv i zbirke otkupili su Gradski muzej Korčula i Opatska riznica sv. Marka u Korčuli.[1494]

38.4 Povijesni klavir (inv. br. 140)

Angelo Boschi nastojao je 1838. nabaviti klavir za svog sina Ivana pa je zamolio prijatelja u Zadru da mu u tome pomogne. Prijatelj mu je početkom ožujka 1838. odgovorio da nabavu klavira iz Beča otežava njegov transport, a i da se ne može kupiti za 150 fiorina koliko je Boschi naumio potrošiti, tim više što bi troškovi prijevoza i nameti stajali barem 50 fiorina. Preporučio mu je stoga da klavir kupi kod pukovnika Bonipertija, zeta Zadranina Alberta Pellegrinija, koji je kvalitetan i izrađen u jednoj od najpoznatijih bečkih tvornica. Mogao bi ga vjerojatno kupiti za cijenu od oko 200 fiorina. Koja je točno tvornica bila u pitanju i je li klavir kupljen, nije poznato.[1495]

Međutim, već 1839. Angelo Boschi kupio je klavir iz radionice Nannette Streicher o kojem je ovdje riječ. Klavir je od Beča do Zadra transportiran kočijom, a potom brodom do Korčule. Njegov izduljeni korpus ima dimenzije 126,5 x 248 x 90,5 cm. Obložen je furnirom od orahovine, a odozdo je zatvoren smrekovim daskama. Postavljen je na tri noge kružnog presjeka koje su ukrašene broncom, a na završecima imaju mala postolja. Prednje noge povezane su zaobljenom daskom. Poklopac koji zatvara korpus sastoji se od četiriju dijelova, od kojih su tri preklopna. Klavir ima drvenu konstrukciju, ravne žice i bečku mehaniku. Batići su obloženi pustom i jelenjom kožom. Nosač prigušnica ukrašen je drvenom ogradicom. Na

[1491] *Ibid.*, 577.
[1492] *Ibid.*, 575 i 577.
[1493] *Ibid.*, 575.
[1494] *Ibid.*, 572.
[1495] Cvito FISKOVIĆ: Kazališne i glazbene priredbe u Korčuli u XIX stoljeću, *Dani Hvarskog kazališta*, 1 (1975), 146-147. Isto i u: Cvito FISKOVIĆ: Kazališne i glazbene priredbe u Korčuli u XIX stoljeću, *Mogućnosti*, 22 (1975) 1, 20.

centralno ovješenoj liri nalazi se pet pedalâ: forte, dva moderatora, fagot i una corda.[1496] Stalak za note pravokutnog je oblika s horizontalnom prečkom po sredini. Donje tipke, dimenzija 2,1 x 13,5 cm su bijele boje, obložene bjelokosti. Gornje tipke, dimenzija 0,9 x 8,9 cm su crne boje, načinjene od ebanovine. Opseg klavijature je od C_1 do f_4 (pet oktava i čista kvarta). Iznad nje nalazi se porculanska pločica romboidnog oblika, uokvirena pozlaćenim okvirom, koja nosi natpis „Nannette Streicher née Stein / a Vienna“, odnosno „Nannette Streicher djevojački Stein / u Beču“. Prednja ploča iznad klavijature je lijevo i desno od signature ukrašena pozlaćenim cvjetnim viticama. Na glasnjači je tintom ispisano „W. 1389 / Nannette Streicher née Stein / a Vienna 1819“, što upućuje da je klavir kao djelo broj 1389 nastao u radionici Nannette Streicher u Beču 1819. godine.[1497]

Austrijska radionica za izradu klavira *Nannette Streicher née Stein* osnovana je 1802. kada je Nannette (krštena kao Maria Anna) Stein Streicher (1769. – 1833.), kćer graditelja orgulja i klavira Johanna Andreasa Steina (1728. – 1792.), počela graditi klavire odvojeno od svog brata Matthäusa Andreasa Steina (1776. – 1842.). Naime, djeca Johanna Andreasa Steina preselila su 1794. očevu radionicu (osnovanu 1749.) iz Augsburga u Beč te je nastavila voditi pod imenom *Geschwister Stein* (*Frère et Soeur Stein*).[1498] Graditeljica klavira, pijanistica i mezzosopranistica Nannette Stein udala se 1794. za pijanista, skladatelja i graditelja klavira Johanna Andreasa Streichera (1761. – 1833.), koji joj se 1801. pridružio u radu. Njezina radionica uživala je ugled jedne od ponajboljih bečkih radionica za izradu klavira. Oni su se odlikovali bečkom mehanikom i iznimno visokom kvalitetom izrade koja je bila uzor mnogim drugim graditeljima. Opseg klavijature instrumenata sagrađenih između 1807. i 1823. bio je šest oktava (od F_1 do f_4) ili šest oktava i čista kvarta (od C_1 do f_4).[1499] Na njima su rado svirali skladatelji i virtuozi poput Carla Marie von Webera i Ludwiga van Beethovena (iako je bilo poznato da je preferirao klavire Antona Waltera i Sébastiena Érarda).

Radionica je 1823. promijenila ime u *Nannette Streicher geb. Stein und Sohn* s obzirom na to da je partnerom postao Johann Baptist Streicher (1796. – 1871.), sin Nannette i Johanna Andreasa Streichera. Nakon smrti roditelja 1833. uspješno ju je nastavio voditi pod imenom *Johann Baptist Streicher*. Status dvorskoga graditelja klavira (njem. *Hofklaviermacher*) stekao je 1835. Dvije godine kasnije otvorio je novu radionicu na adresi Ungargasse 27. Na njegovim su klavirima muzicirali, među ostalima, Clara Wieck Schumann,

[1496] Michael LATCHAM: The development of the Streicher firm of piano builders under the leadership of Nannette Streicher, 1792 to 1823, u: Beatrix DARMSTÄDTER – Alfons HUBER – Rudolf HOPFNER (ur.): *Das Wiener Klavier bis 1850*, Hans Schneider, Tutzing 2007, 69.
[1497] *Ibid.*, 65 i 67.
[1498] *Ibid.*, 48.
[1499] *Ibid.*, 47.

Felix Mendelssohn i Franz Liszt. Njegova druga supruga, kojom se oženio 1849., bila je pijanistica Friederike Maria Wilhelmine Müller (1816. – 1895.), učenica Frédérica Chopina. Njegov sin Emil Streicher (1836. – 1916.) naslijedio je radionicu 1857. Dvije godine kasnije preimenovao ju je u *J. B. Streicher & Sohn* te je vodio do umirovljenja 1896. godine.[1500] Nakon toga su je preuzela braća Wilhelm (1860. – 1908.), Ignaz (1861. – 1915.) i Gustav Stingl (1868. – 1906.), koji su od 1887. u Beču vodili radionicu za izradu klavira *Gebrüder Stingl*. Do početka Prvog svjetskog rata *Stingl* je bila jedna od najvećih tvornica za izradu klavira u Austro-Ugarskoj Monarhiji, u kojoj je radilo oko 400 zaposlenika. *Stingl* je 1935. preuzela bečka tvornica *Lauberger & Gloss.*[1501]

Instrumenti iz radionice *Nannette Streicher née Stein* reprezentativni su primjerci bečkih klavira. Čuvaju se u muzejima i zbirkama diljem Europe. U Zbirci glazbenih instrumenata Njemačkog nacionalnog muzeja u Nürnbergu čuva se pet povijesnih klavira *Nannette Streicher née Stein*: inv. oznakâ MIR1107 (oko 1803.); MINe135 (oko 1807.); MIR1117 (oko 1808.); MINe119 (oko 1811.) i MINe118 (oko 1814.).[1502] U Muzeju glazbenih instrumenata Sveučilišta u Leipzigu čuvaju se tri povijesna klavira *Nannette Streicher née Stein*: inv. brojeva 1097 (između 1790. i 1800.),[1503] 3189 (oko 1800.)[1504] i 187 (1816.).[1505] Klaviri *Nannette Streicher née Stein* zabilježeni su još u nizu muzeja i zbirki: Muzeju Sibelius u Turkuu (inv. br. 120; 1805.), Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja povijesti umjetnosti u Beču (inv. oznaka SAM 844; 1813.), Württemberškom zemaljskom muzeju u Stuttgartu (inv. oznaka W 26.2; 1814.), Zbirci glazbenih instrumenata Švedskog muzeja izvedbenih umjetnosti u Stockholmu (inv. oznaka F332; 1814.),[1506] Zbirci instrumenata s tipkama Fritza Neumeyera u Bad Krozingenu (1816.), Zbirci glazbenih instrumenata Sveučilišta Yale

---

[1500] Margaret CRANMER: Streicher, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 24, 569-570; Alexander RAUSCH: Streicher, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Streicher_Familie.xml. Pristup: siječanj 2018.

[1501] Klavir marke *Lauberger & Gloss*, nastao u Beču oko 1900., zabilježen je u ovome radu u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja Slavonije u Osijeku (MSO-227412). Pijanino iz istog razdoblja zabilježen je u Glazbenoj zbirci Kulturno-povijesnog odjela Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka (KPO-ZUO 19800).

[1502] Michael LATCHAM: The development of the Streicher firm of piano builders under the leadership of Nannette Streicher, 1792 to 1823, 67; Michael LATCHAM: *The Stringing, Scaling and Pitch of Hammerflügel built in the Southern German and Viennese traditions 1780–1820*, xiii.

[1503] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_ULEI_M0001093. Pristup: siječanj 2018.

[1504] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_ULEI_M0002778. Pristup: siječanj 2018.

[1505] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_ULEI_M0000187. Pristup: siječanj 2018.

[1506] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_SMS_MM_POST_4266. Pristup: siječanj 2018.

(1816.), Povijesnom muzeju u Baselu (inv. br. 1986.105; 1816.), Muzeju glazbenih instrumenata Narodnog muzeja u Poznanju (inv. oznaka MNP-1.237; 1818.), Povijesnom muzeju u Bernu (inv. br. 33174; 1819.), Tehničkom muzeju u Beču (inv. br. 15276; 1819.), Muzej Händel-Haus u Halleu (1820.), Goetheovu nacionalnom muzeju u Weimaru (1820.) i Zbirci Cobbe u engleskom Guildfordu (1823.).[1507] Tri klavira sa signaturom *Nannette Streicher und Sohn*, kako se radionica nazivala između 1823. i 1833., čuvaju se u Muzeju glazbenih instrumenata Sveučilišta u Leipzigu: inv. oznakâ 199 (1825.),[1508] i 3276 (1827.).[1509] Zabilježeni su još u Zbirci glazbenih instrumenata Švedskog muzeja izvedbenih umjetnosti u Stockholmu (inv. oznaka M266; 1825.),[1510] Muzeju Händel-Haus u Halleu (MS 41; 1828.), Tehničkom muzeju u Beču (inv. br. 15 272; oko 1828.), Zbirci glazbenih instrumenata Njemačkog nacionalnog muzeja u Nürnbergu (inv. oznaka MINe117; 1830.)[1511] i dr.

U Zbirci povijesnih glazbenih instrumenata Muzikološkog instituta Sveučilišta u Erlangenu čuvaju se dva povijesna klavira Johanna Baptista Streichera: inv. oznakâ R16 (1837.) i N8 (1839.).[1512] Jedan se čuva u Zbirci glazbenih instrumenata Sveučilišta u Leipzigu (inv. br. 203; između 1830. i 1840.),[1513] a dva u Zbirci glazbenih instrumenata Švedskog muzeja izvedbenih umjetnosti u Stockholmu: inv. oznakâ M2607 (1835.)[1514] i M2976 (1844.).[1515] U Pokrajinskom muzeju u Ptuju čuva se klavir koji na glasnjači ispod žica ima natpis „J. B. Streicher / & Sohn / vormals N. Streicher / geb. Stein und Sohn / Wien“.[1516] Streicherovi se klaviri, među ostalim, čuvaju u Tehničkom muzeju u Beču (inv. br. 13 731; 1839.), Zbirci Edwina Beunka u Enschedeu,[1517] Glazbenom muzeju Ringve u Trondheimu,[1518]

[1507] Michael LATCHAM: The development of the Streicher firm of piano builders under the leadership of Nannette Streicher, 1792 to 1823, 67; Michael LATCHAM: *The Stringing, Scaling and Pitch of Hammerflügel built in the Southern German and Viennese traditions 1780–1820*, xiii.
[1508] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_ULEI_M0000199. Pristup: siječanj 2018.
[1509] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_ULEI_M0002865. Pristup: siječanj 2018.
[1510] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_SMS_MM_POST_266. Pristup: siječanj 2018.
[1511] Michael LATCHAM: *The Stringing, Scaling and Pitch of Hammerflügel built in the Southern German and Viennese traditions 1780–1820*, xiv.
[1512] *Ibid.*, xiv.
[1513] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_ULEI_M0000203. Pristup siječanj 2018.
[1514] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_SMS_MM_POST_2609. Pristup: siječanj 2018.
[1515] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_SMS_MM_POST_2978. Pristup: siječanj 2018.
[1516] Darja KOTER: *Glasbila na ptujskem gradu: instrumentarij salonov ter meščanskih in plemiških kapel*, Pokrajinski muzej, Ptuj 1994, 110; Darja KOTER: *Glasbilarstvo na Slovenskem*, 137.
[1517] Edwin Beunk Collection: Collection, https://www.fortepiano.nl/streicher-1839/. Pristup: siječanj 2018.
[1518] Ringve Musikkmuseum: DigitaltMuseum, https://digitaltmuseum.no/011022848821/flygel. Pristup: siječanj 2018.

Scholi Cantorum Basiliensis u Baselu, Zbirci povijesnih glazbenih instrumenata Muzeja povijesti umjetnosti u Beču, Dvorcu Kremsegg u Kremsmünsteru i dr.[1519] U ovome su radu u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu zabilježena dva klavira Johanna Baptista Streichera (MUO 28979 i MUO 28980).

Ivanu Boschiju je dopremom klavira Nannette Streicher iz Beča na Korčulu bilo omogućeno da u salonu svoje palače izvodi raznovrsan glazbeni repertoar, o čemu svjedoče ranije spomenute muzikalije. Osim klavira, Boschi je svirao i orgulje u korčulanskoj katedrali. Orgulje na kojima je muzicirao sagradio je 1800. venecijanski orguljar Gaetano Moscatelli (1765. – 1822.), sin i učenik Domenica Moscatellija (oko 1744. – oko 1788.).[1520] Bile su to velike osamstopne orgulje mletačko-dalmatinskog tipa, s manualom s 20 registara i pedalnom klavijaturom s trima registrima. Ovo su za sada najveće poznate orgulje Gaetana Moscatellija, a građene su načelima Petra Nakića.[1521] Popravljao ih je 1850. tršćanski orguljar i orguljaš Karl Hesse, s kojim se Boschi oko toga dopisivao. Za Boschijeva života korčulanska katedrala dobila je nove orgulje. Instrument mletačko-dalmatinskog tipa sagradio je 1883. mletački orguljar Pietro Bazzani.[1522] Izmijenio ih je i preuredio 1962. zagrebački orguljar Milan Majdak (1897. – 1984.). Danas su u jako lošem stanju i na rubu svirljivosti.[1523]

Ivanov sin Stjepan također se bavio glazbom. Bio je učitelj glazbe u korčulanskoj školi, dirigent, orguljaš te je svirao klavir. Jedan je od osnovača Korčulanskoga pjevačkog društva Sv. Cecilija, osnovanog 1883. Njegov brat Antun (1855. – 1928.) sakupljao je starine i umjetnine. Do njegove smrti palača Boschi bila je otvorena za javnost o čemu svjedoči crvenim plišem presvučena *Knjižica utisaka*, u koju su posjetitelji od 1911. upisivali svoje dojmove.[1524] Palača Boschi nalazi se u središtu Korčule, tik iza katedrale (Prolaz Boschi).

[1519] Facteurs de pianos en Autriche: Streicher Johann Baptiste, http://www.lieveverbeeck.eu/pianos_viennois_1700_1849.htm. Pristup: siječanj 2018.

[1520] U depou Muzeja grada Šibenika, na tavanu palače Rossini, pohranjeni su dijelovi orgulja Domenica Moscatellija, koje je 1786. sagradio za hvarsku katedralu. S polaznicima organološke radionice u sklopu Orguljaške ljetne škole u Šibeniku proučava ih Emin Armano, kojem zahvaljem na ovim podacima.

[1521] Ladislav ŠABAN: Doprinos trojice Moscatella orguljarstvu u Dalmaciji, *Radovi Centra Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*, 21 (1974), 243-345.

[1522] Obiteljsku radionicu je oko 1822. osnovao Giacomo Bazzani, nastavljajući graditeljsku tradiciju Petra Nakića te Gaetana Callida i njegovih sinova Agostina i Antonija. Gaetano Callido (1727. – 1813.) bio je učenik Petra Nakića (1694. – 1769.) i nasljednik njegove orguljarske radionice u Veneciji. Njegovom smrću radionicu su naslijedili njegovi sinovi Agostino (1759. – 1826.) i Antonio (1762. – 1841.). Najprije su je vodili sami, a oko 1822. udružili su se s Giacomom Bazzanijem. Nakon Agostinove smrti, Antonio je oko 1830. ustupio radionicu Bazzaniju koji je sa svojim sinovima vodio kao tvrtku *Bazzani, successori Nachini e Callido*. Naslijedili su ga njegovi sinovi Allessandro i Pietro Bazzani te nećaci Giacomo mlađi i Pietro mlađi. Usp. Ladislav ŠABAN: Callido, u: Aleksandar STIPČEVIĆ (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 1989, sv. 2, 561; Ladislav ŠABAN: Bazzani (obitelji), Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/20154; Ladislav ŠABAN: Callido d'Este, Gaetano, Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/20174. Pristup: siječanj 2018.

[1523] Mirko JANKOV: *op. cit.*, 132.

[1524] Knjižica se čuva u Gradskom muzeju Korčula. Zahvaljujem Mariji Hajdić na uvidu u knjižicu.

Sastoji se zapravo od više kuća spojenih pregradnjama u jedan objekt. Nekretnine su 1968. dospjele u vlasništvo britanskog političara i povjesničara Fitzroyja MacLeana (1911. – 1996.). Iste je godine Gradski muzej Korčula otkupio knjižnicu, arhiv i zbirku muzikalija. U inventarnoj knjizi iz 1976. Alena Fazinić, kustosica i tadašnja ravnateljica Gradskog muzeja Korčula, zapisala je: „Klavir – tamno smeđe politirano. Tri okrugle jake noge izrađene djelomičnom pozlatom (poput stupova) nose trup klavira glatkih strana i poklopca, krilo vrlo izduženo. Crno bijela klavijatura, iznad nje je na bjelokosnoj ploči u obliku romba natpis Nanette [sic] Streicher a Vienna. Okvir ploče metalom pozlaćen kao i dvije cvjetne vitice sa strana. Pet pedala iza kojih je dekorativna drvena lira.“[1525] Klavir je 29. siječnja 1975. godine – tijekom projekta evidencije orgulja u Hrvatskoj pod vodstvom Ladislava Šabana – evidentirao Božidar Grga.[1526] Tom je prilikom i snimljen.[1527]

Klavir je bio u dosta lošem stanju i izvan upotrebe. Kućište je s obzirom na njegovu starost bilo relativno dobro očuvano, ali su ga napali drvotočci. Mehanika je bila oštećena, a žice su sasvim korodirale. Znatan broj ih je popucao. Prigušnice su bile dobrim dijelom potrgane i pogubljene. Koža na batićima je otvrdnula, a pust su pojeli moljci. Oblozi s nekih donjih tipaka su otpali. Ovaj je klavir dragocjen jer osim što potječe iz cijenjene bečke radionice Nannette Streicher, predstavljao je u Hrvatskoj jedan od rijetkih primjeraka iz prve četvrtine 19. stoljeća koji je sačuvan uglavnom u izvornom stanju (promijenjeni su potrošni dijelovi kao što su žice i kože na batićima). Njegova pažljiva i stručna restauracija, za koju je inicijativa pokrenuta još 2000., bila je stoga nužno potrebna. Mehaniku i akustički ustroj restaurirao je 2019. restaurator klavira Zlatko Pavlinić u radionici *Atelier Pavlinić* u Bestovju kod Svete Nedelje. Drvene dijelove restaurirao je Mihovil Depolo, drvodjeljski tehničar-restaurator i muzejski preparator, vlasnik obrta *Restauriranje Depolo* na Korčuli.

U Gradskom muzeju Korčula klavir je izložen kao dio salona Boschi, koji je ambijentalno postavljen u nekadašnjem salonu Gabrielis na drugom katu palače Ismaeli-Gabrielis. U palači Arneri, gdje je privremeno izmješten, nalazi se u izložbenoj dvorani. Iz salona obitelji Boschi tu su još izloženi stilski namještaj, knjižnica, slike i uporabni predmeti. Po obnovi palače Ismaeli-Gabrielis klavir će se vratiti na mjesto gdje se nalazio i ranije.[1528]

[1525] Zahvaljujem Mariji Hajdić na uvidu u inventarnu knjigu.
[1526] Podataci iz rukopisne dokumentacije Božidara Grge.
[1527] Fotografije klavira mogu se pronaći u Zbirci fotografske dokumentacije Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, unutar Zbirke orgulja: http://fototeka.min-kulture.hr/hr/Predmet/2997/3. Pristup: siječanj 2018.
[1528] Zahvaljujem Mariji Hajdić na ovim podacima.

39. Glazbeni instrumenti iz fundusa Kulturno-povijesnog muzeja Dubrovačkih muzeja

39.1 O Kulturno-povijesnom muzeju Dubrovačkih muzeja

Dubrovački muzeji su kompleksna ustanova u sklopu koje djeluje pet specijaliziranih muzeja: Kulturno-povijesni muzej, Pomorski muzej, Arheološki muzej, Etnografski muzej i Muzej suvremene povijesti. Sustavnije prikupljanje kulturno-povijesne građe za Kulturno-historijski odjel – iz kojeg se razvio Kulturno-povijesni muzej – započelo je nakon Drugoga svjetskog rata zalaganjem njegova prvoga voditelja Bože Glavića. On je zaslužan za smještanje građe u Knežev dvor (Pred dvorom 3) i njezin prvi ambijentalni postav, otvoren 1950. Izložbe su postavljene u predsoblju kata Kneževa dvora, onodobnoj dvorani Državnog arhiva te baroknoj, rokoko i dvorani Luja XVI.[1529] Početkom 1954. postavljene su izložbe u još pet prostorija te je gotovo cijeli kat Kneževa dvora otvoren za posjetitelje. Preostali dio kata, odnosno središnja dvorana u južnom krilu, nazvana Glazbena dvorana, otvorena je 1956. Ambijentalnim postavom šest salona i spavaće sobe kneza u zapadnom i južnom krilu Kneževa dvora Božo Glavić nastojao je dočarati interijer palače kako je prema arhivskim podacima mogao izgledati u 17. i 18. stoljeću.[1530]

Stalni postav Kulturno-povijesnog muzeja ostao je u Kneževu dvoru, gotičko-renesansnoj palači koja je bila sjedište upravnih tijela te kulturno-političkog života Dubrovačke Republike. Dijelom je postavljen ambijentalno, predstavljajući bogatu kulturnu, umjetničku i povijesnu baštinu posljednjeg razdoblja Dubrovačke Republike. Ujedno dočarava autentičan povijesni prostor: državne kancelarije, sudnicu i zatvore u prizemlju, kao i reprezentativne salone, knežev stan s radnom sobom, središnjim prostorom i spavaćom sobom na katu. Knežev dvor spomenik je najviše kategorije – zajedno s povijesnom jezgrom grada Dubrovnika uvršten na UNESCO-v popis svjetske kulturne baštine – u kojem se odvija muzejska djelatnost, dok atrij čini jedinstvenu glazbeno-scensku pozornicu. Zbog skladnog izgleda i izvrsne akustike, već se 1933. počeo koristiti za dramske predstave, a 1936. i za glazbene priredbe. Od utemeljenja Dubrovačkih ljetnih igara 1950., u ovom je prostoru održan velik broj nastupa ponajboljih domaćih i stranih solista i ansambala. Tijekom sezone ovdje se održavaju i koncerti Dubrovačkog simfonijskog orkestra. Knežev dvor tako je od središta moći Dubrovačke Republike postao središtem različitih kulturnih zbivanja.[1531]

[1529] Vedrana GJUKIĆ-BENDER: Današnja kulturna namjena Kneževa dvora, u: Pavica VILAĆ (ur.): *Knežev dvor u Dubrovniku: utvrda – palača – muzej*, Dubrovački muzeji, Dubrovnik 2016, 278.
[1530] *Ibid.*, 278.
[1531] *Ibid.*, 285.

39.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Kulturno-povijesnih muzeja Dubrovačkih muzeja

Unutar Zbirke varia[1532] čuva se ukupno 20 glazbenih instrumenata. Zastupljeni su instrumenti s tipkama (fortepijano, stolni klavir, koncertni klavir), puhački instrumenti (poprečna flauta, piccolo flauta, blokflauta, oboa, klarinet *in B*, dva klarineta *in D*, klarinet *in Es*, fagot, rog s ventilima, četiri fanfare), trzalački instrumenti (harfa, gitara) te jedan primjerak iz skupine gudačkih instrumenata (violina). Uz iznimku violine koja je darovana iz Osijeka, na instrumentima se muziciralo na dubrovačkom području. Najstariji instrumenti su fortepijano Antona Waltera nastao oko 1790. te harfa Antonija Bertolinija iz 1790. To su jedina dva instrumenta koja potječu iz razdoblja prije francuske okupacije 1806. i ukinuća Dubrovačke Republike 1808. Zbog svoje jedinstvenosti i vrijednosti izloženi su u stalnom postavu u Glazbenoj dvorani na prvome katu Kneževa dvora. Izvrsno se uklapaju u bogato opremljeni ambijent dvorane, čije zidove krase slike starih majstora 17. i 18. stoljeća, pretežno talijanskih, dok namještaj potječe s kraja 18. stoljeća.[1533] Glazbeni instrumenti iz fonda Kneževa dvora nisu ostali sačuvani. Kamo je nestao stari fond glazbenih instrumenata iz Dubrovnika nije poznato. Može se pretpostaviti da ako ih nakon propasti Dubrovačke Republike nisu prisvojili tadašnji živući glazbenici, onda su ih francuski vojnici odnijeli kao ratni plijen. Uz to, u razdoblju između francuske okupacije i uspostave austrijske uprave 1814. dubrovačko je područje (posebno ljetnikovci) bilo izloženo čestim pljačkama Rusa i Crnogoraca. Miho Demović o takvoj je situaciji zapisao:

> „Sva je prilika da su kako su zanijemili zvukovi tih starih glazbala i umrli njihovi posjedovatelji toliki svirači službenici dubrovačkog kneza i Republike, nestajale iz Dubrovnika i te dragocjenosti s onim knjižnim, slikarskim, zlatarskim i drugim umjetninama. Najvjerojatnije se znatan broj tih starih dubrovačkih glazbala nalazi danas u svjetskim zbirkama starih instrumenata, ali bez naznake da su nekada davno svojim zvukovima oplemenjivali plemeniti grad Dubrovnik.“[1534]

Drugi instrumenti u muzeju su – uz iznimku fanfara koje su izrađene u Rimu 1938. godine – nastali za vrijeme austrijske uprave Dubrovnika (1814. – 1918.). Gitaru je u Dubrovniku 1828. izradio Antonio Bino. Ostali primjerci potječu iz radionica u Beču, Kraslicama i Somboru, odnosno s područja tadašnje Austro-Ugarske Monarhije, a od 1867.

[1532] Dubrovački muzeji: Kulturno-povijesni muzej: Zbirke: Zbirka varia, http://www.dumus.hr/hr/kulturno-povijesni-muzej/zbirke/zbirka-varia/. Pristup: siječanj 2018.

[1533] Slike i namještaj nisu izvorno pripadali Kneževu dvoru nego su prikupljani iz dubrovačkih palača, ljetnikovaca i građanskih kuća.

[1534] Cit. Miho DEMOVIĆ: *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od polovine XVII. do prvog desetljeća XIX. stoljeća*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1989, 107.

Austro-Ugarske Monarhije. Neki od instrumenata imaju osobitu kulturološku vrijednost s obzirom na njihove prijašnje vlasnike: pripadnike dubrovačkog plemstva (fortepijano je možda bio u vlasništvu Jelene Pucić-Sorkočević), istaknute dubrovačke rodove (Ohmučević Bizzaro, Martecchini), glazbenike (sopranistica Dora Trojanović, zborovođa Antun Gjivanović) ili pojedince (urar Karlo Gjurašić, muzealac Božo Glavić). S druge strane, u pojedinim slučajevima prijašnji vlasnici nisu zabilježeni pa karika koja upućuje na njihov život prije pohrane u muzej nedostaje. Što se dalje tiče njihova smještaja, stolni klavir se nalazi u sjeverozapadnoj kuli Kneževa dvora (trenutačnoj muzejskoj čuvaonici stilskog namještaja), a koncertni klavir u Raguzini (nekadašnjem tajništvu Dubrovačke Republike). Preostali instrumenti, koji su i manjih dimenzija, pohranjeni su u muzejskom depou i nisu javno dostupni. Ljubaznošću muzejske savjetnice Vedrane Gjukić-Bender, voditeljice Kulturno-povijesnog muzeja Dubrovačkih muzeja i Zbirke varia, svi su instrumenti pregledani za vrijeme posjeta muzeju u siječnju 2018. godine.[1535] Na temelju polaznih indikacija u predmetnim karticama (imena graditelja, mjesta i razdoblja nastanka, imena prijašnjih vlasnika), poduzeta su daljnja istraživanja. Božidar Gjukić, muzejski fotograf Dubrovačkih muzeja, tom ih je prilikom i snimio (osim fortepijana Antona Waltera za kojeg je od ranije postojala fotodokumentacija). Stolni klavir snimljen je u sjeverozapadnoj kuli Kneževa dvora, a ostali instrumenti u Raguzini. Suradnja s profesionalnim fotografom, s čime sam se prvi i jedini puta susrela upravo u ovom muzeju, čimbenik je koji uvelike olakšava rad. S druge strane, kvalitetne snimke preduvjet su i za eventualnu digitalizaciju građe.

39.3 Skupina instrumenata s tipkama

Skupinu instrumenata s tipkama čine fortepijano (povijesni klavir) i stolni klavir, kao dvije preteče modernog klavira, te koncertni klavir iz druge polovice 19. stoljeća. Sva tri potječu iz Beča, najvećeg i najutjecajnijeg europskog središta za izradu instrumenata s tipkama. Premda se tri klavira mogu učiniti kao brojčano skromna građa, svaki instrument je vrijedan i zanimljiv na svoj način, a značenje jednog od njih ne prelazi samo regionalne već i nacionalne okvire. Riječ je o fortepijanu, zaštićenom nacionalnom kulturnom dobru, koji je oko 1790. izradio glasoviti bečki graditelj Anton Walter. Na njega se vremenski nadovezuje stolni klavir koji je oko 1825. nastao u radionici cijenjenog bečkoga graditelja Mathiasa Müllera starijeg. Najmlađi instrument u skupini je klavir manje poznatog bečkoga graditelja Aloisa Kerna, sagrađen 1867. ili neposredno nakon toga.

[1535] Vedrana Gjukić-Bender na to je funkciji bila do 1. siječnja 2019. Zbirku je preuzela kustosica Lucija Jelušić.

39.3.1 Fortepijano (DUM KPM VR-57)

Kućište ovog fortepijana izrađeno je od smrekovine te je obloženo orahovim furnirom; dno je od smrekovine, a poklopac je obložen orahovim furnirom. Širok je 110 cm, dug 220 cm i visok 85 cm. Stoji na pet vitkih četverostranih nogu. Donje tipke su crne boje, obložene ebanovinom. Gornje tipke su načinjene od pocrnjene kruškovine s oblozima od bjelokosti. Ima dvije pedale na koljeno. Stalak za note je četvrtast s horizontalnom prečkom po sredini (rekonstrukcija). Opseg klavijature je od F_1 do g_3 (šest oktava i velika sekunda). Žice su grupirane na sljedeći način: od F_1 do a_1 po dvije žice za ton; od b_1 do g_3 po tri žice za ton. Žice od F_1 do A_1 su od crvene mjedi; od B_1 do E mjedene; od F do g_3 željezne. Ima bečku mehaniku s mjedenim vodilicama batića i prigušnicama obloženima kožom.[1536] Gotovo je bez ukrasa osim jednostavne intarzije koja uokviruje pravokutnu ploču iznad klavijature. Na njezinoj je sredini bijela ovalna porculanska pločica sa signaturom „Anton Walter / in Wien“, koja otkriva da ga je u Beču oko 1790. sagradio Anton Walter (1752. – 1826.), jedan od najboljih i najpoznatijih ne samo bečkih nego i europskih graditelja klavira svoga vremena.

Anton (Gabriel) Walter rođen je u mjestu Neuhausen an der Fildern u blizini Stuttgarta. U bečko predgrađe Laimgrube vjerojatno se doselio 1775. Radionicu za izradu klavira otvorio je 1778. U veljači 1781. dvanaest je dana boravio u dvorcu Esterházy u Železnom (Gradišće), popravljajući instrumente s tipkama za što je plaćen 24 guldena.[1537] Status carskog i kraljevskog komornog graditelja orgulja i instrumenata (njem. *K. K. Kammerorgelbauer und Instrumentenmacher*) stekao je u prosincu 1790., a naredne godine mu je dodijeljeno građansko pravo. Do tada je već sagradio 350 klavira te je imao 14 zaposlenih. Od oko tisuću klavira koliko je sagradio između 1780. i 1825., ostalo je sačuvano tek oko dvadeset što predstavlja oko 2 % ukupne produkcije. Njegovi klaviri bili su iznimno cijenjeni u glazbenim i aristokratskim krugovima diljem Habsburške Monarhije. Među njima osobito mjesto pripada klaviru koji je oko 1782. kupio Wolfgang Amadeus Mozart. Nakon skladateljeve smrti 1791. naslijedila ga je njegova udovica Constanze; Walter ga je 1800. značajno izmijenio, a 1810. vlasnikom je postao Mozartov stariji sin Carl Thomas (1784. – 1858). Danas se restauriran čuva u Mozartovoj rodnoj kući u Salzbugu. Na Walterovim klavirima svirali su i Joseph Haydn, Ludwig van Beethoven, Carl Czerny, Franz Schubert i

[1536] Vedrana GJUKIĆ-BENDER: *Fortepijano iz zbirke Kulturno-povijesnog muzeja – Dubrovački muzeji*, Dubrovački muzeji, Dubrovnik 2012, 7.
[1537] Eva BADURA-SKODA: Walter, Anton (1752–1826), u: Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*, 443-444.

dr.[1538] Walterov učenik bio je Michael Rosenberger (1766. – 1832.), čiji se povijesni klavir, nastao u Beču oko 1810., čuva u Glazbenoj zbirci Gradskog muzeja Varaždin (GMV-KPO 54306). Replike njegovih instrumenata u svrhu njegovanja povijesno osviještene interpretacije klavirske i komorne glazbe 18. i početka 19. stoljeća izrađuju Robert Brown, Chris Maene, Paul McNulty, Urbano Petroselli, Paul Poletti, Rodney Regier i dr.

U Njemačkom nacionalnom muzeju u Nürnbergu čuvaju se četiri Walterova fortepijana: inv. oznakâ MIR1098 (oko 1780.),[1539] MINe109 (oko 1795.),[1540] MIR1099 (oko 1799.)[1541] i MI401 (oko 1805.).[1542] U Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja povijesti umjetnosti u Beču pohranjena su dva: inv. oznakâ SAM 454 (oko 1790.)[1543] i SAM 539 (oko 1800.).[1544] Dva se nalaze i u Villi Medici Giulini u Lombardiji (oko 1795. i oko 1800.).[1545] Njegova fortepijana zabilježena su još, među ostalim, u Muzeju Haydn-Haus u Železnom (oko 1782.), Muzeju glazbenih instrumenata Narodnog muzeja u Poznanju (1789.), Zemaljskom muzeju Gornje Austrije u Linzu (inv. oznaka MU 89; oko 1795.), Međunarodnom centru pijanofortea Ad Libitum u Étobonu u istoku Francuske (oko 1795.), Villi Cicogna Mozzoni u Lombardiji (oko 1798.) te Zbirci povijesnih instrumenata s tipkama Pooya Radbon u Wangen im Allgäuu u Baden-Württembergu (oko 1801.).[1546]

Walterov fortepijano je u Dubrovnik, prema predaji, dospio iz Beča sredinom 19. stoljeća, gdje se takav skupocjen instrument mogao nabaviti po cijeni od 50 do 120 dukata. Za fundus Dubrovačkih muzeja otkupljen je 1949. kao relativno dobro očuvan instrument u izvornom stanju. U dokumentu *Zapisnik komisije za nabavu klavićembala* [sic] od 30. kolovoza 1949., koji je u vlasništvu Dubrovačkih muzeja, zabilježeno je: „Komisija, imenovana 18. VIII. o. g. od Odjela za kulturu i umjetnost Ministarstva prosvjete N. R. H. aktom br. 41767–Vi–3–1949. da pregleda i procijeni klavićembal, koji bi se imao da nabavi

---

[1538] Michael LATCHAM: Walter, (Gabriel) Anton, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 27, 51-52; Alexander RAUSCH: Walter (Walther), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_W/Walter_Familie_2.xml. Pristup: siječanj 2018.

[1539] Germanisches Nationalmuseum: Objektkatalog der Sammlungen des Germanischen Nationalmuseums, http://objektkatalog.gnm.de/objekt/MIR1098. Pristup: siječanj 2018.

[1540] Germanisches Nationalmuseum: Objektkatalog der Sammlungen des Germanischen Nationalmuseums, http://objektkatalog.gnm.de/objekt/MINe109. Pristup: siječanj 2018.

[1541] Germanisches Nationalmuseum: Objektkatalog der Sammlungen des Germanischen Nationalmuseums, http://objektkatalog.gnm.de/objekt/MIR1099. Pristup: siječanj 2018.

[1542] Germanisches Nationalmuseum: Objektkatalog der Sammlungen des Germanischen Nationalmuseums, http://objektkatalog.gnm.de/objekt/MI401. Pristup: siječanj 2018.

[1543] Rudolf HOPFNER: *Meisterwerke der Sammlung alter Musikinstrumente*, 116-117.

[1544] Michael LATCHAM: *The Stringing, Scaling and Pitch of Hammerflügel built in the Southern German and Viennese traditions 1780–1820*, xv.

[1545] *Ibid.*, xiv-xv.

[1546] *Ibid.*, xiv-xv. Usp. i Facteurs de pianos en Autriche: Walter Anton Gabriel, http://www.lieveverbeeck.eu/pianos_viennois_1700_1849.htm. Pristup: siječanj 2018.

za muzejsku zbirku, sastala se dana 30. kolovoza 1949. u 9 sati, najpomnjivije je pregledala predmet.“[1547] Slijedi opis instrumenta, a u nastavku piše: „Klavićembal je pripadao obitelji Pucić kojega je dobila baba sadašnje vlasnice Slave Vuinović, rodjene Pajić, ondašnja Pucićeva *djevojka* / kućna pomoćnica. Cijena od Din. 12.000 uglavljena s vlasnicom, vrlo je povoljna za kupca, pošto je komad lijep i vrijedan, a valja uzeti u obzir i to, da su klavićembali kod nas velika rijetkost.“[1548] Na dnu stoji: „Članovi komisije: Dr. Božo Glavić, kustos muzeja, Stijepo Stražičić, upravitelj muzeja, Lukša Beritić, počasni konzervator.“[1549]

Prema ovome dokumentu može se zaključiti da je klavir u Beču kupio predstavnik dubrovačkoga plemićkoga roda Pucić (Pozza).[1550] Međutim, nije razvidno o kojem se članu obitelji Pucić radi. Iz genealogije toga roda proizlazi da bi to mogao biti diplomat, pravnik, fizičar i matematičar Nikola Lucijan Pucić-Sorkočević (Nicola Luciano di Pozza Sorgo; 1772. – 1855.). Njegov otac bio je Lucijan Nikolin Pozza (1735. – 1813.), koji je 1765. ženidbom s Dešom (Terezom) Marko-Antunovom Sorgo (1745. – 1822.) naslijedio kuću i imanje jednog ogranka roda Sorgo. Taj se ogranak udvojeno zvao Pozza Sorgo.[1551] Nikola je studirao u Sieni, vjerojatno prirodne znanosti, a 1791. obranio je rad pod naslovom *Specimen Physico-Mathematicum*. Tom mu je prigodom pjesnik Petar Ignacije Sorkočević (1749. – 1828.) posvetio sonet na talijanskom jeziku. Iste je godine ušao u Veliko vijeće. Početkom 19. stoljeća pripadao je struji monarhista-austrofila, a poslije je postao frankofil, prijatelj generala Augusta Marmonta i njegov pobočnik (vojni pomoćnik). Bio je prijatelj i istomišljenik skladatelja Antuna Sorkočevića (1775. – 1841.). U Parizu je boravio 1811., a 1813. kao Marmontov pobočnik u Ljubljani.[1552] U srpnju 1813. u Čilipima se oženio glazbenicom i pjesnikinjom Jelenom (Elenom) Luisom rođ. Ragninom (1784. – 1865.). Povodom zaruka je Petar Ignacije Sorkočević posvetio Jeleni *Pjesan u vjeri djevojcize gospogdje Jelle Orsata Luigja Ragnine za plemenitoga gospara Nika Pozze Sorga*, obrativši joj se kao pjesnikinji i nasljednici Dinka Ranjine. Pohvalio je njezinu skromnost, vještinu sviranja klavira i umijeće vezenja.[1553] Povodom vjenčanja Nikole i Jelene pjesnik Urban Appendini (1777. – 1834.) spjevao je pjesmu pod nazivom *In nuptiis Nicolai Luciani Fil(osofi) de Pozza et Helenae de*

[1547] Cit. Vedrana GJUKIĆ-BENDER: *Fortepijano iz zbirke Kulturno-povijesnog muzeja – Dubrovački muzeji*, 36.
[1548] Cit. *ibid.*, 36.
[1549] Cit. *ibid.*, 36.
[1550] *Ibid.*, 19.
[1551] Nenad VEKARIĆ: *Vlastela grada Dubrovnika: svezak 3: vlasteoski rodovi (M – Z)*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Zagreb – Dubrovnik 2012, 186.
[1552] Nenad VEKARIĆ: *Vlastela grada Dubrovnika: svezak 6: odabrane biografije (Pi – Z)*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Zagreb – Dubrovnik 2015, 74.
[1553] Slavica STOJAN: Dubrovkinja Jelena Pozza Sorgo i sudbina Piesni razlike Dinka Ragnine iz 1536. godine, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, 35 (1997), 188.

Aranaeis. Ad Philosophos et poetas. Iz pera Petra Ignacija Sorkočevića ovog je puta potekla pjesma *Na pirni dan gospođe Jele Orsata Luja Ranjine i gospara Nika Pozze Sorga piesan.*[1554] Nikola i Jelena imali su sinove Lucijana (rođ. 1814.) i Orsata (1822. – 1823.) te kćeri Dešu (1815. – 1848.), Maru (1819. – 1822.) i Marinu (1826. – 1897.).[1555]

Dubrovačka plemkinja Jelena Pucić-Sorkočević (Pozza-Sorgo) bila je zadnji potomak plemićke obitelji Ragnina (Ranjina). Njezin otac Orsat-Lujo Ragnina (1733. – 1818.) bio je sin poklisara Savina Ragnine (1683. – 1757.) i Jelene Sorgo (1690. – 1740.).[1556] U Veliko vijeće primljen je 1751. Bio je poklisar (diplomatski izaslanik) Dubrovačke Republike u Beču 1791. i 1799. Od 1795. do 1807. šest je puta bio dubrovački knez. Bio je sudionik posljednjeg sastanka dubrovačke vlastele nakon pada Dubrovačke Republike, održanog 18. siječnja 1814. u ljetnikovcu Giorgi u Rijeci dubrovačkoj. U pokušaju obnove Dubrovačke Republike, vodio je diplomatske akcije u Rimu, Beču i Istanbulu.[1557]

Prvu poduku u glazbi i književnosti Jelena je dobila od majke Mare Ragnine (rođ. Gozze; 1757. – 1840.). Kao o mnoge mlade dubrovačke plemkinje obrazovanje je nastavila u Italiji, u Toskani.[1558] Izvrsno je svladala latinski i talijanski jezik, na kojima je pisala poeziju. Talijanske stihove upućivala je Nikoli dok je neposredno prije njihova vjenčanja boravio u Ljubljani, a kasnije na latinskom dok je bio u Beču.[1559] Sonet je uputila i talijanskom književniku Urbanu Lamperdiniju (1761. – 1838.), koji je tijekom 1825. i 1826. boravio u Dubrovniku, a on joj je također uzvratio stihovima nazivajući je učenom, ljupkom i prijaznom, diveći se njezinu stvaralačkom duhu.[1560] Svirala je klavir, a bavila se i skladanjem. U Glazbenom arhivu franjevačkog samostana Male braće u Dubrovniku (RISM sigla HR-Dsmb) čuva se njezinih šest popijevaka za glas uz pratnju čembala ili fortepijana, dok je jedna sačuvana samo kao skica. Te skladbe očituju jednostavan glazbeni izraz, svojstven amaterskim glazbenicima toga doba, a u književnom predlošku oslanjaju se na stihove Pietra Metastasija, najznačajnijeg libretista 18. stoljeća.[1561] Riječ je o ovim skladbama: *Sento che l'alma é oppressa* (u dvije verzije teksta, HR-Dsmb 75/1963 i HR-Dsmb 75/ 1964); *Ciglio ehe*

[1554] *Ibid.*, 188.
[1555] Nenad VEKARIĆ: *Vlastela grada Dubrovnika: svezak 6: odabrane biografije (Pi – Z)*, 74.
[1556] *Ibid.*, 119.
[1557] *Ibid.*, 120.
[1558] Vjera KATALINIĆ: Elena Luisa Ragnina udata Pozza Sorgo, ili Elena Pucić-Sorkočević (1784.-1865.) – intelektualka i skladateljica, *Arti musices*, 37 (2006) 1, 68-69; Vjera KATALINIĆ: *Sorkočevići: dubrovački plemići i glazbenici*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 2014, 132; Slavica STOJAN: *op. cit.*, 186-187.
[1559] Slavica STOJAN: *op. cit.*, 187-188.
[1560] *Ibid.*, 189.
[1561] Vjera KATALINIĆ: Elena Luisa Ragnina udata Pozza Sorgo, ili Elena Pucić-Sorkočević (1784.-1865.) – intelektualka i skladateljica, 67.

al sol s'aggira, All'idea de'tuoi perigli, Calmate o Dei potenti, La Pastorella Nice, Torna la bella aurora (pet popijevaka u zajedničkom sveščiću pod signaturom HR-Dsmb 75/1962).[1562]

Ime Jelene Pucić-Sorkočević nalazi se još i na tridesetak nota sačuvanih u istom arhivu, prvenstveno rukopisa arija i dueta iz onodobnih opera. Od instrumentalne glazbe, u kojoj je njezina sviračka vještina mogla doći do izražaja zastupljeni su: Pleyelov Trio u C-duru (*Sonata / per il Piano-Forte [...] Con accompagnamento del Violino, e Violoncello*), Mozartovi *Quartetto Per il Clavicembalo o Piano Forte con l'Accompagnamento d'un Violino, Viola, e Violoncello* (op. 13, KV 493) i *Sonata per il clavicembalo o piano-forte con l'accompagnamento d'un Violino e Basso* (op. 16, KV 545) te tri Beethovenova klavirska trija (op. 1). Osim toga, njezine note nalaze se i na nekoliko svezaka u maloj privatnoj zbirci od 30-ak nota u obitelji Dragičević (potomaka jednog od ogranaka Sorkočevića).[1563]

Povjesničar Ivan Kukuljević Sakcinski (1816. – 1889.) posjetio ju je u njezinu domu 1865. te o 81-godišnjoj plemkinji zapisao:

> „Nikad neću zaboraviti na ugodno obćenje sa starom groficom Pucić-Sorkočević, posljednjim organkom porodice Ranjina. Visoko naobražena ova gospodja, koja umie uz narodni svoj jezik dobro talijanski i latinski, u kojih je jezicih negda i duhovite pjesme pravila, sjećaše me svojim ponašanjem mnogo na stare Hrvatice plemićkoga roda s ove strane Velebita, kojim se sada u nas po svemu izgubio trag. Zauzeta za sve, što je narodno i kriepostno, znala bi ona u svakom boljem čovjeku nehotice probuditi njeko poštovanje i odanost. Sve što govoraše, pokazivaše ugladjenu ćut; sve njezine misli osnovane bijahu na strogom moralu; svako kretanje bijaše joj spojeno sa ženskom čednosti; sav izraz lica i duše očitovaše viši uzgoj, duševni uzlet i mirnu uznesenost skopčanu s blagimi nazori velikoga zadatka ženskoga u pravom smislu riječi.“[1564]

Nikola Pucić je, kao i Jelenin otac Orsat-Lujo Ragnina, sudjelovao na posljednjem sastanku dubrovačke vlastele nakon pada Dubrovačke Republike u ljetnikovcu Giorgi. Bio je jedan od najgorljivijih protivnika priznavanja austrijske vlasti, da bi mu 1817. Austro-Ugarska Monarhija potvrdila plemstvo, a godinu dana kasnije i grofovstvo.[1565] U ratnim razaranjima od 1806. do 1808. pretrpio je na svojim nekretninama veliku materijalnu štetu.

[1562] Vjera KATALINIĆ: Elena Luisa Ragnina udata Pozza Sorgo, ili Elena Pucić-Sorkočević (1784.-1865.) – intelektualka i skladateljica, 71; Vjera KATALINIĆ: *Sorkočevići: dubrovački plemići i glazbenici*, 138-140. Usp. i ***: *Popis muzikalija arhiva Franjevačkog samostana Male braće u Dubrovniku: kataložne kartice G-P*, nepaginirani strojopis, s. l., s. a. (inventarna knjiga INV-25a Dsmb/Dfs II). Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/2099. Pristup: siječanj 2018.

[1563] Vjera KATALINIĆ: Elena Luisa Ragnina udata Pozza Sorgo, ili Elena Pucić-Sorkočević (1784.-1865.) – intelektualka i skladateljica, 69-70; Vjera KATALINIĆ: *Sorkočevići: dubrovački plemići i glazbenici*, 134-135.

[1564] Cit. Ivan KUKULJEVIĆ SAKCINSKI: *Putne uspomene iz Hrvatske, Dalmacije, Albanije, Krfa i Italije*, Tisak dioničke tiskare, Zagreb 1873, 91. Isto i u: Nenad VEKARIĆ: *Vlastela grada Dubrovnika: svezak 6: odabrane biografije (Pi – Z)*, 123.

[1565] Nenad VEKARIĆ: *Vlastela grada Dubrovnika: svezak 6: odabrane biografije (Pi – Z)*, 74.

Kada je 1812. ukinut fideikomis,[1566] počeo je rasprodavati nekretnine u Gradu, naslijeđene od obitelji Sorgo. Nakon što je Austro-Ugarska Monarhija ponovno uvela fideikomis, otputovao je 1835. u Beč da kod cara Franje II. ishodi dozvolu za prodaju naslijeđene imovine. Car mu je poručio da ne može protivno zakonu mijenjati fideikomis, ali mu je obećao da će na dražbi otkupiti njegov posjed u Gružu i darovati ga njegovu sinu Lucijanu, koji se tada školovao u Beču. No, car Franjo II. umro je samo sedam dana nakon toga (2. ožujka 1835.), a njegov nasljednik Ferdinand I. nije održao obećanje. Razočaran što nije uspio spasiti nasljedstvo, više se nije vratio u Dubrovnik.[1567] Što se tiče fortepijana, s obzirom na to da su i Nikola i Lucijan živjeli u Beču, možda su ga oni mogli nabaviti za Jelenu.[1568] Tada je, očito, bio već rabljeni instrument. Međutim, ovdje se ne smije ne spomenuti i stanovita sumnja u tu pretpostavku. Ako je Nikola bio u financijskim problemima, kako je kupio fortepijano? Zašto je kupio instrument koji je već bio pomalo zastario, kakav se više rijetko rabio u drugoj polovici 19. stoljeća? Tada je moderni(ji) tip klavira preuzeo vodeću ulogu, ponajprije zahvaljujući snazi svoga zvuka. Ne treba isključiti ni mogućnost da je Jeleni darovao fortepijano netko drugi ili da ga je naslijedila, ali i to da ona možda uopće nije bila njegovom vlasnicom.

Nasljednici Pucića darovali su ovaj instrument svojoj sluškinji gospođi Pajić, vjerojatno umjesto plaće ili zahvale za njezin rad, a naslijedila ga je njezina unuka Slave, udana Vuinović. Fortepijano je otkupljen za Dubrovački muzej 1949. od Josipa Vuinovića (možda njezina supruga ili sina) za 12 000 dinara.[1569] Obitelj Vuinović živjela je u dubrovačkom predjelu Gruž, a instrument je „nađen u stanu Josipa Vuinovića u Gružu i od njega kupljen 30. VIII. 1949“.[1570] Božo Glavić je u rubrici *vrsta predmeta* upisao: „Claverin iz druge polovice XVIII. st. (oko god. 1780.). Firma: Anton Walter, Wien.“[1571] Prilikom preuzimanja od prijašnjeg vlasnika, fortepijano je bio u relativno dobrom stanju te je bilo po-

---

[1566] Fideikomis (lat. *fideicommissum* povjerbina, neotuđivo nasljedno pravo, od *fides* vjera i *committere* predati) je u rimskom nasljednom pravu neformalna molba kojom se ostavitelj obraćao nasljedniku da na teret ostavine, a u korist neke treće osobe, izvrši određenu činidbu. Osoba kojoj je upućena ta molba naziva se fiducijar (*fiduciarius*), a osoba kojoj je namijenjena korist naziva se fideikomisar (*fideicommissarius*). Obiteljski fideikomis *(fideicommissum familiae relictum)* je vrsta fideikomisa po kojem određena imovina kao neotuđiva ostaje trajno u jednoj obitelji. Usp. fideikomis, u: *Hrvatska enciklopedija* (mrežno izdanje), Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2017, http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=19456. Pristup: siječanj 2017.
[1567] Nenad VEKARIĆ: *Vlastela grada Dubrovnika: svezak 6: odabrane biografije (Pi – Z)*, 74-75.
[1568] Vedrana GJUKIĆ-BENDER: *Fortepijano iz zbirke Kulturno-povijesnog muzeja – Dubrovački muzeji*, 37.
[1569] Prema srednjem tečaju Narodne banke Jugoslavije, 1949. godine jedna njemačka marka vrijedila je kao 11,90 jugoslavenskih dinara. Isplaćeni iznos od 12 000 dinara prema tome bi odgovarao iznosu od 1008,40 njemačkih maraka, za što se 1949. moglo kupiti 185,08 grama zlata ili 8996,83 grama srebra. Usp. Kunalipa – Hrvatski numizmatički portal: Povijesne tečajne liste: Jugoslavenski dinar 1945. – 1965., http://www.kunalipa.com/katalog/tecaj/yu-dinar-1945-1965. php; Historical Currency Converter, http://www.historicalstatistics.org/Currencyconverter.html. Pristup: siječanj 2018.
[1570] Cit. Vedrana GJUKIĆ-BENDER: *Fortepijano iz zbirke Kulturno-povijesnog muzeja – Dubrovački muzeji*, 19 i 36.
[1571] Cit. *ibid.*, 19-20.

trebno napraviti samo manje zahvate na mehanici i kućištu. Božo Glavić ga je dao popraviti u radionici dubrovačkoga drvodjelca Iva Vigjena. Nedostajala mu je zadnja noga, dok je furnir bio samo mjestimično oštećen. Prema Glavićevu zapisu mehanika je bila neznatno oštećena, samo je nekoliko batića bilo slomljeno, što je popravljeno, a potom ga i ugodio dubrovački kontrabasist i ugađivač klavira Anton Bartunek. Fortepijano je 1956. izložen na prvom katu Kneževa dvora, u sklopu prvog stalnog postava, gdje se nalazi i danas.[1572]

Instrument je u gotovo izvornom stanju bio sve do 2005. godine.[1573] Svesrdnim zalaganjem pijanista Hrvoja Jugovića i njegove supruge Vlaste, zahvaljujući donaciji zagrebačke podružnice tvrtke *Seimens* i uz podršku Ministarstva kulture Republike Hrvatske, tijekom 2005. i 2006. restauriran je u radionici Roberta Browna u Oberndorfu kod Salzburga. Budući da prije otkupa za muzej nije bilo intervencija u njegovu mehaniku, pružio je velik broj izvornih podataka. Cilj restauracije bilo je očuvanje umjetnine – muzejskog eksponata kao kulturnog nasljeđa i osposobljavanje instrumenta za muziciranje, na kojem bi se sviralo samo u posebnim prigodama. [1574] Mehanika je u potpunosti obnovljena, a restaurirano je i kućište. Restauracija je završena u veljači 2006., uz nadzor stručnog povjerenstva Ministarstva kulture RH koji su činili Jagoda Meder, Ljubomir Gašparović i Hrvoje Jugović.[1575] Po završetku restauracije posuđen je za potrebe izložbe priređene u povodu 250. obljetnice rođenja Wolfganga Amadeusa Mozarta. Izložba pod nazivom *Mozart: Experiment Aufklärung im Wien des ausgehenden 18. Jahrhunderts* (hrv. *Mozart: eksperimentalno prosvjetiteljstvo u Beču krajem 18. stoljeća*) održala se u bečkom muzeju Albertina od 17. ožujka do 20. rujna 2006. Tako se barem nakratko vratio na mjesto svojega nastanka te je bio izložen od 2. travnja do 25. lipnja 2006. Među velikim brojem umjetnina, posuđenih iz gotovo cijele Europe, svjedočio je o Mozartovu dobu, njegovu životu i stvaralaštvu.[1576]

Na dubrovačkom fortepijanu sviralo se više puta, kako bi se publici predstavila djela koja su skladana upravo za takvu vrstu instrumenta, kao i njegov specifičan zvuk. Prvi koncert, pod nazivom *Historijski komorni koncert*, održan je u prosincu 1956. povodom otvorenja stalnog postava u Glazbenoj dvorani Kneževa dvora i 200. obljetnice Mozartova rođenja. Na fortepijanu je svirao dubrovački pijanist i glazbeni pedagog Ivo Brangjolica (1928. – 2012.).[1577] Uoči otvorenja spomenute izložbe u bečkoj Albertini, 16. ožujka 2006. u dvorani *Festsaal* bečkog Hofburga održan je svečani koncert. Na fortepijanu je nastupio

[1572] *Ibid.*, 37-38.
[1573] *Ibid.*, 20.
[1574] *Ibid.*, 23.
[1575] *Ibid.*, 30.
[1576] *Ibid.*, 27.
[1577] *Ibid.*, 31.

pijanist Hrvoje Jugović uz *Pleyel Trio Wien.* U svibnju iste godine, u sklopu izložbe o Mozartu, upriličen je još jedan koncert s istim izvođačima, ovoga puta u Austrijskoj nacionalnoj knjižnici.[1578] Svečano predstavljanje restauriranoga fortepijana pred hrvatskom publikom održano je u Muzeju za umjetost i obrt u Zagrebu. Američki pijanist Malcolm Bilson ondje je održao koncert 21. srpnja 2006. Hrvoje Jugović i *Pleyel Trio Wien* nastupili su na Dubrovačkim ljetnim igrama u atriju Kneževa dvora 27. srpnja 2006. Nakon toga je fortepijano vraćen u stalni postav Kneževa dvora.[1579]

Idući je na tom instrumentu muzicirao bečki pijanist Paul Badura-Skoda, također u sklopu Dubrovačkih ljetnih igara, u atriju Kneževa dvora 21. kolovoza 2009. godine.[1580] Njemačka pijanistica Rebecca Maurer je 6. listopada 2010. u Glazbenoj dvorani Kneževa dvora priredila didaktički koncert pod naslovom *Mozart na putovanjima.*[1581] Na Dubrovačkim ljetnim igarama 4. kolovoza 2011. nastupio je Hrvatski barokni ansambl, a na fortepijanu je svirao čembalist Pavao Mašić. Hrvoje Jugović je 15. lipnja 2016., povodom desete obljetnice restauracije fortepijana, održao koncert u Glazbenoj dvorani Kneževa dvora.[1582]

Posljednjih godina na fortepijanu svira dubrovačka pijanistica Ivana Jelača, koja se specijalizirala za izvedbu na povijesnim instrumentima s tipkama. Nakon što je diplomirala klavir u klasi Ljubomira Gašparovića na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, završila je poslijediplomski studij specijalizacije, obradivši temu *Umjetnost izvođenja klavirske sonate u kontekstu kulturoloških promjena*. U okviru programa udruge *Sve ostalo je glazba*, 11. svibnja 2014. i 29. rujna 2014. s violinisticom Dorom Kamber predstavila je scenski kolaž *Druga strana povijesti*. Dvije su umjetnice 30. listopada 2015. priredile koncert *Kod kneza*. Ivana Jelača na fortepijanu je svirala i 23. rujna 2017. Povod nastupa bilo je predstavljanje aplikacije o fortepijanu u Kneževu dvoru. Riječ je o multimedijskoj prezentaciji koja je dostupna na tabletu postavljenom u Glazbenoj dvorani uz sâm instrument. Posjetitelji muzeja na taj način mogu doznati niz detalja o njegovoj povijesti i restauraciji te pogledati snimke izvedbi. Walterov fortepijano prvi je i za sada jedini glazbeni instrument predstavljen na ovakav način, ne samo u Dubrovačkim muzejima nego i u hrvatskim muzejima uopće.[1583]

[1578] *Ibid.*, 31.
[1579] *Ibid.*, 31-32.
[1580] *Ibid.*, 32.
[1581] *Ibid.*, 32 i 39.
[1582] Zahvaljujem Vedrani Gjukić-Bender na ovim podacima.
[1583] Događaj je široko popraćen u dubrovačkom tisku i na portalima. Usp. npr. Dv: U Kneževom dvoru: fortepijano zaživio u obliku aplikacije, *Dubrovački vjesnik*, 67 (30. rujna 2017.) 3478, 44; Zvonimir PANDŽA: Fortepiano iz Kneževa dvora, *DuList: dubrovački tjednik*, 7 (27. rujna 2017.) 309, 40. Isti je sadržaj dostupan i na web portalu tjednika na internetskoj adresi http://www.dulist.hr/druga-strana-povijesti-muzeji-predstavljaju-aplikaciju-fortepijana-iz-dvora/439228/. Usp. i V. S. (Vedran SALVIA): Predstavljena aplikacija o fortepijanu iz

Kao rezultat dugogodišnje suradnje Ivane Jelače s Dubrovačkim muzejima, 2018. objavljen je nosač zvuka *Hrvatski skladatelji i njihovi suvremenici na Walterovom fortepijanu iz Kneževa dvora u Dubrovniku.* Na njemu su predstavljena djela hrvatskih skladatelja (rođenih ili naturaliziranih) te njihovih europskih suvremenika: Luke Sorkočevića, Ivana Jarnovića, Domenica Antoniettija, Tomasa Restija, Josepha Haydna i W. A. Mozarta. Riječ je o prvom nosaču zvuka snimljenom na ovom raritetnom instrumentu, na kojem su zabilježena djela hrvatskih skladatelja te stranaca koji su stavili pečat u kulturi Grada.[1584]

Walterovu fortepijanu iz dubrovačkog muzeja posvećena je i radijska emisija *Tragovi Mozartova zvuka.* Radi se o glazbenom dokumentarcu koji su 2006. u produkciji Glazbenog programa Hrvatskog radija ostvarili Iva Lovrec Štefanović i Zoran Brajević. Emisija donosi razgovor s voditeljicom Kulturno-povijesnog muzeja Vedranom Gjukić-Bender, restauratorom Robertom Brownom i pijanistom Hrvojem Jugovićem. Uz pijanista Ivu Brangjolicu koji se prisjeća svog nastupa na forepijanu 1956., u dokumentarcu još sudjeluju muzikologinja Vjera Katalinić i pijanist Ljubomir Gašparović.[1585]

Vedrana Gjukić-Bender objavila je 2012. dvojezični (hrvatsko-engleski) katalog o dubrovačkom fortepijanu, što predstavlja jedinstveni primjer sveobuhvatne obrade nekog instrumenta u fundusu hrvatskih muzeja.[1586] Na kraju kataloga autorica zaključuje:

> „Iako je riječ o posebnom glazbenom instrumentu (od kojih je sačuvan samo malen broj onih na kojima se može svirati), zbog njegove kulturno-povijesne vrijednosti i rijetkosti, on je ponajprije spomenik kulture i muzejski predmet, pa se o njemu na taj način treba i skrbiti. Stoga sviranje na dubrovačkom fortepijanu treba biti ograničeno. Njegova uporaba na koncertima može se dopustiti samo u iznimnim prigodama, a izvođači trebaju biti istaknuti umjetnici koji su se posebice izobrazili i stručno usavršili za muziciranje na takvim povijesnim glasovirima.“[1587]

Kneževoga dvora, *Dubrovnik Press,* 23. rujna 2017., https://dubrovnikpress.hr/component/k2/item/28056-predstavljena-aplikacija-o-fortepijanu-iz-knezevoga-dvora.html. Pristup: siječanj 2018.

[1584] Mia NJAVRO: Fortepijano, jedinstvena priča Ivane Jelača, *DuList: dubrovački tjednik,* 7 (8. kolovoza 2018.) 353, 36-38. Online: Ususret koncertnoj promociji: fortepijano, jedinstvena priča Ivane Jelača, *DuList: dubrovački tjednik,* 12. kolovoza 2018., https://www.dulist.hr/ususret-koncertnoj-promociji-fortepijano-jedinstvena-prica-ivane-jelaca/519525/. Pristup: kolovoz 2018; ***: Hrvatski skladatelji i njihovi suvremenici na Walterovom fortepijanu iz Kneževa dvora, *Dubrovački vjesnik,* 9. kolovoza 2018., https://dubrovacki.slobodna dalmacija.hr/vijesti/kultura/clanak/id/560213/hrvatski-skladatelji-i-njihovi-suvremenici-na-walterovom-fortepijanu-iz-knezeva-dvora. Pristup: kolovoz 2018. Usp. i Sanja DRAŽIĆ: Promocija nosača zvuka i koncert na fortepijanu u Kneževu dvoru: dug glazbenoj baštini koja nas je proslavila, *Dubrovački vjesnik,* 68 (18. kolovoza 2018.) 3524, 31.

[1585] Hrvatski radio: Oda-birano: Tragovi Mozartova zvuka, http://radio.hrt.hr/ep/oda-birano-tragovi-mozartova-zvuka-prica-o-walteru-iz-dubrovnika/215798/. Pristup: siječanj 2018.

[1586] Vedrana GJUKIĆ-BENDER: *Fortepijano iz zbirke Kulturno-povijesnog muzeja – Dubrovački muzeji,* Dubrovački muzeji, Dubrovnik 2012. Sažetu verziju rada, naslovljenu *Fortepijano Antona Waltera u Dubrovačkim muzejima,* Vedrana Gjukić-Bender predstavila je na međunarodnom simpoziju *Glazba u muzeju / muzeji glazbe*, koji je u listopadu 2013. održan u Muzeju Mimara u Zagrebu. Usp. Vedrana GJUKIĆ-BENDER: Fortepijano Antona Waltera u Dubrovačkim muzejima, *Muzeologija,* 51 (2014), 208-217.

[1587] Cit. V. GJUKIĆ-BENDER: *Fortepijano iz zbirke Kulturno-povijesnog muzeja – Dubrovački muzeji,* 32-33.

39.3.2 Stolni klavir (DUM KPM VR-58)

Drveni korpus ovog instrumenta ima dimenzije 183 x 92 x 91 cm. U obliku je četverokutne kutije zaobljenih rubova koja se može zaključati. Obložen je furnirom od orahovine. Otvara se poklopcem koji se rasklapa na dva dijela. Manji poklopac služi kao preklop nad klavijaturom, a veći se nalazi nad ostatkom instrumenta. Postavljen je na četiri noge kružnog presjeka koje su gore šire, prema dolje uže, a na krajevima imaju kotačiće. Ima drvenu konstrukciju s ravnim žicama postavljenim dijagonalno u odnosu na klavijaturu. Odlikuje se bečkom mehanikom s otpinjanjem, vilicama (vodilicama batića) od mjedi te hvatačima batića. Za ovakav tip instrumenta ima relativno veliku glasnjaču što je rezultiralo punijim tonom. Klinovi za žice nalaze se na desnoj strani, a vijci za ugodbu na lijevoj strani drvenog dijela u koji su uvrnuti, neposredno iza klavijature. Ispred vijaka su ispisani nazivi tonova. Klavijatura je smještena na prednjem lijevom dijelu kutije. Opseg joj je od C_1 do g_4 (šest oktava i čista kvinta). Donje tipke (2,1 x 13,9 cm) su bijele boje, obložene bjelokoti, a gornje (0,9 x 8,9 cm) su izrađene od ebanovine. Klavir ima dvije pedale smještene na centralno ovješenoj liri (lijevu piano i desnu forte). Prema gradbeno-oblikovnim elementima i opsegu klavijature može se pretpostaviti da je nastao oko 1825.

Na sredini prednje plohe iznad klavijature nalazi se bijela porculanska pločica obrubljena četvrtastim mjedenim okvirom. Na njoj se nalazi signatura s imenom graditelja i mjestom podrijetla klavira: „Müller / in Wien“. Zahvaljujući tome saznajemo da ga je sagradio njemačko-austrijski graditelj klavira Mathias Müller stariji (1770. – 1844.). U fundusu hrvatskih muzeja čuvaju se dva klavira u obliku krila Mathiasa Müller starijeg. U Glazbenoj zbirci Kulturno-povijesnog odjela Muzeja grada Šibenika čuva se njegov klavir u obliku krila (KPO 742), koji je nastao oko 1840. godine.[1588] Ima opseg klavijature od C_1 do g_4 (šest oktava i čista kvinta), tri pedale te signaturu „Matteo Müller / I. R. Pr. Fabbricatore / di Vienna“ („Matteo Müller / carski i kraljevski privilegirani graditelj / iz Beča“). U Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka bit će zabilježen njegov klavir (inv. oznaka KPO-ZUO 17211) iz istog razdoblja, koji ima opseg klavijature od C_1 do g_4, četiri pedale te nosi signaturu „Mathias Müller di Vienna“.

Stolni klavir Mathiasa Müllera starijeg u dubrovačkom muzeju čuva se u sjeverozapadnoj kuli Kneževa dvora. Relativno je dobro očuvan (nedostaju prigušnice, furnir je na nekoliko mjesta malo oštećen). Svakako bi bilo poželjno da ga se restaurira, a nakon toga i javno izloži. Bio je predstavljen na izložbi *700 godina orkestralnog muziciranja u*

[1588] Za detalje o Mathiasu Mülleru starijem usp. dio posvećen tom klaviru (KPO 742).

Dubrovniku, koja je u Kneževu dvoru priređena od 29. svibnja do 29. lipnja 1985. Autori izložbe bili su Miho Demović i Vedrana Gjukić-Bender. Otkupljen je 1946. od Stijepa (Stefija) Bizzara, a bio je u vlasništvu obitelji Ohmučević Bizzaro.

Bizzaro (Bizar) je bila pomorsko-brodovlasnička obitelj s Pelješca. U 17. i 18. stoljeću bili su nastanjeni u mjestu Stanković kraj Orebića. Početkom 18. stoljeća jedna grana obitelji preselila se u Bakar, a u 19. i 20. stoljeću neki njezini članovi živjeli su u Dubrovniku. Bili su vlasnici velikih trgovačkih brodova te su se ubrajali među vodeće trgovačko-pomorske obitelji južnog Jadrana. Rimsko-njemački car i hrvatsko-ugarski kralj Karlo VI. dodijelio im je 1739. austrijsko nasljedno plemstvo. Ženidbom pjesnika, bibliofila i kolekcionara Ivana Bizzara (1782. – 1833.) s Nikom Zuzorić (1802. – 1876.), kćeri Ivana Zuzorića i Marije Faccenda, Bizzari su 1818. postali nasljednici izumrlih obitelji Ohmučević Grgurić i Faccenda (Fačenda). Ivan Bizzaro imao je dva sina. Stariji je bio pisac i predvoditelj Baldovin Bizzaro (1823. – 1848.). Napisao dulji prikaz života i rada svoga oca, *Notizia intorno alla vita ed agli studii di Gio. de Bizzarro*. Napisao je i kratki životopis obitelji Sorkočević, uključujući i skladatelja Luke Sorkočevića, dok mu je Antun Sorkočević posvetio epigram. Mlađi sin Lujo Bizzaro (1825. – 1902.) bio je potpukovnik u austro-ugarskoj vojsci. Car Franjo Josip I. odobrio mu je 1896. da svoj obiteljski grb spoji s onim Ohmučevića Grgurića, pa je službeni oblik njihova prezimena bio Ohmučević Bizzaro. Ovog Luja Bizzara ne smijemo zamijeniti s učiteljem glazbe i skladateljem Lujom (Luigijem) Bizzarrom (1837. – 1885.). On je bio sin Giuseppea Bizzarra i Clementine Zambont. Glazbenu naobrazbu vjerojatno je stekao u rodnoj Veneciji. Bio je privatni učitelj klavira, zborovođa te nastavnik glazbe u dubrovačkoj gimnaziji.[1589] Njegove skladbe čuvaju se u Glazbenom arhivu franjevačkog samostana Male braće i Glazbenom arhivu dubrovačke katedrale Gospe Velike.[1590]

Među sinovima časnika Luje Bizzara isticao se pravnik Frane (1875. – 1937.). Za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije najprije je službovao u Dalmaciji, a potom u Beču. Poslije Prvog svjetskog rata bio je u Dubrovniku predsjednik Suda za ratnu štetu, Okružnog i Upravnog suda te odvjetnik. Isticao se i u kulturnom i društvenom životu Grada. Bio je predsjednik Dubrovačke filharmonije te potpredsjednik Društva za razvitak Dubrovnika i

[1589] Ladislav ŠABAN: Bizzarro, Lujo (Bizzaro, Menin-Bizzarro di Venezia Luigi, Vjekoslav), u: Nikica KOLUMBIĆ (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 1983, sv. 1, 800.
[1590] Miho DEMOVIĆ: *Glazba i glazbenici na području bivše Dubrovačke Republike za vrijeme austrijske uprave (1814. – 1918.)*, Udruga „Stara dubrovačka glazba“, Dubrovnik 2015, 208-209 i 287; Vjera KATALINIĆ – Stanislav TUKSAR: Glazbena zbirka katedrale, u: Katarina HORVAT-LEVAJ (ur.): *Katedrala Gospe Velike u Dubrovniku*, Gradska župa Gospe Velike – Institut za povijest umjetnosti, Dubrovnik – Zagreb, 2014, 385 i 387.

okolice „Dub“.[1591] Njegova sestra Jelena (1878. – 1927.) predavala je na Učiteljskoj školi u Dubrovniku. Bila je dugogodišnja predsjednica Narodne ženske zadruge u Dubrovniku. U povodu njezine smrti prigodnice su objavili književnici Ivo Vojnović i Vid Vuletić Vukasović. Portret njezine sestre Ike, koji je 1887. naslikao Mato Celestin Medović, čuva se u Umjetničkoj galeriji u Dubrovniku. Stijepo (Stefi) Bizzaro od kojeg je otkupljen stolni klavir, po zanimanju liječnik, također je bio Lujin sin. Rod je u Dubrovniku i u Orebiću izumro; tamo je posljednja iz obitelji bila Tereza, udana Krelić (1827. – 1882.). Potomci Ivana, još jednog Lujinog sina, živjeli su u Beču. Osim stare obiteljske kuće u Stankoviću (koja je izgorjela za vrijeme Drugog svjetskog rata) i kuće u Orebiću (prodana 1830-ih), posjedovali su palaču u Dubrovniku (palača Skočibuha-Bizzarro), ljetnikovac kod Komolca u Rijeci dubrovačkoj te ljetnikovac u Brsečinama.[1592]

Stolni klavir pripadao je inventaru ljetnikovca u Brsečinama, naselju smještenom 22 kilometra sjeverozapadno od Dubrovnika, između Trstenog i Slanog. Vjerojatno ga se prenosilo i u druge obiteljske posjede. Brsečine su u vrijeme Dubrovačke Republike bile omiljeno odmaralište dubrovačke vlastele pa se tako u brsečinskoj uvali nalazi ljetnikovac Cvijete Zuzorić sagrađen u 16. stoljeću, a iznad uvale utvrđeni ljetnikovac obitelji Bizzaro iz 17. stoljeća. Ljetnikovac je vrsni primjer renesansne ladanjske arhitekture, koji svojim malim ugaonim kulama predstavlja jedan od rijetkih primjeraka utvrđenog ladanjskog objekta. U 18. stoljeću izvršene su neke pregradnje koje su ga donekle barokizirale.

39.3.3 Klavir (DUM KPM VR-82)

Dimenzije klavira su 140 x 225 x 93 cm. Korpus je izrađen od smrekovine i obložen orahovim furnirom. Stoji na tri masivne poligonalne noge. Ima konstrukciju s drvenim okvirom i tri željezne grede. Žice su ravne, a mehanika bečka. Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke su bijele boje (2,2 x 15,4 cm), a gornje crne (0,9 x 9,3 cm). Stalak za note izrezbaren je vegetabilnim motivima (lijevi unutarnji dio nedostaje). S njegove lijeve i desne strane su okrugla pomična postolja. Lira na kojoj su se nalazile dvije pedale nedostaje. Na sredini prednje plohe iznad klavijature nalazi se signatura „Concert Flügel / von Alois Kern / in Wien“, koja otkriva da je ovaj „koncertni klavir u obliku krila“ u Beču izradio Alois Kern. Lijevo i desno od signature su stilizirane medalje koje donose

[1591] Društvo za promicanje interesa Dubrovnika službeno je osnovano 1898. Ime mu se 1909. promijenilo u Društvo za unapređenje Dubrovnika i okolice, a 1921. u Društvo za razvitak Dubrovnika i okolice „Dub“. Od 1984. djeluje pod nazivom Društvo prijatelja prirode „Dub“, koje nosi i danas.
[1592] Miljenko FORETIĆ: Bizar (Bizzarro), u: Nikica KOLUMBIĆ (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 1983, sv. 1, 794-796.

detalje o izložbi na kojoj je majstor sudjelovao i nagradi koju je osvojio. Lijeva medalja nosi natpis „Silberne Medaille“ („Srebrna medalja“). Usporedom s natpisima na drugim Kernovim instrumentima, na kojima piše „Silberne Medaille / Paris“ („Srebrna medalja / Pariz“), možemo zaključiti da se ovo odnosi na Svjetsku izložbu u Parizu 1867. U desnoj medalji je napisano „Auszeichnung 1867“ („Nagrada 1867.“), što predstavlja nastavak lijeve medalje i potvrđuje godinu održavanja izložbe. Klavir je sagrađen 1867. ili neposredno nakon toga. Kernovi instrumenti nastali u narednom desetljeću nose podatke o novim uspjesima koje je postigao na Svjetskim izložbama u Beču 1873. („Weltausstellung 1873 / Verdienst Medaille“) i Parizu 1878. („Wetausstellung 1878“ ili „Exposition Universelle Internationale 1878“).

Na glasnjači ovog klavira je sljedeći natpis: „Ausgezeichnet mit der silbernen Preis-Medaille / im Jahre 1867. / Alois Kern / Piano-Forte-Fabrik / in Wien / V. B. Margarethen, Zentagasse No 12 / W. 886“. Uz pretpostavku da se „V. B. Margarethen“ odnosi na „5. Bezirk Margareten“, to znači „Nagrađen srebrnim medaljama 1867. godine / Alois Kern / tvornica klavira / u Beču / okrug Wien V. Margareten, Zentagassen 12 / djelo broj 886“. Natpisi na Kernovim instrumentima o nagradama koje je osvojio i adresi na kojoj je djelovao za sada su jedini podaci koji se sa sigurnošću mogu povezati s njime. O ovom graditelju nisam ništa pronašla ni u glazbenim enciklopedijama[1593] ni u bazi podataka o austrijskim graditeljima klavira.[1594] U *Atlasu klavirskih brojeva* navedeno je samo da je bio aktivan do 1900. godine.[1595] Njegovu je radionicu naslijedio Josef Hnátay, čiji klaviri iznad klavijatre nose natpis „Josef Hnátay vorm[alig] Alois Kern“ („Josef Hnátay ranije Alois Kern“), a na glasnjači „Josef Hnátay / Piano-Fabrik / Wien“ („Josef Hnátay / tvornica klavira / Beč“). On je bio aktivan od 1906. do 1929. godine.[1596] Korpus ovog klavira je u dobrom stanju s obzirom na to da ga je 2015. obnovio preparator za drvo Željko Ćatić. Obnova je obuhvaćala podljepljivanje furnira, rekonstrukciju nedostajućih dijelova i obnovu politure. Međutim, mehanika je u lošem stanju. Na klavijaturi kod većeg broja donjih tipaka nedostaju oblozi. Svakako bi ga trebalo do kraja restaurirati i osposobiti za muziciranje.

Klavir je pripadao dubrovačkoj sopranistici Dori Trojanović. U njezinu domu na Lapadskoj obali često ju je posjećivao i na klaviru pratio poljski skladatelj, dirigent i glazbeni pisac Ludomir Michał Rogowski (1881. – 1954.),[1597] koji je od 1926. do smrti djelovao u Dubrovniku (od 1939. u samostanu sv. Jakova). U listu *Dubrovnik* od 27. veljače 1937.

[1593] Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*
[1594] Facteurs de pianos en Autriche, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_k.htm. Pristup: siječanj 2018.
[1595] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 165.
[1596] *Ibid.*, 145.
[1597] Zahvaljujem Ileani Grazio (1934. – 2020.), s kojom sam razgovarala u veljači 2018., na ovim detaljima. I. Grazio radni je vijek provela kao profesorica hrvatskog jezika i glazbene kulture u Osnovnoj školi Lapad.

zabilježeno je da su dvoje umjetnika nastupili na svečanoj akademiji Matice srpske u Dubrovniku, priređenoj u spomen na stotu godišnjicu smrti ruskog pjesnika Aleksandara Sergejeviča Puškina (1799. – 1837.). Puškinova večer održana je 20. veljače 1937. u dvorani Dubrovačkog srpskog pjevačkog društva „Sloga“ u palači Gozze-Gučetić (Stari teatar) u ulici Od puča. O nastupu Dore Trojanović i Rogowskog je zapisano: „Sonornošću divnog glasa, dobro školovanog soprana i umjetničkim predavanjem zanijela je mnogobrojnu publiku. Izvrstan pratilac na klaviru bio je naš učitelj g. Mo L. M. Rogowski.“[1598] U istom listu od 1. veljače 1941. zabilježeno je da je Dora Trojanović nastupila na plesnoj akademiji Dubrovačkog srpskog pjevačkog društva „Sloga“ u hotelu *Imperijal* (danas *Hilton Imperial Dubrovnik*), povodom proslave blagdana sv. Save,[1599] ujedno i zaštitnika društva.[1600] Osim ovih nastupa, za sada nije bilo moguće provjeriti ili pronaći druge podatke o Dori Trojanović.

Nakon njezine smrti klavir je posredovanjem dubrovačke pijanistice Marije Grazio (1910. – 2002., koja je s bratom Ferdom Graziom (1912. – 1998.) od 1945. do 1986. svirala u Dubrovačkom klavirskom duu, dospio u vlasništvo skladateljice Mirjane Živković.[1601] Ona je u Zatonu Velikom kod Dubrovnika imala kuću. Budući da je bilo preskupo da ga popravlja, odlučila ga je 1988. darovati Kulturno-povijesnom muzeju.[1602] Mirjana Živković (1935. – 2020.) diplomirala je i magistrirala kompoziciju na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu. Kao stipendistica francuske vlade usavršavala se u Parizu kod Oliviera Messiaena te Fontainebleauu kod Nadije Boulanger. Od 1964. do 1976. predavala je harmoniju, kontrapunkt, glazbene oblike i vježbe iz kompozicije u Muzičkoj školi Josip Slavenski u Beogradu. Od 1976. na Fakultetu muzičke umetnosti predavala je harmoniju s harmonijskom analizom i metodiku teorijske nastave. Od 1998. do 2001. bila je pročelnica Katedre za teorijske predmete.[1603] Autorica je orkestralne, solističke, komorne, vokalno-instrumentalne i zborske glazbe.[1604] Posebno je bila angažirana oko sređivanja ostavštine i otvorenja *Legata Josipa Slavenskog* u Beogradu 1983. Riječ je o memorijalnoj sobi u kojoj se čuva jedan dio ostavštine skladatelja Josipa Štolcera Slavenskog (drugi dio se čuva u Memorijalnoj zbirci Slavenski u Muzeju Međimurja Čakovec, koja je obrađena i u ovome radu).

Klavir je smješten u Raguzini, nekadašnjem tajništvu Dubrovačke Republike. Naime, jačanje državnog suvereniteta Dubrovačke Republike, razvoj njezine upravne strukture i

---

[1598] ***: Puškinovo veče, *Dubrovnik*, 24 (27. veljače 1937.) 4, 7.
[1599] Savindan ili Dan sv. Save obilježava se 14. siječnja po julijanskom kalendaru, odnosno 27. siječnja po gregorijanskom.
[1600] ***: Proslava sv. Save, *Dubrovnik*, 28 (1. veljače 1941.) 5, 4.
[1601] Zahvaljujem Ileani Grazio na ovim detaljima.
[1602] Zahvaljujem Mirjani Živković na ovim detaljima.
[1603] Mirjana Živković kompozitor: Biografija, http://www.mirjanaz.com/biografija.html. Pristup: siječanj 2018.
[1604] Mirjana Živković kompozitor: Spisak dela, http://www.mirjanaz.com/spisakdela.html. Pristup: siječanj 2018.

dinamične gospodarske prilike uvjetovala su razvoj administrativnih ureda. Prostorije notarske i kancelarske službe bile su u Kneževu dvoru smještene lijevo od glavnog ulaza. Pisarnice su se nalazile u prizemlju, na mjestu dostupnom strankama. Dubrovčani su ovdje dolazili zatražiti kakav dokument, sklopiti nagodbu, napraviti oporuku, podnijeti tužbu i slično. Pohranjivanju i čuvanju pisane građe posvećivala se trajna pozornost. O tome u Raguzini svjedoče i veliki drveni ormari, koje je između 1786. i 1798. izradio stolar Ivan Rudenjak, a oslikao tadašnji državni slikar Andrija Pignatelli. Danas se prostor Raguzine koristi za održavanje sastanaka, predavanja i manjih skupova.

39.4 Skupina puhačkih instrumenata

Ova skupina broji 14 instrumenata što čini gotovo 3/4 od ukupnog broja glazbenih instrumenata u Zbirci varia. Zastupljeni su drveni i limeni puhački instrumenti. Drvene puhačke predstavljaju: blokflauta, piccolo flauta, poprečna flauta, oboa, četiri klarineta (jedan *in B*, dva *in D*, jedan *in Es*) i fagot. Rog s ventilima i fanfare (četiri u jednoj kutiji) predstavnici su limenih puhačkih instrumenata. Najstariji instrumenti iz ove skupine su oboa Wolfganga Küssa i klarinet *in D* nepoznatoga graditelja (DUM KPM VR-65), nastali u prvoj trećini 19. stoljeća. Najnovijeg su datuma fanfare izrađene u Rimu 1938. Ostali su instrumenti nastali od prve polovice 19. do početka 20. stoljeća, što je bilo vrijeme austrijske uprave u Dubrovniku. Kod nekih mjesto podrijetla nije poznato. Kod onih kod kojih je poznato, može se svesti na zajednički nazivnik, a to je područje Austro-Ugarske Monarhije. Instrumenti su izrađeni u radionicama u Beču (Wolfgang Küss), Kraslicama (*Johann Michl & Sohn*, Willy Köstler, sinovi Wenzela Stowassera) i Somboru (*Mayer*). Bili su namijenjeni komornom i orkestralnom muziciranju. Odabrana građa predstavljena je 1985. na već spomenutoj izložbi *700 godina orkestralnog muziciranja u Dubrovniku*: poprečna flauta, piccolo flauta, blokflauta, oboa, klarinet *in Es*, klarinet *in D* (DUM KPM VR-65) i fagot.

39.4.1 Blokflauta (DUM KPM VR-67)

Ova mala blokflauta izrađena je od ebanovine. Dugačka je 33 cm. Sastoji se od dvaju dijelova. Na kraju gornjeg dijela je metalni prsten. Ima šest rupica, jednu rupu glasnicu i četiri metalna poklopca. Nema signaturu na temelju koje bi se moglo odrediti ime graditelja i mjesto podrijetla. Vjerojatno je izrađena u prvoj polovici 19. stoljeća. Pohranjena je u drvenoj kutiji koja je izvana presvučena kožom, a iznutra samtom. Dobro je očuvana. Ime prijašnjeg vlasnika nije zabilježeno.

39.4.2 Piccolo flauta (DUM KPM VR-66)

Ova mala poprečna flauta izrađena je od ebanovine s metalnim prstenastim obručima. Dugačka je 32 cm. Sastoji se od dvaju dijelova. Ima šest rupica i šest poklopaca. Na vrhu glave nalazi se čep koji služi za stabilnost intonacije. Signatura „Willy Köstler / Graslitz Böhmen“, utisnuta iznad prve rupice, upućuje da je nastala u Kraslicama u radionici koju je vodio Willy (Nicolas) Köstler. O ovom graditelju stručna literatura za sada tek pruža podatak da je djelovao u Kraslicama između 1867. i 1897. Sudjelovao je na izložbama u Parizu 1867. i Beču 1873. godine.[1605] Violine nastale u ovoj radionici imaju naljepnicu „Willy Köstler / Musikinstrumenten- und Saiten-Fabrik / Graslitz Böhmen“, odnosno „Willy Köstler / tvornica glazbenih instrumenata i žicâ / Kraslice Češka“. Ova je piccolo flauta izrađena u drugoj polovici 19. stoljeća. Pohranjena je u drvenoj kutiji koja je izvana presvučena kožom, a iznutra crvenim baršunom. Dobro je očuvana. Darovao ju je 1968. dubrovački urar Karlo Gjurašić, koji je urarsku radionicu imao na sjevernoj strani Straduna.[1606] Karlo Gjurašić je Kulturno-povijesnom muzeju 1907. darovao vrijedan primjerak tabernakl noćnog sata (tzv. *notturna*; DUM KPM VR-15), koji je u Rimu 1666. izradio Pier Tommaso Campani.[1607] U prvoj polovici 20. stoljeća Karlo Gjurašić muzeju je darovao pet džepnih satova iz 17. i 18. stoljeća, koje su izradili istaknuti engleski, švicarski i austrijski majstori satnih mehanizama (John Bushman, William Diary, Josiah Emery, Jean Francois Bautte i Paulo Kandler).[1608] Satovi se, kao i glazbeni instrumenti, čuvaju unutar Zbirke varia Kulturno-povijesnog muzeja.

39.4.3 Poprečna flauta (DUM KPM VR-68)

Flauta je izrađena od ebanovine s metalnim prstenastim obručima. Dugačka je 69 cm. Ima dva dijela i šest rupica. Izduženom mehanikom i poklopcima podsjeća na klarinet. Na temelju signature „Joh. Michl / & Sohn / Graslitz“, koja je utisnuta iznad prve rupice, saznajemo da je nastala u radionici Johanna Michla i njegova sina Johanna Michla mlađeg u Kraslicama. Izrađivala je violine, viole, citre te drvene (flaute i klarinete) i limene puhačke instrumente (rogove, tenore, krilnice, kornete, trube, tube, trombone, helikone, eufonije). U Zbirci instrumenata Hrvatskoga glazbenog zavoda zabilježena su dva instrumenta iz ove radionice: viola (HGZ-G 7), koja nosi signaturu „Johann Michl & Sohn / Musik-

[1605] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 459.
[1606] Vedrana GJUKIĆ-BENDER: *Satovi iz Zbirke varije Kultuno-povijesnog muzeja – Dubrovački muzeji*, Dubrovački muzeji, Dubrovnik 2015, 24.
[1607] *Ibid.*, 26-28 i 42-43.
[1608] *Ibid.*, 28 i 80-84.

Instrumenten-Fabrik / in Graslitz, Böhmen / gegründet 1870“,[1609] te citra (HGZ-G bb), koja nosi signaturu „Johann Michl & Sohn / Graslitz, Böhmen“. Oba su primjerka nastala u zadnjoj trećini 19. stoljeća. U to razdoblje možemo datirati i ovu flautu. Dobro je očuvana. Kao i prethodno opisanu piccolo flautu, darovao ju je 1968. urar Karlo Gjurašić.

39.4.4 Oboa (DUM KPM VR-61)

Oboa je izrađena od svijetlog tvrdog drva s prstenastim rožnatim obručima. Dugačka je 61,5 cm. Sastoji se od četiriju dijelova. U uži kraj cijevi utaknut je pisak s dvostrukim jezičcem, a širi kraj završava zvonolikim proširenjem (lijevkom). Ima pet većih rupica, dvije manje postavljene jedna uz drugu, izdanak za palac te osam mjedenih poklopaca. Signatura „Küss / Wien / N 9“ („Küss / Beč / broj 9), iznad koje je nacrtana lira, otkriva da ju je u Beču izradio Wolfgang Küss (oko 1779. – 1834.).[1610] U Zbirci glazbenih instrumenata Švedskog muzeja izvedbenih umjetnosti u Stockholmu čuvaju se dvije Küssove oboe (inv. oznake M312 i M1466).[1611] Datirane su između 1820. i 1834. pa možemo pretpostaviti da je u to vrijeme nastao i dubrovački primjerak. Na lijevku ima utisnuto „Apathin C“ što bi moglo upućivati da je ova oboa *in C* nabavljena u Apatinu na sjeverozapadu Bačke (Vojvodina).

Otkupljena je od Antuna (Tonija) Gjivanovića (1882. – 1961.), osnivača, voditelja i dirigenta Crkvenog pjevačkog zbora dubrovačke katedrale. Njegov stariji brat bio je kanonik, povjesničar i kulturolog Niko Gjivanović (1876. – 1949.). Antun je s odličnim uspjehom 1900. završio gimnaziju u Dubrovniku te je započeo studij prava u Zagrebu. Diplomirao je u Grazu 1905. Nakon kraće prakse u rodnom gradu zaposlio se kao činovnik Ministarstva financija u Namjesništvu (pokrajinskoj vladi) u Zadru. Potom je službovao u Šibeniku, Benkovcu i Korčuli, a od travnja 1914. ponovno u Dubrovniku, u poreznoj vlasti.[1612] Nakon Prvoga svjetskoga rata zatražio je umirovljenje kako bi se mogao posvetiti glazbi.

Kao zborovođa i glazbenik djelovao u nekoliko dubrovačkih crkava (katedrali, sv. Vlahu, isusovačkoj crkvi). Bio je član više pjevačkih društava te se družio s pokretačima kulturnoga života u Dubrovniku u prvoj polovici 20. stoljeća. Zajedno s orguljašem, zborovođom i glazbenim pedagogom Franom Ledererom (1868. – 1931.) osnovao je 1926.

[1609] Detalji o radionici *Johann Michl & Sohn* opisani su kod te viole (HGZ-G 7).
[1610] U Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu čuva se njegov fagot nastao između 1820. i 1834. godine (HGZ 68). Za detalje o Wolfgangu Küssu usp. dio posvećen tom fagotu.
[1611] MIMO – Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_SMS_MM_POST_312; http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_SMS_MM_POST_1466. Pristup: siječanj 2018.
[1612] Ivan VIĐEN: Uz 50. obljetnicu smrti: Antun Gjivanović, *Naša Gospa: list katedralne župe – Dubrovnik*, 17 (2011) 45, 63.

Crkveni pjevački zbor pri dubrovačkoj katedrali te je bio njegovim stalnim ravnateljem.[1613] Za vrijeme Drugog svjetskog rata je Crkveni pjevački zbor pod vodstvom Antuna Gjivanovića bio jedini dubrovački pjevački zbor koji je redovito djelovao.[1614] Njegove skladbe čuvaju se u Glazbenom arhivu dubrovačke katedrale (RISM sigla HR-Dk): *Tebe Boga hvalimo* (HR-Dk XVIII/322); *Oslobodi me* (HR-Dk XLV/987); *Puče moj što učinih tebi* (HR-Dk XLVIII/1050); *Te Deum* (HR-Dk LVI/1221); *Oslobodi me* (HR-Dk LVII/1270); *Divnoj dakle* (HR-Dk LVII/1275); *Sveta Marijo, moli za nas* (HR-Dk LXII/1426b).[1615]

Autor je članka „Iz veselih dana 'hrv. dil. tamburaškog zbora' u Dubrovniku", koji je 1906. objavljen u časopisu *Tamburica*.[1616] Financijski je podupirao časopis *Sv. Cecilija*, u kojem je 1935. objavio članak „Uz desetogodišnjicu *Dubrovačke filharmonije*".[1617] Isti časopis donosi vijest o koncertu na kojem je 27. studenog 1938. uz Crkveni pjevački zbor i pod dirigentskim vodstvom Antuna Gjivanovića u dubrovačkoj katedrali, među ostalima, nastupila sopranistica Dora Trojanović:

> „*Crkveni Pjevački Zbor* u Dubrovniku priredio je dne 27. XI. [1938.] uz sudjelovanje *Gradskog turističkog orkestra* [kako se tada zvala Dubrovačka filharmonija, nap. V. V.] (dirigent J. Vl. [Josef Vlach] Vruticky] nabožni koncert s ovim programom: G. [Giovanni] Croce (1557. – 1609.): *O vos omnes* (mješ. zbor); G. Fr. Handel [Georg Friedrich Händel]: *Sit nomen Domini benedictum* (sopran gđica Dora Trojanović, zbor i orkestar); M. [Max] Welcker: *Božićno evangjelje po Luci* (sopran D. Trojanović, bas g. Pero Bošković i mješ. zbor); Ch. [Charles] Gounod: *Iudex* (orkestar) i A. [Antonio] Lotti (1667. – 1740.): *Regina coeli laetare* (mješ. zbor). Kao obično bio je na harmoniju o. dr. Jordan Kuničić, a dirigent je bio Antun Gjivanović."[1618]

39.4.5 Klarinet in D (DUM KPM VR-65)

Klarinet *in D* (što znači da tonovi zvuče za veliku sekundu više od onog što piše) izrađen je od svijetlog tvrdog drva. Dugačak je 47 cm. Sastoji se od pet dijelova: usnika, bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Ima sedam rupica i četiri mjedena poklopca. Nema signaturu koja bi otkrila detalje o graditelju i mjestu podrijetla. Vjerojatno je nastao u prvoj trećini 19. stoljeća. Dobro je očuvan. Ime prijašnjeg vlasnika nije zabilježeno.

[1613] *Ibid.*, 63.
[1614] Ileana GRAZIO: Vrijedna obljetnica: [80 godina Dubrovačkog simfonijskog orkestra (1925. – 2005.)], *Dubrovnik*, 17 (2006) 1/2, 310.
[1615] Miho DEMOVIĆ: *Popis muzikalija Katedrale u Dubrovniku*, nepaginirani rukopis, Dubrovnik 1964. (inventarna knjiga INV-40 Dk). Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/2068. Pristup: siječanj 2018. Usp. i Vjera KATALINIĆ – Stanislav TUKSAR: *op. cit.*, 385-386.
[1616] Antun GJIVANOVIĆ: Iz veselih dana 'hrv. dil. tamburaškog zbora' u Dubrovniku, *Tamburica*, 3 (1906) 7, 29-30. Isti je članak objavljen i u pravaškom političkom tjedniku *Crvena Hrvatska*, 16 (12. srpnja 1906.) 28, 2-3.
[1617] Antun GJIVANOVIĆ: „Uz desetogodišnjicu *Dubrovačke filharmonije*", *Sv. Cecilija*, 29 (1935) 2, 39-40.
[1618] Cit. ***: Razne vijesti: Crkveni Pjevački Zbor u Dubrovniku, *Sv. Cecilija*, 32 (1938) 6, 190.

39.4.6 Klarinet in D (DUM KPM VR-63)

Klarinet *in D* izrađen je od ebanovine. Dugačak je 47,5 cm. Sastoji se od pet dijelova: usnika, bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Ima sedam rupica, izdanak za palac te šest mjedenih poklopaca. Na vrhu gornjeg dijela nalazi se slabo vidljiva signatura „Mayer / Zombor D“, koja upućuje da je ovaj klarinet *in D* nastao u radionici *Mayer* u Somboru (mađ. Zombor) na sjeverozapadu Bačke (Vojvodina, Srbija). O njoj u stručnoj literaturi za sada nije bilo moguće pronaći podatke.[1619] Vjerojatno je izrađen u drugoj polovici 19. stoljeća. Dobro je očuvan, osim što mu nedostaje ligatura. Ime prijašnjeg vlasnika nije zabilježeno.

39.4.7 Klarinet in Es (DUM KPM VR-64)

Klarinet *in Es* (što znači da tonovi zvuče za malu tercu više od onog što piše) izrađen je od ebanovine. Dugačak je 45,5 cm. Sastoji se od pet dijelova: usnika, bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Ima sedam rupica, izdanak za palac te šest mjedenih poklopaca. Kod ovog je klarineta signatura „Mayer / Zombor / Es“ jasno vidljiva na gornjem i donjem dijelu te na lijevku. Nastao je stoga u radionici *Mayer* u Somboru, također vjerojatno u drugoj polovici 19. stoljeća. Dobro je očuvan, a na usniku ima metalnu ligaturu i poklopac. Ime prijašnjeg vlasnika ni kod ovog klarineta nije zabilježeno, ali se može pretpostaviti da ga je svirao isti glazbenik kao i prethodno opisani klarinet *in D* te da su zajedno nabavljeni.

39.4.8 Klarinet in B (DUM KPM VR-62)

Klarinet *in B* izrađen je od ebanovine. Dugačak je 64 cm. Sastoji se od pet dijelova: usnika, bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Na kraju svakog dijela su prstenasti metalni obruči. Ima sedam rupica, izdanak za palac i devet mjedenih poklopaca. Na zadnje dvije rupice su metalni prstenovi. Oni služe da se pokrivanjem rupice preko poluge zatvori i koja druga rupica radi boljeg ugađanja tona. Na temelju signature „Joh. Michl / & Sohn / Graslitz“, koja je utisnuta na donjem dijelu, saznajemo da je nastao u već spomenutoj radionici Johanna Michala i sina u Kraslicama. Izrađen je u zadnjoj trećini 19. stoljeća. Osim što je usnik malo oštećen, dobro je očuvan. Ime prijašnjeg vlasnika nije zabilježeno.

39.4.9 Fagot (DUM KPM VR-60)

Fagot je izrađen od tamnog tvrdog drva. Ukupno je dugačak 128 cm. Sastoji se od pet dijelova: esa (metalne cjevčice u obliku slova S, koja na jednom kraju ulazi u krilo, a na

[1619] William WATERHOUSE: *op. cit.*

drugom kraju ima usnik s dvostrukim jezičcem), glave, srednjeg dijela, koljena u obliku slova U i krila. Ima mjedene prestenaste obruče (na vrhu glave od bjelokosti), osam rupica i sedam mjedenih poklopaca. Nema signaturu na temelju koje bi se moglo odrediti ime graditelja i mjesto podrijetla. Vjerojatno je nastao sredinom 19. stoljeća. Dobro je očuvan. Kao i oboa Wolfganga Küssa (DUM KPM VR-61), otkupljen je od Antuna Gjivanovića.

39.4.10 Rog s ventilima (DUM KPM VR-140)

Rog s ventilima izrađen je od mjedenog lima. Dugačak je 49 cm, a promjer lijevka je 29 cm. Rub lijevka je posrebren i uokviren zrnatim ukrasima. Ima tri puta kružno uvijenu cijev i tri ventila. Na temelju signature „W. Stowasser's Söhne / Graslitz" (Sinovi W. Stowassera / Kraslice") možemo odrediti ime radionice i mjesto podrijetla. Prvi graditelj iz ove obitelji bio je Wenzel Stowasser (1803. – 1862.), koji je radionicu u Kraslicama osnovao 1824. Nakon njegove smrti posao su nastavili njegovi sinovi: Josef, Julius, Richard, Adolf i Johann (János). Josef Stowasser (1826. – 1908.) se u mladosti preselio iz Kraslica u Beč. Tamo je naukovao i djelovao do 1850., kada se vratio u Kraslice. Bio je glavni upravitelj radionice te je uvelike pridonio njezinu širenju. Julius Stowasser (1837. – 1900.) osim u radionici bio je aktivan i kao kapelnik vatrogasne limene glazbe u Kraslicama. Richard Stowasser (1848. – 1910.) je radionicu u Kraslicama napustio 1900. Adolf Stowasser stariji (1842. – 1893.) osnovao je vlastitu radionicu u Grazu 1874. godine.[1620] Nakon njegove smrti preuzeo ju je sin Adolf Stowasser mlađi (1865. – 1928.).[1621] Johann (János) Stowasser (1846. – 1923.) osnovao je 1867. vlastitu radionicu u Pešti (od 1873. Budimpešti).[1622] Na Svjetskoj izložbi u Parizu 1900. nagrađen je zlatnom medaljom.[1623] U Kraslicama su, dakle, od braće Stowasser djelovali Josef, Julius i Richard. Iznad signature se nalaze dva izblijedljela grba: Austro-Ugarske Monarhije (habsburški dvoglavi orao) i Italije (vladajuće savojske dinastije).

[1620] U Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu čuva se bas trombon Adolfa Stowassera starijeg (HGZ 53), nastao u Grazu između 1874. i 1893. U Glazbenoj zbirci Kulturno-povijesnog odjela Muzeja grada Šibenika čuva se njegov fagot iz istog razdoblja (KPO 2717).

[1621] U Zbirci odora Hrvatskog povijesnog muzeja u Zagrebu čuvaju se četiri počasne vojničke spomen-trube Adolfa Stowassera mlađeg nastale u Grazu su 1916. godine (HPM/PMH-83641, HPM/PMH-25842, HPM/PMH-32979, HPM/PMH-32980). U Glazbenoj zbirci Muzeja grada Pazina čuva se njegova tuba nastala 1910-ih ili 1920-ih (MGP 5205). U Zbirci suvremene povijesti Muzeja grada Trogira čuva se njegova tuba nastala oko 1920. (MGT-323). U Zbirci Vladimira Malančeca Muzeja grada Koprivnice čuva se violina nastala u njegovoj radionici početkom 20. stoljeća (MAL-177).

[1622] U Tehničkoj zbirci Odjela suvremene povijesti Muzeja Brodskog Posavlja u Slavonskom Brodu čuva se mali bubanj Johanna Stowassera (MBP-30673), nastao u Budimpešti vjerojatno početkom 20. stoljeća. U Zbirci oružja i vojne opreme Muzeja Slavonije u Osijeku čuva se signalna truba Johanna (Jánosa) Stowassera nastala u Budimpešti u isto vrijeme (MSO-P-2602).

[1623] Christian FASTL: Stowasser (Stohwasser), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Stowasser_Familie.xml. Pristup: siječanj 2018.

Budući da je braći Stowasser pravo isticanja carskoga grba bilo dopušteno od 1895., možemo odrediti da je rog nastao između 1895. i 1908. (smrti Josefa Stowassera). Osim što je lijevak malo nagnječen, dobro je očuvan. Ime prijašnjeg vlasnika nije zabilježeno.

39.4.11 Fanfare (DUM KPM VR-69/1-4)

Fanfare ili fanfarske trube pripadaju tipu prirodne trube što znači da nemaju ventila, a na njima se mogu izvoditi samo tonovi alikvotnog (parcijalnog) niza. Zbog svoje duge uske cijevi i malog lijevka podsjećaju na trube koje su u renesansi, kao dio *haut musique*, odnosno glasne glazbe, korištene u ceremonijama na otvorenom, povorkama, vjenčanjima, dvorskim plesovima i zabavama. Fanfare o kojima je ovdje riječ izrađene su od srebra. Sastoje se od dvaju dijelova koji se sastavljaju utiskivanjem. Ukupna duljina iznosi 135 cm (duljina s usnikom 137,5 cm), a promjer lijevka 12,7 cm. S obzirom na usku dugačku cijev možemo pretpostaviti da su imale svijetli i prodorni ton. Vanjski rub lijevka ukrašen je cizeliranom bordurom.[1624] Između bordure nalazi se natpis „Libertas / MCMXXXVIII“. Iznad nje je stilizirani vegetabilni obrub, a sličan je motiv i na vrhu donjeg dijela cijevi. Iznad toga je grb Dubrovačke Republike. Čuvaju se u kutiji dimenzija 75,5 x 44,5 x 15,5 cm. U kutiji se nalaze četiri komada fanfara. Jednake su, a njihovi gornji i donji dijelovi povezani su brojevima utisnutima na vrhu donjeg i dnu gornjeg dijela (1, 2, 3, 4). Na temelju toga možemo zaključiti da ih se moglo čuti u komornom sastavu, odnosno kvartetu od četiri svirača. Dobro su očuvane, osim što je srebro korodiralo. U muzeju je u planu njihovo poliranje.

Fanfare je u Rimu 1938. dao izraditi i muzeju darovao Božo Glavić (1891. – 1972.), zaslužni dubrovački muzealac i prvi voditelj Kulturno-povijesnog muzeja (tada Kulturno-historijskog odjela). U rodnom Dubrovniku završio je osnovnu školu i klasičnu gimnaziju. U Zagrebu je studirao pravo i teologiju. U Rimu je studirao povijesti umjetnosti i doktorirao 1936. s tezom o Kneževu dvoru u Dubrovniku.. Od 1949. do 1972. bio je voditelj Kulturno-historijskog odjela. Od 1935. bio je član Društva za razvitak Dubrovnika i okolice „Dub“.[1625] Bio je jedan od pokretača Dubrovačkih ljetnih igara 1950. godine.[1626]

Kao reminiscencija na renesansne trube i povijesno značenje slobode za Dubrovnik – koju i same slave, izrađene su 1938. ove fanfare. Pojam „slobode“ (*libertas*) bio je jedan od ključnih motiva u tradiciji starog Dubrovnika. Javlja se već u najstarijim zapisnicima dubrovačkih vijeća iz prve polovice 14. stoljeća. U osnovi „sloboda“ znači privilegij –

[1624] Cizeliranje je postupak izrade crteža na metalnoj površini i umjetnička dorada lijevanih, kovanih i drugih metalnih predmeta s pomoću maloga dlijeta i čekića.
[1625] Vedrana GJUKIĆ-BENDER: Današnja kulturna namjena Kneževa dvora, 278.
[1626] *Ibid.*, 283.

oslobođenost od uobičajenih obaveza, odnosno autonomiju dodijeljenu od neke više vlasti. Osim toga, „sloboda“ se u zapisnicima dubrovačkih vijeća spominjala u formulacijama kada je jedno komunalno tijelo, uglavnom Veliko vijeće ili Senat, zadužilo neko drugo, najčešće Malo vijeće ili specifične *oficijale*, da izvrši neku konkretnu zadaću. U takvim odredbama „sloboda“ označava ovlaštenje da se izvrši konkretan politički čin. Ova dva tumačenja riječi „sloboda“ – *libertas* kao povlastica ili kao ovlaštenje za konkretnu akciju dano od višeg komunalnog tijela – javljaju se u dubrovačkim dokumentima sve do pada Republike.[1627]

„Sloboda“ tijekom prve polovice 14. stoljeća nije predstavljala samo odsustvo vanjskog utjecaja u vladavini gradom i njegovu neovisnost, nego je označavala i život pod republikanskim institucijama. „Sloboda“ je bila moguća samo u republikanskom poretku, koji je kroz svoje institucije omogućavao većini ljudi da žive u sigurnosti i miru, a privilegiranoj vlasteoskoj manjini i da svoju „slobodu“ realizira kroz sudjelovanje u političkom životu grada. U razdoblju humanizma *libertas* postaje temom nove vrste „govornika“, poput dubrovačkih filozofa, povjesničara ili pjesnika. O njoj se govori kada se pokušava glorificirati Dubrovnik, u ceremonijalnim prigodama poput javnih govora ili u literaturi s ciljem slavljenja grada.[1628] U prvoj polovici 15. stojeća „sloboda“ grada počela se javljati kao važan motiv u likovnosti, historiografiji i hagiografiji. Dobila je svoje simbole, da bi u konačnici i sama postala simbolom grada. Ovaj proces najjasnije se pokazuje na dva zaštitnika ili čak personifikacije dubrovačke *libertas*: Orlanda i Vlaha.[1629]

39.5 Skupina trzalačkih instrumenata

Trzalački instrumenti zastupljeni su s dva primjerka: harfom i gitarom. Zajedničko im je da su nastali u Dubrovniku te da su se upotrebljavali za izvođenje komorne glazbe. Harfu je 1790. izradio Antonio Bertolini. Uz fortepijano Antona Waltera jedini je instrument iz fundusa Kulturo-povijesnog muzeja koji potječe iz razdoblja prije pada Dubrovačke Republike te jedini koji je u tom razdoblju nastao na domaćem području. Gitaru je 1828. izradio Antonio Bino. Bertolinijevo prezime daje naslutiti da je podrijetlom bio Talijan, ali nije isključeno ni da se radi o Dubrovčaninu. S druge strane, zahvaljujući podacima pronađeima u matičnim knjigama rođenih, vjenčanih i umrlih, sa sigurnošću možemo ustvrditi da je Bino podrijetlom bio Talijan.

[1627] Lovro KUNČEVIĆ: O dubrovačkoj Libertas u kasnom srednjem vijeku, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, 46 (2008), 12.
[1628] *Ibid.*, 16-17.
[1629] *Ibid.*, 31.

39.5.1 Harfa (DUM KPM VR-56)

U Glazbenoj dvorani Kneževa dvora čuva se rijedak primjerak jednoredne dijatonske harfe s kukama. Dimenzije su joj 145 x 60 cm, a širina glasnjače je od 11 do 25,5 cm. Na glasnjači ima otvore za 34 žice, a na vratu šest metalnih kuka pomoću kojih su se žice za tonove B i F povisivale za pola tona. Nema pedala. Prednji stup je jednostavnog izgleda i bez ukrasa. Vrat je ukrašen vegetabilnim uzorcima. Na gornjoj strani rezonantne kutije ima šest otvora u obliku zvijezdica.[1630] Podnožje nedostaje pa ne može stajati uspravno. U unutrašnjosti najdonje zvjezdice na lijevoj strani (gledano od svirača) nalazi se cedulja sa signaturom „Antonio Bertolini / fecit Ragusa 1790“, koja otkriva da ju je u Dubrovniku 1790. izradio Antonio Bertolini (? – ?). On se u računskim knjigama iz 1800., 1801. i 1805. spominje kao svirač violine u Kneževu dvoru. Prezime daje naslutiti da je podrijetlom bio Talijan, koji je u Dubrovnik došao možda s nekom opernom družinom, ali nije isključeno ni da se radi o Dubrovčaninu ili naturaliziranom građaninu Dubrovnika. Imao je dva sina: Josipa (oko 1776. – 1852.) i Andriju (1791. – 1854.).[1631] Miho Demović je o Bertoliniju zapisao:

> „Kako je manje prikladno da roditelji sele iz jedne države u drugu dok imaju malodobnu djecu, manje je vjerojatno da je Bertolini, ukoliko je po podrijetlu Talijan, doselio u Dubrovnik s obitelji, pa bi trebalo dopustiti u tom slučaju mogućnost da se u Dubrovniku oženio negdje oko godine 1775. Bilo kako bilo, njegovo je djelovanje u Dubrovniku koncem 18. i početkom 19. stoljeća dokazano. Njegov glazbeni opus i jedan od rijetko sačuvanih glazbenih instrumenata iz razdoblja opstojanja Dubrovačke Republike obvezuje nas da ga zapamtimo kao jednog od izuzetnih promicatelja stare dubrovačke glazbene kulture.“[1632]

Osim što je bio graditelj harfe i violinist, bavio se i skladanjem. U Glazbenom arhivu franjevačkog samostana Male braće čuvaju se četiri njegove skladbe: dvije vokalno-instrumentalne i dvije instrumentalne. Riječ je o ariji *Sereno raggio* (HR-Dsmb 16/564), cavatini[1633] *Ma tu tremi* (HR-Dsmb 16/565) te kvartetu za dvije violine, gitaru i violončelo, odnosno za gitaru, violinu, violu i kontrabas – *Quartetto (in C). Per due Violini, Chitarra e Violoncello* (HR-Dsmb 16/566) i *Quartetto (in C). Per Chitarra, Violino, Viola e Basso* (HR-Dsmb 16/567). Cavatina je sačuvana u obliku partiture, a ostale tri skladbe su sačuvane samo u obliku dionica.[1634]

[1630] Rajka DOBRONIĆ-MAZZONI: *Harfa*, 40 i 42; Rajka DOBRONIĆ-MAZZONI: *Vječna harfa: glazbeni i kulturnopovijesni pregled*, 95-96.
[1631] Miho DEMOVIĆ: *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od polovine XVII. do prvog desetljeća XIX. stoljeća*, 226.
[1632] Cit. *ibid.*, 226.
[1633] Cavatina je u operama i oratorijima 18. i 19. stoljeća naziv za kraći solistički odlomak, srodan ariji, ali od nje jednostavniji, oblikovan poput dvodijelne ili trodijelne pjesme.
[1634] ***: *Popis muzikalija arhiva Franjevačkog samostana Male braće u Dubrovniku: kataložne kartice A-F*, nepaginirani strojopis, s. l., s. a. (inventarna knjiga INV-25a Dsmb/Dfs I). Digitalna zbirka Hrvatske akademije

Harfu je darovala Marija Račeta (1905. – 1995.) iz Dubrovnika, nasljednica istaknute dubrovačke obitelji tiskara, nakladnika i grafičara Martecchini, podrijetlom iz Venecije. Antun (Antonio) Martecchini (? – 1835.) najprije je radio u Kotoru, a u Dubrovniku je 1802. preuzeo tiskaru Mlečanina Andrije (Andreje) Trevisana (1751. ili 1752. – 1801.). On ju je vodio od 1788., naslijedivši prvog dubrovačkog tiskara Carla Antonija Occhija (? – 1787.), Mlečanina koji ju je pokrenuo 1783. Antun Martecchini je u 33 godine tiskarskog rada izdao gotovo tri stotine naslova. Prvo djelo koje je tiskao bilo je *Notizie istorico-critiche sulle antichità, storia e letteratura de' Ragusei* (dva sveska, 1802. – 1803.) filologa i povjesničara Francesca Marije Appendinija (1768. – 1837.; brata Urbana Appendinija), do tada najcjelovitije napisano sintetsko književno-kulturno djelo o Dubrovniku.[1635] Objavio je drugi i treći dio latinsko-talijansko-hrvatskog rječnika (*Rječosložje slovinsko-italijansko-latinsko*, dva sveska, 1806.; *Vocabolario italiano-illirico-latino*, dva sveska, 1810.) dubrovačkog jezikoslovca Joakima Stullija (1730. – 1817.). Ključno djelo koje je Martecchinijeva tiskara izdala 1826. bio je Gundulićev ep *Osman* u tri sveska, do tada dostupan samo u rukopisu. Objavio je i druga Gundulićeva djela: *Suze sina razmetnoga* (1828. i 1838.), *Ljubovnik sramežljivosti* (1829.) i *Dubravka* (1837.).[1636]

Tiskaru je 1835. preuzeo Antunov sin Petar Frano (Pier Francesco) Martecchini (1806. – 1900.). Najznačajnije djelo objavljeno u njegovoj tiskari bilo je *Galleria di Ragusei illustri* (*Galerija slavnih Dubrovčana*) iz 1841. Riječ je o bogato opremljenoj mapi (albumu) s portretima, izrađenima u Veneciji prema Martecchinijevim crtežima, kao i tekstovima o glasovitim Dubrovčanima, koje su napisali talijanski književnici i povjesničari, ali i nekolicina učenih Dubrovčana.[1637] *Galerija* sadrži 24 životopisa s litografskim portretima.[1638]

---

znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/2074. Pristup: siječanj 2018. Usp. i Marinela RUSKOVIĆ-KRIŠTIĆ: *Djela dubrovačkih skladatelja u razdoblju od 1750. do 1850. u glazbenom arhivu samostana Male braće u Dubrovniku: anotirani katalog*, Muzička akademija u Zagrebu, Zagreb 2001. (diplomski rad pohranjen u knjižnici Muzičke akademije u Zagrebu pod signaturom DR 1579), 30-31 i 134-136.

[1635] Vesna ČUČIĆ: Prvi tiskari u Dubrovniku s popisom tiskane građe, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 48 (2005) 3/4, 124.

[1636] *Ibid.*, 125-126.

[1637] *Ibid.*, 127.

[1638] Portretirane su sljedeće osobe: Đuro Baglivi, Anselmo Banduri, Nikola Bunić Vučić, Ruđer Bošković, Mikelanđelo Bosdari, Marino Kaboga, Ilija Crijević, Serafin Crijević, Rajmund Kunić, Sebastian Dolci, Đuro Ferić, Faustin Galjuf, Marin Getaldić, Ignjat Đurđević, Ivan Gundulić, Stjepan Gradić, Jakov Palmotić, Junije Palmotić, Dinko Ranjina, Džono Restić, Benedikt Rogačić, Dinko Zlatarić, Benedikt Stay i Bernard Zamanja. Njima su još dodani portreti Dionizija Remedellija i Cvijete Zuzorić bez životopisa. Budući da je djelo posvećeno generalu Bernardu Kabogi, na samome je početku i njegov portret. Usp. Vinko FORETIĆ: Dubrovački tiskar i knjižar 19. stoljeća Petar Franjo Martecchini kao crtač, akvarelist i ljubitelj starina, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 10 (1957), 234-242.

Antun Martecchini, sin Petra Frana Martecchinija i njegove supruge Kunigunde, posvetio se sudskoj karijeri. Bio je istaknuti dubrovački sudac, pravnik i pravni pisac.[1639] U Državnom arhivu u Dubrovniku, smještenom u palači Sponza, pohranjen je autograf njegove skladbe *Cara da Dio*, op. 12 (HR-Dha II/48). Riječ je o koračnici za orgulje ili klavir, nastaloj na Hvaru 25. ožujka 1865. godine („Lesina, li 25 Maggio 1865“).[1640] Svirao je violinu, violu i violončelo, a povremeno je ravnao zborom i limenom glazbom. Pjevao je prigodne pjesme na talijanskom i hrvatskom, koje je ponekad potpisivao s *Davorić* (kroatizirano prezime Martecchini od Mart – u slavenskoj mitologiji bog rata Davor). Preveo je *Imovinski zakonik Kneževine Crne Gore* Baltazara Bogišića iz 1888. na talijanski jezik. Njime su se, na temelju običajnog prava Crnogoraca, uređivali imovinsko-vlasnički odnosi u Crnoj Gori sve do 1946. godine.[1641] Antunov sin Baldo (1878. – 1933.), otac Marije Račeta,[1642] bio je liječnik i političar. Njegova supruga bila je Pave Martecchini (rođ. Svilokos; 1870. – 1947.), kćer Nikole i Marije Ane Svilokos (rođ. Gjenero).

Harfa je predstavljena 1985. na izložbi *700 godina orkestralnog muziciranja u Dubrovniku*. Bila je i dijelom izložbe *Od svagdana do blagdana: barok u Hrvatskoj*, koja se od 25. svibnja do 26. rujna 1993. održala u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu.[1643] Drveni okvir restauriran je u Hrvatskom restauratorskom zavodu 1989. Preparator za drvo Željko Ćatić je 2005. u Preparatorskoj radionici za drvo Dubrovačkih muzeja očistio i obnovio polituru. Ova je harfa jedinstvena u Hrvatskoj, a nakon dvije harfe u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt – Jeana Henrija Nadermana vjerojatno nastale 1784. godine (MUO 12484) te Franza Brunnera iz prve trećine 19. stoljeća (MUO 12068) – tek je treća harfa zabilježena u fundusima hrvatskih muzeja. Vremenski je bliska prvom primjerku u zagrebačkom muzeju. Antonio Bertolini je prvi i za sada jedini poznati graditelj harfi koji je djelovao na području hrvatskih zemalja.

39.5.2 Gitara (DUM KPM VR-59)

Dimenzije gitare su 86,5 x 29,5 x 7 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od mahagonija. Vrat završava blago nakošenom glavom. Od šest napinjača na glavi jedna nedostaje (za d žicu). Žicâ nema. Hvataljka je načinjena od javorovine koja je ebanizirana

---

[1639] *Ibid.*, 234.
[1640] Zdravko BLAŽEKOVIĆ: *Katalozi muzikalija u Historijskom arhivu i Muzeju grada Dubrovnika*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za muzikološka istraživanja, Zagreb 1988, 12 i 45.
[1641] Vinko FORETIĆ: *op. cit.*, 252-253.
[1642] Zahvaljujem Tatjani Račeta-Savin, kćeri Marije Račeta, na ovom podatku.
[1643] Vedrana GJUKIĆ-BENDER: Harfa, u: Vladimir MALEKOVIĆ (ur.): *Od svagdana do blagdana: barok u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 1993, 320, kat. br. 244.

(crno obojena). Na hvataljci je smješteno 12 polja, a na glasnjači ispod nje još četiri polja. Prvi prag je od bjelokosti; ostali su od mjedi. Od bjelokosti su i sedlo[1644] te vrhovi napinjača na konjiću. Uz to što je izrađena od kvalitetnih materijala, ova je gitara i pomno ukrašena. Glasnjača je ispod i okolo konjića ukrašena velikim vitičastim ornamentom od ebanovine. Rub korpusa ukrašen je trobojnom intarzijom: od javorovine, mahagonija i ebanovine. Sličan uzorak uokviruje i okrugli zvučni otvor na glasnjači. U otvoru se vidi ovalna etiketa na kojoj je rukom ispisana signatura „AB / Antonio Bino / fecit a Ragusa / 1828“, što otkriva da je gitaru u Dubrovniku 1828. sagradio Antonio Bino. Prema podacima iz muzeja, gitara je bila u dosta lošem stanju: dno se odlijepilo od ostatka korpusa, na više je mjesta imalo pukotine te su nedostajali dijelovi furnira. Preparator Željko Ćatić ju je 2017. konzervirao. Podlijepio je dno, nadomjestio nedostajuće dijelove furnira i očistio. Ime prijašnjeg vlasnika nije poznato.

Binova gitara spominje se u natuknici „Građenje umjetničkih muzičkih instrumenata: Hrvatska“ *Muzičke enciklopedije* Leksikografskog zavoda: „U Kneževoj palači u Dubrovniku čuvaju se dva instrumenta dubrovačkih majstora: harfa iz 1790. koju je izradio Antonio Bertollini [sic] i gitara iz 1828., djelo Antonia Bina.“[1645] U svojoj je knjizi spominje i srbijanski gitarist Uroš Dojčinović: „U kneževu [sic] dvoru sačuvana je gitara koju je 1828. godine napravio dubrovački majstor Antonio Bino.“[1646] Druge glazbene studije i leksikografska izdanja o Binu za sada ne pružaju nikakve podatke. Ipak, potvrda o njegovu rodnom listu, arhivski podaci pronađeni u matičnim knjigama vjenčanih i umrlih,[1647] a potom i podaci o njegovoj djeci, omogućavaju stvaranje okvira za Binov životopis.

U matičnoj knjizi vjenčanih župe Mlini u Župi dubrovačkoj, općine Mlini (tal. *Registro matrimoniale Della Parrocchia di Molini di Breno nel Comune di Breno*),[1648] upisano je da se Antonio Bino 12. veljače 1838. vjenčao s Petrunjelom (Perom) Đurović (Petronilla Giurovich). Vjenčao ih je župnik Matej Benić (Matteo Benich). Navedeno je da je Bino rođen u Trstu 1799., a po zanimanju je drvodjelac (tal. *falegname*). Petrunjela Đurović, rođena 1815. u Solinama u Župi dubrovačkoj upisana je kao „nepismena seljanka“ (tal. *Contadina illetterata*). Oboje su bili katolici te su živjeli u Dubrovniku (tal. *Catollici etrambi, Domiciliati a Ragusa*). Otac Antonija Bina bio je Giacomo Bino, po zanimanju također

[1644] Koštana pločica na konjići preko koje se pružaju žice.
[1645] Cit. Uroš DOJČINOVIĆ: *Tragovima jugoslavenske gitare: pregled istorijskog razvitka trzalačkih kordofona na tlu Jugoslavije sa posebnim osvrtom na gitaru*, 60.
[1646] Cit. Ladislav ŠABAN: Građenje umjetničkih muzičkih instrumenata: Hrvatska, u: Krešimir KOVAČEVIĆ (ur.): *Muzička enciklopedija*, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1974, sv. 2, 5.
[1647] Oba zapisa u matičnim knjigama pronašao je Jadran Jeić.
[1648] Matične knjige Dubrovačke (nad)biskupije (Sig. 7), Matična knjiga vjenčanih župe Mlini 1832. – 1840. Zahvaljujem Antunu Konculu, arhivistu Arhiva Dubrovačke biskupije, na podacima za navođenje izvora.

drvodjelac, a majka Maria. Oboje su rođeni u Trstu. Petrunjelini roditelji bili su Andro Đurović, seljak iz Solina, te Marija Begović, seljanka iz Plata u Župi dubrovačkoj.

U matičnoj knjizi umrlih župe Gruž, općine Dubrovnik (tal. *Libro degli atti di morte della Parrocchia di Garavosa del Comune di Ragusa*)[1649] navodi se da je Antonio Bino umro u dobi od 66 godina i to 19. siječnja 1861. u svome domu u Gružu 19.[1650] Pokopan je 21. siječnja na groblju sv. Mihajla na Lapadu.[1651] Naznačena dob u kojoj je umro unosi sumnju u točnu godinu rođenja jer na temelju toga ispada da je rođen 1794. ili 1795., a ne 1799. kako je navedeno u matičnoj knjizi vjenčanih. U nastojanju da se razriješi ova dilema, poduzeta su daljnja istraživanja.[1652] U župi sv. Antonija Taumaturga (tal. *Parrocchia S. Antonio Taumaturgo*) u Trstu pronađena je potvrda o rodnom listu osobe pod imenom „Bini, Antonio“, rođene 16. siječnja 1799. godine.[1653] S obzirom na to da su kao roditelji navedeni Giacomo i Maria, rođ. Cozian, s priličnom sigurnošću možemo ustvrditi da se radi o Antoniju Binu o kojemu je ovdje riječ.

Premda sasvim osnovni, ovdje izneseni vremenski okviri određuju Antonija Bina kao suvremenika Franje Finka i Ivana Weisera, čime postaje treći graditelj gitara za kojega znamo da je tijekom 19. stoljeća djelovao na području hrvatskih zemalja. Uz Franju Finka (1790. – 1872.) ga veže i činjenica da je bio doseljenik.[1654] Ivan (Johann) Weiser (1809. – 1884.) rođen je u Zagrebu, a stolarski zanat izučio je kod oca Antuna Weisera (1779. – 1844.), rodom iz Vlčica (njem. Wildschütz) u Šleskoj u današnjoj Češkoj. Majstorski ispit položio je 19. veljače 1827. Moguće je da je izradu glazbala, kao dopunu stolarskom zanatu, učio između 1839. i 1843. u Ehrenhausenu kraj Leibnitza u Štajerskoj. Glazbalarski obrt započeo je najkasnije 1858. godine. U razdoblju od 1869. do 1883. bio je jedini majstor u Zagrebu koji je popravljao gudačke instrumente HGZ-a. Gradio je tambure, gitare, citre te gudačke instrumente (violine, viole i violončela). Radove je izlagao na Prvoj dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoj gospodarskoj izložbi, održanoj u Zagrebu 1864., te je nagrađen poveljom.[1655]

[1649] Matične knjige Dubrovačke (nad)biskupije (Sig. 7), Matična knjiga umrlih župe Gruž 1833. – 1862. Zahvaljujem Antunu Konculu na podacima za navođenje izvora.
[1650] U izvorniku: „li 19 /diecinove/ gennajo 1861 / ottocentosessantuno / alle ore 10. pm. nel proprio domicilio al no. 19 a Gravosa“. Na hrvatskom: „19. /devetnaestog / siječnja 1861. / osamsto šezdeset prve / u 10 sati navečer u svojem prebivalištu na br. 19 u Gružu“. Transkripcija i prijevod: Dunja Kalođera.
[1651] U izvorniku: „li 21 dello stesso nel Cimitero di S(an) Michele Arcangelo a Lapad“. Na hrvatskom: „21. istoga [siječnja] na groblju sv. Mihajla Arkanđela na Lapadu“. Transkripcija i prijevod: Dunja Kalođera.
[1652] Zahvaljujem Massimu Faventu, violončelistu i muzikologu s L' Accademia di musica „Ars nova“ u Trstu, na pomoći i pronalasku potvrde o rodnom listu.
[1653] Diocesi di Trieste, Parrocchia S. Antonio Taumaturgo, Estratto dell'atto di Nascita e Battesimo, Libro dei battezzati vol. II, pag. 373.
[1654] Za detalje o Franji Finku usp. dio posvećen gitari iz Zbirke glazbenih instrumenata muzeja za umjetnost i obrt (MUO 8855).
[1655] Jadran JEIĆ: Zagrebačka obitelj Weiser i zaboravljeni „Amati tambure“ Ivan Weiser, 62-69.

U ovome su radu zabilježene dvije Finkove gitare. Gitara u Glazbenoj zbirci Gradskog muzeja Varaždin nastala je oko 1850. godine (GMV-KPO 4188), a gitara u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu 1867. godine (MUO 8855).[1656] Franjo Kuhač u svom radu „Prilog za poviest glasbe južnoslavjenske: kulturno-historijska studija“ spominje Weiserovu *cindru*, odnosno citru s 31 žicom.[1657] Kuhač je po glazbalarskom umijeću usporedio Weisera sa slavnom talijanskom obitelji graditelja violinâ Amati, nazvavši ga „Amatom tanburarâ“.[1658] U Zbirci glazbala Franje Ksavera Kuhača Etnografskog muzeja u Zagrebu čuva se Weiserova tambura primašica (EM-443), o kojoj je Kuhač zapisao: „Ova je primašica u mojoj sbirci, a sagradio ju je slavni naš zagrebački tanburar Ivan Veizer.“[1659] Tambura nosi signaturu „J. Weiser, Agram“, a izrađena je između 1850-ih i 1876. godine.[1660]

Gitara Antonija Bina iz 1828. znatno je stariji rad. Bino je – slično kao i Weiser – svoja stolarska znanja i vještine očito proširio i onim glazbalarskim, a ovo je za sada njegovo jedino poznato ostvarenje. Vitičasti ukras na donjem dijelu glasnjače upućuje da je bio pod utjecajem talijanske škole, posebno napuljskih graditelja gitarâ i mandolinâ Giovannija Battiste Fabricatorea i njegova sina Gennara (I) Fabricatorea. Oblik korpusa ukazuje na sličnost s bečkom školom, koju je predvodio Johann Georg Stauffer (čija se gitara nastala u Beču između 1810. i 1820. čuva u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu, MUO 12083).[1661] Binova gitara u dubrovačkom muzeju nije samo vrijedan nego i jedinstven doprinos domaćoj gradnji gitara prve trećine 19. stoljeća. Predstavlja rijedak primjerak ranoromantičke gitare u fundusima hrvatskih muzeja, ali i jedan od rijetkih sačuvanih instrumenata iz prve polovice 19. stoljeća koji su nastali na hrvatskom području uopće. Riječ je vjerojatno o najstarijem primjerku gitare koju je na području hrvatskih zemalja izgradio naturalizirani graditelj, Talijan Antonio Bino. Budući da se radi o dosad nepoznatoj i neistraženoj biografiji, ovdje su izneseni svi ustanovljeni podaci, a svaki novi detalj omogućio bi stvaranje potpunije slike o životu i radu njezina graditelja.

39.6 Violina (DUM KPM VR-54)

Gudački instrumenti u fundusu dubrovačkog muzeja za sada su zastupljeni samo s jednom violinom. Ukupna duljina violine je 60 cm, duljina korpusa je 35,5 cm, a širina

---

[1656] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 57, kat. br. 60.
[1657] Franjo Ksaver KUHAČ: Prilog za poviest glasbe južnoslavjenske: kulturno-historijska studija, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 39 (1877), 109.
[1658] Cit. *ibid.*, 82.
[1659] Cit. *ibid.*, 69.
[1660] Jadran JEIĆ: Zagrebačka obitelj Weiser i zaboravljeni „Amati tambure“ Ivan Weiser, 65.
[1661] Nela TARBUK: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, 56, kat. br. 58.

donjeg dijela korpusa iznosi 21 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Lak je tamnosmeđe boje. Žice e i a su metalne; g i d su crijevne. Olabavljene su i neugođene. Na žičnjaku se nalazi metalni vijak za ugađanje za prvu žicu. Drveni vijci na vratu su svi na broju. Na dnu je vidljivo više pukotina. Udubljenje trupa u obliku slova *C* s desne strane je zalijepljeno crnom izolir-trakom. Naknadno je vrlo nevješto i obilato prelakirana. Na taj je način sasvim onesposobljena za muziciranje. Na njoj se nije sviralo u Dubrovniku nego u Osijeku. Prema podacima iz muzeja, darovao ju je 31. siječnja 1979. Milenko Đukić iz Osijeka. U Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja Slavonije u Osijeku zabilježena je violina nepoznatoga graditelja (MSO-218034/1-2), vjerojatno nastala u 19. stoljeću, koju je Milenko Đukić darovao 1983. Obje violine predstavljaju primjerke slabe, gotovo amaterske kvalitete.

Violina o kojoj je ovdje riječ nosi signaturu „Joseph Guarner fecit anno 1758“. Međutim, ni izradom ni izgledom ne pripada u kategoriju majstorskih instrumenata, pogotovo ne onih iz obitelji Guarneri. Godina koja je zapisana na njoj je povijesno neutemeljena jer 1758. nijedan od dvojice Giuseppea Guarnerija više nije bio živ. Giuseppe Giovanni Battista Guarneri (1666. – oko 1740.) bio je mlađi sin Andreje Guarnerija (1626. – 1698.), prvog u nizu slavnih cremonskih graditelja gudačkih instrumenata. Bio je stoga poznat kako *filius Andreae*, a ime mu se ponekad navodilo i kao „Joseph Guarnerius“. Njegov stariji brat Pietro Giovanni Guarneri (1655. – 1720.) preselio se 1683. u Mantovu (*Pietro da Mantova*). Giuseppe je ostao raditi u očevoj radionici. Do 1685. svojom izradom violina nadmašio je oca, a nakon njegove smrti 1698. preuzeo je radionicu. Iako je živio do oko 1740., nisu poznate njegove violine nastale nakon 1720. Imao je dva sina koji su također bili graditelji violinâ. Pietro Guarneri (1695. – 1762.) preselio se iz Cremone u Veneciju (*Pietro da Venezia*) i tamo 1717. osnovao vlastitu radionicu. Bartolomeo Giuseppe Guarneri „del Gesù“ (1698. – 1744.) postao je najslavniji graditelj iz ove obitelji te se uz Antonija Stradivarija (1644. – 1737.) smatra najvećim majstorom klasične talijanske gradnje.[1662]

[1662] Charles BEARE – Carlo CHIESA – Duane ROSENGARD: Guarneri family, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 10, 478-480.

IV. DIO: GLAZBENI INSTRUMENTI IZ FUNDUSA MUZEJA U LICI, KVARNERU I ISTRI

40. Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja Like Gospić

40.1 O Muzeju Like Gospić

Muzej Like Gospić (MLG) osnovan je 1958. kao Muzej općine Gospić. U regionalni muzej prerastao je 1970. Smješten je u reprezentativnoj javnoj građevni sagrađenoj 1789. u kojoj se nalazio stan i ured general-pukovnika Ličke pukovnije u doba Vojne krajine. Zgrada muzeja posljednji je puta obnovljena 1997. nakon šteta zadobivenih u Domovinskom ratu.[1663]

40.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Muzeja Like Gospić

Glazbeni instrumenti u Muzeju Like čuvaju se unutar dvije zbirke. Klavir marke *Pallik & Schicker*, nastao u Beču 1926. ili 1927., dijelom je Zbirke pokućstva Kulturno-povijesnog odjela. Violina je nastala u Krbavici 1930-ih ili 1940-ih. Budući da ju je na domaćem području izradio nepoznati lokalni majstor čuva se unutar Etnografske zbirke istoimenog odjela. Unutar ove zbirke čuva se još 18 tradicijskih glazbala koja su s osnovim podacima evidentirana su u Tablici s popisima instrumenata po muzejima. Voditeljica Kulturno-povijesnog odjela je muzejska savjetnica Vesna Bunčić. Ljubaznošću muzejske savjetnice Tatjane Kolak, voditeljice Etnografskog odjela te ravnateljice Muzeja Like Gospić, instrumenti su pregledani prilikom posjeta muzeju u ožujku 2018.

40.2.1 Klavir (MLG bb)

Crno politirani korpus ovog klavira ima dimenzije 140 x 180 x 98 cm. Stoji na tri poligonalne noge koje su gore šire, pri dnu se sužavaju, a na završecima imaju kotačiće. Klavir ima metalnu konstrukciju s kompaktnim željeznim okvirom i križane žice. Odlikuje se engleskom mehanikom s dvostrukom repeticijom. Opseg klavijature je od A_2 do c_4 (sedam oktava i mala terca; 88 tipaka). Donje tipke (2,2 x 15,2 cm) su bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje (0,9 x 8,9 cm) crne, načinjene od ebanovine. Dva su mosta: basov 26 tonova i diskant 62 tonova. Žice su grupirane na sljedeći način: od A_2 do Gis_1 po jedna čelična bakrom opletena žica za ton; od A_1 do Ais po dvije čelične bakrom opletene žice za ton; od H do c_4 po tri čelične žice za ton. Na centralno ovješenoj liri smještene su dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Na prednjoj ploči iznad klavijature nalazi se signatura „Pallik &

[1663] Muzej Like Gospić: O muzeju, https://muzejlike.hr/o-muzeju/. Pristup: ožujak 2018.

Schicker / Wien“. Eduard Pallik bio je bečki graditelj i trgovac klavirima. Od 1894. do 1925. radio je s bečkim trgovcem klavirima Gustavom Stisanyjem u radionici *Pallik & Stiasny*. Istovremeno je surađivao i s Franzom Schickerom u radionici *Pallik & Schicker*. Njihova je tvrtka djelovala do 1942. Na lijevoj strani glasnjače ispod žica nalazi se natpis „Pallik & Schicker / 1438“. Zahvaljujući serijskom broju možemo preciznije odrediti razdoblje nastanka ovog klavira. S obzirom na to da je u radionici *Pallik & Schicker* između 1924. i 1928. godišnje nastajalo u prosjeku 50-ak klavira, ovaj je izrađen 1926. ili 1927. godine.[1664] U bazi podataka o austrijskim graditeljima klavira o njima nema podataka.[1665]

Osim što je politura oštećena te su ga malo napali drvotočci, klavir je relativno dobro očuvan. Prema podacima iz muzeja, pripadao je Miri Čanić (1907. – 1992.), članici imućne gospićke građanske obitelji. Po zanimanju je bila učiteljica glazbenog odgoja te je predavala u osnovnoj školi i Gimnaziji Gospić. U Muzeju Like čuva se indeks njezina oca Ivana Čanića (1871. – 1931.), koji je završio studij medicine na Medicinskom fakultetu u Grazu. Mira Čanić klavir je oporučno ostavila za troškove pogreba, a otkupio ga je Muzej Like Gospić.[1666] Klavir je po obnovi muzeja 1997. izložen u stalnom postavu Kulturno-povijesnog odjela.

40.2.1 Violina (MLG bb)

Ukupna duljina violine je 59,5 cm, duljina korpusa je 35,5 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 18 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Drvo ima vidljive šare, a lak je žućkastosmeđe boje. Rub glasnjače i dna ukrašeni su tamnosmeđom viticom. Osim što konić nedostaje te je dušica pala, violina je dobro očuvana. Nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati ime graditelja. Prema podacima iz muzeja, sagradio ju je 1930-ih ili 1940-ih nepoznati lokalni majstor u Krbavici, naselju u sastavu općine Plitvička jezera. Kao takva, predstavlja dosta uspjeli rad. Svjedoči i o utjecaju građanskog života na dinarsko, pa tako i ličko područje, gdje violina nije bila ni uobičajen ni tradicijski instrument. Darovao ju je Aleksandar Vlaisavljević iz Korenice. Bila je predstavljena na izložbi tradicijskih instrumenata iz muzejskog fundusa, koja je u Muzeju Like Gospić priređena 27. siječnja 2017. Izložba je održana u sklopu manifestacije *Noć muzeja '17*, čija je tema bila *Glazba i glazbeni velikani i njihov utjecaj na društvo.*[1667]

[1664] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 222.
[1665] Facteurs de pianos en Autriche, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_p.htm; http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_s.htm. Pristup: ožujak 2018.
[1666] Zahvaljujem Tatjani Kolak na podacima o Miri Čanić i njezinoj obitelji.
[1667] ***: *Noć muzeja '17: programska knjižica*, Hrvatsko muzejsko društvo, Zagreb 2017, 22. Online: http://nocmuzeja.hr/wp/wp-content/uploads/2017/01/NM2017_ProgramskaKnjizica.pdf. Pristup: ožujak 2017.

41. Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Senj

41.1 O Gradskom muzeju Senj

Gradski muzej Senj (GMS) osnovan je 1962. Nalazi se u palači obitelji Vukasović (Milana Ogrizovića 5), koja je sagrađena na prijelazu iz 14. u 15. stoljeću. Palača je više puta dograđivana i pregrađivana tako da su na njoj prisutni elementi gotičkog, renesansnog i baroknog stila. U kući Vukasovića odsjedao je austrijski car Josip II, koji je tri puta posjetio Senj (1775., 1783. i 1786.), pa Senjani i danas palaču nazivaju „kućom Marije Terezije“.[1668]

41.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Gradskog muzeja Senj

Glazbeni instrumenti u Gradskom muzeju Senj čuvaju se unutar Etnografske zbirke Bunjevci i Kulturno-povijesne zbirke. U prvoj zbirci zastupljeni su tradicijski instrumenti, koji su s osnovnim su podacima evidentirani u Tablici s popisima instrumenata po muzejima. Ostali instrumenti (ukupno 20) čuvaju se unutar Kulturno-povijesne zbirke. Riječ je o gitari te 19 puhačkih instrumenata Gradske glazbe Senj. Svi su pohranjeni u muzejskoj čuvaonici. Ljubaznošću muzejske savjetnice Blaženke Ljubović, ravnateljice Gradskog muzeja Senj i voditeljice svih zbirki, pregledani su prilikom posjeta muzeju u travnju 2018.

41.2.1 Gitara (GMS-KPZ-1153)

Dimenzije gitare su 98,5 x 37 x 7,5 cm. Lakirana je nitro lakom tzv. *sunburst* tehnikom.[1669] Obojena je crveno, prema rubovima tamnije crveno, a na rubovima gotovo crno. Na glavi ima šest vijaka za ugađanje. Od šest metalnih žica sačuvane su četiri. Na hvataljci je smješteno 19 polja. Nema signaturu na temelju koje bismo mogli saznati ime tvornice iz koje potječe. Vjerojatno je nastala 1950-ih. Po slabijoj kvaliteti može se svrstati u poslijeratnu serijsku proizvodnju. Mogla je nastati u nekoj od tvornica na području bivše Jugoslavije, kao što su zagrebačka *Muzička naklada*, slovenska *Melodija* iz Mengeša ili beogradska *Skala*, ali i šire, primjerice *Eko* u Recanatiju (regija Marke, Italija), *Strunal* u češkom Lubyju, *Meinel & Herold* u Klingenthalu ili *Musima* u Markneukirchenu (obje u Saskoj, Njemačka). Na gornjem dijelu glasnjače nalazi se natpis „Melos“, što je možda bio model gitarâ neke od tih tvornica, ali se to bez naljepnice ne može potvrditi. Natpis „S. C.“ ispod konjića možda se odnosi na inicijale prijašnjeg vlasnika. Korpus je na više mjesta oštećen, a vijci su korodirali.

[1668] Blaženka LJUBOVIĆ – Melanija PRPIĆ (ur.): *Spomenica 1962. – 2012.*, Gradski muzej Senj, Senj 2012, 15.
[1669] Detalji vezani uz ovu tehniku lakiranja opisani su kod mandoline iz Zbirke glazbala i glazbenih zapisa Zavičajnog muzeja Biograd na Moru (ZMB-ZGL-1162).

41.3 O Gradskoj glazbi Senj

Prema dostupnim izvorima i sačuvanoj dokumentaciji, Gradska glazba Senj osnovana je 1842. nastojanjima senjskih građana Bože Klemenčića (1807. – 1877.; ujedno i njezina prvog kapelnika) te braće Jurja (1791. – 1869.) i Ivana (mlađeg) Vranyczanyja (1806. – 1865.), a uz blagoslov i potporu Magistrata te senjskog biskupa i dobrotvora Mirka Ožegovića Barlabaševečkog (1775. – 1869.).[1670] Ubraja se među najstarije puhačke orkestre u Hrvatskoj. Od svog je osnutka redovito sudjelovala u gradskim i crkvenim svečanostima te društvenim, kulturnim, zabavnim i umjetničkim priredbama.[1671] Više se puta susretala s poteškoćama u radu, ovisno o razumijevanju vlasti, novčanoj potpori i vrsnoći kapelnika. Oko 1925. uskraćena joj je novčana potpora te je došlo do prekida u radu, no djelovanje je 1929. obnovljeno.[1672] U tom je razdoblju nabavljeno osam novih instrumenata.[1673] Detalje o radu i problemima saznajemo iz izvješće za 1933., koje je sastavio njezin tajnik Vicko Bašić:

> „Poznato je većini od vas, da je Glazbeno društvo jedno od najstarijih društava u Senju, a možemo mirne duše kazati, da je to jedno od najstarijih glazbenih društava u čitavoj našoj domovini, jer njegov početak datira još prije 100 godina. (...) Ono je kroz dugi niz godina odgojilo na stotine dobrih glazbenika. Odgojilo je pjevača i pjevačica. Mnogi uvaženi kapelnici obredali su se kod senjskog glazbenog društva kao kapelnici i kroz to vrijeme postigli značajne rezultate. Društvo je imalo limenu glazbu, gudalački orkestar i pjevački zbor. Pa ipak uza sav taj trud dogodilo se je, da je tako staro i za grad Senj važno društvo pred par godina prestalo sasvim sa svojim radom. Ostalo je bez svoje uprave. Članarina se nije ubirala, glazbe nije bilo. Kroz to vrijeme došla bi u Senj onako prolazno kakva glazba, koja bi sa sviranjem podsjetila Senjane na njihovu staru glazbu koja je nekoć postojala. U takovim zgodama pojavila bi se u građanstvu želja, da se ponovo uspostavi glazbeno društvo.
> Nas nekoliko glazbenika s Martinom Nellom na čelu, pozvali smo čitavo građanstvo na sastanak 14. VII. 1929. godine i to pod geslom: Uprava glazbenog društva glazbenicima. Sastanak je bio izvanredno posjećen i građanstvo je pokazalo interes i obećalo pomoć. Tada se upisalo 257 članova s mjesečnim prinosom od 5 din., a 94 s prinosom od 10 din. (...)
> Kako su limeni instrumenti bili stari i gotovo neuporabivi, odmah se naručilo 8 novih komada. U našem najvećem saniranju stanja Glazbenog društva zadesila nas je katastrofa na Sušaku 9. X. [sic → 10. XII.] 1930. godine. U istoj je izgubio život naš glazbenik Ivan Glavaš. Tom prilikom glazba je izgubila sve instrumente i zato se zatražila pomoć od banske uprave, koja je senjskoj glazbi dodijelila 20 000 din. na ime nabave novih instrumenata. Isto tako je glazba dobila od gradske uprave iznos od 6 000 din. na ime rada. (...)
> Danas društvo ima preko 25 komada skoro novih limenih i drvenih puhaćkih glazbala uz stare koji služe za vježbe. Nabavljene su dvoje gusle i jedan saksofon sa oko 100 kompozicija za limeni orkestar i jazz-muziku. Koncem 1932. imalo je društvo 104 člana.“[1674]

[1670] Ante GLAVIČIĆ: Uz 150 godina Gradske glazbe, *Senjski zbornik*, 19 (1992), 159-162. Mirko Ožegović bio je predsjednik Hrvatskoga glazbenog zavoda u Zagrebu 1828. i 1829.
[1671] Ante GLAVIČIĆ: Iz starije prošlosti senjske glazbe (1842. – 1962.), *Senjski zbornik*, 22 (1997), 227 i 250.
[1672] *Ibid.*, 244.
[1673] *Ibid.*, 246.
[1674] Cit. *ibid.*, 246-248.

Valja se osvrnuti na spomenutu katastrofu, za koju sam istraživanjem ustanovila da se nije zbila 9. listopada već 10. prosinca 1930. Naime, tog je dana na pristaništu na Brajdici (stara sušačka luka) došlo do velike brodske nesreće.[1675] Dan kasnije u *Našoj slogi* objavljen je članak iz kojeg saznajemo i ovo:

> „Svi ranjenici, na sreću svi lahko [ozlijeđeni], bili su smješteni u krevetima, dok je jedna grupa od 12 članova senjske glazbe bila smještena u ambulantu. (...) U ambulanti su senjski glazbenici dobili suho rublje, dok su im se mokra odijela sušila. Pomalo su pojedinci iz prve mučne potištenosti dolazili s sebi, raspravljajući o nesreći kojoj su izmakli. Jedina im je želja bila da po mogućnosti što prije dođu u Senj svojim kućama i obiteljima.“[1676]

Gradska glazba Senj uspješno je djelovala do jeseni 1943. kada je Senj zadesio požar nakon njemačkog bombardiranja. Djelovanje senjske glazbe nakon Drugog svjetskog rata obnovljeno je zalaganjem Frana Bašića i Martina Nella.[1677] Od 1953. kapelništvo je povjereno Milivoju Rihtariću, nastavniku u senjskoj glazbenoj školi. Kapelnikom je 1957. postao Vinko Medved, ravnatelj glazbene škole, koji je na toj dužnosti ostao do 1962. godine.[1678]

41.4 Puhački instrumenti Gradske glazbe Senj

Budući da zbog stanja i starosti pojedini instrumenti već duže nisu odgovarali njezinim potrebama, Gradska glazba Senj darovala ih je 14. studenog 2007. Gradskom muzeju Senj. Radi se o 19 primjeraka: šest drvenih i 13 limenih puhačkih instrumenata. Od drvenih je zastupljeno pet klarineta (jedan *in Es*, četiri *in B*) i jedan alt saksofon *in Es.* Limene predstavljaju: tri trube, krilnica, dva korneta, dva baritona, tri trombona s ventilima (dva tenor trombona i jedan bas trombon) i dva helikona. Kao što se može primijetiti, glavninu limenih puhačkih instrumenata čine trube i njoj srodni instrumenti: krilnica, kornet i bariton (8 od 13).[1679] Trube o kojima je ovdje riječ imaju tri ventila te su ugođene *in B*. Krilnica u odnosu

---

[1675] Sušačke novine *Naša sloga* zabilježile su sljedeće: „Danas oko četvrt na 2 sata došlo je na drvenom pristaništu na Brajdici do teške užasne katastrofe čiju veličinu momentalno, nije moguće još prosuditi. Na drvenom gatu bila je u to doba okupljena velika masa svijeta, koji su očekivali parobrod *Topolu*, da s njime krene svojim kućama. U momentu kada se to moglo najmanje očekivati, popustila je lijeva uzdužna greda na gatu, a uslijed toga sve tanje uzdužne i poprečne grede. Gat se je upravo u svojoj sredini stropoštao cca 30 četvornih metara, a s njime i ljudi koji su se tamo nalazili. Zrak je prolomio užasan vrisak nekoliko desetina ljudi, koji su se u tren oka pomiješani u užasno klupko survali skupa sa teškim podnicama i gredama u more.“ Cit. ***: Katastrofa na drvenom gatu, *Naša sloga*, 3 (10. prosinca 1930.) 719, 1.

[1676] Cit. ***: Jučerašnja katastrofa na Brajdici, *Naša sloga*, 3 (11. prosinca 1930.) 720, 5.

[1677] Ante GLAVIČIĆ: Iz starije prošlosti senjske glazbe (1842. – 1962.), 248.

[1678] Prema sačuvanim podacima kapelnici su bili: Božo Klemenčić (1842.); Hendrich (1864. – 1874.); Bozotti (1874.); Forster (1874.); Tuček (1880.); Morelli (1881.); Muller (1882.); J. Wensche (1884.); G. Wego Brož (1884.); Dragutin (Karel) Kukla (1893. – 1906.); Karlo Adamić (1906.); Silvije Grančarić (1907.); Franjo Sečka (1908.); Josip F. Rulf (1909. – 1910.); Babače (1910.); Milan Con (1912. – 1914.); Juraj Steich (1924. – 1928.); Martin Nell (1928. – 1953.); Milivoj Rihtarić (1953. – 1957.); Vinko Medved (1957. – 1962.); P. Jurčić (1963. – 1978.); Z. Nabršnig (1978. – 1988.); Bruno Gržin (1988. – 1994.); Ivan Prpić (od 1994.). Usp. *ibid.*, 249.

[1679] Uz krilnicu, kornet i bariton, u instrumente srodne trubi još se ubrajaju piccolo truba, alt i tenor.

na trubu ima širu cijev koja je savijena u širem luku. Kornet je po obliku također sličan trubi, ali je kraći od nje. Ima širu cijev od trube i nešto veće zvono, sličnije krilnici i rogu. Bariton je vrlo sličan tenoru. Razlika između ova dva instrumenta je u tome što tenor ima tri ventila, a bariton još i četvrti koji olakšava sviranje dubokih tonova. Tromboni imaju cijev koja je uvijena u obliku slova U. S obzirom na to da imaju tri ventila, nemaju pokretno koljeno već mehanizam za produžavanje cijevi. Helikon je instrumenti srodan tubi, čija je dugačka cijev savinuta u obliku kružnice. Klarineti, saksofoni, trube i njoj srodni primjerci imali su ulogu melodijskih instrumenata. Za harmonijsku i ritamsku pratnju bili su zaduženi tromboni. Basovska dionica helikona bio je temelj na kojoj je počivao zvuk Gradske glazbe Senj.

Svi se primjerci mogu svesti pod zajednički nazivnik cjenovno pristupačnih, tvornički proizvedenih instrumenata, kakve su koristile upravo gradske ili limene glazbe. Uz iznimku helikona Jindřicha Zazvonila koji je nastao između 1908. i 1918. ili neposredno nakon toga, ostali su instrumenti proizvedeni u razdoblju od 1920-ih do 1950-ih. Od ukupno 19 komada, 16 (84 %) ih potječe iz Češke (tadašnje Čehoslovačke). Glavne dvije tvornice u kojima su nastali su *Lignatone* u Schönbachu (od 1946. Luby) i *Amati* u Kraslicama. Obje tvornice nalaze se u Karlovarskom kraju na zapadu Češke. U tvornici *Lignatone* 1930-ih je nastalo pet instrumenata: truba (GMS-KPZ-43), krilnica (GMS-KPZ-38), bariton (GMS-KPZ-32), trombon (GMS-KPZ-35) i helikon (GMS-KPZ-31). U tvornici *Amati* 1950-ih izrađeno je njih osam: tri klarineta *in B* (GMS-KPZ-51, GMS-KPZ-52, GMS-KPZ-53), dvije trube (GMS-KPZ-34, GMS-KPZ-45), kornet (GMS-KPZ-50), bariton (GMS-KPZ-33) i trombon (GMS-KPZ-32). U Češkoj je 1930-ih izrađen i alt saksofon (GMS-KPZ-42), a možda je kupljen u trgovini Franje Schneidera u Zagrebu. Drugi helikon (GMS-KPZ-55) izradio je već spomenuti Jindřich Zazvonil u Kladnom u Srednjočeškom kraju. Kod drugog korneta (GMS-KPZ-37) ime tvornice nije poznato, ali je vjerojatno također češkog podrijetla. Među tvornice u kojima su izrađeni ostali instrumenti ubrajaju se: *Prof. Romeo Orsi* iz Milana (klarinet *in Es*), *Vaclav Schramm* iz Celja (klarinet *in B*, GMS-KPZ-48) i *Franjo Schneider* iz Zagreba (bas trombon).

Premda ovi instrumenti nisu suviše stari, a ni rijetki, pružaju uvid u sastav Gradske glazbe Senj tijekom njezine prošlosti. Instrumenti koji su nastali prije Drugog svjetskog rata važni su i zato što predstavljaju malobrojni sačuvani instrumentarij Gradske glazbe Senj s obzirom na to da je njezin arhiv, velik dio muzikalija i instrumenata stradao u požaru nakon bombardiranju Senja 1943. godine.[1680] U nastavku će biti opisani po vrstama, a oni iste vrste po visini i kronološki. U sklopu manifestacije *Noć muzeja '17*, čija je tema bila *Glazba i*

[1680] Ante GLAVIČIĆ: Iz starije prošlosti senjske glazbe (1842. – 1962.), 227.

glazbeni velikani i njihov utjecaj na društvo, u Gradskom muzeju Senj otvorena je 27. siječnja 2017. izložba *Glazbeni izričaj Senja tijekom povijesti*. Uz fotografije senjske glazbe, predstavljeni su svi instrumenti iz muzejskog fundusa koji su ranije pripadali upravo njoj.[1681]

41.4.1 Klarinet in Es (GMS-KPZ-40)

Duljina ovog klarineta bez usnika koji nedostaje iznosi 43 cm. Sastoji se stoga od četiriju dijelova: bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Na donjem dijelu i lijevku utisnuta je signatura „Prof. Romeo Orsi / Milano". Graditelj klarineta Romeo Orsi (1843. – 1918.) diplomirao je klarinet 1863. na Konzervatoriju u Milanu u klasi Benedetta Carullija (1797. – 1877.). Od 1871. do 1911. djelovao je kao klarinetist u operi milanske *La Scale.* Od 1865. započeo je suradnju s graditeljem drvenih puhačkih instrumenata Paolom Mainom (aktivan od 1836. do 1880.). Tvornicu *Maino & Corsi* osnovali su 1880. Budući da je Maino već sljedeće godine umro, Orsi je postao jedinim vlasnikom. Tvornica se uspješno razvijala te je proizvodila sve vrste drvenih puhačkih instrumenata.[1682] Tijekom Prvog svjetskog rata tvornica je opskrbljivala vojne glazbe različitih talijanskih pukovnija. Skladatelji kao što su Pietro Mascagni, Giacomo Puccini, Ruggero Leoncavallo i Giuseppe Verdi cijenili su kvalitetu ovih instrumenata. Nakon Orsijeve smrti tvornica je promijenila ime u *Prof. Romeo Orsi.* Izvozila je instrumente diljem svijeta o čemu svjedoči i natpis na ovome instrumentu „Esport.[azione] mondiale" („svjetski izvoz"). Pod imenom *Prof. Romeo Orsi S.r.l.* (tal. *Società a responsabilità limitata*) uspješno djeluje i danas.[1683] Klarinet o kojem je ovdje riječ nastao je 1920-ih ili 1930-ih.[1684] Uz to što nema usnik, na više je mjesta izgreban i oštećen.

41.4.2 Klarinet in B (GMS-KPZ-48)

Ovaj je klarinet izrađen od tamnog tvrdog drva. Dugačak je 66 cm. Sastoji se od pet dijelova: usnika, bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i zvučnice. Zahvaljujući signaturi „Vaclav Schramm / Celje" saznajemo da je izrađen u tvornici Vaclava Schramma u Celju.[1685] Vjerojatno je nastao 1930-ih. Dobro je očuvan.

[1681] Gradska glazba Senj danas broji 25 aktivnih glazbenika, a djeluje u sljedećem sastavu: klarinet *in B* (I, II, III), klarinet *in Es*, saksofon (I, II), krilnica (I, II), truba *in B* (I, II, III, IV), truba *in Es* (I, II), kornet, eufonij *in G* (I, II), bariton *in F*, trombon *in B* (I, II), bas tube (*in B, in Es*) te udaraljke (veliki i mali bubanj, činele). Zahvaljujem Ivanu Prpiću, kapelniku Gradske glazbe Senj, na ovim podacima.
[1682] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 287; Eric HOEPRICH: *op. cit.*, 289.
[1683] Orsi Wind Instruments: History, http://orsiwind.wixsite.com/wind-instruments/blank-2. Pristup: lipanj 2018.
[1684] Zahvaljujem Ermanegildu Perinu iz tvornice *Prof. Romeo Orsi S.r.l* na pomoći oko određivanja datacije.
[1685] Detalji o tvornici Vaclava Schramma opisani su kod krilnice iz Zavičajne zbirke Kaštel Sućurca Muzeja grada Kaštela (763:KAŠ-5583).

41.4.3 Klarinet in B (GMS-KPZ-53)

Ovaj je klarinet također izrađen od tamnog tvrdog drva. Dugačak je 67 cm. Sastoji se od pet dijelova: usnika, bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Na usniku ima metalnu ligaturu. Nastao je 1950-ih. Zahvaljujući signaturi „Amati / Kraslice“ na lijevku saznajemo da je proizveden u tvornici *Amati* u češkim Kraslicama.[1686] Dobro je očuvan. Za Gradsku glazbu Senj je nabavljen u isto vrijeme kao i sljedeća dva primjerka.

41.4.4 Klarinet in B (GMS-KPZ-52)

Duljina ovog klarineta bez usnika koji nedostaje iznosi 59,5 cm. Sastoji se stoga od četiriju dijelova: bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Nastao je 1950-ih u tvornici *Amati* u Kraslicama što otkriva signatura „Special / Amati-Kraslice“ na lijevku. Osim što nema usnik, dobro je očuvan.

41.4.5 Klarinet in B (GMS-KPZ-51)

Ovaj je klarinet isti kao i prethodno opisani. Njegova duljina bez usnika koji nedostaje iznosi 59 cm. Sastoji se stoga od četiriju dijelova: bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Nastao je 1950-ih u tvornici *Amati* u Kraslicama što otkriva signatura „Special / Amati-Kraslice“ na lijevku. Osim što nema usnik, dobro je očuvan.

41.4.6 Alt saksofon in Es (GMS-KPZ-42)

Saksofon o kojem je ovdje riječ je alt saksofon, ugođen *in Es*. Dugačak je 60 cm, a promjer lijevka iznosi 13,5 cm. Dobro je očuvan. Sastoji se od triju dijelova: vrata s usnikom, tijela i lule. Na tijelu ima natpis „Zenit“ i serijski broj 22 740. „Zenit“ ili „Zenith“ bio je naziv za model saksofona kakav su proizvodile različite tvornice u Češkoj. Vjerojatno je nastao 1930-ih. Možda je kupljen u trgovini Franje Schneidera u Zagrebu s obzirom na to da je u njegovu katalogu iz 1935. u ponudi saksofona objavljeno i ovo:

> „Najbolji umjetnički saksofoni marke *Zenit*
> Iz naročito finog materijala radjeni sa osobito jakim i lijepim glasom, u svakom pogledu savršeni, sa najmodernijim mehanizmom. Svira od niskog B do visokog F, B-C triler, dvostruki B zaklopac za 2., 3. ili 4. desni prst, automatski oktavni zaklopac, kombinirani Gis zaklopac, dvostruki Fis zaklopac, B zaklopac za lijevi kažiprst, 4 valjka, kod usnika šaraf za reguliranje glasova, pločice za prste uložene sedefom, fino sjajno poniklani, sa priborom.“[1687]

[1686] Povijest tvornice *Amati* opisana je kod bariton saksofona iz Zbirke instrumenata Hrvatskoga glazbenog zavoda (HGZ-G bb).
[1687] Cit. ***: *Glavni katalog br. 30: Franjo Schneider: proizvod glazbala, žica i pribora, Zagreb, Nikolićeva 10*, 31.

Saksofon u Gradskom muzeju Senj odlikuje se navedenim karakteristikama. Kao što Schneider spominje, opseg mu je „od niskog B do visokog F“, odnosno od b do f_3. Nema klapnu za fis_3 koja je uobičajena na modernim saksofonima. Spomenuti B-C triler je klapna koja olakšava izvođenje tog trilera, a nalazi se između prvog i drugog prsta desne ruke. Susrećemo je kod starijih tipova saksofona. Automatski oktavni zaklopac se zatvara palcem lijeve ruke, a omogućava transpoziciju svih tonova za oktavu više.

41.4.7 Truba s ventilima in B (GMS-KPZ-43)

Ova truba dugačka je 52 cm, a promjer lijevka je 13,5 cm. Ima tri ventila. Zahvaljujući signaturi „Lignatone“ na lijevku saznajemo da je 1930-ih nastala u tvornici *Lignatone* u Schönbachu (od 1946. Luby) na zapadu Češke.[1688] Dvorepi lav s krunom i štitom, njezin zaštitni znak, nalazi se iznad signature. Oštećena je i korodirala, a lijevak joj je nagnječen.[1689]

41.4.8 Truba s ventilima in B (GMS-KPZ-45)

Ova je truba dugačka 52 cm, a promjer lijevka je 13 cm. Ima tri ventila. Zahvaljujući signaturi „Amati / Kraslice“ na lijevku saznajemo da je 1950-ih nastala u tvornici *Amati* u Kraslicama. Na cijevi pokraj ventila utisnut je serijski broj 58 098. Osim što je glavna cijev na lijevku nagnječena, relativno je dobro očuvana.

41.4.9 Truba s ventilima in B (GMS-KPZ-34)

Ova se truba odlikuje istim karakteristikama kao i prethodna. Dugačka je 52 cm, a promjer lijevka je 13 cm. Ima tri ventila. Natpis „Amati / Kraslice“ na lijevku otkriva da i ona potječe iz tvornice *Amati* u Kraslicama. Nastala je 1950-ih, gotovo u isto vrijeme kao i prethodna jer na cijevi pokraj ventila ima utisnut serijski broj 58 121. Ovi detalji upućuju da su dvije trube *in B* iz tvornice *Amati* za Gradsku glazbu Senj nabavljene u isto vrijeme. Osim što je korodirala, relativno je dobro očuvana.

[1688] Detalji o tvornici *Lignatone* opisani su kod krilnice *in B* iz Vatrogasne zbirke Muzeja Valpovštine (MV bb).
[1689] Trube s ventilima *in B*, koje su u tvornici *Lignatone* također nastale 1930-ih te se odlikuju istim karakteristikama kao i ova, zabilježene su u Tehničkoj zbirci Povijesnog odjela Gradskog muzeja Vinkovci (P3205), Zbirci glazbala i glazbenih zapisa Zavičajnog muzeja Biograd na Moru (ZMB-ZGL-1290, ZMB-ZGL-1291, ZMB-ZGL-1293) te Glazbenoj zbirci Muzeja grada Pazina (MGP 5173, MGP 5176, MGP 5201). Pripadale su Limenoj glazbi Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci, Gradskoj glazbi Biograd na Moru te Limenoj glazbi Pazin.

41.4.10 Krilnica in B (GMS-KPZ-38)

Ova je krilnica dugačka 41 cm, a promjer lijevka je 14 cm. Ima tri ventila. Signatura „Lignatone“ s dvorepim lavom na lijevku upućuje na tvornicu u češkom Schönbachu (od 1946. Luby) u kojoj je nastala 1930-ih. Oštećena je i korodirala.[1690]

41.4.11 Kornet (GMS-KPZ-50)

U srednjem vijeku i renesansi kornet je bio naziv za drveni puhački instrument s piskom te ravnom ili lagano savijenom cijevi. Kornet je i naziv za limeni puhački instrument po obliku sličan trubi, ali kraći od nje. Ima širu cijev od trube i nešto veće zvono, sličnije krilnici i rogu. Ton mu je mekši nego kod trube, slično kao kod krilnice. Najčešće je ugođen *in B*, rjeđe *in A.* Iako se povremeno koristi u simfonijskim orkestrima, najistaknutije mjesto – kao i krilnica – ima u vojnim i limenim puhačkim orkestrima te u jazz glazbi. Kornet o kojem je ovdje riječ dugačak je 45 cm, a promjer lijevka je 13,5 cm. Ima tri ventila. Nastao je 1950-ih u tvornici *Amati* u Kraslicama što otkriva signatura „Amati / Kraslice“ na lijevku. Osim što je malo korodirao, relativno je dobro očuvan.

41.4.12 Kornet (GMS-KPZ-37)

Ovaj je kornet dugačak 45 cm, a promjer lijevka je 12,8 cm. Ima tri ventila. Grb na lijevku je izblijedio, a na instrumentu nema nikakvih natpisa pa nije poznato ime tvornice u kojoj je nastao. Budući da je prema izgledu i tehničkim karakteristikama sličan prethodnome, može se pretpostaviti da je nastao 1950-ih. S obzirom na to da većina instrumenata koja je ranije pripadala Gradskoj glazbi Senj potječe iz Češke, tamo vjerojatno je nastao i ovaj kornet. Osim što je malo korodirao, relativno je dobro očuvan.

41.4.13 Bariton (GMS-KPZ-32)

Ovaj je bariton dugačak 79 cm, a promjer lijevka je 24 cm. Nastao je 1930-ih u tvornici *Lignatone* u češkom Schönbachu (od 1946. Luby) što otkriva signatura „Lignatone“ s dvorepim lavom na lijevku. Osim što je malo korodirao, dobro je očuvan.[1691]

[1690] Primjerak iz istog ili malo ranijeg razdoblja, koji je ranije pripadao Dobrovoljnom vatrogasnom društvu Valpovo, zabilježen je u Vatrogasnoj zbirci Muzeja Valpovštine (MV bb). Jedan primjerak iz 1930-ih, koji je ranije pripadao Limenoj glazbi Pazin, bit će zabilježen u Glazbenoj zbirci Muzeja grada Pazina (MGP 5174).

[1691] Dva baritona iz tvornice *Lignatone*, također nastala 1930-ih, zabilježena su u Tehničkoj zbirci Povijesnog odjela Gradskog muzeja Vinkovci (P3210 i P3211). Ranije su pripadali Limenoj glazbi DVD-a Vinkovci.

41.4.14 Bariton (GMS-KPZ-33)

Ovaj je bariton nešto manjih dimenzija od prethodnog. Dugačak 77 cm, a promjer lijevka je 15,7 cm. Ima četiri ventila. Nastao je 1950-ih u tvornici *Amati* u Kraslicama što otkriva signatura „Amati / Kraslice“ na lijevku. Dobro je očuvan.

41.4.15 Tenor trombon s ventilima (GMS-KPZ-35)

Ovaj je trombon dugačak 110 cm, a promjer lijevka je 23,7 cm. Ima dva puta uvijenu cijev i mehanizam s tri ventila. Nastao je 1930-ih u tvornici *Lignatone* u češkom Schönbachu (od 1946. Luby) što otkriva signatura „Lignatone“ s dvorepim lavom na lijevku. Korodirao je i napukao na spoju lijevka i mehanizma za produžavanje cijevi.[1692]

41.4.16 Tenor trombon s ventilima (GMS-KPZ-39)

Ovaj je trombon, kao i prethodni, dugačak 110 cm, a promjer lijevka je 23,7 cm. Ima dva puta uvijenu cijev i mehanizam s tri ventila. Nastao je 1950-ih u tvornici *Amati* u Kraslicama što otkriva signatura „Amati / Kraslice“ na lijevku. Na više je mjesta oštećen.[1693]

41.4.17 Bas trombon s ventilima (GMS-KPZ-36)

Ovaj je trombon dugačak 78 cm, a promjer lijevka je 24,5 cm. Ima više puta uvijenu cijev i mehanizam s četiri ventila. Četvrti ventil dodan je do trećeg kako bi mogao pokriti pedalne tonove (H_1, C, Cis, D i Dis). Tromboni s ventilima, kao što je slučaj s prethodna dva primjerka, uglavnom imaju cijev dulju od lijevka, dok je kod ovog cijev slične duljine kao i lijevak. Zato je za 30-ak cm kraći od njih. Dobro je očuvan. Na lijevku ima grb Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i natpis „Kraljevski dobavljač / Franjo Schneider / radiona glazbala / Zagreb“. Zahvaljujući tome saznajemo da potječe iz tvornice glazbenih instrumenata Franje Schneidera.[1694] Prema grbu i činjenici da je Schneider osnovao tvornicu 1928., možemo odrediti da je nastao krajem 1920-ih ili tijekom 1930-ih (svakako do početka Drugog svjetskog rata). U Schneiderovu katalogu iz 1935. pod kataloškim brojevima 978, 979, 979/4 i 979 predstavljene su „pozaune s ventilima (trombon)“.[1695]

[1692] Jedan tenor trombon iz tvornice *Lignatone*, također nastao 1930-ih, zabilježen je u Tehničkoj zbirci Povijesnog odjela Gradskog muzeja Vinkovci (P3215). Ranije je pripadao Limenoj glazbi DVD-a Vinkovci.
[1693] U ovome su radu zabilježena još dva tenor trombon iz tvornice *Amati*. Onaj koji se čuva u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja grada Pazina (MGP 5175) ranije je pripadao Limenoj glazbi Pazin. Onaj koji se čuva u Tehničkoj zbirci Povijesnog odjela Gradskog muzeja Vinkovci (P3216) ranije je pripadao Limenoj glazbi DVD-a Vinkovci. Nastali su 1948. ili nesporedno prije toga, odnosno 1950.
[1694] Detalji o tvornici Franje Schneidera opisani su kod signalne trube iz Vatrogasne zbirke Muzeja Valpovštine (MV bb).
[1695] ***: *Glavni katalog br. 30: Franjo Schneider: proizvod glazbala, žica i pribora, Zagreb, Nikolićeva 10*, 37.

41.4.18 Helikon (GMS-KPZ-55)

Ovaj je helikon dugačak 96 cm, a promjer lijevka je 35,5 cm. Ima tri ventila. Na lijevku se nalazi metalna pločica sa signaturom „Jindřich Zazvonil / továrna na hud.[ební] / nástroje na Kladně“, odnosno „Jindřich Zazvonil / tvornica glazbenih instrumenata / u Kladnom“. Zahvaljujući tome saznajemo da je nastao u tvornici Jindřicha (Heinricha) Zazvonila (1870. – nakon 1930.). On je od 1895. do 1930. djelovao u Kladnom kao graditelj limenih puhačkih te gudačkih instrumenata (uglavnom violina). Također se bavio popravkom i trgovinom instrumenata.[1696] Grad Kladno smješten je u povijesnoj pokrajini Bohemiji, u Srednjočeškom kraju. Poznat je i kao najveće predgrađe Praga s obzirom na to da se nalazi 30 kilometara zapadno od češke prijestolnice. Zazvonil je na izložbi u gradu Slaný 1897. osvojio srebrnu medalju. Sudjelovao je i na izložbi u Berounu 1899. godine.[1697]

Iznad signature nalazi se heraldički ukras u obliku grba Austro-Ugarske Monarhije, u kojem središnji dio umjesto štita s državnim obilježjima sadrži inicijale graditelja „JZ“ (Jindřich Zazvonil). Iznad tog štita je inače austrijska carska kruna, a „čuvaju“ ga dva grifona (lava s orlovskom glavom, krilima i pandžama), koji stoje na vitičastoj podlozi. Na metalnoj pločici je i medaljon s likom Franje Josipa I. (1830. – 1916.), uz natpis „Franciscvs Iosephvs I. / D. G [Dei Gratia] Avstriae Imperator“ („Franjo Josip I. / milošću Božjom car Austrije“). Tu su i detalji o nagradama koje je Zazvonil primio za svoj rad. Tako medaljon „Čestná cena C. K. Ministerstva veřejných prací“ otkriva da je dobio „počasnu nagradu Carskog i kraljevskog ministarstva javnih radova“. Budući da se ovaj naziv koristio od 1908. do 1918., možemo pretpostaviti da je helikon nastao u tom razdoblju ili neposredno nakon toga. [1698] To ga čini najstarijim instrumentom koji je pripadao Gradskoj glazbi Senj. Dobro je očuvan.

41.4.19 Helikon (GMS-KPZ-31)

Ovaj je helikon dugačak 101 cm, a promjer lijevka je 50 cm. Ima tri ventila. Nastao je 1930-ih u tvornici *Lignatone* u češkom Schönbachu (od 1946. Luby) što otkriva signatura „Lignatone“ s dvorepim lavom na lijevku. Nedostaje mu usnik. Dobro je očuvan.[1699]

[1696] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 442 i 461; Tereza ŽŮRKOVÁ: *op. cit.*, 243.
[1697] Tereza ŽŮRKOVÁ: *op. cit.*, 96-97.
[1698] Zahvaljujem Željku Heimeru, predsjedniku Hrvatskoga grboslovnog i zastavoslovnog društva, na savjetima pri određivanju grbova i medaljona.
[1699] Dva helikona iz tvornice *Lignatone*, također nastala 1930-ih, zabilježena su u Tehničkoj zbirci Povijesnog odjela Gradskog muzeja Vinkovci (P3219 i P3220). Ranije su pripadali Limenoj glazbi DVD-a Vinkovci.

42. Glazbeni instrumenti iz fundusa Kulturno-povijesne zbirke Lič

42.1 O Kulturno-povijesnoj zbirci Lič

Lič je jedno od najstarijih naselja u Gorskom kotaru, koje se prvi puta spominje 1364. Smješteno je u Ličkom polju, nedaleko planine Viševice i umjetnog jezera Bajer. Zahvaljujući naporima braće Nenada i Dražena Starčevića, Kulturno-povijesna zbirka Lič otvorena je 12. lipnja 1994., prigodom proslave 150 godina školstva u Liču (započetog 1843.). Iz početno prikupljene građe razvila se u jedinstveni muzej u općini Fužine i jedan od rijetkih u Gorskom kotaru. Od 2001. brigu o njoj vodi Etnografska udruga „Sv. Juraj" Lič. Zbirka se nalazi u središtu mjesta, u zgradi osnovne škole (Breg 124a).[1700] Sastoji se od četiriju odjela: Etnografskog odjela; Arhivskog odjela; Povijesnog odjela; Odjela kulture stranih naroda.

42.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Kulturno-povijesne zbirke Lič

Instrumenti umjetničke glazbe, koji su u fokusu ovog rada, smješteni su u Građanskoj sobi Povijesnog odjela. Radi se o dva instrumenta s tipkama: harmoniju Franca Jenka, koji je nastao u Šentvidu (nad Ljubljano) oko 1930., te klaviru Leopolda Zaunera, nastalom u Beču oko 1850. U istoj je sobi i signalna truba nepoznatoga graditelja i podrijetla s početka 20. stoljeća. Građanska soba je rekonstrukcija spavaće i dnevne sobe koja kroz namještaj, slike i knjige svjedoči o životu bogatije građanske obitelji u Gorskom kotaru krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Imena njihovih prijašnjih vlasnika temelje se na podacima iz zbirke.

Odjel kulture stranih naroda čini donacija eksperimentalnog fizičara Guyja Paića (podrijetlom Hrvata; rođ. u Parizu 1937.) iz Ciudad de México. On je, prema želji pokojne supruge Arlette Ambrožić-Paić (1937. – 2004.), pijanistice i novinarke, darovao umjetnine koje je par prikupljao na putovanjima. Poduzimali su ih tijekom pedeset godina zajedničkog života, a u Liču su imali kuću za odmor. Riječ je o predmetima iz Rusije, Azije, Afrike te Sjeverne i Srednje Amerike pa je građa o kulturama izvaneuropskih naroda izložena u Liču jedinstvena u Gorskom kotaru.[1701] Od glazbenih instrumenata su zastupljeni: watra (dugovrata lutnja s tri žice), nafir (dugačka ravna metalna signalna truba) i set keramičkih bubnjeva iz Maroka te raskošno ukrašeni rog od bjelokosti iz Sudana. Evidentirani su u Tablici s popisima instrumenata po muzejima. Ljubaznošću Dražena Starčevića, predsjednika Etnografske udruge „Sv. Juraj" Lič, instrumenti su pregledani prilikom posjeta zbirci u ožujku 2018.

[1700] Riječ je o područnoj školi Osnovne škole Ivanke Trohar Fužine. O osnovnim školama u Fužinama i Liču usp. Milivoj ČOP: 200 godina Osnovne škole Fužine, u: Neda KAUZLARIĆ-ANDRIĆ (ur.): *Fužine: Lič, Vrata, Belo Selo, Slavica, Benkovac: u povodu 200. godišnjice škole Fužine (1785-1985)*, Odbor za proslavu 200-godišnjice škole Fužine – Mjesna zajednica Fužine – Izdavački centar Rijeka, Fužine – Rijeka 1985, 131-165; Milivoj ČOP: Osnivanje i razvoj pučke škole u Liču, u: Neda KAUZLARIĆ-ANDRIĆ (ur.): *op. cit.*, 172-178.
[1701] Višnja ZGAGA (ur.): *op. cit.*, 65.

42.2.1 Klavir (10-004)

Dimenzije klavira su 130 x 173,5 x 89,5 cm. Drveni korpus, obložen furnirom od orahovine, stoji na tri masivne noge nalik na balustere. Na centralno ovješenoj liri nalaze se dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Poklopac koji zatvara korpus sastoji se od četiriju dijelova, od kojih su tri preklopna. Klavir se odlikuje kvalitetnom izradom s nizom profinjenih detalja. Dio poklopca iznad klavijature ima obli završni rub. Stalak za note je s gornje strane izveden valovito. Lijevo i desno od njega su pomična postolja, izrezbarena vegetabilnim uzorcima. Klavir ima drvenu konstrukciju s jednim željeznim potpornjem i ravne žice. Mehanika je bečka. Opseg klavijature je od C_1 do G_4 (šest oktava i čista kvinta). Donje tipke (2,2 x 14,6 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 9,4 cm). Na sredini prednje plohe iznad klavijature je intarzirana pločica ukrašena vegetabilnim uzorcima. Unutar nje je napisana signatura „Leopold Zauner / Zögling des Herrn Bösendorfer / in Wien“ („Leopold Zauner / učenik gospodina Bösendorfera / u Beču“). Klavir je djelo Leopolda Zaunera, koji je naukovao kod istaknutog austrijskoga graditelja Ignaza Bösendorfera (1796. – 1859.). On je u prijestolnici Austro-Ugarske Monarhije 1828. pokrenuo vlastitu tvornicu, koja se za vrijeme njegova sina Ludwiga Bösendorfera (1835. – 1919.) razvila u jednu od najpoznatijih ne samo austrijskih nego i svjetskih tvornica za izradu klavira.[1702]

Većina ostalih podataka o Leopoldu Zauneru povezana je s njegovim sudjelovanjem na obrtničkoj izložbi u Beču 1845. U službenom katalogu izložbe je zabilježeno: „Izložbeni broj 1226. Lepold Zauner, građanin i graditelj klavira u Beču. Klavir u obliku krila (od jakarande [vrsta palisandra poznata i kao brazilski palisandar ili brazilsko ružino drvo, nap. V. V.] i trešnjina drva).“[1703] Novine *Wiener allgemeine Musik-Zeting* od 12. srpnja 1845. donose još neke detalje: „Gospodin Leopold Zauner, graditelj klavira u Beču (Josephstadt, Kaiserstraße 31) izložio je dva klavira u obliku krila s bečkom mehanikom, od toga jedan od trešnjina drva, a drugi od palisandrovine; potonji ima pedale ovješene na liri [a ne na koljeno, nap. V. V.] (izložbeni broj 1226).“[1704] Izvješće s izložbe o Zauneru bilježi: „Leopold Zauner, graditelj klavira iz Beča: [izložio je] dva klavira u obliku krila, jedan od trešnjina drva, drugi

---

[1702] Povijest tvornice *Bösendorfer* opisana je kod klavira iz Zbirke instrumenata Hrvatskoga glazbenog zavoda (HGZ-G bb).

[1703] U izvorniku: „Nro. 1226. Leopold Zauner, bürg. Claviermacher in Wien. Flügel-Fortepiano (in Jacarantha u. in Kirschbaumholz.“ Cit. ***: *Verzeichniss der im Jahre 1845 in Wien öffentlich ausgestellten Gewerbs-Erzeugnisse der österreichischen Monarchie*, sv. 1, 163.

[1704] U izvorniku: „Herr Leopold Zauner, Clavierinstrumentenmacher in Wien (Josephstadt, Kaiserstraße Nr. 31) exponirte zwei Flügelpianoforte mit Wienerconstruction u. z. das eine in Kirschholz das andere Palisander, das letztere mit liegender Dämpfung (Nr 1226).“ Cit. A. S.: Industrie Ausstellung österreichischen Monarchie in musikalischer Beziehung: I. Clavier-Instrumente (Fortsetzung), *Wiener allgemeine Musik-Zeting*, 5 (12. srpnja 1845.) 83, 329 [1].

od palisandrovine, oba [opsega klavijature] od 6¾ oktava s bečkom mehanikom, od kojih [klavir] od palisandrovine ima pedale ovješene na liri.“[1705] U *Građansko-vojnom šematizmu carskog i kraljevskog glavnog i rezidencijalnog grada Beča* iz 1846. Leopold Zauner se spominje na istoj adresi: Josephstadt 31 (Josefstadt, danas gradski okrug Wien VIII).[1706] Budući da se 1857. spominje njegova udovica, može se zaključiti da je tada bio pokojan.[1707] U glazbenim enciklopedijama za sada nije bilo moguće pronaći nešto više o njemu.[1708] U bazi podataka o povijesnim klavirima nastalima između 1700. i 1860. nije zabilježen nijedan instrument Leopolda Zaunera u nekoj javnoj ili privatnoj zbirci.[1709] U *Atlasu klavirskih brojeva* se ne spominje.[1710]

Prema opsegu klavijature, vrsti drvene konstrukciji te gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je ovaj klavir nastao nedugo nakon izložbe na kojoj je Zauner sudjelovao, odnosno oko 1850. Mehanika je u lošem stanju, a neke tipke se nakon pritiska ne podižu. Ipak, u unutrašnjosti su svi dijelovi na broju i cjeloviti. Furnir, koji je obnovljen prije 50-ak godina,[1711] na bočnoj strani je oštećen. Na prednjoj strani korpusa i nogama napali su ga drvotočci. Svakako bi trebalo razmisliti da se ovaj klavir prijavi na natječaj kojim bi se osigurala sredstva za restauratorske radove. Nakon toga bi ga posjetitelji Kulturno-povijesne zbirke mogli vidjeti u punom sjaju, a na njemu bi se moglo i muzicirati.

Klavir je darovala Koviljka Grenko iz Pule. U razgovoru s njom u ožujku 2018. saznala sam da je klavir nabavio Jakov Švob, njezin pradjed s majčine strane. On je bio krojač, čija se radionica nalazila u Ulici dr. Franje Račkog u Fužinama. Klavir je – očito kao već rabljeni instrument – kupio 1924. na jednom od poslovnih putovanja u Graz, gdje je nabavljao materijal. Imao je devet kćeri. Na klaviru je svirala njegova kćer Božena, po zanimanju učiteljica, koja je podučavala u osnovnim školama u Karlovcu, Sveticama kod Ozlja i Zvečaju (naselju u sastavu Duge Rese). Glazbeno obrazovanje bilo je sastavni dio

---

[1705] U izvorniku: „Leopold Zauner, Clavier Instrumentenmacher in Wien: Zwei Flügel, einen in Kirschbaum, den andern in Palisander, beide zu 6¾ Octaven, mit Wiener Mechanismus, darunter den in Palisander mit liegender Dämpfung.“ Cit. ***: *Bericht über die dritte allgemeine österreichische Gewerbe-Ausstellung in Wien 1845*, sv. 3/4, 828. Isti su podaci zabilježeni i u *Zeitschrift für Orgel, Clavier- und Flügelbau*, 2 (1853) 1, 30.
[1706] ***: *Bürger-Militär-Schematismus der kaiserl. königl. Haupt- und Residenzstadt Wien*, Leopold Grund, Beč 1846, sv. 10, 213.
[1707] Facteurs de pianos en Autriche: Zauner Leopold, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_z.htm. Pristup: ožujak 2018.
[1708] Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*
[1709] Clinkscale Online: A Comprehensive Database of Early Pianos 1700-1860, http://earlypianos.org/. Pristup: ožujak 2018.
[1710] Jan GROßBACH: *op. cit.*
[1711] Zahvaljujem Koviljki Grenko na ovom detalju.

njezina školovanja u učiteljskoj školi. Boženina sestra Jula u glazbi je bila samouka.[1712] Lijepo je pjevala te je svirala orgulje u župnoj crkvi sv. Antuna Padovanskog u Fužinama.[1713] Koviljka Grenko (rođ. 1958.) svirala je na ovom klaviru od 1968. do 1977. Završila je Prvu gimnaziju Rijeka[1714] i studij pedagogije na Pedagoškom fakultetu u istom gradu.[1715] Radi kao učiteljica razredne nastave u Osnovnoj školi Centar u Puli.

42.2.2 Harmonij (10-002)

Dimenzije harmonija su 109 x 51,5 x 115 cm. Kućište je izrađeno od smeđeg politiranog drva. Imao je 11 povlačaka za uključivanje registara (manubrija). Prvi i zadnji nedostaju, jednom nedostaje pločica s oznakom, a ostali su: *Viola 4'*, *Dulcet 8'*, *Forte I*, *Forte II*, *Ducet 8'*, *Melodija 8'*, *Vox celestis 8'* i *Flavta 4'*. Opseg klavijature je od F do f_4 (pet oktava). Donje tipke (2,1 x 14,3 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,8 x 8,1 cm). Bijele tipke nisu sve u ravnini. Ispod klavijature su se nalazile dvije poluge za uključivanje registara koje su se pokretale koljenima (koljenice); lijeva nedostaje. Pedale (stupaljke za gaženje) ugrađene su u sredini donjeg dijela kućišta. S lijeve i desne strane kućišta nalaze se masivne drvene ručke za prenošenje. Bijela četvrtasta porculanska pločica smještena lijevo od klavijature nosi sljedeći natpis: „Franc Jenko / Št. Vid nad Ljubljano“. Orguljar Franc Jenko (1894. – 1968.) učio je u Ljubljani kod orguljara Ivana Milavca (1874. – 1915.), graditelja orgulja ljubljanske katedrale (iz 1911.), a potom je kraće vrijeme radio u radionici Ivana Kacina (1884. – 1953.).[1716] Vlastitu radionicu u rodnim Topolama[1717] otvorio je 1923. Od 1925. sjedište joj je bilo u Šentvidu (također i Šentvid pri Ljubljani ili Šentvid nad Ljubljano), naselju koje je do 1974. bilo samostalno, a potom je postalo dijelom Ljubljane.

Zahvaljujući kvaliteti izrade Jenko je ubrzo stekao ugled i dobivao mnoge narudžbe, najviše u Sloveniji i Hrvatskoj, ali i čitavoj bivšoj Jugoslaviji. U Hrvatskoj je izgradio dvadesetak novih orgulja te je pregradio i obnovio stare. Svoje najveće i najvrjednije djelo izgradio je 1936. Riječ je o orguljama u katedrali sv. Petra u Đakovu, op. 22, sa 73 registra

---

[1712] Jula Švob zabilježena je kao polaznica tečaja kuhanja i šivanja održanog 1934. u pansionu *Neda* u Fužinama. Naredne je godine tečaj šivanja *Singer* organiziran u Liču. Usp. Neda KAUZLARIĆ-ANDRIĆ: Postanak, rast i razvoj naselja – stanovništvo i življenje (Fužine, Lič, Vrata, Belo Selo, Slavica i Benkovac), u: IDEM (ur.): *op. cit.*, 57-59.

[1713] To su bile orgulje s 12 registara koje je krajem 19. stoljeća sagradio Dragutin Šalat iz Karlovca. Usp. Ladislav ŠABAN: Fužine ž. c., Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr /object/19451. Pristup: ožujak 2018.

[1714] Od 1992. Prva riječka hrvatska gimnazija.

[1715] Od 1998. Filozofski fakultet u Rijeci.

[1716] Jedan harmonij Ivana Kacina zabilježen je u ovome radu u Zavičajnojzbirci Kaštel Sućurca Kulturno-povijesnog odjela Muzeja grada Kaštela (763:KAŠ-5814).

[1717] Topole su naselje u sastavu Mengeša, grada u središnjoj Sloveniji, smještenog 15 km sjeverno od Ljubljane.

raspoređena na tri manuala i pedalnu klavijaturu.[1718] Među ostale Jenkove orgulje u Hrvatskoj ubrajaju se one u župnoj crkvi sv. Lucije u Kostreni (1930.); crkvi Presvetog Srca Isusovog u Rijeci (1931.); župnoj crkvi sv. Filipa i Jakova u Vukovaru (1939.; uništene u Domovinskom ratu), župnoj crkvi sv. Barbare u Dražu u Baranji (1939.), crkvi Blažene Djevice Marije na riječkom Trsatu (1940.), crkvi Presvetog Srca Isusova u Dubrovniku (1940.), župnoj crkvi sv. Jurja u Primoštenu (1941.), crkvi Preslavnog Imena Marijina u osječkom Donjem gradu (1950.), kapucinskoj crkvi Gospe Lurdske u Rijeci (1953.), crkvi Majke Božje Lurdske u Zagrebu (1955.), crkvi Čudotvorne Gospe Sinjske u Sinju (1958.), crkvi Gospe van Grada u šibenskoj Varoši (1958.), crkvi sv. Križa u Vodicama (1960.), crkvi sv. Antuna u Puli (1961.), crkvi Ranjenog Isusa u Zagrebu (1963.), župnoj crkvi sv. Ilije u Metkoviću (1963.), župnoj crkvi sv. Martina u Sumartinu (1964.), crkvi sv. Terezije od Malog Isusa u Rijeci (1965.), župnoj crkvi sv. Elizabete Ugarske u Jalžabetu (1965.) te kapucinskoj crkvi u Splitu (1966.).[1719] Posljednje orgulje, op. 119, sagradio je za katedralu sv. Jakova u Šibeniku (započeo 1959., dovršio 1968.).[1720] Jenko je 1956. pregradio orgulje u Hrvatskom glazbenom zavodu u Zagrebu, koje su nastale 1930-ih u Budimpešti u radionici *Gebrüder Rieger*.[1721]

Prema izgledu kućišta može se pretpostaviti da je harmonij u Kulturno-povijesnoj zbirci Lič nastao oko 1930., čime pripada ranoj fazi Jenkova stvaralaštva. U dosta je lošem stanju i izvan upotrebe. Ipak, pedale su još uvijek napete što znači da su platneni remeni koji ih povezuju s mijehom čitavi. Ležište pedalâ je nestabilno. To upućuje da su se mesingane pločice koje nose valjkaste pokretne zglobove – koji pak drže pedale u ravnini – ili djelomično odvojile od potpornog drva ili su oštećene.[1722] Osim što ga je nagrizao zub vremena te su ga jako napali drvotočci, harmonij je pretrpio i mehanička oštećenja. Uz već spomenute nedostajuće povlačke za uključivanje manubrija i lijevu koljenicu, nedostaje stalak za note, a na više mjesta manjkaju dijelovi furnira ili čak kućišta (ispod klavijature, na donjoj desnoj strani). Na gornjem dijelu zaštitne daske ispod klavijature nalazila se bravica čiji je

[1718] Te su orgulje izgrađene kao svojevrsna replika ranijih orgulja bavarske radionice *Steinmeyer & Sohn* (Georg Friedrich Steinmeyer i Johannes Steinmeyer) s kućištem nastalim prema projektima bečkog arhitekta Friedricha Schmidta i njegova učenika Hermana Bolléa, koje su izgorjele u požaru katedrale 1933. Požar je vjerojatno izbio upravo u orguljama jer je radnik koji ih je popravljao ostavio u njima upaljenu žarulju, a ona se pregrijala i zapalila kućište. Usp. Franjo DUGAN: Nove orgulje u Đakovu, *Sv. Cecilija*, 31 (1937) 1, 7-9; Dragan DAMJANOVIĆ: Prve i druge orgulje današnje đakovačke katedrale, *Arti musices*, 38 (2007) 2, 253-257.
[1719] Ivona AJANOVIĆ-MALINAR: Jenko, Franc, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2005, sv. 6, 461-462.
[1720] Ladislav ŠABAN: Orgulje slovenskih graditelja u Hrvatskoj, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 385 (1980), 25 i 74. Usp. i Ladislav ŠABAN: Jenko Franjo iz Št. Vida (Ljubljana), Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/20251. Pristup: ožujak 2018.
[1721] Za detalje usp. dio posvećen orguljama u Hrvatskom glazbenom zavodu (HGZ-G bb).
[1722] Zahvaljujem orguljašu i čembalistu Krešimiru Hasu na ovom objašnjenju.

jezičak ulazio u otvor na poklopcu klavijature te se pri zaključavanju pomaknuo ulijevo kako bi zahvatio poklopac klavijature i na taj je način imobilizirao.[1723]

U Kulturno-povijesnu zbirku Lič harmonij je dospio iz Područne škole Vrata.[1724] Prije toga je vjerojatno pripadao dječjem obdaništu, odnosno vrtiću u Vratima (naselju u sastavu općine Fužine). Obdanište je osnovano 1926. na inicijativu svećenika Antuna Golika (1884. – 1960.), tada biskupskog tajnika u Senju (od 1918. do 1930.), a kasnije ravnatelja biskupskog ordinarijata u Senju (od 1930. do 1945.) i ravnatelja Hrvatskoga zavoda sv. Jeronima u Rimu (od 1945. do 1960.). Nalazilo se u njegovoj u rodnoj kući u Vratima, a vodile su ga časne sestre milosrdnice iz Zagreba. Na Golikovu inicijativu je u Vratima 1929. započeta i gradnja crkvice Majke Božje Lurske, koja je dovršena 1932. godine.[1725] Moguće da se harmonij koristio i u toj crkvici.[1726] Obdanište je zatvoreno 1941. godine.

42.2.3 Signalna truba (10-003)

Truba je načinjena od mjedenog lima. Dugačka je 31,8 cm, a promjer lijevka iznosi 10,7 cm. Cijev joj je savijena u dvama pritaljenim uvojima. Odlikuje se jednostavnim izgledom. Nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati ime graditelja i mjesto podrijetla. Vjerojatno je nastala početkom 20. stoljeća. Prema vrsti pripada tipu prirodne trube što znači da nema ventile. Prema funkciji se može odrediti kao signalna truba koja je u vojsci upotrebljavana kao signalno-zapovjedni instrument. Bila je dijelom talijanske vojničke opreme u Drugom svjetskom ratu. Pronađena je u kapelici Blažene Djevice Marije Snježne u Liču, koja je sagrađena 1733. Prema predaji, stanovnici Liča te su godine krenuli u obnovu ruševne crkve sv. Ivana Krstitelja, ali im se crkva stalno rušila da bi 5. kolovoza pao snijeg.

[1723] *Ibid.*

[1724] Osnovna škola u Vratima osnovana je 1886. U njoj se održavala nastava za prva četiri razreda osnovne škole, a od školske godine 1948./1949. do 1955./1956. i za peti razred. Zatvorena je 2015. te je krajem 2017. u njezinu prostoru otvoren Društveni dom za djecu i mlade. O osnovnoj školi u Vratima usp. Milivoj ČOP: Sto godina rada pučke škole u Vratima, u: Neda KAUZLARIĆ-ANDRIĆ (ur.): *op. cit.*, 179-186.

[1725] Antun GOLIK: *Svetište Lurdske Gospe na Vratima kod Fužina u Gorskom Kotaru*, Typographische Anstalt, [Beč] Rim 1958, 21-29.

[1726] Antun Golik je o dječjem obdaništu zapisao: „Roditelji, u borbi za svagdašnji kruh, nisu mogli uza svoj posao posvetiti dovoljno pažnje odgoju svoje djece. Otac je bio zaposlen u šumi ili kod željeznice ili u tvornici, dok je majka bila čuvaricom domaćeg ognjišta i na polju radila. Djeca su tako ostajala po vas dan bez roditeljskog nadzora i pouke te bila izložena lošem utjecaju ulice. Osnutkom obdaništa u Vratima godine 1926. dobila su djeca drugi roditeljski dom, gdje je toplinu majčina krila i očinski ugled nadomjestila ljubav, požrtvovnost i sprema časnih sestara milosrdnica iz Zagreba. Tu su se djeca učila strahu Božjem i poštivanju starijih. Lijepa prostrana kuća prizemnica, koja leži uz cestu i tik do crkve [Majke Božje Lurdske], bila je nalik na košnicu, iz koje se čulo veselo dječje čavrljanje, pjesma i molitva. Bijele sestre usadjivale su u ta mala srca, sve, što je lijepo i plemenito, tako da su odatle djeca dolazila u pučku školu već dobro pripravljena, čime je rad učitelja bio uvelike olakšan. Roditelji su bili presretni, kad su vidjeli, kako im djeca rastu i napreduju u dobroti i mudrosti. Pod okriljem Lurdske Majke Božje odgajao se tu podmladak, koji je imao biti uzanica ovoga pitomoga kraja. Plodovi toga rada danas bi se u velikoj mjeri vidjeli, da nije s prošlim ratom došao vihor, koji je pomeo ovu lijepu ustanovu.“ Cit. *ibid.*, 29-30.

Nastala je kapelica od snijega, a u njoj se ukazala Majka Božja. Zato je novosagrađena kapelica posvećena Gospi Snježnoj. Obnovljena je 1929.

Nakon kapitulacije Italije – potpisane sa Saveznicima 3. rujna 1943. i službeno objavljene 8. rujna iste godine – partizani su u kapelicu spremili zarobljeno oružje. Međutim, 10. listopada 1943. minirala ju je suparnička njemačka vojska. Mještani su spasili dio crkvenog inventara (oltarnu sliku i križ od bijelog mramora s vrha velikog oltara), a po završetku rata nastavili su hodočastiti i voditi brigu o ruševinama. Trubu je, zajedno sa zvonom iz kapelice, Kulturno-povijesnoj zbirci Lič darovao mještanin Liča Milan Radošević. Na trubi su vidljiva oštećenja uzrokovana detonacijom, a uz to je i oksidirala. Kapelica Blažene Djevice Marije Snježne ponovno je obnovljena 2002.

43. Glazbeni instrumenti iz fundusa Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka

43.1 O Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka (PPMHP) sljednik je dviju muzejskih ustanova: Riječkoga gradskog muzeja, osnovanog 1893., te Gradskog muzeja Sušak, osnovanog 1933. Oba muzeja su 1949. prešla pod istu upravu i dobila zajednički naziv Muzej hrvatskog primorja, koji se krajem 1953. promijenio u Narodni muzej, a od 1961. nosi današnje ime.[1727] Muzej je od 1948. smješten u Guvernerovoj palači (Trg Riccarda Zanelle 1).

43.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa PPMHP-a

Glazbeni instrumenti u PPMHP-u čuvaju se unutar nekoliko zbirki. Tradicijski glazbeni instrumenti čuvaju se u Zbirci predmeta od drva i metala Etnografskog odjela te Etnografskoj zbirci otoka Krka u Dobrinju. S osnovnim podacima evidentirani su u Tablici s popisima instrumenata po muzejima. Za instrumente umjetničke glazbe, koji su u fokusu ovoga rada, najvažnije su Glazbena zbirka i Zbirka Kresnik, koje pripadaju Kulturno-povijesnom odjelu. Nekoliko se instrumenata čuva i u Muzejskoj zbirci Kastavštine. Višoj kustosici Tamari Mataija, voditeljici ove tri zbirke, dugujem zahvalnost što mi je prilikom posjeta muzeju u travnju 2018. omogućila da pregledam instrumente. Osim toga, ustupila mi je na uvid pripadajuću muzejsku dokumentaciju što se, uz višekratne razgovore s njom, pokazalo dragocjenim za stvaranje što potpunije slike. Na temelju polaznih indikacija u predmetnim karticama (imena graditelja, mjesta i razdoblja nastanka, imena prijašnjih vlasnika), poduzeta su daljnja istraživanja.

43.3 O Glazbenoj zbirci Kulturno-povijesnog odjela

Glazbena zbirka nastala je reorganizacijom i izdvajanjem građe koja je ranije bila dijelom Zbirke umjetničkog obrta Kulturno-povijesnog odjela (KPO-ZUO), unutar koje se čuvaju predmeti povijesne, umjetničke i obrtničke vrijednosti vezane uz Rijeku i okolicu (namještaj, posuđe, odjeća, satovi, nakit). Ti predmeti uglavnom pripadaju srednjoeuropskom kulturnom krugu, predstavljajući radove austrijskih, čeških, mađarskih, njemačkih i talijanskih majstora i manufaktura. U Glazbenoj zbirci čuvaju se glazbeni instrumenti, gramofoni, knjige o glazbe i tiskane muzikalije.

[1727] Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka: Povijest muzeja, http://ppmhp.hr/povijest-muzeja-2/. Pristup: travanj 2018.

Središnje mjesto među glazbenim instrumentima pripada onima s tipkama. Riječ je o pet primjeraka različitih konstrukcijsko-tehničkih karakteristika: stolnom klaviru, tri klavira u obliku krila i pijaninu. Najstariji instrument u zbirci je stolni klavir Seraphina Munera nastao u Veneciji 1804. Vremenski slijede dva povijesna klavira nastala u Beču u prvoj polovici 19. stoljeća. Jedan je izradio Joseph Böhm oko 1820., a drugi Mathias Müller stariji oko 1840. U drugoj polovici 19. stoljeća, točnije oko 1870., u Rijeci je nastao klavir Franje Gulića (Francesca Gullicha). S obzirom na to da je rad domaćega graditelja, za ovaj je muzej od posebnog značenja. Najmlađi instrument u skupini je pijanino izrađen oko 1910. u bečkoj tvornici *Lauberger & Gloss.* Kroz njih se očituje utjecaj srednjoeuropskog i južnoeuropskog kulturnog kruga na ovo područje. Na njima se muziciralo u Cresu (stolni klavir), Kraljevici (klavir Josepha Böhma) i Rijeci (klavir Mathiasa Müllera, klavir Franje Gulića, pijanino). Stolni klavir te Müllerov i Gulićev klavir izloženi su u stalnom postavu, dok su Böhmov klavir i pijanino pohranjeni u muzejskim čuvaonicama drvene građe.

U muzejskoj čuvaonici pohranjeni su i preostali instrumenti Glazbene zbirke. Jednu je citru oko 1860. izradio istaknuti bečki graditelj Antun Kiendl. Druga citra, vjerojatno njemačkog podrijetla, možda je nastala u radionici *Stern* oko 1910. U zbirci se čuva i pipa (P'i-p'a), kineska lutnja s četiri žice, koju je s Dalekog istoka vjerojatno donio neki pomorac. Iz Guvernerove palače kao takve ne potječe nijedan instrument.

43.3.1 Stolni klavir (KPO-ZUO 472)

Ovaj stolni klavir ima dimenzije 160 x 58 x 78 cm. U obliku je četverokutne kutije oštrih bridova. Izrađen je od smrekovine i obložen furnirom od trešnjina drva. Postavljen je na četiri tokarene noge koje se pri dnu sužavaju. Otvara se poklopcem koji se rasklapa na dva dijela: manji poklopac služi kao preklop nad klavijaturom, a veći se nalazi nad ostatkom instrumenta. Ima bečki tip mehanike i jednu pedalu na koljeno. Odlikuje se drvenom konstrukcijom i žicama koje su postavljene dijagonalno u odnosu na klavijaturu. Klinovi za žice i vijci za ugodbu nalaze se na desnoj strani u odnosu na klavijaturu. Ispred klinova za žice ispisani su nazivi tonova. Među žicama je na desnoj strani isprepletena crvena čoja koja prigušuje zvuk. Klavijatura je smještena na prednjem lijevom dijelu korpusa. Njezin je opseg od F do f_3 (pet oktava). Donje tipke, dimenzija 1,9 x 12,2 cm, crne su boje i obložene ebanovinom. Gornje tipke, dimenzija 0,9 x 7,6 cm, su bijele boje, načinjene od bjelokosti.

Iznad klavijature je crnim slovima ispisana signatura „Seraphinus Muner / fecit Venetiis 1804". Zahvaljujući tome saznajemo da ga je u Veneciji 1804. izradio Seraphin Muner. Riječ je o „malom majstoru" o kojem za sada specijalističke studije i baza podataka o

talijanskim graditeljima klavira ne pružaju nikakve podatke.[1728] U bazi podataka o povijesnim klavirima nastalima između 1700. i 1860. nije zabilježen nijedan Munerov instrument u nekoj javnoj ili privatnoj zbirci.[1729] Od venecijanskih graditelja instrumenata s tipkama u ovome su radu zabilježena još dva. Luigi Hoffer izradio je oko 1800. stolni klavir koji se čuva u Odjelu Muzej grada Zadra Narodnog muzeja Zadar (MGZ-334), a Michael Mariacher oko 1820. stolni klavir koji se čuva u Muzeju otoka Brača u Škripu (510:ŠKR 332). Može ih se smatrati Munerovim suvremenicima s obzirom na to da su djelovali krajem 18. i početkom 19. stoljeća, odnosno u drugom desetljeću 19. stoljeća. U slučaju prvog stručna literatura pruža tek šture, a u slučaju drugog nikakve podatke. Prema prezimenu se može pretpostaviti da su sva trojica graditelja bila austrijskog podrijetla. Premda su detalji o njima manjkavi, njihovi sačuvani stolni klaviri upućuju da su bili dijelom ondašnje razvijene venecijanske scene izrade instrumenata s tipkama.

Instrument u PPMHP-u dobavljen je 1947. s Cresa, ali ime prijašnjeg vlasnika nije poznato. Tada je u muzejsku dokumentaciju upisan kao spinet.[1730] Nije posve izvoran s obzirom na to da je u kasnijem razdoblju popravljan: na stražnjem desnom dijelu škrinje umetnut je dio furnira, stavljena je nova stražnja lijeva noga, novi pantovi i okov ključanice. Četvrtasti pomični stalak za note također je vjerojatno promijenjen s obzirom na to da su na manjem poklopcu vidljivi tragovi staroga. Obnovljeni su i dijelovi mehanike. U Inventarnoj knjizi br. 1 Narodnog muzeja Rijeka iz 1947. zabilježeno je da je klavijatura popravljena te da je rad izvršio Emil Kratil iz Rijeke,[1731] ugađač klavira koji ih je ugađao i u riječkoj glazbenoj školi.[1732] Škrinja je s donje strane po cijeloj duljini napukla. Inače je u relativno dobrom stanju. Predstavljen je na izložbi *120 godina – 120 predmeta*, koja je u PPMHP-u priređena povodom obilježavanja 120. obljetnice kontinuirane muzejske djelatnosti u Rijeci.[1733] Izložba je trajala od 20. prosinca 2013. do 22. veljače 2014. Smješten je u stalnom postavu *Društveni život u 19. i 20. stoljeću*, u kojem je predstavljena rekonstrukcija građanskog salona.

[1728] Fabbricanti di Pianoforti in Italia, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianoforti_italiani_m.htm. Pristup: travanj 2018.
[1729] Clinkscale Online: A Comprehensive Database of Early Pianos, 1700-1860, http://earlypianos.org/. Pristup: travanj 2018.
[1730] Spinet je žičani instrument s tipkama kod kojeg je mehanizam građen na istom principu kao kod čembala. Zajedno s virginalom pripada instrumentima manjih dimenzija s istim mehanizmom trzalice. S vremenom se uvriježilo da se instrument pravokutnog oblika naziva virginalom, a spinetom instrument trapezoidnog, preterokutnog ili šesterokutnog oblika. Spinet ima jedan manual, jednostruke žice i nema registara. Položaj tipaka u odnosu na žice drugačiji je nego kod čembala. Žice i tipke čembala položene su u istom smjeru, a na spinetu su žice smještene prema tipkama okomito ili ukoso; vijci u kutiji za rezonanciju nalaze se (uz neke izuzetke) na desnoj strani. Uz prenosive spinete gradili su se i oni na nogama.
[1731] Zahvaljujem Tamari Mataija na ovom podatku.
[1732] Zahvaljujem Lovorki Ruck na ovom podatku.
[1733] Tamara MATAIJA: Klavir, u: Denis NEPOKOJ (ur.): *Iz muzejske riznice: 120 godina – 120 predmeta*, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Rijeka 2013, 132.

43.3.2 Povijesni klavir (KPO-ZUO 238)

Dimenzije klavira su 127 x 227 x 23 cm (visina bez nogu; s nogama 88 cm). Obložen je furnirom od orahovine koji je na više mjesta oštećen. Poklopac koji zatvara korpus sastoji se od četiriju dijelova, od kojih su tri preklopna. Stajao je na tri noge kružnog presjeka (u čuvaonici skinute) na čijim su završecima četverostrana postolja. Prednje noge bile su povezane valovito oblikovanom daskom. Sačuvana je lira s pet pedala (jedna su bili zvončići), ukrašena carskim orlovima i akantusovim lišćem. Klaviru nedostaje mehanika, koja je bila bečka. Vidljivi su klinovi-nosači tipaka (njem. *Waagebalkenstifte*) za 73 tipke što znači da je klavijatura koje više nema imala opseg od šest oktava (vjerojatno od F_1 do f_4). U bijeloj ovalnoj porculanskoj pločici iznad klavijature zapisana je signatura „Joseph Böhm / zu Mariahilf / No 77 / in Wien“ („Joseph Böhm / u Mariahilfu 77 / u Beču“) koja otkriva ime graditelja i mjesto podrijetla, a detalji kod drugih Böhmovih klavira omogućuju bolje razumijevanje sačuvanih dijelova ovog primjerka. Pločicu uokviruju orao raširenih krila i lišće vinove loze. Lijevo i desno od pločice sa signaturom su paunovi sa zmijama u kljunu, a iza njih vijenci stiliziranog cvijeća. Na taj je način ukrasima ispunjena cijela prednja ploha iznad klavijature. Bočne strane lijevo i desno od klavijature ukrašene su kantarosima (keramičkim ili metalnim posudama za piće s dvjema visokim okomitim ručkama).

Bečki graditelj klavira Joseph Böhm (Boehm, Böehm; 1786. – oko 1850.) radionicu za izradu klavira otvorio je 1813. Nalazila se na adresi Mariahilf 77 (gradski okrug Wien VI). Prije 1831. preselio ju je na adresu Kettenbrückengasse 698 (gradski okrug Wien IV; od 1833. Lumpertgasse 821).[1734] Status građanina Beča stekao je 6. srpnja 1821. Bio je istaknuti član ceha graditelja klavira u tom gradu. Potpredsjednikom ceha imenovan je 1835., a godinu kasnije i predsjednikom. Uživao je status carskog i kraljevskog dvorsko-komornoga graditelja klavira (njem. *Kaiserlich und Königlicher Hof-Kammer Klaviermacher*). Istaknuo se i kao inovator. U klavir je ugradio mehanizam zvuka flaute (njem. *Flötenwerk*) koji se pokretao pritiskom na pedalu. Za taj mu je izum 1821. dodijeljena petogodišnja carska privilegija. Izumio je tzv. transponirajuću klavijaturu koja se pomoću posebnog mehanizma mogla pomicati lijevo ili desno čime je bila moguća transpoziciju za pola tona više ili niže. Za taj mu je izum carska privilegija dodijeljena u listopadu 1823., a zainteresirao je i Ludwiga van Beethovena.[1735] Böhmovi instrumenti – baš kao i riječki primjerak – bogato su ukrašeni,

---

[1734] Anne BEETEM ACKER: Böhm, Joseph, u: *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-4002275199. Pristup: travanj 2018.

[1735] Mary Louise BOEHM: Böhm (Boehm), Joseph, u: Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*, 51; Martha NOVAK CLINKSCALE: *op. cit.*, sv. 2, 38.

kvalitetno furnirani, zaobljenih bočnih strana i stražnjeg dijela, a noge su im pomno oblikovane. Takvim skupocjenim radovima često je privlačio pažnju aristokracije koja je bila dovoljno imućna da si ih može priuštiti.

U Muzeju umjetnosti Metropolitan u New Yorku čuva se raskošno ukrašen Böhmov povijesni klavir nastao između 1815. i 1820. Nosi signaturu „Joseph Böhm / à Vienne“. Opseg klavijature iznosi šest oktava (of F_1 do f_4). Ima četiri pedale; izvorni pedalni mehanizam izgubljen je za vrijeme Drugog svjetskog rata. Navodno je pripadao francuskoj carici i vojvotkinji od Parme Mariji Lujzi Austrijskoj (1791. – 1847.), drugoj Napoleonovoj supruzi, inače praunuci češke i ugarsko-hrvatske kraljice Marije Terezije.[1736] U Glazbenom muzeju Ringve u Trondheimu čuva se Böhmov povijesni klavir (RMT 795) nastao 1825. ili 1826. Ima opseg klavijature od C_1 do f_4 (šest oktava i čista kvarta).[1737] U Muzeju u Salzburgu (ranije Carolino-Augusteum) čuva se Böhmov povijesni klavir (kat. br. B 15/12 [G 67]) nastao oko 1820. Ima opseg klavijature od F_1 do f_4 (šest oktava) i sedam pedala (una corda, harfa, fagot, forte, moderator, piano, „janjičarska“ ili „turska“).[1738] U Glazbenom muzeju Geelvinck (nizoz. *Geelvinck Muziek Musea*, eng. *Geelvinck Music Museum*) u Zutphenu na istoku Nizozemske čuva se Böhmov povijesni klavir nastao oko 1820. Ima opseg klavijature od F_1 do f_4 (šest oktava) i pet pedala (una corda, fagot, forte, moderator, zvončići).[1739] U Međunarodnom centru pijanofortea Ad Libitum u Étobonu na istoku Francuske čuva se Böhmov povijesni klavir nastao oko 1820. godine.[1740] Upravo Böhmovi radovi nastali tijekom 1820-ih predstavljaju vrhunac trenda, započetog u osvitu 19. stoljeća, kojim su skladatelji i pijanisti preferirali kod klavira veći broj pedala (registara). One nisu utjecale samo na glasnoću nego i na boju zvuka, pružajući dodatne mogućnosti upotrebe instrumenta.

Klavir u riječkom muzeju vjerojatno je nastao oko 1820. Ime prijašnjeg vlasnika nije zabilježeno. U PPMHP dospio je 1948. iz Kraljevice, grada i luke koji se nalazi 22 kilometra jugoistočno od Rijeke na ulazu u Bakarski zaljev. Kraljevica je krajem 17. stoljeća došla pod upravu Austrijske dvorske komore. Car Karlo VI. Habsburški, otac Marije Terezije, dao je 1729. ondje izgraditi brodogradilište i luku. Kraljevica je tako postala prvo brodogradilište na

[1736] Metropolitan Museum of Art, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/503202. Pristup: travanj 2018.
[1737] Ringve Musikkmuseum: DigitaltMuseum, https://digitaltmuseum.no/011022849275/hammerflygel. Pristup: travanj 2018.
[1738] Clinkscale Online: A Comprehensive Database of Early Pianos, 1700-1860: CEP-467, http://earlypianos.org/. Pristup: travanj 2018.
[1739] Geelvinck Muziek Musea: Fortepiano, Joseph Böhm, ca. 1820, https://www.geelvinck.nl/instrument/forte piano-of-joseph-bohm-ca-1820/. Pristup: travanj 2018.
[1740] Centre International du Pianoforte Ad Libitum: Collection, http://www.pianoforteadlibitum.org/collection/. Pristup: travanj 2018.

Jadranu. Izgradnjom Karolinske ceste 1827. razvila se u trgovačko i lučko središte te je doživjela snažan gospodarski i kulturni razvoj. Klavir – koji je nastao upravo u tom razdoblju – možda je mogao biti dijelom kućnog inventara nekog bogatog trgovca ili brodograditelja.

43.3.3. Povijesni klavir (KPO-ZUO 17211)

Duguljasti korpus ovog povijesnog klavira ima dimenzije 128 x 247 x 88 cm. Stoji na tri tokarene noge na čijim su završecima kotačići od mjedi. Obložen je furnirom od mahagonija. Osim kvalitetnom izradom, privlači pažnju i svojim ukrasima. Na centralno ovješenoj liri su četiri pedale: prve dvije ne rade (una corda, moderator), treća je podizač prigušnica (forte), a četvrta su zvončići. Na liri iznad pedala su dva izrezbarena ukrasa. Na njihovim su počecima životinjske glave, dok akantusovo lišće oponaša stup. Klavir se odlikuje drvenom konstrukcijom, ravnim žicama i bečkom mehanikom. Nosač prigušnica ukrašen je isprepletenim sedefastim valovima. Opseg klavijature je od C_1 do g_4 (šest oktava i čista kvinta). Donje tipke (2,2 x 14,2 cm) obložene su sedefom, a gornje (0,9 x 9 cm) su načinjene od kornjačevine. Stalak za note je pravokutnog oblika s horizontalnom prečkom po sredini. Poklopac koji zatvara korpus sastoji se od četiriju dijelova, od kojih su tri preklopna. Gornji dio poklopca iznad klavijature konkavno je oblikovan te ima izrezbareni rub. Korpus je na prednjoj strani lijevo i desno od klavijature ukrašen stiliziranim vegetabilnim ukrasima. S donje je strane ukrašen bordurom s motivom akantusova lišća. Na sredini prednje plohe iznad klavijature su tri pravokutne pločice. Lijeva i desna su simetrične, ukrašene akantusovim lišćem i paunovima – simbolom besmrtnosti, ali i taštine.

U središnjoj pločici u akantusovu lišću zapisana je signatura „Mathias Müller / di / Vienna“. Zahvaljujući tome saznajemo da ga je sagradio njemačko-austrijski graditelj klavira Mathias Müller stariji (1770. – 1844.). Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je ovaj klavir nastao oko 1840. Natpis na talijanskom jeziku, koji je Müller kao graditelj s njemačkoga govornog područja stavio na njega, upućuje da je bio namijenjen za talijansko tržište. Zatečen je u muzeju, a ime prijašnjeg vlasnika nije poznato. Izložen je u Bijelom salonu stalnog postava, ambijentalno sačuvanom prostoru u kojem se ističu garniture za sjedenje od bijelo obojena drva s pozlaćenim dekorom u stilu Luja XV.

U fundusima hrvatskih muzeja zabilježena su dva instrumenta Mathiasa Müllera starijeg. U Zbirci varia Kulturno-povijesnog muzeja Dubrovačkih muzeja čuva se njegov stolni klavir nastao oko 1825. godine (DUM KPM VR-58). U Glazbenoj zbirci Kulturno-povijesnog odjela Muzeja grada Šibenika čuva se njegov klavir u obliku krila nastao oko 1840. godine (KPO 742). U bogatoj intarziji iznad klavijature nalazi se signatura „Matteo

Müller / I. R. Pr. Fabbricatore / di Vienna“ („Matteo Müller / carski i kraljevski privilegirani graditelj / iz Beča“). Ima opseg klavijature od C_1 do g_4 (šest oktava i čista kvinta) i tri pedale.[1741] Orguljaš Mirko Jankov zabilježio je Müllerov povijesni klavir u ženskom benediktinskom samostanu sv. Andrije u Rabu („Aus der K. K. priv. Fabr. des / Mathias Müller / in Wien“, odnosno „Iz carske i kraljevske privilegirane radionice / Mathiasa Müllera / u Beču“; opseg klavijature od F_1 do f_4).[1742]

43.3.4 Klavir (KPO-ZUO 17210)

Dimenzije klavira su 139 x 197 x 89 cm. Korpus je obložen furnirom od orahovine. Stoji na tri masivne noge koje se pri dnu sužavaju, a na završecima imaju kotačiće. Na centralno ovješenoj liri, koja je odvojena od klavira, nalaze se dvije pedale: lijeva piano i desna forte. Stalak za note izrezbaren je vegetabilnim uzorcima i lirom u sredini. Lijevo i desno od stalka za note su okrugla pomična postolja. Klavir ima metalnu konstrukciju (okvir je od lijevanog željeza) s četiri željezne grede. Odlikuje se ravnim žicama i bečkom mehanikom. Opseg klavijature iznosi sedam oktava (A_2 – a_4; 65 tipaka). Donje tipke (2,2 x 15,4 cm) su bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje (0,9 x 9,3 cm) crne, načinjene od ebanovine. Tipke cis_2 i ais_2 nedostaju, a tipka fis_4 odvojila. Kod tipaka a_2, g_4 i a_4 čeone strane nedostaju. Dva su mosta: basov 20 tonova i diskant 65 tonova. Žice su grupirane na sljedeći način: od A_2 do F_1 po jedna čelična bakrom opletena žica za ton; od Fis_1 do f po dvije čelične bakrom opletene žice za ton; od fis do a_4 po tri čelične žice za ton. Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je ovaj klavir nastao oko 1870.

Iznad klavijature nalazi se natpis „F. Gullich / Fiume“ koji otkriva da ga je izradio riječki graditelj klavira Francesco Gullich (Franjo Gulić; 1832. – 1882.). On je najprije radio kao poslovođa u radionici za izradu klavira i namještaja (tal. *direttore della fabbrica pianoforti e mobili*) Istvána (Stefana) Aranyosa (1814. – 1861.), Mađara rodom iz Bečkereka (danas Zrenjanin u Vojvodini), koji se 1846. doselio u Rijeku kao graditelj klavira (tal.

[1741] Za detalje o Mathiasu Mülleru starijem usp. dio posvećen tom klaviru (KPO 742).

[1742] Prema istraživanjima Mirka Jankova, klavir je za samostan vjerojatno kupljen tijekom opatovanja M. M. Benedette Rossi (1829. – 1901.) kod orguljara Jakova Potočnjaka. Ukoliko se pismo Jakova Potočnjaka od 15. listopada 1882. godine – u kojemu govori o mogućoj prodaji *pianofortea* samostanu rapskih benediktinki – odnosi na navedeni Müllerov instrument, čini se da ga je opatica M. M. Benedetta Rossi kupila za 50 fiorina. U ranijemu pismu od 11. rujna 1882., njezin nećak Giuseppe (Josip) Maria Rossi (1843. – 1890.), franjevac iz samostana sv. Frane u Zadru, piše joj da bi po toj cijeni – uvelike sniženoj u odnosu na onu realnu – *pianoforte* od Potočnjaka svakako vrijedilo kupiti. Pisma se čuvaju u arhivu samostana sv. Andrije na Rabu, arhivska kutija broj 2. Zahvaljujem Mirku Jankovu na ustupljenim podacima.

fabbricatore di fortepiani) i otvorio radionicu na adresi Contrada Stefano 461 na Űrmenyjevu trgu (tal. Piazza Űrmeny).[1743]

Prema podacima koje je Irvin Lukežić pronašao u Matičnoj knjizi krštenih Rijeke, pohranjenoj u Državnom arhivu u Rijeci, Franciscus Gullich bio je 1858. kum na jednom krštenju. U rubrici zanimanje navedeno je da je bio „arcularius“, što bi značilo stolar ili proizvođač namještaja. Kasnije se, očito, specijalizirao za izradu i popravak klavira. Prema podacima iz Matične knjige umrlih Rijeke, također pohranjenoj u Državnom arhivu u Rijeci, bio je rodom iz Trsta. Živio je na adresi Mercati 469, nedaleko gradske tržnice, gdje se nalazila njegova radionica za izradu i popravak klavira.[1744]

Aranoys je u riječkim dnevnim novinama *L'Eco di Fiume* 22. studenog 1860. objavio oglas o prodaji novog klavira s vlastitim inovacijama:

> „Prodaje se predivan, još neupotrebljavani klavir s inovacijom koja omogućuje da se intonacija instrumenta spusti za pola ili cijeli ton pomoću dvije pedale, od kojih jedna pomiče klavijaturu prema basu, a druga prema diskantu. Ovaj instrument je veoma prikladan za pratnju dubokih ili visokih glasova, kao i za pratnju bilo kojeg puhačkog instrumenta. Opremljen je s četiri željezna ključa za ugađanje te željeznim okvirom koji podupire most. Riječ je o modernom i elegantnom radu, čija cijena ne prelazi onu uobičajenih klavira, uz trogodišnje jamstvo za bilo kakvu neispravnost. Dolje potpisani graditelj bio bi počašćen kada bi ga gospoda i učitelji glazbe, čak i ako nemaju namjeru kupiti takav instrument, htjeli isprobati. L. Aranyos, graditelj klavira, Contrada Stefano br. 461 prvi kat.“[1745]

U riječkim dnevnim novinama *Gazzetta di Fiume*, koje su počele izlaziti nakon zabrane dnevnika *L'Eco di Fiume*, oglas od 9. travnja 1861. donosi:

> „Francesco Gullich, nasljednik pokojnog Stefana Aranyosa, vlasnika radionice klavira i namještaja, obavještava cijenjenu javnost da će radionica nastaviti s radom, davati klavire u najam, ugađati ih te da će ih primati na popravak kao i do sada. Obavijest prenosi gospodin Stefano Berde, izrađivač pozamanterije.“[1746]

[1743] Irvin LUKEŽIĆ: Glazbena Rijeka, *Sušačka revija*, 24.

[1744] Najljepše zahvaljujem Irvinu Lukežiću na ustupljenim podacima njegova istraživanja.

[1745] U izvorniku: „È da vendere un bellissimo Pianoforte di nuova invenzione non ancora usato, di cui può abbassata la voce di mezzo tuono fino a un tuono intiero, mediante due pedali uno dei quali trasporta la tastiera verso i bassi, e l'altro verso gli acuti. Questo Istrumento si rende molto opportuno per accompagnare il canto alto o basso a piacere, non meno che per l'accompagnamento di qualsiasi istrumento da fiato. Desso è provveduto di 4 chiavi di ferro per mantenere l'accordatura, e di un Capo tasto armato di corde inglesi. Ogni altro lavoro è moderno ed elegante, il prezzo non eccede quello dei Fortepiani comuni, e lo si garantisce per tre anni da qualsiasi difetto. Il sottoscritto fabbricatore desidera egualmente l'esser onorato da quei signori o maestri, che seppure non intendessero comprare questo istrumento di nuova invenzione, volessero nondimeno esaminarle. L. Aranyos, fabbricatore di Fortepiani contrada Stefano N. 461 primo piano.“ Cit. ***: Avvisi, *L'Eco di Fiume*, 4 (22. studenog 1860.) 120, 2.

[1746] U izvorniku: „Francesco Gullich già direttore della fabbrica Pianoforti e Mobili fine del defunto Stefano Aranyos, previene il rispettabile Pubblico che egli ha assunto e continuerò la detta fabbrica, somministrerà Pianoforti a nolo, li accorderà, e ne prenderà in riparazione come per lo passato. Recapito dal Sig. Stefano Berde, passamantiere.“ Cit. ***: Avviso N. 46, *Gazzetta di Fiume*, 1 (9. travnja 1861.) 91, 4.

Iz toga proizlazi da je Gulić nakon Aranyosove smrti 1861. preuzeo njegovu radionicu. Nastavio ju je voditi pod svojim imenom na adresi Contrada della Piazza 248. Radionicu je 1875. preselio na Űrmenyjev trg 469. Osim toga je imao skladište klavira i parketa, a bavio se i ugađanjem klavira.[1747] Gulića je naslijedio orguljar Jakov Potočnjak (Giacomo Potočnjak, Potošnjak, Potosnjak, Potosniak; 1843. – 1897.), koji je najprije djelovao u Zadru. U Rijeci se nastanio u kući trgovca Nikole Bačića (Niccolo Baccich). Oglas objavljen u riječkim dnevnim novinama *La Bilancia* od 17. listopada 1882. o tome donosi:

> „Dolje potpisani, nasljednik Francesca Gullicha, ima čast obavijestiti cijenjenu javnost da je od 1. studenog ove godine [1882.] uzeo prebivalište u ovome gradu te se nastanio u kući gospodina Niccoloa Bacchicha na adresi Via del porto br. 466, prvi kat. Gospoda koja žele da im spomenuti vrši ugađanje klavira ili njihov popravak mogu mu se obratiti direktno na ovu adresu. U Rijeci, 9. listopada 1882. Jakov Potočnjak, graditelj i ugoditelj klavira, crkvenih orgulja i klavira.“[1748]

Da je Potočnjak bio Gulićev nasljednik upućuje i cedulja na orguljama nepoznatoga graditelja s kraja 18. ili početka 19. stoljeća u župnoj crkvi sv. Duha u Tisnom na otoku Murteru. Njih je Potočnjak popravljao 1866. te se potpisao ovako: „Giacomo Potosniak, Fabricatore ed accordatore di Pianoforti, organi da chiesa ed Armonium. Successore di Francesco Gullich in Fiume … 66“, odnosno „Giacomo Potočnjak, graditelj i ugoditelj klavira, crkvenih orgulja i harmonija. Nasljednik Franje Gulića u Rijeci [18]66“.[1749] Uspješno je popravljao orgulje u Dalmaciji, a neke je i sâm sagradio.[1750] Poslovno se povezao 1887. s tvornicom za izradu klavira i harmonija Enrica Bremitza iz Trsta te je postao njegovim zastupnikom u Rijeci. Zastupstvo se nalazilo na adresi Via Cappuccini 609. Potočnjak je imao skladište na adresi Via del Molo 3, preko puta pravoslavne crkve sv. Nikole.[1751]

[1747] Irvin LUKEŽIĆ: *op. cit.*, 24; Lovorka RUCK: Glazbeni život u Rijeci u 19. stoljeću, *Arti musices*, 35 (2004) 2, 186.

[1748] U izvorniku: „Il sottoscritto, successore di Francesco Gullich, ha l’onore di prevenire questo stabile pubblico, che col primo Novembre a. c. prenderà stabile domicilio in questa cittá, installandosi nella casa del Sig. Niccolo Bacchich, in via del porto No 466, primo piano. I signori che vorrano onorario col fargli accordare i loro pianoforti, o col farne effettuare riparazioni, potranno rivolgersi direttamente nella sudetta abitazione, oppure nei giá indicati ricapiti. Fiume, 9. ottobre 1882. Giacomo Potosnjak Fabbricatore ed accordatore di pianoforti ed organi di chiesa ed Armonium.“ Cit. ***: Avviso, *La Bilancia*, 15 (17. listopada 1882.) 237, 4.

[1749] Ladislav ŠABAN: Gullich, Francesco, Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/20234. Pristup: travanj 2018.

[1750] Potočnjak je 1876. popravljao orgulje Petra Nakića u samostanu sv. Frane u Zadru (sagrađene nakon 1753.), dok je 1881. obnavljao orgulje u Novoj crkve Blažene Djevice Marije u Šibeniku, koje su sagradili braća Giacobbi iz Bassana 1859. Što se tiče njegovih vlastitih radova, sagradio je orgulje u župnoj crkvi Rođenja Blažene Djevice Marije na Silbi 1875. („Giacomo Potosniak / Fabbricatore d’organi No 6 / Zara“) te u župnoj crkvi Blažene Djevice Marije od Svete Krunice u Ličkom Lešću 1885. („Potočnjak, Orgelbauer, Fiume“). Usp. Ladislav ŠABAN: Potočnjak, Jakov, Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/20364. Pristup: travanj 2018.

[1751] Irvin LUKEŽIĆ: *op. cit.*, 25.

Ovo je drugi zabilježeni klavir Franje Gulića u fundusima hrvatskih muzeja. U Gradskom muzeju Požega čuva se njegov klavir (GMP 10.502), koji je isto nastao oko 1870. S duljinom od 186 cm nešto je kraći od riječkog primjerka. Također ima signaturu „F. Gullich / Fiume“, opseg klavijature od sedam oktava (A_2 – a_4) i bečku mehaniku. Jedan njegov klavir istih obilježja čuva se u franjevačkom samostanu sv. Franje Asiškog u Krku.[1752] Gulićev instrument u PPMHP-u dragocjen je i rijedak jer predstavlja rad jednog od malobrojnih domaćih graditelja klavira. Franjo Gulić je, nakon Giuseppea Barage, drugi riječki graditelj klavira zabilježen u ovome radu, a uz graditelje iz obitelji Heferer tek treće domaće ime uopće. Premda su na klavijaturi i furniru primjetna oštećenja, relativno je dobro očuvan. Otkupljen je 1975. od Radmile Kločić iz Rijeke. Smješten je u atriju PPMHP-a.

43.3.5 Pijanino (KPO-ZUO 19800)

Korpus ovog pijanina, izrađen od crno obojenog politiranog drva, ima dimenzije 142 x 66 x 134 cm. Pravokutnog je oblika, ravnih glatkih ploha i zaobljenih rubova. Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,1 x 15 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 9 cm). Na gornjoj strani korpusa izrezbarena su tri panoa. Srednji je veći te je po sredini izrezbaren stiliziranim akantusovim lišćem. Lijevi i desni panoi su manji, načinjeni simetrično. Na sredini svakog od njih nalaze se svjetiljke, čiji se mehanizam za paljenje i gašenje nalazi u unutrašnjosti pijanina. Na prednjoj donjoj strani korpusa je veliki pravokutni pano zaobljenih rubova. Na dnu korpusa smještene su dvije pedale od mjedi (lijeva piano i desna forte), koje su ispravne i rade. Na bočnim stranama ispod klavijature nalaze se stupovi nalik na volute. Ispod njih su izvučene četverostrane noge na čijim su završecima kotačići.

Iznad klavijature nalazi se signatura „Lauberger & Gloss / köngl. Hoflieferanten Wien London“ („Lauberger & Gloss / kraljevski dvorski dobavljači Beč London“).[1753] Desno od signature te u unutrašnjosti pijanina nalazi se grb Kraljevine Srbije (dvoglavi orao koji na prsima ima crveni štit s bijelim križem podijeljen na četiri polja; iznad je kruna). Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je nastao oko 1910. U PPMHP dospio je 1991. iz ostavštine Zore Blažić Fućak (1897. – 1987.). Ovo je drugi zabilježeni instrument marke *Lauberger & Gloss*. Klavir u obliku krila, nastao u Beču oko 1900., čuva se u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja Slavonije u Osijeku (MSO-227412).

[1752] Fotografija klavira, koju je 1972. tijekom projekta evidencije orgulja u Hrvatskoj pod vodstvom Ladislava Šabana snimio Emin Armano, može se pronaći u Zbirci fotografske dokumentacije Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, unutar Zbirke orgulja: http://fototeka.min-kulture.hr/hr/Predmet/3281/3. Pristup: travanj 2018.

[1753] Povijest tvornice *Lauberger & Gloss* opisana je kod klavira iz Zbirke glazbenih instrumenata Muzeja Slavonije u Osijeku (MSO-227412).

Desno od signature, ispod grba, nalazi se pločica s natpisom „K. Šalat / Klavier-Salon, Leihanstalt & Instrumenten Niederlage Fiume“ (K. Šalat / Salon klavira, najam i prodaja glazbenih instrumenata Rijeka“) što upućuje da je kupljen u Rijeci u trgovini Karela (Dragutina) Šalata. On je bio graditelja orgulja, harmonija i klavira rodom iz Češke. Dragutin je bila hrvatska inačica njegova češkog imena Karel (od lat. *Carus* što znači drag). Orguljarski zanat izučio je u radionici Ferde Heferera (1853. – 1928.) u Zagrebu.[1754] Krajem 19. stoljeća sagradio je orgulje s 12 registara u župnoj crkvi sv. Antuna Padovanskog u Fužinama, a u to je vrijeme boravio u Karlovcu.[1755] Trgovinu glazbenih instrumenata u Strossmayerovoj ulici 59 na Sušaku otvorio je krajem lipnja 1906. godine.[1756] Vijest o tome, u rubrici domaćih vijesti, objavljena je u *Novom listu* 30. lipnja 1906. godine:

> „Kako je poznato, g. Dragutin Šalat otvorio je na Sušaku bogato opskrbljenu radionicu glasovira, orgulja, gusala, tambura, harmonika, harmonijuma i u obće svih glazbalarskih potrebština. Imali smo prigode posjetiti ovo skladište (Sušak, Strossmayerova ulica, broj 59) i ne možemo a da ga natoplije ne preporučimo svim Hrvatima iz mjesta i naše okolice, ne samo zato što je gospodin Dragutin Šalat kao Čeh naš slavenski brat, nego i puno više zato što je to njegovo poduzeće prvo takove vrste na Rieci i Sušaku. I tako ne moramo da takove potrebe namirujemo više vani, kada možemo ovdje. Osim toga je g. Šalat strukovnjak u svim popravcima na raznim glazbalima, i koncertni ugodjač glasovira. Dakle, još jednom upozorujemo naš sviet na njegovu solidnu radionicu.“[1757]

Dragutin Šalat naručivao je orkestrione (mehaničke glazbene automate), klavire i druge glazbene instrumente po najpovoljnijim uvjetima i uz olakšice u plaćanju. Obavljao je i popravke orkestriona. Uz salon klavira na Sušaku, 1909. otvorio je i podružnicu u Rijeci (Corso 12, 1. kat). Naredne je godine otputovao u Beč, Berlin i Češku gdje je osobno izabirao nove najbolje vrste pijanina i klavira.[1758] Tom je prigodom mogao naručiti i instrumente iz tvornice *Lauberger & Gloss*.

[1754] Ladislav ŠABAN: Šalat, Dragutin, Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=27883. Pristup: travanj 2018.
[1755] Ladislav ŠABAN: Fužine ž. c., Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/19451. Pristup: travanj 2018.
[1756] Irvin LUKEŽIĆ: *op. cit.*, 25.
[1757] Cit. ***: Radiona glazbila D. Šalata na Sušaku, *Novi list*, 9 (30. lipnja 1906.) 178, 2. U istom broju *Novog lista*, na zadnjoj stranici, objavljen je njegov oglas: „Dragutin Šalat, graditelj orgulja i glasovira. Čast mi je obznaniti P. n. [punim naslovom] obćinstvo, da sam otvorio novoustrojenu radionicu orgulja i glasovira te raznih drugih glazbala. Preporučam se P. n. obćinstvu kao strukovnjak u svim popravcima na orguljama, glasovirima, harmonijima i svim drugim glazbalima i kao koncertni ugadjač (Stimmer) glasovira. U mojem skladištu nalazi se veliki izbor svakovrstnih glasbala kao: gusala, citara, tambura, harmonija, harmonika itd, te svih glazbalarskih potrepština. Za točnu i solidnu radnju jamčim. Sušak, Strossmayerova ul. 59.“ Cit. ***: [Oglas], *Novi list*, 9 (30. lipnja 1906.) 178, 4.
[1758] Irvin LUKEŽIĆ: *op. cit.*, 25-26.

43.3.6 Citra (KPO-ZUO 40204)

Dimenzije citre su 53,5 x 36,5 x 7 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. U ovalnom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se etiketa s imenom graditelja i mjestom nastanka: „Anton Kiendl / in Wien / Josefstadt, Josefgasse Nr. 6“. Oko 1860. izradio ju je Anton Kiendl (1816. – 1871.), jedan od najznačajnijih bečkih graditelja citri svoga vremena.[1759] Ima tzv. salzburški oblik što znači da je izbočena na gornjoj strani. Na lijevoj strani duguljaste plosnate rezonantne kutije nalazi se 27 četvrtastih vijaka (poslaganih u dva reda) i pet čunjastih metalna vijaka za napinjanje žica. Iza njih je još pet koštanih vijaka. Broj žica kojima se svirala akordička pratnja bio je 27. Broj žica za sviranje melodije koje su se skraćivale prstima bio je pet. Postavljene su preko hvataljke koja ima 29 polja. Vijčanik s metalnim okovom ukrašen je gravurom s motivom akantusa. Osim što nedostaju žice, citra je relativno dobro očuvana. U PPMHP dospjela je 1988. iz ostavštine Marije Smerdel (1919. – 1985.) iz Rijeke. Ona nije imala nasljednika te je muzej preuzeo dio njezine imovine: slike, pokućstvo, satove te predmete od metala, stakla i porculana.[1760]

43.3.7 Citra (KPO-ZUO 40206)

Citra ima dimenzije 49 x 36 x 7 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva U okruglom zvučnom otvoru na glasnjači, ukrašenom višebojnim (crvenim, zelenim i zlaćanim) vegetabilnim uzorcima, nema naljepnice na kojoj bi bila zapisana signatura. Na glasnjači iznad njega nalazi se stilizirani crtež sunca, zemaljske kugle i zvjezdica ispod kojeg piše „Stern-Zither“. Usporedbom s drugim citrama koje imaju ovakav natpis, može se ustanoviti da na naljepnici piše „Guitar-Zither / Stern“ („gitarska citra / Stern“), a takve citre imaju jednostruke žice kao kod gitare. Ovo bi upućivalo da citra možda potječe iz radionice *Stern* o kojoj za sada nije bilo moguće pronaći podatke. Zemlja podrijetla možda bi mogla biti Njemačka jer se tamo proizvodilo najviše ovakvih citri. Prema izgledu i gradbeno-oblikovnim elementima može se pretpostaviti da je nastala oko 1910. Uz lijevi gornji i lijevi bočni rub rezonantne kutije nalaze se 62 metalna vijka za napinjanje isto tolikog broja žica. Budući da ima i jednostruke i dvostruke žice, ovaj instrument predstavlja gitarsko-mandolinsku citru. Vrlo dobro je očuvana. Nabavljena je 23. svibnja 1978. Njezina prijašnja vlasnica bila je povjesničarka umjetnosti Ljubica Dujmović-Kosovac, ravnateljica Muzeja moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci od 1998. do 2004.

[1759] Jedna Kiendlova citra iz istog razdoblja zabilježena je u Glazbenoj zbirci Gradskog muzeja Varaždin (GMV-KPO 4184). Gotovo je istovjetna citri u PPMHP-u osim što ima četiri žice za sviranje melodije. Za detalje o Antonu Kiendlu usp. dio posvećen toj citri.

[1760] Zahvaljujem Tamari Mataija na ovim podacima.

43.4 O Zbirci Kresnik Kulturno-povijesnog odjela

Zahvaljujući zalaganju obitelji te njegova prijatelja i štovatelja Justina Cuculića, ostavština riječkoga graditelja gudačkih instrumenata Franje Kresnika (1869. – 1943.) predana je 1952. PPMHP-u. Tako je nastala Zbirka Kresnik, za koju je Justin Cuculić popisao predmete i napravio plan postava.[1761] Građa iz zbirke izložena je u stalnom postavu PPMHP-a, predstavljajući Kresnikov znanstveni i stručni rad vezan uz izgradnju gudačkih instrumenata.[1762] U narednom razdoblju u nadopunjavanju zbirke sudjelovao je violinist i muzikolog Vladimir Fajdetić (1924. – 1981.). On je organizirao koncerte na Kresnikovim violinama obilježavajući godišnjice njegova rođenja i smrti, a u časopisima *Riječka revija* i *Sv. Cecilija* objavio je članke o Kresniku.[1763] Zbirka Kresnik sadrži oko dvije stotine predmeta, uglavnom izloženih u stalom postavu PPMHP-a. U njoj se čuva jedanaest Kresnikovih violina, bočice s lakovima, alat, fotografije, priznanja, bilješke, nacrti i rukopisi njegovih radova.[1764] Zbirka se i dalje sustavno popunjava i digitalizira, a 2011. upisana je u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske (Z-5073).[1765] Dokumentacija i eksponati povijesnog, umjetničkog i znanstvenog karaktera svjedoče o vrhunskom stvaralaštvu Franje Kresnika, kao i njegovoj ulozi u razvoju domaće liuterije (gradnje gudačkih instrumenata) i hrvatske glazbene umjetnosti.[1766] Za bolje razumijevanje violinâ kao najvrjednijih eksponata u zbirci i konteksta njihova nastanka, valja se osvrnuti na život i rad Franje Kresnika.

43.4.1 Franjo Kresnik

Franjo Kresnik violinu je započeo učiti u dobi od osam godina kod Alessandra Scaramellija (1844. – 1932.), a kasnije je kraće vrijeme učio u Genovi kod Ernesta Camilla Sivorija (1815. – 1894.), učenika Niccolòa Paganinija. Završivši 1888. Riječku hrvatsku gimnaziju,[1767] želio je nastaviti studij violine u Beču, Međutim, prema želji roditelja studirao je medicinu u Grazu i Innsbrucku, gdje je od 1898. radio u pedijatrijskoj klinici Johanna

---

[1761] Justin CUCULIĆ: Inventar predmeta i stvari u „Kresnikovoj sobi“ u Muzeju u Domu kulture na Rijeci (ex Guvernerova palača), Rijeka 1952, studija iz dokumentacije Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka (strojopis). Zahvaljujem Tamari Mataija na njezinu ustupanju.

[1762] Tamara MATAIJA: Dr. Franjo Kresnik – između umijeća i umjetosti, *Tonovi*, 27 (2012) 2:60, 96; Tamara MATAIJA: *Franciscus Kresnik fecit* – glazbeni instrument kao muzejski predmet, *Muzeologija*, 51 (2014), 73.

[1763] Vladimir FAJDETIĆ: Dr. Franjo Kresnik: liječnik i graditelj gudačkih instrumenata, *Riječka revija*, 4 (1955) 5/6, 244-248; Vladimir FAJDETIĆ: Dr Franjo Kresnik – liječnik i graditelj gudačkih glazbala, *Sv. Cecilija*, 40 (1970) 3, 78-79.

[1764] Vladimir FAJDETIĆ: Dr. Franjo Kresnik: liječnik i graditelj gudačkih instrumenata, *Riječka revija*, 247; Tamara MATAIJA: *Franciscus Kresnik fecit* – glazbeni instrument kao muzejski predmet, 64.

[1765] Tamara MATAIJA: Dr. Franjo Kresnik – između umijeća i umjetosti, 96.

[1766] Pomorski i povijesni muzeju Hrvatskoga primorja Rijeka: Zbirke: Zbirka Kresnik, http://ppmhp.hr/zbirka-kresnik/. Pristup: travanj 2018.

[1767] Njegov otac Franjo Kresnik stariji u toj je gimnaziji bio profesor klasičnih jezika, a od 1906. do 1907. i ravnatelj. Danas je to Prva riječka hrvatska gimnazija.

Loosa. U Rijeku se vratio 1900. te je otvorio ordinaciju opće medicine.[1768] Usporedno je proučavao stare gudačke instrumente glasovitih cremonskih majstora, osobito Stradivarija, Amatija i Guarnerija. U Rijeci je u prvom desetljeću 20. stoljeća otvorio vlastitu majstorsku radionicu. Naredna dva desetljeća svake je godine po nekoliko mjeseci provodio u Cremoni gdje je stekao bogato znanje i iskustvo. Upravo je zahvaljujući tom iskustvu, kao i istančanom sluhu, prema zvuku pojedine violine mogao odrediti majstora i razdoblje nastanka. Kao izvrstan poznavatelj instrumenata starih majstora u Cremoni je prozvan „čovjekom koji čita violine" (tal. *l'uomo che legge i violini*).[1769]

Na međunarodnoj izložbi u Rijeci 1926. izložio je svoje violine te je među nizom stranih graditelja dobio najveći broj bodova i prvu nagradu (*Grand-prix*) s diplomom. Na izložbi u Cremoni 1937. godine – priređenoj povodom 200. obljetnice Stradivarijeve smrti (tal. *Bicentenario Stradivariano*) – imenovan je stručnim tumačem starotalijanskoga graditeljskog umijeća te je jedini imao ključeve zbirke instrumenata i pravo da ih može uzimati u ruke u svrhu proučavanja.[1770] Na Međunarodnoj izložbi u Berlinu 1938. sudjelovao je kao stručni tumač i predstavnik Talijanskog udruženja obrtnika, a kao graditelj je dobio dvije nagrade. Za tu su izložbu on i njegov učenik i suradnik Carlo Schiavi (1908. – 1943.) sa Stradivarijevim alatom izradili violinu koja je dobila odlične ocjene posebnog odbora sastavljenog od stručnjaka i virtuoza.[1771] Kresnik je upravo posredstvom Carla Schiavija imao važnu ulogu u počecima rada Međunarodne škole za liuteriju, osnovane u Cremoni 1938. Schiavi je nakon naukovanja u Cremoni došao u Rijeku kod Kresnika učiti o Stradivarijevim graditeljskim načelima. Nakon tri godine provedene u Rijeci (od listopada 1933. do listopada 1936.), Kresnik mu je 1937. napisao preporuku na temelju koje je u listopadu 1938. zaposlen u toj školi. Kresnik je također pozvan da drži predavanja, ali se zbog bolesti nije mogao aktivnije uključiti u rad škole. Carla Schiavija je u brojnim pismima savjetovao kako da drži nastavu.[1772] Intenzivno je promišljao i o razvoju domaće liuterije. Izradio je program rada,

---

[1768] Vladimir FAJDETIĆ: Dr. Franjo Kresnik: liječnik i graditelj gudačkih instrumenata, *Riječka revija*, 244; Vladimir FAJDETIĆ: Dr Franjo Kresnik – liječnik i graditelj gudačkih glazbala, *Sv. Cecilija*, 78.

[1769] Slavko ZLATIĆ: Genijalni konstrukter violine dr. Kresnik: život i rad „čovjeka koji čita violine", kako ga nazivlju u Cremoni, *Novosti*, 32 (23. siječnja 1938.) 22, 10; Branimir RUPNIK: Iz čarobnog svijeta tonova: čovjek koji je „čitao violine", *Novi galeb*, 2 (1. studenoga 1970.) 3, 19; Lovorka RUCK: Franjo Kresnik: čovjek koji je čitao violine, *Sušačka revija*, 1 (1993) 1, 15-17.

[1770] Matej SANTI: Methods of a Maverick: Franjo Kresnik, *The Strad*, 129 (travanj 2018.) 1536, 54-59.

[1771] Vladimir FAJDETIĆ: Dr. Franjo Kresnik: liječnik i graditelj gudačkih instrumenata, *Riječka revija*, 245; Vladimir FAJDETIĆ: Dr Franjo Kresnik – liječnik i graditelj gudačkih glazbala, *Sv. Cecilija*, 79.

[1772] Kresnikova pisma Schiaviju čuvaju se u Cremoni, a u Zbirci Kresnik PPPMHP-a pohranjeni su prijepisi. Usp. Tamara MATAIJA: *Franciscus Kresnik fecit* – glazbeni instrument kao muzejski predmet, 64; Francesco TORRISI: The International School of Violin Making and the revival of the Cremonese violin making, u: Roberto CODAZZI – Cinzia MANFREDINI (ur.): *La liuteria lombarda del '900*, Silvana Editoriale, Milano 2002, *33-34*.

statut i troškovnik stručne škole za gradnju violinâ koja se trebala osnovati na Sušaku. Prijedlog je poslao Banskoj vlasti. Iz dokumentacije je vidljivo da je vlast prihvatila Kresnikovu ideju, ali je početak Drugog svjetskog rata spriječio otvorenje škole.[1773]

Valja imati na umu da je Kresnik živio i stvarao tijekom razdoblja složenih političkih i društvenih prilika u Rijeci, ali i širem okruženju. Nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije u listopadu 1918., Rijeka je postala dijelom Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (osnovane 29. listopada 1918.), ali ju je već 16. studenog 1918. okupirala Kraljevina Italija. S obzirom na to da Italija nije tražila Rijeku nego ju je prepustila Hrvatskoj, nastupilo je prijelazno razdoblje: okupacija Gabrielea D'Annunzija 1919. (bez službene potpore talijanske vlade) te Slobodna Država Rijeka 1920. (rezultat Rappalskog ugovora donesenog 12. studenog 1920.), da bi Rimskim ugovom 27. siječnja 1924. ipak pripala Kraljevini Italiji. Rijeka je, uz susjednu Istru, prva u svijetu pružila otpor fašizmu te je u Drugom svjetskom ratu bila dijelom antifašističke fronte. Nakon talijanske kapitulacije 8. rujna 1943., Rijeku i Sušak okupirali su Nijemci te je držali do 3. svibnja 1945. kada je grad napokon oslobođen.

Postumno je objavljena Kresnikova studija *Starotalijansko umijeće građenja gudačkih instrumenata.* Kresnik je rukopis na talijanskom i njemačkom jeziku dovršio 1932. Nakon toga ga nije objavio nego ga je nastavio dorađivati do smrti. Po završetku Drugog svjetskog rata oko tiskanja rukopisa angažirao se Justin Cuculić. Kresnikov rad preveden je na hrvatski (preveo ga je kroatist i talijanist Ivo Frangeš) te je zajedno s talijanskim izvornikom *Studio sull'antica liuteria classica italiana* objavljen 1951. godine.[1774] Predgovor je napisao šumarski stručnjak Aleksandar Ugrenović, zabilježivši i ovo:

> „Zadivljuje činjenica da je Kresnik jednako znalački, upravo majstorski, poznavao i praktičnu i teorijsku stranu umijeća građenja gudačkih instrumenata. To znači, njegovo ulaženje u tu vrlo složenu materiju bilo je neobično temeljito i potpuno. On je uistinu ostavio trajan spomenik i jednog i drugog rada."[1775]

43.4.2 Violine iz Zbirke Kresnik

Franjo Kresnik izradio je 52 violine, dvije viole, dva violončela te kvartet (dvije violine, violu i violončelo) za Franka Holdena iz New Yorka.[1776] Na njegovim su violinama muzicirali istaknuti domaći i strani virtuozi kao što su Václav Huml, Zlatko Baloković,

---

[1773] Tamara MATAIJA: Dr. Franjo Kresnik – između umijeća i umjetosti, 95.
[1774] Franjo KRESNIK: *Starotalijansko umijeće građenja gudačkih instrumenata*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1951.
[1775] Cit. Aleksandar UGRENOVIĆ: Uvodna riječ, u: Franjo KRESNIK: *op. cit.*, 10.
[1776] Tamara MATAIJA: Dr. Franjo Kresnik – između umijeća i umjetosti, 95; Tamara MATAIJA: *Franciscus Kresnik fecit* – glazbeni instrument kao muzejski predmet, 65.

Miroslav Šlik (Schlick), Jaroslav Kocián, Jan Kubelík, Václav Příhoda, Bohuslav Lhotský, Franz von Vecsey, Adolf Busch i drugi.[1777] U početku je izrađivao violine po uzoru na Antonija Stradivarija i Giuseppea Guarnerija „del Gesù“. Već su između 1910. i 1915. njegove violine dosegle značajnu kvalitetu. Toga je bio i sâm svjestan te ih je ovako opisao:

> „Violine mog tipa čvršće su i trajnije od violina staro-kremonskih majstora (Stradivari i Guarneri), u njih je velika rezerva i trajnost tona, koji se na daljini još pojačava. Ton im je mek, ugodan i plemenit, podatnost perfektna. Sve su četiri žice posve izjednačene. Instrumenti i ako novi daju (već za pola sata sviranja) tonove, kao i stare isvirane violine Stradivari ili Guarneri.“[1778]

Osim što je izradio niz uspjelih kopija prema Guarneriju, kojeg je smatrao najvećim talijanskim majstorom, načinio je iskorak razvijajući vlastiti tip violine – tzv. tip Kresnik. S tim je istraživanjima započeo 1930-ih. U Zbirci Kresnik sačuvani su brojni nacrti i mjere za violine koje naziva *Neues Modell* (1934.), *Neuer Typ* (1934.), *Neuester Typ* (1936.), *Neueste Wolb. Modell* (1936.).[1779] Posebnu je pažnju posvećivao laku. Rješavajući tajnu laka proučio je upute koje su mogle biti poznate i starotalijanskim majstorima te je eksperimentirao, pri čemu mu je uvelike koristilo znanje iz kemije stečeno tijekom studija medicine. Koristio je lak pripravljen po cremonskoj recepturi (najčešće crvenkastosmeđi ili narančastocrveni).[1780]

U Zbirci Kresnik čuva se 11 od 54 njegove violine, odnosno 20 % od ukupnog broja. Upravo su violine najvrjedniji eksponati u zbirci. Zahvaljujući godini napisanoj u signaturi – uz iznimku violine pod inv. oznakom KPO-ZK 1795 (nema naljepnicu; vjerojatno je nastala 1935.) – poznata je njihova datacija. Izrađene su u razdoblju 37 godina. Najstarija violina u zbirci (KPO-ZK 1969) vjerojatno je nastala iz 1903. (zadnja znamenka napisana na naljepnici nije jasno čitljiva) te predstavlja početnički rad nastao po uzoru na Antonija Stradivarija. Slijede violine nastale 1910. (KPO-ZK 19549), 1912. (KPO-ZK 26882) i 1928. (KPO-ZK 26092), u vrijeme kada je Kresnik radio kopije prema Giuseppeu Guarneriju,.[1781] U *Vijestima iz umjetničke radionice za klasičnu izradbu gusala dr. Franje Kresnika* iz 1926. napisao je:

[1777] Vladimir FAJDETIĆ: Dr. Franjo Kresnik: liječnik i graditelj gudačkih instrumenata, *Riječka revija*, 246-247; Vladimir FAJDETIĆ: Dr Franjo Kresnik – liječnik i graditelj gudačkih glazbala, *Sv. Cecilija*, 79.
[1778] Cit. Vladimir FAJDETIĆ: Dr. Franjo Kresnik: liječnik i graditelj gudačkih instrumenata, *Riječka revija*, 247.
[1779] Tamara MATAIJA: Dr. Franjo Kresnik – između umijeća i umjetosti, 95.
[1780] O laku je napisao i studiju „Starotalijanski lak za violine i njegova svojstva, s osvrtom na ulogu smole i eteričnih ulja“, objavljenu u pariškom farmakološkom časopisu. Usp. Franjo KRESNIK: Der altitalienische Geigenlack und seine Eigenschaften mit Rücksicht auf die Rolle der Harze und ätherischen Öle, *Archives internationales de pharmacodynamie et de thérapie*, 42 (1932) 2, 233-258.
[1781] Tamara MATAIJA: Dr. Franjo Kresnik – između umijeća i umjetosti, 93; Tamara MATAIJA: *Franciscus Kresnik fecit* – glazbeni instrument kao muzejski predmet, 74.

„Izrađujem sada [1926.] samo kopije po Josephus Guarneri del Gesù, pošto držim ovog majstora, čija se vrsnoća prilično kasno upoznala i dostojno uvažila, za kud i kamo najvećeg mjastora. Pri tom ne želim nikako da umanjim veliki i opravdani glas Stradivarija. Osim toga nam pruža Guarnerijev sistem mnogostruke prednosti. Ovaj sistem dozvoljava gradnju veoma snažnih gusala, što nam osigurava dugu trajnost, a uz to posjeduju ovakove gusle još uvijek dovoljnu rezervu tona. Ove gusle nadmašuju svojim punim metaličnim mezzosopranom kudikamo ostale gusle, te se osobito prilagođavaju modernoj koncertnoj tehnici, pri izvađanju brzih pasaža. Oslanjajući se savjesno na stare tradicije izrađujem također viole i violončele. Sušak (primorje) u augustu 1926.“[1782]

Najveći broj (ukupno sedam) pripada violinama tzv. tipa Kresnik koje su nastale između 1935. i 1940. godine.[1783] Njegove su karakteristike naglašena ispupčenost (tal. *bombatura*), mali korpus, vrhovi koji nisu jako izraženi te *f* otvori po uzoru na Guarnerija.[1784] Iz 1935. potječu dvije (KPO-ZK 1788 i KPO-ZK 1789) i jedna vjerojatno (KPO-ZK 1795); iz 1936. jedna (KPO-ZK 22899) te iz 1940. tri violine (KPO-ZK 1790, KPO-ZK 1792, KPO-ZK 1794). Kresnik je u to vrijeme već provodio manje vremena u radionici te su na violinama uočljivi vremenski razmaci prilikom izrade pojedinog rada. Violine nastale do 1928. nose signaturu „Franciscus Kresnik fecit / Tersacti anno“, a one nastale od 1935. nadalje „Franciscus Kresnik fecit / Flumine anno“ (nakon čega slijedi godina izrade). Najveći broj violina, ukupno šest (KPO-ZK 1788, KPO-ZK 1789, KPO-ZK 1795, KPO-ZK 1790, KPO-ZK 1792, KPO-ZK 1794) potječe iz donacije Justina Cuculića od 1. travnja 1952. On je zapravo darovao osam Kresnikovih violina, ali je u kasnijem razdoblju usporedbom njegova popisa i violina u fundusu uočeno da dvije nedostaju (violina pod oznakom XXIII/23, označena kao br. 5, te violina pod oznakom XXIV/24, označena kao br. 6, obje iz 1940.),[1785] ali su „nadomještene“ s druge dvije (KPO-ZK 19549 i KPO-ZK 26092). Preostale tri violine nabavljene su kasnije: otkupom od Marije Seljan 1964. (KPO-ZK 1969) i Marija Jurekovića 2013. (KPO-ZK 26882) te darom Bosiljke Stari 2011. (KPO-ZK 22899).

Njihova akustička svojstva predstavljena su na koncertima koje je muzej organizirao još 1950-ih i 1960-ih. Sviralo se na violinama nastalima nakon 1935., koje su tada praktički bile nove.[1786] Primjerice, 17. prosinca 1969., povodom stote godišnjice njegova rođenja, u muzeju je održana *Svečana akademija i koncert u čast dra Franje Kresnika.* Na njegovim

[1782] Cit. Franjo KRESNIK: *Vijesti iz umjetničke radionice za klasičnu izradbu gusala dr. Franje Kresnika*, Tiskarski grafički zavod Ger. Derencin, Rijeka 1926. Citirano iz: Vladimir FAJDETIĆ: Tumač starog umijeća (dr. Franjo Kresnik – liječnik i graditelj violina): 16. XII. 1869. – 3. VI. 1943., o 100-godišnjici rođenja, *Dometi*, 3 (1970) 3/4, 142-143.
[1783] Tamara MATAIJA: Dr. Franjo Kresnik – između umijeća i umjetosti, 95; Tamara MATAIJA: *Franciscus Kresnik fecit* – glazbeni instrument kao muzejski predmet, 74.
[1784] Zahvaljujem Silvu Rebiću na ovom objašnjenju.
[1785] Justin CUCULIĆ: Inventar predmeta i stvari u „Kresnikovoj sobi“ u Muzeju u Domu kulture na Rijeci (ex Guvernerova palača), 2 i 12.
[1786] Tamara MATAIJA: *Franciscus Kresnik fecit* – glazbeni instrument kao muzejski predmet, 74.

violinamam svirali su Margit i Attila Szabo.[1787] U novije su vrijeme violine jedanput godišnje predstavljene na glazbeno-edukativnoj manifestaciji *Kresnikovi dani*. PPMHP pokrenuo ju je 2013. u suradnji s Glazbenom školom Ivana Matetića Ronjgova iz Rijeke. Osim koncerata na Kresnikovim violinama u Mramornoj dvorani PPMHP-a, manifestacija obuhvaća predavanja i stručna vodstva kroz Zbirku Kresnik, sve s ciljem da se posjetiteljima što cjelovitije približi glazbena baština pohranjena u muzejskom fundusu.[1788] Do sada su održana četiri izdanja ove manifestacije: 1. u lipnju 2013., 2. u lipnju 2014., 3. u lipnju 2016., 4. u travnju 2017. Na trećem izdanju *Kresnikovih dana* Silvo Rebić održao je tematske radionice za djecu i odrasle *Kako nastaje violina* i *Restauracija gudačkog instrumenta*, a na četvrtom *Izrada i restauracija violine.* Upotreba instrumenata iz zbirke dopuštena je samo školovanim glazbenicima koji na njima muziciraju upravo u sklopu *Kresnikovih dana.*[1789]

Na violinama se svira i povodom održavanja izložbi koje su im posvećene što ukazuje da se aspektu njihove upotrebljivosti pridaje posebna pažnja. Detalji o tome bit će izneseni kod pojedinačnog opisa violinâ iz zbirke. Osim upotrebljivosti, pažnja se pridaje i njihovu predstavljanju pa je uz Kresnika i njegove violine priređeno više izložaba. U PPMHP-u je od 10. lipnja do 10. srpnja 1993., prigodom obilježavanja 50. obljetnice njegove smrti, priređena izložba *Život uz violine: dr. Franjo Kresnik*[1790] te je objavljen istoimeni katalog.[1791] Po otvorenju izložbe u Guvernerovoj palači je 10. lipnja 1993. priređen koncert na kojem je na Kresnikovoj violini svirao Josip Klima uz klavirsku pratnju Stjepana Mihaljinca.[1792] U organizaciji Kulturno-umjetničke udruge Artel iz Rijeke u rujnu 2009. održan je festival klasične glazbe *Čovjek koji je čitao violine – dr. Franjo Kresnik*, popraćen istoimenom izložbom violina iz Zbirke Kresnik i dvojezičnom (hrvatsko-engleskom) knjižicom.[1793] U Zavičajnom muzeju Poreštine, povodom 40. međunarodnog kongresa ESTA-e (eng. *European String Teachers Association*, odnosno Europskog udruženja gudačkih pedagoga), koji se u Poreču održao od 16. do 20. listopada 2012., priređena je izložba *Dr. Franjo Kresnik – između umijeća i umjetnosti*. U PPMHP-u izložba pod istim imenom održana je od 16. listopada do 22. studenog 2012. te je objavljen dvojezični (slovensko-talijanski) i

---

[1787] Program koncerta iz dokumentacije Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka. Popratni kometar napisao je Vladimir Fajdetić. Zahvaljujem Tamari Mataija na ustupanju programa koncerta.
[1788] Tamara MATAIJA: *Franciscus Kresnik fecit* – glazbeni instrument kao muzejski predmet, 74.
[1789] *Ibid.*, 74.
[1790] Ingrid ŽIC: „Dr. Franjo Kresnik – život uz violine“ naziv je izložbe što se večeras (20 sati) uz prigodan koncert održava u Guvernerovoj palači: čovjek koji je čitao violine, *Novi list*, 47 (10. lipnja 1993.) 154, 17.
[1791] Marica BALABANIĆ-FAČINI*: Život uz violine: dr. Franjo Kresnik: katalog izložbe*, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Rijeka 1993.
[1792] Nije ostalo zabilježeno na kojoj je točno violini Josip Klima svirao.
[1793] Bosiljka PERIĆ KEMPF – Marica BALABANIĆ FAČINI: *Čovjek koji je čitao violine – dr. Franjo Kresnik: festival klasične glazbe*, Kulturno-umjetnička udruga Artel, Rijeka 2009.

trojezični (na hrvatskom, engleskom i talijanskom) vodič kroz Zbirku Kresnik autorice Tamare Mataija.[1794] Izložba je u travnju 2015. predstavljena u Pomorskom muzeju Sergej Mašera u Piranu. Povod ovog događanja bilo je obilježavanje rođendana violinista i skladatelja Giuseppea Tartinija (1692. – 1770.). Tartinija i Kresnika povezivala je ljubav prema starim cremonskim gudačkim instrumentima. Otvorenje izložbe održano je na Tartinijev rođendan 8. travnja. Od 16. rujna do 9. listopada 2016. izložba *Dr. Franjo Kresnik – između umijeća i umjetnosti* gostovala je u Galeriji Prica u Samoboru, u sklopu 41. Samoborske glazbene jeseni. Manji dio izložbe kasnije je korišten kao nadopuna stalnog postava u PPMHP-u. U *sklopu projekta Rijeka 2020 – Europska prijestolnica kulture* u PPMHP-u je 6. prosinca 2019. otvorena izložba *Violinom iznad granica / Stradivari u Rijeci – Kresnik i Cremona.* Njome je obilježena 150. godišnjica rođenja Franje Kresnika. PPMHP je u suradnji s Muzejem violine (tal. *Museo del Violino*) iz Cremone predstavio u Rijeci osam violina vrhunskih talijanskih majstora, među njima i violine Antonija Stradivarija te Giuseppea Guarnerija del Gesùa. Uz njih su bile izložene violine Franje Kresnika.

Predstavljanje Kresnikovih violina i njegova djelovanja uvelike pridonosi valorizaciji stručnjaka i zaljubljenika u violine koji je u inozemstvu uživao – i danas uživa – velik ugled i utjecaj, ali u domaćim okvirima (čak i onim stručnim) još uvijek nije dovoljno prepoznat. Dobar poznavatelj Kresnikova lika i djela je graditelj i restaurator gudačkih instrumenata Silvo Rebić. Ujesen 2012. proučavao je Kresnikove violine u PPMHP-u. Prema njegovu mišljenju, Kresnikovi radovi po izradi, stilistici i zvuku predstavljaju majstorske instrumente. On u svome radu slijedi akustička i fizička načela opisana upravo u Kresnikovoj studiji *Starotalijansko umijeće građenja gudačkih instrumenata*. Samostalno je započeo raditi 2008. te otada izrađuje, restaurira i popravlja gudačke instrumente za potrebe različitih solista, ansambala i glazbenih škola. U Samoboru je 2013. otvorio umjetničku radionicu za izradu i restauraciju gudačkih instrumenata. U njoj sam ga posjetila u travnju 2018.

43.5.1 Violina (KPO-ZK 1969)

Ova je violina vjerojatno nastala 1903. godine (zadnja znamenka na signaturi „Franciscus Kresnik fecit / Tersatci anno 190“ nije jasno čitljiva) što je čini najstarijim primjerkom u Zbirci Kresnik. Ukupna duljina violine je 59 cm, duljina korpusa je 35 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20,5 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i

[1794] Tamara MATAIJA: *Dr. Franjo Kresnik – između umijeća i umjetnosti: vodič Zbirke Kresnik*, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog Primorja Rijeka, Rijeka 2012. Trojezični vodič online: ppmhp.hr/dokumenti/e-books/kresnik/Kresnik-Katalog.pdf. Pristup: travanj 2018.

dno (iz dvaju dijelova) od javorovine. Lakirana je žućkastosmeđim lakom. Otkupljena je 1964. od Marije Seljan iz Rijeke (sestre istraživača Mirka i Stjepana Seljana), kojoj je Kresnik oporučno ostavio i rukopis svoje studije *Starotalijansko umijeće građenja gudačkih instrumenata*. Predstavljena je 2009. na izložbi *Čovjek koji je čitao violine*. Kulturno-umjetnička udruga Artel tada ju je posudila za koncerte festivala klasične glazbe *Čovjek koji je čitao violine – dr. Franjo Kresnik.* Silvo Rebić na njoj je radio od 12. do 27. prosinca 2012. Postavio je podbradak kojeg do tada nije bilo te je promijenio žice. Za potrebe izlaganja violine u fundusu, nadomjestio je potrošne dijelove. U korpus i lak nije bilo intervencija.[1795]

43.5.2 Violina (KPO-ZK 19549)

Ova je violina nastala 1910. godine („Franciscus Kresnik fecit / Tersacti anno 1910“), u vrijeme kada je Kresnik radio kopije prema Giuseppeu Guarneriju „del Gesù“. Ukupna duljina violine je 59,5 cm, duljina korpusa je 35 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 21 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine. Lakirana je svijetlosmeđim lakom. Zatečena je u fundusu PPMHP-a, odnosno ne nalazi se na popisu predmeta koji je sastavio Justin Cuculić. Predstavljena je na više izložaba: *Čovjek koji je čitao violine* 2009., *Čudesni svijet šuma* 2010. te *Dr. Franjo Kresnik – između umijeća i umjetnosti* u Poreču 2012., Piranu 2015. i Samoboru 2016. Predstavljena je i na već spomenutoj izložbi *120 godina – 120 predmeta*, priređenoj u PPMHP-u od 20. prosinca 2013. do 22. veljače 2014., te je opisana u katalogu.[1796] Na ovoj se violini najviše muziciralo od svih u Zbirci Kresnik. Kulturno-umjetnička udruga Artel posudila ju je 2009. za koncerte festivala *Čovjek koji je čitao violine – dr. Franjo Kresnik*. Na njoj su svirali Leonid Sorokow i Marco Graziani. Anđelko Krpan[1797] svirao ju je 17. listopada 2012. na 40. međunarodnom kongresa ESTA-e u Poreču. Na njoj su svirali učenici i profesori Glazbene škole Ivan Matetić Ronjgov iz Rijeke na manifestacijama *Kresnikovi dani*, kao i na *Noći muzeja* 27. siječnja 2017.

Đana Kahriman je na koncertu u palači Gvozdanović, održanom u sklopu simpozija *Glazba u muzeju / muzeju glazbe*, svirala na ovoj violini 17. listopada 2013. Njezinu je nastupu prethodilo izlaganje Tamare Mataija na temu *Franciscus Kresnik fecit – glazbeni instrument kao muzejski predmet.*[1798] U sklopu *2. Kresnikovih dana* na ovoj je violini 13.

[1795] Dokument ZPM-KRP 3/2012. Zahvaljujem Tamari Mataija na uvidu u dokument.
[1796] Tamara MATAIJA: Kresnikova violina, u: Denis NEPOKOJ (ur.): *op. cit.*, 130-131.
[1797] Anton Krpan, otac violinista Anđelka Krpana, po zanimanju liječnik, posjedovao je Kresnikovu violinu iz 1927. („Franciscus Kresnik fecit / Tersatci anno 1927“), koju je darovao Klari Krpan, nećakinji Anđelka Krpana. Zahvaljujem Anđelku Krpanu na ovim podacima.
[1798] Njezin već ranije citirani rad sa simpozija objavljen je u časopisu *Muzeologija*. Usp. Tamara MATAIJA: *Franciscus Kresnik fecit* – glazbeni instrument kao muzejski predmet, *Muzeologija*, 51 (2014), 64-75.

lipnja 2014. svirao Anđelko Krpan (koji je održao i predavanje *Iskustvo sviranja na muzejskim instrumentima*), dok je Sreten Krstić 1. srpnja 2014. nastupio kao solist uz ansambl Zagrebačkih solista. Krunoslav Marić, član Zagrebačkih solista i ranije đak riječke glazbene škole, svirao je na ovoj violini 8. travnja 2015. na otvorenju izložbe *Dr. Franjo Kresnik – između umijeća i umjetnosti* u Pomorskom muzeju Sergej Mašera u Piranu. Na *3. Kresnikovim danima* 3. lipnja 2015. nastupio je Kvartet Veljak, a na ovoj je violini svirala Maja Veljak. U sklopu iste manifestacije 23. lipnja 2015. nastupio je riječki barokni ansambl *Collegium Musicum Fluminense,* a na Kresnikovoj violini svirao je Eduard Kraljić. Njemački violinist Gernot Süßmuth svirao je na njoj na recitalu koji je 29. rujna 2016. – uz violončelisticu Jelenu Očić i pijanista Franka Immo-Zichnera – održao u župnoj crkvi sv. Anastazije u Samoboru, u sklopu 41. Samoborske glazbene jeseni. Trio Veljak je na *4. Kresnikovim danima* nastupio 28. travnja 2017., a na ovoj violini svirala je Maja Veljak. U sklopu iste manifestacije dva dana ranije na ovoj je violini cjelovečernji koncert održao mladi riječki violinist Matej Mijalić. Njegovo muziciranje na ovoj violini je i studijski zabilježeno te se može čuti na tabletu smještenom u stalnom postavu. To je ujedno bilo prvi puta da je snimljen zvuk ove violine. Prema mišljenju Silva Rebića, ovo je najbolja Kresnikova violina, a iznimno kvalitetan materijal od kojeg je izrađena pomogao je da takva ostane do danas. Predstavlja umjetnički rad nastao pod utjecajem cremonske škole.

43.5.3 Violina (KPO-ZK 26882)

Ova je violina nastala 1912. godine („Franciscus Kresnik fecit / Tersacti anno 1912“). Ukupna duljina violine je 59,5 cm, duljina korpusa je 35 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 21 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz jednog dijela) od javorovine. Lakirana je crvenkastosmeđim lakom. Kao i prethodna, predstavlja Kresnikovu kopiju prema Giuseppeu Guarneriju. Otkupljena je 8. srpnja 2013. od Marija Jurekovića iz Malog Lošinja. Pripadala je riječkom liječniku Anti Švalbi (1903. – 1989.). Prema podacima iz muzeja (predmetnoj kartici ispunjenoj na temelju kazivanja Marija Jurekovića), on ju je dobio na dar od Franje Kresnika. Primarijus Ante Švalba, liječnik specijalist higijene, u svom se gotovo šezdesetgodišnjem radu posvetio unapređenju zdravlja stanovništva na širemu riječkom području. Bio je aktivan terenski radnik, angažiran u podizanju zdravstvene kulture stanovništva svih dobi, posebno seoskog te školske djece. Osnovnu školu polazio je u Rijeci i Sušaku, a maturirao je 1921. u sušačkoj gimnaziji. Diplomirao je na Medicinskom fakultetu u Zagrebu 1927. Tri godine je radio u tada novoosnovanoj Školi narodnog zdravlja u Zagrebu, a

od 1931. do 1942. kao gradski fizik u Sušaku,[1799] kada je odveden u logor u Italiju. Nakon kapitulacije Italije došao je u Bari i pristupio Narodnooslobodilačkoj vojsci gdje je u gradiću Grumo Appula (16 km južno od Barija) organizirao bolnicu i Sanitetsku školu NOVJ-a.

Po povratku u Rijeku radio je na raznim funkcijama u zdravstvu i lokalnoj upravi. Kratko je bio ravnatelj bolnice, zatim načelnik Povjereništva za zdravlje riječko-istarske oblasti, a od 1948. do 1950. ravnatelj Gradske sanitarno-epidemiološke stanice u Rijeci. Nakon toga je djelovao kao gradski i kotarski sanitarni inspektor. Nakon umirovljenja 1965., rukovodio je do 1972. Higijensko-epidemiološkim odjelom Doma zdravlja Opatija. Tijekog čitavog poslijeratnog razdoblja pa gotovo do pred smrt aktivno je bio prisutan u radu Crvenog križa. Za svoj dugogodišnji predani rad na zaštiti i unapređenju zdravlja naroda i medicinske struke primio je brojna priznanja, među kojima čak sedam državnih ordena te Nagradu za životno djelo grada Rijeke.[1800] Kao i mnogi liječnici, očito je bio glazbeno obrazovan te mu je sviranje violine predstavljalo hobi odabran prema njegovu ukusu i talentu. Na ovoj je violini u sklopu *2. Kresnikovih dana* Krunoslav Marić 1. srpnja 2014. nastupio kao solist uz ansambl Zagrebačkih solista. U sklopu *4. Kresnikovih dana* na njoj je 28. travnja 2017. nastupila Nataša Veljak, članica Trija Veljak.

43.5.4 Violina (KPO-ZK 26092)

Ova je violina nastala 1928. godine („Franciscus Kresnik fecit / Tersacti anno 1928“). Ukupna duljina violine je 58 cm, duljina korpusa je 35 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20,5 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine. Lakirana je žućkastosmeđim lakom. U odnosu na druge Kresnikove violine posebna je po tome što je „tanka“, odnosno ima vrlo malo ispupčenje. Kao i violina pod inv. oznakom KPO-ZK 19549 iz 1910., zatečena je u fundusu PPMHP-a, odnosno ne nalazi se na popisu predmeta koji je sastavio Justin Cuculić. Predstavljena je 2009. na izložbi *Čovjek koji je čitao violine.* Kulturno-umjetnička udruga Artel tada ju je posudila za koncerte festivala *Čovjek koji je čitao violine – dr. Franjo Kresnik*. Na njoj je 2. listopada 2009. svirao Edi Šiljak, violinist Riječkog klavirskog trija. Bila je izložena na svim izložbama *Dr. Franjo Kresnik – između umijeća i umjetnosti* (Poreč 2012., Piran 2015., Samobor 2016.). U sklopu *2. Kresnikovih dana* na njoj je 13. lipnja 2014. svirao Anđelko Krpan.

[1799] Gradski fizik je organ gradskog poglavarstva koji nadzire zdravstvo grada.
[1800] Vjekoslav BAKAŠUN: Prim. dr. Ante Švalba (1903.-1989.), promicatelj socijalne medicine i javnog zdravstva, *AMHA: Acta medico-historica Adriatica*, 7 (2009) 1, 91-100.

43.5.5 Violina (KPO-ZK 1788)

Riječ je o violini tzv. tipa Kresnik nastaloj 1935. godine („Franciscus Kresnik fecit / Flumine anno 1935“). PPMHP-u ju je 1. travnja 1952. darovao Justin Cuculić.[1801] Nalazi se na popisu predmeta koji je Cuculić predao muzeju za uređenje Memorijalne sobe Franje Kresnika. Popisana je na str. 2 pod oznakom XIX/19 te je označena kao violina br. 1. Opis violine nalazi se na str. 9 istog popisa. Dugačka je 57,2 cm. Duljina korpusa iznosi 34,9 cm. Korpus je na gornjem dijelu širok 15,8 cm, na sredini 10,4 cm, a na donjem dijelu 20 cm. Njegova duljina na gornjem dijelu iznosi 3,7 cm, na srednjem 5,7 cm, a na donjem 3,7 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz jednog dijela) od javorovine. Lakirana je narančastosmeđim lakom.[1802] Predstavljena je na izložbama *Život uz violine* 1993., *Dr. Franjo Kresnik – između umijeća i umjetnosti* (Poreč 2012., Piran 2015., Samobor 2016.) te *Čovjek koji je čitao violine* 2009.

43.5.6 Violina (KPO-ZK 1789)

Riječ je o violini tzv. tipa Kresnik nastaloj 1935. godine („Franciscus Kresnik fecit / Flumine anno 1935“). PPMHP-u ju je 1. travnja 1952. darovao Justin Cuculić.[1803] Nalazi se na popisu predmeta koji je Cuculić predao muzeju za uređenje Memorijalne sobe Franje Kresnika. Popisana je na str. 2 pod oznakom XX/20 te je označena kao violina br. 2. Opis violine nalazi se str. 9 istog popisa. Dugačka je 58 cm. Duljina korpusa iznosi 34,9 cm. Korpus je na gornjem dijelu širok 16,2 cm, na sredini 11 cm, a na donjem dijelu 20,4 cm. Njegova duljina na gornjem dijelu iznosi 3,7 cm, na srednjem 5,5 cm, a na donjem 3,7 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine. Lakirana je narančastosmeđim lakom.[1804] Predstavljena je na izložbi *Čovjek koji je čitao violine* 2009.

43.5.7 Violina (KPO-ZK 1795)

Ova violina nema naljepnicu sa signaturom, a vjerojatno je nastala 1935. PPMHP-u ju je 1. travnja 1952. darovao Justin Cuculić.[1805] Nalazi se na popisu predmeta koji je Cuculić

[1801] Prema podacima iz predmetne kartice, u inventarnoj knjizi je navedeno da se radi o daru, ali je istovremeno upisana i nabavna cijena.
[1802] Justin CUCULIĆ: Inventar predmeta i stvari u „Kresnikovoj sobi“ u Muzeju u Domu kulture na Rijeci (ex Guvernerova palača), 9.
[1803] Prema podacima iz predmetne kartice, u inventarnoj knjizi je navedeno da se radi o daru, ali je istovremeno upisana i nabavna cijena.
[1804] Justin CUCULIĆ: Inventar predmeta i stvari u „Kresnikovoj sobi“ u Muzeju u Domu kulture na Rijeci (ex Guvernerova palača), 9.
[1805] Prema podacima iz predmetne kartice, u inventarnoj knjizi je navedeno da se radi o daru, ali je istovremeno upisana i nabavna cijena.

predao muzeju za uređenje Memorijalne sobe Franje Kresnika. Popisana je na str. 2 pod oznakom XXVI/26 te je označena kao violina br. 8. Opis violine nalazi se na str. 13 istog popisa. Dugačka je 57,8 cm. Duljina korpusa iznosi 35 cm. Korpus je na gornjem dijelu širok 16,2 cm, na sredini 10,6 cm, a na donjem dijelu 20,4 cm. Njegova duljina na gornjem dijelu iznosi 3,6 cm, na srednjem 5,2 cm, a na donjem 3,8 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine. Lakirana je narančastosmeđim lakom.[1806] Franjo Kresnik darovao ju je Narodnoj čitaonici riječkoj na Korzu 24.[1807] Predstavljena je na izložbama *Život uz violine: dr. Franjo Kresnik* 1993. te *Čovjek koji je čitao violine* 2009. Kulturno-umjetnička udruga Artel posudila ju je za koncerte festivala *Čovjek koji je čitao violine – dr. Franjo Kresnik*. Na njoj je 2. listopada 2009. svirao Edi Šiljak.

43.5.8 Violina (KPO-ZK 22899)

Riječ je o violini tzv. tipa Kresnik nastaloj 1936. godine („Franciscus Kresnik fecit / Flumine anno 1936“). Dugačka je 59 cm. Duljina korpusa iznosi 34,9 cm. Korpus je na gornjem dijelu širok 15,8 cm, na sredini 10,5 cm, a na donjem dijelu 20 cm. Njegova duljina na gornjem dijelu iznosi 4,5 cm, na srednjem 5,5 cm, a na donjem 4,5 cm.[1808] Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine. Lakirana je narančastosmeđim lakom. Silvo Rebić na njoj je radio od 12. do 27. prosinca 2012. Zamijenio je podbradak i žičnjak te je promijenio žice. U korpus i lak nije bilo intervencija.[1809] Violinu je 2011. darovala Bosiljka Stari iz Pule. Ona je kao djevojka živjela s roditeljima i sestrama u Rijeci. Privatno je pohađala satove violine, a Kresnik je bio obiteljski prijatelj i liječnik.[1810]

43.5.9 Violina (KPO-ZK 1790)

Riječ je o violini tzv. tipa Kresnik nastaloj 1940. godine („Franciscus Kresnik fecit / Flumine anno 1940“). PPMHP-u ju je 1. travnja 1952. darovao Justin Cuculić.[1811] Nalazi se

---

[1806] Justin CUCULIĆ: Inventar predmeta i stvari u „Kresnikovoj sobi“ u Muzeju u Domu kulture na Rijeci (ex Guvernerova palača), 13.
[1807] Ova je institucija osnovana 1849. S Gradskom bibliotekom Sušak, osnovanom 1930., udružila se 1962. te je nastala Gradska biblioteka Rijeka, koja je 1999. preimenovana u Gradsku knjižnicu Rijeka.
[1808] Podaci su preuzeti s predmetne kartice.
[1809] Dokument ZPM-KRP 4/2012. Zahvaljujem Tamari Mataija na uvidu u dokument.
[1810] Prilikom darovanja violine Bosiljka Stari napisala je PPMHP-u: „Poštovani, ja sam Bosiljka Stari. Vlasnica sam ove violine, koju je napravio dr. Kresnik Franjo 1936. godine u Rijeci i koju mi je poklonio 1938. godine. Ja sam tada živjela u Rijeci s roditeljima i sestrama. Učila sam privatno svirati violinu, a dr. Kresnik bio je naš prijatelj i liječnik. Tako je meni poklonio ovu violinu. Pošto više nitko ne svira na njoj, a ja imam 88. godina, poklanjam je vašem muzeju u kojem su izložene i ostale njegove violine. S radošću šaljem ovaj dar i srdačne pozdrave. Bosiljka Stari. Pula, Gočanska 2“. Zahvaljujem Tamari Mataija na ustupanju poruke.
[1811] Prema podacima iz predmetne kartice, u inventarnoj knjizi je navedeno da se radi o daru, ali je istovremeno upisana i nabavna cijena.

na popisu predmeta koji je Cuculić predao muzeju za uređenje Memorijalne sobe Franje Kresnika. Popisana je na str. 2 pod oznakom XXII/22 te je označena kao violina br. 4. Opis violine nalazi se na str. 10 istog popisa. Dugačka je 57,2 cm. Duljina korpusa iznosi 34,8 cm. Korpus je na gornjem dijelu širok 16 cm, na sredini 10,6 cm, a na donjem dijelu 20 cm. Njegova duljina na gornjem dijelu iznosi 3,8 cm, na srednjem 5,5 cm, a na donjem 3,8 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine. Lakirana je narančastim lakom.[1812] Predstavljena je na izložbama *Život uz violine: dr. Franjo Kresnik* 1993., *Čovjek koji je čitao violine* 2009., *Čudesni svijet šuma* 2010. te *Dr. Franjo Kresnik – između umijeća i umjetnosti* 2012. Kulturno-umjetnička udruga Artel posudila ju je 2009. za koncerte festivala *Čovjek koji je čitao violine – dr. Franjo Kresnik.* Na njoj su 30. rujna 2009. svirali Goran Končar i Davor Philips, violinisti Zagrebačkog kvarteta.

43.5.10 Violina (KPO-ZK 1792)

Riječ je o violini tzv. tipa Kresnik nastaloj 1940. godine („Franciscus Kresnik fecit / Flumine anno 1940“). PPMHP-u ju je 1. travnja 1952. darovao Justin Cuculić.[1813] Nalazi se na popisu predmeta koji je Cuculić predao muzeju za uređenje Memorijalne sobe Franje Kresnika. Popisana je na str. 2 pod oznakom XXI/21 te je označena kao violina br. 3. Opis violine nalazi se na str. 10 istog popisa.[1814] Dugačka je 57,2 cm. Duljina korpusa iznosi 34,8 cm. Korpus je na gornjem dijelu širok 16 cm, na sredini 10,6 cm, a na donjem dijelu 20 cm. Njegova duljina na gornjem dijelu iznosi 3,8 cm, na srednjem 5,5 cm, a na donjem 3,8 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz jednog dijela) od javorovine. Lakirana je narančastim lakom. Predstavljena je na izložbama *Život uz violine: dr. Franjo Kresnik* 1993. i *Čovjek koji je čitao violine* 2009. Kulturno-umjetnička udruga Artel tada ju je posudila za koncerte festivala *Čovjek koji je čitao violine – dr. Franjo Kresnik*. Na njoj su 30. rujna 2009. svirali violinisti Goran Končar i Davor Philips.

[1812] Justin CUCULIĆ: Inventar predmeta i stvari u „Kresnikovoj sobi“ u Muzeju u Domu kulture na Rijeci (ex Guvernerova palača), 10.
[1813] Prema podacima iz predmetne kartice, u inventarnoj knjizi je navedeno da se radi o daru, ali je istovremeno upisana i nabavna cijena.
[1814] Justin CUCULIĆ: Inventar predmeta i stvari u „Kresnikovoj sobi“ u Muzeju u Domu kulture na Rijeci (ex Guvernerova palača), 10.

43.5.11 Violina (KPO-ZK 1794)

Riječ je o violini tzv. tipa Kresnik nastaloj 1940. godine („Franciscus Kresnik fecit / Flumine anno 1940“). PPMHP-u ju je 1. travnja 1952. darovao Justin Cuculić.[1815] Nalazi se na popisu predmeta koji je Cuculić predao muzeju za uređenje Memorijalne sobe Franje Kresnika. Popisana je na str. 2 pod oznakom XXV/25 te je označena kao violina br. 7. Opis violine nalazi se na str. 13 istog popisa. Dugačka je 57 cm. Duljina korpusa iznosi 34,7 cm. Korpus je na gornjem dijelu širok 16 cm, na sredini 10,6 cm, a na donjem dijelu 20 cm. Njegova duljina na gornjem dijelu iznosi 3,8 cm, na srednjem 6 cm, a na donjem 3,7 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno (iz dvaju dijelova) od javorovine. Lakirana je narančastim lakom.[1816] Predstavljena je na izložbi *Čovjek koji je čitao violine* 2009.

43.5.12 Violina za vježbanje tehnike sviranja (KPO-ZK 19550)

Zbirci Kresnik pripada i violina za vježbanje tehnike sviranja, odnosno violina bez rezonantne kutije. Zbog toga zvuči vrlo tiho pa se na njoj moglo vježbati, primjerice, u kasne sate. Dugačka je 60 cm. Nije poznato gdje je nastala, a datira iz sredine 20 stoljeća. Izgledom podsjeća na električnu violinu, ali nije ozvučena kao današnji modeli električnih instrumenata. Nema ulaz (eng. *input*) za kabel kojim bi se povezala s pojačalom. Muzeju ju je 1970. darovao Vladimir Fajdetić.

43.6 O Muzejskoj zbirci Kastavštine

Muzejska zbirka Kastavštine jedna od dislociranih zbirki PPMHP-a. Sadrži etnografske, povijesne i kulturno-povijesne predmete koji dokumentiraju identitet grada Kastva, kao i društveni, kulturni i prosvjetni život Kastavštine. Dio građe izložen je u postavu Muzejske zbirke Kastavštine u Kastvu na adresi Ivana iz Kastva 1. Preostali dio fundusa pohranjen je u čuvaonicama PPMHP-a.[1817] Među njima su i tri glazbena instrumenta: brač sisačkoga graditelja tamburâ Janka Stjepušina (1861. – 1943.) s početka 20. stoljeća (tradicijski glazbeni instrument), mandriola nastala 1920-ih ili 1930-ih možda u Njemačkoj i tenor izrađen u njemačkoj tvornici *Meinel & Herold* oko 1950.

[1815] Prema podacima iz predmetne kartice, u inventarnoj knjizi je navedeno da se radi o daru, ali je istovremeno upisana i nabavna cijena.
[1816] Justin CUCULIĆ: Inventar predmeta i stvari u „Kresnikovoj sobi“ u Muzeju u Domu kulture na Rijeci (ex Guvernerova palača), 13.
[1817] Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka: Muzejska zbirka Kastavštine, http://ppmhp.hr/muzejska-zbirka-kastavstine/. Pristup: travanj 2018.

43.6.1 Mandriola (MZK 719)

Riječ je o mandrioli, odnosno mandolini s dvanaest žica, čije su dimenzije 65,5 x 25,5 x 5 cm. Četiri grupe po tri žice ugođene su po kvintama (kao i kod mandoline): g-d_1-a_1-e_2. Ostale su sačuvane samo dvije žice. Šest vijaka za ugađanje nalazi se s lijeve, a šest s desne strane ravnog vrata. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od tamnocrveno obojenog drva. Hvataljka je izrađena od drva voćkarice (kruške ili šljive) i crno politirana. Na hvataljci su smještena 23 polja. Pragovi su metalni. Osim što je izrađena od kvalitetnog drva, mandriola je ukrašena biranim materijalima. Tri su polja prekrivena sedefom (ranije ih je bilo i više). Budući da su pokrovi različiti, neki su vjerojatno naknadno promijenjeni. Ovalni zvučni otvor na glasnjači uokviren je malim sedefastim ukrasima (neki nedostaju). Ispod njega se nalazi ukras od tamnosmeđeg drva na kojem su četiri sedefasta zvonolika cvijeta. Konjić je ukrašen bjelokosti. Na dnu korpusa se nalazi ukras izrezbaren od tamnosmeđeg drva. Rub korpusa je također izrađen od tamnosmeđeg drva te je – od konjića prema gore – ukrašen stiliziranim vegetabilnim sedefastim ukrasima. Ukras na samome spoju glasnjače i oboda gotovo u potpunosti nedostaje. Dno je ravno i izrađeno iz jednog dijela. Mandriola nema signaturu na temelju koje bi se mogli saznati detalji o graditelju ili radionici. Budući da su se mandriole osobito izrađivale u Njemačkoj, možda je tamo 1920-ih ili 1930-ih nastala i ova. Uz već spomenute ukrase koji nedostaju, prisutna su i mehanička oštećenja: na dnu korpusa su dvije pukotine, a na desnoj strani nedostaje dio oboda. Darovala ju je Klara Grosman iz Kastva 1977.

43.6.2 Tenor (MZK 1098)

Ovaj je tenor dugačak 59 cm, a promjer lijevka je 19 cm. Ima tri ventila. Na lijevku se nalazi ovalna pločica sa signaturom „Meinel & Herold / Musik-instrumentenfabrik / Klingenthal“. U sredini pločice je i znak tvornice: slova „MH“ i violinski ključ između njih. Izrađen je u tvornici glazbenih instrumenata *Meinel & Herold* u Klingenthalu u Saskoj[1818] oko 1950. Tamo su nastajali drveni (flaute, klarineti) i limeni puhački trumenti (rogovei, trube, tenori, krilnici, korneti, tromboni, tube), harmonike, violine, mandoline, gitare i citre.[1819]

Tenor je za PPMHP nabavljen 17. lipnja 1978. Pripadao je Limenoj glazbi Spinčići iz Kastva. U Spinčićima je u srpnju 1921. počelo djelovati Tamburaško i pjevačko društvo

[1818] Detalji vezani uz tvornicu *Meinel & Herold* opisani su kod citre *Valsonora* iz Odjeka suvremene povijesti Muzeja Brodskog Posavlja (MBP/T-19).

[1819] U Glazbenoj zbirci Muzeja grada Šibenika zabilježena je violina nastala u ovoj tvornici oko 1920. (KPO 3374), kao i gitarsko-mandolinsko citra (KPO bb). Osobito su bile omiljene njihove citre *Valsonora*, nastale oko 1910. Zabilježene su u Muzeju Brodskog Posavlja (MBP/T-19), Muzeju grada Zadra narodnog muzeja Zadar (MGZ-2115), Muzeju otoka Brača u Škripu (510:ŠKR 616) te Muzeju Staroga Grada na Hvaru (STG-bb).

Graničar. Ime je dobilo po tome što se mjesto nalazilo u blizi jugoslavensko-talijanske granice. Na osnivanje tamburaškog društva utjecali su politički i ekonomski razlozi. Nakon talijanske okupacije, zbog teških materijalnih prilika, u Kastavštini nije bilo moguće nabaviti instrumente za limenu glazbu niti dobiti propusnicu za prelazak preko granice. Težeći širenju amaterskog djelovanja pristupilo se osnivanju tamburaškog društva jer su tambure bile razasute po tamošnjim glazbenim društvima, a bile su i jeftinije.[1820] Međutim, težnja za osnivanjem limene glazbe bila je prisutna i dalje, a članovi društva njome su odlučili zamijeniti tamburaški orkestar. Tambure su prodane, a novac je utrošen za nabavu novih limenih puhačkih instrumenata. Limena glazba Spinčići s probama je započela u kolovozu 1929., a prvi javni nastup imala je na Silvestrovo iste godine.[1821]

Talijanskom okupacijom 1941. zamro je cjelokupan društveni život Kastavštine, pa tako i Limene glazbe Spinčići. Prvi dogovor s glazbenicima u cilju njezina obnavljanja održan je 7. listopada 1954. Nabavljeni su novi instrumenti. Prva proba održana je 13. studenog 1954., a prvi javni nastup na Silvestrovo iste godine.[1822] Osobito uspješno razdoblje Limene glazbe Spinčići bilo je u drugoj polovici 1970-ih. Nabavom novih instrumenata, izgradnjom društvenog doma i uključivanjem u rad mladih glazbenika omogućeno je stvaranje velikog puhačkog orkestra. Glazbenici iz Spinčića nastupaju na priredbama u svom zavičaju, gostuju diljem Hrvatske, kao i na glazbenim festivalima u Italiji, Austriji, Sloveniji, Mađarskoj, Češkoj, Slovačkoj, Rumunjskoj, Poljskoj, Francuskoj, Njemačkoj i Nizozemskoj.[1823] Limenu glazbu Spinčići od studenog 2017. vodi dirigent Darko Čargonja, voditelj Mješovitog pjevačkog zbora Ronjgi i ravnatelj Ustanove Ivan Matetić Ronjgov u Ronjgima.

[1820] Dean JURČIĆ – Vojko VLAH: *Prveh 75 let: Kulturno umjetničko društvo „Limena glazba Spinčići" Kastav (1921. – 1996.)*, KUD „Limena glazba Spinčići", Rijeka 1997, 13-14.
[1821] *Ibid.*, 16-19.
[1822] *Ibid.*, 26-27.
[1823] *Ibid.*, 51.

44. Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja grada Rijeke

44.1 O Muzeju grada Rijeke

Muzej grada Rijeke (MGR) osnovan je 1994. preustrojem dotadašnjeg Muzeja narodne revolucije (osnovanog 1961.). Muzejska zgrada, smještena u parku Guvernerove palače (Trg Riccarda Zanelle 1), sagrađena je 1976. Muzej nema stalni postav nego priređuje povremene izložbe. Muzejska građa prati građanski život Rijeke 19. i 20. stoljeća.[1824]

44.2 O Glazbenoj zbirci Muzeja grada Rijeke

Glazbena zbirka Muzeja grada Rijeke, čija je voditeljica kustosica Nada Sabljić, u svom fundusu čuva glazbene automate, fonografe, gramofone, gramofonske ploče, radio-aparate i glazbene instrumente nastale tijekom 19. i 20. stoljeća. U zbirci se čuva jedan od najstarijih gramofona s malom bakrenom trubom u Hrvatskoj s kraja 19. stoljeća (ranije u vlasništvu plemićke obitelji Keglević), gramofoni sa zvučnicima u obliku cvjetne trube uglednih proizvođača poput *Columbije* ili *Excelsiora*, tzv. kabinet gramofoni smješteni u stilske ormariće, kao i petstotinjak gramofonskih ploča.[1825] Od glazbenih instrumenata zastupljena su tri instrumenta s tipkama: klavir u obliku krila te dva pijanina. Klavir je izradio bečki graditelj Philipp Wolff oko 1870. Oba pijanina nastala su na sjeveru Češke tijekom prvog desetljeća 20. stoljeća. Prvi je u Liberecu 1903. sagradio Joseph Proksch, a drugi u Českoj Lípi 1910. Gustav Rösler.[1826] Dobro su očuvani te na njima ponekad povodom manifestacije *Noć muzeja* sviraju učenici Glazbene škole Ivana Matetića Ronjgova Rijeka. Prije toga se ugađaju. Wolffov klavir i Prokschov pijanino predstavljeni su na izložbi *Akvizicije 1998. – 2002.: zbirke, predmeti, umjetnička djela*, koja je u Muzeju grada Rijeke priređena od 14. lipnja do 18. listopada 2002. Pijanina su pregledana prilikom posjeta muzeju u travnju 2018. Klavir u obliku krila pohranjen je u dislociranom depou te se njegov opis temelji na podacima iz kataloga *Akvizicije 1998. – 2002.: zbirke, predmeti, umjetnička djela.* Imena prijašnjih vlasnika temelje se na podacima iz muzeja.

44.2.1 Klavir (MGR-14082)

Dimenzije klavira su 139 x 199 x 96 cm. Iznad klavijature nalazi se signatura „Ph. Wolff in Wien“. Slova su ukrašena sedefom, a u lijevom i desnom uglu je sedefasti ukras. U

[1824] Muzej grada Rijeke: O muzeju, https://www.muzej-rijeka.hr/o-muzeju/. Pristup: travanj 2018.
[1825] Muzej grada Rijeke: Glazbena zbirka, http://zbirke.muzej-rijeka.hr/zbirka-glazbena.html. Pristup: travanj 2018. Usp. i Ervin DUBROVIĆ (ur.): *Akvizicije 1998.–2002.: zbirke, predmeti, umjetnička djela*, Muzej grada Rijeke, Rijeka 2002, 52-57.
[1826] Udaljenost između Česke Lípe i Libereca iznosi 38 kilometara.

njegovoj unutrašnjosti je natpis „Ph. Wolff Fortepiano-Fabrik No. 683“.[1827] Philipp Friedrich Wolff (Filipp Wolf) bio je bečki graditelj klavira koji je djelovao u drugoj polovici 19. stoljeća. Njegova radionica nalazila se u Wiedenu (gradski okrug Wien IV). Sudjelovao je na Svjetskoj izložbi u Beču 1873. godine.[1828] U *Atlasu klavirskih brojeva* samo je navedeno da je Filipp Wolf djelovao u Beču.[1829] Više podataka o njima za sada nije bilo moguće pronaći. Ovaj je klavir vjerojatno nastao oko 1870. Muzeju ga je 2000. darovao Luka Bernić. Njegov prvi vlasnik bio je Luka Glavan, koji ga je kupio 1880. Na klaviru je svirala njegova kćer Slavka Glavan 1890., a poslije i njezina kćer Nada Mihajlović. U Hrvatskoj čitaonici Trsat (Šetalište Joakima Rakovca 33) održala je samostalni koncert 1915. godine.[1830]

Hrvatska čitaonica Trsat bilo je središnje mjesto okupljanja mještana Trsata povodom različitih kulturnih i društvenih događanja. U njoj su se organizirali koncerti, narodna veselja, pokladne svečanosti, predavanja i plesne zabave. Pod njezinim okriljem nastalo je više kulturno-prosvjetnih društava: Pjevački zbor Primorski Hrvat (1895.), Glazba Trsat (1906.),[1831] Radničko-obrtničko potporno društvo Erazmo Barčić (1914.), Tamburaško društvo Lisinski (1924.), Kulturno društvo Prjatelji seljačke sloge (1939.), Radničko kulturno-umjetničko društvo Trsat (1949.) i Kulturno-prosvjetno društvo Ivan Matrljan (1976.). Narodna čitaonica osnovana je 1877. S radom je službeno započela 1887., nakon što je ban Khuen Héderváry potvrdio njezina Društvena pravila.[1832] Od početka je djelovala u školskoj zgradi koja nije bila adekvatan prostor. Trgovac Josip Linić, njezin prvi predsjednik, na skupštini društva 15. siječnja 1893. uputio je prijedlog za izgradnjom vlastite zgrade. Za izradu nacrta bio je zadužen građevinski poduzetnik Tomo Matković stariji, a troškovnika gradnje arhitekt Mato Glavan.[1833] Na glavnoj godišnjoj skupštini društva 6. siječnja 1896. građevni odbor izvijestio je da su nacrt i troškovnik izrađeni te da su povoljni izgledi za osiguranje financijskih sredstava. Četiri mjeseca kasnije, 3. svibnja 1896., održana je izvanredna skupština društva na kojoj je donijeta odluka da se pristupi izgradnji. Nova zgrada dovršena je 31. listopada 1897. godine.[1834] Svečano je otvorena 9. siječnja 1898. koncertom na kojem su nastupili Glazba carske i kraljevske pukovnije br. 96 baruna Hermanna von

---

[1827] Ervin DUBROVIĆ (ur.): *op. cit.*, 50-51.
[1828] Facteurs de pianos en Autriche: Wolff Filipp Friedrich, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois_w.htm. Pristup: travanj 2018.
[1829] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 320.
[1830] Ervin DUBROVIĆ (ur.): *op. cit.*, 50-51.
[1831] O Glazbi Trsat, povodom stote obljetnice osnutka i uspješnog djelovanja, objavljena je monografija: Irvin LUKEŽIĆ – Lovorka RUCK: *Glazba Trsat (1906. – 2006.)*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka 2006.
[1832] Cvjetko GRUBER (prir.): *Hrvatska čitaonica na Trsatu: spomen-spis u slavu desetgodišnjice i podignuća novoga joj čitaoničkoga doma*, Narodna tiskara Gustava Kraljeta na Sušaku, Sušak 1898, 11-14.
[1833] *Ibid.*, 35-39.
[1834] *Ibid.*, 40-46.

Ramberga (Riječka vojna glazba) pod ravnanjem Ivana Novosada, Pjevački zbor Primorski Hrvat, solist Božo Bakmaš (tenor, član zbora) te skladatelj i dirigent Vilim Gustav Brož (1861. – 1915.; ujedno i zborovođa) na violini i braču uz klavirsku pratnju Slavke Glavan. Plesom je ravnao Ignazio Milcenić (Milcenich).[1835]

44.2.2 Pijanino (MGR-14083)

Drveni korpus ovog pijanina, obložen crvenkastosmeđim orahovim furnirom, ima dimenzije 138 x 61 x 129 cm. Pravokutnog je oblika, ravnih ploha i zaobljenih rubova. Uokviruje ga lagano izbočeni okvir iz kojeg su na završnim stranama izvučene četverostrane noge. Poklopac na vrhu korpusa rasklapa se na dva dijela. Prema stilskim obilježjima ovaj je pijanino kombinacija dva stila: neobaroknog i njemačkog neorenesansnog (*Altdeutsch*). Na prednjoj gornjoj strani korpusa nalazi se ovalni pano ukrašen vegetabilnim motivima, koji su utisnuti pomoću matrice. Na lijevom i desnom kraju panoa vide se ostaci mjedenih postolja za svijećnjake. Na donjoj strani korpusa nalazi se veliki četvrtasti pano. Na dnu su dvije pedale od mjedi (lijeva piano i desna forte), koje su ispravne i rade. Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,2 x 14,9 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 9,1 cm).

Iznad klavijature je signatura „A. Proksch“. Pijanino potječe iz radionice Josepha Prokscha (1846. – 1904.). On je u spomen na svog oca Antona Prokscha mlađeg (1804. – 1866.), u signaturu je stavljao inicijal njegova imena, kao što je i ovdje slučaj. U unutrašnjosti iznad vijaka zapisan je serijski broj 7070 na temelju čega možemo odrediti da je izrađen 1903. Prema *Atlasu klavirskih brojeva* proizvodnja instrumenata sa serijskim brojem 6000 krenula je 1900., a do 1905. dosegnut je serijski broj 8600.[1836] Klavir u obliku krila iz ove radionice, sa signaturom „A. Proksch / Wien Reichenberg“, koji je nastao 1893. ili neposredno nakon toga, zabilježen je u Muzeju grada Zadra Narodnog muzeja Zadar (MGZ-bb).[1837]

Također u unutrašnjosti, na desnoj bočnoj strani, nalazi se naljepnica „Juraj Dobnik / graditelj orgulja, glasovira i harmonija / ugadjatelj glasovira / utemeljeno 1864. / Zagreb, Deželićeva 25“. Na temelju ovog detalja saznajemo da je pijanino ugađao zagrebački orguljar Juraj Dobnik (1872. – 1943.), sin Sebastijana Dobnika (1843. – 1913.), jednog od prvih orguljara u Hrvatskoj koji su uveli pneumatski sustav orguljske mehanike. Juraj Dobnik je nakon očeve smrti nastavio voditi obiteljsku radionicu, ali ga u orguljarskom umijeću nije dostigao. Sačuvane su njegove orgulje koje je izgradio u crkvi u Kozarevcu kraj Kloštra

[1835] *Ibid.*, 47-48.
[1836] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 235.
[1837] Detalji o radionici i članovima obitelji Proksch opisani su kod tog klavira (MGZ-bb).

Podravskog te u grobljanskoj kapeli u Bjelovaru. Uspjelije se bavio popravcima i ugađanjem orgulja, klavira i harmonija. Tako je 1916. popravljao orgulje u Kutini, 1926. u Belgradu, a 1931. pregradio je orgulje u šibenskoj katedrali (koje je 1801. sagradio Vincenzo Montecucchi iz Ancone; nove je, koristeći zatečeni fonički materijal Montecucchija i Dobnika, započeo graditi Franc Jenko iz Ljubljane 1959. te je ih dovršio 1968.).[1838]

Pijanino je dobro očuvan, a smješten je u depou. Otkupljen je 10. studenog 2000. od Marion Rubinić, prapraunuke skladatelja Ivana Zajca.[1839] U obiteljskom stanu na adresi Dolac 5 u Rijeci živjele su tri generacije Zajčevih potomaka: praunuka Mignon Zajc (kćer njegove unuke Zdenke Zajc, koja je bila kćer Zajčeva sina Karmela), prapraunuka Marion Rubinić (kćer Mignon Zajc) i praprapraunuka Elianor Rubinić (kćer Marion Rubinić). U časopisu *Sušačka revija* je četiri godine ranije (1996.) objavljen članak *Dedek Zajc*, koji donosi razgovor s Marion Rubinić, odnosno njezina sjećanja na prapradjeda, njegovu suprugu Nataliju Jesenko te njegove roditelje. U članku je objavljena i fotografija ovog pijanina, za kojim sjedi Elianor Rubinić.[1840] Na njemu je, prema obiteljskoj predaji, svirao i skladao Ivan Zajc.[1841] Ipak, prema navodu njegova sina Karmela citiranom u članku, Zajc prilikom skladanja nije koristio klavir već je pisao za pisaćim stolom: „Otac bi već u četiri sata sjeo za svoj pisaći stol i uz tiho fićukanje pisao po čitave dane. Prilikom komponiranja nikad nije koristio klavir.“[1842] Zajc bi odsvirao skladbu na klaviru nakon što bi je dovršio. U razgovoru s Elianor Rubinić (rođ. 1986.) u travnju 2018. saznala sam da je kao djevojčica svirala na ovom pijaninu, a sviranju ju je podučavala majka Marion. Pijanino se nalazio u biblioteci, a iznad njega je bila Beethovenova slika. Elianor Rubinić ne bavi se glazbom, ali je naslijedila obiteljsku sklonost prema umjetnosti. Bavi se spisateljskim radom; piše kratke priče i poeziju.

Rođen u Rijeci, Ivan Zajc (1832. – 1914.) prvu je poduku u sviranju (violina, klavir) dobio od oca Ivana Zajca starijeg (Zagicz, Zajitz; Johann Nepomuk, Giovanni; 1800. – 1854.), kod kojeg je potom u glazbenoj školi Gradskoga filharmoničkoga zavoda (tal. *Instituto civico filarmonico*) učio pjevanje, violinu i violončelo. Zarana je počeo i skladati te

---

[1838] Ladislav ŠABAN: Dobnik, Sebastijan, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 1993, sv. 3, 421. Usp. i Ladislav ŠABAN: Dobnik, Sebastian, Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/20193; Ladislav ŠABAN: Dobnik, Juraj, Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/20192. Pristup: travanj 2018. Ladislav Šaban među radove Juraja Dobnika ubraja i orgulje u župnoj crkvi u Natkrižovljanu u Varaždinskoj županiji (1891.). Taj je podatak dobio od orguljara Milana Majdaka. To se čini upitnim jer je u vrijeme gradnje ovih orgulja Juraj Dobnik bio star svega 19 godina pa ih je ispravije pripisati njegovu ocu Sebastijanu Dobniku. Usp. Emin ARMANO: *Orgulje hrvatskih graditelja: tragom Ladislava Šabana*, 73-74 i 78.

[1839] Ervin DUBROVIĆ (ur.): *op. cit.*, 51.

[1840] Majda MATKOVIĆ: Dedek Zajc, *Sušačka revija*, 4 (1996) 16, 57-59.

[1841] Ervin DUBROVIĆ (ur.): *op. cit.*, 51.

[1842] Cit. Majda MATKOVIĆ: *op. cit.*, 58.

je do odlaska na studij napisao dvadesetak djela. Od 1850. studirao je kompoziciju i dirigiranje na Konzervatoriju u Milanu. Među djela nastala za vrijeme studija (op. 21 – 79c) pripadaju kraći stavci za solo-instrumente i sastave, operni brojevi različitih literarnih predložaka, zborske skladbe, orkestralna uvertira te opera (lirska drama) *La Tirolese*. Nakon povratka u Rijeku u jesen 1855. imenovan je nastavnikom gudačkih instrumenata u glazbenoj školi Gradskog filharmoničkog zavoda te je ubrzo postao središnjom glazbenom ličnošću. Djelovao je kao koncertni majstor i dirigent kazališnog orkestra, vodio crkveni zbor, svirao orgulje i organizirao gradske svečanosti. Većina tadašnjih skladbi nastala je za potrebe nastave i učeničkih produkcija ili za crkvenu uporabu. Skladao je i glazbenu lakrdiju *I funerali del carnevale* te opere *Adelia, Romilda di Messina* i *Amelia, ossia Il bandito*, koju je, uz opere Giuseppea Verdija i Vincenza Bellinija, praizveo u Adamićevu kazalištu 1860.

Dvije godine kasnije preselio se u Beč. U bečkom razdoblju stvaralaštva nastojao se afirmirati operetnim i opernim repertoarom (započeo je ili dovršio 24 naslova). U Zagreb je pozvan 1870. sa zadaćom da osnuje prvu stalnu nacionalnu opernu kuću, okupi ansambl, ustanovi standardni repertoar i organizira izobrazbu profesionalnoga kadra. Od 1870. do 1889. djelovao je kao ravnatelj i glavni dirigent Opere (1870./1871. i ravnatelj HNK) te do umirovljenja 1908. ravnatelj škole Hrvatskoga glazbenog zavoda u kojoj je bio profesor pjevanja i klavira te dirigent školskoga orkestra. Početak rada novoutemeljene Opere 2. listopada 1870. označila je praizvedba njegove opere *Mislav*, prve u nizu nacionalnopovijesne operne trilogije, kojoj je 16. ožujka 1872. pridružio operu *Ban Leget* te 4. studenog 1872. operu *Nikola Šubić Zrinjski*, koja je ubrzo postala njegovim najpopularnijim glazbeno-scenskim djelom.[1843] Najveći uspjeh postigla je zakletva sigetskih junaka i finale *U boj, u boj*, koji je kao zborska skladba skladana deset godina prije opere na tekst Franje Markovića.

Za ravnanja Operom prvi je puta u Hrvatskoj postavio niz opera i opereta stranog repertoara, a domaći repertoar obogatio je praizvedbama vlastitih operâ *Lizinka* (1878.), *Tvardovski* (1880.), *Zlatka* (1885.) i *Gospoje i husari* (1886.), operetâ *Aphrodita* (1888.) i *Kraljev hir* (1889.) te zagrebačkim praizvedbama svojih opera (*Boissyska vještica*, 1870.; *Amelia*, 1872.) i opereta (*Otmica Sabinjankah*, 1870.; *Bračni vražićak*, 1871.) iz bečkoga razdoblja. Nakon ukinuća Opere 1889. potpuno se posvetio pedagoškom radu i skladanju. Iako je sustavno radio i za kazalište, za ponovnoga djelovanja Opere (od 1894./1895. do 1902. te od 1907.) praizvedena su mu samo neka od dovršenih djela: opere *Armida*

[1843] Partitura opere *Nikola Šubić Zrinjski* tek je 136 godina nakon praizvedbe doživjela svoje prvo tiskano izdanje: Ivan ZAJC: *Nikola Šubić Zrinjski: glazbena tragedija u 3 čina (8 slika): partitura u dva sveska*. Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 2012.

(1896.), *Primorka* (1901.), *Mali divljan* (1905.), *Seoski plemić* (1908.) i *Oče naš* (1911.), opera oratorij *Prvi grijeh* (1912.) te operete *Noć u Kairu* (1904.), *John Bull* (1906.) i *Nihilistica* (1906.). Skladati je prestao potkraj života, kad mu je oslabio vid (posljednja skladba, *Idila. Kraljici svibnja*, op. 1202, datira iz svibnja 1912.).[1844] Najiscrpniji popis Zajčevih djela, temeljen na njegovim numeracijama, načinio je Hubert Pettan.[1845]

Glavnina njegove ostavštine čuva se u Zbirci muzikalija i audiomaterijala te Zbirci rukopisa i starih knjiga Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Njegova spomen-soba nalazi se od 1926. u Muzeju grada Zagreba. O njemu su održani međunarodni skupovi u Zagrebu 1982. i 2014. i u Rijeci 1996. i 2001. te su objavljeni zbornici radova.[1846] Njegovo ime od 1953. nosi Narodno kazalište u Rijeci (od 1994. HNK), a u Zagrebu osnovna glazbena škola (od 1970.) i pjevački zbor (od 1989.). U Rijeci se od 1993. organizira godišnja manifestacija *Zajčevi dani*. Poprsja su mu, među ostalima, izradili Giuseppe Moretti (1881., Muzej grada Zagreba), Robert Frangeš Mihanović (1895., Gliptoteka HAZU, MZ-810), Frano Kršinić (1934., HNK u Zagrebu), Vanja Radauš (1943., od 1970. u HGZ-u; odljev 1972.). Prema brončanoj skulpturi Frangeša Mihanovića (1907., Gliptoteka HAZU, MZ-707; također i u PPMHP u Rijeci; KPO-LZ 29115) Belizar Bahorić izradio je 1982. njegov spomenik u Kazališnom parku u Rijeci.[1847] Portretirali su ga Ferdo Quiquerez (oko 1870., Muzej grada Zagreba) i Alexander Demetrius Goltz (1895., strop zagrebačkoga HNK).[1848]

44.2.3 Pijanino (MGR-14084)

Drveni korpus ovog pijanina, obložen crvenkastosmeđim orahovim furnirom, ima dimenzije 137 x 63 x 132,5 cm. Pravokutnog je oblika, ravnih ploha i zaobljenih rubova. Oblikovan je u secesijskom stilu. Na gornjoj prednjoj strani korpusa izrezbarena su tri panoa

---

[1844] Vjera KATALINIĆ – Vilena VRBANIĆ – Rozina PALIĆ-JELAVIĆ: Zajc, Ivan, u: *Hrvatski biografski leksikon* (mrežno izdanje, 2016.), http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11919. Pristup: travanj 2018.

[1845] Hubert PETTAN: *Popis skladbi Ivana Zajca*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1956. Taj popis sadržava 1202 broja opusa, ali i 62 skladbe bez oznake opusa. Točan broj nije poznat jer se često ponavljaju ista djela u više aranžmana i inačica ili su po dvije različite skladbe uvedene pod istim brojem.

[1846] Lovro ŽUPANOVIĆ (ur.): *Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u povodu 150. obljetnice rođenja Ivana Zajca, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti*, Zagreb 1982; Stanislav TUKSAR (ur.): *Ivan Zajc (1832–1914): glazbene migracije i kulturni transferi u Srednjoj Europi i šire u „dugom“19. stoljeću / Musical Migrations and Cultural Transfers in the "Long" 19th Century in Central Europe and Beyond*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2016; Stanislav TUKSAR (ur.): *Rani Zajc: Rijeka – Milano – Rijeka (1832. – 1862.): radovi s Međunarodnog muzikološkog skupa održanog u Rijeci, 23. i 24. studenog 1996. / Early Zajc: Rijeka – Milan – Rijeka (1832–1862): Proceedings of International Musicological Symposium held in Rijeka, on November 23–24, 1996*, Hrvatsko narodno kazalište Ivana pl. Zajca, Rijeka 1998; Vjera KATALINIĆ – Stanislav TUKSAR (ur.): *Mladi Zajc: Beč, 1862. – 1870.: zbornik radova s međunarodnog muzikološkog skupa održanog 2001. u Rijeci / Young Zajc: Vienna, 1862–1870: Proceedings of the International Musicological Symposium held in 2001 in Rijeka*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka 2003.

[1847] Razlika između modela Frageša Mihanovića i Bahorićeva odljeva je ta što je na potonjoj Zajc bez štapa.

[1848] Vjera KATALINIĆ – Vilena VRBANIĆ – Rozina PALIĆ-JELAVIĆ: *op. cit.* Pristup: travanj 2018.

povezana ravnim donjim i oblim gornjim okvirom. Srednji pano je veći, a lijevi i desni su manji, načinjeni simetrično. Iznad njih su izrezbareni vegetabilni motivi. Između srednjeg i bočnih panoa nalaze se pomični mjedeni svijećnjaci s okomitim gredicama. Gornja ploha iznad korpusa također je zanimljivo izrađena, slijedeći slična načela ukrašavanja. Lijevi i desni ukras na njoj su manji, načinjeni simetrično, a srednji je veći s okomitim gredama (opet poredanima simetrično) i vegetabilnim ukrasima na završecima Na donjoj strani korpusa je veliki četvrtasti pano. Na dnu korpusa su tri pedale (piano, pianissimo i forte; srednja ne radi). Na bočnim stranama ispod klavijature nalaze se stupovi nalik na volute. Ispod njih su izvučene četverostrane noge na čijim su završecima kotačići. Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,2 x 15,3 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 8,9 cm).

Iznad klavijature nalazi se signatura „G. Rösler / Cs. és kir. udv. zongoragyár" (császári és királyi udvari zongoragyár), odnosno „G. Rösler / carski i kraljevski dvorski graditelj klavira". Na prekrivaču iznad klavijature izvezen je natpis istog sadržaja na njemačkom: „K. und K. Hof-Klavier-Fabrikant Rösler / Erzherzog[licher] Kammerlieferant", odnosno „Carski i kraljevski dvorski graditelj klavira Rösler / nadvojvodski komorni dobavljač". Na temelju toga saznajemo da je pijanino nastao u radionici Gustava Röslera (Rösslera). On se više puta selio prije nego se nastanio u Češkoj Lípi (njem. Böhmisch-Leipa), gradu na sjeveru Češke i tamo 1878. osnovao radionicu.[1849] Istaknuo se izradom klavira s engleskom mehanikom. Nakon Röslerove smrti radionicu je nastavila voditi njegova udovica Helene, koja ju je 1897. prodala svome bratu Ludviku Gatteru. On je proširio proizvodnju te je osvojio zlatnu medalju na Svjetskoj izložbi u Parizu 1900. godine.[1850]

Röslerov pijanino u Muzeju grada Rijeke u unutrašnjosti iznad vijaka ima posrebreni grb Ugarske koji – kao i krunu – pridržavaju anđeli. Takav grb na lijevoj strani ima četiri srebrna i pet crvenih polja, a na desnoj strani srebrni patrijarhalni križ ispod kojeg je trostruki zeleni brežuljak s krunom na crvenom polju. U tom je obliku u upotrebi bio od 1896. do 1915. Iznad vijaka, lijevo od grba, zapisan je i serijski broj 10 628 na temelju čega možemo odrediti da je nastao 1910. Od te su se godine proizvodili klaviri sa serijskim brojem 10 348, a do 1915. dosegut je serijski broj 12 500.[1851] Nije poznato u kojoj je trgovini pijanino kupljen, ali ako je narudžba bila iz Rijeke, onda je graditelj stavio svoj potpis i na mađarskom jer se na taj način reklamirao. Valja imati na umu da je Rijeka 1868. dodatkom na Hrvatsko-ugarsku

[1849] Tereza KRAMPLOVÁ: Manufacture of Pianos in the Czech Republic: Yesterday and Today, *Czech Music*, 12 (2006) 1, 18. Usp. i Pianoforte-makers in Czech Republic: Rössler Gustav, http://www.lieveverbeeck.eu/Pianoforte-makers_Czech_Republic_r.htm. Pristup: travanj 2018.
[1850] Tereza KRAMPLOVÁ: *op. cit.*, 18.
[1851] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 249.

nagodbu, tzv. Riječkom krpicom, kao *corpus separatum*, tj. izdvojeno tijelo, došla pod izravnu upravu mađarske vlade. Dvije godine kasnije u potpunosti je pripojena Mađarskoj.

Radionica koju je utemeljio Rösler izvozila je klavire diljem Austro-Ugarske Monarhije (samo u Beč između 25 i 30 % od ukupnog broja), u Veliku Britaniju, ali i južnu Afriku. U vrijeme kad je nastao ovaj pijanino godišnja proizvodnja je iznosila oko 430 instrumenata. U narednom je razdoblju još porasla te je 1920-ih dosegla gotovo tisuću instrumenata godišnje. Međutim, po završetku Velike gospodarske krize 1933. proizvodnja je pala na samo stotinjak instrumenata godišnje. Do kraja Drugog svjetskog rata radionica je ostala u obiteljskom vlasništu, a nakon Ludvika Gattera preuzeli su je njegovi sinovi Reiner i Walter.[1852] Nakon Drugog svjetskog rata pripojena je tvornici *Petrof* u Kraljičinom Gradcu.

Pijanino je smješten u radnom prostoru trećeg kata gdje je izložen dio fundusa iz Zbirke umjetničkog obrta i Glazbene zbirke. U muzej je dospio 1998. iz ostavštine Ane Zelinka. Ana (Anica) Zelinka rođena je 30. srpnja 1918. Završila je Državnu žensku realnu gimnaziju u Sušaku 1936. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirala je 1943. jugoslavensku književnost i romanistiku (francuski i talijanski jezik). Od 1945. do 1949. predavala je na Sušačkoj gimnaziji[1853] francuski jezik i jugoslavensku književnost. Do umirovljena 1973. predavala je u Narodnoj osmogodišnjoj školi Bobijevo na Sušaku.[1854] Umrla je 4. srpnja 1998. te je sahranjena je na trsatskom groblju.

[1852] Tereza KRAMPLOVÁ: *op. cit.*, 18.
[1853] Od 1991. Prva sušačka hrvatska gimnazija.
[1854] Osnovna škola Franjo Paravić Bobi (Bobijevo) djelovala je u zgradi Sušačke gimnazije do 15. srpnja 1992. kad je ukinuta, a svi učenici su prešli u školu Vladimir Gortan na Vojaku.

45. Glazbeni instrumenti iz fundusa Spomen-doma Ivan Matetić Ronjgov

45.1 O Spomen-domu Ivan Matetić Ronjgov

Spomen-dom Ivan Matetić Ronjgov (Ronjgi 1) smješten je u preuređenoj rodnoj kući skladatelja, melografa i glazbenog pedagoga Ivana Matetića Ronjgova (1880. – 1960.) u Ronjgima pored Viškova, koji je povezanost s rodnim mjestom iskazao i dodatkom *Ronjgov* svome prezimenu. Spomen-dom je osnovan 1977. Sastoji se od Memorijalne zbirke (skladateljeve spomen-soba), glazbene učionice-slušaonice te prostorije Ustanove Ivan Matetić Ronjgov (UIMR; osnovanen 1994.).[1855] U Spomen-domu je pohranjena ostavština Ivana Matetića Ronjgova, koja se sastoji od rukopisnih i tiskanih muzikalija, knjiga, korespondencije, dokumenata, fotografija i osobnih predmeta.[1856]

Ivan Matetić Ronjgov kompoziciju je diplomirao 1921. na konzervatoriju Hrvatskoga glazbenog zavoda u Zagrebu (od 1922. Muzičkoj akademiji). Od 1921. do 1925. bio je gimnazijski profesor glazbe na Sušaku, a od 1925. do 1938. tajnik te od 1945. do 1947. profesor glazbenog folklora na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Od 1947. do 1951. bio je profesor teorije glazbe, solfeggia i harmonije u riječkoj glazbenoj školi. U potrazi za ljestvičnim sustavom koji će omogućiti što vjernije melografiranje tradicijske glazbe Istre, Hrvatskog primorja i kvarnerskih otoka, a potom i skladanje na njezinim temeljima, osmislio je tzv. istarsku ljestvicu. Njegov skladateljski opus može se podijeliti na dvije osnovne skupine: skladbe nastale na temelju istarsko-primorskoga glazbenog idioma te radove skladane u dursko-molskom tonalitetnom sustavu.[1857]

45.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Spomen-doma Ivan Matetić Ronjgov

U Spomen-domu Ivan Matetić Ronjgov čuva se par roženica nastalih u Hrvatskom primorju ili Istri 1955. ili neposredno prije toga.[1858] Riječ je o tradicijskom puhačkom

---

[1855] Lovorka RUCK: Spomen-dom *Ivan Matetić Ronjgov /* Ustanova *Ivan Matetić Ronjgov*, *Muzeologija*, 51 (2014), 176; Ljubomir STEFANOVIĆ (ur.): *30 godina Spomen-doma Ivana Matetića Ronjgova: kanat, litrati, beseda*, Ustanova Ivan Matetić Ronjgov, Ronjgi – Viškovo 2009, 26-29.

[1856] Rukopisna notna ostavština sadrži 1024 arhivske jedinice: autografe i prijepise njegovih skladbi, prijepise skladbi drugih autora, prijepise narodnih napjeva te melografske zapise. Autografe i prijepise Matetićevih skladbi (635 arhivskih jedinica) katalogizirala je Lovorka Ruck. Rad je obavljan od 2000. do 2008. u okviru projekta *Sređivanje i obradba glazbenih izvora u Hrvatskoj*, čiji je voditelj bio Stanislav Tuksar. Usp. Lovorka RUCK: Spomen-dom *Ivan Matetić Ronjgov /* Ustanova *Ivan Matetić Ronjgov*, 180; Lovorka RUCK: „Za me je vredno, ča narod zmisli“: skladatelj i melograf Ivan Matetić Ronjgov, *Arti musices*, 42 (2011) 2, 179.

[1857] Lovorka RUCK: Spomen-dom *Ivan Matetić Ronjgov /* Ustanova *Ivan Matetić Ronjgov*, 177; Lovorka RUCK: „Za me je vredno, ča narod zmisli“: skladatelj i melograf Ivan Matetić Ronjgov, 178-180; Lovorka RUCK: Ivan Matetić Ronjgov (1860-1960), 71-75.

[1858] Stihovi Mate Balote (1898. – 1963.) „velike sopile svire već miljare lit“ („velike sopile sviraju već tisuće godina“) nadahnule su Ivana atetića Ronjgova za nastanak „himne sopelama“ – skladbe *Roženice.* Riječ je o zborskoj kantati za mješoviti zbor, alt, bariton i recitatora. Posvećena je skladatelju i glazbenom pedagogu Zlatku Grgoševiću (1900. – 1978.). Usp. Lovorka RUCK: Spomen-dom *Ivan Matetić Ronjgov /* Ustanova *Ivan*

instrumentu tipa oboe. Ovisno o području u Hrvatskom primorju u kojem se koriste, poznate su pod nazivima sopele, sopile, supiele i tororo. Osim njih, tu su još harmonij, nastao između 1880. i 1890. u tvornici *Wilcox & White* u američkoj saveznoj državi Connecticut, te pijanino, nastao 1977. u tvornici *Petrof* u Kraljičinom Gradcu. Ljubaznošću Doris Brusić, stručne suradnice za izdavaštvo i znanstvenu djelatnost Ustanove Ivan Matetić Ronjgov, te Lovorke Ruck, stalne vanjske suradnice ove ustanove, instrumenti su pregledani prilikom posjeta Spomen-domu Ivan Matetić Ronjgov u travnju 2018.

45.2.1 Harmonij (UIMR bb)

Dimenzije harmonija su 107,5 x 63 x 129 cm. Korpus je izrađen od hrastovine. Oblikovn je u stilu *Arts and crafts*, pokreta za obnovu umjetničkoga obrta, koji je započeo u Engleskoj u drugoj polovici 19. stoljeća. Najistaknutiji predstavnici pokreta, arhitekt Philip Webb (1831. – 1915.) i slikar William Morris (1834. – 1896.), boreći se protiv eklekticizma i neestetskih strojnih proizvoda, zagovarali su izvoran i funkcionalan predmet, oblikovan prema svojstvima materijala i svrsi kojoj služi. Iako su pripadnici pokreta inzistirali na ručnoj proizvodnji odbacujući strojnu, a time i suradnju s industrijom, njihove su ideje pozitivno utjecale na sve grane umjetničkog obrta podigavši ga na višu estetsku razinu. Pokret je trajao od oko 1870. do oko 1920., a osim u Velikoj Britaniji, značajan je odjek imao u Sjedinjenim Američkim Državama (odakle je ovaj harmonij) i Kanadi.[1859] Djelomični je kronološki ekvivalent njemačkog neorenesansnog stila (*Altdeutsch*), koji je u razdoblju historicizma prevladavao u zemljama njemačkoga govornog područja pa tako i u kontinentalnoj Hrvatskoj.

Prema stilskim obilježjima možemo odrediti da je ovaj harmonij nastao između 1880. i 1890. Njegov gornji dio, tzv. kruna instrumenta, bogato je ukrašen. S lijeve i desne strane nalaze se valovito izbočena postolja na koja su se mogli staviti svijećnjaci. Ukrašena su s po tri drvene kuglice (tzv. pijuna). Na sredini prednjeg dijela smješten je decentno ukrašen stalak za note. Bočne strane su valovito profilirane i izrezbarene, a na gornjem dijelu su izdignute predstavljajući tzv. vrhove krune. Ukrašene su po trima izrezbarenim cvjetićima, a otraga su spojene ogradom s okomito poslaganim kuglicama. Iznad klavijature je 13 povlačaka za uključivanje registara (manubrija): *Sub Bass, Clarino, Melodia, Viola, Octave Bass, Diapason Forte, Principal Forte, Vox humana, Octave Coupler, Flaute, Diapason, Dulcimer, Vox Jubiletta*. Opseg klavijature je od F_1 do f_3 (pet oktava). Donje tipke (2,1 x 14,2 cm) su bijele

---

Matetić Ronjgov, 181; Lovorka RUCK: „Za me je vredno, ča narod zmisli“: skladatelj i melograf Ivan Matetić Ronjgov, 180-181; Lovorka RUCK: Ivan Matetić Ronjgov (1860-1960), 74.

[1859] Arts and Craft Movement, u: Hrvatska enciklopedija (mrežno izdanje), Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2017, http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=4084. Pristup: travanj 2017.

boje, a gornje crne (0,9 x 7,9 cm). Ispod klavijature su dva četvrtasta otvora za propuštajnje zvuka. Ukrašeni su slično kao stalak za note te su podloženi narančastom čojom. Ispod njih su dvije poluge za uključivanje registara koje se pokreću koljenima (koljenice): *Grand Organ* (lijeva) i *Knee Swell* (desna). Na prednjoj donjoj strani korpusa izrezbarena su tri panoa. Pedale (stupaljke za gaženje) ugrađene su u sredini donjeg dijela korpusa. Desna pedala bila je više upotrebljavana od lijeve na što upućuje njezino oslabljeno hvatište remena.[1860] Ovaj instrument predstavlja tzv. američki harmonij koji funkcionira na principu usisnog zraka, za razliku od europskog harmonija koji funkcionira na principu potisnog zraka.

Lijevo i desno od registara nalazi se natpis „Wilcox & White / Organ Co. / Meriden, Conn. / U. S. A.“. Na pedalama također piše „Wilcox & White“. Ovi detalji upućuju da harmonij potječe iz tvornice *Wilcox & White.* U ovome je radu već zabilježen jedan harmonij te tvrtke. Čuva se u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja Slavonije u Osijeku (MSO-181952).[1861] Predstavlja nešto mlađi primjerka, nastao početkom 20. stoljeća. Jednostavnije je izrade, oblikovan u secesijskom stilu i bez bogato ukrašene krune.

Zahvaljujući kvalitetnoj izradi i izvrsnoj očuvanosti ovaj harmonij predstavlja vrlo vrijedan primjerak. Smješten je u spomen-sobi Spomen-doma Ivan Matetić Ronjgov, kojem ga je 1977. darovala Muzička škola Ivan Matetić Ronjgov Rijeka. Na vanjskoj strani poklopca je naljepnica „[Harmon]ij poklo[n] Muzičke škole Rijeka Spomen domu Ronjgi“. Glazbena škola u Rijeci osnovana je dekretom Gradskog magistrata Rijeke 20. lipnja 1820., a s radom je započela početkom drugog polugodišta školske godine 1820./1821. Istaknute zasluge u postavljanju temelja glazbene škole imao je češki skladatelj i dirigent Venceslav Wenzel (1784. – 1835.), njezin prvi učitelj od 1821. do 1835. godine.[1862] Wenzela je 1836. naslijedio Ivan Zajc stariji (1800. – 1854.), koji je u školi do smrti djelovao kao nastavnik gudačkih instrumenata i pjevanja. Njegov sin Ivan Zajc glazbu nije učio samo kod kuće od oca (violina, klavir), nego je bio i redoviti učenik škole (pjevanje, violina, violončelo).[1863] Od 1855. (povratka sa studija u Milanu) do 1862. (odlaska u Beč) u školi je djelovao kao nastavnik gudačkih instrumenata.[1864] Škola je 1868. prestala službeno postojati, ali su njeni učitelji nastavili djelovati kao privatni predavači.[1865] Harmonij je, dakle, nastao u razdoblju tijekom kojeg škola nije djelovala, a tko je bio njegov najraniji vlasnik nije poznato. Škola je

[1860] Zahvaljujem orguljašu i čembalistu Krešimir Hasu na savjetima vezanima uz dataciju i opis harmonija.
[1861] Povijest tvornice *Wilcox & White* opisana je kod tog harmonija (MSO-181952).
[1862] Miro KLOBAS: Osnivanje i početno razdoblje djelovanja škole (1820-1835), u: Sonja PEČAR KARABAIĆ (ur.): *Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova Rijeka 1820-2000*, Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova Rijeka, Rijeka 2000, 17.
[1863] Miro KLOBAS: Razdoblje od 1836. do 1868. godine, u: Sonja PEČAR KARABAIĆ (ur.): *op. cit.*, 25-26.
[1864] *Ibid.*, 31-33.
[1865] *Ibid.*, 35-38.

ponovno otvorena tek 1905. Početkom 20. stoljeća školovanje u njoj je bilo na razini osnovne glazbene škole. Tijekom 1930-ih, uvođenjem desetogodišnjeg obrazovanja, nastaje srednja glazbena škola koja je u međuratnom razdoblju nosila naziv Općinska muzička.[1866]

U rujnu 1945., nedugo nakon oslobođenja, u Rijeci je otvorena Muzička škola.[1867] Organizacijskom sređivanju škole i provođenju nastavnog plana svojim je pedagoškim znanjem i iskustvom uvelike pomogao upravo Ivan Matetić Ronjgov, koji je u njoj kao nastavnik djelovao od 1947. do 1951. U izvještaju škole iz školske godine 1947./1948. navodi se da je „imenovan šefom teoretske nastave jednog i drugog jezika“ (hrvatskog i talijanskog) te da „osim što predaje solfeggio i u tri razreda teoriju, i prvu harmoniju i drugu harmoniju, komponira zborove za tri postojeća školska zbora (pionirski, omladinski i komorni) i pomaže svojoj kćerci Vjeri Matetić oko uvježbavanja istih.“[1868] Škola je bila smještena u Parku Vladimira Nazora 2 (danas Park Nikole Hosta). Od 1953. nalazi se na današnjoj adresi, u Ulici Marka Laginje 1. Od 1951. do 1963. nosila je ime Muzička škola Ivan Zajc, a od 1963. do 1978. Muzička škola Ivan Matetić Ronjgov Rijeka.[1869] Reformom odgoja i obrazovanja 1978. ušla je u sastav Centra za kadrove u obrazovanju i kulturi.[1870] Samostalnom ustanovom pod imenom Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova Rijeka postala je 1992. godine.[1871]

Harmonij je 1947. evidentiran u školskom inventaru: „Među sedamdesetak instrumenata što ih je tada posjedovala škola bilo je 25 violina, 2 viole, 10 violončela, 4 kontrabasa, 3 korneta, 4 trombona, 3 flaute, 4 oboe, 5 klarineta, 3 fagota, 2 roga te 2 glasovira i 1 harmonijum – no većina tih instrumenata bila je u slabom stanju, bilo ih je dosta zastarjelih, pa i neupotrebljivih.“[1872] U vrijeme dok je u školi djelovao Ivan Matetić Ronjgov, nalazio se u učionici u kojoj se održavala nastava teorijskih glazbenih predmeta.[1873] Mogao ga je stoga koristiti u nastavi teorije glazbe, solfeggia i harmonije. Uz Matetića Ronjgova, kao nastavnik teorijskih glazbenih predmeta tada je djelovao i Franjo Putar; od 1946. do 1950. honorarno, a od 1950. do 1966. kao redovno zaposlen nastavnik. Vjera Matetić, kćer Ivana Matetića Ronjgova, od 1947. do 1966. predavala je solfeggio, glazbenu teoriju i zbor.[1874]

[1866] Miro KLOBAS: Razdoblje od 1905. do 1945. godine, u: Sonja PEČAR KARABAIĆ (ur.): *op. cit.*, 39-42.
[1867] Miro KLOBAS: Razdoblje nakon oslobođenja (1945. – 1970.), u: Sonja PEČAR KARABAIĆ (ur.): *op. cit.*, 51.
[1868] Cit. *ibid.*, 55.
[1869] *Ibid.*, 62.
[1870] Vjera LUKŠIĆ: Srednja glazbena škola „Ivan Matetić Ronjgov“ do 1990. godine, u: Sonja PEČAR KARABAIĆ (ur.): *op. cit.*, 73.
[1871] Sonja PEČAR KARABAIĆ: Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova Rijeka od 1990. do 2000., u: Sonja PEČAR KARABAIĆ (ur.): *op. cit.*, 83.
[1872] Cit. Miro KLOBAS: Razdoblje nakon oslobođenja (1945. – 1970.), 56.
[1873] Zahvaljujem Lovorki Ruck na ovom podatku.
[1874] Sonja PEČAR KARABAIĆ: Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova Rijeka od 1990. do 2000., 96.

45.2.2 Pijanino (UIMR bb)

Drveni korpus ovog instrumenta, dimenzija 140 x 53,5 x 113 cm, ima oblik pravokutnika ravnih i glatkih ploha. Obložen je furnirom od orahovine i premazan lakom visokog sjaja. Na dnu korpusa nalaze se dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Donje tipke (2,2 x 15,2 cm) su bijele boje, a gornje crne (0,9 x 8,9 cm). Natpis iznad klavijature „Petrof" otkriva da je izrađen u tvornici *Petrof*.[1875] U unutrašnjosti pijanina zapisan je serijski broj 257 000 koji omogućuje precizno određivanje razdoblja njegova nastanka. Nastao je 1977. s obzirom na to da su se od te godine u tvornici *Petrof* proizvodili instrumenti od serijskog broja 255 500.[1876] U unutrašnjosti su zabilježeni i podaci o osvojenim nagradama i počasnim diplomama u Barceloni, Bruxellesu i Parizu

Pijanino je smješten u glazbenoj učionici-slušaonici, najvećoj prostoriji Spomen-doma. To je mjesto okupljanja svih onih koji žele upoznati ili produbiti svoja znanja o liku i djelu Ivana Matetića Ronjgova ili o istarskoj i primorskoj glazbi. Opremljena je uređajima za audio i videoreprodukciju, a u vitrinama se nalaze faksimili Matetićevih skladbi.[1877] Na zidovima su, osim Matetićeva, portreti hrvatskih skladatelja čija su djela nadahnuta istarsko-primorskim glazbenim idiomom: Ivane Lang, Borisa Papandopula, Tihomila Vidošića, Josipa Kaplana i Vjekoslava Gržinića. Pijanino je za glazbenu učionicu-slušaonicu nabavljen 1979. Dobro je očuvan i redovito ugađan. Na njemu se muzicira u različitim prilikama: na glazbenim tečajevima Ustanove, probama Mješovitog pjevačkog zbora Ronjgi te prigodnim koncertima. Glazbeni tečajevi održavaju se u sklopu katedre Mladi glazbenici, koju je Ustanova Ivan Matetić Ronjgov pokrenula 2004. Polaznici su učenici osnovnoškolske dobi iz Viškova i okolice koji dva puta tjedno imaju nastavu klavira i gitare. Mješoviti pjevački zbor Ronjgi vodi Darko Čargonja, ravnatelj Ustanove od 2007. Osnovan je 2011., tri godine nakon odvajanja Riječkog oratorijskog zbora Ivan Matetić Ronjgov (osnovanog 1990. na inicijativu dirigenta i skladatelja Dušana Prašelja) od Ustanove Ivan Matetić Ronjgov.[1878]

Ovo je šesti instrument *Petrof* zabilježen u ovome radu. Klaviri *Petrof* čuvaju se u Zbirci predmeta iz glazbenog života Požege Gradskog muzeja Požega (GMP 26.505; 1893.), Tehničkoj zbirci Odjela suvremene povijesti Muzeja Brodskog Posavlja (T-176; oko 1900.), Kulturno-povijesnoj zbirci Samoborskog muzeja (SM-bb; 1976.) i Glazbenoj zbirci Kulturno-povijesnog odjela Muzeja grada Šibenika (KPO 4044; 1984.), a pijanino u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja Slavonije u Osijeku (MSO-217952; kraj 19. stoljeća).

[1875] Povijest tvornice *Petrof* opisana je kod klavira iz Kulturno-povijesne zbirke Samoborskog muzeja (SM-bb).
[1876] Jan GROßBACH: *op. cit.*, 227
[1877] Lovorka RUCK: Spomen-dom *Ivan Matetić Ronjgov /* Ustanova *Ivan Matetić Ronjgov*, 179.
[1878] *Ibid.*, 186-187.

46. Glazbeni instrumenti iz fundusa Creskog muzeja

46.1. O Creskom muzeju

Creski muzej (CM) nalazi se u Cresu, najvećem gradu najvećeg hrvatskog otoka. Osnovan je 1910. pod nazivom Gradski muzej Cres (tal. *Museo Civico di Cherso*). Od 1973. smješten je u gotičko-renesansnoj palači Arsan-Petris (Ribarska ulica 7) u srednjovjekovnoj gradskoj jezgri. Palaču je početkom 16. stoljeća sagradio biskup Antun Marcello-Petris. Ispred palače nalazi se kip znamenitog renesansnog filozofa Frane Petrića (Petrisa; 1529. – 1597.).[1879] Od 1978. do 2016. muzej je djelovao u sastavu Pučkog otvorenog učilišta Mali Lošinj; od 2016. djeluje kao samostalna ustanova.

46.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Creskog muzeja

Glazbeni instrumenti u Creskom muzeju čuvaju se unutar Kulturno-povijesne zbirke, koja još obuhvaća namještaj, slike, liturgijski pribor i uporabne predmete nastale u razdoblju od 18. do 20. stoljeća. Predmeti su vezani uz otok i grad Cres, smješten na njegovoj zapadnoj obali. Otok Cres je od 1409. do 1797. bio pod mletačkom vlašću. Po preseljenju upravno-političkog središta iz Osora, gradića na jugozapadnoj obali otoka, grad Cres je od 1459. bio sjedište mletačkoga kneza za Cres i Osor. Na taj je način postao političko-ekonomskim središtem arhipelaga. Nakon 1797. izmjenjivale su se austrijska (1797. – 1805.) i francuska uprava (1805. – 1814.), a 1814. otok je pripojen Austro-Ugarskoj Monarhiji (do 1918.). Po završetku Prvog svjetskog rata Cres je okupirala talijanska vojska, a Rapallskim ugovorom 1920. pripao je Kraljevini Italiji. Nakon Drugog svjetskog rata priključen je Hrvatskoj.

Od glazbenih instrumenata u zbirci su zastupljena tri primjerka, koji datiraju iz zadnja dva desetljeća 19. stoljeća. Klavir je nastao oko 1890. u radionici *Kaps* u Dresdenu. Violončelo je u Schönbachu (od 1946. Luby) na zapadu Češke 1887. izradio Josef Andreas Müller. Mandolina nepoznatoga graditelja nastala je u Italiji, vjerojatno krajem 19. stoljeća. Što se tiče smještaja, klavir se nalazi u izložbenom prostoru muzeja, a violončelo i mandolina pohranjeni su u čuvaonici palače Arsan-Petris. Karakterizira ih značajan stupanj oštećenosti i necjelovitosti, naročito violončela i mandoline. Ovi instrumenti predstavljaju tek lapidarne ostatke nekoć razvijene aktivnosti u Cresu na području umjetničke glazbe. Tijekom vremena su se osipali iz nekoliko razloga: uništavanja tijekom višekratnih stranih okupacija, odnošenja u druga mjesta ili inozemstvo, ali i nedovoljno razvijene svijesti o njihovu čuvanju. Ljubaznošću više kustosice Inge Solis, voditeljice Kulturno-povijesne zbirke, instrumenti su pregledani prilikom posjeta muzeju u travnju 2018.

[1879] Višnja ZGAGA (ur.): *op. cit.*, 55.

46.2.1 Klavir (CM-353)

Dimenzije klavira su 145 x 95 x 220 cm. Korpus u obliku krila izrađen je od crno obojenog politiranog drva. Stoji na tri osmerostrane noge koje su gore šire, pri dnu se sužavaju, a na završecima imaju kotačiće. Klavir ima metalnu konstrukciju s kompaktnim željeznim okvirom i križane žice. Odlikuje se engleskom mehanikom s dvostrukom repeticijom. Opseg klavijature je od A_2 do a_4 (sedam oktava). Donje tipke (2,2 x 15,3 cm) su izrađene od bjelokosti, a gornje (0,9 x 9,3 cm) od ebanovine. Dva su mosta: basov 20 tonova i diskant 65 tonova. Žice su grupirane na sljedeći način: od A_2 do E_1 po jedna željezna žica za ton; od F_1 do E po dvije željezne žice za ton; od F do a_4 po tri željezne žice za ton. Stalak za note izrezbaren je vegetabilnim uzorcima i lirom u sredini. Lira na kojoj se nalaze dvije pedale (lijeva pijano i desna forte) odvojena je od klavira. Prema njegovu izglesu i detaljima vezanima uz mehaniku, može se zaključiti da je klavir nastao oko 1890. Prednja ploha iznad klavijature također je odvojena od klavira, a na njoj se nalazi natpis „Kaps“. Zahvaljujući tome saznajemo da je izrađen u tvornici *Kaps* u Dresdenu, koju je 1858. osnovao Ernst Karl Wilhelm Kaps (1826. – 1887.).[1880] Kaps je od 1871. uživao status saskog kraljevskog graditelja klavira. Tvornica se 1876. predstavila na Svjetskoj izložbi u Philadelphiji u američkoj saveznoj državi Pennsylvaniji. Izložba je održana od 10. svibnja do 10. studenog 1876. povodom stote obljetnice potpisivanja Američke deklaracije o neovisnosti u (otuda njezin engleski naziv *Centennial International Exhibition*; hrv. Stoljetna međunarodna izložba). Službeni naziv joj je bio Međunarodna izložba umjetnosti i proizvoda zemlje i rudarstva (eng. *International Exhibition of Arts, Manufactures and Products of the Soil and Mine*). Posjetilo ju je 10 milijuna posjetitelja, što je bilo 20 % tadašnjeg stanovništva SAD-a.

Kapsa su nakon smrti naslijedili sinovi Ernst Eugen Kaps (1864. – 1910.) i Wilhelm Karl Kaps (1872. – 1943.). Tvornica *Kaps* udružila se 1922. s tvornicom koju je u Dresdenu 1874. osnovao graditelj klavira Johann Kuhse (1845. – 1917.). Nosila je ime *Kaps & Kuhse Pianoforte AG*. U njoj su se proizvodili klaviri i pijanina jedne i druge marke, a djelovala je do zatvaranja 1930. Tvornica *Kaps* imala je podružnice u Parizu, Londonu, Sankt Peterburgu i Irkutsku. S radom je ponovno započela 2011. kada ju je preuzela australska tvrtka *CAPP Imports* iz Novog Južnog Walesa, čiji je osnivač i vlasnik Philip Hamilton Shayer. Zahvaljujući njemu se klaviri signaturom *Ernst Kaps* proizvode i danas.[1881]

Ernst Karl Wilhelm Kaps iskazao se kao inovator, a jedan od njegovih izuma bio je dodatni rezonator na mostu. Njime se odlikuje i ovaj primjerak. Riječ je o patentu koji – kao

---

[1880] Ernst Kaps Pianoforte: History, https://www.ernstkaps.com/kaps-history/. Pristup: travanj 2018.
[1881] *Ibid.*

dodatno rezonirajuće tijelo – služi za pojačavanje titranja i omogućuje stvaranje dodatnih alikvotnih tonova, pogotovo u višim registrima. Alikvotni tonovi označavaju niz tihih, popratnih tonova koji se javljaju uz osnovni, glasni ton istoga izvora. Zvuk klavira s dodatnim rezonatorom ima stoga dodatnu boju i punoću. Dodatni rezonator smješten je na mostu na glasnjači. Izrađen je od egzotičnog tvrdog drva. Ima rupice poslagane u jedan i dva reda (na gornjem odnosno donjem dijelu), koje služe za rasterećenje pritiska zraka iz glasnjače i poboljšanje gibljivosti rezonatora. O patentu na metalnom okviru klavira svjedoči natpis „Resonator-Piano / von Kaps in Dresden / Deutsches-Reichs / Patent vom 14. July 1898. No 4142“ („Klavir s dodatnim rezonatorom / Kapsa iz Dresdena / patent Njemačkog Carstva od 14. srpnja 1898., broj 4142“). Na glasnjači između prigušnica i dodatnog rezonatora piše „Patentiert in Deutschland, Österreich, England & Nord-Amerik“, što znači da je Kaps zaštitio svoj patent u Njemačkoj, Austriji, Engleskoj i Sjevernoj Americi.

Na donjoj strani manjeg poklopca koji zatvara korpus nalazi se medaljon na kojem su ispisana Kapsova članstva u Švedskoj kraljevskoj glazbenoj akademiji u Stockholmu te Nacionalnoj akademiji u Parizu, osvojene najviše nagrade medalje u Čileu, Philadelphiji i Melbourneu te velike zlatne medalje u Moskvi, Grazu i Bruxellesu: „E. Kaps / Dresden / Mitglied der Königl. Schwedischen Akademie der Musik / Mitglied der Academie Nationale A. M. C. à Paris / Chile Philadelphia Melbourne höchste Preismedaillen / Academie Nationale à Paris silberne M[edail]le / Moskau Graz Brüssel grosse goldene Medaillen“. Na medaljonu je prikazan viteški križ Albrechtovog reda za izvrsna industrijska postignuća.[1882] Nadalje, tu je i priznanje Oscara II. (1829. – 1907.), kralja Švedske i Norveške, koji je Kapsu dodijelio odlikovanje *Litteris et Artibus* (za književnost i umjetnost). Kaps je viteški križ pruskog kralja te odlikovanje švedskog kralja dobio – kako je zapisano na dnu medaljona – „za izvrsna industrijska postignuća“ (njem. *für hervorragende indus[triel]le Leistungen*).

Korpus je na više mjesta oštećen i izgreban te su ga napali drvotočci. Uz već spomenutu prednju ploču iza klavijature i liru s pedalama koji su odvojeni od klavira, nedostaju i veći dijelovi furnira ispod klavijature te na lijevoj bočnoj strani. Mehanika je relativno dobro očuvana. Klavir je ranije bio u vlasništu Društva prijatelja Cresa, pokretača kulturnog života Cresa 1960-ih i 1970-ih. Društvo je pokrenulo adaptaciju palače Arsan-Petris te se bavilo prikupljanjem muzejske građe. Po otvorenju palače kao sjedišta muzeja 1973., darovalo mu je ovaj klavir. Otkupilo ga je od sestara Adeline i Ines Mitis, pripadnica creske

[1882] Priznanje koje je od 1850. dodjeljivao saski kralj Friedrich August II. (1797. – 1854.), u spomen na 350. obljetnicu smrti Albrechta Hrabrog (Albrecht der Beherzte; 1443. – 1500.), utemeljitelja albertinske loze dinastije Wettin, kojoj je i sâm pripadao.

plemićke obitelji Mitis, koja je do sredine 20. stoljeća imala u vlasništvu sve trgovine u Cresu. Sestre Mitis bile su neudane, a živjele su u palači iza župne crkve sv. Marije Snježne u Cresu.[1883] Klavir, kao i muzikalije o kojima će više riječi biti u nastavku, dokazuje da je plemićka obitelj Mitis na otoku uspješno pratila tada aktualne europske glazbene tendencije, a više njezinih članova bilo je glazbeno obrazovano.

Muzikolozi Zdravko Blažeković, Vjera Katalinić i Stanislav Tuksar na odabranim lokacijama na otocima Cresu i Lošinju izvršili su 1978. preliminarno muzikološko arhivsko istraživanje starijih rukopisnih glazbenih materijala. Naredne godine su arhivistički sredili fond u benediktinskom samostanu sv. Petra Apostola u Cresu, najznačajnijem od četiriju glazbenih arhiva u gradu.[1884] U spomenutom samostanu (RISM sigla HR-CRb) čuvaju se 1083 skladbe (636 rukopisa i 447 tiskovina) iz 18., 19. i 20. stoljeća. Među njima je zabilježeno i 19 tiskanih jedinica iz obitelji Mitis.[1885] Strojopisni *Popis tiskanih muzikalija arhiva samostana sv. Petra Cres* sastavio je 1979. Zdravko Blažeković,[1886] a Vedrana Juričić je 2000. objavila *Katalog muzikalija u Benediktinskom samostanu sv. Petra u Cresu.*[1887] Uvidom u potonje izdanje daje se zaključiti da su glazbeno bila obrazovana barem četiri člana obitelji Mitis s obzirom na to da su posjedovali muzikalije. To su Adeline, Ignazio, Ines i Romana. Kao što je spomenuto, Adeline i Ines Mitis bile su sestre, a njihova teta Luisa Mitis bila je redovnica benediktinskog samostana.[1888] Tijekom 1920-ih pohađale su žensku samostansku školu i učile svirati klavir. Didaktička djela te skladbe za klavir njihov su dar samostanu.[1889] Među muzikalije koje su pripadale Adelini Mitis (na naslovnoj stranici imaju potpis „Mitis Mariadelina“ ili „Lina Mitis“) ubrajaju se didaktičko djelo *Metodo completo per la divisione: espressamente composto per uso allievi del regio conservatorio di musica di Milano* (hrv. *Cjelovita metoda za ritmičko razdjeljivanje: posebno sastavljena za upotrebu studenata Kraljevskog glazbenog konzervatorija u Milanu*, Giulio Ricordi, Milano 1912.; HR-

[1883] Zahvaljujem na ovim podacima Jasminki Ćus-Rukonić, muzejskoj savjetnici Creskog muzeja i Lošinjskog muzeja (Arheološka zbirka Osor) u miru.
[1884] Ostali glazbeni arhivi su oni samostana sv. Franje, župne crkve sv. Marije Snježne i Creskog muzeja.
[1885] Zdravko BLAŽEKOVIĆ – Vjera KATALINIĆ LUKŠIĆ – Stanislav TUKSAR: Izvještaj o preliminarnom istraživanju muzikalija na otocima Cres i Lošinj 1978. i sređivanju glazbenog arhiva samostana sv. Petra u Cresu, *Arti musices*, 10 (1979) 2, 175.
[1886] Zdravko BLAŽEKOVIĆ: *Popis tiskanih muzikalija arhiva samostana sv. Petra Cres*, strojopis, s. l. 1979. (inventarna knjiga INV-11 CRb1). Inventarnu knjigu rukopisa, pod nazivom *Glazbeni arhiv samostana (benediktinki) sv. Petra Cres: rukopisi*, načinila je 1983. Vjera Katalinić. Usp. Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/2090. Pristup: svibanj 2018.
[1887] Vedrana JURIČIĆ: *Katalog muzikalija u Benediktinskom samostanu sv. Petra u Cresu = Catalogue of Music Manuscripts and Prints in the Benedictine Convent of St. Peter in Cres*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2000.
[1888] U benediktinskom samostanu se čuva stol i nekoliko knjiga iz njezine ostavštine. Zahvaljujem časnoj sestri Marini iz ženskog benediktinskog samostana sv. Petra Apostola u Cresu na ovom detalju.
[1889] Vedrana JURIČIĆ: *op. cit.*, viii.

CRb XVI/417b) Pasqualea Bone (1808. – 1878.)[1890] te etide za klavir *Die Kunst der Fingerfertigkeit, op. 740* (hrv. *Umijeće spretnih prstiju*, Carl Friedrich Peters, Leipzig [oko 1900.]; HR-CRb XIV/354) Carla Czernija (1791. – 1857.).[1891]

U vlasništvu Ines Mitis, na što upućuju inicijali „IM“ ili na naslovnici potpis „Ines Mitis“, bile su skladbe *Maria, Stern am Meere* za dva glasa (bez oznake izdavača i broja, [189?]; sign. HR-CRb VIII/104) Willibalda Challiera (1841. – 1926.)[1892] i etide *II Progresso: 25 studi per pianoforte, op. 749* (Milano, Edizione Ricordi [19/20. stoljeće]; CRb; XIII/336) Carla Czernija.[1893] Impresija za klavir *Ne la mia cella* (Carturan, Padova [oko 1920.]; HR-CRb XII/258) djelo je talijanskog skladatelja i franjevca konventualca Bernardina Rizzija (1891. – 1968.), rođenog u Cresu. Na naslovnoj strani stoji autorova posveta sestrama Ines i Adelini: *Alle signorine Ines Lina (Adelina!) de Mitis Omaggio dell' Autore, Cherso 31-VII-21*.[1894] Ovaj podatak pokazuje da je Rizzi, koji je nakon osnovnog školovanja napustio Cres, posjećivao rodno mjesto i održavao veze s bivšim sugrađanima nakon preseljenja u Italiju.[1895]

Tradicijska pjesma *Il bello Nicolà* uz pratnju klavira ili gitare (iz drugog sveska zbirke *Canti popolari con accompagnamento di pianoforte e di chitarra*, koju je priredio Mario Foresi, Adriano Salani, Firenca 1900.; HR-CRb XIII/323) na naslovnoj stranici ima pečat *Ignazio Mitis – Cherso*.[1896] Isti pečat otkriva da su u vlasništu Ignazija Mitisa bile i dvije skladbe Riccarda Resslera: polka za mandolinu i gitaru *Ciao!* (Adriano Salani, Firenca [1899?]; HR-CRb XIII/323) te valcer za mandolinu i gitaru *Notte stellata* (Adriano Salani, Firenca [1899?]; HR-CRb XIII/320).[1897] Ove muzikalije upućuju da je Ignazio Mitis svirao trzalački instrument – mandolinu i/ili gitaru. Bavio se i arheologijom, a osobito je bio aktivan uoči Prvog svjetskog rata. Obavljao je arheološka iskapanja u Belom i na brežuljku Sveti Bartolomej. Rezultate svojih istraživanja objavio je 1913. u časopisu *Pagine Istriane*.[1898]

Napokon, didaktičko djelo *Elementi di musica e canto: metodo teorico pratico ad uso degli istituti magistrali e licei femminilini* (hrv. *Elementi glazbe i pjevanja: teorijsko praktična metoda koju koriste učiteljski instituti i ženske škole*, Carisch, Milano 1928; HR-CRb XVII/428) Onofrija Altaville (1887. – 1967.) na naslovnici ima potpis „Romana

---

[1890] *Ibid.*, 212.
[1891] *Ibid.*, 225.
[1892] *Ibid.*, 220.
[1893] *Ibid.*, 225.
[1894] *Ibid.*, viii i 272.
[1895] Zdravko BLAŽEKOVIĆ – Vjera KATALINIĆ LUKŠIĆ – Stanislav TUKSAR: *op. cit.*, 176.
[1896] Vedrana JURIČIĆ: *op. cit.*, 205.
[1897] *Ibid.*, 271-272.
[1898] Jasminka ĆUS-RUKONIĆ: Izvori za arheologiju Cresa i Lošinja, *Otočki ljetopis Cres–Lošinj: Izvori za povijest otoka Cresa i Lošinja*, 5 (1984), 235.

Mitis“.[1899] Djelo *25 Etudes faciles, composées principalement pour jeunes élèves, dont les mains ne peuvent encore embrasser l' étendue de 1'Octave Op. 100* (hrv. *25 jednostavnih etida, skladanih uglavnom za male učenike čije ruke još ne mogu obuhvatiti opseg oktve*, Carl Friedrich Peters, Leipzig [oko 1918.], br. 7893; sign. HR-CRb XVI/408) Henrija Bertinija (1798. – 1876.) na jednom od dva primjerka ima datum „9./12.09.“ i potpis „Mitis“.[1900]

U izvještaju iz 1979. o muzikalijama u Gradskom muzeju Cres (HR-CRgm) je zabilježeno: „Osim klavirskih izvadaka i dijelova partitura opera talijanskih autora 19. stoljeća nema nikakva starijeg notnog, pogotovo rukopisnog materijala. Kako je samostan benediktinki sa svojim glazbenim fondom posredan dokaz za postojanje znatne glazbene kulture građana Cresa u 18. te u sredini i u drugoj polovici 19. stoljeća, može se pretpostavljati da u gradu u privatnom posjedu eventualno postoje materijalni dokazi takvog stanja.“[1901] Muzikalije su danas, kao i glazbeni instrumenti, dijelom Kulturno-povijesne zbirke Creskog muzeja.[1902] Pri analizi rukopisnih muzikalija u samostanu benediktinki (fond svjetovne rukopisne glazbe sastoji se gotovo isključivo od manjih skladbi namijenjenih instrumentima s tipkama te didaktičkih djela – među njima za čembalo i klavir; od sakralne glazbe sačuvane su mise, rekvijemi i dijelovi mise),[1903] u izvješću je ustanovljeno: „Izbor kompozitora ukazuje na utjecaje Italije, ali i veze s njemačkim i francuskim područjem. S druge strane, izbor svjetovnih kompozicija ukazuje na jaku tradiciju i eventualno postojanje glazbene škole za instrumente s tipkama. Posredan dokaz za to mogu biti i dobre orgulje u katedrali i iz Austrije donesen klavir (iz 19. stoljeća), koji se čuva u gradskom muzeju.“[1904]

Ovo valja pojasniti i dijelom korigrati. Učenje klavira bio je sastavni dio obrazovanja u ženskoj samostanskoj školi koju su vodile benediktinke, a pohađale su je i sestre Adeline i Ines Mitis. Klavir u Creskom muzeju, ranije u njihovu vlasnišvu, ne potječe iz Austrije nego iz Njemačke, gdje je nastao krajem 19. stoljeća. U župnoj crkvi sv. Marije Snježne u Cresu su orgulje talijansko-dalmatinskog tipa koje je u Veneciji od 1826. do 1830. gradio Antonio Callido (1762. – 1841.).[1905] On je bio sin i nasljednik orguljara Gaetana Callida (1727. – 1813.), učenika Petra Nakića (1694. – 1769.) i nasljednika njegove orguljarske radionice u

---

[1899] Vedrana JURIČIĆ: *op. cit.*, 196.
[1900] *Ibid.*, 196; Zdravko BLAŽEKOVIĆ: *Popis tiskanih muzikalija arhiva samostana sv. Petra Cres*, 89.
[1901] Cit. Zdravko BLAŽEKOVIĆ – Vjera KATALINIĆ LUKŠIĆ – Stanislav TUKSAR: *op. cit.*, 170.
[1902] Zahvaljujem Inge Solis na ovom podatku.
[1903] Zdravko BLAŽEKOVIĆ – Vjera KATALINIĆ LUKŠIĆ – Stanislav TUKSAR: *op. cit.*, 173.
[1904] Cit. *ibid.*, 173.
[1905] Ladislav ŠABAN: Callido, u: Aleksandar STIPČEVIĆ (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 1989, sv. 2, 561; Ladislav ŠABAN: Callido Agostino i Antonio: sinovi Gaetana, Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/20173. Pristup: svibanj 2018.

Veneciji.[1906] Orgulje je 1903. obnovio Pietro Bazzani, sin orguljara Giacoma Bazzanija s kojim su se Antonio Callido i njegov stariji brat Agostino (1759. – 1826.) udružili oko 1822. Nakon Agostinove smrti, Antonio je oko 1830. ustupio radionicu Bazzaniju koji je sa svojim sinovima i nećacima vodio kao tvrtku *Bazzani, successori Nachini e Callido*.[1907]

Vezano uz orgljarstvo na otoku veže se ime samoukog majstora Ivan Celle (1840. – 1908.) s Cresa, koji je 1871. popravljao orgulje u samostanu franjevaca konventualaca u Krku (nepoznati graditelj, druga polovica 19. stoljeća), 1872. u crkvi sv. Dominika u Šibeniku (rad Gaetana Moscatellija iz 1818.), 1876. i 1882. u katedrali u Krku (rad Gaetana Callida iz 1815.), a 1883. sagradio je orgulje u župnoj crkvi u Budvi (više ne postoje).[1908] Na kraju neka još bude spomenuto da se u benediktinskom samostanu u Cresu nalaze orgulje koje je u Veneciji u drugoj polovici 18. stoljeća sagradio Nakićev učenik Francesco Dacci stariji (1712. – 1784.), a obnovio ih je 1978. Ivan Faullend Heferer iz Zagreba.[1909] Božidar Grga u tom je samostanu zabilježio povijesni klavir Mathiasa Müllera starijeg.[1910]

46.2.2 Violončelo (CM-349)

U unutrašnjosti ovog violončela nalazi se naljepnica s tiskanom signaturom „Josef Müller, Schönbach b. Eger i. Böhm. / K. K. ausschl.[ießliche] privilegierte / Musikinstrumenten- & Saiten-Fabrikation“, odnosno „Josef Müller, Schönbach kod Egera u Češkoj / carsko-kraljevska ekskluzivna privilegirana / tvornica glazbenih instrumenata i žicâ“. Rukom je do toga dopisano „1877“ što vjerojatno označava godinu nastanka instrumenta. Spomenuta signatura bila je uobičajen potpis Josefa Andreasa Müllera (1850. – 1936.), koji je bio sin i učenik Vincenza Müllera (aktivan od 1830. do 1873; umro 1875.), graditelja limenih puhačkih instrumenata. Glazbeno obrazovanje započeo je u rodnom Schönbachu (od 1946. Luby) u dobi od dvanaest godina. Učio je flautu te limene i gudačke instrumente. Kao istaknuti flautist nastupao je diljem Njemačke i Češke. Bio je vješt u gradnji i popravcima drvenih i limenih puhačkih instrumenata. Očevu radionicu preuzeo je 1873., a od 1880. u njoj

---

[1906] Ladislav ŠABAN: Callido d’Este, Gaetano, Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/20174. Pristup: svibanj 2018.

[1907] Ladislav ŠABAN: Bazzani (obitelji), Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/20154. Pristup: svibanj 2018.

[1908] Ladislav ŠABAN: Cella Ivan, Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/20180. Pristup: svibanj 2018.

[1909] Emin ARMANO: *Orgulje hrvatskih graditelja: tragom Ladislava Šabana*, 235 i 415..

[1910] Opseg klavijature je od C_1 do g_4 (šest oktava i čista kvinta), a u bogatoj intarziji iznad nje napisana je signatura „Matteo Müller / I. R. Pr. Fabbricatore / di Vienna“ („Matteo Müller / carski i kraljevski privilegirani graditelj / iz Beča“). Fotografija klavira, nastala tijekom projekta evidencije orgulja u Hrvatskoj pod vodstvom Ladislava Šabana, može se pronaći u Zbirci fotografske dokumentacije Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, unutar Zbirke orgulja: http://fototeka.min-kulture.hr/hr/Predmet/1652/3. Pristup: svibanj 2018.

je izrađivao i popravljao i gudačke instrumente. Gradio je kopije po uzoru na Stradivarija, Guarnerija i Stainera, namijenjene za široko tržište. Pa ipak, stručna literatura navodi da je bio kvalitetan graditelj, čiji su se instrumenti odlikovali lijepim tonom. Imao je i vrijednu zbirku starih gudačkih instrumenata. Sudjelovao je na izložbama u Egeru 1881., Trstu 1882., Pragu 1885., Parizu 1889. i Beču 1892. Naslijedio ga je sin Andreas.[1911] Lijevo iznad signature nalazi se pečat „Luigi Pasqualotti / lavorario con deposito / istrumenti musicali / Trieste", odnosno „Luigi Pasqualotti / radionica sa skladištem / glazbeni instrumenti / Trst". Zahvaljujući tom detalju saznajemo ime radionice u kojoj je violončelo kupljen.

Vedran Brkanović, akademski glazbenik violinist i vještak za glazbene instrumente, pregledao je 28. srpnja 2015. violončelo te je 6. rujna iste godine napisao *Stručno mišljenje i procjena violončela sa signaturom Josef Müller iz zbirke Creskog muzeja.*[1912] U svrhu opisa violončela u nastavku donosim detalje tog mišljenja. Ukupna duljina violončela je 124 cm, a duljina korpusa 76,4 cm. Širina gornjeg dijela je 34,2 cm, srednjeg 23,6 cm, a donjeg 43,5 cm. Širina oboda je 12,5 cm. Duljina sviračke menzure od pražića do konjića iznosi 70 cm.[1913] Instrument je u izvan upotrebe, zapušten i necjelovit. Nedostaju mu hvataljka, konjić, dušica, žice i vijci. Žičnjak od ebanovine odvojen je od instrumenta. Gudala nema.[1914] Sačuvan je izvorni lak svjetlosmeđe boje. Primjetna su oštećenja i obrebotine na laku na glasnjači, ali i na dnu. Glasnjača je izvorna, izrađena od smrekovine. Na glasnjači je desetak puknuća, od kojih su neka loše sanirana. Obod, izrađen od javorovine, djelomično je oštećen i odlijepljen od ostatka korpusa. Dno je izrađeno iz dvaju dijelova javorovine. Uslijed loše saniranog puknuća po sredini donjeg dijela nedostaje lak. Vrat violončela nije izvoran te je nepravilno postavljen, pomalo nalijevo. Vjerojatno je izrađen od jasena. Puž je izvoran. Podupirač (tzv. noga) koji se šiljkom utaknuo u pod se ne može izvući iz instrumenta.[1915] Na temelju iznesenoga, Vedran Brkanović o violončelu zaključuje:

> „Signatura u [violon]čelu izgleda originalna i po njoj i po načinu izrade mogu ustvrditi da je instrument star oko 140 godina, izrađen u Češkoj i to u manufakturnoj radionici Josefa Müllera, vjerojatno 1887. godine [ako je violončelo izrađen 1887., a mišljenje pisano 2015., to iznosi 128 godina, nap. V. V.]. Kupljen je u Trstu kod trgovca glazbalima Luigija Pasqualottija, možda kratko nakon izrade te donesen na Cres.

[1911] Willibald Leo Freiherr von LÜTGENDORFF-LEINBURG: *op. cit.*, sv. 2, 345; Karel JALOVEC: *op. cit.*, sv. 2, 106.
[1912] Vedran BRKANOVIĆ: Stručno mišljenje i procjena violončela sa signaturom Josef Müller iz zbirke Creskog muzeja, Zagreb 2015, studija iz dokumentacije Creskog muzeja (rukopis). Zahvaljujem Inge Solis i Vedranu Brkanoviću na njezinu ustupanju.
[1913] *Ibid.*, 1.
[1914] *Ibid.*, 2.
[1915] *Ibid.*, 2.

Kako na Cresu nije bilo moguće glazbalo redovito održavati, popravke na [violon]čelu su vjerojatno vršili stolari ili brodski kalafati [majstori koji grade ili popravljaju brodove, nap. V. V.], a kada se više nije mogao popraviti ili se nije moglo nabaviti potrebne dijelove instrument je odložen na nekom tavanu u neuporabnom stanju. Tako je proveo možda i pedesetak godina. [Violon]čelo bi trebalo temeljito obnoviti i to u nekoj specijaliziranoj radionici za gudačke instrumente te ga kompletirati s gudalom i pohraniti u za to predviđen kovčeg. Prema iskustvu mislim da bi se restauriranje ovog instrumenta svakako isplatilo jer će nakon provedenih radova i uz redovito pravilno održavanje dugi niz godina glazbalo biti dobro za upotrebu."[1916]

46.2.3 Mandolina (CM-581)

Dimenzije mandoline su 62 x 20 x 12,5 cm. Korpus je kruškolikog oblika. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a dno od javorovine. Hvataljka je načinjena od javorovine koja je ebanizirana (crno obojena). Na njoj je smješteno 17 polja. Neka su polja ukrašena sedefastim cvjetićima. Pragovi su metalni. Ispod ovalnog otvora za rezonanciju je ukras valovitih rubova načinjen od celuloida (celuloznog nitrata) koji imitira kornjačevinu. Rub korpusa ukrašen je dvobojnom intarzijom (od javorovine i mahagonija). Ova mandolina pripada napuljskom (napolitanskom) tipu s obzirom na to da joj je stražnja strana ispupčena. Na njoj se nalazi 19 rebara s letvicama između njih. Jako je oštećena: na glasnjači je vidljivo više pukotina, a stražnja strana se po sredini sasvim raspukla Nedostaju vijci za ugađanje, neki pragovi, žice (ranije četiri para), konjić i žičnjak. Nema signaturu na temelju koje bismo mogli saznati ime graditelja ili radionice iz koje potječe. Vjerojatno je nastala u Italiji krajem 19. stoljeća. U Inventarnoj knjizi muzejskih predmeta[1917] navedena je kao lutnja što zahtijeva korekciju. Korpus joj je dvostruko manji nego što bi bio kod lutnje. Imala je četiri para žica, čiji broj odgovara broju rupica za vijke na stražnjoj strani glave. Takvi vijci ne nalaze se na lutnji. Ukras ispod ovalnog zvučnog otvora na glasnjači imao je ulogu zaštitne pločice koja je čuvala glasnjaču od oštećenja nastalih zbog sviranja trzalicom, a redovito se nalazi samo na glasnjačama mandoline. Glava je plosnata, a vijci su usmjereni prema natrag. Lutnja ne posjeduje nijednu jednu od navedenih karakteristika. Poznati primjer krive atribucije vezane uz spomenute trzalačke instrumente je Karasova *Rimljanka s lutnjom,* koja u rukama nema lutnju nego upravo – napuljsku mandolinu.

[1916] Cit. *ibid.*, 2.
[1917] Zahvaljujem Inge Solis na uvidu u Inventarnu knjigu.

47. Glazbeni instrument iz fundusa Lošinjskog muzeja

47.1 O Lošinjskom muzeju

Lošinjski muzej (LM) u današnjem ustroju osnovan je 2007. Djeluje na dva otoka: Lošinju i Cresu. Obuhvaća sljedeće jedinice: Muzejski prostor Kula u Velom Lošinju (Kaštel b. b.), palaču Fritzi u Malom Lošinju (Vladimira Gortana 35) te Arheološku zbirku Osor (bivša Gradska vijećnica u Osoru).[1918]

47.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Lošinjskog muzeja

Glazbeni instrumenti u Lošinjskom muzeju čuvaju se u Zbirci uporabnih predmeta i namještaja Kulturno-povijesnog odjela. Zastupljeno je pet primjerka: tri trzalačka instrumenta i dva instrumenta s tipkam. Svi trzalački instrumenti rezultat su tvorničke proizvodnje. Dvije mandoline nastale su u drugoj polovici 20. stoljeća u zagrebačkoj *Muzičkoj nakladi*.[1919] Gitara je izrađena 1986. u slovenskoj tvornici *Melodija* u Mengešu.[1920] Pijanino *Rosenthal* i klavir *Deutsche Pianoforte Gesellschaft Germania* nastali su u Njemačkoj početkom 20. stoljeća. Što se tiče smještaja, mandoline i gitara pohranjeni su u čuvaonici u palači Fritzi u Malom Lošinju, a klavir u čuvaonici na adresi Priko 15, također u Malom Lošinju. Pijanino je jedini instrument izložen u stalnom postavu, u Muzejskom prostoru Kula u Velom Lošinju. On će biti detaljnije opisan, a ostali su instrumenti evidentirani u Tablici s popisima instrumenata po muzejima. Na osnovnim podacima o pijaninu (dimenzije, ime prijašnje vlasnice, smještaj) i njegovim fotografijama zahvaljujem kustosici Marijni Dlačić, voditeljici Kulturno-povijesnog odjela, te višoj kustosici Zrinki Ettinger Starčić, ravnateljici Lošinjskog muzeja.

47.2.1 Pijanino (LM 826)

Drveni korpus pijanina, dimenzija 158 cm x 66 x 134 cm, pravokutnog je oblika, ravnih ploha i zaobljenih rubova. Obložen je furnirom od orahovine, bajcan crvenkastosmeđe i politiran. Na prednjem gornjem dijelu korpusa izrezbarena su tri panoa sa zasebnim okvirima. Srednji pano je najveći, ukrašen secesijskim ukrasom. Lijevi i desni panoi su manji, načinjeni simetrično. Na donjem je dijelu veliki pravokutni pano. Na dnu korpusa smještene su dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Pijanino se odlikuje modernom mehanikom, punim lijevanim okvirom i križanim žicama. Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 –

[1918] Višnja ZGAGA (ur.): *op. cit.*, 68.
[1919] Detalji o *Muzičkoj nakladi* opisani su kod mandoline (ZMB-ZGL-1162) iz Zbirke glazbala i glazbenih zapisa Kulturno-povijesnog odjela Zavičajnog muzeja Biograd na Moru.
[1920] Detalji o *Melodiji* opisani su kod gitare (MSO-218035) iz Zbirke glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta Muzeja Slavonije u Osijeku.

a_4). Na sredini iznad klavijature nalazi se natpis „Rosenthal“ što je ime berlinske tvornice u kojoj je nastao. Podatke o njoj nije bilo moguće pronaći ni u glazbenim enciklopedijama,[1921] ni u specijaliziranim priručnicima,[1922] ni u bazi podataka o europskim graditeljima klavira (koja obuhvaća imena iz Austrije, Belgije, Češke, Engleske, Francuske, Irske, Italije, Mađarske, Nizozemske, Njemačke, Poljske, Portugala, Slovačke, Škotske, Španjolske i Švicarske).[1923] Prema građi i secesijskim obilježjima može se zaključiti da je izrađen oko 1900. Dobro je očuvan. Ugađao se do 2011., a u muzeju se planira i njegova restauracija.

Pijanino je pripadao liječnici Ani Jakša (rođ. Kostial-Živanović: 1896. – 1988.) iz Velog Lošinja. Od 1915. do 1918. studirala je medicinu u Grazu, a od 1919. do 1921. u Napulju. Liječničku praksu obavljala je u Münchenu od 1922. do 1924. Sa suprugom Urošom Jakšom (1886. – 1968.) doselila se 1925. na otok Lošinj te je započela raditi kao liječnica u Malom Lošinju. Od 1928. do 1930. pohađala je specijalizaciju iz pedijatrije u Dječjoj klinici u Napulju. Po povratku na Lošinj radila je kao specijalistica pedijatrica, sve do dolaska Nijemaca u studenom 1943. godine.[1924] Od 23. do 30. studenog 1943. bila je zatvorena u Lošinju i Opatiji. U mjesto Belej na Cresu preselila se 8. lipnja 1944. Dana 20. lipnja 1944. odvedena je u zatvor u Rijeci, puštena nakon 24 sata, ali je prognana s Lošinja. Od kolovoza 1944. do veljače 1945. radila u Dječjoj bolnici na Sušaku, a nakon toga u Dječjoj bolnici u Opatiji.[1925] Po povratku na Lošinj, od 1. listopada 1946. do umirovljenja 30. rujna 1960. djelovala je kao ravnateljica Dječje bolnice (sanatorija) u Velomu Lošinju.[1926]

Ova nadasve plemenita gospođa je 1976. godine, za 80. rođendan, svoju bogatu knjižnicu s više od 3000 naslova dijelom darovala Pomorskoj školi u Malom Lošinju. Ostatak knjiga, pijanino te tursko i austrijsko oružje iz 18. i 19. stoljeća darovala je Pučkom otvorenom učilištu Mali Lošinj, sa željom da se kada prilike dopuste to izlože u budućem muzeju. Otvorenjem Muzejsko-galerijskog prostora Kula 2001., koji je 2016. preimenovan u Muzejski prostor Kula, darovana građa dobila je svoje mjesto u stalnom postavu.[1927] Oružje je izloženo na prvom, a pijanino na trećem katu. U Kuli je od 8. rujna 2006. do 8. svibnja 2007. priređena izložba *Dr. Ana Jakša – prijatelj djece.*[1928]

[1921] Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*
[1922] Jan GROßBACH: *op. cit.*.
[1923] Piano forte: [Fabricants] [Fabricanti] [Manufacturers] [Hersteller] [Producenci] [Fabricantes], http://www.lieveverbeeck.eu. Pristup: svibanj 2018.
[1924] Goran IVANIŠEVIĆ (ur.): *Dr. Ana Jakša – prijatelj djece*, Goran Ivanišević, Zagreb 2006, 21-22.
[1925] *Ibid.*, 25.
[1926] *Ibid.*, 28.
[1927] Lošinjski muzej: Muzejsko-galerijski prostor Kula Veli Lošinj, http://www.muzej.losinj.hr/stalni_postav_kula. Pristup: svibanj 2018.
[1928] Lošinjski muzej: Izložbe: Dr. Ana Jakša – prijatelj djece, http://www.muzej.losinj.hr/izlozba/ana-jaksa. Pristup: svibanj 2018. Autor izložbe bio je primarijus Goran Ivanišević, liječnik specijalist fizijatar.

48. Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja grada Pazina

48.1 O Muzeju grada Pazina

Muzej grada Pazina (MGP) osnovan je 1996. izdvajanjem kulturno-povijesne zbirke iz sastava Etnografskog muzeja Istre (EMI), kao podružnica Narodnog sveučilišta, kasnije Pučkog otvorenog učilišta Pazin. S radom je započeo 1997., a od 2008. djeluje kao samostalna ustanova.[1929] Nalazi se u Pazinskom kaštelu (Trg Istarskog razvoda 2), srednjovjekovnoj utvrdi smještenoj iznad Pazinske jame. Glazbeni instrumenti čuvaju se u Glazbenoj zbirci Kulturno-povijesnog odjela, čija je voditeljica kustosica Maja Zidarić Pilat, ravnateljica Muzeja grada Pazina. Njezinom te ljubaznošću Ivana Smoljana, voditelja Povijesnog odjela, instrumenti su pregledani prilikom posjeta muzeju u veljači 2019.

48.2 O Glazbenoj zbirci Kulturno-povijesnog odjela

Glazbena zbirka sadrži više od stotinu predmeta koji datiraju u 19. i 20. stoljeće. U njoj se čuvaju rukopisne i tiskane muzikalije, uređaji za snimanje i reprodukciju zvuka te glazbeni instrumenti (ukupno 23). Značajan dio zbirke čine muzikalije i glazbeni instrumenti koje je darovala Limena glazba Pazin. Što se tiče potonjih, riječ je o 21 primjerku (18 puhačkih instrumenata i tri udaraljke). Uz njih, tu su još mandolina i okarina, koje su ranije vjerojatno pripadale fundusu Etnografskog muzeja Istre. Glazbeni instrumenti iz MGP-a predstavljeni su na nekoliko izložbi. Prva je održana 1988. pod nazivom *Limena glazba Pazin: povodom 80. godišnjice osnivanja.* U suradnji sa Zavičajnim muzejem Buzet 2012. priređena je izložba *A njihova glazba u vremenu traje...: iz glazbenih zbirki Muzeja grada Pazina i Zavičajnog muzeja Buzet*. Autori izložbe i kataloga bili su Marija Ivetić iz Muzeja grada Pazina te Saša Nikolić iz Zavičajnog muzeja Buzet.[1930] Odabrana građa iz Glazbene zbirke predstavljena je i 2017. na izložbi *Sve naše zbirke: u susret stalnom postavu*. Autorica izložbe i urednica kataloga je Marija Ivetić.[1931] Rješenjem od 15. siječnja 2013. Glazbena zbirka upisana je u Registar kulturnih dobara Ministarstva kulture Republike Hrvatske.[1932]

48.2.1 Mandolina (MGP 1959)

Dimenzije mandoline su 60 x 19,5 x 13 cm. Korpus je kruškolikog oblika. Glasnjača, koja ispod konjića blago izdignuta, izrađena je od smrekovine. Dno je izrađeno od

---

[1929] Muzej grada Pazina: O muzeju, http://www.muzej-pazin.hr/O-Muzeju.aspx. Pristup: veljača 2019.
[1930] Marija IVETIĆ – Saša NIKOLIĆ: *A njihova glazba u vremenu traje…: iz glazbenih zbirki Muzeja grada Pazina i Zavičajnog muzeja Buzet*, Muzej grada Pazina – POU Augustin Vivoda, Pazin – Buzet 2012.
[1931] Marija IVETIĆ (ur.): *Sve naše zbirke: u susret stalnom postavu*, Muzej grada Pazina, Pazin 2017.
[1932] *Ibid.*, 17.

palisandrovine te ima uzdužne svijetle šare. Imala je četiri para metalnih žica. Prvi par žica nedostaje, od drugog para je sačuvana samo jedna, dok su treći i četvrti par cjeloviti. Osam je vijaka za ugađanje. Četiri se nalaze s lijeve, a četiri s desne strane blago prelomljenog vrata. Na hvataljci je 17 polja. Pragovi su metalni. Ispod ovalnog zvučnog otvora na glasnjači je ukras načinjen od celuloida; napukao je, a dio ga nedostaje. Žičnjak na dnu korpusa je metalni. Ova mandolina pripada napuljskom (napolitanskom) tipu mandoline s obzirom na to da joj je stražnja strana ispupčena. Upravo je ona dosta oštećena. Mandolina nema signaturu na temelju koje bi se mogli saznati detalji o graditelju. Nastala je u posljednjem desetljeću 19. stoljeća, a zemlja podrijetla vjerojatno je Italija. Ime prijašnjeg vlasnika nije zabilježeno.

48.2.2 Okarina (MGP 1960)

Okarina je dugačka 14 cm, a na najširem dijelu) široka je 6 cm. Izrađena je od terakote (pečene gline) i crno obojena. Na gornjoj strani ima četiri rupice za desnu ruku i tri rupice za lijevu. Na donjoj strani je rupica za palac te rupa glasnica. Na donjoj bočnoj strani je utisnuto „4. III. 55.“ što upućuje da je izrađena 4. ožujka 1955. Cijela je oštećena, a boja se izgulila. Na dva je mjesta pukla što je dosta nevješto zalijepljeno. Nedotjeranom izvedbom mogala bi upućivati da je rad kojeg lokalnoga glazbenog amatera.

48.3 O Limenoj glazbi Pazin

O godini osnutka Limene glazbe Pazin u literaturi postoje različiti podaci. U novinama *Glas Istre* 1955. nalazimo na članak od naslovom *50 godina Hrvatske glazbe u Pazinu*.[1933] U Pazinu je 1988. proslavljena 80. obljetnica osnivanja glazbe.[1934] U Muzeju grada Pazina priređena je izložba *Limena glazba Pazin: povodom 80. godišnjice osnivanja* te je tiskana brošura *Limena glazba Pazin* Radovana Vlaketića. On piše da je „po nekoj usmenoj tradiciji, koja se prenosi s generacije na generaciju, Hrvatska limena glazba u Pazinu osnovana 1908.“[1935] Fran Barbalić navodi da je to bilo 1910. godine.[1936] Giovanni D'Alessio kao godinu osnutka društva također navodi 1910., a 1912. njegovu registraciju.[1937] Božo Milanović

[1933] Josip MALIĆ: 50 godina Hrvatske glazbe u Pazinu, *Glas Istre*, 12 (18. veljače 1955.) 7, 4.
[1934] Godina 1908. navedena je u zaštitnom znaku glazbe – plavom natpisu „Limena glazba Pazin 1908“ s lirom, kakav je primjerice može vidjeti na velikom bubnju (MGP 5203).
[1935] Cit. Radovan VLAKETIĆ: *Limena glazba Pazin*, Centar za kulturu i obrazovanje Pazin – Limena glazba Pazin, Pazin 1988, 8.
[1936] Fran BARBALIĆ: *Narodna boba u Istri od 1870. do 1915. godine*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1952, 188.
[1937] Giovanni D'ALESSIO: Nacionalna društva i politička borba u Pazinu krajem Habsburške vladavine, u: Josip ŠIKLIĆ (ur.): *Pazin u drugoj polovini 19. i početkom 20. stoljeća: zbornik radova sa znanstvenog skupa u povodu 100. obljetnice utemeljenja Hrvatske čitaonice u Pazinu, Pazin, 14. studenoga 1997.*, Skupština udruga Matice hrvatske Istarske županije, Pazin 1999, 83.

spominje 1911. kao godinu osnutka Hrvatske glazbe.[1938] Dražen Vlahov pak, navodeći ranije spomenute autore, piše da „povijesni izvori do kojih smo došli nedvosmisleno govore o tome da je Hrvatska glazba u Pazinu utemeljena 1910. godine i da je svoj prvi nastup imala za Uskrs 1911.“[1939] Konkretne izvore, međutim, ne spominje.

Ipak, jedan izvor pronašla sam u novinama *Naša sloga*. U članku objavljenom 22. lipnja 1911. opisuje se da se osnivanju Hrvatske glazbe pristupilo 1910. godine:

> „Opstoji ovdje već preko deset godina talijanska glazba, koja se već petnajst puta raspala te opet sakupila, koju uvijek poučava posebni učitelj – i stoji silnog novca, ali koja ne zna ništa valjana i mirne duše može se reći, da su svi novci, što su se izdali za nju bačeni u Fojbu [tal. *foiba* krška jama, nap. V. V]. Prošle godine na Tijelovo pozvao je naš prošt, tj. nadžupnik [Antun] Kalac, da glazba dodje svirati u vrijeme ophoda, ali uzalud oni ne htjedoše.
> Baš prošle godine počesmo i mi nastojati, kako bismo imali glazbu. Ovo se i postiglo. Pozvalo se mladiće, većinom seljačke sinove, kupilo se glazbala, sve prinosom i požrtvovnošću hrvatskih gradjana Pazina, i ovi počeše marljivo učiti.
> Talijani su se tome smijali i rugali, govorili su obično, naši gradjani uče već deset godina i ništa ne znaju, pa da će seljaci ikada išta naučiti, to je nemoguće! Ali naši u kratko vrijeme, tj. godinu dana pouke, tako napredovaše, da se čovjek mora čuditi tomu i oni naučiše više, nego smo mi očekivali.
> Naš prošt, podučen od prošle godine, a i sjećajući se od predjašnjih godina skandaloznog ponašanja talijanskih glazbara, nije ih pozvao ove godine, da sviraju na ophodu, već je pozvao hrvatsku glazbu. Da vidiš sada naše Talijane, podigoše kuku i motiku. Tuži na kotarsko poglavarstvo, tuži prošta biskupu, grozi se amo, prijeti tamo bunom, navalom, pokoljen, ali bilo sve uzalud, akoprem su se nekome tresle gaće i počeo već šeprtljati i bio bi sve omeo da se nije tomu doskočilo. Na Tijelovo bio ophod, svirala lijepo i divno hrv. glazba, bilo našeg naroda na hiljade...“[1940]

Prema Vlaketiću, Hrvatsku glazbu registrirana je 28. studenog 1913. godine.[1941] Između dva svjetska rata, zbog talijanske okupacije Istre, bila primorana prestati s radom. Obnovljena je po završetka rata, točnije 1948., nakon gotovo punih trideset godina.[1942] Jedan od glavnih razloga zašto se na njezino ponovno okupljanje moralo čekati tri godine – uz snažne napore oko obnove grada, ponovnog pokretanja gospodarstva, školstva, zdravstva i kulture – bilo je neimanje glazbenih instrumenata. Trifun Omero, bubnjar i predsjednik Glazbenog društva Olga Ban (u čijem je sastavu Limena glazba tada djelovala), na preporuku Kotarskog komiteta otputovao je u 1948. u Zagreb sa zadatkom da nabavi potrebna glazbala. Omero je za tadašnjih 120 000 dinara nabavio 32 instrumenta. Glazbenici su već 1. svibnja

[1938] Božo MILANOVIĆ: *Hrvatski narodni preporod u Istri*, Istarsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Pazin 1973, sv. 2, 441.
[1939] Cit. Dražen VLAHOV: *Prilog povijesti mjesne općine Pazin krajem XIX. i početkom 20. stoljeća*, u: Josip ŠIKLIĆ (ur.): *op. cit.*, 40.
[1940] Cit. ***: Pazin na Tijelovo, *Naša sloga*, 43 (22. lipnja 1911.) 25, 2-3.
[1941] Radovan VLAKETIĆ: *op. cit.*, 12.
[1942] *Ibid.*, 20.

1949. bili spremni za prvi nastup pred svojim sugrađanima.[1943] Glazba je tada imala 30 članova te sljedeće instrumente: flautu, klarinet *in Es*, tri klarineta *in B*, tri roga *in Es*, četiri krilnice *in B*, dva tenora *in B*, bariton *in B*, dvije trube *in Es*, dva trombona *in B*, tubu *in F*, tubu *in B*, mali bubanj, veliki bubanj te par činela. Podmlatku su na raspolaganju bili: klarinet *in Es*, dva klarineta *in B*, dvije trube *in Es*, truba *in B* i trombon *in B*.[1944]

Pazinska limena glazba više je puta mijenjala nazive i pravne subjekte unutar kojih je djelovala. Od 1948. do 1955. djelovala je u sklopu Glazbenog društva Olga Ban (osnovanog 1948.); od 1955. do 1957. u sastavu Kulturno-prosvjetnog društva Sloboda; od 1958. do 1959. u sastavu Dobrovoljnog vatrogasnog društva, a od 1960. pod okriljem Narodnog sveučilišta i njegovih pravnih slijednica.[1945] Od 2002. djeluje kao samostalna udruga.[1946] Limena glazba Pazin važna je sastavnica amaterskoga glazbenog stvaralaštva Pazina, ali i kulturnog života grada u cjelini. Danas broji 46 aktivnih članova. Od 1974. u Istri se svake godine u drugome gradu organizira Susret limenih glazbi. Pazin je bio domaćin susreta tri puta: 1983., 1993. i 2018. Posljednjim domaćinstvom svečano je obilježeno 70 godina neprekinutog djelovanja Limene glazbe Pazin, kao i 110. obljetnica osnivanja tadašnje Hrvatske glazbe (premda je očito osnovana 1910.). Limena glazba Pazin nastupila je do sada na svim susretima.

48.4 Instrumenti Limene glazbe Pazin

Instrumentarij iz fundusa Muzeja grada Pazina, koji je pripadao Limenoj glazbi Pazin, broji 21 primjerak: tri drvena i 15 limenih puhačkih instrumenata te tri udaraljke. Drveni puhački instrumenti su poprečna flauta, klarinet *in A* te alt saksofon *in Es*. Limene predstavljaju: šest trubâ s ventilima (sve in *B*), dvije krilnice *in B*, bariton, rog s ventilima, tenor trombon s ventilima, dvije tube s ventilima (*in F*, *in B*) te dva helikona. Svi su izrađeni od mjedenog lima, koji je kod dvije trube (MGP 5187 i MGP 5181) još i posrebren. Svi imaju ventile. Broj ventila je tri, osim kod baritona, tube (MGP 5205) i helikona (MGP 5171), koji ih imaju po četiri**.** Dvije trube (MGP 5187 i MGP 5181) imaju klipne ventile, dok ostali limeni puhači imaju rotacijske ventile. Trube imaju kružno savijenu cilindričnu cijev koja je u posljednjoj četvrtini umjereno proširena u lijevak ili zvučnicu. Krilnica i bariton su instrumenti srodni trubi, koji u odnosu na nju imaju širu cijev. Rog ima koničnu cijev, tri puta

[1943] *Ibid.*, 21-22.
[1944] *Ibid.*, 25-26.
[1945] *Ibid.*, 22-23; Marija IVETIĆ: A njihova glazba u vremenu traje…, u: Marija IVETIĆ – Saša NIKOLIĆ: *A njihova glazba u vremenu traje…: iz glazbenih zbirki Muzeja grada Pazina i Zavičajnog muzeja Buzet*, 1.
[1946] Na njezinu čelu bili su sljedeći dirigenti: Marinko Biluš (1948. – 1949.), Mirko Dekleva (1949. – 1986.), Dušan Koren (1986. – 1996.), Bruno Rabar (1996. – 2002.), Robert Rosanda (2002. – 2011.), Miloš Pernić (2011. – 2013.), Petar Matošović (2013. – 2017.) i Aldo Foško (2017. – danas). Usp. Radovan VLAKETIĆ: *op. cit.*, 22 i 30; Marija IVETIĆ: *op. cit.*, 8.

kružno uvijenu. Trombon ima cijev koja je uvijena u obliku slova U. Tuba je limeni puhački instrument najdubljeg registra. Njezina cijev je koničnog oblika, elipsasto uvijena i na kraju proširena u široki lijevak. Helikon je instrumenti srodan tubi, čija je dugačka cijev savinuta u obliku kružnice. Udaraljke su zastupljene s tri primjerka neodređene tonske visine: trianglom te malim i velikim bubnjem. Oni su služili za ritamsku pratnju. Triangl je idiofona (samozvučna) udaraljka kod koje se ton dobiva udarcem štapića o instrument. Bubnjevi su membranofone (opnozvučne) udaraljke kod kojih se za zvuk dobiva udarcem palica po vibrirajućoj zategnutoj membrani.

Svi se primjerci mogu svesti pod zajednički nazivnik cjenovno pristupačnih, tvornički proizvedenih instrumenata, kakve su koristile upravo limene ili gradske glazbe. Potekli su iz nekoliko smjerova: Italije, Austrije, Njemačke, Češke i Srbije. Najizraženiji je utjecaj Češke (tadašnje Čehoslovačke), gdje je izrađeno devet instrumenata (42 %). Pet ih je nastalo prije Drugog svjetskog rata (1930-ih) u tvornici *Lignatone* u Schönbachu (od 1946. Luby): tri trube (MGP 5173, MGP 5176, MGP 5201), krilnica (MGP 5174) i rog. Četiri su radovi tvornice *Amati* iz Kraslica: klarinet, trombon, helikon (MGP 5171) i mali bubanj. Nastali su 1948. ili neposredno prije toga te su dio prve nabave instrumenata za Limenu glazbu Pazin nakon Drugog svjetskog rata. Obje spomenute tvornice nalaze se u Karlovarskom kraju na zapadu Češke. Druga po zastupljenosti je Njemačka, odakle potječu četiri instrumenta (19 %). Bariton je izrađen 1950-ih u tvornici *Böhm & Meinl*, koja se nalazi u Geretsriedu u njemačkoj saveznoj državi Bavarskoj. Dvije trube su 1970-ih nastale u tvornici *Weltklang* (MGP 5187 i MGP 5188), a jedna u istom razdoblju u tvornici *Sinfonia* (MGP 5181). One su dio konglomerata *B & S* (*Blechblas & Signalinstrumenten-fabrik*), koji se nalazi u Markneukirchenu u njemačkoj saveznoj državi Saskoj. Iz Italije potječu dva instrumenta: saksofon iz tršćanske tvornice *Giovanni Bisotti* (1948. ili neposredno nakon toga), a flauta iz milanske tvornice *Prof. Romeo Orsi* (1980-ih; najmlađi primjerak). Iz Austrije i Srbije potječe po jedan instrument. Tuba (MGP 5205) je nastala u tvornici Adolfa Stowassera mlađeg u Grazu 1910-ih ili 1920-ih (što je čini najstarijim primjerkom), a helikon (MGP 1022) u tvornici Ljudevita Horna mlađeg u Apatinu 1930-ih. Napokon, četiri su instrumenta nepoznatog podrijeta: krilnica (MGP 5179), tuba (GMP 1020), triangl i veliki bubanj.

Premda nisu suviše stari, a ni rijetki, pružaju (barem djelomičan) uvid u sastav Limene glazbe Pazin u prošlosti. Tuba (MGP 1020) i helikon (MGP 1022) darovani su muzeju 1972., a svi ostali 2012. uoči izložbe *A njihova glazba u vrememu traje…*.[1947] Pohranjeni su u

[1947] Zahvaljujem Ivanu Smoljanu na ovim podacima.

muzejskom depou. Odabrani primjerci predstavljeni su od 2017. na izložbi *Sve naše zbirke*.[1948] U nastavku će biti opisani po vrstama, a limeni puhački po visini i kronološki.

48.4.1 Poprečna flauta (MGP 5178)

Ovo je moderna flauta s Böhmovim sistemom duljine 66,5 cm. Sastoji se od triju dijelova: glave, tijela i noge. Nosi signaturu „Orsi / Milano“. Izrađena je u tvornici *Prof. Romeo Orsi* u Milanu 1980-ih.[1949] Osim što je malo korodirala, dobro je očuvana.[1950]

48.4.2 Klarinet in A (MGP 5180)

Ovaj klarinet *in A* dugačak je 70,6 cm.[1951] Izrađen je od tamnog tvrdog drva. Sastoji se od pet dijelova: usnika, bačvice, gornjeg dijela, donjeg dijela i lijevka. Zahvaljujući signaturi „Amati / Kraslice“ na lijevku saznajemo da potječe iz tvornice *Amati* u Kraslicama.[1952] Izrađen je 1948. ili neposredno prije toga s obzirom na to da se ubraja među istrumente koje je Trifun Omero nabavio 1948. za Limenu glazbu Pazin. Izvrsno je očuvan.[1953]

48.2.3 Alt saksofon in Es (MGP 5177)

Saksofon o kojem je ovdje riječ je alt saksofon, ugođen *in Es*. Dugačak je 60 cm, a promjer lijevka iznosi 13 cm. Sastoji se od triju dijelova: vrata s usnikom, tijela i lule. Oštećen je i korodirao. Nosi signaturu „Prem.[iata] Fabbrica / G. Bisotti / Trieste“. U Trstu ga je 1948. izradio Giovanni Bisotti, ali o njegovoj „nagrađivanoj tvornici“ u stručnoj literaturi za sada nije bilo moguće pronaći podatke.[1954] Iznad signature je lira, a ispod nje zvijezda petokraka. Ona je bila dijelom grba Italije koji je bio u službenoj upotrebi od 5. svibnja 1948. Grb čine bijela petokraka smještena preko zupčanika, između maslinove grančice na lijevoj i hrastove na desnoj strani. Ispod toga je crvena traka s natpisom *Repvbblica Italiana* (hrv. *Talijanska Republika*). Zvijezda je bila simbol Kraljevine Italije još od 1890.

[1948] To su saksofon, tri trube (MGP 5173, MGP 5187, MGP 5188), bariton, trombon, obje tube, triangl i veliki bubanj.
[1949] Zahvaljujem Ermanegildu Perinu iz tvornice *Prof. Romeo Orsi S.r.l* na potvrdi datacije.
[1950] U Kulturno-povijesnoj zbirci Gradskog muzeja Senj zabilježen je klarinet *in Es* nastao u ovoj tvornici 1920-ih ili 1930-ih (GMS-KPZ-40). Ranije je pripadao Gradskoj glazbi Senj. Povijest tvornice *Prof. Romeo Orsi* opisana je kod tog klarineta.
[1951] U katalogu je naveden kao „B klarinet“ što valja korigirati. Duljina klarineta *in B* iznosi 66 cm (rjeđe 67 cm). Usp. Marija IVETIĆ – Saša NIKOLIĆ: *A njihova glazba u vremenu traje…: iz glazbenih zbirki Muzeja grada Pazina i Zavičajnog muzeja Buzet*, 17.
[1952] Povijest tvornice *Amati* opisana je kod bariton saksofona u Zbirci instrumenata Hrvatskoga glazbenog zavoda (HGZ-G bb).
[1953] U Kulturno-povijesnoj zbirci Gradskog muzeja Senj zabilježena su tri klarineta *in B* nastala u tvornici *Amati* 1950-ih godina (GMS-KPZ-51, GMS-KPZ-52, GMS-KPZ-53). Ranije su pripadali Gradskoj glazbi Senj.
[1954] William WATERHOUSE: *op. cit.*

48.4.4 Truba s ventilima in B (MGP 5173)

Ova truba dugačka je 53 cm, a promjer lijevka je 13,5 cm. Ima tri ventila. Zahvaljujući signaturi „Lignatone“ na lijevku saznajemo da je 1930-ih izrađena u tvornici *Lignatone* u Schönbachu (od 1946. Luby).[1955] Dvorepi lav s krunom i štitom, njezin zaštitni znak, nalazi se iznad signature. Dobro je očuvana.[1956]

48.4.5 Truba s ventilima in B (MGP 5176)

Ova je truba gotovo ista kao i prethodna. Dugačka je 52 cm, a promjer lijevka je 13,2 cm. Ima tri ventila. Nastala je 1930-ih u tvornici *Lignatone* u češkom Schönbachu (od 1946. Luby) što otkriva signatura „Lignatone“ s dvorepim lavom na lijevku. Dobro je očuvana.

48.4.6 Truba s ventilima in B (MGP 5201)

Ova je truba slična prethodnim dvjema. Dugačka je 59,5 cm, a promjer lijevka je 13,4 cm. Ima tri ventila. Nastala je 1930-ih u tvornici *Lignatone* u češkom Schönbachu (od 1946. Luby) što otkriva signatura „Lignatone“ s dvorepim lavom na lijevku. Dobro je očuvana.

48.4.7 Truba s ventilima in B (MGP 5187)

Ova truba dugačka je 48,7 cm, a promjer lijevka je 12 cm. Ima tri klipna ventila. Na više je mjesta oštećena, ventili također, a posrebreni lim jako je korodirao. Nastala je 1970-ih u tvornici *Weltklang*. Ona je dio konglomerata za izradu limenih puhačkih i signalnih instrumenata *B & S* (*Blechblas & Signalinstrumentenfabrik*),[1957] koji je osnovan 1953. kao tzv. narodno poduzeće. Sjedište mu je u Markneukirchenu u Saskoj. Do raspada Njemačke Demokratske Republike, odnosno njezina ponovnog ujedinjenja sa Saveznom Republikom Njemačkom 1990., *B & D* bio je jedan od najvećih svjetskih proizvođača puhačkih instrumenata, s više od 800 zaposlenih. Nakon toga je privatiziran.[1958]

[1955] Detalji o tvornici *Lignatone* opisani su kod krilnice *in B* iz Vatrogasne zbirke Muzeja Valpovštine (MV bb).
[1956] Trube s ventilima *in B*, koje su u tvornici *Lignatone* nastale 1930-ih te se odlikuju istim karakteristikama, zabilježene su u ovome radu već nekoliko puta. Ona u Tehničkoj zbirci Povijesnog odjela Gradskog muzeja Vinkovci (P3205) ranije je pripadala Limenoj glazbi Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci, u Kulturno-povijesnoj zbirci Gradskog muzeja Senj (GMS-KPZ-43) Gradskoj glazbi Senj, a tri primjerka iz Zbirke glazbala i glazbenih zapisa Zavičajnog muzeja Biograd na Moru (ZMB-ZGL-1290, ZMB-ZGL-1291, ZMB-ZGL-1293) Gradskoj glazbi Biograd na Moru.
[1957] U konglomerat su uključene sljedeće tvrtke: *Hoyer, Scherzer, Weltklang, Wolfram, Sinfonia, Accent, Carl Wunderlich, Conn International, Courtois, Crown, Forza, Gerhard Schneider, Giardinelli, Hans Mueller, Hanstone, Hilgers, Konig, Mercedes, Musica, Otto Weimar, Sanders, Schmidt, Sonora, Vespro* i *Walter Kroner*.
[1958] Enrico WELLER: B & S, u: *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-4002268009. Pristup: veljača 2019.

48.4.8 Truba s ventilima in B (MGP 5188)

Ova truba dugačka je 45,6 cm, a promjer lijevka je 13 cm. Ima tri ventila. Signatura „Weltklang“ na lijevku otkriva da je – kao i prethodna – nastala 1970-ih u tvornici *Weltklang* u Markneukirchenu. Dobro je očuvana.

487.4.9 Truba s ventilima in B (MGP 5181)

Ova truba dugačka je 49 cm, a promjer lijevka je 12 cm. Ima tri klipna ventila. Na lijevku je signatura „Sinfonia / Rino Luxus“. Između cijevi je trokutić na kojem piše „Sinfonia“. Nastala je 1970-ih u tvornici *Sinfonia,* koja je – kao i *Weltklang* – bila dio konglomerata *B & S* iz Markneukirchena. Osnovana je 1961. te je nacionalizirana 1972. godine.[1959] Truba je na više mjesta oštećena, ventili isto, a posrebreni lim jako je korodirao.

48.4.10 Krilnica in B (MGP 5179)

Ova je krilnica dugačka 43 cm, a promjer lijevka je 14 cm. Ima tri ventila. Nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati mjesto podrijetla te ime graditelja ili radionice iz koje potječe. Nastala je 1930-ih. Nedostaju joj dio cijevi i usnik, a lijevak je nagnječen.

48.4.11 Krilnica in B (MGP 5174)

Ova je krilnica dugačka 44 cm, a promjer lijevka je 14,2 cm. Ima tri ventila. Dobro je očuvana. Nastala je 1930-ih u tvornici *Lignatone* u češkom Schönbachu (od 1946. Luby) što otkriva signatura „Lignatone“ s dvorepim lavom na lijevku.[1960]

48.4.12 Bariton (MGP 5189)

Ovaj je bariton dugačak 80 cm, a promjer lijevka je 25,7 cm. Ima četiri ventila. Rub lijevka i spojevi su posrebreni. Na lijevku je natpis „Böhm & Meinl / Geretsried – Gartenberg“. Tvornica za izradu limenih puhačkih instrumenata *Böhm & Meinl* osnovana je 1948. u gradu Geretsriedu u okrugu Bad Tölz-Wolfratshausen u njemačkoj saveznoj državi Bavarskoj.[1961] Gartenberg je četvrt u Geretsriedu. Bavarska tvornica *Walter Nirsch* kupila ju je 1992. Ovaj je bariton nastao 1950-ih. Na više je mjesta oštećen, a lijevak je nagnječen.

[1959] *Ibid.*

[1960] U ovome su radu zabilježene dvije krilnice iz tvornice *Lignatone*. Prva, nastala 1920-ih ili 1930-ih, čuva se u Vatrogasnoj zbirci Muzeja Valpovštine, a ranije je pripadala Dobrovoljnom vatrogasnom društvu Valpovo (MV bb). Druga, nastala 1930-ih, čuva se u Kulturno-povijesnoj zbirci Gradskog muzeja Senj (GMS-KPZ-38), a pripadala je Gradskoj glazbi Senj.

[1961] William WATERHOUSE: *op. cit.*, 38.

48.4.13 Rog s ventilima (MGP 5172)

Rog je dugačak 45 cm, a promjer lijevka je 31 cm. Ima tri puta kružno uvijenu cijev i tri ventila. Nastao je 1930-ih u tvornici *Lignatone* u češkom Schönbachu (od 1946. Luby) što otkriva signatura „Lignatone“ s dvorepim lavom na lijevku. Osim što je malo korodirao, dobro je očuvan.[1962] Njegova fotografija krasi naslovnicu kataloga *A njihova glazba u vremenu traje…: iz glazbenih zbirki Muzeja grada Pazina i Zavičajnog muzeja Buzet*.[1963]

48.4.14 Tenor trombon s ventilima (MGP 5175)

Trombon je dugačak 106 cm, a promjer lijevka je 29 cm. Ima dva puta uvijenu cijev i mehanizam s tri ventila. Na kraju donje cijevi je klapna s oprugom za otpuštanje viška vode. Na lijevku je signatura „Amati / Kraslice“. Nastao je 1948. ili neposredno prije toga u tvornici *Amati* u Kraslicama. Osim što je korodirao, dobro je očuvan.[1964]

48.4.15 Tuba s ventilima in F (MGP 5205)

Tuba je dugačka 83 cm, a promjer lijevka je 33,3 cm. Ima četiri ventila. Rub lijevka i spojevi su posrebreni. Na lijevku je metalna pločica (ukrašena lišćem i cvijećem) s natpisom „Adolf Stowasser / a.[usschließliche] priv.[ilegierte] Instr.[umenten] / Graz“, odnosno „Adolf Stowasser / carsko-kraljevska ekskluzivo privilegirana tvornica glazbenih instrumenata Graz“. Prvi graditelj iz ove obitelji bio je Wenzel Stowasser (1803. – 1862.), koji je radionicu u Kraslicama osnovao 1824. Nakon njegove smrti posao su nastavili njegovi sinovi: Josef, Julius, Richard, Adolf i Johann (Janos). Adolf Stowasser stariji (1842. – 1893.) osnovao je vlastitu radionicu u Grazu 1874. Nakon njegove smrti preuzeo ju je sin Adolf Stowasser mlađi (1865. – 1928.).[1965] Tuba je nastala 1910-ih ili 1920-ih. Relativno je dobro očuvana.[1966]

[1962] U Tehničkoj zbirci Povijesnog odjela Gradskog muzeja Vinkovci zabilježena su dva roga s ventilima iz tvornice *Ligatone* (P3212 i P3213), također nastali 1930-ih. Ranije su pripadali Limenoj glazbi Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci.

[1963] Marija IVETIĆ – Saša NIKOLIĆ: *A njihova glazba u vremenu traje…: iz glazbenih zbirki Muzeja grada Pazina i Zavičajnog muzeja Buzet*, Muzej grada Pazina – POU Augustin Vivoda, Pazin – Buzet 2012.

[1964] U ovome su radu zabilježena dva tenor trombona nastala u tvornici *Amati* 1950-ih: jedan u Tehničkoj zbirci Povijesnog odjela Gradskog muzeja Vinkovci (P3216) te drugi u Kulturno-povijesnoj zbirci Gradskog muzeja Senj (GMS-KPZ-39). Ranije su pripadali Limenoj glazbi Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci, odnosno Gradskoj glazbi Senj.

[1965] Christian FASTL: Stowasser (Stohwasser), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Stowasser_Familie.xml. Pristup: veljača 2019.

[1966] U Zbirci suvremene povijesti Muzeja grada Trogira također se čuva tuba (MGT-323) nastala u radionici Adolfa Stowassera mlađeg u Grazu 1920-ih. Na lijevku ima istu signaturu kao i pazinski primjerak. Na rubu lijevka je utisnuto „Ludwig Horn / Musik-Instrumenten-Erzeuger / Apatin“, tj. „Ljudevit Horn / graditelj glazbenih instrumenata / Apatin“, što upućuje da je nabavljena kod Ljudevita Horna mlađeg u Apatinu, o kojemu će biti riječi kod helikona u pazinskom muzeju (MGP 1022).

48.4.16 Tuba s ventilima in B (MGP 1020)

Ova je tuba manjih dimenzija nego prethodna. Dugačka 70 cm, a promjer lijevka je 21,8 cm. Ima tri ventila. Spojevi su posrebreni. Nema signaturu na temelju koje bi se moglo saznati mjesto podrijetla te ime graditelja ili radionice iz koje potječe. Nastala je 1930-ih. Na više je mjesta oštećena, a lijevak je nagnječen.

48.4.17 Helikon (MGP 1022)

Ovaj je helikon dugačak je 109 cm, a promjer lijevka je 36 cm. Ima tri ventila. Rub lijevka i spojevi su posrebreni. Na lijevku je metalna pločica (ukrašena lišćem i cvijećem) s natpisom „Ljudevit Horn / tvornica glazbala / Apatin“, a na njegovu rubu (koji je isto tako ukrašen) „Ludwig Horn / Musik-Instrumenten-Erzeuger / Apatin“. Helikon je nastao u tvornici Ljudevita (Lajosa, Ludwiga) Horna mlađeg (1888. – 1967.) u Apatinu na sjeverozapadu Bačke (Vojvodina).[1967] Izrađen je 1930-ih. Dobro je očuvan.[1968]

48.4.18 Helikon (MGP 5171)

Ovaj je helikon dugačak 105 cm, a promjer lijevka je 42 cm. Ima četiri ventila. Spojevi su posrebreni. Na lijevku je signatura „Amati / Kraslice“. Nastao je 1948. ili neposredno prije toga u tvornici *Amati* u Kraslicama. Dobro je očuvan.

48.4.19 Triangl (MGP 5182)

Triangl (trokutić) je idiofona udaraljka načinjena od čelične šipke savijene u obliku jednakostraničnog trokuta. Stranice su dugačke 24 cm. Jedan je kut otvoren, a krajevi šipke se ne dotiču. Udarac čeličnog štapića po jednoj od stranica trokuta proizvodi zvuk neodređene tonske visine, svjetao i oštar. Ovisno o debljini štapića, na trianglu je moguće dinamičko nijansiranje od nježnog pianissima do fortea. Kod ovog je primjerka štapić sačuvan. Triangl je nastao 1970-ih. Ime tvornice u kojoj je izrađen i mjesto podrijetla nisu poznati.

48.4.20 Mali bubanj (MGP 5183)

Mali bubanj je membranofona udaraljka neodređene tonske visine. Visina ovog bubnja je 10,5 cm, a promjer 36 cm. Valjkasta rezonantna kutija je s gornje i donje strane pokrivena zategnutom opnom. Izrađena je od svjetlucave žute plastike, a na njoj je natpis „Amati“.

[1967] Povijest tvornice *Horn* opisana je kod harmonija iz Kulturno-povijesnog odjela Gradskog muzeja Virovitica (Kp-U/1380) i tube s ventilima iz Povijesne zbirke Zavičajnog muzeja Slatina (ZMS 6754).

[1968] Helikon iz tvornice Ljudevita Horna mlađeg, također nastao 1930-ih, zabilježen je i u Gradskom muzeju Vinkovci (P3217). Ranije je pripadao Limenoj glazbi Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci.

Nastao je 1948. ili neposredno prije toga u tvornici *Amati* u Kraslicama. S gonje i donje strane rezonantne kutije su metalni obruči koji su povezani s osam metalnih vijaka. Oni su služili za zatezanje obruča, odnosno napinjanje opni. Bubanj ima opne izrađene u tvornici *Remo* („Remo Weather King Ambassador / Made in USA"; „Remo / FiberSkyn 3 / Powerstroke / FD Drumhead"), osnovanoj u Kaliforniji 1957., koja je vodeći svjetski proizvođač opni za membranofone udaraljke. Uz bubanj su sačuvane dvije rasparene drvene palice: MGP 5184 (duljine 39,7 cm) i MGP 5185 (duljine 40,5 cm).

48.4.21 Veliki bubanj (MGP 5203)

Veliki bubanj je, kao i mali bubanj, membranofona neodređene tonske visine. Jednak je obliku malog, ali je većih dimenzija, odnosno dubljeg valjka. Visina ovog bubnja je 28,7 cm, a promjer je 71 cm. Valjkasta rezonantna kutija je s gornje i donje strane pokrivena zategnutom opnom. Izrađena je od lima. S njezine gonje i donje strane su metalni obruči za zatezanje obruča, koji su povezani s deset metalnih vijaka. Na sredini opni je zaštitni znak Limene glazbe Pazin – plavi natpis „Limena glazba Pazin 1908" s lirom. Nastao je 1970-ih. Ime tvornice u kojoj je izrađen i mjesto podrijetla nisu poznati. Palice nisu sačuvane.

49. Glazbeni instrumenti iz fundusa Zavičajnog muzeja Buzet

49.1 O Zavičajnom muzeju Buzet

Zavičajni muzej Buzet osnovan je 1961. te je samostalno djelovao do 1975. Tada je pridružem Narodnom sveučilištu „Augustin Vivoda“ (kasnije Pučko otvoreno učilište „Augustin Vivoda“ Buzet), u čijem je sastavu i danas.[1969] Smješten je u palači Bigatto (Ulica rašporskih kapetana 5), dovršenoj 1639. U njemu se čuva vrijedna arheološka, etnografska, kulturno-povijesna, numizmatička i umjetnička građa s područja Buzeta i Buzeštine (sjevernog dijela središnje Istre). Posjetiteljima su predstavljene arheološka zbirka, etnografska zbirka, ostavština Slavomira Cerovca, izložba o antifašističkoj borbi Buzeštine te galerijski prostor.[1970] Voditelj Zavičajnog muzeja Buzet je kustos Saša Nikolić.

49.2 O Glazbenoj zbirci Zavičajnog muzeja Buzet

Glazbena zbirka sastoji se od glazbenih instrumenata, muzikalija te uređaja za snimanje i reprodukciju zvuka, koji su vezani uz glazbenu prošlost Buzeta i Buzeštine. Od istarskih tradicijskih glazbala u zbirci se čuvaju mala sopela (jednocijevna svirala tipa oboe), mišnice (dvocijevna svirala s jednostrukim jezičcem klarinetskog tipa; mišnice s mijehom nazivaju se mih), cindra (jednoglasno ugođena tamburica s dvjema žicama) i bajs (gudački instrument nešto veći od violončela, manji od kontrabasa; ima dvije žice ugođene u kvintama). Uz njih, tu su tri klarineta i truba na kojima su muzicirali članovi Glazbenog društva Sokol iz Buzeta. Iz ostavštine Glazbenog društva Sokol u muzeju su pohranjene muzikalije (npr. rukopisne skladbe *Sokolska, Domovina, Glazbo stupaj, Mladi vojaki, Junak iz Like, Slovenac i Hrvat, Živio Buzet, Naprej*; inv. oznaka K-131) te sokolska palica kojom se koristio dirigent (E-468). Važna su i tri dokumenta iz 1905. godine, kada je društvo osnovano: pravila društva (K-133), zapisnik 2. odborske sjednice (K-134) te iskaz dobrovoljnih doprinosa za kupnju instrumenata (K-132). Glazbenici su se krajem 1905. otputili po instrumente u Kraslice na zapad Češke (tadašnje Čehoslovačke).[1971] Tamo su u radionici graditelja puhačkih instrumenata Antona Hüllera (? – 1929.), sina i nasljednika Emanuela Hüllera (1843. – 1916.),[1972] nabavljena 24 instrumenta. Građa iz Glazbene zbirke Zavičajnog

---

[1969] Pučko otvoreno učilište „Augustin Vivoda“ Buzet: Zavičajni muzej Buzet, http://www.poubuzet.hr/index.php?id=muzej_naslovnica. Pristup: veljača 2019.

[1970] Božo JAKOVLJEVIĆ: Zavičajni muzej Buzet, Cerovac, Slavomir (Miro Blažinčić), u: Goran PRODAN (ur.): *Istrapedija: istarska internetska enciklopedija*, http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3069/. Pristup: veljača 2019.

[1971] Saša NIKOLIĆ: Glazbena zbirka Zavičajnoga muzeja u Buzetu, u: Marija IVETIĆ – Saša NIKOLIĆ: *A njihova glazba u vremenu traje…: iz glazbenih zbirki Muzeja grada Pazina i Zavičajnog muzeja Buzet*, 14 i 24-26.

[1972] Tereza ŽŮRKOVÁ: *op. cit.*, 191.

muzeja Buzet predstavljena je 2012. na izložbi *A njihova glazba u vremenu traje...*, koja je priređena u suradnji s Muzejem grada Pazina. Autori izložbe i kataloga bili su Marija Ivetić i Saša Nikolić, kustos Zavičajnog muzeja Buzet.[1973] Glazbeni instrumenti Zavičajnog muzeja Buzet uključeni su u *Istarske tradicijske instrumente online* (*ITI*), virtualnu platformu posvećenu istarskim tradicijskim instrumentima i tradicijskoj glazbi Istre.[1974]

49.3 Glazbeno društvo Sokol iz Buzeta

Glazbeno društvo Sokol iz Buzeta utemeljeno je 22. listopada 1905. u Hrvatskoj čitaonici u Buzetu (osnovanoj 1888.) na inicijativu narodnjaka Ivana Sancina, Janka Gregorca, Kazimira Rade i Vinka Šepića.[1975] Odlučeno je da je „svrha društva gojenje vokalne i instrumentalne glazbe s raznim glazbalima, koju će rabiti kod svojih produkcija, priređivanje, uz dozvolu nadležne oblasti javnih koncerata, predstava, plesova, tombole te sudjelovanja (besplatno ili uz plaću) kod procesija, sprovoda, zabava, izleta itd“, a sredstva društva „jesu prinosi članova, dobrovoljni darovi i čisti dobici od društvenih koncerata, zabava, plesova itd“.[1976] Prvi kapelnik bio je Ferdo Majcen iz Škedenja (tal. Servola) kraj Trsta. Društvo je prvi nastup imalo u travnju 1906. s 24 glazbenika u dvorani Gospodarskog društva u Sv. Martinu gdje su svirali *Oj, Hrvati* i *Hej Slaveni*. Uslijedili su sve veći i važniji nastupi, primjerice povodom dolaska cara Franje Josipa I. u Pulu 11. rujna 1906. ili na obilježavanju imendana Njegova Veličanstva u Buzetu 4. listopada 1906. Društvo je 1913. pogodila financijska kriza, a tijekom Prvog svjetskog rata članovi su mobilizirani pa su instrumenti pohranjeni u prostorije Narodnog doma (danas POU „Augustin Vivoda“).

Nakon rata članovi su se ponovno okupili u Narodnom domu, no talijanske vlasti su rascijepile društvo na četiri manje podružnice ne bi li ih tako oslabili. Društvo je ugašeno 1926., ali je nastavilo djelovati polulegalno ili sasvim ilegalno. Nakon završetka Drugog svjetskog rata, u lipnju 1945. buzetska glazba se ponovno okupila te uz povremene kraće prekide djeluje do danas.[1977] Novo razdoblje društva započelo je 1954. kada je u Buzet došao

---

[1973] Marija IVETIĆ – Saša NIKOLIĆ: *A njihova glazba u vremenu traje…: iz glazbenih zbirki Muzeja grada Pazina i Zavičajnog muzeja Buzet*, Muzej grada Pazina – POU Augustin Vivoda, Pazin – Buzet 2012.
[1974] Istarski tradicijski instrumenti online: Zavičajni muzej Buzet, http://www.iti-museum.com/hr/instrumenti/collection/zavicajni-muzej-buzet/5/. Pristup: veljača 2019. U spomenutu virtualnu platformu uključena je građa iz Etnografskog muzeja Istre u Pazinu, Narodnog muzeja Labin, Zavičajnog muzeja Poreštine, Civico Museo Teatrale Carlo Schmidl u Trstu, Zavičajnog muzeja Buzet, Instituta za Etnologiju i folkloristiku u Zagrebu, Etnografskog muzeja u Zagrebu te mihovi i mišnice s otoka Cresa i Lošinja.
[1975] Danilo CEROVAC – Alojz ČARGONJA – Mirjana PAVLETIĆ – Ana PERNIĆ: *Sokol: 111 godina Glazbenog društva „Sokol“ Buzzet*, Glazbeno društvo Sokol Buzet – POU Augustin Vivoda Buzet, Buzet 2016, 41.
[1976] Cit. *ibid.*, 41 i 51.
[1977] *Ibid.*, 41-42.

učitelj glazbe Branko Jirasek (1926. – 2004.). Novi instrumenti kupljeni su 1957., a potpuno opremljeni glazbari djelovali su u sklopu buzetskog Dobrovoljnog vatrogasnog društva do 1963. kada je Jirasek otišao u Mariju Bistricu.[1978] Naslijedio ga je Rikard Perčić (rođ. 1938.), koji je na njezinu čelu bio od 1963. do 1967. te ponovno od 1979. do 1986. Buzetska glazba je od 1968. do 1973. djelovala u sklopu Narodnog sveučilišta „Augustin Vivoda". Na Perčićevo mjesto došao je 1987. Fabio Vatovec (1929. – 2012.) te je na toj poziciji ostao sve do 2004. godine.[1979] Buzetska glazba bila je domaćin Susreta limenih glazbi Istre 1985. i 2000. Na 30. susretu, koji je održan u Buzetu 2005., obilježena je njezina stota godišnjica.[1980]

49.4 Puhački instrumenti Glazbenog društva Sokol iz Buzeta

Kao što je spomenuto, radi se o četiri primjerka kojima su muzicirali članovi Glazbenog društva Sokol iz Buzeta. Od drvenih puhačkih instrumenata zastupljena su tri klarineta, a od limenih jedna truba s ventilima. Podaci o njima temelje se na dva već navedena izvora: katalogu *A njihova glazba u vremenu traje...* te virtualnoj platformi *Istarski tradicijski instrumenti online*.[1981] Sva tri klarineta su sopranska. Klarinet Bl-592 izrađen je od šimšira (tzv. žuti klarinet). Sastoji se od četiriju dijelova s prstenastim obručima od rožine. Usnik mu nedostaje. Kao takav dugačak je 45,8 cm. Vjerojatno je bio ugođen *in D.* Riječ je o klarinetu starijeg tipa, nastalom u drugoj polovici 19. stoljeća. Klarinet E-850 izrađen je od tamnog drva. Sastoji se od pet dijelova (jedini je cjelovit) te je dugačak 46,7 cm. Potječe s kraja 19. stoljeća. Ugođen je *in D* ili *in Es.* Klarinet Bl-591 izrađen je od tamnog drva. Nedostaju mu usnik i bačvica te je kao takav dugačak 40 cm. Nastao je 1930-ih. Vjerojatno je bio ugođen *in Es.* Jedini je od ova tri klarineta kod kojeg je poznato ime tvornice u kojoj je izrađen. To je *Lignatone* u Schönbachu (od 1946. Luby) na zapadu Češke. Prva dva klarineta vjerojatno su isto češkog podrijetla. Osim Schönbacha, možda su mogle nastati u Kraslicama, gradu koji je u drugoj polovici 19. stoljeća te prvoj trećini 20. stoljeća bio poznat po brojnim radionicama za izradu glazbenih instrumenata, osobito puhačkih (drvenih i limenih).

Klarinete Bl-592 i E-850, koji su nastali prije njegova osnutka, Glazbeno društvo Sokol je naslijedilo. Vjerojatno je riječ o kakvim gunjcima (guncima), odnosno skupini od četiri glazbenika uobičajenoj u sjevernoj i sjeverozapadnoj Istri, koji su prvotno svirali na violini i bajsu (mali i veli vijulin). Ti su instrumenti došli u Istru iz alpskih krajeva u 19.

[1978] *Ibid.*, 69-90.
[1979] *Ibid.*, 90-91 i 96.
[1980] *Ibid.*, 42-43.
[1981] Marija IVETIĆ – Saša NIKOLIĆ: *A njihova glazba u vremenu traje…: iz glazbenih zbirki Muzeja grada Pazina i Zavičajnog muzeja Buzet*, 25-26; Istarski tradicijski instrumenti online: Zavičajni muzej Buzet, http://www.iti-museum.com/hr/instrumenti/collection/zavicajni-muzej-buzet/5/. Pristup: veljača 2019.

stoljeću. S vremenom su u sastav gunjaca ušli klarinet (klarin), triještina (mala dijatonska harmonika), truba (trombeta) i druga glazbala. Gunjci su isključivo svirali glazbu za ples, uglavnom valcere, polke, mazurke i koračnice (marče). Nastupali su na većim okupljanjima, posebno na zabavama, svadbama i sajmovima (samanjima). Osim rijetke svirke na tradicijskim puhačkim instrumentima kao što su mih, vidalice i šurle, to je bila jedina glazba koja se izvodila u sjevernom dijelu Pazinštine, na Buzeštini, Bujštini i Poreštini. Gotovo je svako selo u sjevernom i zapadnom dijelu Istre imalo svoje sastave gunjaca. Sredinom 20. stoljeća violine i bajseve počeli su potiskivati moderni instrumenti te su gunjci nastupali sve rjeđe, što je prijetilo njihovu nestanku. Stoga je skupina entuzijasta organizirala susrete istararskih bajsista pod nazivom *Z bajsom po Istri*. Prvi susret održan je 1900. u Motovunu, a od 1993. održavaju se u Buzetu pod nazivom *Z bajsom na Subotina*. Ova je manifestacija postupno oživjela zanimanje za sviranje na bajsu, a time i za gunjce.[1982]

Klarineti Bl-591 i Bl-592 potječu iz ostavštine Slavomira Cerovca (1902. – 1979.; pseudonim Miro Blažinčić), na što upućuju slova *bl* prije inventarnog broja.[1983] Gospodarstvenik i antifašist, Slavomir Cerovac bio je jedan od utemeljitelja Zavičajnog muzeja Buzet i njegov prvi djelatnik. Ova dva klarineta tek su mali dio onog što je prikupio u Buzetu i bližoj okolici. Njegova sadržajno bogata i brojčano opsežna ostavština obuhvaća različite aspekte života i rada, od etnografskih predmeta ruralnog stanovništva do zametaka građanskog života. U njoj su zastupljeni: namještaj, slike, hladno i vatreno oružje, keramika, satovi, svijećnjaci, gramofoni, lule, tabakere, numizmatika, poštanske marke, etnografski predmeti te glazbeni instrumenti.[1984] Grad Buzet je 31. svibnja 2011. od Cerovčeve obitelji otkupio njegovu kulturno-povijesnu zbirku s više od 2500 predmeta. U Zavičajnom muzeju Buzet je 8. rujna 2011. priređena izložba *Iz ostavštine Slavomira Cerovca*, a dio predmeta ostao je izložen kao stalni postav.[1985] Klarineti nisu izloženi nego su pohranjeni u muzejskoj čuvaonici. Tamo se nalazi i truba s ventilima *in B* (E-848), dugačka 42,6 cm. Potječe iz prve trećine 20. stoljeća, a vjerojatno je izrađena u Češkoj. Nedostaje joj usnik te je korodirala.

[1982] Mirna MARIĆ: Gunjci, u: Goran PRODAN (ur.): *Istrapedija: istarska internetska enciklopedija*, https://www.istrapedia.hr/hrv/992/gunjci/istra-a-z/. Pristup: veljača 2019.
[1983] Zahvaljujem Saši Nikoliću na ovom podatku.
[1984] Saša NIKOLIĆ: Ostavština Slavomira Cerovca (Mira Blažinčića), *Histria: godišnjak Istarskog povijesnog društva*, 2 (2012), 345-353.
[1985] Božo JAKOVLJEVIĆ: Cerovac, Slavomir (Miro Blažinčić), u: Goran PRODAN (ur.): *Istrapedija: istarska internetska enciklopedija*, https://www.istrapedia.hr/hrv/2780/cerovac-slavomir-miro-blazincic/istra-a-z/. Pristup: veljača 2019.

50. Glazbeni instrumenti iz fundusa Povijesnog i pomorskog muzeja Istre

50.1 O Povijesnom i pomorskom muzeju Istre

Povijesni i pomorski muzej Istre – Museo storico e navale dell' Istria (PPMI) muzejska je ustanova osnovana 1955. kao Muzej narodnooslobodilačke borbe Istre. Krajem 1990. preimenovan je u Povijesni muzej Istre – Museo storico dell' Istria, a od 2011. nosi današnji naziv.[1986] Nalazi se na središnjem pulskom brežuljku Kaštelu, u preuređenoj baroknoj mletačkoj utvrdi (Gradinski uspon 6), građenoj od 1630. do 1633. prema projektu francuskog vojnog inžinjera Antoinea De Villea (1596. – 1657.).[1987]

50.2 O glazbenim instrumentima iz fundusa Povijesnog i pomorskog muzeja Istre

Glazbeni instrumenti u PPMI-ju čuvaju se unutar tri zbirke. Primjerci vezani uz umjetničku glazbu dio su Zbirke gradskog života, instrumenti vojne glazbe pripadaju Zbirci oružja i vojne opreme, dok su u Zbirci subgradskog života zastupljeni tradicijski instrumenti (mih, par sopela). Evidentirani su u Tablici s popisima instrumenata po muzejima čime je zaokružen pregled svih instrumenata iz fundusa ovog muzeja.

50.3 O Zbirci gradskog života

Zbirku gradskog života čine predmeti koji svjedoče o gradskom i društvenom životu u Puli i Istri od 18. do 20. stoljeća. Uglavnom je riječ o predmetima iz ostavština pojedinih pulskih obitelji te uporabnim predmetima nastalima na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Instrumenti umjetničke glazbe u zbirci datiraju upravo iz tog razdoblja. Pijanino je izrađen u radionici Enrica Bremitza u Trstu između 1890. i 1900., a citra Julijana Raaba u Beču oko 1900. Tu je i jedan bajs (tradicijski gudački instrument) lokalne izrade iz prve polovice 19. stoljeća. Višoj kustosici Katarini Pocedić, voditeljici zbirke, zahvaljujem na osnovnim podacima o instrumentima (dimenzije, smještaj) te ustupljenim fotografijama.

50.3.1 Pijanino (PPMI-35909)

Drveni korpus ovog pijanina ima dimenzije 161,5 x 67 x 160 cm. Obložen je furnirom od mahagonija. Pravokutnog je oblika, ravnih ploha i zaobljenih rubova. Na prednjoj gornjoj strani korpusa izrezbarena su tri panoa sa zasebnim okvirima. Srednji pano je najveći, dok su lijevi i desni panoi manji. Načinjeni su simetrično, s uskim svijećnjacima na sredini svakog od

[1986] Povijesni i pomorski muzej Istre: Muzej: O muzeju, http://www.ppmi.hr/hr/muzej/o-muzeju/. Pristup: veljača 2019.
[1987] Povijesni i pomorski muzej Istre: Lokacije: Kaštel – Mletačka utvrda, http://www.ppmi.hr/hr/lokacije/kastel/mletacka-utvrda/. Pristup: veljača 2019.

njih. S lijeve i desne strane svakog panoa su mjedeni ukrasi. Na donjem dijelu korpusa su dva pravokutna panoa. Panoi su ukrašeni secesijskim ukrasima. Podosta su „cvjetni“ što i jest odlika secesije. Bočne strane su ukrašene istim motivima kao i ona prednja. Na bočnim stranama ispod klavijature nalaze se stupovi nalik na volute. Ispod njih su četverostrane noge na čijim su završecima kotačići. Premda ime prijašnjeg vlasnika nije zabilježeno, moguće da je ovaj primjerak osobite stilske ljepote nastao prema narudžbi nekog imućnog kupca. Odlikuje se bogato intarziranim vanjskim površinama. Intarzije su se radile tako da su se u plohama furnira izrezale linije te su se ispunjavale drugim dijelovima drva, u ovome slučaju svjetlije boje. Kasnije se sve poliralo šelakom. Intarzije su izrađene vrlo vješto i kompaktno, bez da su na njima primjetni spojevi. Kućište ima i nadogradnju u vidu drvene krune koju je moguće skinuti, poput onih na zidnim satovima iz istog razdoblja. Pijanino se odlikuje modernom mehanikom, željeznim okvirom, prigušnicama ispod batića i križanim žicama. Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A_2 – a_4). Dvije su pedale (lijeva piano i desna forte).

Na sredini iznad klavijature je smeđa pločica s grbom dvoglavog orla i natpisom „K. u. K. Hoflieferant / E. Bremitz / Triest“. U unutrašnjosti pijanina su isti grb i natpis. Enrico Bremitz je tvornicu za izradu klavira i harmonija osnovao u Trstu 1874. te je bio aktivan do 1931. U njoj je do 1900. izrađeno 800 instrumenata; do 1910. njih 2000, a do 1915. ukupno 3000.[1988] Sudjelovao je na Svjetskoj izložbi u Parizu 1900. godine.[1989] Kao što sugerira natpis na pijaninu, bio je carski i kraljevski dvorski dobavljač. Osim tvornice u Trstu, imao je zastupstva u Beču, Grazu i Rijeci. Zastupstvo u Rijeci nalazilo se na adresi Via Cappuccini 609, a vodio ga je orguljar Jakov Potočnjak (1843. – 1897.), koji se s Bremitzom poslovno povezao 1887. godine.[1990] Potočnjak je bio nasljednik riječkoga graditelja klavira Franje Gulića (1832. – 1882.), čiji su klaviri – nastali oko 1870. godine – u ovome radu zabilježeni u Gradskom muzeju Požega (GMP 10.502) te Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka (KPO-ZUO 17210). Opisana stilska obilježja i mehanika upućuju da je ovaj pijanino Enrica Bremitza nastao između 1890. i 1900. Izostanak serijskog broja ide u prilog pretpostavci da je kao „izvanserijski“ primjerak nastao prema posebnoj narudžbi. Otkupljen je 1999. Izvana je dobro očuvan. Međutim, klavijatura je oštećena, a mehanika ne radi. U tom mu je smislu potrebna restauracija. Ranije je bio izložen u stalnom postavu na istočnoj strani Kaštela, a potom je pohranjen u muzejski depo (zgrada B1/51). Prema poznatim podacima i istraženom stanju, riječ je o jedinom instrumentu s tipkama u fundusima istarskih muzeja.

[1988] Robert PALMIERI – Margaret W. PALMIERI (ur.): *op. cit.*, 183; Jan GROßBACH: *op. cit.*, 62.
[1989] Fabbricanti di Pianoforti in Italia: Bremitz Enrico, http://www.lieveverbeeck.eu/pianoforti_italiani_b.htm. Pristup: veljača 2019.
[1990] Irvin LUKEŽIĆ: Glazbena Rijeka, *Sušačka revija*, 12 (2004) 46/47, 25.

50.3.2 Citra (PPMI-G-129)

Riječ je o citri kakva je do sada evidentirana osam puta.[1991] Izgleda kao klavirić koji ima stilizirani poklopac nad klavijaturom i poklopac nad instrumentom. U kutiji se nalazi citra bez hvataljke dimenzija 50 x 35 x 13 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva. Ima 62 vijka za napinjanje isto tolikog broja žica. U Beču ju je oko 1900. sagradio Julius Raab („Jul. Raab / Wien, XVI. Wattgasse 18“).[1992] Otkupljena je 1995., ali ime prijašnjeg vlasnika nije zabilježeno. Pohranjena je u muzejskom depou (zgrada B1/48). Dobro je očuvana.

50.4 O Zbirci oružja i vojne opreme

U fundusu Zbirke oružja i vojne opreme čuvaju se predmeti različitih vojskâ koje su se tijekom povijesti zatekle u Istri. Zbirka sadrži hladno i vatreno oružje, vojne odore i opremu. Od glazbenih instrumenata tu se čuvaju dvije vojne signalne trube. Kustosu Gracijanu Kešacu, voditelju zbirke te ravnatelju Povijesnog i pomorskog muzeja Istre, zahvaljujem na osnovnim podacima o njima (dimenzije, izložbe, smještaj) te ustupljenim fotografijama.

50.4.1 Signalne trube (PPMI-44979 i PPMI-A-563)

Obje trube pripadaju tipu prirodne trube što znači da nemaju ventile. Prema funkciji se mogu odrediti kao signalne trube koje su u vojsci upotrebljavane kao signalno-zapovjedni instrument. Jednostavnog su izgleda i bez ukrasa. Kod obje su trube cijevi savijene u dvama pritaljenim uvojima. Nemaju signature na temelju kojih bi se mogla odrediti imena graditelja ili radionica iz kojih potječu. Prva truba (PPMI-44979*)* dugačka je 52 cm, a promjer lijevka je 16 cm. Nastala je u Austriji oko 1914. Korištena je u Prvom svjetskom ratu te je pripadala vojsci Austro-Ugarske Monarhije. Na donjem dijelu lijevka ima grb dvoglavog orla. Predstavljena je na izložbi *Perom i šakama: 150 godina Istarskoga pokrajinskog sabora (1861. – 1916.*). Izložba se održala od 25. studenoga 2011. do 31. ožujka 2012. u izvornom sjedištu Sabora – Istarskoj sabornici u Poreču. Druga truba (PPMI-A-563) dugačka je 46 cm, a promjer lijevka je 16,3 cm. Nastala je u Italiji 1940. Korištena je u Drugom svjetskom ratu te je pripadala vojsci Kraljevine Italije. Predstavljena je na izložbi *Sloboda narodu!: antifašizam u Istri*, priređenoj u Povijesnom i pomorskom muzeju Istre povodom 70.

[1991] U Muzeju za umjetnost i obrt (MUO 33119), Muzeju grada Zagreba (MGZ 67216), Muzeju Međimurja Čakovec (MMČ 26168), Gradskom muzeju Karlovac (GMK KP-13042), Gradskom muzeju Križevci (GMK-6124), Muzeju Slavonije u Osijeku (MSO-U-2029), Muzeju grada Iloka (MGI-3442) te Muzeju grada Šibenika (KPO 4037).

[1992] Za detaljniji opis usp. citru iz Etnografskog odjela Muzeja Međimurja Čakovec (MMČ 26168).

obljetnice oslobođenja Istre i završetka Drugog svjetskog rata. Izložba je trajala od 25. rujna 2015. do 15. studenog 2018.

Ove dvije trube – smještene u muzejskom depou – tek su mali i danas tihi podsjetnici na dva svjetska rata, ali i burna događanja u Istri u posljednih nešto više od stotinu godina. Povijest Istre usko je vezana uz Habsburšku, odnosno Austro-Ugarsku Monarhiju (nakon 1867.) jer je pod njezinom krunom bila od 1813. Doba austro-ugarske vladavine bilo je za Istru – pa tako i Pulu – doba modernizacije. Pula je između 1848. i 1853. postala glavnom austro-ugarskom pomorskom ratnom lukom s ratnim brodogradilištem (njem. *K. u K. Kriegsmarine See-Arsenal*, od 1856. Uljanik). U Prvom svjetskom ratu u gradu je bila smještena glavnina austro-ugarske ratne mornarice. Na kraju Prvog svjetskog rata (28. listopada 1918.) ratno brodovlje je predano predstavnicima Narodnoga vijeća SHS, ali su 1. studenog talijanski diverzanti potopili austro-ugarski ratni brod *Viribus Unitis*. Već 5. studenog 1918. u Pulu su ušle talijanske postrojbe. Nakon Rapallskog ugovora 12. studenog 1920., kojim je Pula pripala Kraljevini Italiji, grad je poprimio izrazito talijanski karakter.

Uspostavom fašističke diktature 1926. ubrzana je nasilna talijanizacija i useljavanjima stanovnika iz Italije. Padom fašizma u rujnu 1943. nastupilo je kratkotrajno razdoblje njemačke okupacije, za vrijeme koje su Saveznici izveli 23 zračna napada na Pulu. Partizanske su postrojbe oslobodile razoreni grad 5. svibnja 1945., ali su ga već 9. lipnja morale predati savezničkoj vojnoj upravi. Potpisivanjem Pariškoga mirovnog ugovora 10. veljače 1947. ostvarene su pretpostavke pripojenja grada matici zemlji što se dogodilo 15. rujna 1947. Do tada je već započeo masovni odlazak pulskih Talijana, ali i Hrvata. U ratnim i poslijeratnim vihorima stradali su – uz ostalo – i glazbeni instrumenti. Oni koji su bili dijelom građanske kulture, a imali su veze s Talijanima, uništavani su. One koje je bilo moguće, vlasnici su prilikom odlaska iz Pule ponijeli sa sobom. Otkupi za PPMI započeli su tek 1990-ih što pokazuju primjeri pijanina i citre iz Zbirke građanskog života.

V. DIO: SINTEZE

51. Pregled instrumenata umjetničke glazbe u hrvatskim muzejima po vrstama

Sintezom prikupljenih podataka možemo zaključiti da se u hrvatskim muzejima čuvaju sljedeće vrste instrumenata umjetničke glazbe:

- instrumenti s tipkama
- harmonike
- puhački instrumenti (drveni; limeni)
- gudački instrumenti
- trzalački instrumenti (harfe; lutnje, gitare, gitarske lutnje i mandoline; citre)
- udaraljke
- idiofoni instrumenti

U nastavku će za svaku skupinu instrumenata biti sintetizirano sljedeće:

- ukupan broj i tipovi instrumenata unutar skupine
- graditelji, radionice ili tvornice iz kojih su potekli
- mjesta nastanka
- razdoblja nastanka
- zastupljenost po muzejima

Broj instrumenata proizašao je iz evidencijâ nastalih na temelju terenskih istraživanja provedenih od rujna 2016. do veljače 2019. te je moguće da se u međuvremenu – radi nabave novih akvizicija – u maloj mjeri promijenio. Isto tako, treba biti svjestan činjenice da u muzejima neki instrumenti možda uopće nisu bili evidentirani pa usprkos svim naporima u ovome radu nisu i istraženi. Autorica iznosi podatke prema svojim najboljim saznanjima, ali navedeni brojevi instrumenata – kao uostalom ni muzeja – stoga nisu i ne mogu biti konačni.

51.1 Instrumenti s tipkama

Prema provedenim istraživanjima, u fundusima hrvatskih muzeja zabilježeno je 145 instrumenata s tipkama. Zastupljeno je sljedećih 12 tipova (poredano po brojnosti):

- klaviri u obliku krila (53)
- povijesni klaviri, tj. fortepijana (25)
- pijanina (24)
- harmoniji (16)
- stolni klaviri (14)
- pozitivi (5)
- čembala (2)

- fisharmonike (2)
- klavikord (1)
- prenosivi putni klavir (1)
- uspravni klavir (1)
- orgulje (1)

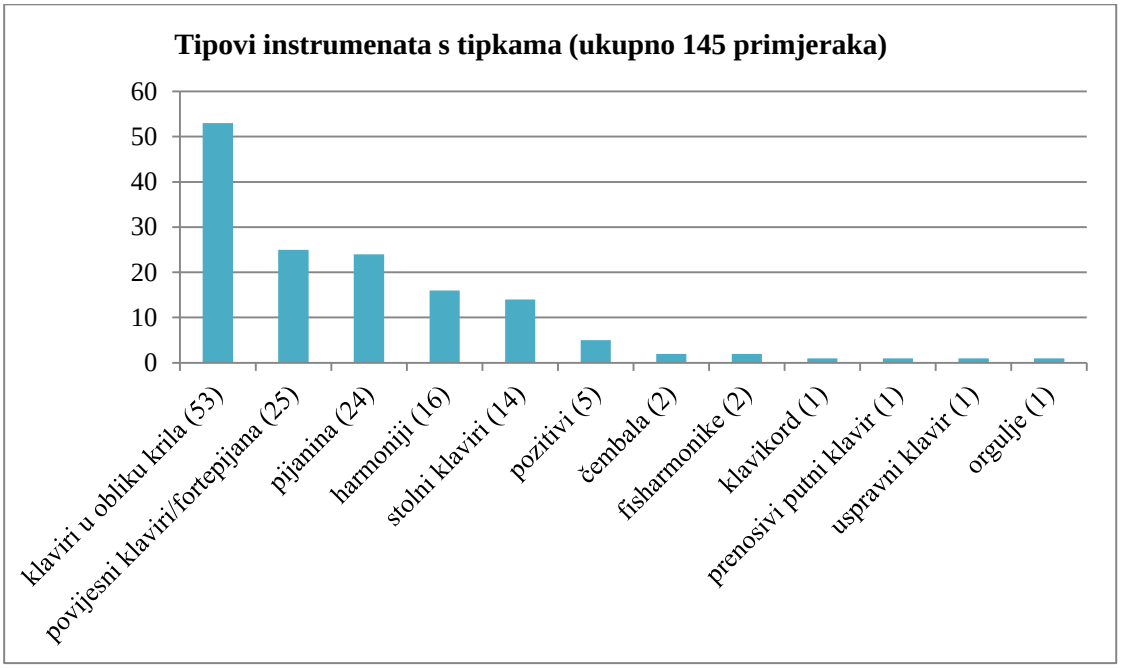

Najviše ima različitih tipova klavira: moderni(ji)h klavira u obliku krila, povijesnih klavira, pijanina i stolnih klavira. Kod njih zvuk nastaje udarcem batića o žice. Povijesni klaviri ili fortepijana imaju drvenu konstrukciju i bečku mehaniku, a moderni(ji) klaviri metalnu konstrukciju te bečku ili englesku mehaniku. Klavikord, prenosivi putni klavir i uspravni klavir (kao jedna od preteča pijanina) jedinstveni su primjerci (svi u Muzeju za umjetnost i obrt). Rijetkost predstavljaju i dvije fisharmonike (u Muzeju za umjetnost i obrt te Muzeju Slavonije), dok čembala to nisu – oba su moderna tvornička ostvarenja (u Hrvatskom glazbenom zavodu i Muzeju grada Zagreba). Zbog svoje veličine razumljivo je zašto orgulje nisu dijelom muzejskih fundusa. Ovdje opisani primjerak nalazi se u HGZ-u. Ipak, zabilježeno je pet pozitiva – manjih crkvenih orgulja s jednim manualom i bez pedalâ Od instrumenata s tipkama kod kojih zvuk nastaje strujanjem zraka najbrojniji su harmoniji.

Spomenuti su instrumenti ostvarenja 103 različita graditelja, radionice ili tvornice. Graditelji koji su zastupljeni s više instrumenata su (abecedno):

- Deutschmann, Jacob (2 fisharmonike)
- Graf, Conrad (2 povijesna klavira)
- Gulić, Franjo (2 klavira)
- Knam, Johann Anton (2 stolna klavira)

- Müller, Mathias stariji (1 stolni klavir i 2 povijesna klavira)
- Proksch, Joseph (1 pijanino i 1 klavir)
- Schnabel, Leopold (2 klavira)
- Stelzhammer, Rudolf stariji (2 klavira)
- Streicher, Johann Baptist (2 povijesna klavira)

Među radionice i tvornice s više zastupljenih primjeraka ubrajaju se (abecedno):

- Bechstein (2 klavira)
- Bösendorfer (4 klavira)
- Förster (2 pijanina)
- Heferer (1 pijanino i 1 klavir)
- Lauberger & Gloss (1 pijanino i 1 klavir)
- L. Magrini & Figlio (2 pijanina)
- Neupert (2 čembala)
- Petrof (4 klavira i 2 pijanina)
- Steinway & Sons (2 klavira)
- Wilcox & White (2 harmonija)

Budući da nemaju signaturu, za 16 instrumenata nije bilo moguće odrediti ime graditelja ili radionice:

- 4 povijesna klavira
- 4 pozitiva
- 3 stolna klavira
- 2 klavira
- 2 harmonija
- 1 prenosivi putni klavir

Preostali su instrumenti ostvarenja 84 različita graditelja, radionicâ ili tvornicâ (detalji u Tablici s popisima instrumenata po vrstama). To su sve kvalitetni radovi koji se mogu pozicionirati u lokalnim i nacionalnim okvirima. S obzirom da potječu iz radionicâ vrhunskih graditelja i mali broj sličnih sačuvanih instrumenata, stolni klaviri Franza Xavera Christopha, Thomasa Tomkisona i Sebestyéna Antala Vogela te povijesni klaviri Michaela Rosenbergera, Conrada Grafa, Nannette Streicher i Antona Waltera važni su i u onim međunarodnima.

Što se tiče mjesta nastanka, istraživanja daju ovakve rezultate (prema zastupljenosti):

- Austrija (78)
  - Beč (73)
  - Štajerska (3)
  - Bruck an der Mur (1)
  - Graz (1)
- Češka (16)
  - Kraljičin Gradac (9)
  - Liberec (3)

    - Česká Lípa (1)
    - Kutná Hora (1)
    - Prag (1)
    - Znojmo (1)
- Njemačka (14)
    - Berlin (5)
    - Bamberg (2)
    - Hamburg (2)
    - Dresden (1)
    - Leipzig (1)
    - Stuttgart (1)
    - nije poznato (2)
- Italija (8)
    - Trst (4)
    - Venecija (3)
    - Napulj (1)
- Hrvatska (5)
    - Rijeka (3)
    - Zagreb (2)
- Slovenija (3)
    - Ljubljana (2)
    - Vrhnika (1)
- Sjedinjene Američke Države (3)
    - Meriden, Connecticut (2)
    - Brattleboro, Vermont (1)
- Budimpešta, Mađarska (2)
- Francuska (2)
    - Marseille (1)
    - Strasbourg (1)
- Bratislava, Slovačka (1)
- Herrljunga, Švedska (1)
- London, Velika Britanija (1)
- Bogor, Indonezija (1)
- Hamamtsu, Japan (1)
- nije poznato (9)

Od ukupno 145 primjeraka, čak 78 potječe iz Austrije (53 %). Od toga su 73 (50 %) nastala u Beču. To potvrđuje njegov utjecaj kao kulturnog, umjetničkog i glazbenog središta, ali i iznimno razvijenu proizvodnju instrumenata s tipkama u tome gradu. Druga zemlja po zastupljenosti je današnja Češka sa 16 instrumenata (11 %), a slijedi Njemačka s njih 14 (10 %). Talijansku produkciju predstavlja osam instrumenata (5,5 %). Osobito je značajno pet instrumenata domaće provenijencije (3 %): fortepijano Giuseppea Barage i dva klavira Franje

Gulića, dvojice riječkih graditelja, te pijanino i klavir iz zagrebačke radionice *Heferer*. Iz Slovenije potječu tri instrumenta (2 %). Mađarska i Francuska prisutne su s po dva instrumenta (po 1 %), dok se u europske zemlje iz kojih potječe po jedan instrument ubrajaju Slovačka, Švedska i Velika Britanija (po 0,5 %). Iz sedam zemalja srednje Europe (Austrija, Njemačka, Češka, Slovačka, Hrvatska, Slovenija, Mađarska) potječe, dakle, 118 instrumenata, odnosno 81 %. Ostale europske zemlje (Italija, Francuska, Švedska, Velika Britanija) s udjelom od 11 % imale su znatno manji utjecaj na naše područje. Izvaneuropskog podrijetla je pet instrumenata (3 %): tri iz SAD-a te po jedan iz Indonezije i Japana.

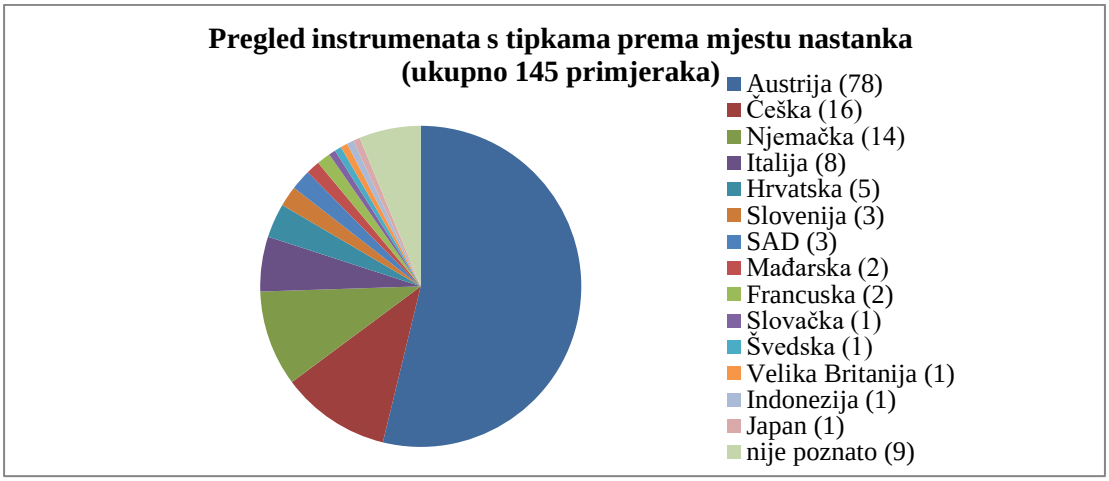

Što se tiče datacije, najstariji instrumenti su pozitivi u Gradskom muzeju Varaždin. Prvi je nastao između 1600. i 1650., a drugi 1668. To su jedina dva instrumenta s tipkama iz 17. stoljeća zabilježena u fundusima hrvatskih muzeja. Predstavnika iz prve polovice 18. stoljeća nema. Pozitivi u Gradskom muzeju Virovitica i Muzeju za umjetnost i obrt nastali su u drugoj polovici 18. stoljeća – 1764. ili 1765., odnosno 1780. Iz posljednja dva desetljeća 18. stoljeća datiraju tri instrumenta: klavikord Josepha Silberbauera (1787.), stolni klavir Franza Xavera Christopha (oko 1790.; oba u Muzeju za umjetnost i obrt) te fortepijano Antona Waltera (oko 1790.) u Kulturno-povijesnom muzeju Dubrovačkih muzeja. Stolni klavir Johanna Jakescha u Gradskom muzeju Varaždin nastao je između 1790. i 1810. Iz razdoblja do oko 1800. potječe, dakle, svega osam instrumenata (5,5 %) što ih čini posebno vrijednima. Većina instrumenata s tipkama (125, odnosno 86 %) nastala je tijekom 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća. Tako je od oko 1800. do oko 1850. izrađeno njih 38; od oko 1850. do oko 1900. njih 48; od oko 1900. do 1950. njih 39. Ovakvi rezultati potvrđuju da je to bilo razdoblje njihove najveće proizvodnje, ali i stvaraju jasnu putanju upotrebe: od naglog porasta i vrhunca do postupnog pada i toga da više nisu mogli služiti za muziciranje te su pohranjeni u muzeje.

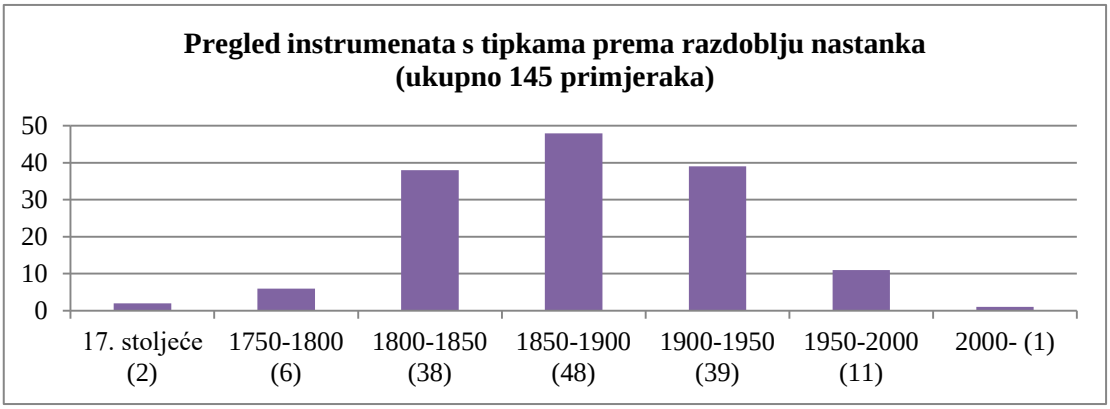

Što se tiče zastupljenosti po muzejima, instrumenti s tipkama zabilježeni su u 41 od 50 muzeja. Najveći broj čuva se u Muzeju za umjetnost i obrt (MUO) i to 18 primjeraka. Slijedi Muzej Slavonije u Osijeku (MSO) s 15 primjeraka. U Gradskom muzeju Varaždin (GMV) te Muzeju grada Šibenika (MGŠ) čuva se po 12 instrumenata. U Muzeju grada Zagreba (MGZ) čuva se sedam instrumenata s tipkama, a u Hrvatskom glazbenom zavodu (HGZ) te Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka (PPMHP) po pet.

Po četiri instrumenta s tipkama zabilježena su u sljedeća četiri muzeja (abecedno):

- Gradski muzej Virovitica (GMVt)
- Hrvatski povijesni muzej (HPM)
- Muzej grada Kaštela (KAŠ)
- Muzej Valpovštine (MV)

Po tri instrumenta tipkama zabilježena su u osam muzeja (abecedno):

- Gradski muzej Križevci (GMKž)
- Gradski muzej Požega (GMP)
- Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja (DUM KPM)
- Muzej grada Rijeke (MGR)
- Muzej grada Splita (MGS)
- Muzej grada Zadra Narodnog muzeja Zadar (MGZ NMZ)
- Muzej Međimurja Čakovec (MMČ)
- Zavičajni muzej Slatina (ZMS)

Po dva instrumenta s tipkama zabilježena su u devet muzeja (abecedno):

- Dvor Trakošćan (DT)
- Gradski muzej Drniš (GMD)
- Gradski muzej Sisak (GMSk)
- Muzej grada Koprivnice (MGKc)
- Muzej Staroga Grada (STG)
- Kulturno-povijesna zbirka Lič (Lič)
- Lošinjski muzej (LM)

- Samoborski muzej (SM)
- Spomen-dom Ivana Matetića Ronjgova (UIMR)

Po jedan instrument s tipkama čuva se u sljedećih 13 muzeja (abecedno):

- Creski muzej (CM)
- Dvor Veliki Tabor (DVT)
- Gradski muzej Karlovac (GMKa)
- Gradski muzej Korčula (GMKo)
- Gradski muzej Vinkovci (GMVk)
- Muzej Brodskog Posavlja (MBP)
- Muzej Đakovštine (MĐ)
- Muzej Like Gospić (MLG)
- Muzej otoka Brača (ŠKR)
- Muzej seljačkih buna (MSB)
- Povijesni i pomorski muzej Istre (PPMI)
- Zavičajni muzej Našice (ZMN)
- Zavičajni muzej Ozalj (ZMO)

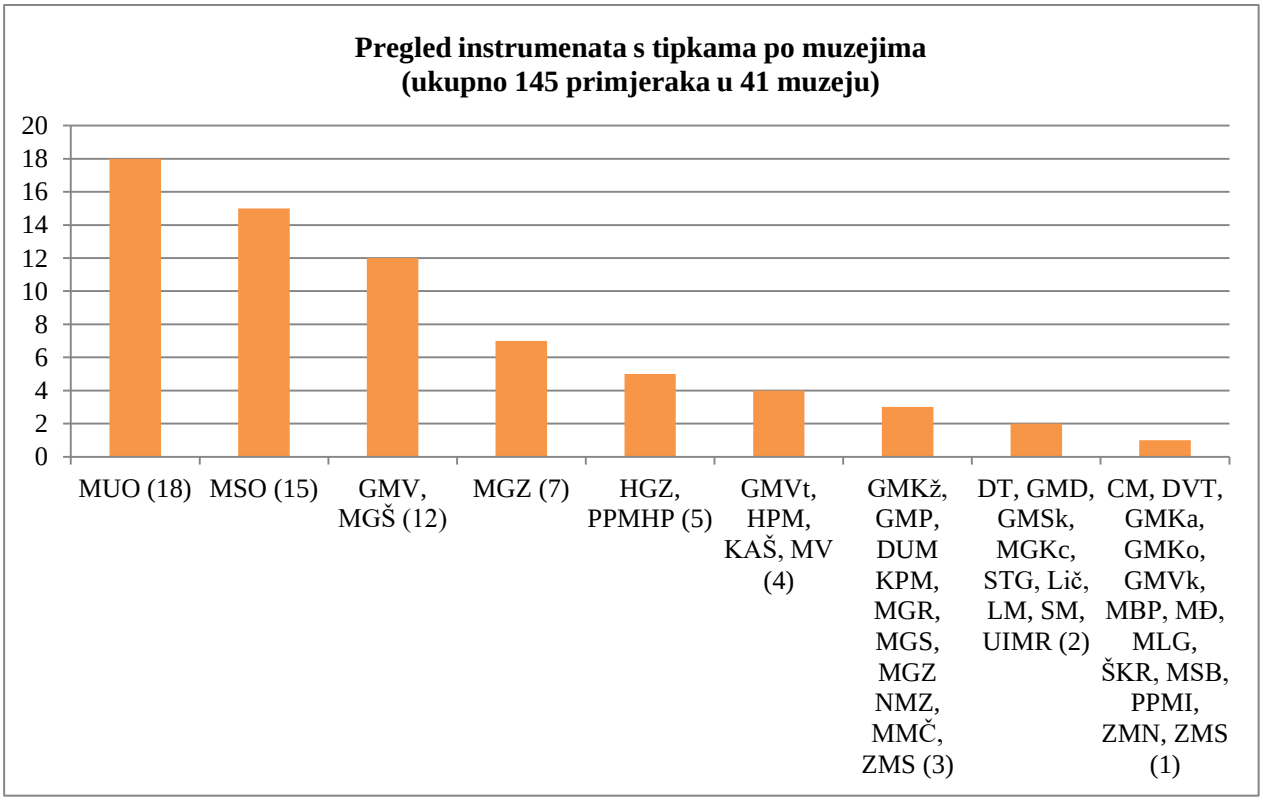

51.2 Harmonike

U fundusima hrvatskih muzeja zabilježeno je 14 ručnih harmonikâ. Zastupljene su:

- harmonike dugmetare (7)
- klavirske harmonike (4)

- trieština (1)
- bandoneon (1)
- dječja harmonika (1)

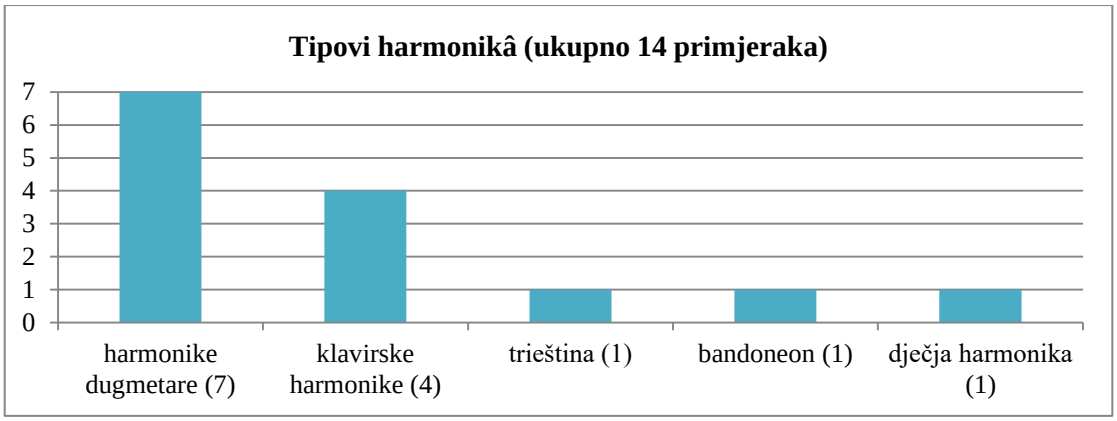

Među mjesta njihova nastanka ubrajaju se (poredano po zastupljenosti):

- Njemačka (8)
  - Trossingen (5)
  - Kligenthal (1)
  - Saska (1)
  - Siegburg (1)
- Hrvatska (3)
  - Osijek (1)
  - Rijeka (1)
  - Zagreb (1)
- Červená Voda, Češka (1)
- Castelfidardo, Italija (1)
- nije poznato (1)

Od ukupno 14 primjeraka, 8 ih potječe iz Njemačke (57 %). Čak 5 harmonikâ (2 dugmetare i 3 klavirske) ostvarenja su tvornice *Hohner* u Trossingenu. Jednu je izradio Hugo Rauner u Klingenthalu, a jedna je nastala u tvornici *Kahnt & Uhlmann* u Siegburgu. Ime graditelja bandoneona (četverokutne ručne harmonike) nije poznato, ali se može pretpostaviti da je izrađen u Saskoj. Tri su harmonike (21 %) domaće provenijencije. Trieština (mala dijatonska harmonika) nastala je u Rijeci u radionici nepoznatoga graditelja. Jedna je harmonika nastala u radionici braće Josipa i Leopolda Rohrbachera u Osijeku, a jedna u tvornici *Harmonija* u Zagrebu. Što se dalje tiče harmonikâ iz inozemstva, jedna je rad Wilhelma Lubicha iz Červene Vode u Češkoj, a jedna potječe iz talijanske tvornice *Pigini* u Castelfidardu. Za jednu harmoniku, onu dječju, ime graditelja i mjesto podrijetla nisu poznati.

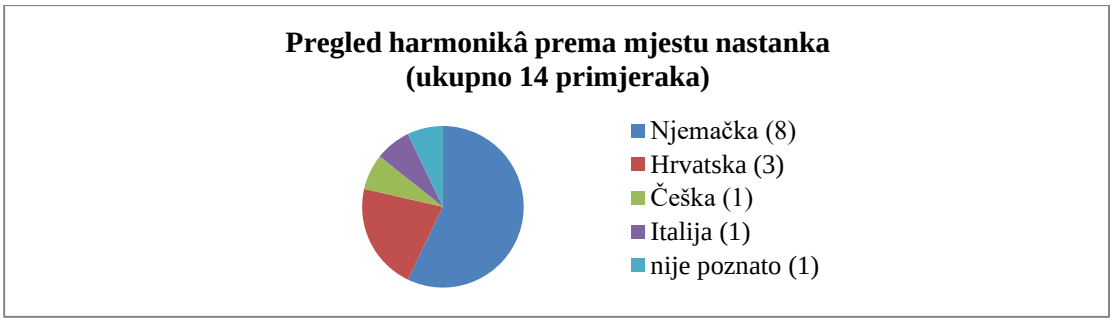

Što se tiče datacije, najstarija je harmonika Wilhelma Lubicha s kraja 19. stoljeća. Četiri instrumenta datiraju u prvu trećinu 20. stoljeća: harmonike braće Rohrbacher i Huga Raumera te bandoneon i trieština. Od oko 1930. pa do početka Drugog svjetskog rata bilo je razdoblje njihove najveće proizvodnje i upotrebe o čemu svjedoči 7 harmonikâ u muzejskim fundusima, odnosno polovica od ukupno zabilježenog broja: pet primjeraka iz tvornice *Hohner* te po jedan iz iz tvornicâ *Kahnt & Uhlmann* i *Pigini.* Sredinom prošlog stoljeća došlo je do pada njihove proizvodnje te je iz tog razdoblja zabilježena samo jedna – ona iz tvornice *Harmonija.* Najmlađa je dječja harmonika, zapravo igračka, izrađena 1962.

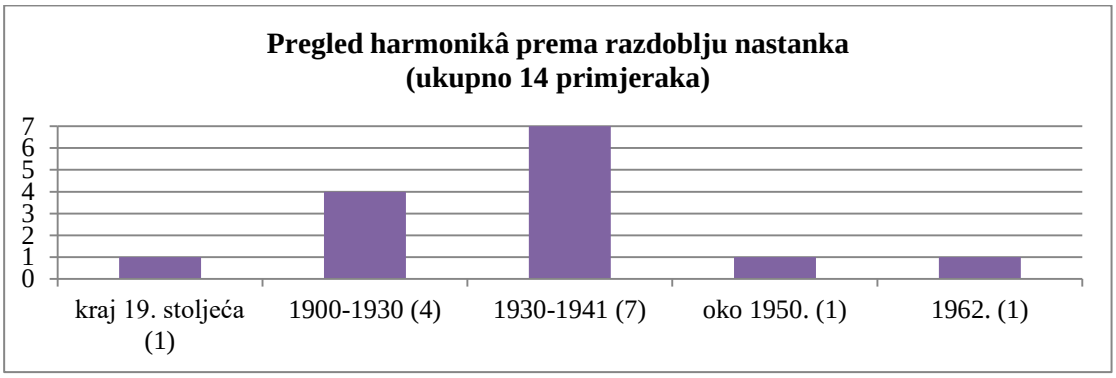

Što se tiče zastupljenosti po muzejima, četiri harmonike čuvaju se u Muzeju Slavonije (MSO); tri u Muzeju grada Šibenika (MGŠ); po dvije u Gradskom muzeju Virovitica (GMVt) i Zavičajnom muzeju Slatina (ZMS); po jedna u Gradskom muzeju Vinkovci (GMVk), Muzeju Brodskog Posavlja (MPB) i Muzeju grada Splita (MGS).

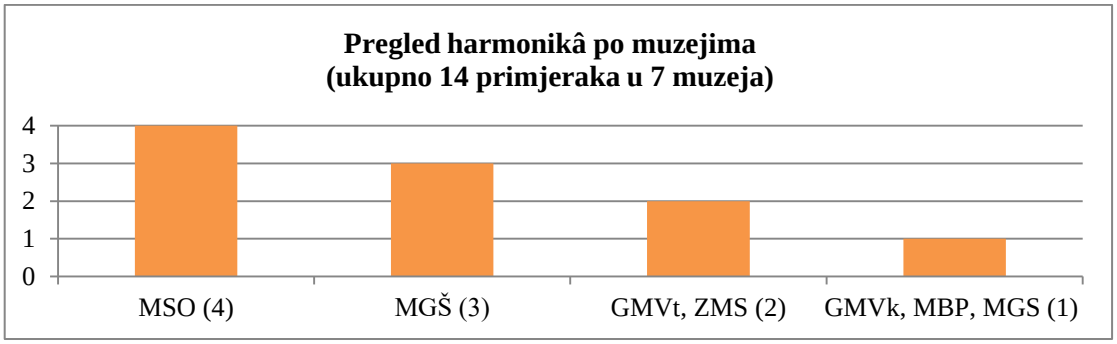

51.3 Drveni puhački instrumenti

U fundusima hrvatskih muzeja zabilježen je 81 drveni puhački instrument. Zastupljeno je sljedećih 10 tipova (poredano po brojnosti):

- klarineti (32)
- poprečne flaute (14)
- okarine (9)
- oboe (7)
- fagoti (5)
- piccolo flaute (4)
- blok flaute (4)
- saksofoni (3)
- flageoleti (2)
- basetni rog (1)

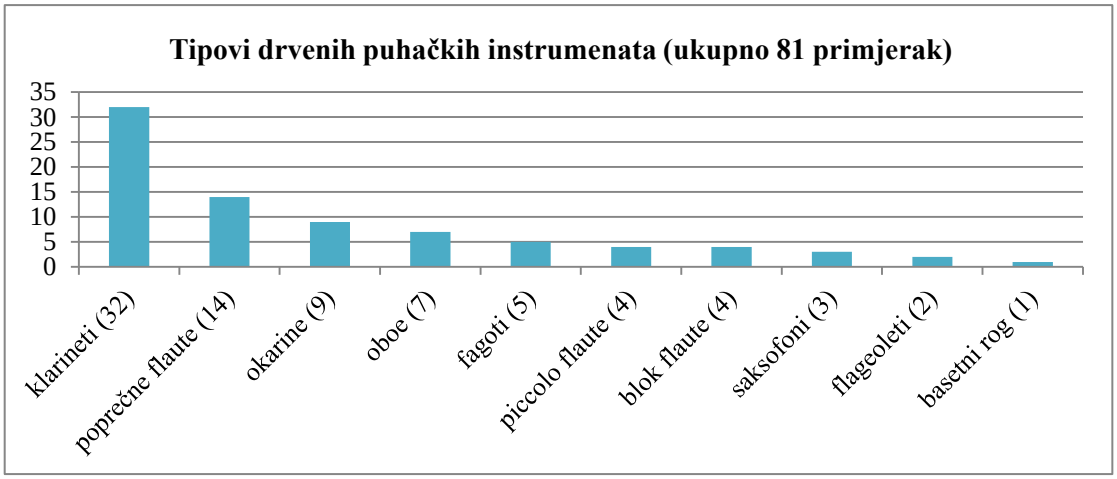

Najviše ima klarineta, koji su različitih ugodbi: *in A*, *in B*, *in C*, *in D*, *in Es* te *in F*. Zabilježen je i jedan basetni rog – alt klarinet ugođen *in F* ili *in Es*. Od saksofona su prisutna dva alt saksofona *in Es* te jedan bariton saksofon *in Es*. To su drveni puhački instrumenti s jednostrukim jezičcem. Od onih s dvostrukim jezičcem prisutne su oboe i fagoti. Od instrumenata s labijalnim (usnim) otvorom nailazimo na: poprečne flaute, piccolo flaute, blokflaute (uzdužne flaute), flageolete i okarine.

Spomenuti su instrumenti ostvarenja 28 različitih graditelja, radionicâ ili tvornicâ. Graditelji koji su zastupljeni s više instrumenata su (abecedno):

- Horak, Johann Wenzel (4 klarineta, 1 oboa i 1 fagot)
- Koch, Stephan (4 klarineta, 1 poprečna flauta i 1 oboa)
- Küss, Wolfgang (1 oboa i 1 fagot)
- Schöllnast, Franz (2 blokflaute i 1 klarinet)
- Waacha, Albert (2 oboe i 1 fagot)

- Ziegler, Johann Joseph (1 poprečna flauta [autorstvo nije sigurno]), 1 piccolo flauta i 1 klarinet)

Među radionice i tvornice s više zastupljenih primjeraka ubrajaju se (abecedno):

- Amati (4 klarineta i jedan saksofon)
- Heinrich Fiehn (3 okarine [za 1 autorstvo nije sigurno])
- Mayer (2 klarineta)
- Johann Michl & Sohn (1 poprečna flauta i 1 klarinet)
- Prof. Romeo Orsi (1 poprečna flauta i 1 klarinet)

Budući da nemaju signaturu, za 27 instrumenata nije bilo moguće odrediti ime graditelja ili radionice:

- 8 klarineta
- 6 okarina
- 5 poprečnih flauti
- 2 piccolo flaute
- 2 oboe
- 1 blokflauta
- 1 flageolet
- 1 fagot
- 1 saksofon

Preostali su instrumenti ostvarenja 17 različitih graditelja, radionicâ ili tvornicâ (detalji u Tablici s popisima instrumenata po vrstama).

Što se tiče mjesta nastanka, istraživanja daju ovakve rezultate (po zastupljenosti):

- Austrija (22)
  - Beč (20)
  - Graz (2)
- Češka (17)
  - Kraslice (9)
  - Prag (6)
  - Brno (1)
  - Schönbach [Luby] (1)
- vjerojatno Češka (7)
- Bratislava, Slovačka (6)
- Italija (5)
  - Milano (4)
  - Trst (1)
- Češka ili Austrija (3)
- vjerojatno Austrija (3)
- Sombor, Srbija (2)
- Pariz, Francuska (2)
- Hrvatska (?) (2)
  - Istra (?) (1)

    - Dalmacija (?) (1)
- Celje, Slovenija (1)
- Budimpešta, Mađarska (1)
- Berlin, Njemačka (1)
- nije poznato (9)

Od ukupno 81 primjerka, 22 (27 %) potječu iz Austrije, od toga 20 iz Beča. Kao i kod instrumenata s tipkama, to potvrđuje glazbeni utjecaj Beča i tamošnju razvijenu proizvodnju instrumenata. Druga zemlja po zastupljenosti je današnja Češka sa 17 instrumenata (21 %). U Češkoj je vjerojatno nastalo još sedam instrumenata (8 %), a u Austriji vjerojatno još tri (4 %). Isti je broj instrumenata (3) češkog ili austrijskog podrijetla. To znači da s područja ove dvije zemlje sigurno ili vjerojatno potječu ukupno 52 primjerka što čini 64 % od ukupnog broja. U Slovačkoj je izrađeno šest instrumenata (7 %), a u Italiji njih pet (6 %). Srbija i Francuska prisutne su s po dva instrumenta (po 2,5 %). Domaće su provenijencije možda dvije okarine – jedna iz Istre, a druga iz Dalmacije. U zemlje iz kojih potječe po jedan instrument ubrajaju se: Slovenija, Mađarska i Njemačka (po 1 %).

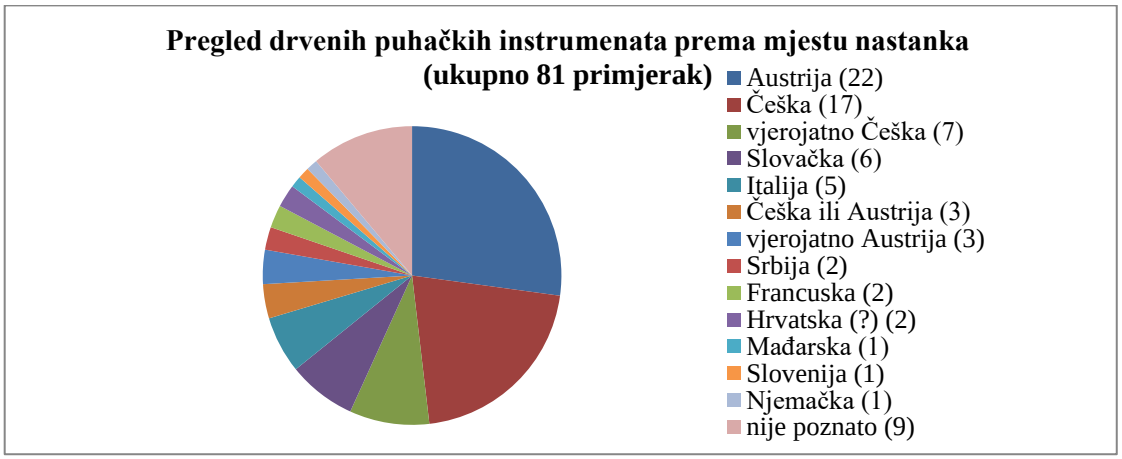

Što se tiče datacije, najstariji zabilježeni drveni puhački instrument je basetni rog Theodora Lotza i Antona Kernera starijeg, izrađen krajem 18. stoljeća. Čuva se u Muzeju za umjetnost i obrt, a pripada fundusu Hrvatskoga glazbenog zavoda. Glavnina ostalih primjeraka – ukupno 74 (91 %) – nastala je tijekom 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća. Tako su od oko 1800. do oko 1850. izrađena 22; od oko 1850. do 1900. njih 31; od oko 1900. do 1950. njih 21. Slično kao kod instrumenata s tipkama, proizlazi da je druga polovica 19. stoljeća bilo razdoblje njihove najveće proizvodnje. Nakon 1950. nastalo je šest primjeraka (7 %). Najmlađi su saksofon *Amati* u Hrvatskom glazbenom zavodu te poprečna flauta *Prof. Romeo Orsi* u Muzeju grada Pazina, tvornička ostvarenja iz 1980-ih.

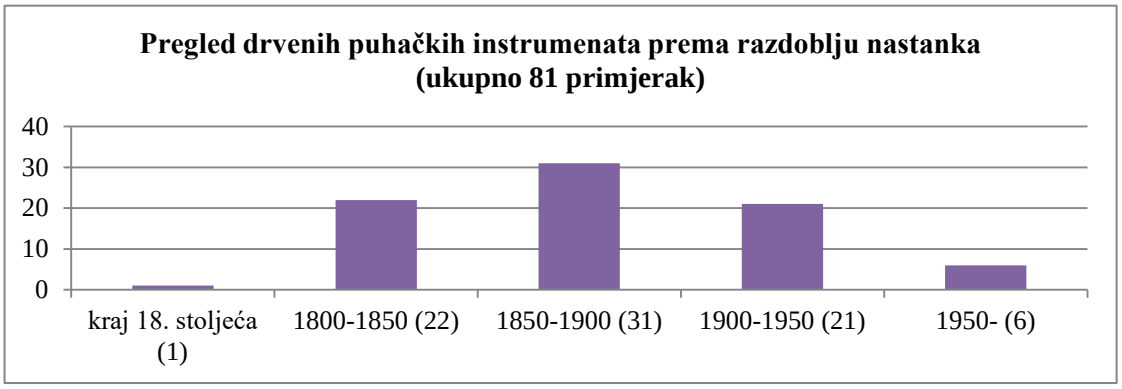

Što se tiče zastupljenosti po muzejima, drveni puhački instrumenti zabilježeni su u 16 od 50 muzeja. Kao što je bio slučaj s instrumentima s tipkama, najviše ih se čuva u Muzeju za umjetnost i obrt (MUO) i to 37 (27 pripada fundusu Hrvatskoga glazbenog zavoda). To čini 45 % od njihova ukupnog broja. Međutim, s obzirom da su obrada i popis rađeni na temelju kataloga iz 2007. godine te digitalnog repozitorija, bez mogućnosti pristupa građi, stvarni je broj u tom muzeju možda i veći. Slijedi Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja (DUM KPM) s devet primjeraka. U Gradskom muzeju Senj (GMS) čuva se šest drvenih puhačkih instrumenata, dok ih je u Muzeju grada Šibenika (MGŠ) pet.

Po četiri drvena puhačka instrumenta zabilježena su u dva muzeja (abecedno):
- Muzej grada Pazina (MGP)
- Muzej Slavonije (MSO)

Po tri drvena puhačka instrumenta zabilježena su u dva muzeja (abecedno):
- Hrvatski glazbeni zavod (HGZ)
- Zavičajni muzej Buzet (ZMBtz)

Po dva drvena puhačka instrumenta zabilježena su u dva muzeja (abecedno):
- Gradski muzej Nova Gradiška (GmNG)
- Samoborski muzej (SM)

Po jedan drveni puhački instrument čuva se u sljedećih šest muzeja (abecedno):
- Gradski muzej Požega (GMP)
- Gradski muzej Vinkovci (GMVk)
- Muzej grada Iloka (MGI)
- Muzej grada Kaštela (KAŠ)
- Muzej grada Koprivnice (MGKc)
- Muzej grada Trogira (MGT)

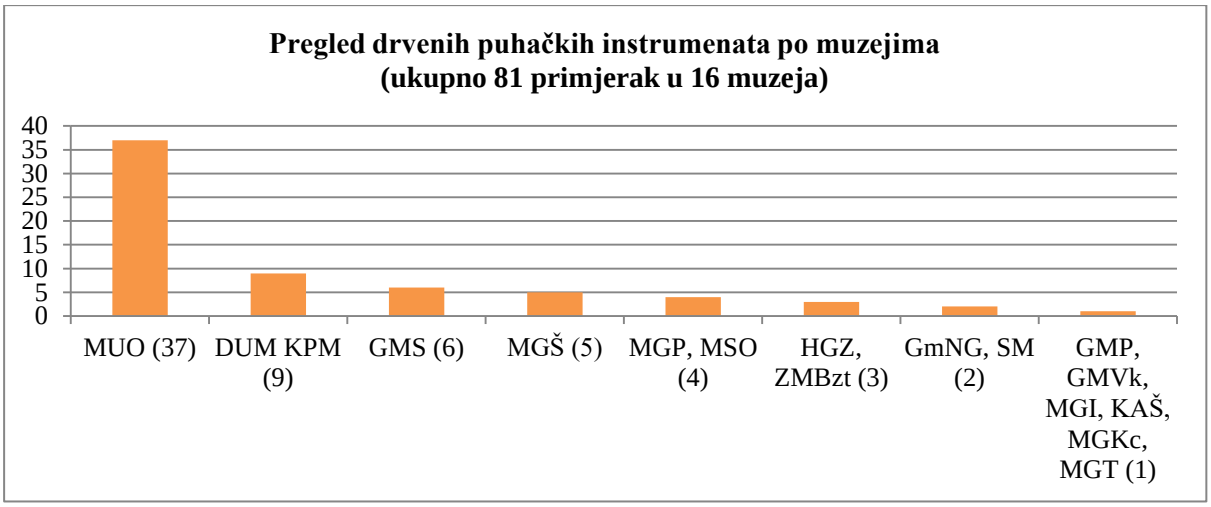

51.4 Limeni puhački instrumenti

U fundusima hrvatskih muzeja zabilježeno je 126 limenih puhačkih instrumenata. Uz 81 drveni puhački instrument, ukupan puhački korpus broji 207 primjeraka što ovu skupinu čini najbrojnijom od svih. Od limenih puhačkih instrumenata zastupljeno je 12 tipova:

- prirodne trube (29)
  - signalne trube (16)
  - spomen-trube (8)
  - fanfare (4)
  - vatrogasna sirena (1)
- trube s ventilima (23)
- tromboni s ventilima (13)
- krilnice (11)
- helikoni (11)
- prirodni rogovi (8)
  - lovački rogovi (5)
  - bez ventila (2)
  - poštanski rog (1)
- tube s ventilima (7)
- tenori (7)
- baritoni (7)
- rogovi s ventilima (6)
- korneti (2)
- usne harmonike (2)

Najbrojnije su prirodne trube, tj. one koje nemaju ventile. Među njima se prema funkciji ističu signalne trube koje su uglavnom služile kao signalno-zapovjedni instrument u vojsci ili znak vatrogascima za početak intervencije. Nakon prirodnih po broju zabilježenih

primjeraka slijede trube s ventilima. Od instrumenata srodnih trubi – kao važnih sastavnica limenih glazbi – nailazimo na krilnice, kornete, tenore i baritone. Od rogova su također zastupljeni prirodni (među njima i lovački i poštanski) te oni s ventilima. Svi zabilježeni tromboni i tube također imaju ili su imali ventile. Od instrumenata srodnih tubi susrećemo helikone kao najveće puhačke instrumente u muzejima. Oni najmanji su usne harmonike.

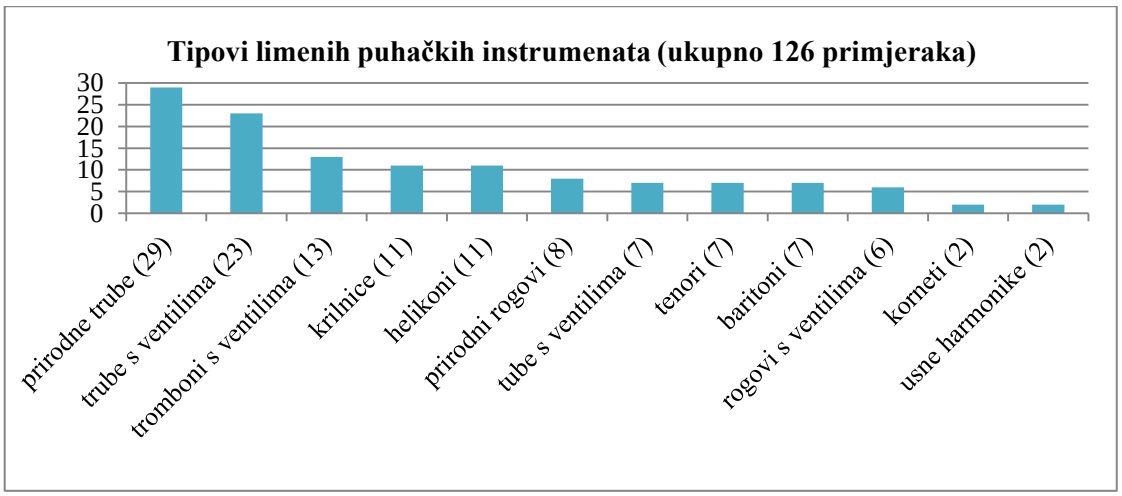

Spomenuti su instrumenti ostvarenja 31 različitoga graditelja, radionice ili tvornice. Graditelji koji su zastupljeni s više instrumenata su (abecedno):

- Lídl, Josef (1 bariton i 1 krilnica)
- Riedl, Joseph (1 prirodna truba, 1 truba s ventilima i 1 bas trombon s ventilima)
- Stowasser, Adolf mlađi (4 spomen-trube i 2 tube s ventilima)

Među radionice i tvornice s više zastupljenih primjeraka ubrajaju se (abecedno):

- Amati (2 trube s ventilima, 1 kornet, 1 bariton, 3 trombona s ventilima i 1 helikon)*
- Červený (1 rog s ventilima, 1 tenor, 1 tuba s ventilima i 1 helikon)
- Ljudevit Horn mlađi (1 signalna truba, 1 truba s ventilima, 2 tenora, 1 bariton, 2 tube s ventilima i 2 helikona)
- Lignatone (8 truba s ventilima, 3 krilnice, 1 tenor, 3 baritona, 3 roga s ventilima, 2 tenor trombona s ventilima i 3 helikona)*
- Tvornica Franje Schneidera (2 signalne trube, 1 truba s ventilima i 1 bas trombon s ventilima)
- Weltklang (2 trube s ventilima)

  * tvornice zabilježene i kod drvenih puhačkih instrumenata

Kod limenih puhačkih instrumenata prevladava upravo tvornička proizvodnja. Iz ovih 6 tvornicâ potječe 50 instrumenata što čini 40 % od ukupnog broja.

Budući da nemaju signaturu, za 42 instrumenata nije bilo moguće odrediti ime graditelja ili radionice:

- 11 signalnih trubi
- 6 truba s ventilima
- 5 krilnica

- 5 lovačkih rogova
- 4 spomen-trube
- 4 fanfare
- 2 tube s ventilima
- 1 kornet
- 1 prirodni rog
- 1 poštanski rog
- 1 tenor trombon s ventilima
- 1 helikon

Preostali su instrumenti ostvarenja 22 različita graditelja, radionicâ ili tvornicâ (detalji u Tablici s popisima instrumenata po vrstama).

Što se tiče mjesta nastanka, istraživanja daju ovakve rezultate (po zastupljenosti):

- Češka (48)
  - Schönbach [Luby] (23)
  - Kraslice (11)
  - Kraljičin Gradac (5)
  - Brno (2)
  - Chomutov (1)
  - Prag (1)
  - Kladno (1)
  - nije poznato (4)
- Austrija (17)
  - Graz (7)
  - Beč (5)
  - nije poznato (5)
- Srbija (10)
  - Apatin (9)
  - Subotica (1)
- Italija (9)
  - Rim (4)
  - Milano (2)
  - Perugia (1)
  - Trst (1)
  - nije poznato (1)
- Njemačka (8)
  - Markneukirchen (3)
  - Brunndöbra kod Klingenthala (1)
  - Ellwangen (1)
  - Geretsried (1)
  - Klingenthal (1)
  - nije poznato (1)

- vjerojatno Austrija ili Njemačka (5)
- Zagreb, Hrvatska (4)
- Celje, Slovenija (1)
- Budimpešta, Mađarska (1)
- Rusija (1)
- Njemačka ili Češka (1)
- nije poznato (21)

Od ukupno 126 primjeraka, 48 (38 %) potječe iz Češke, vodeće europske zemlje u proizvodnji limenih puhačkih instrumenata. Od toga je gotovo polovica (23) nastala u tvornici *Lignatone* u Schönbachu (od 1946. Luby) na zapadu Češke. S 11 instrumenata slijede Kraslice, također na zapadu Češke. Tamo je najveća tvornica bila *Amati* iz koje potječe 8 limenih puhačkih instrumenata (dok su ranije kod drvenih zabilježena 4 klarineta i 1 saksofon). Druga zemlja po zastupljenosti je Austrija sa 17 instrumenata (13 %). Slijede Srbija s 10 instrumenata (8 %), Italija s devet (7 %) te Njemačka s njih osam (6 %). U tvornici Franje Schneidera u Zagrebu – najveće, ali i jedine domaće zabilježene što se tiče limenih puhačkih instrumenata – nastala su četiri primjerka (3 %). Ipak, valja naglasiti da su instrumenti najvjerojatnije uvezeni izvana, a Schneider bi svojim statusom kraljevskog dobavljača jamčio njihovu kvalitetu te je pod svojim imenom prodavao na domaćem tržištu. Po jedan instrument potječe iz Slovenije, Mađarske, Rusije te Njemačke ili Češke.

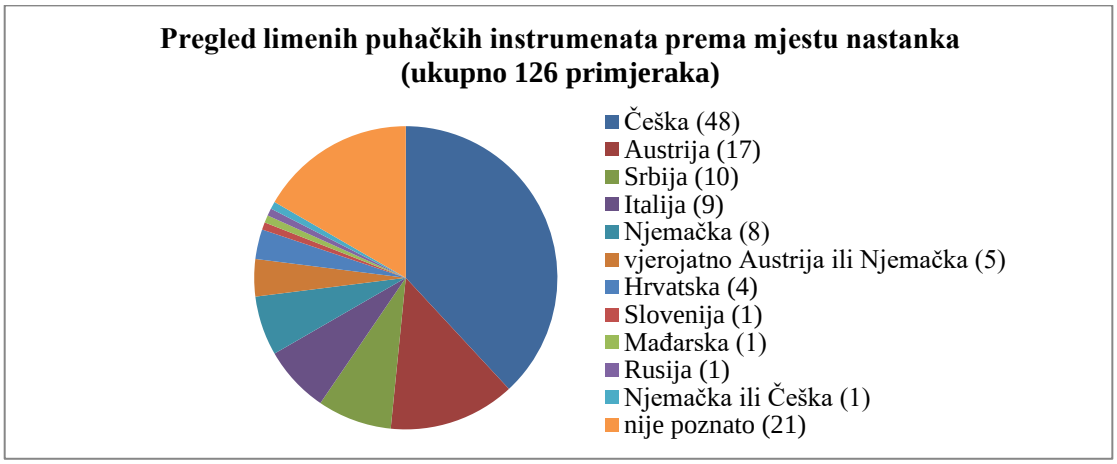

Što se tiče datacije, najstariji limeni puhački instrument je prirodni rog Adama Buchschwindera nastao 1734. Čuva se u Muzeju za umjetnost i obrt, a pripada fundusu HGZ-a. To je ujedno i jedini zabilježeni primjerak iz 18. stoljeća. Iz prve polovice 19. stoljeća zabilježeno je svega pet instrumenata (4 %). Četiri se također čuvaju u MUO-u, a pripadali su fundusu HGZ-a: prirodna truba nepoznatoga graditelja, truba s ventilima i bas trombon s

ventilima Josepha Riedla te prirodni rog nepoznatoga graditelja. Zavičajni muzej Ozalj čuva lovački rog nastao oko 1810. U drugoj polovici 19. stoljeća nastalo je 16 instrumenata (12 %). Glavnina instrumenata – ukupno 88 (70 %) – nastala je u prvoj polovici 20. stoljeća. Osobito plodno razdoblje bilo je između dva svjetska rata, 1920-ih i 1930-ih, kada je nastalo više od 50 zabilježenih primjeraka. Upravo su tada djelovali *Lignatone* (23) te tvornice Ljudevita Horna mlađeg (9) i Franje Schneidera (4). Iz druge polovice 20. stoljeća potječe 13 primjeraka (10 %), od toga 8 iz tvornice *Amati*.

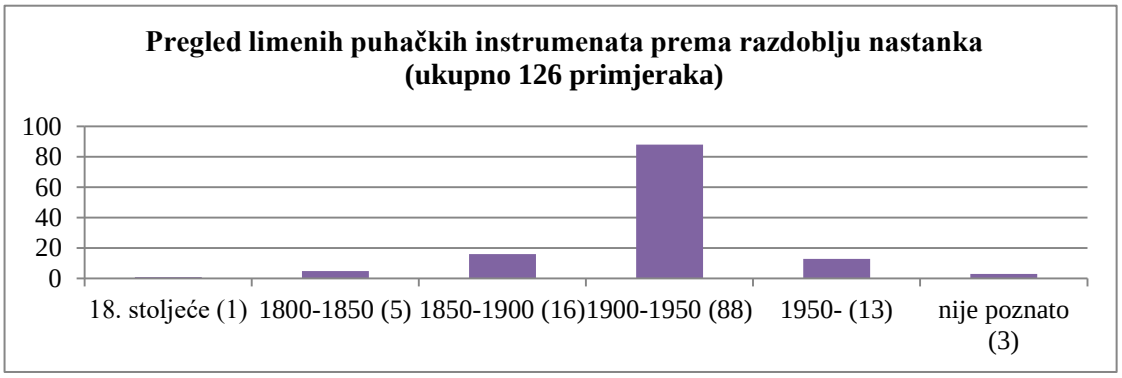

Što se tiče zastupljenosti po muzejima, limeni puhački instrumenti zabilježeni su u 28 od 50 muzeja. Kao i drvenih puhača, najveći broj čuva se u Muzeju za umjetnost i obrt (MUO) i to 18 primjeraka (12 pripada fundusu Hrvatskoga glazbenog zavoda). Valja ponoviti da su i ovdje obrada i popis rađeni na temelju kataloga iz 2007. godine te digitalnog repozitorija, bez mogućnosti pristupa građi, te je stvarni broj možda i veći. Isti se broj instrumenata (18) čuva i u Gradskom muzeju Vinkovci (GMVk). S dvoznamenkastim brojem primjeraka slijede Muzej grada Pazina (MGP) s 15 te Gradski muzej Senj (GMS) s njih 13. U Zavičajnom muzeju Biograd na Moru (ZMB) čuva se 8 limenih puhačkih instrumenata; Muzeju Slavonije (MSO) 6; Gradskom muzeju Nova Gradiška (GmNG) i Kulturno-povijesnom muzeju Dubrovačkih muzeja (DUM KPM) po 5.

Po četiri limena puhačka instrumenta zabilježena su u sljedeća tri muzeja (abecedno):

- Hrvatski povijesni muzej (HPM)
- Muzej otoka Brača (ŠKR)
- Zavičajni muzej Slatina (ZMS)

Po tri limena puhačka instrumenta zabilježena su u sjedeća tri muzeja (abecedno):

- Gradski muzej Požega (GMP)
- Muzej grada Trogira (MGT)
- Muzej Valpovštine (MV)

Po dva limena puhačka instrumenta zabilježena su u sljedeća tri muzeja (abecedno):

- Gradski muzej Drniš (GMD)
- Muzej grada Šibenika (MGŠ)
- Pomorski i povijesni muzej Istre (PPMI)

Po jedan limeni puhački instrument zabilježen je u sljedećih 11 muzeja (abecedno):

- Dvor Veliki Tabor (DVT)
- Gradski muzej i galerija Jastrebarsko (JAS)
- Gradski muzej Karlovac (GMK)
- Gradski muzej Varaždin (GMV)
- Kulturno-povijesna zbirka Lič (LIČ)
- Muzej Brodskog Posavlja (MBP)
- Muzej grada Kaštela (KAŠ)
- Muzej grada Splita (MGS)
- Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka (PPMHP)
- Zavičajni muzej Buzet (ZMBtz)
- Zavičajni muzej Ozalj (ZMO)

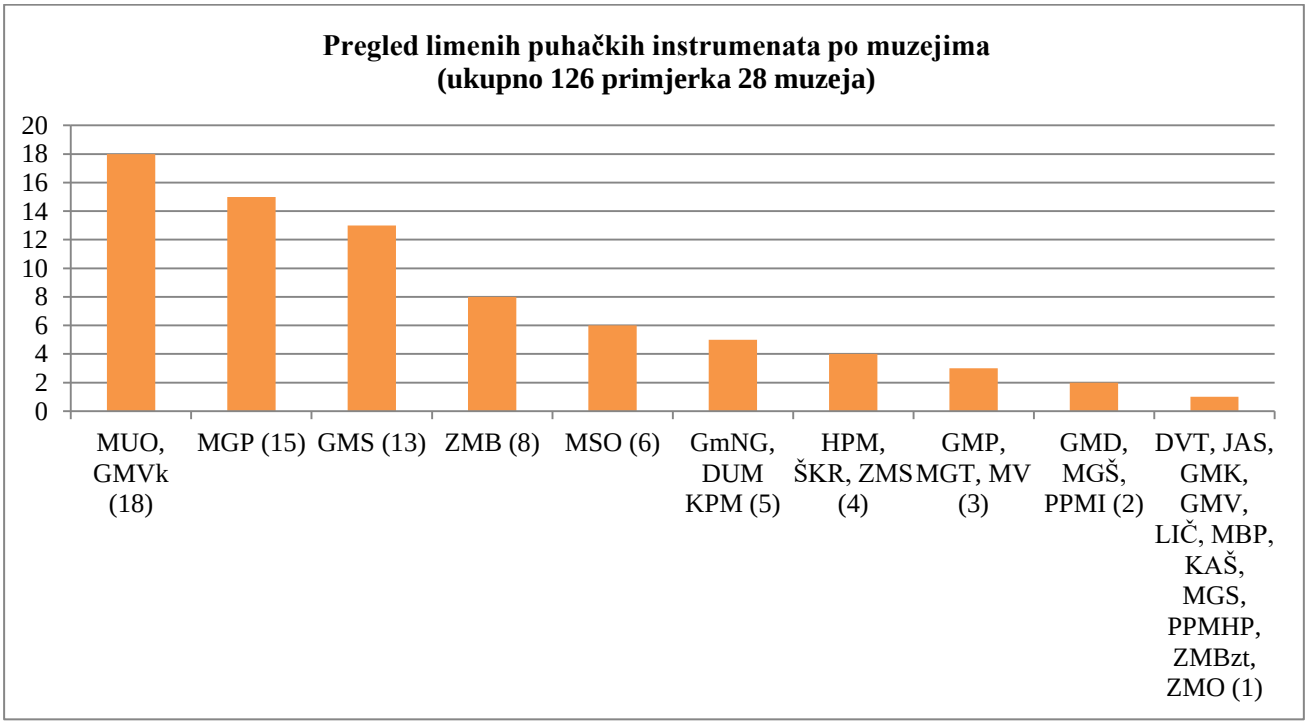

U muzejima u Pazinu, Senju, Vinkovcima te Biogradu na Moru pohranjen je značajan dio instrumentarija tamošnjih gradskih i limenih glazbi („pleh muzika“ ili „bandi“) – drveni i limeni puhački instrumenti te udaraljke. U još desetak muzeja čuva se manji broj instrumenata lokalnih glazbenih ansambala, koji su često djelovali u okviru dobrovoljnih vatrogasnih društava. Slijede takvi muzeji, imena ansambala te broj instrumenata:

- Muzej grad Pazina → Limena glazba Pazin (21)

- Gradski muzej Senj → Gradska glazba Senj (19)
- Gradski muzej Vinkovci → Limena glazba DVD-a Vinkovci i Folklorni ansambl Lisinski (19)
- Zavičajni muzej Biograd na Moru → Gradska glazba Biograd na Moru (8)
- Gradski muzej Nova Gradiška → Gradska glazba Nova Gradiška (7)
- Zavičajni muzej Buzet → Glazbeno društvo Sokol iz Buzeta (4)
- Zavičajni muzej Slatina → Limena glazba DVD-a Slatina (3) i Limena glazba DVD-a Kozice (1)
- Muzej Valpovštine → DVD Valpovo (3)
- Muzej otoka Brača → Supetarska glazba (3)
- Gradski muzej Požega → Vatrogasna glazba DVD-a Požega (2)
- Gradski muzej Drniš → Limena glazba iz Siverića (2)
- Muzeju grada Trogira → DVD Trogir (1) i Narodna glazba iz Trogira (1)
- Muzej grada Kaštela → Hrvatsko glazbeno društv „Biranj“ iz Kaštel Lukšića (1) i Glazba društva „Vitez sv. Jurja“ iz Kaštel Sućurca (1)
- Gradski muzej i galerija Jastrebarsko → Limena glazba DVD-a Jastrebarsko (1)
- Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka → Limena glazba Spinčići (1)

Osim uz vatrogasnu glazbu, zanimljivi su primjerci zabilježeni i uz vojnu glazbu. Među njima ističe se osam spomen-truba iz Prvog svjetskog rata. U Hrvatskom povijesnom muzeju čuvaju se četiri primjerka koja je u Grazu 1916. izradio Adolf Stowasser mlađi. Svojim su ih pukovnijama u zajedničkoj austro-ugarskoj vojsci darovali gradovi Zagreb, Varaždin i Bruck an der Mur. Preostale četiri spomen-trube nastale su 1917. Ostvarenja su nepoznatih radionicâ, također austrijskog podrijetla. Dvije spomen-trube u Muzeju Slavonije svojim je pukovnijama darovao grad Osijek. Spomen-truba u Muzeju grada Šibenika dar je Zadra i Šibenika, a ona u Muzeju grada Splita pak Dubrovnika i Kotora. Od signalnih vojnih trubi ističu se dvije u Pomorskom i povijesnom muzeju Istre. Jedna je korištena u Prvom svjetskom ratu te je pripadala vojsci Austro-Ugarske Monarhije. Duga je korištena u Drugom svjetskom ratu, a pripadala je vojsci Kraljevine Italije.

51.5 Gudački instrumenti

U fundusima hrvatskih muzeja zabilježena su 92 gudačka instrumenta. Zastupljeno je sljedećih 7 tipova (poredano po brojnosti):

- violine (75)
- viole (7)
- violončela (5)
- viole d’amore (2)

- violina za vježbanje tehnike sviranja (1)
- violetta (1)
- kontrabas (1)

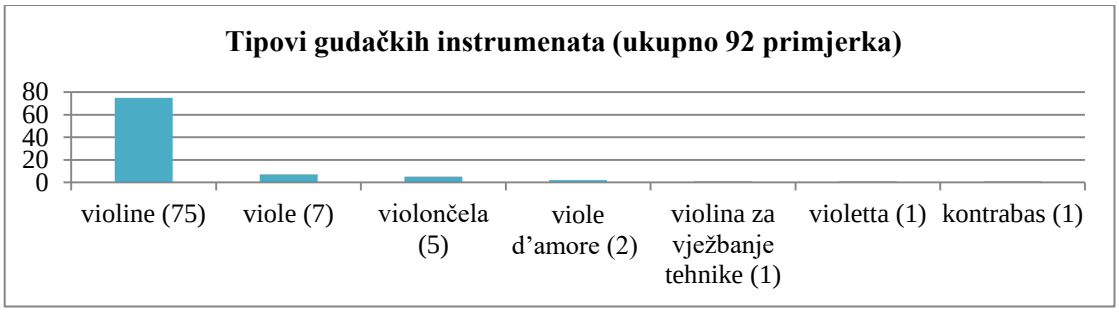

Prisutna su sva četiri standardna gudačka instrumenta koji se koriste u klasičnoj glazbi. Najviše je violinâ, čak 75 što čini 82 % od ukupnog broja. Sa znatno manjim brojem primjeraka slijede viole (7) i violončela (5), dok je kontrabas tek jedan. U HGZ-u su zabilježena tri gudačka instrumenta koja bismo – do neke mjere – mogli povezati s ranom glazbom: dvije viole d'amore iz prve polovice 18. stoljeća te jedna violetta (gudački instrument tipa viole da braccio) iz zadnje trećine 19. stoljeća. U PPMHP-u čuva se i jedna violina za vježbanje tehnike sviranja, odnosno violina bez rezonantne kutije.

Spomenuti su instrumenti ostvarenja 27 različitih graditelja, radionice ili tvornice. Graditelji koji su zastupljeni s više instrumenata su:

- Kresnik, Franjo (11 violina)
- Schneider, Franjo (1 violina te 2 nedovršene violine i 1 viola)

Među radionice i tvornice s više zastupljenih primjeraka ubrajaju se (abecedno):

- Bašta, Jan (3 violine)
- Placht, Gebrüder (1 viola i 1 violončelo)

Budući da nemaju signaturu, za 49 instrumenata nije bilo moguće odrediti ime graditelja ili radionice:

- 40 violina
- 4 viole
- 3 violončela
- 1 violu d'amore
- 1 violina za vježbanje tehnike sviranja

Preostali su instrumenti ostvarenja 23 različta graditelja, radionicâ ili tvornicâ (detalji u Tablici s popisima instrumenata po vrstama). Među vrijedn(ij)e primjerke ubrajaju se violine Giambattiste Bodija, Johanna Georga Leeba, Mathiasa Thira i Franje Schneidera; viola Johanna Georga Thira; obje viole d'amore te violončelo za sada neutvrđenoga graditelja iz Zbirke Rudolfa i Margite Matz Muzeja grada Zagreba. U kontekstu domaće gradnje gudačkih instrumenata vrlo važne su i violine Franje Kresnika.

Što se tiče mjesta nastanka, istraživanja daju ovakve rezultate (po zastupljenosti):

- Hrvatska (20)
  - Rijeka (11)
  - Zagreb (8)
  - Krbavica (1)
- Češka (14)
  - Schönbach [Luby] (9)
  - Krajková (1)
  - Kraslice (1)
  - Prag (1)
  - nije poznato (2)
- Italija (7)
  - Bologna (1)
  - Ferrara (1)
  - Venecija (1)
  - nije poznato (4)
- Njemačka (7)
  - Dresden (1)
  - Klingenthal (1)
  - možda Mittenwald (1)
  - Stuttgart (1)
  - nije poznato (3)
- Austrija (6)
  - Beč (4)
  - Graz (1)
  - Tirol (1)
- Austrija, Njemačka ili Češka (3)
- Bratislava, Slovačka (1)
- nije poznato (34)

Od ukupno 92 primjeraka, za čak 20 (22 %) sa sigurnošću možemo ustvrditi da je nastalo na području Hrvatske. U Rijeci je nastalo svih 11 violina Franje Kresnika. U Zagrebu je izrađeno osam instrumenata: dvije violine Julija Penca; ukupno četiri violine Franje Schneidera i još jedna violina u njegovoj tvornici; kontrabas Andrije Sinkovića. U Krbavici u Lici nastala je violina nepoznatoga graditelja. Druga zemlja po zastupljenosti je današnja Češka s 14 instrumenata (15 %). Talijansku i njemačku produkciju predstavlja po sedam instrumenata (8 %), dok ih iz Austrije potječe šest (6 %). Tri instrumenta (3 %) nastala su ili u Austriji ili u Njemačkoj ili u Češkoj. Za 34 instrumenta (37 %) mjesto podrijetla nije bilo moguće odrediti – nemaju signature ili predstavljaju kopije nastale po uzoru na druge graditelje. Takvim problemima trebali bi se baviti stručnjaci za gudačke instrumente.

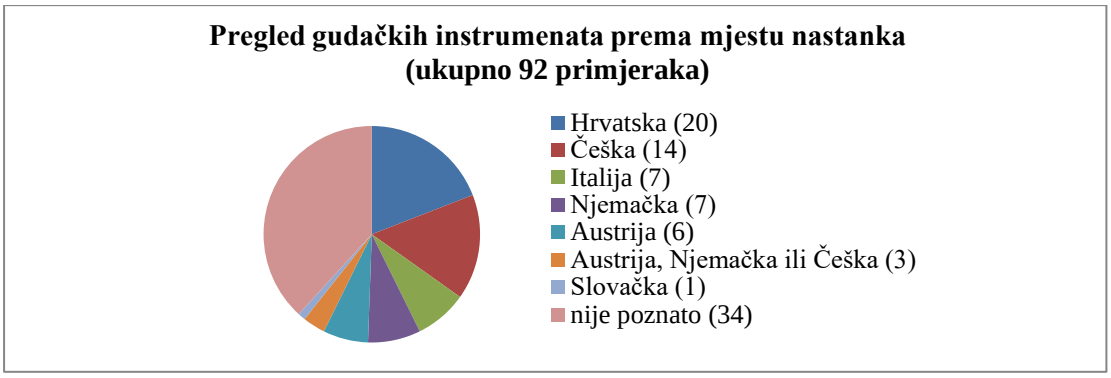

Najstariji zabilježeni gudački instrument je inačica *pochette* violine u MUO-u, vjerojatno nastala u 17. stoljeću (podatak iz kataloga). U prvoj polovici 18. stoljeća izrađena su četiri instrumenta (4,5 %): viola d'amore nepoznatoga graditelja vjerojatno početkom 18. stoljeća; violina Giovannija Guidantea 1730.; viola d'amore Franza Ignaza Granda 1737.; viola Johanna Georga Thira 1749. Iz druge polovice 18. stoljeća datiraju dva instrumenta (2 %): violina Johanna Georga Leeba (1768. ili 1798.; promijenjena u 19. stoljeću) te violina Mathiasa Thira (1787.). U 18. stoljeću vjerojatno su nastala još četiri instrumenta (4,5 %): dvije violine (MUO 10186; ZGIH 547/0, br. 3), viola (HGZ-G 8 [11]) te violončelo (M-34). U prvoj polovici 19. stoljeća izrađena su tri primjerka (3 %), a u drugoj 14 (15 %). Za sedam instrumenata (8 %) zabilježeno je da su nastali u 19. stoljeću, a za još 3 (3 %) smatra se da su vjerojatno nastali u tom razdoblju. Čak 48 gudačkih instrumenata zabilježenih u ovome radu (52 %) nastalo je tijekom prve polovice 20. stoljeća: većina kopija cremonskih majstora (uglavnom po uzoru na Antonija Stradivarija i Nicolu Amatija) te školski instrumenti češke i njemačke proizvodnje. Uz to, između 1903. i 1940. nastalo je 11 violina Franje Kresnika. Najmlađa je violina Franje Schneidera, pohranjena u MUO-u, koja je izrađena 1960. Uz to se u Muzeju Franje Schneidera čuvaju tri njegova nedovršena instrumenta nastala 1963.

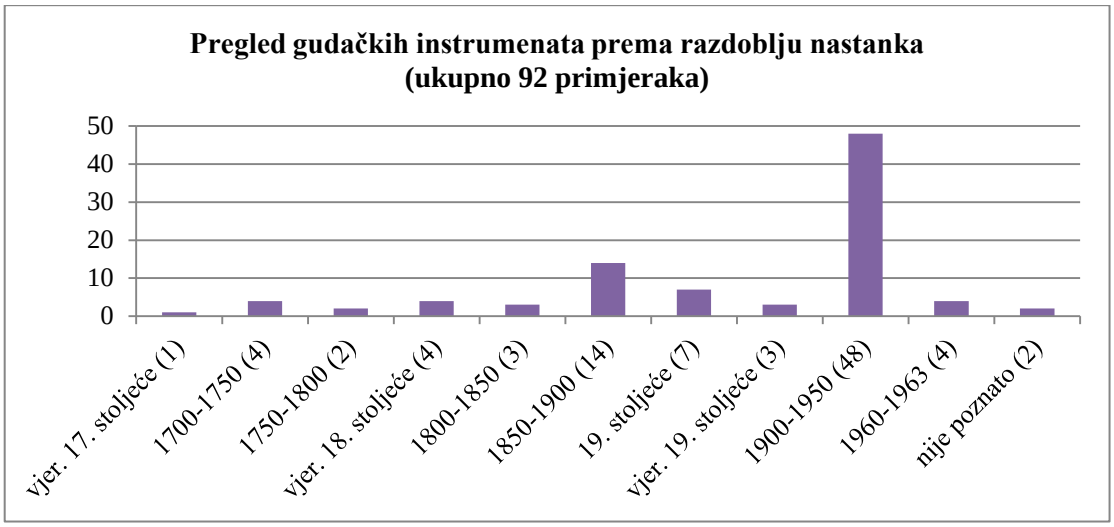

Što se tiče zastupljenosti po muzejima, gudački instrumenti zabilježeni su u 16 hrvatskih muzeja. Najviše ih se (ukupno 39, odnosno 42 %) čuva u zgradi Hrvatskoga glazbenog zavoda (HGZ). Iako nije muzej, ta je institucija po pitanju instrumenata umjetničke glazbe usko povezana s Muzejem za umjetnost i obrt – Zbirka instrumenata HGZ-a na pohrani je u MUO-u te je dijelom tamošnje Zbirke glazbenih instrumenata. Slijedi Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka (PPMHP), u kojem se u Zbirci Kresnik čuva 11 violina Franje Kresnika. U Muzeju grada Koprivnice (MGKc) unutar Zbirke Vladimira Malančeca čuva se 9 violina. Na temelju kataloga iz 2007. godine te digitalnog repozitorija proizlazi da se u Muzeju za umjetnost i obrt (MUO) čuva 7 gudačkih instrumenata. Međutim, s obzirom da nisam imala pristup građi ni inventarnim karticama, možda je taj broj i veći.

Po četiri gudačka instrumenta zabilježena su u dva muzeja (abecedno):

- Gradski muzej Nova Gradiška (GmNG)
- Muzej grada Zagreba (MGZ)

Po tri gudačka instrumenta zabilježena su u tri muzeja (abecedno):

- Gradski muzej Varaždin (GMV)
- Muzej Franje Schneidera (SCHNE)
- Muzej Slavonije (MSO)

Dva gudačka instrumenta zabilježena su u jednome muzeju:

- Muzej grada Šibenika (MGŠ)

Po jedan gudački instrument čuva se u sljedećih šest muzeja (abecedno):

- Creski muzej (CM)
- Gradski muzej Požega (GMP)
- Hrvatski povijesni muzej (HPM)
- Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja (DUM KPM)
- Muzej grada Splita (MGS)
- Muzej Like Gospić (MLG)

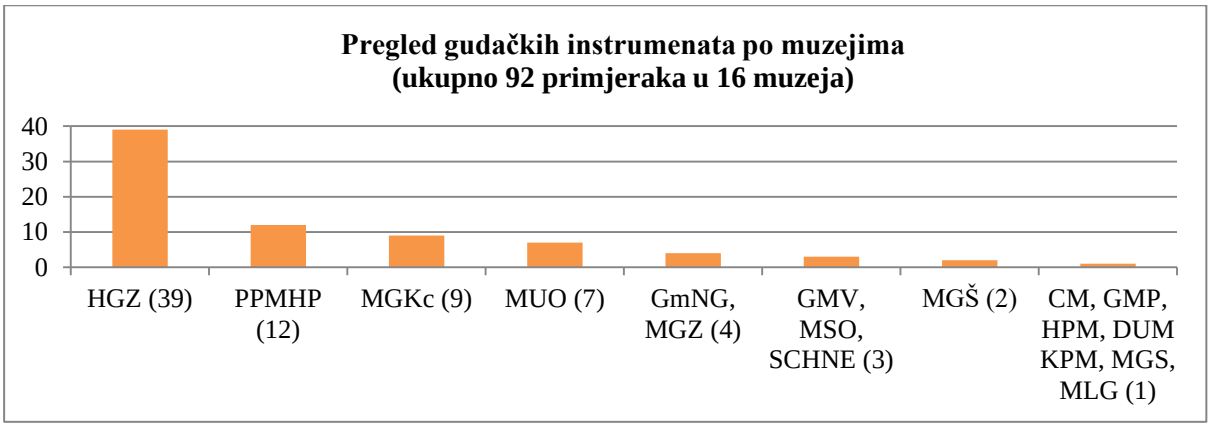

51.6 Trzalački instrumenti – harfe

U fundusima hrvatskih muzeja zabilježene su tri harfe. Sve konstrukcijski pripadaju tipu okvirne harfe što znači da su vrat i podnožje spojeni s prednjim stupom. Dvije harfe za povisivanje tonova za jedan polustupanj imaju pedale, a treća metalne kuke.

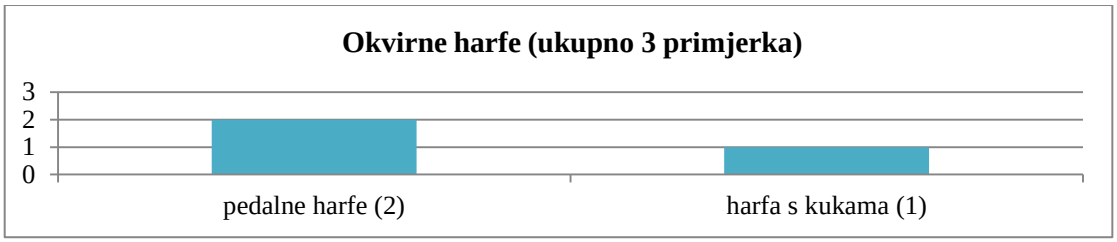

Ove harfe ostvarenja su trojice graditelja iz tri europske zemlje. Najstarija je pedalna harfa Jeana Henrija Nadermana nastala u Parizu, vjerojatno 1784. Vremenski joj je bliska harfa s kukama, koju je u Dubrovniku 1790. izradio Antonio Bertolini, prvi i za sada jedini poznati graditelj harfi koji je djelovao na području hrvatskih zemalja. Pedalna harfa Franza Brunnera nešto je mlađa – nastala je u Beču u prvoj trećini 19. stoljeća.

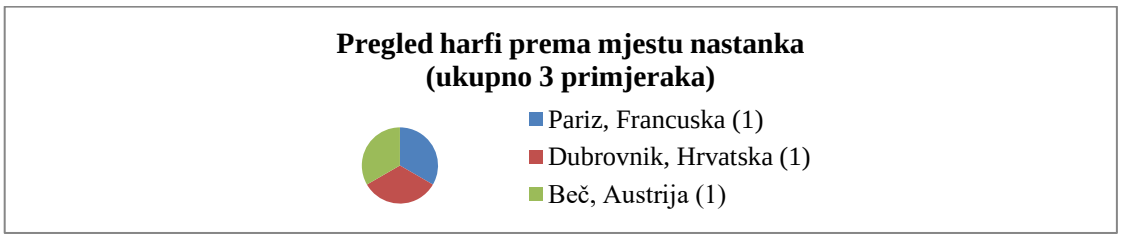

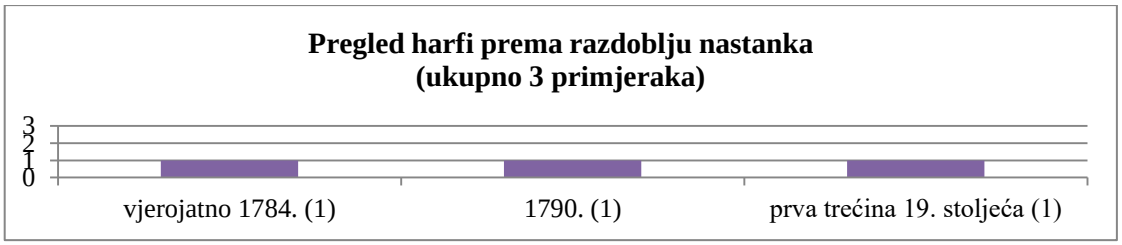

Zastupljenost po muzejima prati prvi grafikon s harfama. Pedalne harfe čuvaju se u Muzeju za umjetnost i obrt (MUO), a harfa s kukama u Kulturno-povijesnom muzeju Dubrovačkih muzeja (DUM KPM).

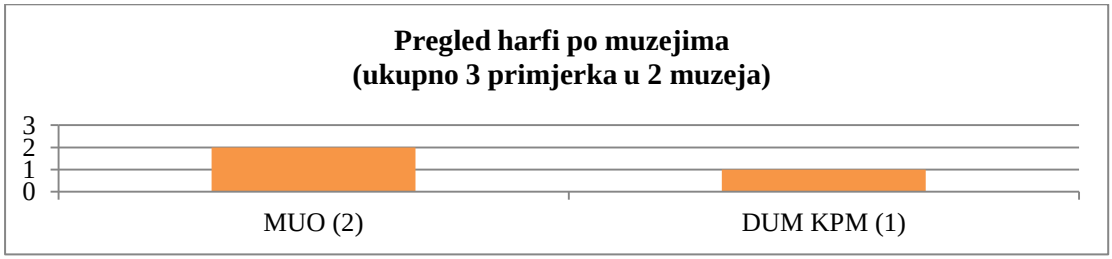

51.7 Trzalački istrumenti – lutnje, gitare, gitarske lutnje i mandoline

U fundusima hrvatskih muzeja zabilježena su 32 primjerka iz ove skupine trzalačkih instrumenata. Brojčano je stanje ovakvo:

- gitare (14)
- mandoline (13)
- gitarske lutnje (4)
- lutnja ud (1)

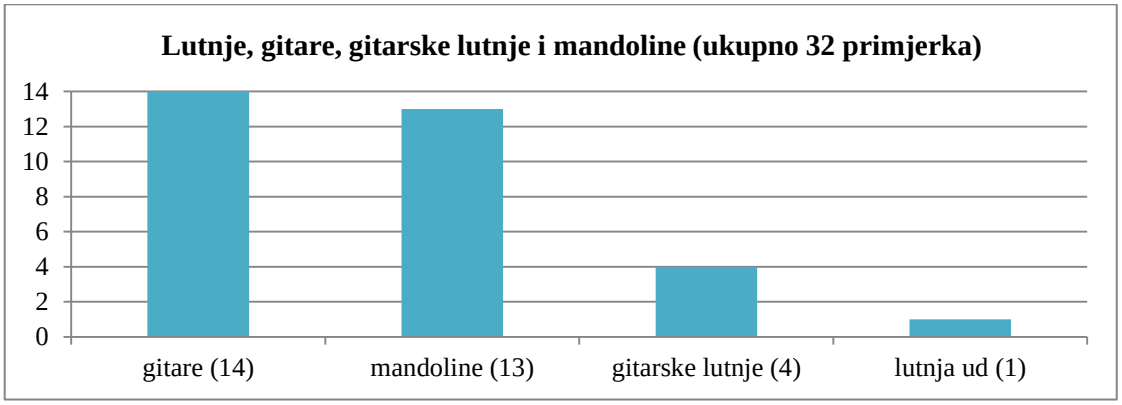

Najviše je gitarâ koje – kao što je uobičajeno – imaju šest žica, ali su zabilježeni i primjerci s njih 10 (HGZ 56) i 16 (MUO 6501). Po broju zastupljenih primjeraka slijede mandoline, koje imaju četiri para žica. U Muzejskoj zbirci Kastavštine Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka čuva se i jedna mandriola – mandolina s dvanaest žica (četiri grupe po tri žice). Nakon njih slijede gitarske lutnje, dok se u Muzeju za umjetnost i obrt čuva jedina lutnja zabilježena u fundusima hrvatskih muzeja. Riječ je o udu – arapskoj lutnji kruškolikog korpusa s kratkim vratom i bez pragova.

Spomenuti su instrumenti ostvarenja 13 različitih graditelja, radionicâ ili tvornicâ.
Franjo Fink jedini je graditelj zastupljen s više instrumenata – dvije gitare.
Među tvornice s više zastupljenih primjeraka ubrajaju se (abecedno):

- Melodija (2 gitare)
- Muzička naklada (3 mandoline)

Budući da nemaju signaturu, za 15 instrumenata nije bilo moguće odrediti ime graditelja ili radionice:

- 8 mandolina
- 3 gitare
- 3 gitarske lutnje
- 1 lutnju ud

Preostali su instrumenti ostvarenja 10 različitih graditelja, radionicâ ili tvornicâ (detalji u Tablici s popisima instrumenata po vrstama). S obzirom da potječu iz radionicâ vrsnih

graditelja, vrlo vrijedne primjerke predstavljaju gitare Johanna Georga Stauffera i Friedricha Schenka, dok su u nacionalnim okvirima važna ostvarenja Antonija Bina i Franje Finka.

Što se tiče mjesta nastanka, istraživanja daju ovakve rezultate (po zastupljenosti):

- Hrvatska (7)
  - Zagreb (6)
  - Dubrovnik (1)
- vjerojatno Italija (4)
- Italija (3)
  - Catania (2)
  - Trst (1)
- Beč, Austrija (3)
- Njemačka (3)
  - Klingenthal (1)
  - Markneukirchen (1)
  - nije poznato (1)
- Mengeš, Slovenija (2)
- Kraljevina Jugoslavija (1)
- možda Njemačka (1)
- možda Francuska ili Turska (1)
- nije poznato (7)

Od ukupno 32 primjerka, najviše ih je – ukupno sedam (21 %) – nastalo upravo na području hrvatskih zemalja. U Dubrovniku je izrađena gitara Antonija Bina, dok su u Zagrebu nastale dvije gitare Franje Finka, mandolina Ernesta Köröskényija te u tvornici *Muzička naklada* tri mandoline. Domaću proizvodnju – slično kao kod instrumenata s tipkama, harmonikâ, limenih puhačkih i gudačkih instrumenata – predstavljaju pojedinačni pokušaji, ali su ti graditelji svakako imali glazbenicima što za ponuditi. U Italiji su vjerojatno nastala četiri instrumenta, a za tri se sa sigurnošću moglo ustanoviti da odande potječu. Isti broj primjeraka (3) izrađen je u Austriji i Njemačkoj. Iz Slovenije potječu dva instrumenta.

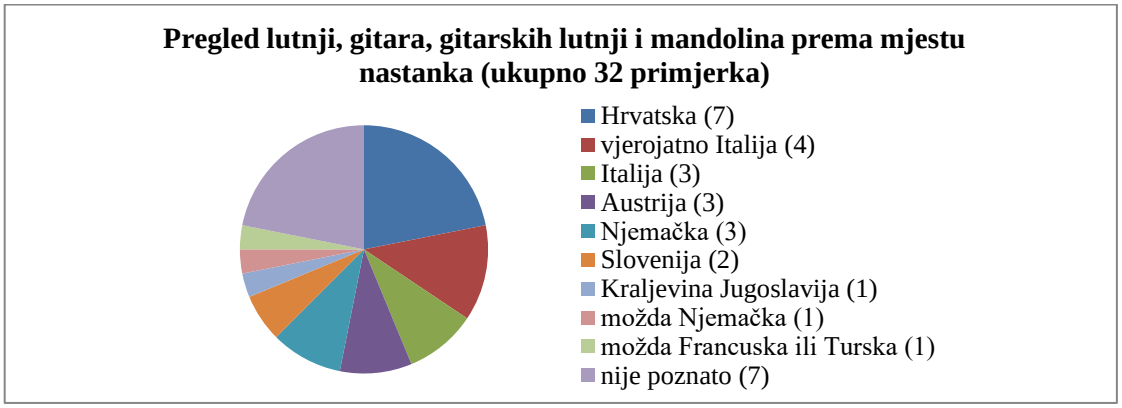

Najstariji instrument iz ove skupine je ranoromantička gitara Johanna Georga Stauffera u Muzeju za umjetnost i obrt, nastala između 1810. i 1820. Iz prve polovice 19. stoljeća datiraju još tri instrumenta: gitare Antonija Bina (1828.), Bernarda Laurenza Enzenspergera (oko 1840.) i Friedricha Schenka (1841.). Gitara je uskoro postala jednim od omiljenih instrumenata kućnog muziciraja. Toj sferi pripadaju i ovdje zabilježene mandoline (a ne mandolinskim orkestrima). U drugoj polovici 19. stoljeća i prvoj polovici 20. stoljeća nastalo je po 11 instrumenata (34 % + 34 %). Nakon 1950. nastalo je šest primjeraka (19 %). Riječ je o gitarama i mandolinama iz tvornicâ *Muzička naklada* (Zagreb) i *Melodija* (Mengeš). Najmlađa je upravo gitara iz *Melodije*, proizvedena 1986. godine.

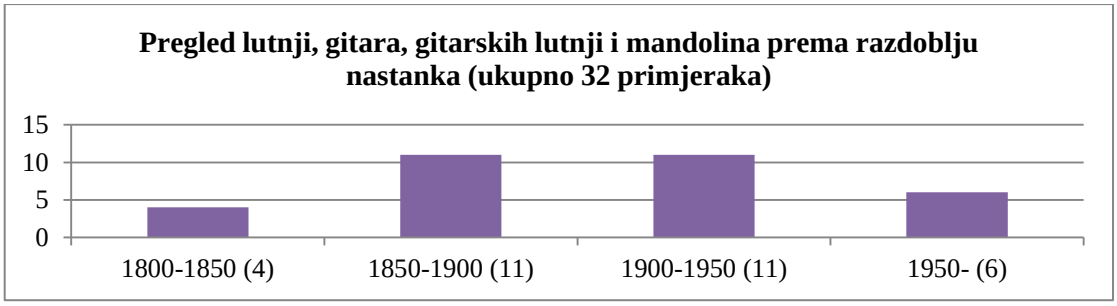

Lutnja, gitare, gitarske lutnje i mandoline zabilježene su u 15 muzeja. Kao što je bio slučaj kod instrumenata s tipkama te puhačkih instrumenata, najveći broj čuva se u Muzeju za umjetnost i obrt (MUO) i to sedam primjeraka. Slijedi Muzej Slavonije (MSO) s njih šest.

Po tri instrumenta iz ove skupine zabilježena su u tri muzeja (abecedno):

- Gradski muzej Varaždin (GMV)
- Lošinjski muzej (LM)
- Muzej grada Šibenika (MGŠ)

Po jedan instrument iz ove skupine čuva se u sljedećih 10 muzeja (abecedno):

- Creski muzej (CM)
- Dvor Veliki Tabor (DVT)
- Gradski muzej Senj (GMS)
- Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja (DUM KPM)
- Muzej grada Iloka (MGI)
- Muzej grada Koprivnice (MGKc)
- Muzej grada Pazina (MGP)
- Muzej Međimurja Čakovec (MMČ)
- Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka (PPMHP)
- Zavičajni muzej Biograd na Moru (ZMB)

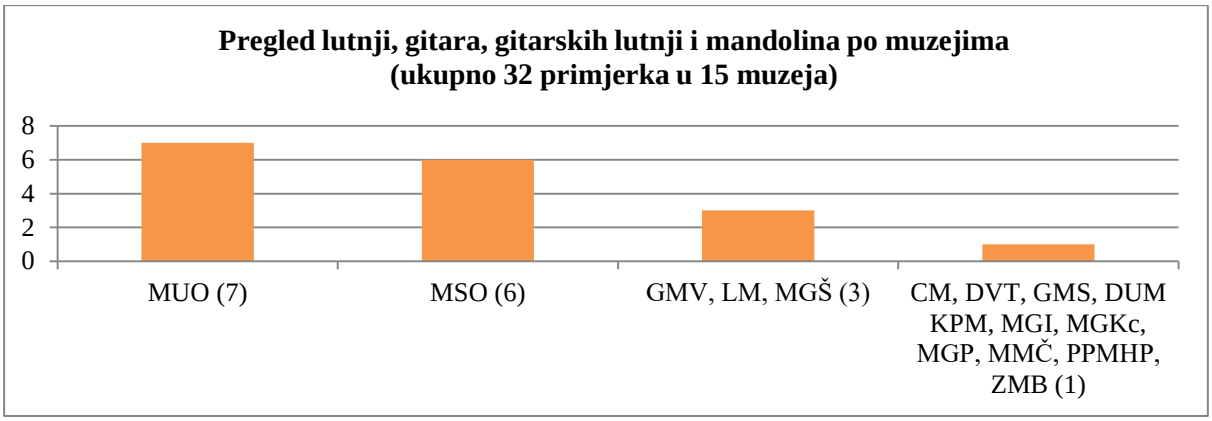

51.8 Trzalački istrumenti – citre

S obzirom na njihov broj i široku rasprostranjenost, citre ćemo sumirati posebno. U fundusima hrvatskih muzeja zabilježena su 52 primjeraka. Zastupljena su dva tipa:

- citre s hvataljkom, tzv. salzburškog oblika (25)
- citre bez hvataljke, tj. gitarske, mandolinske ili gitarsko-mandolinsko citre (27)

Prvi tip ima hvataljku s pragovima i preko nje napete žice za izvođenje melodije. Odlikuje se tzv. salzburškim oblikom što znači da je izbočena na gornjoj strani. Drugi tip nema hvataljku s pragovima, a može imati jednostruke žice poput gitare (akordska citra), dvostruke poput mandoline (mandolinska citra) ili jednostruke i dvostruke (gitarsko-mandolinska citra).

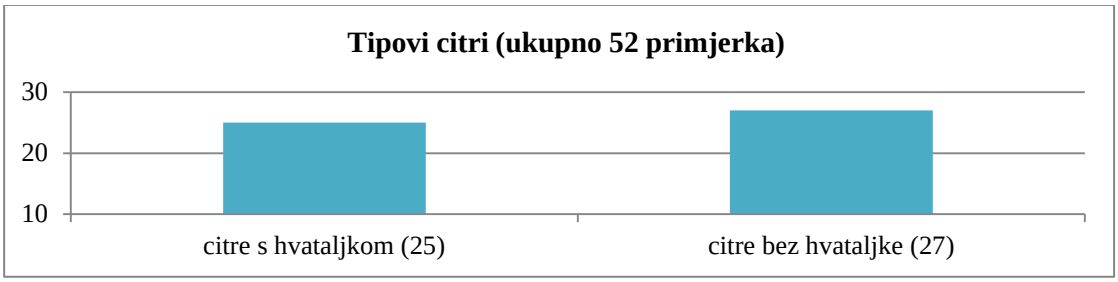

Spomenuti su instrumenti ostvarenja 21 različitoga graditelja, radionice ili tvornice. Graditelji koji su zastupljeni s više instrumenata su (abecedno):

- Heidegger, Eduard (4 citre salzburškog oblika)
- Kiendl, Anton (2 citre salzburškog oblika)

Među radionice i tvornice s više zastupljenih primjeraka ubrajaju se (abecedno):

- Meinel & Herold (5 gitarsko-mandolinskih citri; od toga 4 model *Valsonora*)
- Raab, Julius (9 gitarsko-mandolinskih citri *Tisch-Klavier zum Selbsterlernen*)

Budući da nemaju signaturu, za 11 instrumenata nije bilo moguće odrediti ime graditelja ili radionice. Preostali su ostvarenja 17 graditelja, radionicâ ili tvornicâ (detalji u Tablici s popisima instrumenata po vrstama).

Što se tiče mjesta nastanka, istraživanja daju ovakve rezultate (po zastupljenosti):

- Austrija (22)
  - Beč (12)
  - Linz (4)
  - Graz (1)
  - Innsbruck (1)
  - Steyr (1)
  - nije poznato (3)
- Njemačka (13)
  - Klingenthal (5)
  - Berlin (2)
  - Leipzig (1)
  - Saska (1)
  - nije poznato (4)
- Češka (4)
  - Kraslice (2)
  - Schönbach [Luby] (1)
  - Vackov (1)
- Austrija ili Bavarska (2)
- Zagreb, Hrvatska (2)
- Segedin, Mađarska (1)
- Kikinda, Srbija (1)
- nije poznato (7)

Od ukupno 52 primjeraka, 22 (42 %) potječu iz Austrije. Od toga je 12 (23 %) izrađeno u Beču, čiji se citraški utjecaj proširio po cijeloj tadašnjoj Austro-Ugarskoj Monarhiji. Druga po zastupljenosti je Njemačka s 13 instrumenata (25 %). Austrijskog ili bavarskog podrijetla još su dvije citre (4 %). U današnjoj Austriji i Njemačkoj – zemljama u kojima izrada citri bila najrazvijenija – nastala su, dakle, čak 37 zabilježena primjerka (71 %). U Austriji su se najčešće izrađivale citre s hvataljkom, a u Njemačkoj one bez hvataljke. Na području današnje Češke, koja je do kraja Prvog svjetskog rata pripadala Austro-Ugarskoj Monarhiji, nastale su 4 citre (7 %). Dva instrumenta (4 %) domaće provenijencije izrađena su u Zagrebu: jedan u radionici Vilima Tomayja krajem 19. stoljeća (u vrijeme dok je Hrvatska također bila dijelom Austro-Ugarske Monarhije), a drugi u tvornici Franje Schneidera krajem 1920-ih ili tijekom 1930-ih (u vrijeme dok je Hrvatska bila dijelom Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca). Susjedne Mađarska i Srbija prisutne su s po jednim instrumentom (po 2 %).

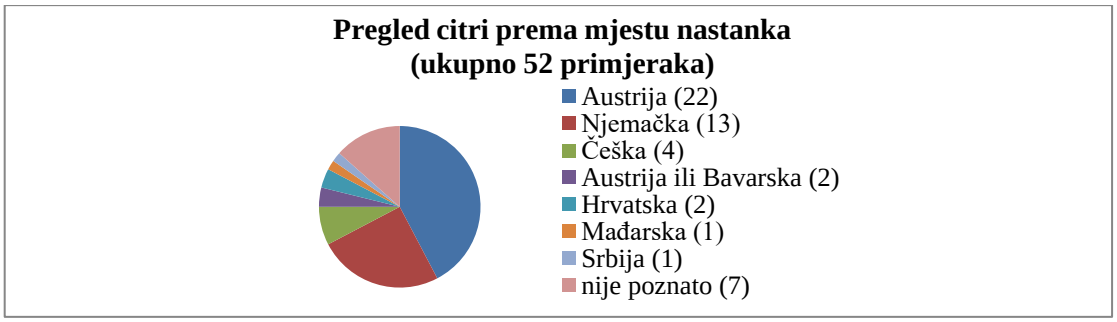

Njihova datacija jasno prati trendove proizvodnje i upotrebe. Iz druge polovice 19. stoljeća, otkad se intenzivnije počelo razvijati sviranje citre u našim krajevima, potječe 12 primjeraka (23 %). Najstarije su dvije citre Antona Kiendla, zabilježene u Gradskom muzeju Varaždin te Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka, nastale oko 1860. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća, kada se citra ubrajala među najpopularnije instrumente kućnog muziciranja širom Hrvatske (što će potvrditi i zastupljenost po muzejima), nastalo je više od polovice (27, odnosno 52 %) zabilježenih primjeraka. Raspadom Austro-Ugarske Monarhije 1918. velik broj citraša amatera, mahom naturaliziranih Austrijanaca i Nijemaca, vratio se u svoju matičnu domovinu, a amaterski glazbeni krugovi počeli su se priklanjati tamburici. Citre su se još izrađivale u međuratnom razdoblju, a potom je i njihovo sviranje polako iščezlo. Iz prve trećine 20. stoljeća datira 13 primjeraka (25 %). Najmlađa je citra Antala Kelemena u Gradskom muzeju Požega iz 1934.

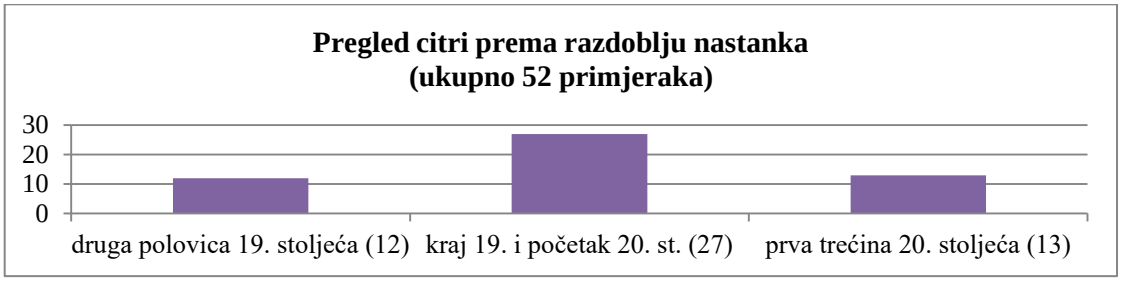

Što se tiče zastupljenosti po muzejima, citre su zabilježene u 24 od 50 muzeja. Najveći broj, ukupno po šest, čuva se u Gradskom muzeju Varaždin (GMV) i Muzeju grada Šibenika (MGŠ). Slijede Muzej Brodskog Posavlja (MBP) i Muzej Slavonije (MSO) s po četiri primjerka. Pokriveno je područje cijele Hrvatske: od Čakovca i Varaždina na sjeveru do Splita, Brača i Hvara na jugu; od Iloka i Vinkovaca na istoku do Pule i Rijeke na zapadu.

Po tri citre čuvaju se u sljedeća tri muzeja (abecedno):

- Gradski muzej Požega (GMP)
- Hrvatski povijesni muzej (HPM)
- Muzej za umjetnost i obrt (MUO)

Po dvije citre čuvaju se u ovih šest muzeja (abecedno):

- Dvor Veliki Tabor (DVT)
- Gradski muzej Križevci (GMKž)
- Gradski muzej Vinkovci (GMVk)
- Muzej grada Zagreba (MGZ)
- Muzej Međimurja Čakovec (MMČ)
- Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka (PPMHP)

Po jedna citra zabilježena je u 11 muzeja (abecedno):

- Gradski muzej i galerija Jastrebarsko (JAS)
- Gradski muzej Karlovac (GMKa)
- Gradski muzej Nova Gradiška (GmNG)
- Hrvatski glazbeni zavod (HGZ)
- Muzej Đakovštine (MĐ)
- Muzej grada Iloka (MGI)
- Muzej grada Splita (MGS)
- Muzej grada Zadra Narodnog muzeja Zadar (MGZ NMZ)
- Muzej otoka Brača (ŠKR)
- Muzej Staroga Grada (STG)
- Povijesni i pomorski muzej Istre (PPMI)

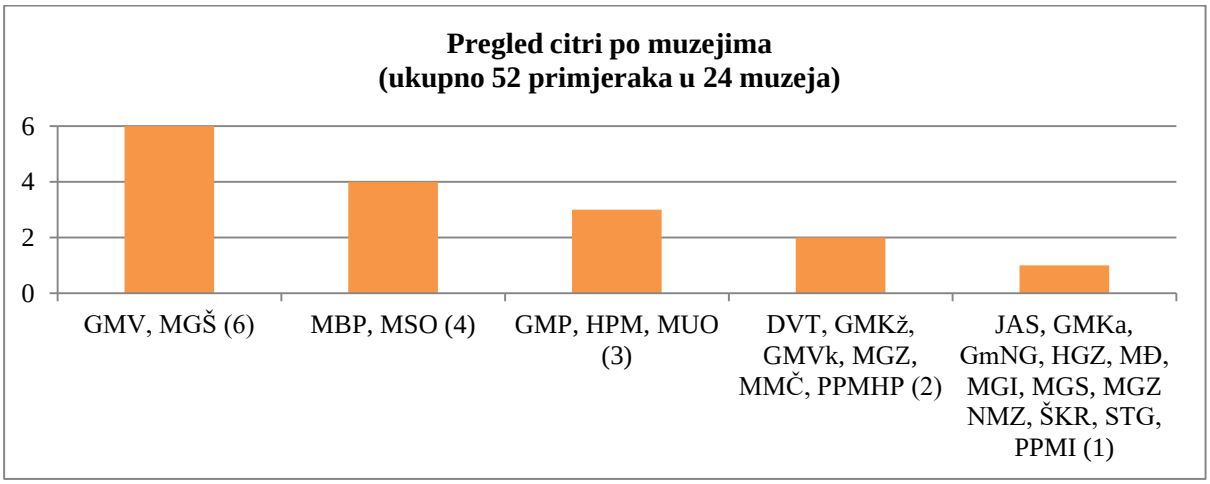

51.9 Udaraljke

U fundusima hrvatskih muzeja čuva se 13 instrumenata iz skupine udaraljki. To je čini najmanjom od svih skupina, a zastupljeni su:

- bubnjevi (6)
  - bubnjevi (3)
  - mali bubnjevi (2)
  - veliki bubanj (1)
- set bubnjeva (2)

- činele (1)
- tirangl (1)
- timpani (1 par)
- metalofon (1)

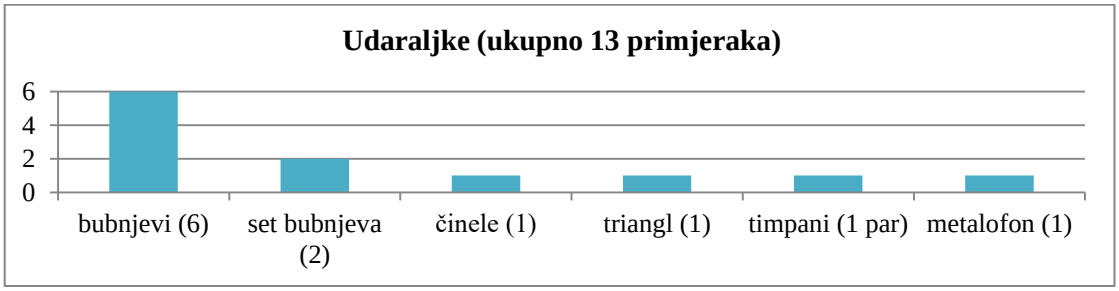

Tri instrumenta koji su označeni samo kao „bubnjevi“ su bubnjevi kakve su u 19. stoljeću najčešće koristile gradske ili vojne straže (bubanj zagrebačke gradske straže u Hrvatskom povijesnom muzeju; bubanj vjerojatno osječke gradske ili vojne straže u Muzeju Slavonije; bubanj francuske vojske u Zavičajnom muzeju Ozalj). Dijelom vojne glazbe možda je bio i mali bubanj u Muzeju Brodskog Posavlja. Neke udaraljke pripadale su limenim i gradskim glazbama (triangl, mali i veliki bubanj u Muzeju grada Pazina; činele u Gradskom muzeju Nova Gradiška). Dva seta bubnjeva – u Hrvatskom glazbenom zavodu i Muzeju grada Šibenika – sastoje se od velikog bubnja, malog bubnja i činela. Osnovna podjela udaraljki je na one s određenom i neodređenom tonskom visinom. Svi spomenuti primjerci – bubnjevi, triangl i činele – pripadaju skupini udaraljki neodređene tonske visine. Iz skupine udaraljki određene tonske visine zabilježena su svega dva predstavnika: par timpana u Hrvatskom glazbenom zavodu i metalofon u Muzeju Slavonije. Prema materijalu udaraljke se dijele na opnozvučne (membranofone), metalozvučne i drvenozvučne. Od zabilježenih primjeraka u prvu se skupinu mogu ubrojiti bubnjevi i timpani; u drugu činele, triangl i metalofon; dok onih iz treće (poput kastanjeta, ksilofona ili marimbe) u hrvatskim muzejima nema.

Devet primjeraka nema signaturu pa nije bilo moguće ustanoviti ime graditelja, radionice ili tvornice iz koje potječu:

- tri bubnja
- jedan set bubnjeva
- veliki bubanj
- triangl
- timpani (1 par)
- metalofon

Preostala četiri primjerka ostvarenja su četiri različita graditelja ili tvornice (detalji u Tablici s popisima instrumenata po vrstama).

Što se tiče mjesta podrijetla, jedan mali bubanj potječe iz radionice Johanna Stowassera u Budimpešti (Mađarska), a drugi iz tvornice *Amati* u Kraslicama (Češka). Bubanj francuske vojske nastao je u Francuskoj. Činele su izrađene u tvornici *Trowa* (*Trommelwaren*) u Weißenfelsu (Njemačka). Set bubnjeva u Hrvatskom glazbenom zavodu sastoji se od bubnjeva *Mesa/Boogie* i činela *Zildjian* iz Sjedinjenih Američkih Država te pedalâ i stalaka *Yamaha* iz Japana. Za ostalih osam primjeraka mjesto nastanka nije poznato.

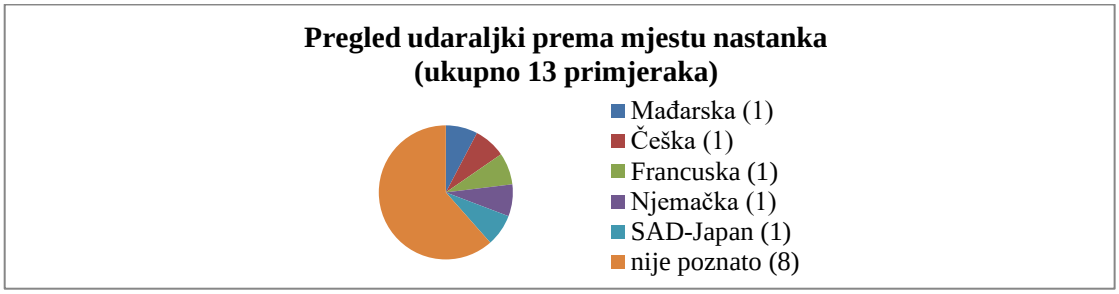

Što se tiče datacije, najstariji instrumenti su tri bubnja gradskih ili vojnih stražâ (23 %), koji potječu iz 19. stoljeća. Najstariji među njima je bubanj francuske vojske u Zavičajom muzeju Ozalj, nastao oko 1800. Iz prve polovice 20. stoljeća datiraju četiri primjerka (30 %), a iz druge polovice 20. stoljeća njih šest (38 %). Najmlađi je set bubnjeva u Hrvatskom glazbenom zavodu, nabavljen za Društveni jazz orkestar Big banda HGZ-a sredinom 1980-ih.

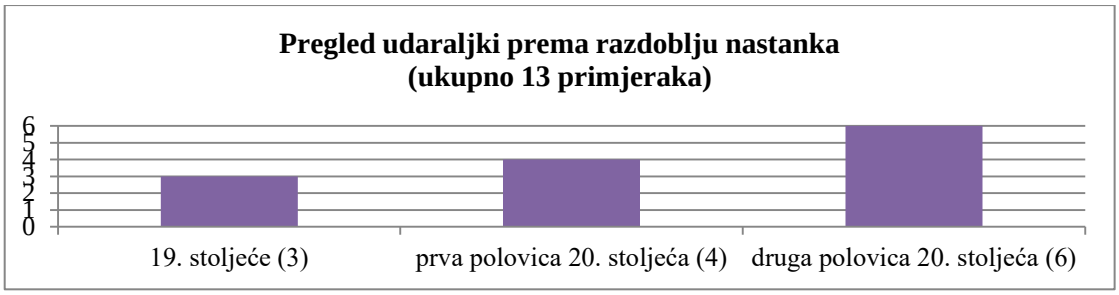

Na temelju iznesenoga možemo zaključiti da su udaraljke u hrvatskim muzejima rijetko zastupljene. Zabilježene su u osam muzeja (uključujući i HGZ). S tri primjerka predvodnici su Muzej grada Pazina (MGP) i Hrvatski glazbeni zavod (HGZ), dok s dva slijedi Muzej Slavonije (MSO).

Po jedan instrument iz skupine udaraljki zabilježen je u sljedećih pet muzeja:

- Hrvatski povijesni muzej (HPM)
- Gradski muzej Nova Gradiška (GmNG)
- Muzej Brodskog Posavlja (MBP)
- Muzej grada Šibenika (MGŠ)
- Zavičajni muzej Ozalj (ZMO)

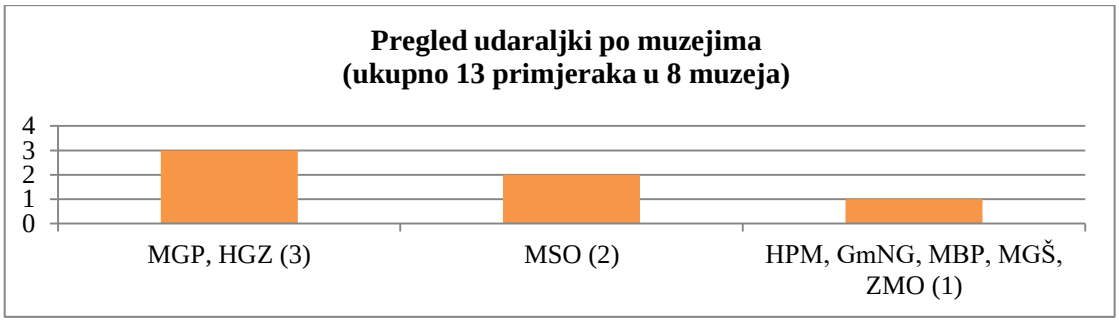

51.10 Idiofoni instrumenti

U fundusu Dvora Veliki Tabor u Desiniću zabilježene su dvije drombulje – samozvučni (idiofoni) instrumenti izrađeni od kovanog željeza. Može se pretpostaviti da ih je izradio nepoznati kovački majstor iz okolice Velikog Tabora. Sasvim su jednostavne izrade i necjelovite. Međutim, s obzirom na to da su nastale krajem 16. ili početkom 17. stoljeća, upravo one predstavljaju najstarije instrumente zabilježene u fundusima hrvatskih muzeja.

51.11 Popis instrumenata umjetničke glazbe nastalih na području Hrvatske

(poredano po vrstama)

Redni broj	**Instrument**	**Graditelj, tvornica ili radionica**	**Mjesto i vrijeme nastanka**	**Muzej**
1.	Fortepijano	Baraga, Giuseppe	Rijeka, oko 1810.	Muzej za umjetnost i obrt
2.	Klavir	Gulić, Franjo	Rijeka, oko 1870.	Gradski muzej Požega
3.	Klavir	Gulić, Franjo	Rijeka, oko 1870.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka
4.	Klavir	Heferer	Zagreb, oko 1900.	Muzej za umjetnost i obrt
5.	Pijanino	Heferer	Zagreb, oko 1900.	Muzej grada Zagreba
6.	Harmonika	Harmonija	Zagreb, oko 1950.	Gradski muzej Vinkovci
7.	Harmonika	Rohrbacher	Osijek, početak 20. stoljeća	Muzej Slavonije
8.	Trieština	Nije poznato	Rijeka, oko 1920.	Muzej grada Šibenika
9.	Signalna truba	Tvornica Franje Schneidera	Zagreb, kraj 1920-ih ili 1930-e	Muzej Valpovštine
10.	Signalna truba	Tvornica Franje Schneidera	Zagreb, kraj 1920-ih ili 1930-e	Muzej grada Trogira
11.	Truba s ventilima	Tvornica Franje Schneidera	Zagreb, 1939.	Zavičajni muzej Biograd na Moru
12.	Bas trombon s ventilima	Tvornica Franje Schneidera	Zagreb, kraj 1920-ih ili 1930-e	Gradski muzej Senj
13.	Violina	Kresnik, Franjo	Rijeka, 1903.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka
14.	Violina	Kresnik, Franjo	Rijeka, 1910.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka
15.	Violina	Kresnik, Franjo	Rijeka, 1912.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka
16.	Violina	Kresnik, Franjo	Rijeka, 1928.	Pomorski i povijesni muzej

				Hrvatskog primorja Rijeka
17.	Violina	Kresnik, Franjo	Rijeka, 1935.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka
18.	Violina	Kresnik, Franjo	Rijeka, 1935.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka
19.	Violina	Kresnik, Franjo	Rijeka, 1935. (?)	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka
20.	Violina	Kresnik, Franjo	Rijeka, 1936.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka
21.	Violina	Kresnik, Franjo	Rijeka, 1940.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka
22.	Violina	Kresnik, Franjo	Rijeka, 1940.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka
23.	Violina	Kresnik, Franjo	Rijeka, 1940.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka
24.	Violina	Penc, Julio	Zagreb, 1930-ih	Hrvatski glazbeni zavod
25.	Violina	Penc, Julio	Zagreb, 1930-ih	Hrvatski glazbeni zavod
26.	Violina	Schneider, Franjo	Zagreb, 1960.	Muzej za umjetnost i obrt
27.	Violina	Tvornica Franje Schneidera	Zagreb, kraj 1920-ih ili 1930-e	Hrvatski glazbeni zavod
28.	Violina	Nije poznato	Krbavica, 1930-ih ili 1940-ih	Muzej Like Gospić
29.	Kontrabas	Sinković, Andrija	Zagreb, oko 1930.	Hrvatski glazbeni zavod
30.	Harfa	Bertolini, Antonio	Dubrovnik, 1790.	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja
31.	Gitara	Bino, Antonio	Dubrovnik, 1828.	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja
32.	Gitara	Fink, Franjo	Zagreb, oko 1850.	Gradski muzej Varaždin
33.	Gitara	Fink, Franjo	Zagreb, 1867.	Muzej za umjetnost i obrt
34.	Mandolina	Köröskényi, Ernest	Zagreb, 1947.	Dvor Veliki Tabor
35.	Mandolina	Muzička naklada	Zagreb, 1970-ih	Zavičajni muzej Biograd na Moru
36.	Mandolina	Muzička naklada	Zagreb, druga polovica 20. stoljeća	Lošinjski muzej
37.	Mandolina	Muzička naklada	Zagreb, druga polovica 20. stoljeća	Lošinjski muzej
38.	Citra	Tomay, Vilim	Zagreb, kraj 19. stoljeća	Hrvatski povijesni muzej
39.	Citra	Tvornica Franje Schneidera	Zagreb, kraj 1920-ih ili 1930-e	Hrvatski povijesni muzej
40.	Drombulja	Nepoznati kovački majstor	Okolica Velikog Tabora, kraj 16. ili početak 17. stoljeća	Dvor Veliki Tabor
41.	Drombulja	Nepoznati kovački majstor	Okolica Velikog Tabora, kraj 16. ili početak 17. stoljeća	Dvor Veliki Tabor

Od 41 instrumenta, 10 je rezultat tvorničke proizvodnje (Tvornica Franje Schneidera, Muzička naklada). Nadalje, 27 instrumenata ostvarenja su 13 različitih graditelja i radionica: Giuseppe Baraga; Franjo Gulić, Heferer; Rohrbacher; Franjo Kresnik; Julio Penc; Franjo Schneider; Andrija Sinković; Antonio Bertolini; Antonio Bino; Franjo Fink; Ernest Köröskényi; Vilim Tomay. Najviše je instrumenata nastalo u Zagrebu (20) i Rijeci (15). U Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka čuva se najviše radova domaćih graditelja: 11 violina Franje Kresnika i klavir Franje Gulića.

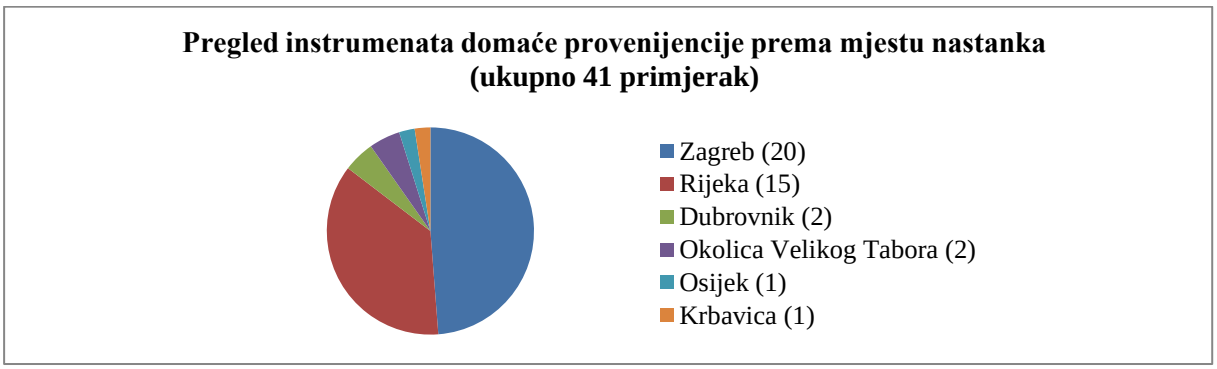

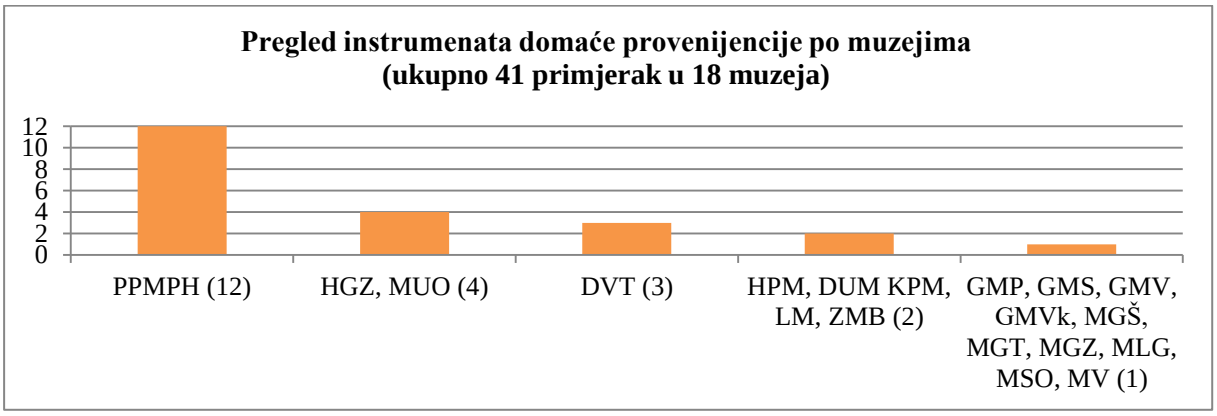

51.12 Broj instrumenata umjetničke glazbe po muzejima

(poredano po zastupljenosti i abecedi)

Redni broj	**Muzej**	**Broj instrumenata umjetničke glazbe**
1.	Muzej za umjetnost i obrt (MUO)	93 (prema katalogu i digitalnom repozitoriju)
2.	Hrvatski glazbeni zavod (HGZ)	51
3.	Muzej Slavonije (MSO)	44
4.	Muzej grada Šibenika (MGŠ)	34
5.	Gradski muzej Varaždin (GMV)	25
6.	Gradski muzej Vinkovci (GMVk)	23
7.	Muzej grada Pazina (MGP)	23
8.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka (PPMHP)	21
9.	Gradski muzej Senj (GMS)	20

10.	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja (DUM KPM)	20
11.	Muzej grada Zagreba (MGZ)	14
12.	Hrvatski povijesni muzej (HPM)	14
13.	Gradski muzej Nova Gradiška (GmNG)	13
14.	Muzej grada Koprivnice (MGKc)	13
15.	Gradski muzej Požega (GMP)	11
16.	Zavičajni muzej Biograd na Moru (ZMB)	9
17.	Zavičajni muzej Slatina (ZMS)	9
18.	Muzej Brodskog Posavlja (MBP)	8
19.	Muzej grada Splita (MGS)	8
20.	Dvor Veliki Tabor (DVT)	7
21.	Muzej Međimurja Čakovec (MMČ)	7
22.	Muzej Valpovštine (MV)	7
23.	Gradski muzej Virovitica (GMVt)	6
24.	Muzej grada Kaštela (KAŠ)	6
25.	Muzej otoka Brača u Škripu (ŠKR)	6
26.	Gradski muzej Križevci (GMKž)	5
27.	Lošinjski muzej (LM)	5
28.	Gradski muzej Drniš (GMD)	4
29.	Muzej grada Trogira (MGT)	4
30.	Muzej grada Zadra Narodnog muzeja Zadar (MGZ NMZ)	4
31.	Povijesni i pomorski muzej Istre (PPMI)	4
32.	Samoborski muzej (SM)	4
33.	Zavičajni muzej Buzet (ZMBtz)	4
34.	Creski muzej (CM)	3
35.	Gradski muzej Karlovac (GMKa)	3
36.	Kulturno-povijesna zbirka Lič (LIČ)	3
37.	Muzej Franje Schneidera (SCHNE)	3
38.	Muzej grada Iloka (MGI)	3
39.	Muzej grada Rijeke (MGR)	3
40.	Muzej Staroga Grada (STG)	3
41.	Zavičajni muzej Ozalj (ZMO)	3
42.	Dvor Trakošćan (DT)	2
43.	Gradski muzej i galerija Jastrebarsko (JAS)	2
44.	Gradski muzej Sisak (GMSk)	2
45.	Muzej Đakovštine (MĐ)	2
46.	Muzej Like Gospić (MLG)	2
47.	Spomen-dom Ivana Matetića Ronjgova (UIMR)	2
48.	Muzej seljačkih buna (MSB)	1
49.	Gradski muzej Korčula (GMKo)	1
50.	Zavičajni muzej Našice (ZMN)	1

SVEUKUPNO: 565 ZABILJEŽENIH INSTRUMENATA UMJETNIČKE GLAZBE

Lokacije u Hrvatskoj na kojima se nalaze muzeji s instrumentima umjetničke glazbe

52. Zaključak

U ovoj disertaciji iznose se rezultati višegodišnjih istraživanja (terenskih od rujna 2016. do veljače 2019.) instrumenata umjetničke glazbe u hrvatskim muzejima. Budući da se ova tema dosada vrlo malo istraživala, ovo je prvi rad koji se njome sustavno bavi. Kako bi se rasvijetlila zadana problematika, kroz četiri glavna dijela disertacije, koji prate četiri geografske cjeline, obrađeno je 50 hrvatskih muzeja i 80 zbirki unutar njih. Prva cjelina – središnja i sjeverozapadna Hrvatska – obuhvaća 17 muzeja: Muzej za umjetnost i obrt; Hrvatski glazbeni zavod; Muzej Franje Schneidera; Muzej grada Zagreba; Hrvatski povijesni muzej; Samoborski muzej; Gradski muzej Varaždin; Dvor Trakošćan; Dvor Veliki Tabor; Muzej seljačkih buna; Muzej Međimurja Čakovec; Gradski muzej i galerija Jastrebarsko; Gradski muzej Karlovac; Zavičajni muzej Ozalj; Gradski muzej Sisak; Gradski muzej Križevci; Muzej grada Koprivnice. Druga cjelina – Slavonija, Baranja i Srijem – uključuje 11 muzeja: Gradski muzej Virovitica; Zavičajni muzej Slatina; Gradski muzej Požega; Gradski muzej Nova Gradiška; Muzej Brodskog Posavlja; Zavičajni muzej Našice; Muzej Đakovštine; Muzej Valpovštine; Muzej Slavonije; Gradski muzej Vinkovci; Muzej grada Iloka. Treća cjelina – Dalmacija – obrađuje 11 muzeja: Muzej grada Zadra Narodnog muzeja Zadar; Zavičajni muzej Biograd na Moru; Muzej grada Šibenika; Gradski muzej Drniš; Muzej grada Trogira; Muzej grada Kaštela; Muzej grada Splita; Muzej otoka Brača; Muzej Staroga Grada; Gradski muzej Korčula; Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja. Četvrta cjelina – Lika, Kvarner i Istra – bavi se s 11 muzeja: Muzej Like Gospić; Gradski muzej Senj; Kulturno-povijesna zbirka Lič; Povijesni i pomorski muzej Hrvatskog primorja Rijeka; Muzej grada Rijeke; Spomen-dom Ivan Matetić Ronjgov; Creski muzej; Lošinjski muzej; Muzej grada Pazina; Zavičajni muzej Buzet; Pomorski i povijesni muzej Istre. Općenito govoreći, prve dvije regije (kontinentalna Hrvatska) bogatije su građom koja se obrađivala, uz dulju tradiciju njezina sakupljanja. Sve četiri regije, međutim, svjedoče o široko razgranatoj mreži većih ili manjih urbanih središta u Hrvatskoj u kojima se umjetnička glazba njegovala, a glazbeni su instrumenti ostali sačuvani.

Ovim je istraživanjem zabilježena opsežna količina od 565 instrumenata umjetničke glazbe. Najveći dio zbirki u kojima se čuvaju instrumenti nalazi se u umjetničkim, gradskim i zavičajnim muzejima. Zbirka glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu najveća je i najznačajnija takva zbirka u Hrvatskoj. Hrvatski glazbeni zavod (po pitanju instrumenata umjetničke glazbe povezan s MUO) i Muzej Slavonije u Osijeku također imaju veće zbirke glazbenih instrumenata. Od ukupno 565 zabilježena instrumenta, u ove tri institucije čuva se njih 188 (93 + 51 + 44), što čini trećinu od ukupnog broja (33 %).

Izdvojene glazbene zbirke (ili zbirke muzikalija ili predmeta iz glazbenog života) postoje u ovih jedanaest muzeja (abecedno): Gradskom muzeju Korčula, Gradskom muzeju Požega, Gradskom muzeju Nova Gradiška, Gradskom muzeju Varaždin, Muzeju grada Pazina, Muzeju grada Rijeke, Muzeju grada Šibenika, Muzeju grada Zagreba (zbirka u osnutku), Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka, Zavičajnom muzeju Biograd na Moru te Zavičajnom muzeju Buzet. U njima se čuva 158 primjeraka (28 %). U ostalim su slučajevima pojedinačni primjerci, manje ili veće skupine glazbenih instrumenata (ukupno 219, odnosno 39 %) dio kulturnih, umjetničkih, povijesnih, memorijalnih, biografskih, sakralnih, etnografskih ili tehničkih zbirki. Iako su instrumenti kao i drugi aspekti kulturnog i glazbenog života podložni promjenama, nestajanjima i uništavanjima, treba priznati da su u hrvatskim muzejima – promatrano u cjelini – u značajnom broju ipak sačuvani. U muzej su dospjeli zahvaljujući otkupima i donacijama, a njihova upotrebna vrijednost često prevladava u odnosu na umjetničku. Ovaj rad snažno nastoji potaknuti da se u muzejima razvije veća svijest o značenju starih instrumenata za hrvatsku kulturu te da ih se nastavi sakupljati u što većem broju. Istaknimo da su zagrebački muzeji u snažnom potresu koji je zadesio Zagreb 22. ožujka 2020. pretrpili veliku štetu, no glazbeni instrumenti nisu stradali.[1993]

Građa predstavljena i obrađena u ovoj disertaciji može se promatrati kao poticaj i polazište za daljnja proučavanja primarnih glazbenih izvora u različitim dijelovima Hrvatske. Što se tiče istraživanja instrumenata umjetničke glazbe, idući korak moglo bi biti istraživanje u glazbenim školama, muzičkim i umjetničkim akademijama, koncertnim i kazališnim dvoranama te drugim javnim institucijama, potom privatnim zbirkama, kao i zbirkama i riznicama vjerskih zajednica. Što se tiče muzeja, u njima bi se moglo poduzeti sustavno istraživanje tradicijskih glazbala, koja su u ovome radu – gdje je bilo moguće – pobrojana u Tablici s popisima instrumenata po muzejima.[1994] Također bi se moglo poduzeti daljnje popisivanje muzikalija u hrvatskim muzejima po uzoru na dosad načinjene kataloge.[1995]

[1993] Stanje u Muzeju za umjetnost i obrt još nije poznato jer je onemogućen ulazak u prostore muzeja i depoe.

[1994] Kao poticaj za to mogu poslužiti ovi radovi: Željka PETROVIĆ OSMAK: *Zbirka glazbala*, Etnografski muzej, Zagreb 2014; Ljubica GLIGOREVIĆ: Tradicijska glazbala Etnološkog odjela [presavitak], Gradski muzej Vinkovci, Vinkovci 2017; Jasenka LULIĆ ŠTORIĆ: *Glazbeno plesni folklor sjeverne Dalmacije*, Narodni muzej Zadar, Zadar 2007; Silvio BRAICA (ur.): *Hrvatska tradicijska glazbala u Etnografskom muzeju u Splitu*, Etnografski muzej Split, Split 2000. Usp. i Istarski tradicijski instrumenti online, http://www.iti.museum.com.

[1995] Kronološki navedimo neke: Ladislav ŠABAN – Zdravko BLAŽEKOVIĆ: Izvještaj o dvogodišnjem sređivanju triju glazbenih zbirki u Osijeku i o pregledu glazbenih rukopisa i knjiga u franjevačkim samostanima u Slavoniji i Srijemu, *Arti musices*, 11 (1980) 1, 47-95; Zdravko BLAŽEKOVIĆ: *Katalozi muzikalija u Historijskom arhivu i Muzeju grada Dubrovnika*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za muzikološka istraživanja, Zagreb 1988; Stanislav TUKSAR: *Katalog muzikalija u Muzeju grada Splita*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1989; Tanja DEVČIĆ: *Katalog muzikalija u arhivu Gradskog muzeja Bjelovar: ostavština Glazbenog društva*, Muzička akademija u Zagrebu, Zagreb 2001. (diplomski rad pohranjen u knjižnici Muzičke akademije u Zagrebu); Marija HAJDIĆ: *Popis muzikalija u*

Gradski muzej Varaždin, Gradski muzej Požega, Muzej grada Pazina, Muzej grada Šibenika, Muzej grada Zagreba te Povijesni i pomorski muzej Hrvatskog primorja Rijeka neki su od muzeja u kojima se čuvaju muzikalije.

Uz instrumente i muzikalije, u muzejima se često čuva i druga građa važna za proučavanje glazbene kulture određenog područja poput ostavština pjevačkih društava (npr. Hrvatskog pjevačkog društva Zrinski u Zavičajnom muzeju Slatina), plemićkih obitelji (npr. Pejačević u Zavičajnom muzeju Našice) ili istaknutih pojedinaca (npr. Margite i Rudolfa Matza u Muzeju grada Zagreba; Ferde Livadića u Samoborskom muzeju; Josipa Štolcera Slavenskog u Muzeju Međimurja Čakovec; Milka Kelemena u Zavičajnom muzeju Slatina; Franje Kresnika u Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka; Ivana Matetića Ronjgova u Spomen-domu Ivan Matetić Ronjgov). Ta je građa (knjige o glazbi, koncertni plakati, programi, pisma, fotografije) usputno spomenuta uz instrumente koji su ranije bili upravo u njihovu vlasništvu. Muzeji nude i mogućnost istraživanja uređaja za snimanje (gramofoni, radio-aparati) i reprodukciju zvuka (gramofonske ploče, audio kasete). Glazbena građa tek je mali dio onoga što hrvatski muzeji čuvaju u svojim fundusima te predstavljaju dragocjene izvore za različita muzikološka i kulturološka istraživanja.

Ovdje poduzetim istraživanjima ustanovljeno je da su instrumenti u hrvatskim muzejima velikim dijelom smješteni u depoima, a ne u stalnim postavima ili na izložbama. Na taj je način ovakvo bogatstvo sakupljene i sačuvane građe javnosti posve „nevidljivo“ i nedostupno. Ovo se u prvome redu odnosi na muzeje koji imaju zaokružen fundus instrumenata, ali mali broj njih izloženih: Muzej za umjetnost i obrt (u stalnom postavu samo je jedna harfa); Hrvatski glazbeni zavod („vidljivo“ i „čujno“ blago su tri klavira koji ga prvenstveno određuju kao koncertni prostor); Gradski muzej Varaždin (izloženi su povijesni klavir i pozitiv); Muzej Slavonije (u privremenom stalnom postavu samo je jedan klavir); Muzej grada Šibenika (u stalnom postavu također je samo jedan klavir). Kao pozitivne primjere u izlaganju instrumenata možemo izdvojiti ove muzeje: Gradski muzej Samobor, Dvor Trakošćan, Gradski muzej Virovitica, Zavičajni muzej Slatina, Zavičajni muzej Našice, Muzej Staroga Grada i Gradski muzej Korčula. U njima su – iako malobrojni – prema razrađenim koncepcijama gotovo svi instrumenti pronašli svoje mjesto u stalnome postavu. U

Muzeju grada Korčule, Korčula 2001, rukopis u Gradskom muzeju Korčula; Tea BLAGAIĆ JANUŠKA: *Muzikalije iz fundusa Muzeja grada Splita*, Muzej grada Splita, Split 2015. U RISM (*Répertoire International des Sources Musicales*, tj. Međunarodni repertoar glazbenih izvora) online katalog za sada su uključene muzikalije iz sljedećih hrvatskih muzeja (abecedno): Dubrovački muzeji (RISM sigla HR-Dm), Gradski muzej u Bjelovaru (HR-BJm), Muzej grada Koprivnice (HR-KPm), Muzej grada Splita (HR-Sm), Muzej Slavonije u Osijeku (HR-OSm, Zbirka Prandau) i Zavičajni muzej Poreštine (HR-PORzm). Usp. RISM – Répertoire International des Sources Musicales, http://www.rism.info/index.php?id=31&L=0. Pristup: studeni 2019.

Muzeju grada Pazina deset instrumenata je od 2017. predstavljeno na izložbi *Sve naše zbirke: u susret stalnom postavu* autorice Marije Ivetić. Na pitanje postavljeno u uvodnom dijelu jesu li glazbeni instrumenti u hrvatskim muzejima vidljivi ili nevidljivi dijelovi hrvatske kulture u načelu možemo odgovoriti da su vidljivi tek malim, za sada nedovoljnim udjelom. Ipak, u većini muzeja jasna su nastojanja da se takvo stanje popravi, a u nekima su poduzete i konkretne akcije. Upravo je ovaj rad doprinos osvjetljavanju toga „skrivenog" i nedostupnog blaga s prijedlozima za njegovo predstavljanje i upotrebu.

Premda se primjerci koji su dobro očuvani u načelu mogu izložiti, preduvjet za njihovo pravo predstavljanje je restauracija. Do sada su se u tome istaknuli: Gradski muzej Varaždin (restaurirani povijesni klavir, pozitiv, gitarska lutnja i dječja citra, a još je jedan povijesni klavir u postupku restauracije); Dvor Trakošćan (restauriran povijesni klavir); Gradski muzej Križevci (restaurirani stolni klavir i klavir); Zavičajni muzej Našice (restauriran klavir); Muzej otoka Brača (restauriran stolni klavir); Gradski muzej Korčula (restauriran povijesni klavir); Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja (restaurirani fortepijano i harfa, konzervirana gitara). Može se primijetiti da je ovakav postupak za sada više iznimka nego pravilo te u odnosu na ukupan broj instrumenata rijetkost rezervirana za naročito vrijedne primjerke. Međutim, instrumenata kojima je stručna intervencija nužna ima još mnogo. Premda su u pitanju zahtjevni, dugotrajni i skupi procesi, nadajmo se da će u budućnosti oštećenih i necjelovitih instrumenata u hrvatskim muzejima biti manje, a obnovljenih i onih u postupku obnove više. U Samoborskom muzeju napokon treba u potpunosti i do kraja restaurirati povijesni klavir, kod kojeg je do sada svaka sljedeća faza najprije podrazumijevala saniranje štete nastale zbog nedostatnog održavanja u međuvremenu. U Muzeju grada Šibenika treba dovršiti restauraciju povijesnih klavira koju je 1960-ih započeo Božidar Grga ili odlučiti da se s njom krene ispočetka. Muzej Slavonije s problemima restauracije glazbenih instrumenata tek se treba uhvatiti u koštac.

Prilikom restauracije suradnja među stručnjacima iz različitih područja – muzeolozima, muzikolozima, restauratorima, konzervatorima, stručnjacima za drvo, papir i metal, graditeljima glazbenih instrumenata, povjesničarima umjetnosti – mora biti imperativ. Da restauracija itekako ima smisla potvrđuje činjenica da se na restauriranim instrumentima s tipkama u muzejima doista svira. Muzeji koji u njihovu predstavljanju i uporabljivosti prednjače su Gradski muzej Varaždin, Zavičajni muzej Našice i Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja, u kojima su važna karika koncertnog života. Za gudačke instrumente uzoran je primjer Zbirka Kresnik Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka.

Kresnikove violine redovito se održavaju te predstavljaju na koncertima, glazbeno-edukativnim manifestacijama i izložbama.

Na ovom se mjestu valja osvrnuti na upotrebu muzejskih instrumenata. Zvuk koji instrument stvara njegova je najvažnija estetska komponenta. Ako ga ne možemo čuti, naš će doživljaj instrumenta biti nepotpun, a njegova uloga dokumenta vremena bit će samo djelomično ispunjena. Stoga se nameće pitanje zašto se na instrumentu koji je dio neke muzejske zbirke ne bi sviralo. Adekvatnim sviranjem, uostalom, održava se kvaliteta instrumenta. Za većinu predmeta u muzejima nedvojbeno je da se neće rabiti kako bi ispunili primarnu svrhu svog nastanka već će biti konzervirani kako su zatečeni. Kad se govori o instrumentima, situacija je ipak drugačija jer iz fizičke interakcije proizlazi nova dimenzija umjetničke vrijednosti koja inače ostaje posve nepoznata. Stoga predstavljanje instrumenata u muzejima nameće niz pitanja na koja nije moguće pružiti jednoznačan ni konačan odgovor.

Muzejima je povjerena briga o materijalnom integritetu instrumenata kako bi ostali sačuvani za budućnost. Ujedno imaju zadaću učiniti instrumente, uključujući i njihove nematerijalne sadržaje, javno dostupne i prisutne u sadašnjosti. Postoje različite mogućosti predstavljanja instrumenata iz muzejskih zbirki: od isključivo vizualne prezentacije, u kojoj se saznanja temelje na promatranju i proučavanju do potpunog ustupanja instrumenata za nastupe. Na nekim je instrumentima prihvatljivo dopustiti sviranje, a da se ne kompromitira obveza muzeja da ih čuva. U suprotnome, bio bi izgubljen velik dio glazbenog iskustva te mogućnost edukacije i istraživanja. No, treba imati na umu da su muzejski instrumenti neobnovljivi kulturni resursi koji će se izgubiti ako nekontrolirana želja za sviranjem postane primarna u odnosu na potrebu za očuvanjem. Neki su oblici intervencije, kao što je restauracija, gotovo uvijek potrebni i poželjni, a zadaća je muzeja pomiriti proturječnosti i odrediti politiku ustanove vezanu uz predstavljanje muzejskih instrumenata. ICOM (eng. *International Council of Museums*, odnosno Međunarodnog savjeta za muzeje) je osamdesetih godina prošlog stoljeća dao smjernice o dostupnosti instrumenata u javnim zbirkama. Dok se s jedne strane zastupa ograničena upotreba instrumenata, s druge se strane smatra da muzejske instrumente treba održavati u stanju da se na njima može svirati. Aktualna preporuka ICOM-a je da se na instrumentima iz muzejskih zbirki ne svira ako je motiv znatiželja ili osobni užitak. Ipak, s obzirom na to da postoje i drugi povodi za sviranje (npr. obljetnički, edukativni, vezani uz izložbe), preporučuje se da sviranje bude pod

nadzorom kustosa i za širu publiku.[1996] Muzej mora unaprijed jasno odrediti koji je pristup za određeni instrument najadekvatniji: 1) konzerviranje i restauriranje izvornih dijelova tako da se sačuvaju izvorni podaci o instrumentu; 2) rekonstrukcija dijelova koji nedostaju tako da se instrument vrati u funkciju i svirno stanje; 3) kompromisno rješenje između tzv. muzejske restauracije, kojoj je cilj sačuvati izvorne podatke bez obzira hoće li se na instrumentu moći svirati, te želje da ga se ipak osposobi za muziciranje.

Digitalizacija glazbenih instrumenata opsežan je posao, ali pruža dodatne mogućnosti za njihovo predstavljanje i istraživanje na način koji je bio nezamisliv do kraja 20. stoljeća. Premda je – kao i restauracija – složena i financijski zahtjevna, kasnije se višestruko isplati jer donosi dragocjene izvore podataka, proširuje dostupnost zbirke, naglašava njezinu povijesnu i kulturnu vrijednost te je čuva od zaborava. Digitalizacija glazbenih instrumenata također je nešto s čime se hrvatski muzeji trebaju ozbiljnije (početi) baviti. Niti jedan instrument iz nekog hrvatskog muzeja nije uključen u MIMO (eng. *Musical Instrument Museums Online,* odnosno Online muzej glazbenih instrumenata, najveću svjetsku bazu podataka o glazbenim instrumentima u javnim zbirkama). Digitalizacija instrumenata počiva na nekoliko vrijednih, ali još uvijek sporadičnih primjera. Pionirski projekt izvrsne koncepcije i realizacije predstavlja digitalizacija Zbirke glazbenih automata Ivana Gerersdorfera Muzeja grada Zagreba, koja je napravljena 2007. zalaganjem Maje Šojat-Bikić. Još jednim dobrim primjerom može se pohvaliti Muzej Međimurja Čakovec, u kojem je 2017. na temelju digitalizirane građe iz Memorijalne zbirke Slavenski kreirana virtualna izložba *Vrag vas skeljil Međimurci, idemo pljesat!* autorice Maše Hrustek Sobočan. Digitalizaciju Zbirke Kresnik Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka kontinuirano provodi Tamara Mataija. Zbirka glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt od 2014. uključena je u digitalni repozitorij preko mreže *Athena Plus*. Međutim, u njemu su zastupljeni samo primjerci koji su u vlasništvu MUO-a, ne i oni HGZ-a koji su tamo na pohrani što je stvar dogovora dviju institucija, odnosno u ovom slučaju njegova izostanka. Metapodaci su manjkavi i neujednačeni, a poneki opisi predmeta u čudni, krivi, neusklađeni sa stručnom terminologijom i zapravo ne znače ništa.[1997] Drugi primjeri digitalizacije instrumenata

[1996] O toj temi up. Alfred BERNER – John Henry VAN DER MEER – Genevive THIBAULT: *Preservation and Restoration of Musical Instruments: Provisional Recommendations*, International Council of Museums, Pariz 1967.

[1997] Npr. kod violine MUO 10186 je navedeno (kurzvi sa sumnjivim dijelovima i netočnim nazivima V. V.): „Zanimljivo izrađeno dno i *pobočne plohe* koje su od *javorine*. Kod glasnjače (smrekovo drvo) osobito je zanimljiv *vratni zaobljeni donji spoj* s *pobočnim plohama*. Vrat je ponešto nesimetrično postavljen.“ Kod violine MUO 8837 stoji (kurzivi V. V.): „Violina je izduženog, arhaičnog oblika s neznatno uleknutim srednjim dijelom i prema modernim razmjerima s ponešto nepravilno postavljenim *F ključevima*. Na *licu i naličju* posve uz rub korpusa instrumenta *teče intarzirana crna pruga*. Od originalne prvotne violine ostao je samo trup, dok su puž,

umjetničke glazbe u hrvatskim muzejima nisu zabilježeni, a njihove virtualne izložbe su *terra incognita*.[1998] Nije rijetkost da u nekim muzejima fotodokumentacije instrumenata nema, a ona koja postoji nije adekvatna za digitalizaciju. Prilikom istraživanja u Kulturno-povijesnom muzeju Dubrovačkih muzeja u siječnju 2018., muzejski fotograf Božidar Gjukić kvalitetno je i detaljno snimio glazbene instrumente (za fortepijano je fotodokumentacija postojala od ranije). S obzirom na to da su muzejski obrađeni, a u ovome radu još i detaljnije istraženi, nema prepreka da se čim prije ne napravi njihova digitalna zbirka. S obzirom na količinu i raznovrsnost instrumenata koje čuvaju, Gradski muzej Varaždin i Muzej Slavonije trebali bi biti među budućim predvodnicima njihove digitalizacije. U svemu ovome upravo znanstveni doprinos ovog rada može imati višestruku primjenu: kao poticaj i pomoć u vrednovanju, konzerviranju, restauraciji, digitalizaciji i predstavljanju instrumenata.

U ovoj doktorskoj disertaciji ispunjeni su svi zadani ciljevi istraživanja: određene su vrste instrumenata, graditelji (osim kod onih koji nemaju signaturu), gradbeno-oblikovne karakteristike te postojeće stanje. Istraživanjem su otkrivene pojedinosti vezane uz njihov razvojni put, zakoni gradnje, kao i materijalne prilike, nastojanja i ukusi određene sredine, pojedinca (vlasnika) i/ili skupine. Prikupljena građa strukturirana je na pregledan način. Dva poveća tablična priloga – Popisi instrumenata po vrstama i Popisi instrumenata po muzejima – imaju dvojaku funkciju. Oni su s jedne strane rezultat iscrpnog terenskog rada na evidentiranju instrumenata čime je po prvi puta objelodanjen njihov broj, zastupljenost po muzejima i pregled po vrstama. S druge strane, služili su kao polazište za prvi dio radnje, odnosno poglavlja u kojima se analiziraju te smještaju u glazbeno-kulturni, povijesni i društveni kontekst. Osnovna je teza rada da se instrumente, sa stajališta muzikologije, može smatrati jednima od ključnih primarnih izvora u proučavanju glazbene kulture određenog područja. Na temelju pregledavanja instrumenata, polaznih indikacija iz muzeja te kontakata s nadležnim zaposlenicima, poduzeta su daljnja istraživanja povijesti i konteksta njihove

---

vrat i hvataljka (*Griffbrett*) nadomješteni najvjerojatnije u 18. st. U isto je vrijeme violina popravljana od ruke vrsnog majstora, koji je manjkavu gornju dasku upotpunio kod desnog *F ključa*, a ispod nje *podmetnuo nešto deblju jelovu dasku*. *Skambić* i kobilica su novi. *Violina ima zvuk viole*." Za lutnju ud MUO 12576 piše: „Inačica arapskog uda, sa znimljivim porijekom. Napravljen od drveta." O porijeklu se dalje ništa ne navodi (priča je rekonstraurana u ovome radu), a pravo je pitanje od čega bi lutnja mogla biti napravljena nego od drva (tal. *liuto* < starotal. *leuto* < starofranc. *leüt* < arap. *al-'ūd:* drvo). Muzički automat u obliku harmonija MUO 29891/1 zapravo je automat za sviranje klavira i ima svoje ime – fonola.

[1998] Što se tiče tradicijskih instrumenata, istaknimo dva uzorna projekta. Prvi je *Glazbala u Etnografskom muzeju u Zagrebu* (http://glazbala.emz.hr/hr) autorice Željke Petrović Osmak, u koji su uključena aerofona, idiofona, kordofona i membranofona glazbala iz Zbirke glazbala Etnografskog muzeja u Zagrebu. Izložba je dvojezična (na hrvatskom i engleskom jeziku). Drugi projekt je virtualna platforma *Istarski tradicijski instrumenti online* (http://www.iti-museum.com). U nju je uključena građa iz Etnografskog muzeja Istre u Pazinu, Narodnog muzeja Labin, Zavičajnog muzeja Poreštine, Civico Museo Teatrale Carlo Schmidl u Trstu, Zavičajnog muzeja Buzet, Instituta za Etnologiju i folkloristiku u Zagrebu, Etnografskog muzeja u Zagrebu te mihovi i mišnice s otoka Cresa i Lošinja. Platforma je trojezična (na hrvatskom, talijanskom i engleskom jeziku).

uporabe. Postojeći su podaci prošireni novim činjenicama i spoznajama, kao i mogućnostima za novim interpretacijama. Netočni podaci iz muzeja su korigirani, a ostali su uz konzultacije sa stručnom literaturom preispitani i iscrpno dopunjeni. Model obrade muzeja i opisa instrumenata dosljedno se primjenjivao, a po potrebi proširio i prilagodio konkretnom slučaju i njegovoj problematici. Uspoređena je i povezana slična građa zabilježena u različitim hrvatskim muzejima. Gdje god je bilo moguće, glazbala na domaćem terenu uspoređena su s onima iz fundusa inozemnih muzeja i zbirki. Premda u Hrvatskoj (još uvijek) ne postoji muzej glazbenih instrumenata, pojedini primjerci iz domaćih fundusa – u prvome redu oni koji su restaurirani – nimalo ne zaostaju za onima u najuglednijim inozemnim ustanovama.

Osobita je pažnja posvećena historijatu, odnosno životu instrumenata prije pohrane u muzej. Istraženo je otkuda su nabavljani, tko je na njima muzicirao, kakvu je glazbenu naobrazbu imao, kakav se repertoar mogao izvoditi, kao i veze s drugim primarnim izvorima (muzikalijama). Neki su instrumenti bili u vlasništvu plemićkih obitelji, koje su si zahvaljujući povoljnim materijalnim prilikama mogle priuštiti posebno kvalitetne primjerke.[1999] Tako su, primjerice, u dvorcu Trakošćan sačuvana dva instrumenta s tipkama koja su pripadala plemićkoj obitelji Drašković. Povijesni klavir Conrada Grafa, jednog od najuglednijih bečkih graditelja svoga vremena, predstavljao je osobito skupocjeni primjerak. Na klaviru Leopolda Rotta mogla je muzicirati slikarica i glazbenica Julijana (Julija) Erdödy Drašković. Njezin brat bio je grof Stjepan IV. Erdödy, vlasnik dvorca u Jastrebarskom. Iz ostavštine ove plemićke obitelji u Muzeju za umjetnost i obrt čuvaju se dvije blokflaute, flageolet i tri signalne trube, a u Gradskom muzeju i galeriji Jastrebarsko citra. Nadalje, dio instrumenata bio je u vlasništvu niza istaknutih ličnosti iz hrvatskog kulturnog, umjetničkog i društvenog života, potvrđujući da je glazba u njihovu životu imala važnu ulogu. Ako i nisu bili profesionalni glazbenici, svi su redom bili intelektualci koji su se odlikovali širokim spektrom znanja i obrazovanja te naklonošću prema umjetnosti i kulturi.[2000] Imali su istančan

[1999] Među takve plemićke obitelji ubrajaju se (abecedno): Bombelles, Drašković, Erdödy, Jelačić Bužimski, Lantana, Mitis, Normann-Ehrenfels, Ohmučević Bizzaro, Ožegović (?), Pejačević, Pucić-Sorkočević (?).

[2000] Među njih se ubrajaju (abecedno prema prezimenu): književnik Milan Begović; pokretači glazbenog života Korčule Ivan i Stjepan Boschi; pravnik Frano Dražić; orguljar Josip Erhatić (?); svećenik i glazbenik Slavoljub Fink; urarski majstor Ivan Gerersdorfer; zborovođa Antun Gjivanović; urar Karlo Gjurašić; povjesničar umjetnosti i muzealac Božo Glavić; skladatelj Ivan Glibotić; pijanistica Anka Gvozdanović; liječnik Josip Hegedušić; oftalmolog Kurt Hühn; violinist Václav Huml; liječnica Ana Jakša; pravnik Petar Kamber; skladatelj Milko Kelemen; entomolog i muzealac Franjo Košćec; kolekcionar Velimir Kraker; glumica Jagoda Kralj Novak; violinist i skladatelj Franjo Krežma; glumica Bela Krleža; etnomuzikolog i glazbeni povjesničar Franjo Kuhač; publicist Božidar Kukuljević Sakcinski; skladatelj Ferdo Livadić; violinist Radovan Lorković; operni pjevač Miroslav Lunzer; slikar Fedor Malančec; književnik Simo Matavulj; čembalistica i glazbena pedagoginja Margita Matz; violončelist, skladatelj i glazbeni pedagog Rudolf Matz; nastavnik povijesti i zemljopisa Mirko Momirović; violinist Tonko Ninić; skladatelj Krsto Odak; violončelist Ivan Oertl; književnica Slava Ogrizović; gitarist i skladatelj Ivan Padovec; trgovac Petar Peleš; dirigent Viktor Quinz; kiparica Ema Siebenschein; pjesnik

ukus pa ti instrumenti kvalitetom ne zaostaju za onima koje su nabavljali plemići. Napokon, dio instrumenata bio je u vlasništvu „nepoznatih“ pojedinaca, koji nisu bili dijelom javnog života, ali su također bili ljubitelji umjetnosti i kulture. Slično kao i kod prethodne skupine, tim je instrumentima zajedničko da pokazuju kolika je bila važnost glazbenika amatera i kućnog muziciranja jer su se upravo u tom kontekstu upotrebljavali prije pohrane u muzej. Razgovarajući s prijašnjim vlasnicima, njihovim rođacima ili potomcima, mnoge sam takve povijesti rekonstruirala, zapisala i na taj način sačuvala od zaborava.

U pojedinim je slučajevima – ne samo što se tiče smještaja i stanja, nego i nepostojanja dokumentacije i podataka – građa zatečena u stanju kaosa u koji je trebalo uvesti red. Konkretan rezultat provedenog rada svakako je sređeno i usustavljeno stanje vezano uz instrumente umjetničke glazbe u hrvatskim muzejima. Predmeti, koji su u muzejima često „slučajna“ i s nepravom zapostavljena građa, pokazali su se itekako slojevitima i zanimljivima za istraživanje. Naime, oni su mnogo više od predmeta. U prvome redu, oni su putnici koji su iz domaćih ili stranih radionica dospjeli do svojih svirača, a kasnije i muzeja. Oni su izvori, štoviše jedni od ključnih primarnih izvora u proučavanju glazbene kulture određenog područja. Istraživanje instrumenata u hrvatskim muzejima prilog je istraživanju primarnih glazbenih izvora i hrvatske glazbene kulture, a svaka pojedina lokacija proširuje spoznaju o tome koliko je glazba bila prisutna i u svakodnevnom životu i u posebnim prilikama. Kao što je pokazao ovaj rad, glazbeni se instrumenti – iako su njegov sastavni dio – mogu uspješno odvojiti od povijesti glazbenog života nekoga grada i samostalno razmatrati. Kad im se pridoda i sadržaj glazbovanja na pojedinim lokacijama i u konkretnim slučajevima, dakle podaci o glazbenicima, repertoaru i recepciji, dobiva se cjelovita slika glazbene kulture. Napokon, glazbeni instrumenti svjedoci su bogate i razvijene hrvatske glazbene kulture, čija slojevitost proizlazi iz višestoljetno njegovanog i širokim utjecajima prožetog tradicijskog, crkvenog i umjetničkog muziciranja. Oni su čvrsta spona između Hrvatske i Europe, minulih vremena i sadašnjosti. Dokazuju i potvrđuju njezin kontinuitet, kao i uključenost hrvatskih izvora u srednjoeuropske, zapadnoeuropske i mediteranske glazbeno-kulturne krugove. Pod njihovim utjecajima i međusobnim prožimanjima oblikovala se domaća sredina. U tome se ogleda i aktualnost ovdje predstavljenog istraživanja, u kojem su instrumenti umjetničke glazbe u hrvatskim muzejima po prvi puta sustavno analizirani na znanstveni način, u muzikološkom i kulturološkom kontekstu.

---

i konzervator Mirko Slade-Šilović; književnica Višnja Stahuljak Chytil; pjevač Karlo Stephany; muzikolog Josip Široki Baček; liječnik Henrik Šoulavy; skladatelj Josip Štolcer Slavenski; liječnik Ante Švalba; etnolog i muzeolog Zvonimir Toldi; sopranistica Dora Trojanović; zborovođa Josip Vanjek; liječnik Milan Žepić.

53. Odabrane fotografije instrumenata

Fotografija 1: Fortepijano (DUM KPM VR-57), Anton Walter, Beč, oko 1790. Zbirka varia Kulturno-povijesnog muzeja Dubrovačkih muzeja. Fotografija je u vlasništu Kulturno-povijesnog muzeja Dubrovačkih muzeja.[2001]

Fotografija 2: Stolni klavir (MGS-5084), Thomas Tomkison, London, 1809. ili 1810. Zbirka namještaja Muzeja grada Splita. Fotografija je u vlasništvu Muzeja grada Splita.

[2001] Sve fotografije koje nije snimila autorica donesene su uz dopuštenje pojedinih muzeja.

Fotografija 3: Prenosivi putni klavir (MUO 9856), nepoznati graditelj, Beč (?), oko 1850. Zbirka glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt. Fotografija je u vlasništu Muzeja za umjetnost i obrt.

Fotografija 4: Pozitiv (GMV-KPO 2734), Rudolf Rapoldt, Bruck an der Mur, 1668. Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela Gradskog muzeja Varaždin. Fotografija je u vlasništvu Gradskog muzeja Varaždin.

Fotografija 5: Harmonij (10-002), Franc Jenko, Šentvid (Ljubljana), oko 1930. Klavir (10-004), Leopold Zauner, Beč, oko 1850. Povijesni odjel Kulturno-povijesne zbirke Lič. Snimila: Vilena Vrbanić.

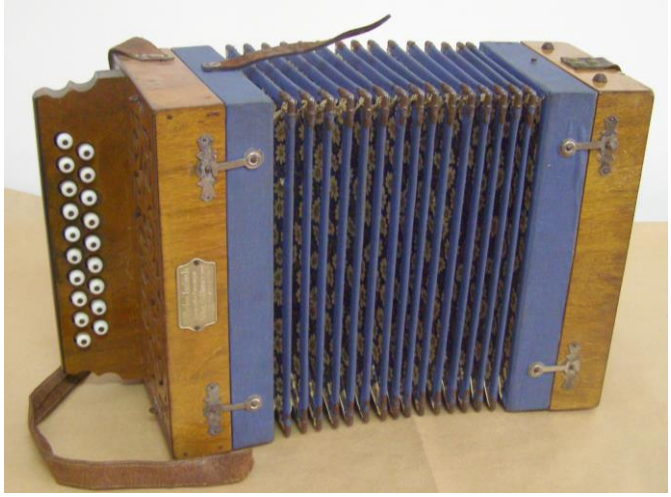

Fotografija 6: Harmonika (E-2296), Wilhelm Lubich, Červená Voda, kraj 19. stoljeća. Zbirka narodne umjetnosti i običaja Etnološkog odjela Gradskog muzeja Virovitica. Fotografija je u vlasništvu Gradskog muzeja Virovitica.

Fotografija 7: Harmonika (KPO 2543), Kahnt & Uhlmann, Siegburg, oko 1940. Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela Muzeja grada Šibenika. Snimila: Vilena Vrbanić.

Fotografija 8: Flageolet (MUO 6487), nepoznati graditelj, Austrija (?), oko 1800. Zbirka glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt. Fotografija je u vlasništu Muzeja za umjetnost i obrt.

Fotografija 9: Basetni rog (HGZ 32), Theodor Lotz & Anton Kerner stariji, Beč, kraj 18. stoljeća. Zbirka glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt. Fotografija je u vlasništvu Muzeja za umjetnost i obrt.

Fotografija 10: Okarina (MSO-206804), M. Dinardo, Beč, između 1880. i 1900. Zbirka glazbenih instrumenata odjela Umjetničkog obrta Muzeja Slavonije. Snimila Vilena Vrbanić.

Fotografija 11: Spomen-truba HPM/PMH-32980), Adolf Stowasser mlađi, Graz, 1916. Zbirka odora Hrvatskoga povijesnog muzeja. Fotografija je u vlasništvu Hrvatskoga povijesnog muzeja.

Fotografija 12: Fanfare (DUM KPM VR-69/1-4), nepoznati graditelj ili radionica, Rim, 1938. Zbirka varia Kulturno-povijesnog muzeja Dubrovačkih muzeja. Fotografija je u vlasništu Kulturno-povijesnog muzeja Dubrovačkih muzeja.

Fotografija 13: Bariton (P3210), Lignatone, Schönbach (Luby), 1930-ih. Tehnička zbirka Povijesnog odjela Gradskog muzeja Vinkovci. Snimila: Vilena Vrbanić

Fotografija 14: Rog s ventilima (P3214), Erste Wiener Productiv Genossenschaft der Musik-Instrumentenmacher Wien, Beč, 1930-ih. Tehnička zbirka Povijesnog odjela Gradskog muzeja Vinkovci. Snimila: Vilena Vrbanić

Fotografija 15: Helikon (MGP 1022), Ljudevit Horn mlađi, Apatin, 1930-ih. Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela Muzeja grada Pazina. Fotografija je u vlasništvu Muzeja grada Pazina.

Fotografija 16: Violina pochette (MUO 8837), nepoznati graditelj, Njemačka, 17. stoljeće (?). Zbirka glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt. Fotografija je u vlasništu Muzeja za umjetnost i obrt.

Fotografija 17 Violončelo (M-34), zasad neutvrđeni graditelj i mjesto podrijetla, 18. stoljeće (?). Zbirka Rudolfa i Margite Matz Muzeja grada Zagreba. Fotografija je u vlasništvu Muzeja grada Zagreba.

Fotografija 18: Violina (KPO-ZK 19549), Franjo Kresnik, Rijeka, 1910. Zbirka Kresnik Kulturno-povijesnog odjela Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka. Fotografija je u vlasništvu Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka.

Fotografija 19: Gitara (DUM KPM VR-59), Antonio Bino, Dubrovnik, 1828. Zbirka varia Kulturno-povijesnog muzeja Dubrovačkih muzeja. Fotografija je u vlasništu Kulturno-povijesnog muzeja Dubrovačkih muzeja.

Fotografija. 20: Gitara (MUO 8855), Franjo Fink, Zagreb, 1867. Zbirka glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt. Fotografija je u vlasništu Muzeja za umjetnost i obrt.

Fotografija 21: Gitarska lutnja (MSO-218032), Goldklang, Markneukirchen (Njemačka), oko 1920. Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta Muzeja Slavonije. Snimila Vilena Vrbanić.

Fotografija 22: Citra (STG-bb), Meinel & Herold, Klingenthal, oko 1910. Pomorska zbirka Muzeja Staroga Grada na Hvaru. Snimila Vilena Vrbanić.

Fotografija 23: Citra (MSO-156556), Karl Hammerschmidt, Vackov, oko 1930. Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta Muzeja Slavonije. Fotografija je u vlasništvu Muzeja Slavonije.

Fotografija 24: Bubanj (MSP-P-2605), nepoznati graditelj i mjesto podrijetla, 19. stoljeće. Zbirka oružja i vojne opreme Povijesnog odjela Muzeja Slavonije. Snimila: Vilena Vrbanić.

Fotografije 25 i 26: Drombulje (DVT-1830 i DVT-1831), nepoznati kovački majstor, okolica Velikog Tabora, kraj 16. ili početak 17. stoljeća. Arheološka zbirka Dvora Veliki Tabor. Snimila Vilena Vrbanić.

LITERATURA I IZVORI

Knjige i katalozi

***: *Bericht der Beurtheilungs-Commission bei der allgemeinen deutschen Industrie-Ausstellung zu München in Jahr 1854*, Georg Franz, München 1855.

***: *Bericht über die dritte allgemeine österreichische Gewerbe-Ausstellung in Wien 1845*, K. K. Hof- und Staatsdruckerei, Beč 1846, sv. 3/4.

***: *Bericht über die zweite allgemeine österreichische Gewerbsprodukten-Ausstellung im Jahre 1839*, K. K. Hof- und Staats-Aerarial Druckerei, Beč 1840.

***: *Bollettino delle leggi e degli atti del governo delle provincie Venete*, Giuseppe Antonelli, Venecija 1852, sv. 5.

***: *Bürger-Militär-Schematismus der kaiserl. königl. Haupt- und Residenzstadt Wien*, Leopold Grund, Beč 1846, sv. 10.

***: *Glavni katalog br. 30: Franjo Schneider: proizvod glazbala, žica i pribora, Zagreb, Nikolićeva 10*, Zaklada tiskare Narodnih novina u Zagrebu, Zagreb 1935.

***: *Heferer: Prva hrvatska gradiona orgulja, harmonija i glasovira utemeljena 1849. godine: Festival 2018.*, Cantus, Zagreb 2018.

***: *Illustrated Catalogue of the Wilcox & White Organ Company*, Factories, Meriden [1881].

***: *Katalog der Allgemeinen deutschen Industrie-Ausstellung zu München im Jahre 1854*, Gemeinschaftlich gedruckt von G. Franz, W. Pössenvacher, Wtw., München 1854.

***: *Katalog 33: Franjo Schneider: proizvod glazbala, žica i pribora, Zagreb, Nikolićeva 10*, Zagreb s. a.

***: *Popis muzikalija arhiva Franjevačkog samostana Male braće u Dubrovniku: kataložne kartice A-F*, nepaginirani strojopis, s. l., s. a. (inventarna knjiga INV-25a Dsmb/Dfs I). Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/2074. Pristup: siječanj 2018.

***: *Popis muzikalija arhiva Franjevačkog samostana Male braće u Dubrovniku: kataložne kartice G-P*, nepaginirani strojopis, s. l., s. a. (inventarna knjiga INV-25a Dsmb/Dfs II). Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/2099. Pristup: siječanj 2018.

***: *Tafelklavier Michael Mariacher in Venedig*, Atelier Faullend Heferer – Koncertna direkcija Zagreb, Zagreb 1991,

***: *Verzeichniss der im Jahre 1845 in Wien öffentlich ausgestellten Gewerbs-Erzeugnisse der österreichischen Monarchie*, K. K. Hof- und Staatsdruckerei, Beč 1845, sv. 1.

ACALIJA, Sanja: *Akvizicije Muzeja grada Kaštela: obitelj Šoulavy: katalog izložbe*, Muzej grada Kaštela, Kaštel Lukšić 2016.

ANDREIS, Josip: *Povijest glazbe*, Liber Mladost, Zagreb 1974, knj. 4.

ANDRIĆ, Stanko [et al.]: *S druge strane ogledala: katalog izložbe*, Muzej Slavonije, Osijek 2008.

ARMANO, Emin: *Orgulje hrvatskih graditelja: tragom Ladislava Šabana*, Jakša Zlatar, Zagreb 2006.

BAČIĆ, Marcel (ur.): *Hrvatski glazbeni zavod 1827 – 2002*, Hrvatski glazbeni zavod, Zagreb 2003.

BALABANIĆ-FAČINI, Marica: *Život uz violine: dr. Franjo Kresnik: katalog izložbe*, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Rijeka 1993.

BEGOVIĆ, Milan: *Novele*, Naklada Ljevak, Zagreb 2002.

BEGOVIĆ BEGO, Branko M.: *Pitomača kroz prošlost 1: prilozi za povijest Pitomače*, Vlastita naklada, Pitomača 2015.

BERNER, Alfred – VAN DER MEER, John Henry – THIBAULT, Genevive: *Preservation and Restoration of Musical Instruments: Provisional Recommendations*, International Council of Museums, Pariz 1967.
BEZIĆ, Nada: *Društveni orkestar Hrvatskog glazbenog zavoda*, Hrvatski glazbeni zavod, Zagreb 2009.
BIJELIĆ, Borislav: *Vodič kroz stalni postav Kulturno-povijesnog razvoja Đakova*, Muzej Đakovštine, Đakovo 2013.
BIONDIĆ, Radmila [et al.]: *Osječko: katalog izložbe*, Muzej Slavonije, Osijek 2016.
BLAGAIĆ JANUŠKA, Tea: *Muzikalije iz fundusa Muzeja grada Splita*, Muzej grada Splita, Split 2015.
BLAŽEKOVIĆ, Zdravko: *Katalozi muzikalija u Historijskom arhivu i Muzeju grada Dubrovnika*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za muzikološka istraživanja, Zagreb 1988.
BLAŽEKOVIĆ, Zdravko: *Popis tiskanih muzikalija arhiva samostana sv. Petra Cres*, strojopis, s. l. 1979. (inventarna knjiga INV-11 CRb1). Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/2090. Pristup: svibanj 2018.
BOROŠAK MARIJANOVIĆ, Jelena (ur.): *Dadoh zlato za željezo: Prvi svjetski rat u zbirkama Hrvatskog povijesnog muzeja*, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb 2011.
BOROŠAK MARIJANOVIĆ, Jelena (ur.): *Godina 1848. u Hrvatskoj: katalog izložbe*, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb 1998.
BOŽIĆ-BUŽANČIĆ, Danica: *Privatni i društveni život Splita u 18. stoljeću*, Školska knjiga, Zagreb 1982.
BOŽULIĆ, Gorka: *Stogodišnjica Gradske glazbe Biograd na Moru*, Zavičajni muzej – Gradska glazba – Grad Biograd na Moru, Biograd na Moru 2008.
BUBLE, Nikola: *Glazbena kultura stanovnika trogirske općine*, Muzej grada Trogira, Trogir 1988.
BUBLE, Nikola – SLADE-ŠILOVIĆ, Mirko: *Trogirska narodna glazba*, Narodna glazba Trogir, Trogir 1984.
BUCHBERGER, Milovan: *Zlatko Baloković: život s violinama*, Milovan Buchberger, Zagreb 2018.
BUNČIĆ, Ivanka – CAFUTA, Ivanka: *Muzej Brodskog Posavlja 1934. – 2004.: u povodu 70. obljetnice*, Muzej Brodskog Posavlja, Slavonski Brod 2004.
BURIĆ, Miroslav (ur.): *Gradska glazba Samobor: 1807. – 2007.*, Gradska glazba Samobor, Samobor 2008.
BURIĆ ĆENAN, Katica: *Dokumentalistički pristup i obrada informacija o glazbenom životu grada Zadra od 1860. do Prvoga svjetskog rata*, doktorska disertacija, Sveučilište u Zadru, Zadar 2016. Online: https://dr.nsk.hr/islandora/object/unizd%3A1081.
CELIO CEGA, Fani: *Svakidašnji život grada Trogira od sredine 18. do sredine 19. stoljeća*, Književni krug, Split 2005.
CVITANOVIĆ, Đurđica – LENTIĆ, Ivo – ROMAJ, Dinka: *Barok u Virovitici: arhitektura, urbanizam, slikarstvo, zlatarstvo: katalog izložbe*, Centar kulture Virovitica, Virovitica 1986.
CEROVAC, Danilo – ČARGONJA, Alojz – PAVLETIĆ, Mirjana – PERNIĆ, Ana: *Sokol: 111 godina Glazbenog društva „Sokol“ Buzzet*, Glazbeno društvo Sokol Buzet – POU Augustin Vivoda Buzet, Buzet 2016.
ČERNI, Ružica: *Povijesno-dokumentarna izložba Zavičajne osobe grada Iloka: obitelj Momirović: Konstantin i Mirko*, Muzej grada Iloka, Ilok 2017.
DANKS, Harry: *The Viola d'amore*, Stephen Bonner, West Midlands 1979.
DEMOVIĆ, Miho: *Glazba i glazbenici na području bivše Dubrovačke Republike za vrijeme austrijske uprave (1814. – 1918.)*, Udruga „Stara dubrovačka glazba“, Dubrovnik 2015.

DEMOVIĆ, Miho: *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od polovine XVII. do prvog desetljeća XIX. stoljeća*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1989.
DEMOVIĆ, Miho: *Popis muzikalija Katedrale u Dubrovniku*, nepaginirani rukopis, Dubrovnik 1964. (inventarna knjiga INV-40 Dk). Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, http://dizbi.hazu.hr/object/2068. Pristup: siječanj 2018.
DIMITRIJEVIĆ, Jelica: *Povijest glazbe Donjeg Miholjca*, Mit dizajn studio d.o.o. – Osnovna škola „August Harambašić" Donji Miholjac – Turistička zajednica grada Donjeg Miholjca, Osijek – Donji Miholjac 2010.
DI STEFANO, Giovanni Paolo – GIULIANO, Selima Giorgia – PROTO, Sandra (ur.): *Strumenti musicali in Sicilia*, CRicd Regione Siciliana, Palermo 2013
DOBRONIĆ-MAZZONI, Rajka: *Harfa*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1989.
DOBRONIĆ-MAZZONI, Rajka: *Vječna harfa: glazbeni i kulturnopovijesni pregled*, Golden marketing, Zagreb 2002.
DOJČINOVIĆ, Uroš: *Tragovima jugoslavenske gitare: pregled istorijskog razvitka trzalačkih kordofona na tlu Jugoslavije sa posebnim osvrtom na gitaru*, Soraba Disc, Niš 1992.
DUBROVIĆ, Ervin (ur.): *Akvizicije 1998.–2002.: zbirke, predmeti, umjetnička djela*, Muzej grada Rijeke, Rijeka 2002.
ĐURAKIĆ, Marko: *Obitelj Erhatić: križevački graditelji orgulja: Križevci, Likovna galerija, 18.-29. lipnja 2015*., Gradski muzej Križevci, Križevci 2015.
ENIX, Margery: *Rudolf Matz: Cellist, Teacher, Composer*, Dominis Publishing, Ottawa 1996.
ERDÉLY, Sándor: *Hungarian Treasures of Violinists / Magyarországi hegedûs kincsek*, Dreskult, Budimpešta 1997.
FELETAR, Dragutin (ur.): *Virovitica: izabrane teme*, Gradsko poglavarstvo Virovitica – Nakladna kuća „Dr. Feletar", Virovitica – Koprivnica 1996.
FERIĆ, Mihael: *Hrvatski tamburaški brevijar*, Udruga za promicanje hrvatski kulture i baštine Šokadija, Zagreb 2011.
FILIĆ, Krešimir: *Glazbeni život Varaždina*, Muzička škola Varaždin, Varaždin 1972.
FRAY, Franz B. (ur.): *Allgemeiner Handels-, Gewerbs- und Fabriks-Almanach für den österreichischen Kaiserstaat: Jahrgang 1848*, Druck von Bl. Höfel, Beč [1848].
GAŠPAROVIĆ, Ljubomir: *Deset klavira iz zbirke Ljubomira Gašparovića*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 2012.
GELLERMAN, Robert F.: *Gellerman's International Reed Organ Atlas*, 2. izdanje, Vestal Press, Lanham 1998.
GJUKIĆ-BENDER, Vedrana: *Fortepijano iz zbirke Kulturno-povijesnog muzeja – Dubrovački muzeji*, Dubrovački muzeji, Dubrovnik 2012.
GJUKIĆ-BENDER, Vedrana: *Satovi iz Zbirke varije Kultuno-povijesnog muzeja – Dubrovački muzeji*, Dubrovački muzeji, Dubrovnik 2015.
GLIGOREVIĆ, Ljubica: *Vodič stalnog postava Etnologija Vinkovaca i okolice*, 2. izdanje, Gradski muzej Vinkovci, Vinkovci 2004.
GOLIK, Antun: *Svetište Lurdske Gospe na Vratima kod Fužina u Gorskom Kotaru*, Typographische Anstalt, [Beč] Rim 1958.
GROßBACH, Jan: *Atlas der Pianonummern*, 9. izdanje, Verlag Erwin Bochinsky, Frankfurt am Main 1999.
GRUBER, Cvjetko (prir.): *Hrvatska čitaonica na Trsatu: spomen-spis u slavu desetgodišnjice i podignuća novoga joj čitaoničkoga doma*, Narodna tiskara Gustava Kraljeta na Sušaku, Sušak 1898.
GULIN, Darko: *Šibenska narodna glazba*, Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić" – Šibenska narodna glazba, Šibenik 2002.
HAJDIĆ, Marija: *Popis muzikalija u Muzeju grada Korčule*, Korčula 2001, rukopis u Gradskom muzeju Korčula.

HAMZABEGOVIĆ, Nedim: *Dr. Abdulah Bukvica – život i djelo*, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, Sarajevo 2004, diplomski rad br. 289. Online: http://www.preporod-brcko.ba/page/dr-abdulah-bukvica-zivot-i-djelo. Pristup: studeni 2016.
HEĆIMOVIĆ, Branko (prir. i ur.): *Repertoar hrvatskih kazališta 1840-1860-1980*, Globus – Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1990, knjiga prva: *Repertoari kazališta, kazališnih družina i grupa, partizanskih kazališta, festivala, smotri i susreta*.
HEROUT, Vjenceslav: *Jan Nepomuk Vlašimsky*, Češka beseda, Virovitica 2016.
HOEPRICH, Eric: *The Clarinet*, Yale University Press, New Heaven – London 2008.
HOPFNER, Rudolf: *Meisterwerke der Sammlung alter Musikinstrumente*, Kunsthistorisches Museum Wien, Beč 2004.
HRUSTEK SOBOČAN, Maša: *60 godina Muzeja Međimurja Čakovec*, Muzej Međimurja Čakovec, Čakovec 2014.
HRUSTEK SOBOČAN, Maša: *Vrag vas skeljil Međimurci, idemo pljesat!: izložba povodom 120. godišnjice rođenja Josipa Štolcera Slavenskog (1896. Čakovec – 1955. Beograd)*, Muzej Međimurja Čakovec, Čakovec 2016.
IVANIŠEVIĆ, Goran (ur.): *Dr. Ana Jakša – prijatelj djece*, Goran Ivanišević, Zagreb 2006.
IVANKOVIĆ, Grgur Marko: *Oružje i vojna oprema od 16. do 20. stoljeća: izbor iz fundusa Muzeja Slavonije Osijek*, Muzej Slavonije, Osijek 2005.
IVANKOVIĆ, Grgur Marko: *Osječki velesajam na fotografijama iz fundusa Muzeja Slavonije: katalog izložbe*, Muzej Slavonije, Osijek 2016.
IVETIĆ, Marija (ur.): *Sve naše zbirke: u susret stalnom postavu*, Muzej grada Pazina, Pazin 2017.
IVETIĆ, Marija – NIKOLIĆ, Saša: *A njihova glazba u vremenu traje…: iz glazbenih zbirki Muzeja grada Pazina i Zavičajnog muzeja Buzet*, Muzej grada Pazina – POU Augustin Vivoda, Pazin – Buzet 2012.
JALOVEC, Karel: *Enzyklopädie des Geigenbaues*, Dausien, Hamanu am Main 1965, sv. 1.
JALOVEC, Karel: *Enzyklopädie des Geigenbaues*, Dausien, Hamanu am Main 1965, sv. 2.
JALŠIĆ, Draženka: *Fedor Malančec: koprivničke kronike*, Muzej grada Koprivnice, Koprivnica 1988.
JALŠIĆ ERNEČIĆ, Draženka: *Rudolf Krušnjak (1883 – 1974)*, Muzej grada Koprivnice, Koprivnica 2014.
JALŠIĆ ERNEČIĆ, Draženka: *Skriveno blago obitelji Malančec*, Muzej grada Koprivnice, Koprivnica 2015.
JELČIĆ, Zrinka: *Zbirka Margite & Rudolfa Matza*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2010.
JURČIĆ, Dean – VLAH, Vojko: *Prveh 75 let: Kulturno umjetničko društvo „Limena glazba Spinčići“ Kastav (1921. – 1996.)*, KUD „Limena glazba Spinčići“, Rijeka 1997.
JURIČIĆ, Vedrana: *Katalog muzikalija u Benediktinskom samostanu sv. Petra u Cresu = Catalogue of Music Manuscripts and Prints in the Benedictine Convent of St. Peter in Cres*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2000.
Kais. koen. Zentralkommision für Denkmalpflege (ur.): *Führer durch Österreichs Kunststätten: Die Stadt Steyr in Oberösterreich*, Beč s. a. Online: http://steyr.dahoam.net/wp-flippingbooks/Fuehrer_Oesterr_Kunststn/HTML/. Pristup: rujan 2018.
KATALINIĆ, Vjera: *Sorkočevići: dubrovački plemići i glazbenici*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 2014.
KAUZLARIĆ-ANDRIĆ Neda (ur.): *Fužine: Lič, Vrata, Belo Selo, Slavica, Benkovac: u povodu 200. godišnjice škole Fužine (1785-1985)*, Odbor za proslavu 200-godišnjice škole Fužine – Mjesna zajednica Fužine – Izdavački centar Rijeka, Fužine – Rijeka 1985.
KEMPF, Branimir: *Hrvatsko pjevačko društvo „Vijenac“ – Požega*, Naklada Slap, Jastrebarsko 1992.

KLEMM, Miroslav – KUŠĆER, Zdenko: *Pozitiv Rudolfa Rapoldta u Gradskom muzeju Varaždin 1668-2007.*, Gradski muzej Varaždin, Varaždin 2007.
KNEŽEVIĆ, Stanislav: *Iz muzičke prošlosti Sombora*, Gradska biblioteka „Karlo Bijelicki“ – Gradski muzej Sombor, Sombor 2011.
KORDA, Josip (ur.): *Naših dvjesta godina*, Centar za usmjereno obrazovanje Matija Antun Reljković, Vinkovci 1981.
KOS, Koraljka: *Dora Pejačević*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 2008.
KOS, Koraljka (ur.): *Muzička akademija u Zagrebu 1921 – 1981: spomenica u povodu 60. godišnjice osnutka*, Muzička akademija, Zagreb 1981.
KOTER, Darja: *Glasbila na ptujskem gradu*: *instrumentarij salonov ter meščanskih in plemiških kapel*, Pokrajinski muzej, Ptuj 1994.
KOTER, Darja: *Glasbilarstvo na Slovenskem*, Založba Obzorja, Maribor 2001.
KOTTICK, Edward L. – LUCKTENBERG, George: *Early Keyboard Instruments in European Museums*, Indiana University Press, Bloomington – Indianapolis 1997.
KRESNIK, Franjo: *Starotalijansko umijeće građenja gudačkih instrumenata*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1951.
KRPAN, Erika (ur.): *Hrvatsko društvo skladatelja: 60 godina: 1945. – 2005.*, Hrvatsko društvo skladatelja, Zagreb 2005.
KUHAČ, Franjo Ksaver: *Ilirski glazbenici: prilozi za poviest hrvatskoga preporoda*, Matica hrvatska, Zagreb 1893.
KUHAČ, Franjo Ksaver: *Južno-slovjenske narodne popievke*, Tiskara i litografija C. Albrecht, Zagreb 1881, knj. 4.
KUHAČ, Franjo Ksaver: *Valpovo i njegovi gospodari*, Tisak dioničke tiskare, Zagreb 1876.
KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan: *Putne uspomene iz Hrvatske, Dalmacije, Albanije, Krfa i Italije*, Tisak dioničke tiskare, Zagreb 1873.
KUTSCH, Karl Josef – RIEMENS, Leo: *Großes Sängerlexikon*, 4. dopunjeno i prošireno izdanje, K. G. Saur Verlag, München 2003.
LAMBAŠA, Marina: *Interijeri Šibenika: izbor iz fundusa: katalog izložbe*, Muzej grada Šibenika, Šibenik 2009.
LATCHAM, Michael: *The Stringing, Scaling and Pitch of Hammerflügel built in the Southern German and Viennese traditions 1780–1820*, Musikverlag Katzbichler, München – Salzburg 2000.
LE DOULCET DE PONTÉCOULANT, Louis-Adolphe: *La musique à l'Exposition universelle de 1867*, Au bureau du journal l'Art musical, Paris 1868.
LIVAKOVIĆ, Ivo: *Kazališni život Šibenika*, Muzej grada Šibenika, Šibenik 1984,
LIVAKOVIĆ, Ivo: *Poznati Šibenčani: šibenski biografski leksikon*, Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“, Šibenik 2003.
LIVAKOVIĆ, Ivo: *Raspjevani Šibenik*, Radničko kulturno-umjetničko društvo Kolo, Šibenik 1989.
LUKEŽIĆ, Irvin – RUCK, Lovorka: *Glazba Trsat (1906. – 2006.)*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka 2006.
LULIĆ ŠTORIĆ, Jasenka: *Glazbeno plesni folklor sjeverne Dalmacije*, Narodni muzej Zadar, Zadar 2007.
LÜTGENDORFF-LEINBURG, Willibald Leo Freiherr von: *Die Geigen und Lautenmacher vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, 3. dopunjeno izdanje, Frankfurter Verlags-Anstalt, Frankfurt 1922, sv. 2.
LJUBOVIĆ, Blaženka – PRPIĆ, Melanija (ur.): *Spomenica 1962. – 2012.*, Gradski muzej Senj, Senj 2012.

MADER, Franz: *Tausend Passauer: Biographisches Lexikon zu Passaus Stadtgeschichte*, Neue Presse, Passau 1995.
MALEKOVIĆ, Vladimir (ur.): *Bidermajer u Hrvatskoj: arhitektura, urbanizam, skulptura, slikarstvo, umjetnički obrt, književnost, glazba, moda, fotografija*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 1997.
MALEKOVIĆ, Vladimir (ur.): *Od svagdana do blagdana: barok u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 1993.
MARKASOVIĆ, Vlasta: *Glazbena škola Josipa Runjanina Vinkovci 1948. – 1998.*, Osnovna glazbena škola Josipa Runjanina, Vinkovci, 1998.
MARKOVIĆ, Jagoda: *Šibenik u doba modernizacije*, Institut za povijest umjetnosti – Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“, Zagreb – Šibenik 2009.
MAROEVIĆ, Ivo: *Uvod u muzeologiju*, Zavod za informacijske studije, Zagreb 1993.
MATAIJA, Tamara: *Dr. Franjo Kresnik – između umijeća i umjetnosti: vodič Zbirke Kresnik*, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog Primorja Rijeka, Rijeka 2012.
MAUNDER, Richard: *Keyboard Instruments in Eighteenth-Century Vienna*, Clarendon Press, Oxford 1998.
MEDER, Jagoda – VRANIĆ, Nino: *Orgulje u Hrvatskoj*, Globus, Zagreb 1992.
MILOSTIĆ, Silva: *Spisi Ravnateljstva Hrvatskog glazbenog zavoda u razdoblju predsjednika Milana Žepića (1952.-1976.)*, Muzička akademija u Zagrebu, Zagreb 2018. (diplomski rad pohranjen u knjižnici Muzičke akademije u Zagrebu pod signaturom DR 2182).
NAJCER SABLJAK, Jasminka – LUČEVNJAK, Silvija: *Likovna baština obitelji Pejačević: studijsko tematska izložba: katalog izložbe*, Galerija likovnih umjetnosti, Osijek 2013.
NAJMAN, Stjepan: *Dobrovoljno vatrogasno društvo Valpovo od 19. do 21. stoljeća*, Dobrovoljno vatrogasno društvo Valpovo, Valpovo 2007.
NEPOKOJ, Denis (ur.): *Iz muzejske riznice: 120 godina – 120 predmeta*, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Rijeka 2013.
NOVAK CLINKSCALE, Martha: *Makers of the Piano 1820–1860*, Oxford University Press, New York 1999, sv. 2.
OČIĆ, Ljerka – JANKOV, Mirko (ur.): *Orguljska baština grada Korčule: iz ostavštine obitelji Boschi*, Društvo za promicanje orguljske glazbene umjetnosti Franjo Dugan, Zagreb 2008.
OČIĆ, Matija: *Ljetopis Društva za promicanje orguljske glazbene umjetnosti Franjo Dugan: 1994. – 2005.*, Društvo za promicanje orguljske glazbene umjetnosti Franjo Dugan, Zagreb 2006.
OBAD ŠĆITAROCI, Mladen: *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja*, Školska knjiga, Zagreb 1991.
OBAD ŠĆITAROCI, Mladen – BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI, Bojana: *Dvorci i perivoji u Slavoniji: od Zagreba do Iloka*, Šćitaroci, Zagreb 1998.
OGRIZOVIĆ, Slava: *Racija: zapisi iz Narodnooslobodilačke borbe*, Glas rada, Zagreb 1951.
PALMIERI, Robert – PALMIERI, Margaret W. (ur.): *Piano: An Encyclopedia*, Routledge, New York 2003.
PAUŠAK, Mirjana: *Ostavština plemićke obitelji Prandau Normann: katalog izložbe*, Ustanova za kulturnu djelatnost „Ante Evetović Miroljub“ – Muzej Valpovštine, Valpovo 2009.
PEČAR KARABAIĆ, Sonja (ur.): *Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova Rijeka 1820-2000*, Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova Rijeka, Rijeka 2000.
PERČI, Ljerka – LEVANIĆ, Karmen – PETRINJAK, Darko: *Ivan Padovec 1800.-1873.: Okviri za životopis: katalog izložbe*, Državni arhiv u Varaždinu, Varaždin 2000.
PERIĆ KEMPF, Bosiljka: *Povijesni klavir Hammerflügel: Michael Rosenberger: Bürger in Wien*, Gradski muzej Varaždin – Atelier Heferer, Varaždin 2010.

PERIĆ KEMPF, Bosiljka – BALABANIĆ FAČINI, Marica: *Čovjek koji je čitao violine – dr. Franjo Kresnik: festival klasične glazbe*, Kulturno-umjetnička udruga Artel, Rijeka 2009.
PERKO KERUM, Darka: *Od rokokoa do secesije: odijevanje i modni pribor iz fundusa Muzeja grada Splita: katalog izložbe*, Muzej grada Splita, Split 2017.
PETKOVIĆ, Antun (ur.): *Požeški leksikon: A – Ž*, Skupština općine Slavonska Požega, Slavonska Požega 1977.
PETRICIOLI, Ivo: *Stari Zadar u slici i riječi*, Narodni muzej Zadar, Zadar 1999.
PETROVIĆ OSMAK, Željka: *Zbirka glazbala*, Etnografski muzej, Zagreb 2014.
PETTAN, Hubert: *Popis skladbi Ivana Zajca*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1956.
POJIĆ, Milan: *Sumarni inventar: Varaždinska pješačka pukovnija br. 16: 1872. – 1918.*, Hrvatski državni arhiv, Zagreb 1999.
PRAETORIUS, Michael: *Syntagmatis musici tomus secundus: De organographia*, Elias Holwein, Wolfenbüttel 1619. Online: http://hz.imslp.info/files/imglnks/usimg/8/8e/IMSLP68476-PMLP138176-PraetoriusSyntagmaMusicumB2.pdf. Pristup: svibanj 2018.
RADIĆ, Mladen (ur.): *Blago Muzeja Slavonije*, Muzej Slavonije, Osijek 1997.
RUSKOVIĆ-KRIŠTIĆ, Marinela: *Djela dubrovačkih skladatelja u razdoblju od 1750. do 1850. u glazbenom arhivu samostana Male braće u Dubrovniku: anotirani katalog*, Muzička akademija u Zagrebu, Zagreb 2001. (diplomski rad pohranjen u knjižnici Muzičke akademije u Zagrebu pod signaturom DR 1579).
SACHS, Curt: *Handbuch der Musikinstrumentenkunde*, Breitkopf & Härtel Musikverlag, Leipzig 1976.
SACHS, Curt: *Reallexikon der Musikinstrumente: zugleich Polyglossar für das gesamte Instrumentengebiet*, Julius Bard, Berlin 1913.
SACHS, Curt: *The History of Musical Instruments*, W. W. Norton & Company, New York 1940.
SCHOTT, Howard: *Catalogue of Musical Instruments in the Victoria and Albert Museum: Part I: Keyboard Instruments*, V&A Publications, London 1985.
SEDAK, Eva: *Josip Štolcer Slavenski: skladatelj prijelaza*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb – Muzikološki zavod Muzičke akademije, Zagreb 1984, 2 sv.
SEDAK Eva (ur.): *Krsto Odak: život i djelo: radovi s međunarodnog muzikološkog skupa održanog u Zagrebu, Hrvatska, 20-22. listopada 1988.*, Hrvatsko muzikološko društvo – Hrvatski glazbeni zavod – Odsjek za povijest hrvatske glazbe HAZU, Zagreb 1997.
SREDNOSELEC, Andreja – PINTARIĆ, Adam – MRAVLINČIĆ, Ivan: *60 godina Muzeja Dvor Trakošćan*, Dvor Trakošćan, Trakošćan 2014.
STEFANOVIĆ, Ljubomir (ur.): *30 godina Spomen-doma Ivana Matetića Ronjgova: kanat, litrati, beseda*, Ustanova Ivan Matetić Ronjgov, Ronjgi – Viškovo 2009.
STERGAR, Branka: *Ozaljski kraj od pretpovijesti do XX. st. Zavičajni muzej Ozalj: katalog muzejskih zbirki*, Zavičajni muzej Ozalj, Ozalj 2010.
ŠABAN, Ladislav: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, Hrvatski glazbeni zavod, Zagreb 1982.
ŠIMUNIĆ, Ljerka – WEBER, Zdenka: *Ivan Padovec*, Turistička zajednica grada Varaždina, Varaždin 1998.
ŠKRABE, Nino: *Dobrovoljno vatrogasno društvo Jastrebarsko 1889.-1997.*, DVD Jastrebarsko, Jastrebarsko 1997.
ŠKUNCA, Mirjana: *Glazbeni život Splita u doba narodnog preporoda i u prijelaznim desetljećima: (1860 – 1882 – 1918): prinos građi za sociološku povijest glazbe u Hrvatskoj*, Književni krug Split, Split 1991.
ŠPERANDA, Mirjana: *HKUD „Vijenac“ Požega: 120 godina: katalog izložbe*, Tiskara Požega, Požega 2002.

ŠTERK, Slavko – VRABEC, Vesna: *Memorijalni prostor Bele i Miroslava Krleže*, Muzej grada Zagreba, Zagreba 2009.
ŠUVAK, Dragica: *Svećenik Julije Bürger (1885. – 1944.) i njegovo vrijeme: izložba organizirana kao popratni program znanstvenog skupa o svećeniku Juliju Bürgeru, voćinskom i slatinskom župniku*, Zavičajni muzej Slatina, Slatina 2016.
TARBUK, Nela: *Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt: katalog izložbe*, Muzej za umjetnost i obrt – Gradski muzej Varaždin – Varaždinske barokne večeri, Zagreb – Varaždin 2007.
TENZER, Michael (ur.): *Analytical Studies in World Music*, Oxford University Press, New York 2006.
TOMAŠEK, Andrija: *„Lijepa naša“: pripovijest o hrvatskoj himni*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 1990.
TUKSAR, Stanislav: *Hrvatska glazbena terminologija u razdoblju baroka*, Hrvatsko muzikološko društvo – Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 1992.
TUKSAR, Stanislav: *Katalog muzikalija u Muzeju grada Splita*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za muzikološka istraživanja, Zagreb 1989.
VEKARIĆ, Nenad: *Vlastela grada Dubrovnika: svezak 3: vlasteoski rodovi (M – Z)*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Zagreb – Dubrovnik 2012.
VEKARIĆ, Nenad: *Vlastela grada Dubrovnika: svezak 6: odabrane biografije (Pi – Z)*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Zagreb – Dubrovnik 2015.
VIRC, Zlatko: *Vinkovački vatrogasci: 1880. -2010.*, Javna vatrogasna postrojba, Vinkovci 2010.
VIRDUNG, Sebastian: *Musica getutscht*, Sebastian Virdung, Basel 1511. Online: http://hz.imslp.info/files/imglnks/usimg/9/9e/IMSLP313726-PMLP176555-musica getutschtv00vird_1511.pdf. Pristup: kolovoz 2016.
VLAKETIĆ, Radovan: *Limena glazba Pazin*, Centar za kulturu i obrazovanje Pazin – Limena glazba Pazin, Pazin 1988.
VUKOVIĆ, Jelena (ur.): *Heferer: Prva hrvatska gradiona orgulja, harmonija i glasovira utemeljena 1849. godine: Festival 2016.*, Koncertna direkcija Zagreb, Zagreb 2016.
VULELIJA, Šime: *Drugovi, malo ćemo izaći*, Vlastita naklada, Zagreb 2013.
VULETIN, Vladan: *Glazbena kultura u gradu Kaštela (1992. – 2012.)*, doktorska disertacija, Sveučilište u Splitu, Split 2014.
VULETIN, Vladan: *Glazbena kultura u Kaštelima od 1860. do 1918. godine*, magistarski rad, Sveučilište u Sarajevu, Sarajevo 2011.
VULETIN, Vladan: *Glazbeni život u Kaštelima*, Matica hrvatska, Ogranak Kaštela, Kaštela 2012.
WATERHOUSE, William: *The New Langwill Index: a Dictionary of Musical Wind-Instrument Makers and Inventors*, Tony Bingham, London 1993.
WYTHE, Deborah: *Conrad Graf (1782–1851): Imperial Royal Court Fortepiano Maker in Vienna*, doktorska disertacija, Sveučilište u New Yorku, New York 1990.
ZELIĆ, Juraj – REHAK, Franjo (ur.): *140 godina Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Požegi*, Grad Požega – Dobrovoljno vatrogasno društvo Požega – Gradski muzej Požega, Požega 2014.
ZGAGA, Višnja (ur.): *Vodič kroz hrvatske muzeje i zbirke*, Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb 2011.
ŽUPANOVIĆ, Lovro: *Vatroslav Lisinski (1819-1854): život, djelo, značenje*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1969.

ŽŮRKOVÁ, Tereza: *Výroba nátrubkových dechových nástrojů v českých zemích v 18. a 19. století se zaměřením na lesní rohy*, doktorska disertacija, Masarykovo sveučilište u Brnu, Brno 2015. Online: https://is.muni.cz/th/p59z8/Dizertacni_prace_zurkova.pdf.

Studije i članci (kod istog autora prema abecedi radova)

***: *Izvješće o obavljenoj reviziji pretvorbe i privatizacije Muzička naklada, Zagreb*, Zagreb 2003. Online: http://www.revizija.hr/izvjesca/2007/revizije-pretvorbe-i-privatizacije/506-muzicka-naklada-zagreb.pdf. Pristup: od srpnja 2018.

ACALIJA, Sanja: Stalni postav Muzeja grada Kaštela, *Informatica museologica*, 39 (2008) 1/4, 57-66.

ARMANO, Emin: Fisharmonika Petera Titza iz Župe sv. Mihaela Arkanđela u Osijeku, *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*, 22 (2006), 19-55.

ARMANO, Emin: Orgulje u Slatini, u: Dragica ŠUVAK (ur.): *Svećenik Julije Bürger (1885. – 1944.) i njegovo vrijeme: zbornik radova sa znanstvenog skupa*, Matica hrvatska, Ogranak Slatina, Slatina 2017, 201-227.

ARMANO Emin: Sjećanja na Božidara Grgu: (Seget Donji, 17. 3. 1942. – Zagreb, 23. 1. 2019.), *Osvit: godišnjak za promociju kulturne i prirodne baštine šibenskog kraja*, 3 (2018), 153-160.

BAKAŠUN, Vjekoslav: Prim. dr. Ante Švalba (1903.-1989.), promicatelj socijalne medicine i javnog zdravstva, *AMHA: Acta medico-historica Adriatica*, 7 (2009) 1, 91-100.

BALTA, Ivan: Slavonija i slavonske vojne jedinice u Prvome svjetskom ratu, *Polemos*, 8 (2005) 1/2, 205-209.

BAN, Branka: Fisharmonika – otkriće u župnoj crkvi svetog Mihaela Arkanđela u Tvrđi, *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*, 22 (2006), 11-17.

BATOROVIĆ, Mato: Muzej grada Iloka – historijat i rad u progonstvu, *Informatica museologica*, 23 (1993) 1/4, 81-82.

BATOROVIĆ, Mato: Sabiranje građe za Muzej grada Iloka u progonstvu, *Informatica museologica*, 27 (1997) 1/2, 32-33.

BATOVIĆ, Šime: Narodni muzej u Samostanu sv. Krševana u Zadru, *Zadarska revija*, 39 (1990) 2/3, 353-370.

BAŽANT, Josip: Hrvatski gitaristi – Padovčevi suvremenici, *Gitara*, 4 (2002), 31-37.

BEGOVIĆ, Branko: Primjer baroknog sakralnog drvenog graditeljstva iz đurđevačke Podravine: kapela sv. Križa iz Sedlarice, *Podravski zbornik*, 13 (1987), 123-129.

BEZIĆ, Jerko: Glazbeni svijet Bračana u predaji prve polovice 20. stoljeća, *Narodna umjetnost*, Narodna umjetnost, 11/12 (1975) 1, 301-315.

BEZIĆ, Nada: Otac i sin Fink – tragom zapisa u jednoj gitari, *Gitara*, 3 (2001), 21-24.

BEZIĆ, Nada: Popis skladbi Ferde Wiesnera Livadića-Samoborskog, u: Vjera KATALINIĆ (ur.): *Ferdo Wiesner Livadić: život i djelo / Ferdo Wiesner Livadić: Life and Opus*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2003, 131-290.

BEZIĆ, Nada: Prilozi za biografiju Georga (Jurja) Karla Wisnera von Morgensterna, uoči 150. obljetnice smrti, *Arti musices*, 35 (2004) 1, 47-61.

BEZIĆ, Nada: Tamburica – izvozni hrvatski proizvod na prijelazu 19. u 20. stoljeće, *Narodna umjetnost*, 38 (2001) 2, 97-115.

BEZIĆ, Nada: Tragovi prisutnosti gitare u Zagrebu u 19. stoljeću, u: Vjera KATALINIĆ – Sanja MAJER-BOBETKO (ur.): *Ivan Padovec (1800-1873) i njegovo doba / Ivan Padovec (1800-1873) and his time*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2006, 17-25.

BIJELIĆ, Borislav: Muzej Đakovštine, *Hrvatska revija* (obnovljeni tečaj), 9 (2009) 2, 78-84.

BLAGEC, Ozren: Bela IV. i kalničko plemstvo, *Cris*, 12 (2010) 1, 234-244

BLAGEC, Ozren – ĐURIČIĆ, Gordana: Ljudevit barun Ožegović, *Cris*, 14 (2012) 1, 142-156.
BLAŽEKOVIĆ, Zdravko: Dragan Plamenac i Hrvatski glazbeni zavod u Zagrebu, *Arti musices*, 17 (1986) 2, 201-210.
BLAŽEKOVIĆ, Zdravko: Glazba u vrijeme *Hrvatskog* narodnog preporoda, u: Nikša STANČIĆ (ur.): *Hrvatski narodni preporod 1790-1848: Hrvatska u vrijeme Ilirskog pokreta: katalog izložbe*, Povijesni muzej Hrvatske – Muzej za umjetnost i obrt – Muzej grada Zagreba – Globus, Zagreb 1985, 114-120.
BLAŽEKOVIĆ, Zdravko: Popis skladbi Ivana Padovca, u: Vjera KATALINIĆ – Sanja MAJER-BOBETKO (ur.): *Ivan Padovec (1800-1873) i njegovo doba / Ivan Padovec (1800-1873) and his time*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2006, 273-355.
BLAŽEKOVIĆ, Zdravko – KATALINIĆ LUKŠIĆ, Vjera – TUKSAR, Stanislav: Izvještaj o preliminarnom istraživanju muzikalija na otocima Cres i Lošinj 1978. i sređivanju glazbenog arhiva samostana sv. Petra u Cresu, *Arti musices*, 10 (1979) 2, 169-183.
BOLTUŽIĆ, Ana: Citraštvo u Zagrebu od 1860-ih do 1918. godine: na temelju ostavštine Milana Stahuljaka, pohranjene u Arhivu Hrvatskoga glazbenog zavoda, *Arti musices*, 39 (2008) 2, 219-253.
BREGOVIĆ, Antica: Franjo Košćec: osnivač Entomološkog odjela Gradskog muzeja Varaždin, *Muzejski vjesnik: glasilo muzeja sjeverozapadne Hrvatske*, 4 (1982), 77-79.
BRKANOVIĆ, Vedran: Stručno mišljenje i procjena violončela sa signaturom Josef Müller iz zbirke Creskog muzeja, Zagreb 2015, studija iz dokumentacije Creskog muzeja (rukopis).
BRKIĆ MIDŽIĆ, Silvija: Kulturno-povijesno značenje Zbirke Anke Gvozdanović i njezina uloga u kontekstu zagrebačkih ambijentalnih zbirki, *Informatica museologica*, 43 (2013) 1/4, 117-126.
BRKOVIĆ, Jasmina: Glazba u hrvatskim muzejima, *Muzej glazbe?*, *Muzeologija*, 51 (2014), 11-23.
BUBLE, Nikola: Trogirski narodni napjevi: tragom notnih zapisa, *Čakavska rič: polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi*, 9 (1979) 1, 111-145.
BURIĆ, Katica: Glazbeni život Zadra u 18. i prvoj polovini 19. stoljeća, *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 7/455 (2005), 37-193.
BURIĆ ĆENAN, Katica: Glazba i politika, utjecaj političkih (ne)prilika na glazbeni život zadra u drugoj polovici 19. stoljeća, *Bašćinski glasi*, 12 (2015-2016), 171-192.
CELIO CEGA, Fani: Muzej grada Trogira, *Hrvatska revija* (obnovljeni tečaj), 9 (2009) 2, 59-65.
CUCULIĆ, Justin: Inventar predmeta i stvari u „Kresnikovoj sobi“ u Muzeju u Domu kulture na Rijeci (ex Guvernerova palača), Rijeka 1952, studija iz dokumentacije Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka (strojopis).
CVENIĆ, Ivan: Limena glazba DVD-a Valpovo preimenovana u Puhački orkestar, *Valpovački godišnjak*, 3 (1998), 156-159.
CVENIĆ, Ivan: 110. godina puhačkog orkestra DVD-a Valpovo 1890.-2000., *Valpovački godišnjak*, 6 (2001), 115-118.
ČAKŠIRAN, Vlatko: Zbirka Kraker u Sisku, *Muzeologija*, 51 (2014), 76-91.
ČAVIĆ, Aldo: Muzej Staroga Grada na Hvaru, *Hrvatska revija* (obnovljeni tečaj), 9 (2009) 2, 51-57.
ČIMIN, Robert: Metalni nalazi s utvrde Čanjevo, u: Luka BEKIĆ (ur.): *Utvrda Čanjevo*: *istraživanja 2003-2007*, Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb 2008, 197-233.
ČOP, Milivoj: 200 godina Osnovne škole Fužine, u: Neda KAUZLARIĆ-ANDRIĆ (ur.): *Fužine: Lič, Vrata, Belo Selo, Slavica, Benkovac: u povodu 200. godišnjice škole Fužine (1785-1985)*, Odbor za proslavu 200-godišnjice škole Fužine – Mjesna zajednica Fužine – Izdavački centar Rijeka, Fužine – Rijeka 1985, 131-165.

ČOP, Milivoj: Osnivanje i razvoj pučke škole u Liču, u: Neda KAUZLARIĆ-ANDRIĆ (ur.): *Fužine: Lič, Vrata, Belo Selo, Slavica, Benkovac: u povodu 200. godišnjice škole Fužine (1785-1985)*, Odbor za proslavu 200-godišnjice škole Fužine – Mjesna zajednica Fužine – Izdavački centar Rijeka, Fužine – Rijeka 1985, 172-178.
ČOP, Milivoj: Sto godina rada pučke škole u Vratima, u: Neda KAUZLARIĆ-ANDRIĆ (ur.): *Fužine: Lič, Vrata, Belo Selo, Slavica, Benkovac: u povodu 200. godišnjice škole Fužine (1785-1985)*, Odbor za proslavu 200-godišnjice škole Fužine – Mjesna zajednica Fužine – Izdavački centar Rijeka, Fužine – Rijeka 1985, 179-186.
ČORALIĆ, Lovorka: Hrvatska banica – Sofija Stockau Jelačić (1834.-1877.), *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice – VDG Jahrbuch*, 3 (1997), 97-106.
ČUČIĆ, Vesna: Prvi tiskari u Dubrovniku s popisom tiskane građe, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 48 (2005) 3/4, 108-158.
ČUNKO, Tatjana – JURIČIĆ, Vedrana: Krsto Odak: stanje ostavštine, u: Eva SEDAK (ur.): *Krsto Odak: život i djelo: radovi s međunarodnog muzikološkog skupa održanog u Zagrebu, Hrvatska, 20-22. listopada 1988.*, Hrvatsko muzikološko društvo – Hrvatski glazbeni zavod – Odjek za povijest hrvatske glazbe HAZU, Zagreb 1997, 175-266.
ĆUS-RUKONIĆ, Jasminka: Izvori za arheologiju Cresa i Lošinja, *Otočki ljetopis Cres–Lošinj: Izvori za povijest otoka Cresa i Lošinja*, 5 (1984), 229-242.
D'ALESSIO, Giovanni: Nacionalna društva i politička borba u Pazinu krajem Habsburške vladavine, u: Josip ŠIKLIĆ (ur.): *Pazin u drugoj polovini 19. i početkom 20. stoljeća: zbornik radova sa znanstvenog skupa u povodu 100. obljetnice utemeljenja Hrvatske čitaonice u Pazinu, Pazin, 14. studenoga 1997.*, Skupština udruga Matice hrvatske Istarske županije, Pazin 1999, 75-106.
DAMJANOVIĆ, Dragan: Prve i druge orgulje današnje đakovačke katedrale, *Arti musices*, 38 (2007) 2, 233-258.
DAUTBEGOVIĆ, Jozefina: Iz Personalnog arhiva MDC-a: mr. sc. Marija Šercer, *Informatica museologica*, 39 (2008) 1/4, 129-137.
DERADO, Klement – ČIZMIĆ, Ivan: Iseljenici otoka Brača, *Brački zbornik*, 13 (1982), 7-426.
DI STEFANO, Giovanni Paolo: Strumenti musicali nelle collezioni siciliane, u: Giovanni Paolo DI STEFANO – Selima Giorgia GIULIANO – Sandra PROTO (ur.): *Strumenti musicali in Sicilia*, CRicd Regione Siciliana, Palermo 2013, 17-52.
DOBRONIĆ, Antun: Glazbena paljetkovanja: naša pjevačka i ina društva, *Pjevački vjesnik*, 2 (15. lipnja 1906.) 6, 86-88.
DOBRONIĆ, Antun: Orgulje po Dalmaciji, *Sveta Cecilija*, 1 (1907) 4, 53-55.
DOBRONIĆ, Lelja: Dvor Jastrebarsko, *Kaj*, 8 (1975), 1/2, 149-158.
DOČKAL, Kamilo: *Naše violine i njihovi graditelji*, Tisak Nadbiskupske tiskare, Zagreb 1940. Poseban otisak iz *Sv. Cecilije*, 34 (1940) 1/2, 1-6; 34 (1940) 3, 40-46; 34 (1940) 4/5, 72-83; 34 (1940) 6, 115-122; 35 (1941) 1/2, 18-21; 35 (1941) 3/4, 49-54.
DOPPLER, Dragutin: Glazbeni život Virovitice, u: Dragutin FELETAR (ur.): *Virovitica: izabrane teme*, Gradsko poglavarstvo Virovitica – Nakladna kuća „Dr. Feletar", Virovitica – Koprivnica 1996, 127-134.
DRAGANIĆ, Danica: Gradski muzej: značajno kulturno središte, u: Dragutin FELETAR (ur.): *Virovitica: izabrane teme*, Gradsko poglavarstvo Virovitica – Nakladna kuća „Dr. Feletar", Virovitica – Koprivnica 1996, 177-183.
DRAGIČEVIĆ, Gita: Tamburaški orkestar Supetar: 110 godina tamburaša u Supetru, www.knjiznicasupetar.hr/tamburasi.pdf. Pristup: rujan 2017.
DUDAŠ, Geza: Mjesto fisharmonike u povijesti harmonija, *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*, 22 (2006), 85-91.

DUGAČKI, Vladimir: Doc. dr. Kurt Hühn – jedan od začetnika hrvatske oftalmologije, *Acta medico-historica Adriatica*, 6 (2008) 2, 277-284.
DUGAN, Franjo: Nove orgulje u Đakovu, *Sv. Cecilija*, 31 (1937) 1, 7-9.
ĐURAKIĆ, Marko: Instrumentalni fond Gradskog muzeja u Križevcima, Križevci 2015, studija iz dokumentacije Gradskog muzeja Križevci (rukopis).
ĐURASEK, Vladimir (ur.): *130 godina Gradske glazbe Gradiška*: *1873. – 2003.*, Gradska glazba Nova Gradiška, Nova Gradiška 2003.
FAJDETIĆ, Vladimir: Dr. Franjo Kresnik: liječnik i graditelj gudačkih instrumenata, *Riječka revija*, 4 (1955) 5/6, 244-248.
FAJDETIĆ, Vladimir: Dr Franjo Kresnik – liječnik i graditelj gudačkih glazbala, *Sv. Cecilija*, 40 (1970) 3, 78-79.
FAJDETIĆ, Vladimir: Tumač starog umijeća (dr. Franjo Kresnik – liječnik i graditelj violina): 16. XII. 1869. – 3. VI. 1943., o 100-godišnjici rođenja, *Dometi*, 3 (1970) 3/4, 142-144.
FAK, Marko: Aleksandar Ehrmann (1879. – 1965.), veleindustrijalac i mecena (skica za portret), *Radovi: radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 41 (2009) 1, 325-345.
FAULLEND HEFERER, Ivan: Opis rekonstruiranog i restauriranog Tafelklaviera graditelja Michaela Mariachera in Venedig, u: ***: *Tafelklavier Michael Mariacher in Venedig*, Atelier Faullend Heferer – Koncertna direkcija Zagreb, Zagreb 1991, 10-11.
FAULLEND HEFERER, Tomislav: Povijesni klavir Johann Bessner, Zagreb 2015, studija iz dokumentacije Umjetničke radionice *Heferer* (rukopis).
FAULLEND HEFERER, Tomislav: Povijesni klavir Tafeklavier, Zagreb 2015, studija iz dokumentacije Umjetničke radionice *Heferer* (rukopis).
FAULLEND HEFERER, Tomislav: Povijesni stolni klavir Tafelklavier „Michael Mariacher in Venedig“, Zagreb 2014, studija iz dokumentacije Umjetničke radionice *Heferer* (rukopis).
FAULLEND HEFERER, Tomislav: Prikaz stanja instrumenta te preliminarna katalogizacija foničkog fundusa i analiza instrumentalnog ustroja povijesnog orguljskog pozitiva iz Zbirke glazbenih instrumenata Muzeja Slavonije u Osijeku, Zagreb 2016, studija iz dokumentacije Umjetničke radionice *Heferer* (rukopis).
FAZINIĆ, Alena: Obitelj Boschi i njena zbirka u Korčuli, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 21 (1980), 572-610.
FISKOVIĆ, Cvito: Kazališne i glazbene priredbe u Korčuli u XIX stoljeću, *Dani Hvarskog kazališta*, 1 (1975), 123-201.
FISKOVIĆ, Cvito: Kazališne i glazbene priredbe u Korčuli u XIX stoljeću, *Mogućnosti*, 22 (1975) 1, 1-62.
FORETIĆ, Vinko: Dubrovački tiskar i knjižar 19. stoljeća Petar Franjo Martecchini kao crtač, akvarelist i ljubitelj starina, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 10 (1957), 230-256.
GÁBRI, György: A pesti hangszerkésitő céh Mesterkönyve, *Folia archaeologica*, 21 (1970), 193-200.
GAŠPAROVIĆ, Ljubomir: Izvješće o izvršenim konzervatorsko-restauratorsko-restauracijskim radovima na povijesnom klaviru graditelja Conrada Grafa, Zagreb 2007, studija iz dokumentacije Dvora Trakošćan (rukopis).
GEBER, Eleonora: Historijat Muzeja Požeške kotline, *Muzeologija*, 19 (1975), 7 str.
GILG, Stjepan: O razvoju građenja tambura u sisačkoj okolici, *Hrvatska tamburica*, 1 (1936) 5/6, 39.
GJUKIĆ-BENDER, Vedrana: Današnja kulturna namjena Kneževa dvora, u: Pavica VILAĆ (ur.): *Knežev dvor u Dubrovniku: utvrda – palača – muzej*, Dubrovački muzeji, Dubrovnik 2016, 277-285.

GJUKIĆ-BENDER, Vedrana: Fortepijano Antona Waltera u Dubrovačkim muzejima, *Muzeologija*, 51 (2014), 208-217.
GLAVIČIĆ, Ante: Iz starije prošlosti senjske glazbe (1842. – 1962.), *Senjski zbornik*, 22 (1997), 227-252.
GLAVIČIĆ, Ante: Uz 150 godina Gradske glazbe, *Senjski zbornik*, 19 (1992), 159-162.
GLIGOREVIĆ, Ljubica: Vinkovački etnološki postav i glazbena baština, *Muzeologija*, 51 (2014), 52-63.
GLIGOREVIĆ, Ljubica: Tradicijska glazbala Etnološkog odjela [presavitak], Gradski muzej Vinkovci, Vinkovci 2017.
GOGLIA, Antun: Gjuro Eisenhuth, *Sv. Cecilija*, 20 (1926) 2, 37-48.
GOGLIA, Antun: *Hrvatski glazbeni zavod 1827. – 1927.*, Tisak Nadbiskupske tiskare, Zagreb 1927. Poseban otisak iz *Sv. Cecilije*, 20 (1926) 3, 63-86; 20 (1926) 4, 117-125; 21 (1927) 1, 1-24; 21 (1927) 2, 53-76; 21 (1927) 3, 113-118; 21 (1927) 4, 157-161; 21 (1927) 5, 193-200; 21 (1927) 6, 233-241.
GOGLIA, Antun: Ivan Oertl, prvi učitelj violončela u hrv. glazbenom zavodu, *Sv. Cecilija*, 20 (1926) 1, 20-21.
GRAZIO, Ileana: Vrijedna obljetnica: [80 godina Dubrovačkog simfonijskog orkestra (1925. – 2005.)], *Dubrovnik: časopis za književnost i znanost*, 17 (2006) 1/2, 299-313.
GRGA, Božidar: Podaci o harmonijima u Dalmaciji, *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*, 22 (2006), 93-113.
HAJDIĆ, Marija: Gradski muzej Korčula, *Hrvatska revija* (obnovljeni tečaj), 9 (2009) 2, 46-50.
HARTMANN, Carl: Die musikalischen Instrumente und Geräte auf den österreichischen Gewerbeausstellung zu Wien im Jahr 1845, *Zeitschrift für Orgel, Clavier- und Flügelbau*, 2 (1853) 1, 23-31.
HORBOSTEL, Erich Moritz von – SACHS, Curt: Systematik der Musikinstrumente: ein Versuch, *Zeitschrift für Ethnologie*, 46 (1914) 4/5, 553-590.
HORVAT, Ida: „Tafel-Klavier“ ili „fortepiano“ u zbirci Muzeja Slavonije, *Osječki zbornik*, 14/15 (1973-1975), 309-313.
HRUSTEK SOBOČAN, Maša: Josip Štolcer Slavenski – skladateljski genij s beogradskom adresom i svjetskim glasom, *Muzeologija*, 51 (2014), 115-131.
HUBER, Alfons: Vom Sinn und Unsinn des Restaurierens: Grundsätzliche Überlegungen zu einer reflektierten Restauriermethodik von Hammerklavieren, u: Peter DONHAUSER (ur.): *Restaurieren, Renovieren, Rekonstruieren: Methoden für Hammerklaviere*, Vom Pasqualatihaus, Beč 1997, 18-29..
JANKOV, Mirko: Orguljska baština grada Korčule iz Zbirke Giovannija Boschia, *Godišnjak grada Korčule*, 13 (2010), 125-144.
JEIĆ, Jadran: Alphonse M. Gutschy i Jeronim Lukić – tamburaški reformatori, *Kaj*, 49 (2016) 1/2, 95-120.
JEIĆ, Jadran: Eduard Fink – svećenik i ilirski glazbenik, u: Vedran KLAUŽER – Damir GALOIĆ – Snježana HUSINEC (ur.): *Marija Bistrica u doba Ivana Krizmanića i hrvatskog narodnog preporoda*, Ogranak Matice hrvatske u Mariji Bistrici, Marija Bistrica 2017, 51-54.
JEIĆ, Jadran: Trgovina glazbalima Tomay i Tkalčić, *Hrvatska revija* (obnovljeni tečaj), 10 (2010) 4, 140-147.
JEIĆ, Jadran: Tvornica tamburica i ostalih glazbala Terezija Kovačić, *Hrvatska revija* (obnovljeni tečaj), 10 (2010) 1, 116-121.
JEIĆ, Jadran: Zagrebačka obitelj Weiser i zaboravljeni „Amati tambure“ Ivan Weiser, *Etnološka istraživanja*, 21 (2016), 57-75.

JELČIĆ, Zrinka: Dom Margite i Rudolfa Matza – od memorije do mjesta glazbenih događanja, *Muzeologija*, 51 (2014), 132-143.
JUTRONIĆ, Andre: Predgovor, *Brački zbornik*, 13 (1982), 3-6.
KALE, Jadran: Kako tradiciju izložiti in situ: projektni zadatak Rossini i Matavulj u Šibeniku, *Etnološka istraživanja*, 16 (2011), 6-25.
KATALINIĆ, Vjera: Elena Luisa Ragnina udata Pozza Sorgo, ili Elena Pucić-Sorkočević (1784.-1865.) – intelektualka i skladateljica, *Arti musices*, 37 (2006) 1, 67-78.
KATALINIĆ, Vjera: Emocionalno slavljenje pobjede: prilog poznavanju glazbenih zbivanja u blizini protuturske granice 1789. godine, *Arti musices*, 44 (2013) 2, 187-200.
KATALINIĆ, Vjera: Glazba u palači i oko nje, *Kaj*, 38 (2005) 4/5, 95-110.
KATALINIĆ, Vjera – TUKSAR, Stanislav: Glazbena zbirka katedrale, u: Katarina HORVAT-LEVAJ (ur.): *Katedrala Gospe Velike u Dubrovniku*, Gradska župa Gospe Velike – Institut za povijest umjetnosti, Dubrovnik – Zagreb, 2014, 381-395.
KEMPF, Julije: Hrvatski glazbotvorac Vilim Just, *Sv. Cecilija*, 21 (1927) 3, 133-136.
KLOBAS, Miro: Osnivanje i početno razdoblje djelovanja škole (1820-1835), u: Sonja PEČAR KARABAIĆ (ur.): *Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova Rijeka 1820-2000*, Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova Rijeka, Rijeka 2000, 17-23.
KOLIĆ, Dubravka: Inventar fonda obitelj Lantana, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU Zadru*, 49 (2007), 355-437.
KOLIĆ KLIKIĆ, Vesna: Ostaci: muzejske zbirke – začeci današnjeg Gradskog muzeja [deplijan], Gradski muzej Nova Gradiška, Nova Gradiška 2002.
KONFIC, Lucija: Lucija Ožegović – život i karijera obilježeni ulogom majke, *Cris*, 14 (2012) 1, 45-62.
KOS, Koraljka: Dragan Plamenac – istraživač i objavljivač rane glazbe, *Arti musices*, 17 (1986) 2, 159-173.
KOS, Koraljka: Ljupki prilozi „kućnoj glazbi“, u: Vjera KATALINIĆ – Sanja MAJER-BOBETKO (ur.): *Ivan Padovec (1800-1873) i njegovo doba / Ivan Padovec (1800-1873) and his time*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2006, 199-207.
KOS, Koraljka: Privatno i javno u hrvatskom glazbenom životu 19. i ranog 20. stoljeća u svjetlu ikonografskih izvora: istraživanje u tijeku, *Arti musices*, 34 (2003) 1/2, 3-19.
KOTER, Darja: Musikinstrumente österreichischer Klavierbauer im Landesmuseum Ptuj, *Muzikološki zbornik*, 33 (1997), 65-80.
KOVAČIĆ, Joško: Rod Machiedo sa Hvara, *Prilozi povijesti otoka Hvara*, 12 (2014), 225-249.
KRALJEVIĆ, Marija: Glazbena zbirka Boschi – iz glazbenog života Korčule u 19. stoljeću, *Godišnjak grada Korčule*, 2 (1997), 71-92.
KRAMPLOVÁ, Tereza: Manufacture of Pianos in the Czech Republic: Yesterday and Today, *Czech Music*, 12 (2006) 1, 18-22.
KRESNIK, Franjo: Der altitalienische Geigenlack und seine Eigenschaften mit Rücksicht auf die Rolle der Harze und ätherischen Öle, *Archives internationales de pharmacodynamie et de thérapie*, 42 (1932) 2, 233-258.
KUHAČ, Franjo Ksaver: Prilog za poviest glasbe južnoslavjenske: kulturno-historijska studija, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 39 (1877), 65-114.
KUNČEVIĆ, Lovro: O dubrovačkoj Libertas u kasnom srednjem vijeku, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, 46 (2008), 9-54.
KUŠĆER, Zdenko: Peter Titz (1823. – 1873.), graditelj fisharmonike u Osijeku, *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*, 22 (2006), 57-83.
KUŠĆER, Zdenko: Zbirka Hammerklavira u Gradskom muzeju Varaždin, St. Gallen – Varaždin 2007, studija iz dokumentacije Gradskog muzeja Varaždin (rukopis).

LANDEKA, Marko: Glazbeni život u Vinkovcima do osnivanja Glazbene škole 1948. godine, u: Vlasta MARKASOVIĆ: *Glazbena škola Josipa Runjanina Vinkovci 1948. – 1998.*, Osnovna glazbena škola Josipa Runjanina, Vinkovci, 1998, 35-43.
LASZOWSKI, Emilij: Trg kod Ozlja, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 6 (1902) 1, 215-223.
LATCHAM, Michael: The development of the Streicher firm of piano builders under the leadership of Nannette Streicher, 1792 to 1823, u: Beatrix DARMSTÄDTER – Alfons HUBER – Rudolf HOPFNER (ur.): *Das Wiener Klavier bis 1850*, Hans Schneider, Tutzing 2007, 43-71.
LUČEVNJAK, Silvija: Zavičajni muzej Našice i glazbena baština obitelji Pejačević, *Muzeologija*, 51 (2014), 167-175.
LUKEŽIĆ, Irvin: Glazbena Rijeka, *Sušačka revija*, 12 (2004) 46/47, 23-30.
MACSWEEN, Norman: No Maker to be Compared – the Early Pianos of Thomas Tomkison (c1764–1853), *The Galpin Society Journal*, 67 (2014), 5-31.
MAJER-BOBETKO, Sanja: Ivan Oertl, *Obćenita teoretično-praktična pripravna nauka glasbe*, Zagreb 1880. (tiskara i litografija C. Albrechta), *Arti musices*, 26 (1996) 1, 73-76.
MALBAŠA, Marija: Glazbeni život u Osijeku: historijski prikaz, *Osječki zbornik*, 9/10 (1965), 137-187.
MAROŠEVIĆ, Grozdana – PRIMORAC, Jakša – PETROVIĆ, Željka: Josip Široki: South-Slavic Folk Music Collection (1913–1920), u: Grozdana MAROŠEVIĆ – GERDA LECHLEITNER (ur.): *Croatian Recordings 1901–1936: Tondokumente aus dem Phonogrammarchiv. Gesamtausgabe der historischen Bestände 1899–1950. Series 11/1*. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Beč 2009, 77-114.
MAŠIĆ, Boris: A hangszerkészítés hagyománya Apatinban, *Létünk*, 27 (1997) 1/2, 165-170.
MATAIJA, Tamara: Dr. Franjo Kresnik – između umijeća i umjetosti, *Tonovi*, 27 (2012) 2:60, 92-96.
MATAIJA, Tamara: *Franciscus Kresnik fecit* – glazbeni instrument kao muzejski predmet, *Muzeologija*, 51 (2014), 64-75.
MATKOVIĆ, Majda: Dedek Zajc, *Sušačka revija*, 4 (1996) 16, 57-59.
MATOKOVIĆ, Andrea: Muzej otoka Brača u Škripu, *Informatica museologica*, 42 (2011) 1/4, 41-45.
MEUCCI, Renato: The Pelitti Firm: Makers of Brass Instruments in Nineteenth-Century Milan, *Historic Brass Society Journal*, 6 (1994), 304-333.
NAJMAN, Stjepan: Vatrogasna glazba iz Valpova pred Njegovim Veličanstvom Franjom Josipom I., *Valpovački godišnjak*, 13 (2008), 47-49.
NIKOLIĆ, Saša: Ostavština Slavomira Cerovca (Mira Blažinčića), *Histria: godišnjak Istarskog povijesnog društva*, 2 (2012), 345-353.
ORLIĆ, Alemka: Padovčeva *Theoretisch-praktische Guitar-Schule*, u: Vjera KATALINIĆ – Sanja MAJER-BOBETKO (ur.): *Ivan Padovec (1800-1873) i njegovo doba / Ivan Padovec (1800-1873) and his time*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2006, 247-262.
ORLIĆ, Mirko: Ivan Padovec, hrvatski gitarist europskog ugleda, *Gitara*, 2 (2000), 2-16.
PAUŠAK, Mirjana: Otvorena stalna izložba u Muzeju Valpovštine, *Valpovački godišnjak*, 15 (2010), 121-129.
PEČAR KARABAIĆ, Sonja: Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova Rijeka od 1990. do 2000., u: Sonja PEČAR KARABAIĆ (ur.): *Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova Rijeka 1820-2000*, Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova Rijeka, Rijeka 2000, 83-93.
PERČI, Ljerka: Glazbeni instrumenti u posjedu plemićke obitelji Drašković na početku 19. stoljeća, *Arti musices*, 34 (2003) 1/2, 169-186.

PERČI, Ljerka: Prilog poznavanju glazbenog života u Valpovu od 1790. do 1825. godine u svjetlu arhivskog fonda obitelji Prandau i Normann, *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*, 22 (2006), 115-139.
PETRINJAK, Darko: Vladimir Proskurnjak – u spomen, *Gitara*, 18 (2016), 37-38.
PETTAN, Svanibor: Dr. Josip Široki Baček, u: Dražen PODRAVEC (ur.): *Josip Široki Baček: prvi hrvatski doktor muzikologije*, Odbor Martinjskih dana općine Virje, Virje 2008, 30-33.
POLIĆ BOBIĆ, Mirjana – TILL, Darko: Sjećanja Nede Prpić Gamiršek na život u Zagrebu između dvaju svjetskih ratova, *Hrvatska revija* (obnovljeni tečaj), 14 (2014) 3, 70-79.
RAKO, Buserka – BOGIŠIĆ, Vlaho: Krleža, Bela, rođ. Kangrga, u: Velimir VISKOVIĆ (ur.): *Krležijana online*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 2012, http://krlezijana.
lzmk.hr/clanak.aspx?id=1742. Pristup: rujan 2016.
REDER, Stjepan: Kazalište u Virovitici, u: Dragutin FELETAR (ur.): *Virovitica: izabrane teme*, Gradsko poglavarstvo Virovitica – Nakladna kuća „Dr. Feletar“, Virovitica – Koprivnica 1996, 184-188.
ROSTÁS, Péter: Fine Furniture, u: József SISA (ur.): *Motherland and Progress: Hungarian Architecture and Design 1800–1900*, Birkhäuser Verlag, Basel 2016, 225-243.
ROTTERMUND, Krzysztof: Teofil Kotykiewicz – polski budowniczy fisharmonii w Wiedniu, *Muzyka*, 56 (2011) 4, 47-63.
RUCK, Lovorka: Franjo Kresnik: čovjek koji je čitao violine, *Sušačka revija*, 1 (1993) 1, 14-17.
RUCK, Lovorka: Glazbeni život u Rijeci u 19. stoljeću, *Arti musices*, 35 (2004) 2, 179-205.
RUCK, Lovorka: Ivan Matetić Ronjgov (1860-1960), *Zbornik Kastavštine*, 13 (2005), 69-87.
RUCK, Lovorka: Spomen-dom *Ivan Matetić Ronjgov /* Ustanova *Ivan Matetić Ronjgov*, *Muzeologija*, 51 (2014), 176-189.
RUCK, Lovorka: „Za me je vredno, ča narod zmisli“: skladatelj i melograf Ivan Matetić Ronjgov, *Arti musices*, 42 (2011) 2, 175-208.
RUŽA, Dada: Filićev povratak i povratak Filiću, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, 23 (2012), 199-208.
SALOPEK BOGAVČIĆ, Iva: *Novogradiški plakati između dva svjetska rata*, stručni rad, [Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu], Zagreb 2017.
SAMUEL, Harold E.: Zbirka Dragana Plamenca na sveučilištu Yale, *Arti musices*, 17 (1986) 2, 231-236.
SANTI, Matej: Methods of a Maverick: Franjo Kresnik, *The Strad*, 129 (travanj 2018.) 1536, 54-59.
SEDER, Alojzije: Sjećanje na Ernesta Köröskényija: povodom 95. godišnjice rođenja velikog hrvatskog graditelja gitara, *Gitara*, 8 (2006), 22-25.
SEVER-SIGLHUBER Višnja: Orgulje XVII stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti*, 8-9 (1966) 1, 143-152.
SLAVENSKI, Josip: Električni instrumenti, *Muzički glasnik*, 9 (1939) 1, 1-5.
SMOLJAN, Branko: Rodoslovlja išćunskih obitelji, u: Josip FARIČIĆ (ur.): *Otoci Ist i Škarda*, Sveučilište u Zadru – Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije – Matica hrvatska, Ogranak Zadar – Hrvatsko geografsko društvo, Zadar 2010, 445-552.
SOLDO, Josip Ante: Krsto Odak do odlaska u Prag, u: Eva SEDAK (ur.): *Krsto Odak: život i djelo: radovi s međunarodnog muzikološkog skupa održanog u Zagrebu, Hrvatska, 20-22. listopada 1988.*, Hrvatsko muzikološko društvo – Hrvatski glazbeni zavod – Odjek za povijest hrvatske glazbe HAZU, Zagreb 1997, 113-125.
STAGLIČIĆ, Marija: Barokni ljetnikovac obitelji Lantana na otoku Ugljanu, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 25 (2001), 159-164.

STANIĆ, Damir: Dvorac Prandau-Normann i nekadašnji vlastelinski kompleks u Valpovu, *Hrvatska revija* (obnovljeni tečaj), 5 (2005) 1, 104-111.
STIPČEVIĆ, Ennio: Bibliografija muzikoloških radova Dragana Plamenca, *Arti musices*, 17 (1986) 2, 237-245.
STIPČEVIĆ, Ennio: Hrvatska glazbena prošlost u muzikološkim radovima Dragana Plamenca, *Arti musices*, 17 (1986) 2, 175-200.
STOJAN, Slavica: Dubrovkinja Jelena Pozza Sorgo i sudbina Piesni razlike Dinka Ragnine iz 1536. godine, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, 35 (1997), 185-193.
STRUKIĆ, Kristian: 53. zagrebačka pješačka pukovnija: spomen-medalje, znak i značka iz fundusa Muzeja grada Zagreba, *Numizmatičke vijesti*, 61 (2008), 278-289.
SUDNIK, Ivan: Četiri učitelja – četiri velikana Samobora, *Kaj*, 4 (1971) 3/4, 22-26.
ŠABAN, Ladislav: Doprinos trojice Moscatella orguljarstvu u Dalmaciji, *Radovi Centra Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*, 21 (1974), 217-260.
ŠABAN, Ladislav: Dva pozitiva u Muzeju grada Varaždina, *Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin*, 4 (1970), 105-114.
ŠABAN, Ladislav: Glazba u dvorovima Draškovića u 18. stoljeću, *Arti musices*, 36 (2005) 1, 3-13.
ŠABAN, Ladislav: Izvješće o pregledu i evidenciji orgulja kao spomenika kulture na području Nadbiskupije zagrebačke izvršenom za Zavod za zaštitu spomenika SR Hrvatske godine 1972., *Službeni vjesnik Nadbiskupije zagrebačke: prilog službenom vjesniku*, 61 (1972) 6, 1-17.
ŠABAN, Ladislav: Nijemi svjedok slavnih dana: klavir Ferde Livadića, *Kaj*, 4 (1971) 3/4, 29-37.
ŠABAN, Ladislav: Notna rukopisna knjiga Julijane Erdödy-Drašković iz 1779. godine, *Arti musices*, 13 (1982) 2, 101-147.
ŠABAN, Ladislav: Orgulje slovenskih graditelja u Hrvatskoj, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 385 (1980), 5-84.
ŠABAN, Ladislav: Tragom violina Franje Krežme, *Muzika i škola*, 9 (1964) 2, 41-46.
ŠABAN, Ladislav: Važna muzejska zbirka instrumenata u Zagrebu, *Muzika i škola*, 8 (1963) 2, 41-47.
ŠABAN, Ladislav – BLAŽEKOVIĆ, Zdravko: Izvještaj o dvogodišnjem sređivanju triju glazbenih zbirki u Osijeku i o pregledu glazbenih rukopisa i knjiga u franjevačkim samostanima u Slavoniji i Srijemu, *Arti musices*, 11 (1980) 1, 47-95.
ŠIKLIĆ, Josip: Društveni i kulturni život u Siveriću u dvadesetom stoljeću, *Siverić*, 4 (2004) 1, 2-7.
ŠKILJAN, Ivana: Dvorac Veliki Tabor – nova istraživanja, nove spoznaje, *Hrvatsko zagorje*, 19 (2013) 1/2, 151-175.
ŠKILJAN, Maja: O instrumentima iz zbirke Hrvatskog povijesnog muzeja, u: Dražen BUHIN – Zvonimir STANISLAV (ur.): *Almanah hrvatske glazbe / Croatian musicians' almanac: 2007*, Piano, Zagreb 2007, 91-92.
ŠKUNCA, Mirjana: Glazbena poduka u Splitu u drugoj polovini 19. stoljeća, *Historijski zbornik*, 43 (1990) 1, 99-112.
ŠOJAT-BIKIĆ, Maja: Digitalizacija zbirke mehaničkih glazbenih automata Ivana Gerersdorfera: prilog digitalnom očuvanju hrvatske zvučne baštine te povijesti bilježenja i reprodukcije zvuka od 1880-ih do 1920-ih godina, *Arti musices*, 41 (2010) 1, 61-96.
ŠOJAT-BIKIĆ, Maja: Model razvoja digitalne baštine grada Zagreba u konceptualnom okviru projekta Donacije online, *Informatica museologica*, 39 (2008) 1/4, 98-104.
ŠPERANDA, Mirjana: Donacija obitelji Kempf: povodom 150. godišnjice rođenja, 80. godina od smrti Julija Kempfa i uz Međunarodni dan muzeja, Gradski muzej Požega,

Požega 2014 [4 str.]. Online: http://www.gmp.hr/publikacije/katalozi-izlozbi/2014.html?download=21:donacija-obitelji-kempf.
ŠPERANDA, Mirjana: Stare požeške brijačnice, *Informatica museologica*, 27 (1996) 1/2, 81-83.
ŠPERANDA, Mirjana: Zbirka glazbenih predmeta u Povijesnom odjelu Gradskog muzeja Požega, *Muzeologija*, 51 (2014), 231-246.
ŠPRLJAN, Ivo: Industrijski objekti u Šibeniku, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 37/38 (2013/2014)¸ 101-118.
ŠTERK, Slavko: Ususret stalnoj postavi zbirke glazbenih automata Ivana Gerersdorfera, u: Vinko IVIĆ – Ivan RUŽIĆ – Agneza SZABO (ur.): *Iz starog i novog Zagreba*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 1996, sv. 7, 299-308.
ŠURINA, Edita: Obnova dvora Veliki Tabor, http://www.h-r-z.hr/index.php/djelatnosti/konzerviranje-restauriranje/graditeljsko-naslijee/400-obnova-dvora-veliki-tabor. Pristup: siječanj 2017.
ŠUVAK, Dragica: Kelemenov glazbeni zemljopis, *Muzeologija*, 51 (2014), 190-199.
ŠVOGER, Vlasta: Ban Josip Jelačić u očima svojih suvremenika, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 31 (2013), 247-271.
TARBUK, Nela: Zbirka glazbenih instrumenata iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt s osvrtom na njihovu ulogu u drugim oblicima muzejskog djelovanja, *Muzeologija*, 51 (2014), 218-230.
TIMMERMAN, Alex: Guitars with Extra Bass Strings, u: Vjera KATALINIĆ – Sanja MAJER-BOBETKO (ur.): *Ivan Padovec (1800-1873) i njegovo doba / Ivan Padovec (1800-1873) and his time*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2006, 85-178.
TORRISI, Francesco: The International School of Violin Making and the revival of the Cremonese violin making, u: Roberto CODAZZI – Cinzia MANFREDINI (ur.): *La liuteria lombarda del '900*, Silvana Editoriale, Milano 2002, 32-37.
UGRENOVIĆ, Aleksandar: Uvodna riječ, u: Franjo KRESNIK: *Starotalijansko umijeće građenja gudačkih instrumenata*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1951, 5-32.
VARGA, Darko: Graditelj orgulja Josef Angster i Valpovo, *Valpovački godišnjak*, 14 (2009), 20-61.
VARGA, Darko: Josef Angster – poznati graditelj orgulja iz Baranje, *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice – VDG Jahrbuch*, 15 (2008), 143-186.
VIĐEN, Ivan: Uz 50. obljetnicu smrti: Antun Gjivanović, *Naša Gospa: list katedralne župe – Dubrovnik*, 17 (2011) 45, 63-64.
VINAJ, Marina: Glazbena ostavština valpovačkog vlastelinstva – oslik kulturne povijesti Slavonije, *Muzeologija*, 51 (2014), 100-114.
VINAJ, Marina: Obiteljska knjižnica Prandau-Normann – spomenička muzejska baštna, *Osječki zbornik*, 30 (2011), 265-274.
VINAJ, Marina – VUJIĆ, Žarka: Muzealnost knjižnice Prandau-Normann u Muzeju Slavonije Osijek, *Muzeologija*, 48/49 (2012), 124-132.
VLAHOV Dražen: Prilog povijesti mjesne općine Pazin krajem XIX. i početkom 20. stoljeća, u: Josip ŠIKLIĆ (ur.): *Pazin u drugoj polovini 19. i početkom 20. stoljeća: zbornik radova sa znanstvenog skupa u povodu 100. obljetnice utemeljenja Hrvatske čitaonice u Pazinu*, Skupština udruga Matice hrvatske Istarske županije, Pazin 1999, 31-42.
VLAŠIĆAK, Ivanko: Nepoznati hrvatski muzikolog, u: IDEM (ur.): *Hrvatska duša: almanah hrvatskih katoličkih svećenika*, U komisiji tiskare S. Bartol i drug, Virje 1923, knj. 2, 215-224.

VRBANIĆ, Vilena: Glazbeni instrumenti iz fundusa Dvora Veliki Tabor, *Arti musices*, 49 (2018) 2, 345-367.
VRBANIĆ, Vilena: Instrumenti s tipkama iz fundusa Gradskog muzeja Varaždin, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, 29 (2018), 129-177.
VRBANIĆ, Vilena: Instrumenti s tipkama iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu, *Arti musices*, 42 (2011) 2, 135-174.
VRBANIĆ, Vilena: Instrumenti s tipkama u zagrebačkim muzejima: pregled i prijedlozi za njihovo predstavljanje, *Muzeologija*, 51 (2014), 247-258.
VRBANIĆ, Vilena: Stolni klaviri i njihovi graditelji: pet primjeraka iz dalmatinskih muzeja, *Bašćinski glasi*, 13 (2017/2018 [2019]), 49-71.
VUKŠIĆ, Tomislav: Vladimir Proskurnjak, *Gitara*, 5 (2003), 34-35.
ŽMIKIĆ, Slobodan: Armando Meneghello Dinčić: splitski violinski virtuoz (1873-1925), *Kulturna baština*, 17 (1987), 73-87.
ŽUPANOVIĆ, Lovro: Oris skladateljstva Dragana Plamenca, *Arti musices*, 17 (1986) 2, 211-229.
ŽUPANOVIĆ, Lovro: Oris skladateljstva hrvatskoga glazbenika Ive Prišlina (1902 – 1941), *Muzikološki zbornik*, 25 (1989), 167-186.

Natuknice u enciklopedijama, leksikonima i rječnicima (kod istog autora prema abecedi radova)

***: Bandoneon, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 2, 652.
AJANOVIĆ-MALINAR, Ivona: Eisenhuth, Gjuro, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 1998, sv. 4, 22-24.
AJANOVIĆ-MALINAR, Ivona: Jenko, Franc, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2005, sv. 6, 461-462.
AJANOVIĆ-MALINAR, Ivona: Krežma, Franjo, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2013, sv. 8, 120-122.
ALLMER, Gottfried – FASTL, Christian: Rieger, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_R/Rieger-Glattergoetz_Familie.xml. Pristup: siječanj 2019.
BAINES, Anthony C. – RYCROFT, David K.: Post horn, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 20, 211-212.
BEARE, Charles – BARBIERI, Patrizio: Tecchler, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 25, 189.
BEARE, Charles – CHIESA, Carlo – ROSENGARD, Duane: Guarneri family, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 10, 478-480.
BEARE, Charles – CHIESA, Carlo – ROSENGARD, Duane: Stradivari, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 24, 457-460.
BEARE, Charles – CHIESA, Carlo – KASS, Philip J.: Amati, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 1, 443-446.
BEARE, Charles – KASS, Philip J. – ROSENGARD, Duane: Guadagnini, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 10, 469-471.

BEARE, Charles – ROSENGARD, Duane: Bergonzi, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 3, 344-345.

BEETEM ACKER, Anne: Böhm, Joseph, u: *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-4002275199. Pristup: travanj 2018.

BEETEM ACKER, Anne: Samick Musical Instruments Co, u: *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-4002281750. Pristup: srpanj 2018.

BEVAN, Clifford – KLAUS, Sabine K. – R: Riedl, Josef Felix, u: *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-4002291416. Pristup: kolovoz 2016.

BEZIĆ, Nada: Huml, Václav, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2002, sv. 5, 759.

BOISITS, Barbara: Parttart (Pattart), Alois, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_P/Parttart_Alois.xml. Pristup: od veljače 2017.

BOTSTEIN, Leon: Bösendorfer, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 4, 53-54.

CRANMER, Margaret: Blüthner, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 3, 742-743.

CRANMER, Margaret: Streicher, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 24, 569-570.

CRANMER, Margaret: Tomkison, Tomas, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 25, 576.

DAVIES, Hugh – WAGNER, Christoph: Hohner, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 11, 611-612.

DURAKOVIĆ, Lada: Mornarički orkestar, u: Goran PRODAN (ur.): *Istrapedija: istarska internetska enciklopedija*, http://istrapedia.hr/hrv/3661/mornaricki-orkestar/istra-a-z/. Pristup: srpanj 2018.

EHRLICH, Cyril: Bechstein, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 3, 39.

FASTL, Christian: Christoph (Kristoph), Franz Xaver, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_C/Christoph_Franz.xml. Pristup: kolovoz 2016.

FASTL, Christian: Leschen (Löschen, Löscher), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_L/Leschen_Familie.xml. Pristup: kolovoz 2017.

FASTL, Christian: Lotz (Lots), Johann Theodor, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_L/Lotz_Theodor.xml. Pristup: kolovoz 2016.

FASTL, Christian: Lutz, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_L/Lutz_Familie.xmL. Pristup: studeni 2018.

FASTL, Christian: Proksch (Prokš), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_P/Proksch_Familie.xml. Pristup: listopad 2017.
FASTL, Christian: Riedl (Riedel), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_R/Riedl_Familie.xml. Pristup: od kolovoza 2016.
FASTL, Christian:, Schantz (Schanz), Brüder, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Schantz_Brueder.xml. Pristup: kolovoz 2016.
FASTL, Christian: Schweighofer, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Schweighofer_Familie.xml. Pristup: studeni 2016.
FASTL, Christian: Stelzhammer, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Stelzhammer_Familie.xml. Pristup: rujan 2016.
FASTL, Christian: Stowasser (Stohwasser), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Stowasser_Familie. Pristup: od kolovoza 2016.
FASTL, Christian: Ziegler, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_Z/Ziegler_Familie.xml. Pristup: kolovoz 2016.
FORETIĆ, Miljenko: Bizar (Bizzarro), u: Nikica KOLUMBIĆ (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 1983, sv. 1, 794-796.
GRIFFITHS, Ann – MACNUTT, Richard: Naderman: (1) Jean-Henri Naderman, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 17, 588-589.
GRLIĆ, Ljubiša: Devidé, Zvonimir, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 1993, sv. 3, 355-356.
HARTEN, Uwe: Kerner (Körner), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_K/Kerner_Familie.xml. Pristup: kolovoz 2016.
HARTEN, Uwe: Promberger, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_P/Promberger_Familie.xml. Pristup: studeni 2016.
HILSCHER, Elisabeth Theresia: Deutschmann, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_D/Deutschmann_Brueder.xml. Pristup: kolovoz 2016.
HILSCHER, Elisabeth Theresia: Heitzmann, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_H/Heitzmann_Familie.xml. Pristup: ožujak 2017.
HOOVER, Cynthia Adams: Steinway, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 24, 344-346.
HOPFNER, Rudolf: Brunner, Franz, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_B/Brunner_Franz.xml. Pristup: listopad 2016.
HOPFNER, Rudolf: Czapka, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_C/Czapka_Familie.xml. Pristup: rujan 2016.

HOPFNER, Rudolf: Červený (Czerweny), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_C/Cerveny_Familie.xml. Pristup: kolovoz 2016.
HOPFNER, Rudolf: Jakesch (Jakisch, Jaksch), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_J/Jakesch_Familie.xml. Pristup: studeni 2016.
HOPFNER, Rudolf: Kiendl, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_K/Kiendl_Familie.xml. Pristup: studeni 2016.
HOPFNER, Rudolf: Koch, Stephan, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 13, 712.
HOPFNER, Rudolf: Koch, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_K/Koch_Familie.xml. Pristup: kolovoz 2016.
HOPFNER, Rudolf: Müller, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_M/Mueller_Familie_2.xml. Pristup: kolovoz 2017.
HOPFNER, Rudolf: Staufer (Stauffer), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Staufer_Familie.xml. Pristup: listopad 2016.
HOPFNER, Rudolf: Thier (Thir, Thür, Dirr, Dürr), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_T/Thir_Familie.xml. Pristup: od svibnja 2017.
HOPFNER, Rudolf: Ziegler, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 27, 818-819.
HUBER, Alfons: Graf, Conrad, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_G/Graf_Conrad.xml. Pristup: od listopada 2016.
IBLER, Vladimir: Andrassy, Juraj, u: Nikica KOLUMBIĆ (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 1983, sv. 1, 110-111.
JAKOVLJEVIĆ, Božo: Cerovac, Slavomir (Miro Blažinčić), u: Goran PRODAN (ur.): *Istrapedija: istarska internetska enciklopedija*, https://www.istrapedia.hr/hrv/2780/cerovac-slavomir-miro-blazincic/istra-a-z/. Pristup: veljača 2019.
JAKOVLJEVIĆ, Božo: Zavičajni muzej Buzet, Cerovac, Slavomir (Miro Blažinčić), u: Goran PRODAN (ur.): *Istrapedija: istarska internetska enciklopedija*, http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3069/. Pristup: veljača 2019.
KASS, Philip J.: Thir, u: *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-4002291603. Pristup: svibanj 2017.
KATALINIĆ, Vjera – VRBANIĆ, Vilena – PALIĆ-JELAVIĆ, Rozina: Zajc, Ivan, u: *Hrvatski biografski leksikon* (mrežno izdanje, 2016.), http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11919. Pritup: travanj 2018.
KOLIĆ, Dubravka – MANDUŠIĆ, Iva: Lantana, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2013, sv. 8, 554-555.
KOS, Koraljka: Livadić, Ferdo, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2013, sv. 8, 710-713.
KOS, Koraljka: Pejačević, Dora, u: *Hrvatski biografski leksikon* (mrežno izdanje, 2016.), http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11908. Pristup: lipanj 2017.
KOVAČEVIĆ, Krešimir: Lunzer, Fritz (Miroslav), u: Krešimir KOVAČEVIĆ (ur.): *Muzička enciklopedija*, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1974, sv. 2, 487.

KRIŽMAN-ZORIĆ, Đurđica: Trieština, u: Goran PRODAN (ur.): *Istrapedija: istarska internetska enciklopedija*, http://istrapedia.hr/hrv/1115/triestina/istra-a-z/. Pristup: kolovoz 2017.
LANGER, Alexander: Ehrbar, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_E/Ehrbar_Familie.xml. Pristup: rujan 2017.
LATCHAM, Michael: Rosenberger, u: *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-4002291433. Pristup: studeni 2016.
LATCHAM, Michael: Schantz, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 22, 438.
LATCHAM, Michael: Walter, (Gabriel) Anton, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 27, 51-52.
LIBIN, Laurence: Musical instrument, u: *Grove Music Online*. *Oxford Music Online*, Oxford University Press, 2018, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/omo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-3000000097. Pristup: svibanj 2018.
LIGGINS, David: Ocarina, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 18, 308-310.
LISAC, Ljubomir Andrej: Kacin, Ivan (1884–1953), u: *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti – Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana 2013, http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi262316/#primorski-slovenski-biografski-leksikon. Pristup: srpanj 2018.
LOTZ, Rainer R.: Hupfeld, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 11, 875-876.
MAJER-BOBETKO, Sanja: Herzl, Robert, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2002, sv. 5, 566.
MARIĆ, Mirna: Gunjci, u: Goran PRODAN (ur.): *Istrapedija: istarska internetska enciklopedija*, https://www.istrapedia.hr/hrv/992/gunjci/istra-a-z/. Pristup: veljača 2019.
MAROŠEVIĆ, Grozdana – MAJER-BOBETKO, Sanja: Kuhač, Franjo Ksaver, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2013, sv. 8, 307-310.
MAYER BROWN, Howard: Viola pomposa, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 26, 701.
MAYER BROWN, Howard – BONTA, Stephen: Violetta, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 26, 701.
MOOSLEITNER, Eberhard: Enzensperger (Enzensberger), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_E/Enzensperger_Familie.xml. Pristup: studeni 2016.
ORTON, Richard – DAVIES, Hugh: Trautonium, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 25, 704.
OWEN, Barbara: Estey Organ Co., u: *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-1002240820. Pristup: prosinac 2016.
OWEN, Barbara: Karn, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 13, 385.
PERIĆ KEMPF, Bosiljka: Milko Kelemen, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2005, sv. 7, 239-242.

PINTAR, Marijana: Horvat, Milan, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2002, sv. 5, 651-652.
PIRJEVEC, Avgust: Lenarčič, Josip (1856–1939), u: *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti – Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana 2013, http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi323288/#slovenski-biografski-leksikon. Pristup: svibanj 2017.
PLEŠE, Branko – AJANOVIĆ-MALINAR, Ivona: Herović, Josip, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2002, sv. 5, 562-563.
RADAUŠ, Tatjana: Cipiko, u: Aleksandar STIPČEVIĆ (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 1989, sv. 2, 674-676.
RADAUŠ: Erdödy, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 1998, sv. 4, 54-65.
RADAUŠ, Tatjana: Hilleprand von Prandau (Prandau), u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2002, sv. 5, 572-573.
RAUSCH, Alexander: Küss (Kuss), Wolfgang, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_K/Kuess_Wolfgang.xml. Pristup: listopad 2016.
RAUSCH, Alexander: Schmidt, Carl Wilhelm, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Schmidt_Carl.xm. Pristup: studeni 2016.
RAUSCH, Alexander: Streicher, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Streicher_Familie.xml. Pristup: od kolovoza 2016.
RAUSCH, Alexander: Walter (Walther), Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_W/Walter_Familie_2.xml. Pristup: siječanj 2018.
REICHLING, Alfred: Rieger, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 21, 357-358.
ROSENBLUM, Myron: Viola d'amore, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 26, 696-700.
SCHMIDT, Manfred Hermann – KLAUS, Sabine Katharina – LAMBERT, Barbara – BERNER, Alfred: Instrumentensammlungen, u: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart: Allgemeine Enzyklopädie der Musik*, 2. izdanje, Bärenreiter – Metzler: Kassel et al. 2001, Sachteil 4: Hamm – Kar, kolone 970-1011.
SCHNÜRL, Karl: Kotykiewicz, Teofil, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_K/Kotykiewicz_Teofil.xml. Pristup: svibanj 2017.
SCHOTT, Howard – BEETEM ACKER, Anne: Schweighofer, u: *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-4002294747. Pristup: studeni 2016.
SCHOTT, Howard – ELSTE, Martin: Neupert, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 17,792-793.
SCHOTT, Howard – LIBIN, Laurence: Boisselot, *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-4002275202. Pristup: srpanj 2018.

SEHNAL, Jiří: Silberbauer, Joseph, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Silberbauer_Joseph.xml. Pristup: kolovoz 2016.

SHACKLETON, Nicholas: Basset-horn, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 2, 867-869.

STAHULJAK, Zlatko: Balija, Zlatko, u: Nikica KOLUMBIĆ (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 1983, sv. 1, 396.

STANČIĆ, Nikša: Jelačić, Josip, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 2005, sv. 6, 394-401.

SZÓRÁDOVÁ, Eva: Schöllnast, Familie, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Schoellnast_Familie.xml. Pristup: kolovoz 2016.

ŠABAN, Ladislav: Bizzarro, Lujo (Bizzaro, Menin-Bizzarro di Venezia Luigi, Vjekoslav), u: Nikica KOLUMBIĆ (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 1983, sv. 1, 800.

ŠABAN, Ladislav: Callido, u: Aleksandar STIPČEVIĆ (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 1989, sv. 2, 561.

ŠABAN, Ladislav: Dobnik, Sebastijan, u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 1993, sv. 3, 421.

ŠABAN, Ladislav: Građenje umjetničkih muzičkih instrumenata: Hrvatska, u: Krešimir KOVAČEVIĆ (ur.): *Muzička enciklopedija*, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1974, sv. 2, 5.

TARR, Edward H.: Thibouville, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 25, 394-395.

TYLER, James – SPARKS, Paul: Mandolin, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 15, 737-743.

TYRRELL, John: Proksch [Prokš], Joseph [Josef], u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 20, 423-424.

VON GLAHN, Denise – BROYLES, Michael: Art Music, u: *Grove Music Online*. *Oxford Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-1002227279. Pristup: svibanj 2018.

VUKOVIĆ, Mladen: Glibotić, Ivan (Pavao), u: Trpimir MACAN (ur.): *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb 1998, sv. 4, 749.

WEBER, Ernst: Schrammelmusik, u: Rudolf FLOTZINGER (ur.): *Oesterreichisches Musiklexikon Online*, http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Schrammel-Musik.xml. Pristup: ožujak 2017.

WELLER, Enrico: B & S, u: *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-4002268009. Pristup: veljača 2019.

WELLER, Enrico: Bohland, u: *Oxford Music Online. Grove Music Online*, Oxford University Press, http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-4002285320. Pristup: srpanj 2018.

WRIGHT, John: Jew's [jaw's] harp [gewgaw, guimbard, jew's trump, trump], u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 13, 112-115.

WYTHE, Deborah: Graf, Conrad, u: Stanley SADIE (ur.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Oxford University Press, London 2001, sv. 10, 264.

Novinski članci (kod nepotpisanih su novine navedene abecedno, a isti naslovi – npr. oglasi – kronološki)

***: K. k. ausschließende Privilegien, *Amtsblatt zur Laibacher Zeitung*, 73 (13. siječnja 1854.) 10, 30.
***: Neuredovni dio: Austrianska carevina, *Carsko-kr. službene narodne novine*, 23 (4. svibnja 1857.) 101, 1.
***: Proslava sv. Save, *Dubrovnik*, 28 (1. veljače 1941.) 5, 4.
***: Puškinovo veče, *Dubrovnik*, 24 (27. veljače 1937.) 4, 7.
***: Avviso N. 46, *Gazzetta di Fiume*, 1 (9. travnja 1861.) 91, 4
***: [Oglas], *Gasilec: glasilo „Jugoslavanske gasilske zvezde Ljubljana“*, 33 (1. prosinca 1929.) 6, 5.
***: [Oglas], *Gasilec: glasilo „Jugoslavanske gasilske zvezde Ljubljana“*, 34 (1. lipnja 1930.) 4, 8.
***: [Oglas], *Gasilec: glasilo „Jugoslavanske gasilske zvezde Ljubljana“*, 34 (15. rujna 1930.) 7, 10.
***: Radiona glazbala Josipa Rohrbachera: novo glazbalo „banjolina“, *Hrvatski list*, 9 (5. kolovoza 1928.) 219 (2607), 11.
***: Srebrna trublja 25. domobranske pješačke pukovnije, *Ilustrovani list*, 4 (20. siječnja 1917.) 3, 51. Online: Digitalna biblioteka Veliki rat, http://velikirat.nb.rs/items/show/8636. Pristup: listopad 2016.
***: Avviso, *La Bilancia*, 15 (17. listopada 1882.) 237, 4.
***: Faits divers, *La Presse*, 22 (22. srpnja 1857.) 199, 2. Online: Bibliothèqe nationale de France Gallica, http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k477740z/f2.image. Pristup: rujan 2017.
***: Avvisi, *L'Eco di Fiume*, 4 (22. studenog 1860.) 120, 2.
***: Darovi varaždinskom muzeju, *Narodno jedinstvo*, 7 (22. ožujka 1928.) 12, 2.
***: Domaće vijesti, *Narodno jedinstvo*, 3 (6. siječnja 1923.) 1, 4.
***: Domaće vijesti, *Narodno jedinstvo*, 5 (10. lipnja 1926.) 22, 2.
***: Hrvatskim epigonima 1923., *Narodno jedinstvo*, 3 (6. siječnja 1926.) 1, 1-2.
***: Jučerašnja katastrofa na Brajdici, *Naša sloga*, 3 (11. prosinca 1930.) 720, 5.
***: Katastrofa na drvenom gatu, *Naša sloga*, 3 (10. prosinca 1930.) 719, 1.
***: Pazin na Tijelovo, *Naša sloga*, 43 (22. lipnja 1911.) 25, 2-3.
***: „Bojna pjesma“, *Naše jedinstvo*, 23 (21. travnja 1916.) 94, 2.
***: [Oglas], *Novi list*, 9 (30. lipnja 1906.) 178, 4.
***: Radiona glazbila D. Šalata na Sušaku, *Novi list*, 9 (30. lipnja 1906.) 178, 2.
***: Vojnička glazba, *Posavska Hrvatska*, 2 (25. svibnja 1895.) 21, 3.
***: Vojnička glazba, *Posavska Hrvatska*, 2 (22. lipnja 1895.) 25, 2.
***: [Oglas], *Slovenec: političen list za slovenski narod*, 55 (11. rujna 1927.) 205, 12.
***: Razne vijesti: Crkveni Pjevački Zbor u Dubrovniku, *Sv. Cecilija*, 32 (1938) 6, 190.
***: [Oglas], *Učiteljski tovariš: glasilo jugoslovanskega učiteljstva*, 59 (14. ožujka 1919.) 11, 4.
***: [Oglas], *Vatrogasac*, 4 (15. ožujka 1895.) 8, 68.
***: Naši dopisi: Valpovo, *Vatrogasac*, 2 (30. rujna 1893.) 18-19, 153.
***: Vatrogasna glazba iz Valpova pred Njegovim Veličanstvom, *Vatrogasac*, 4 (25. listopada 1895.) 30, 241.
***: Posljednji pozdravi, *Vinkovački list*, 48 (14. travnja 2000.) 14 (2388), 19.
***: „Chordephon“ – Musikwerke!, *Zeitschrift für Instrumentenbau*, 22 (1. listopada 1901.) 1, 17 i 20.

***: Patent! Chordephon! Mech. Zither, *Zeitschrift für Instrumentenbau*, 15 (1. listopada 1895.) 10, 243.
A. S.: Industrie Ausstellung österreichischen Monarchie in musikalischer Beziehung: I. Clavier-Instrumente (Fortsetzung), *Wiener allgemeine Musik-Zeting*, 5 (12. srpnja 1845.) 83, 329-230 [1-2].
B.: Musik-, Literatur-und Theater-Notizen, *Frankfurter Nachrichten: Extrabeilage zum Intelligenz-Blatt der freien Stadt Frankfurt für Tagesneuigkeiten, Politik, Literatur, Kunst, Theater und Gemeinnütziges*, 1 (15. srpnja 1859.) 81, 644-646.
DRAŽIĆ, Sanja: Promocija nosača zvuka i koncert na fortepijanu u Kneževu dvoru: dug glazbenoj baštini koja nas je proslavila, *Dubrovački vjesnik*, 68 (18. kolovoza 2018.) 3524, 31.
Dv: U Kneževom dvoru: fortepijano zaživio u obliku aplikacije, *Dubrovački vjesnik*, 67 (30. rujna 2017.) 3478, 44.
FILIĆ, Krešimir: Muzička zbirka u Padovčevoj kući?, *Vjesnik – varaždinsko izdanje*, 39 (19. veljače 1968.) 7544, 11.
FILIĆ, Krešimir: Naš varaždinski muzej, *Varaždinske novosti*, 1 (24. prosinca 1929.) 3, 8-9.
GAŠPAROVIĆ, Ljubomir: Povijesni instrumenti: sjaj trakošćanskog *Grafa*, *Hrvatsko slovo*, 14 (27. lipnja 2008.) 688, 19.
GAURINA, Davor: Posljednji pozdrav našem maestru – Petar Škarica (1932. – 2012.), *Drnis.hr – službene internet stranice Grada Drniša*, 21. studenog 2012., https://www.drnis.hr/aktualno/novosti/113-posljednji-pozdrav-nasem-maestru-petar-skarica-1932-2012. Pristup: srpanj 2018.
GJIVANOVIĆ, Antun: Iz veselih dana 'hrv. dil. tamburaškog zbora' u Dubrovniku, *Crvena Hrvatska*, 16 (12. srpnja 1906.) 28, 2-3.
GJIVANOVIĆ, Antun: Iz veselih dana 'hrv. dil. tamburaškog zbora' u Dubrovniku, *Tamburica*, 3 (1906) 7, 29-30.
GJIVANOVIĆ, Antun: „Uz desetogodišnjicu *Dubrovačke filharmonije*", *Sv. Cecilija*, 29 (1935) 2, 39-40.
GUJINOVIĆ, Maja: Novi život 200-godišnjaka, *Jutarnji list*, 8. svibnja 2008., http://www.jutarnji.hr/vijesti/zagreb/novi-zivot-200-godisnjaka/2859494/. Pristup: svibanj 2017.
KUHAČ, Franjo Ksaver: Karlo barun Prandau: glasbenik, *Vienac*, 8 (1. srpnja 1876.) 27, 451-455; 8 (8. srpnja 1876.) 28, 464-467; 8 (15. srpnja 1876.) 29, 480-483; 8 (22. srpnja 1876.) 30, 498-501.
MALIĆ, Josip: 50 godina Hrvatske glazbe u Pazinu, *Glas Istre*, 12 (18. veljače 1955.) 7, 4.
MIHOKOVIĆ, Barica: Najstarije društvo u Slavoniji proslavilo visoki jubilej: 140 godina humanitarnog rada, *Vatrogasni vjesnik*, 117 (2012) 10, 69.
M. S.: Siverićke varijacije, *Slobodna Dalmacija*, 9 (20. ožujka 1951.) 1906, 4.
N.: Ogroman uspjeh Zlatka Balokovića u Berlinu, *Novosti*, 7 (9. listopada 1913.) 274, 3; 7 (10. listopada 1913.) 275, 3; 7 (11. listopada 1913.) 276, 3.
NJAVRO, Mia: Fortepijano, jedinstvena priča Ivane Jelača, *DuList: dubrovački tjednik*, 7 (8. kolovoza 2018.) 353, 36-38. Online: Ususret koncertnoj promociji: fortepijano, jedinstvena priča Ivane Jelača, *DuList: dubrovački tjednik*, 12. kolovoza 2018., https://www.dulist.hr/ususret-koncertnoj-promociji-fortepijano-jedinstvena-prica-ivane-jelaca/519525/. Pristup: kolovoz 2018.
PANDŽA, Zvonimir: Fortepiano iz Kneževa dvora, *DuList: dubrovački tjednik*, 7 (27. rujna 2017.) 309, 40. Isto i na http://www.dulist.hr/druga-strana-povijesti-muzeji-predstavljaju-aplikaciju-fortepijana-iz-dvora/439228. Pristup: siječanj 2018.
POFUK, Branimir: Šime Šimatović, neumorni prosvjetitelj, na 94. rođendan darovao Centigradu pijanino, *Večernji list*, 54 (30. listopada 2013.) 17 896, 28. Online:

https://www.vecernji.hr/vijesti/sime-simatovic-na-94-rodjendan-darovao-cetingradu-pijanino-634962. Pristup: srpanj 2018.
POFUK, Branimir: Šime Šimatović, partizan i humanist, drug i gospodin zaljubljen u život i kulturu, *Večernji list*, 58 (5. studenog 2016.) 18 959, 30. Online: https://www.vecernji.hr/premium/sime-simatovic-partizan-i-humanist-drug-i-gospodin-zaljubljen-u-zivot-i-kulturu-1126384. Pristup: srpanj 2018.
POLIMAC, Nenad: In memoriam Šime Šimatović (1919. – 2016.): važna ličnost hrvatske kulture čiji su interesi nadilazili filmsku režiju, *Jutarnji list*, 19 (4. studenog 2016.) 6546, 30.
RISEK, Ljiljana: Restauriran Grafov klavir iz 1834., *Večernji list – Varaždin i Međimurje*, 48 (8. svibnja 2008.) 15964, 32.
RISEK, Ljiljana (Lj. R.): Restauriran je povijesni glasovir iz fundusa dvorca Trakošćan, djelo čuvenoga Conrada Grafa, *Varaždinske vijesti*, 64 (27. svibnja 2008.) 3308, 17.
RUPNIK, Branimir: Iz čarobnog svijeta tonova: čovjek koji je „čitao violine“, *Novi galeb*, 2 (1. studenoga 1970.) 3, 19.
SALVIA, Vedran (V. S.): Predstavljena aplikacija o fortepijanu iz Kneževoga dvora, *Dubrovnik Press*, 23. rujna 2017., https://dubrovnikpress.hr/component/k2/item/28056-predstavljena-aplikacija-o-fortepijanu-iz-knezevoga-dvora.html. Pristup: siječanj 2018.
SLUNJSKI, Željko (Ž. Sl.): Počele „Barokne večeri“, *Varaždinske vijesti*, 30 (25. rujna 1975.) 1600, 8.
TOLDI, Zvonimir: Obća dopadnost promenadnih koncerata, *Posavska Hrvatska: glasilo za politička, kulturna i gospodarska pitanja Brodsko-posavske županije*, 25 (6. srpnja 2018.) 27 (1249), 17.
VODOPIĆ, Mirjana: „Saćurica i šubara“ i „Auto-servis medvjed i sin“ na sceni Gradskog kazališta, *Virovitički list*, 20 (15. lipnja 1973.) 843, 6.
ZLATIĆ, Slavko: Genijalni konstrukter violine dr. Kresnik: život i rad „čovjeka koji čita violine“, kako ga nazivlju u Cremoni, *Novosti*, 32 (23. siječnja 1938.) 22, 10.
ŽIC, Ingrid: „Dr. Franjo Kresnik – život uz violine“ naziv je izložbe što se večeras (20 sati) uz prigodan koncert održava u Guvernerovoj palači: čovjek koji je čitao violine, *Novi list*, 47 (10. lipnja 1993.) 154, 17.

Mrežni izvori

Amati Kraslice,
http://www.amati.cz. Pristup: siječanj 2019.
August Förster,
http://www.august-foerster.de/. Pristup: od siječnja 2017.
Bayerische Musiker-Lexikon Online,
http://bmlo.de. Pristup: prosinac 2016.
BBC Radio 3,
http://www.bbc.co.uk/radio3. Pristup: od studenog 2016.
Beethoven-Haus Bonn,
http://www.beethoven-haus-bonn.de. Pristup: studenogi 2016.
Bösendorfer,
https://www.boesendorfer.com. Pristup: od rujna 2016.
Braun Flutes Germany,
http://www.braunflutes.com. Pristup: siječanj 2017.
Casa Editrice Tito Belati,
http://www.editricetitobelati.it. Pritup: rujan 2017.

Centre International du Pianoforte Ad Libitum,
http://www.pianoforteadlibitum.org. Pristup: od studenog 2016.
CIMCIM – ICOM International Committee for Museums and Collections of Instruments and Music, http://network.icom.museum/cimcim/. Pristup: kolovoz 2016.
Civico Museo Teatrale Carlo Schmidl,
http://www.museoschmidl.it/. Pristup: od kolovoza 2017.
Clinkscale Online: A Comprehensive Database of Early Pianos, 1700-1860,
http://earlypianos.org/. Pristup: od kolovoza 2017.
Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti – Ostavština Ladislava Šabana – Građa o orguljama: lokaliteti & Građa o orguljama: graditelji,
http://dizbi.hazu.hr/. Pristup: od kolovoza 2016.
DuList: dubrovački tjednik,
http://www.dulist.hr. Pristup: siječanj 2018.
Dvor Trakošćan,
http://www.trakoscan.hr. Pristup: studeni 2016.
Dvor Veliki Tabor,
http://www.veliki-tabor.hr. Pristup: siječanj 2017
Edwin Beunk Collection,
http://www.fortepiano.nl. Pristup: od studenog 2016.
Ernst Kaps Pianoforte,
https://www.ernstkaps.com/. Pristup: travanj 2018.
Fabbricanti di Pianoforti in Italia,
http://www.lieveverbeeck.eu/Pianoforti_italiani.htm. Pristup: od srpnja 2017.
Facteurs de pianos en Autriche,
http://www.lieveverbeeck.eu/Pianos_viennois.htm. Pristup: od kolovoza 2016.
Facteurs de pianos en France,
http://www.lieveverbeeck.eu/pianos_francais.htm. Pristup: rujan 2017.
Finchcocks Musical Museum,
http://www.finchcocks.co.uk/. Pristup: od studenog 2016.
Francesco Curci and his Musical House: a family at the service of music
http://www.firponet.com/curci.info/edizionicurci/index.htm. Pristup: lipanj 2017.
Geelvinck Muziek Musea,
https://www.geelvinck.nl. Pristup: travanj 2017.
Germanisches Nationalmuseum: Objektkatalog der Sammlungen des Germanischen Nationalmuseums,
http://objektkatalog.gnm.de. Pristup: od kolovoza 2016.
Glazbalar – Ivica Derner,
http://www.glazbalar-iderner.hr/. Pristup: od ožujka 2017.
Glazbena škola dr. fra Ivan Glibotić Imotski,
http://gs-drfraiglibotic-imotski.skole.hr. Pristup: srpanj 2018.
Glazbena škola Ivana Lukačića,
http://glazbena-ilukacica-si.skole.hr. Pristup: kolovoz 2017.
Glazbena škola Požega,
http://www.ss-glazbena-pozega.skole.hr. Pristup: travanj 2017.
Gors & Kallmann,
http://www.gorsandkallmann.com. Pristup: srpanj 2017.
Gradski muzej Drniš,
https://gmd.hr. Pristup: srpanj 2018.
Gradski muzej Karlovac,
http://www.gmk.hr. Pristup: siječanj 2017.

Gradski muzej Korčula,
https://www.gm-korcula.com/hr/. Pristup: siječanj 2018.
Gradski muzej Križevci,
http://www.gradski-muzej-krizevci.hr. Pristup: veljača 2017.
Gradski muzej Sisak,
http://www.muzej-sisak.hr. Pristup: siječanj 2017.
Gradski muzej Požega,
www.gmp.hr. Pristup: travanj 2017.
Gradski muzej Varaždin,
http://www.gmv.hr. Pristup: studeni 2016.
Gradski muzej Vinkovci,
http://muzejvk.hr. Pristup: rujan 2018.
Historical Currency Converter,
http://www.historicalstatistics.org/Currencyconverter.html. Pristup: od kolovoza 2016.
Houslařský atelier Vávra,
http://www.housle-vavra.cz/index.php. Pristup: rujan 2017.
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti,
www.hazu.hr. Pristup: studeni 2019.
Hrvatska enciklopedija (mrežno izdanje),
http://www.enciklopedija.hr. Pristup: od rujna 2016.
Hrvatski povijesni muzej,
http://www.hismus.hr. Pristup: od rujna 2016.
Hrvatski radio,
http://radio.hrt.hr/. Pristup: siječanj 2018.
Hrvatsko glazbeno društvo „Zrinski“,
www.hgd-zrinski.hr. Pristup: srpanj 2018.
ICOM – International Council of Museums,
http://icom.museum. Pristup: svibanj 2018.
Istarski tradicijski instrumenti online,
http://www.iti-museum.com. Pristup: od kolovoza 2017.
Karl Hammerschmidt & Söhne,
http://www.karl-hammerschmidt-klarinetten.de. Pristup: svibanj 2017.
Kawai Global,
http://www.kawai-global.com. Pristup: srpanj 2018.
Klaverens Hus: Herrljunga piano and reed organ collection,
http://www.klaverenshus.se/The-Herrljunga-Piano-and-Reed-Organ-collection.html.
Pristup: svibanj 2017.
Klavierhaus Albin Förstl GmbH,
http://www.mietklaviere.at. Pristup: ožujak 2017.
Kleines Werkzeugmuseum Holzwerken,
http://www.holzwerken.de/museum/. Pristup: od studenog 2016.
Kunalipa – Hrvatski numizmatički portal,
http://www.kunalipa.com/katalog. Pristup: od veljače 2017.
Dubrovački muzeji: Kulturno-povijesni muzej,
http://www.dumus.hr/hr/kulturno-povijesni-muzej. Pristup: siječanj 2018.
Kunsthistorisches Museum Wien: Sammlung alter Musikinstrumente,
http://www.khm.at/de/besuchen/sammlungen/sammlung-alter-musikinstrumente/
ausgesuchte-meisterwerke/. Pristup: od kolovoza 2016.
Lošinjski muzej,
http://www.muzej.losinj.hr/. Pristup: Pristup: svibanj 2018.

Martin Freres Company,
http://martinfreres.net. Pristup: kolovoz 2016.
Melodija Glasbila d.o.o.,
http://www.melodija.si. Pristup: svibanj 2017.
Metropolitan Museum of Art,
http://www.metmuseum.org. Pristup: od studenog 2016.
MIMO – Musical Instrument Museums Online,
http://www.mimo-international.com. Pristup: od kolovoza 2016.
MIMO Database – Musical Instrument Museums Online: Documentary Base,
http://www.mimo-db.eu. Pristup: od rujna 2016.
Mirjana Živković kompozitor,
http://www.mirjanaz.com. Pristup: siječanj 2018.
Ministarstvo kulture Republike Hrvatske: Zbirka fotografske dokumentacije Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture,
http://fototeka.min-kulture.hr/. Pristup: od siječnja 2018.
Mozart Portraits,
http://www.mozartportraits.com. Pristup: prosinac 2017.
Museu de la Música: Colleccions,
http://cataleg.museumusica.bcn.cat. Pristup: kolovoz 2017.
Muzej Brodskog Posavlja,
http://www.muzejbp.hr. Pristup: kolovoz 2018.
Muzej Franje Schneidera,
http://www.muzej-franje-schneidera.com. Pristup: rujan 2016.
Muzej grada Iloka,
http://www.mgi.hr. Pristup: rujan 2018.
Muzej grada Kaštela,
http://www.muzej-grada-kastela.hr/info.html. Pristup: srpanj 2018.
Muzej grada Koprivnice,
http://www.muzej-koprivnica.hr. Pristup: veljača 2017.
Muzej grada Pazina,
http://www.muzej-pazin.hr. Pristup: veljača 2019.
Muzej grada Rijeke,
http://muzej-rijeka.hr. Pristup: travanj 2018.
Muzej grada Splita,
http://www.mgst.net. Pristup: rujan 2017.
Muzej grada Šibenika,
http://www.muzej-sibenik.hr. Pristup: srpanj 2017.
Muzej grada Zagreba,
www.mgz.hr. Pristup: od rujna 2016.
Muzej Like Gospić,
http://muzejlike.hr. Pristup: travanj 2018.
Muzej Međimurja Čakovec,
http://mmc.hr/. Pristup: prosinac 2016.
Muzej seljačkih buna,
http://www.msb.mhz.hr/. Pristup: veljača 2017.
Muzej za umjetnost i obrt,
www.muo.hr. Pristup: od kolovoza 2016.
Muzeji Hrvatskog zagorja,
http://www.mhz.hr/. Pristup: siječanj 2017.
Muzejski dokumentacijski centar,

http://www.mdc.hr/. Pristup: kolovoz 2018.
Muzej Slavonije,
http://mso.hr. Pristup: svibanj 2017.
Múzeum Digitár,
http://www.museum-digital.de/hu/portal/. Pristup: studeni 2016.
Narodni muzej Zadar,
http://nmz.hr. Pristup: srpanj 2017.
Neupert,
https://jc-neupert.de. Pristup: siječanj 2019.
Noć muzeja,
http://nocmuzeja.hr. Pristup: od veljače 2017.
Organum Šibenik,
http://organum.hr/. Pristup: od kolovoza 2017.
Orsi Wind Instruments,
http://orsiwind.wixsite.com. Pristup: lipanj 2018.
Pianoforte-makers in Czech Republic,
http://www.lieveverbeeck.eu/Pianoforte-makers_Czech_Republic.htm.
Pristup: ožujak 2017.
Pesaro Musei,
http://www.pesaromusei.it. Pristup: srpanj 2017.
Petrof,
http://www.petrof.com. Pristup: od listopada 2016.
Pigini Fiarmoniche,
www.pigini.com. Pristup: kolovoz 2017.
Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka,
http://ppmhp.hr. Pristup: travanj 2018.
Povijesni i pomorski muzej Istre – Museo storico e navale dell' Istria,
http://www.ppmi.hr. Pristup: veljača 2019.
Pučko otvoreno učilište „Augustin Vivoda“ Buzet,
http://www.poubuzet.hr. Pristup: veljača 2019.
Ringve Musikkmuseum: DigitaltMuseum,
https://digitaltmuseum.no. Pristup: od siječnja 2018.
RISM – Répertoire International des Sources Musicales,
http://www.rism.info/home.html. Pristup: studeni 2019.
Royal Academy of Music Museum,
http://www.ram.ac.uk/museum. Pristup: kolovoz 2017.
Royal Pavilion and Museums Brighton and Hove,
http://brightonmuseums.org.uk. Pristup: rujan 2017.
Samick Music Corporation,
http://www.smcmusic.com. Pristup: srpanj 2018.
Schumann-Portal,
http://www.schumann-portal.de. Pristup: studeni 2016.
Smithsonian National Museum of American History,
http://americanhistory.si.edu. Pristup: od studenog 2016.
Thomastik-Infeld Vienna,
http://www.thomastik-infeld.com. Pristup: listopad 2016.
Zavičajni muzej Našice,
http://www.zmn.hr/. Pristup: lipanj 2017.

ZAHVALE (ABECEDNIM REDOM PREMA PREZIMENU)

Sanja Acalija, muzejska savjetnica i voditeljica Zbirke umjetnina i obrta Kulturno-povijesnog odjela Muzeja grada Kaštela
barun Nikola Adamovich mlađi, Zagreb
Ljerka Albus, muzejska savjetnica i voditeljica Etnografskog odjela Gradskog muzeja Varaždin
Emin Armano, akademski glazbenik pijanist, redoviti profesor na Odsjeku za klavir, orgulje i čembalo Muzičke akademije u Zagrebu
Krunoslav Babić, akademski glazbenik tubist i član Zagrebačke filharmonije
Marcel Bačić, akademski slikar, redoviti profesor na Grafičkom odjelu Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu u miru
Mario Bartulin, predsjednik Hrvatskoga glazbenog društva „Zrinski“ u Kaštel Starom
Predrag Bejaković, znanstveni savjetnik, Institut za javne financije u Zagrebu
Ivica Belamarić, kustos i voditelj Galerijskog odjela Gradskog muzeja Vinkovci
Joško Belamarić, viši znanstveni suradnik, predstojnik Centra Cvito Fisković u Splitu, podružnice Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu
Nada Bezić, muzikologinja i knjižničarka, voditeljica knjižnice i arhiva Hrvatskoga glazbenog zavoda u Zagrebu
Stjepan Bezjak, kustos i ravnatelj Zavičajnog muzeja Ozalj
Dragutin Bičak, vlasnik Obrta Bičak za popravak i politiranje namještaja, Sveti Ivan Zelina
Borislav Bijelić, muzejski savjetnik i ravnatelj Muzeja Đakovštine
Aleksandra Bilić Petričević, kustosica i voditeljica Odjela suvremene povijesti Muzeja grada Trogira
Ozren Blagec, viši kustos i voditelj Kulturno-povijesne zbrike Gradskog muzeja Križevci
Nataša Blažević Starčević, tajnica Etnografske udruge „Sv. Juraj“, Lič
Marijan Bogatić, viši muzejski pedagog Gradskog muzeja Sisak
časna sestra Bosiljka, Samostan sestara Službenica Milosrđa u Splitu
Vedran Brkanović, akademski glazbenik violinist i vještak za glazbene instrumente, ravnatelj Glazbene škole Brkanović, Zagreb
Doris Brusić, stručna suradnica za izdavaštvo i znanstvenu djelatnost Ustanove Ivan Matetić Ronjgov u Ronjgima
Mario Buletić, viši kustos Etnografskog muzeja Istre u Pazinu
Ivanka Bunčić, viša kustosica i voditeljica Kulturno-povijesnog odjela Muzeja Brodskog Posavlja u Slavonskom Brodu
Vesna Bunčić, muzejska savjetnica i voditeljica Kulturno-povijesnog odjela Muzeja Like Gospić
Manfred Büttner, direktor tvornice *Neupert*, Bamberg
Ivanka Cafuta, muzejska savjetnica i voditeljica Odjela suvremene povijesti Muzeja Brodskog Posavlja u Slavonskom Brodu
Fani Celio Cega, muzejska savjetnica, voditeljica Zbirke novovjekovne kulturne povijesti i ravnateljica Muzeja grada Trogira
Vinko Cippico, konzultant, Megatrend poslovna rješenja, Zagreb
Olivera Crevar, knjižničarka Gradskog muzeja Vukovar
Ivan Cvenić, predsjednik Puhačkog orkestra Dobrovoljnog vatrogasnog društva Valpovo
Vlatko Čakširan, viši kustos i ravnatelj Gradskog muzeja Sisak
Darko Čargonja, ravnatelj Ustanove Ivan Matetić Ronjgov u Ronjgima i dirigent Limene glazbe Spinčići iz Kastva
Robert Čimin, viši kustos i ravnatelj Muzeja grada Koprivnice
Igor Čulig, kustos i voditelj Kulturno-povijesnog odjela Gradskog muzeja Karlovac

Željko Ćatić, preparator za drvo, Preparatorska radionica za drvo Dubrovačkih muzeja
Ivan Ćurković, muzikolog, docent na Odsjeku za muzikologiju Muzičke akademije u Zagrebu
Jasminka Ćus-Rukonić, muzejska savjetnica Creskog muzeja i Lošinskog muzeja u miru
Nikola Dadić, arhivist Državnog arhiva u Splitu
Ada Danek, kustosica i voditeljica Zavičajne zbirke Kaštel Sućurca Kulturno-povijesnog odjela Muzeja grada Kaštela
Renata Dečman, kustosica i voditeljica Dvora Veliki Tabor u Desiniću
Katja i Mladen Definis, Definis d.o.o, Split
Antonija Dejanović, kustosica i voditeljica Zbirke glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu
Denis Detling, viši muzejski pedagog i ravnatelj Muzeja Slavonije u Osijeku
Andrea Devlahović, kustosica Muzeja Staroga Grada na Hvaru
Marijana Dlačić, kustosica i voditeljica Kulturno-povijesnog odjela Lošinjskog muzeja
Gita Dragičević, ravnateljica Narodne knjižnice u Supetru na Braču
Ivana Dražić, kustosica Muzeja grada Zadra Narodnog muzeja Zadar
Ervin Dubrović, muzejski savjetnik i ravnatelj Muzeja grada Rijeke
Zlatko Dvoržak, akademski glazbenik pijanist, dirigent Društvenog jazz orkestra Big banda HGZ-a, Zagreb
Marko Đurakić, magistar teorije glazbe i magistar orgulja, Škola za klasični balet u Zagrebu
Lidija Đurđević, plesačica, Zagreb
časna sestra Klaudija (Ana) Đuran, Uršulinski samostan u Varaždinu
Wendelin Eberle, direktor tvrtke *Rieger Orgelbau*, Schwarzach
Zrinka Ettinger Starčić, viša kustosica i ravnateljica Lošinjskog muzeja
Tomislav Faullend Heferer, orguljar, Umjetnička radionica Heferer, Zagreb
Massimo Favento, violončelist i muzikolog, L' Accademia di musica „Ars nova", Trst
Vlatka Filipčić Maligec, muzejska savjetnica i voditeljica Muzeja seljačkih buna u Gornjoj Stubici
časna sestra Fortunata (Rosa Spahija), Benediktinski samostan sv. Luce u Šibeniku
Ljubica Frua, Bilice
Marija Gačić, kustosica Etnografske zbirke Muzeja Đakovštine
Ljubomir Gašparović, akademski glazbenik pijanist, redoviti profesor na Odsjeku za klavir, orgulje i čembalo Muzičke akademije u Zagrebu
Davor Gaurina, viši kustos i voditelj Kulturno-povijesne zbirke Gradskog muzeja Drniš
Božidar Gjukić, muzejski fotograf Dubrovačkih muzeja
Vedrana Gjukić-Bender, muzejska savjetnica Kulturno-povijesnog muzeja Dubrovačkih muzeja u miru
Ljubica Gligorević, muzejska savjetnica i voditeljica Etnološkog odjela Gradskog muzeja Vinkovci
Ileana Grazio, muzikologinja, Dubrovnik †
Koviljka Grenko, učiteljica razredne nastave, Osnovna škola Centar u Puli
Božidar Grga, organolog i glazbeni pedagog, Šibenik, †
Manuela Grubić, Solin
Ante Grubišić, muzejski savjetnik Povijesnog odjela Muzeja Slavonije u Osijeku
Marija Hajdić, kustosica i ravnateljica Gradskog muzeja Korčula
Judit Hajdók, organologinja, Budimpešta
Krešimir Has, akademski glazbenik orguljaš i čembalist, Zagreb
Nikolina Hećimović, kustosica i voditeljica Kulturno-povijesnog odjela Gradskog muzeja Virovitica
Željko Heimer, predsjednik Hrvatskoga grboslovnog i zastavoslovnog društva, Zagreb
Zoran Homen, viši kustos Gradskog muzeja Križevci u miru

Eva Horniková, Prodajni odjel tvornice *Petrof*, Kraljičin Gradac
Zvjezdana Horvat, pomoćnica pročelnice za Gradsko vijeće, mjesnu samoupravu i opće poslove grada Varaždina
Maša Hrustek Sobočan, viša kustosica i ravnateljica Muzeja Međimurja Čakovec
Azra Huršidić-Radulović, liječnica specijalistica medicine rada i sporta, Zagreb
Mirko Ivačić, umirovljenik, Osijek †
Lidija Ivančević Španiček, muzejska savjetnica i voditeljica Odjela povijesti umjetnosti Gradskog muzeja Požega
Goran Ivanišević, liječnik specijalist fizijatar u miru, Zagreb
Mirko Ivanjek, profesor hrvatskog jezika i književnosti, osnivač društva Kajkaviana, Brdovec
Grgur Marko Ivanković, viši kustos i voditelj Povijesnog odjela Muzeja Slavonije u Osijeku
Nadica Jagarčec, viša kustosica i voditeljica Kulturno-povijesnog odjela Dvora Veliki Tabor u Desiniću
Draženka Jalšić Ernečić, viša kustosica i voditeljica Odjela kulturne povijesti Muzeja grada Koprivnice
Darko Jančikić, fotograf, Valpovo
Mirko Jankov, magistar glazbene pedagogije i magistar orgulja, Glazbena škola dr. fra Ivan Glibotić u Imotskom
Katarina Javora, magistra orgulja, magistra čembala i magistra teorije glazbe, Umjetnička škola Franje Lučića Franje Lučića u Velikoj Gorici
Jadran Jeić, knjižničar i glazbenik, Zagreb
Ivana Jelača, akademska glazbenica pijanistica, predsjednica i umjetnička voditeljica udruge *Sve ostalo je glazba*, Dubrovnik
Ante Jeličić, akademski glazbenik trubač i kapelnik Gradske glazbe Biograd na Moru
Zdenka Jelačić Bužimski, umirovljenica, Zagreb
Zrinka Jelčić, viša kustosica, voditeljica Zbirke Margite i Rudolfa Matza te Zbirke mehaničkih glazbenih automata Ivana Gerersdorfera Muzeja grada Zagreba
Igor Jugec, akademski glazbenik harmonikaš, Glazbena škola Pregrada
Ingeborg Jurić, predsjednica Hrvatsko-austrijske kulturne zajednice, Varaždin
Jasmina Jurković Peras, viša kustosica i voditeljica Etnografskog odjela Gradskog muzeja Virovitica
Đana Kahriman, akademska glazbenica violinistica, koncertna majstorica Dubrovačkog simfonijskog orkestra i članica Zagrebačkih solista
Jadran Kale, muzejski savjetnik i voditelj Etnografskog odjela Muzeja grada Šibenika
Ružica Kalajdžić, umirovljenica, Golobrdci
Dunja Kalođera, doktorica talijanistike, Split – Zagreb, †
Stuart Kernaghan, glavni upravitelj *Blüthner Piano Centra*, London
Gracijano Kešac, kustos i ravnatelj Povijesnog i pomorskog muzeja Istre u Puli
Marko Kevo, kustos Kulturno-povijesnog odijela Muzeja grada Iloka
Vidislav pl. Kiš Šaulovečki, odvjetnik, Šćrbinec
Miroslav Klemm, muzejski savjetnik Kulturnopovijesnog odjela Gradskog muzeja Varaždin u miru
Antun Koncul, arhivist Arhiva Dubrovačke biskupije, Dubrovnik
Josip Konfic, akademski glazbenik udaraljkaš, Glazbena škola Alberta Štrige u Križevcima
Tatjana Kolak, muzejska savjetnica i ravnateljica Muzeja Like Gospić
Vesna Kolić Klikić, muzejska savjetnica i voditeljica Etnološkog odjela Gradskog muzeja Nova Gradiška
Janja Kovač, kustosica i voditeljica Etnografskog odjela Muzeja Međimurja Čakovec
Jagoda Kralj Novak, nacionalna prvakinja drame Hrvatskoga narodnog kazališta u Varaždinu
Željko Krnčević, muzejski savjetnik i ravnatelj Muzeja grada Šibenika

Anđelko Krpan, akademski glazbenik violinist, redoviti profesor na Odsjeku za gudačke instrumente i gitaru Muzičke akademije u Zagrebu
Mihaela Kulej, viša kustosica i ravnateljica Gradskog muzeja Virovitica
Hans-Jürgen Kurth, voditelj proizvoda *Kawai Europa GmbH*, Krefeld
Zrinka Kušer, viša kustosica Kulturno-povijesne zbirke Samoborskog muzeja
Marina Lambaša, viša kustosica i voditeljica Zbirke glazbenih instrumenata Muzeja grada Šibenika
Vjekoslav Leikauff, klavijaturist, Požega
Egidija Lekić, fizioterapeutkinja, Centar za odgoj i obrazovanje Ivan Štark Osijek
Dubravka Liebl, profesorica savjetnica za ekonomsku grupu predmeta, Zagreb
Nela Lončar, doktorica dentalne medicine, Križevci
Radovan Lorković, akademski glazbenik violinist, profesor violine na Muzičkoj akademiji grada Basela u miru
Iva Lovrec Štefanović, urednica voditeljica, Hrvatska radiotelevizija, Zagreb
Silvija Lučevnjak, kustosica i ravnateljica Zavičajnog muzeja Našice
Eugen Luja, voditelj servisnog odjela tvornice *Steinway & Sons*, Hamburg
Karolina Lukač, viša kustosica i voditeljica Etnografskog odjela Muzeja Brodskog Posavlja u Slavonskom Brodu
Irvin Lukežić, redoviti profesor na Odsjeku za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Rijeci
Jasenka Lulić-Štorić, viša kustosica i voditeljica Etnološkog odjela Narodnog muzeja Zadar
Katica Ljubas, pomoćna djelatnica Gradskog muzeja Vinkovci
Blaženka Ljubović, muzejska savjetnica i ravnateljica Gradskog muzeja Senj
Ivan Marcelić, diplomirani kineziolog i nautičar, Zadar
časna sestra Marina, Ženski benediktinski samostan sv. Petra Apostola u Cresu
Staniša Margarić, pastor Kršćanske adventističke crkve osječko-baranjskog okruga
Nataša Maričić, muzikologinja, Glazbena škola Varaždin
Ljiljana Marić, muzejska pedagoginja i voditeljica Pedagoškog odjela Gradskog muzeja Požega
Boris Mašić, predsjednik Udruženja podunavskih Nijemaca Adam Berenc, Apatin
Tamara Mataija, viša kustosica Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka
Hrid Matić, akademski glazbenik pjevač, Zagreb
Andrea Matoković, kustosica i voditeljica Kulturno-povijesne zbirke Muzeja otoka Brača
Dubravka Matoković, viša kustosica i voditeljica Etnološkog odjela Gradskog muzeja Požega
Višnja Mažuran, akademska glazbenica pijanistica i čembalistica, redovita profesorica na Odsjeku za klavir, orgulje i čemablo Muzičke akademije u Zagrebu u miru
Ante Merćep, liječnik secijalist medicine rada u miru, Belišće
Marija Mesarić, viša kustosica i voditeljica Etnografskog odjela Muzeja grada Koprivnice
Vesna Mihalinec, predsjednica Gradske glazbe Samobor
Damir Mihaljević, ravnatelj Glazbene škole Jan Vlašimsky Virovitica
Marko Mihin, fotograf, Zagreb
David Milić, restaurator Muzeja grada Kaštela
Miroslav Milonjić, diplomirani politolog i ravnatelj Samoborskog muzeja
Maja Milošević Carić, muzikologinja, asistentica na Glazbenom odjelu Umjetničke akademije u Splitu
Josip Mores, umirovljenik, Satnica Đakovačka – Imotski
Ivan Mučić, akademski glazbenik trombonist i član Zagrebačke filharmonije
Saša Nikolić, kustos i voditelj Zavičajnog muzeja Buzet
Tonko Ninić, akademski glazbenik violinist, redoviti profesor na Odsjeku za gudačke instrumente i gitaru Muzičke akademije u Zagrebu u miru
časna sestra Nives, Samostan sestara Službenica Milosrđa u Splitu

Eduard Nuk, umirovljenik, Suhopolje
Ljerka Očić, akademska glazbenica orguljašica, redovita profesorica na Odsjeku za klavir, orgulje i čembalo Muzičke akademije u Zagrebu
Višnja Ogrizović, novinarka, Zagreb †
Mirjana Paušak, viša kustosica i ravnateljica Muzeja Valpovštine
Zlatko Pavlinić, Atelier Pavlinić za ugađanje, popravke i restauraciju klavira, orgulja i čembala
Mario Penzar, akademski glazbenik orguljaš, redoviti profesor na Odsjeku za klavir, orgulje i čembalo Muzičke akademije u Zagrebu
Hrvoje Perica, kustos i voditelj Muzeja grada Zadra Narodnog muzeja Zadar
Ermanegildo Perin, tvornica *Prof. Romeo Orsi S.r.l*, Locate Varesino
Darka Perko Kerum, kustosica i voditeljica Zbirke namještaja Muzeja grada Splita
Danijel Petković, viši kustos i voditelj Povijesnog odjela Gradskog muzeja Vinkovci
Zdenka Petrić, učiteljica hrvatskog jezika u miru, Zagreb
Adam Pintarić, diplomirani inžinjer arhitekture i ravnatelj Dvora Trakošćan
Rudolf Plank, voditelj servisnog centra tvornice *Bösendorfer*, Beč
Katarina Pocedić, viša kustosica i muzejska pedagoginja, voditeljica Zbirka gradskog života Povijesnog i pomorskog muzeja Istre u Puli
Ivan Prpić, ravnatelj Pučkog otvorenog učilišta „Milutina Cihlara Nehajeva“ Senj i kapelnik Gradske glazbe Senj
Melanija Prpić, muzejska pedagoginja Gradskog muzeja Senj
Tatjana Račeta-Savin, umirovljenica, Dubrovnik
Jelena Rančić, kustosica i voditeljica Glazbene zbirke Kulturnopovijesnog odjela Gradskog muzeja Varaždin
Enver Reçica, slikar i kipar, Valpovo
Tugomila-Jelena Reder, nastavnica likovne kulture u miru, Suhopolje
Mirjana Res-Koritić, učiteljica razredne nastave u miru, Zagreb
Sara Ries, muzikiologinja, Odsjek za povijest hrvatske glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb
Eda Rimanić, akademska glazbenica flautistica, Glazbena škola Ivana Zajca u Zagrebu
Marica Rismondo-Berket, diplomirana pravnica u miru, Split
Toni Roca, kustos Kulturno-povijesne zbirke Gradskog muzeja Vukovar
Lela Roćenović, viša kustosica Samoborskog muzeja u miru
Nela Rubin, diplomirana inžinjerka arhitekture, Zagreb
Elianor Rubinić, spisateljica, Rijeka
Lovorka Ruck, muzikologinja i knjižničarka, Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova Rijeka
Nada Sabljić, kustosica i voditeljica Glazbene zbirke Muzeja grada Rijeke
Dubravka Sabolić, viša kustosica i voditeljica Kulturno-povijesnog odjela Gradskog muzeja Virovitica u miru
Xhevdet Sahatxhija, akademski glazbenik gitarist, Glazbena škola Pavla Markovca u Zagrebu
Draženko Samardžić, ravnatelj Zavičajnog muzeja Biograd na Moru
Alojzije Seder, akademski glazbenik gitarist, graditelj gitarâ i lutnjâ, Zagreb
Andreja Smetko, viša kustosica i voditeljica Zbirke predmeta iz svakodnevnog života Hrvatskog povijesnog muzeja u Zagrebu
Ivan Smoljan, kustos i voditelj Povijesnog odjela Muzeja grada Pazina
Inge Solis, viša kustosica i voditeljica Kulturno-povijesne zbirke Creskog muzeja
Andreja Srednoselec, kustosica Zbirke varia Dvora Trakošćan
Branko Sruk, liječnik specijalist medicine rada u miru, Zagreb
Dražen Starčević, predsjednik Etnografske udruge „Sv. Juraj“, Lič

Darko Stipešević, majstor graditelj i restaurator, Muzej i majstorska radionica za restauraciju i gradnju gudačkih instrumenata Franjo Schneider u Zagrebu
Vilma Stojković, restauratorica-konzervatorica Muzeja Staroga Grada na Hvaru
Andreja Šimičić, viša kustosica Zbirke glazbenih instrumenata i voditeljica Odjela umjetničkog obrta Muzeja Slavonije u Osijeku
Ljerka Šimunić, muzejska savjetnica Kulturnopovijesnog odjela Gradskog muzeja Varaždin
Tünde Šipoš Živić, kustosica i voditeljica Zbirke tradicijskih glazbala Etnografskog odjela Muzeja Slavonije u Osijeku
Ivana Škiljan, viša kustosica i voditeljica arheoloških zbirki Dvora Veliki Tabor u Desiniću i Muzeja seljačkih buna u Gornjoj Stubici
Jelena Škrabe, kustosica Gradskog muzeja i galerije Jastrebarsko
Edo Škulj, muzikolog, profesor na Akademiji za glazbu u Ljubljani u miru
Maja Šojat-Bikić, muzejska savjetnica Muzeja grada Zagreba u miru
Dragica Šuvak, muzejska savjetnica i ravnateljica Zavičajnog muzeja Slatina
Nela Tarbuk, muzejska savjetnica Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu u miru
Zvonimir Toldi, muzejski savjetnik Muzeja Brodskog Posavlja u Slavonskom Brodu u miru
Antonia Tomić, kustosica Gradskog muzeja Drniš
Ivana Tomić Ferić, muzikologinja, redovita profesorica na Glazbenom odjelu Umjetničke akademije u Splitu
Tatjana Tomičić Geršić, muzejska pedagoginja i voditeljica Etnografskog odjela Gradskog muzeja Karlovac
Ivica Trubić, operni pjevač, prvak Opere Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu
Stanislav Tuksar, muzikolog, profesor emeritus na Odsjeku za muzikologiju Muzičke akademije u Zagrebu u miru
Hrvoje Turkulin, redoviti profesor na Drvnotehnološkom odsjeku Šumarskog fakulteta u Zagrebu
Karel Vávra mlađi, majstor graditelj i restaurator, *Houslařský atelier Vávra* u Pragu
Berislav Vertl, domar i inspicijent Hrvatskoga glazbenog zavoda u Zagrebu
Rada Vrančić, učiteljica hrvatskog i njemačkog jezika u miru, Biograd na Moru
Nevenka Vrbanić, moja mama
Žarka Vujić, redovita profesorica na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu
Šime Vulelija, akademski glazbenik trombonist, redoviti profesor na Odsjeku za duhačke instrumente Muzičke akademije u Zagrebu
Mirjana Vuletić, profesorica hrvatskog jezika, III. gimnazija Osijek
Maja Zidarić Pilat, kustosica, voditeljica Kulturno-povijesnog i Galerijskog odjela te ravnateljica Muzeja grada Pazina
Erika Žilić Vincetić, viša arhivistica Državnog arhiva u Osijeku
Mirjana Živković, redovita profesorica na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu †
Siniša Žnidarec, viši muzejski tehničar Dvora Veliki Tabor u Desiniću

ŽIVOTOPIS AUTORICE

Vilena Vrbanić maturirala je u Gimnaziji Tituša Brezovačkog i Glazbenoj školi Blagoja Berse u Zagrebu. Završila je preddiplomski i diplomski studij muzikologije na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Pohađala je seminare i radionice u Dubrovniku, Tokiju, Varšavi, Barceloni i Mainzu. U akademskoj godini 2018./2019. bila je stipendistica Grada Zagreba za doktorande. Od 2012. radila je u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, od 2013. do 2016. na europskom HERA projektu *Music Migrations in the Early Modern Age: Meeting of the European East, West and South* (*MusMig*). Od 2017. doktorandica je na projektu Hrvatske zaklade za znanost *Glazbeni izvori Dalmacije u kontekstu srednjoeuropske i mediteranske glazbene kulture od 18. do 20. stoljeća* (*GIDAL*). Od 2018. zaposlena je u Knjižnici Muzičke akademije u Zagrebu. Sudjelovala je na 20 znanstvenih i stručnih skupova u Hrvatskoj i inozemstvu. Članica je hrvatske komisije za RILM (*Répertoire International de Littérature Musicale*) i Hrvatskog muzikološkog društva.

Objavljeni radovi:

- Bagpipes in Modern Musical Practice in Croatia, u: Gisa Jähnichen (ur.): *Studia instrumentorum musicae popularis II (New Series)*, Verlagshaus Monsenstein und Vannerdat OHG, Münster 2011, 297-306.
- Instrumenti s tipkama iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu, *Arti musices*, 42 (2011) 2, 135-174 (https://hrcak.srce.hr/79648).
- Franjo Ksaver Kuhač – diplome, zahvale i odlikovanja: pregled, *Arti musices* 44 (2013) 1, 87-97 (https://hrcak.srce.hr/112601).
- Franjo Ksaver Kuhač – Diplomas, Acknowledgements and Decorations: An Overview, u: Vjera Katalinić – Stanislav Tuksar (ur.): *Franjo Ksaver Kuhač (1834-1911): Glazbena historiografija i identitet*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2013, 77-94.
- Hemeroteka Huberta Pettana u Hrvatskom glazbenom zavodu u Zagrebu, *Arti musices*, 44 (2013) 2, 327-337 (http://hrcak.srce.hr/116836).
- Bibliografija radova o Luki i Antunu Sorkočeviću, u: Pavica Vilać (ur.): *Luka & Antun Sorkočević: diplomati i skladatelji: katalog izložbe*, Dubrovački muzeji, Dubrovnik 2014, 308-317.
- Notna izdanja i diskografija djelâ Luke i Antuna Sorkočevića, u: Pavica Vilać (ur.): *Luka & Antun Sorkočević: diplomati i skladatelji: katalog izložbe*, Dubrovački muzeji, Dubrovnik 2014, 320-328.
- Instrumenti s tipkama u zagrebačkim muzejima: pregled i prijedlozi za njihovo predstavljanje, *Muzeologija*, 51 (2014), 247-258 (https://hrcak.srce.hr/157225).
- Organs and Organ Builders in Croatian Lands from 14th to 16th Century, *Arti musices*, 46 (2015) 1, 91-103 (http://hrcak.srce.hr/143657).
- Diskografija Ivana Zajca od razdoblja vinila do danas, u: Stanislav Tuksar (ur.): *Ivan Zajc (1832-1914): Glazbene migracije i kulturni transferi u srednjoj Europi i šire u 'dugom' 19. stoljeću*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2016, 415-471.
- s Vjerom Katalinić i Rozinom Palić-Jelavić: Zajc, Ivan, u: *Hrvatski biografski leksikon*, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 2016, (http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11919).
- s Vjerom Katalinić: Quartetto Triestino and the Early Zagreb Chamber Music Tradition, u: Massimo Favento (ur.): *Quartetto Triestino: Gloria Fin de Siècle – Disgregazione bellica – Redenzione – Studi e Testimonianze*, Lumen Harmonicum, Trst 2016, 95-104.
- Instrumenti s tipkama iz fundusa Gradskog muzeja Varaždin, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, 29 (2018), 129-177 (https://hrcak.srce.hr/214510).
- Glazbeni instrumenti iz fundusa Dvora Veliki Tabor, *Arti musices*, 49 (2018) 2, 345-367, (https://hrcak.srce.hr/216714).
- Stolni klaviri i njihovi graditelji: pet primjeraka iz dalmatinskih muzeja, *Bašćinski glasi*, 13 (2017/2018 [2019]), 49-71 (https://hrcak.srce.hr/217301).

VI. DIO: PRILOZI

54. PRILOG BR. 1: POPISI INSTRUMENATA PO VRSTAMA I GRADITELJIMA/RADIONICAMA/TVORNICAMA (ABECEDNO)

Instrumenti s tipkama: prenosivi putni klavir, klavikord, stolni klaviri, klaviri, povijesni klaviri (fortepijana), pijanina, uspravni klavir, čembala[1]

Redni broj	Prezime i ime graditelja / ime radionice ili tvornice	Instrument	Mjesto nastanka	Vrijeme nastanka	Muzej	Inventarna oznaka
1.	Allinger, Jean Léonard	Pijanino	Strasbourg, Francuska	Oko 1860.	Muzej Staroga Grada	STG-271
2.	Amberg, Anton	Klavir	Beč, Austrija	Oko 1860.	Hrvatski povijesni muzej	HMP/PMH-26525
3.	Baraga, Giuseppe	Fortepijano	Rijeka, Hrvatska	Oko 1810.	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 7566
4.	Bayer, Franz	Povijesni klavir	Beč, Austrija	Oko 1835.	Muzej grada Šibenika	KPO 4054
5.	Bechstein	Klavir	Berlin, Njemačka	Oko 1902.	Muzej grada Koprivnice	MAL-48/1
		Klavir	Berlin, Njemačka	Oko 1930.	Muzej grada Zagreba	MGZ 57171
6.	Berger	Uspravni klavir	Beč, Austrija	Oko 1820.	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 10341
7.	Bessner, Johann	Klavir	Beč, Austrija	Oko 1865.	Gradski muzej Križevci	GMK-7764
8.	Birikovski (sic; Giřikowsky, Wenzel?)	Povijesni klavir	Nije poznato (možda Prag, Češka)	Oko 1850.	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 20792
9.	Blüthner	Klavir	Leipzig, Njemačka	1894.	Zavičajni muzej Našice	ZMN KP 63
10.	Böhm, Joseph	Povijesni klavir	Beč, Austrija	Oko 1820.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	KPO-ZUO 238
11.	Boisselot Fils & C.ie	Pijanino	Marseille, Francuska	Između 1893. i 1897.	Muzej grada Kaštela	763:KAŠ-2966
12.	Bösendorfer	Klavir	Beč, Austrija	1890.	Muzej Valpovštine	MV bb
		Klavir	Beč, Austrija	1892.	Gradski muzej Virovitica	Kp-U/1382
		Klavir	Beč, Austrija	Oko 1930.	Muzej grada Zagreba (Zbirka Rudolfa i Margite Matz)	M-35
		Klavir	Beč, Austrija	1971.	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G bb
13.	Bremitz, Enrico	Klavir	Trst, Italija	Između 1890. i 1900.	Povijesni i pomorski muzej Istre	PPMI-35909
14.	Burger, Heinrich	Klavir	Beč, Austrija	Oko 1870.	Muzej Valpovštine	MV 1770

[1] Instrumenti istoga graditelja, radionice ili tvornice navedeni su kronološki; instrumenti kod kojih to ime nije poznato navedeni su po vrstama i muzejima (kronološki).

15.	Christoph, Franz Xaver	Stolni klavir	Beč, Austrija	Oko 1790.	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 11564
16.	Cramer, Gottfried & Mayer, Wilhelm	Klavir	Beč, Austrija	1878. ili neposredno nakon toga	Muzej Slavonije	MSO-217950
17.	Czapka, Jakob	Klavir	Beč, Austrija	Oko 1860.	Hrvatski povijesni muzej (u Muzeju seljačkih buna u Gornjoj Stubici)	HPM/PMH-2291
18.	Deutsche Pianoforte Gesellschaft Germania	Klavir	Njemačka	Oko 1900.	Lošinjski muzej	LM 1989
19.	Ehrbar, Friedrich Konrad	Klavir	Beč, Austrija	1874.	Muzej grada Splita	MGS-28252
20.	Filippi, Benedict	Pijanino	Beč, Austrija	Oko 1860.	Muzej grada Šibenika	KPO 4131
21.	Förster	Pijanino	Kraljičin Gradac, Češka	1958.	Zavičajni muzej Slatina	ZMS 6606
		Pijanino	Kraljičin Gradac, Češka	1972.	Zavičajni muzej Ozalj	ZMO 2697
22.	Fritz, Johann	Klavir	Graz, Austrija	1854.	Muzej grada Zagreba	MGZ 67296
23.	Fritz, Josef Kaspar	Klavir	Beč, Austrija	1873. ili neposredno nakon toga	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 2823
24.	Gerstenberger, Georg	Povijesni klavir	Beč, Austrija	Oko 1850.	Muzej Slavonije	MSO-218143
25.	Goldmann, Leopold	Pijanino	Beč, Austrija	Između 1860. i 1869.	Muzej Đakovštine	MĐ-KPZ-bb
26.	Görs, Robert & Kallmann, August	Klavir	Berlin, Njemačka	1905. ili 1906.	Muzej za umjetnost i obrt (Zbirka Anke Gvozdanović)	MUO ZAG 750
27.	Graf, Conrad	Povijesni klavir	Beč, Austrija	1835.	Dvor Trakošćan	DT 1081
		Povijesni klavir	Beč, Austrija	1838. ili 1839.	Muzej Slavonije	MSO-U-1600
28.	Graff, Aloys	Povijesni klavir	Beč, Austrija	Vjerojatno 1835.	Samoborski muzej	SM-558
29.	Gulić, Franjo	Klavir	Rijeka, Hrvatska	Oko 1870.	Gradski muzej Požega	GMP 10.520
		Klavir	Rijeka, Hrvatska	Oko 1870.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	KPO-ZUO 17210
30.	Hamma & Co., F. (izrađen za tu radionicu)	Pijanino	Stuttgart, Njemačka	Oko 1900.	Zavičajni muzej Slatina	ZMS 6823
31.	Hartl, Franz	Klavir	Beč, Austrija	Oko 1860.	Muzej grada Šibenika	KPO 3546
32.	Heferer	Pijanino	Zagreb, Hrvatska	Oko 1900.	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 45988
		Klavir	Zagreb, Hrvatska	Oko 1900.	Muzej grada Zagreba	MGZ 70671

33.	Heichele, Giovanni	Povijesni klavir	Trst, Italija	Oko 1820.	Muzej grada Šibenika	KPO 741
34.	Heitzmann, Johann & Heitzmann, Ludwig	Klavir	Beč, Austrija	Oko 1870.	Muzej grada Koprivnice	MGKc-bb
35.	Hlanatsch, Ernest	Klavir	Beč, Austrija	Između 1870. i 1886.	Muzej grada Šibenika	KPO 4130
36.	Hoffer, Luigi	Stolni klavir	Venecija, Italija	Oko 1800.	Muzej grada Zadra Narodnog muzeja Zadar	MGZ-334
37.	Jakesch, Johann	Stolni klavir	Beč, Austrija	Između 1790. i 1810.	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 63435
38.	Kern, Alois	Klavir	Beč, Austrija	1867. ili neporedno nakon toga	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja	DUM KPM VR-82
39.	Kaps	Klavir	Dresden, Njemačka	Oko 1890.	Creski muzej	CM-353
40.	Kawai	Pijanino	Hamamtsu (prefektura Shizuoka, otok Honshū), Japan	1970.	Muzej grada Kaštela (Zavičajna zbirka Kaštel Sućurca)	763:KAŠ 6380
41.	Knam, Johann Anton	Stolni klavir	Beč, Austrija	Oko 1835.	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 8218
		Stolni klavir	Beč, Austrija	Oko 1835.	Hrvatski povijesni muzej	HPM/PMH-26524
42.	Koch, Eduard & Korselt, Robert	Pijanino	Liberec, Češka	1900. ili neposredno nakon toga	Gradski muzej Virovitica	Kp-U/1284
43.	Kutschera, Carl	Klavir	Beč, Austrija	1868. ili neposredno nakon toga	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 54332
44.	Lange, Wilhelm	Povijesni klavir	Beč, Austrija	Oko 1835.	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 54307
45.	Lauberger & Gloss	Klavir	Beč, Austrija	Oko 1900.	Muzej Slavonije	MSO- 227412
		Pijanino	Beč, Austrija	Oko 1910.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	KPO-ZUO 19800
46.	Lewandoski, August	Povijesni klavir	Beč, Austrija	1852.	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 17798
47.	Lorenz, Caspar & Stary, Josef	Pijanino	Beč, Austrija	Oko 1890.	Muzej Slavonije	MSO-217949
48.	Löschen (Leschen), Wilhelm	Povijesni klavir	Beč, Austrija	Oko 1820.	Muzej grada Šibenika	KPO 720
49.	Luner, Edmund	Klavir	Beč, Austrija	1900.	Muzej grada Šibenika	KPO 4164
50.	Mariacher, Michael	Stolni klavir	Venecija, Italija	Oko 1820.	Muzej otoka Brača	510:ŠKR 332
51.	Mauder, Eduard	Klavir	Beč, Austrija	Oko 1860.	Muzej grada Kaštela	763:KAŠ-K246
52.	Müller, Mathias stariji	Stolni klavir	Beč, Austrija	Oko 1825.	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja	DUM KPM VR-58
		Povijesni klavir	Beč, Austrija	Oko 1840.	Muzej grada Šibenika	KPO 742

		Povijesni klavir	Beč, Austrija	Oko 1840.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	KPO-ZUO 17211
53.	Magrini & Figlio, L.	Pijanino	Trst, Italija	1908.	Muzej grada Splita	MGS-4495
		Pijanino	Trst, Italija	1915.	Muzej Staroga Grada	STG-269
54.	Muner, Seraphin	Stolni klavir	Venecija, Italija	1804.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	KPO-ZUO 472
55.	Nije poznato	Prenosivi putni klavir	Beč, Austrija (?)	Oko 1850.	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 9856
		Stolni klavir	Beč, Austrija	Oko 1840.	Gradski muzej Križevci	GMK-559
		Stolni klavir	Beč, Austrija	Oko 1840.	Muzej grada Šibenika	KPO 716
		Stolni klavir	Nije poznato	19. stoljeće, prerađen tijekom 20. stoljeća	Dvor Veliki Tabor	DVT-692
		Povijesni klavir	Beč, Austrija	Između 1810. i 1820.	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 63436
		Povijesni klavir	Beč, Austrija (?)	Oko 1820.	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 54308
		Povijesni klavir	Beč, Austrija	Između 1820. i 1825	Muzej grada Šibenika	KPO 740
		Povijesni klavir	Nije poznato	Oko 1850.	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 33112
		Klavir	Nije poznato	Oko 1860.	Hrvatski povijesni muzej	HPM/PMH -26517
		Klavir	Nije poznato	Oko 1930.	Muzej Međimurja Čakovec	MMČ 7930
56.	Neupert	Čembalo	Bamberg, Njemačka	1938.	Muzej grada Zagreba (Zbirka Rudolfa i Margite Matz)	M-65
		Čembalo	Bamberg, Njemačka	1972.	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G bb
57.	Oeser, Franz	Klavir	Beč, Austrija	Između 1905. i 1910.	Gradski muzej Vinkovci	P3221
58.	Ozelis, August	Pijanino	Beč, Austrija	1889. ili neposredno nakon toga	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 47995
59.	Pallik, Eduard & Schicker, Franz	Klavir	Beč, Austrija	1926. ili 1927.	Muzej Like Gospić	MLG bb
60.	Petrof	Klavir	Kraljičin Gradac, Češka	1893.	Gradski muzej Požega	GMP 26.505
		Pijanino	Kraljičin Gradac, Češka	Kraj 19. stoljeća	Muzej Slavonije	MSO-217952
		Klavir	Kraljičin Gradac, Češka	Oko 1900.	Muzej Brodskog Posavlja	MBP/T-176

		Klavir	Kraljičin Gradac, Češka	1976.	Samoborski muzej	SM-bb
		Pijanino	Kraljičin Gradac, Češka	1977.	Spomen-dom Ivana Matetića Ronjgova	UIMR bb
		Klavir	Kraljičin Gradac, Češka	1984.	Muzej grada Šibenika	KPO 4044
61.	Proksch, Joseph	Klavir	Liberec, Češka	1893. ili neposredno nakon toga	Muzej grada Zadra Narodnog muzeja Zadar	MGZ-bb
		Pijanino	Liberec, Češka	1903.	Muzej grada Rijeke	MGR-14083
62.	Promberger, Johann mlađi	Klavir	Beč, Austrija	Oko 1875.	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 85785
63.	Reinhold, Robert	Klavir	Beč, Austrija	Oko 1900.	Muzej seljačkih buna, Gornja Stubica	MSB 2269
64.	Riedl, Josef	Klavir	Beč, Austrija	Oko 1875.	Gradski muzej Sisak	1371P
65.	Rosbacher	Pijanino	Nije poznato (Njemačka ili Austrija?)	Oko 1900.	Gradski muzej Drniš	GMD 510-841
66.	Rosenberger, Michael	Povijesni klavir	Beč, Austrija	Oko 1810.	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 54306
67.	Rosenthal	Pijanino	Berlin, Njemačka	Oko 1900.	Lošinjski muzej	LM 826
68.	Rösler, Gustav	Pijanino	Česká Lípa, Češka	1910.	Muzej grada Rijeke	MGR-14084
69.	Rott, Leopold	Klavir	Beč, Austrija	1873. ili neposredno nakon toga	Dvor Trakošćan	DT 1105
70.	Samick	Pijanino	Bogor (otok Java), Indonezija	2006.	Gradski muzej Drniš	GMD 510-842
71.	Schantz, Johann	Stolni klavir	Beč, Austrija	Oko 1840.	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 15605
72.	Schmidt, Carl	Povijesni klavir	Bratislava, Slovačka	Između 1837. i 1840.	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 54309
73.	Schnabel, Leopold	Klavir	Beč, Austrija	Oko 1860.	Muzej Slavonije	MSO-159033
		Klavir	Beč, Austrija	Oko 1860.	Muzej grada Zadra Narodnog muzeja Zadar	MGZ-2360
74.	Schrimpf, Johann mlađi	Klavir	Beč, Austrija	Oko 1840.	Muzej grada Zagreba	MGZ 6005
75.	Schweighofer, Carl & Schweighofer, Johann	Klavir	Beč, Austrija	Kraj 1880-ih	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 52991
76.	Silberbauer, Joseph	Klavikord	Znojmo, Češka	1787.	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 9834
77.	Steinway & Sons	Klavir	Hamburg, Njemačka	1975.	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G bb
		Klavir	Hamburg, Njemačka	1994.	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G bb

78.	Stelzhammer, Rudolf stariji	Klavir	Beč, Austrija	Oko 1900.	Muzej grada Zagreba (Memorijalni prostor Bele i Miroslava Krleže)	MBK 25
		Klavir	Beč, Austrija	Oko 1900.	Gradski muzej Križevci	GMK-bb
79.	Strauss, Carl	Pijanino	Berlin, Njemačka	Oko 1900.	Muzej grada Šibenika	KPO 2662
80.	Streicher, Johann Baptist	Povijesni klavir	Beč, Austrija	Druga četvrtina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 28979
		Povijesni klavir	Beč, Austrija	Druga četvrtina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 28980
81.	Streicher, Nannette	Povijesni klavir	Beč, Austrija	1819.	Gradski muzej Korčula	inv. br. 140
82.	Tomkison, Thomas	Stolni klavir	London, Engleska, Velika Britanija	1809. ili 1810.	Muzej grada Splita	MGS-5084
83.	Vogel, Sebestyén Antal	Stolni klavir	Budimpešta, Mađarska	1815.	Muzej Slavonije	MSO-U-1305
84.	Wacke, Ernst	Povijesni klavir	Beč, Austrija	Oko 1835.	Muzej Slavonije	MSO-218037
85.	Waldhäusl, Robert	Pijanino	Beč, Austrija	Oko 1925.	Gradski muzej Karlovac	GMK KP-bb
86.	Walter, Anton	Fortepijano	Beč, Austrija	Oko 1790.	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja	DUM KPM VR-57
87.	Wolff, Philipp	Klavir	Beč, Austrija	Oko 1870.	Muzej grada Rijeke	MGR-14082
88.	Zauner, Leopold	Klavir	Beč, Austrija	Oko 1850.	Kulturno-povijesna zbirka Lič	10-004

Instrumenti s tipkama kod kojih zvuk nastaje strujanjem zraka*:* fisharmonike, harmoniji, pozitivi, orgulje[2]

1.	Curci, Fratelli (kupljen u toj trgovini)	Harmonij	Napulj, Italija	Oko 1910.	Muzej Valpovštine	MV bb [1]
2.	Deutschmann, Jacob	Fisharmonika	Beč, Austrija	Oko 1840.	Muzej Slavonije	MSO-U-561
		Fisharmonika	Beč, Austrija	Oko 1850.	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 33109
3.	Estey	Harmonij	Brattleboro, Vermont, SAD	1882.	Muzej Međimurja Čakovec	MMČ 6308
4.	Helgesson, Theosten	Harmonij	Herrljunga, Švedska	Oko 1960.	Muzej Slavonije	MSO-217953

[2] Instrumenti istoga graditelja, radionice ili tvornice navedeni su kronološki; instrumenti kod kojih to ime nije poznato navedeni su kronološki.

5.	Horn, Ludwig mlađi (kupljen u toj trgovini u Apatinu)	Harmonij	Uvezen u Apatin vjerojatno iz Njemačke	Oko 1920.	Gradski muzej Virovitica	Kp-U/1380
6.	Jenko, Franc	Harmonij	Šentvid (danas dio Ljubljane), Slovenija	Oko 1930.	Kulturno-povijesna zbirka Lič	10-002
7.	Kacin, Ivan	Harmonij	Ljubljana, Slovenija	1913.	Muzej grada Kaštela (Zavičajna zbirka Kaštel Sućurca)	763:KAŠ-5814
8.	Karn, Dennis W.	Harmonij	Ontario, Hamburg ili London	Oko 1900.	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 33113
9.	Kotykiewicz, Teofil	Harmonij	Beč, Austrija	Oko 1880.	Muzej Slavonije	MSO-217955
10.	Lenarčič, Josip & Co.	Harmonij	Vrhnika, Slovenija	Početak 20. stoljeća	Muzej Slavonije	MSO-208446
11.	Lhota, Alois Hugo	Harmonij	Kraljičin Gradac, Češka	Oko 1890.	Zavičajn muzej Slatina	ZMS 6981
12.	Nije poznato	Harmonij	Nije poznato	Oko 1860.	Gradski muzej Požega	MMČ 22558
		Harmonij	Nije poznato	Početak 20. stoljeća	Muzej Međimurja Čakovec	GMP bb
13.	Pajkr, Rudolf	Harmonij	Beč, Austrija	Oko 1905.	Muzej Valpovštine	MV bb [2]
14.	Tuček, Jan	Harmonij	Kutná Hora, Češka	Oko 1900.	Gradski muzej Sisak	1102P
15.	Wilcox & White	Harmonij	Meriden, Connecticut, SAD	Između 1880. i 1890.	Spomen-dom Ivana Matetića Ronjgova	UIMR bb
		Harmonij	Meriden, Connecticut, SAD	Početak 20. stoljeća	Muzej Slavonije	MSO-181952
16.	Nije poznato	Pozitiv	Štajerska, Austrija	Između 1600. i 1650.	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 2618
		Pozitiv	Štajerska, Austrija (?)	1764. ili 1765.	Gradski muzej Virovitica	Kp-69
		Pozitiv	Štajerska, Austrija	Oko 1780.	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 11939
		Pozitiv	Nije poznato	Između 1850. i 1860.	Muzej Slavonije	MSO-218132
17.	Rapoldt, Rudolf	Pozitiv	Bruck an der Mur, Austrija	1668.	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 2734
18.	Rieger, Gebrüder – Jenko, Franc	Orgulje	Budimpešta, Mađarska – Ljubljana, Slovenija	1930-ih; pregrađene 1956.	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G bb

Fonole

1.	Hupfeld, Ludwig	Fonola	Leipzig, Njemačka	Početak 20. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 29891/1
		Fonola	Leipzig, Njemačka	Početak 20. stoljeća	Muzej grada Zagreba	MGZ 6356
		Fonola	Leipzig, Njemačka	Početak 20. stoljeća	Hrvatski povijesni muzej	HPM-33849
		Fonola	Leipzig, Njemačka	Početak 20. stoljeća	Muzej grada Splita	MGS-4907

Harmonike[3]

1.	Harmonija	Harmonika	Zagreb, Hrvatska	Oko 1950.	Gradski muzej Vinkovci	E 1242
2.	Hohner	Harmonika	Trossingen, Njemačka	1938. ili neposredno prije toga	Muzej Brodskog Posavlja	MBP/T-249
		Harmonika	Trossingen, Njemačka	Oko 1930.	Zavičajni muzej Slatina	ZMS 6989
		Harmonika	Trossingen, Njemačka	Oko 1930.	Muzej Slavonije	MSO-156554
		Harmonika	Trossingen, Njemačka	Oko 1940.	Muzej Slavonije	MSO-229017
		Harmonika	Trossingen, Njemačka	Oko 1940.	Gradski muzej Virovitica	Kp-U/1381
3.	Kahnt & Uhlmann	Harmonika	Siegburg, Njemačka	Oko 1940.	Muzej grada Šibenika	KPO 2543
4.	Nije poznato	Trieština	Rijeka, Hrvatska	Oko 1920. ili neposredno prije toga	Muzej grada Šibenika	KPO 3663
		Bandoneon	Saska, Njemačka	Između 1900. i 1920.	Muzej grada Splita	MGS-982
		Dječja harmonika	Nije poznato	1962.	Zavičajni muzej Slatina	ZMS 4198
5.	Lubich, Wilhelm	Harmonika	Červená Voda, Češka	Kraj 19. stoljeća	Gradski muzej Virovitica	E-2296
6.	Pigini	Harmonika	Castelfidardo, Italija	Oko 1940.	Muzej grada Šibenika	KPO 3869
7.	Rauner, Hugo	Harmonika	Klingenthal, Njemačka	Između 1920. i 1925.	Muzej Slavonije	MSO-218031/1-2
8.	Rohrbacher, Josip & Rohrbacher, Leopold	Harmonika	Osijek, Hrvatska	Početak 20. stoljeća	Muzej Slavonije	MSO-178330

[3] Instrumenti iste radionice ili tvornice navedeni su kronološki; instrumenti kod kojih to ime nije poznato navedene su kronološki.

Drveni puhački instrumenti: poprečne flaute, piccolo flaute, blokflaute, flageoleti, okarine, klarineti, basetni rog, oboe, fagoti, saksofoni[4]

1.	Amati	Klarinet in A	Kraslice, Češka	1948. ili neposredno prije toga	Muzej grada Pazina	MGP 5180
		Klarinet in B	Kraslice, Češka	1950-ih	Gradski muzej Senj	GMS-KPZ-51
		Klarinet in B	Kraslice, Češka	1950-ih	Gradski muzej Senj	GMS-KPZ-52
		Klarinet in B	Kraslice, Češka	1950-ih	Gradski muzej Senj	GMS-KPZ-53
		Bariton saksofon in Es	Kraslice, Češka	Sredina 1980-ih	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G bb
2.	Bleszner, August	Poprečna flauta	Pešta, Mađarska	Prva polovica 19. stoljeća	Muzej Slavonije	MSO-218040
3.	Bisotti, Giovanni	Alt saksofon in Es	Trst, Italija	1948.	Muzej grada Pazina	MGP 5177
4.	Fiehn, Heinrich	Okarina	Beč, Austrija	Početak 20. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 6571/1
		Okarina	Beč, Austrija	Početak 20. stoljeća	Muzej grada Koprivnice	MAL-185
		Okarina (autorstvo nije sigurno)	Beč, Austrija	Početak 20. stoljeća	Muzej grada Šibenika	KPO 2157
5.	(Floijer), Ignaz	Poprečna flauta	Graz, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	Samoborski muzej	SM-1038
6.	Hell, Ferdinand	Poprečna flauta	Brno, Češka	Prva polovica 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 45987
7.	Horak, Johann Wenzel	Oboa	Prag, Češka	Sredina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 36
		Klarinet in A	Prag, Češka	Sredina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 13
		Klarinet in A	Prag, Češka	Sredina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 9
		Klarinet in B	Prag, Češka	Sredina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 22
		Klarinet in B	Prag, Češka	Sredina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 15
		Fagot	Prag, Češka	Sredina ili druga polovica 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 71
8.	Knechtl, Sebastian	Blokflauta	Beč, Austrija	Sredina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 6486
9.	Koch, Stephan	Poprečna flauta	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 33107/1
		Oboa	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 34

[4] Instrumenti istoga graditelja, radionice ili tvornice navedeni su kronološki; instrumenti kod kojih to ime nije poznato navedeni su po vrstama i muzejima (kronološki).

		Klarinet in B	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 16
		Klarinet in B	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 19
		Klarinet in C	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 10
		Klarinet in F	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	Samoborski muzej	SM-1039
10.	Kohlert	Klarinet in B	Kraslice, Češka	Početak 20. stoljeća	Muzej Slavonije	MSO-218041
11.	Köstler, Willy	Piccolo flauta	Kraslice, Češka	Druga polovica 19. stoljeća	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja	DUM KPM VR-66
12.	Küss, Wolfgang	Fagot	Beč, Austrija	Između 1820. i 1834.	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 68
		Oboa	Beč, Austrija	Između 1820. i 1834.	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja	DUM KPM VR-61
13.	Lignatone	Klarinet [in Es]	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Zavičajni muzej Buzet	Bl-591
14.	Lotz, Theodor & Kerner, Anton stariji	Basetni rog	Beč, Austrija	Kraj 18. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 32
15.	Martin Frères	Flageolet	Pariz, Francuska	Kraj prve ili početak druge polovice 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 28
16.	Mayer	Klarinet in D	Sombor, Srbija	Druga polovica 19. stoljeća	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja	DUM KPM VR-63
		Klarinet in Es	Sombor, Srbija	Druga polovica 19. stoljeća	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja	DUM KPM VR-64
17.	Michl, Johann & Sohn	Poprečna flauta	Kraslice, Češka	Zadnja trećina 19. stoljeća	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja	DUM KPM VR-68
		Klarinet in B	Kraslice, Češka	Zadnja trećina 19. stoljeća	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja	DUM KPM VR-62
18.	Nije poznato	Poprečna flauta	Češka (?)	Prva četvrtina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 8853
		Poprečna flauta	Nije poznato	Sredina 19. stoljeća (?)	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 33106/1
		Poprečna flauta	Češka (?)	Početak 20. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G bb
		Poprečna flauta	Češka (?)	Početak 20. stoljeća	Muzej grada Iloka	MGI-8288

		Poprečna flauta	Češka	Oko 1910.	Muzej grada Kaštela	763:KAŠ-KP-1/2009
		Piccolo flauta	Austrija (?)	Sredina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 3
		Piccolo flauta	Austrija (?)	Sredina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 4
		Flageolet	Austrija (?)	Oko 1800.	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 6487
		Blokflauta	Nije poznato	Prva polovica 19. stoljeća	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja	DUM KPM VR-67
		Okarina	Beč, Austrija (?)	Između 1880. i 1900.	Muzej Slavonije	MSO-206804
		Okarina	Beč, Austrija (?)	Početak 20. stoljeća	Muzej Slavonije	MSO-218044
		Okarina	Dalmacija, Hrvatska (?)	Početak 20. stoljeća	Gradski muzej Nova Gradiška	E239
		Okarina	Beč, Austrija (?)	Početak 20. stoljeća	Muzej grada Šibenika	KPO 2158
		Okarina	Nije bilo moguće moguće ustanoviti [nepronađena]	Nije bilo moguće moguće ustanoviti	Muzej grada Šibenika	KPO 2712
		Okarina	Istra, Hrvatska (?)	4. ožujka 1955.	Muzej grada Pazina	MGP 1960
		Oboa	Češka ili Austrija	Sredina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 38
		Oboa	Češka ili Austrija	Druga polovica 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 12104
		Klarinet in B	Nije poznato	Prva trećina 20. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G bb
		Klarinet in B	Nije poznato	1920-ih ili 1930-ih	Gradski muzej Nova Gradiška	P75555
		Klarinet in B	Nije poznato	Oko 1930.	Gradski muzej Požega	GMP 26.740
		Klarinet in B	Nije poznato	1930-ih	Gradski muzej Vinkovci	P3202
		Klarinet in C	Češka ili Austrija	Sredina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 17
		Klarinet in D	Nije poznato	Prva trećina 19. stoljeća	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja	DUM KPM VR-65
		Klarinet [in D]	Češka (?)	Druga polovica 19. stoljeća	Zavičajni muzej Buzet	Bl-592
		Klarinet [in D ili in Es]	Češka (?)	Kraj 19. stoljeća	Zavičajni muzej Buzet	E-850
		Fagot	Nije poznato	Sredina 19. stoljeća	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja	DUM KPM VR-60

		Alt saksofon in Es	Češka	1930-ih	Gradski muzej Senj	GMS-KPZ-42
19.	Orsi, Romeo Prof.	Poprečna flauta	Milano, Italija	1980-ih	Muzej grada Pazina	MGP 5178
		Klarinet in Es	Milano, Italija	1920-ih ili 1930-ih	Gradski muzej Senj	GMS-KPZ-40
20.	Piana, Pietro Antonio	Klarinet in C	Milano, Italija	Oko 1840.	Muzej grada Trogira	MGT-146
21.	Rittershausen, Emil	Poprečna flauta	Berlin, Njemačka	Prva četvrtina 20. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 15701
22.	Roth, Ferdinando	Klarinet in B	Milano, Italija	Druga polovica 19. stoljeća	Muzej grada Šibenika	KPO 2156
23.	Schöllnast, Franz	Blokflauta	Bratislava, Slovačka	Prva polovica 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 6485
		Blokflauta	Bratislava, Slovačka	Prva polovica 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 39
		Klarinet in C	Bratislava, Slovačka	Druga polovica 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 16
24.	Schramm, Vaclav	Klarinet in B	Celje, Slovenija	1930-ih	Gradski muzej Senj	GMS-KPZ-48
25.	Stecher, Karl	Klarinet in B	Beč, Austrija	Druga polovica 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 6
26.	Stowasser, Adolf stariji	Fagot	Graz, Austrija	Druga polovica 19. stoljeća (između 1874. i 1893.)	Muzej grada Šibenika	KPO 2717
27.	Thibouville-Lamy, Jérôme	Poprečna flauta	Pariz, Francuska	Vjerojatno 1883.	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 73
28.	Waacha, Albert	Oboa	Bratislava, Slovačka	Prva polovica 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 33
		Oboa	Bratislava, Slovačka	Prva polovica 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 37
		Fagot	Bratislava, Slovačka	Prva polovica 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 69
29.	Ziegler, Johann Joseph	Piccolo flauta	Beč, Austrija	Sredina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 5
		Klarinet in A	Beč, Austrija	Sredina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 25
		Poprečna flauta (autorstvo nije sigurno)	Beč, Austrija	Sredina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 72

Limeni puhački instrumenti: trube (prirodne, signalne, fanfare, spomen-trube, s ventilima), krilnice, korneti, tenori, baritoni, rogovi (prirodni, lovački, poštanski, s ventilima), tromboni, tube, helikoni, usne harmonike[5]

1.	Amati	Truba s ventilima in B	Kraslice, Češka	1950-ih	Gradski muzej Senj	GMS-KPZ-34
		Truba s ventilima in B	Kraslice, Češka	1950-ih	Gradski muzej Senj	GMS-KPZ-45
		Kornet	Kraslice, Češka	1950-ih	Gradski muzej Senj	GMS-KPZ-50
		Bariton	Kraslice, Češka	1950-ih	Gradski muzej Senj	GMS-KPZ-33
		Tenor trombon s ventilima	Kraslice, Češka	1948. ili neposredno prije toga	Muzej grada Pazina	MGP 5175
		Tenor trombon s ventilima	Kraslice, Češka	1950-ih	Gradski muzej Vinkovci	P3216
		Tenor trombon s ventilima	Kraslice, Češka	1950-ih	Gradski muzej Senj	GMS-KPZ-39
		Helikon	Kraslice, Češka	1948. ili neposredno prije toga	Muzej grada Pazina	MGP 5171
2.	Bauer, Eduard Johann	Tenor trombon s ventilima	Prag, Češka	Sredina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 51
3.	Belati, Tito	Tenor	Perugia, Italija	Između 1908. i 1930.	Muzej otoka Brača	510:ŠKR 512
4.	Biondetti, Francesco	Tenor trombon s ventilima	Milano, Italija	Druga polovica 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 52
5.	Bohland & Fuchs	Tenor trombon s ventilima	Kraslice, Češka	Početak 20. stoljeća (do 1915.)	Gradski muzej Drniš	GMD 510-843
6.	Böhm & Meinl	Bariton	Geretsried, Njemačka	1950-ih	Muzej grada Pazina	MGP 5189
7.	Bottali, Fratelli A. M.	Truba s ventilima in B	Milano, Italija	Oko 1910.	Zavičajni muzej Biograd na Moru	ZMB-ZGL-1289
8.	Buchschwinder, Adam	Prirodni rog	Ellwangen, Njemačka	1734.	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 41
9.	Červený, Václav František & Červený, Jaroslav – Červený, Stanislav	Rog s ventilima	Kraljičin Gradac, Češka	Između 1884. i 1896.	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 43
		Tenor	Kraljičin Gradac, Češka	Početak 20. stoljeća	Zavičajni muzej Biograd na Moru	ZMB-ZGL-1287

[5] Instrumenti istoga graditelja, radionice ili tvornice navedeni su kronološki; instrumenti kod kojih to ime nije poznato navedeni su po vrstama i muzejima (kronološki).

		Tuba s ventilima in F	Kraljičin Gradac, Češka	Kraj 19. stoljeća (nakon 1893.)	Muzej otoka Brača	510:ŠKR 513
		Helikon	Kraljičin Gradac, Češka	Kraj 19. stoljeća (nakon 1893.)	Muzej otoka Brača	510:ŠKR 514
10.	Erste Wiener Productiv Genossenschaft der Musik-Instrumenten-macher Wien	Rog s ventilima	Beč, Austrija	1930-ih	Gradski muzej Vinkovci	P3214
11.	Essbach, Carl	Usna harmonika	Brunndöbra kod Klingenthala, Njemačka	Oko 1920.	Muzej Brodskog Posavlja	MBP-30672
12.	Fuchs, Daniel	Trombon	Beč, Austrija	Sredina 19. stoljeća (?)	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 45
13.	Glassl, Egid	Krilnica in B	Chomutov, Češka	Oko 1930.	Muzej otoka Brača	510:ŠKR 515
14.	Glassl, Josef	Helikon	Kraslice, Češka	1930-ih	Gradski muzej Nova Gradiška	P75559
15.	Horn, Ljudevit mlađi	Signalna truba	Apatin, Srbija	1920-ih	Gradski muzej Vinkovci	P3203
		Truba s ventilima in B	Apatin, Srbija	1930-ih	Gradski muzej Vinkovci	P3204
		Tenor	Apatin, Srbija	1930-ih	Gradski muzej Vinkovci	P3206
		Tenor	Apatin, Srbija	1930-ih	Gradski muzej Vinkovci	P3207
		Bariton	Apatin, Srbija	1930-ih	Gradski muzej Vinkovci	P3209
		Tuba s ventilima in F	Apatin, Srbija	1930-ih	Zavičajni muzej Slatina	ZMS 6754
		Tuba s ventilima in F	Apatin, Srbija	1930-ih	Gradski muzej Požega	GMP 13.052
		Helikon	Apatin, Srbija	1930-ih	Gradski muzej Vinkovci	P3217
		Helikon	Apatin, Srbija	1930-ih	Muzej grada Pazina	MGP 1022
16.	Lídl, Josef	Bariton	Brno, Češka	1920-ih	Gradski muzej Nova Gradiška	P75556
		Krilnica in B	Brno, Češka	1930-ih	Zavičajni muzej Biograd na Moru	ZMB-ZGL-1292
17.	Lignatone	Truba s ventilima in B	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Gradski muzej Vinkovci	P3205
		Truba s ventilima	Schönbach (Luby),	1930-ih	Zavičajni muzej Biograd na	ZMB-ZGL-1290

		in B	Češka		Moru	
		Truba s ventilima in B	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Zavičajni muzej Biograd na Moru	ZMB-ZGL-1291
		Truba s ventilima in B	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Zavičajni muzej Biograd na Moru	ZMB-ZGL-1293
		Truba s ventilima in B	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Gradski muzej Senj	GMS-KPZ-43
		Truba s ventilima in B	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Muzej grada Pazina	MGP 5173
		Truba s ventilima in B	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Muzej grada Pazina	MGP 5176
		Truba s ventilima in B	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Muzej grada Pazina	MGP 5201
		Krilnica in B	Schönbach (Luby), Češka	1920-ih ili 1930-ih	Muzej Valpovštine	MV bb
		Krilnica in B	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Gradski muzej Senj	GMS-KPZ-38
		Krilnica in B	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Muzej grada Pazina	MGP 5174
		Tenor	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Gradski muzej Vinkovci	P3208
		Bariton	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Gradski muzej Vinkovci	P3210
		Bariton	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Gradski muzej Vinkovci	P3211
		Bariton	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Gradski muzej Senj	GMS-KPZ-32
		Rog s ventilima	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Gradski muzej Vinkovci	P3212
		Rog s ventilima	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Gradski muzej Vinkovci	P3213
		Rog s ventilima	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Muzej grada Pazina	MGP 5172
		Tenor trombon s ventilima	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Gradski muzej Vinkovci	P3215

		Tenor trombon s ventilima	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Gradski muzej Senj	GMS-KPZ-35
		Helikon	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Gradski muzej Vinkovci	P3219
		Helikon	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Gradski muzej Vinkovci	P3220
		Helikon	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Gradski muzej Senj	GMS-KPZ-31
18.	Meinel & Herold	Tenor	Klingenthal, Njemačka	Oko 1950.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka (Muzejska zbirka Kastavštine)	MZK 1098
19.	Micol-Montagna	Tenor	Trst, Italija	Prva polovica 20. stoljeća	Muzej Slavonije	MSO-P-2601
20.	Nije poznato	Prirodni rog	Njemačka ili Češka	Prva polovica 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 47
		Lovački rog	Nije poznato	Oko 1810.	Zavičajni muzej Ozalj	ZMO 1039
		Lovački rog	Nije poznato	Sredina 19. stoljeća (?)	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 6494
		Lovački rog	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 33104
		Lovački rog	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 33118
		Lovački rog	Nije poznato	20. stoljeće	Muzej Slavonije	MSO-P-2604
		Poštanski rog	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Dvor Veliki Tabor	DVT-823
		Prirodna truba	Austrija ili Njemačka (?)	Sredina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 44
		Signalna truba	Austrija ili Njemačka (?)	Sredina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 6491
		Signalna truba	Austrija ili Njemačka (?)	Sredina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 6492
		Signalna truba	Austrija ili Njemačka (?)	Sredina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 6493
		Signalna truba	Nije poznato	Druga polovica 19. stoljeća	Gradski muzej Karlovac	GMK KP-459

		Signalna truba	Nije poznato	Druga polovica 19. stoljeća	Muzej grada Trogira	MGT-360
		Signalna truba	Nije poznato	Početak 20. stoljeća	Kulturno-povijesna zbirka Lič	10-003
		Signalna truba	Rusko Carstvo	Početak 20. stoljeća	Muzej Slavonije	MSO-P-2603
		Signalna truba	Austrija	Oko 1914.	Povijesni i pomorski muzej Istre	PPMI-44979
		Signalna truba	Italija	Oko 1940.	Povijesni i pomorski muzej Istre	PPMI-A-563
		Signalna truba	Nije poznato	Sredina 20. stoljeća	Zavičajni muzej Slatina	ZMS 3979
		Vatrogasna sirena	Nije poznato	1920-ih ili 1930-ih	Muzej Valpovštine	MV bb
		Fanfare (4 komada u kutiji)	Rim, Italija	1938.	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja	DUM KPM VR-69/1-4
		Spomen-truba	Austrija	1917.	Muzej Slavonije	MSO-P-3427
		Spomen-truba	Austrija	1917.	Muzej Slavonije	MSO-P-1984
		Spomen-truba	Austrija	1917.	Muzej grada Šibenika	KPO 3294
		Spomen-truba	Austrija	1917.	Muzej grada Splita	MGS-6592
		Truba s ventilima in B	Češka (?)	Prva trećina 20. stoljeća	Zavičajni muzej Buzet	E-848
		Truba s ventilima in B	Nije poznato	1920-ih ili 1930-ih	Gradski muzej Nova Gradiška	P75557
		Truba s ventilima in B	Češka	1930-ih	Gradski muzej Požega	GMP 13.051
		Truba s ventilima in B	Češka	1930-ih	Zavičajni muzej Biograd na Moru	ZMB-ZGL-1288
		Truba s ventilima in B	Kraljičin Gradac, Češka	Oko 1930.	Zavičajni muzej Slatina	ZMS 6982
		Truba	Nije bilo moguće ustanoviti [nepronađena]	Nije bilo moguće ustanoviti	Muzej grada Šibenika	KPO 196
		Krilnica in B	Austrija ili Njemačka (?)	Druga polovica 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 48
		Krilnica in B	Nije poznato	1920-ih ili 1930-ih	Gradski muzej Nova Gradiška	P75554

		Krilnica in B	Nije poznato	1920-ih ili 1930-ih	Gradski muzej Nova Gradiška	P75558
		Krilnica in B	Nije poznato	1930-ih	Gradski muzej Požega	GMP 13.053
		Krilnica in B	Nije poznato	1930-ih	Muzej grada Pazina	MGP 5179
		Kornet	vjerojatno Češka	1950-ih	Gradski muzej Senj	GMS-KPZ-37
		Tenor trombon s ventilima	Nije poznato	Oko 1930.	Zavičajni muzej Slatina	ZMS 6983
		Tuba s ventilima in F	Nije poznato	1920-ih	Gradski muzej Drniš	GMD 510-844
		Tuba s ventilima in B	Nije poznato	1930-ih	Muzej grada Pazina	MGP 1020
		Helikon	Nije poznato	Kraj 19. stoljeća	Gradski muzej i galerija Jastrebarsko	inv. br. 28
21.	Olympia	Usna harmonika	Njemačka	1967. ili prije toga	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 11954
22.	Riedl, Joseph	Prirodna truba	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 49
		Truba s ventilima in C	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 46
		Bas trombon s ventilima	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 50
23.	Schneider, Franjo (tvornica)	Signalna truba	Zagreb, Hrvatska	Kraj 1920-ih ili 1930-e	Muzej Valpovštine	MV bb
		Signalna truba	Zagreb, Hrvatska	Kraj 1920-ih ili 1930-e	Muzej grada Trogira	MGT-361
		Truba s ventilima in B	Zagreb, Hrvatska	1939.	Zavičajni muzej Biograd na Moru	ZMB-ZGL-1294
		Bas trombon s ventilima	Zagreb, Hrvatska	Kraj 1920-ih ili 1930-e	Gradski muzej Senj	GMS-KPZ-36
24.	Schramm, Vaclav	Krilnica in B	Celje, Slovenija	1930-ih	Muzej grada Kaštela (Zavičajna zbirka Kaštel Sućurca)	763:KAŠ-5583
25.	Sinfonia	Truba s ventilima in B	Markneukirchen, Njemačka	1970-ih	Muzej grada Pazina	MGP 5181
26.	Stowasser, Adolf mlađi	Spomen-truba	Graz, Austrija	1916.	Hrvatski povijesni muzej	HPM/PMH-83641
		Spomen-truba	Graz, Austrija	1916.	Hrvatski povijesni muzej	HPM/PMH-25842
		Spomen-truba	Graz, Austrija	1916.	Hrvatski povijesni muzej	HPM/PMH-32979

		Spomen-truba	Graz, Austrija	1916.	Hrvatski povijesni muzej	HPM/PMH-32980
		Tuba s ventilima in F	Graz, Austrija	1910-ih ili 1920-ih	Muzej grada Pazina	MGP 5205
		Tuba (s ventilima in F)	Graz, Austrija	1920-ih	Muzej grada Trogira	MGT-323
27.	Stowasser, Adolf stariji	Bas trombon s ventilima	Graz, Austrija	Druga polovica 19. stoljeća (između 1874. i 1893.)	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 53
28.	Stowasser, Johann	Signalna truba	Budimpešta, Mađarska	Početak 20. stoljeća	Muzej Slavonije	MSO-P-2602
29.	Stowasser, Wenzel (sinovi)	Rog s ventilima	Kraslice, Češka	Između 1895. i 1908.	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja	DUM KPM VR-140
30.	Szeitz & Jánossy	Helikon	Subotica, Srbija	1930-ih	Gradski muzej Vinkovci	P3218
31.	Weltklang	Truba s ventilima in B	Markneukirchen, Njemačka	1970-ih	Gradski muzej Pazin	MGP 5187
		Truba s ventilima in B	Markneukirchen, Njemačka	1970-ih	Gradski muzej Pazin	MGP 5188
32.	Zazvonil, Jindřich	Helikon	Kladno, Češka	Između 1908. i 1918. ili neposredno nakon toga	Gradski muzej Senj	GMS-KPZ-55

Gudački instrumenti: violine, viole, viole d'amore, violetta, violončela, kontrabas[6]

1.	Bašta, Jan (Basta, Johann)	Violina	Schönbach (Luby), Češka	Početak 20. stoljeća	Muzej grada Koprivnice	MAL-178
		Violina	Schönbach (Luby), Češka	Početak 20. stoljeća	Gradski muzej Nova Gradiška	E7420
		Violina	Schönbach (Luby), Češka	Početak 20. stoljeća	Gradski muzej Nova Gradiška	E1517
2.	Battioni, Alberto	Violina	Ferrara, Italija	Oko 1880.	Muzej grada Koprivnice	MAL-179
3.	Bodio, Giambattista	Violina	Venecija, Italija	1799. (ili između 1799. i 1835.)	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 6 [8]
4.	Grand, Franz Ignaz	Viola d'amore	Njemačka ili Češka	1737.	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 9 [12]

[6] Instrumenti istoga graditelja, radionice ili tvornice navedeni su kronološki; instrumenti kod kojih to ime nije poznato navedeni su po vrstama i muzejima (kronološki).

5.	Guidante, Giovanni	Violina	Bologna, Italija	1730.	Muzej za umjetnost i obrt	ZGIH 574/0, br. 2
6.	Hamma & Co., F.	Violina	Stuttgart, Njemačka	Kraj 19. ili početak 20. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 2 [2]
7.	Kresnik, Franjo	Violina	Rijeka, Hrvatska	1903.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	KPO-ZK 1969
		Violina	Rijeka, Hrvatska	1910.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	KPO-ZK 19549
		Violina	Rijeka, Hrvatska	1912.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	KPO-ZK 26882
		Violina	Rijeka, Hrvatska	1928.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	KPO-ZK 26092
		Violina	Rijeka, Hrvatska	1935.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	KPO-ZK 1788
		Violina	Rijeka, Hrvatska	1935.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	KPO-ZK 1789
		Violina	Rijeka, Hrvatska	1935. (?)	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	KPO-ZK 1795
		Violina	Rijeka, Hrvatska	1936.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	KPO-ZK 22899
		Violina	Rijeka, Hrvatska	1940.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	KPO-ZK 1790
		Violina	Rijeka, Hrvatska	1940.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	KPO-ZK 1792
		Violina	Rijeka, Hrvatska	1940.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	KPO-ZK 1794
8.	Leeb, Johann Georg	Violina	Bratislava, Slovačka	1768. ili 1798. (?); promijenjena u 19. stoljeću	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 5 [6]
9.	Lutz, Bruder	Violončelo	Schönbach (Luby), Češka	Zadnja trećina 19. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 38
10.	Lutz & Comp., A.	Violetta	Beč, Austrija	Zadnja trećina 19. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 3 [3]
11.	Meinel & Herold	Violina	Klingenthal, Njemačka	Oko 1920.	Muzej grada Šibenika	KPO 3374
12.	Meisl, Carl	Violina	Prag, Češka	Početak 20. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 23

13.	Michl, Johann & Sohn	Violina	Kraslice, Češka	Zadnja trećina 19. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 7
14.	Müller, Josef Andreas	Violončelo	Schönbach (Luby), Češka	1887.	Creski muzej	CM-349
15.	Nije poznato	Violina	Njemačka	17. stoljeće (?)	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 8837
		Violina	Italija	18. stoljeće (?)	Muzej za umjetnost i obrt	ZGIH 574/0, br. 3
		Violina	Italija	18. stoljeće (?)	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 10186
		Violina	Tirol, Austrija	Druga polovica 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	ZGIH 574/0, br. 1
		Violina	Nije poznato	19. stoljeće	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 11
		Violina	Italija	19. stoljeće	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 14 [8]
		Violina	Nije poznato	19. stoljeće	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 32
		Violina	Njemačka	Prva trećina 20. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 12
		Violina	Njemačka	Prva trećina 20. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 19
		Violina	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 16
		Violina	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 18 [21]
		Violina	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 21
		Violina	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 22
		Violina	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 24
		Violina	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 26
		Violina	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 28
		Violina	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 29

		Violina	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 30
		Violina	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 33
		Violina	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 34
		Violina	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 35
		Violina	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti	Muzej grada Zagreba	[broj ulaska 757a]
		Violina	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti	Muzej grada Zagreba	[broj ulaska 757b]
		Violina	Austrija, Njemačka ili Češka	1920-ih ili 1930-ih	Hrvatski povijesni muzej	HPM/PMH-32965
		Violina	Nije poznato	19. stoljeće (?)	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 4182/1-2
		Violina	Nije poznato	19. stoljeće (?)	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 4189/1-2
		Violina	Nije poznato	19. stoljeće (?)	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 4204
		Violina	Nije poznato	Početak 20. stoljeća	Muzej grada Koprivnice	MAL-175
		Violina	Nije poznato	Početak 20. stoljeća	Muzej grada Koprivnice	MAL-176
		Violina	Nije poznato	Oko 1920.	Muzej grada Koprivnice	MAL-181
		Violina	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Muzej grada Koprivnice	MAL-182
		Violina	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Muzej grada Koprivnice	MAL-183
		Violina	Nije poznato	Početak 20. stoljeća	Gradski muzej Nova Gradiška	E910
		Violina	Češka	1920-ih ili 1930-ih	Gradski muzej Nova Gradiška	E7419
		Violina	Nije poznato	19. stoljeće	Muzej Slavonije	MSO-218034/1-2
		Violina	Nije poznato	19. stoljeće	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja	DUM KPM VR-54
		Violina	Nije poznato	Druga polovica 19.	Muzej grada Šibenika	KPO 1678

				stoljeća		
		Violina	Nije poznato	1910. ili neposredno prije toga	Gradski muzej Požega	GMP 26.464
		Violina	Krbavica, Hrvatska	1930-ih ili 1940-ih	Muzej Like Gospić	MLG bb
		Violina za vježbanje tehnike sviranja	Nije poznato	Oko 1950.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	KPO-ZK 19550
		Viola	Italija	18. stoljeće (?)	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 8 [11]
		Viola	Austrija ili Njemačka (?)	Prva trećina 19. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 15 [10]
		Viola	Nije poznato	19. stoljeće	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 4 [4]
		Viola	Nije poznato	19. stoljeće	Muzej Slavonije	MSO-218039
		Viola d'amore	Nije poznato	Početak 18. stoljeća (?)	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 13 [7]
		Violončelo	?	18. stoljeće (?)	Muzej grada Zagreba (Zbirka Rudolfa i Margite Matz)	M-34
		Violončelo	Nije poznato	Sredina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 6084
		Violončelo	Mittenwald, Njemačka (?)	1871.	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 37
16.	Penc, Julio	Violina	Zagreb, Hrvatska	1930-ih	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 25
		Violina	Zagreb, Hrvatska	1930-ih	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 27
17.	Placht, Gebrüder	Viola	Schönbach (Luby), Češka	1871.	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 17
		Violončelo	Schönbach (Luby), Češka	Između 1870. i 1873. ili neposredno nakon toga	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 36
18.	Schneider, Franjo	Violina	Zagreb, Hrvatska	1960.	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 12044
		Violina	Zagreb, Hrvatska	1963.	Muzej Franje Schneidera	inv. br. 1.1
		Violina	Zagreb, Hrvatska	1963.	Muzej Franje Schneidera	inv. br. 1.2
		Viola	Zagreb, Hrvatska	1963.	Muzej Franje Schneidera	inv. br. 1.3
19.	Schneider, Franjo (tvornica)	Violina	Zagreb, Hrvatska	Kraj 1920-ih ili 1930-e	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 31

20.	Schrötter, Anton	Violina	Krajková, Češka	1930-ih	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 20
21.	Schweitzer, Johann Baptist	Violina	Beč, Austrija	1813.	Muzej grada Zagreba	MGZ 6004
22.	Siebenhüner, Josef stariji	Violina	Schönbach (Luby), Češka	Druga polovica 19. stoljeća	Muzej grada Koprivnice	MAL-180
23.	Sinković, Andrija	Kontrabas	Zagreb, Hrvatska	Oko 1930.	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 39
24.	Stelzner, Alfred	Violina	Dresden, Njemačka	Srpanj 1893.	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 1 [1]
25.	Stowasser, Adolf mlađi	Violina	Graz, Austrija	Početak 20. stoljeća	Muzej grada Koprivnice	MAL-177
26.	Thir, Johann Georg	Viola	Beč, Austrija	1749.	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G 10 [13]
27.	Thir, Mathias	Violina	Beč, Austrija	1787.	Muzej Slavonije	MSO-U-2364/1-2
28.	Vávra, Alfons Frantisek (kupljena u toj radionici u Pragu)	Violina	Schönbach (Luby), Češka	Između 1928. i 1938.	Muzej grada Splita	MGS-4299

Harfe

1.	Bertolini, Antonio	Harfa	Dubrovnik, Hrvatska	1790.	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja	DUM KPM VR-56
2.	Brunner, Franz	Harfa	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 12068
3.	Naderman, Jean Henri	Harfa	Pariz, Francuska	1784. (?)	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 12484

Lutnja, gitare, gitarske lutnje, mandoline[7]

1.	Bino, Antonio	Gitara	Dubrovnik, Hrvatska	1828.	Kulturno-povijesni muzej Dubrovačkih muzeja	DUM KPM VR-59
2.	Enzensperger, Bernard Laurenz	Gitara	Beč, Austrija	Oko 1840.	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 4183
3.	Fink, Franjo	Gitara	Zagreb, Hrvatska	Oko 1850.	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 4188
		Gitara	Zagreb, Hrvatska	1867.	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 8855

[7] Instrumenti istoga graditelja navedeni su kronološki; instrumenti kod kojih ime graditelja, radionice ili tvornice nisu poznati navedeni su po vrstama i muzejima (kronološki).

4.	Goldklang	Gitarska lutnja	Markneukirchen, Njemačka	Oko 1920.	Muzej Slavonije	MSO-218032/1-2
5.	Grimaldi	Gitara	Catania, Italija	Oko 1920.	Muzej Slavonije	MSO-163780
6.	Köröskényi, Ernest	Mandolina	Zagreb, Hrvatska	1947.	Dvor Veliki Tabor	DVT-715
7.	Lindemann, Hermann	Gitara	Klingenthal, Njemačka	Kraj 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 6501
8.	Melodija	Gitara	Mengeš, Slovenija	Sredina 20. stoljeća	Muzej Slavonije	MSO-218035
		Gitara	Mengeš, Slovenija	1986.	Lošinjski muzej	LM 2749
9.	Muzička naklada	Mandolina	Zagreb, Hrvatska	1970-ih	Zavičajni muzej Biograd na Moru	ZMB-ZGL-1162
		Mandolina	Zagreb, Hrvatska	Druga polovica 20. stoljeća	Lošinjski muzej	LM 2750
		Mandolina	Zagreb, Hrvatska	Druga polovica 20. stoljeća	Lošinjski muzej	LM 2751
10.	Nije poznato	Lutnja ud	Francuska ili Turska (?)	Kraj 19. stoljeća (?)	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 12576
		Mandolina	Italija (?)	Kraj 19. stoljeća (?)	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 12522
		Mandolina	Nije poznato	Kraj 19. stoljeća	Muzej Slavonije	MSO-218038
		Mandolina	Italija (?)	Kraj 19. stoljeća (?)	Creski muzej	CM-581
		Mandolina	Italija (?)	Kraj 19. stoljeća	Muzej grada Pazina	MGP 1959
		Mandolina	Italija (?)	Početak 20. stoljeća	Muzej grada Koprivnice	MAL-184
		Mandolina	Njemačka	Početak 20. stoljeća	Muzej grada Šibenika	KPO bb [1]
		Mandolina	Nije poznato	Oko 1920.	Muzej Slavonije	MSO-163781
		Mandriola	Njemačka (?)	1920-ih ili 1930-ih	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka (Muzejska zbirka Kastavštine)	MZK 719
		Gitara	Nije poznato	Početak 20. stoljeća	Muzej Međimurja Čakovec	MSO-218038
		Gitara	Kraljevina Jugoslavija	Oko 1930.	Muzej grada Iloka	MGI-3460
		Gitara	Nije poznato	1950-ih	Gradski muzej Senj	GMS- KPZ-1153
		Gitarska lutnja	Nije poznato	Kraj 19. stoljeća (?)	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 13432
		Gitarska lutnja	Nije poznato	Kraj 19. stoljeća	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 4187
		Gitarska lutnja	Nije poznato	Kraj 19. stoljeća	Muzej grada Šibenika	KPO 1261
11.	Quartarone	Mandolina	Catania, Italija	Oko 1920.	Muzej grada Šibenika	KPO bb [2]
12.	Schenk, Friedrich	Gitara	Beč, Austrija	1841.	Muzej za umjetnost i obrt	HGZ 56

13.	Stabilimento musicale Giuseppe Verdi	Gitara	Trst, Italija	Između 1920. i 1940.	Muzej Slavonije	MSO-218036
14.	Stauffer, Johann Georg	Gitara	Beč, Austrija	Između 1810. i 1820.	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 12083

Citre[8]

1.	Bašta, Jan (Basta, Johann)	Citra	Schönbach (Luby), Češka	Početak 20. stoljeća	Muzej Slavonije	MSO-156555/1-2
2.	Braun, János	Citra	Segedin, Mađarska	1888.	Dvor Veliki Tabor	DVT-718 ab
3.	Clauss & Co.	Automatska citra	Leipzig, Njemačka	Oko 1910.	Muzej Brodskog Posavlja	MBP/T-25
4.	Eichler, Alwin	Citra	Berlin, Njemačka	Oko 1900.	Muzej grada Šibenika	KPO 2125
5.	Gschwenter, Joseph H.	Citra	Innsbruck, Austrija	Između 1873. i 1894.	Muzej grada Splita	MGS-4040
6.	Hammerschmidt, Karl	Citra	Vackov, Češka	Oko 1930.	Muzej Slavonije	MSO-156556/1-2
7.	Heidegger, Eduard	Citra	Linz, Austrija	Između 1880. i 1890.	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 3210
		Citra	Linz, Austrija	Između 1880. i 1890.	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 72615
		Citra	Linz, Austrija	Između 1880. i 1890.	Gradski muzej i galerija Jastrebarsko	inv. br. 18
		Citra	Linz, Austrija	Između 1880. i 1890.	Muzej Brodskog Posavlja	MBP-30671
8.	Hüller, Emanuel	Citra	Kraslice, Češka	Kraj 19. stoljeća	Gradski muzej Požega	GMP 11.273
9.	Jobst, Johann	Citra	Graz, Austrija	1905. ili neposredno nakon toga	Muzej Međimurja Čakovec	MMČ 6391
10.	Kaltenbacher, Engelbert	Citra	Steyr, Austrija	Kraj 19. stoljeća	Gradski muzej Nova Gradiška	E7550
11.	Kelemen, Antal	Citra	Kikinda, Srbija	1934.	Gradski muzej Požega	GMP 11.333
12.	Kiendl, Anton	Citra	Beč, Austrija	Oko 1860.	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 4184
		Citra	Beč, Austrija	Oko 1860.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	KPO-ZUO 40204
13.	Kiendl, Karl stariji	Citra	Beč, Austrija	Oko 1900.	Gradski muzej Vinkovci	E 394
14.	Meinel & Herold	Citra	Klingenthal, Njemačka	Oko 1910.	Muzej Brodskog Posavlja	MBP/T-19
		Citra	Klingenthal, Njemačka	Oko 1910.	Muzej grada Zadra Narodnog muzeja Zadar	MGZ-2115

[8] Citre istoga graditelja, radionice ili tvornice navedene su kronološki; citre kod kojih to ime nije poznato navedene su po muzejima (kronološki).

		Citra	Klingenthal, Njemačka	Oko 1910.	Muzej grada Šibenika	KPO bb
		Citra	Klingenthal, Njemačka	Oko 1910.	Muzej otoka Brača	510:ŠKR 616
		Citra	Klingenthal, Njemačka	Oko 1910.	Muzej Staroga Grada	STG-bb
15.	Menzenhauer & Schmidt	Citra	Berlin, Njemačka	Oko 1910.	Muzej Brodskog Posavlja	MBP/T-18
16.	Michl, Johann & Sohn	Citra	Kraslice, Češka	Zadnja trećina 19. stoljeća	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G bb
17.	Nije poznato	Citra	Austrija ili Bavarska	Druga polovica 19. stoljeća	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 12081
		Citra	Austrija (?)	Druga polovica 19. stoljeća (?)	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 33110
		Citra	Njemačka	Kraj 19. stoljeća	Hrvatski povijesni muzej	HPM/PMH-26684
		Citra	Nije poznato	Kraj 19. stoljeća	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 85786
		Citra	Nije poznato	Kraj 19. stoljeća	Dvor Veliki Tabor	DVT-717
		Citra	Austrija	Kraj 19. stoljeća	Muzej grada Šibenika	KPO 2159
		Citra	Austrija	Kraj 19. stoljeća	Muzej grada Šibenika	KPO 2162
		Citra	Austrija	Kraj 19. stoljeća	Muzej grada Šibenika	KPO 3153
		Citra	Nije poznato	Oko 1890.	Gradski muzej Križevci	GMK-6123
		Citra	Nije poznato	Oko 1900.	Muzej grada Zagreba	MGZ 43181
		Citra	Saska, Njemačka	Oko 1900.	Gradski muzej Vinkovci	E 1233
		Citra	Nije poznato	Početak 20. stoljeća	Gradski muzej Požega	GMP 11.272
		Citra	Nije poznato	Početak 20. stoljeća	Muzej Slavonije	MSO-156620
		Citra	Njemačka	1911. ili neposredno nakon toga	Muzej Đakovštine	MĐ-EZ-bb
		Citra	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Gradski muzej Varaždin	GMV-EO 42400
18.	Raab, Julius	Citra	Beč, Austrija	Oko 1900.	Muzej za umjetnost i obrt	MUO 33119
		Citra	Beč, Austrija	Oko 1900.	Muzej grada Zagreba	MGZ 67216
		Citra	Beč, Austrija	Oko 1900.	Muzej Međimurja Čakovec	MMČ 26168
		Citra	Beč, Austrija	Oko 1900.	Gradski muzej Karlovac	GMK KP-13042
		Citra	Beč, Austrija	Oko 1900.	Gradski muzej Križevci	GMK-6124
		Citra	Beč, Austrija	Oko 1900.	Muzej Slavonije	MSO-U-2029
		Citra	Beč, Austrija	Oko 1900.	Muzej grada Iloka	MGI-3442
		Citra	Beč, Austrija	Oko 1900.	Muzej grada Šibenika	KPO 4037

		Citra	Beč, Austrija	Oko 1900.	Povijesni i pomorski muzej Istre	PPMI-G-129
19.	Schneider, Franjo (tvornica)	Citra	Zagreb, Hrvatska	Kraj 1920-ih ili 1930-e	Hrvatski povijesni muzej	HPM-33521
20.	Stern (?)	Citra	Njemačka (?)	Oko 1910.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka	KPO-ZUO 40206
21.	The Globe	Citra	Njemačka	1901. ili neposredno nakon toga	Gradski muzej Varaždin	GMV-KPO 3176
22.	Tomay, Vilibald (Vilim)	Citra	Zagreb, Hrvatska	Kraj 19. stoljeća	Hrvatski povijesni muzej	HPM-32600

Udaraljke: bubnjevi, set bubnjeva, činele, triangl, timpani, metalofon[9]

1.	Amati	Mali bubanj	Kraslice, Češka	1948. ili neposredno prije toga	Muzej grada Pazina	MGP 5183
2.	Mesa/Boogie	Set bubnjeva	Petaluma, Kalifornija, SAD	Sredina 1980-ih	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G bb
	Zildjian		Norwell, Massachusetts, SAD			
	Yamaha		Hamamtsu, otok Honshū, Japan			
3.	Nije poznato	Bubanj	Francuska	Oko 1800.	Zavičajni muzej Ozalj	SAKR 40/12
		Bubanj	Nije poznato	Prva polovica 19. stoljeća	Hrvatski povijesni muzej	HPM/PMH-749
		Bubanj	Nije poznato	19. stoljeće	Muzej Slavonije	MSO-P-2605
4.	Nije poznato	Veliki bubanj	Nije poznato	1970-ih	Muzej grada Pazina	MGP 5203
5.	Nije poznato	Set bubnjeva	Nije poznato	Oko 1930.	Muzej grada Šibenika	KPO 2904
6.	Nije poznato	Timpani (jedan par)	Nije poznato	20. stoljeće	Hrvatski glazbeni zavod	HGZ-G bb
7.	Nije poznato	Triangl	Nije poznato	1970-ih	Muzej grada Pazina	MGP 5182
8.	Nije poznato	Metalofon	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Muzej Slavonije	MSO-218144
9.	Stowasser, Johann	Mali bubanj	Budimpešta, Mađarska	Početak 20. stoljeća	Muzej Brodskog Posavlja	MBP-30673

[9] Instrumenti kod kojih ime graditelja, radionice nije ili tvornice nije poznato navedeni su po vrstama i muzejima (kronološki).

10.	Trowa (Trommelwaren)	Činele (jedan par)	Weißenfels, Njemačka	1950-ih ili 1960-ih	Gradski muzej Nova Gradiška	P75553

Ostalo: idiofoni i elektroakustički instrumenti

1.	Nepoznati kovački majstor	Drombulja	Okolica Velikog Tabora, Hrvatska	Kraj 16. ili početak 17. stoljeća	Dvor Veliki Tabor	DVT-1830
		Drombulja	Okolica Velikog Tabora, Hrvatska	Kraj 16. ili početak 17. stoljeća	Dvor Veliki Tabor	DVT-1831
2.	Telefunken	Trautonij	Berlin, Njemačka	1933.	Muzej Međimurja Čakovec	MMČ 6311

55. PRILOG BR. 2: POPISI INSTRUMENATA PO MUZEJIMA

I. DIO: GLAZBENI INSTRUMENTI IZ FUNDUSA MUZEJA SREDIŠNJE I SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt (MUO)[10]

Redni broj	Muzej i mjesto čuvanja	Zbirka i/ili odjel	Inventarna oznaka	Instrument	Graditelj, radionica ili tvornica	Mjesto nastanka	Vrijeme nastanka	Signatura	Prijašnji vlasnik / vlasnici	Stanje
1.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 9834	Klavikord	Joseph Silberbauer	Znojmo, Češka	1787.	Ist gemacht worden durch Joseph Silberbauer Bürgerlicher Orgelmacher in Znaim / Anno 1787	Miroslav Lunzer	Dobro očuvan
2.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 11564	Stolni klavir	Franz Xaver Christoph	Beč, Austrija	Oko 1790.	Franz Xaver Christoph in Wien	Viktor i Branka Quinz; barun Poss	Oštećen
3.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 8218	Stolni klavir	Johann Anton Knam	Beč, Austrija	Oko 1835.	J. A. Knam / Bürger in Wien	Milan Begović	Oštećen
4.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 15605	Stolni klavir	Johann Schantz	Beč, Austrija	Oko 1840.	Johann Schantz / in Wien	Alice Pfeiffer (udana Barlović); Petar Senjanović	Dobro očuvan
5.	MUO – Depo glazbenih	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 9856	Prenosivi putni klavir	Nije poznato	Beč, Austrija (?)	Oko 1850.	Nema	Mate Milošev	Dobro očuvan

[10] Napomena koja vrijedi za sve muzeje: nakon podebljane crte slijede instrumenti tradicijske glazbe.

	instrumenata									
6.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 7566	Fortepijano	Giuseppe Baraga	Rijeka, Hrvatska	Oko 1810.	Giuseppe Baraga / in Fiume	Ema Siebenschein	Dobro očuvan
7.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 11939	Pozitiv	Nije poznato	Štajerska, Austrija	Oko 1780.	Nema	Kapela sv. Margarete u Kapelščaku; Vladimir Pelin	Relativno dobro očuvan
8.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 33109	Fisharmonika	Jacob Deutschmann	Beč, Austrija	Oko 1850.	J. Deutschmann / in Wien	Nije poznato	Dobro očuvana
9.	MUO – Depo namještaja	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 33113	Harmonij	Dennis W. Karn	Ontario, Hamburg ili London	Oko 1900.	The D. W. Karn Co. Limited	Nije poznato	Oštećen
10.	MUO – Depo namještaja	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 10341	Uspravni klavir	Berger	Beč, Austrija	Oko 1820.	Berger Wien (naknadno umetnuta pločica)	Branko Kolar	Relativno dobro očuvan
11.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 47995	Pijanino	August Ozelis	Beč, Austrija	1889. ili neposredno nakon toga	August Ozelis Wien	Ljerka Šmidhen; Vlasta Bego	Izvrsno očuvan
12.	MUO – Depo namještaja	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 45988	Pijanino	Heferer	Zagreb, Hrvatska	Oko 1900.	M. Heferer udova i sin / Zagreb	Darinka Kovačić; Boris Beck	Izvrsno očuvan
13.	MUO – Depo namještaja	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 28979	Povijesni klavir	Johann Baptist Streicher	Beč, Austrija	Druga četvrtina 19. stoljeća	J. B. Streicher / Hof-Fortefiano Verfertiger / Wien	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
14.	MUO – Depo namještaja	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 28980	Povijesni klavir	Johann Baptist Streicher	Beč, Austrija	Druga četvrtina 19. stoljeća	Streicher Wien	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
15.	MUO –	Zbirka	MUO 17798	Povijesni	August	Beč, Austrija	1852.	August	Dragutin	Nije bilo

	Depo namještaja	glazbenih instrumenata		klavir	Lewandoski			Lewandoski / Bürgerliche Forte Piano Fabrik in Wien	Kubijan	moguće ustanoviti
16.	MUO – Depo namještaja	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 20792	Povijesni klavir	Birikovski (podatak iz muzeja sic; možda Wenzel Giřikowsky)	Nije poznato (možda Prag, Češka)	Oko 1850.	Nije bilo moguće ustanoviti	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
17.	MUO – Depo namještaja	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 33112	Povijesni klavir	Nije poznato	Nije poznato	Oko 1850.	Nema	Nije poznato	Teško oštećen i necjelovit
18.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 29891/1	Fonola	Ludwig Hupfeld	Leipzig, Njemačka	Početak 20. stoljeća	Phonola	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
19.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 8853	Poprečna flauta	Nije poznato	Češka (?)	Prva četvrtina 19. stoljeća	Nema	Anka Zigmundovsky	Nije bilo moguće ustanoviti
20.	MUO – Depo muzičkih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 33107/1	Poprečna flauta	Stephan Koch	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	S. Koch / Wien	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
21.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 45987	Poprečna flauta	Ferdinand Hell	Brno, Češka	Prva polovica 19. stoljeća	F. Hell / Brünn	Đeni Trdić Barić	Nije bilo moguće ustanoviti
22.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 72	Poprečna flauta	Johann Joseph Ziegler (?)	Beč, Austrija (?)	Sredina 19. stoljeća	Nema	M. S. (?)	Nije bilo moguće ustanoviti
23.	MUO – Depo glazbenih	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 33106/1	Poprečna flauta	Nije poznato	Nije poznato	Sredina 19. stoljeća (?)	Nije bilo moguće ustanoviti	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti

	instrumenata									
24.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 73	Poprečna flauta	Jérôme Thibouville-Lamy	Pariz, Francuska	Vjerojatno 1883.	Legion d'honneur / JTL / Qualite Sape / Jérôme / Thibouville-Lamy / Paris / 83 / Breveté S.G.D.G	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
25.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 15701	Poprečna flauta	Emil Rittershausen	Berlin, Njemačka	Prva četvrtina 20. stoljeća	E. Rittershausen / Berlin 2863	Lea Šafranek Rađa	Nije bilo moguće ustanoviti
26.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 6485	Blokflauta	Franz Schöllnast	Bratislava, Slovačka	Prva polovica 19. stoljeća	Schöllnast / Pressburg	Artur Herzl (potječe iz dvorca grofova Erdödy u Jastrebarskom)	Nije bilo moguće ustanoviti
27.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 39	Blokflauta	Franz Schöllnast	Bratislava, Slovačka	Prva polovica 19. stoljeća	Schöllnast / Pressburg	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
28.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 6486	Blokflauta	Sebastian Knechtl	Beč, Austrija	Sredina 19. stoljeća	I. Knechtl / Wien	Artur Herzl (potječe iz dvorca grofova Erdödy u Jastrebarskom)	Nije bilo moguće ustanoviti
29.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 6487	Flageolet	Nije poznato	Austrija (?)	Oko 1800.	Nema	Artur Herzl (potječe iz dvorca grofova Erdödy u Jastrebarskom)	Nije bilo moguće ustanoviti
30.	MUO – Depo glazbenih	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 28	Flageolet	Martin Frères	Pariz, Francuska	Kraj prve ili početak druge	Martin / Frères / a Paris	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti

	instrumenata						polovice 19. stoljeća			
31.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 3	Piccolo flauta	Nije poznato	Austrija (?)	Sredina 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
32.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 4	Piccolo flauta	Nije poznato	Austrija (?)	Sredina 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
33.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 5	Piccolo flauta	Johann Joseph Ziegler	Beč, Austrija	Sredina 19. stoljeća	I. Ziegler / Wien / C	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
34.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 6571/1	Okarina	Heinrich Fiehn	Beč, Austrija	Početak 20. stoljeća	[H. Fiehn / Vienna /] Made in Austria	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
35.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 34	Oboa	Stephan Koch	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	S. Koch / Wien	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
36.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 33	Oboa	Albert Waacha	Bratislava, Slovačka	Prva polovica 19. stoljeća	A. Waacha / Pressburg	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
37.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 37	Oboa	Albert Waacha	Bratislava, Slovačka	Prva polovica 19. stoljeća	A. Waacha / Pressburg	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
38.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 36	Oboa	Johann Wenzel Horak	Prag, Češka	Sredina 19. stoljeća	J. Horak / v Praze	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
39.	MUO –	Zbirka	HGZ 38	Oboa	Nije poznato	Češka ili	Sredina 19.	Nema	Nije poznato	Nije bilo

	Depo glazbenih instrumenata	instrumenata HGZ-a				Austrija	stoljeća			moguće ustanoviti
40.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 12104	Oboa	Nije poznato	Češka ili Austrija	Druga polovica 19. stoljeća	Nema	Stjepan Kovačić	Nije bilo moguće ustanoviti
41.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 10	Klarinet in C	Stephan Koch	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	S. Koch / Wien / C	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
42.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 16	Klarinet in B	Stephan Koch	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	S. Koch / Wien / B	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
43.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 19	Klarinet in B	Stephan Koch	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	S. Koch / Wien / B	M. V.	Nije bilo moguće ustanoviti
44.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 13	Klarinet in A	Johann Wenzel Horak	Prag, Češka	Sredina 19. stoljeća	J. Horak / v Praze / A / 1	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
45.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 9	Klarinet in A	Johann Wenzel Horak	Prag, Češka	Sredina 19. stoljeća	J. Horak / v Praze / A / 2	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
46.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 22	Klarinet in B	Johann Wenzel Horak	Prag, Češka	Sredina 19. stoljeća	J. Horak / v Praze / B / 1	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
47.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 15	Klarinet in B	Johann Wenzel Horak	Prag, Češka	Sredina 19. stoljeća	J. Horak / v Praze / B / 2	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti

48.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 17	Klarinet in C	Nije poznato	Češka ili Austrija	Sredina 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
49.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 25	Klarinet in A	Johann Joseph Ziegler	Beč, Austrija	Sredina 19. stoljeća	I. Ziegler / Wien	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
50.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 6	Klarinet in B	Karl Stecher	Beč, Austrija	Druga polovica 19. stoljeća	Stecher / Wien / B	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
51.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 18	Klarinet in C	Johann Schöllnast	Bratislava, Slovačka	Druga polovica 19. stoljeća	Schöllnast / Pressburg / C	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
52.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 32	Basetni rog	Theodor Lotz & Anton Kerner stariji	Beč, Austrija	Kraj 18. stoljeća	Theodor Lotz / K. K. Hof / Instr. Macher / in Wien / Anton Kerner / in Wien	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
53.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 68	Fagot	Wolfgang Küss	Beč, Austrija	Između 1820. i 1834.	Küss / Wien	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
54.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 69	Fagot	Albert Waacha	Bratislava, Slovačka	Prva polovica 19. stoljeća	A. Waacha / Pressburg	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
55.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 71	Fagot	Johann Wenzel Horak	Prag, Češka	Sredina ili druga polovica 19. stoljeća	J. Horak / Prag	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
56.	MUO – Depo	Zbirka instrumenata	HGZ 41	Prirodni rog	Adam Buchschwinder	Ellwangen, Njemačka	1734.	Macht Adam Buchschwinder	Nije poznato	Nije bilo moguće

	glazbenih instrumenata	HGZ-a						in Elwangen 1734		ustanoviti
57.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 47	Prirodni rog	Nije poznato	Njemačka ili Češka	Prva polovica 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
58.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 43	Rog s ventilima	Václav František Červený & Jaroslav Červený – Stanislav Červený	Kraljičin Gradac, Češka	Između 1884. i 1896.	K. und K. Hoflieferanten V. F. Červený & Söhne in Königgrätz	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
59.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 6494	Lovački rog	Nije poznato	Nije poznato	Sredina 19. stoljeća (?)	Nije bilo moguće ustanoviti	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
60.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 33104	Lovački rog	Nije poznato	Nije poznato	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
61.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 33118	Lovački rog	Nije poznato	Nije poznato	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
62.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 6493	Signalna truba	Nije poznato	Austrija ili Njemačka (?)	Sredina 19. stoljeća	Nema	Artur Herzl (potječe iz dvorca grofova Erdödy u Jastrebarskom)	Nije bilo moguće ustanoviti
63.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 6491	Signalna truba	Nije poznato	Austrija ili Njemačka (?)	Sredina 19. stoljeća	Nema	Artur Herzl (potječe iz dvorca grofova Erdödy u Jastrebarskom)	Nije bilo moguće ustanoviti

64.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 6492	Signalna truba	Nije poznato	Austrija ili Njemačka (?)	Sredina 19. stoljeća	Nema	Artur Herzl (potječe iz dvorca grofova Erdödy u Jastrebarskom)	Nije bilo moguće ustanoviti
65.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 44	Prirodna truba	Nije poznato	Austrija ili Njemačka (?)	Sredina 19. stoljeća	Nema [„dem Verein widmet Stephany“]	Karlo Stephany	Nije bilo moguće ustanoviti
66.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 49	Prirodna truba	Joseph Riedl	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	Joseph Riedl in Wien	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
67.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 46	Truba s ventilima in C	Joseph Riedl	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	Joseph Riedl in Wien	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
68.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 48	Krilnica in B	Nije poznato	Austrija ili Njemačka (?)	Druga polovica 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
69.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 45	Trombon	Daniel Fuchs	Beč, Austrija	Sredina 19. stoljeća (?)	Fuchs Daniel in Wien	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti [necjelovit]
70.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 51	Tenor trombon s ventilima	Eduard Johann Bauer	Prag, Češka	Sredina 19. stoljeća	Ed. Joh. Bauer in Prag	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
71.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 52	Tenor trombon s ventilima	Francesco Biondetti	Milano, Italija	Druga polovica 19. stoljeća	Francesco Biondetti in Milano	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
72.	MUO – Depo	Zbirka instrumenata	HGZ 50	Bas trombon s ventilima	Joseph Riedl	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	Joseph Riedl in Wien	Nije poznato	Nije bilo moguće

	glazbenih instrumenata	HGZ-a								ustanoviti
73.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 53	Bas trombon s ventilima	Adolf Stowasser stariji	Graz, Austrija	Druga polovica 19. stoljeća (između 1874. i 1893.)	A. Stowasser	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
74.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 8837	Violina	Nije poznato	Njemačka	17. stoljeće (?)	Nema	Đuka Đorđević	Restaurirana 2005.
75.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	ZGIH 547/0, br. 1	Violina	Nije poznato	Tirol, Austrija	Druga polovica 19. stoljeća	Nema	Václav Huml; Društvo muzičkih radnika Hrvatske *Croatia concert*	Nije bilo moguće ustanoviti
76.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	ZGIH 547/0, br. 2	Violina	Giovanni Guidante	Bologna, Italija	1730.	Joannes Florenus Guidantus fecit Bononiae anno 1730	Društvo muzičkih radnika Hrvatske *Croatia concert*	Nije bilo moguće ustanoviti
77.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	ZGIH 547/0, br. 3	Violina	Nije poznato	Italija	18. stoljeće (?)	Nema	Društvo muzičkih radnika Hrvatske *Croatia concert*	Nije bilo moguće ustanoviti
78.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 10186	Violina	Nije poznato	Italija	18. stoljeće (?)	Nema	Karlo Medaković	Nije bilo moguće ustanoviti

79.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 12044	Violina	Franjo Schneider	Zagreb, Hrvatska	1960.	Franciscus Schneider fecit Zagrabiae anno 1960	Franjo Schneider	Nije bilo moguće ustanoviti
80.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 6084	Violončelo	Nije poznato	Nije poznato	Sredina 19. stoljeća	Nije bilo moguće ustanoviti	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
81.	MUO – Dvorana Empire stalnog postava	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 12484	Harfa	Jean Henri Naderman	Pariz, Francuska	1784. (?)	Naderman / Maître Luthier, ordinaire de Madame / la Dauphine / Rue d'Argenteuil, butte / Saint Roch, à Paris	Josip Široki Baček; Zdenka Kopac; Ladislav Šaban	Nije bilo moguće ustanoviti
82.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 12068	Harfa	Franz Brunner	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	Franz Brunner Op. 29	Obitelj Lechner; Ella Hoffmann	Nije bilo moguće ustanoviti
83.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 12083	Gitara	Johann Georg Stauffer	Beč, Austrija	Između 1810. i 1820.	Johann Georg Stauffer / In Wien	Olga Hribar	Nije bilo moguće ustanoviti
84.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka instrumenata HGZ-a	HGZ 56	Gitara	Friedrich Schenk	Beč, Austrija	1841.	Friedrich Schenk / Scottenhalt Felt-Gasse No 491 / in Wien	Ivan Padovec; Leopold (Lavoslav) Vojska	Nije bilo moguće ustanoviti
85.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 8855	Gitara	Franjo Fink	Zagreb, Hrvatska	1867.	Na uspomenu sinu svojemu Slavoljubu Finku načinio otac Franjo u 77. godini	Slavoljub Fink; Alojzija Jurković; Stjepan Korajac; Marija Halirš;	Nije bilo moguće ustanoviti

								starosti svoje 1867.	Milan Stahuljak	
86.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 6501	Gitara	Hermann Lindemann	Klingenthal, Njemačka	Kraj 19. stoljeća	Lindemann's Guitare Elsa gesetzlich geschütz. / Patent angemeldet / Made in Germany	Artur Herzl	Nije bilo moguće ustanoviti
87.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 13432	Gitarska lutnja	Nije poznato	Nije poznato	Kraj 19. stoljeća (?)	Nema	Zlatko Ivanišević	Nije bilo moguće ustanoviti
88.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 12576	Lutnja ud	Nije poznato	Francuska ili Turska (?)	Kraj 19. stoljeća (?)	Nema	Avnija Bukvica; Mudena i Jusuf Huršidić	Nije bilo moguće ustanoviti
89.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 12522	Mandolina	Nije poznato	Italija (?)	Kraj 19. stoljeća (?)	Nije bilo moguće ustanoviti	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
90.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 12081	Citra	Nije poznato	Austrija ili Bavarska	Druga polovica 19. stoljeća	Nije bilo moguće ustanoviti	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
91.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 33110	Citra	Nije poznato	Austrija (?)	Druga polovica 19. stoljeća (?)	Nije bilo moguće ustanoviti	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
92.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 33119	Citra	Julius Raab	Beč, Austrija	Oko 1900.	[Tisch-Klavier / zum Selbsterlernen / gesetzl. geschützt / Jul.	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti

								Raab / Wien, XVI. Wattgasse 18]		
93.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 6120	Tambura čelović	Tvornica tamburâ Terezije Kovačić	Zagreb, Hrvatska	Između 1897. i 1933.	Tvornica tambura / T. Kovačić / skladište glazbala i svih žica, Zagreb, Ilica 47	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
94.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 8966	Langeleik (vrsta citre)	Nije poznato	Norveška	17. stoljeće	Nema	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
95.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 8190	Bubanj talambas	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
96.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 33110	Gusle	Nije poznato	Nije poznato	19. stoljeće (?)	Nema	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
97.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 33111	Cimbal	Antal Habits	Budimpešta, Mađarska	Početak 20. stoljeća	Habits Antal Budapest	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
98.	MUO – Depo glazbenih instrumenata	Zbirka glazbenih instrumenata	MUO 45554	Apalački dulcimer	Andy Baker	Apalačko gorje, Sjedinjene Američke Države	Oko 1970.	Nije bilo moguće ustanoviti	Andy Baker (?)	Nije bilo moguće ustanoviti
99.	Palača Gvozdanović – Plesna dvorana	Zbirka Anke Gvozdanović	MUO ZAG 750	Klavir	Robert Görs & August Kallmann	Berlin, Njemačka	1905. ili 1906.	R. Görs & Kallmann / Berlin	Anka Gvozdanović	Djelomično restauriran 2012.

Glazbeni instrumenti u Hrvatskom glazbenom zavodu (HGZ)

1.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 1 [1]	Violina	Alfred Stelzner	Dresden, Njemačka	Srpanj 1893.	No. 152 Dresden, Juli 93. / Dr. Alfred Stelzner	Nije poznato	Oštećena
2.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 2 [2]	Violina	F. Hamma & Co.	Stuttgart, Njemačka	Kraj 19. ili početak 20. stoljeća	Nema [pečat Hamma sa stražnje strane vrata]	Nije poznato	Dobro očuvana
3.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 3 [3]	Violetta	A. Lutz & Comp.	Beč, Austrija	Zadnja trećina 19. stoljeća	A. Lutz & Comp. / Kais. kön. ausschl. priv. / Musik-Instrumenten- & Saiten-Fabrik / k. k. beeideter Schätzmeister / Wien, Fleischmarkt No. 6	Marija Mavrović	Vrlo dobro očuvana
4.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 4 [4]	Viola	Nije poznato	Nije poznato	19. stoljeće	Nema	Milan Žepić	Vrlo dobro očuvana
5.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-*G* 5 [6]	Violina	Johann Georg Leeb	Bratislava, Slovačka	1768. ili 1798. (?); promije-njena u 19. stoljeću	Joannes Georgius Leeb / fecit Posonii 1708	Milan Žepić; Blaženka Brezovec-Biondić (posudila)	Oštećena
6.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-*G* 6 [8]	Violina	Giambattista Bodio	Venecija, Italija	1799. (ili između 1799. i 1835.)	Bodio in Venezia / 1799	Milan Žepić; Teodor Durman (posudio)	Relativno dobro očuvana
7.	HGZ – Prizemlje,	Zbirka instrumenata	HGZ-*G* 7	Viola	Johann Michl & Sohn	Kraslice, Češka	Zadnja trećina 19. stoljeća	Johann Michl & Sohn /	Nije poznato	Dobro očuvana

	soba 7							Musik-Instrumenten-Fabrik / in Graslitz, Böhmen / gegründet 1870		
8.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 8 [11]	Viola	Nije poznato	Italija	18. stoljeće	Nicolaus Amatus fecit Cremonae anno 1692	Ladislav Miranov (posudio)	Vrlo dobro očuvana
9.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 9 [12]	Viola d'amore	Franz Ignaz Grand	Njemačka ili Češka	1737.	Franciscus Ignatus Grand / Cretybum et Fidium Factor / de Schönfelda Anno 1737	Nije poznato	Dobro očuvana
10.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 10 [13]	Viola	Johann Georg Thir	Beč, Austrija	1749.	Joannes Georgius Thir, fecit / Viennae, Anno 1749	Marcel Bačić (posudio)	Dobro očuvana
11.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 11	Violina	Nije poznato	Nije poznato	19. stoljeće	David Tecchler Fecit / Rome Anno Dni 1721	Nije poznato	Izvrsno očuvana
12.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 12	Violina	Nije poznato	Njemačka	Prva trećina 20. stoljeća	Copy of / Antonius Stradivarius / Made in Germany		Vrlo dobro očuvana
13.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 13 [7]	Viola d'amore	Nije poznato	Nije poznato	Početak 18. stoljeća (?)	Nema	Zvonimir Devidé (posudio)	Dobro očuvana
14.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 14 [8]	Violina	Nije poznato	Italija	19. stoljeće	Carlo Bergoni scolare d' Antonio / Stradivario	Josip Hegedušić; Tonko Ninić (posudio)	Dobro očuvana

								fecit Cremonae 1738		
15.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 15 [10]	Viola	Nije poznato	Austrija ili Njemačka (?)	Prva trećina 19. stoljeća	Nema	Frano Dražić	Dobro očuvana
16.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 16	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Relativno dobro očuvana
17.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 17	Viola	Gebrüder Placht	Schönbach (Luby), Češka	1871.	Gebrüder Placht / Musik-Instrumenten-Fabriks-Niederlage / in Wien und Pest, 1871	Nije poznato	Oštećena
18.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 18 [21]	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Antonius Stradivarius Cremonensis / faciebat anno 1727	Nije poznato	Dobro očuvana
19.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 19	Violina	Nije poznato	Njemačka	Prva trećina 20. stoljeća	Copy of / Antonius Stradivarius / Made in Germany	Nije poznato	Vrlo dobro očuvana
20.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 20	Violina	Anton Schrötter	Krajková, Češka	1930-ih	Mistrovský Nastroj Soustavy Schrötter / z umeleckých dílen houslařských / A. Schröttra / v Gossengrünu u Kraslic v	Nije poznato	Necjelovita i oštećena

								Češhách		
21.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 21	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Relativno dobro očuvana
22.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 22	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nicolaus Amatus fecit / in Cremona 1645	Nije poznato	Vrlo dobro očuvana
23.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 23	Violina	Carl Meisl	Prag, Češka	Početak 20. stoljeća	Carl Meisl / Lauten und Geigen- / macher in Prag 18	Nije poznato	Dobro očuvana
24.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 24	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
25.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 25	Violina	Julio Penc	Zagreb, Hrvatska	1930-ih	Julio Penc / majstorska radionica antiknih gusala / Zagreb, Ilica 35, 1. kat desno (dvorište)	Julio Penc	Necjelovita, ali je korpus dobro očuvan
26.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 26	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Julio Penc	Dobro očuvana
27.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 27	Violina	Julio Penc	Zagreb, Hrvatska	1930-ih	Penc Julio, proizv. instrumenata / Ilica 35, Zagreb	Julio Penc	Dobro očuvana
28.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 28	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Julio Penc	Dobro očuvana

29.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 29	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Julio Penc	Dobro očuvana
30.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 30	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Julio Penc	Dobro očuvana
31.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 31	Violina	Tvornica Franje Schneidera	Zagreb, Hrvatska	Kraj 1920-ih ili 1930-e	Franjo Schneider / proizvod glazbala i pribora / Zagreb, Nikolićeva ul. 10	Julio Penc	Dobro očuvana
32.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 32	Violina	Nije poznato	Nije poznato	19. stoljeće	David Tecchler Fecit / Rome Anno Dni 1721	Julio Penc	Izvrsno očuvana
33.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 33	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Julio Penc	Relativno dobro očuvana
34.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 34	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Julio Penc	Dobro očuvana
35.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 35	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Julio Penc	Dobro očuvana
36.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 36	Violončelo	Gebrüder Placht	Schönbach (Luby), Češka	Između 1870. i 1873. ili neposredno nakon toga	Gebrüder Placht / Musik-Instrumenten-Fabriks-Niederlage / in Wien und Pest	Nije poznato	Oštećen
37.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 37	Violončelo	Nije poznato	Mittenwald, Njemačka (?)	1871.	… 1871 (nečitka)	Nije poznato	Oštećen

38.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G 38	Violončelo	Bruder Lutz	Schönbach (Luby), Češka	Zadnja trećina 19. stoljeća	Bruder Lutz / Musikinstru-menten-& Saiten-fabrikation / Schönbach / No. 234 bei Eger, Böhmen	Nije poznato	Dobro očuvan
39.	HGZ – Prvi kat, soba 14	Zbirka instrumenata	HGZ-G 39	Kontrabas	Andrija Sinković	Zagreb, Hrvatska	Oko 1930.	Graditelj glazbala / Andrija Sinković / Zagreb / Jandrićeva 13 / tel. 40-77	Nije poznato	Vrlo dobro očuvan
40.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G bb	Citra	Johann Michl & Sohn	Kraslice, Češka	Zadnja trećina 19. stoljeća	Johann Michl & Sohn / Graslitz, Böhmen	Marija Šercer	Dobro očuvana
41.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G bb	Poprečna flauta	Nije poznato	Češka (?)	Početak 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
42.	HGZ – Prizemlje, soba 7	Zbirka instrumenata	HGZ-G bb	Klarinet in B	Nije poznato	Nije poznato	Prva trećina 20. stoljeća	Nema	Julio Penc	Dobro očuvan
43.	HGZ – Podrumska dvorana	Zbirka instrumenata	HGZ-G bb	Bariton saksofon in Es	Amati	Kraslice, Češka	Sredina 1980-ih	Super Classic / Amati Kraslice	Kupljen za Društveni jazz orkestar Big band HGZ-a	Oštećen
44.	HGZ – Podrumska dvorana	Zbirka instrumenata	HGZ-G bb	Set bubnjeva	Mesa/Boogie	Petaluma, Kalifornija, SAD	Sredina 1980-ih	Mark V	Kupljen za Društveni jazz orkestar Big band HGZ-a	Dobro očuvan
					Zildjian	Norwell, Massachu-setts; SAD		Edge		

					Yamaha	Hamamtsu, otok Honshū, Japan		Yamaha		
45.	HGZ – Podrumska dvorana (hodnik)	Zbirka instrumenata	HGZ-G bb	Timpani (jedan par)	Nema	Nije poznato	20. stoljeće	Nema	Nije bilo moguće ustanoviti	Dobro očuvani
46.	HGZ – Drugi kat, soba 19	Zbirka instrumenata	HGZ-G bb	Orgulje	Gebrüder Rieger – Franc Jenko	Budimpešta, Mađarska – Ljubljana, Slovenija	1930-ih; pregrađene 1956.	Gebrüder Rieger Budapest / Franz Jenko Ljubljana	Muzička akademija u Zagrebu	Izvan upotrebe
47.	HGZ – Drugi kat, galerija	Zbirka instrumenata	HGZ-G bb	Čembalo	Neupert	Bamberg, Njemačka	1972.	Neupert	Nije bilo moguće ustanoviti	Izvan upotrebe
48.	HGZ – Prvi kat, velika dvorana	Zbirka instrumenata	HGZ-G bb	Klavir	Steinway & Sons	Hamburg, Njemačka	1994.	Steinway & Sons	Kupljen za Hrvatski glazbeni zavod	U izvrsnom stanju, redovito ugađan i u upotrebi
49.	HGZ – Prvi kat, mala dvorana	Zbirka instrumenata	HGZ-G bb	Klavir	Steinway & Sons	Hamburg, Njemačka	1975.	Steinway & Sons	Kupljen za Hrvatski glazbeni zavod	U izvrsnom stanju, redovito ugađan i u upotrebi
50.	HGZ – Podrumska dvorana	Zbirka instrumenata	HGZ-G bb	Klavir	Bösendorfer	Beč, Austrija	1971.	Bösendorfer	Kupljen za Hrvatski glazbeni zavod	U dobrom stanju, redovito ugađan i u upotrebi

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja Franje Schneidera [SCHNE][11]

1.	Muzej Franje Schneidera – Galerija	Majstorska radionica za restauraciju i gradnju gudačkih instrumenata pok. Franje Schneidera	inv. br. 1.1	Violina	Franjo Schneider	Zagreb, Hrvatska	1963.	Nema	Franjo Schneider	Nedovršena
2.	Muzej Franje Schneidera – Galerija	Majstorska radionica za restauraciju i gradnju gudačkih instrumenata pok. Franje Schneidera	inv. br. 1.2	Violina	Franjo Schneider	Zagreb, Hrvatska	1963.	Nema	Franjo Schneider	Nedovršena
3.	Muzej Franje Schneidera – Galerija	Majstorska radionica za restauraciju i gradnju gudačkih instrumenata pok. Franje Schneidera	inv. br. 1.3	Viola	Franjo Schneider	Zagreb, Hrvatska	1963.	Nema	Franjo Schneider	Nedovršena

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja grada Zagreba (MGZ)

1.	MGZ – Zbirka glazbenih	Zbirka glazbenih automata	MGZ 6356	Fonola	Ludwig Hupfeld	Leipzig, Njemačka	Početak 20. stoljeća	Phonola	Ivan Gerersdorfer	Dobro očuvana

[11] Službene kratice muzeja nema.

	automata Ivana Gerersdor-fera	Ivana Gerersdor-fera								
2.	MGZ – Memorijalni prostor Bele i Miroslava Krleže (Krležina radna soba)	Memorijalni prostor Bele i Miroslava Krleže	MBK 25	Klavir	Rudolf Stelzhammer stariji	Beč, Austrija	Oko 1900.	Rudolf Stelzhammer / Wien	Bela Krleža	Restauriran 2001.
3.	MGZ – Zbirka Rudolfa i Margite Matz (dnevni boravak)	Zbirka Margite i Rudolfa Matza	M-65	Čembalo	Neupert	Bamberg, Njemačka	1938.	Neupert / Bamberg	Margita Matz	Dobro očuvan
4.	MGZ – Zbirka Rudolfa i Margite Matz (glazbena soba)	Zbirka Margite i Rudolfa Matza	M-35	Klavir	Bösendorfer	Beč, Austrija	Oko 1930.	Bösendorfer	Margita i Rudolf Matz	U lošem stanju
5.	MGZ – Zbirka Rudolfa i Margite Matz (glazbena soba)	Zbirka Margite i Rudolfa Matza	M-34	Violončelo	?	?	18. stoljeće (?)	Andreas Guarnerius Cremonensis Fecit sub titulo S. Theresie 1693	Ivan Oertl; Rudolf Matz	Restauriran 2006.
6.	MGZ – Depo u palači Magdalenić-Jelačić	Zbirka muzikalija	MGZ 6005	Klavir	Johann Schrimpf mlađi	Beč, Austrija	Oko 1840.	J. Schrimpf Sohn / in Wien	KOMZA (Komisija za sakupljanje i očuvanje	Oštećen

									kulturnih spomenika i starine)	
7.	MGZ – Depo u palači Magdalenić-Jelačić	Zbirka muzikalija	MGZ 70671	Klavir	Heferer	Zagreb, Hrvatska	Oko 1900.	M. Heferera sin / u Zagrebu	Višnja Stahuljak Chytil	Djelomično oštećen
8.	MGZ – Depo u palači Magdalenić-Jelačić	Zbirka muzikalija	MGZ 67296	Klavir	Johann Fritz	Graz, Austrija	1854.	Johann Fritz / in Gratz / Auszeichnung aus München, 1854	Ivanka Žarković	Oštećen
9.	MGZ – Depo u palači Magdalenić-Jelačić	Zbirka glazbenih automata Ivana Gerersdor-fera	MGZ 57171	Klavir	Bechstein	Berlin, Njemačka	Oko 1930.	C. Bechstein	Ivan Gerersdorfer; Jagoda Šarić-Gerersdorfer	Dobro očuvan
10.	MGZ – Depo u palači Magdalenić-Jelačić	Zbirka muzikalija	[broj ulaska 757a]	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti	Nije bilo moguće ustanoviti	Mladen Tarnik	Oštećena
11.	MGZ – Depo u palači Magdalenić-Jelačić	Zbirka muzikalija	[broj ulaska 757b]	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti	Nije bilo moguće ustanoviti	Mladen Tarnik	Oštećena
12.	MGZ – Depo u palači Magdalenić-Jelačić	Zbirka muzikalija	MGZ 6004	Violina	Johann Baptist Schweitzer	Beč, Austrija	1813.	Joh. Bapt. Schweitzer / fecit at forman / Hieronym. Amati / Pestini 1813	Marija Jelić	Nije bilo moguće ustanoviti
13.	MGZ – Depo u palači Magdalenić-	Zbirka muzikalija	MGZ 43181	Citra	Nije poznato	Nije poznato	Oko 1900.	Nije bilo moguće ustanoviti	Obitelj Vitković	Dobro očuvana

	Jelačić									
14.	MGZ – Depo u palači Magdalenić-Jelačić	Zbirka muzikalija	MGZ 67216	Citra	Julius Raab	Beč, Austrija	Oko 1900.	Tisch-Klavier / zum Selbsterlernen / gesetzl. geschützt / Jul. Raab / Wien, XVI. Wattgasse 18	Dubravka Jukić-Fabijanić	Oštećena

Glazbeni instrumenti iz fundusa Hrvatskog povijesnog muzeja (HPM)

1.	HPM – Depo Zbirke predmeta iz svakodnev-nog života	Zbirka predmeta iz svakodnev-nog života	HPM/PMH-26524	Stolni klavir	Johann Anton Knam	Beč, Austrija	Oko 1835.	J. A. Knam / Silberne Medaille / in Wien	Nije poznato	Djelomično restauriran 1989.; na restauraciji u Umjetničkoj radionici Heferer u Zagrebu
2.	HPM – Na podestu palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch	Zbirka predmeta iz svakodnev-nog života	HPM/PMH - 26517	Klavir	Nije poznato	Nije poznato	Oko 1860.	Nema	Slava Ogrizović	Oštećen i necjelovit
3.	HPM – Muzej seljačkih buna u Gornjoj Stubici	Zbirka predmeta iz svakodnev-nog života	HPM/PMH-2291	Klavir	Jakob Czapka	Beč, Austrija	Oko 1860.	Jakob Czapka / Fabrik in Wien	Petar Peleš; Olga Kovačić	Restauriran 2001.

4.	HPM – Depo Zbirke predmeta iz svakodnev-nog života	Zbirka predmeta iz svakodnev-nog života	HMP/PMH-26525	Klavir	Anton Amberg	Beč, Austrija	Oko 1860.	A. Amberg in Wien	Nije poznato	Dobro očuvan
5.	HPM – Depo Zbirke predmeta iz svakodnev-nog života	Zbirka predmeta iz svakodnev-nog života	HPM-33849	Fonola	Ludwig Hupfeld	Leipzig, Njemačka	Početak 20. stoljeća	Phonola	Obitelj Winkler; Nada Paulić Lisac	Oštećena i necjelovita
6.	HPM – Depo Zbirke predmeta iz svakodnev-nog života	Zbirka predmeta iz svakodnev-nog života	HPM-32600	Citra	Vilim (Vilibald) Tomay	Zagreb, Hrvatska	Kraj 19. stoljeća	Skladište glazbenih žica / V. Tomay Zagreb / Ilica br. 49 / vlastiti proizvod tambura	Nada Paulić Lisac	Dobro očuvana
7.	HPM – Depo Zbirke predmeta iz svakodnev-nog života	Zbirka predmeta iz svakodnev-nog života	HPM/PMH-26684	Citra	Nije poznato	Njemačka	Kraj 19. stoljeća	Amerikanische Gitarre-Zither / Made in Germany	Otkupljena iz antikvarijata	Dobro očuvana
8.	HPM – Depo Zbirke predmeta iz svakodnev-nog života	Zbirka predmeta iz svakodnev-nog života	HPM-33521	Citra	Tvornica Franje Schneidera	Zagreb, Hrvatska	Kraj 1920-ih ili 1930-e	Kr. dvorski dobavljač / Franjo Schneider / proizvod glazbala i pribora / Zagreb, Nikolićeva ul. 10	Denis Došen	Dobro očuvana
9.	HPM – Depo Zbirke predmeta iz svakodnev-	Zbirka predmeta iz svakodnev-nog života	HPM/PMH-32965	Violina	Nije poznato	Austrija, Njemačka ili Češka	1920-ih ili 1930-ih	Antonius Stradivarius Cremonensis / Faciebat Anno	Kurt Hühn; Berislav Brajković	Dobro očuvana

	nog života							1721		
10.	HPM – Depo Zbirke predmeta iz svakodnev-nog života	Zbirka predmeta iz svakodnev-nog života	HPM/PMH-26424	Tambura brač	Tvornica tamburâ Terezije Kovačić	Zagreb, Hrvatska	Kraj 19. stoljeća	Najstarija tvornica tambura / T. Kovačić / Zagreb	Stjepan Radić	Dobro očuvan
11.	HPM – Depo Zbirke predmeta iz svakodnev-nog života	Zbirka predmeta iz svakodnev-nog života	HPM/PMH-27164	Tambura	Tomo Jurišić	Černavka kraj Poltave, sjeveroisto-čna Ukrajina	1915.	Bojno polje / izradijo dne. 11.8. 1915. u Černavki / Bukovina. / Tomo Jurišić 25. puk. / 42. Vražje divizije / rodom od Bjelovara, Kraljevac / opć. Sv. Ivan Žabno	Većeslav Henneberg	Oštećena
12.	HPM – Depo Zbirke predmeta iz svakodnev-nog života	Zbirka predmeta iz svakodnev-nog života	HPM/PMH-25180	Vela sopela	Nije poznato	Hrvatsko primorje	Između 1914. i 1918.	Nema	Ratni muzej i arhiv NDH (R.M. 571/1)	Oštećena i necjelovita
13.	HPM – Depo Zbirke predmeta iz svakodnev-nog života	Zbirka predmeta iz svakodnev-nog života	HPM/PMH-25172	Mala sopela	Nije poznato	Hrvatsko primorje	Između 1914. i 1918.	Nema	Ratni muzej i arhiv NDH (R.M. 410/5)	Oštećena i necjelovita
14.	HPM – Depo Zbirke dora	Zbirka odora	HPM/PMH-749	Bubanj	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 19. stoljeća	Nema	Zagrebačka gradska straža	Dobro očuvan
15.	HPM – Depo Zbirke odora	Zbirka odora	HPM/PMH-83641	Spomen-truba	Adolf Stowasser mlađi	Graz, Austrija	1916.	Glavni grad Zagreb / hrabrim junacima / Kr.	25. domobranska pješačka pukovnije	Dobro očuvana

								ug. hrv. slav. 25 / domobranske pješačke pukovnije / godine 1916.	Kraljevskog ugarsko-hrvatsko-slavonskog domobranstva	
16.	HPM – Depo Zbirke odora	Zbirka odora	HPM/PMH-25842	Spomen-truba	Adolf Stowasser mlađi	Graz, Austrija	1916.	Glavni grad Zagreb / hrabrim junacima / c. i kr. 53. pješačke pukovnije / godine 1916.	53. carska i kraljevska pješačka pukovnija	Dobro očuvana
17.	HPM – Depo Zbirke odora	Zbirka odora	HPM/PMH-32979	Spomen-truba	Adolf Stowasser mlađi	Graz, Austrija	1916.	Slob. i kralj. grad Varaždin / hrabroj ces. i kr. 16, varaždinskoj pješačkoj pukovniji / u spomen svjetskog rata 1914-1916 u znak svega udivljenja nad počinjenim junaštvima	16. carska i kraljevska varaždinska pješačka pukovnija	Dobro očuvana
18.	HPM – Depo Zbirke odora	Zbirka odora	HPM/PMH-32980	Spomen-truba	Adolf Stowasser mlađi	Graz, Austrija	1916.	Dem K. u. K. 31 Feldjäger Bataillon in freuer Erinnerung die Stadt gemeinde Bruck/Mur 1916	31. hrvatski (zagrebački) lovački bataljun	Dobro očuvana

Glazbeni instrumenti iz fundusa Samoborskog muzeja (SM)

1.	SM – Soba povećena Ferdi Livadiću	Kulturno-povijesna zbirka	SM-558	Povijesni klavir	Aloys Graff	Beč, Austrija	Vjerojatno 1835.	Aloys Graff in Wien	Ferdo Livadić; Herman Gollner; Božidar Kukuljević Sakcinski; Ladislava Kukuljević i Josip Šaban; Gradski muzej Varaždin	Višekratno, ali ne i do kraja restauriran; u krhkom stanju
2.	SM – Soba posvećena Hrvatskom narodnom preporodu	Kulturno-povijesna zbirka	SM-1038	Poprečna flauta	Ignaz (Floijer)	Graz, Austrija	Prva polovica 19. stoljeća	Ignaz Floijer in Gratz	Josip Vanjek; Konstantin (Kosta) Vanjek	Necjelovita
3.	SM – Soba posvećena Hrvatskom narodnom preporodu	Kulturno-povijesna zbirka	SM-1039	Klarinet in F	Stephan Koch	Beč, Austrija	Prva trećina 19. stoljeća	S. Koch / Wien	Josip Vanjek; Konstantin (Kosta) Vanjek	Necjelovit
4.	SM – Soba posvećena Hrvatskom narodnom preporodu	Kulturno-povijesna zbirka	SM-bb	Klavir	Petrof	Kraljičin Gradac, Češka	1976.	Petrof	Kupljen za Samoborski muzej	Izvrsno očuvan, redovito ugađan i u upotrebi

Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Varaždin (GMV)

1.	GMV – Tavanska čuvaonica	Glazbena zbirka Kulturno-	GMV-KPO 63435	Stolni klavir	Johann Jakesch	Beč, Austrija	Između 1790. i 1810.	J... kesch / Wien [Johann Jakesch / in Wien]	Nije poznato	Teško oštećen i necjelovit; na

	namještaja u Starom Gradu	povijesnog odjela								restauraciji u Umjetničkoj radionici Heferer u Zagrebu
2.	GMV – Galerija starih i novih majstora u palači Sermage	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 54306	Povijesni klavir	Michael Rosenberger	Beč, Austrija	Oko 1810.	Michael Rosenberger / Bürger in Wien	Nije poznato	Restauriran 2009.
3.	GMV – Tavanska čuvaonica namještaja u Starom gradu	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 63436	Povijesni klavir	Nije poznato	Beč, Austrija	Između 1810. i 1820.	Nema	Ban Josip Jelačić; Vinko Peschke stariji; Juraj Cvetko; Ferdo Ladika; Bogumil Ladika	Teško oštećen i necjelovit; na restauraciji u Umjetničkoj radionici Heferer u Zagrebu
4.	GMV – Čuvaonica Marija Terezija u Starom gradu	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 54308	Povijesni klavir	Nije poznato	Beč, Austrija (?)	Oko 1820.	Nema	Nije poznato	Teško oštećen i necjelovit
5.	GMV – Čuvaonica Marija Terezija u Starom gradu	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 54307	Povijesni klavir	Wilhelm Lange	Beč, Austrija	Oko 1835.	Wilhelm Lange / in Wien	Nije poznato	Teško oštećen i necjelovit
6.	GMV – Podrum ispod stepenica u Starom gradu	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 54309	Povijesni klavir	Carl Schmidt	Bratislava, Slovačka	Između 1837. i 1840.	Carl Schmidt / in Pressburg	Stjepan Đula	Oštećen i necjelovit
7.	GMV –	Glazbena	GMV-KPO	Klavir	Carl Kutschera	Beč, Austrija	1868. ili	C. Kutschera in	Adolfina	Oštećen i

	Podrum ispod stepenica u Starom gradu	zbirka Kulturno-povijesnog odjela	54332				neposredno nakon toga	Wien	Wagner Koch; Ema Jelačić Bužimski (rođ. Koch); Zdenka Jelačić Bužimski; Jagoda Kralj Novak	necjelovit
8.	GMV – Tehnički depo za vitrine i stalke u Starom gradu	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 2823	Klavir	Josef Kaspar Fritz	Beč, Austrija	1873. ili neposredno nakon toga	J. Fritz & Sohn / in Wien	Stjepan Mihalić; Božica Kričevcov	Relativno dobro očuvan
9.	GMV – Prizemlje palače Herzer	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 85785	Klavir	Johann Promberger mlađi	Beč, Austrija	Oko 1875.	J. Promberger & Sohn / K. K. Hof-Forte Piano Fabrik in Wien	Franjo Košćec; Ivka Košćec; Đurđa Košćec (udana Kovačić); Milka i Zoran Jakopović; Galerijski centar Varaždin	Relativno dobro očuvan
10.	GMV – Podrum ispod stepenica u Starom gradu	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 52991	Klavir	Carl Schweighofer & Johann Schweighofer	Beč, Austrija	Kraj 1880-ih	Schweighofer; na glasnjači J. M. Schweighofer Söhne – Wien	Nije poznato	Dobro očuvan
11.	GMV – Čuvaonice Marija Terezija i južno krilo u Starom	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 2618	Pozitiv	Nije poznato	Štajerska, Austrija	Između 1600. i 1650.	Nema	Kapela u Vukovoju	Teško oštećen, necjelovit i defragmenti-ran

	gradu; prostor bivše vojarne u Optujskoj ulici									
12.	GMV – Barokna soba u Starom gradu	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 2734	Pozitiv	Rudolf Rapoldt	Bruck an der Mur, Austrija	1668.	Rudolf Rapolt, Orgel Macher	Georg Friedrich Sauer i Ana Barbara Trauttmans-dorff; Josip Bombelles	Restauriran 2007.
13.	GMV – Tavanska čuvaonica Crvene vitrine u Starom gradu	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 4182/1-2	Violina	Nije poznato	Nije poznato	19. stoljeće (?)	Nema	Nije poznato	Oštećena i necjelovita
14.	GMV – Tavanska čuvaonica Crvene vitrine u Starom gradu	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 4189/1-2	Violina	Nije poznato	Nije poznato	19. stoljeće (?)	Nema	Nije poznato	Oštećena i necjelovita
15.	GMV – Tavanska čuvaonica Crvene vitrine u Starom gradu	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 4204	Violina	Nije poznato	Nije poznato	19. stoljeće (?)	Nema	Marija Appel (Apell)	Necjelovita, ali relativno dobro očuvana
16.	GMV – Tavanska čuvaonica Crvene vitrine u	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 4183	Gitara	Bernard Laurenz Enzensperger	Beč, Austrija	Oko 1840.	Bernard Enzensperger / bürgl. Gitarren und Geigenmacher /	Ivan Padovec; Aleksa Sabolić (Aleksije Kokotec)	Dobro očuvana

	Starom gradu							wohnt und hat sein Gewölbe in Wien / Obere Schleifmühl-gasse / gegenüber der Paulanerkirche		
17.	GMV – Tavanska čuvaonica Crvene vitrine u Starom gradu	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 4188	Gitara	Franjo Fink	Zagreb, Hrvatska	Oko 1850.	Franz Fink in Agram	E. K. (?)	Oštećena i necjelovita
18.	GMV – Tavanska čuvaonica Crvene vitrine u Starom gradu	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 4187	Gitarska lutnja	Nije poznato	Nije poznato	Kraj 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Restaurirana
19.	GMV – Tavanska čuvaonica Crvene vitrine u Starom gradu	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 4184	Citra	Anton Kiendl	Beč, Austrija	Oko 1860.	Anton Kiendl / in Wien / Josefstadt, Josefgasse Nr. 6	Nije poznato	Izvrsno očuvana
20.	GMV – Tavanska čuvaonica Crvene vitrine u Starom gradu	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 3210	Citra	Eduard Heidegger	Linz, Austrija	Između 1880. i 1890.	Eduard Heidegger / Linz	Lela Kuharić	Relativno dobro očuvana
21.	GMV – Tavanska čuvaonica Crvene	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog	GMV-KPO 72615	Citra	Eduard Heidegger	Linz, Austrija	Između 1880. i 1890.	Eduard Heidegger / Linz	Gospodin Fulir; Ingeborg Jurić	Oštećena i necjelovita

	vitrine u Starom gradu	odjela								
22.	GMV – Tavanska čuvaonica Crvene vitrine u Starom gradu	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 85786	Citra	Nije poznato	Nije poznato	Kraj 19. stoljeća	Nema (etiketa se odlijepila)	Ivan Mihelić	Oštećena i necjelovita
23.	GMV – Tavanska čuvaonica Crvene vitrine u Starom gradu	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 3176	Citra	The Globe	Njemačka	1901. ili neposredno nakon toga	Patent Klavier-Zither / The Globe / Patentamt. Gesch. / D. R. G. M. No 164133	Mario Jajetić	Oštećena i necjelovita
24.	GMV – Tavanska čuvaonica Crvene vitrine u Starom gradu	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	GMV-KPO 11954	Usna harmonika	Olympia	Njemačka	1967. ili neposredno prije toga	Olympia / Made in Germany	Adela Klemm; Miroslav Klemm	Dobro očuvana
25.	GMV – Čuvaonica Etnografskog odjela	Zbirka običaja Etnografskog odjela	GMV-EO 42400	Dječja citra	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Vladimir Bogdan	Restaurirana 2009.
26.	GMV – Čuvaonica Etnografskog odjela	Zbirka predmeta tradicijskog domaćinstva	GMV-EO 53606	Cimbal	Nije poznato	Bratislava, Slovačka	Oko 1916.	Nema	László Katona; Darko Belušić	Dobro očuvan
27.	GMV – Čuvaonica Etnografskog odjela	Zbirka predmeta tradicijskog domaćinstva	GMV-EO 53613	Cimbal	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Franjo Pavetić	Dobro očuvan
28.	GMV – Čuvaonica	Zbirka predmeta	GMV-EO 53614	Cimbal	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20.	Nema	Vinko Veštek	Dobro očuvan

	Etnografskog odjela	tradicijskog domaćinstva					stoljeća			

Glazbeni instrumenti iz fundusa Dvora Trakošćan (DT) u Bednji

1.	DT – Glazbeni salon	Zbirka varia dvorca Trakošćan	DT 1081	Povijesni klavir	Conrad Graf	Beč, Austrija	1835.	Conrad Graf / kaiser: kön: Hof-Fortepiano-macher / Wien / nächst der Carls-Kirche im Mondschein No. 102	Grofovska obitelj Drašković	Restauriran 2008.
2.	DT – Julijanina soba	Zbirka varia dvorca Trakošćan	DT 1105	Klavir	Leopold Rott	Beč, Austrija	1873. ili neposredno nakon toga	L. Rott in Wien	Grofovska obitelj Drašković	Oštećen

Glazbeni instrumenti iz fundusa Dvora Veliki Tabor (DVT) u Desiniću

1.	DVT – Arhivski ormar u uredu kustosa 1	Kulturno-povijesna zbirka	DVT-718 ab	Citra	János Braun	Segedin, Mađarska	1888.	Braun János / hangszerkészítő / Szeged, 1888 / Klauzál tér 8. szám	Nije poznato	Restaurirana prije 1989.
2.	DVT – Arhivski ormar u uredu kustosa 1	Kulturno-povijesna zbirka	DVT-717	Citra	Nije poznato	Nije poznato	Kraj 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Djelomično restaurirana prije 1989.
3.	DVT – Arhivski ormar u uredu	Kulturno-povijesna zbirka	DVT-715	Mandolina	Ernest Köröskényi	Zagreb, Hrvatska	1947.	Graditelj koncertnih glazbala / Ernest Köröskényi /	Nije poznato	Oštećena

	kustosa 1							Zagreb / Ilica 69 / Serija 3, opus 46		
4.	DVT – Spremište na tavanu	Kulturno-povijesna zbirka	DVT-692	Stolni klavir	Nije poznato	Nije poznato	19. stoljeće, prerađen tijekom 20. stoljeća	Nema	Joža Ivanjek; Juraj Andrassy i Huberta Andrassy (rođ. Igalffy)	Dobro očuvan
5.	DVT – Ormar u spremištu na tavanu	Etnografska zbirka	DVT-823	Poštanski rog	Nije poznato	Nije poznato (vjerojatno Hrvatska)	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Ivica Špoljar	Dobro očuvan
6.	DVT – Arhivski ormar u uredu kustosa 2	Arheološka zbirka	DVT-1830	Drombulja	Nepoznati kovački majstor	Okolica Velikog Tabora, Hrvatska	Kraj 16. ili početak 17. stoljeća	Nema	Nije poznato	Nedostaje elastični jezičac, konzervirana 2011.
7.	DVT – Arhivski ormar u uredu kustosa 2	Arheološka zbirka	DVT-1831	Drombulja	Nepoznati kovački mjastor	Okolica Velikog Tabora, Hrvatska	Kraj 16. ili početak 17. stoljeća	Nema	Nije poznato	Nedostaje elastični jezičac, konzervirana 2011.

Glazbeni instrument iz fundusa Muzeja seljačkih buna (MSB) u Gornjoj Stubici

1.	MSB – Depo Kulturno-povijesnog odjela	Kulturno-povijesna zbirka	MSB 2269	Klavir	Robert Reinhold	Beč, Austrija	Oko 1900.	F. Robert Reinhold / Pianoforte Fabrik Wien	Tomislav Bošnjak	Rastavljen, nad drvenim dijelovima provedena je deratizacija.

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja Međimurje Čakovec (MMČ)

1.	MMČ – Stalni postav Kulturno-povijesnog odjela (tematska soba posvećena 19. stoljeću)	Memorijalna zbirka Slavenski Kulturno-povijesnog odjela	MMČ 6308	Harmonij	Estey	Brattleboro, Vermont, Sjedinjene Američke Države	1882.	Estey Organ Co. Brattleboro, VT, U. S. A.	Josip Štolcer Slavenski	Izvrsno očuvan
2.	MMČ – Tematska soba Josipa Štolcera Slavenskog	Memorijalna zbirka Slavenski Kulturno-povijesnog odjela	MMČ 6391	Citra	Johann Jobst	Graz, Austrija	1905. ili neposredno nakon toga	Kais.-kön. Privileg. / Zither & Saiten Fabrik / Johann Jobst / Graz, Spargasse No 27	Josip Štolcer (otac); Josip Štolcer Slavenski	Dobro očuvana
3.	MMČ – Čuvaonica Kulturno-povijesnog odjela	Memorijalna zbirka Slavenski Kulturno-povijesnog odjela	MMČ 7930	Klavir	Nije poznato	Nije poznato	Oko 1930.	Nema	Josip Štolcer Slavenski	Osrednje očuvan
4.	MMČ – Tematska soba Josipa Štolcera Slavenskog	Memorijalna zbirka Slavenski Kulturno-povijesnog odjela	MMČ 6311	Trautonij	Telefunken	Berlin, Njemačka	1933.	Telefunken Trautonium / Schutzrechten von Helberger, Lertes, Trautwein	Josip Štolcer Slavenski	Izvrsno očuvan
5.	MMČ – Tematska soba Josipa Štolcera Slavenskog	Memorijalna zbirka Slavenski Kulturno-povijesnog odjela	MMČ 6393	Jedinka	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Josip Štolcer Slavenski	Dobro očuvana

6.	MMČ – Tematska soba Josipa Štolcera Slavenskog	Memorijalna zbirka Slavenski Kulturno-povijesnog odjela	MMČ 6394	Jedika	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Josip Štolcer Slavenski	Dobro očuvana
7.	MMČ – Tematska soba Josipa Štolcera Slavenskog	Memorijalna zbirka Slavenski Kulturno-povijesnog odjela	MMČ 6392	Dvojnice	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Josip Štolcer Slavenski	Dobro očuvane
8.	MMČ – Stalni postav Kulturno-povijesnog odjela (građansko-spavaća soba)	Zbirka namještaja, ogledala, rasvjete i satova Kulturno-povijesnog odjela	MMČ 22558	Harmonij	Nije poznato	Nije poznato	Početak 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvan
9.	MMČ – Čuvaonica Kulturno-povijesnog odjela	Zbirka varia Kulturno-povijesnog odjela	MMČ 14036	Gitara	Nije poznato	Nije poznato	Početak 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Oštećena
10.	MMČ – Čuvaonica Etnografskog odjela	Zbirka predmeta vezanih uz običaje i obrede Etnografskog odjela	MMČ 26168	Citra	Julius Raab	Beč, Austrija	Oko 1900.	Tisch-Klavier / zum Selbsterlernen / gesetzl. geschützt / Jul. Raab / Wien, XVI. Wattgasse 18	Nije poznato	Oštećena i necjelovita
11.	MMČ – Čuvaonica	Zbirka predmeta	MMČ 26248	Citra	Nepoznati lokalni graditelj	Gardinovec, Hrvatska	1949.	Nema	Andrija Božić	Oštećena i necjelovita

	Etnografskog odjela	vezanih uz običaje i obrede Etnografskog odjela								
12.	MMČ – Čuvaonica Etnografskog odjela	Zbirka predmeta vezanih uz običaje i obrede Etnografskog odjela	MMČ bb	Cimbal	Nije poznato	Nije poznato	Početak 20. stoljeća (?)	Nema	Nije poznato	Oštećen i necjelovit

Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja i galerije Jastrebarsko [JAS][12]

1.	JAS – Stalni postav *Grofova soba*	Kulturno-povijesna zbirka	inv. br. 18	Citra	Eduard Heidegger	Linz, Austrija	Između 1880. i 1890.	Eduard Heidegger / Linz Donau Austria	Plemićka obitelj Erdödy	Restaurirana 1995.
2.	JAS – Stalni postav *Dobrovoljno vatrogasno društvo Jastrebarsko*	Kulturno-povijesna zbirka	inv. br. 28	Helikon	Nije poznato	Nije poznato	Kraj 19. stoljeća	Nema	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Jastrebarsko	Relativno dobro očuvan
3.	JAS – Stalni postav *Seljačka soba I*	Etnografska zbirka	inv. br. 57	Dvojnice	Nije poznato	Draganić	Kraj 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane

[12] Službene kratice ustanove nema.

Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Karlovac (GMK[a])[13]

1.	GMK[a] – Stalni postav	Zbirka ambi-jentalnih i priručnih tehnikalija Kulturno-povijesnog odjela	GMK KP-459	Signalna truba	Nije poznato	Nije poznato	Druga polovica 19. stoljeća	Nije bilo moguće ustanoviti	Nije poznato	Dobro očuvana
2.	GMK[a] – Čuvaonica Kulturno-povijesnog odjela	Zbirka ambi-jentalnih i priručnih tehnikalija Kulturno-povijesnog odjela	GMK KP-13042	Citra	Julius Raab	Beč, Austrija	Oko 1900.	Tisch-Klavier / zum Selbsterlernen / gesetzl. geschützt / Jul. Raab / Wien, XVI. Wattgasse 18	Nije poznato	Jako dobro očuvana
3.	GMK[a] – Čuvaonica Kulturno-povijesnog odjela	Zbirka ambi-jentalnih i priručnih tehnikalija Kulturno-povijesnog odjela	GMK KP-bb	Pijanino	Robert Waldhäusl	Beč, Austrija	Oko 1925.	R. Waldhäusl Clavier Salon Wien	Obitelj Cimeša	Dobro očuvan
4.	GMK[a] – Stalni postav	Zbirka drvodjelstva	GMK-IKMP-963 Et	Tambura samica	Janko Žunac	Rečica, Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Janko Žunac	Dobro očuvana
5.	GMK[a] – Depo u Arhivu	Zbirka drvodjelstva	GMK-IKMP-2268 Et	Tambura samica	Maksim Nikoliš	Blatuša, Hrvatska	1986.	Nema	Maksim Nikoliš	Dobro očuvana
6.	GMK[a] – Depo u Arhivu	Zbirka drvodjelstva	GMK-IKMP-2285 Et	Dvojnice	Nije poznato	Blatuša, Hrvatska	Oko 1980.	Nema	Maksim Nikoliš	Dobro očuvane

[13] Slovo u uglatoj zagradi dodano je kako bi se kratica ovog muzeja razlikovala od kratice Gradskog muzeja Križevci (GMK[ž]).

7.	GMK[a] – Depo u Arhivu	Zbirka drvodjelstva	GMK-IKMP-2599 Et	Svirala	Josip Mihalić	Ladvenjak, Hrvatska	1995.	Nema	Josip Mihalić	Osrednje očuvana
8.	GMK[a] – Depo u Arhivu	Zbirka drvodjelstva	GMK-IKMP-2600 Et	Svirala	Josip Mihalić	Ladvenjak, Hrvatska	1995.	Nema	Josip Mihalić	Osrednje očuvana
9.	GMK[a] – Stalni postav	Zbirka braće Seljan	GMK-IKMP-2401 Et	Vjerojatno dio trzalačkog instrumenta (harfe?)	Nije poznato	Kongo	1882.	Nema	Janko Mikić od Bojkamena; Melhior Lukšić	Nedostaje vrat
10.	GMK[a] – Depo u Arhivu	Zbirka braće Seljan	GMK-IKMP-12943 Et	Veliki bubanj	Nije poznato	Kenija	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Josip Završki	Dobro očuvan

Glazbeni instrumenti iz fundusa Zavičajnog muzeja Ozalj (ZMO)

1.	ZMO – Galerijski prostor	Kulturno-povijesna zbirka	ZMO 2697	Pijanino	Förster	Kraljičin Gradac, Češka	1972.	August Förster / Czechoslovakia	Alena i Davor Kalinić	Izvrsno očuvan, redovito ugađan i u upotrebi
2.	ZMO – Stalni postav	Kulturno-povijesna zbirka	SAKR 40/12	Bubanj	Nije poznato	Francuska	Oko 1800.	Nema	Francuska vojska	Restauriran 1989.
3.	ZMO – Stalni postav	Kulturno-povijesna zbirka	ZMO 1039	Lovački rog	Nije poznato	Nije poznato	Oko 1810.	Nema	Obitelj Petrović	Dobro očuvan
4.	ZMO – Čuvaonica	Etnografska zbirka	ZMO 486	Jedinka	Nepoznati lokalni graditelj	Donji Oštri Vrh Ozaljski, Hrvatska	Oko 1950.	Nema	Drago Peretin	Dobro očuvana
5.	ZMO – Čuvaonica	Etnografska zbirka	ZMO 488	Jedinka	Nepoznati lokalni graditelj	Ozaljsko područje, Hrvatska	Oko 1950.	Nema	Nije poznato (darovali učenici Osnovne škole	Dobro očuvana

									Slava Raškaj iz Ozlja)	

Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Sisak [GMSk][14]

1.	GMSk – Vanjski depo	Zbirka varia	1371P	Klavir	Josef Riedl	Beč, Austrija	Oko 1875.	Piano-Fabrik Josef Riedl in Wien	Vjera Pötzl; Marjan Bogatić; Marin Vilenica	U krhkom stanju
2.	GMSk – Vanjski depo	Sakralna zbirka	1102P	Harmonij	Jan Tuček	Kutná Hora, Češka	Oko 1900.	C. k. výs. / továrna na stavbu varhan a harmonií Jana Tucka v Hore Kutne / založeno r. 1869	Velimir Kraker	Oštećem

Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Križevci (GMK[ž])[15]

1.	GMK[ž] – Likovna galerija	Kulturno-povijesna zbirka	GMK-559	Stolni klavir	Nije poznato	Beč, Austrija	Oko 1840.	Nema	Obitelj baruna Ljudevita Ožegovića ili Josip Erhatić; brijač Kmetić; Marija Kmetić	Restauriran 2018.
2.	GMK[ž] – Likovna galerija	Kulturno-povijesna zbirka	GMK-7764	Klavir	Johann Bessner	Beč, Austrija	Oko 1865.	J. Bessner / in Wien	Nije poznato	Restauriran 2018.
3.	GMK[ž] –	Kulturno-	GMK-bb	Klavir	Rudolf	Beč, Austrija	Oko 1900.	Rudolf	Tonko Ninić;	Jako dobro

[14] Službene kratice muzeja nema.
[15] Slovo u uglatoj zagradi dodano je kako bi se kratica ovog muzeja razlikovala od kratice Gradskog muzeja Karlovac (GMK[a]).

	Likovna galerija	povijesna zbirka			Stelzhammer stariji			Stelzhammer / Wien	Zdenka Petrić; Damir Šket	očuvan
4.	GMK[ž] – Depo Kulturno-povijesne zbirke	Kulturno-povijesna zbirka	GMK-6123	Citra	Nije poznato	Nije poznato	Oko 1890.	Etiketa je izblijedila (Skladište gl…)	Nije poznato	Dobro očuvana
5.	GMK[ž] – Depo Kulturno-povijesne zbirke	Kulturno-povijesna zbirka	GMK-6124	Citra	Julius Raab	Beč, Austrija	Oko 1900.	Tisch-Klavier / zum Selbsterlernen / gesetzl. geschützt / Jul. Raab / Wien, XVI. Wattgasse 18	Nije poznato	Dobro očuvana

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja grada Koprivnice (MGKc)

1.	MGKc – Stalni postav *Koprivnica javno i privatno*	Zbirka svako-dnevnog života Odjela povijesti	MGKc-bb	Klavir	Johann Heitzmann & Ludwig Heitzmann	Beč, Austrija	Oko 1870.	J. Heitzmann und Sohn / K. K. Hof Forte-piano Fabrikant / in Wien	Zatečen u muzeju	Dobro očuvan
2.	MGKc – Kuća Malančec	Zbirka Vladimira Malančeca Odjela kulturne povijesti	MAL-48/1	Klavir	Bechstein	Berlin, Njemačka	Oko 1902.	C. Bechstein	Obitelj Malančec	Dobro očuvan
3.	MGKc – Kuća Malančec	Zbirka Vladimira Malančeca Odjela kulturne	MAL-175	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Početak 20. stoljeća	Nema	Obitelj Malančec	Necjelovita

		povijesti								
4.	MGKc – Kuća Malančec	Zbirka Vladimira Malančeca Odjela kulturne povijesti	MAL-176	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Početak 20. stoljeća	Nema	Obitelj Malančec	Oštećena i necjelovita
5.	MGKc – Kuća Malančec	Zbirka Vladimira Malančeca Odjela kulturne povijesti	MAL-177	Violina	Adolf Stowasser mlađi	Graz, Austrija	Početak 20. stoljeća	Adolf Stowasser / Instrumenten-Fabrik, Graz	Obitelj Malančec	Dobro očuvana
6.	MGKc – Kuća Malančec	Zbirka Vladimira Malančeca Odjela kulturne povijesti	MAL-178	Violina	Jan Bašta (Johann Basta)	Schönbach (Luby), Češka	Početak 20. stoljeća	Jan Basta / tovarna na hudebni nastroje a struny / v Schönbachu u Chebu v Cechách	Obitelj Malančec	Dobro očuvana
7.	MGKc – Kuća Malančec	Zbirka Vladimira Malančeca Odjela kulturne povijesti	MAL-179	Violina	Alberto Battioni	Ferrara, Italija	Oko 1880.	Jacopo B…dini [Brandini] / fece in Pisa L'Anno 1799	Obitelj Malančec	Necjelovita, ali je korpus dobro očuvan
8.	MGKc – Kuća Malančec	Zbirka Vladimira Malančeca Odjela kulturne povijesti	MAL-180	Violina	Josef Siebenhüner stariji	Schönbach (Luby), Češka	Druga polovica 19. stoljeća	Genaue Copie von Josef Siebenhüner sen. Schönbach / Dominicus Montagnana / sub signum Cremonae Venetiis 17	Obitelj Malančec	Malo oštećena

9.	MGKc – Kuća Malančec	Zbirka Vladimira Malančeca Odjela kulturne povijesti	MAL-181	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Oko 1920.	Nema	Obitelj Malančec	Dobro očuvana
10.	MGKc – Kuća Malančec	Zbirka Vladimira Malančeca Odjela kulturne povijesti	MAL-182	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Joannes Anton Steiner / Musicus Instrumentalis / a Cremonae 1773	Obitelj Malančec	Dobro očuvana
11.	MGKc – Kuća Malančec	Zbirka Vladimira Malančeca Odjela kulturne povijesti	MAL-183	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Obitelj Malančec	Dobro očuvana
12.	MGKc – Kuća Malančec	Zbirka Vladimira Malančeca Odjela kulturne povijesti	MAL-184	Mandolina	Nije poznato	Italija (?)	Početak 20. stoljeća	Nema	Obitelj Malančec	Dobro očuvana
13.	MGKc – Kuća Malančec	Zbirka Vladimira Malančeca Odjela kulturne povijesti	MAL-185	Okarina	Heinrich Fiehn	Beč, Austrija	Početak 20. stoljeća	H. Fiehn / Vienna / Made in Austria	Obitelj Malančec	Dobro očuvana
14.	MGKc – Čuvaonica Etnografskog odjela	Zbirka predmeta vezanih uz vjerovanja, igre i običaje	MGKc 11849	Gusle s gudalom	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane

		Etnografskog odjela								
15.	MGKc – Čuvaonica Etnografskog odjela	Zbirka predmeta vezanih uz vjerovanja, igre i običaje Etnografskog odjela	MGKc 11579	Bajs	Nije poznato	Nije poznato	Sredina 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Oštećen i necjelovit
16.	MGKc – Čuvaonica Etnografskog odjela	Zbirka predmeta vezanih uz vjerovanja, igre i običaje Etnografskog odjela	MGKc 11394	Cimbal	Nije poznato	Mađarska	Sredina 20. stoljeća	Nema	Vladimir Kolarek	Dobro očuvan
17.	MGKc – Čuvaonica Etnografskog odjela	Zbirka predmeta vezanih uz vjerovanja, igre i običaje Etnografskog odjela	MGKc 11846	Škrebetaljka	Nije poznato	Nije poznato	Sredina 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
18.	MGKc – Čuvaonica Etnografskog odjela	Zbirka predmeta vezanih uz vjerovanja, igre i običaje Etnografskog odjela	MGKc 213	Dvojnice	Nije poznato	Staro Petrovo Selo, Hrvatska	Prije 1963.	Staro Petrovo Selo	Osnovna škola Novigrad Podravski	Dobro očuvane

II. DIO: GLAZBENI INSTRUMENTI IZ FUNDUSA MUZEJA U SLAVONIJI, BARANJI I SRIJEMU

Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Virovitica [GMVt][16]

1.	GMVt – Prostorija posvećena društvenom životu i duhovnosti Virovitice	Sakralna zbirka Kulturno-povijesnog odjela	Kp-69	Pozitiv	Nije poznato	Štajerska, Austrija (?)	1764. ili 1765.	Nema	Kapela sv. Križa u Sedlarici	Necjelovit
2.	GMVt – Prostorija posvećena Pejačevićima od Virovitice	Zbrika namještaja i posoblja Kulturno-povijesnog odjela	Kp-U/1382	Klavir	Bösendorfer	Beč, Austrija	1892.	Bösendorfer	Glazbena škola Hrvatskoga glazbenog zavoda; Glazbena škola Jan Vlašimski	Dobro očuvan i u upotrebi
3.	GMVt – Privremeno spremište	Zbrika namještaja i posoblja Kulturno-povijesnog odjela	Kp-U/1284	Pijanino	Eduard Koch & Robert Korselt	Liberec, Češka	1900. ili neposredno nakon toga	Koch & Korselt	Kino Danica; Dragan Kutija	Oštećen i necjelovit
4.	GMVt – Prostorija posvećena društvenom životu i duhovnosti Virovitice	Zbrika namještaja i posoblja Kulturno-povijesnog odjela	Kp-U/1380	Harmonij	Kupljen u trgovini Ludwiga Horna mlađeg u Apatinu	Uvezen u Apatin vjerojatno iz Njemačke	Oko 1920.	Ludwig Horn Apatin	Glazbena škola Jan Vlašimski	Oštećen
5.	GMVt – Prostorija posvećena	Zbirka kulturnih i sportskih	Kp-U/1381	Harmonika	Hohner	Trossingen, Njemačka	Oko 1940.	Hohner / Verdi II	Leo Ivanek; Lidija Đurđević	Dobro očuvana

[16] Službene kratice muzeja nema.

	Pejačevićima od Virovitice	društava Kulturno-povijesnog odjela								
6.	GMVt – Prostorija posvećena Pejačevićima od Virovitice	Zbirka narodne umjetnosti i običaja Etnološkog odjela	E-2296	Harmonika	Wilhelm Lubich	Červená Voda, Češka	Kraj 19. stoljeća	Wilhelm Lubich / Harmonika-Erzeuger / Mähr. Rothwasser	Marija Kuntić (rođ. Kovačević); Eduard Nuk; Tugomila-Jelena Reder	Dobro očuvana
7.	GMVt – Prostorija posvećena Pejačevićima od Virovitice	Zbirka narodne umjetnosti i običaja Etnološkog odjela	E-0105	Dude	Rade Živković	Žubrica, Hrvatska	1909.	Nema	Rade Živković; Božo Jorgić	Dobro očuvane
8.	GMVt – Prostorija posvećena Pejačevićima od Virovitice	Zbirka narodne umjetnosti i običaja Etnološkog odjela	E-3958	Tambura bisernica	Josip Dent	Špišić Bukovica, Hrvatska	1960-ih	Nema	Josip Dent; Dubravko Bedeković	Necjelovita

Glazbeni instrumenti iz fundusa Zavičajnog muzeja Slatina (ZMS)

1.	ZMS – Stalni postav *Kelemenov glazbeni zemljopis*	Zbirka Kelemen	ZMS 2881	Didžeridu	Lokalni graditelj	Australija	20. stoljeće	Nema	Milko Kelemen	Dobro očuvan

2.	ZMS – Stalni postav *Kelemenov glazbeni zemljopis*	Zbirka Kelemen	ZMS 2882	Bānsurī	Lokalni graditelj	Indija	20. stoljeće	Nema	Milko Kelemen	Dobro očuvan
3.	ZMS – Stalni postav *Kelemenov glazbeni zemljopis*	Zbirka Kelemen	ZMS 2883	Suling	Lokalni graditelj	Indonezija	20. stoljeće	Nema	Milko Kelemen	Dobro očuvan
4.	ZMS – Stalni postav *Kelemenov glazbeni zemljopis*	Zbirka Kelemen	ZMS 2884	Nafir	Lokalni graditelj	Maroko	20. stoljeće	Nema	Milko Kelemen	Dobro očuvan
5.	ZMS – Stalni postav *Kelemenov glazbeni zemljopis*	Zbirka Kelemen	ZMS 2885	Dbang dung	Lokalni graditelj	Tibet	20. stoljeće	Nema	Milko Kelemen	Dobro očuvan
6.	ZMS – Stalni postav *Kelemenov glazbeni zemljopis*	Zbirka Kelemen	ZMS 6493	Rag-dung	Lokalni graditelj	Tibet	20. stoljeće	Nema	Milko Kelemen	Dobro očuvan
7.	ZMS – Stalni postav *Kelemenov glazbeni zemljopis*	Zbirka Kelemen	ZMS 2886	Bubanj	Lokalni graditelj	Maroko	20. stoljeće	Nema	Milko Kelemen	Dobro očuvan
8.	ZMS – Stalni postav *Kelemenov glazbeni zemljopis*	Zbirka Kelemen	ZMS 2887	Kambodžanska zvečka	Lokalni graditelj	Kambodža	20. stoljeće	Nema	Milko Kelemen	Dobro očuvan

9.	ZMS – Stalni postav *Kelemenov glazbeni zemljopis*	Zbirka Kelemen	ZMS 2888	Puhački instrument	Lokalni graditelj	Indonezija	20. stoljeće	Nema	Milko Kelemen	Dobro očuvan
10.	ZMS – Stalni postav *Kelemenov glazbeni zemljopis*	Zbirka Kelemen	ZMS 2889	Panova svirala	Lokalni graditelj	Peru	20. stoljeće	Nema	Milko Kelemen	Dobro očuvan
11.	ZMS – Stalni postav *Kelemenov glazbeni zemljopis*	Zbirka Kelemen	ZMS 2891	Pūngī	Lokalni graditelj	Indija	20. stoljeće	Nema	Milko Kelemen	Dobro očuvan
12.	ZMS – Stalni postav *Kelemenov glazbeni zemljopis*	Zbirka Kelemen	ZMS 2892 (1-2)	Saw-u	Lokalni graditelj	Tajland	20. stoljeće	Nema	Milko Kelemen	Dobro očuvan
13.	ZMS – Stalni postav *Kelemenov glazbeni zemljopis*	Zbirka Kelemen	ZMS 2893	Kamanjā	Lokalni graditelj	Maroko	20. stoljeće	Nema	Milko Kelemen	Dobro očuvan
14.	ZMS – Stalni postav *Kelemenov glazbeni zemljopis*	Zbirka Kelemen	ZMS 2895	Tār	Lokalni graditelj	Iran	20. stoljeće	Nema	Milko Kelemen	Dobro očuvan
15.	ZMS – Stalni postav *Kelemenov glazbeni zemljopis*	Zbirka Kelemen	ZMS6491	Bolang-gu	Lokalni graditelj	Kina	20. stoljeće	Nema	Milko Kelemen	Dobro očuvan

16.	ZMS – Stalni postav *Kelemenov glazbeni zemljopis*	Zbirka Kelemen	ZMS 6492	Rubāb	Lokalni graditelj	Afganistan	20. stoljeće	Nema	Milko Kelemen	Dobro očuvan
17.	ZMS – Stalni postav *Kelemenov glazbeni zemljopis*	Zbirka Kelemen	ZMS 6588	Khene	Lokalni graditelj	Tajland	20. stoljeće	Nema	Milko Kelemen	Dobro očuvan
18.	ZMS – Stalni postav *Kelemenov glazbeni zemljopis*	Zbirka Kelemen	ZMS 6589 (1-2)	Saw-u	Lokalni graditelj	Tajland	20. stoljeće	Nema	Milko Kelemen	Dobro očuvan
19.	ZMS – Zbirka Milka Kelemena	Zbirka Kelemen	ZMS 6606	Pijanino	Förster	Kraljičin Gradac, Češka	1958.	Förster	Milko Kelemen	Izvrsno očuvan
20.	ZMS – Stalni postav *Risanje i slobodno pjevanje*	Kulturno-povijesna zbirka	ZMS 6981	Harmonij	Alois Hugo Lhota	Kraljičin Gradac, Češka	Oko 1890.	Lhota	Hrvatsko pjevačko društvo Zrinski u Slatini; Župna crkva sv. Josipa u Slatini	Izvrsno očuvan
21.	ZMS – Hodnik stalnog postava	Kulturno-povijesna zbirka	ZMS 6823	Pijanino	Izrađen za radionicu F. Hamma & Co.	Stuttgart, Njemačka	Oko 1900.	F. Hamma & Co. / Stuttgart Paris	Ankica Trbojević	Dobro očuvan
22.	ZMS – Depo muzejskih predmeta	Povijesna zbirka	ZMS 6982	Truba s ventilima in B	Nije poznato	Kraljičin Gradac, Češka	Oko 1930.	Hradec Králové	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Slatina	Dobro očuvana

23.	ZMS – Depo muzejskih predmeta	Povijesna zbirka	ZMS 6983	Tenor trombon s ventilima	Nije poznato	Nije poznato	Oko 1930.	Nema	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Slatina	Dobro očuvan
24.	ZMS – Depo muzejskih predmeta	Povijesna zbirka	ZMS 6754	Tuba s ventilima in F	Ljudevit Horn mlađi	Apatin, Srbija	Oko 1930.	Ljudevit Horn / tvornica glazbala / Apatin	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Slatina	Dobro očuvan
25.	ZMS – Stalni postav *Povijest*	Povijesna zbirka	ZMS 3979	Signalna truba	Nije poznato	Nije poznato	Sredina 20. stoljeća	Nema	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Kozice	Dobro očuvana
26.	ZMS – Depo muzejskih predmeta	Školska zbirka	ZMS 4198	Dječja harmonika	Nije poznato	Nije poznato	1962.	Nema	Đurđica Vuknić; Dubravka Liebl	Izvrsno očuvana
27.	ZMS – Stalni postav *Risanje slobodno i pjevanje*	Etnografska zbirka	ZMS 6984	Tambura brač	Nije poznato	Nije poznato	Druga polovica 20. stoljeća	Nema	Krešimir Marić	Dobro očuvan
28.	ZMS – Stalni postav *Risanje i slobodno pjevanje*	Etnografska zbirka	ZMS 6985	Tambura bugarija	Nije poznato	Nije poznato	Druga polovica 20. stoljeća	Nema	Krešimir Marić	Nedovršena
29.	ZMS – Depo muzejskih predmeta	Etnografska zbirka	ZMS 6987	Gusle	David Lukač	Nije poznato	1923.	давид лукач 1923	Nije poznato	Oštećena
30.	ZMS – Depo muzejskih predmeta	Etnografska zbirka	ZMS 6986	Citra	Đuro Jozić	Hum Varoš, Hrvatska	Oko 1930.	Nema	Julius Ertner	Oštećena
31.	ZMS – Depo muzejskih predmeta	Etnografska zbirka	ZMS 6988	Citra	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća (?)	Nema	Nije poznato	Oštećena

32.	ZMS – Depo muzejskih predmeta	Etnografska zbirka	ZMS 6989	Harmonika	Hohner	Trossingen, Njemačka	Oko 1930.	Hohner / Student IV	Stjepan Fülepp	Oštećena

Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Požega (GMP)

1.	GMP – Čuvaonica	Zbirka predmeta iz glazbenog života Požege Povijesnog odjela	GMP bb	Harmonij	Nije poznato	Nije poznato	Oko 1860.	Nema	Dimitrij Pejić; Milica-Res Koritić; Mirjana-Res Koritić i Jasna Res-Koritić (udana Starčević)	Oštećen
2.	GMP – Uredski prostor	Zbirka predmeta iz glazbenog života Požege Povijesnog odjela	GMP 10.502	Klavir	Franjo Gulić	Rijeka, Hrvatska	Oko 1870.	F. Gullich / Fiume	Olga Orešković; obitelj Tomić; Glazbena škola Požega	Oštećen
3.	Gradska vijećnica Grada Požege	Zbirka predmeta iz glazbenog života Požege Povijesnog odjela	GMP 26.505	Klavir	Antonín Petrof	Kraljičin Gradac, Češka	1893.	Ant. Petrof	Ljubica Koydl; Georgije Diklić i Vera Diklić (rođ. Kraljević)	Restauriran 2004.
4.	GMP – Čuvaonica	Zbirka predmeta iz glazbenog života Požege Povijesnog	GMP 11.273	Citra	Emanuel Hüller	Kraslice, Češka	Kraj 19. stoljeća	Emanuel Hüller / Musik-Instrumenten- / Erzeugung / Graslitz / Kirchplatz 790,	Mihovil Bikić	Oštećena

		odjela						Böhmen		
5.	GMP – Čuvaonica	Zbirka predmeta iz glazbenog života Požege Povijesnog odjela	GMP 11.272	Citra	Nije poznato	Nije poznato	Početak 20. stoljeća	Nema	Ljubica Ćelap (rođ. Vincijanović); Tomislav Vincijanović	Dobro očuvana
6.	GMP – Čuvaonica	Zbirka predmeta iz glazbenog života Požege Povijesnog odjela	GMP 11.333	Citra	Antal Kelemen	Kikinda, Srbija	1934.	A. Kelemen / Musik-Instrumenten Erzeuger u. Klavier-Niederlage / Velika Kikinda (Corso) / Kralja Alexandra ul. 19 / Gegründet 1908	Ljiljana Klarić	Vrlo dobro očuvana
7.	GMP – Čuvaonica	Zbirka predmeta iz glazbenog života Požege Povijesnog odjela	GMP 26.464	Violina	Nije poznato	Nije poznato	1910. ili neposredno prije toga	Nema	Antun Mišta	Necjelovita i teško oštećena
8.	GMP – Čuvaonica	Zbirka predmeta iz glazbenog života Požege Povijesnog odjela	GMP 26.740	Klarinet in B	Nije poznato	Nije poznato	Oko 1930.	Nema	Ružica Kalajdžić	Necjelovit
9.	GMP – Čuvaonica	Zbirka predmeta iz	GMP 13.051	Truba s ventilima in B	Nije poznato	Češka	1930-ih	Nema [Made in Czechoslovakia]	Nije poznato	Dobro očuvana

		glazbenog života Požege Povijesnog odjela								
10.	GMP – Čuvaonica	Zbirka predmeta iz glazbenog života Požege Povijesnog odjela	GMP 13.053	Krilnica in B	Nije poznato	Nije poznato	1930-ih	Nema	Vatrogasna glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Požega	Dobro očuvana
11.	GMP – Čuvaonica	Zbirka predmeta iz glazbenog života Požege Povijesnog odjela	GMP 13.052	Tuba s ventilima in F	Ludwig (Ljudevit) Horn mlađi	Apatin, Srbija	Oko 1930.	Ludwig Horn / Musikinstru-mentenfabrik / Apatin, B. B. Comitat	Vatrogasna glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Požega	Dobro očuvan
12.	GMP – Čuvaonica	Etnografska zbirke Etnološkog odjela	GMP E 7	Gajde	Nije poznato (KP?)	Veliki Bilač, Hrvatska	19. stoljeće	KP (monogram na rogu)	Nikola Zdjelarević	Relativno dobro očuvane
13.	GMP – Čuvaonica	Etnografska zbirke Etnološkog odjela	GMP E 584	Dvojnice	Nije poznato	Nova Kapela, Hrvatska	Oko 1968.	Nema	Andrija Starčević	Dobro očuvane
14.	GMP – Čuvaonica	Etnografska zbirke Etnološkog odjela	GMP E 12.881	Tambura bisernica	Nije poznato	Gornji Emovci, Hrvatska	Oko 1920.	Nema	Marin Dujmović; Ljubica Mautner	Dobro očuvana
15.	GMP – Čuvaonica	Etnografska zbirke Etnološkog odjela	GMP E 12.915	Bajs	Ivan Aladrović	Bučje, Hrvatska	1952.	Nema	Ivan Aladrović	Dobro očuvan

Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Nova Gradiška (GmNG)

1.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E910	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Početak 20. stoljeća	Nema	Miroslav Domazetović	Oštećena i necjelovita
2.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E7420	Violina	Jan Basta (Johann Bašta)	Schönbach (Luby), Češka	Početak 20. stoljeća	Johann Bašta / Musik-Instrumenten & Saiten-Fabrik / Schönbach / bei Eger, Böhmen	Obitelj Dieneš	Oštećena i necjelovita
3.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E1517	Violina	Jan Basta (Johann Bašta)	Schönbach (Luby), Češka	Početak 20. stoljeća	Jan Bašta / tovarna na hudebni nastroje a struny / v Schönbachu u Chebu v Cechách	Ljubica Sedlaček	Oštećena
4.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E7419	Violina	Nije poznato	Češka	1920-ih ili 1930-ih	Antonius Stradivarius Cremonensis / Faciebat Anno 1713 / Made in Czechoslovakia	Josip Vlainić	Relativno dobro očuvana
5.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E7550	Citra	Engelbert Kaltenbacher	Steyr, Austrija	Kraj 19. stoljeća	Engelbert Kaltenbacher / Steyr Ob. Österr. / Musikalien, Musikinstru-mente, Saitenfabrik	Obitelj Dieneš	Relativno dobro očuvana
6.	GmNG – Depo	Zbirka glazbala	E1428	Tambura samica	Nije poznato	Krapje (Jasenovac),	Kraj 19. stoljeća	Nema	Ivan Orlić; Renata Orlić	Oštećena

	Etnološkog odjela	Etnografskog odjela				Hrvatska				
7.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E908	Tambura bisernica (prim)	Stjepan Gilg	Sisak, Hrvatska	Oko 1920.	Nema	Miroslav Domazetović	Dobro očuvana
8.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E909	Tambura bisernica (prim)	Stjepan Gilg	Sisak, Hrvatska	Oko 1920.	Nema	Miroslav Domazetović	Dobro očuvana
9.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E1516	Tambura bisernica (prim)	Nije poznato	Hrvatska	Oko 1950.	Nema	Anka Bogdanović	Dobro očuvana
10.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E911	Tambura brač	Maksimilijan Gilg	Sisak, Hrvatska	Oko 1910.	Nema	Miroslav Domazetović	Oštećen
11.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E912	Tambura brač	Maksimilijan Gilg	Sisak, Hrvatska	Oko 1910.	Nema	Miroslav Domazetović	Dobro očuvan
12.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E1585	Tambura brač I	Ivan Vardian	Sisak, Hrvatska	Oko 1910.	Rukotvornica tambura / I. Vardian / Sisak	Ivo Ferković	Dobro očuvan
13.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E1586	Tambura brač II	Nije poznato	Hrvatska	Oko 1920.	Nema	Ivo Ferković	Oštećen
14.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E913	Tambura brač	Andrija Sinković	Zagreb, Hrvatska	Oko 1930.	Graditelj glazbala / Andrija Sinković / Zagreb /	Kata Tomašić	Oštećen

								Jandrićeva 13 / tel. 40-77		
15.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E7421	Tambura brač	Nije poznato	Hrvatska	Oko 1940.	Nema	Vilko Vidmar	Dobro očuvan
16.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E1584	Tambura bugarija	Ivan Valjak	Zagreb, Hrvatska	Oko 1920.	Valjak Ivan / graditelj glazbala / Zagreb, Nova ves 33	Ivo Ferković	Dobro očuvana
17.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E1583	Tambura bugarija	Muzička naklada	Zagreb, Hrvatska	1950-ih	Muzička naklada / Zagreb	Ivo Ferković	Dobro očuvana
18.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E1527	Berde	Stjepan Gilg	Sisak, Hrvatska	Oko 1930.	S. Gilg / Sisak	Anka Bogdanović	Dobro očuvane
19.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E1528	Berde	Stjepan Gilg	Sisak, Hrvatska	Oko 1930.	Nema	Miroslav Domazetović	Dobro očuvane
20.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E1760	Berde	Nije poznato	Hrvatska	Oko 1950.	Nema	Vjekoslav Kusaković; Ivan Petrović	Dobro očuvane
21.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E179	Dvojnice	Nije poznato	Gunjavci (Rešetari), Hrvatska	20. stoljeće	Nema	Ivan Akmačić; Kata Akmačić	Dobro očuvne
22.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	E239	Okarina	Nije poznato	Dalmacija, Hrvatska (?)	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Milo Nardelli	Dobro očuvana

23.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	P75555	Klarinet in B	Nije poznato	Nije poznato	1920-ih ili 1930-ih	Nema	Gradska glazba Nova Gradiška	Dobro očuvan, ali necjelovit
24.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	P75554	Krilnica in B	Nije poznato	Nije poznato	1920-ih ili 1930-ih	Nema	Gradska glazba Nova Gradiška	Oštećena
25.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	P75558	Krilnica in B	Nije poznato	Nije poznato	1920-ih ili 1930-ih	Nema	Gradska glazba Nova Gradiška	Oštećena
26.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	P75557	Truba s ventilima in B	Nije poznato	Nije poznato	1920-ih ili 1930-ih	Nema	Gradska glazba Nova Gradiška	Oštećena
27.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	P75556	Bariton	Josef Lídl	Brno, Češka	1920-ih	Josef Lídl / Čehoslovačka Republika / Česka Fabrika Instrumenata	Gradska glazba Nova Gradiška	Dobro očuvan
28.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	P75559	Helikon	Josef Glassl	Kraslice, Češka	1930-ih	Josef Glassl / Musikinstru-menten-Fabrik / Graslitz, Böhmen	Gradska glazba Nova Gradiška	Dobro očuvan
29.	GmNG – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbala Etnografskog odjela	P75553	Činele (jedan par)	Trowa (Trommel-waren)	Weißenfels, Njemačka	1950-ih ili 1960-ih	Trowa GDR	Gradska glazba Nova Gradiška	Dobro očuvane

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja Brodskog Posavlja (MBP) u Slavonskome Brodu

1.	MBP – Čuvaonica Odjela suvremene povijesti	Tehnička zbirka Odjela suvremene povijesti	MBP/T-176	Klavir	Petrof	Kraljičin Gradac, Češka	Oko 1900.	Ant. Petrof / Pianoforte Fabrik	Osnovna škola Ivana Brlić-Mažuranić; Goran Gregorić	Nije bilo moguće ustanoviti
2.	MBP – Čuvaonica Odjela suvremene povijesti	Tehnička zbirka Odjela suvremene povijesti	MBP/T-249	Harmonika	Hohner	Trossingen, Njemačka	1938. ili neposredno prije toga	Hohner / Verdi III B	Melita Bradić	Izvrsno očuvana
3.	MBP – Čuvaonica Odjela suvremene povijesti	Tehnička zbirka Odjela suvremene povijesti	MBP-30672	Usna harmonika	Carl Essbach	Brunndöbra kod Klingenthala, Njemačka	Oko 1920.	Carl Essbach / Germany	Sergej Emelianov i Marija Emelianova; Zvonimir Toldi	Dobro očuvana
4.	MBP – Čuvaonica Odjela suvremene povijesti	Tehnička zbirka Odjela suvremene povijesti	MBP-30671	Citra	Eduard Heidegger	Linz, Austrija	Između 1880. i 1890.	Eduard Heidegger / Linz Donau Austria	Nije poznato	Relativno dobro očuvana
5.	MBP – Čuvaonica Odjela suvremene povijesti	Tehnička zbirka Odjela suvremene povijesti	MBP/T-19	Citra	Meinel & Herold	Klingenthal, Njemačka	Oko 1910.	[Valsonora Zither / ges. gesch.]	Vid Škalina	Oštećena
6.	MBP – Čuvaonica Odjela suvremene povijesti	Tehnička zbirka Odjela suvremene povijesti	MBP/T-18	Citra	Menzenhauer & Schmidt	Berlin, Njemačka	Oko 1910.	Menzenhauer Guitar-Zither / Prima 2½ / Menzenhauer & Schmidt Berlin	Stanka Šuber	Dobro očuvana
7.	MBP – Čuvaonica	Tehnička zbirka Odjela	MBP/T-25	Automatska citra	Clauss & Co.	Leipzig, Njemačka	Oko 1910.	Chordephon / Breveté	Štefan Legin	Dobro očuvana,

	Odjela suvremene povijesti	suvremene povijesti						Patentiert Patented / in allen erf. Staaten		ali nedostaje automat
8.	MBP – Čuvaonica Odjela suvremene povijesti	Tehnička zbirka Odjela suvremene povijesti	MBP-30673	Mali bubanj	Johann (János) Stowasser	Budimpešta, Mađarska	Početak 20. stoljeća	Stowasser J. / Budapest Budán	Možda 29. ili 39. carska i kraljevska pukovnija (?)	Relativno dobro očuvan
9.	MBP – Čuvaonica Etnografskog odjela	Zbirka tradicijskoga gospodarstva i zanata Etnografskog odjela	E 1580	Tambura samica	Nije poznato	Beravci (Velika Kopanica), Hrvatska	Početak 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Nedovršena
10.	MBP – Čuvaonica Etnografskog odjela	Zbirka tradicijskoga gospodarstva i zanata Etnografskog odjela	E 1659	Tambura samica	Nije poznato	Nije poznato	Nije poznato	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
11.	MBP – Čuvaonica Etnografskog odjela	Zbirka tradicijskoga gospodarstva i zanata Etnografskog odjela	E 2516	Tambura samica	Mato Pačić	Čelikovići (Sibinj), Hrvatska	Sredina 20. stoljeća	Nema	Pačić Mato	Dobro očuvana
12.	MBP – Čuvaonica Etnografskog odjela	Zbirka tradicijskoga gospodarstva i zanata Etnografskog odjela	E 2612	Tambura samica	Nije poznato	Babina Greda, Hrvatska	Početak 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
13.	MBP – Čuvaonica Etnografskog	Zbirka tradicijskoga gospodarstva	E 4426	Gajde	Nije poznato	Nije poznato	Nije poznato	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane

	odjela	i zanata Etnografskog odjela								
14.	MBP – Čuvaonica Etnografskog odjela	Zbirka tradicijskoga gospodarstva i zanata Etnografskog odjela	E 3841	Dude	Ilija Kuzmanović	Hrkanovci Đakovački, Hrvatska	Oko 1970.	Nema	Ilija Kuzmanović	Dobro očuvane
15.	MBP – Čuvaonica Etnografskog odjela	Zbirka tradicijskoga gospodarstva i zanata Etnografskog odjela	E 635 a, b	Jedinke (dva komada)	Nije poznato	Nije poznato	Nije poznato	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane
16.	MBP – Čuvaonica Etnografskog odjela	Zbirka tradicijskoga gospodarstva i zanata Etnografskog odjela	E 92	Dvojnice	Nije poznato	Nije poznato	1934.	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane
17.	MBP – Čuvaonica Etnografskog odjela	Zbirka tradicijskoga gospodarstva i zanata Etnografskog odjela	E 1323	Rog od ovnove kosti	Nije poznato	Lovčić (Brodski Stupnik), Hrvatska	Kraj 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvan

Glazbeni instrument iz fundusa Zavičajnog muzeja Našice (ZMN)

1.	ZMN – Spomen-soba Dore Pejačević	Zbirka Pejačević Kulturno-povijesnog odjela	ZMN KP 63	Klavir	Blüthner	Leipzig, Njemačka	1894.	Blüthner / Leipzig	Dora Pejačević	Restauriran 1985., redovito održavan i u upotrebi

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja Đakovštine (MĐ)

1.	MĐ – Stalni postav kulturno povijesnog razvoja Đakova	Kulturno-povijesna zbirka	MĐ-KPZ-bb	Pijanino	Leopold Goldmann	Beč, Austrija	Između 1860. i 1869.	L. Goldmann in Wien	Đakovačka građanska obitelj čije prezime nije zabilježeno	Dobro očuvan
2.	MĐ – Depo Etnografske zbirke	Etnografska zbirka	MĐ-EZ-bb	Citra	Nije poznato	Njemačka	1911. ili neposredno nakon toga	Concert Grand Piano-Mandoline / D. R. G. M. / No. 469348 / 4693489 / 469350	Nije poznato	Oštećena

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja Valpovštine (MV)

1.	MV – Stalna izložba *Ostavština plemićke obitelji Prandau-Normann*	Kulturno-povijesna zbirka	MV 1770	Klavir	Heinrich Burger	Beč, Austrija	Oko 1870.	Heinrich Burger in Wien	Nevenka Merćep (rođ. Vodopija); Ante i Jerko Merćep	U krhkom stanju, ali relativno dobro očuvan

2.	MV – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	MV bb	Klavir	Bösendorfer	Beč, Austrija	1890.	Bösendorfer	Grofovska obitelj Normann-Ehrenfels	Dobro očuvan
3.	MV – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	MV bb [1]	Harmonij	Rudolf Pajkr	Beč, Austrija	Oko 1905.	R. Pajkr & Co / Wien	Kršćanska adventistička crkva u Osijeku; Enver Reçica	Oštećen
4.	MV – Stalna izložba *Ostavština plemićke obitelji Prandau-Normann*	Kulturno-povijesna zbirka	MV bb [2]	Harmonij	Kupljen u trgovini glazbenih instrumenata Fratelli Curci u Napulju	Napulj, Italija	Oko 1910.	Fratelli Curci / Casa Musicale / Pianoforti, Autopiani, Harmonium, Arpe, Edizioni / Napoli, Via Roma 304-305	Kršćanska adventistička crkva u Osijeku; Enver Reçica	Oštećen
5.	MV – Privremeni mini postav	Vatrogasna zbirka	MV bb	Krilnica in B	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1920-ih ili 1930-ih	Lignatone	Dobrovoljno vatrogasno društvo Valpovo	Relativno dobro očuvana
6.	MV – Privremeni mini postav	Vatrogasna zbirka	MV bb	Signalna truba	Tvornica Franje Schneidera	Zagreb, Hrvatska	Kraj 1920-ih ili 1930-e	Schneider / Zagreb	Dobrovoljno vatrogasno društvo Valpovo	Dobro očuvana
7.	MV – Privremeni mini postav	Vatrogasna zbirka	MV bb	Vatrogasna sirena	Nije poznato	Nije poznato	1920-ih ili 1930-ih	Nema	Dobrovoljno vatrogasno društvo Valpovo	Dobro očuvana
8.	MV – Čuvaonica	Etnografska zbirka	MV 690	Dvojnice	Nije poznato	Nije poznato	20. stoljeće	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane
9.	MV – Čuvaonica	Etnografska zbirka	MV 3051	Dvojnice	Nije poznato	Nije poznato	20. stoljeće	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane
10.	MV – Čuvaonica	Etnografska zbirka	MV 3052	Dvojnice	Nije poznato	Nije poznato	20. stoljeće	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja Slavonije u Osijeku (MSO)

1.	MSO – Čuvaonica namještaja na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-U-1305	Stolni klavir	Sebestyén Antal Vogel	Budimpešta, Mađarska	1815.	S. A. Vogel / priv: Möbel-Fabrick / in Pesth	Đula Išpanović	U krhkom stanju
2.	MSO – Čuvaonica u Ulici Josipa Bösendorfera 2	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-218037	Povijesni klavir	Ernst Wacke	Beč, Austrija	Oko 1835.	[Wacke]	Obitelj Kutti; Đurđica Horvat	Oštećen i necjelovit
3.	MSO – Čuvaonica namještaja na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-U-1600	Povijesni klavir	Conrad Graf	Beč, Austrija	1838. ili 1839.	Conrad Graf / kaiser: kön: Hof-Forte-pianomacher / Wien / nächst der Carls-Kirche im Mondschein No. 102	Božena Čugura	U krhkom stanju, ali relativno dobro očuvan
4.	MSO – Čuvaonica u Ulici Josipa Bösendorfera 2	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-218143	Povijesni klavir	Georg Gerstenberger	Beč, Austrija	Oko 1850.	G. Gerstenberger in Wien	Alma Bešir (rođ. Medić Takač); Mirjana Vuletić	Oštećen i necjelovit
5.	MSO – Čuvaonica u Ulici Josipa Bösendorfera 2	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-159033	Klavir	Leopold Schnabel	Beč, Austrija	Oko 1860.	L. Schnabel / Bürger in Wien	Kata Rakonić	Oštećen i necjelovit
6.	MSO –	Zbirka	MSO-	Klavir	Gottfried	Beč, Austrija	1878. ili	Gott. Cramer	Nada Ratajac;	Dobro

	Privremeni stalni postav (tzv. žuta soba)	glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	217950		Cramer & Wilhelm Mayer		neposredno nakon toga	Wilh. Mayer / Forte-Piano Fabrik Wien	Ivan i Veronika Lončar; Ivica i Mario Lončar	očuvan
7.	MSO – Čuvaonica u Ulici Josipa Bösendorfera 2	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-227412	Klavir	Lauberger & Gloss	Beč, Austrija	Oko 1900.	Lauberger & Gloss / Hof-lieferanten Wien London	Srpsko kulturno društva Prosvjeta u Osijeku; Hrvatsko pjevačko društvo Lipa; Zanatsko glazbeno društva Kolo u Osijeku; Hugo Rubin; Nela Rubin	Dobro očuvan
8.	MSO – Čuvaonica namještana na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-217949	Pijanino	Caspar Lorenz & Josef Stary	Beč, Austrija	Oko 1890.	C. Lorenz Nachfolger J. Stary / K. K. A. Privil. / Wien	Grofica Huyn (možda Ignatia Karoline Maria Auguste Huberta Huyn?); Tihana Huber	Oštećen
9.	MSO – Čuvaonica u Ulici Josipa Bösendorfera 2	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-217952	Pijanino	Petrof	Kraljičin Gradac, Češka	Kraj 19. stoljeća	Ant. Petrof	Centar za predškolski odgoj u Osijeku	Oštećen
10.	MSO – Čuvaonica u Ulici Josipa	Zbirka glazbenih instrumenata	MSO-218132	Pozitiv	Nije poznato	Nije poznato	Između 1850. i 1860.	Nema	Stjepan Stepanov	Oštećen; na restauraciji u Umjetničkoj

	Bösendorfera 2	Odjela umjetničkog obrta								radionici Heferer u Zagrebu
11.	MSO – Čuvaonica u Ulici Josipa Bösendorfera 2	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-U-561	Fisharmonika	Jacob Deutschmann	Beč, Austrija	Oko 1840.	J. Deutschmann / in Wien	Nije poznato	Teško oštećena i u lošem stanju
12.	MSO – Čuvaonica u Ulici Josipa Bösendorfera 2	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-217955	Harmonij	Teofil Kotykiewicz	Beč, Austrija	Oko 1880.	Kotykiewicz / Wien	Franjo Kuhač; Glazbena škola Franje Kuhača Osijek	Dobro očuvan
13.	MSO – Čuvaonica u Ulici Josipa Bösendorfera 2	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-181952	Harmonij	Wilcox & White	Meriden, Connecticut, Sjedinjene Američke Države	Početak 20. stoljeća	Wilcox & White / Organ Co. / Meriden, Conn. / U. S. A.	Udruga hrvatskih dragovoljaca domovinskog rata grada Vinkovaca; Osnovna škola Vođinci	Relativno dobro očuvan
14.	MSO – Čuvaonica u Ulici Josipa Bösendorfera 2	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-208446	Harmonij	Josip Lenarčič	Vrhnika, Slovenija	Početak 20. stoljeća	J. Lenarčič & Co. / Vrhnika	Crkva Presvetog Imena Marijinog u Zelčinu; Pavao Mores	Oštećen
15.	MSO – Čuvaonica u Ulici Josipa Bösendorfera 2	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-217953	Harmonij	Theosten Helgesson	Herrljunga, Švedska	Oko 1960.	Herrljunga Orgelfabrik / Th. Helgesson / Floda	Centar za predškolski odgoj u Osijeku	Oštećen

16.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-U-2364/1-2	Violina	Mathias Thir	Beč, Austrija	1787.	Mathias Thir / in Wien Anno 1787	Franjo Krežma; Franjo Sollar; Ervin Meixner; Obitelj Vlahović; Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu	Dobro očuvana
17.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-218034/1-2	Violina	Nije poznato	Nije poznato	19. stoljeće	Nema	Milenko Đukić	Oštećena i necjelovita
18.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-218039	Viola	Nije poznato	Nije poznato	19. stoljeće	Nema	Nije poznato	Oštećena i necjelovita
19.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-163780	Gitara	Grimaldi	Catania, Italija	Oko 1920.	Luciano Grimaldi / Catania	Uroš Ivačić; Jelena i Mirko Ivačić	Oštećena
20.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-218036	Gitara	Stabilimento musicale Giuseppe Verdi	Trst, Italija	Između 1920. i 1940.	Stabilimento musicale / Giuseppe Verdi / Via S. Giovanni 18 / Trieste	Obitelj Kutti; Đurđica Horvat	Dobro očuvana
21.	MSO –	Zbirka	MSO-	Gitara	Melodija	Mengeš,	Sredina 20.	Melodija /	Mišo i Živka;	Oštećena

	Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	218035			Slovenija	stoljeća	Mengeš	Feriz Šehanović; Fadil Muradbašić; Sofija Muradbašić	
22.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-218032/1-2	Gitarska lutnja	Goldklang	Markneu-kirchen, Njemačka	Oko 1920.	Goldklang	Ana Schimpf	Dobro očuvana
23.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-218038	Mandolina	Nije poznato	Nije poznato	Kraj 19. stoljeća	Nema	Ivan Zubek	Oštećena i necjelovita
24.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-163781	Mandolina	Nije poznato	Nije poznato	Oko 1920.	Nema	Milka Ivačić (rođ. Peroš); Jelena i Mirko Ivačić	Dobro očuvana
25.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-218033	Tambura bisernica (srijemski kvartni prim)	Nije poznato	Nije poznato	Oko 1930.	Nema	Nada Hobolja	Dobro očuvana
26.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog	MSO-218042/1-2	Tambura brač	Nick Hayden	Aliquippa, Pennsylva-nia, Sjedinjene Američke	1962.	Nick Hayden, 1558 Jackson St., Aliquippa, PA 15001 // Vera Julija	Julije Njikoš; Vera Svoboda	Izvrsno očuvana

		obrta				Države				
27.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-U-2029	Citra	Julius Raab	Beč, Austrija	Oko 1900.	Raab's Tisch-Klavier / zum Selbsterlernen / gesetzl. geschützt / Jul. Raab / Wien, XVI. Wattgasse 18	Nije poznato	Izvrsno očuvna
28.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-156555/1-2	Citra	Jan Basta (Johann Bašta)	Schönbach (Luby), Češka	Početak 20. stoljeća	J. Basta / Schönbach / bei Eger u Chebu / in Böhmen v Cechách / Tovarna na hudebni nastroje a struny / Saiten & Musik-Instrumenten-Fabrik	Leonija Šuster; Marija Malbaša	Dobro očuvana
29.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-156620	Citra	Nije poznato	Nije poznato	Početak 20. stoljeća	Nema	Obitelj Dorčić	Dobro očuvana
30.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-156556/1-2	Citra	Karl Hammerschmidt	Vackov, Češka	Oko 1930.	Karl Hammerschmidt / Watzkenreuth, Post. Fleissen, Böhm / Musik-Instrumenten-Fabrikation	Anka Gulnerić	Dobro očuvana
31.	MSO –	Zbirka	MSO-	Poprečna	August Bleszner	Pešta,	Prva	Au. Bleszner /	Nije poznato	Dobro

	Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	218040	flauta		Mađarska	polovica 19. stoljeća	in Pest		očuvana
32.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-206804	Okarina	Nije poznato	Beč, Austrija (?)	Između 1880. i 1900.	M. Dinardo / in Wien	Alfred Roscher; Senad Gradaščević	Dobro očuvana
33.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-218044	Okarina	Nije poznato	Beč, Austrija (?)	Početak 20. stoljeća	Nema	Ljerka Perči	Oštećena
34.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-218041	Klarinet in B	Kohlert	Kraslice, Češka	Početak 20. stoljeća	V. Kohlert's Söhne / Graslitz	Kristijan Salković; Blagoje Salković; Milan Salković	Relativno dobro očuvan
35.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-178330	Harmonika	Josip Rohrbacher & Leopold Rohrbacher	Osijek, Hrvatska	Početak 20. stoljeća	Braća Rohrbacher / radiona glazbala / Osijek I., Desatičina ulica	Vjekoslav Jurkin	Relativno dobro očuvana
36.	MSO –	Zbirka	MSO-	Harmonika	Hugo Rauner	Kliengthal,	Između	Rauner / Sport II	Ivan Vrbanić	Dobro

	Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	218031/1-2			Njemačka	1920. i 1925.			očuvana
37.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-156554	Harmonika	Hohner	Trossingen, Njemačka	Oko 1940.	Hohner / Club III BS	Pavao Mores	Oštećena
38.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-229017	Harmonika	Hohner	Trossingen, Njemačka	Oko 1940.	Hohner / Club III B / Victoria	Tomo Begić; Franjo Sitaš	Dobro očuvana
39.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 5	Zbirka glazbenih instrumenata Odjela umjetničkog obrta	MSO-218144	Metalofon	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Krsto pl. Knobloch Vučanski	Dobro očuvan, ali necjelovit
40.	MSO – Čuvaonica u Ulici Josipa Bösendorfera 2	Zbirka oružja i vojne opreme Povijesnog odjela	MSO-P-2605	Bubanj	Nije poznato	Nije poznato	19. stoljeće	Nema	Tvrđavska vojna straža (?)	Malo oštećen
41.	MSO – Čuvaonica u Ulici Josipa Bösendorfera 2	Zbirka oružja i vojne opreme Povijesnog odjela	MSO-P-2602	Signalna truba	Johann (János) Stowasser	Budimpešta, Mađarska	Početak 20. stoljeća	Császár . és kir. udvari / hangszergyáros / Stowasser J. / Budapest / II. k	Nije poznato	Dobro očuvana
42.	MSO – Čuvaonica u	Zbirka oružja i vojne	MSO-P-2603	Signalna truba	Nije poznato	Rusko Carstvo	Početak 20. stoljeća	Nema	Ruska Carska Vojska	Dobro očuvana

	Ulici Josipa Bösendorfera 2	opreme Povijesnog odjela								
43.	MSO – Čuvaonica u Ulici Josipa Bösendorfera 2	Zbirka oružja i vojne opreme Povijesnog odjela	MSO-P-3427	Spomen-truba	Nije poznato	Austrija	1917.	Slob. i kr. grad Osijek 1917. / Na spomen junačkoj domaćoj 28. pješačkoj domobranskoj pukovniji	28. osječka pješačka domobranska pukovnija	Dobro očuvana
44.	MSO – Čuvaonica u Ulici Josipa Bösendorfera 2	Zbirka oružja i vojne opreme Povijesnog odjela	MSO-P-1984	Spomen-truba	Nije poznato	Austrija	1917.	Slob. i kr. grad Osijek 1917. / Na spomen junačkoj domaćoj ces. i kr. pješačkoj pukovniji br. 78	78. osječka carska i kraljevska pješačka pukovnija	Dobro očuvana
45.	MSO – Čuvaonica u Ulici Josipa Bösendorfera 2	Zbirka oružja i vojne opreme Povijesnog odjela	MSO-P-2601	Tenor	Micol-Montagna	Trst, Italija	Prva polovica 20. stoljeća	Micol-Montagna / Trieste	Nije poznato	Oštećena
46.	MSO – Čuvaonica u Ulici Josipa Bösendorfera 2	Zbirka oružja i vojne opreme Povijesnog odjela	MSO-P-2604	Lovački rog	Nije poznato	Nije poznato	20. stoljeće	Nema	Nije poznato	Dobro očuvan
47.	MSO – Čuvaonica u Ulici Josipa Bösendorfera 2	Zbirka oružja i vojne opreme Povijesnog odjela	MSO-P-2606	Bubanj talambas	Nije poznato	Nije poznato	Nije poznato	Nema	Nije poznato	Necjelovit
48.	MSO – Čuvaonica	Zbirka tradicijskih	MSO-154760	Diplice	Anita Tomoković	Osijek, Hrvatska	2006.	Nema	Anita Tomoković	U dobrom stanju

	na Trgu Sv. Trojstva 6	glazbala Etnografskog odjela			Šteter				Šteter	
49.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-154761	Diplice	Andor Végh	Madžarboja, Mađarska	2006.	Nema	Andor Végh	U dobrom stanju
50.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-154973	Gajde	Nije poznato	Gajić, Hrvatska	1980-ih	Nema	Marko Drventić	U dobrom stanju
51.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-156624	Klepetalo (dječja igračka)	Miroslav Benaković	Osijek, Hrvatska	1994.	Nema	Miroslav Benaković	U dobrom stanju
52.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-156625	Klepetalo (dječja igračka)	Miroslav Benaković	Osijek, Hrvatska	1994.	Nema	Miroslav Benaković	U dobrom stanju
53.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-156626	Klepetalo (dječja igračka)	Miroslav Benaković	Osijek, Hrvatska	1994.	Nema	Miroslav Benaković	U dobrom stanju
54.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-156673	Zvono za govedo	Nije poznato	Gibarac, Srbija	20. stoljeće	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju
55.	MSO – Čuvaonica	Zbirka tradicijskih	MSO-156882	Turlikača (rog od vrbove	Pavo Ančić	Vrpolje, Hrvatska	2001.	Nema	Pavo Ančić	U dobrom stanju

	na Trgu Sv. Trojstva 6	glazbala Etnografskog odjela		kore)						
56.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-158150	Čegrtaljka	Nije poznato	Baranja, Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju
57.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-172377/1-2	Gajde	Nije poznato	Piškorevci, Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Oštećene i necjelovite
58.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-172759	Klepetalo (dječja igračka)	Nije poznato	Osijek, Hrvatska	20. stoljeće	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju
59.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-178944/1-2	Svirala	Miroslav Benaković	Osijek, Hrvatska	2009.	Nema	Miroslav Benaković	U dobrom stanju
60.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-179090	Rog od vrbove kore	Đuro Brkić	Feričanci, Hrvatska	2005.	Nema	Đuro Brkić	U dobrom stanju
61.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-179274	Svirala (fićoška)	Vinko Kovačev	Topolje, Hrvatska	2004.	Nema	Vinko Kovačev	U dobrom stanju
62.	MSO – Čuvaonica	Zbirka tradicijskih	MSO-181224/1-2	Svirala	Miroslav Benaković	Osijek, Hrvatska	1994.	Nema	Miroslav Benaković	U dobrom stanju

	na Trgu Sv. Trojstva 6	glazbala Etnografskog odjela								
63.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-181225/1-2	Svirala	Miroslav Benaković	Osijek, Hrvatska	1994.	Nema	Miroslav Benaković	U dobrom stanju
64.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-181226/1-2	Svirala	Miroslav Benaković	Osijek, Hrvatska	1994.	Nema	Miroslav Benaković	U dobrom stanju
65.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-194483	Tambura bisernica	Nije poznato	Osijek, Hrvatska	Prije 1932.	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju
66.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-199080	Zvono za govedo	Nije poznato	Vođinci, Hrvatska	20. stoljeće	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju
67.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-217859	Tambura samica	Nije poznato	Nije poznato	Prije 1950.	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju
68.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-217860	Tambura samica	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju
69.	MSO – Čuvaonica	Zbirka tradicijskih	MSO-217977/1-2	Gusle s gudalom	Nije poznato	Nije poznato	Kraj 19. ili prva	Nema	Nije poznato	Oštećene i necjelovite

	na Trgu Sv. Trojstva 6	glazbala Etnografskog odjela					polovica 20. stoljeća			
70.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 62	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-218027	Svirala (karabica)	Nije poznato	Dalj, Hrvatska	Prije 1959.	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju
71.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-218028	Svirala (frula)	Nije poznato	Cerić, Hrvatska	Prije 1961.	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju
72.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-218029	Svirala (frula)	Nije poznato	Cerić, Hrvatska	Prije 1961.	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju
73.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-218030/1-2	Svirala	Nije poznato	Dalj, Hrvatska	20. stoljeće	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju
74.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-220361/1-3	Gajde	Nije poznato	Piškorevci, Hrvatska	Prije 1956.	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju
75.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-E-122	Dvojnice	Gabro Đigunović	Slakovci, Hrvatska	Oko 1887.	Nema	Gabro Đigunović	U dobrom stanju
76.	MSO – Čuvaonica	Zbirka tradicijskih	MSO-E-123	Dvojnice	Nije poznato	Nije poznato	Prije 1960.	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju

	na Trgu Sv. Trojstva 6	glazbala Etnografskog odjela								
77.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-E-124	Dvojnice	Jovan Markić	Nije poznato	Prije 1960.	Nema	Jovan Markić	U dobrom stanju
78.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-E-157	Tambura samica	Nije poznato	Nije poznato	Kraj 19. ili prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Oštećena
79.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-E-158	Tambura bugarija	Nije poznato	Nije poznato	Prije 1929.	Nema	Nije poznato	Oštećena i necjelovita
80.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-E-159/a-b	Gusle s gudalom	Nije poznato	Nije poznato	Kraj 19. ili prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju, ali necjelovite
81.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-E-160/a-b	Gusle s gudalom	Nije poznato	Nije poznato	1928.	Nema	Nije poznato	Oštećene
82.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-E-200	Jedinka	Nije poznato	Gabrovac, Srbija	Prije 1953.	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju
83.	MSO – Čuvaonica	Zbirka tradicijskih	MSO-E-355	Dvojnice	Nije poznato	Nije poznato	Oko 1855.	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju

	na Trgu Sv. Trojstva 6	glazbala Etnografskog odjela								
84.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-E-361	Zvono za govedo	Nije poznato	Sikirevci, Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju
85.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-E-733/a-b	Zvono za konje upregnute u sanjke	Nije poznato	Branjin Vrh, Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju
86.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-E-916	Zvono za govedo	Nije poznato	Gorjani, Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju
87.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-E-964	Zvono za govedo	Nije poznato	Gorjani, Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	U dobrom stanju
88.	MSO – Čuvaonica na Trgu Sv. Trojstva 6	Zbirka tradicijskih glazbala Etnografskog odjela	MSO-E-1760	Tambura samica	Nije poznato	Osijek, Hrvatska	Sredina 19. stoljeća (1847.?)	Nema	Pajo Kolarić	U dobrom stanju

Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Vinkovci (GMVk)

1.	GMVk – Galerija likovnih umjetnosti Slavko Kopač	Tehnička zbirka Povijesnog odjela	P3221	Klavir	Franz Oeser	Beč, Austrija	Između 1905. i 1910.	K. u. K. ausschl. Privilegium / Franz Oeser Wien	Elvira Balija Jurišić; Jurica Jurišić	Relativno dobro očuvan
2.	GMVk – Čuvaonica Povijesnog odjela	Tehnička zbirka Povijesnog odjela	P3202	Klarinet in B	Nije poznato	Nije poznato	1930-ih	Nema	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci; Folklorni ansambl Lisinski	Relativno dobro očuvan
3.	GMVk – Čuvaonica Povijesnog odjela	Tehnička zbirka Povijesnog odjela	P3203	Signalna truba	Ljudevit Horn mlađi	Apatin, Srbija	1920-ih	Horn Lajos / Hangszergyáros / Apatin	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci; Folklorni ansambl Lisinski	Oštećena
4.	GMVk – Čuvaonica Povijesnog odjela	Tehnička zbirka Povijesnog odjela	P3204	Truba s ventilima in B	Ljudevit Horn mlađi	Apatin, Srbija	1930-ih	Ljudevit Horn / tvornica glazbala / Apatin	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci; Folklorni ansambl Lisinski	Oštećena
5.	GMVk – Čuvaonica Povijesnog	Tehnička zbirka Povijesnog	P3205	Truba s ventilima in B	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog	Oštećena

	odjela	odjela							društva Vinkovci; Folklorni ansambl Lisinski	
6.	GMVk – Čuvaonica Povijesnog odjela	Tehnička zbirka Povijesnog odjela	P3206	Tenor	Ljudevit Horn mlađi	Apatin, Srbija	1930-ih	Ljudevit Horn / tvornica glazbala / Apatin	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci; Folklorni ansambl Lisinski	Relativno dobro očuvan
7.	GMVk – Čuvaonica Povijesnog odjela	Tehnička zbirka Povijesnog odjela	P3207	Tenor	Ljudevit Horn mlađi	Apatin, Srbija	1930-ih	Ljudevit Horn / tvornica glazbala / Apatin	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci; Folklorni ansambl Lisinski	Relativno dobro očuvan
8.	GMVk – Čuvaonica Povijesnog odjela	Tehnička zbirka Povijesnog odjela	P3208	Tenor	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci; Folklorni ansambl Lisinski	Dobro očuvan
9.	GMVk – Čuvaonica Povijesnog odjela	Tehnička zbirka Povijesnog odjela	P3209	Bariton	Ljudevit Horn mlađi	Apatin, Srbija	1930-ih	Ljudevit Horn / tvornica glazbala / Apatin	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci; Folklorni	Relativno dobro očuvan

									ansambl Lisinski	
10.	GMVk – Čuvaonica Povijesnog odjela	Tehnička zbirka Povijesnog odjela	P3210	Bariton	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci; Folklorni ansambl Lisinski	Relativno dobro očuvan
11.	GMVk – Čuvaonica Povijesnog odjela	Tehnička zbirka Povijesnog odjela	P3211	Bariton	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci; Folklorni ansambl Lisinski	Relativno dobro očuvan
12.	GMVk – Čuvaonica Povijesnog odjela	Tehnička zbirka Povijesnog odjela	P3212	Rog s ventilima	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci; Folklorni ansambl Lisinski	Relativno dobro očuvan
13.	GMVk – Čuvaonica Povijesnog odjela	Tehnička zbirka Povijesnog odjela	P3213	Rog s ventilima	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci; Folklorni ansambl Lisinski	Vrlo dobro očuvan

14.	GMVk – Čuvaonica Povijesnog odjela	Tehnička zbirka Povijesnog odjela	P3214	Rog s ventilima	Erste Wiener Productiv Genossenschaft der Musik-Instrumenten-macher Wien	Beč, Austrija	1930-ih	Erste Wiener Productiv Genossen-schaft / der Musik-Instrumenten-macher / Wien, VII Keiserstrasse 55	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci; Folklorni ansambl Lisinski	Vrlo dobro očuvan
15.	GMVk – Čuvaonica Povijesnog odjela	Tehnička zbirka Povijesnog odjela	P3215	Tenor trombon s ventilima	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci; Folklorni ansambl Lisinski	Relativno dobro očuvan
16.	GMVk – Čuvaonica Povijesnog odjela	Tehnička zbirka Povijesnog odjela	P3216	Tenor trombon s ventilima	Amati	Kraslice, Češka	1950-ih	Amati / Kraslice	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci; Folklorni ansambl Lisinski	Relativno dobro očuvan
17.	GMVk – Čuvaonica Povijesnog odjela	Tehnička zbirka Povijesnog odjela	P3217	Helikon	Ljudevit Horn mlađi	Apatin, Srbija	1930-ih	Ljudevit Horn / proizvod glazbala / Apatin	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci; Folklorni ansambl Lisinski	Relativno dobro očuvan
18.	GMVk – Čuvaonica Povijesnog	Tehnička zbirka Povijesnog	P3218	Helikon	Szeitz & Jánossy	Subotica, Srbija	1930-ih	Szeitz és Jánossy / Hangszerkészí-	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog	Relativno dobro očuvan

	odjela	odjela						tők / Szabadka / Kossuth	društva Vinkovci; Folklorni ansambl Lisinski	
19.	GMVk – Čuvaonica Povijesnog odjela	Tehnička zbirka Povijesnog odjela	P3219	Helikon	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci; Folklorni ansambl Lisinski	Relativno dobro očuvan
20.	GMVk – Čuvaonica Povijesnog odjela	Tehnička zbirka Povijesnog odjela	P3220	Helikon	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vinkovci; Folklorni ansambl Lisinski	Relativno dobro očuvan
21.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 394	Citra	Karl Kiendl stariji	Beč, Austrija	Oko 1900.	Schul-Zither / K. Kiendl / Wien	Aga Čordašić	Vrlo dobro očuvana
22.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 1233	Citra	Nije poznato	Saska, Njemačka	Oko 1910.	Concert Grand / Salonharfe / Made in Saxony	Nije poznato	Dobro očuvana
23.	GMVk – Čuvaonica Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog	E 1242	Harmonika	Harmonija	Zagreb, Hrvatska	Oko 1950.	Harmonija / Made in Yugoslavia / Jadranka	Arhivski sabirni centar Vinkovci (Državni arhiv	Oštećena

		odjela							u Vukovaru)	
24.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 1232	Tambura samica	Stanko Barišić	Ivankovo, Hrvatska	1907.	Nema	Marija Barišić	Rrestaurira-na
25.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 1216	Tambura bisernica	Stjepan Gilg (?)	Sisak, Hrvatska	1930.	Nema	Đuro Zarić mlađi	Rrestaurira-na
26.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 1214	Tambura brač	Nije poznato	Vinkovački kraj, Hrvatska	1940.	Nema	Kulturno-umjetničko društvo Šumari Vinkovci	Dobro očuvana
27.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 1215	Tambura brač	Nije poznato	Vinkovački kraj, Hrvatska	1940.	Nema	Kulturno-umjetničko društvo Šumari Vinkovci	Dobro očuvana
28.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 1217	Tambura brač	Nije poznato	Vinkovački kraj, Hrvatska	1940.	Nema	Đuro Zarić mlađi	Rrestaurira-na
29.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 1218	Tambura šargija (dječja igračka)	Nije poznato	Vidovice (Orašje), Bosna i Hercegovi-na	1996.	Nema	Jela Gligorević	U dobrom stanju
30.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog	E 1219	Tambura šargija (dječja igračka)	Nije poznato	Vidovice (Orašje), Bosna i Hercegovina	1996.	Nema	Jela Gligorević	U dobrom stanju

		odjela								
31.	GMVk – Čuvaonica Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 1234	Gusle	Marko Vidić-Ivkić	Vidovice (Orašje), Bosna i Hercegovi-na	1936.	Nema	Mato i Helena Medvedović	Dobro očuvane
32.	GMVk – Čuvaonica Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 1235	Gusle	Nije poznato	Dinarsko područje, Hrvatska ili Crna Gora	1910.	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane
33.	GMVk – Čuvaonica Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 1236	Gusle	Nije poznato	Srbija (?)	5. svibnja 1938.	Čuvajte Jugoslaviju 9. X. 1934. / Za uspomenu iz granične trupe, rađeno 5. V. 1938.	Nije poznato	Dobro očuvane
34.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 102	Svirala (frula)	Nije poznato	Vinkovački kraj, Hrvatska	1920.	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
35.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 103	Svirala (frula)	Nije poznato	Vinkovački kraj, Hrvatska	1920.	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
36.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 104	Svirala (frula)	Nije poznato	Vinkovački kraj, Hrvatska	1920.	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
37.	GMVk – Stalni postav	Zbirka predmeta za	E 101	Dvojnice	Nije poznato	Vinkovački kraj,	1920.	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane

	Etnološkog odjela	igru i zabavu Etnološkog odjela				Hrvatska				
38.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 1229	Dvojnice	Nije poznato	Vinkovački kraj, Hrvatska	1920.	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane
39.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka rukotvorstva Etnološkog odjela	E 412	Rog od goveđe kosti	Franjo Kovačević	Gradište kod Županje, Hrvatska	1930.	Nema	Mato i Helena Medvedović	Dobro očuvani
40.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka rukotvorstva Etnološkog odjela	E 1241/1-2	Rogovi od goveđe kosti (jedan par)	Franjo Kovačević	Gradište kod Županje, Hrvatska	1930.	Nema	Iz Zbirke Vanje Radauša	Dobro očuvani
41.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 363	Figuralna svirala (dječja igračka)	Nije poznato	Hrvatska	1950.	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
42.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 364	Figuralna svirala (dječja igračka)	Nije poznato	Hrvatska	1950.	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
43.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 5013	Frula u obliku violine	Nije poznato	Vinkovci, Hrvatska	5. prosinca 1954.	Vkci 5. XII. 54.	Vera Nađ	Dobro očuvana
44.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog	E 1230	Ptičica – svirala (dječja igračka)	Nije poznato	Slavonija, Hrvatska	1960.	Nema	Iz Zbirke Vanje Radauša	Dobro očuvana

		odjela								
45.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 1231	Ptičica – svirala (dječja igračka)	Nije poznato	Slavonija, Hrvatska	1960.	Nema	Iz Zbirke Vanje Radauša	Dobro očuvana
46.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 894	Koršov – svirala (dječja igračka)	Nikola Pešić	Vinkovci, Hrvatska	1987.	Nema	Nikola Pešić	Dobro očuvan
47.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 895	Koršov – svirala (dječja igračka)	Nikola Pešić	Vinkovci, Hrvatska	1987.	Nema	Nikola Pešić	Dobro očuvan
48.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 896	Koršov – svirala (dječja igračka)	Nikola Pešić	Vinkovci, Hrvatska	1987.	Nema	Nikola Pešić	Dobro očuvan
49.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 4028	Klepetalo (dječka igračka)	Ivan Vinkov	Vinkovci, Hrvatska	2000.	Nema	Ivan Vinkov	U dobrom stanju
50.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 4029	Klepetalo (dječka igračka)	Ivan Vinkov	Vinkovci, Hrvatska	2000.	Nema	Ivan Vinkov	U dobrom stanju
51.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog	E 4065	Klepetalo (dječja igračka)	Ivan Vinkov	Vinkovci, Hrvatska	2000.	Nema	Ivan Vinkov	U dobrom stanju

		odjela								
52.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 1237	Klepetalo (dječja igračka)	Učenici Osnovne škole Ilača	Ilača (Tovarnik), Hrvatska	2002.	Nema	Osnovna škola Ilača	U dobrom stanju
53.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 1238	Klepetalo (dječja igračka)	Učenici Osnovne škole Ilača	Ilača (Tovarnik), Hrvatska	2002.	Nema	Osnovna škola Ilača	U dobrom stanju
54.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 1239	Klepetalo (dječja igračka)	Učenici Osnovne škole Ilača	Ilača (Tovarnik), Hrvatska	2002.	Nema	Osnovna škola Ilača	U dobrom stanju
55.	GMVk – Stalni postav Etnološkog odjela	Zbirka predmeta za igru i zabavu Etnološkog odjela	E 1240/1-2	Egede (dječja igračka)	Ivan Vinkov	Vinkovci, Hrvatska	2005.	Nema	Ivan Vinkov	U dobrom stanju

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja grada Iloka (MGI)

1.	MGI – Čuvaonica	Tehnička zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGI-8288	Poprečna flauta	Nije poznato	Češka (?)	Početak 20. stoljeća	Nema	Mato Batorović	Relativno dobro očuvana
2.	MGI – Čuvaonica	Zbirka narodne umjetnosti Etnografskog odjela	MGI-3442	Citra	Julius Raab	Beč, Austrija	Oko 1900.	Tisch-Klavier / zum Selbsterlernen / gesetzl. geschützt / Jul.	Eduard Ađić	Teško oštećena

								Raab / Wien, XVI. Wattgasse 18		
3.	MGI – Čuvaonica	Zbirka narodne umjetnosti Etnografskog odjela	MGI-3460	Gitara	Nije poznato	Kraljevina Jugoslavija	Oko 1930.	Nema	Mirko i Ladislava Momirović; obitelj Ćavar	Oštećena
4.	MGI – Stalni postav *Etnografija*	Zbirka narodne umjetnosti Etnografskog odjela	MGI-3441	Cimbal	Vencel József Schunda	Budimpešta, Mađarska	Početak 20. stoljeća	Schunda V. J. Budapest	Jan Đurica	Oštećen
5.	MGI – Čuvaonica	Zbirka narodne umjetnosti Etnografskog odjela	MGI-3458	Dvojnice	Nije poznato	Ilok, Hrvatska	1939.	1939.	Miroslav Tot	Malo oštećene
6.	MGI – Čuvaonica	Zbirka narodne umjetnosti Etnografskog odjela	MGI-3443	Vela sopela	Nije poznato	Istra, Hrvatska	1982.	KUD M. Laginja IR 1982	Kulturno-umjetničko društvo Matko Laginja	Dobro očuvana

III. DIO: GLAZBENI INSTRUMENTI IZ FUNDUSA MUZEJA U DALMACIJI

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja grada Zadra (MGZ) Narodnog muzeja Zadar (NMZ)[17]

1.	MGZ – Depo Požarište	Zbirka namještaja	MGZ-334	Stolni klavir	Luigi Hoffer	Venecija, Italija	Oko 1800.	Luigi Hoffer / Venezia / Fabbricatore di pianoforti	Grofovska obitelj Lantana	Teško oštećen i necjelovit
2.	MGZ – Depo Požarište i depo Muzeja grada Zadra	Zbirka namještaja	MGZ-2360	Klavir	Leopold Schnabel	Beč, Austrija	Oko 1860.	L. Schnabel / Bürger in Wien	Nije poznato	Necjelovit (bez mehanike); korpus je relativno dobro očuvan
3.	MGZ – Kneževa palača	Zbirka namještaja	MGZ-bb	Klavir	Joseph Proksch	Liberec, Češka	1893. ili neposredno nakon toga	A. Proksch / Wien Reichenberg	Denis Čupin	Korpus je restauriran 2017.; mehanika je u dobrom stanju
4.	MGZ – Depo Muzeja grada Zadra	Zbirka razno	MGZ-2115	Citra	Meinel & Herold	Klingenthal, Njemačka	Oko 1910.	Valsonora Zither / ges. gesch.	Dječak s otoka Biševa	Oštećena
5.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-46	Ćurlika (jednocijevna svirala)	Nije poznato	Bukovica, Hrvatska	Kraj 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
6.	MGZ – Privremeni stalni postav	Zbirka glazbenih instrumenata	MGZ-1999	Ćurlika (jednocijevna svirala)	Todor Komazec	Žegar (Obrovac), Hrvatska	1967.	Nema	Todor Komazec	Dobro očuvana

[17] Muzej grada Zagreba i Muzej grada Zadra imaju isti akronim (MGZ). Inventarne oznake se, međutim, mogu lako razlikovati jer je kod Muzeja grada Zadra nakon akronima crtica (MGZ-), a kod Muzeja grada Zagreba je nema.

		Etnološkog odjela								
7.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-45	Dvojnice	Nije poznato	Bukovica, Hrvatska	Kraj 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane
8.	MGZ – Privremeni stalni postav	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-47	Dvojnice	Nije poznato	Bukovica, Hrvatska	Kraj 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane
9.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-247	Dvojnice	Dobre Veselinović Pavlov	Bilišane (Obrovac), Hrvastka	1948.	Nema	Dobre Veselinović Pavlov	Dobro očuvane
10.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-1998/3	Dvojnice	Todor Komazec	Žegar (Obrovac), Hrvatska	1967.	Nema	Todor Komazec	Dobro očuvane
11.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-44	Diple bez mijeha	Nije poznato	Bukovica, Hrvatska	Kraj 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane
12.	MGZ – Privremeni stalni postav	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-1688	Diple bez mijeha	Nije poznato	Pridraga (Novigrad), Hrvatska	Kraj 19. stoljeća	Nema	Ljube Čulina	Dobro očuvane
13.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata	MGZ-1997/6	Diple bez mijeha	Todor Komazec	Žegar (Obrovac), Hrvatska	1967.	Nema	Todor Komazec	Dobro očuvane

		Etnološkog odjela								
14.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-248	Diple s mijehom (mješnice)	Dobre Veselinović Pavlov	Bilišane (Obrovac), Hrvatska	1948.	Nema	Dobre Veselinović Pavlov	Dobro očuvane
15.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-1940	Diple s mijehom (mješnice)	Todor Komazec	Žegar (Obrovac), Hrvatska	1967.	Nema	Todor Komazec	Dobro očuvane
16.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-955	Gusle	Nije poznato	Tinj (Benkovac), Hrvatska	Oko 1890.	D / MB	Mate Jurjević	Necjelovite i oštećene
17.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-933	Gusle	Darko Sorić	Bukovica, Hrvatska	Kraj 19. stoljeća	Nema	Darko Sorić; Mirko Mirković	Necjelovite i oštećene
18.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-287/A-B	Gusle s gudalom	Nije poznato	Žegar (Obrovac), Hrvaska	Kraj 19. stoljeća	Nema	Srećko Olujić	Oštećene
19.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-704/A-B	Gusle s gudalom	Todor Vuletić	Bukovica, Hrvatska	Kraj 19. stoljeća	Gusle nam pjevaju junake; Vuletić Todor	Todor Vuletić; Frane Perojević	Dobro očuvane
20.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata	MGZ-946	Gusle	Nije poznato	Popovići (Benkovac), Hrvatska	Oko 1930.	Nema	Milan Jokić Ćirin	Necjelovite i oštećene

		Etnološkog odjela								
21.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-2866/A-B	Gusle s gudalom	Todor Komazec	Žegar (Obrovac), Hrvatska	1982.	Nema	Todor Komazec	Dobro očuvane
22.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-bb	Gusle s gudalom	Mate Šunić Delijaš	Rodaljice (Benkovac), Hrvatska	1980-ih	izradio Mate Šunić Delijaš	Mate Šunić Delijaš; maršal Josip Broz Tito; Tuđe nećemo svoga ne damo	Dobro očuvane
23.	MGZ – Privremeni stalni postav	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-2980	Gusle s gudalom	Ante Kardum	Nunić (Bukovica), Hrvatska	1980-ih	Nema	Ante Kardum	Dobro očuvane
24.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-1433	Lirica	Nije poznato	Silba, Hrvatska	Kraj 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
25.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-1007	Čegrtaljka (čvrčaljka)	Nije poznato	Novigrad, Hrvatska	Oko 1900.	OSVR	Grga Anzulović Šantin	Dobro očuvana
26.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-1008	Čegrtaljka (čvrčaljka)	Nije poznato	Novigrad, Hrvatska	Oko 1900.	Nema	Ante Anzulović	Dobro očuvana
27.	MGZ – Depo Etnološkog	Zbirka glazbenih	MGZ-999	Čegrtaljka (čvrčaljka)	Šimun Anzulović	Novigrad, Hrvatska	Oko 1909.	Nema	Šimun Anzulović;	Oštećena

	odjela	instrumenata Etnološkog odjela							Željko Anzulović	
28.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-1680	Čegrtaljka (čvrčaljka)	Nije poznato	Pridraga (Novigrad), Hrvatska	Između Prvog i Drugog svjetskog rata	Nema	Anica Čulina	Oštećena
29.	MGZ – Depo Etnološkog odjela	Zbirka glazbenih instrumenata Etnološkog odjela	MGZ-2345	Karnevalski rog	Nije poznato	Olib, Hrvatska	Nakon Prvog svjetskog rata	Nema	Martin Košćica	Dobro očuvan

Glazbeni instrumenti iz fundusa Zavičajnog muzeja Biograd na Moru (ZMB)

1.	ZMB – Čuvaonica	Zbirka glazbala i glazbenih zapisa Kulturno-povijesnog odjela	ZMB-ZGL-1162	Mandolina	Muzička naklada	Zagreb, Hrvatska	1970-ih	Muzička naklada / Zagreb	Rada Vrančić	Oštećena i necjelovita
2.	ZMB – Čuvaonica	Zbirka glazbala i glazbenih zapisa Kulturno-povijesnog odjela	ZMB-ZGL-1289	Truba s ventilima in B	Fratelli A. M. Bottali	Milano, Italija	Oko 1910.	Primaria Premiata Fabbrica / F.lli A. M. Bottali / Milano (Italia) / Marca Ferdo. Roth	Vjerojatno Talijanski vojni orkestar; Gradska glazba Biograd na Moru	Oštećena i necjelovita
3.	ZMB – Čuvaonica	Zbirka glazbala i glazbenih zapisa	ZMB-ZGL-1288	Truba s ventilima in B	Nije poznato	Češka	1930-ih	Nema [Made in Czechoslovakia]	Gradska glazba Biograd na Moru	Relativno dobro očuvana

		Kulturno-povijesnog odjela								
4.	ZMB – Čuvaonica	Zbirka glazbala i glazbenih zapisa Kulturno-povijesnog odjela	ZMB-ZGL-1290	Truba s ventilima in B	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Vjerojatno Talijanski vojni orkestar; Gradska glazba Biograd na Moru	Relativno dobro očuvana
5.	ZMB – Čuvaonica	Zbirka glazbala i glazbenih zapisa Kulturno-povijesnog odjela	ZMB-ZGL-1291	Truba s ventilima in B	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Vjerojatno Talijanski vojni orkestar; Gradska glazba Biograd na Moru	Relativno dobro očuvana
6.	ZMB – Čuvaonica	Zbirka glazbala i glazbenih zapisa Kulturno-povijesnog odjela	ZMB-ZGL-1293	Truba s ventilima in B	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Gradska glazba Biograd na Moru	Relativno dobro očuvana
7.	ZMB – Čuvaonica	Zbirka glazbala i glazbenih zapisa Kulturno-povijesnog odjela	ZMB-ZGL-1294	Truba s ventilima in B	Tvornica Franje Schneidera	Zagreb, Hrvatska	1939.	Kr. dvorski dobavljač / Franjo Schneider / proizvod glazbala / Zagreb	Gradska glazba Biograd na Moru	Oštećena i necjelovita
8.	ZMB – Čuvaonica	Zbirka glazbala i glazbenih zapisa	ZMB-ZGL-1292	Krilnica in B	Josef Lídl	Brno, Češka	1930-ih	Lídl / Brno	Gradska glazba Biograd na Moru	Relativno dobro očuvana

		Kulturno-povijesnog odjela								
9.	ZMB – Čuvaonica	Zbirka glazbala i glazbenih zapisa Kulturno-povijesnog odjela	ZMB-ZGL-1287	Tenor	Jaroslav Červený – Stanislav Červený	Kraljičin Gradac, Češka	Početak 20. stoljeća	V. F. Červený & S. / Hradec Králové	Gradska glazba Biograd na Moru	Oštećen
10.	ZMB – Čuvaonica	Zbirka glazbala i glazbenih zapisa Kulturno-povijesnog odjela	ZMB-ZGL-1161	Gusle	Nije poznato	Ugrinić, otok Pašman, Hrvatska	Početak 20. stoljeća	Nema	Rada Vrančić	Oštećene i necjelovite

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja grada Šibenika (MGŠ)

1.	MGŠ – Depo Mandalina	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 716	Stolni klavir	Nije poznato	Beč, Austrija	Oko 1840.	Nema; na glasnjači: I. R. Dogana di S. Giorgio / Marca de Colli	Obitelj Stojan; Osnovna škola kralja Petra Krešimira IV.	Djelomično restauriran 1966.; oštećen
2.	MGŠ – Depo Mandalina	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 741	Povijesni klavir	Giovanni Heichele	Trst, Italija	Oko 1820.	Giovanni Heichele / à Trieste	Milan Segarić	Oštećen do neprepoznat-ljivosti i necjelovit
3.	MGŠ – Depo Mandalina	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog	KPO 720	Povijesni klavir	Wilhelm Löschen (Leschen)	Beč, Austrija	Oko 1820.	Nema; na glasnjači: Wilhelm Löschen / bei	Obitelj Gjadrov	Djelomično restauriran 1967.; oštećen

		odjela						der Carolus Kirche / in Wien		
4.	MGŠ – Depo Mandalina	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 740	Povijesni klavir	Nije poznato	Beč, Austrija	Između 1820. i 1825.	Nema	Krste Jaram	Oštećen
5.	MGŠ – Depo Mandalina	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 4054	Povijesni klavir	Franz Bayer	Beč, Austrija	Oko 1835.	Franz Bayer / in Wien	Ljubica Frua	Oštećen i necjelovit
6.	MGŠ – Depo Mandalina	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 742	Povijesni klavir	Mathias Müller stariji	Beč, Austrija	Oko 1840.	Matteo Müller / I. R. Pr. Fabbricatore / di Vienna	Josip Ljubković	Oštećen
7.	MGŠ – Depo Mandalina	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 3546	Klavir	Franz Hartl	Beč, Austrija	Oko 1860.	Franz Hartl / in Wien	Gizela (Gigela) Montanari; Ana Sruk; Branko Sruk	Oštećen
8.	MGŠ – Depo Mandalina	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 4130	Klavir	Ernest Hlanatsch	Beč, Austrija	Između 1870. i 1886.	E. Hlanatsch in Wien	Učitelj Vukov; Simo Zlatan	Oštećen
9.	MGŠ – Depo Mandalina	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 4164	Klavir	Edmund Luner	Beč, Austrija	1900.	Piano-Forte-Fabrik / Prämiirt / E. Luner in Wien	Liberat Ladavac; Liberata Ladavac (udana Brkić); Marija Mirković;	Dobro očuvan

									Meira Brkić (udana Marcelić); Ivan Marcelić	
10.	MGŠ – Atrij stalnog postava	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 4044	Klavir	Petrof	Kraljičin Gradac, Češka	1984.	Petrof	Donirao Grad Šibenik	Izvrsno očuvan, redovito ugađan i u upotrebi
11.	MGŠ – Depo Mandalina	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 4131	Pijanino	Benedict Filippi	Beč, Austrija	Oko 1860.	B. Filippi / in Wien	Nije poznato	Oštećen i necjelovit
12.	MGŠ – Depo Mandalina	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 2662	Pijanino	Carl Strauss	Berlin, Njemačka	Oko 1900.	Strauss / Berlin	Hrvoje Perica	Oštećen
13.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 1678	Violina	Nije poznato	Nije poznato	Druga polovica 19. stoljeća	Nema	Simo Matavulj; Jerko i Milka Bučić (rođ. Matavulj)	Oštećena i necjelovita
14.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 3374	Violina	Meinel & Herold	Klingenthal, Njemačka	Oko 1920.	Meinel & Herold / Musik-instrumente / Klingenthal in Sa	Budimir Šunde	Necjelovita, ali je korpus dobro očuvan
15.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 1261	Gitarska lutnja	Nije poznato	Nije poznato	Kraj 19. stoljeća	Nema	Čeh nepoznatog imena; Lino Slovinić; Frane Samardžić	Oštećena

									Fromin	
16.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO bb [1]	Mandolina	Nije poznato	Njemačka	Početak 20. stoljeća	Specially made in Germany for…	Đurica Jokić	Dobro očuvana
17.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO bb [2]	Mandolina	Quartarone	Catania, Italija	Oko 1920.	Fabbrica di strumenti musicali a corda / Quartarone Catania / esportazione	Nije poznato	Dobro očuvana
18.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO bb [1]	Tambura bugarija	AV (?)	Hrvatska	Oko1900.	[XIII]	Obitelj Marenci	Oštećena
19.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO bb [2]	Tambura bugarija	AV (?)	Hrvatska	Oko 1900.	[XXXVII]	Obitelj Marenci	Teško oštećena
20.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO bb [3]	Tambura bugarija	Nije poznato	Hrvatska	Oko 1900.	Nema	Obitelj Marenci	Teško oštećena i necjelovita
21.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO bb	Čelo-berde	Nije poznato	Hrvatska	Oko 1900.	Nema	Nije poznato	Teško oštećene
22.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-	KPO bb [1]	Berde	Nije poznato	Hrvatska	Oko 1900.	Nema	Nije poznato	Teško oštećene

		povijesnog odjela								
23.	MGŠ –Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO bb [2]	Berde	Nije poznato	Hrvatska	Nakon 1900.	Nema	Nije poznato	Teško oštećene
24.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO bb [3]	Berde	Ladislav Tkalčić	Zagreb, Hrvatska	Oko 1920.	17. berde / L. Tkalčić / u Zagrebu	Nije poznato	Teško oštećene i necjelovite
25.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 2159	Citra	Nije poznato	Austrija	Kraj 19. stoljeća	Nema	Milan Borković	Dobro očuvana
26.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 2162	Citra	Nije poznato	Austrija	Kraj 19. stoljeća	Nema	Milan Borković	Dobro očuvana
27.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 3153	Citra	Nije poznato	Austrija	Kraj 19. stoljeća	[Frühling / Pfingsten]	Srećko Vukšić	Dobro očuvana
28.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 2125	Citra	Alwin Eichler	Berlin, Njemačka	Oko 1900.	AEOL American Harp-Zither D. R. Patent No. 101, 661 / A. Eichler / New York, 33 First St. / Berlin, Prinzenstr. 85 /	Mara Tosovac (rođ. Fabris)	Relativno dobro očuvana

								Patented in almost every civilized country		
29.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 4037	Citra	Julius Raab	Beč, Austrija	Oko 1900.	Tisch-Klavier / zum Selbsterlernen / gesetzl. geschützt / Jul. Raab / Wien, XVI. Wattgasse 18	Vlatko Terzanović; Jakov Terzanović	Izvrsno očuvana
30.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO bb	Citra	Meinel & Herold	Klingenthal, Njemačka	Oko 1910.	Concert Mandolin-Zither; Meinel & Herold's Guitarrezither	Nije poznato	Dobro očuvana
31.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 2156	Klarinet in B	Ferdinando Roth	Milano, Italija	Druga polovica 19. stoljeća	F. Roth / Milano	Milan Borković	Oštećen
32.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 2717	Fagot	Adolf Stowasser stariji	Graz, Austrija	Druga polovica 19. stoljeća (između 1874. i 1893.)	A. Stowasser / Graz	Filharmonično -dramatsko društvo; Glazbena škola u Šibeniku	Dobro očuvan
33.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 2157	Okarina	Heinrich Fiehn (?)	Beč, Austrija	Kraj 19. ili početak 20. stoljeća	Original Ocarina / Made in Austria	Milan Borković	Dobro očuvana
34.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-	KPO 2158	Okarina	Nije poznato	Beč, Austrija (?)	Početak 20. stoljeća	Nečitka	Milan Borković	Oštećena

		povijesnog odjela								
35.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 2712	Okarina [nepronađena]	Nije bilo moguće ustanoviti	Nije bilo moguće ustanoviti	Nije bilo moguće ustanoviti	Nije bilo moguće ustanoviti	Nije poznato	Nije bilo moguće ustanoviti
36.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 196	Truba [nepronađena]	Nije bilo moguće ustanoviti	Nije bilo moguće ustanoviti	Nije bilo moguće ustanoviti	Nije bilo moguće ustanoviti	B. Čičmirko	Nije bilo moguće ustanoviti
37.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 3294	Spomen-truba	Nije poznato	Austrija	1917.	Općine Zadar i Šibenik domobranskoj Pukovniji 23 za bezprimjerenu hrabrost / na bojnim mezevina i za nepokolebivu vjernost / Caru i Domovini udivljene i ponosne poklanjaju 1917.	23. domobranska pješačka pukovnija; Milica Smolčić (rođ. Machiedo)	Dobro očuvana
38.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 3663	Trieština (mala dijatonska harmonika)	Nije poznato	Rijeka, Hrvatska	Oko 1920. ili neposredno prije toga	Nema	Sonja Belamarić	Dobro očuvana
39.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog	KPO 2543	Harmonika	Kahnt & Uhlmann	Siegburg, Njemačka	Oko 1940.	Cantulia	Pavao Mores	Vrlo dobro očuvana

		odjela								
40.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 3869	Harmonika	Pigini	Castelfidar-do, Italija	Oko 1940.	Pigini Marino / Castelfidardo	Nikica Aras	Dobro očuvana
41.	MGŠ – Depo Oružarna	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO 2904	Set bubnjeva	Nije poznato	Nije poznato	Oko 1930.	Nema	Pavao Mores	Dobro očuvan
42.	MGŠ – Depo Etnografskog odjela	Glazbena zbirka Etnografskog odjela	EO 2	Gusle	Marko Jukić	Zelovo, Hrvatska	1947.	Nema	Marko Jukić	Dobro očuvane
43.	MGŠ – Depo Etnografskog odjela	Glazbena zbirka Etnografskog odjela	EO 4	Gusle	Nije poznato	Hrvatska	1947.	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane
44.	MGŠ – Depo Etnografskog odjela	Glazbena zbirka Etnografskog odjela	EO 6	Gusle	Petar Radović	Orag, Crna Gora	1947.	Petar Radović / Orag	Kurajica Nikšić	Dobro očuvane
45.	MGŠ – Depo Etnografskog odjela	Glazbena zbirka Etnografskog odjela	EO 9	Gusle	Nije poznato	Hrvatska	1947.	Nema	Nije poznato	Oštećene
46.	MGŠ – Depo Etnografskog odjela	Glazbena zbirka Etnografskog odjela	EO 14	Gusle	Nije poznato	Hrvatska	1948.	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane
47.	MGŠ – Depo Etnografskog odjela	Glazbena zbirka Etnografskog odjela	EO 11	Gusle	Nije poznato	Hrvatska	1949.	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane

48.	MGŠ – Depo Etnografskog odjela	Glazbena zbirka Etnografskog odjela	EO 286	Gusle	Nije poznato	Hrvatska	1971.	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane
49.	MGŠ – Depo Etnografskog odjela	Glazbena zbirka Etnografskog odjela	EO 351	Gusle	Nije poznato	Plavno, Hrvatska	1985.	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane
50.	MGŠ – Depo Etnografskog odjela	Glazbena zbirka Etnografskog odjela	EO 18	Svirale	Nije poznato	Hrvatska	1948.	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane
51.	MGŠ – Depo Etnografskog odjela	Glazbena zbirka Etnografskog odjela	EO 13	Diple bez mijeha	Nije poznato	Hrvatska	1948.	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane
52.	MGŠ – Depo Etnografskog odjela	Glazbena zbirka Etnografskog odjela	EO 125	Diple s mijehom (mješnice)	Nije poznato	Danilo, Hrvatska	1952.	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane
53.	MGŠ – Depo Etnografskog odjela	Glazbena zbirka Etnografskog odjela	EO 352	Mih	Nije poznato	Danilo, Hrvatska	1985.	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane

Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Drniš (GMD)

1.	GMD – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMD 510-841	Pijanino	Rosbacher	Nije poznato (Njemačka ili Austrija?)	Oko 1900.	Rosbacher	Krsto Odak; Franjevačko sjemenište u Sinju; Ivan Glibotić; Franjevački samostan u	Oštećen

									Imotskom; Osnovna glazbena škola Krsto Odak	
2.	GMD – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMD 510-842	Pijanino	Samick	Bogor (otok Java), Indonezija	2006.	Samick	Donirao Hrvatski kulturni klub	Izvrsno očuvan, ugađan i u upotrebi
3.	GMD – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMD 510-843	Tenor rombon s ventilima	Bohland & Fuchs	Kraslice, Češka	Početak 20. stoljeća (do 1915.)	Bohland & Fuchs / Musik-Instr. Fabrik / Graslitz, Böhmen	Limena glazba iz Siverića; Milan Mrđen; Dražen Mrđen	Oštećen
4.	GMD – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMD 510-844	Tuba s ventilima in F	Nije poznato	Nije poznato	1920-ih	Nema	Limena glazba iz Siverića; Milan Mrđen; Dražen Mrđen	Oštećena

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja grada Trogira (MGT)

1.	MGT – Stalni postav	Zbirka novovjekov-ne kulturne povijesti	MGT-146	Klarinet in C	Pietro Antonio Piana	Milano, Italija	Oko 1840.	P. Piana / a Milano / C	Mihovil (Miće) Slade-Šilović; Mirko Slade-Šilović	Oštećen
2.	MGT – Čuvaonica	Zbirka novovjekov-ne kulturne povijesti	MGT-360	Signalna truba	Nije poznato	Nije poznato	Druga polovica 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Oštećena i necjelovita
3.	MGT – Čuvaonica	Zbirka suvremene povijesti	MGT-361	Signalna truba	Tvornica Franje Schneidera	Zagreb, Hrvatska	Kraj 1920-ih ili 1930-e	Schneider / Zagreb	Dobrovoljno vatrogasno društvo Trogir	Dobro očuvana
4.	MGT – Stalni postav	Zbirka suvremene	MGT-323	Tuba (s ventilima in F)	Adolf Stowasser mlađi	Graz, Austrija	1920-ih	Adolf Stowasser / K. K. a. priv.	Narodna glazba iz	Oštećena i nejelovita

		povijesti						Instr. Fabrik Graz // Ludwig Horn / Musik-Instrumenten-Erzeuger Apatin	Trogira	

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja grada Kaštela (KAŠ)

1.	KAŠ – Stalni postav (tzv. kaštelanski tinel) na drugom katu kaštela Vitturi u Kaštel Lukšiću	Zbirka umjetnina i obrta Kulturno-povijesnog odjela	763:KAŠ-K246	Klavir	Eduard Mauder	Beč, Austrija	Oko 1860.	Eduard Mauder in Wien	Obitelj Cippico iz Kaštel Štafilića; Vinko i Sven Cippico	Drveni dijelovi su restaurirani 2005.; mehanika je oštećena
2.	KAŠ – Depo Kulturno-povijesnog odjela u Kaštel Novome	Zbirka umjetnina i obrta Kulturno-povijesnog odjela	763:KAŠ-2966	Pijanino	Boisselot Fils & C.ie	Marseille, Francuska	Između 1893. i 1897.	Boisselot Fils & C.ie	Obitelj Perić; Manuela Grubić; Hrvatsko glazbeno društvo „Zrinski“ iz Kaštel Starog	Oštećen
3.	KAŠ – KAŠ – Depo Kulturno-povijesnog odjela u kaštelu Vitturi u Kaštel Lukšiću	Zbirka umjetnina i obrta Kulturno-povijesnog odjela	763:KAŠ-KP-1/2009	Poprečna flauta	Nije poznato	Češka	Oko 1910.	Nema	Henrik Šoulavy; Hrvatsko glazbeno društvo „Biranj“ iz Kaštel Lukšića	Dobro očuvana

4.	KAŠ – Nadbiskup-ska palača u Kaštel Sućurcu	Zavičajna zbirka Kaštel Sućurca Kulturno-povijesnog odjela	763:KAŠ-5814	Harmonij	Ivan Kacin	Ljubljana, Slovenija	1913.	Iv. Kacin	Hrvatska katolička mladež; Osnovna škola kneza Mislava iz Kaštel Sućurca; Udruga za očuvanje kulturnog naslijeđa „Podvorje“ iz Kaštel Sućurca	Oštećen
5.	KAŠ – Nadbiskup-ska palača u Kaštel Sućurcu	Zavičajna zbirka Kaštel Sućurca Kulturno-povijesnog odjela	763:KAŠ 6380	Pijanino	Kawai	Hamamtsu (prefektura Shizuoka, otok Honshū), Japan	1970.	Kawai	Udruga za očuvanje kulturnog naslijeđa „Podvorje“ iz Kaštel Sućurca	Izvrsno očuvan, ugađan i u upotrebi
6.	KAŠ – Nadbiskup-ska palača u Kaštel Sućurcu	Zavičajna zbirka Kaštel Sućurca Kulturno-povijesnog odjela	763:KAŠ-5583	Krilnica in B	Vaclav Schramm	Celje, Slovenija	1930-ih	Vaclav Schramm / tovarna glasbil / Celje	Glazba društva „Vitez sv. Jurja“ iz Kaštel Sućurca; Udruga za očuvanje kulturnog naslijeđa „Podvorje“ iz Kaštel Sućurca	Oštećen
7.	KAŠ – Nadbiskup-ska palača u Kaštel Sućurcu	Zavičajna zbirka Kaštel Sućurca Kulturno-povijesnog	763:KAŠ-5763	Gusle	Nije poznato	Nije poznato	Nije poznato	Nema	Obitelj Kučić ili Miro Sokol; Udruga za očuvanje kulturnog	Oštećene i necjelovite

		odjela							naslijeđa „Podvorje“ iz Kaštel Sućurca	
8.	KAŠ – Nadbiskup-ska palača u Kaštel Sućurcu	Zavičajna zbirka Kaštel Sućurca Kulturno-povijesnog odjela	763:KAŠ-5581	Gusle-lijerica	Nije poznato	Nije poznato	Nije poznato	Nema	Obitelj Kučić ili Miro Sokol; Udruga za očuvanje kulturnog naslijeđa „Podvorje“ iz Kaštel Sućurca	Oštećene i necjelovite

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja grada Splita (MGS)

1.	MGS – Potkrovlje	Zbirka namještaja	MGS-5084	Stolni klavir	Thomas Tomkison	London, Engleska, Velika Britanija	1809. ili 1810.	Thomas Tomkison / Piano Forte Manufacturer / to His Royal Highness the Prince of Wales / Dean Street / Soho	Nije poznato	Oštećen
2.	MGS – Dvorana za povremene izložbe	Zbirka namještaja	MGS-28252	Klavir	Friedrich Konrad Ehrbar	Beč, Austrija	1874.	Friedr. Ehrbar / k. k. Hof & Kammer-Clavier-Fabrikant / in Wien	Petar Kamber; Antonietta Rismondo (rođ. Kamber); Aleksandra Rismono	Vrlo dobro očuvan
3.	MGS – Stalni postav *Renesansa i humanizam*	Zbirka namještaja	MGS-4495	Pijanino	L. Magrini & Figlio	Trst, Italija	1908.	L. Magrini & Figlio	Nije poznato	Relativno dobro očuvan
4.	MGS –	Zbirka	MGS-4907	Fonola	Ludwig Hupfeld	Leipzig,	Početak 20.	Phonola	Nije poznato	Oštećena

	Čuvaonica na prvom katu	namještaja				Njemačka	stoljeća			
5.	MGS – Čuvaonica na drugom katu	Zbirka namještaja	MGS-4299	Violina	Tvornica u Schönbachu (Lubyju); kupljena u radionici Alfonsa Frantiseka Vávre u Pragu	Schönbach (Luby), Češka	Između 1928. i 1938.	Alfons F. Vávra / Houslař / Praha II. / Jindřišská 973	Stojko (Ostoja) Mikačić; Alena Mikačić	Vrlo dobro očuvana
6.	MGS – Čuvaonica na drugom katu	Zbirka namještaja	MGS-4040	Citra	Joseph H. Gschwenter	Innsbruck, Austrija	Između 1873. i 1894.	Jos. Gschwenter / Instrumenten-macher / Innsbruck	Nije poznato	Relativno dobro očuvana
7.	MGS – Stalni postav *Devetnaesto stoljeće*	Zbirka namještaja	MGS-6592	Spomen-truba	Nije poznato	Austrija	1917.	U boj, u boj / Sokolovi ponosa i zahvalna domaja / Dubrovnik i Kotor / 1917	37. domobranska pješačka pukovnija Gruž (?)	Dobro očuvana
8.	MGS – Čuvaonica na prvom katu	Zbirka namještaja	MGS-982	Bandoneon	Nije poznato	Saska, Njemačka	Između 1900. i 1920.	Bandonion	Nije poznato	Dobro očuvan
9.	MGS – Čuvaonica na drugom katu	Zbirka namještaja	MGS-7219	Gusle s gudalom	Nije poznato	Dalmatinska zagora	Početak 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Oštećene i necjelovite

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja otoka Brača u Škripu (ŠKR)

1.	ŠKR – Stalni postav	Kulturno-povijesna	510:ŠKR 332	Stolni klavir	Michael Mariacher	Venecija, Italija	Oko 1820.	Michael Mariacher / in	Giuseppina Definis (rođ.	Restauriran 1991.;

	Kulturno-povijesne zbirke	zbirka						Venedig	Larco); Josip Definis; Dušan Definis	ponovno restauriran 2017.
2.	ŠKR – Spremište	Kulturno-povijesna zbirka	510:ŠKR 617	Tambura brač I	Nije poznato	Hrvatska	Kraj 19. ili početak 20. stoljeća	Nema	Milena Galović (?)	Oštećen i necjelovit
3.	ŠKR – Velika dvorana stalnog postava na katu	Kulturno-povijesna zbirka	510:ŠKR 616	Citra	Meinel & Herold	Klingenthal, Njemačka	Oko 1910.	Valsonora Zither / ges. gesch.	Joško Belamarić	Oštećena
4.	ŠKR – Spremište	Kulturno-povijesna zbirka	510:ŠKR 513	Tuba s ventilima in F	Václav František Červený & Jaroslav Červený – Stanislav Červený	Kraljičin Gradac, Češka	Kraj 19. stoljeća (nakon 1893.)	V. F. Červený & Fils	Supetarska glazba	Oštećena
5.	ŠKR – Spremište	Kulturno-povijesna zbirka	510:ŠKR 514	Helikon	Václav František Červený & Jaroslav Červený – Stanislav Červený	Kraljičin Gradac, Češka	Kraj 19. stoljeća (nakon 1893.)	V. F. Červený & Fils	Supetarska glazba	Oštećen
6.	ŠKR – Spremište	Kulturno-povijesna zbirka	510:ŠKR 512	Tenor	Tito Belati	Perugia, Italija	Između 1908. i 1930.	Tito Belati / In Musica est Vita / Perugia	Supetarska glazba	Oštećen
7.	ŠKR – Spremište	Kulturno-povijesna zbirka	510:ŠKR 515	Krilnica in B	Egid Glassl	Chomutov, Češka	Oko 1930.	Egid. Glassl / Erste Musik-Instr. Fabrikation / Komotau Č. S. R.	Lovre Lazaneo	Oštećena

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja Staroga Grada na Hvaru (STG)

1.	STG – Salon Gelineo Bervaldi	Zbirka građanskog života	STG-271	Pijanino	Jean Léonard Allinger	Strasbourg, Francuska	Oko 1860.	Allinger / à Strasbourg	Radovan Lorković	Vrlo dobro očuvan
2.	STG – Hodnik na prvom katu	Zbirka građanskog života	STG-269	Pijanino	L. Magrini & Figlio	Trst, Italija	1915.	L. Magrini & Figlio	Jerka Dumanić	Vrlo dobro očuvan
3.	STG – Kapetanska soba	Pomorska zbirka	STG-bb	Citra	Meinel & Herold	Klingenthal, Njemačka	Oko 1910.	Valsonora Zither / ges. gesch.	Nije poznato	Vrlo dobro očuvana

Glazbeni instrument iz fundusa Gradskog muzeja Korčula [GMKo][18]

1.	GMKo – Salon na drugom katu palače Ismaeli-Gabirelis [privremeno u izložbenoj dvorani palače Arneri]	Zbirka muzikalija	inv. br. 140	Povijesni klavir	Nannette Streicher	Beč, Austrija	1819.	Nannette Streicher née Stein / a Vienna	Angelo Boschi; Ivan Boschi; Stjepan Boschi; Ivo Boschi; Livija Boschi Valentine	Restauriran 2019.

Glazbeni instrumenti iz fundusa Kulturno-povijesnog muzeja Dubrovačkih muzeja (DUM KPM)

1.	Knežev dvor – Glazbena dvorana	Zbirka varia	DUM KPM VR-57	Fortepijano	Anton Walter	Beč, Austrija	Oko 1790.	Anton Walter / in Wien	Predstavnik dubrovačkoga plemićkoga	Restauriran 2006. i u upotrebi

[18] Službene kratice muzeja nema.

									roda Pucić (Nikola Lucijan Pucić-Sorkočević?); Jelena Pucić-Sorkočević (?); Gospođa Pajić; Slave Pajić (udana Vuinović); Josip Vuinović	
2.	Knežev dvor – Sjevero-zapadna kula	Zbirka varia	DUM KPM VR-58	Stolni klavir	Mathias Müller stariji	Beč, Austrija	Oko 1825.	Müller / in Wien	Obitelj Ohmučević Bizzaro; Stijepo (Stefi) Bizzaro	Relativno dobro očuvan
3.	Knežev dvor – Raguzina	Zbirka varia	DUM KPM VR-82	Klavir	Alois Kern	Beč, Austrija	1867. ili neposredno nakon toga	Concert Flügel / von / Alois Kern / in Wien	Dora Trojanović; Mirjana Živković	Korpus je restauriran 2015.
4.	Knežev dvor – Depo	Zbirka varia	DUM KPM VR-67	Blokflauta	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
5.	Knežev dvor – Depo	Zbirka varia	DUM KPM VR-66	Piccolo flauta	Willy Köstler	Kraslice, Češka	Druga polovica 19. stoljeća	Willy Köstler / Graslitz Böhmen	Karlo Gjurašić	Dobro očuvana
6.	Knežev dvor – Depo	Zbirka varia	DUM KPM VR-68	Poprečna flauta	Johann Michl & Sohn	Kraslice, Češka	Zadnja trećina 19. stoljeća	Joh. Michl / & Sohn / Graslitz	Karlo Gjurašić	Dobro očuvana
7.	Knežev dvor – Depo	Zbirka varia	DUM KPM VR-61	Oboa	Wolfgang Küss	Beč, Austrija	Između 1820. i 1834.	Küss / Wien / N 9	Antun Gjivanović	Dobro očuvana
8.	Knežev dvor – Depo	Zbirka varia	DUM KPM VR-65	Klarinet in D	Nije poznato	Nije poznato	Prva trećina 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvan
9.	Knežev dvor – Depo	Zbirka varia	DUM KPM VR-63	Klarinet in D	Mayer	Sombor, Srbija	Druga polovica 19.	Mayer / Zombor D	Nije poznato	Dobro očuvan

							stoljeća			
10.	Knežev dvor – Depo	Zbirka varia	DUM KPM VR-64	Klarinet in Es	Mayer	Sombor, Srbija	Druga polovica 19. stoljeća	Mayer / Zombor Es	Nije poznato	Dobro očuvan
11.	Knežev dvor – Depo	Zbirka varia	DUM KPM VR-62	Klarinet in B	Johann Michl & Sohn	Kraslice, Češka	Zadnja trećina 19. stoljeća	Joh. Michl / & Sohn / Graslitz	Nije poznato	Dobro očuvan
12.	Knežev dvor – Depo	Zbirka varia	DUM KPM VR-60	Fagot	Nije poznato	Nije poznato	Sredina 19. stoljeća	Nema	Antun Gjivanović	Dobro očuvan
13.	Knežev dvor – Depo	Zbirka varia	DUM KPM VR-140	Rog s ventilima	Sinovi Wenzela Stowassera	Kraslice, Češka	Između 1895. i 1908.	W. Stowasser's Söhne / Graslitz	Nije poznato	Dobro očuvan
14.	Knežev dvor – Depo	Zbirka varia	DUM KPM VR-69/1-4	Fanfare (4 u kutiji)	Nije poznato	Rim, Italija	1938.	Libertas / MCMXXXVIII	Božo Glavić	Dobro očuvane
15.	Knežev dvor – Glazbena dvorana	Zbirka varia	DUM KPM VR-56	Harfa	Antonio Bertolini	Dubrovnik, Hrvatska	1790.	Antonio Bertolini / fecit Ragusa 1790	Obitelj Martecchini; Marija Račeta	Restaurira-na 1989. i 2005.
16.	Knežev dvor – Depo	Zbirka varia	DUM KPM VR-59	Gitara	Antonio Bino	Dubrovnik, Hrvatska	1828.	AB / Antonio Bino / fecit a Ragusa / 1828	Nije poznato	Konzervira-na 2017.
17.	Knežev dvor – Depo	Zbirka varia	DUM KPM VR-54	Violina	Nije poznato	Nije poznato	19. stoljeće	Joseph Guarner fecit 1758	Milenko Đukić	Oštećena

IV. DIO: GLAZBENI INSTRUMENTI IZ FUNDUSA MUZEJA U LICI, KVARNERU I ISTRI

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja Like Gospić (MLG)

1.	MLG – Stalni postav Kulturno-povijesnog odjela	Zbirka pokućstva Kulturno-povijesnog odjela	MLG bb	Klavir	Eduard Pallik & Franz Schicker	Beč, Austrija	1926. ili 1927.	Pallik & Schicker / Wien	Mira Čanić	Dobro očuvan
2.	MLG – Čuvaonica Etnografskog odjela	Etnografska zbirka Etnografskog odjela	MLG bb	Violina	Nije poznato	Krbavica, Hrvatska	1930-ih ili 1940-ih	Nema	Aleksandar Vlaisavljević	Dobro očuvana
3.	MLG – Čuvaonica Etnografskog odjela	Etnografska zbirka Etnografskog odjela	E-1582	Jednocjevna svirala	Nije poznato (možda Dane Japić)	Počitelj (Gospić), Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Dane Japić	Dobro očuvana
4.	MLG – Čuvaonica Etnografskog odjela	Etnografska zbirka Etnografskog odjela	E-1583	Jednocjevna svirala	Nije poznato (možda Dane Japić)	Počitelj (Gospić), Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Dane Japić	Dobro očuvana
5.	MLG – Čuvaonica Etnografskog odjela	Etnografska zbirka Etnografskog odjela	E-1239	Jednocjevna svirala	Nije poznato	Smokrić (Lovinac), Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Dane Pavičić	Dobro očuvana
6.	MLG – Čuvaonica Etnografskog odjela	Etnografska zbirka Etnografskog odjela	E-1586	Jednocjevna svirala	Nije poznato (možda Dane Japić)	Počitelj (Gospić), Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Dane Japić	Dobro očuvana
7.	MLG – Čuvaonica Etnografskog odjela	Etnografska zbirka Etnografskog odjela	E-1543	Dvojnice	Nije poznato	Sveti Rok, Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Frane Budak Ljudan	Dobro očuvane
8.	MLG –	Etnografska	E-1587	Dvojnice	Nije poznato	Počitelj	Prva	Nema	Dane Japić	Dobro

	Čuvaonica Etnografskog odjela	zbirka Etnografskog odjela			(možda Dane Japić)	(Gospić), Hrvatska	polovica 20. stoljeća			očuvane
9.	MLG – Čuvaonica Etnografskog odjela	Etnografska zbirka Etnografskog odjela	E-1652	Dvojnice	Nije poznato	Kosinjski Bakovac, Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Roža Špoljarić	Dobro očuvane
10.	MLG – Čuvaonica Etnografskog odjela	Etnografska zbirka Etnografskog odjela	E-1989	Dvojnice	Nije poznato	Lički Ribnik, Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Ivica Brozičević	Dobro očuvane
11.	MLG – Čuvaonica Etnografskog odjela	Etnografska zbirka Etnografskog odjela	E-1653	Rog	Nije poznato	Kosinjski Bakovac, Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Roža Špoljarić	Dobro očuvane
12.	MLG – Čuvaonica Etnografskog odjela	Etnografska zbirka Etnografskog odjela	E-2150	Diple	Nije poznato	Gračac, Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Lazar Veselinović	Dobro očuvane
13.	MLG – Čuvaonica Etnografskog odjela	Etnografska zbirka Etnografskog odjela	E-1539	Gusle	Nije poznato	Sveti Rok, Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Frane Budak Ljudan	Dobro očuvane
14.	MLG – Čuvaonica Etnografskog odjela	Etnografska zbirka Etnografskog odjela	E-2094	Gusle	Nije poznato	Lika, Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Bogdan Mirić	Dobro očuvane
15.	MLG – Čuvaonica Etnografskog odjela	Etnografska zbirka Etnografskog odjela	E-2160	Gusle	Nije poznato	Gračac, Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Milan Stanisavljević	Dobro očuvane
16.	MLG – Čuvaonica Etnografskog odjela	Etnografska zbirka Etnografskog odjela	E-1526	Gusle	Nije poznato	Gračac, Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nikica Čubrilo	Dobro očuvane

17.	MLG – Čuvaonica Etnografskog odjela	Etnografska zbirka Etnografskog odjela	E-1645	Tambura samica	Nije poznato	Kosinjski Bakovac, Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nikola Klobučar	Dobro očuvana
18.	MLG – Čuvaonica Etnografskog odjela	Etnografska zbirka Etnografskog odjela	E-1907	Tambura samica	Nije poznato	Rastoka (Gospić), Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nikola Jelić	Dobro očuvana
19.	MLG – Čuvaonica Etnografskog odjela	Etnografska zbirka Etnografskog odjela	E-2361	Tambura samica	Ivan Burić	Kutarevo, Hrvatska	1995.	Nema	Ivan Burić	Dobro očuvana
20.	MLG – Čuvaonica Etnografskog odjela	Etnografska zbirka Etnografskog odjela	E-2362	Tambura samica	Ivan Burić	Kutarevo, Hrvatska	1995.	Nema	Ivan Burić	Dobro očuvana

Glazbeni instrumenti iz fundusa Gradskog muzeja Senj (GMS)

1.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMS-KPZ-1153	Gitara	Nije poznato	Nije poznato	1950-ih	[Melos]	S. C. (?)	Oštećena
2.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMS-KPZ-40	Klarinet in Es	Prof. Romeo Orsi	Milano, Italija	1920-ih ili 1930-ih	Prof. Romeo Orsi / Milano	Gradska glazba Senj	Necjelovit i oštećen
3.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMS-KPZ-48	Klarinet in B	Vaclav Schramm	Celje, Slovenija	1930-ih	Vaclav Schramm / Celje	Gradska glazba Senj	Dobro očuvan
4.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMS-KPZ-53	Klarinet in B	Amati	Kraslice, Češka	1950-ih	Amati / Kraslice	Gradska glazba Senj	Dobro očuvan
5.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMS-KPZ-52	Klarinet in B	Amati	Kraslice, Češka	1950-ih	Special / Amati-Kraslice	Gradska glazba Senj	Dobro očuvan, ali necjelovit

6.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMS-KPZ-51	Klarinet in B	Amati	Kraslice, Češka	1950-ih	Amati / Kraslice	Gradska glazba Senj	Dobro očuvan, ali necjelovit
7.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMS-KPZ-42	Alt saksofon in Es	Nije poznato	Češka	1930-ih	[Zenit]	Gradska glazba Senj	Dobro očuvan
8.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMS-KPZ-43	Truba s ventilima in B	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Gradska glazba Senj	Oštećena
9.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMS-KPZ-45	Truba s ventilima in B	Amati	Kraslice, Češka	1950-ih	Amati / Kraslice	Gradska glazba Senj	Relativno dobro očuvana
10.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMS-KPZ-34	Truba s ventilima in B	Amati	Kraslice, Češka	1950-ih	Amati / Kraslice	Gradska glazba Senj	Relativno dobro očuvana
11.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMS-KPZ-38	Krilnica in B	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Gradska glazba Senj	Oštećena
12.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMS-KPZ-50	Kornet	Amati	Kraslice, Češka	1950-ih	Amati / Kraslice	Gradska glazba Senj	Relativno dobro očuvan
13.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMS-KPZ-37	Kornet	Nije poznato	Nije poznato (vjerojatno Češka)	1950-ih	Nema	Gradska glazba Senj	Dobro očuvan
14.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMS-KPZ-32	Bariton	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Gradska glazba Senj	Dobro očuvan
15.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMS-KPZ-33	Bariton	Amati	Kraslice, Češka	1950-ih	Amati / Kraslice	Gradska glazba Senj	Dobro očuvan
16.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMS-KPZ-35	Tenor trombon s ventilima	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Gradska glazba Senj	Oštećen
17.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna	GMS-KPZ-39	Tenor trombon s ventilima	Amati	Kraslice, Češka	1950-ih	Amati / Kraslice	Gradska glazba Senj	Oštećen

		zbirka								
18.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMS-KPZ-36	Bas trombon s ventilima	Tvornica Franje Schneidera	Zagreb, Hrvatska	Kraj 1920-ih ili 1930-e	Kraljevski dobavljač / Franjo Schneider / radiona glazbala / Zagreb	Gradska glazba Senj	Relativno dobro očuvan
19.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMS-KPZ-55	Helikon	Jindřich Zazvonil	Kladno, Češka	Između 1908. i 1918. ili neposredno nakon toga	Jindřich Zazvonil / továrna na hudební / nástroje na Kladně	Gradska glazba Senj	Dobro očuvan
20.	GMS – Čuvaonica	Kulturno-povijesna zbirka	GMS-KPZ-31	Helikon	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Gradska glazba Senj	Dobro očuvan
21.	GMS – Čuvaonica	Etnografska zbirka Bunjevci	GMS-EZB-442	Tambura bisernica	Mate Modrić	Senj, Hrvatska	1979.	Tamburica / Modrić Mate 79	Nije poznato	Dobro očuvana
22.	GMS – Čuvaonica	Etnografska zbirka Bunjevci	GMS-EZB-521	Tambura samica	Nije poznato	Hrvatska	20. stoljeće	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
23.	GMS – Čuvaonica	Etnografska zbirka Bunjevci	GMS-EZB-513	Tambura brač	Nije poznato	Kutarevo, Hrvatska	20. stoljeće	Nema	Zvonimir Kalabota; Jure Lopac; Ante Ljubas	
24.	GMS – Čuvaonica	Etnografska zbirka Bunjevci	GMS-EZB-517	Tambura brač	Nije poznato	Kutarevo, Hrvatska	20. stoljeće	Nema	Ante Ljubas (vjerojatno je pripadao Tamburaškom orkestru Obrtničko-radničog društva „Uskok“)	Oštećen

25.	GMS – Etnografska zbirka Bunjevci	Etnografska zbirka Bunjevci	GMS-EZB-191	Gusle s gudalom	Nije poznato	Hrvatska (možda Krasno Polje)	Prije 1968.	Nema	Stjepan Vukelić Karličev	Oštećene
26.	GMS – Etnografska zbirka Bunjevci	Etnografska zbirka Bunjevci	GMS-EZB-192	Gusle s gudalom	Nije poznato	Hrvatska (možda Krasno Polje)	Prije 1968.	Nema	Stjepan Vukelić Karličev	Oštećene
27.	GMS – Etnografska zbirka Bunjevci	Etnografska zbirka Bunjevci	GMS-EZB-188	Diple s mijehom (mješnice)	Nije poznato	Hrvatska	20. stoljeće	Nema	Nije poznato	Oštećene
28.	GMS – Etnografska zbirka Bunjevci	Etnografska zbirka Bunjevci	GMS-EZB-104	Rog od volove kosti	Nije poznato	Hrvatska (možda Krasno Polje)	Prije 1968.	Nema	Milan Modrić	Dobro očuvan
29.	GMS – Etnografska zbirka Bunjevci	Etnografska zbirka Bunjevci	GMS-EZB-199	Trubaljka od drva	Nije poznato	Tužević (Brinje), Hrvatska	Prije 1972.	Tuževac	Božo Vukelić	Dobro očuvana

Glazbeni instrumenti iz fundusa Kulturno-povijesne zbirke Lič [LIČ][19]

1.	Kulturno-povijesna zbirka Lič – Građanska soba Povijesnog odjela	Povijesni odjel	10-004	Klavir	Leopold Zauner	Beč, Austrija	Oko 1850.	Leopold Zauner / Zögling des Herrn Bösendorfer / in Wien	Jakov Švob; Božena Švob; Koviljka Grenko	Oštećen
2.	Kulturno-povijesna	Povijesni odjel	10-002	Harmonij	Franc Jenko	Šentvid (danas dio	Oko 1930.	Franc Jenko / Št. Vid nad	Dječje obdanište	Oštećen i necjelovit

[19] Službene kratice ustanove nema.

	zbirka Lič – Građanska soba Povijesnog odjela					Ljubljane), Slovenija		Ljubljano	(vrtić) ili crkvica Majke Božje Lurske u Vratima; Područna škola Vrata	
3.	Kulturno-povijesna zbirka Lič – Građanska soba Povijesnog odjela	Povijesni odjel	10-003	Signalna truba	Nije poznato	Nije poznato	Početak 20. stoljeća	Nema	Talijanska vojska; Milan Radošević	Oštećena
4.	Kulturno-povijesna zbirka Lič – Etnografski odjel	Etnografski odjel	10-001	Svirala (frula)	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Ivan Starčević-Tomičić	Dobro očuvana
5.	Kulturno-povijesna zbirka Lič – Odjel kulture stranih naroda	Etnografski odjel	bb	Watra	Lokalni graditelj	Maroko	20. stoljeće	Nema	Arlette Ambrozić-Paić i Guy Paić	Dobro očuvan
6.	Kulturno-povijesna zbirka Lič – Odjel kulture stranih naroda	Etnografski odjel	bb	Nafir	Lokalni graditelj	Maroko	20. stoljeće	Nema	Arlette Ambrozić-Paić i Guy Paić	Dobro očuvan
7.	Kulturno-povijesna zbirka Lič – Odjel kulture stranih	Etnografski odjel	bb	Set bubnjeva (jedna darabukka i tri ta‘arija [plural t‘aaraj])	Lokalni graditelj	Maroko	20. stoljeće	Nema	Arlette Ambrozić-Paić i Guy Paić	Dobro očuvan

	naroda									
8.	Kulturno-povijesna zbirka Lič – Odjel kulture stranih naroda	Etnografski odjel	bb	Rog	Lokalni graditelj	Sudan	20. stoljeće	Nema	Arlette Ambrozić-Paić i Guy Paić	Dobro očuvan

Glazbeni instrumenti iz fundusa Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka (PPMHP)

1.	PPMHP – Stalni postav *Društveni život u 19. i 20. stoljeću*	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO-ZUO 472	Stolni klavir	Seraphin Muner	Venecija, Italija	1804.	Seraphinus Muner fecit / Venetiis 1804.	Nije poznato	Relativno dobro očuvan
2.	PPMHP – Čuvaonica drvene građe	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO-ZUO 238	Povijesni klavir	Joseph Böhm	Beč, Austrija	Oko 1820.	Joseph Böhm / zu Mariahilf / No 77 in Wien	Nije poznato	Necjelovit (bez mehanike), oštećen
3.	PPMHP – Bijeli salon stalnog postava	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO-ZUO 17211	Povijesni klavir	Mathias Müller stariji	Beč, Austrija	Oko 1840.	Mathias Müller / di / Vienna	Nije poznato	Dobro očuvan
4.	PPMHP – Atrij stalnog postava	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO-ZUO 17210	Klavir	Franjo Gulić	Rijeka, Hrvatska	Oko 1870.	F. Gullich / Fiume	Radmila Kločić	Dobro očuvan
5.	PPMHP – Čuvaonica drvene građe	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog	KPO-ZUO 19800	Pijanino	Lauberger & Gloss	Beč, Austrija	Oko 1910.	Lauberger & Gloss / köngl. Hoflieferanten Wien London	Zora Blažić Fućak	Dobro očuvan

		odjela								
6.	PPMHP – Čuvaonica	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO-ZUO 40204	Citra	Anton Kiendl	Beč, Austrija	Oko 1860.	Anton Kiendl / in Wien / Josefstadt, Josefgasse Nr. 6	Marija Smerdel	Relativno dobro očuvana
7.	PPMHP – Čuvaonica	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO-ZUO 40206	Citra	Stern (?)	Njemačka (?)	Oko 1910.	[Stern-Zither]	Ljubica Dujmović-Kosovac	Dobro očuvana
8.	PPMHP – Čuvaonica	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	KPO-ZUO 40208	Pipa	Nije poznato	Kina	20. stoljeće	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
9.	PPMHP – Memorijalna soba Franje Kresnika	Zbirka Kresnik Kulturno-povijesnog odjela	KPO-ZK 1969	Violina	Franjo Kresnik	Rijeka, Hrvatska	Vjerojatno 1903.	Franciscus Kresnik fecit / Tersacti anno 1903 (?)	Marija Seljan	Dobro očuvana
10.	PPMHP – Memorijalna soba Franje Kresnika	Zbirka Kresnik Kulturno-povijesnog odjela	KPO-ZK 19549	Violina	Franjo Kresnik	Rijeka, Hrvatska	1910.	Franciscus Kresnik fecit / Tersacti anno 1910	Nije poznato	Dobro očuvana
11.	PPMHP – Memorijalna soba Franje Kresnika	Zbirka Kresnik Kulturno-povijesnog odjela	KPO-ZK 26882	Violina	Franjo Kresnik	Rijeka, Hrvatska	1912.	Franciscus Kresnik fecit / Tersacti anno 1912	Ante Švalba; Mario Jureković	Restaurira-na 2013.
12.	PPMHP – Memorijalna soba Franje Kresnika	Zbirka Kresnik Kulturno-povijesnog	KPO-ZK 26092	Violina	Franjo Kresnik	Rijeka, Hrvatska	1928.	Franciscus Kresnik fecit / Tersacti anno 1928	Nije poznato	Dobro očuvana

		odjela								
13.	PPMHP – Memorijalna soba Franje Kresnika	Zbirka Kresnik Kulturno-povijesnog odjela	KPO-ZK 1788	Violina	Franjo Kresnik	Rijeka, Hrvatska	1935.	Franciscus Kresnik fecit / Flumine anno 1935	Justin Cuculić	Dobro očuvana
14.	PPMHP – Memorijalna soba Franje Kresnika	Zbirka Kresnik Kulturno-povijesnog odjela	KPO-ZK 1789	Violina	Franjo Kresnik	Rijeka, Hrvatska	1935.	Franciscus Kresnik fecit / Flumine anno 1935	Justin Cuculić	Dobro očuvana
15.	PPMHP – Memorijalna soba Franje Kresnika	Zbirka Kresnik Kulturno-povijesnog odjela	KPO-ZK 1795	Violina	Franjo Kresnik	Rijeka, Hrvatska	1935. (?)	Nema	Gradska čitaonica Rijeka; Justin Cuculić	Dobro očuvana
16.	PPMHP – Memorijalna soba Franje Kresnika	Zbirka Kresnik Kulturno-povijesnog odjela	KPO-ZK 22899	Violina	Franjo Kresnik	Rijeka, Hrvatska	1936.	Franciscus Kresnik fecit / Flumine anno 1936	Bosiljka Stari	Restaurira-na 2013.
17.	PPMHP – Memorijalna soba Franje Kresnika	Zbirka Kresnik Kulturno-povijesnog odjela	KPO-ZK 1790	Violina	Franjo Kresnik	Rijeka, Hrvatska	1940.	Franciscus Kresnik fecit / Flumine anno 1940	Justin Cuculić	Dobro očuvana
18.	PPMHP – Memorijalna soba Franje Kresnika	Zbirka Kresnik Kulturno-povijesnog odjela	KPO-ZK 1792	Violina	Franjo Kresnik	Rijeka, Hrvatska	1940.	Franciscus Kresnik fecit / Flumine anno 1940	Justin Cuculić	Dobro očuvana
19.	PPMHP – Memorijalna soba Franje Kresnika	Zbirka Kresnik Kulturno-povijesnog	KPO-ZK 1794	Violina	Franjo Kresnik	Rijeka, Hrvatska	1940.	Franciscus Kresnik fecit / Flumine anno 1940	Justin Cuculić	Dobro očuvana

		odjela								
20.	PPMHP – Memorijalna soba Franje Kresnika	Zbirka Kresnik Kulturno-povijesnog odjela	KPO-ZK 19550	Violina za vježbanje tehnike sviranja	Nije poznato	Nije poznato	Sredina 20. stoljeća	Nema	Vladimir Fajdetić	Dobro očuvana
21.	PPMHP – Čuvaonica (Muzejska zbirka Kastavštine)	Muzejska zbirka Kastavštine	MZK 719	Mandriola	Nije poznato	Njemačka (?)	1920-ih ili 1930-ih	Nema	Klara Grosman	Oštećena
22.	PPMHP – Čuvaonica (Muzejska zbirka Kastavštine)	Muzejska zbirka Kastavštine	MZK 1098	Tenor	Meinel & Herold	Klingenthal, Njemačka	Oko 1950.	Meinel & Herold / Musik-instrumenten-fabrik / Klingenthal	Limena glazba Spinčići	Dobro očuvan
23.	PPMHP – Čuvaonica (Muzejska zbirka Kastavštine)	Muzejska zbirka Kastavštine	MZK 718	Tambura brač	Janko Stjepušin	Sisak	Početak 20. stoljeća	Nema	Marica Buzdon	Dobro očuvan
24.	PPMHP – Čuvaonica na tavanu, soba 4	Zbirka predmeta od drva i metala Etnografskog odjela	EO 13731	Rog	Nije poznato	Nije poznato	Sredina 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvan
25.	PPMHP – Čuvaonica na tavanu, soba 4	Zbirka predmeta od drva i metala Etnografskog odjela	EO 13729	Vela sopela	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
26.	PPMHP – Čuvaonica na tavanu, soba 4	Zbirka predmeta od drva i metala Etnografskog	EO 13730	Mala sopela	Nije poznato	Nije poznato	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana

		odjela								
27.	PPMHP – Čuvaonica na tavanu, soba 4	Zbirka predmeta od drva i metala Etnografskog odjela	EO 13593	Vela sopela	Nije poznato	Nije poznato	Sredina 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
28.	PPMHP – Čuvaonica na tavanu, soba 4	Zbirka predmeta od drva i metala Etnografskog odjela	EO 13594	Mala sopela	Nije poznato	Nije poznato	Sredina 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
29.	PPMHP – Čuvaonica na tavanu, soba 4	Zbirka predmeta od drva i metala Etnografskog odjela	EO 13723	Vela sopela	Nije poznato	Nije poznato	Druga polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
30.	PPMHP – Čuvaonica na tavanu, soba 4	Zbirka predmeta od drva i metala Etnografskog odjela	EO 13724	Mala sopela	Nije poznato	Nije poznato	Druga polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
31.	PPMHP – Čuvaonica na tavanu, soba 4	Zbirka predmeta od drva i metala Etnografskog odjela	EO 13727	Vela sopela	Nije poznato	Nije poznato	Druga polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
32.	PPMHP – Čuvaonica na tavanu, soba 4	Zbirka predmeta od drva i metala Etnografskog odjela	EO 13728	Mala sopela	Nije poznato	Nije poznato	Druga polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvana
33.	PPMHP – Čuvaonica na tavanu, soba 4	Zbirka predmeta od drva i metala Etnografskog	EO 13725	Vela sopela	M. J.	Nije poznato	1998.	M. J. 1998.	M. J.	Dobro očuvana

		odjela								
34.	PPMHP – Čuvaonica na tavanu, soba 4	Zbirka predmeta od drva i metala Etnografskog odjela	EO 13726	Mala sopela	M. J.	Nije poznato	1998.	M. J. 1998.	M. J.	Dobro očuvana
35.	PPMHP – Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju	Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju	EZD 739	Vela sopela	Vinko Trubić	Gostinac (Dobrinj), Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Vinko Trubić	Dobro očuvana
36.	PPMHP – Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju	Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju	EZD 738	Mala sopela	Vinko Trubić	Gostinac (Dobrinj), Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Vinko Trubić	Dobro očuvana
37.	PPMHP – Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju	Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju	EZD 740	Vela sopela	Vinko Trubić	Gostinac (Dobrinj), Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Vinko Trubić	Dobro očuvana
38.	PPMHP – Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju	Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju	EZD 741	Mala sopela	Vinko Trubić	Gostinac (Dobrinj), Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Vinko Trubić	Dobro očuvana
39.	PPMHP – Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju	Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju	EZD 1141	Vela sopela	Vjeko Plišić	Gabonjin (Dobrinj), Hrvatska	1922.	Nema	Vjeko Plišić	Dobro očuvana
40.	PPMHP – Etnografska zbirka otoka Krka u	Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju	EZD 1142	Mala sopela	Vjeko Plišić	Gabonjin (Dobrinj), Hrvatska	1922.	Nema	Vjeko Plišić	Dobro očuvana

	Dobrinju									
41.	PPMHP – Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju	Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju	EZD 1113	Vela sopela	Ivan Radić	Gabonjin (Dobrinj), Hrvatska	1967. ili 1968.	Nema	Ivan Radić	Dobro očuvana
42.	PPMHP – Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju	Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju	EZD 1112	Mala sopela	Ivan Radić	Gabonjin (Dobrinj), Hrvatska	1967. ili 1968.	Nema	Ivan Radić	Dobro očuvana
43.	PPMHP – Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju	Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju	EZD 980	Dvojnice	Nije poznato	Gabonjin (Dobrinj), Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane
44.	PPMHP – Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju	Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju	EZD 1143	Dvojnice	Nije poznato	Gabonjin (Dobrinj), Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja grada Rijeke (MGR)

1.	MGR – Dislocirani depo	Glazbena zbirka	MGR-14082	Klavir	Philipp Wolff	Beč, Austrija	Oko 1870.	Ph. Wolff in Wien	Nikola Glavan; Slava Glavan; Nada Mihajlović; Luka Bernić	Dobro očuvan
2.	MGR – Depo	Glazbena zbirka	MGR-14083	Pijanino	Joseph Proksch	Liberec, Češka	1903.	A. Proksch	Obitelj Ivana Zajca; Marion Rubinić	Dobro očuvan

3.	MGR – Radni prostor trećeg kata	Glazbena zbirka	MGR-14084	Pijanino	Gustav Rösler	Česká Lípa, Češka	1910.	G. Rösler / Cs. és kir. udv. zongoragyár	Ana Zelinka	Dobro očuvan

Glazbeni instrumenti iz fundusa Spomen-doma Ivan Matetić Ronjgov [UIMR][20] u Ronjgima

1.	Spomen-dom Ivan Matetić Ronjgov – Spomen-soba	Spomen-dom Ivan Matetić Ronjgov	UIMR bb	Harmonij	Wilcox & White	Meriden, Connecticut, Sjedinjene Američke Države	Između 1880. i 1890.	Wilcox & White / Organ Co. / Meriden, Conn. / U. S. A	Muzička škola Ivan Matetić Ronjgov Rijeka	Izvrsno očuvan
2.	Spomen-dom Ivan Matetić Ronjgov – Glazbena učionica-slušaonica	Spomen-dom Ivan Matetić Ronjgov	UIMR bb	Pijanino	Petrof	Kraljičin Gradac (češ. Hradec Králové), Češka	1977.	Petrof	Kupljen za Spomen-dom Ivan Matetić Ronjgov	Dobro očuvan, redovito ugađan i u upotrebi
3.	Spomen-dom Ivan Matetić Ronjgov – Spomen-soba	Spomen-dom Ivan Matetić Ronjgov	UIMR bb	Vela sopela	Nije poznato	Hrvatsko primorje ili Istra	1955. ili neposredno prije toga	Nema	Ivanu Matetiću Ronjgovu darovali njegovi poštovatelji 1955.	Dobro očuvana
4.	Spomen-dom Ivan Matetić Ronjgov – Spomen-soba	Spomen-dom Ivan Matetić Ronjgov	UIMR bb	Mala sopela	Nije poznato	Hrvatsko primorje ili Istra	1955. ili neposredno prije toga	Nema	Ivanu Matetiću Ronjgovu darovali njegovi poštovatelji 1955.	Dobro očuvana

[20] Službene kratice ustanove nema, ovo je kratica od „Ustanova Ivan Matetić Ronjgov“.

Glazbeni instrumenti iz fundusa Creskog muzeja (CM)

1.	CM – Izložbeni prostor	Kulturno-povijesna zbirka	CM-353	Klavir	Kaps	Dredsen, Njemačka	Oko 1890.	Kaps	Adeline i Ines Mitis; Društvo prijatelja Cresa	Oštećen i necjelovit
2.	CM – Čuvaonica palače Arsan-Petris	Kulturno-povijesna zbirka	CM-349	Violončelo	Josef Andreas Müller	Schönbach (Luby), Češka	1887.	Josef Müller, Schönbach b. Eger i. Böhm. / K. K. ausschl. privilegierte / Musik-instrumenten- & Saiten-Fabrikation / 1887	Nije poznato	Jako oštećen i necjelovit
3.	CM – Čuvaonica palače Arsan-Petris	Kulturno-povijesna zbirka	CM-581	Mandolina	Nije poznato	Italija (?)	Kraj 19. stoljeća (?)	Nema	Nije poznato	Jako oštećena i necjelovita

Glazbeni instrumenti iz fundusa Lošinjskog muzeja (LM)

1.	LM – Muzejski prostor Kula u Velom Lošinju, Kaštel b. b., treći kat	Zbirka uporabnih predmeta i namještaja Kulturno-povijesnog odjela	LM 826	Pijanino	Rosenthal	Berlin, Njemačka	Oko 1900.	Rosenthal	Ana Jakša (rođ. Kostial-Živanović)	Dobro očuvan
2.	LM – Čuvaonica na adresi Priko 15,	Zbirka uporabnih predmeta i namještaja	LM 1989	Klavir	Deutsche Pianoforte Gesellschaft Germania	Njemačka	Oko 1900.	Deutsche Pianoforte Gesellschaft Germania	Josip Smojver	Izvan upotrebe

	Mali Lošinj	Kulturno-povijesnog odjela								
3.	LM – Čuvaonica u palači Fritzi, Vladimira Gortana 35, Mali Lošinj	Zbirka uporabnih predmeta i namještaja Kulturno-povijesnog odjela	LM 2750	Mandolina	Muzička naklada	Zagreb, Hrvatska	Druga polovica 20. stoljeća	Muzička naklada / Zagreb	Nije poznato	Relativno dobro očuvana
4.	LM – Čuvaonica u palači Fritzi, Vladimira Gortana 35, Mali Lošinj	Zbirka uporabnih predmeta i namještaja Kulturno-povijesnog odjela	LM 2751	Mandolina	Muzička naklada	Zagreb, Hrvatska	Druga polovica 20. stoljeća	Muzička naklada / Zagreb	Nije poznato	Relativno dobro očuvana
5.	LM – Čuvaonica u palači Fritzi, Vladimira Gortana 35, Mali Lošinj	Zbirka uporabnih predmeta i namještaja Kulturno-povijesnog odjela	LM 2749	Gitara	Melodija	Mengeš, Slovenija	1986.	Melodija / Mengeš / model C-106 / no. R 489	Nije poznato	Dobro očuvana
6.	LM – Čuvaonica u palači Fritzi, Vladimira Gortana 35, Mali Lošinj	Zbirka predmeta tradicijskog domaćinstva i tekstila Etnografskog odjela	LM 1980	Gusle	Nije poznato	Nije poznato	Početak 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Oštećene

Glazbeni instrumenti iz fundusa Muzeja grada Pazina (MGP)

1.	MGP – Depo	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 5178	Poprečna flauta	Prof. Romeo Orsi	Milano, Italija	1980-ih	Orsi / Milano	Limena glazba Pazin	Dobro očuvana
2.	MGP – Depo	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 5180	Klarinet in A	Amati	Kraslice, Češka	1948. ili neposredno prije toga	Amati Kraslice	Limena glazba Pazin	Vrlo dobro očuvan
3.	MGP – Izložba *Sve naše zbirke*	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 5177	Alt saksofon in Es	Giovanni Bisotti	Trst, Italija	1948.	Prem. Fabbrica / G. Bisotti / Trieste	Limena glazba Pazin	Oštećen
4.	MGP – Izložba *Sve naše zbirke*	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 5173	Truba s ventilima in B	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Limena glazba Pazin	Dobro očuvana
5.	MGP – Depo	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 5176	Truba s ventilima in B	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Limena glazba Pazin	Dobro očuvana
6.	MGP – Depo	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 5201	Truba s ventilima in B	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Limena glazba Pazin	Dobro očuvana
7.	MGP – Izložba *Sve naše zbirke*	Glazbena zbirka Kulturno-	MGP 5187	Truba s ventilima in B	Weltklang	Markneu-kirchen, Njemačka	1970-ih	Weltklang	Limena glazba Pazin	Oštećena

		povijesnog odjela								
8.	MGP – Izložba *Sve naše zbirke*	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 5188	Truba s ventilima in B	Weltklang	Markneu-kirchen, Njemačka	1970-ih	Weltklang	Limena glazba Pazin	Dobro očuvana
9.	MGP – Depo	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 5181	Truba s ventilima in B	Sinfonia	Markneu-kirchen, Njemačka	1970-ih	Rino Luxus	Limena glazba Pazin	Oštećena
10.	MGP – Depo	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 5174	Krilnica	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Limena glazba Pazin	Dobro očuvana
11.	MGP – Depo	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 5179	Krilnica	Nije poznato	Nije poznato	1930-ih	Nema	Limena glazba Pazin	Oštećena i necjelovita
12.	MGP – Izložba *Sve naše zbirke*	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 5189	Bariton	Böhm & Meinl	Geretsried, Njemačka	1950-ih	Böhm & Meinl / Geretsried – Gartenberg	Limena glazba Pazin	Oštećen
13.	MGP – Depo	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 5172	Rog s ventilima	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Limena glazba Pazin	Dobro očuvan
14.	MGP – Izložba *Sve naše zbirke*	Glazbena zbirka Kulturno-	MGP 5175	Tenor trombon s ventilima	Amati	Kraslice, Češka	1948. ili neposredno prije toga	Amati / Kraslice	Limena glazba Pazin	Dobro očuvan

		povijesnog odjela								
15.	MGP – Izložba *Sve naše zbirke*	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 5205	Tuba s ventilima in F	Adolf Stowasser mlađi	Graz, Austrija	1910-ih ili 1920-ih	Adolf Stowasser / K. K. a. pr. / Instr. Fabrik / Graz	Limena glazba Pazin	Relativno dobro očuvana
16.	MGP – Izložba *Sve naše zbirke*	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 1020	Tuba s ventilima in B	Nije poznato	Nije poznato	1930-ih	Nema	Limena glazba Pazin	Oštećena
17.	MGP – Depo	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 1022	Helikon	Ljudevit Horn mlađi	Apatin, Srbija	1930-ih	Ljudevit Horn / tvornica glazbala / Apatin	Limena glazba Pazin	Dobro očuvan
18.	MGP – Depo	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 5171	Helikon	Amati	Kraslice, Češka	1948. ili neposredno prije toga	Amati / Kraslice	Limena glazba Pazin	Dobro očuvan
19.	MGP – Izložba *Sve naše zbirke*	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 5182	Triangl	Nije poznato	Nije poznato	1970-ih	Nema	Limena glazba Pazin	Dobro očuvan
20.	MGP – Depo	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 5183	Mali bubanj	Amati	Kraslice, Češka	1948. ili neposredno prije toga	Amati	Limena glazba Pazin	Dobro očuvan
21.	MGP – Izložba *Sve naše zbirke*	Glazbena zbirka Kulturno-	MGP 5203	Veliki bubanj	Nije poznato	Nije poznato	1970-ih	Nema	Limena glazba Pazin	Dobro očuvan

		povijesnog odjela								
22.	MGP – Depo	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 1959	Mandolina	Nije poznato	Italija (?)	1890-ih	Nema	Nije poznato	Oštećena
23.	MGP – Depo	Glazbena zbirka Kulturno-povijesnog odjela	MGP 1960	Okarina	Nije poznato	Istra, Hrvatska (?)	4. ožujka 1955.	4. III. 55.	Nije poznato	Oštećena

Glazbeni instrumenti iz fundusa Zavičajnog muzeja Buzet (ZMB[zt])[21]

1.	ZMB[zt] – Čuvaonica	Glazbena zbirka	Bl-592	Klarinet [in D]	Nije poznato	Češka (?)	Druga polovica 19. stoljeća	Nema	Vjerojatno gunjci; Glazbeno društvo Sokol iz Buzeta; Slavomir Cerovac	Oštećen i necjelovit
2.	ZMB[zt] – Čuvaonica	Glazbena zbirka	E-850	Klarinet [in D ili in Es]	Nije poznato	Češka (?)	Kraj 19. stoljeća	Nema	Vjerojatno gunjci; Glazbeno društvo Sokol iz Buzeta	Oštećen
3.	ZMB[zt] – Čuvaonica	Glazbena zbirka	Bl-591	Klarinet [in Es]	Lignatone	Schönbach (Luby), Češka	1930-ih	Lignatone	Glazbeno društvo Sokol iz Buzeta; Slavomir Cerovac	Oštećen i necjelovit

[21] Službene kratice muzeja nema; slova u uglatoj zagradi dodana su kako bi se kratica ovog muzeja razlikovala od kratice Zavičajnog muzeja Biograd na moru (ZMB).

4.	ZMB[zt] – Čuvaonica	Glazbena zbirka	E-848	Truba s ventilima in B	Nije poznato	Češka (?)	Prva trećina 20. stoljeća	Nema	Glazbeno društvo Sokol iz Buzeta	Oštećena i necjelovita
5.	ZMB[zt] – Čuvaonica	Glazbena zbirka	E-856	Mala sopela	Miro Blažina-Pikutar (?)	Istra, Hrvatska	Oko 1960.	Nema	Miro Blažina-Pikutar (?)	Dobro očuvana
6.	ZMB[zt] – Čuvaonica	Glazbena zbirka	E-403	Mišnice s mijehom (mih)	Berto Bolanac	Labin, Hrvatska	Druga polovica 20. stoljeća	Nema	Berto Bolanac	Necjelovite
7.	ZMB[zt] – Čuvaonica	Glazbena zbirka	E-863	Mišnice	Berto Bolanac (?)	Labin, Hrvatska	Druga polovica 20. stoljeća	Nema	Berto Bolanac (?)	Necjelovite
8.	ZMB[zt] – Čuvaonica	Glazbena zbirka	E-886	Mišnice	Nije poznato	Istra, Hrvatska	Druga polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane
9.	ZMB[zt] – Čuvaonica	Glazbena zbirka	Bl-679	Mišnice	Nije poznato	Istra, Hrvatska	Druga polovica 20. stoljeća	Nema	Slavomir Cerovac	Dobro očuvane
10.	ZMB[zt] – Čuvaonica	Glazbena zbirka	K-1008	Cindra	Miro Šverko	Lanišće (Buzet), Hrvatska	Oko 2000.	Miro Šverko	Miro Šverko	Dobro očuvana
11.	ZMB[zt] – Čuvaonica	Glazbena zbirka	E-844	Bajs	Andrea Petohleb	Podrebar (Buzet), Hrvatska	1883.	Nema	Andrea Petohleb	Oštećen

Glazbeni instrumenti iz fundusa Povijesnog i pomorskog muzeja Istre (PPMI) u Puli

1.	PPMI – Muzejski depo	Zbirka gradskog života	PPMI-35909	Pijanino	Enrico Bremitz	Trst, Italija	Između 1890. i 1900.	K. u. K. Hoflieferant / E. Bremitz / Triest	Nije poznato	Oštećen
2.	PPMI – Muzejski depo	Zbirka gradskog života	PPMI-G-129	Citra	Julius Raab	Beč, Austrija	Oko 1900.	Tisch-Klavier / zum Selbsterlernen / gesetzl.	Nije poznato	Dobro očuvana

								geschützt / Jul. Raab / Wien, XVI. Wattgasse 18		
3.	PPMI – Muzejski depo	Zbirke oružja i vojne opreme	PPMI-44979	Signalna truba	Nije poznato	Austrija	Oko 1914.	Nema	Vojska Austro-Ugarske Monarhije	Dobro očuvana
4.	PPMI – Muzejski depo	Zbirke oružja i vojne opreme	PPMI-A-563	Signalna truba	Nije poznato	Italija	Oko 1940.	Nema	Vojska Kraljevine Italije	Oštećena
5.	PPMI – Muzejski depo	Zbirka gradskog života	PPMI-50817	Bajs	Nije poznato	Istra, Hrvatska	Prva polovica 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvan
6.	PPMI – Muzejski depo	Zbirka subgradskog života	PPMI-SG-35	Mišnice s mijehom (mih)	Nije poznato	Krnica (Marčana), Hrvatska	Prva polovica 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Dobro očuvane
7.	PPMI – Muzejski depo	Zbirka subgradskog života	PPMI-SG-36	Vela i mala sopela	Martin Glavaš	Istra, Hrvatska	Oko 1980.	Nema	Martin Glavaš	Dobro očuvane